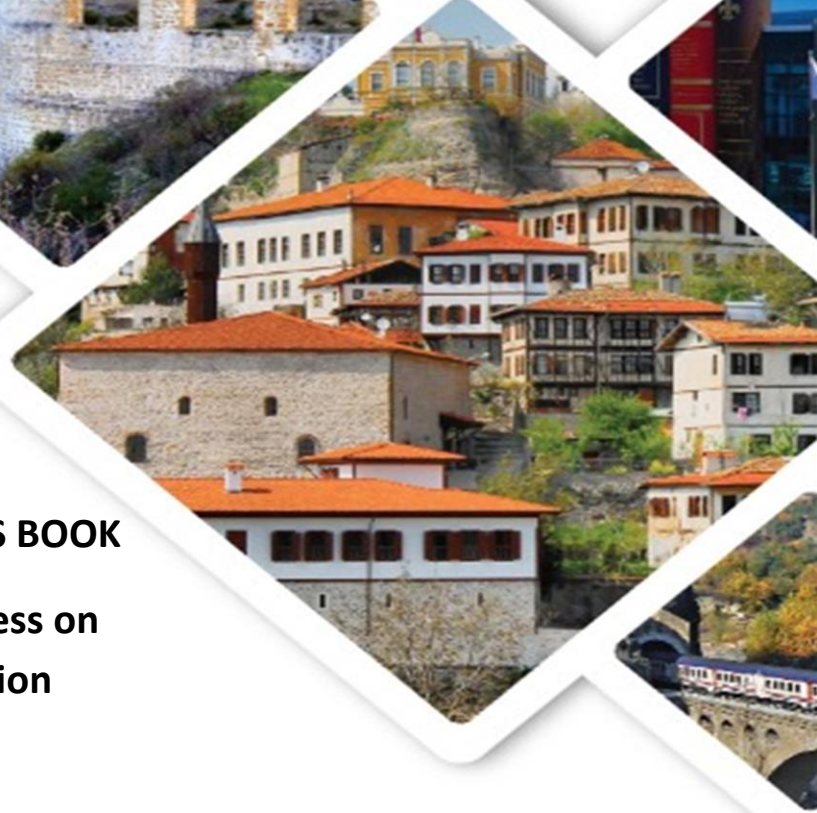

TAM METİN BİLDİRİLER KİTABI

UCEK-2022

4. Uluslararası
Coğrafya Eğitimi
Kongresi

FULL TEXT PROCEEDINGS BOOK

IV. International Congress on
Geographical Education

(ICGE-2022)

UCEK-2022, 07-09 Ekim 2022 / ICGE-2022, 07-09 October 2022

Karabük Üniversitesi, Karabük / TÜRKİYE

ISBN: 978-605-9554-78-7

4. ULUSLARARASI COĞRAFYA EĞİTİMİ KONGRESİ TAM METİN BİLDİRİLER
KİTABI
(UCEK – 2022)

FULL TEXT PROCEEDINGS BOOK OF 4. INTERNATIONAL CONGRESS ON
GEOGRAPHICAL EDUCATION
(ICGE-2022)

07-09 Ekim 2022, Karabük Üniversitesi, Türkiye

Editör/Editor
Prof. Dr. Mücahit Coşkun
Kongre Düzenleme Kurulu Başkanı

Yardımcı Editör/Associate Editor
Dr. Öğretim Üyesi Cemil İRDEM

ISBN: 978-605-9554-78-7

4. ULUSLARARASI COĞRAFYA EĞİTİMİ KONGRESİ TAM METİN BİLDİRİLER
KİTABI
(UCEK – 2022)

FULL TEXT PROCEEDINGS BOOK OF IV. INTERNATIONAL CONGRESS ON
GEOGRAPHICAL EDUCATION
(ICGE-2022)

E-kitap ISBN/e-book ISBN: 978-605-9554-78-7

Birinci Baskı/Tek Cilt

Kongreler ve Toplantılar / Yükseköğretim / Coğrafya Eğitimi
E-Kitap Yayın Tarihi/ Publication date of e-book Ocak, 2023/ Ocak, 2023

Web

[https:// ucek2022.karabuk.edu.tr/index.aspx/](https://ucek2022.karabuk.edu.tr/index.aspx/)

<https://ucek.org/>

e-mail: ucekicge@gmail.com

4. Uluslararası Coğrafya Eğitimi Kongresi Tam Metin Kitabında yer alan bildirilerde olabilecek bilimsel hata ve bilimsel etik ihlallerinden ilgili bildirinin yazarı veya yazarlar sorumludur. Editörlerin bir sorumluluğu yoktur. Eserler, kaynak gösterilmek şartı ile alıntılanabilir.

The author or authors of the relevant paper are responsible for any scientific errors and scientific ethical violations that may occur in the papers in the Full Text Proceedings Book Of IV. International Congress on Geographical Education. Editors have no responsibility. Quotation can be made with the condition of showing reference.

TÜBİTAK DESTEĞİ

4. Uluslararası Coğrafya Eğitimi Kongresi (UCEK-2022) Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) tarafından 2223-B Yurt İçi Bilimsel Etkinlik Düzenleme Desteği Programı kapsamında desteklenmiştir.

ÖNSÖZ/FOREWORD

Dünyada küreselleşme süreci giderek içselleştirilirken, aynı zamanda yerelleşme eğilimlerinin de güçlendiği görülmektedir. Çelişkili görülen iki yönlü gelişme sürecinde küreselleşme eğilimi, geleneksel anlamda devlet anlayışını ve devletler arasındaki uluslararası ilişkilerin şartlarını belirlemiştir. Bugün salgınla yaygınlaşan dijitalleşme; ekonomik, sosyal ve teknolojik güçleri ve etkilerini eğitimden uluslararası ilişkilere, politikadan kamu yönetimine kadar işleyişi değiştirmiştir. Devletler hızlı bir değişim rüzgarına kapılmış gözükmektedir. Bilgi teknolojilerindeki gelişmeler ve geleceğin olası yaşam biçimi metavörs sanayi toplumuna ait hemen her şeyi kökünden sarsmış görünmektedir. Ulaşım ve iletişim olanaklarının artması ile her yere ulaşılabilir, herkesle iletişim kurulabilir olması eğitimin yeni nesillere nasıl sunulması gerektiğini sorgulamamıza neden olmaktadır.

Küreselleşme insandan devlete kendini tanımlamayı zorunlu kılmış ve konum oluşturma gereksiniminin etkisiyle buna tepki olarak yerelleşme ortam bulmuştur. Küreselleşen dünyada tek başınalığın olumsuzluklarını giderebilmek, daha güçlü ve etkili olabilmek için bölgesel eğilimler güçlenmektedir. Devletlerin küresel durumlar karşısındaki refleksleri bu yöne evrilmektedir. Coğrafya bilgisinin ve coğrafya eğitiminin önemi devletler nezdinde vatandaşları için daha kıymetli bir hal almıştır. Coğrafya, günümüzde hem insan hem de devlet için hayatta kalma sanatı olmuştur. Bilinçli devletler coğrafyayı öğrenmenin ülke geleceğinde ekonomik, sosyal, teknolojik güçlere ve etkilere yön verdiğini her zamankinden daha iyi deneyimlemiştir.

Düzenlenen tüm kongrelerimiz gerçekten hep ilgiyle takip edildi. Bu çerçevede ilk kongremiz 2018 yılında Nevşehir Hacı Bektaş-ı Veli Üniversitesi'nde düzenlendi. İkinci kongremiz 2019 yılında Eskişehir Osmangazi Üniversitesi'nde "Güçlü Coğrafya Eğitimi, Güçlü Gelecek" temasıyla yürütüldü. Üçüncü kongremiz 2021 yılında Sivas Cumhuriyet Üniversitesi'nde "Yaşam İçin Coğrafya Eğitimi" ana teması ile tamamlandı. Dördüncüsünü düzenlemiş olduğumuz kongremiz için ise Karabük Üniversitesi'nde "Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi" ana temasıyla yola çıktık. Bu yıl aynı zamanda pandemi nedeniyle ara verdiğimiz yüz yüze sunuların başlaması ayrıca bizleri mutlu etmiştir. Kongremiz kapsamında 10 ayrı oturumda 162 bildiri sunulmuş, 11 atölye çalışması yürütülmüş ve 5 davetli konuşmacı yer almıştır.

Böylesine önemli bir organizasyonda tekrar bir araya gelmekten dolayı mutluluk duyduğumuzu belirtmek isterim. Bu anlamlı kongre tam zamanında gerçekleştirilmiştir. Çünkü Dünya ilginç bir süreçten geçiyor. Bu süreç içerisinde karşılaşılan bir takım meydan okumalar bizleri yeni bazı arayışlara yönlendiriyor ve Coğrafya disiplini de yaşananlardan bağımsız değil. Her şeyden önce bu yılki anlamlı ve isabetli temayı coğrafya eğitimi kongresine taşıdığı için Karabük Coğrafya bölümü ailesine teşekkür ediyorum. Her alanda sorular sorulur bize. Diyelim coğrafya nedir? Coğrafya insandır. Coğrafya vatandır. Dolayısıyla söz konusu vatan ise gerisi teferruattır. Ne değildir Coğrafya? Coğrafya ansiklopedik bilgiler yığını değildir. Coğrafya varlığı şüpheli bölgeler, anlamsız kategoriler ve sınıflandırmalar oluşturmak da değildir. Yine Coğrafya kader değildir. Eğer kader olsaydı Fatih Sultan Mehmet Han donanma gemilerini karadan geçirerek denize indiremezdi. Ya da

Yavuz Sultan Selim Han'ın Mısır seferinde Sina ölu geçilemezdi. Mustafa Kemal Atatürk'ün "Hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır. Bu satih bütün vatandır. Vatanın tümü vatandaşın kanı ile sulanmadıkça terk olunamaz." sözü Coğrafyanın kader olmadığını gösterir. Özetle kader gayrete aşiktır.

Üniversite etkinliklerinin her türlüünde bizi yalnız bırakmayan, daima desteğini hissettiğimiz, kurduğu kadro ile Türkiye'nin sayılı Coğrafya Bölümleri arasına girmemizi sağlayan Karabük Üniversitesi Rektörü Sayın Prof. Dr. Refik POLAT'a kongremize olan katkıları için teşekkür ediyorum. Bölümümüzün kuruluşunda büyük emekleri olan Kurucu Rektörümüz Sayın Prof. Dr. Burhanettin UYSAL'ı da rahmetle anıyoruz. Kongrenin mutfak kısmında rol alan, bu zorlu maratona bu aşamaya kadar getiren tüm ekip arkadaşlarıma, öğrencilerime teşekkürü bir borç bilirim.

Bugün Coğrafi niteliklerini öğrenemeyen milletlerin tarihini coğrafya bilenler yazmaktadır. Yine tarihini öğretemeyen milletlerin coğrafyasını da coğrafya öğrenenler çizmektedir. Coğrafya ile daha sürdürülebilir bir yaşama...

Prof. Dr. Mücahit COŞKUN

Düzenleme Kurulu Başkanı

KONGRE ONURSAL BAŞKANLARI

Karabük Valisi Fuat GÜREL

Karabük Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Refik POLAT

KONGRE BAŞKANI

Prof. Dr. Mücahit COŞKUN- Karabük Üniversitesi/ Türkiye

KONGRE DÜZENLEME KURULU

Prof. Dr. h. c. İbrahim ATALAY- Karabük Üniversitesi/ Türkiye

Prof. Dr. Fatih AYDIN- Karabük Üniversitesi/ Türkiye

Prof. Dr. Ünal ÖZDEMİR- Karabük Üniversitesi/ Türkiye

Prof. Dr. Ali ÖZÇAĞLAR- Karabük Üniversitesi/ Türkiye

Prof. Dr. Ülkü ESER ÜNALDI- Gazi Üniversitesi/ Türkiye

Prof. Dr. Eyüp ARTVİNLİ- Eskişehir Osmangazi Üniversitesi/ Türkiye

Prof. Dr. Hakan KOÇ- Sivas Cumhuriyet Üniversitesi/ Türkiye

Prof. Dr. Hilmi DEMİRKAYA- Akdeniz Üniversitesi/ Türkiye

Prof. Dr. İbrahim KOPAR- Atatürk Üniversitesi/ Türkiye

Prof. Dr. Osman ÇEPNİ- Karabük Üniversitesi/ Türkiye

Doç. Dr. Güzin KANTÜRK YİĞİT- Karabük Üniversitesi/ Türkiye

Doç. Dr. Öznur YAZICI- Karabük Üniversitesi/ Türkiye

Doç. Dr. Ahmed Aşfak KHAN- Karabük Üniversitesi/ Türkiye

Doç. Dr. Sevda COŞKUN- Karabük Üniversitesi/ Türkiye

Doç. Dr. Muhammed ORAL- Karabük Üniversitesi/ Türkiye

Doç. Dr. Ufuk SÖZCÜ- Kastamonu Fen Lisesi/ Türkiye

Dr. Öğr. Üyesi Cemil İRDEM- Karabük Üniversitesi/ Türkiye

Dr. Öğr. Üyesi Murat ÇINAR- Karabük Üniversitesi/ Türkiye

Dr. Erkan DÜNDAR- MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü/ Türkiye

Öğr. Gör. Oya ÇEPNİ ÖNALAN- Karabük Üniversitesi/ Türkiye

Arş. Gör. Ayça YILMAZ- Karabük Üniversitesi/ Türkiye

Coğrafya Öğretmeni Onur CANBULAT- Karabük/ Türkiye
Coğrafya Öğretmeni Neslihan ERDÖNMEZ- Karabük/ Türkiye
Coğrafya Öğretmeni Murat TÜLÜMEN- Karabük/ Türkiye
Coğrafya Öğretmeni Mehmet ÜNAL- Bartın/ Türkiye
Coğrafya Öğretmeni Hakan AKDAĞ- Kastamonu/ Türkiye
Coğrafya Öğretmeni Vedat AKBAŞ- Kastamonu/ Türkiye
Coğrafya Öğretmeni Kemal AKALIN- Tekirdağ/ Türkiye
Coğrafya Öğretmeni Taner BİÇKİ- İzmir/ Türkiye
Coğrafya Öğretmeni Ozan İLTER- İzmir/ Türkiye
Coğrafya Öğretmeni Mesut SÜZER- İstanbul/ Türkiye

KONGRE BİLİM KURULU

Prof. Dr. Adem BAŞIBÜYÜK- Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi/ Türkiye
Prof. Dr. Ahmet Evren ERGİNAL- Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi/ Türkiye
Prof. Dr. Ali YILMAZ- Uşak Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Asım ÇOBAN- Amasya Üniversitesi/ Türkiye
Prof. Dr. Barbaros GÖNENÇGİL- İstanbul Üniversitesi/ Türkiye
Prof. Dr. Barış TAŞ- Çankırı Karatekin Üniversitesi/ Türkiye
Prof. Dr. Cemali SARI- Akdeniz Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Cevdet YILMAZ- 19 Mayıs Üniversitesi/ Türkiye
Prof. Dr. Çiğdem ÜNAL- İzmir Katip Çelebi Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Çağrı ÖZTÜRK- DEMİRBAŞ Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Ebru GENÇTÜRK GÜVEN- Trabzon Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Emin TOROĞLU- Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Erdal AKPINAR- Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi/ Türkiye
Prof. Dr. Eyüp ARTVİNLİ- Eskişehir Osmangazi Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Fatma KAFALI- YILMAZ Afyon Kocatepe Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Faruk KAYA- Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Fatma ÜNAL- Bartın Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Faruk ALAEDDİNOĞLU- Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Felisbela MARTINS- Porto University Faculty of Arts and Humanities/Portugal
Prof. Dr. Füsun BAYKAL- Ege Üniversitesi/Türkiye

Prof. Dr. Gözde EMEKLİ- Ege Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Hakan KOÇ- Cumhuriyet Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Hasan KARA- Pamukkale Üniversitesi/ Türkiye
Prof. Dr. Hamza AKENGİN- Marmara Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Hasan ÇUKUR- Dokuz Eylül Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Hasan TATLI- Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi/ Türkiye
Prof. Dr. İsmet AKOVA- İstanbul Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. İhsan BULUT- Akdeniz Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. İsa CÜREBAL- Balıkesir Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Mehmet Ali ÖZDEMİR- Afyon Kocatepe Üniversitesi/ Türkiye
Prof. Dr. Mehmet ZAMAN- Atatürk Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Mehmet ÜNLÜ- Marmara Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Mehmet Emin SÖNMEZ- Gaziantep Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Mesut DOĞAN- İstanbul Üniversitesi/ Türkiye
Prof. Dr. Munzurul HASSAN- Jahangirnagar University/ Bangladeş
Prof. Dr. Mustafa ERTÜRK- Akdeniz Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Mutlu YILMAZ- Ankara Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Nazlı GÖKÇE- Anadolu Üniversitesi/ Türkiye
Prof. Dr. Necla TÜRKOĞLU- Ankara Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Nevzat GÜMÜŞ- Dokuz Eylül Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Osman GÜMÜŞÇÜ- Çankırı Karatekin Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Osman YILMAZ- Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi/ Türkiye
Prof. Dr. Remzi Sencer SAYHAN- Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Raziye ÇAKICIOĞLU OBAN- Dokuz Eylül Üniversitesi/ Türkiye
Prof. Dr. Saliha KODAY- Atatürk Üniversitesi/ Türkiye
Prof. Dr. Tahsin TAPUR- Necmettin Erbakan Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Turhan ÇETİN- Gazi Üniversitesi/ Türkiye
Prof. Dr. Ufuk ŞİMŞEK- Atatürk Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Ülkü Eser ÜNALDI- Gazi Üniversitesi/ Türkiye
Prof. Dr. Yazid Bin SALEH- Pendidikan Sultan Idris University/Malezya
Prof. Dr. Yılmaz GEÇİT- Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Zeki BOYRAZ- İnönü Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Zeki KODAY- Atatürk Üniversitesi/ Türkiye
Prof. Dr. Zerrin KARAKUZULU- Sakarya Üniversitesi/Türkiye

Doç. Dr. Abdullah BALCIOĞULLARI- Çukurova Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Adnan SEMENDEROĞLU- Dokuz Eylül Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Ali Ekber GÜLERSOY- Dokuz Eylül Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Ali Osman KOCALAR- Marmara Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Alper UZUN- Balıkesir Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Alperen KAYSERİLİ- Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi/ Türkiye
Doç. Dr. Baştürk KAYA- Necmettin Erbakan Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Caner ALADAĞ- Necmettin Erbakan Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Cennet ŞANLI- Pamukkale Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Erkan YILMAZ- Ankara Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Emre ÖZŞAHİN- Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Fatih ARICI- Sakarya Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Funda VARNACI UZUN- Aksaray Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Hakan ÖNAL- Balıkesir Üniversitesi/ Türkiye
Doç. Dr. Halil KURT- Marmara Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Kerime KARABACAK- Ankara Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Mehmet Fatih DÖKER- Sakarya Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Muazzez HARUNOĞULLARI- Kilis 7 Aralık Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Mücahit YILDIRIM- Samsun Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Muhammet BAHADIR- Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Musa ULUDAĞ- Trakya Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Namık Tanfer ALTAŞ- Atatürk Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Nasir NAYAN- Penedidikan Sultan Idris University/Mazlezya
Doç. Dr. Niyazi KAYA- Ministry of National Education Board of Education and
Discipline/Türkiye
Doç. Dr. Nadire KARADEMİR- Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Nevin ÖZDEMİR- Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Rüya BAYAR- Ankara Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Salih BİRİNCİ- Atatürk Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Serpil MENTEŞE- Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Servet ÜZTEMUR- Gaziantep Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Serdar VARDAR- İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Şaban ÇELİKOĞLU- Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Şenay GÜNGÖR- Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi/Türkiye

Doç. Dr. Taner KILIÇ- Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Tahsin YILDIRIM- Aksaray Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Topçu Ahmet ERTEK- İstanbul Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Tuğba Cevriye ÖZKARAL- Necmettin Erbakan Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Yavuz DEĞİRMENCİ- Bayburt Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Zekeriya AKKUŞ- Atatürk Üniversitesi/Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Adem YULU- Iğdır Üniversitesi/Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Alan MARVEL- University of Gloucestershire/İngiltere
Dr. Öğr. Üyesi Ali İLHAN- Artvin Çoruh Üniversitesi/Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet KARAKOÇ- Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi/Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Ayşe AKKURT ÇAĞLAR- Gaziosmanpaşa Üniversitesi/Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Beyhan ÖZTÜRK- Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi/Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Belma BARAK- Bartın Üniversitesi/Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Deniz CENGİZ- Kilis 7 Aralık Üniversitesi/Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Emine GÜNOK- Gazi Üniversitesi/Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Feride Ersoy Çetingöz- Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi/Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Fatih ADIGÜZEL- Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi/Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Ferdi AKBAŞ- Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi/Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Giorgi DVALASHVİLİ- Tbilisi State University/Gürcistan
Dr. Öğr. Üyesi Handan ARSLAN- Fırat Üniversitesi/Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi İlker EROĞLU- Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi/Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi İskender DÖLEK- Muş Alparslan Üniversitesi/Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi İsmail EGE- Uşak Üniversitesi/Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim GÖKBURUN- Pamukkale Üniversitesi/Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Kaan KAPAN- İstanbul Üniversitesi/Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Kemal KIRANŞAN- Bingöl Üniversitesi/Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Kübra ERHAN- Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi/Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet BOZKOYUN- Harran Üniversitesi/Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Sami US- Munzur Üniversitesi/Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ali ÇELİK- Iğdır Üniversitesi/Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ÖZDEŞ- Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi/Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Muhammet KAÇMAZ- Sakarya Üniversitesi/Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Murat FİÇİCİ- Ardahan Üniversitesi/Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Murat POYRAZ- Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi/ Türkiye

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Samet ALTINBİLEK- Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi/Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Müjde AYDOĞDU- İnönü Üniversitesi/Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Nurcan AVŞİN- Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi/Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Numan ERTAŞ- Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi/Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Nazike KARAGÖZOĞLU- Yozgat Bozok Üniversitesi/Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Ömer Faruk İNCİLİ- Kilis 7 Aralık Üniversitesi/Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Öznur AKGİŞ İLHAN- Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi/Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Özge CAN DOĞMUŞ- Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi/Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Reyhan Rafet CAN- Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi/Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Rıfkı SINDIR- Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi/Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Serkan SABANCI- Siirt Üniversitesi/Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Sevgi KARAHAN- Uşak Üniversitesi/Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Sibel IŞIK MERCAN- Kütahya Dumlupınar Üniversitesi/Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Türkan ÇELİK- Kilis 7 Aralık Üniversitesi/Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Uğurcan AYIK- Gaziantep Üniversitesi/Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Ziya İNCE- Namık Kemal Üniversitesi/Turkey
Dr. Öğr. Üyesi Vedat AVCI- Bingöl Üniversitesi/Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Yıldız GÜNEY- Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi/Türkiye

KONGRE DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Murat AĞARI- Karabük Üniversitesi
Prof. Dr. Ali MEYDAN- Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Adem SEZER- Uşak Üniversitesi
Prof. Dr. Yavuz AKBAŞ- Trabzon Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa CİN - Giresun Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa SAĞDIÇ- Yıldız Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Kenan ARIBAŞ- Aksaray Üniversitesi
Prof. Dr. Mete ALIM- Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Adnan PINAR- Necmettin Erbakan Üniversitesi
Prof. Dr. Hakan AKDAĞ- Mersin Üniversitesi
Prof. Dr. Duran AYDINÖZÜ- Kastamonu Üniversitesi
Prof. Dr. Bilgin Ünal İBRET- Kastamonu Üniversitesi

Prof. Dr. Mustafa ERTÜRK- Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Kadir KARATEKİN- Kastamonu Üniversitesi
Prof. Dr. Serhat ZAMAN- Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Abdülkadir UZUNÖZ- Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Hakkı YAZICI- Afyon Kocatepe Üniversitesi
Prof. Dr. Emin ATASOY- Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Alaattin KIZILÇAOĞLU- Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Abdullah SOYKAN- Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. İsa CÜREBAL- Balıkesir Üniversitesi
Doç. Dr. Neşe DUMAN- Çankırı Karatekin Üniversitesi
Doç. Dr. Taner ÇİFTÇİ- Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Doç. Dr. Yurdal DİKMENLİ- Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
Doç. Dr. Vedat ŞAHİN- Namık Kemal Üniversitesi
Doç. Dr. İlhan Oğuz AKDEMİR- Fırat Üniversitesi
Doç. Dr. Recep BOZYİĞİT- Necmettin Erbakan Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

I. BÖLÜM: EĞİTİM BİLİMLERİ ÇALIŞMALARI	4
COĞRAFYA LİSANS EĞİTİMİ ARAZİ UYGULAMALARINDA EKONOMİK COĞRAFYA VE GİRİŞİMCİLİK KONULARININ İŞLENMESİ.....	5
3D TEKNOLOJİSİ VE ARTTIRILMIŞ GERÇEKLİK UYGULAMALARININ COĞRAFYA DERSLERİNDE SINIF İÇİ PERFORMANS GÖREVİ OLARAK KULLANILMASI: MERGE CUBE ÖRNEĞİ.....	27
COĞRAFYA ÖĞRENCİLERİNİN MEKÂNSAL DÜŞÜNME BECERİLERİNİN ARAŞTIRILMASI: ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ ÖRNEKLEMİ.....	37
UCEK 2021 ATÖLYE ÇALIŞMALARININ COĞRAFYA ÖĞRETMENLERİNİN MESLEKİ GELİŞİMİNE ETKİSİ.....	47
SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA ÇEVRE SORUNLARI	61
ARTIRILMIŞ GERÇEKLİK UYGULAMALARININ COĞRAFYA-9 DERSİNDE HARİTA BİLGİSİ KONULARININ ÖĞRETİMİNDE ÖĞRENCİLERİN AKADEMİK BAŞARILARINA ETKİSİ	81
ARTIRILMIŞ GERÇEKLİK UYGULAMALARININ COĞRAFYA-10 DERSİNDE DIŞ KUVVETLER KONULARININ ÖĞRETİMİNDE ÖĞRENCİLERİN AKADEMİK TUTUMLARINA ETKİSİ.....	91
II. BÖLÜM: FİZİKİ COĞRAFYA ÇALIŞMALARI	100
İZMİT KÖRFEZİ KIYILARI VE YAKIN ÇEVRESİNDE ANTROPOJENİK (İNSAN) KAYNAKLI TOPOGRAFYA DEĞİŞİMİ ANALİZİ.....	101
AĞRI DAĞI ÇEVRESİNDE ARAZİ ÖRTÜSÜ DEĞİŞİKLİĞİ VE SICAKLIK BULUTLULUK EĞİLİMLERİ	115
KÜRESEL İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNE YÖNELİK TEZLERİN İNCELENMESİ	131
EKOLOJİK SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK BAĞLAMINDA BİREYSEL KARBON SIFIR VİZYONU: ANKARA VE BARTIN ÖRNEĞİ	149
MEKÂNSAL SWOT ANALİZİ İLE GÖKSU ÇAYI HAVZASI'NIN BÜTÜNLEŞİK HAVZA YÖNETİMİ ¹	163
ORMANLAR ÜZERİNDE COĞRAFİK ETKİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	181
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ DOĞU VE BATI YERLEŞKESİNİN KARBON AYAK İZİ DEĞERENDİRMESİ	195
III. BÖLÜM: BEŞERİ COĞRAFYA ÇALIŞMALARI	212
BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ NÜFUSUNUN DÜNÜ BUGÜNÜ: YABANCI İŞÇİLERİN ROLÜ ¹	213
ATIL BIRAKILMAMASI GEREKEN BİR KIŞ TURİZM MERKEZİ: ERGAN DAĞI KIŞ SPORLARI VE DOĞA TURİZM MERKEZİ.....	227

CİDDE'DEKİ TÜRK İŞLETMELERİNİN MEKÂNSAL DAĞILIŞI	247
COĞRAFİ BİLGİ VE KÜLTÜREL EKOLOJİ YAKLAŞIMLI DOĞA EĞİTİMLERİNİN ÖNEMİ; ARTVİN'DE BİR UYGULAMA ÖRNEĞİ	297
FETHİYE VE SEYDİKEMER İLÇELERİNİN ENTEGRE KIRSAL TURİZM ANALİZİ	309
SINIR BÖLGELERİNDE “GÖLGE SINIR TİCARETİ” VE OLUMLU ETKİLERİ.....	327
BİR RUS DEMOGRAFİ MÜHENDİSLİĞİ PROJESİ: AHISKA SÜRGÜNÜ.....	343
TÜRKİYE'DEKİ TERSİNE İÇ GÖÇTE, KENDİ YÖRELERİNE GERİ DÖNMEK İSTEYENLER İÇİN, ÇÖZÜM VE YERLEŞİM İLKELERİ ÖNERİSİ.....	367
TÜRKİYE'DE TARIM HAVZALARI ÜRETİM VE DESTEKLEME MODELİNE BİR ÖRNEK (KIYI AKDENİZ HAVZASI).....	381
SİYASİ COĞRAFYA AÇISINDAN İNGİLİZ YAYILMACI SİYASETİNİN ORTADOĞU'NUN BİÇİMLENDİRİLMESİNDEKİ ROLÜ.....	403
ALTINCI YOK OLUŞ EŞİĞİNDE ÇEVRESEL BİLİNCİN (FARKINDALIĞIN) DÖRT DÜZEYİNE GENEL BİR BAKIŞ	423
TÜRKİYE'DE (DÜZEY-2 İSTATİSTİKİ BÖLGELERİ) HANEHALKI TÜKETİM HARCAMALARI TÜRLERİNİN COĞRAFİ BİLGİ SİSTEMLERİYLE MEKÂNSAL DAĞILIMI	435
IV. BÖLÜM: ATÖLYE ÇALIŞMALARI	552
COĞRAFYA DERSİ İÇİN ADIM ADIM ETKİLEŞİMLİ BİR E-İÇERİK	553
V. BÖLÜM: ULUSLARARASI ÇALIŞMALAR.....	560
TEACHING GEOGRAPHY TO PUPILS: THE GEOGRAPHICAL PICTURE OF THE WORLD THROUGH INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGY	561
EDUCATION OF FRATERNITY AND FRIENDSHIP BY TEACHING THE GEOGRAPHY COURSE IN TURKIC-SPEAKING COUNTRIES.....	571
EDUCATION OF PATRIOTISM AND NATURE PROTECTION IN THE LESSON OF THE SCHOOL SUBJECT “GEOGRAPHY OF KAZAKHSTAN”.....	577
TEACHING GEOGRAPHY OF SHYMKENT IN THE COURSE OF LOCAL HISTORY	579
NATIONAL IDENTITY - NATIONAL GEOGRAPHY	585
THE ROLE OF THE SPIRITUAL VALUES OF TURKS IN THE SOLUTION OF PEDAGOGICAL PROBLEMS	591
CHANGES IN THE FIELD OF EDUCATION AND PERSONAL DEVELOPMENT THROUGH DISTANCE EDUCATION	595
CHANGES IN THE FIELD OF EDUCATION AND PERSONAL DEVELOPMENT THROUGH DISTANCE EDUCATION	603
PROS & CONS OF USING ICT IN GEOGRAPHY TEACHING IN KAZAKHSTAN	607
THE IMPORTANCE OF THE ROLE OF TURKIC-SPEAKING GEOGRAPHY IN ADDITIONAL EDUCATION.....	613

SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS FOR THE DEVELOPMENT OF GIFTEDNESS OF STUDENTS ON THE BASIS OF THE SCHOOL SUBJECT “GEOGRAPHY OF KAZAKHSTAN”	619
THE USE OF EDUCATIONAL TOURISM AS A STIMULATION OF SCHOOL STUDENTS TO STUDY GEOGRAPHY AND DEVELOP THEIR GEOGRAPHICAL CULTURE	625
THE CONCEPT OF THE NATIONAL MODEL OF GEOGRAPHICAL EDUCATION IN THE SECONDARY SCHOOLS OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN (PROJECT) .	630

I. BÖLÜM: EĞİTİM BİLİMLERİ ÇALIŞMALARI

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

COĞRAFYA LİSANS EĞİTİMİ ARAZİ UYGULAMALARINDA EKONOMİK COĞRAFYA VE GİRİŞİMCİLİK KONULARININ İŞLENMESİ

Cevdet Yılmaz*

ÖZET

Türk eğitim sisteminde uygulanan yanlış politikalar neticesinde ara eleman yetiştiren meslek okulları önemsizleştirilerek öğrencilerinin büyük kısmı üniversitelere yönlendirilmiştir. Üniversite mezunu genç işsiz sayısının giderek artması son yıllarda ülkemiz için büyük bir tehdit oluşturmaya başlamıştır. Kamudan başka yerde çalışma imkânı olmayan ve büyük çoğunluğu niteliksiz olan bu kişilerin kamu dışında istihdam edilebilmesi için devlet çareler aramak zorunda kalmıştır. Her üniversite mezununun eğitim aldığı branşta iş bulma ihtimalinin giderek azalması YÖK, MEB, ÇSGB gibi ilgili kurum ve kuruluşları hareket geçirmiş, Tıp vb. bazı alanlar hariç, branş ayırımı gözetmeksizin üniversitelere “Girişimcilik” dersi konulmuştur. Amaç; gençlerin önünü açmak, onların moral motivasyonlarını kaybetmeden hayata tutunmalarını sağlamak, iş bulamadıkları takdirde kendi işlerini kurabilecek yeterlilikler kazandırmaktır.

“Arazi Tatbikatları” dersi 19 Mayıs Üniversitesi’nde yaklaşık 30 yıldır Fizikî ve Beşerî Coğrafya temelli olarak işlenmektedir. Fiziki Coğrafya müfredatı içinde arazi bizzat yerinde gözlemlenerek; örneğin sel, taşkın, heyelân tehlikesi barındıran yerlerin teşhisi yapılmakta, bunlara karşı alınmış ve başka alınabilecek önlemler bizzat yerinde gösterilmekte, gelecek hayatlarında bu tür yerlerde yaşamak zorunda kaldıklarında ne yapmaları veya yapmamaları gerektiği öğrencilere davranış olarak kazandırılmaya çalışılmaktadır. Tatbikatlarda güzergâh boyunca daha önce belirlenmiş istasyonlarda fizikî özellikler tanıtıldıktan sonra orada yaşayan insanların geçimlerini neyle sağladıkları, tabiatla nasıl bir uyum içinde oldukları, buldukları mekânın avantaj ve dezavantajlarını insanların kendi lehlerine nasıl çevirdikleri veya çeviremedikleri gibi hususlar Ekonomik Coğrafya prensipleri içinde ele alınmaktadır.

Gerek Uygulamalı Coğrafya, gerekse Modern Coğrafya’da giderek önem kazanan ve en uygun üretimin nerede yapıldığına odaklanan lokasyon teorilerinin arazideki karşılıklarının tespiti yapılmakta, güzergâh üzerindeki örnekler uygun bir dille bizzat yerinde gösterilerek öğrencilere aktarılmaktadır. Örneğin Samsun – Ankara karayolu üzerinde çok sayıda dinlenme istasyonu olmasına rağmen bunların bir kısmı yoğun olarak iş yaparken, niçin bir kısmı zarar etmekte, ya da işletmeye açıldıktan bir süre sonra kapanmaktadır? Yol ve üzerinden geçen araç sayısı her yerde (yaklaşık olarak) aynı olmasına rağmen işletmelerin

* Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Coğrafya Eğitimi ABD, Samsun; cyilmaz@omu.edu.tr

müşteri sayısında büyük farklılıklar ortaya çıkaran sebepler nelerdir ve bunların ekonomik coğrafyadaki karşılığı nedir? Girişimci biz olduğumuzda bundan nasıl bir çıkarım yapabiliriz, kendi işletmemizi kurmak istediğimizde bu tecrübeler bizim için nerede ve nasıl işimize yarayacaktır?

Arazi Uygulamaları dersini alan mezun öğrencilerimizin bir kısmı geri dönüşler yaparak bu ders sayesinde kendi işlerini kurduklarını ve başarılı olduklarını belirtmişlerdir. Bu ve benzeri örnekler, üniversitelere Girişimcilik dersinin konuluş gerekçesi de dikkate alındığında, Arazi Uygulamaları dersinin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Gerektiği şekilde işlendiğinde bu dersin gençlerimizin önünü açmada ve geleceğe güvenle bakmada önemli rol oynadığı açıktır.

Anahtar Kelimeler: Coğrafya, Arazi Uygulamaları, Ekonomik Coğrafya, Girişimcilik, Samsun.

TEACHING ECONOMIC GEOGRAPHY AND ENTREPRENEURSHIP IN THE FIELDWORKS COURSE IN GEOGRAPHY UNDERGRADUATE PROGRAMS

ABSTRACT

As a result of the wrong policies implemented in the Turkish education system, vocational schools that would train intermediate staff were made unimportant and most of their students were directed to universities. The increase in the number of unemployed young university graduates has started to pose a great threat to our country in recent years. The state desperately sought a remedy for this army of unemployed people, who had no opportunity to work in any place other than the public sector and most of them were unskilled, to be employed outside the public sector. The gradual decrease in the probability of finding a job in the branch in which each university graduate is educated has mobilized the relevant institutions and organizations such as YÖK, MEB, ÇSGB, Medicine etc. except for some fields, Entrepreneurship course has been given to universities regardless of branch distinction. Aim; to pave the way for young people, to enable them to hold on to life without losing their moral motivation, to gain qualifications to establish their own business if they cannot find a job.

The "Land Exercises" course has been taught at 19 Mayıs University on the basis of Physical and Human Geography for nearly 30 years. In the Physical Geography curriculum, by observing the land itself; For example, the places with flood, flood and landslide danger are identified, the measures taken against them and other measures that can be taken are shown on the spot, and it is tried to teach students what they should or should not do when they have to live in such places in their future lives. After the physical features are introduced at the previously determined stations along the route, the issues such as what the people living there earn their livelihood, how they are in harmony with nature, how people turn the advantages and disadvantages of the place they are in to their advantage or not are discussed within the principles of Economic Geography.

In both Applied Geography and modern Geography, the equivalents of location theories, which are increasingly important and focus on where the most appropriate production is made, are determined in the field. For example, although there are many resting

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

stations on the Samsun-Ankara highway, some of them do business intensively, while others hunt flies. Although the number of roads and vehicles passing on it is (approximately) the same everywhere, what are the reasons that cause great differences in the number of customers of the enterprises and what is their equivalent in economic geography? How can we deduce from this when we are entrepreneurs, where and how will these experiences be useful for us when we want to establish our own business?

Some of our graduate students who took the Land Applications course gave feedback and stated that they started their own business and were successful thanks to this course. These and similar examples show how important the Land Practices course is, considering the reason for introducing the Entrepreneurship course to universities. It is clear that this course plays an important role in paving the way for our young people and looking to the future with confidence when taught properly.

Keywords: Geography, Fieldworks Educational, Economic Geography, Entrepreneurship, Samsun

Giriş

Günümüz dünyasında coğrafi bilgiye duyulan ihtiyaç giderek artmaktadır. Çünkü ulaşım, bilişim ve iletişim teknolojilerinin çok hızlı gelişmesi ekonomik, sosyal ve kültürel değerleri büyük bir hızla değiştirmekte, tüketim kalıplarını zorlayarak dünya kaynakları üzerindeki baskıyı daha da arttırmaktadır. Bu durum küresel anlamda en çok çevre sorunlarında kendini göstermektedir. Doğal kaynakların sürdürülebilirliğinin azalması, önemli boyutlara ulaşan küresel ısınma ve plansız kentleşme gibi hususlar, hiçbir coğrafi olayın diğerinden bağımsız olamayacağı prensibini her geçen gün daha fazla gözler önüne sermektedir. Çevre problemlerini kronikleştiren birincil etken, üretici ve tüketici pozisyonundaki pek çok insanın bu problemlerin tam anlamıyla bilincinde olmaması, günlük rutin aktivitelerinin çevrelerinde oluşturacağı değişikliklere ilişkin farkındalık düzeylerinin yetersiz kalmasıdır. Problem ister yerel isterse küresel ölçekte olsun sorunların çözümünde uzun soluklu önlemler alınması, ancak toplumların eğitim seviyelerinin yükseltilmesi ile mümkündür. Bu bağlamda etkin bir coğrafya eğitimi, çevre problemlerine gerçek ve kalıcı çözümler bulmak konusunda önemli katkılar sağlayacak; çevre problemlerine duyarlı bir neslin yetişmesi ise bu konularda bilgi ve bilinç sahibi öğretmenlerin yetiştirilmesi ile mümkün olacaktır. Coğrafyayı öğretme biçiminin eğitim sistemimiz içinde iyi analiz edilip değerlendirilmesi ve daha etkili bir coğrafya eğitimi için planlama eğitimine ağırlık verilmesi gerekmektedir (Yılmaz, 1995, s. 263).

Küreselleşen dünyada eğitim alanında gerçekleştirilen değişim hareketlerinin temelini, yeni fikirlerin uygulanması amacıyla, yenilikçi ruhun ve yeteneklerin geliştirilmesi oluşturmaktadır. Bunda amaç; hayat boyu öğrenme ve kendini geliştirme bilinci yaratmak, hayatta başarılı insan olma yollarını öğretmek ve toplumun kalkınmasında liderlik

yapabilecek, bağımsız düşünen, düşündüklerini uygulamaya geçirebilen girişimci ve yeni gelişmelere açık bireyler yetiştirmektir. Eğitimin altyapısını oluşturan kurumlar, ne kadar donanımlı olursa olsun, programlar ne kadar çağdaş olursa olsun; bu programları uygulayacak, bilişim teknolojisini kullanacak, yeni yaklaşımları ve içinde yaşadığı toplumu yorumlayarak, öğrencileriyle en uygun biçimde paylaşacak olan öğretmendir. Dolayısıyla eğitimcilerimizden öğrencileri için; bilgiye ulaşmada yol gösterici, değişimi algılama, yönetme ve organize etme becerilerini geliştirici, araştırmacı ve sorgulayıcı nesiller yetiştirmeleri beklenmektedir (Özgül 2009, s.2). Diğer bilim dallarında olduğu gibi; yaparak-yaşayarak öğrenme ve öğrenilen bilgilerin uygulama ile kalıcı kazanımlar haline gelmesi coğrafya bilimi için de o kadar önemlidir.

Bu çerçevede coğrafya arazi çalışmaları (fieldworks); öğretim gezisi (field teaching), inceleme gezisi (field trip), uygulama bölgesinde ölçümler yaparak ve insanlara sorular sorarak yapılan bilimsel araştırmalar (field researches) ya da uygulamalı araştırma kampı (field camp) gibi terimlerle ifade edilmektedir (Dando and Wiedel 1971, s. 291). Arazi çalışmaları bir başka açıdan; çağdaş öğrenme-öğretme anlayışında meydana gelen değişiklikler ile birlikte, coğrafya eğitimcilerinin önemle üzerinde durduğu; yapılandırıcılık, özdüzenleme ve bağımsız düşünmeyi öne çıkaran ve başlıca amacı aktif öğrenmeyi teşvik etmek olan öğretimle ilgili bir uygulamadır (Yılmaz ve Bilgi 2011, s. 961).

Coğrafya biliminin tarihsel gelişimi içinde, son dönem olarak kabul edilen uygulamalı coğrafya devresi esas alınır, disiplinler arası bir bilim olan planlamanın temelini önemli ölçüde coğrafya oluşturmaktadır. Çünkü planlama, “ister çevre potansiyelinin en rasyonel ve en radikal bir şekilde değerlendirilmesi, isterse toplumun istek ve ihtiyaçları ile eldeki imkânları dengelemek” şeklinde tanımlansın, sonuç olarak değerlendirmeye alınan objeler, çevrenin potansiyelidir. Bu çerçevede planlamada coğrafya eğitimi iki bölüme ayrılabilir. Bunlardan birincisi; coğrafyanın ilkelerinin öğrenilmesi, yani mekân organizasyonunu açıklamak için gerekli bilgiler, ikincisi ise; ülke coğrafi görünümünün esasını oluşturan doğal ve beşeri olayların dağılışının, diğer bir deyişle mekândaki karşılıklı etkileşimin ortaya konulmasıdır (Yılmaz, 1995, s. 265). Sınıfta anlatılan teorik dersler, bunlardan birincisini ele alırken, coğrafya arazi çalışmalarını içeren dersler de ikincisini ele almaktadır. Böylece, mekândaki karşılıklı etkileşim üzerinde durularak, mevcut yapıyı tespit edip “başka nasıl olabilirdi?” sorusunu sormak suretiyle, planlamada esas alınacak temel bilgilerin kazanılmasını sağlayabilir. İyi bir planlama ise sadece ekonomik bir kazanç değil, aynı zamanda çevrenin korunması ve sürdürülebilir kalkınma demektir. Arazi çalışmaları, bu düşüncelerle planlanmış ve uygulamaya konulmuş bir ders olup, coğrafya eğitimi için atılmış önemli bir adımdır.

Ülkemizde coğrafya bilimi içinde arazi çalışmalarının önemine değinen çalışmalara son yıllarda sıklıkla rastlanılmaktadır. Özgen (2011) ve Turoğlu (2006) yaptıkları çalışmalarda arazi uygulamalarının öğrencilerin başarısı üzerinde etkili olduğunu ifade etmişler, Arı da (2020a) öğrencilerin arazi uygulamaları sayesinde teorik bilgilerini gerçek dünya ile ilişkilendirebildiklerine dikkat çekmiştir. Yılmaz ve Bilgi (2011) ile Şenol (2018) ise arazi çalışmalarının öğrencilere alan bilgisi kazandırarak mesleki açıdan yeterli hale gelmelerini sağlaması yanında onların bireysel ve sosyal açıdan gelişmelerine ve içinde buldukları toplum ile yaşadıkları çevreye karşı olumlu davranışlar kazandıklarını

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

belirtmişlerdir. Arazi uygulamalarının üniversitelerde nasıl uygulandığına dair Yılmaz (1995) 19 Mayıs Üniversitesi Coğrafya Bölümü'ndeki uygulamayı örnek vermiş, Ünlü ve Özdemir (2018) coğrafya dersleri için uygun arazi çalışmalarının planlanması, Yıldırım ve Arıbaş da (2018) coğrafya öğretiminde gezi gözlem yöntemi için örnek rota çalışmaları yapmıştır. En son yapılan çalışmalardan birini yapan Arı (2020b) ise genel anlamda Türkiye'deki üniversitelerin bu konuda hangi düzeyde olduğunu ortaya koymuş, eksiklikleri belirtmiş ve bazı önerilerde bulunmuştur.

Coğrafya eğitimi içinde uygulamalı derslerin önemi ortadayken 2011 yılında YÖK'ten gelen bir duyuru konuya başka bir boyut kazandırmıştır. 11.02.2011 tarihli gazetelerde yer alan bir habere göre YÖK üniversitelerin bütün bölümlerinde zorunlu veya seçmeli olarak "Girişimcilik" adıyla bir dersin okutulmasını önermiş, bunun için KOSGEB ve benzeri kurumlarla protokol imzalamak için karar almıştır. Nitekim 22.02.2011 tarihli Dünya gazetesinde haber; "YÖK ile KOSGEB arasında üniversitelerde girişimcilik kültürünün yaygınlaştırılması amacıyla işbirliği protokolü imzalandı" şeklinde verilmiş ve bu ders müfredata girmiş ve o günden bugüne okutulmaktadır. Amaç; "girişimcilik kültürü"nü yaygınlaştırmak için KOSGEB ve Üniversite işbirliğiyle "Uygulamalı Girişimcilik Eğitim" programları düzenlenerek bilim ve teknolojiye dayalı yeni fikir ve buluşlara sahip KOBİ'lerin ve girişimcilerin geliştirilmesi, yeni ürün, yeni süreç, bilgi ve hizmet üretilmesi ve ticarileştirilmesidir[†].

Böylece arazi çalışmalarımız sırasında Fiziki Coğrafya bilgileri yanında öğrencilere aktarmaya çalıştığımız Beşeri ve Ekonomik Coğrafya bilgileri içinde güzergâh boyunca yer alan iktisadi kurum ve kuruluşların başta yer seçimi (lokasyonları) olmak üzere diğer özellikleri de girişimci adayı öğrencilerimize aktarılmaya başlanmıştır. Çünkü Türkiye'de üniversite sayısı hayli artmış, fakat üniversitelerin sahip olduğu programlarının büyük kısmı mezunlarına iş bulma konusunda yetersiz kalmışlardır. Üniversite mezunlarının boşa kalması devleti zorda bırakmış, bütün mezunları devlet kadrolarına almak söz konusu olamayacağına göre gerek özel sektörün isteklerine uygun, gerekse gençlerin kendi başlarına bir iş

[†] Milli Eğitim Bakanlığı (2009, s.6) aynı başlıkla bir dersi daha önce ortaöğretim programlarına koymuş, 2009'da yayınladığı ders kitabında girişimciliği şu şekilde tanımlamıştır: "Girişimci insan olgusu ekonomik değerlerin oluşturulmasında en önemli üretim faktörlerinin başında gelir. Girişimci sürekli olarak tatmin edilmemiş insan ihtiyaçlarını gözleyip, yeni talepler oluşturan, talepteki değişimleri zamanında fark ederek gerekli uyumu sağlayan, teknolojik gelişmeleri de dikkate alarak kaynakları toplayıp yatırımları gerçekleştiren, rekabetten kaçmayan, riskli seven, sorumluluk üstlenmekten zevk duyan kişidir. Girişimci insan, atak, cesur, icat edici, analitik düşünebilen ve rekabeti varlığın temel şartlarından biri olarak kabul eden kişidir. Bir başka tanımla girişimci bilinenleri en iyi yapan ve hünelerine aklını da katan, olağan ve olağan dışı koşullarda işgücü ve sermaye kaynaklarını verimli biçimde kullanacak önlemleri düşünen, analiz eden, plânlayan, yürürlüğe koyan, uygulayan ve sonuçlarını denetleyebilen kişidir. Böyle kişilerin varlığı gelişmiş ülkelerde sürekli farklılaşmayı ve inovasyonu beraberinde getirirken sürdürülebilir gelişmenin de temelini oluşturur. Gelişmekte olan ülkeler açısından ise kalkınmanın ve gelişmenin temel unsurudur". MEB ortaöğretimde girişimciliği sadece ekonomik anlamda iş yapma becerisi olarak değil, sosyal ve kültürel hayata katılım isteği olarak da tanımlamıştır.

kurabilmelerinin önünü açabilmek için böyle bir teşebbüste bulunmuş ve karar bütün üniversitelere duyurularak onlardan gerekli tedbirleri almaları istenmiştir.

Bu çalışmanın konusu 19 Mayıs Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimler Fakültesi, Coğrafya Bölümü 3. sınıfında güz ve bahar olmak üzere 2 dönem olarak okutulmakta olan ve uygulamalı olarak gerçekleştirilen “Arazi Tatbikatları” dersi içeriği ile ilgili bir uygulama örneği vermektir. Arazi uygulamasında sadece fiziki ve beşeri coğrafya konuları değil aynı zamanda beşeri coğrafyanın bir alt kolu olan ekonomik coğrafya konuları da işlenmektedir. Son yıllarda YÖK tarafından üniversitelerin bütün programlarında okutulması önerilen “Girişimcilik” dersi ile Ekonomik Coğrafya konuları ilişkilendirilerek, hazır araziye çıkmışken konu ile bağlantılı istasyonlarda Beşeri Coğrafya alanında anlatım yapılırken Girişimcilik dersleri içeriğine uygun örnekler de verilmektedir. İlgili örnek üzerinden konunun coğrafi yönlerine de dikkat çekilmekte, özellikle herhangi bir ticari işletmenin kuruluş yeri seçimiyle ilgili lokasyon teorilerine başvurularak bu alanda coğrafi bilginin önemi vurgulanmaktadır.

Arazide ders anlatımı için çok sayıda istasyon tespit edilmiş olup her arazi çalışmasında güzergâh boyunca farklı duraklarda onlarca konu işlenmektedir. Bu çalışmada bunlardan sadece birkaç tanesi üzerinde durulacaktır. Verilen örnekler üzerinden içerik analizi yapılarak bu uygulamanın diğer üniversiteler tarafından da uygulanabilirliği gösterilmeye çalışılacaktır. Bilindiği gibi üniversitelerin birçok bölümlerinde “mezun olduğumda ne yapacağım endişesi” taşıyan yüzbinlerce öğrencimiz vardır. Arazi gözlemleri sırasında bunların zihninde oluşturulabilecek küçük bir ışık bile gelecekte büyük önem taşıyabilir. Belki bu ve benzeri çalışmalarla yeni mezun işsizler, atanamayan öğretmenler gibi gençlerin de moralini bozan, toplumu derinden etkileyen ve geleceğimizi karartan düşünceler azaltılabilir.

Yöntemler

OMÜ İnsan ve Toplum Bilimler Fakültesi Coğrafya Bölümü’nde gerçekleştirilen arazi uygulamaları dersi esnasında bazı istasyonlarda ekonomik coğrafya anlatımları içinde girişimcilik konularına da dikkat çekilmiş, bunlar hem fotoğraflanmış hem de yerinde yorumlanmıştır. Fotoğraflanan konu başlıkları şu an dördüncü sınıfta olup geçen yıl bu dersi alan öğrenciler ile daha önce mezun olmuş öğrencilere e-posta yoluyla gönderilerek derslerdeki kazanımlarının ne olduğu, gündelik hayatta bu konuların kendilerine bir fayda sağlayıp sağlamadığı, sağladıysa ne tür bir fayda elde ettikleri sorulmuş ve kısa kısa cevaplar istenmiştir. Alınan cevaplar ilgili konu başlığını gösteren görseller altında önce görselin ait olduğu istasyonun özelliği, ardından da öğrenci görüşleri verilerek ortaya çıkan sonuç betimleme yöntemi ile aktarılmaya çalışılmıştır.

Bulgular

Örnek 1. Karayolu Güzergâhı, Menziller ve Konaklama İstasyonları

Arazi Tatbikatları müfredatı içinde istasyonlarımızdan biri Samsun-Kavak arasında yaklaşık 30. km’de bulunan Çakallı mevkiidir. Çakallı, “menemen” yemeği ile ün salmış, ana yol üzerindeki lokantaları ile servis hizmeti gelişmiş bir yol boyu yerleşmesidir. Burada eski

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

bir konaklama yeri olan Çakallı Han bulunmakta, hemen bunun karşısında Tarihi Çakallı Köprüsü ve bir de tarihi ahşap cami bulunmaktadır. Mustafa Kemal'in Samsun'a çıktıktan sonra Havza istikametinde giderken kullandığı eski yol ile yeni duble yol burada kesişmekte, bu itibarla bu mahal Kurtuluş yolu güzergâhının da önemli duraklarından biridir (Foto 1).

Foto 1. Eski kervan yolu üzerinde Çakallı Han ve bu mevkiiden geçen Samsun-Ankara yolu 30. km'sinde menemenciler.

Yörenin fiziki özellikleri açıklandıktan sonra beşeri özelliklerine geçilmekte, ulaşım tarihi başta olmak üzere ekonomik, sosyal ve kültürel özellikler üzerinde durulmakta, en son karayolu üzerindeki araç trafiği ile ilişkilendirilerek girişimcilik konusu bağlamında Çakallı mevkiinde yer alan işletmelerin durumları değerlendirilmektedir (Foto 2).

Foto 2. Lokasyonun önemi; aynı karayolu üzerinde, önlerinden yaklaşık aynı sayıda aracın geçtiği iki istasyon. Biri tenha, diğeri oldukça yoğun, niçin?

Açıklama: Özellikle sanayi coğrafyasında sanayinin kuruluş yeri (lokasyon) ve kuruluş şartları sit ve situasyon kavramları ile açıklanmakta, ideal kuruluş yeri şartları için sit ve situasyon özelliklerine dikkat çekilmektedir. Şayet yer uygunsa işletmenin kârlı olması için önünde bir engel yoktur. Bu bağlamda kuruluş yeri ile ilgili olarak doğadan örnekler verilmekte, özellikle somon balıklarının geri dönüş yolculuklarında boz ayların onların

ırmakta önlerini kestikleri yer ve buna benzer diğer sahneler doğa belgesellerinin en göz alıcı anlarından birini oluşturmaktadır. O halde ırmak her yerde aynı aksa da bazı yerleri müstesna özelliklere sahiptir. Eski kervan yolları üzerindeki hanlar da gelişigüzel inşa edilmemişlerdir. Develerin bir günlük ortalama yürüme mesafesi yaklaşık 30 km olup, ticaret hacminin küçük olduğu güzergâhlara inşa edilen hanlar ile ticaret hacminin büyük buna bağlı olarak kervanı oluşturan yük hayvanlarının sayısının da çok olduğu güzergâhlara inşa edilen kervansarayların inşa edildikleri menziller (iki han veya kervansaray arası) mesafe yine yaklaşık 30 km'dir. Eğer geçmişte bu mesafe kuralı ihmal edilmiş olsaydı arada inşa edilen hanlar müşterisiz kalabilirdi. Bu durum bugün de böyledir. Günümüzde yolcuların yemek yeme veya diğer ihtiyaçlarını gidermek için, ya da otobüs şoförlerinin değişim zamanı, uyuma mesafesi, değişim zamanı gibi durumlar için belli km'lerde durmaları gerekmektedir. Keza araçların yakıt ihtiyaçları da böyledir. Bu durumda bir şehirden diğerine karayolunda seyreden araç trafiği aynı olsa bile bu yol üzerinde gelişigüzel mesafelerde yapılacak dinlenme tesisleri aynı oranda müşteri çekmeyecektir. Trafik aynı olmakla birlikte insanların ve araçların ihtiyaçlarına yönelik kritik mesafelerde inşa edilen tesisler daha çok müşteri çekerken, gelişigüzel yer seçimi yapmış tesisler ancak zorunlu hallerde durmak mecburiyetinde olan araçlara hizmet verecek ve hiçbir zaman normal şartlarda kâr edemeyecektir. Nitekim bugün karayolları kenarlarında gördüğümüz yakıt istasyonlarının çoğunluğu müşteri bulmakta zorlanmakta, ucuz mazot vb dikkat çeken kampanyalarla ayakta kalmaya çalışmaktadır. Oysa diğer bazı istasyonlar ise müşteri sıkıntısı yaşamamakta, artan gelirleri sayesinde işletme alanı giderek büyümektedir. Yakıt istasyonu ile başlayan süreç müşteri sayısı arttıkça lastikçisinden lokantasına, hediyelik eşyadan pansiyonculuğa varıncaya kadar kendilerini geliştirebilmektedir.

Çakallı Mevkii ve Çakallı Han, Samsun'dan Ankara istikametine çıkışta yeni duble yoldan gidildiğinde yaklaşık 34. km'de yer almaktadır. 1970'lere kadar kullanılan eski yola göre ise yine Samsun'dan çıkışta 30.km'dedir. Eski yol aynı zamanda, motorlu araçların kervanların yerini aldığı 1950'lere kadar yüzlerce yıl boyunca kullanılan kadim bir güzergâhtır. Eski ulaşım sistemine, yani kervan yollarına göre Çakallı mevkii Samsun'dan çıkış yapan kervanlar için ilk istasyondur. Çünkü kervanların günlük yürüyüş mesafesi (menzili) yaklaşık 30 km olup, yük hayvanlarının dinlenmesi, yolcu ve tüccarların uyuması ve geceyi güvenli bir ortamda geçirmeleri için bütün kervan yolları üzerinde bulunan hanlar ve kervansaraylar yaklaşık 30 km arayla yer almıştır. Bu itibarla Çakallı eski ulaşım (kervan yolu) sitemine göre (30 km'lik mesafe itibarıyla) önemli bir durak olup, burada bulunan Çakallı Han'ın varlık sebebi de buradan kaynaklanmaktadır. Oysa günümüz şartlarında ortalama durak mesafeleri 200, 400, 600 km gibi daha yüksek rakamlara çıkmış, bu durumda Çakallı önemini kaybetmiş, Çakallı Han da (2012'de restore edilinceye kadar 50-60 yıl boyunca) kaderine terk edilmiştir. Böylece 30 km menzilli eski ulaşım sistemine göre önemli bir durak olan Çakallı mevkii; hanı, camisi, köprüsü yüzlerce yıl ayakta kalmış, 1950'lerden itibaren motorlu araçların yer aldığı yeni ulaşım siteminde menzillerin (motorlu araçların hiç yakıt almadan veya şoför ve yolcuların hiç indi bindi yapmadan gidebildikleri mesafenin) yaklaşık 200, 400 km'ye çıkmasıyla sapada kalmış, önemini kaybetmiştir.

Çakallı Mevkii ve Çakallı Menemeni: Çakallı mevkii 1990'lardan itibaren tekrar önem kazanmaya başlamış, bu kez yeme içme sektörü ile adını duyurmaya başlamıştır. Çakallı

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

mevkiini günümüzde popüler bir mekân haline getiren olgu nedir? Çakallı; büyük araçlar, yani otobüsler için yakıt, insanlar için yeme içme ve diğer ihtiyaç mesafesinde olmamakla birlikte burada son 30 yılda başka bir faktör devreye girmiştir. Samsun'dan Ankara veya İstanbul'a gitmek isteyen özel araç sahipleri sabah yola çıkarken evde kahvaltı yapmak istediklerinde ya çok daha erken kalkıp evde kahvaltıya zaman ayıracaklar ki bu durumda yolda geçmesi gereken zaman evde geçmekte, Ankara ve İstanbul'a varış akşamı, hatta geceyi bulmaktadır. Oysa sabah erkenden “evde kahvaltıyla, bulaşıkla oyalanmayalım, kahvaltıyı Çakallı'da yapar, yola devam ederiz” denilerek evden çıktıklarında Çakallı'da yapılacak bir kahvaltı zamandan en az üçte bir oranında tasarruf sağlamaktadır. Kahvaltının olmazsa olmazı olan menemen ise Çakallı'ya çekicilik kazandıran en önemli özelliğidir.

Bunun tersi de şöyledir: İstanbul veya Ankara'dan yola çıkıp akşama doğru Samsun'a varacak olan özel araç sahipleri “şimdi evde yemekle kim uğraşacak, zaten yorgunuz, şurada bir menemen yiyelim öyle eve gidelim, sonra yatar dinleniriz” dediklerinde Çakallı yine Samsun'a girişte ideal bir konum sergilemektedir. Böylece geçmişte kervan konaklama mesafesi olan Çakallı, günümüzde motorlu araçlar için bir yakıt mesafesi olmasa da şehre yaklaşıldığında artık eve yarım saatlik bir mesafe kaldığında hazır yemek ve dinlenme fırsatı verdiği için burada çok sayıda menemen yemeği ile öne çıkmış lokanta işletmesini kendine çekerek ülke genelinde adını duyurmuştur.

Buradan çıkarılacak ders; yeme-içme, konaklama gibi turistik hizmet sunumlarında kuruluş yeri seçimi önemlidir. Bu seçimde araçların ihtiyacı kadar insanların da yeme içme ve diğer ihtiyaçları, onların aile içi sosyal statü ve bağlılıkları, dışarda yeme alışkanlıkları, zamandan tasarruf etme istekleri gibi insani özellikler ekonomi ile birleştirilerek yer seçimi yapıldığında kârlılık kendiliğinden gelecektir. Çakallı'da çok sayıda menemencinin olması bir dezavantaj mıdır, sayı çok fazla olduğunda evet. Fakat menemencilerin yol boyu gelişi güzel değil de burada kümelenmiş olmaları, yol boyunca dağılacak müşteri kitlesini buraya topladığı için bir avantaj teşkil etmekte, müşteri sayısını ayrıca arttırmaktadır.

Arazi Tatbikatları dersinde Çakallı mevkiinde anlatılan dersin içeriği yukarıda verilmiştir. Bu istasyonda işlenen konuların öğrencilerde nasıl bir kazanıma dönüştüğü aşağıda örneklerle verilmiştir.

Kazanımlar:

C.Ö.:1930 yıllarına kadar kervan yolları devam etmiştir. 1930'lu yıllardan itibaren motorlu taşıtların Anadolu'ya girmesiyle kervan yolları önemini kaybetmiştir ancak 1940'lı yıllara kadar kervan yolları vardır. Burası Samsun dan çıkınca 30 km ileridedir. Bu mesafede olmasının tabii ki bir nedeni vardır. Kervan yolları devenin yürüme mesafesine göre konumlandırılmıştır. Devenin de yürüme mesafesi 30 km olduğu için Çakallı Han buraya konumlanmıştır. Burası şehre giriş ve çıkışta önemli bir konumdadır. Samsun'dan şehir dışına giderken evde kahvaltı yapıp zaman kaybetmek yerine burada kahvaltı yapıp zamandan

tasarruf edilebilir. Bu durum coğrafyada lokasyon teorisi açısından oldukça önemlidir. Buradan yola çıkarak biz de ileride bir lokanta, benzin istasyonu veya tesis kuracağımız zaman bu gibi konulara dikkat etmeliyiz. Bir diğer yapı ise Çakallı Köprüsü'dür. Atatürk bu köprüden geçmiştir. Bu köprü'nün korunması milli bilinci oluşturmak ve o anları canlandırmak açısından oldukça önemlidir.

M.G.: İşletmelerin ekonomi bakımından yerleşmenin önemini ve o yerleşmelerdeki (örneğin Çakallı menemencisi) işletmelerin Türkiye'nin 7 bölgesinde de nasıl nam saldıgını görebiliyoruz: Bu tamamen lokasyonla alakalıdır. Çakallı Han Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı'nı başlatmak için geçtiği yolun üzerinde bulunan bir yerdir. Buradan da lokasyonun önemini anlayabiliriz. Yol üzerine kurulmuş bu han yıllar geçtikçe eskimiştir ve işlevini yitirmiş, Samsun BŞ Belediyesi tarafından restore edildikten sonra tekrar kullanıma açılmıştır. Çakallı köprüsü de Atatürk'ün geçtiği yol üzerindedir. Bana ne kattı: Yerleşmenin ve güzergâhın önemini bilerek açacağım işletmenin yerini nasıl seçeceğimi öğrendim. Tarihi eserlerin korunup restore edilip halka ve turistlere nasıl kazandırılacağını gördüm ve öğrendim.

Örnek 2. Yol Yarmalarında Görülen Tabakalar ve Türkiye'de Madencilik

Arazi Tatbikatları dersimizde durup ders işlediğimiz mekanlardan biri de Samsun-Ankara duble yolu güzergahında bulunan Gürgendağı flişleri ve ters fay istasyonudur. Bu istasyonda önce; orojenez, Alp-Himalaya dağ sistemi içinde yer alan Karadeniz kıyı dağlarının oluşumu, fasiyes tipleri ve istiflenme özellikleri, tabakalı ve faylı yapılar hakkında fiziki coğrafyaya ait bilgiler verilmektedir. Ders esnasında öğrencilerden yamaçlara çıkarak, dokunarak, temas ederek, fotoğraflayarak fay düzlemini teşhis etmeleri, faylı yapı üzerinde yükselen ve alçalan blokları göstermeleri, ters fayın oluşumunu açıklamaları, teorik bilgilerle pratik bilgileri zihinlerinde birleştirmeleri istenmektedir (Foto 3).

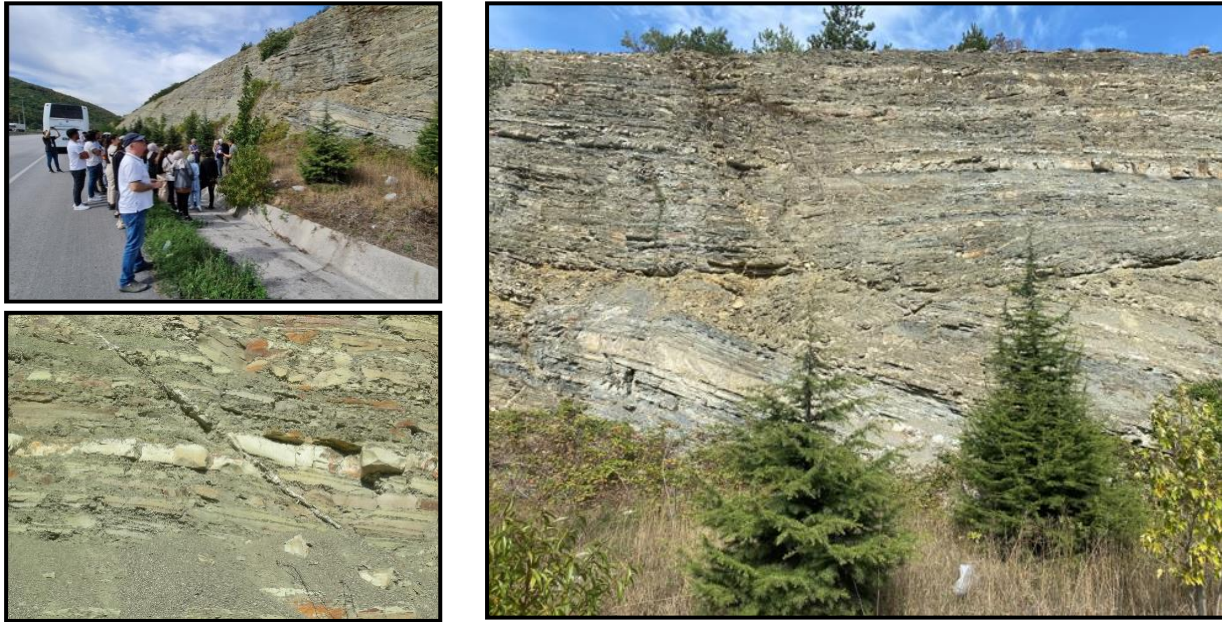

Foto 3. Samsun-Ankara yolu kenarı; Gürgendağı flişleri ve ters fay istasyonu.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Öğrencilerin hayat boyu bütün yolculukları esnasında gördükleri bu yapılardan “Beşeri ve Ekonomik Coğrafya olarak ne çıkarım yapabiliriz” konusu dersin ikinci bölümünü oluşturmaktadır.

Bilindiği gibi ülkemiz yeraltı kaynakları bakımından zengin, fakat işletme şartları bakımından oldukça talihsizdir. Alp orojenezini nedeniyle kıvrılma ve kırılmalar sonucu mevcut maden ve enerji kaynaklarımız yer altında bütünlük göstermemekte, oldukça dağınık ve parçalı durumda yer almakta, bu durum hem işletme maliyetlerini arttırmakta, hem de grizu faciası gibi çok sayıda ve maalesef ölümlü maden kazalarına sebep olmaktadır. “Başka ülkelerde devasa makinelerle çok az risk taşıyarak yapılan işletme Türkiye’de niçin bu kadar zor, masraflı ve risklidir”? Bütün öğrencilerimizi maden sahalarına götürmeyeceğimize ve yer altındaki madenlere indirip işletme şartlarını (yazılı ve görsel medya ve yayınlar hariç) dokunarak, hissederek göstermeyeceğimize göre, bu yol yarmaları bizim için konunun anlaşılması açısından büyük fırsat vermektedir. Derslerde kullandığımız görsellerle (Foto 4) bağ kurarak dünyadaki büyük maden işletmeleri ile ülkemizdeki işletmeler karşılaştırılmaktadır.

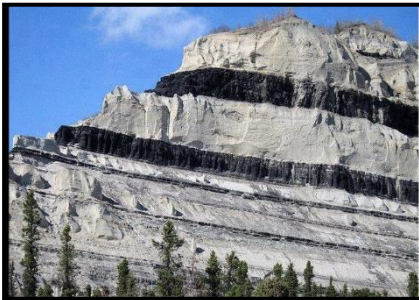

Foto 4. Üstte solda Almanya’da devasa makinelerle yapılan kömür işletmeciliği, sol altta kömür tabakaları, sağda Türkiye’de bir maden ocağı galerisinde (yakın yıllara kadar kazma, şimdi ise daha çok hiltelerin kullanıldığı) maden çıkarım işi (Kaynak: Anonim).

Böylece ülkemizde madencilik zorluğu, sık yaşanan kazaların sebepleri, kazaları azaltmak için yaşanan coğrafi mekanın özelliklerinin bilinmesi gerektiği, ülkeler arası karşılaştırmalar yapılırken arazi yapısından kaynaklanan bu mekânsal farklılıkların göz ardı edilmemesi gerektiği, bir çok yerde bulunan küçük maden rezervlerinin ekonomik olarak işletilememesinin jeolojik yapı ile ilişkileri bizzat yerinde karşılaştırmalı olarak verilmektedir.

Kazanımlar:

A.T.: Arazide yerinde gördüğüm bu faylı yapılar sayesinde Türkiye’de yeraltından maden çıkarmanın zorluklarını bu tatbikat sayesinde daha iyi anladım.

C.Ö.: Bu tabakları maden ve enerji kaynakları olarak düşündüğümüzde bizim için; arazinin Orojeneze uğraması ve bunların faylarla kesilmesi sonucu arazi yapımız hem eğimli hem de farklı tabaka katmanlarının kesilmesiyle oluşmuştur. Böyle olunca Rusya’da ve Almanya’da arazi kıvrılmaya ve kırılmaya uğramadığı için, uzun zamanda birikme olduğu için 3-4 m kalınlığında kömür tabakası vardır. Bu nedenle büyük makinelerle kazı yapılır. Günde kişi başına yüzlerce ton üretim yapılıyorken Zonguldak yöresi de Alp Orojenezi geçirdiği için zemindeki kömür tabakası ya yüzeye çıktı yükseldi, ya da deniz seviyesinin altına indi. Sondaj yapıp kömür tabakası bulup orada tüm sistemi oluşturduk ama faylı yapı nedeniyle maden damarı kesildi. Tekrar galeri açılacak maliyet artacak. Ekonomik olarak bize gelir getirmediği için de galeriler kapatılacak. Buradan da anlıyoruz ki fiziki coğrafya konuları ile beşeri coğrafya arasında sıkı bir ilişki vardır ve birbiriyle bağlantılıdır. Biz eğer bu bağlantıyı kuramazsak ekonomik anlamda gelişme gösteremeyiz.

M.T.: Bu gibi şekiller normal koşullarda gözükmezler. Nedeni ise yeryüzü tabakasının iç kesimlerinde rastlanıldığı için. Burada yol yapım çalışması sayesinde ortaya çıktığını görüyoruz. Sadece fiziki olarak değil, beşeri olarak ta bağ kurmayı öğrendik. Hocamız kendi örnekleri ile ilk dersimize girdiğinden beri bağlantı kurmayı bize aşlamak istedi ve herkeste olmasa da bazı kişilerde bu coğrafya-bağlantı ilişkisini kafasına yerleştirdi.

B.K.: Fiziki Coğrafya açısından baktığımda; Orojenez oluşumunda derinlerdeki sıkışmaya bağlı olarak metamorfizma oluşuyor. Yamaçta fay görülmektedir. Buradaki fay sıkışmaya bağlı oluşmuş ters faydır. Tabakaların kalınlıkları buldukları yerin iklim şartlarını yansıtır. İklim ne kadar uzun süre stabil kalıyorsa tabakalar da o kadar kalın olur. Suyun aktığı yön tabakaların eğim yönü olur. Tabakaların eğimi heyelanın yönünü de gösterir. Bu tabakalar filiş tabakalarıdır kumlu, killi, siltli, taneli malzemelerden oluşurlar. Beşeri coğrafya açısından baktığımda; tabakalı yapılar ve fayların maden ve enerji kaynakları ile bağlantısını söyleyebilirim. Türkiye’de Kömür madenlerine baktığımızda, Alp Orojenezi geçirdiği için kömür tabakaları yer değiştirmiştir. Sonuç maden çıkarmak için tüm gerekenler yapıldıktan sonra maden çıkarmaya başladığınızda uzun süre geçmeden bu yer değiştirmiş kömür tabakası tükenebiliyor ve siz bunu normal ya da ters fay ile yer değiştiren diğer taş tabakası ile karşı karşıya gelebiliyorsunuz. Bunun sonucu tüm hazırlıkların yeniden yapılması gerekiyor ya da o taş tabakayı geçmek için harcadığınız zamanınız dâhil olmak üzere gereksiz masraflar oluşuyor ve bu da kömür çıkarılmasının maliyetinin artmasına sebep oluyor. Kırılma ya da kıvrılma ile faylanmanın maden işletmeciliğinde diğer etkisi ise yapılan madencilik kazalarla sonuçlanabiliyor. Mesela tabakalı katmanlar arasında birikmiş gazların patlaması, boşluklar ve galerilerle karşılaşma sonucu yerçekimine bağlı boşluklara tabakanın kayması durumunda kazalar. Bu boşluklar, gaz sıkışmaları ani kırılma ve kıvrılma sonucu oluşmuştur. Buradan geldiğimiz nokta Orojenez sonucu tabakalı yapıların kırılması ve faylar

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/TÜRKİYE

bizim işletme faaliyetimizi bu şekilde etkilemektedir. Birçok petrol yataklarında da buna benzer durum vardır günümüzde petrolün ve madenlerin olup ta çıkarılmama nedeni de maliyet hesabıdır.

H.Y.: Bir coğrafyacı için araziye çıkmak orayı gözle görmek oldukça önemlidir. Gördüğümüz faylı tabakaların ülkemizde diğer ülkelere nazaran maden çıkarmada çok daha fazla zorluk çıkardığını öğrenmiş olduk. Bu Arazi tatbikatları sırasında gördüğüm şekil ve oluşumlar dışarda ya da bir yolculuk esnasında yol kenarlarında gördüğüm şekil ve oluşumlara bir anlam kazandırmamı sağladı.

İ.T.: Bir coğrafyacı için araziye çıkmak orayı gözle görmek oldukça önemlidir. Gördüğümüz Faylı tabakaların ülkemizin diğer ülkelere nazaran maden çıkarmada ne kadar zorlukla karşılaştığını öğrenmiş olduk.

M.T.: Fay'ın ne demek olduğunu hemen hemen bütün coğrafya öğrencileri veya dersini dikkatle dinlemiş lise öğrencileri bile bilir. Teorik olarak çok kez değinilmiş bir konudur. Teoride her şeyi öğrenmek mümkün değil tabii ki. Şehirlerarası yolculuk yaparken bu tabakalara defalarca kez gözüüm takıldı. Dersten dinlediğim öğrendiğim kadarıyla acaba buralar faylı tabakalar mı diye her gördüğümde düşünmüştüm. Yaptığımız arazi tatbikatı sonucunda bunun düşündüğüm gibi bir faylı tabaka olduğunu öğrendim. Görerek öğrenmek her zaman başka oluyor. Fayın ne olduğunu bildiğim halde arazide teşhisini koyarken tereddüt ediyordum. Ama artık gördüğüm yerde gözümden kaçması pek de mümkün değil.

Örnek 3. Bafra Ovası'nda Tarım ve Arazi Kullanımı

Arazi tatbikatlarındaki bir diğer istasyonumuz da Bafra Ovası'dır. Bafra Ovası ülkemizin üçüncü büyük delta ovası olup, farklı kesiminde üç ayrı tür tarım yapılmaktadır (Foto 5).

Foto 5. Bafra Ovası'nda tarımsal faaliyetler.

Eski delta yüzeylerinde geçmişten beri tütün, şimdi ise buğday ve mısır tarımı yapılırken, yeni delta sahasının bir bölümünde sebze tarımı, deniz seviyesine yakın topraklarında ise çeltik tarımı yapılmaktadır. Ovanın yaklaşık dörtte birini sulak alanlar kaplamaktadır. Tatbikatta öncelikle Bafra Ovası'nın, diğer tanımla Kızılırmak Deltası'nın; toprak yapısı, doğal bitki örtüsü, iklimi, hidrografyası gibi temel fiziki coğrafya özellikleri üzerinde durulmaktadır. Türkiye'de tarımsal üretim konusu oldukça tartışmalıdır. Bafra gibi potansiyeli yüksek bir alanda bile çiftçi halinden memnun değildir. Topraklar parçalı, üretim plansız, kırdan kente göç devam etmekte, çiftçi nüfus yoğunluğu azalırken aynı oranda üretim artmamakta, ovanın refah seviyesi giderek düşmektedir. Bu hususlar ve benzeri konular yerinde anlatılarak, Türkiye'nin muhtelif illerinden, çok daha başka toprak ve iklim şartlarına sahip yörelerinden gelen öğrencilere bir karşılaştırma imkânı verilmekte, Beşeri ve Ekonomik Coğrafya çerçevesinde özellikle Tarım Coğrafyası açısından gördüklerini yorumlamaları istenmektedir.

Kazanımlar:

L.A.: Gün boyunca birbirinden farklı istasyonlarda durup hem fiziki hem beşeri coğrafya konularını birlikte görmek çok önemli. Nitekim Bafra Ovası'nda gün boyunca pek çok istasyonda farklı ekonomik faaliyetleri görmek bizim için hem bunları karşılaştırma şansı verdi, hem de şehirdeki ulaşım, ticaret, hizmet sektörü gibi faaliyetler ile kırdaki tarımsal faaliyetleri ilişkilendirebildik. Örneğin ovadaki (mısır, lahana, brokoli, pırasa, çeltik vb.) tarımsal faaliyetleri incelerken aynı zamanda bu faaliyetlerin arazi kullanımı, sulama, işgücü, pazarlama imkânları gibi diğer hususlarla ilişkilerini de gördük. Bafra şehrinin plansız büyüdüğünü, bu alansal ve yatay yönde büyümenin tarım topraklarını nasıl tehdit ettiğini gördük. Geçmişte Bafra'da Kızılırmak'ın denize döküldüğü yerde havyar üretimi varmış. Şimdi yok. Bu da bize sürdürülebilirliğin önemini gösteriyor. Kendi hayatımızda benzer girişimlerde bulunacağımız veya benzer ortamlarda söz sahibi olduğumuzda bunlardan ders almış almamız tedbirli olmamızı sağlayacak, gereksiz maceralara girmemiş olacağız.

Ö.K.: Ovada sulu tarım yapılmakta, bunun için kanallardan motor ile su çekilmektedir. İç Anadolu'da yaşadığım için bizim oralarda pek sulu tarım yapılmıyor pek fazla su kaynağı olmadığı için bunu görünce su maliyeti olmadan sadece su motoru ve onun yakıtı ile insanların tarlalarını sulayarak nasıl sebze tarımı yaptığını gördüm.

D.K.: Bafra'daki tarım alanları genellikle tamamını kapsamamak üzere bilinçsizce kullanılmaktadır. Eğer daha çok tarımdan gelir etmek istiyorsak düzenli bir yapılaşma sağlanmalıdır. Örneğin tarım arazilerine evler yapılmamalıdır, çarpık bir yerleşme

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

olmamalıdır. Nitekim Bafra Ovası Bafra ve çevresindeki yerleşim alanlarının sebze ihtiyacını karşılayacak potansiyele sahiptir. Bafra bölgesinde tarım ile uğraşan kişileri bilinçlendirirsek daha fazla ürün elde edilebilir. Bafra yerleşim alanlarının çevresindeki köylerin düz tarım arazilerin üzerine kurulmuş olması arazi kaybına neden olmuştur. Böyle yanlışların daha fazla yapılmaması için çözüm üretilmelidir. Bafra Ovası Bafra'nın ıspanak lahanaya pırasa vesaire kışlık sebze ihtiyacını karşılamaktadır. Sulamanın Kızılırmak deltasından yapıldığı ve sulama yöntemlerinin kaba sulama yöntemi ile yapılırsa daha fazla su israfı olur. Bu nedenle İsrail'in yapmış olduğu damlama sulama yöntemi ile yapılmalıdır ki gelecekte su sorunu ile karşılaşılmasın, ekolojik denge bozulmasın. Bafra'da da damlama sulama yapılmaktadır ama sayısının artırılması lazım. Çeltik tarımı bölgenin önemli tarım ürünüdür.

G.A.: Bafra Ovası tarım alanları gerçekten çok geniş düz bir arazide. Karalahanayı çok gördüm. Bafra ovası gözümde mega boyutta bir tarla gibi canlandı.

C.Ö.: Mısırın yanında yoğun olarak kış sebzelerini görüyoruz. Kışa yaklaşmamızdan dolayı artık bu ovada kış sebzeleri üretimi yapılıyor bunlardan biri lahanadır. Bu lahanalar kanallar açılarak veya fıskiye sulama yöntemi ile sulanmaktadır. Diğer sebzeler ise ıspanak ve pırasadır. Burada üretilen sebzeler pazarlarda satılıyor. Mevsim dışı üretilen sebzeler ise daha pahalı satılmaktadır. Bu yüzden kışın kış sebzeleri yememiz gerekiyor. Tarım alanları parçalanmış araya evler, yollar vs. girmiştir. Bu da verimde düşüğe sebep olmaktadır. Bu yüzden tarım alanlarının sadece tarım amaçlı kullanılması yerleşmelerin vb. alanların ise tarım alanlarının dışına inşa edilmesi büyük önem arz etmektedir.

M.T.: Buradaki kazanımım kendi yaşadığım yeri ova zannedip, bu bölgeye geldiğimde kendi yaşadığım yerin plato olduğunu öğrenmemdir. Aslında araziye birebir görmek çok etkili olduğunu anladım. Bazılarımız halen ovalık alanları karıştırabiliyor. Bu karıştırarlarda büyük ihtimal benim gibi böyle büyük bir ova görmemesindedir diye düşünüyorum. Arazi derslerinin kıymetini şimdi daha iyi anlıyorum. Bu ovada 50 dönüm arazin olsun, bizim Sorgun'da 500 dönüm yerin olsun, bu ovadaki 50 dönüm kadar etmez. Neden; iklimiyle, toprak yapısıyla, suyuyla hep önde de ondan. Ovada sulama imkânı var, bol su var, yanında da suya âşık mısır var. Tabiri caiz ise sen su ver o da sana ürün versin.

A.G.: Günümüzde tarım alanları yerleşmelere dönüştürülüyor, amaç dışı kullanılıyor ve eski dönemdeki gibi nadasa bırakılmıyor. Günümüzde insanlar daha fazla ürün elde edebilmek için toprağı, tarım alanlarını gereğinden fazla kullanıyor. Bu yüzden gün geçtikçe topraklarımızın verimi azalıyor.

B.K.: Bafra Ovası Türkiye'nin en büyük ovalarından biri gibi görünse de aslında önemli bir kısmı sulak alandır. Geri kalan kısmı ise tarım ve yerleşme alanıdır. Ovada tarım ürünleri yazlık ve kışlık olarak yetiştirilmektedir. Bizim ovaya gittiğimiz dönem sonbaharın

sonu, kış başlangıcı olduğu için orada gördüğümüz tarım ürünleri kışlık sebzelerden oluşuyordu. Bu da kış mevsimi pahalı olan yaz mevsimi ürünlerinin kullanımından kaçınarak tasarruf sağlıyor.

B.Ç.: Ovada tarımsal çeşitlilik dikkatimi çekti. Lahananın yanında pırasa, pırasanın yanında turp, onun yanında mısır. Ekilen sebzelerin boyutları hep aynıydı. Bunun nedeni hibrit tohumlar olsa gerek. Kanallardan motorlarla su çekildiğini, salma usulü sulama yapıldığını gördüm. Benim düşüncem bu tür sulamadan vazgeçilmeli, damlama usulü sulamaya geçilmelidir. Böylece daha az suyla daha çok yer sulanabilir, sulama maliyeti de azaltılabilir.

M.T.: Bafra Ovası'nın verimliliğinin delta ovası olmasından kaynaklandığını anladım. Yılda iki kez ürün alınması çok önemli. Bir İç Anadolu olarak kışlık sebze tarlada hiç görmemiştim. Kendi yöremde Pazar tezgâhlarında gördüğüm sebzeleri ilk defa tarlada gördüm. Bu bile benim için bir kazançtı.

M.G.: Bir tarlada tek bir ürün değil yan yana ekilmiş birden fazla ürün gördük. Bana ne kattı dersanız, tarım yapılacak yeri seçerken suyun olduğu yerleri seçmek ve tek tip ürün değil farklı ürünler üretmenin önemini öğrendim.

O.A.: Bafra Ovası iklim, toprak, hidroloji ve yer şekilleri açısından tarıma oldukça elverişli bir arazi. Ovada gezerken yol boyunca hep ekili tarım arazileri gördüm. Bu bölgede lahana üretimi oldukça fazla. Türkiye'nin kışlık sebzelerinin önemli bir kısmını Bafra'nın ürettiğini anladım. Örnek verecek olursak; ıspanak, brokoli, karnabahar, lahana, pırasa gibi. Bafra tatbikatında benim gözlemlediğim, dikkatimi çeken şeylerden biri de yöre halkının çoğunluğunun tarımla uğraşan kesim olması, yani Bafra için bir tarım şehri diyebiliriz.

Y.D.: Delta özelliği nedeniyle çok verimli tarım arazilerine sahip olan Bafra ovasında hangi sulama sistemiyle arazilerin sulandığını, daha çok hangi tarım mahsullerinin yetiştirildiği gördük. Ayrıca ilçe merkezine yaklaştıkça arazilerin parsellere bölündüğünü ve bunun da tarım arazisini azaltarak verimi düşürdüğünü gördüm.

Örnek 4. Sel ve Taşkınlara Karşı Önlemler

Arazi tatbikatlarının önemini bazen de mezun öğrencilerimizin bize yaptıkları dönüşlerden anlıyoruz. Bunlardan biri de Yeşilirmak Deltası'nda, yani Çarşamba Ovası'nda Terme ilçesinde meydana gelen sel ve taşkınlara ilgili olandır.

Arazi tatbikatları ders içeriğinde Kızılırmak ve Yeşilirmak deltaları önemli istasyonlardır. Bafra tatbikatında Bafra Balık Gölleri işlenirken bu göllerin tatlusu gölleri oldukları, denize ulaşan gidegenleri olduğu, bu gidegenler tıkanırsa göller (sığ oldukları için) kısa zamanda alansal olarak büyüüp komşu mera ve tarım alanlarını kaplayarak ekonomik zararlara sebep oldukları belirtilmektedir (Foto 6). Çare olarak da bundan zarar gören yöre insanının müracaatlarıyla DSİ tarafından özellikle ilkbaharda göllerin gidegenlerinin kepeçler yardımıyla açılıp, denizle bağlantıları kesintisiz hale getirilerek yüzeyde fazla su birikmesinin önlenmesi belirtilerek, bütün bunların coğrafi mekânı tanıma ve ona uygun iş yapma konusuna güzel bir örnek olduğu vurgulanmaktadır.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Foto 6. Bafra Balık Gölleri ve bunlardan birinin insan müdahalesi ile açılmış gideğeni.

22 Haziran 2019'da Yeşilırmak Deltası'nda Terme civarında meydana gelen aşırı yağış ve seller sonucu yüzeyde biriken sular akışa geçmemiş, mevcut drenaj kanalları suyu tahliye etmeye yetmemiş, yüzey uzun süre sular altında kalarak ekili tarım alanlarına ve yerleşmelere büyük zarar vermiştir (Foto 7). Konu ile ilgili olarak eski mezun öğrencimizin bize yazdığı mesaj arazi tatbikatları ile ilgili kazanımlar açısından güzel bir örnek teşkil etmektedir.

Foto 7. 22 Haziran 2019'da meydana gelen sel ve taşkında Terme civarının görünümü.

Kazanımlar

N.D.: Benim bu dersten en etkilendiğim fiziki unsurlar heyelan ve seller olmuştur. Düz ve sulak alanın bolca bulunduğu, Terme Sakarlı köyüne bağlı Miliç ırmağı kenarında yaşıyorum. Eskiden köyün çoğu yerinde arazilerimizin etrafından drenaj kanalları geçerken bazı köylülerimizin yerlerini büyütmek çabasıyla bu kanalları doldurması veya zamanla kanalların kapanması gibi sebeplerle, hatta bazı vatandaşların Miliç ırmağına sularını ulaştıran derelerin üzerine toprak doldurarak izinsiz köprüler yapmaları ve hatta Miliç ırmağının kenarında yaşayan vatandaşlarımızın da benzer davranışlarda bulunmaları yaşanacak felaketin habercisi idi. Zaten hemen her sene en ufak bir yağmurda bile diktiğimiz ürünler su altında kalıyordu ve ürünlerimizi kaybediyorduk. Bu konuda geçmiş yıllarda muhtarımıza bilgi verdim. DSİ ile görüşülmesi gerektiğini de belirttim ama çok etkili olmadı. Bende kendi çapımda köy evimi ve bahçemi sigortalatarak tedbir almaya çalıştım. Maalesef 22 Haziran 2019 tarihinde de akışa yol bulamayan sular nedeniyle sel oldu. Devlet

evine su basan mağdur ailelere bir miktar yardımda bulundu ama mağduriyet büyük oldu. Sonrasında hemen DSİ kanalları açtı, kaçak köprüler yıkıldı. Aslında biz bu konuyu öğrencilik yıllarımızda Bafra tatbikatında bizzat yerinde işlemiştik. Edindiğimiz bilgi ve yaşadığımız felaket bir arada düşünüldüğünde Coğrafya bilgisinin hayatta kalma bilgisi olduğunu öğrendim. Bunu bana uygulamalı olarak öğreten de Arazi Tatbikatları dersimizdi.

Örnek 5. Şehirlerin Büyümesi ve Kent Güvenliği

Arazi tatbikatlarında önemli bir istasyonumuz da Samsun şehrine hâkim bir yer olan Toramantepe'dir (Foto 8). Buradan öğrencilere şehrin tarihsel gelişimi, nüfus yapısı ve fonksiyonel özellikleri, şehir içi arazi kullanılışı, şehrin gelişme yönleri ve bunu etkileyen faktörler gibi çok sayıda başlık altında bilgiler verilmektedir. Bu bağlamda dünyada ve Türkiye'de şehirler, şehirleşme ve şehirlileşme konularına da değinilmekte, şehirlerin karşı karşıya olduğu sorunlardan da bahsedilmektedir.

Foto 8. Toramantepe'den Samsun şehri. Öğrencilerin yüzü şehre dönük ve gördükleri şehir manzarasında Samsun şehrinin bir bölümü (İlkadım ve Canik) ile Samsun Limanı.

Kazanımlar

P.K.Ş.: 1998 Coğrafya Öğretmenliği mezunuyum, Adanalıyım. Dershane, etüt ve devlet okulunda öğretmenlik yaptım. Görevime hala devlet okulunda devam etmekteyim. Arazi çalışmalarında şehir, şehirleşme, şehrin gelişim yönleri hakkında önemli bilgiler edindik. Samsun'da şehir içi arazi tatbikatında gittiğimiz Kadıköy heyelan sahasını hiç unutmuyorum. Ev alırken, yaparken eğer bize ucuz gelmişse bunan altında bir sebep aramayı, örneğin buranın heyelan riski taşıyabileceğini gördüm. Uyarıları dikkate alma konusunda bilinçlendim. Çünkü ne zaman kayacağı belli olmaz. Ayrıca dere yataklarındaki taşların

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

boyutunun orada yaşanan sellerin büyüklüğünü anlattığını, eski akarsu yataklarına konut yapılmamasını, su akar yolunu bulur misali şu an eski yatakta su olmasa da yarın olabileceğini, akarsuyun eski yatağını tekrar geri alabileceğini öğrendim. Kısaca Coğrafyayı bilen; doğayla hayatı nasıl bağdaştırıp mutlu huzurlu yaşayacağını öğrenir, bunu öğrendim.

Geçmişteki derslerimizden birinde ele aldığımız hızlı kentleşme ve şehirlerimizde bundan kaynaklanan güvenlik sorunları bir öğrencimizin hayatını nasıl değiştirdiğini, yine onun bize yazdığı mektubu ile haberdar olduk.

*B.B.: Merhaba hocam, ben Bölümünüzün 2005-06 mezunlarındayım. Öncelikle mezun olmamdan bu yana sizlerle iletişime geçmediğim için özür dilerim. Öğrenim yıllarımda son dönemlerde hep içimden geçirirdim, işte mezun olursam mutlaka nerde olursam olayım hocalarımı arar sorarım, gözlemlerimi paylaşıyorum diye bugüne kismetmiş. Sevdamdı Coğrafya, üniversite-bölüm seçiminde on tercihimin tamamı Coğrafyaya dairdi. Üçüncü tercihim olan 19 Mayıs Üniversitesi Coğrafya Bölümü kazandım. Bölümüm ve eğitimim tek kelimeyle mükemmeldi her öğrencinin çektiği maddi manevi zorlukları yaşadım tabi ama olsun eğitim ortamı benim için paha biçilmezdi. Özellikle sizin derslerimizde hayranlıkla dinlediğimiz konular, konular arası bağlantılar örnekler vs. nitekim bu şevkle çalıştım, bölümümü dört yılın sonunda birincilikle bitirdim. Sayenizde gözlem yapmayı sentezlemeyi öğrendik. Üniversite bitince öğretmenlik yapmak istedim ama olmadı. Yaşadığım boşluğu bir şekilde kapatmam gerekiyordu. Sadece 300 lira sermaye ile açıktan alarm kamera sistemleri de satan bir güvenlik sistemleri firması kurdum. Bu meslek dalına atılmamda birinci faktör elektroniğe olan merakım ve becerim, **ikincisi de** sizin engin kent bilgileriniz ve her fırsatta **kentleşmenin-göçlerin-sosyal ilişkileri zayıflatmasının açığa çıkardığı güvenlik sorunlarıydı**. Şu an ikinci şubemizi de açtık ve Malatya'da kısa sürede bu kadar hızlı büyümemiz herkesin dikkatini çekti. Benim beraberimde 16 kişiye de iş imkânı sağladım. Bu arada evlendim ve mutlu bir yuvanın da sahibi oldum. Yani kısacası hocam bu mail hem bir sitem hem de bir teşekkür yazısıdır. O mükemmel eğitiminize rağmen ülkemize Coğrafya eğitimcisi olarak bir hizmetimizin olmamasına sitem, o mükemmel eğitiminiz sayesinde özellikle kent güvenliği konusunda zihnimde yaktığınız ışıkla ayakta durabildiğimiz için de teşekkür ederim. Son olarak şunu söylemek isterim; üniversitenin ilk yıllarında bir hocamızın “üniversiteyi bir ekmek-iş kapısı olarak görmeyin, burası aynı zamanda ilim-irfan yuvasıdır” sözü çok haklıymış.*

Sonuç ve Tartışma

Coğrafya eğitiminde arazi tatbikatları, konuya uygun bir alan veya bölgede yürütülen, sınıf içinde işlenen konuların karşılıklarının bulunduğu gerçek mekânlarda ilk elden deneyim kazanarak öğrenmeyi kalıcı hale getirme fırsatı veren faydalı uygulamalardır (Lonergan ve Andreson, 1988: 64). Teknik bilimlerde teorik olarak verilen bilgilerin işyerlerinde stajla desteklenmesi ve pekiştirilmesi neyse coğrafya eğitiminde de arazi tatbikatları odur. Coğrafya bir mekân bilimidir ve öğrencilerin sınıf içinde öğrendikleri teorik bilgileri gerçek mekânda görmeleri onların algılarını geliştirmekte, daha önce nispeten daha dar olan görüş, düşünce ve tasavvurları arazi çalışmaları sayesinde sınırsız şekilde dışa vurulmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Talim ve Terbiye Kurulu'nun 14 Temmuz 2005 tarihinde orta öğretim ders müfredatında esas aldığı yapılandırmacı öğrenmenin amaçları doğrultusunda konuya baktığımızda ise; coğrafya bilimi ilkeleri çerçevesinde öğrenciler arazi tatbikatları sayesinde mekânla bağ kurup o mekânda yaşayan insanların yürüttükleri beşeri faaliyetlerin sebep, sonuç ve etkilerini yerinde gözlemleyebilmektedirler. Coğrafya eğitimi, hem içinde yaşadığımız ve çalıştığımız bir disiplin olarak hem de dünyanın işleyişi hakkında düşünmemizi sağlayan bir bağlam olarak Coğrafyayı deneyimleme şeklimizin merkezinde yer alır (Stoddart and Adams, 2004: 46). Metin içinde de bahsedildiği üzere bu ders salt Coğrafya değil, aynı zamanda diğer bilim dalları ile Coğrafyanın ilişkisine dikkat çekilen, diğer bilim dallarına ait görüş ve düşüncelere de yer verilen bir derstir. Nitekim üniversitemize yeni konulmuş bulunan Girişimcilik dersinin bile arazi uygulamaları içinde kendine yer bulması bu açıdan önemli bir örnektir.

OMÜ Coğrafya Bölümü'nde halen öğrenim görenler ile daha önce mezun olanlardan kendilerine ulaşabildiğimiz öğrencilerimize tatbikatlar esnasında, ders anlattığımız istasyonlardan bazıları örnek verilerek ve gerekli açıklamalar yapılarak, bu örnekler üzerinden bir soru yöneltilmiştir. "Lisans eğitimi esnasında aldığımız arazi uygulamaları dersinde bahsi geçen konuların sizler için gerçek hayattaki karşılığı ne oldu?" şeklindeki sorumuza aldığımız cevapların bir kısmı metin içinde verilmiştir. Arazi Tatbikatları dersini alan öğrencilerin derse ilişkin yorumlarına bakıldığında, öğrenim sürecinde duydukları çeşitli bilgileri sahada gerçek ortamında gözlemlemeleri onlarda önemli farkındalıklar kazandırmıştır. Etkin bir coğrafya eğitimi ile fiziki ve beşeri coğrafyanın uygulamalı yapılması, gerçek ortamda aktarılan tecrübelerin öğrencilerin kendi yaşam planlarını desteklediği anlaşılmaktadır. Öğrencilerin gerek akademik hayatında gerek diğer iş ya da mesleklerinde etkili ve başarılı olmalarını destekleyecek pek çok unsur arazi tatbikatları ile daha etkili kavrandığı ifade edilmiştir. Ayrıca arazi çalışmaları ile öğrenciler, arazide dikkat edecekleri unsurlar, gözlem yaparken kaçırılmaması gereken ayrıntılar, sistematik yol alma, fiziki çevre ile beşeri davranışların bir yerden diğerine nasıl değişebileceğini göz önünde bulundurma, yerel dinamiklerin kırsal kalkınmada önemini kavrama ve yerel halka yönelik tutum gibi olumlu yönleri içselleştirmektedir. Arazi çalışmaları sürecinde öğrencilerin mekânda gözlem yapıp fiziki ve beşeri coğrafyanın ayrıntılarını dinleyerek fark ettikleri toplumsal, sosyal, mekânsal ihtiyaçlar ile öğrencilerin ilgi ve merakı birleştiğinde, kendilerine yeni iş kurma, hayatta örnek rol olma fırsatlarını yakaladıkları bizzat kendi yaşamlarından aktarılmıştır. Bu itibarla ortaya çıkan olumlu görüşlere binaen, eğitimin temel amaçlarında da olduğu gibi, OMÜ Coğrafya Bölümü arazi çalışması dersleri modeli diğer coğrafya bölümlerinde de olmalıdır.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresel İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Kaynaklar

- Arı, Y. (2020a) Coğrafya lisans programlarında arazi çalışmaları: Uygulayıcı öğretim üyelerinin görüşlerine dayalı nitel bir analiz. *Doğu Coğrafya Dergisi* **25**, 13-30.
- Arı, Y. (2020b) Fieldwork in geography undergraduate degree programmes of Turkish Universities: status, challenges and prospects. *Journal of Geography in Higher Education* **44**, 285-309.
- Dando, W. A., & Wiedel, J. W. (1971) "A two-week field course with deferred papers: a possible solution to the problem of undergraduate fieldwork", *Journal of Geography*, **70**, (289-293)
- Lonergan, N., & Anderson, L. W. (1988). Field-based education: Some theoretical considerations. *Higher Education Research and Development*, **7**, 63-77.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2009) *Ortaöğretim Girişimcilik Dersi Öğretim Programı*, Ortaöğretim Genel Müdürlüğü Yay., Ankara
- Özgen, N. (2011). Fiziki Coğrafya Dersi Öğretim Metoduna Farklı Bir Yaklaşım: Gezi-Gözlem Destekli Öğretim. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 373-388.
- Özgül, M. Y. (2009). Teaching and learning strategies for the thinking classroom (çev. P. Atasoy, E. U. Oğuz ve S. Gülgöz). New York: The International Debate Education Association, Open Society Institute
- Stoddart, D. R. & Adams, W. M. (2004) Fieldwork and unity in Geography, in: J. A. Matthews & D. T. Herbert (Eds) *Unifying Geography: Common Heritage, Shared Future*, pp. 46-61 (London: Routledge).
- Şenol, E. (2018). Uygulamaların Ardından "Arazi Çalışmalarının Önemi" Üzerine Nitel ve Nicel Değerlendirmeler. *In "International Symposium on Geography Education, Proceedings Book"*, pp. 423-434
- Turoğlu, H. (2006). Orta Öğretim Coğrafya Müfredatında Yapılandırmacı Öğrenme. *Türk Coğrafya Dergisi* **47**, 147-156
- Ünlü, M., and Özdemir, F. (2018). Ortaöğretimde Fiziki Coğrafya Kazanımlarına Uygun Arazi Çalışmalarının Planlanması (İstanbul İli Örneği). *Marmara Coğrafya Dergisi*, 49-62
- Yıldırım, T., and Arıbaş, K. (2018). Coğrafya öğretiminde gezi gözlem yöntemi: örnek bir rota çalışması. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 16-29
- Yılmaz, C. (1995) "Coğrafya Eğitiminde Arazi Tatbikatlarının Önemi ve Bir Uygulama Örneği", *Ondokuz Mayıs Üniv. Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 10, Samsun, (287-307).

Yılmaz, C. – Bilgi, M.G. (2011) “Aday Öğretmenlerin Coğrafya Arazi Çalışmalarına Bakışı”,
Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 11(2), (961-983).

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

3D TEKNOLOJİSİ VE ARTTIRILMIŞ GERÇEKLİK UYGULAMALARININ COĞRAFYA DERSLERİNDE SINIF İÇİ PERFORMANS GÖREVİ OLARAK KULLANILMASI: MERGE CUBE ÖRNEĞİ

HEDİYE YALÇIN ATEŞ*

Özet

Günümüz çağında teknoloji bitmek tükenmek bilmeyen, sürekli birikimli olarak yol kateden kendisine ve çevresindekilere oldukça yarar sağlayan ve bu açıdan eğitimle ortak yanları bulunan önemli bir etkidir. Akademik başarı için teknoloji çoğunlukla dikkat dağıtıcı, olumsuz bir kaynak olarak düşünülmektedir oysa teknoloji verimli kullanıldığında akademik başarıyı desteklemektedir. Bu açıdan Artırılmış gerçeklik (AR) uygulamaları ile mevcut ortamında gerçekleştirilmesi olanaklı olmayan ve bu nedenle de öğretimde gerektiği kadar yer edinemeyen bilgi ve gösterilerin eğitimde yer alması gelişen ve değişen teknoloji çağında özellikle de Coğrafya derslerinde tam öğrenme için gereklidir. Tam Öğrenme Modelinde öğrencinin duyuşsal ve bilişsel giriş özellikleri dikkate alınan en önemli faktörlerdendir (Bloom, 1968). Bloom tarafından bulunan Tam Öğrenme Modelinde önemli olan farklı öğrenme hızlarına sahip olan öğrencilere, öğrenmeleri için gereken fırsat ve zamanın ve sunulması gerektiğidir. Tam Öğrenme Modeli, ailenin içinde bulunduğu sosyoekonomik durum statüsü, öğretmenin kişilik özellikleri, öğrencinin genel yetenek ve zekası gibi değişkenlerle kendini sınırlamaz.

Coğrafya dersinde soyut olan konuların öğretiminde teknoloji destekli materyal kullanımına olanak sağlayan Artırılmış gerçeklik(AR) uygulamalarından olan MERGE Cube uygulaması tam öğrenmenin gerçekleştirilebilmesi için önem teşkil etmektedir.

Bu çalışmanın temel problemi günümüz teknolojilerinin Coğrafya eğitiminde kullanılarak öğrencilerde hızlı ve kalıcı öğrenmeyi sağlaması ve teknoloji koşullarına bağlı olarak eğitim ve öğretim ile gelecek nesilleri yetiştirme durumunun da gelişmelere ayak uydurma zorunluluğu problemi oluşturmaktadır. Sınıf içi ve sınıf dışında her yerde kullanılabilen MERGE Cube Artırılmış gerçeklik(AR) uygulaması öğrencinin kendi hazırladığı küp ile tablet veya telefonda destek alınarak, sanal ortamda öğrendiklerini somutlaştırır ve sadece sınıf içi değil sınıf dışında da kendisine öğrenme ortamı yaratarak öğrencilerin ellerinde tuttıkları küp sayesinde soyut konuları somutlaştırarak hareketli öğrenme ortamı sağlar ve öğrenmede zaman sınırlamasının önüne geçilmiş olur.

* Ted Ankara Koleji Vakfı Özel Lisesi, heyalcin@tedankara.k12.tr

Bu çalışmanın asıl amacı derslerde aktif olarak kullanılması, öğrenilmesi ve kavranılması zor olan coğrafi konuları somutlaştırabilmek, dersi daha ilgi çekici ve kalıcı hale getirebilmek, karmaşık bilgilerin ve ilişkilerin daha kolay anlaşılmasını sağlamak, sınıf içi performans uygulamalarında ise farklılık sağlamaktır. Bu sebeple derslerde performans uygulamalarında MERGE Cube uygulaması kullanılmıştır. Performans uygulamasına 10.sınıfta okuyan öğrencilerin tamamı dahil edilmiştir. Toplam 497 öğrenci projede yer almıştır. MERGE Cube uygulamasının derslerde kullanılmasıyla birlikte; öğrencilerin dikkati artmış, öğretmen müdahalesi azalmış ve öğrencinin kendi kendine kılavuzlu bir şekilde öğrenmesi artmıştır. Telefonların sadece sosyal medya vb. kullanımıyla sabit kalmadığı bir ortam oluşturularak mobil öğrenme desteği sağlanmıştır. Bu sayede teknoloji derslere ve uygulamalara entegre edilebilmiş öğrenim ortamı daha keyifli hale gelmiştir. Öğrencilerin öğrenme stillerine ve zeka alanlarına uygun çoklu öğrenme ortamı sağlanmıştır.

Sınıf içinde performans çalışması şeklinde yapılan uygulamanın QR kod okutularak verilen anket cevapları incelendiğinde ulaşılan sonuçlardan önemli birkaç oran şu şekildedir: Kullandığım MERGE Cube sayesinde daha kolay öğrendiğimi düşünüyorum seçeneğini işaretleyen öğrencilerin oranı %90. Dünya'nın katmanlarının özellikleri ve levha hareketleri ile ilgili daha fazla uygulamayı kullanmak istiyorum seçeneğini işaretleyen öğrencilerin oranı ise %92. Kullandığım uygulama değişim ve sürekliliği algılamama yardımcı oldu seçeneğini işaretleyen % 70. Bu uygulama sayesinde önceki Coğrafya derslerine göre ilgim arttı %80'dir. Buna göre Artırılmış gerçeklik uygulamalarından olan MERGE Cube uygulamasının coğrafya derslerine entegre edilebileceği uygun bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: MERGE Cube, Performans görevi, 3D teknolojisi, Artırılmış gerçeklik

USING 3D TECHNOLOGY AND AUGMENTED REALITY APPLICATIONS AS A CLASSROOM PERFORMANCE TASK IN GEOGRAPHY LESSONS

Abstract

In today's age, technology is an important factor that is inexhaustible, constantly making accumulated progress, providing great benefits to itself and those around it, and in this respect, it has common aspects with education. For academic success, technology is often thought of as a distracting and negative resource, however, when technology is used efficiently, it supports academic success. In this respect, the inclusion of information and demonstrations in education, which is not possible with Augmented reality (AR) applications in its current environment and therefore cannot take place in education as much as necessary, is necessary for full learning, especially in the era of developing and changing technology. In the Mastery Learning Model, the student's affective and cognitive input characteristics are among the most important factors taken into account (Bloom, 1968). What is important in the Mastery Learning Model found by Bloom is that students with different learning speeds should be offered the opportunity and time they need to learn. The Mastery Learning Model does not limit itself to variables such as the socioeconomic status of the family, the personality traits of the teacher, and the general ability and intelligence of the student. The MERGE Cube application, which is one of the Augmented reality (AR) applications that allows the use of technology-supported materials in the teaching of abstract subjects in the geography lesson, is important for the realization of full learning.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

The main problem of this study is to provide students with fast and permanent learning by using today's technologies in Geography education, and the necessity of keeping up with the developments in education and training and raising future generations depending on the technology conditions. The MERGE Cube Augmented Reality (AR) application, which can be used anywhere inside and outside the classroom, embodies what the student has learned in the virtual environment, with the support of a tablet or phone prepared by the student, and creates a learning environment for himself not only in the classroom but also outside the classroom, and thanks to the cube they hold in the students' hands, they embody the abstract topics. It provides an active learning environment by embodying it, and time limits in learning are avoided.

The main purpose of this study is to use it actively in the lessons, to embody geographical topics that are difficult to learn and comprehend, to make the lesson more interesting and permanent, to make complex information and relationships easier to understand, and to make a difference in classroom performance practices. For this reason, MERGE Cube application was used in performance applications in lessons. All of the 10th grade students were included in the performance application. A total of 497 students took part in the project.

With the use of the MERGE Cube application in the lessons; student attention increased, teacher intervention decreased, and student self-guided learning increased. Only social media etc. Mobile learning support was provided by creating an environment where it does not remain stable with its use. In this way, the learning environment where technology can be integrated into lessons and applications has become more enjoyable. A multi-learning environment suitable for the learning styles and intelligence areas of the students was provided.

When the answers to the questionnaires given by reading the QR code of the application, which is carried out as a performance study in the classroom, are examined, some of the important results are as follows: The rate of students who ticked the option "I think I learned easier thanks to the MERGE Cube I use" is 90%. The percentage of students who chose the option "I want to use more applications about the properties of the Earth's layers and plate movements" is 92%. 70% marked the option that the application I used helped me perceive change and continuity. I think that my information will be permanent thanks to this application, 80%. Accordingly, it was found appropriate that the MERGE Cube application, which is one of the augmented reality applications, can be integrated into geography lessons.

Keywords: Virtual World, MERGE Cube, performance task, 3D technology , Augmented reality

Giriş

Akademik başarı için teknoloji çoğunlukla dikkat dağıtıcı, olumsuz bir kaynak olarak düşünülmektedir, oysa teknoloji verimli kullanıldığında akademik başarıyı desteklemektedir. 21. Yüzyılda teknoloji hayatımıza hızla katılarak önemli bir parçamız haline geldi. Evimizin her köşesinde teknolojik cihazlar var, hayatımızda neredeyse her yerde teknolojinin avantajlarından faydalaniyor ve hatta birçok teknoloji araçlarını elimizden düşürmüyoruz. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler için teknolojinin derslerde kullanımı ise oldukça önem teşkil etmektedir. Kendini teknolojiyle birlikte geliştirmeye daha çok adanmış öğretmenler ve

teknolojinin eğlence, ulaşım vb. amaçlı kullanımından ziyade eğitsel alanda sınıf içinde de kullanıldığını özümseyen öğrenciler olacaktır. Bu sayede öğrenciler daha somut bilgiler edinecek ve tam öğrenmeye daha çok yaklaşmış olacaktır. Tam öğrenme yaklaşımı öğrenmenin hangi şartlar altında, nasıl olduğunu ve özellikle hangi faktörlerin etkilediğini ortaya koyan modellerden biridir. Tam Öğrenme Modelinde, öğrenme ve öğretme sürecinde önem teşkil eden öğelerle, öğrencilerin öğrenme düzeylerini, belirli bir ölçüte getirecek şekilde düzenli olarak bir araya getirmektir. Tam Öğrenme Modeli, ailenin içinde bulunduğu sosyoekonomik durum statüsünden tutun da, öğretmenin kişilik özellikleri, öğrencinin genel yetenek ve zekası gibi değişkenlerle kendini sınırlamaz. Tam Öğrenme Modelinde öğrencinin duyuşsal ve bilişsel giriş özellikleri önem arz etmektedir (Bloom, 1968). Coğrafya dersinde soyut olan konuların öğretiminde teknoloji destekli materyal kullanımı tam öğrenmenin gerçekleştirilebilmesi için oldukça önemli ve gereklidir. Bu açıdan benzetim (simülasyon) tekniği programları ile mevcut ortamında gerçekleştirilmesi olanaklı olmayan ve bu nedenle de öğretimde gerektiği kadar yer edinemeyen bilgi ve gösterilerin eğitimde yer alması gelişen ve değişen teknoloji çağında özellikle de Coğrafya dersleri için önem arz etmektedir.

Problem

Bu çalışmanın temel problemi günümüz teknolojilerinin eğitimde kullanılarak öğrencilerde hızlı ve kalıcı öğrenmeyi sağlaması ve teknoloji koşullarına bağlı olarak eğitim ve öğretim ile insan yetiştirme durumunun da değişen gelişmelere ayak uydurması zorunluluğu problemi oluşturmaktadır.

Amaç

Bloom tarafından bulunan Tam Öğrenme Modelinde önemli olan farklı öğrenme hızlarına sahip olan öğrencilere, öğrenmeleri için gereken fırsat ve zamanın ve sunulması gerektiğidir. Tam Öğrenme Modelinin amacı öğrencilerin öğrenme becerilerinin artırılması ve hızlı bir biçimde öğrenmelerini sağlamak amacıyla yeni olanakların yaratılmasıdır. Eğitim sisteminin içinde yavaş ya da hızlı düzeyde öğrenen öğrenciler bulunabilir. Bloom'un Tam Öğrenme Modeline göre yavaş öğrenen öğrencilere imkân verildiği zaman diğer öğrencilerin ulaştığı seviyeyi yakalayabilmektedirler, önemli olan bu hizmetler bütünüünün öğrenciye verilebilmesidir. Bütün öğrencilerin eşit öğrenim süreci içinde ve eşit düzeyde öğrenmeleri gerektiğini savunan bu görüş ile öğrencinin okul başarısının %90 oranında artması hedeflenmektedir. Bu sebeple gelecekte teknolojinin hayatımızın her alanına daha da fazla nüfuz edeceğini düşünürsek, çocukları bu gelecek için şimdiden hazırlamak verimli bir eğitim süreci geçirmelerine yardımcı olacaktır. Sınıf içi ve sınıf dışında her yerde kullanılabilen Artırılmış gerçeklik uygulamalarından olan Merge Cube uygulaması öğrencinin telefon veya tabletinde yüklenmiş olarak bulunmalıdır.

Öğrencinin kendisinin hazırladığı küp sayesinde sadece sınıf içi değil sınıf dışında da kendisine öğrenme ortamı yaratarak zaman sınırlamasının önüne geçilmiş olunacaktır. Derslerde aktif olarak kullanılması öğrenilmesi ve kavranılması zor olan coğrafi konuları somutlaştırabilmek, dersi daha ilgi çekici ve kalıcı hale getirebilmek, karmaşık bilgilerin ve ilişkilerin daha kolay anlaşılması, sınıf içi performans uygulamalarında ise farklılık sağlamak için Merge Cube uygulaması kullanılmıştır. Bu noktada da Bloom' un tam öğrenme modelinin hayata geçirilmesi için uygun ortam yaratılmış olacaktır.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabük University, 7-9 October 2022 Karabük/TURKEY

Yöntem

Uygulamanın adı Merge Cube'dir. **MERGE Cube** , bir **hologram** teknolojisidir. Bu uygulama öğrencilerin sanal Dünya da **hologram** tutmalarını sağlamaktadır. Uygulama telefonla görüntüleme sağlamanın yanında **Anaglif gözlükler** aracılığıyla da kullanılmaktadır. **MERGE Cube** ücretli bir uygulama olup Coğrafya eğitimi ile ilgili içerikler ücretsizdir. Uygulama sadece Coğrafya derslerinde değil tüm derslerde ve her sınıf seviyesinde kullanılmak üzere içeriklere sahiptir. İçerisinde Tıp, Biyoloji, Tarih, Matematik, Fizik, Kimya vb. farklı disiplinlere ait ilgili ders içerikleri mevcut olup kullanılmaya hazır olarak yer almaktadır. Eğitimde derinlere dokunabilen bu teknoloji aracılığıyla edinilen bilgilerin sanal Dünya da oluşturulan hallerini küp yardımıyla avuç içinde kontrol edebilmektedir. Uygulama sınıf içi performans uygulamalarında kullanılmıştır.

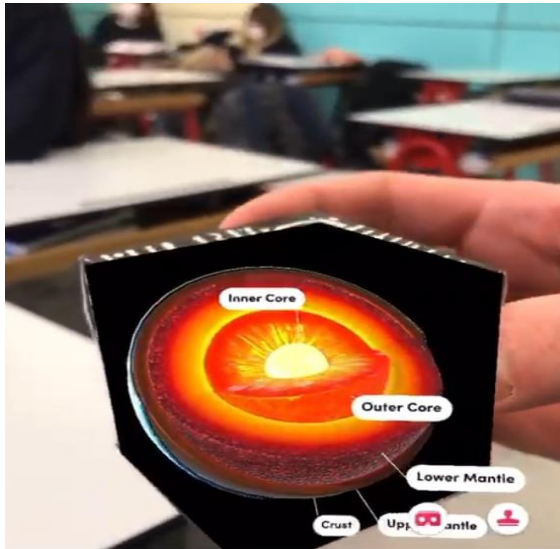
Uygulamayı derslerde kullanabilmek için şu aşamalar izlenmiştir;
MERGE Cube programı telefon veya tabletlere önceden öğrenciler tarafından MERGE Cube adıyla yüklenmiştir. Uygulamanın tam anlamıyla kullanılabilmesi için yüzeyinde QR kodlar bulunan 3 boyutlu, uygulamaya ait küp materyali gerekmektedir. Küpün dış yüzeylerinin çıktısı alınıp, makas yardımıyla çıktı üzerindeki yönergelere uygun şekilde kesilip, katlanarak kenar kısımlar birleştirilerek 3 boyutlu küp haline getirilmiştir. İndirilen uygulama akıllı cihazlar tarafından açıldıktan sonra hazırlanan küp kamera karşısında hareket ettirilmiş ve ders içerikleri 3 boyutlu artırılmış gerçeklik teknolojisi yöntemi ile hologram olarak kullanılan akıllı cihaz ekranına yansımıştır. Uygulama kullanım esnasında ilgili konuyla alakalı bilgilendirme de yapmaktadır, aynı zamanda bu bilgilerin ölçme ve değerlendirmesini yapmak amacıyla kolay, orta ve zor seviyelerden oluşan sorular içermektedir. Bu uygulama öğrencilere ev ödevi, performans ödevi, sınıf içi etkinlikleri olacak şekilde çok amaçlı olarak kullanılabilir. Resim-1'de küpün hazırlanışı, Resim-2'de ise küpün tamamlanmış şekline ait resimler mevcuttur.

Küpün hazırlanışı Resim-1

Küpün tamamlanmış şekli Resim-2

Uygulamanın sınıf ortamında kullanılmış örnek görüntüleri Resim-III,Resim IV'dedir.

Resim- III

Resim-IV

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Tablo 1. Proje/performans görevi hazırlama öğrenci ve öğretmen formu

 TED ANKARA KOLEJİ KYS		TS-EN-ISO 9001:2008 KYS PROJE/PERFORMANS GÖREVİ HAZIRLAMA FORMU TEDANK-KYS-F-25	
DERS	COĞRAFYA		
SINIF	10		
TESLİM TARİHİ			
BECERİLER	Coğrafi gözlem değişim ve sürekliliği algılama, Zamanı algılama		
ÖĞRENME ALANI/TEMA/ÜNİTE	10.1. Doğal Sistemler		
KAZANIM/KAZANIMLAR	10.1.3. İç kuvvetleri; yer şekillerinin oluşum sürecine etkileri açısından açıklar.		
AMAÇ/GÖREV			
Bu görevin amacı, geçmişten günümüze dünyanın oluşumu ve yapısı hakkında artırılmış gerçeklik ile somut uygulamaya yönelik öğrenci farkındalığını arttırmaktır.			
GÖREV YÖNERGESİ(Öğrencide kalacak)			
Performans görevini verilen yönerge doğrultusunda hazırlayınız.			
I . Aşama: Küpün Hazırlanması			
1. Öncelikle okul portalından MERGE KÜP adıyla yüklenen tek sayfadan oluşan dosya indirilip çıktısı alınır (Uygulamanın kullanılması için bu basamak gereklidir).			
2. Çıktısı alınan küp kağıdı belirlenen sınırlardan makas yardımıyla kesilir.			
3. Sınırlardan kesilen kağıt, yapıştırıcı (uhu,pirit vb.) yardımıyla kenar kısımlarından birleştirilerek küp haline getirilir. Bu aşamalardan sonra küp tamamlanmış olacaktır.			
II. Aşama: Uygulamanın Akıllı Telefonlara Yüklenmesi			
4. Akıllı telefonlardan AppStore veya PlayStore` a girilerek arama kısmına Galactic Explorer yazılır Merge Explorer indirilir.			
III. Aşama: Uygulamanın Sınıf İçerisinde Gerçekleştirilmesi			
5. Telefona öğrenci tarafından önceden yüklenen <u>Merge Explorer</u> açılır. Hazırlanan küp			

telefonun arka kamerasına tutularak aşağıda yer alan başlıklar öğretmen komutuyla sırasıyla hareket ettirilir.

DEĞERLENDİRME(Öğretmende kalacak)

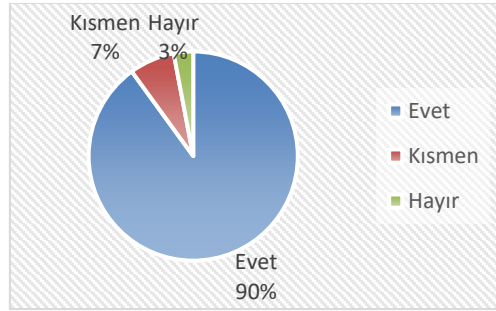
Uygulamanın Ölçme Değerlendirmesi

- I. Aşama 10 puandır (Evde hazırlanmalıdır).
- II. Aşama 10 puandır (Evde hazırlanmalıdır).
- III. Aşama 20 puandır.
- IV.Aşama ölçme değerlendirme sorularından oluşmaktadır.

Bulgular

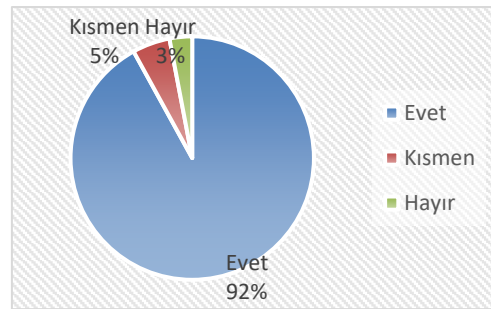
Performans uygulamasına 10.sınıfta okuyan öğrencilerin tamamı dahil edilmiştir. Toplam 497 öğrenci uygulamada yer almıştır. Uygulamaya katılan öğrencilerin proje sonundaki ilgilerini ve öğrenci değerlendirmesini ölçmek amacıyla anket (Grafik 1,2,3,4,5,6,) uygulanmıştır.

1.Kullandığım merge cube sayesinde daha kolay öğrendiğimi düşünüyorum.

Grafik 1.

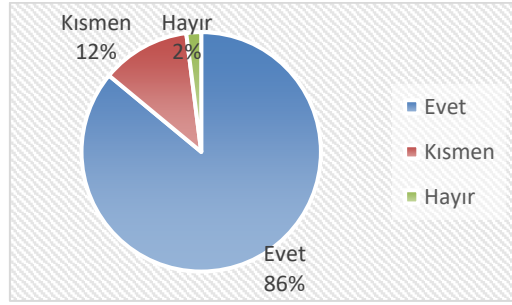
2.Dünya'nın katmanlarının özellikleri ve levha hareketleri ile ilgili daha fazla uygulamayı kullanmak istiyorum.

Grafik 2.

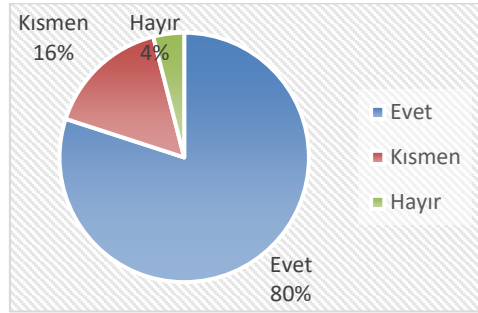

3.Dünya'nın katmanlarının ve levha hareketlerini merge cube ile 3 boyutlu gördükten sonra önceki işlediğimiz derslere göre ilgimi daha çok çektiğini fark ettim.

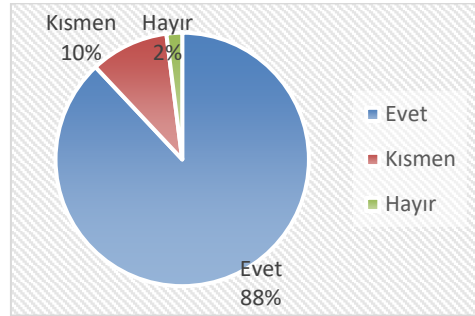
Grafik 3.

4.Bu uygulama sayesinde önceki Coğrafya derslerine göre ilğim arttı.

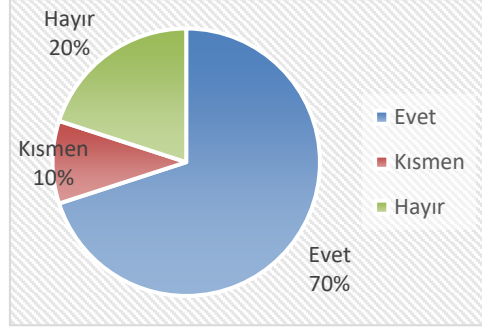
Grafik 4.

5.Kullandığım uygulama bilgilerimi somutlaştırdı.

Grafik 5.

6.Kullandığım uygulama değişim ve sürekliliği algılamama yardımcı oldu.

Grafik 6.

Sonuç ve Tartışma

Öğrenciler sanal dünyada 3D teknolojisini de kullanılarak aldığı eğitimler neticesinde öğrendikleri konular akıllarında daha çok kalmıştır. Özellikle müfredatın yoğun, kavramların fazla ve soyut olduğu 10.sınıf derslerinde öğrencilerin derse karşı önceki tutum ve ilgilerinde pozitif yönde değişimler gözlenmiştir. Derslere teknolojinin entegre edilerek işlenmesi, performans uygulamasının ve değerlendirmesinin bu yönde yapılması ise öğretmenin sonuçlar ile ilgili daha objektif değerlendirme yapabilmesine somut verilerin bilgisayar tabanında uzun yıllar saklanabilmesine ortam sağlamıştır. MERGE Cube uygulamasının derslerde kullanılmasıyla birlikte; öğrencilerin dikkati artmış, öğretmen müdahalesi azalmış ve öğrencinin kendi kendine kılavuzlu bir şekilde öğrenmesi artmıştır. Telefonların sadece sosyal medya vb. kullanımıyla sabit kalmadığı bir ortam oluşturularak mobil öğrenme desteği sağlanmıştır. Bu sayede teknoloji derslere ve performans uygulamalarına entegre edilebilmiş öğrenim ortamı daha keyifli hale gelmiştir.

Yapılan uygulama sonucu önerilerde ise Coğrafya derslerinde Web 2.0 ve AR uygulamalarının daha fazla kullanılması öğrencilerin öğrenme stillerine ve zeka alanlarına uygun çoklu öğrenme ortamı oluşturabilir ayrıca öğretmenlerin ve öğrencilerin, öğrenilen bilgilerin saklanabilmesiyle yıllar arasında değerlendirme ve karşılaştırmaları yapabilmesine olanak sağlayacaktır. Performans uygulamalarında da not vermek amaçlı kullanılabilen bu uygulamalar öğretmenin not verirken temellendirmesine de daha çok destek ve farklılaşma sağlayacaktır. Öğretmenlerin teknolojiyi derslerinde daha fazla kullanması öğrenciler ile öğretmenler arasındaki iletişim bağını güçlendirerek nesil arasındaki yaş farkını da azaltacaktır. Bu bakımdan Web 2.0 araçları, Artırılmış gerçeklik gibi teknolojik yazılımların derslerde Coğrafya derslerinde öğretmenler tarafından aktif olarak kullanılması dışarıda teknoloji ile iç içe yaşayan öğrencilerin dersteki konularla da bağlantı kurmasını artıracaktır.

Kaynaklar

Bloom,B.S(1956).”Taxonomi of Educational Objectives”Longman: Green, New York(1-3)

MergeLabs .(2022). Mergeedu. Alıntı: <https://mergeedu.com/?cr=4915>

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresel İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

COĞRAFYA ÖĞRENCİLERİNİN MEKÂNSAL DÜŞÜNME BECERİLERİNİN ARAŞTIRILMASI: ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ ÖRNEKLEMİ

Doç. Dr. Nevin Özdemir*

Özet

Coğrafyacılar gözlem yapma, bu gözlemler üzerine düşünme, planlama, planı gerçekleştirme aşamalarında mekânsal düşünme becerilerini kullanır. Dolayısıyla mekânsal düşünme becerisi doğası gereği mekânsal bir disiplin olan coğrafya bilimiyle ilgili çalışanların uzun süredir oldukça ilgisini çekmektedir. Geçmişte kartograflar veya ürettikleri haritaları kullanacak olanların farklı çizgi kalınlıkları, desenler veya gri tonlar arasında ayırım yapabilme becerileriyle ilgileniyorlardı. Çevresel algıyı inceleyen coğrafyacılar ise insanların yaşadıkları ve çalıştıkları ortamları nasıl anladıklarıyla ilgilendiler. Coğrafi olguların incelenmesi sadece bir olgu ve sürecini açıklamakla kalmayıp aynı zamanda olgunun şeklini, boyutunu, yönünü, modelini ve diğer olgularla ilişkisini de açıklar. Dolayısıyla, coğrafya çalışmaları daha karmaşık mekânsal düşünme becerilerini gerektirir. Konuyla ilgili araştırmalar mekânsal düşünme tek bir yetenek olmadığı, farklı becerilerin bir koleksiyonundan oluştuğunu ve bu sayede harita görselleştirme, üst üste bindirme, harita sembollerini sınıflandırma ve tanımlama, mekânsal korelasyon, yönlendirme gibi mekânsal düşünme bileşenlerinin olduğunu bildirmektedir. Amerikan Ulusal Araştırma Konseyi'nin, Mekânsal Düşünme İçin Destek hakkındaki Komitesinin 2006'da "Mekânsal Düşünmeyi Öğrenmek" başlıklı raporunu yayınlamasından sonra, mekânsal düşünme coğrafi bilgi sistemleri ve coğrafya eğitimi alanlarında daha çok dikkat çekmeye başlamıştır. Bu araştırma raporunda mekânsal beceri, "bir kişinin sahip olduğu bir özellik ve bir kişinin döndürme, perspektif değişikliği gibi işlemleri zihinsel olarak gerçekleştirme becerisini karakterize etmenin bir yolu" olarak tanımlanmıştır. Çalışmanın amacı, coğrafya bölümünde öğrenim gören öğrencilerin mekânsal düşünme becerilerinin incelenmesiydi. Araştırma genel tarama modelinde nicel bir durum çalışmasıdır. Çalışma örnekleme 2021-2022 eğitim öğretim yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nin Fen Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümünde öğrenim gören 85 öğrenciden oluşmaktadır. Genel tarama modelinde gerçekleştirilen bu çalışmanın örnekleme coğrafya bölümünün 1. ve 4. sınıflarında öğrenim gören ve veri toplama aracını cevaplamaya gönüllü öğrencilerdi. Veri toplama aracı olarak bir anket formu kullanılmıştır. Anketin birinci bölümünde bazı demografik sorular, ikinci bölümünde ise Lee ve Bednarz (2012) tarafından hazırlanan ve Amerikan Coğrafyacılar Birliği tarafından uygulanan Mekânsal Düşünme Becerisi Testi (MDBT)'nin Türkçe'ye uyarlanmış ve geçerlik güvenilirlik çalışması araştırmacı tarafından yapılmış hali bulunmaktadır. Verilerin analizinde betimsel

* Ondokuz Mayıs Üni., Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Alanlar Eğitimi, Samsun. nvnozdmr@hotmail.com

istatistiklerin yanı sıra cinsiyet, sınıf düzeyi ve CBS dersi değişkenleri bağlamında MDBT puanlarında gruplar arasında farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Analiz sonuçları cinsiyet, sınıf düzeyi ve CBS dersi değişkenleri için gruplar arasında anlamlı farklılık olduğunu açıklamaktadır

Anahtar Kelimeler: Coğrafya Eğitimi, Mekansal Düşünme Becerileri, Coğrafya Öğrencileri

INVESTIGATION OF SPATIAL THINKING SKILLS OF GEOGRAPHY STUDENTS.

Abstract

Geographers use spatial thinking skills in making observations, thinking about these observations, planning, and realizing the plan. Therefore, spatial thinking skill has long attracted the attention of those interested in geography, a natural spatial discipline. In the past, cartographers or those using the maps they produced were concerned with their ability to distinguish between different line thicknesses, patterns, or shades of gray. On the other hand, geographers who study environmental perception have been interested in how people understand the environments in which they live and work. The study of geographical phenomena not only explains a phenomenon and its process but also explains the shape, size, direction, pattern, and relationship of the phenomenon with other sensations. Thus, geography studies require more complex spatial thinking skills. Previous studies reported that spatial thinking is not a single skill but a collection of different skills. Spatial thinking skill consists of components such as map visualization, superimposition, classification and identification of map symbols, spatial correlation, and orientation. Since the American National Research Council's Committee on Support for Spatial Thinking published its "Learning to Think Spatial" report in 2006, spatial thinking has attracted more attention in geographic information systems and geography education. In this research report, spatial skill was defined as "a trait possessed by a person and a way of characterizing a person's ability to perform operations such as rotation and perspective change mentally." The study aimed to examine students' spatial thinking skills in the geography department. The research is a quantitative case study in the general survey model. The study sample consists of 85 students studying at the Geography Department of the Faculty of Arts and Sciences of Ondokuz Mayıs University in the 2021-2022 academic year. This study sample, carried out in the general survey model, were students in the 1st and 4th grades of the geography department who volunteered to answer the data collection tool. A questionnaire form was used as the data collection tool. In the first part of the questionnaire, there are some demographic questions. In the second part of the Spatial Thinking Skills Test (MDCT), which was prepared by Lee and Bednarz (2012) and applied by the American Geographers Association, was adapted to Turkish, and the researcher did the validity and reliability study. Based on the average scores in the data analysis, it was examined whether there was a difference between the groups in the MDCT scores in the context of gender, grade level, and GIS course variables. The analysis revealed a significant difference between the groups for gender, grade level, and GIS course variables.

Keywords: Geography Education, Spatial Thinking Skills, Geography Students

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Giriş

Mekânsal düşünme becerisi, öğretim sürecinin bireysel farklılıklar dikkate alınarak düzenlemesi gerektiğini savunan Gardner'in (1993) Çoklu Zekâ Kuramındaki görsel/uzamsal zekâ ile ilişkilidir. Görsel/uzamsal zekâ görsel dünyayı farklı boyutlarda doğru olarak algılama ve kişinin kendi görsel yaşantılarını yeniden yaratma kapasitesi olarak bilinmektedir (Başaran, 2004). Bu zekâ türü ile bağlantılı olan görsel/uzamsal yetenek ise farklı bakış açılarıyla cisimleri algılayabilmeyi, bu cisimlerin zihinde açık-kapalı hallerini oluşturabilmeyi, iki ve üç boyutlu cisimler arasındaki ilişkiyi kurabilme becerisidir (Van De Walle vd., 2014). Ferguson vd. (2015) ve Ping vd. (2011) tarafından yapılan çalışmalarda bu yeteneğin matematikle ve diğer disiplinlerle ilişkisi olduğu bildirilmektedir. Dolayısıyla bu yetenek ile matematikte problem çözme becerileri arasındaki ilişkiye odaklanan çalışmaların konusu olmuştur (Bishop, 1989; Bulut & Köroğlu, 2000; Delialioğlu & Aşkar, 1999; Ferguson vd., 2015; Kösa, 2011; Ping vd., 2011; Putri & Syahputra, 2019; Xie vd., 2020). Coğrafyacılar mekânsal düşünmenin jeo- mekânsal boyutuyla ilgilidir. Çevresel algıyı inceleyen coğrafyacılar ise insanların yaşadıkları ve çalıştıkları ortamları nasıl anladıklarıyla ilgilendiler (Bednarz & Lee, 2019). Coğrafi olguların incelenmesi sadece bir olgu ve sürecini açıklamakla kalmayıp aynı zamanda olgunun şeklini, boyutunu, yönünü, modelini ve diğer olgularla ilişkisini de açıklar. Coğrafyacılar gözlem yapma, bu gözlemler üzerine düşünme, planlama, planı gerçekleştirme aşamalarında jeo-mekânsal düşünme becerilerini kullanır. Dolayısıyla mekânsal düşünme doğası gereği mekânsal bir disiplin olan coğrafya bilimiyle ilgili çalışma yapanların oldukça uzun süredir ilgisini çekmektedir.

Mekânsal düşünme konusunda yapılmış araştırmaların incelendiği Zwartjes vd.'nin (2017) çalışmasında, Gardner'in modelindeki görsel/uzamsal zekânın mekânsal problemleri çözme yeteneği sağlamasına rağmen, bu modelde ifade edilen görsel/uzamsal yeteneklerin esas olarak sanatsal konularla ilgili olduğu ifade edilmektedir. Zwartjes ve arkadaşlarına (2017) göre, temel olarak mekânsal analize odaklanan coğrafya bilimindeki, mekânsal düşünme becerisi Kolb'ün (1984) Deneysel Öğrenme Modelinde tanımlanan döngünün aşamalarıyla (somut deneyim, yansıtıcı gözlem, soyut kavramsallaştırma, aktif deneyim) ilgilidir. Nitekim Dunphy ve Spellman (2009), Healey ve Jenkins (2000), Özdemir (2015) bu modelin coğrafya derslerinde uygulanmasıyla ilgili çalışmalar yapmışlardır.

Amerikan Ulusal Araştırma Konseyi'nin, Mekânsal Düşünme İçin Destek hakkındaki Komitesinin 2006'da "Mekânsal Düşünmeyi Öğrenmek" başlıklı raporunu yayınlamasından sonra, mekânsal düşünme coğrafi bilgi sistemleri ve coğrafya eğitimi alanlarında daha çok dikkat çekmeye başlamıştır. Bu araştırma raporunda mekânsal düşünme becerisi, "bir kişinin sahip olduğu bir özellik ve bir kişinin döndürme, perspektif değişikliği vb. gibi işlemleri zihinsel olarak gerçekleştirme becerisini karakterize etmenin bir yolu" olarak tanımlanmıştır (National Research Council, 2006). Bednarz ve Lee (2011), mekânsal düşünmeyi, birbirini destekleyen üç bileşenin (mekânın doğası, mekânsal bilgiyi temsil etme yöntemleri ve

mekânsal akıl yürütme süreçleri) yapıcı bir bileşimi olduğunu ifade etmektedir. Mekânsal düşünme, problemlerin yapılandırılması, cevapların bulunması ve bu problemlere çözümlerin ifade edilmesi için gerekli bilgi, beceri ve zihin alışkanlıklarıdır. Bunlar; mekân kavramlarını (mesafe, yön, dağılım ve ilişkilendirme gibi), temsil araçlarını (haritalar, grafikler ve diyagramlar gibi) ve akıl yürütme süreçlerini (problem çözmeyi ve karar vermeyi kolaylaştıran bilişsel stratejiler gibi) kullanmaya yöneliktir (NRC, 2006).

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak kullanılan, Lee ve Bednarz (2009) tarafından jeo-mekânsal becerileri ölçmek için geliştirilen MDBT, Kızıllı (2021)'in sekizinci sınıf öğrencileriyle gerçekleştirdiği deneysel bir çalışmada Türkçeye uyarlanarak kullanılmıştır. Bu ölçek farklı ülkelerde lise düzeyindeki öğrencilerin örnekleme alındığı bazı çalışmalarda veri toplama aracı olarak kullanılmıştır (Örneğin; Bednarz & Lee, 2011; Xie vd., 2022; Wan vd., 2017). Mekânsal düşünme becerilerine yönelik Türkiye adresli çalışmalar sınırlı sayıda olup, bu çalışmaların çoğunlukla ilk ve ortaöğretim kademesindeki öğrencilerin mekânsal düşünme becerilerine odaklandığı dikkat çekmektedir.

Çalışmanın amacı Ondokuz Mayıs Üniversitesi coğrafya bölümü örnekleminde mekânsal düşünme becerilerinin incelenmesidir. Çalışmanın problemleri:

a- Çalışmaya katılan öğrencilerin mekânsal düşünme beceri düzeyleri nasıldır?

b- Çalışmaya katılan öğrencilerin mekânsal düşünme becerileri, sınıf düzeyi, cinsiyet, CBS dersi değişkenlerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Yöntem

Bu çalışma genel tarama modelinde nicel bir durum çalışmasıdır. Çalışma örneklemini 2021-2022 eğitim öğretim yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nin Fen Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümünde öğrenim gören 83 lisans öğrencisinden oluşmaktadır. Genel tarama modelinde gerçekleştirilen bu çalışmanın örneklemini coğrafya bölümünün 1. ve 4. sınıflarında öğrenim gören ve veri toplama aracını cevaplamaya gönüllü öğrencilerdir (Tablo 1).

Tablo 1. Çalışma Örneklemini

Grup	n	%
Erkek	34	59
Kadın	49	41
1. sınıf	43	51
4. sınıf	40	49
CBS dersi alan	29	36
CBS dersi almayan	54	64
Toplam	83	100

Veri toplama aracı olarak bir anket formu kullanılmıştır. Anketin birinci bölümünde bazı demografik sorular, ikinci bölümünde ise Lee ve Bednarz (2012) tarafından hazırlanan ve Amerikan Coğrafyacılar Birliği tarafından uygulanan Mekânsal Düşünme Becerisi Testinin (MDBT) modifiye edilmiş hali bulunmaktadır. Bu ölçekte yer alan maddeleri cevaplamak için hangi becerilerin olması gerektiği Tablo 2'de görülmektedir.

Tablo 2. Mekânsal Düşünme Becerisi Testi'nde Yer Alan Soru Tipleri ve Açıklamaları (Kızıl, 2021, S:150).

S.T.(M.N)	Madde Açıklaması	Ölçülen Mekânsal Düşünme Bileşenleri
I(1,2)	1. ve 2. maddeyi çözmek için katılımcılar, buldukları yerin konumu, yol tarifleri, sokak bilgileri vb. sözlü bilgileri kullanarak sokak haritalarında görsel olarak gezinmelidir.	Madde 1 ve 2, “ yönelimi ve yönü anlama (örneğin ileri-geri; sola-sağa; yukarı-aşağı; arka-ön; yatay-dikey; kuzey / güney / doğu / batı)” özelliğini değerlendirir (Golledge 2002).
II (3)	3. maddeyi çözmek için katılımcılar harita modellerini tanımalı ve bunları grafik biçiminde göstermelidir.	Madde 3, “ mekânsal kalıpları ayırt etme ” ve “ mekânsal bir geçişi grafikleme ” özelliğini değerlendirmektedir (Gersmehl 2005).
III (4)	4. maddeyi çözmek için, katılımcılar arazi kullanımı, yükseklik, nüfus yoğunluğu, vb. gibi çok sayıda uzamsal bilgi parçasını temel alan hayali bir tesis için ideal bir yer seçmelidir.	4. maddenin ardındaki temel mantık, “ bindirme ve çözülmeyi anlama ” (Golledge 2002) ve “ mekânsal bir aura çıkarım (etki) ” özelliğini değerlendirmektedir (Gersmehl 2005).
IV (5)	5. maddeyi çözmek için, katılımcılar kontur haritasında önerilen bir çizgi boyunca topografya profili oluşturmalıdır. Ek olarak, katılımcıların kendilerini yerinde düzgün bir şekilde yönlendirmeleri gerekir.	5. maddeyi çözerken katılımcılar, “mekânsal formun tanınması (üç boyutlu blok diyagramlarına veya görüntülerin kesitleri gibi)” (Golledge 2002), “algıları, sunumları ve görüntüleri bir boyuttan diğerine ve tersine dönüştürebilmek”(Golledge 2002) ve “mekânsal bir geçişi grafikleme” (Gersmehl 2005) gibi çeşitli bilişsel özelliklerle ilgileniyor.
V (6, 7)	6. maddeyi çözmek için katılımcılar harita kümeleri arasındaki mekânsal korelasyonları tanımlamalıdır. Ek olarak, madde 7, katılımcılardan belirlenen mekânsal ilişkiyi grafik şeklinde göstermelerini ister.	Madde 6 ve 7, “mekânsal ilişkiyi kavrama (olumlu ve olumsuz)” (Golledge 2002), “mekânsal bir karşılaştırma yapma” (Gersmehl2005) ve “mekânsal bir ilişkilendirme” özelliklerini (Gersmehl 2005) değerlendirmektedir. Madde 7, ayrıca “mekansal bir geçişi grafikleme” özelliğini değerlendirmektedir (Gersmehl, 2005).
VI (8)	8. maddeyi çözmek için katılımcıların 2 boyutlu bilgilere dayanarak 3 boyutlu bir görüntüyü zihinsel olarak görselleştirmeleri gerekir.	Madde 8 - “algıları, temsilleri ve görüntüleri bir boyuttan diğerine ve geriye doğru dönüştürme becerisi” özelliğini değerlendirir (Golledge 2002).
VII (9, 10, 11,12)	9, 10, 11 ve 12 numaralı maddeleri çözmek için katılımcılar bir harita bindirme işlemini görsel olarak doğrulamalı ve ardından bindirmeyle ilgili uygun harita katmanlarını seçmelidir.	Madde 9, 10, 11 ve 12, “ haritaların üst üste binmesi ve dağılması ” özelliğine karşılık gelir (Golledge 2002)
VIII (13,14,15,16)	13, 14, 15 ve 16 maddeleri çözmek için katılımcılar, sözlü olarak ifade edilen uzamsal bilgilerden görsel olarak uzamsal veri türlerini çıkarmalıdır.	Madde 13, 14, 15 ve 16, “ noktalar, ağlar ve bölgeler olarak temsil edilen coğrafi özelliklerin entegrasyonunu anlama ” (Golledge 2002) ve “ mekânsal şekilleri ve kalıpları anlama ” özelliklerini (Golledge 2002) ölçmektedir.

MDBT verileri doğru cevap 1, yanlış cevap 0 şeklinde veri dosyasına kaydedilmiştir. 83 örnekleme ölçeğin KR 20 alfa güvenilirlik katsayısı 0.68 olarak tespit edilmiştir. Özdamar (2016)'a göre; $0.60 \leq KR20 < 0.70$ arasındaki KR 20 değerine sahip ölçekler yeterli güvenilirlik

düzeyine sahiptir ve ölçek ilgili toplum taramalarında dikkatle kullanılabilir. Lee ve Bednarz (2012) tarafından geliştirilen orijinal MDBT (STAT) ölçeğinin güvenilirliğinin 0.72 olduğu bildirilmiştir. Verilerin analizinde ilk olarak her bir soruya verilen cevapların betimsel analizi yapılmıştır. Bunun yanı sıra ortalama MDBT puanlarının cinsiyet, sınıf düzeyi, CBS dersi değişkenleri bağlamında gruplar arasında farklılık olup olmadığı hipotez testleriyle sınanmıştır. Verilerin normal dağılıma uyduğu anlaşıldığı için ortalama puanların analizinde t-testi ve One-Way ANOVA parametrik testleri kullanılmıştır.

Bulgular

1- Ölçekte yer alan her bir maddeye verilen doğru ve yanlış cevapların frekans ve % dağılımı Tablo 3'te görülmektedir. Çalışmaya katılan öğrenciler minimum 3, maksimum 14 soruya doğru cevap vermiş ve tüm örneklemin doğru cevaplarının ortalaması 8,06 olarak tespit edilmiştir. “Mekânsal kalıpları ayırt etme” ve “mekânsal bir geçişi grafikleme” özelliğini değerlendiren 3. soruya katılımcıların %87'si doğru cevap verirken, “noktalar, ağlar ve bölgeler olarak temsil edilen coğrafi özelliklerin entegrasyonunu anlama” özelliğini değerlendiren sorulardan biri olan 16. soruyu ise katılımcıların sadece %29'u doğru doğru cevap verebilmiştir. Bununla birlikte “haritaların üst üste binmesi ve dağılması” özelliğine karşılık gelen 9,10,11 ve 12. Soruları cevapsız bırakan öğrenci sayısı diğer sorulara göre daha yüksek olduğu dikkat çekmektedir. MDBT'deki 1,2,3,6,10,13,15 nolu sorularda katılımcıların yarısından fazlası doğru cevap verirken, 4,5,8,9,14,16 nolu sorularda katılımcıların yarısından fazlası yanlış cevap vermiştir.

Tablo 3. MDBT'deki Sorulara Verilen Cevapların Betimsel Analizi

Madde No	Doğru		Yanlış		Cevap yok	
	n	%	n	%	n	%
S1	45	54	37	45	1	1
S2	54	65	29	35	0	0
S3	72	87	11	13	0	0
S4	35	42	44	53	4	5
S5	39	47	42	51	2	2
S6	50	60	32	39	1	1
S7	37	45	41	49	5	6
S8	29	35	53	64	1	1
S9	30	36	46	55	7	8
S10	50	60	22	27	11	13
S11	36	43	35	42	12	15
S12	28	34	38	46	17	21
S13	46	55	32	39	5	6
S14	38	46	44	53	1	1
S15	56	68	25	30	2	2
S16	24	29	57	69	2	2
MDBT	N	Minimum	Maximum	\bar{x}	S.d	
TOPLAM	83	3	14	8.06	2.674	

2. MDBT puanlarının cinsiyete göre bağımsız örneklem t-testi analizi sonuçları Tablo 4'de görülmektedir. Erkeklerin MDBT skorlarının ortalaması ($\bar{x}=8,74$) kadınların ortalamasından

($\bar{x}=7,44$) daha yüksek ve iki grup puanları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlıdır ($t_{(82)} = 2,124, p=.037$).

Tablo 4. MDBT Ortalama Puanlarının Cinsiyete Göre t-Testi Analizi

Cinsiyet	n	\bar{x}	ss	t	df	P
Kadın	49	7,44	2,9008	-2,124	82	,037*
Erkek	34	8,74	2,4901			

3. Tablo 5’de görüldüğü gibi, dördüncü sınıf coğrafya öğrencilerinin MDBT skorlarının ortalaması ($\bar{x}=8,73$) 1.sınıf coğrafya öğrencilerinin ortalamasından ($\bar{x}=7,23$) daha yüksek ve iki grup puanları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı ($t_{(82)} = 2,531, p=.013$).

Tablo 5. MDBT Ortalama Puanlarının Sınıf Düzeyine Göre t-Testi Analizi

Sınıf düzeyi	n	\bar{x}	ss	t	df	P
1. sınıf	43	7,23	2,7932	-2,531	82	,013*
4.sınıf	40	8,73	2,6270			

4. Çalışmaya katılan 1. Sınıf coğrafya öğrencilerinin 9’u, 4.sınıf öğrencilerinin ise 21’i coğrafi bilgi sistemleri (CBS) konusunda ders aldığını bildirmiştir. Tablo 6’da görüldüğü gibi, CBS dersi alan öğrencilerinin MDBT skorlarının ortalaması ($\bar{x}=8,73$), almayan öğrencilerinin ortalamasından ($\bar{x}=7,57$) daha yüksek ve iki grup puanları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı ($t_{(81)} = 2,531, p=.035$).

Tablo 6. MDBT Ortalama Puanlarının CBS Dersi Değişkenine Göre t-Testi Analizi

CBS dersi	n	\bar{x}	ss	t	df	P
Evet	29	8,73	2,8519	1,906	82	,035*
Hayır	54	7,57	2,7037			

Sonuç ve Tartışma

Araştırma sonuçları çalışmaya katılan öğrencilerinin 16 sorudan oluşan MDBT ortalamasının 8.06 olduğunu gösterdi. Bednarz ve Lee (2011)’nin çalışmasındaki üniversite öğrencilerinin ortalaması 10.7 olduğu bildirilmiştir. Araştırmacılar örneklemedeki lise öğrencilerinin 7.6 doğru cevap ortalamasıyla bir sonraki en iyi puanı aldığını, bunu ortalama 4.6 doğru cevapla ortaokul öğrencilerinin izlediğini tespit ettiler. Buna karşılık Xie vd. (2022) çalışmasında Çinli lise öğrencilerinin ortalaması 16 soruda 11.67 olarak tespit edilmiştir. Serinci ve Özdemir (2022) ise çalışmaya katılan lise öğrencilerinin MDBT ortalama skorlarının 16’da 7.12 olduğunu bildirmektedir. Bu sonuçlar, eğitim düzeyine göre mekânsal düşünme becerilerinin farklılaştığını düşündürmektedir.

Analiz sonuçları MDBT skorunda cinsiyet değişkeninin anlamlı etkisi olduğunu açıklamıştır. Bednarz ve Lee (2019), Mekânsal Düşünme Beceri Testinin kullanıldığı çalışmaların sonuçlarını değerlendirerek, cinsiyet etkisinin değişken, anlamsız ve yetersiz olduğunu bildirmektedir. Bazı çalışmalarda erkeklerin MDBT skorlarının daha yüksek olduğu (Örneğin;

Crews, 2008; Shin vd., 2016; Tomaszewski, Vodacek, Parody, & Holt, 2015), bazı çalışmalarda ise test puanlarına yansıyan net bir cinsiyet farkı olmadığı tespit edilmiştir (Örneğin; Collins, 2018; Hedley, Templin, Czajkowski, & Czerniak, 2013; Verma, 2014). Bununla birlikte, Newcombe ve Stieff (2012) mekânsal düşünmede cinsiyet farklılıklarına odaklanan çalışmaları inceleyerek, mekânsal becerilerin hem erkekler hem de kadınlar için eğitim ve öğretim yoluyla büyük ölçüde geliştirilebileceğine dair kanıtlar olduğunu bildirmişlerdir. İncelenen çalışmaların bazılarında erkek öğrenciler, mekânsal akıl yürütme testlerinin hepsinde olmasa da pek çoğunda kız öğrencilerden daha iyi performans gösterme eğiliminde olduğu tespit edilmiştir (Örneğin; Baenninger & Newcombe, 1989; Tomaszewski vd., 2015; Voyer, Voyer, & Bryden, 1995).

Analiz sonuçları MDBT skorunda sınıf düzeyi ve CBS değişkeninin anlamlı etkisi olduğunu açıklamıştır. Bednarz ve Lee (2019) MDBT'nin kullanıldığı 22 araştırmayı inceleyerek mekânsal düşünme becerilerinin geliştirilmesinde etkili olan öğretim stratejileri veya yöntemleri tespit ettiler. Bununla ilişkili olarak bu tür becerileri geliştirmiş bireylerin özelliklerini tanımlayarak araştırmacılar için öneriler sundular. Araştırmacıların incelediği çalışmaların bazıları Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) öğrenimi ile mekânsal düşünme becerilerinin gelişimi arasındaki ilişkiyle ilgili çalışmalardır. Bu tür çalışmaların sonuçları CBS öğreniminin öğrencilerin mekânsal düşünme becerileri üzerinde olumlu etkisi olduğunu bildirmektedir (Collins, 2018; Jo vd., 2016; Kim & Bednarz, 2013). Sonraki çalışmalarda da CBS eğitiminin öğrencilerin mekânsal düşünme becerilerini oluşturma ve geliştirmede önemli bir rol oynadığına dikkat çekilmektedir (Romadlon & Yusuf, 2021; Wahyuningtyas vd., 2021). Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) öğrenimi ile mekânsal düşünme becerilerinin gelişimi arasındaki ilişkiyle ilgili çalışmalardır.

Goodchild ve Janelle (2010), bilginin coğrafi filtreler aracılığıyla giderek daha fazla görüldüğü bir dünya için eleştirel mekânsal düşünmenin eğitimde merkezi bir tema olması gerektiğini vurgulamaktadırlar. Diğer taraftan, Amerikan Ulusal Araştırma Konseyinin raporunda (NRC, 2006) ise mekânsal düşünmenin öğrenilebilen, resmi olarak tüm öğrencilere öğretilen ve uygun şekilde tasarlanmış araçlar, teknolojiler ve müfredatlarla desteklenebilen temel ve gerekli bir beceri olduğu ifade edilmektedir. Ancak, Elbay (2020) ile Ünlü ve Yıldırım'ın (2017) çalışmalarındaki tespitlere göre, Türk eğitim sisteminde mekânsal düşünme becerileri öğretim programlarında yeterince yer almamaktadır.

Konuyla ilgili önceki çalışmaların bulguları mekânsal düşünme becerisinin pek çok disiplini ilgilendirdiğini ve eğitimle geliştirilebileceğini göstermektedir. Dolayısıyla, Ünlü ve Yıldırım'ın (2017) çalışmasında dikkat çekildiği gibi, coğrafya dersleri jeo-mekânsal düşünme becerilerinin geliştirilmesi için uygun bir alan olabilir. Bunun yanı sıra, mekânsal düşünmeyi öğrenen bir nesil için, Türkiye'deki matematik, tarih ve fen dersleri gibi dersler genelinde mevcut standartlara dayalı öğretim ile bütünleştirmek için ulusal bir girişimde bulunma ihtiyacı bulunmaktadır. Bu doğrultuda Türkiye'de mekânsal düşünme konusunda yapılacak gelecek çalışmaların sonuçları bu ihtiyaca dikkat çekmeye ve uygulamaya geçirilmesine katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Kaynaklar

Baenninger, M., & Newcombe, N. (1989). The role of experience in spatial test performance: A meta-analysis. *Sex Roles*, 20(5), 327-344.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

- Başaran, B. (2004). Etkili öğrenme ve çoklu zekâ kurami: Bir inceleme. *Ege Eğitim Dergisi*, 5(1), 7-15.
- Bednarz, R., & Lee, J. (2011). The components of spatial thinking: empirical evidence. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 21, 103-107.
- Bednarz, R., & Lee, J. (2019). What improves spatial thinking? evidence from the spatial thinking abilities test. *International Research in Geographical and Environmental Education*, 28(4), 262-280.
- Bishop, A. J. (1989). Review of research on visualization in mathematics education: Focus on Learning Problems in Mathematics, *Proceedings of the Annual Conference of the International Group for the Psychology of Mathematics Education*.11(1), 7-16.
- Bulut, S. ve Köroğlu, S. (2000). Onbirinci sınıf öğrencilerinin ve matematik öğretmen adaylarının uzaysal yeteneklerin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 56-61.
- Collins, L. (2018). The impact of paper versus digital map technology on students' spatial thinking skill acquisition. *Journal of Geography*, 117(4), 137-152.
- Crews, J. W. (2008). *Impacts of a teacher geospatial technologies professional development project on student spatial literacy skills and interests in science and technology in grade 5–12 classrooms across Montana*. [Doctoral dissertation, University of Montana]. ProQuest Dissertations and Theses Global.
- Delialioğlu, Ö., & Aşkar, P. (1999). Contribution of students' mathematical skills and spatial ability of achievement in secondary school physics. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(16), 34-39.
- Dunphy, A., & Spellman, G. (2009). Geography fieldwork, fieldwork value and learning styles. *International Research in Geographical and Environmental Education*, 18(1), 19-28.
- Elbay, S. (2020). A foundational perspective for spatial thinking in relation to social studies curriculum and middle-school textbooks in Turkey. *Review of International Geographical Education Online*, 10(2), 30-57.
- Ferguson, A. M., Maloney, E. A., Fugelsang, J., & Risko, E. F. (2015). On the relation between math and spatial ability: The case of math anxiety. *Learning and Individual Differences*, 39, 1-12.
- Gardner, H. (1993). *Frames of mind : the theory of multiple intelligences*. New York: Basic Books.
- Gersmehl, P. J., & Gersmehl, C. A. (2007). Spatial thinking by young children: Neurologic evidence for early development and "educability". *Journal of Geography*, 106(5), 181-191.
- Golledge, R. G., Marsh, M., & Battersby, S. (2008). Matching geospatial concepts with geographic educational needs. *Geographical Research*, 46(1), 85-98.
- Goodchild, M. F., & Janelle, D. G. (2010). Toward critical spatial thinking in the social sciences and humanities. *GeoJournal*, 75(1), 3-13.
- Healey, M., & Jenkins, A. (2000). Kolb's experiential learning theory and its application in geography in higher education. *Journal of Geography*, 99(5), 185-195.
- Hedley, M. L., Templin, M. A., Czajkowski, K., & Czerniak, C. (2013). The use of geospatial technologies instruction within a student/teacher/scientist partnership: Increasing students' geospatial skills and atmospheric concept knowledge. *Journal of Geoscience Education*, 61(1), 161-169.
- Jo, I., Hong, J. E., & Verma, K. (2016). Facilitating spatial thinking in world geography using Web-based GIS. *Journal of Geography in Higher Education*, 40(3), 442-459.
- Kim, M., & Bednarz, R. (2013). Development of critical spatial thinking through GIS learning. *Journal of Geography in Higher Education*, 37(3), 350-366.

- Kızıllı, Ö. (2021). *Kronolojik ve mekânsal düşünme becerileri bağlamında T.C. inkılap tarihi ve Atatürkçülük dersi konularının senkronik yaklaşımla öğretimi*. [Doktora tezi, Gazi Üniversitesi], Ulusal Tez Merkezi.
- Kolb, D. A. (1984). *Experience as the source of learning and development*. Upper Sadle River: Prentice Hall.
- Kösa, T. (2011). *Ortaöğretim öğrencilerinin uzamsal becerilerinin incelenmesi*. Doktora Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon
- Lee, J., & Bednarz, R. (2009). Effect of GIS learning on spatial thinking. *Journal of Geography in Higher Education*, 33(2), 183-198.
- Lee, J., & Bednarz, R. (2012). Components of spatial thinking: Evidence from a spatial thinking ability test. *Journal of Geography*, 111(1), 15-26.
- National Research Council-NRC (2006). *Learning to think spatially*. Washington, DC: The National Academies Press.
- Newcombe, N. S., & Stieff, M. (2012). Six myths about spatial thinking. *International Journal of Science Education*, 34(6), 955-971.
- Ping, R., Bradley, C., Gunderson, E., Ramirez, G., Beilock, S., & Levine, S. (2011). Alleviating anxiety about spatial ability in elementary school teachers. *Proceedings of the Annual Meeting of the Cognitive Science Society*, 33(33), 1942-1946.
- Putri, S. K., & Syahputra, E. (2019). Development of learning devices based on realistic mathematics education to improve students' spatial ability and motivation. *International Electronic Journal of Mathematics Education*, 14(2), 393-400.
- Romadlon, R., & Yusuf, Y. (2021). *Effect of learning project model-based learning on GIS spatial thinking skills students*. Paper presented at the IOP Conference Series: Earth and Environmental Science, Vancouver, Canada.
- Serinci, H. ve Özdemir, N. (2022). Orta Öğretim Öğrencilerinin Mekânsal Düşünme Becerilerinin İncelenmesi. *Neşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 12(3), 1448-1468.
- Shin, E. E., Milson, A. J., & Smith, T. J. (2016). Future teachers' spatial thinking skills and attitudes. *Journal of Geography*, 115(4), 139-146.
- Tomaszewski, B., Vodacek, A., Parody, R., & Holt, N. (2015). Spatial thinking ability assessment in Rwandan secondary schools: Baseline results. *Journal of Geography*, 114(2), 39-48.
- Ünlü, M., & Yıldırım, S. (2017). Coğrafya dersi öğretim programına bir coğrafi beceri önerisi: Mekânsal düşünme becerisi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 35, 13-20.
- Van De Walle, J. A., Karp, K. S., & Bay-Williams, J. (2014). *İlkokul ve ortaokul matematiği gelişimsel yaklaşımla öğretim* (7. Baskı). Çev. S. Durmuş). Ankara: Nobel Yayınları.
- Verma, K. (2014). *Geospatial thinking of undergraduate students in public universities in the United States*. [Doctoral dissertation, Texas State University]. ProQuest Dissertations and Theses Global.
- Voyer, D., Voyer, S., & Bryden, M. P. (1995). Magnitude of sex differences in spatial abilities: a meta-analysis and consideration of critical variables. *Psychological Bulletin*, 117(2), 250-270.
- Wahyuningtyas, N., Laila, N., & Andini, F. (2021). *Forming spatial thinking skills of social studies students in phenomenon analysis geosphere through the Geographic Information System (GIS)*. Paper presented at the IOP Conference Series: Earth and Environmental Science, Vancouver, Canada.
- Wan, J., Lu, X., Du, F., Wang, J., & Ju, B. (2017). Influencing factors of middle school students' spatial thinking ability: A case study on senior one students of Baiyin No. 1 Middle School in Gansu Province. *Progress in Geography*, 36(7), 853-863.
- Xie, F., Zhang, L., Chen, X., & Xin, Z. (2020). Is spatial ability related to mathematical ability: A meta-analysis. *Educational Psychology Review*, 32(1), 113-155.
- Xie, S., Zeng S., Liu L., Wei H., Xu Y., & Lu, X. (2022). Predicting geospatial thinking ability for secondary school students based on the decision tree algorithm in Mainland China. *Education & Science*, 47(210), 121-137.
- Zwartjes, L., de Lazaro y Torres, M. L., Donert, K., Buzo Sanchez, I., de Miguel Gonzalez, R., & Woloszynska-Wisniewska, E. (2017). Literature review on spatial thinking. Erişim: <http://www.gilearner.ugent.be/wp-content/uploads/2016/05/GILearner-SpatialThinkingReview.pdf>

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

UCEK 2021 ATÖLYE ÇALIŞMALARININ COĞRAFYA ÖĞRETMENLERİNİN MESLEKİ GELİŞİMİNE ETKİSİ

Yağmur KARABULUT*, Prof. Dr. Hakan KOÇ**

Özet

Uluslararası coğrafya eğitimi kongresindeki ana amaç coğrafya disiplinini ilgilendiren sorunların çözülmesine katkıda bulunmaktır. Bu amaç doğrultusunda paneller, bildirimler ve çalıştaylar düzenlenmiştir. Çalıştay, bireyleri belirli bir alanda, kısa bir zaman diliminde toplayarak ortak eğitim sorunlarının, ilgi veya iş problemlerinin çözümü amacıyla bir araya getiren ve öğreten uygulamalı bir teknik olarak tanımlanmıştır. Çalıştaylara katılanlar, öğrenilecek yeni bilgi ve becerileri uygulama yaparak öğrenirler. Bunun sonucu olarak da öğrenilen bilgi ve beceriler çok çabuk unutulmazlar (Bilen 2002, aktaran. İnce & Işır Yarkataş,2017). I. Uluslararası coğrafya eğitimi kongresi süresince dört adet çalıştay gerçekleştirilmiştir. Kongrenin ikincisi 3-5 Ekim 2019 tarihleri arasında Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü tarafından organize edilmiş ve bu kongre içerisinde 17 adet çalıştay planlanarak gerçekleştirilmiştir. III. Uluslararası coğrafya eğitimi kongresi 25-27 Haziran 2020 tarihlerinde Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü tarafından organize edilmesi planlanmıştır ancak COVID-19 pandemi salgını nedeniyle ertelenen kongre, 14-17 Ekim 2021 tarihlerinde Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu kongre içerisinde gerçekleştirilen çalıştayların sayısında ciddi bir artış olmuş, program içerisinde kabul edilen atölye sayısı 25'e ulaşmıştır. Diğer kongrelerin aksine atölyelere katılımda katılımcılar açısından herhangi bir kontenjan sınırlamasının bulunmaması, kongrenin online olarak gerçekleştirilmesi atölyelere coğrafya öğretmenlerinin yoğun bir ilgi göstermesine yol açmıştır.

Bu çalışmanın amacı yüksek katılım ile gerçekleştirilen 3. Uluslararası coğrafya eğitimi kongresinin atölye çalışmalarının coğrafya öğretmenlerinin mesleki gelişimleri üzerindeki etkisini belirlemek ve atölye çalışmalarının, hangi boyutlarının coğrafya öğretmenlerinin ilgisini daha çok çektiğini tespit edebilmektir. Coğrafya öğretmenlerine yönelik atölye çalışmaları üzerine yeterli sayıda araştırmanın bulunmaması çalışmanın önemini artırmaktadır. Çalışmanın gelecek yıllarda yapılacak coğrafya eğitimi kongrelerinin atölye çalışmalarına içerik ve öğretmen ihtiyaçları yönünde referans olması da çalışmanın önemini artıran bir diğer husustur. Bu çalışmadaki veriler araştırmacılar tarafından

* Özel Sivas Teknokent Koleji. yagmurkarabulut460gmail.com

**Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Turizm Fakültesi Turizm İşletmeciliği Sivas. hakankoc@cumhuriyet.edu.tr

oluşturulan yarı yapılandırılmış ölçek kullanılarak toplanmıştır. Nitel araştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen çalışmada durum deseni kullanılmıştır. Çalışmada yer alan katılımcılar uygun örnekleme yöntemine göre belirlenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 2021 yılında Uluslararası coğrafya eğitimi kongresine katılan devlette veya özel kurumlarda çalışan 16 coğrafya öğretmeni oluşturmaktadır. Çalışma sonucunda elde edilen veriler betimsel analize tabi tutularak değerlendirilmiştir. Çalışmaya katılan coğrafya öğretmenlerinin %56,3'ü atölye çalışmalarını mesleki gelişimleri için çok yararlı olduğunu belirtmişlerdir. Coğrafya öğretmenleri mesleki gelişiminiz açısından tekrar dinlemek istediğiniz ya da muhakkak olmalı dediğiniz atölyeler nelerdir? sorusuna ise yüksek bir oranda teknoloji bazlı eğitim içeriklerinden örnekler vermişlerdir. (Web 2.0 araçları, storymap vb). Çalışma sonucunda coğrafya öğretmenlerinin daha çok teknoloji bazlı eğitimleri talep ettikleri bulgularına rastlanması nedeniyle bu alanda atölye çalışmalarının artırılması ve atölye içeriklerinin bu doğrultuda oluşturulması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mesleki gelişim, atölye çalışmaları, coğrafya eğitimi

THE EFFECT OF UCEK 2021 WORKSHOPS ON THE PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF GEOGRAPHY TEACHERS

Abstract

The main purpose of the international geography education congress is to contribute to the solution of problems related to the discipline of geography. For this purpose, notices, papers and workshops were organized. The workshop has been defined as an applied technique that gathers individuals in a specific area in a short period of time and brings them together and teaches them to solve common educational problems, interests, or business problems. Participants in the workshops learn new knowledge and skills through practice. As a result, the knowledge and skills learned are not forgotten very quickly. During the I. International geography education congress, four workshops were held. The II. congress was organized by Eskişehir Osmangazi University, Department of Turkish and Social Sciences Education between 3-5 October 2019, and 17 workshops were planned within this congress. III. International geography education congress is planned to be organized by Sivas Cumhuriyet University Turkish and Social Sciences Education Department on 25-27 June 2020. However, the congress, which was postponed due to the COVID-19 pandemic epidemic, was held on 14-17 October 2021 by the Department of Turkish and Social Sciences Education at Sivas Cumhuriyet University. There has been a significant increase in the number of workshops held within this congress, and the number of workshops accepted within the program has reached 25. Unlike other congresses, there is no quota limitation for the participants in participating in the workshops, and the online congress has led to a great interest of the geography teachers in the workshops.

The aim of this study is to determine the effect of the workshops of the 3rd International geography education congress, which was held with high participation, on the professional development of geography teachers and to determine which dimensions of the workshops attract the attention of geography teachers more. The lack of sufficient number of studies on workshops for geography teachers increases the importance of the study. Another

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

point that increases the importance of the study is that the study will be a reference for the content and teacher needs of the workshops of the geography education congresses to be held in the coming years. The data in this study were collected using a semi-structured scale created by the researchers. The case design was used in the study, which was carried out using the qualitative research method. The participants in the study were determined according to the convenient sampling method. The study group of the research consists of 16 geography teachers working in the state or private institutions participating in the International geography education congress in 2021. The data obtained as a result of the study were evaluated by subjecting them to descriptive analysis. 56.3% of the geography teachers who participated in the study stated that the workshops were very useful for their professional development. "What are the workshops that geography teachers say they should listen to again in terms of their professional development or that they should definitely be?" They gave examples of technology-based educational content at a high rate (web 2.0 tools, storymap, etc.). As a result of the study, due to the findings that geography teachers demand more technology-based training, it is recommended to increase the workshops in this field and to create the workshop contents in this direction.

Keywords: Professional development, workshops, geography teaching

Giriş

Uluslararası coğrafya eğitimi kongresi ilk kez Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü tarafından 08-10 Kasım 2018 tarihleri arasında düzenlenmiştir. İngilizce ve Türkçe olarak düzenlenen sempozyumda amaç coğrafya disiplini ilgilendiren sorunların çözülmesine katkıda bulunmaktır şeklinde ifade edilmiştir. Ele alınan ve ele alınması gereken başlıca konuların şu şekilde sıralanmıştır. Coğrafya disiplini içerisinde yer alan ders kitapları yazımı, ulusal sınav sorularının yazımı, gerek okul gerekse ulusal düzeyde yapılan sınavlarda karşılaşılan sorunlar, ders dışı etkinliklerin planlanması ve yürütülmesi, coğrafya öğretimi sırasında ve sonrasında karşılaşılan bilgi ve kavram yanlışları dersin etkili ve verimli tasarlanması için ders materyallerinin geliştirilmesi gibi problemlerin çözüme kavuşmasındaki en önemli adım coğrafya eğitimi alanında çalışmaların yoğunlaşması ve geniş kitlelere ulaştırılmasıdır. Bu amaçlar doğrultusunda paneller, bildiriler, çalıştaylar düzenlenmiş ayrıca sempozyuma katılan öğretmen ve akademisyenlerin bölgeyi tanıması için arazi çalışmaları planlanmıştır. Bu sempozyumda yapılan çalışmalar Uluslararası Coğrafya Eğitimi Kongresi kapsamında gerçekleştirilecek diğer çalışmalara da referans oluşturmuştur. Coğrafya Eğitimi Kongresini alan kongrelerinden ayrılan en önemli özelliği içerisinde eğitim faaliyetlerine yönelik atölye çalışmalarını barındırmasıdır. Çalıştay, bireyleri belirli bir alanda, kısa bir zaman diliminde toplayarak ortak eğitim sorunlarının, ilgi veya iş problemlerinin çözümü maksadıyla bir araya getiren ve öğreten uygulamalı bir teknik olarak tanımlanmıştır. Çalıştaylara katılanlar,

öğrenilecek yeni bilgi ve becerileri uygulama yaparak öğrenirler. Bunun sonucu olarak da öğrenilen bilgi ve beceriler çok çabuk unutulmazlar (Bilen 2002, aktaran. İnce & Işır Yarkataş,2017). I. Uluslararası coğrafya eğitimi kongresi süresince dört adet çalıştay gerçekleştirilmiştir. Kongrenin ikincisi 3-5 Ekim 2019 tarihleri arasında Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü tarafından organize edilmiş ve bu kongre içerisinde 17 adet çalıştay planlanarak gerçekleştirilmiştir. III. Uluslararası coğrafya eğitimi kongresi 25-27 Haziran 2020 tarihlerinde Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü tarafından organize edilmesi planlanmıştır ancak COVID-19 pandemi salgını nedeniyle ertelenen kongre, 14-17 Ekim 2021 tarihlerinde Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu kongre içerisinde gerçekleştirilen çalıştayların sayısında ciddi bir artış olmuş, program içerisinde kabul edilen atölye sayısı 25'e ulaşmıştır. Diğer kongrelerin aksine atölyelere katılımda katılımcılar açısından herhangi bir kontenjan sınırlamasının bulunmaması, kongrenin online olarak gerçekleştirilmesi atölyelere coğrafya öğretmenlerinin yoğun bir ilgi göstermesine yol açmıştır.

Bu araştırmanın amacı yüksek katılım ile gerçekleştirilen 3. Uluslararası coğrafya eğitimi kongresinin atölye çalışmalarının coğrafya öğretmenlerinin mesleki gelişimleri üzerindeki etkisini belirlemek ve atölye çalışmalarının, hangi boyutlarının coğrafya öğretmenlerinin ilgisini daha çok çektiğini tespit edebilmektir.

Coğrafya öğretmenlerine yönelik atölye çalışmaları üzerine yeterli sayıda araştırmanın bulunmaması, çalışmanın gelecek yıllarda yapılacak coğrafya eğitimi kongrelerinin atölye çalışmalarına içerik ve öğretmen ihtiyaçları yönünde referans olması çalışmanın önemini artıran unsurlar arasında yer almaktadır.

Yöntem

Bu çalışmadaki veriler araştırmacılar tarafından oluşturulan yarı yapılandırılmış ölçek kullanılarak toplanmıştır. Nitel araştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen çalışmada durum deseni kullanılmıştır. Durum deseni bir veya birkaç durumu kendi sınırları içinde (ortam, zaman vb) bütüncül olarak analiz etme (Yıldırım & Şimşek, 2018) şeklinde ifade edilmiştir. Çalışmada yer alan katılımcılar uygun örnekleme yöntemine göre belirlenmiştir. Uygun örnekleme yöntemi araştırmacının ihtiyaç duyduğu büyüklükteki bir gruba ulaşana kadar en ulaşılabilir olan yanıtlayıcılardan başlamak üzere örneklemini oluşturmaya başlar ya da en ulaşılabilir ve maksimum tasarruf sağlayacak bir durum, örnek üzerinde çalışır (Cohen ve Manion, 1989; Ravid, 1994; akt Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2013). Araştırmanın çalışma grubunu 2021 yılında Uluslararası coğrafya eğitimi kongresine katılan devlette veya özel kurumlarda çalışan 16 coğrafya öğretmeni oluşturmaktadır. Katılımcıların %50'si kadın, %50'si erkek katılımcılardan oluşmaktadır. Çalışma sonucunda elde edilen veriler betimsel analize tabi tutularak değerlendirilmiştir. Betimsel analizde, görüşülen ya da gözlemlenen bireylerin görüşlerini çarpıcı bir şekilde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verilir. Bu tür analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır (Yıldırım & Şimşek, 2018).

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Bulgular

2021 yılında gerçekleştirilen Uluslararası coğrafya eğitimi kongresi atölye çalışmalarına toplanda 290 öğretmen katılmıştır. Atölye çalışmaları sonucunda coğrafya öğretmenlerinin görüşlerinin alınması amacıyla araştırmacılar tarafından katılımcılara yarı yapılandırılmış ölçekler uygulanmıştır. Coğrafya öğretmenleri arasından 16 katılımcı bu anketleri cevaplandırmıştır. Aşağıda coğrafya öğretmenlerinin yarı yapılandırılmış ölçeklere vermiş oldukları yanıtlar yer almaktadır.

Tablo 1. UCEK 3 Katılımcılarının Cinsiyet Oranı

Katılımcıların Cinsiyet Oranı		
	Katılımcı Sayısı	Yüzde
Kadın	8	%50
Erkek	8	%50

Tablo 1 incelendiğinde çalışmaya 16 coğrafya öğretmenin katıldığı görülmektedir. Araştırmaya katılan katılımcıların %50'si kadın katılımcılardan %50'si erkek katılımcılardan oluşmaktadır.

Tablo 2. UCEK 3 Katılımcılarının Görev Yaptığı İller

Görev Yapılan İl	Katılımcı Sayısı	Yüzde
Ankara	3	% 18,75
İstanbul	2	% 12,50
İzmir	2	% 12,50
Muğla	2	% 12,50
Bursa	1	% 6,25
Denizli	1	% 6,25
Kilis	1	% 6,25
Kütahya	1	% 6,25
Manisa	1	% 6,25
Mersin	1	% 6,25
Samsun	1	% 6,25

Tablo 2 incelendiğinde çalışmaya katılan coğrafya öğretmenlerinin görev yaptığı iller arasında en fazla katılım sağlayan ilin Ankara olduğu gözlemlenmiştir. Çalışmaya İstanbul, İzmir ve Muğla gibi illerden diğer illere nazaran daha fazla katılımcının dahil olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum özellikle büyük şehirlerde yaşayan coğrafya öğretmenlerinin kongrelere daha fazla katılım sağladığını ve yapılan bilimsel çalışmalara daha fazla destek olduklarını ortaya çıkarmaktadır. Çalışmaya toplam 11 farklı ilde görev yapan coğrafya öğretmeni katılırken kongrenin düzenlendiği il olan Sivas ilinden hiçbir katılımcının dahil olmaması dikkat çekmektedir.

Tablo 3. UCEK 3 Katılımcılarının Meslekte Çalışma Süresi

Meslekte Çalışma Süresi	Katılımcı Sayısı	Yüzde
1-5 Yıl	1	%6,25
6-10 Yıl	1	%6,25
11-15 Yıl	3	%18,75
16-20 Yıl	5	%31,25
21-25 Yıl	5	%31,25
26-30 Yıl	1	%6,25
Toplam	16	%100

Tablo 3 incelendiğinde katılımcıların mesleki çalışma süreleri içerisinde 16-20 ve 21-25 yıl aralığında mesleki çalışma deneyimine sahip katılımcıların sayısının daha fazla olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum özellikle mesleki anlamda belli bir doluluğa kavuşmuş coğrafya öğretmenlerinin gerek coğrafya disiplini içerisindeki gelişmeleri gerekse pedagojik ve teknolojik gelişmeleri yakından takip etme, kendini yenileme ve bazı coğrafya öğretmenleri için ise kendi çalışmalarını sergileme platformu olması açısından tercih edilmesine neden olmaktadır. Mesleki tecrübesi nispeten daha az olan katılımcıların sayısının ise bir ila üç kişi arasında sınırlı kaldığı görülmektedir. Bu durumun en önemli etkenlerinden biri genç coğrafyacıların kongrelere katılım ve katkı sunma konularında yeterince bilgiye sahip olmamasından ve kaynaklanmaktadır.

Tablo 4. UCEK 3 Katılımcılarının Görev Yaptığı Okul Türü

Görev Yapılan Okul Türü	Katılımcı Sayısı	Yüzde
Bilim Sanat Merkezi	10	%62,50
Özel Kolej	4	%25,00
Devlet Okulu (Anadolu ve Fen lisesi)	2	%12,50
Toplam	16	%100

Tablo 4 incelendiğinde katılımcıların görev yaptıkları okul türleri içerisinde en fazla katılım sayısına sahip okul türünün bilim sanat merkezlerinde görev yapan coğrafya öğretmenleri olduğu gözlemlenmiştir. Sıralamayı özel kolejlerde görev yapan coğrafya öğretmenleri izlese de iki grup arasındaki oranda bilim sanat merkezinde çalışan öğretmenlerin sayısı özel kolejlerde çalışan ve araştırmaya katılan öğretmen sayısının iki katından fazla olduğu tespit edilmiştir. Bu durumun temel nedeni bilim sanat merkezlerinde çalışan öğretmenlerin akademik alanı daha etkili bir şekilde takip etmesidir. Ayrıca bilim sanat merkezlerinde çalışan öğretmenlerin idari izin konusunda okul yönetimlerinin daha anlayışlı olması ve okul idarecilerinin öğretmen gelişimini öğrenci gelişiminin bir ön koşulu olarak görmeleri gibi

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

etmenlerde bu durumun oluşmasında etkili bir rol oynamaktadır. En az katılımcı sayısı devlet okullarının fen ve Anadolu lisesinde çalışan öğretmen grubuna aittir. Çalışma kapsamında özel öğretim kurslarında çalışan coğrafya öğretmenine rastlanılmamıştır. Bu durumun nedenleri arasında ise kişisel gelişim kurslarının ders saatlerinin çok fazla olması ve özel sektörde çalışan öğretmenlerin ulusal ve uluslar arası çalışmalara katılımına kurum sahiplerinin sıcak bakmaması yer almaktadır.

Tablo 5. UCEK 3 Katılımcılarının Atölye Çalışmalarına Katılma Durumu

Katılımcı Sayısı	Katılım Durumu	Yüzde
11	Hepsine Katıldım	% 68,75
4	İlgimi Çeken Atölyelere Katıldım	% 25,00
1	Atölyelerin Az Bir Kısımına Katılım Sağladım	% 6,25

Tablo 5 incelendiğinde katılımcıların çok büyük bir kesimin % 68,75 gibi yüksek bir oranla atölyelerin tamamına katıldığı görülmektedir. Katılımcıların bir kısmı (% 25,00) sadece ilgilerini çeken çalışmalara dahil olurken, küçük bir grup (% 6,25) atölyelerin çok az bir kısmına katıldığını ifade etmiştir.

Tablo 6. UCEK 3 Katılımcılarının Atölye Çalışmalarına Katılma Nedenleri

Katılma Nedeni	Katılımcı Sayısı	Yüzde
Coğrafya alanındaki yenilikleri öğrenmek	5	% 45,45
Atölye isimlerinin ilgi çekici gelmesi	1	% 9,09
Eğitim alanındaki yeni metodların varlığı ve bu metodların öğrencilere faydalı olacağı düşünülmesi	2	% 18,18
Konuların güncel ve ilgi çekici olması	2	% 18,18
Hocaların alanına hakim olması ve başarılı sunumlar gerçekleştirilmesi	1	% 9,09
Toplam	11	% 100

Tablo 6 incelendiğinde şu sonuçlara ulaşılmaktadır. Katılımcıların Ucek 3 atölye çalışmalarına neden katıldıkları sorusuna verdikleri yanıtlar içerisinde ‘‘Coğrafya alanındaki yenilikleri öğrenmek’’ cevabı % 45,45’lik oranla en fazla yüzdelik değerine sahip olan yanıttır. Bu yanıtı % 18,18’lik oranla ‘‘Eğitim alanındaki yeni metodların varlığı ve bu metodların öğrencilere faydalı olacağını düşünülmesi’’ ve ‘‘Konuların güncel ve ilgi çekici olması’’ yanıtları izlemektedir. En az orana sahip yanıtlar ise % 9,09’luk yüzde ile sadece birer katılımcının ifade ettiği ‘‘ Atölye isimlerinin ilgi çekici gelmesi’’ ile ‘‘ Hocaların alanına hakim olması ve başarılı sunumlar gerçekleştirilmesi’’ yanıtları olmuştur. Coğrafya öğretmenleri yeni olan ilgi çeken ve kendilerini geliştirmelerine olanak sağlayan atölyeleri daha çok tercih etmişlerdir. Her ne kadar yeni bir bilginin aktarılmasında onun etkili bir şekilde sunulması önem arz etse de coğrafya öğretmenlerinin atölye tercihlerinde yeni bilgiler yeni öğretim metodları daha çok katılımcının dikkatini çekmiştir.

Tablo 7. UCEK 3 Katılımcılarının Atölye Çalışmalarının Tamamına Katılmama Nedenleri

Katılmama Nedenleri	Katılımcı Sayısı	Yüzde
İş -ders yoğunluğu	3	% 60,00
Derslerde öğretmenin işine yaramayacağını düşündüğü çalışmaları zaman kaybı olarak görmesi	1	% 20,00
Pandemi döneminde yaşanan online eğitim yorgunluğu nedeniyle öğretmenlerin seçici davranması	1	% 20,00

Tablo 7 incelendiğinde Ucek 3 atölye çalışmalarının tamamına katılımcıların bir kısmının katılmama nedenleri arasında en çok ifade edilen neden % 60 oran ile ‘‘İş -ders yoğunluğu’’ şeklinde ifade edilmiştir. Kongrenin okul saatleri ile çakışması ve öğretmenlerin derslerinin olması kongreye ve dolayısıyla atölye çalışmalarına katılımı zorlaştıran en önemli nedeni oluşturmaktadır. Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer nedenler ise ‘‘ Derslerde öğretmenin işine yaramayacağını düşündüğü çalışmaları zaman kaybı olarak görmesi’’ ve ‘‘ Pandemi döneminde yaşanan online eğitim yorgunluğu nedeniyle öğretmenlerin seçici davranması’’ şeklinde ifade edilmiştir. Özellikle pandemi sürecinde yoğun bir şekilde ekran başında zaman geçirme ders anlatma ya da online etkinliklere katılma faaliyetleri pandemi döneminde oluşan ve uzun bir süre hayatımızı etkisi altına alan ekrandan uzaklaşma isteği kongrede de kendini göstermiş sürece online katılan öğretmenlerin seçici davranmasına neden olmuştur. Sürecin online yürütülmesi özellikle öğretmenlerin beğenmedikleri ya da ilgilerini çekmeyen atölyelerden kolayca ayrılabilmelerine imkan tanımıştır. Öğretmenlerin % 20 ‘sinin bu şekilde bir ifade kullanmaları da durumu özetler niteliktedir.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/TÜRKİYE

Tablo 8. UCEK 3 Katılımcılarının Atölyelerde Beğendikleri Özellikler

Dikkat Çeken Yön	Frekans	Yüzde
Atölye Liderlerinin Sunum Başarısı	8	% 36,36
Atölye İçeriklerinin Seçilmesi	7	% 31,82
Coğrafya Eğitimine Yeni Bir Bakış Açısı Kazandırması	4	% 18,18
Derslere Entegre Edilebilme	2	% 9,09
Teknoloji Temelli Olma	1	% 4,55

Tablo 8 incelendiğinde Ucek 3 katılımcılarının atölyelerde beğendikleri özellikler incelendiğinde şu sonuçlara ulaşılmaktadır. Katılımcılar tarafından en çok beğenilen özellik %36,36'ile atölye liderlerinin sunum başarısı olurken bu özelliği %31,82' ile atölye içeriklerinin iyi seçilmesi, %18,18 ile coğrafya eğitimine yeni bir bakış açısı kazandırması, %9,09 ile derslere entegre edilebilme ve %4,55 teknoloji temelli olma özellikleri yer almaktadır.

Tablo 9. UCEK 3 Katılımcılarının İlgisini Çeken Atölye Çalışmaları

Atölye Adı	Frekans	Yüzde
Coğrafya Öğretiminde Google Earth araçları Nerede ve Nasıl Kullanılmalı	12	%7,79
3D Map Generator: Atlas / Geo Programı Aracılığıyla Coğrafya Öğretimi İçin Artırılmış Gerçeklik Materyalleri Nasıl Hazırlanır?	10	%6,49
Coğrafya Dersine Özgü Web Uygulamaları	9	%5,84
Akıl Oyunları ile Coğrafya Öğretimi	8	%5,19
Coğrafya Derslerinde Oyunlaştırma Çalışmaları	8	%5,19
STEM Yaklaşımı Kapsamında Minecraft Edu ile Coğrafya Ders Tasarımı	7	%4,55
Web 2.0 Mozaweb 3D Simülasyonlarla Coğrafya Öğretimi	7	%4,55
Web 2.0 Araçlarıyla İnteraktif Harita	7	%4,55

Storymaps	6	%3,90
Eratosthenes Deneyi ile Dünyanın Çevresinin Ölçümü	6	%3,90
Dendrokronoloji Uygulamaları	6	%3,90
Coğrafya Öğretimine Yönelik Öykü Hazırlama	6	%3,90
Kayaçları Nasıl Tanırız?	6	%3,90
Ağaç Yıllık Halkalarından Faydalanarak Kanıt Temelli Coğrafya Eğitimi	6	%3,90
Astronomi Atölyesi	6	%3,90
Ağaçları Nasıl Tanırız	6	%3,90
Web Destekli Ders Tasarım Atölyesi	6	%3,90
Doğal Ortamın Modellenmesi ile Coğrafya Eğitimi	6	%3,90
3D İnteraktif Topoğrafya Kum Havuzu	5	%3,25
6 Şapka Yönteminin Coğrafya Derslerinde Kullanılması	5	%3,25
Coğrafya Dersinde Deney Yönteminin Kullanımı	5	%3,25
Bulut Gözlemciliği	3	%1,95
Coğrafya Öğretiminde Belgesel Sinemanın Önemi	3	%1,95
Bilgi Kirliliği ve Yanlış Algılanma Karşısında Coğrafya	3	%1,95
Permakültür Uygulama Atölyesi	1	%1,30

Tablo 9 incelendiğinde Ucek 3 katılımcılarının en çok ilgisini çeken atölye çalışmalarının teknoloji temelli olduğu görülmektedir. Çağımızın teknoloji çağı olması, okullarımızda akıllı tahtaların bulunması ve artık günümüzde öğretimin çeşitli web 2.0 araçları ile desteklenmesi gerekliliği öğrencilerin etkileşimli içeriklerle daha iyi öğrenmesi ve konuları daha donanımlı bir şekilde öğrenmeleri coğrafya öğretmenlerinin bu konulara yönelmelerini sağlamıştır. Özellikle pandemi sürecinde değeri anlaşılan online etkinlikler ve eğitim teknolojileri öğretmenlerin bu alana yönelerek kendilerini geliştirmelerine fırsat tanımıştır. Öğretmenlerin teknoloji uygulamalarından sonra en çok dikkatlerini çeken atölye çalışması grubu ise içerisinde deney bulunan ya da yaparak yaşayarak öğrenme faaliyeti sunan aktiviteler olmuştur. Özellikle sınıflarımızda bulunan farklı öğrenme stillerine sahip olan öğrenciler için bir alternatif niteliği taşıyan uygulama içerikli atölyeler farklı duyulara birden hitap ettiği, yeni birer öğrenme ve öğretme metoduna dönüştüğü için öğretmenlerin dikkatlerini çekmiş

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Tablo 10. UCEK 3 Katılımcılarının En Çok Beğenisini Alan Atölye Liderleri Kategorisi

Atölye Liderinin Niteliği	Katılımcı Sayısı	Yüzde
Öğretmen	13	% 81,25
Akademisyen	2	% 12,50
Diğer Sektörlerde Çalışan Kişi-Kişiler	1	% 6,25

Tablo 10 incelendiğinde Ucek 3 katılımcılarının en çok beğenisini alan atölye liderlerinin % 81,25 ile meslektaşları olan öğretmenler olduğu görülmektedir. Bu durumun en önemli nedeni atölye lideri olan öğretmenlerin katılımcılar ile ders tasarımı yaparken benzer sorunlar yaşamaları ve bu sorunlara çözüm bulabilmeleridir. Böylelikle doğrudan ders içeriğinde işlerine yarayan denenmiş ve kullanışlı olan çalışmaların sonuçlarını kendilerine en yakın olan gruptan dinlemek katılımcıların beğeni düzeyini artırmıştır. Katılımcılar tarafından en çok beğenilen ikinci grup ise % 12,50 ile akademisyenler olmuştur. Öğretmenler bu gruptan yeni akademik bilgiler edinme ve eski bilgilerini tazeleme konularında faydalanmışlardır. Son grupta ise diğer sektörlerde çalışan kişiler yer almıştır. Bu grubun en az beğeni alan grup olmasında eğitimci olmayan bir kişi yada grubu dinlemenin öğretmenlere cazip gelmemesi faktörü etkili olmuştur.

Tablo 11. UCEK 3 Atölyelerinin Coğrafya Öğretmenlerinin Mesleki Gelişimine Etkisi

Likert Ölçeği Sıralaması	Katılımcı Sayısı	Yüzde
1-Hiç Faydası Olmadı	0	% 0,00
2-Çok Az Faydası Oldu	0	% 0,00
3-Kısmen Faydası Oldu	1	% 6,25
4-Faydası Oldu	6	% 37,50
5-Tamamen Faydası Oldu	9	% 56,25

Tablo 11 incelendiğinde coğrafya öğretmenlerinin % 56,25'i atölye çalışmalarının mesleki gelişimleri açısından tamamen faydalı olduğunu ifade ederken, % 37,50'si faydalı oldu ifadesini kullanmıştır. % 6,25'i ise kısmen faydalı oldu ifadesini kullanmıştır. Öğretmenlerin büyük bir çoğunluğunun atölye çalışmalarından faydalandıklarını ve atölye çalışmalarının öğretmenlerin mesleki gelişimlerini desteklediği ve geliştirdiği sonucuyla karşılaşılmıştır.

Tablo 12. UCEK-2021 Katılımcılarının Tekrar Dinlemek İsteddiği Atölyeler

Atölye Adı	Frekans	Yüzde
Web 2.0 Araçlarıyla İnteraktif Harita	3	%6,00
Bulut Gözlemciliği	4	%8,00
Storymaps	3	%6,00
3D İnteraktif Topoğrafya Kum Havuzu	2	%4,00
Eratosthenes Deneyi ile Dünyanın Çevresinin Ölçümü	2	%4,00
Dendrokronoloji Uygulamaları	2	%4,00
6 Şapka Yönteminin Coğrafya Derslerinde Kullanılması	1	%2,00
Coğrafya Öğretimine Yönelik Öykü Hazırlama	1	%2,00
Coğrafya Öğretiminde Belgesel Sinemanın Önemi	1	%2,00
Kayaçları Nasıl Tanırız?	1	%2,00
Bilgi Kirliliği ve Yanlış Algılanma Karşısında Coğrafya	1	%2,00
Ağaç Yıllık Halkalarından Faydalanarak Kanıt Temelli Coğrafya Eğitimi	2	%4,00
Astronomi Atölyesi	3	%6,00
Ağaçları Nasıl Tanırız	1	%2,00
Coğrafya Dersinde Deney Yönteminin Kullanımı	2	%4,00
Coğrafya Öğretiminde Google Earth araçları Nerede ve Nasıl Kullanılmalı	4	%8,00
Coğrafya Dersine Özgü Web Uygulamaları	2	%4,00
3D Map Generator: Atlas / Geo Programı Aracılığıyla Coğrafya Öğretimi İçin Artırılmış Gerçeklik Materyalleri Nasıl Hazırlanır?	2	%4,00
Web 2.0 Mozaweb 3D Simülasyonlarla Coğrafya Öğretimi	3	%6,00
Web Destekli Ders Tasarım Atölyesi	2	%4,00
Akıl Oyunları ile Coğrafya Öğretimi	1	%2,00
Coğrafya Derslerinde Oyunlaştırma Çalışmaları	3	%6,00
STEM Yaklaşımı Kapsamında Minecraft Edu ile Coğrafya Ders Tasarımı	2	%4,00
Doğal Ortamın Modellenmesi ile Coğrafya Eğitimi	1	%2,00
Permakültür Uygulama Atölyesi	1	%2,00

Tablo 12 incelendiğinde coğrafya öğretmenlerinin farklı oranlarda da olsa tüm atölyelere tekrar katılmak istedikleri görülmektedir. Atölye çalışmaları içerisinde %8'lik bir oranla

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

tekrar dinlenmek istenilen atölyeler arasında bulut gözlemciliği atölyesi ve coğrafya öğretiminde google earth araçları nerede ve nasıl kullanılmalı adlı atölyeler en yüksek yüzdeye sahip atölye çalışmaları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumun nedenleri arasında bu atölyelerinin içeriklerinin dolu olması ve atölye liderlerinin alanında uzman isimler olması dikkat çekmektedir. Bu oranı %6 ile şu atölyeler izlemektedir; web 2.0 araçlarıyla interaktif harita, storymaps, astronomi atölyesi, web 2.0 mozaweb 3d simülasyonlarla coğrafya öğretimi ve coğrafya derslerinde oyunlaştırma çalışmaları izlemektedir. İlgili atölyelerin nispeten yüksek yüzdelere sahip olmalarının nedenleri arasında atölye içeriklerinin teknoloji temelli olması ve pandemi sürecinde bulunan coğrafya öğretmenlerinin online içerikleri öğrenme isteğinin bulunması etkili olmuştur. Bu grubu %4'lük yüzde ile 3d interaktif topoğrafya kum havuzu, Eratosthenes deneyi ile dünyanın çevresinin ölçümü, dendrokronoloji uygulamaları, ağaç yıllık halkalarından faydalanarak kanıt temelli coğrafya eğitimi, coğrafya dersinde deney yönteminin kullanımı, coğrafya dersine özgü web uygulamaları, 3d map generator: atlas / geo programı aracılığıyla coğrafya öğretimi için artırılmış gerçeklik materyalleri nasıl hazırlanır? ve web destekli ders tasarım atölyesi adlı atölye çalışmaları izlemektedir. Bu grupta yer alan atölyelerde web 2.0 araçları yer alsa da daha çok yüz yüze eğitimde yapılabilecek uygulama temelli eğitimlerin yer aldığı görülmektedir. Coğrafya öğretmenlerinin pandemi süreci ile ilgili duygu ve düşünce durumu yüz yüze olan etkinliklere karşı ilgilerini göstermektedir. Öğretmenler bu grupta yer alan bazı atölyelerin özel araç ve gereç gerektirmesi ya da okulların açılmayacağı yönündeki endişeleri nedeniyle ilgili grup içinde yer alan atölyelere nispeten daha az ihtiyaç duyacaklarını düşünmektedir. Son grupta yer alan atölyelerin yüzdeleri oranı ise %2'dir. Bu grupta yer alan atölye çalışmalarının isimleri şunlardır; 6 şapka yönteminin coğrafya derslerinde kullanılması, coğrafya öğretimine yönelik öykü hazırlama, coğrafya öğretiminde belgesel sinemanın önemi, kayaçları nasıl tanırız?, bilgi kirliliği ve yanlış algılanma karşısında coğrafya, ağaçları nasıl tanırız, akıl oyunları ile coğrafya öğretimi, doğal ortamın modellenmesi ile coğrafya eğitimi ve permakültür uygulama atölyesi şeklindedir. Bu grupta yer alan atölyelerin en düşük yüzdeye sahip olmalarının nedenleri ise bu grupta yer alan atölyelerin genel olarak sözel bilgiler içermesi ve ilgili içeriklerin coğrafya öğretileri tarafından bilinen konulardan oluşması yer almaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma içerisinde yer alan veriler araştırmacılar tarafından oluşturulan yarı yapılandırılmış ölçekler ile toplanmıştır. Çalışma sonucunda katılımcılar tarafından 12 ayrı sorunun yanıtlandırılması istenmiş ve veriler analiz edilmiştir. Elde edilen veriler sonucunda aşağıda yer alan bilgilere ulaşılmıştır.

Coğrafya öğretmenlerinin UCEK 3 Atölye çalışmalarına katılma durumu konusundaki en önemli nedeni % 45,45'lik oran ile öğretmenlerin coğrafya alanındaki yenilikleri öğrenmek istemeleri oluşturmaktadır

Coğrafya öğretmenlerinin UCEK 3 Atölye çalışmalarına katılmama durumu konusundaki en önemli nedeni %60'lık bir oran ile öğretmenlerin İş -ders yoğunluğunun çok olması oluşturmaktadır

Katılımcıların en çok ilgisini çeken atölye çalışmaları Teknolojik içeriklere sahip atölyelerden oluşmaktadır.

Katılımcılar tarafından atölyelerin en çok beğeni alan yönü % 36,36'lık bir oran ile atölye liderlerinin sunum başarısı olarak ifade edilmiştir.

Coğrafya öğretmenlerinin atölye çalışması yapan kişiler arasında en çok meslektaşlarının yaptıkları atölye çalışmalarını beğendikleri görülmektedir

Coğrafya öğretmenlerinin % 56,25'i Ucek-2021 atölyelerinin mesleki gelişimlerini çok iyi düzeyde artırdığının ifade etmektedir.

Coğrafya öğretmenlerinin tekrar dinlemek istedikleri atölyeler arasında en yüksek oranı coğrafya öğretiminde google earth araçları nerede ve nasıl kullanılmalı adlı atölye ile bulut gözlemciliği atölyesi oluşturmaktadır.

Araştırma sonucunda ulaşılan bulgular ve sonuçlar dikkate alınarak şu önerilerde bulunulabilir:

- Her Ucek sonucunda atölye çalışmaları ile ilgili veriler toplanarak bir sonraki yılın atölye çalışmaları için ihtiyaç doğrultusunda atölyelerin çerçevesi ilan edilmelidir
- Coğrafya öğretmenlerinin istek ve ihtiyaçları doğrultusunda atölye çalışmaları planlanmalıdır.
- Öğretmenler tarafından talep edilen atölye içerikleri için alanında uzman atölye liderleri kongreye davet edilmelidir.
- Coğrafya öğretmenleri atölye lideri olma konusunda cesaretlendirilmelidir.
- Coğrafya öğretmenlerinin tekrardan katılmak istedikleri atölye çalışmaları iyi tespit edilerek öğretmenlerin neden bu çalışmalara tekrar tekrar katılmak istedikleri belirlenmelidir.

Kaynaklar

- Bilen, M. (2002). Plandan Uygulamaya Öğretim. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2013). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi.
- İnce, M. & Işır Yarkataş, Ö. (2017). Tasarım Çalıştayları (Workshopları) ve Çağdaş Tasarım Eğitiminde Önemi . Sanat ve Tasarım Dergisi , 7 (2) , 101-122 .
- Yıldırım, A. & Şimşek H. (2016). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayınevi
- <http://2018.ucek.org/> Son erişim tarihi 21.09.2022
- <https://ucek2019.ogu.edu.tr/> Son erişim tarihi 23.09.2022
- <https://2021.ucek.org/> Son erişim tarihi 27.09.2022
- <https://ucek2022.karabuk.edu.tr/index.aspx> Son erişim tarihi 05.10.2022

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA ÇEVRE SORUNLARI

Dr. Öğr. Üyesi Ülkü ULUKAYA ÖTELEŞ*, Dr. Öğr. Üyesi Fatıma Betül DEMİR**

Özet

20. yüzyılda sanayi alanında yaşanan gelişmeler, bilim ve teknolojiye ileri adımlar ile hızlı nüfus artışı hava kirliliği, su kirliliği, küresel ısınma, orman tahribatı gibi birçok çevresel sorunlara yol açmıştır. Öyle ki insanın doğal çevreye verdiği tahribat doğanın kendini yenileme hızının üstünde seyretmiştir. Doğa ise, insanın bu tahribatı karşısında sessiz kalmamıştır. Doğal çevrenin bu tepkisi insanlar tarafından çevre sorunu olarak tanımlanmıştır. Bugün çevre sorunları etkileri itibariyle tüm dünya ülkelerinin öncelikli konuları arasında yer almaktadır. Çünkü bölgesel başlayan çevre sorunları küresel bir nitelik kazanmıştır. Bu durum dünyanın önde gelen ülkelerinin, çeşitli sivil toplum kuruluşlarının ve bilim insanlarının çevre sorunlarının çözülmesine yönelik ortak bir kanaate sahip olmasına zemin hazırlamıştır. Çevre sorunlarının çözümünde ise çevre eğitiminin önem taşıdığı düşünülmektedir. Ülkeler, vatandaşlarına verdikleri çevre eğitimiyle çevre sorunları karşısında önemli ilerlemeler kat edeceklerini düşünmektedir. Dünyanın birçok ülkesinde verilen çevre eğitimleri incelendiğinde okul öncesinde başladığı görülmektedir. Çevre eğitimi temsil eden içeriğin bağımsız bir ders olarak değil, çeşitli öğretim programları aracılığıyla verildiği görülmektedir. Sosyal bilgiler dersi öğretim programı da bunlar arasında sayılabilir. Nitekim ilgili program, hem ülkesi hem de diğer ülkeler için çevreci olarak nitelendirilebilecek yurttaşlar yetiştirmeyi amaç edinmiştir. Fakat programın içeriğinin çevre eğitime uyumlu olması yeterli değildir. Program doğrultusunda hazırlanan ders kitaplarının da çevre sorunlarına yer vermesi ve çevre bilincine sahip yurttaş yetiştirmeyi desteklemesi önem taşımaktadır. Bu doğrultuda çalışmanın amacı, sosyal bilgiler ders kitaplarında çevre sorunları ile ilgili içerik ve görsellere yer verilme durumunu incelemektir. Bu amaç kapsamında 4 sosyal bilgiler ders kitabının incelendiği bu araştırma, bir doküman analizi araştırmasıdır. Araştırmanın veri kaynaklarını, Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından onaylanan ve son 5 yıl süre kullanma kararı verilen 4, 5, 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri, bu kitapların doküman incelemesi yöntemine uygun olarak incelenmesi sonucunda elde edilmiştir. Elde edilen veriler içerik analizi yoluyla çözümlenmiştir. Ders kitaplarında çevre sorunları ile ilgili içerik ve görseller tespit edilerek, öğrenme alanı, konu başlığı, çevre sorunu türü ve çevre sorununa ilişkin değerlendirilerek,

* Muş Alparslan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, Muş. e-posta: u.ulukaya@alparslan.edu.tr

**Bartın Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Bartın. e-posta: bdemir@bartin.edu.tr

tablolar halinde düzenlenmiştir. Araştırma sonucunda ilkokul 4. sınıf ve ortaokul 5. sınıf ders kitaplarında “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında genellikle deprem ve heyelan üzerine içerikler mevcuttur. Görsellerde ise deprem ile ilgili çevre sorunlarına yer verilmiştir. Ortaokul 6. sınıf ders kitabında “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında genellikle atık, orman tahribi, küresel ısınma, hava, su ve toprak kirliliğine ilişkin içerikler ve bu içeriklere ilişkin görseller yer almaktadır. Ortaokul 7. sınıf ders kitabında ise “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında genellikle iklim değişikliğine ilişkin içerikler yer alırken, görsellerde göç ile ilgili çevre sorunlarına yer verildiği tespit edilmiştir. Sonuç olarak her sınıf düzeyinde çevre sorunları ile ilgili içerik ve görsellere rastlanmıştır. Fakat çevre sorunlarının öğrenme alanları, çevre sorunu türü ve sınıf düzeylerine göre eşit dağılmadığı görülmektedir. Nitekim çevresel duyarlılık sağlayan, sürdürülebilir bir çevre anlayışını hedefleyen bir ders olma niteliğine sahip sosyal bilgiler ders kitaplarında çevre sorunlarına ilişkin içerik ve görsellere daha fazla yer verilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler Dersi, Ders Kitapları, Çevre Sorunları.

ENVIRONMENTAL PROBLEMS IN SOCIAL STUDIES TEXTBOOKS

Abstract

In the 20th century, developments in the field of industry, advances in science and technology, and rapid population growth have led to many environmental problems such as air pollution, water pollution, global warming, forest destruction. So much so that the destruction caused by man to the natural environment has exceeded the rate of renewal of nature. Nature, on the other hand, did not remain silent in the face of this destruction of man. This reaction of the natural environment has been defined by people as an environmental problem. Today, environmental problems are among the priority issues of all countries due to their effects. Because environmental problems that started regionally have gained a global character. This situation paved the way for the leading countries of the world, various non-governmental organizations and scientists to have a common opinion on solving environmental problems. It is thought that environmental education is important in the solution of environmental problems. Countries think that they will make significant progress in the face of environmental problems with the environmental education they give to their citizens. When the environmental education given in many countries of the world is examined, it is seen that it starts in pre-school. It is seen that the content representing environmental education is not given as an independent course but through various teaching programs. Social studies course curriculum can be counted among them. As a matter of fact, the related program aims to raise citizens who can be described as environmentalists for both their country and other countries of the world. However, it is not enough that the content of the program is compatible with environmental education. It is important that the textbooks prepared in line with the program also include environmental problems and support raising citizens with environmental awareness. In this direction, the aim of the study is to examine the situation of including content and visuals related to environmental problems in social studies textbooks. For this purpose, this research, in which 4 social studies textbooks are examined, is a document analysis research. The data sources of the research consist of 4th,

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

5th, 6th and 7th grade social studies textbooks approved by the Republic of Turkey Ministry of National Education Board of Education and Discipline and decided to use for the last 5 years. The data of the research were obtained as a result of examining these books in accordance with the document analysis method. The obtained data were analyzed through content analysis. The content and visuals related to environmental problems in the textbooks were determined, the learning area, the subject title, the type of environmental problem and the environmental problem were evaluated and arranged in tables. As a result of the research, there are content on earthquake and landslide in the learning area of "People, Places and Environments" in primary school 4th grade and middle school 5th grade textbooks. Environmental problems related to earthquakes are included in the images. In the secondary school 6th grade textbook, there are generally contents related to waste, forest destruction, global warming, air, water and soil pollution and visuals related to these contents in the "Production, Distribution and Consumption" learning area. In the secondary school 7th grade textbook, while the "Global Connections" learning area contains content related to climate change, it has been determined that environmental problems related to migration are included in the visuals. As a result, content and visuals related to environmental problems were found at each grade level. However, it has been observed that environmental problems are not evenly distributed according to learning areas, environmental problems type and grade levels. As a matter of fact, it is necessary to include more content and visuals related to environmental problems in social studies textbooks, which are a course that provides environmental awareness and aims at a sustainable environmental understanding.

Keywords: Social Studies Course, Textbooks, Environmental Problems.

Giriş

İnsanlar geçmişten günümüze çevre ile etkileşim halinde olmuştur. Çevre insanların yaşamını devam ettirebilecek imkânları sunmaktadır. Fakat zamanla insanlar çevrenin kendine sunduğu imkânlarla yetinmeyip daha konforlu bir yaşam arayışına girişmiştir. Nitekim avcı toplayıcı toplumda göçebe olarak yaşamını devam ettiren, yabani bitkiler ile beslenen insan, tarım toplumunda yerleşik yaşama geçmiştir. Aynı zamanda istediği ürünleri yetiştirme ve bunlarla beslenme olanağı elde etmiştir. Sanayi toplumuna geçiş ile birlikte ise insan ve çevre arasındaki etkileşim maksimum düzeye erişmiştir. Bu hususta büyük teknolojik gelişmeler ve hızlı nüfus artışı da etkili olmuştur (Karakuş ve Çimen, 2020; Ercengiz, Keçeci Kurt ve Polat, 2014). İnsanların çevreye yönelik artan tahakkümü beraberinde çevre sorunlarını getirmiştir.

Çevre sorunları uzun yıllar ülkeler tarafından önemsenmemiştir. Fakat su kirliliği, hava kirliliği, iklim değişikliği, gürültü kirliliği, türlerin yok oluşu, çarpık kentleşme başta olmak üzere çeşitli çevre sorunları önlenemez bir hâl alınca çok sayıda ülkeyi harekete geçirmiştir. Bu kapsamda 1972 yılında Stockholm'de ekonomik ve sosyal yapıları farklılık gösteren çok sayıda ülke bir araya gelerek artan çevre sorunlarını değerlendirmişlerdir. Stockholm

Konferansı'ndan beş yıl sonra ülkeler Tiflis'teki konferansta bir araya gelmiştir. Bu konferansta çevre sorunlarının ulusal değil küresel olduğu vurgusu yapılmış ve sorunların ancak küresel bir bakış açısıyla çözülebileceğine değinilmiştir (Yıldırım, Bacanak ve Özsoy, 2012). İlgili konferansları 1992 Birleşmiş Milletler Çevre ve Geliştirme konferansı ile 1995 Kyoto Konferansı takip etmiştir (Sönmezoğlu ve Erlerbayır, 2012). 1995'ten günümüze değin Birleşmiş Milletler başta olmak üzere çok sayıda örgüt ve sivil toplum kuruluşu çevre sorunlarına yönelik uluslararası toplantılar düzenlemiştir.

Çevre sorunlarını ortadan kaldırmaya yönelik çok sayıda konferans ve çalışma yapıldığı aşikârdır. Fakat bu konferans ve çalışmaların çevre sorunlarını ortadan kaldırdığını söylemek doğru olmayacaktır. Öyle ki bugün Asya ve Sahra altı Afrika'sında milyonlarca insan temiz içme suyuna erişememekte, Çin ve Hindistan gibi gelişmekte olan ülkelerde sanayiye bağlı hava kirliliği ölümlere yol açmaktadır. İklim değişikliği ise, başta kutuplar olmak üzere tüm dünyada etkisini hissettirmektedir. Birleşmiş Milletler yayınladığı iklim raporunda ilgili duruma değinmiştir. Raporda küresel ısınmanın etkisini artırdığı ve 2025 yılından önce bir konferans düzenlenerek karbon emisyonunun azaltmaya yönelik tedbirlerin alınmasının zorunluluğu açıklanmıştır (Chasek ve Downie, 2020; Birleşmiş Milletler, 2022). Dünyanın akciğerleri olarak kabul edilen ormanlar ise hızla yok edilmektedir. Bu bağlamda yapılan araştırmalar yılda 14 milyon hektar ormanın yok edildiği yönündedir (Başkaya, 2021). Çevreye verilen tahribatın sayısı ve şiddeti her geçen gün artmaktadır. Dolayısıyla çevre sorunlarının türünde ve sayısında da bir artış söz konusudur. Üstelik yaşanan çevre sorunları bölgesel olmaktan çıkmış, küresel bir hâl almıştır. Çanlar bir ülke, bölge için değil tüm gezegenimiz için çalmaktadır. Oysaki bir Kızılderili atasözü "Son ırmak kurduğunda, son ağaç yok olduğunda, son balık öldüğünde, beyaz adam paranın yenilmeyecek bir şey olduğunu anlayacak" ifadesiyle konuya dikkat çekmektedir.

Çevre sorunlarına karşı samimi politikalar yürütemeyen ülkeler olmasına karşın çevre sorunlarını önemseyip bu doğrultuda önemli adımlar atan ülkeler de söz konudur. Bu ülkelere göre, çevre sorunlarının ortadan kaldırılması etkili bir çevre eğitime bağlıdır. Çevre eğitimi, birey ve toplumları çevre konusunda duyarlı hale getirme, çevre sorunlarını çözebilecek yeterliliklere erişirme ve en önemlisi de çevreye karşı empati yeteneği kazandırmayı amaçlayan eğitimidir (Hungerford, Peyton ve Wilke, 1980; Jickling, 2003; Demir ve Yalçın, 2014). Ülkelerin vatandaşlarına verdikleri çevre eğitimleri incelendiğinde benzer yanları oldukları gözlemlenmektedir. Nitekim Finlandiya'da çevre eğitimi ilkökul seviyesinde zorunlu tutulmaktadır. Bu eğitim hem sınıf içi etkinliklerle hem de sınıf dışı gezilerle desteklenmektedir. Özellikle Finlandiya hükümeti sınıf dışı etkinlikleri önemsemektedir. Doğadan uzak kalan bireylerin doğaya karşı empati geliştirmeyeceğini savunmaktadır. Almanya'da çevre eğitimi Finlandiya'da olduğu gibi ilkökul seviyesinde başlamakta ve ayrı bir ders olarak verilmemektedir. Aynı zamanda çeşitli disiplinlerin içerikleriyle desteklenmektedir. Amerika'da verilen çevre eğitimi incelendiğinde ise ilkökulda özellikle fen bilimleri dersinin muhtevasıyla bütünleştirilerek verildiği görülmektedir (Baylan, 2009; Erten, Köseoğlu ve Gök, 2021).

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Türkiye’de çevre eğitimine ilk kez 1991 yılında başlanmıştır. Bu yıldan itibaren çevre eğitimi örgün eğitim programlarında kendine yer bulmuştur. 2004 yılında yenilenen ilkökul programında da çevre eğitime yönelik içeriğe yer verilmiştir (Karadağ ve Acar, 2020). Çevre eğitimin Türkiye’de özellikle ilkökul programlarında yer bulduğunu söylenebilir. Bu yönüyle Türkiye’de verilen çevre eğitiminin farklı ülkelerde verilen çevre eğitimiyle benzer yanlarının olduğunu söylemek mümkündür. Türkiye’de çevre eğitimi Amerika ve Almanya’da olduğu gibi ayrı bir ders olarak verilmemekte, ilkökuldan itibaren farklı öğretim programları dâhilinde verilmektedir. Bu programlar fen bilimleri, hayat bilgisi ve sosyal bilgiler dersi öğretim programlarıdır. Belirtilen programlar arasında ülkesine ve dünyaya karşı duyarlı vatandaş yetiştirme gayesi taşıyan sosyal bilgiler ön plana çıkmaktadır. Nitekim 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programı incelendiğinde, programın farklı bileşenlerinde çevre eğitime yer verildiği görülmektedir. İlgili programın özel amaçlarının 6. maddesinde, doğal kaynaklarının bir sınırının olduğu ve bireylerin bu hususta duyarlı olup sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmasının gerekliliğine vurgu yapılmıştır. Öğrenme alanları içerisinde özellikle “İnsanlar, yerler ve çevreler”, insan ve çevre etkileşimine yer verilmiş ve yakından uzağa ilkesi dikkate alınarak çevreye karşı bütüncül bir bakış açısının geliştirilmesinin gerekliliği açıklanmıştır. Öğretim programının becerileri incelendiğinde ise çevre okuryazarlığına yer verildiği görülmektedir (MEB, 2018). Sosyal bilgiler dersi öğretim programının çevre eğitimi bağlamında önemli olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Bu kapsamda sosyal bilgiler dersi öğretim programı aracılığıyla çevre bilincine sahip yurttaşlar yetiştirilebilir. Fakat programda çevre eğitime yönelik içeriğin yer alması tek başına yeterli değildir. Programın içeriğinin ders kitaplarına da yansıtılması gerekir. Bu bağlamda Sosyal bilgiler dersinin temel ve önemli materyali olan ders kitaplarında çevre sorunları ve bu sorunların nasıl çözümleneceğine yönelik içeriğin yer alma durumunun incelenmesi önem taşımaktadır. Çünkü öğrencilerin çevre sorunları konusunda bilinçlenmesi ancak ilgili sorunların önemini ve çözüm önerilerini içeren ders kitaplarıyla mümkündür.

Alan yazın incelendiğinde sosyal bilgilerde çevre sorunlarına yönelik çeşitli çalışmaların olduğu görülmektedir. Çalışmaların içerikleri incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının çevre eğitime ilişkin görüşleri, tutumları ve çevre okuryazarlık düzeyleri ile çevre eğitiminin sosyal bilgiler öğretim programında yer alma durumuna (Şama, 2003; Akınoğlu ve Sarı, 2009; Kayalı, 2010; Özgen, 2012; Yıldırım, Bacanak ve Özsoy, 2012; Ercengiz, Keçeci Kurt ve Polat, 2014; Karatekin, Kuş ve Merey, 2014; Öztürk ve Zayımoğlu Öztürk, 2015; Şahin, Ünlü & Ünlü, 2016; Bülbül ve Yılmaz, 2019; Hamalosmanoğlu, 2020; Karakuş ve Çimen, 2020) yönelik olduğu görülmektedir. Sosyal bilgiler ders kitaplarında çevre sorunlarının yer alma durumu ve düzeyine yönelik yeterli sayıda çalışma olmadığı saptanmıştır. Mevcut çalışmaların ise belirli sınıf düzeylerine ait (Özdemir ve Gökçe, 2019; Karakuş ve Şeyihoğlu 2021; Duman ve Tural, 2021) çalışma kitaplarıyla yürütüldüğü görülmektedir. Mevcut çalışma sosyal bilgiler 4, 5, 6. ve 7. sınıf ders kitaplarında çevre

sorunlarının yer alma durumunu yönelik olduğu için tüm seviyelerdeki ders kitaplarının analiz edilmesini sağlayarak genel bir bakış açısında ortaya koyulması ile ilgili alandaki eksikliğin giderilmesine katkı sağlayabilir. Araştırmada sosyal bilgiler ders kitaplarında çevre sorunları ile ilgili içerik ve görsellere yer verilme durumu incelenmektedir. Bu amaç kapsamında aşağıda yer alan sorulara yanıt aranmıştır:

- İlkokul 4.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında çevre sorunları ile ilgili içerik ve görsellere yer verilme durumu nedir?
- Ortaokul 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında çevre sorunları ile ilgili içerik ve görsellere yer verilme durumu nedir?
- Ortaokul 6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında çevre sorunları ile ilgili içerik ve görsellere yer verilme durumu nedir?
- Ortaokul 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında çevre sorunları ile ilgili içerik ve görsellere yer verilme durumu nedir?

Yöntem

Araştırmanın Yöntemi

Araştırma, nitel araştırma yöntemine sahiptir. Araştırmanın amacı ve konusu bağlamında nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırmalarda tek başına tüm veriyi oluşturabileceği gibi veri toplama yöntemini tamamlayan ilave yazılı bilgi kaynaklarıdır (Mertkan, 2015). Bu bağlamda araştırmayı oluşturan veri kaynağı sosyal bilgiler ders kitaplarıdır. Çevre sorunlarının sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alma durumlarının tespiti için doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın dokümanlarını 4, 5, 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları oluşturmaktadır. Doküman incelemesinde izlenen aşamalar (Yıldırım ve Şimşek, 2016) şu şekildedir:

Araştırmaya ilk olarak ders kitapları ulaşılarak başlanmıştır. Ulaşılan her bir kitaba kod verilmiştir. İlkokul 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı (4-SBDK), Ortaokul 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı (5-SBDK), Ortaokul 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı (6-SBDK), Ortaokul 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı (7-SBDK) şeklinde kodlanmıştır. Araştırma amacı doğrultusunda dokümanlar analiz edilerek kategoriler ve temalar oluşturulmuştur. Ayrıca ders kitapları ayrı zaman ve mekânlarda iki farklı araştırmacı tarafından analiz edilmiştir. Araştırmanın bulguları sunulurken ilgili ders kitaplarından içerik ve görsellere ilişkin alıntılar sunularak sonuçlar desteklenmiştir.

Araştırmanın Veri Kaynakları (Örneklem)

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanan 4, 5, 6. ve 7. sınıf ders kitapları araştırmanın veri kaynakları olarak kullanılmıştır. Araştırmanın veri kaynaklarını oluşturan sosyal bilgiler ders kitaplarının künyeleri Tablo 1’de verilmektedir.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Tablo 1. Araştırmada İncelenen Sosyal Bilgiler Ders Kitapları

Ders kitabı adı	Yayın yılı	Yazar	Yayınevi
İlkokul Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı	2018	Sami TÜYSÜZ	Tuna Yayıncılık
Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabı	2021	Ömer Faruk EVİRGEN Jülide ÖZKAN Suna ÖZTÜRK	MEB Devlet Kitapları
Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabı	2019	Cengiz YILDIRIM Fatih KAPLAN Hayriye KURU Mukaddes YILMAZ	MEB Devlet Kitapları
Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabı	2019	Öznur AÇIL Hülya GÜVENÇ Ayşegül HAYTA Sezcan KILIÇ	MEB Devlet Kitapları

(Kaynak: Tüysüz, 2018; Açıl, Ö., Güvenç, Hayta ve Kılıç, 2019; Evirgen, Özkan ve Öztürk, 2019; Yıldırım, Kaplan, Kuru ve Yılmaz, 2019).

Tablo 1’de belirtilen araştırmanın temel veri kaynaklarını oluşturan dokümanlara, T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı ve Eğitim Bilişim Ağı dijital platformlardan temin edilmiştir. Araştırmanın veri kaynakları seçilirken son 5 yıl süre kullanma kararı verilen sosyal bilgiler ders kitapları olmasına dikkat edilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler içerik analizi ile değerlendirilmiştir. İçerik analizinde izlenen aşamalar (Yıldırım ve Şimşek, 2016) şu şekildedir:

Elde edilen ders kitapları tek tek okunup, incelenerek kendi içinde anlamlı bir bütün oluşturulması amacıyla çevre sorunları alt kategorilere ayrılıp analiz edilmiştir. Ardından çevre sorunları ile ilgili olduğu düşünülen konular, etkinlikler ve görseller öğrenme alanı, konu başlığı, çevre sorunu türü, çevre sorunu ve sayfa numarasına göre değerlendirilmiştir. Elde edilen veriler bu sisteme göre analiz edilerek, verilerin tanımlanması için tablolar yardımıyla düzenlenmiştir. Elde edilen bulgular bir uzman tarafından incelenerek kontrol edilip, veri analizleri üzerine görüş birliği sağlanarak analizlere son şekli verilmiştir. Bulguların desteklenmesi için ders kitaplarından içerik ve görsellere ilişkin alıntılar sunulmuş, yorumlamalar yapılmıştır.

Verilerin Geçerliliği ve Güvenirliği

Araştırmanın verileri bir başka araştırmacı (sosyal bilgiler eğitimi uzmanı) tarafından analiz edilerek araştırmacı üçgenlemesi yapılmıştır (Patton, 2014). Araştırmanın süreci detaylı bir şekilde raporlaştırılmış ve ders kitaplarından doğrudan alıntılar yapılarak araştırmanın güvenilirliği sağlanmaya çalışılmıştır.

Elde edilen bulgulardan Tablo 2'ye bakıldığında ilkokul 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan çevre sorunlarına ilişkin elde edilen bulgular şu şekildedir:

Tablo 2. İlkokul Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Çevre Sorunları

Öğrenme alanı	Konu başlığı	Çevre sorunu türü	Çevre sorunu	Çevre sorunu ile ilgili içerik	Çevre sorunu ile ilgili görsel
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Doğal Afetlere Hazır Olalım	Yerin yapısı ile ilgili sorunlar	Deprem	2	3
			Heyelan	1	2
		Basınç ve rüzgârlar ile ilgili sorunlar	Hortum	-	1
			Fırtına	1	1
		Yağış ile ilgili sorunlar	Sel	1	1
		Çığ	1	1	

Tablo 2 incelendiğinde, ilkokul sosyal bilgiler 4. sınıf ders kitabında çevre sorunlarına yer verildiği görülmektedir. “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanı ile insanın çevresi ve etkileşimini tanımak, bu konuda çeşitli beceri ve değerleri kullanarak bu etkileşimin neden ve sonuçlarını anlamak ve geleceğe yönelik bireysel ya da toplumsal bakış açısı kazandırabilmek amaçlanmaktadır. İnsan, yer ve çevre etkileşimi, geniş bir yelpaze oluşturmaktadır (MEB, 2018). Bu açıklama doğrultusunda ders kitabında çevre sorunları türlerinden yerin yapısı ile ilgili sorunlar (f=8), basınç ve rüzgârlar ile ilgili sorunlar (f= 3), yağış ile ilgili sorunlara (f=4) yer verilmiştir. Bu öğrenme alanına ilişkin olarak “Doğal Afetlere Hazır Olalım” adlı konu başlığında en fazla yer verilen çevre sorunu ile ilgili içerik depremdir. Ders kitabında çevre sorunları ile ilgili kodlama cümlelerinden seçilen örnek içerikler şu şekildedir:

“Evler ve yollar kullanılamaz hâle gelebilir. Toprak kaymasını önlemek ve bunun zararlarından korunmak için ağaçlandırmaya önem verilmelidir. Ayrıca kayma tehlikesi olan yerlere evler yapılmamalıdır.” [s.83/4-SBDK]

“Sel baskınlarını önlemek için özellikle doğal çevreye duyarlı olunmalıdır. Bu amaçla doğal bitki örtüsü özellikle de ormanlar korunmalı, dik yamaçlar teraslanarak eğim azaltılmalı ve akarsu kenarlarına yerleşmeler kurulmamalıdır.” [s.83/4-SBDK]

“Son olarak 2011 yılında ilimiz sınırları içinde meydana gelen depremler önemli can ve mal kayıplarına yol açmıştır.” [s.85/4-SBDK]

Ders kitabında en fazla yer verilen çevre sorunu ile ilgili görsel de depremdir. Ders kitabında çevre sorunları ile ilgili kodlama görsellerinden seçilen örnek görseller şu şekildedir:

Sel [s.84/4-SBDK]

Deprem [s.82/4-SBDK]

Fırtına [s.84/4-SBDK]

Hortum [s.84/4-SBDK]

Elde edilen bulgulardan Tablo 3'e bakıldığında ortaokul 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan çevre sorunlarına ilişkin elde edilen bulgular şu şekildedir:

Tablo 3. Ortaokul Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Çevresel Sorunlar

Öğrenme alanı	Konu başlığı	Çevre sorunu türü	Çevre sorunu	Çevre sorunu ile ilgili içerik	Çevre sorunu ile ilgili görsel	
Birey ve Toplum	Toplum İçinde Ben	Yağış ile ilgili sorunlar	Kuraklık	1	1	
		Yerleşme ile ilgili sorunlar	Atık	1	-	
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Afetler ve Çevre Sorunları	Yağış ile ilgili sorunlar	Sel	3	1	
			Çığ	1	3	
			Hava kirliliği	1	1	
		Yerleşme ile ilgili sorunlar	Su kirliliği	1	1	
			Gürültü kirliliği	1	1	
			Toprak kirliliği	1	1	
			Ormanların tahrip edilmesi	1	1	
		Ormancılık ile ilgili sorunlar	Orman yangınları	2	1	
			Yerin yapısı ile ilgili sorunlar	Heyelan	4	1
				Deprem	4	4
	Erozyon	2	1			

Tablo 3 incelendiğinde, ilkokul sosyal bilgiler 5. sınıf ders kitabında çevre sorunlarının yer aldığı görülmektedir. “Birey ve Toplum” öğrenme alanı ile öğrenciler, “ben” ve “biz” olma süreçlerini etkileyen mekânsal, tarihî ve kültürel faktörleri de değerlendirme imkânı bulacaklardır (MEB, 2018). Bu açıklama doğrultusunda ders kitabında çevre sorunları türlerinden yağış ile ilgili sorunlar (f=2), yerleşme ile ilgili sorunlara (f=1) yer verilmiştir. Bu öğrenme alanına ilişkin olarak “Toplum İçinde Ben” adlı konu başlığında en fazla yer verilen çevre sorunu ile ilgili içerik çocuk sorunlarıdır. “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında ise yağış ile ilgili (f= 8), yerleşme ile ilgili (f=8), ormancılık ile ilgili (f=5), yerin yapısı ile ilgili (f=16) sorunlara yer verilmiştir. Bu öğrenme alanına ilişkin olarak “Afetler ve Çevre Sorunları” konu başlığında en fazla yer verilen çevre sorunu ile ilgili içerik heyelan ve depremdir. Ders kitabında çevre sorunları ile ilgili kodlama cümlelerinden seçilen örnek içerikler şu şekildedir:

“Her bir binanın önünde, küçük bir tepeyi andıran çöp birikintileri, mahalleye gözdağı veriyordu.” [s.12/5-SBDK]

“Köyümüzdeki insanlar da gölü terk eden kuşlar gibi göç etmeye başladı. Burada artık çok az insan yaşıyor, göl eski hâline dönmediği için ne kuşlar ne de turistler geliyor.” [s.14/5-SBDK]

“Ülkemizde orman yangınları genellikle yaz aylarında Akdeniz ve Ege kıyılarında sıkça görülür. Bunda bu bölgelerde yaz aylarının kurak geçmesi etkili olur.” [s.83/5-SBDK]

“Mersin’de son yaşanan sel felaketini değerlendiren Belediye Başkanı, dünyanın her yerinde zaman zaman yaşanan ve bazen büyük kayıplara da neden olan selin bir doğal afet olduğunu söyledi.” [s.88/5-SBDK]

Ders kitabında en fazla yer verilen çevre sorunu ile ilgili görsel depremdir. Ders kitabında çevre sorunları ile ilgili kodlama görsellerinden seçilen örnek görseller şu şekildedir:

Kuraklık [s.14/5-SBDK]

Deprem [s.30/5-SBDK]

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Kuraklık [s.82/5-SBDK]

Orman yangınları [s.83/5-SBDK]

Elde edilen bulgulardan Tablo 4'e bakıldığında ortaokul 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan çevre sorunlarına ilişkin elde edilen bulgular şu şekildedir:

Tablo 4. Ortaokul Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Çevresel Sorunlar

Öğrenme alanı	Konu başlığı	Çevre sorunu türü	Çevre sorunu	Çevre sorunu ile ilgili içerik	Çevre sorunu ile ilgili görsel
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Bilimsel Çalışma Yapıyoruz	Yerleşme ile ilgili sorunlar	Atık	1	1
			Hava kirliliği	1	-
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Kaynaklarımızı Doğrudan Kullanıyorum	Yerleşme ile ilgili sorunlar	Su kirliliği	1	1
			Toprak kirliliği	1	1
			Ormanların tahrip edilmesi	1	1
		Yağış ile ilgili sorunlar	Küresel ısınma	1	-

Tablo 4 incelendiğinde, ilkököl sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitabında çevre sorunlarının yer aldığı görülmektedir. “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanı ile öğrenciler, teknolojilerin günlük hayatla ne derecede ilişkili olduğunu öğrenirken bazı teknolojik ürünlerin doğaya verdiği zararları tartışır (MEB, 2018). Bu açıklama doğrultusunda ders kitabında çevre sorunları türlerinden yerleşme ile ilgili sorunlara (f=2) yer verilmiştir.

Bu öğrenme alanına ilişkin olarak “Bilimsel Çalışma Yapıyoruz” adlı konu başlığında yer verilen çevre sorunu ile ilgili içerik atıklardır. “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanı ile öğrencilerden, ülke ekonomisinde kaynakların sınırlı olduğunu kavramaları, mevcut

kaynakları korumak gereğinin önemine inanmaları, kendi ekonomik yaşantısını diğerlerinininkiyle karşılaştırarak farklılıkları ve benzerlikleri ortaya koymaları, yaşadığı yerin ekonomik koşullarını inceleyip bu koşulları geliştirmek için çaba göstermeleri beklenmektedir (MEB, 2018). Bu açıklama doğrultusunda ders kitabında çevre sorunları türlerinden yağış ile ilgili (f=1), yerleşme ile ilgili (f=5), ormancılık ile ilgili (f=2) sorunlara yer verilmiştir. Bu öğrenme alanına ilişkin olarak “Kaynaklarımızı Doğrudan Kullanıyorum” konu başlığında en fazla yer verilen çevre sorunu ile ilgili içerik atık, ormanların tahrip edilmesi, hava, su ve toprak kirliliğidir. Ders kitabında çevre sorunları ile ilgili kodlama cümlelerinden seçilen örnek içerikler şu şekildedir:

“Araştırma konusu olarak “doğaya bırakılan atıkların çevre kirliliğine etkisi”ni seçtim. Bu konu benim için önemli çünkü çevreye karşı duyarlı birisiyim.” [s.148/6-SBDK]

“Fosil enerji kaynağı olarak bilinen taş kömürü, linyit, petrol ve doğal gaz yandıklarında karbondioksit açığa çıkarır ve hava kirliliğine neden olur.” [s.173/6-SBDK]

“Su kaynaklarının azalması başta insanlar olmak üzere tüm canlıları olumsuz etkilemektedir. Ayrıca insanların akarsu, göl ve denizlere bıraktıkları kirli atık suları ve atık maddeler bu sulara yaşayan canlıların yok olmasına neden olmaktadır.” [s.173/6-SBDK]

“İnsanların toprağa bıraktığı katı ve sıvı atıkların etkisiyle toprağın verimliliği azalır. Ayrıca toprak üzerindeki bitki toplulukları zarar görür. Buna bağlı olarak hayvanların besin zinciri bozulmaya başlar.” [s.174/6-SBDK]

“Ormanların bilinçsiz şekilde yok edilmesi ise erozyon yoluyla verimli toprakların yok olmasına ve aynı zamanda yabani hayvanların doğal yaşam alanlarının ortadan kalkmasına da neden olmaktadır.” [s.174/6-SBDK]

“Ayrıca petrol, kömür ve doğal gazın yanması sonucunda ortaya çıkan karbondioksit gazı atmosferi kirleterek küresel ısınmanın ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu durum, gelecek nesillerin yaşamını zorlaştıracaktır.” [s.174/6-SBDK]

Ders kitabında en fazla yer verilen çevre sorunu ile ilgili görsel atık, ormanların tahrip edilmesi, hava, su ve toprak kirliliğidir. Ders kitabında çevre sorunları ile ilgili kodlama görsellerinden seçilen örnek görseller şu şekildedir:

Kuraklık [s.148/6-SBDK]

Su kirliliği [s.173/6-SBDK]

Ormanların tahrip edilmesi [s.174/6-SBDK]

Elde edilen bulgulardan Tablo 5'e bakıldığında ortaokul 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan çevre sorunlarına ilişkin elde edilen bulgular şu şekildedir:

Tablo 5. Ortaokul Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Çevresel Sorunlar

Öğrenme alanı	Konu başlığı	Çevre sorunu türü	Çevre sorunu	Çevre sorunu ile ilgili içerik	Çevre sorunu ile ilgili görsel
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Neden Göç Ediyoruz?	Nüfus ile ilgili sorunlar	Göç	1	3
		Yerin yapısı ile ilgili sorunlar	Deprem	1	-
		Yerleşme ile ilgili sorunlar	Şehir yerleşmelerinde sorunlar	1	2
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Üretim Yolculuğu	Yerleşme ile ilgili sorunlar	Hava kirliliği	-	1
			Şehir yerleşmelerinde sorunlar	-	2
		Atık	-	1	
		Yağış ile ilgili sorunlar	Kuraklık	-	1
Küresel Bağlantılar	Günümüz Dünya Sorunlarına Çözümler	Yerin yapısı ile ilgili sorunlar	Deprem	1	1
			Tsunami	1	2
			Volkanizma	1	1
		Yağış ile ilgili sorunlar	İklim değişikliği	2	2

Tablo 5 incelendiğinde, ilkökul sosyal bilgiler 5. sınıf ders kitabında çevre sorunlarının yer aldığı görülmektedir. “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında kapsamında ders kitabında çevre sorunları türlerinden nüfus ile ilgili (f=4), yerin yapısı ile ilgili (f=1), yerleşme ile ilgili (f=3) sorunlara yer verilmiştir. Bu öğrenme alanına ilişkin olarak “Neden Göç Ediyoruz?” adlı konu başlığında yer verilen çevre sorunu ile ilgili içerik göç, deprem ve şehir yerleşmeleridir.

“Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanı kapsamında ders kitabında çevre sorunları türlerinden yağış ile ilgili (f=1), yerleşme ile ilgili (f=4) sorunlara yer verilmiştir. Bu öğrenme alanına ilişkin olarak “Üretim Yolculuğu” konu başlığında çevre sorunu ile ilgili içeriğe yer verilmemiştir.

“Küresel Bağlantılar” öğrenme alanı ile gelişen dünyanın gündemini takip eden, karşılaştığı sorunlara çözüm üretebilen etkin ve sorumlu Türk vatandaşları yetiştirmek amaçlanmaktadır (MEB, 2018). Bu açıklama doğrultusunda ders kitabında çevre sorunları türlerinden yerin yapısı ile ilgili (f=7), yağış ile ilgili (f=4), nüfus ile ilgili (f=9) sorunlara yer verilmiştir. Bu öğrenme alanına ilişkin olarak “Günümüz Dünya Sorunlarına Çözümler” konu başlığında en fazla yer verilen çevre sorunu ile ilgili içerik iklim değişikliğidir. Ders kitabında çevre sorunları ile ilgili kodlama cümlelerinden seçilen örnek içerikler şu şekildedir:

“Volkanik faaliyetler, deprem, sel, heyelan, kuraklık, gibi doğal afetlerin yaşandığı alanlara yerleşmiş insanlar, yaşam koşullarının daha iyi olduğu bölgelere göç ederler.” [s.109/7-SBDK]

“Kentlerde yaşayan nüfusun hızla artması, kentteki yeşil alanları yok etmekte ve canlı türlerine zarar vermektedir. Kentleşmeyle sanayi tesisleri ve kalabalık nüfusun ürettiği atıklar çevre kirliliğini arttırmaktadır. Her ne kadar son yıllarda atık işleme tesisleri yaygınlaşsa da atıklar çevre kirliliğini arttırmaya devam etmektedir.” [s.111/7-SBDK]

“Tsunamiden etkilenen milyonlarca insan, evsiz ve işsiz kalmış, daha iyi şartlarda yaşamak için göç etmiş ya da açlık ve salgın hastalıktan hayatını kaybetmiştir. Bu sebeple tsunami çözüm üretilmesi gereken küresel bir sorundur.” [s.214/7-SBDK]

“Küresel iklim değişikliğinin yaşanmaması için; daha az enerji tüketerek, çöplerimizi geri dönüşüm kutularına atarak ve olabildiğince az yakıt kullanarak dünyamıza yardım edebiliriz.” [s.214/7-SBDK]

Ders kitabında en fazla yer verilen çevre sorunu ile ilgili görsel göçtür. Ders kitabında çevre sorunları ile ilgili kodlama görsellerinden seçilen örnek görseller şu şekildedir:

Deprem [s.109/7-SBDK]

Şehir yerleşmelerinde sorunlar [s.112/7-SBDK]

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Volkanizma [s.215/7-SBDK]

Atıklar [s.111/7-SBDK]

Sonuç ve Tartışma

Günümüzde çevre sorunları tüm insanlığı tehdit etmektedir. İnsanın yaşamını kolaylaştırmak ve konforlu bir yaşam sürme arzusuyla yaptığı bilinçsiz ve sorumsuz eylemler çevre sorunlarına yol açmıştır. Nitekim hava, su, toprak kirliliği, küresel ısınma, sel, heyelan, çarpık kentleşme gibi çok farklı türdeki çevre sorunları tüm dünyada varlığını hissettirmektedir. Çevre sorunlarının çözümü ise sorunlara neden olan insanın elindedir. Uzun yıllardır adeta doğaya savaş açan insanın doğayla el sıkışma zamanı gelmiştir.

Dolayısıyla insanın doğaya karşı sorumluluklarını hatırlaması ve eylemlerini de düzenlemesi gerekmektedir. Bu durum çevre eğitimiyle mümkündür. Çevre eğitimi günümüzde çok sayıda ülkenin eğitim sistemindeki yerini almıştır. Ülkeler yaşanabilir bir dünya anlayışıyla vatandaşlarına çevre eğitimi vermektedir. Farklı ülkelerde verilen çevre eğitimi incelendiğinden ilkökul hatta okul öncesinde başladığı görülmektedir. Çevre eğitimi okullarda bağımsız bir ders olarak değil Türkçe, sosyal bilgiler ve fen bilimleri gibi çeşitli dersler aracılığıyla verilmektedir. Bu bağlamda ilgili derslerin öğretim programı ve bu programın yansıtılmaya çalışıldığı ders kitapları önem taşımaktadır.

İlgili çalışma, bu öğretim programları arasında hak ve sorumluluklarını bilen vatandaş yetiştirme gayesi olan sosyal bilgiler ders kitaplarının çevre sorunları bağlamında incelenmesine dayanmaktadır. Çalışma kapsamında sosyal bilgiler, 4, 5, 6. ve 7. sınıf ders kitaplarında çevre sorunlarına yönelik içerik ve görseller incelenmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde sosyal bilgiler 4. sınıf ders kitabında çevre sorunlarına yönelik içeriğin sadece “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanı kapsamında ve “Doğal Afetlere Hazır Olalım” konu başlığı altında verildiği görülmektedir. Bu konu başlığında yerin yapısı (deprem, heyelan), basınç ve rüzgârlar (hortum, fırtına) ve yağış (sel, çığ) ile ilgili sorunların içerik ve görsellerine yer verilmiştir. Mevcut çevre sorunları arasında da en fazla yerin yapısı

başlığı altında yer alan deprem ile ilgili içerik ve görseller bulunmaktadır. Elde edilen bu bulgu, Türkiye'nin deprem kuşağında yer alan bir ülke olması ve diğer çevre sorunlarına nazaran deprem konusunda daha fazla farkındalık oluşturmak istenmesinden kaynaklanabilir. Fakat başta deprem olmak üzere çeşitli çevre sorunlarına sadece “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanı kapsamında yer verilmesi, çevre eğitiminde önemli olduğu düşünülen sosyal bilgiler dersi öğretim programının etkin olarak kullanılmadığı ve 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabına yeterince yansıtılmadığı yönünde yorumlanabilir.

Araştırmadan elde edilen bir diğer bulgu, sosyal bilgiler 5. sınıf ders kitabında da çevre sorunlarına yer verildiğidir. Çevre sorunlarının yer aldığı öğrenme alanları “Birey ve Toplum” ile “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” dir. “Birey ve Toplum” öğrenme alanında, “Toplum İçinde Ben” başlığı altında yağış (kuraklık) ve yerleşme (atık) ile ilgili sorunlara yer verilmiştir. “Toplum İçinde Ben” adlı konu başlığında en fazla yer verilen çevre sorunu kuraklıktır. “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında ise “Afetler ve Çevre Sorunları” konu başlığı altında yağış (sel, çığ), yerleşme (hava, su, toprak ve gürültü kirliliği), ormancılık (ormanların tahrip edilmesi, orman yangınları) ve yerin yapısı ile (heyelan, deprem, erozyon) ilgili sorunlara yer verilmiştir. “Afetler ve Çevre Sorunları” konu başlığında en fazla yer verilen çevre sorunu ile ilgili içerik heyelan ve depremdir. Bu durum heyelan ve depremin Türkiye’de en fazla görülen çevre sorunları olmasından kaynaklanabilir. Ulaşılan bulgular genel olarak değerlendirildiğinde 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında sadece belirli öğrenme alanlarında ve ünitelerde çevre sorunlarına yer verildiği görülmektedir. İlgili sorunlara yönelik ise teorik bilgilere yer verilmiştir. Çevre sorunlarının çözümüne yönelik açıklamalar ve bireyleri eyleme sevk eden içerik ve etkinliklerin yetersiz olduğu söylenebilir. Elde edilen bu bulgu, Karakuş ve Şeyihoğlu'nun (2021) çalışmalarının bulgularıyla da paralellik göstermektedir. Nitekim ilgili çalışmada da 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında çevre sorunlarına yönelik içerik ve etkinlik sayısı yetersiz olarak saptanmıştır.

Araştırmada 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının çevre sorunları bağlamında incelenmesi sonucunda elde edilen bulgular, “Bilim, Teknoloji ve Toplum” ve “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında çevre sorunlarına yönelik içerik ve görsellere yer verildiğini göstermektedir. “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında, “Bilimsel Çalışma Yapıyoruz” adlı konu başlığında yerleşme sorunlarına (atık); “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında ise “Kaynaklarımızı Doğrudan Kullanıyorum” konu başlığında yerleşme (hava, su ve toprak kirliliği) ormancılık (ormanların tahrip edilmesi) ve yağış (küresel ısınma) ile ilgili sorunlara yer verilmiştir. Bu kapsamda 6. sınıf ders kitabında da çevre sorunlara belirli öğrenme alanları ve ünitelerde yer verildiği söylenebilir. Bu öğrenme alanı ve ünitelerde ise bilgi boyutunda içeriğe yer verildiği ve görsel sayısının yeterli olmadığı söylenebilir. Araştırmada elde edilen bu bulgu Özdemir & Gökçe'nin (2019) çalışmalarıyla da örtüşmektedir. Araştırmacılar çalışmalarında 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabını çevre eğitimi bağlamında incelemiştir. Ulaşılan bulgular çevre eğitimiyle dolayısıyla da çevre sorunlarına yönelik içerik ve görsellere sadece belirli öğrenme alanlarında yer verildiği ve mevcut içeriklerinde bilgi boyutunda olduğu yönündedir. Demir ve Oğuz Haçat (2019) yaptıkları çalışmalarında, 6.sınıf öğrencilerinin resimlerinde en fazla “orman tahribatı” ile ilgili çevre

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

sorunlarına yer verdikleri görülmektedir. Dolayısıyla bu sınıf seviyesindeki öğrencilerin çizdikleri resimler ile ders kitaplarının yer alan çevre sorunlarının benzer olduğu söylenebilir.

Araştırma kapsamında son olarak 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı çevre sorunları açısından incelenmiştir. Elde edilen bulgular 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında çevre sorunlarına yer verildiğini göstermektedir. Çevre sorunlarına “İnsanlar, Yerler ve Çevreler”, “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” ve “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanları kapsamında yer verilmiştir. “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında, “Neden Göç Ediyoruz?” adlı konu başlığında nüfus (göç), yerin yapısı (deprem) ve yerleşme ile ilgili (şehir yerleşmeleri) sorunların içeriklerine yer verilmiştir. İlgili sorunlara yönelik içerik görsellerle de desteklenmiştir. “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanı kapsamında, “Üretim Yolculuğu” konu başlığında yerleşme (hava kirliliği, şehir yerleşmeleri ve atık) ve yağış (kuraklık) ile ilgili sadece görsellere yer verilmiştir. Bu öğrenme alanına ilişkin olarak “Üretim Yolculuğu” konu başlığında çevre sorunu ile ilgili içeriğe yer verilmemiştir. “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında, “Günümüz Dünya Sorunlarına Çözümler” konu başlığında yerin yapısı, (deprem, tsunami ve volkanizma) ve yağış (iklim değişikliği) ile ilgili sorunlara verilmiştir. “Günümüz Dünya Sorunlarına Çözümler” konu başlığında en fazla yer verilen çevre sorunu ile ilgili içerik iklim değişikliğidir. İklim değişikliği ülkelerin önem verdiği çevre sorunları arasında ilk sıralarda yer almaktadır. Bölgesel başlayan bu problem artık küresel bir niteliğe bürünmüştür. Türkiye’de iklim değişikliğinden zarar gören ülkeler arasında yer almaktadır. Üstelik bu zararının ilerleyen yıllarda daha fazla hissedilmesi beklenilmektedir. Dolayısıyla ilgili öğrenme alanı bağlamında en fazla iklim değişikliğine yer verilmesi olağandır. Demir ve Oğuz Haçat (2019) yaptıkları çalışmalarında, 5. ve 7. sınıf öğrencilerinin çevre sorunlarına ilişkin resimlerinde “hava kirliliği” ile ilgili çizimlere daha fazla yer verdiği görülmektedir. 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı genel olarak değerlendirildiğinde diğer düzeylerdeki sosyal bilgiler ders kitaplarında olduğu gibi çevre sorunlarının belirli ünitelerde ve konu başlıklarında yer aldığı ve içeriğin dengeli bir dağılım göstermediği görülmektedir. Fakat 4, 5. ve 6.sınıf ders kitapları ile karşılaştırıldığında çevre sorunlarına en fazla 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer verildiği tespit edilmiştir.

Sonuç olarak; sosyal bilgiler ders kitaplarında çevre sorunlarına yönelik içerik ve görsellerin yetersiz olduğu, ilgili içeriğin öğrenme alanlarında eşit olarak dağılmadığı söylenebilir. Aynı zamanda ilgili sorunların bilgi boyutunun ön plana çıktığı ve çevre sorunlarının çözümüne yönelik bireyleri eyleme sevk eden etkinlik ve çalışmaların yeterli olmadığı görülmektedir. Bu bağlamda ilgili dersin kitaplarında çevre sorunlarına ilişkin konuların farklı öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilerek verilmesi önem taşımaktadır. Bunun yanı sıra çevre sorunlarına yönelik içerik ve görsel birbirini destekleyecek şekilde artırılabilir. Son olarak ders kitaplarında çevre sorunlarına yönelik teorik bilgilerin yanında öğrenciyi çevre sorunlarının çözümü konusunda teşvik edecek etkinliklere yer verilmesinin önem taşıdığı söylenebilir.

Kaynaklar

- Açıl, Ö., Güvenç, H., Hayta, A. ve Kılıç, S. (2019). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu sosyal bilgiler ders kitabı 7*. Ankara: MEB Yayınları.
- Akinoğlu, O., ve Sarı, A. (2009). İlköğretim programlarında çevre eğitimi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 30(30), 5-29.
- Başkaya, F. (2021). *Gençlerle baş başa: iklim krizi ve ekolojik yıkım*. İstanbul: Yordam Kitap.
- Baylan, E. (2009). Doğaya ilişkin inançlar, kültür ve çevre sorunları arasındaki ilişkilerin kuramsal bağlamda irdelenmesi. *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, 1(2), 67-74.
- Birleşmiş Milletler (2022). Climate and environment. 24 Ağustos 2022 tarihinde <https://news.un.org/en/story/2022/04/1115452> adresinden alındı.
- Bülbül, Y. ve Yılmaz, A. (2019). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre, çevre eğitim ve çevresel vatandaşlık kavramlarına ilişkin görüşleri. *Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi*, 5(2), 165-183.
- Chasek, P. S. and Downie, D. L. (2020). Global environmental politics. Routledge. 24 Ağustos 2022 tarihinde <https://news.un.org/en/story/2022/04/1115452> adresinden alındı.
- Demir, E. ve Yalçın, H. (2014). Türkiye’de çevre eğitimi. *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi*, 2, 7-18.
- Demir, F. B. ve Oğuz Haçat, S. (2019). Ortaokul öğrencilerinin çevre sorunlarına ilişkin çizdikleri resimlerin analizi, 8. *Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Sempozyumu Kitabı*, s. 451-463, Ankara, Türkiye, Kasım, 2019
- Duman, B. ve Tural, A. (2021). 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının çevre eğitimi bağlamında incelenmesi. *ISOEVA-5*, 452.
- Ercengiz, M., Kurt, S. K. ve Polat, S. (2014). Öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik duyarlılıklarının incelenmesi (Ağrı ili örneği). *EKEV Akademi Dergisi*, 59, 119-132.
- Erten, S., Köseoğlu, P. ve Gök, B. (2022). Fen öğretim programlarında çevre eğitimi: Türkiye, Kanada, Amerika örneği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 63, 220-246.
- Evirgen, Ö. F., Özkan, J. ve Öztürk, S. (2019). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu sosyal bilgiler ders kitabı 5*. Ankara: MEB Yayınları.
- Hamalosmanoğlu, M. (2020). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre sorunları hakkındaki görsel imajlarının incelenmesi. *Öğretmen Eğitimi ve Öğretim*, 1(1), 45-51.
- Hungerford, H. R., Peyton, R. B. and Wilke, R. J. (1980). Goals for curriculum development in environmental education. *The Journal of Environment/ Education*. 11(3), 4247.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/TÜRKİYE

Jickling, B. (2003). Environmental education and environmental advocacy: Revisited. *The Journal of Environmental Education*, 34(2), 20-27.

Karadağ, Y. ve Acar, F. (2020). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik farkındalıklarının incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 4(1), 62-78.

Karakuş, G. ve Çimen, O. (2020). Öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik etik yaklaşımlarının incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40(2), 411-435.

Karakuş, S. ve Şeyihoğlu, A. (2021). 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarındaki “çevre sorunları” konulu etkinliklerin disiplinlerarası öğretim yaklaşımı yönünden incelenmesi. *Ekev Akademi Dergisi*, 88, 451-466

Karatekin, K., Kuş, Z. ve Merey, Z. (2014). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre sorunlarının çözümünde sosyal katılımları. *İlköğretim Online*, 13(2). 345-361

Kayalı, H. (2010). Sosyal bilgiler, Türkçe ve sınıf öğretmenliği öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumları. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (21), 258-268.

MEB. (2018). Millî eğitim bakanlığı sosyal bilgiler öğretim programı.

Mertkan, Ş. (2015). *Karma araştırma tasarımı*. Ankara: Pegem Akademi.

Özdemir, M. ve Gökçe, N. (2019). 6. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabının çevre eğitimi açısından incelenmesi. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 61-75.

Özgen, N. (2012). Öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumları: Türkiye örneği. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(2), 403-422.

Öztürk, T. ve Zayımoğlu Öztürk, F. (2015). Öğretmen adaylarının çevre ve çevre eğitimi ile ilgili görüşleri ordu üniversitesi Örneği. *Balikesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(33), 115-132.

Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri* (M. Bütün ve S. B. Demir Çev. Ed.) Ankara: Pegem Akademi.

Sönmezoğlu, F. ve Bayır, Ö. E. (2012). Çevre sorunlarına ilişkin uluslararası rejimler. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (47).247-289

Şahin, S., Ünlü, E. ve Ünlü, S. (2016). Öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık farkındalık düzeylerinin incelenmesi. *Education Science*, 11(2), 82-95.

Şama, E. (2003). Öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumları. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(2). 99-110

Tüysüz, S. (2018). *İlkokul sosyal bilgiler ders kitabı 4*. Ankara: Tuna Yayıncılık.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (Genişletilmiş 10. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınevi.

Yıldırım, C., Bacanak, A. ve Özsoy, S. (2012). Öğretmen adaylarının çevre sorunlarına karşı duyarlılıkları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(1), 121-134.

Yıldırım, C., Kaplan, F., Kuru, H. ve Yılmaz, M. (2019). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu sosyal bilgiler ders kitabı 6*. Ankara: MEB Yayınları.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

ARTIRILMIŞ GERÇEKLİK UYGULAMALARININ COĞRAFYA-9 DERSİNDE HARİTA BİLGİSİ KONULARININ ÖĞRETİMİNDE ÖĞRENCİLERİN AKADEMİK BAŞARILARINA ETKİSİ

Dr. Tahir TUNCER*

Özet

Son yıllarda teknolojinin hızlı gelişimine paralel olarak coğrafya öğretiminde de bunun yansımaları görülmektedir. Coğrafya öğretiminin etkili bir şekilde gerçekleşmesi için kullanılan materyaller ve ders etkinliklerinde bu durum fazlasıyla görülmektedir ve her geçen gün bir yenisi eklenmektedir. Bu materyallerden birini de artırılmış gerçeklik uygulamaları oluşturmaktadır. Eğitim alanında farklı bilim dallarında kullanılan artırılmış gerçeklik uygulamalarının coğrafya öğretiminde kullanımına yönelik yeterince çalışma olmadığı ve bunun deneysel sonuçlarının eksik olduğu görülmüştür. Bundan dolayı en uygun sınıf düzeyi olarak coğrafya-9 ve konular arasından da artırılmış gerçeklik uygulamaları açısından en uygun olduğu belirlenmiştir. Yapılan bu çalışma ile coğrafya-9 dersindeki harita bilgisi konularının öğretiminde artırılmış gerçeklik uygulamalarının öğrencilerin akademik başarılarına etkisini tespit etmek amaçlanmıştır. Nicel araştırma yöntemlerinden yarı deneysel yöntemle gerçekleştirilen bu yöntemde araştırma yapılan okulda bulunan öğrenciler arasında seviyelerinin birbirine en yakın olduğu düşünülen şubeler deney ve kontrol grubu sınıfları olarak belirlenmiştir. Toplamda 102 öğrencinin katıldığı araştırmanın deney grubunda 48, kontrol grubunda 54 öğrenci yer almıştır. Araştırma öncesinde öğrencilere uygulanmak üzere başarı testi ve artırılmış gerçeklik uygulamaları geliştirilmiştir. Başarı testinin geliştirme aşamasında farklı sınıflara pilot uygulama yapılarak madde analizleri yapılmıştır. Artırılmış gerçeklik uygulamaları ise özgün olarak tasarlanarak daha sonra bunlarla ilgili etkinlikler oluşturulmuştur. Deney aşamasından önce deney ve kontrol gruplarına başarı testi ön test uygulaması yapılmış, ardından deney grubunda artırılmış gerçeklik uygulamaları ile içeriği desteklenmiş dersler işlenirken kontrol grubunda öğretim programında tavsiye edildiği şekliyle normal dersler işlenmiştir. 3 hafta üç hafta boyunca toplam 6 ders saatlik deneysel süreçten sonra her iki grubu da başarı testi son test uygulaması yapılarak sonuçları SPSS-25 paket programında analiz edilmiştir. Buna göre; deney ve kontrol gruplarının ön test sonuçları arasında anlamlı fark olmadığı, deneysel sürecin sonunda da yine her iki grubun başarı testi puanlarının çok yakın olduğu ve anlamlı bir fark göstermediği tespit edilmiştir. Bu bulgular ışığında artırılmış gerçeklik uygulamalarının coğrafya derslerinde bu çalışma özelinde başarıya anlamlı bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ancak artırılmış gerçeklik uygulamaları ve coğrafya konularının çok geniş bir alan olduğu göz önüne alınarak kesin yargıya varmak için artırılmış gerçeklik uygulamalarının diğer sınıf düzeyleri de dâhil olmak

* Milli Eğitim Bakanlığı. e-posta: tahirtuncer42@gmail.com

üzere farklı coğrafyanın farklı konuları açısından da akademik başarıya etkisinin araştırılması gerekmektedir. Ayrıca artırılmış gerçekliğin coğrafya öğretiminde sadece akademik başarı yönüyle değil öğrenci tutumları ve görüşleri açısından da araştırılması önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Artırılmış gerçeklik, Coğrafya öğretimi, Harita bilgisi

THE EFFECT OF AUGMENTED REALITY APPLICATIONS ON THE ACADEMIC SUCCESS OF STUDENTS IN TEACHING MAP INFORMATION SUBJECTS IN GEOGRAPHY-9.

Abstract

In recent years, in parallel with the rapid development of technology, the reflections of this can be seen in geography teaching. This situation is seen in the materials and course activities used for the effective realization of geography teaching, and a new one is added every day. One of these materials is augmented reality applications. It has been seen that there are not enough studies on the use of augmented reality applications used in different disciplines in the field of education in geography teaching and that the experimental results are lacking. Therefore, it has been determined that geography-9 is the most appropriate grade level and that it is the most appropriate among the subjects in terms of augmented reality applications. With this study, it was aimed to determine the effect of augmented reality applications on the academic achievement of students in the teaching of map knowledge subjects in the geography-9 course. In this method, which is carried out with the quasi-experimental method, which is one of the quantitative research methods, the branches that are thought to be the closest to each other among the students in the research school were determined as the experimental and control group classes. A total of 102 students participated in the study, with 48 students in the experimental group and 54 students in the control group. Before the research, achievement test and augmented reality applications were developed to be applied to the students. During the development phase of the achievement test, a pilot application was made to different classes and item analyzes were made. Augmented reality applications, on the other hand, were originally designed and then related activities were created. Before the experimental phase, the achievement test pre-test was applied to the experimental and control groups, and then the lessons supported by augmented reality applications were taught in the experimental group, while the normal lessons were taught in the control group as recommended in the curriculum. After a total of 6 lesson hours of experimental process for 3 weeks and three weeks, the achievement test post-test was applied to both groups and the results were analyzed in the SPSS-25 package program. According to this; It was determined that there was no significant difference between the pre-test results of the experimental and control groups, and at the end of the experimental process, the achievement test scores of both groups were very close and did not show a significant difference. In the light of these findings, it was concluded that augmented reality applications did not have a significant effect on the success of this study in geography lessons. However, considering that augmented reality applications and geography topics are a very wide field, it is necessary to investigate the effect of augmented reality applications on academic achievement in terms of different subjects of different geography, including other grade

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

levels, in order to make a final judgment. In addition, it has been suggested to investigate augmented reality in geography teaching not only in terms of academic achievement but also in terms of student attitudes and opinions.

Keywords: Augmented reality, Geography teaching, Map knowledge

Giriş

Coğrafya kavramı, ilk bakışta insan zihninde “mekânın tasviri” algısını uyandırır da aslında, “insan- mekân etkileşimine yönelik işlevsel değerler bütünü” oluşturan, -belirli bir zaman dilimindeki- “yaşamsal olgular” manzumesidir (Özgen, 2010). Toplumda yaşayan bireylerin yaşadığı ortamı tanınması ve bilmesi hem kendileri açısından hem de yaşadıkları toplum açısından oldukça önemlidir. Yaşadığı coğrafyayı tanımayan, onun farkında olmayan bir bireyin pek çok değerini önemini tam kavraması mümkün değildir. Coğrafya kişilere bireysel, toplumsal, kültürel ve milli bir benlik kazandırır. Coğrafya sayesinde ülke sevgisi ve vatan bilinci artar (Akınoğlu, 2006). Bu açıdan etkili bir coğrafya öğretimi son derece önem arz etmektedir.

Coğrafya öğretiminde elbette ki örtük hedeflerin yanında akademik başarı hedefi en önemli hedeflerin başında gelmektedir. Coğrafya dersinde akademik başarıyı etkileyen faktörler olarak; okulların fiziksel olanakları, sınıfların teknolojik donanımları, uygulanan öğretim yöntem ve teknikleri, zihinsel ve duygusal faktörler, öğretmenin mesleki bilgisi, sınıf yönetimi, tutum ve davranışları ile öğrencinin dersi iyi dinlemesi, arkadaşlık ilişkileri ve anne-babanın eğitim düzeyinin coğrafya dersi başarısını etkilemektedir (İlhan, Gülersoy ve Gümüş (2014). Ayrıca coğrafya öğretiminde akademik başarıyı etkileyen en önemli faktörlerden birini de materyal kullanımı oluşturmaktadır. Coğrafya derslerinde coğrafya öğretmenleri tarafından işe koşulan etkili materyallerin öğrencilerin akademik başarılarını önemli ölçüde etkilediği görülmektedir (Çapar, 2012). Coğrafya öğretiminde materyal kullanımının akademik başarıyı artırdığına yönelik olarak çalışmaların sayısı oldukça fazladır (Meydan, 2001; Demiralp, 2007; Çelik, 2007; Ayyıldız, 2010; İnel ve Sezer, 2017).

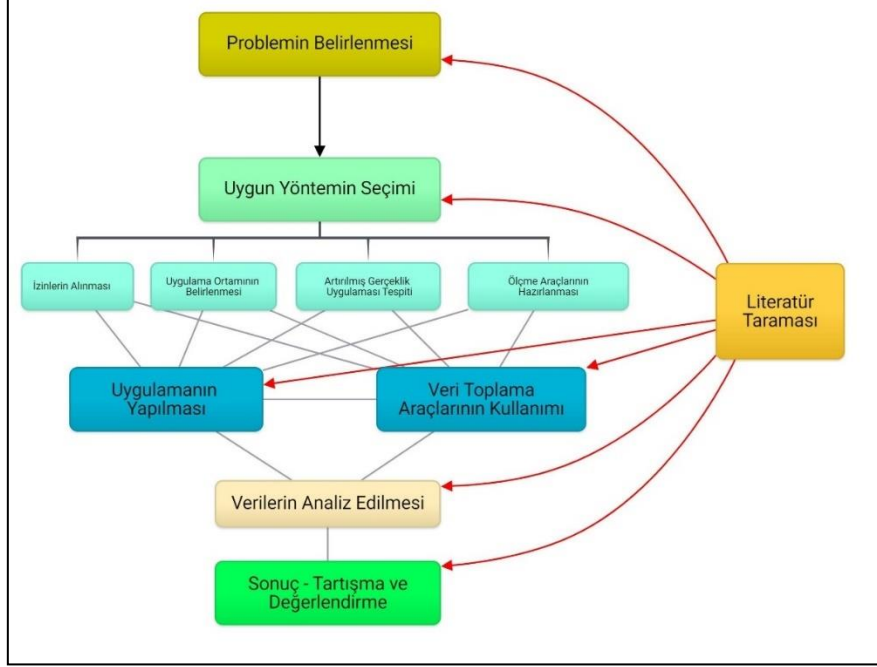
Coğrafya öğretiminde kullanılan geleneksel öğretim materyallerinin yanında son yıllarda teknolojik tabanlı materyallerin önemli ölçüde kullanıldığı görülmektedir. Bu anlamda yeni yeni yaygınlaşmaya başlayan teknolojik tabanlı coğrafya öğretim materyallerinden biri de artırılmış gerçeklik uygulamaları olmuştur. Artırılmış gerçeklik teknolojisi, gerçek dünya ile sanal imgelerin birleştiği, gerçek ve sanal nesnelere eş zamanlı etkileşimin sağlandığı bir teknoloji olarak tanımlanmaktadır (Azuma, 1997). Teknoloji ile iç içe doğmuş günümüz neslinin derse karşı ilgisini çekme ve başarılarını olumlu yönde etkileme açısından artırılmış gerçeklik uygulamaları önemli bir fırsat oluşturmaktadır (Somyürek, 2014). Bu sebeple eğitimde artırılmış gerçeklik uygulamalarının kullanımı kaçınılmaz hale gelmiştir. Coğrafya dışındaki derslerde de kullanılan artırılmış gerçeklik uygulamalarının akademik başarıyı olumlu yönde etkilediğine yönelik çalışmalar bulunmaktadır (Ersoy, Duman ve Öncü, 2016; Özdemir, 2017; Korucu, Gençtürk ve Sezer,

2017; Buluş Kırıkkaya ve Şentürk, 2018). Bunun yanında artırılmış gerçeklik uygulamalarının coğrafya derslerinde akademik başarıyı etkilediğine yönelik deneysel bir çalışma bulunmamaktadır. Ancak artırılmış gerçekliğin coğrafya derslerinde yararlı olabileceğine yönelik çalışmalar bulunmaktadır (İmamoğlu ve İmamoğlu, 2018; Rellia, 2022). Yapılan bu çalışmada artırılmış gerçeklik uygulamalarının coğrafya derslerinde seçilen örnek bir konu üzerinde öğrencilerin akademik başarılarına olan etkisini belirlemek amaçlanmıştır. Bu çalışmanın coğrafya öğretiminde artırılmış gerçeklik uygulamalarının konuya uygun olarak tasarlanması ve uygulaması açısından özgünlükleri bulunmaktadır. Araştırmanın ana problemine ilişkin olarak belirlenen ve cevap aranan alt problemler şu şekildedir:

1. Deney ve kontrol gruplarının başarı testi ön test sonuçları arasında anlamlı bir fark bulunmakta mıdır?
2. Deney grubunun başarı testi ön test ve son test uygulamalarının sonuçları arasında anlamlı bir fark bulunmakta mıdır?
3. Kontrol grubunun başarı testi ön test ve son test uygulamalarının sonuçları arasında anlamlı bir fark bulunmakta mıdır?
4. Deney ve kontrol gruplarının başarı testi son test sonuçları arasında anlamlı bir fark bulunmakta mıdır?

Yöntem

Araştırmada problem durumunun belirlenmesinden sonra uygun yöntem seçilmiştir. Bunun dışında araştırmanın her aşamasında literatür taraması yapılmıştır. Yöntem belirlendikten sonra araştırmada deney grubunda işe koşulacak olan artırılmış gerçeklik uygulamalarının *Unity* programında tasarımı gerçekleştirilmiştir. Ortaya çıkan uygulamalar uzman görüşünden geçirilmiştir. Araştırmada deney ve kontrol gruplarına kullanılacak olan başarı testi geliştirilmiş ve bunlardan sonra araştırma okulu da belirlenerek yasal izinler alınmıştır (Şekil 1). Bu araştırma NEÜ Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'nun 2021/451 sayılı araştırma izni ile gerçekleştirilmiştir.

Şekil 1. Araştırmanın İşlem Süreci

Yapılan bu araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden yarı deneysel yöntem kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Konya ili Karatay ilçesinde bulunan merkezi sınavla öğrenci alan liselerden birindeki dokuzuncu sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmacının görev yaptığı okul olması ve bundan dolayı uygulamadan kaynaklı olarak güvenlik risklerini en aza indirmek amacıyla bu şekilde bir seçim gerçekleştirilmiştir. Araştırmada deney grubunda 48, kontrol grubunda 54 olmak üzere toplam 102 öğrenci yer almıştır (Tablo 1).

Tablo 1. Araştırma Katılan Öğrencilerin Gruplara Göre Dağılımı

Gruplar	N	%
Deney Grubu	48	47,05
Kontrol Grubu	54	52,95
Toplam	102	100

Araştırma kullanılan veri toplama aracı araştırmacı tarafından geliştirilen 25 soruluk başarı testidir. Pilot uygulaması gerçekleştirilen başarı testinin madde güçlük indeksi ve madde ayırt edicilik indeksi yeterli düzeyde çıkmayan 5 sorusu çıkarılmıştır. Böylelikle başlangıçta 30 olan çoktan seçmeli soru sayısı 25'e düşürülmüştür. Kapsam geçerliliği ve yapı geçerliliği sağlanan test uzman görüşü de alınarak hazır hale getirilmiştir.

Araştırmanın deneysel aşaması deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin tamamına başarı testi ön test uygulaması gerçekleştirilerek başlamıştır. Sonrasında kontrol grubundaki

öğrencilere öğretim programında önerildiği şekliyle normal müfredat üzerinden dersler devam ettirilirken deney grubundaki öğrencilere ise bu derslere ek olarak artırılmış gerçeklik uygulamaları ile içeriği zenginleştirilmiş ders etkinlikleri kullanılmıştır (Şekil 2). Toplam üç haftalık deney sürecinde 6 ders saati uygulama yapılmıştır. Deneysel sürecin bitiminde deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin tamamına başarı testi son test uygulaması gerçekleştirilerek veri toplama süreci sona ermiştir.

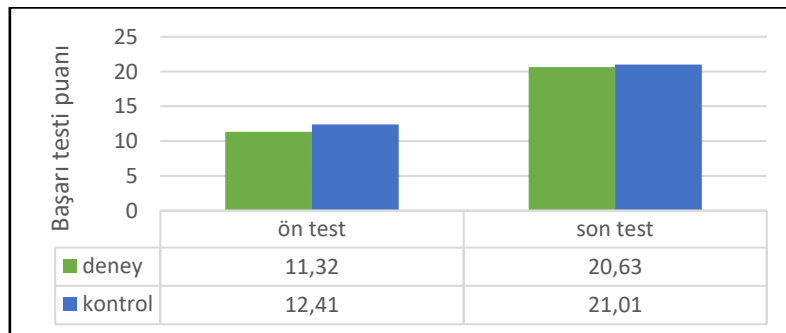
Araştırmadan elde edilen veriler SPSS-25 paket programında analiz edilerek sonuçları araştırmacı tarafından yorumlanmıştır. Bu doğrultuda grupların başlangıçta ve sonuçta birbirleri ile olan farklarının yanı sıra grupların kendi içindeki başlangıç ve sonuç durumları da analiz edilerek değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Şekil 2. Deney Grubunda Artırılmış Gerçeklik Uygulamaları Kullanılan Etkinlikler

Bulgular

Araştırmanın ana problemine göre ortaya konan bulgular ışığında coğrafya öğretiminde Coğrafya-9 dersindeki harita bilgisi konularının öğretiminde kullanılan artırılmış gerçeklik uygulamalarının öğrencilerin akademik başarılarına anlamlı bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir. Deneysel uygulamanın başlangıcında deney ve kontrol gruplarının başarı testi puanlarının birbirine denk düzeyde olduğu görülürken, deneysel uygulamanın sonucunda her iki grubun başarı testi puanları da artış göstermiş ancak birbirleri ile ayrışma oluşturacak anlamlı bir fark ortaya çıkmadığı görülmüştür (Şekil 3).

Şekil 3. Deney ve Kontrol Gruplarının Başarı Testi Sonuçları

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi olan “Deney ve kontrol gruplarının başarı testi ön test sonuçları arasında anlamlı bir fark bulunmakta mıdır?” sorusuna yönelik ortaya çıkan bulgularda iki grubun ön test puanları arasında anlamlı bir fark bulunmadığı tespit edilmiştir (Tablo 2).

Tablo 2. Deney ve Kontrol Grupları Ön Testlerine İlişkin T-Testi Sonuçları

Ölçek	Test	Grup	N	\bar{X}	SS	Puanlar arası fark	t	df	p
Başarı Testi	Ön test	Deney	48	11,32	5,83	1,09	4,148	101	,544
		Kontrol	54	12,41	4,73				

Araştırmanın birinci alt problemine ilişkin ortaya çıkan bulgulara göre deney grubunun başarı testi ön test ortalaması 11,32 iken kontrol grubu başarı testi ön test ortalaması 12,41 olmuştur. Bu durumda kontrol grubunun deney grubundan 1,09 puan (%4,36) önde olduğu ancak bunun anlamlı bir fark oluşturmadığı görülmüştür. Deneysel çalışmalarda başlangıçta grupların birbirine denk veya yakın çıkması arzu edilen bir durumdur. Bu açıdan grupların ön test ortalamalarının yakın çıkması, diğer bir ifadeyle %95,64 oranın benzeşmesi grupların oldukça dengeli seçildiğinin de göstergesi durumdadır.

İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci alt problemi olan “Deney grubunun başarı testi ön test ve son test uygulamalarının sonuçları arasında anlamlı bir fark bulunmakta mıdır?” sorusuna yönelik ortaya çıkan bulgularda deney grubunun ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir (Tablo 3).

Tablo 3. Deney Grubu Ön ve Son Testlerine İlişkin T-Testi Sonuçları

Ölçek	Grup	Test	N	\bar{X}	SS	Puanlar arası fark	t	df	p
Başarı Testi	Deney	Ön test	48	11,32	5,83	9,31	0,496	47	,024
		Son test	48	20,63	4,48				

Araştırmanın ikinci alt problemine ilişkin ortaya çıkan bulgulara göre deney grubunun başarı testi ön test ortalaması 11,32 iken son test ortalaması 20,63 olmuştur. İki test arasında 9,31 puan (%37,24) son test lehine anlamlı bir fark bulunmaktadır. Ancak bu anlamlı farkın deneysel uygulama aracından kaynaklanıp kaynaklanmadığını görmek açısından kontrol grubunun sonuçlarına da bakmak gerekmektedir.

Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın üçüncü alt problemi olan “Kontrol grubunun başarı testi ön test ve son test uygulamalarının sonuçları arasında anlamlı bir fark bulunmakta mıdır?” sorusuna yönelik ortaya çıkan bulgularda kontrol grubunun ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir (Tablo 4).

Tablo 4. Kontrol Grubu Ön ve Son Testlerine İlişkin T-Testi Sonuçları

Ölçek	Grup	Test	N	\bar{X}	SS	Puanlar arası fark	t	df	p
Başarı Testi	Kontrol	Ön test	54	12,41	4,73	8,60	0,351	53	,008
		Son test	54	21,01	3,64				

Araştırmanın üçüncü alt problemine ilişkin ortaya çıkan bulgulara göre kontrol grubunun başarı testi ön test ortalaması 12,41 iken son test ortalaması 21,01 olmuştur. İki test arasında 8,60 puan (%34,40) son test lehine anlamlı bir fark bulunmaktadır.

Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın dördüncü alt problemi olan “Deney ve kontrol gruplarının başarı testi son test sonuçları arasında anlamlı bir fark bulunmakta mıdır?” sorusuna yönelik ortaya çıkan bulgularda iki grubun son test puanları arasında anlamlı bir fark bulunmadığı tespit edilmiştir (Tablo 5).

Tablo 5. Deney ve Kontrol Grupları Son Testlerine İlişkin T-Testi Sonuçları

Ölçek	Test	Grup	N	\bar{X}	SS	Puanlar arası fark	t	df	p
Başarı Testi	Son test	Deney	46	20,63	4,48	0,38	,144	101	,586
		Kontrol	52	21,01	3,64				

Araştırmanın dördüncü alt problemine ilişkin ortaya çıkan bulgulara göre deney grubunun başarı testi son test ortalaması 20,63 iken, kontrol grubu başarı testi son test ortalaması 21,01 olmuştur. Bu durumda kontrol grubunun deney grubundan 0,38 puan (%1,52) önde olduğu ancak bunun anlamlı bir fark oluşturmadığı görülmüştür. Bu durumda, deney ve kontrol gruplarının başlangıçta olduğu gibi sonuçta da birbirine oldukça denk olduğu tespit edilmiştir. İki grup arasındaki ön testler görülen %95,64 oranındaki benzeşmenin son testlerde %98,48 çıktığı ve bu durumun deney grubunun lehine bir sonuç ortaya çıkardığı ancak anlamlı bir fark oluşmadığı görülmüştür.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Yapılan bu çalışmanın bulgularına göre; artırılmış gerçeklik uygulamalarının Coğrafya-9 dersinde harita bilgisi konularının öğretiminde öğrencilerin akademik başarı puanlarına anlamlı bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmanın deneysel sürecinden önce yapılan ön testlerde deney ve kontrol grupları arasında anlamlı bir fark bulunmazken ve iki grup %95,64 oranında benzeşirken, son testlerde bu benzeşme %98,48’e yükselmiştir. Bu durumda deney grubu lehine fark bir miktar kapanmıştır ancak iki grup

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

arasında anlamlı düzeyde bir fark oluşmamıştır. Bu durumda artırılmış gerçeklik uygulamalarının coğrafya derslerindeki harita bilgisi konularının öğretiminde başarıya olan etkisi etkisiz çıkmıştır. Olumlu yönde gelişme olmadığı gibi olumsuz bir durumda gözlemlenmemiştir hatta anlamlılık oluşturamayacak da olsa deney grubu lehine küçük bir fark tespit edilmiştir. Yine bu fark, uygulama aracının başarıya ulaştığını ve başarıyı artırdığını göstermez. Deneysel sürecinde sonunda her iki grubun puanlarında deneyde %37,24 kontrolde %34,40 oranında görülen artış ise grupların birbirinden ayrışması küçük olduğu için deney aracına bağlanması uygun değildir.

Önceki çalışmalarda çeşitli derslerin öğretimine yönelik artırılmış gerçeklik uygulamalarının öğrencilerin akademik başarısını olumlu yönde etkilediğine yönelik sonuçlar ortaya koyan (Ersoy, Duman ve Öncü, 2016; Özdemir, 2017; Korucu, Gençtürk ve Sezer, 2017; Buluş Kırıkkaya ve Şentürk, 2018) araştırmacıların aksine coğrafya dersinde harita bilgisi konularında bu yönde bir etki görülmemiştir. Artırılmış gerçeklik uygulamalarının coğrafya derslerinde yararlı olabileceğine yönelik çalışmalarda (İmamoğlu ve İmamoğlu, 2018; Rellia, 2022) belirtilen durum ise deneysel çalışmada akademik başarıya yansımamıştır. Ancak bu artırılmış gerçeklik uygulamalarının coğrafya öğretimi alanında tamamen etkisiz olduğu anlamını taşımamaktadır. Öncelikle bu çalışma konu ve uygulama süresinin yanı sıra oldukça dar bir çalışma grubu ile gerçekleştirilmiştir. Artırılmış gerçeklik uygulamalarının coğrafya öğretimindeki akademik başarıya olan etkisinin daha net görülmesi açısından daha farklı ve kapsamlı konularda daha uzun süreli ve daha geniş çalışma grupları ile daha gelişmiş uygulama araçları kullanılarak yapılması gerekmektedir.

Kaynaklar

- Akinoğlu, O. (2006). Coğrafya eğitimi ve toplum. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 0 (13), 25-48. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/marucog/issue/460/3689>.
- Aydın, F. (2009). İşbirlikli öğrenme yönteminin 10.sınıf coğrafya dersinde akademik başarıya, tutuma ve motivasyona etkileri. Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara. Retrieved from <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=DKHw-f7EnQo3R5gowmU6mA&no=qK80SOY1kfOyVO7eDw7vbA>.
- Ayyıldız, N. (2010). Coğrafya öğretiminde karikatür materyali kullanımının öğrenci başarısına etkisi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Azuma, R. (1997). A survey of augmented reality. *Presence: Teleoperators and Virtual Environments*, 6, 355-385. <https://doi.org/10.1162/pres.1997.6.4.355>.
- Buluş Kırıkkaya, E. ve Şentürk, M. (2018). Güneş sistemi ve ötesi ünitesinde artırılmış gerçeklik teknolojisi kullanılmasının öğrenci akademik başarısına etkisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 26 (1), 181-189. <https://doi.org/10.24106/kefdergi.375861>.

- Çapar, T. (2012). Coğrafya öğretmenlerinin etkili materyal kullanımının öğrencilerin tutum, akademik başarı ve hatırd tutma düzeylerine etkisi (İzmir örneği). Yayınlanmamış doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir. Retrieved from <https://acikerisim.deu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12397/6754/317712.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Çelik, E. (2007). Ortaöğretim coğrafya derslerinde bilgisayar destekli animasyon kullanımının öğrenci başarısına etkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul. Retrieved from <https://avesis.marmara.edu.tr/yonetilen-tez/e104d3f6-251e-4c7d-9307-9cbdee459e62/orta-ogretim-cografya-derslerinde-bilgisayar-destekli-animasyon-kullaniminin-ogrenci-basarisina-etkisi>.
- Demiralp, N. (2007). Coğrafya eğitiminde materyaller ve 2005 coğrafya öğretim programı. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15(1), 373-384. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/kefdergi/issue/49108/626741>.
- Ersoy, H. , Duman, E. ve Öncü, S. (2016). Artırılmış gerçeklik ile motivasyon ve başarı: deneysel bir çalışma. *Journal of Instructional Technologies and Teacher Education*, 5(1), 39-44 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/jitte/issue/25089/264804>.
- İlhan, A., Gülersoy, A. E. ve Gümüş, N. (2014). Coğrafya dersi (ortaöğretim) başarısını etkileyen faktörlerin öğrenci görüşleri çerçevesinde değerlendirilmesi. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(6), 61-77. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/kilissbd/issue/45256/566847>.
- İmamoğlu, A. ve İmamoğlu, M. (2018). Coğrafya eğitiminde artırılmış gerçeklik uygulamaları. I. International Geography Education Symposium (8-10 November 2018) Tam Metin Bildiriler Kitabı, 483-488.
- Korucu, A. T., Gençtürk, T., ve Sezer, C. (2016). Artırılmış gerçeklik uygulamalarının öğrenci başarı ve tutumlarına etkisi. In XVIII. Akademik Bilişim Conference, Aydın, Turkey.
- Meydan, A. (2001). İlköğretim birinci kademe sosyal bilgiler öğretimi coğrafya ünitelerinin işlenişinde laboratuvar ve görsel-işitsel materyal kullanımının öğrencilerin niteliksel gelişimine etkisinin değerlendirilmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya. Retrieved from <http://acikerisimarsiv.selcuk.edu.tr:8080/xmlui/handle/123456789/4185>.
- Özdemir, M. (2017). Artırılmış Gerçeklik Teknolojisi ile Öğrenmeye Yönelik Deneysel Çalışmalar: Sistemik Bir İnceleme . Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 13(2), 609-632. <https://doi.org/10.17860/mersinefd.336746>.
- Özgen, N. (2010). Bilim olarak coğrafya ve evrimsel paradigmaları. *Ege Coğrafya Dergisi*, 19(2), 1-26. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/ece/issue/4872/66894>.
- Rellia, M. (2022). The use of augmented reality in teaching geography at primary level. *European Journal of Alternative Education Studies*, 7(1). <https://doi.org/10.46827/ejae.v7il.4174>.
- Somyürek, S. (2014). Öğretim sürecinde z kuşağının dikkatini çekme: artırılmış gerçeklik. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, 4(1), 63-80. <https://doi.org/10.17943/etku.88319>.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

ARTIRILMIŞ GERÇEKLIK UYGULAMALARININ COĞRAFYA-10 DERSİNDE DIŞ KUVVETLER KONULARININ ÖĞRETİMİNDE ÖĞRENCİLERİN AKADEMİK TUTUMLARINA ETKİSİ

Dr. Tahir TUNCER*, Prof. Dr. Adnan PINAR**

Özet

Akademik eğitimde öğrencilerin sınıfa ve derslere yönelik olumlu tutum geliştirmesi oldukça önemlidir. Bir öğrenme ünitesine heyecan ve belirgin bir ilgiyle giren öğrenciler, diğer koşullar eşit kalırsa, heyecansız ve açık bir ilgisizlikle giren öğrencilerden hem daha çabuk ve kolay hem de daha yüksek bir düzeyde öğrenebilirler. Bundan dolayı olumlu tutum gelişimi eğitim ortamında istendik ve arzu edilen bir durumdur. Coğrafya öğretiminde öğrencilerin derse karşı olumlu tutum geliştirmesine yönelik olarak yapılan araştırmalarda bunu etkileyen pek çok faktör bulunmaktadır. Okulun ve sınıfın yapısı, öğretmenin kişisel özellikleri ve öğretim modeli, dersin genel yapısı ve kullanılan materyaller bunlardan bazılarıdır. Öğretim materyallerinin ve etkinliklerinin de öğrencilerin derse yönelik tutum geliştirmesi açısından etkisi önemli ölçüde bulunmaktadır. Coğrafya derslerinde dersin genel yapısı itibarıyla materyal çeşitliliği oldukça fazladır. Geleneksel öğretim materyallerinin dışında son yıllarda kullanılan materyaller arasında artırılmış gerçeklik uygulamaları da yerini yavaş yavaş almaya başlamıştır. Çeşitli bilim dallarının öğretiminde artırılmış gerçeklik uygulamalarının öğretim sürecindeki başarı ve tutum açısından etkilerinin araştırıldığı ve olumlu yönde etki ettiğine yönelik çalışmalar bulunmaktadır. Coğrafya öğretiminde artırılmış gerçeklik uygulamalarının öğrencilerin akademik tutumuna etkisinin araştırıldığı çalışmaların birkaç yüzeysel araştırma dışında olmadığı görülmüştür. Yapılan bu araştırma ile artırılmış gerçeklik uygulamalarının coğrafya derslerinde öğrencilerin akademik tutumuna olan etkisini ortaya koymak amaçlanmıştır. Yarı deneysel yöntemle gerçekleştirilen bu araştırmanın çalışma grubundaki öğrenciler deney ve kontrol gruplarına ayrılarak deneysel uygulamaların öncesinde ön test ve sonrasında son test tutum ölçeği gerçekleştirilmiştir. 3 haftalık 6 ders saati olarak yapılan deneysel süreçte kontrol grubu öğrencilerine öğretim programında öngörüldüğü şekliyle normal dersler işlenirken deney grubundaki öğrencilere normal derslere ek olarak içeriği artırılmış gerçeklik uygulamaları ile zenginleştirilmiş ders etkinlikleri uygulanmıştır. Araştırmadan elde edilen veriler SPSS-25 paket programında analiz edilerek sonuçları araştırmacılar tarafından yorumlanmıştır. Buna göre, artırılmış gerçeklik uygulamalarının coğrafya-10 dersindeki dış kuvvetler ünitesinin öğretim sürecinde

* Milli Eğitim Bakanlığı, e-posta: tahirtuncer42@gmail.com

**Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Coğrafya Eğitimi Bilim Dalı, Konya. e-posta: apinar@erbakan.edu.tr

öğrencilerin akademik tutumların gelişiminde olumlu yönde etki ettiği görülmüştür. Bundan dolayı artırılmış gerçeklik uygulamalarının coğrafya derslerinde kullanılmasının olumlu etki oluşturacağı görülmüştür. Artırılmış gerçeklik uygulamalarının coğrafya derslerinde tam olarak etkililiğinin görülmesi açısından diğer ünite ve sınıf düzeylerinde de araştırılarak sonuçlarının incelenmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Artırılmış gerçeklik, Coğrafya öğretimi, Dış kuvvetler, Öğretim teknolojisi

THE EFFECT OF AUGMENTED REALITY PRACTICES ON ACADEMIC ATTITUDES OF STUDENTS IN TEACHING EXTERNAL FORCES IN GEOGRAPHY-10

Abstract

In academic education, it is very important for students to develop positive attitudes towards the classroom and lessons. Students who enter a learning unit with enthusiasm and marked interest can learn, other things being equal, both more quickly and easily, and at a higher level, than students who enter with apathy and overt apathy. Therefore, the development of positive attitude is a desired and desirable situation in the educational environment. There are many factors influencing this in the studies conducted on the development of positive attitudes of students towards the course in geography teaching. The structure of the school and the classroom, the teacher's personal characteristics and teaching model, the general structure of the course and the materials used are some of them. Teaching materials and activities also have a significant impact on students' attitude towards the lesson. In geography lessons, the variety of materials is quite high in terms of the general structure of the lesson. Apart from traditional teaching materials, augmented reality applications have started to take their place among the materials used in recent years. There are studies that investigate the effects of augmented reality applications in the teaching of various disciplines in terms of success and attitude in the teaching process and have a positive effect. It has been observed that the studies investigating the effect of augmented reality applications in geography teaching on the academic attitude of students are not outside of a few superficial studies. With this research, it is aimed to reveal the effect of augmented reality applications on the academic attitude of students in geography lessons. The students in the study group of this research, which was carried out with a quasi-experimental method, were divided into experimental and control groups, and the pre-test and post-test attitude scale were carried out before the experimental applications. In the experimental process, which was carried out as 6 lesson hours in 3 weeks, normal lessons were taught to the control group students as prescribed in the curriculum, while the students in the experimental group were given lesson activities enriched with augmented reality applications in addition to the normal lessons. The data obtained from the research were analyzed in the SPSS-25 package program and the results were interpreted by the researchers. Accordingly, it was observed that augmented reality applications had a positive effect on the development of students' academic attitudes during the teaching process of the external forces unit in the geography-10 course. Therefore, it has been seen that the use of augmented reality applications in geography lessons will have

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

a positive effect. It has been concluded that the results of augmented reality applications should be investigated in other units and grade levels in order to see the full effectiveness of the geography lessons.

Keywords: Augmented reality, Geography teaching, External forces, Instructional technology.

Giriş

Bireylerin kişi, nesne, olay ya da kurumlara karşı olumlu ya da olumsuz davranmasına yol açan duygu ve eğilimleri tutum olarak tanımlanmaktadır (Tezbaşaran, 2008). Bir eğilimin tutum olarak değerlendirilebilmesi için bireyin o eğilimi uzun bir süre sürdürmesi gerekmektedir (Cüceloğlu, 1996). Araştırmalar, bireylerin öğretmen ve öğrenim gördüğü konuya yönelik ilgi ve tutumlarının okul başarısını etkilediğini (Pehlivan, 1994), öğrenci başarısı ile öğrenmeye yönelik tutumlar arasında pozitif bir ilişki olduğunu, öğrenmeye yönelik olumlu tutumların başarıyı artıracaklarını ortaya koymaktadır. Bu nedenle öğretim sürecinde öğrencilerin derse yönelik tutumlarının dikkate alınması önemli kabul edilmektedir (Çetin ve Çetin, 2019).

Coğrafya dersleri yapısı itibarıyla materyal kullanımının yoğun olduğu dersler arasındadır. Geleneksel öğretim materyallerinin yanı sıra coğrafyada teknoloji tabanlı olarak yenilikçi öğretim materyalleri de kullanım açısından yerini almaya başlamıştır. Artırılmış gerçeklik, gerçek dünyadaki nesnelerin yerine dijital ortam ürünlerinin kullanıldığı bir yapay ortamdır (Milgram ve Kishino, 1994). Artırılmış gerçeklik, bir kamera veya görüntüleme cihazı aracılığıyla çoğunlukla gömülü bir hedefi okuyup sanal olarak bilgisayar veya mobil cihazlarda üretilen görüntü ve gerçek dünyanın görüntüsünün yazılımsal olarak bir araya getirilmesiyle oluşmaktadır (Özarslan, 2011). Mobil veya mobil olmayan aygıtlarda kullanılma özelliğine sahip olan artırılmış gerçeklik, günümüz öğrenme ortamlarına katkı sağlayacağı düşünülen yenilikçi teknolojilerden biri olma yolunda ilerlemektedir (Özdemir, 2017). Coğrafya alanında da yaygınlığı giderek artan artırılmış gerçeklik uygulamalarının coğrafya derslerinde öğrencilerin derse yönelik akademik tutumuna etkisi hakkında araştırma olmadığı görülmüştür. Yapılan bu çalışmada artırılmış gerçeklik uygulamalarının coğrafya derslerinde öğrencilerin akademik tutumuna etkisini tespit etmek amaçlanmıştır. Bu araştırmanın etik kurul izni NEÜ Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma Kurulu'nun 2021/451 sayılı araştırma izni yapılmıştır. Araştırma, Konya ili Karatay ilçesinde bulunan KAİHL'de gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın sınırlılıklarını söz konusu uygulama okulunun lise-1 öğrencileri (Coğrafya-10) ve dış kuvvetler konusu oluşturmaktadır. Araştırmada cevabı aranan sorular şu şekildedir:

1. Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin CDTÖ ön test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir bulunmakta mıdır?
2. Deney grubu öğrencilerinin CDTÖ ön test ve son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir bulunmakta mıdır?

3. Kontrol grubu öğrencilerinin CDTÖ ön test ve son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir bulunmakta mıdır?
4. Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin CDTÖ ön test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir bulunmakta mıdır?

Yöntem

Bu araştırmada araştırmanın problem durumu ortaya konduktan sonra araştırma ve uygulama için uygun yöntem seçilmiştir. Yapılan bu araştırma nicel araştırma yöntemlerinden yarı deneysel desende gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın ilk anından son anına kadar alanda sürede alanla ilgili önceki çalışmalar gözden geçirilmiştir. Araştırmanın hangi okulda ne kadar sürede hangi konularda hangi öğrenci kitlesi gerçekleştirileceği belirlenmiştir.

Araştırmanın çalışma grubunu toplam 108 öğrenci oluşturmaktadır. Deney ve kontrol gruplarına şubeler olarak denk olacak şekilde atanan bu öğrencilerden 52'si deney grubunda 56'sı kontrol grubunda yer almıştır (Tablo 1).

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Gruplara Göre Dağılımı

Grup	N	%
Deney	52	48,1
Kontrol	56	51,9
Toplam	108	100

Araştırmada kullanılan veri toplama aracı *Coğrafya Dersi Tutum Ölçeği (CDTÖ)* olmuştur. Coğrafya derslerinde öğrencilerin coğrafya dersine yönelik tutumlarını ölçmek için hazırlanmış çeşitli tutum ölçekleri bulunmaktadır. Demirkaya ve Arıbaş (2004), Güven ve Uzman (2006), Özgen, Bindak ve Birel (2007), Aydın (2009), Uzunöz (2011), Demir ve Koç (2013), Gümüş ve Özüpekçe (2013) ve Kılcan vd. (2019) tarafından hazırlanmış coğrafya dersi tutum ölçekleri mevcuttur. Bunlar arasından Aydın (2009)'ın geliştirdiği CDTÖ izin alınarak kullanılmıştır. Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik analizleri yapılmış ve uygun değerlerde oldukları tespit edilmiştir.

Araştırmanın özgün yanlarından birini de oluşturan özgün uygulama araçları olarak artırılmış gerçeklik materyalleri geliştirilmiştir (Şekil 1). Geliştirilen artırılmış gerçeklik uygulamalarının uzman kontrolleri yapılmıştır.

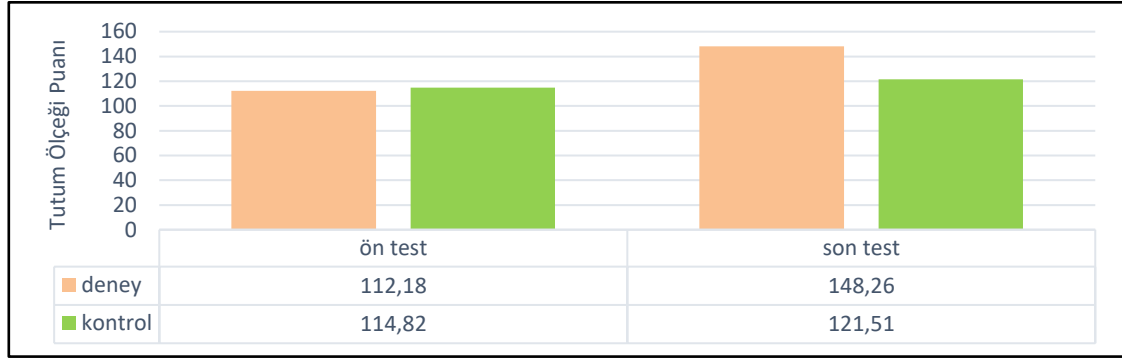
Şekil 1. Artırılmış Gerçeklik Uygulamaları Etkinlik Örnekleri

Araştırmanın uygulama süreci 3 hafta boyunca toplam 6 ders saati süresince gerçekleştirilmiştir. Uygulama sürecine başlamadan önce deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin tamamına CDTÖ uygulanmıştır. Sonrasında deney grubundaki öğrencilere artırılmış gerçeklik uygulamalarının nasıl kullanılacağı hakkında bilgi verilmiştir. Hazırlık sürecinden sonra kontrol grubundaki öğrencilerle artırılmış gerçeklik uygulamaları kullanılmadan normal dersler devam ettirilirken deney grubunda ise kontrol grubundaki derslerin aynısı işlenirken buna ilaveten artırılmış gerçeklik uygulamaları ile etkinlikler de işe koşulmuştur. Uygulama süreci sonunda deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin tamamına yeniden CDTÖ uygulanmış ve uygulama süreci tamamlanmıştır.

Araştırmadan elde edilen veriler SPSS-25 paket programında analiz edilerek sonuçları araştırmacılar tarafından yorumlanmıştır.

Bulgular

Yapılan bu çalışmanın ana problemine yönelik olarak ortaya çıkan bulgulara göre coğrafya-10 dersi içerisinde yer alan dış kuvvetler konularının öğretiminde kullanılan artırılmış gerçeklik uygulamalarının öğrencilerin akademik tutumlarına anlamlı bir etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Deneysel uygulamanın başlangıcında deney ve kontrol gruplarının tutum ölçeği puanlarının ortalaması birbirine denk düzeyde iken (Şekil 2), deneysel uygulamanın sonucunda deney grubu lehine anlamlı bir fark ortaya çıktığı görülmüştür.

Şekil 2. Deney ve Kontrol Gruplarının CDTÖ Puanları

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

“Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin CDTÖ ön test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir bulunmakta mıdır?” sorusunu cevaplamak amacıyla bağımsız gruplar t-testi uygulanmış ve analiz sonucu ulaşılan bulgulara *Tablo-2*’de yer verilmiştir.

Tablo 2. Deney ve Kontrol Gruplarının CDTÖ Ön Testlerine İlişkin T-Testi Sonuçları

Ölçek	Test	Grup	N	\bar{X}	SS	Puanlar arası fark	t	df	p
Tutum Ölçeği	Ön test	Deney	52	112,18	15,14	2,74	-,242	107	,893
		Kontrol	56	114,82	14,33				

Tablo-2 incelendiğinde, deneysel işlem öncesi CDTÖ’nin deney ve kontrol grubunda yer alan öğrencilere uygulanması sonucu elde edilen ön test ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$). Buna göre, deney grubu öğrencilerinin ($N=52$) CDTÖ ön test puan ortalamasının ($\bar{X}=112,18$) kontrol grubunda yer alan öğrencilerin ($N=56$) CDTÖ ön test puan ortalamasına ($\bar{X}=114,82$) yakın olduğu tespit edilmiştir. Gruplar arasında kontrol grubu lehine 2,74 puan (%2,01) fark bulunmakta olup, bu durumda grupların CDTÖ ön test uygulamalarında %97,99 oranında denk olduğu belirlenmiştir.

İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

“Deney grubu öğrencilerinin CDTÖ ön test ve son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir bulunmakta mıdır?” sorusunu cevaplamak amacıyla bağımlı gruplar t-testi uygulanmış ve analiz sonucu ulaşılan bulgulara *Tablo-3*’de yer verilmiştir.

Tablo 3. Deney Grubu Öğrencilerinin CDTÖ Ön ve Son Testlerine İlişkin T-Testi Sonuçları

Ölçek	Grup	Test	N	\bar{X}	SS	Puanlar arası fark	t	df	p
Tutum Ölçeği	Deney	Ön test	52	112,18	15,14	36,08	4,733	51	,000
		Son test	52	148,26	16,62				

Tablo-3 incelendiğinde, deney grubunda yer alan öğrencilerin CDTÖ ön test ve son test uygulanmaları sonucu elde edilen bulgularda son test ortalama puanları lehine istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Buna göre, deney grubu öğrencilerinin ($N=52$) CDTÖ ön test puan ortalamasının ($\bar{X}=112,18$), son test puan ortalamasına ($\bar{X}=148,26$) olduğu görülmüştür. Testler arasında son test lehine 36,08 puan (%26,52) fark bulunmaktadır. Bu durumda deney grubu öğrencilerinin CDTÖ ortalama puanlarının önemli bir artış gösterdiği görülmektedir. Ancak bu artışın deneysel uygulamadan kaynaklı olup olmadığını net olarak ortaya koyabilmek için kontrol grubunun iki test arasındaki farklılıklarını incelemek gerekmektedir.

Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

“Kontrol grubu öğrencilerinin CDTÖ ön test ve son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir bulunmakta mıdır?” sorusunu cevaplamak amacıyla bağımlı gruplar t-testi uygulanmış ve analiz sonucu ulaşılan bulgulara *Tablo-4*'te yer verilmiştir.

Tablo 4. Kontrol Grubu Öğrencilerinin CDTÖ Ön ve Son Testlerine İlişkin T-Testi Sonuçları

Ölçek	Grup	Test	N	\bar{X}	SS	Puanlar arası fark	t	df	p
Başarı Testi	Kontrol	Ön test	56	114,82	14,33	6,69	0,986	55	,534
		Son test	56	121,51	16,44				

Tablo-4 incelendiğinde, kontrol grubunda yer alan öğrencilerin CDTÖ ön test ve son test uygulanmaları sonucu elde edilen bulgularda son test ortalama puanları lehine istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir ($p > 0,05$). Buna göre, kontrol grubu öğrencilerinin ($N=56$) CDTÖ ön test puan ortalamasının ($\bar{X}=114,82$), son test puan ortalamasına ($\bar{X}=121,51$) olduğu görülmüştür. Testler arasında son test lehine 6,69 puan (%4,91) fark bulunmaktadır ancak bu fark anlamlı bir etki oluşturacak düzeyde değildir.

Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

“Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin CDTÖ son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir bulunmakta mıdır?” sorusunu cevaplamak amacıyla bağımsız gruplar t-testi uygulanmış ve analiz sonucu ulaşılan bulgulara *Tablo-5*'te yer verilmiştir.

Tablo 5. Deney ve Kontrol Gruplarının CDTÖ Ön Testlerine İlişkin T-Testi Sonuçları

Ölçek	Test	Grup	N	\bar{X}	SS	Puanlar arası fark	t	df	p
Başarı Testi	Son test	Deney	52	148,26	16,62	26,75	,343	107	,012
		Kontrol	56	121,51	16,44				

Tablo-5 incelendiğinde, deneysel işlem sonrasında CDTÖ'nin deney ve kontrol grubunda yer alan öğrencilere uygulanması sonucu elde edilen son test ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Buna göre, deney grubu öğrencilerinin ($N=52$) CDTÖ son test puan ortalamasının ($\bar{X}=148,26$) kontrol grubunda yer alan öğrencilerin ($N=56$) CDTÖ son test puan ortalamasından ($\bar{X}=121,51$) daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Gruplar arasında deney grubu lehine 26,75 puan (%19,66) fark bulunmaktadır. Bu durumda, grupların CDTÖ ön test uygulamalarında %97,99 oranında denk iken son test ortalamasında bunun %73,25'e inerek %26,75 oranında deney grubu lehine ayrışma oluşturmaları deneysel aracın olumlu yönde etki ettiğini göstermektedir.

Sonuç ve Öneriler

Yapılan araştırmanın bulgularına göre artırılmış gerçeklik uygulamalarının kullanıldığı coğrafya derslerinde öğrencilerin CDTÖ puanları deney grubu lehine anlamlı bir fark oluşturduğu görülmüştür. Ön test uygulamalarında denk düzeyde olan ve %97,99 oranında benzeşme gösteren deney ve kontrol grubu öğrencilerinin coğrafya dersine karşı olan çn tutumlarının çok yakın olduğu görülmüştür. Son testlerde ise deney grubu lehine anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Deney grubu öğrencilerinin kontrol grubu öğrencilerine göre coğrafya dersine yönelik olumlu tutum gelişimi açısından çok daha fazla gelişme gösterdiği tespit edilmiştir. Kontrol grubunda yer alan öğrencilerin tutum puanlarında da bir miktar artış görülmesine rağmen bu anlamlı bir fark düzeyine ulaşmamıştır. Bu durumda coğrafya öğretiminde artırılmış gerçeklik uygulamalarının öğrencilerin olumlu tutum geliştirmeleri açısından etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum farklı dersler için yapılan diğer pek çok çalışma ile de benzer sonuç taşımaktadır. Ancak bu genellemeyi daha sağlıklı zemine oturtmak için araştırmanın sadece dış kuvvetler konusunda değil daha fazla konuda uygulanması gerekmektedir. Ayrıca sadece bir okul türünde gerçekleştirilen araştırmanın daha fazla okul türünde ve daha kapsamlı bir çalışma grubu ile daha uzun sürede yapılması önerilen bir durumdur.

Kaynaklar

- Aydın, F. (2009). İşbirlikli öğrenme yönteminin 10. sınıf coğrafya dersinde başarıya, tutuma ve motivasyona etkileri. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi.
- Cüceloğlu, D. (1996). İnsan ve Davranışı Psikolojinin Temel Kavramları. Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Çetin, Ş. ve Çetin, F. (2019). Öğrenmeye yönelik tutum ölçeği (ÖYTÖ) geliştirme çalışması. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 17(1), 140-157.
- Demirkaya, H. ve Arıbaş, K. (2004). Sosyal Bilgiler öğretmenliği üçüncü sınıf öğrencilerinin coğrafya dersine yönelik tutumlarının değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilgiler Enstitüsü Dergisi*, 12, 179-187.
- Güven, B. ve Uzman, E. (2006). Ortaöğretim coğrafya dersi tutum ölçeği geliştirme çalışması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14(2), 527-236.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

International Computer & Instructional Technologies Symposium (ICITS 2011), Fırat Üniversitesi, Elazığ, 22-24 September 2011.

Milgram, P. ve Kishino, F. (1994). A taxonomy of mixed reality visual displays., *IEICE Transactions on Information Systems*, 77 (12), 1321-1329.

Özarıslan, Y. (2011). Öğrenen içerik etkileşiminin genişletilmiş gerçeklik ile zenginleştirilmesi, 5.

Özdemir, M. (2017). Educational Augmented Reality (AR) Applications and Development Process. *Mobile Technologies and Augmented Reality in Open Education* (s. 26-53). IGI Global.

Özgen, N., Bindak, R., ve Birel, F.K. (2007). Coğrafya dersine yönelik bir tutum ölçeğinin geliştirilmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 13, 58-64.

Pehlivan, H. (1994). Eğitim bilimleri öğrencilerinin öğrenim gördükleri bölüme yönelik tutumları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10, 49-53.

Tezbaşaran, A. A. (2008). Likert tipi ölçek hazırlama kılavuzu 3. sürüm (e-kitap).

Uzunöz, A. (2011). Coğrafya dersine yönelik öğrenci tutum ölçeği geliştirilmesi. *Education Sciences*, 6(1).

II. BÖLÜM: FİZİKİ COĞRAFYA ÇALIŞMALARI

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

İZMİT KÖRFEZİ KIYILARI VE YAKIN ÇEVRESİNDE ANTROPOJENİK (İNSAN) KAYNAKLI TOPOGRAFYA DEĞİŞİMİ ANALİZİ

Dr. Murat UZUN*

Özet

Doğal dinamik süreçlerle gelişen topografik unsurlar ve koşullar, geçmişten günümüze insanoğlunun farklı düzeydeki etkileri ile de şekillenmekte ve değişimleri uğramaktadır. Neolitik dönem ve sonrasında daha küçük boyutlu olan antropojenik (insan kaynaklı) etkiler, sanayi devrimi ve sonrasındaki nüfus artışı, artan ihtiyaçlar ve teknolojik gelişmelerle birlikte çok büyük boyutlara ulaşmıştır. Sanayi, madencilik, yerleşme, ulaşım, tarım, turizm gibi faaliyetler sonucu topografik unsurlar, aşındırma, kazma, biriktirme ve tesviye işlemleri ile şekillendirilmekte ve yeniden tanzim edilmektedir. Kıyılar ise meydana gelen insan kaynaklı topografya süreç ve değişimlerin en çok yoğunlaştığı alanların başında gelmektedir. Bu çalışmada, sanayi, yerleşim, ulaşım açısından yoğun etkileşimin ve antropojenik baskının olduğu İzmit Körfezi kıyıları ve yakın çevresinde, antropojenik kaynaklı rölyef değişim yoğunluğunun dağılışı analizi yapılmıştır. Çalışmada, Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) ve Uzaktan Algılama (UA) teknikleri kullanılarak birçok veri üzerinden farklı yöntemlerle analizler yapılmış insan kaynaklı rölyef değişim yoğunluğu tespit edilmiştir. Rölyef ve kıyı değişimlerini tespit etmek için ilk olarak Landsat uydu görüntülerinden (1980-2020 arası) analizler yapılmıştır. Daha sonra geçmiş ve günümüz fotoğrafları, kartografik verileri, ortofotoları ve arazi çalışmalarının ortak analizinde kıyıda meydana gelen insan kaynaklı değişimler saptanmıştır. Araştırma alanının sayısal yükselti modeli, eğim, topografik rölyef, arazi kullanımı ve ulaşım ağı verileri üretilmiştir. Çalışma sahasının belirtilen verileri karşılaştırılmış, antropojenik jeomorfoloji alanındaki çalışmalar temel alınarak 0-5 arasında etki değerine sahip rölyef değişim yoğunluğu kriterleri belirlenmiştir. Elde edilen bulguların yanında, arazi çalışmaları ve uydu görüntüleri üzerinden değişim yoğunluğunun kriter aralıklarına göre referans noktaları atanmıştır. Sayısal değerlere sahip noktaların enterpolasyonu ile İzmit Körfezi kıyıları ve yakın çevresinin rölyef değişim yoğunluğu tespit edilmiştir. Elde edilen bulgulardan çalışma sahasında % 22 oranında yüksek ve çok yüksek yoğunlukta rölyef değişimin olduğu saptanmıştır. Özellikle İzmit, Gölcük, Körfez ve Karamürsel kıyı alanlarındaki yüksek eğim değerine sahip ulaşım, yerleşme ve sanayi kullanımlarına maruz kalmış alanlarda değişimin yoğunlaştığı görülmüştür. Alçak kıyı özelliğindeki Gölcük, Altınova ve Diliskelesi'nde ise kıyı dolgu alanları rölyef değişimine sebebiyet vermiştir.

* Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Bölümü, İstanbul.

Anahtar Kelimeler: Antropojenik Jeomorfoloji, Topografya ve Rölyef Değişimi, Kıyı Değişimleri, Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS), İzmit Körfezi.

ANTHROPOGENIC (HUMAN) ORIGIN WITH TOPOGRAPHY CHANGE ANALYSIS ON GULF OF IZMIT COASTS AND ITS SURROUNDINGS

Abstract

Topographic elements and conditions that develop through natural dynamic processes are also shaped and changed by the effects of human beings at different levels from past to present. The anthropogenic effects, which were smaller in size during and after the Neolithic period, reached enormous dimensions with the industrial revolution and subsequent population growth, increasing needs and technological developments. As a result of anthropogenic activities such as industry, mining, settlement, transportation, agriculture and tourism, various topographic elements are shaped and rearranged by erosion, digging, deposition and leveling processes. The coasts, on the other hand, are one of the areas where human-induced topography processes and changes are most concentrated. In this study, the distribution analysis of the anthropogenic sourced relief change density in the Gulf of Izmit coasts and its immediate surroundings, where there is intense interaction and anthropogenic pressure in terms of industry, settlement, transportation, was carried out. In the study, human-induced relief change density was determined by analyzing many data with different methods using Geographic Information Systems (GIS) and Remote Sensing (RS) techniques. Firstly, analyzes were made from Landsat satellite images (between 1980-2020) to detect relief and coastal changes. Then, human-induced changes on the coast were determined in the joint analysis of past and present photographs, cartographic data, orthophotos and field studies. Digital elevation model, slope, topographic relief, land use and transportation network data of the research area were produced. The specified data of the study area were compared, and based on the studies in the field of anthropogenic geomorphology, relief change intensity criteria with an impact value between 0-5 were determined. In addition to the findings, reference points have been assigned according to the criteria ranges of the change intensity over field studies and satellite images. With the interpolation of the points with numerical values, the relief change intensity of the Gulf of Izmit coast and its immediate surroundings has been determined. From the findings, it was determined that there was a high and very high intensity relief change of 22% in the study area. It has been determined that the change intensifies in transportation, settlement and industry areas with high slope values, especially on the coasts of Izmit, Gölcük, Körfez and Karamürsel. On the low coasts of Gölcük, Altınova and Diliskelesi, coastal filling areas have changed.

Keywords: Anthropogenic Geomorphology, Topography and Relief Change, Coastal Changes, Geographic Information Systems (GIS), Gulf of Izmit..

Giriş

Jeomorfolojik unsurlar, süreçler ve topografik yüzey birçok dinamik etkenin farklı boyutlardaki etkileri ile şekillenmekte ve gelişmektedir (Brown vd., 2013). Ancak geçmişten günümüze insan faaliyetleri jeomorfolojik unsurların dağılışı, boyutu ve dinamik sürecinde

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

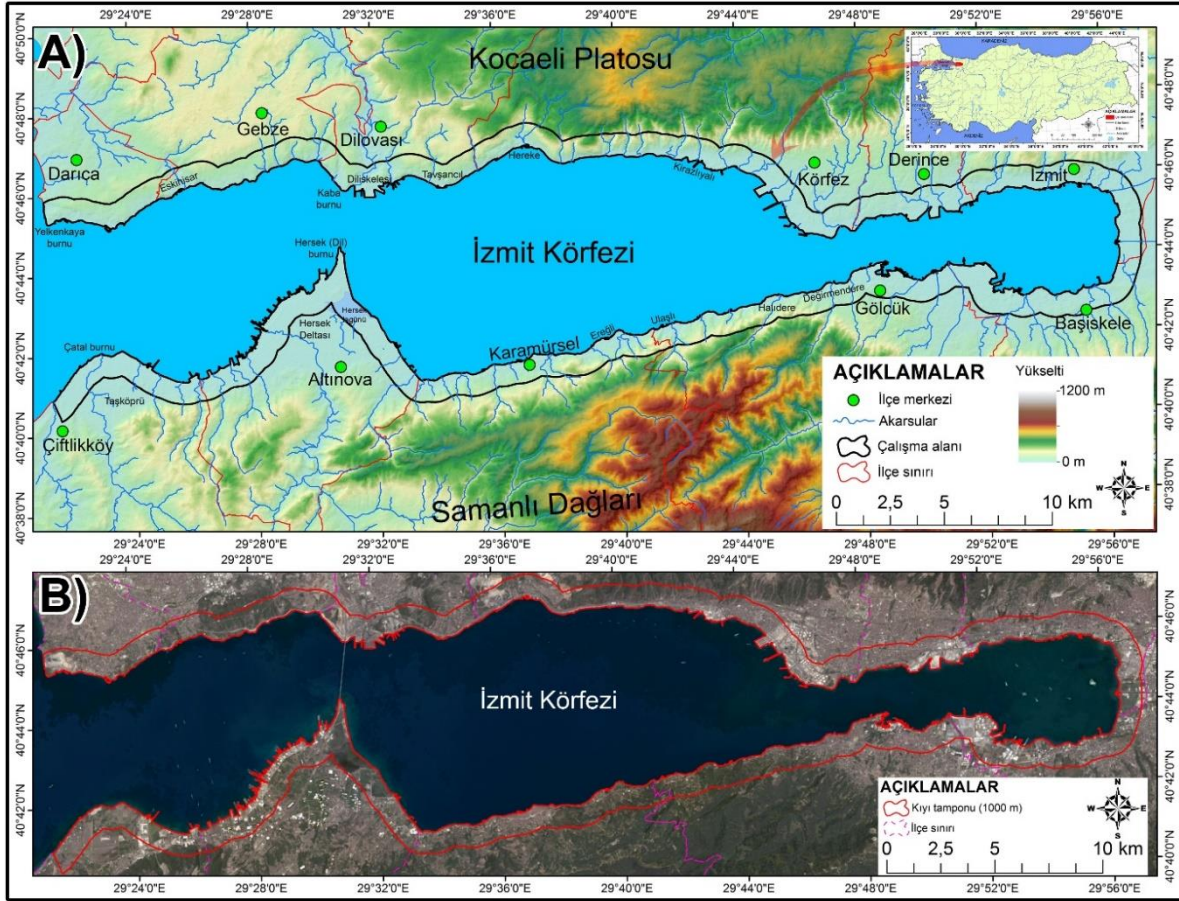

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

çeşitli değişimlere yol açmaktadır (Rózsa & Novák, 2011; Brandolini vd., 2019). Bu değişim jeolojik olarak antroposen kavramının ortaya çıkmasına ve antropojenik jeomorfolojinin bilim sahnesinde yer almasına neden olmuştur (Goudie, 1993; Crutzen & Stoermer, 2000; Ellis & Haff, 2009; Szabó vd., 2010; Steffen vd., 2011; Brown vd., 2017; Ertek, 2017; Li vd., 2017; Aguilar vd., 2020). Geçmişten günümüze çeşitli antropojenik faaliyetler doğayı değiştirmeye çalışmış ve bundan en çok etkilenen alanlardan biride jeomorfolojik koşullar olmuştur (Nir, 1983; Cuff, 2008; Uzun, 2020a). İnsanoğlunun madencilik ve tarım faaliyetleri ile daha küçük boyutlu olarak değiştirmeye çalıştığı topografya unsurları, günümüzde yerleşim, sanayi, ulaşım, madencilik, turizm faaliyetleri ve gelişen teknoloji daha büyük boyutlu olarak değiştirmekte ve yeniden şekillendirmektedir (Byizigi vd., 2015; Sofia vd., 2016; Rocatti vd., 2019; Xiang, 2019; Chirico vd., 2020; Uzun, 2021a). Topografya ya da rölyef antropojenik faaliyetlerin etkisi ile aşındırma, biriktirme, düzleştirme ve karma süreçlerle mikro ölçekten makro ölçeğe kadar yeniden tanzim edilmektedir (Tarolli & Sofia, 2016; Cao vd., 2020; Uzun, 2020b Henselowsky vd., 2021). Jeomorfolojik birimlerden kıyılar, antropojenik faaliyetler için elverişli olanaklar sunması ve meydana gelen değişimlerden zamansal olarak kısa sürede etkilenmesi, kıyıların antropojenik jeomorfolojinin en çok incelendiği mekânların başında gelmesini sağlamıştır (Pierik, 2021). Özellikle yerleşim, mühendislik, ulaşım ve maden alanları kıyılarda alansal ve çizgisel olarak değişimler oluşturmakta ve rölyef kıyı ile gerisinde mutlak suretle değiştirilmektedir (Uzun, 2021b). Belirtilen kapsamda bu çalışmada İzmit Körfezi kıyıları ve yakın çevresinde antropojenik kaynaklı rölyef değişimin yoğunluğu, boyutu ve dağılışının incelenmesi amaçlanmıştır.

Çalışma alanı, İzmit Körfezi kıyıları ve yakın çevresinden (kıyı çizgisinden itibaren 1000 metrelik tampon bölge) oluşmaktadır. İzmit Körfezi, Marmara Denizi'nin doğusunda yer alır. Çalışma alanının güneyinde Samanlı Dağları ve bu alandaki palto sahası, kuzeyinde Kocaeli platosu ve doğusunda İzmit-Sapanca alüvyal düzlüğü bulunmaktadır. İzmit Körfezi'nin batı sınırını güneyde Lale Dere deltasının batısı, kuzeyde Yelkenkaya Burnu oluşturur. Çalışma sahası, koordinat sistemine göre 40°40'-40°48' kuzey enlemleri ile 29°22'-29°58' doğu boylamları arasında yer alır (Şekil 1). İzmit Körfezi'nin kıyı uzunluğu 190 km'dir. Araştırma sahasını oluşturan 1000 metre çaplı kıyı alanı 124,04 km²'dir. İzmit Körfezi kıyıları ve yakın çevresinden oluşan çalışma sahası, Kocaeli'ne bağlı 9 ilçe ile Yalova iline bağlı 2 ilçe sınırları içerisindedir. İzmit Körfezi kıyılarında farklı etmen ve süreçlerle oluşmuş birçok kıyı jeomorfolojisi birimi bulunmaktadır. Kıyılar genel olarak faylarla şekillenmiştir. Kıyıda delta, falezler sık sık görülmektedir. İzmit Körfezi kuzey (Dilovası) ve doğu havzası (Körfez, Derince, İzmit, Başiskele, Gölcük) kıyılarında yoğun yerleşim alanı ve çeşitli sektörlerde sanayi kuruluşları bulunur. Körfezin kuzey kesiminde D-100 karayolu, İstanbul-Ankara otoyolu ve demiryolu ile birçok sanayi limanı ulaşımın yoğunlaştığı alanı oluşturur. İzmit Körfezi'nin güney-güneydoğu kıyılarında tarım, turizm ve bazı alanlarda sanayi, ulaşım (D-130 karayolu) varlığı mevcut arazi kullanımı oluşturur.

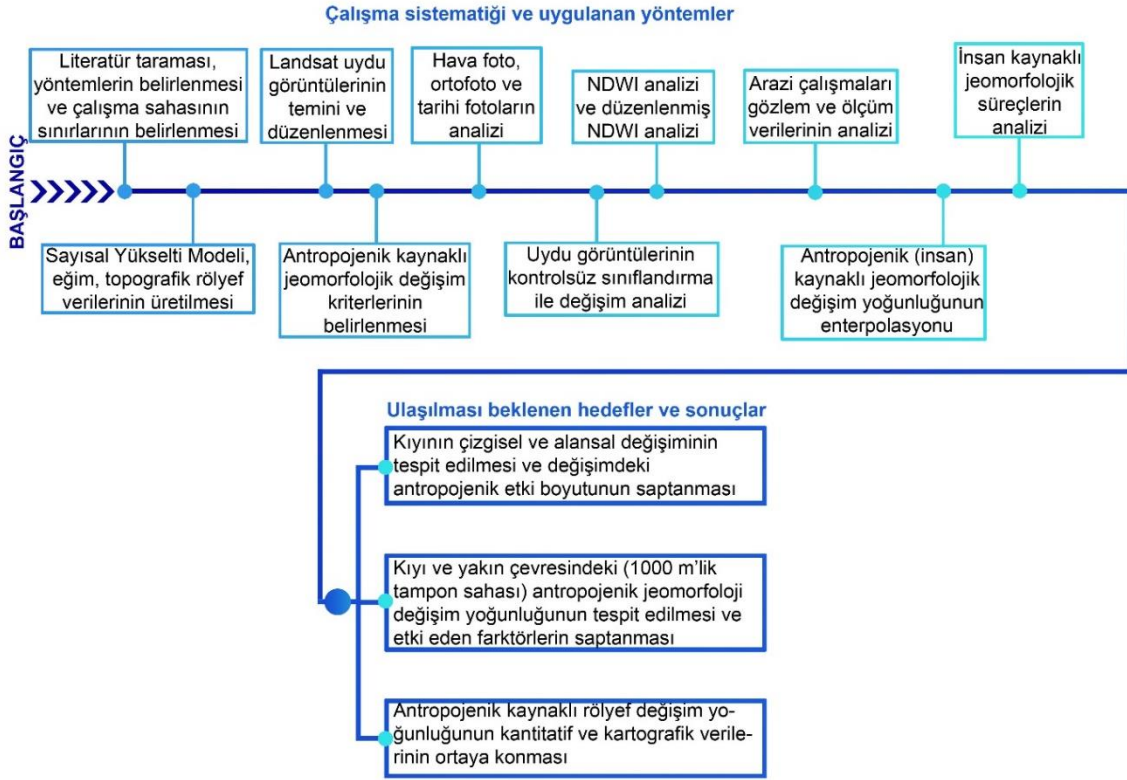
Şekil 1. Araştırma Sahasının A) Lokasyon Haritası B) Uydu Görüntüsü (2020)

Yöntem

Çalışmada materyal olarak, Harita Genel Müdürlüğü'nden alınan 12 adet 1:25.000 ölçekli topografya paftaları, belediyelerden tarihi hava fotoğrafları, United States Geological Survey (USGS)'den 23.07.1975 ve 10.08.1980 tarihli Landsat MSS, 24.07.1990 tarihli Landsat TM, 25.06.2000 ve 26.07.2010 tarihli Landsat ETM, 08.05.2020 tarihli Landsat OLI verileri, Google Earth Pro'dan 2020 yılına ait yüksek çözünürlüklü ortofo, arazi çalışmaları ile elde edilen gözlem, ölçüm verileri ve fotoğraflar, saha ile ilgili daha önceki çalışmaların bulguları ve geçmiş dönemli kartografik veriler kullanılmıştır.

Izmit Körfezi kıyılarındaki antropojenik kaynaklı rölyef değişiminin tespit edilmesi için 2020 yılı kıyı çizgisi temel alınarak 1000 metrelik tampon oluşturulmuş ve kıyı alanı sınırları belirlenmiştir. Kıyı alanındaki insan kaynaklı rölyef değişim yoğunluğunun tespit edilmesi amacıyla çok basamaklı bir işleyiş sistematiği oluşturulmuştur (Şekil 2). İlk olarak USGS'den alınan çalışma sahasının 1975, 1980, 1990, 2000, 2010 ve 2020 yıllarına ait uydu görüntüleri kontrolsüz sınıflandırılarak değişim alanları belirlenmiştir. Ayrıca kıyı değişimlerinin ve topografyaya etkisinin daha belirgin saptanabilmesi için uydu görüntüleri NDWI ve MNDWI indisleri ile analiz edilmiştir. Daha sonra jeomorfolojik faktörler (eğim, topografik rölyef) ve antropojenik faktörler (ulaşım ağı, arazi kullanımı) dağılış verileri analiz edilmiştir. Bu analizlerde eğimin ve topografik rölyefin fazla olduğu yerlerdeki antropojenik faaliyetlerin rölyef değişimine daha büyük boyutlarda yol açtığı varsayımı temel alınmıştır. Daha sonra

antropojenik kaynaklı rölyef değişim yoğunluğu için Szabó (2010), Price vd., (2011) ve Tarolli vd., (2019)'nin çalışmalarından faydalanarak sahaya özgü şekilde 0-5 arasındaki katsayı değerini içeren 6 farklı sınıfta kriterler belirlenmiştir (Tablo 1).

Şekil 2. Araştırmanın İş-Akış Şeması, Yöntemleri ve Sistematığı

Ölçüm kriterleri için geçmiş ve günümüz kartografik ve uydu analizleri ile tarihi fotoğraflar incelenmiştir. Daha sonra arazi çalışması yapılmış ve birçok değişim alanı yerinde tespit edilerek morfometrik kriterlere göre ölçümler yapılmıştır. Yapılan ölçüm yerlerinin koordinatları, tarihi fotoğraflar, hava fotoğrafları, arazi gözlemleri sonucu elde edilen bulgular yüksek çözünürlüklü uydu görüntüsünde noktasal olarak 0-5 arasındaki değer kapsamında işaretlenmiştir. Rölyef değişim yoğunluğunun tespit edilmesi için oluşturulan derecelendirmede sıfır (0) değişimin olmadığı, beş (5) ise çok yüksek yoğunlukta insan kaynaklı rölyef değişimin olduğu verisini ortaya koymaktadır (Tablo 1). İzmit Körfezi kıyı alanındaki antropojenik kaynaklı rölyef değişim yoğunluğunun dağılışı için yapılan işlemler üzerinden katsayı değeri belirlenen 60.000 nokta verisi natural neighbour enterpolasyon yöntemiyle haritalanmıştır. İzmit Körfezi kıyı alanındaki insan kaynaklı rölyef değişim yoğunluğunun kantitatif verileri bütün kıyı alanı, kuzey, güney ve doğu kıyı alanı ile 11 ilçe kıyı alanı kapsamında ayrı ayrı analiz edilmiştir.

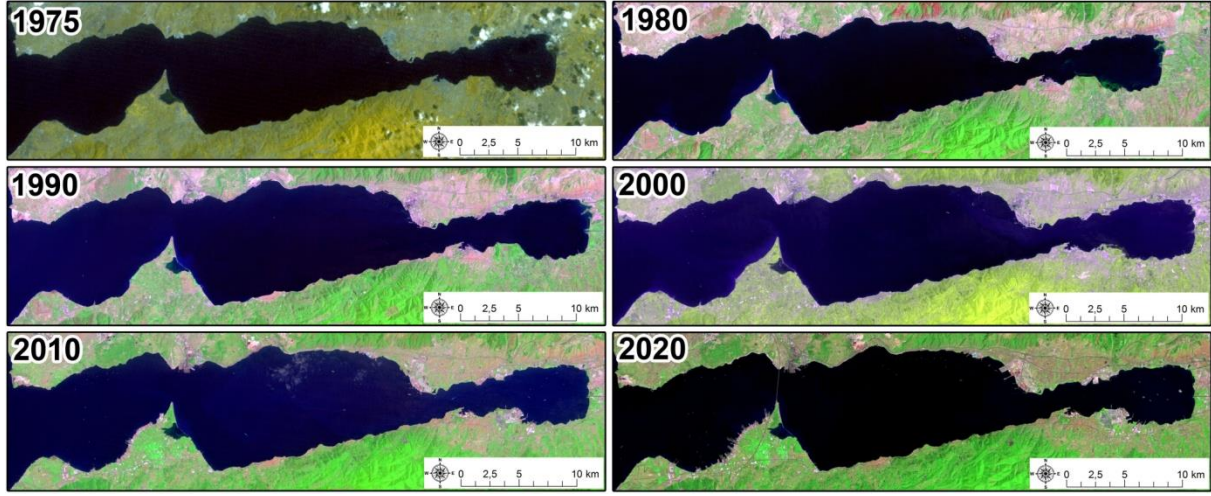
Tablo 1. Antropojenik (İnsan) Kaynaklı Topografya-Rölyef Değişimlerinin Arazi Çalışmaları ve Uydu Görüntüleri Üzerinden Yapılan Gözlem-Ölçümlerinde Kullanılan Kriterleri*

Katsayı	Topografik Değişim Yoğunluğu	Morfometrik Gözlem-Ölçüm Kriterleri	Etki Türleri	Jeomorfolojik Süreç ve Değişen Unsurlar
0	Değişim yok	Gözlemlenen ya da ölçülen değişim yok	Orman alanları, bitki örtüsü, tahrip olmuş bitki örtüsü	Doğal jeomorfolojik süreçler
1	Çok düşük	0-0,5 m'lik dar alanlı küçük boyutlu değişim	Kullanılmayan boş araziler, tarım alanı, mera otlak alan, kırsal ya da ikincil konut alanları,	Doğal jeomorfolojik süreçler, küçük boyutlu rölyef tanzimi, karma süreçler
2	Düşük	0,5-1 m. arası dar ya da geniş alanlı küçük boyutlu değişim	Yerleşim alanı, tali yollar, ticaret alanları, sosyo-kültürel alanlar, otopark, depolama alanı	Küçük boyutlu rölyef aşındırması, tesviye-düzleştirme, karma süreçler, dolaylı kıyı değişimi
3	Orta	1-3 m. arası orta büyüklükteki dikey-yatay değişim	Sanayi alanı, yerleşim alanı, karayolu ve tali yollar, sosyo-kültürel alanlar, otopark,	Yapay taraçalar, tesviye-düzleştirme, karma süreçler, kıyı erozyonu, denizel taraça deformasyonu, yapay tepe
4	Yüksek	3-10 m. arası dikey-yatay, geniş alanlı büyük boyutlu değişim	Ulaşım hatları, yerleşim alanı, karayolu alt geçitleri, sanayi alanı	Yapay taraçalar, tesviye-düzleştirme, drenaj değişimi, karma süreçler, kıyı birikimi ve erozyonu, ölü falez
5	Çok yüksek	10 m'den fazla dikey-yatay ve geniş alanlı değişim	Ana ulaşım hatları, otoyol, demiryolu, karayolu, tünel, kıyı dolgu alanları, taş ocağı, maden, kum işleme tesisi,	Aşındırma-kazma, yapay kıyılar, kıyı erozyonu, delta deformasyonu, drenaj değişimi, yapay göl, yapay vadi-oluk, yapay taraça

*Kriterler, Szabó (2010), Price vd., (2011) ve Tarolli vd., (2019)'nin çalışmalarından faydalanarak sahaya özgü olarak oluşturulmuştur.

Bulgular

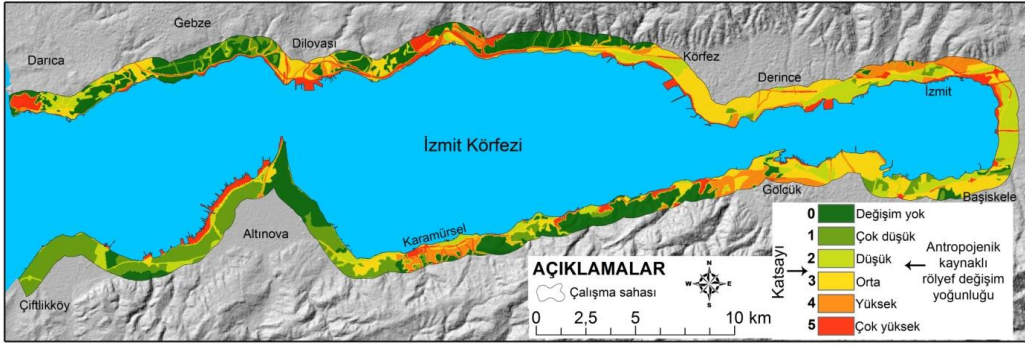
Uydu görüntüleri, arazi ölçüm ve gözlem verileri üzerinden farklı analiz ve morfometrik ölçüm değerleri ile oluşturulan İzmit Körfezi kıyı alanındaki insan kaynaklı rölyef değişim yoğunluğu haritası incelendiğinde, Darıca ve Hereke kıyı hinterlandında çimento sanayi alanı ve kum işleme sahası yoğunluğunun dikey ve yatay morfometrisinde en yüksek kantitatif değerde olduğu sahaları oluşturmaktadır (Şekil 3 ve 4). Daha sonra Altınova, Diliskelesi, Körfez, Derince, İzmit, Gölcük ve Başiskele kıyılarındaki geniş alanlı kıyı dolgu sahaları insan kaynaklı jeomorfolojik değişimlerin diğer yoğunlaştığı sahayı meydana getirmektedir. Gebze kıyılarında demiryolu, Dilovası'ndan itibaren İzmit'e kadar devam eden otoyol ve D-100 karayolunun eğim açısından sarp olan alanlardaki özellikle aşındırma faaliyeti sonucu meydana gelmiş rölyef değişimi, diğer yoğun sahaları oluşturur (Şekil 3 ve 4). Benzer özellikte insan kaynaklı rölyef değişim yoğunluğunun, Karamürsel, Ulaşlı, Halidere, Değirmendere arasında D-130 karayolu nedeniyle olduğu gözlemlenmektedir. Çok yüksek yoğunluktaki antropojenik kaynaklı rölyef değişim sahalarının dışında, özellikle yamaçlardaki yeniden tanzim süreciyle Hereke, İzmit, Gölcük, Değirmendere ve Karamürsel yerleşim alanlarında yüksek yoğunluklu değişimlerin varlığı dikkat çeker (Şekil 4). Çalışma sahasının batısında ova ve alüvyal düzlüklerin özellikle güney kesimde tarım amaçlı kullanılması jeomorfolojik açıdan çok az yoğunlukta değişime neden olmuştur. İzmit Körfezi'nin orta kesiminin kuzey ve güney kıyı alanındaki sarp alanlarda arazi örtüsünü oluşturan ormanlık sahalar, maki, garig alanları değişimin gözlemlenmediği alanları oluşturmaktadır.

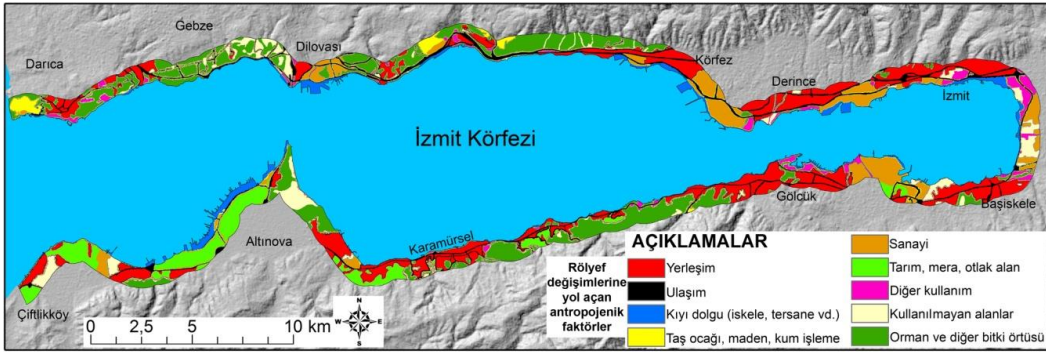
Şekil 3. İzmit Körfezi Kıyıları ve Yakın Çevresinin Landsat Uydu Görüntüleri ve Zamansal Olarak Meydana Gelen Değişim Alanları

İzmit Körfezi kıyı alanında antropojenik kaynaklı rölyef değişim yoğunluğunun kantitatif verileri incelendiğinde çok yüksek ve yüksek yoğunluklu alanlar toplam kıyı alanının % 22'sini oluştururken çok düşük alanlar % 17, değişimin olmadığı sahalar % 23'lük alan kaplamaktadır (Şekil 4 ve 7). Bu veriler, dağılış haritasında da gözlemlenen, antropojenik kaynaklı rölyef değişimlerinin belli sahalarda toplandığını sayısal olarak da göstermektedir. İzmit Körfezi kıyılarını kuzey, güney ve doğu kıyı alanı olarak incelendiğimizde; kuzey kıyılarda % 27, güney kıyılarda % 16 ve doğu kıyılarda % 23 yüksek ve çok yüksek yoğunluklu antropojenik kaynaklı rölyef değişimlerinin olduğu anlaşılmaktadır (Şekil 7).

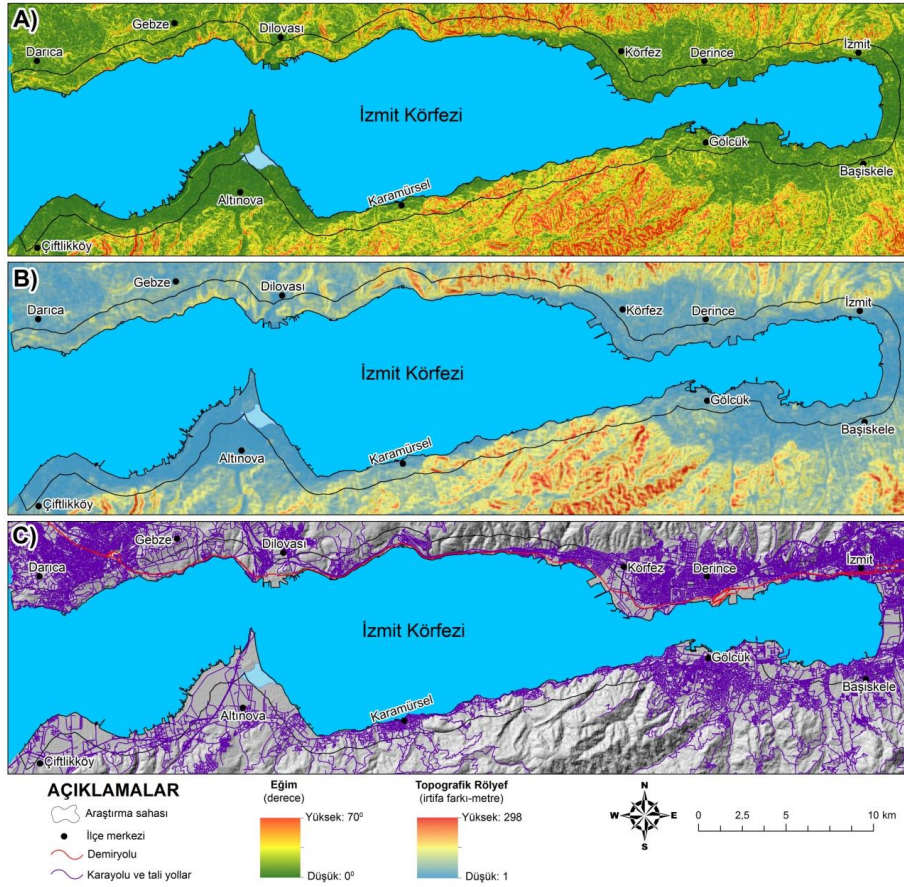
İzmit Körfezi kuzey kıyıları ve yakın çevresinde antropojenik kökenli rölyef değişim yoğunluğu daha büyük boyutu ve alansal olarak daha geniş ölçüde meydana geldiği tespit edilmiştir. İzmit Körfezi'nin kuzey kıyılarında ulaşım, sanayi ve yerleşim alanının daha yoğun olması değişimlerin bu sahalarda alansal olarak daha geniş yer kaplamasına sebebiyet vermiştir (Şekil 5). Demiryolu, karayolu açısından ana ulaşım güzergâhlarının yüksek eğim, topografik rölyef alanlarından geçerken meydana getirdiği rölyef tanzimi, yerleşim ve sanayi amacıyla yapılmış topografik düzenlenmeler ve kıyı dolgu alanı varlığı, değişim yoğunluğunun yüksek olmasının temel nedenleridir (Şekil 5 ve 6). Güney kıyılarda doğuda ve Karamürsel-Gölcük arası dar kıyı şeridinde gözlemlenen yoğun rölyef değişimi Çiftlikköy ve Altınova'da oldukça düşük seviyelerdedir. Bu durumun oluşmasında jeomorfolojik kapsamda alüvyal düzlüklerin elverişli olanakları sunması, antropojenik açıdan yerleşim ve sanayi varlığının düşük yoğunlukta olması etkili olmuştur (Şekil 5 ve 6). İzmit Körfezi doğu kıyılarında ise kıyı değişimi bölümünde de bahsedildiği üzere sahil şeridinde antropojenik kaynaklı rölyef değişimleri oluşmuş ancak kıyı alanının % 64'ünde değişim yoğunluğu oldukça az düzeyde kalmıştır. Bu durumun oluşmasında eğim açısından oldukça düz olan alüvyal sahaların antropojenik süreçler açısından herhangi bir değişime gereksinim duymaması bulunmaktadır (Şekil 4, 5 ve 6).

Şekil 4. İzmit Körfezi Kıyıları ve Yakın Çevresinin Antropojenik (İnsan) Kaynaklı Topografya-Rölyef Değişim Yoğunluğu Haritası

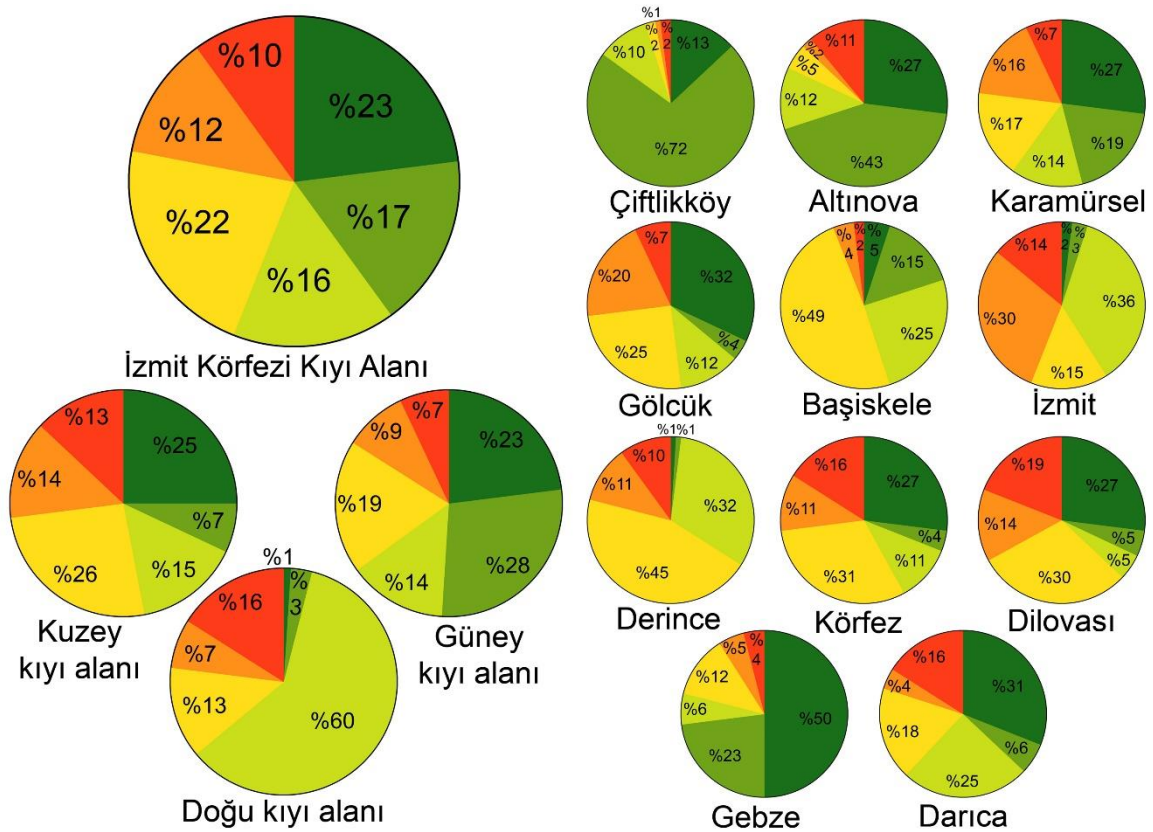
Şekil 5. İzmit Körfezi Kıyıları ve Çevresinde Rölyef Değişimlerine Yol Açan Antropojenik Faktörler

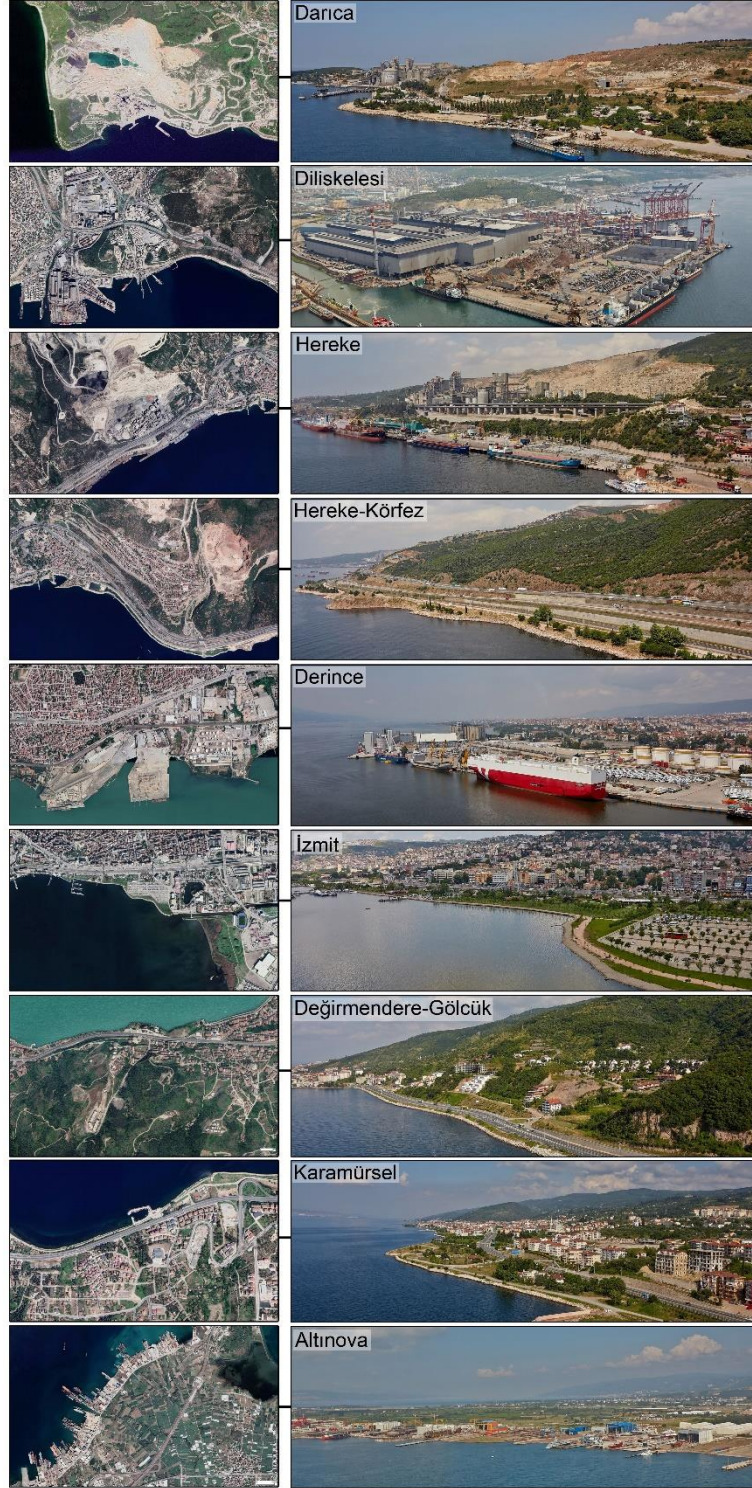
Şekil 6. İzmit Körfezi Kıyıları ve Çevresinde A) Eğim, B) Topografik Rölyef, C) Ulaşım Ağı Dağılışı

İzmit Körfezi kıyıları ve yakın çevresinde özellikle Değirmendere-Karamürsel arası ile Tavşancıl-Kirazlıyalı arasındaki eğim, topografik rölyef değerlerinin kıyıdan itibaren oldukça yüksek olduğu ve bu alandaki özellikle ulaşım ağlarının antropojenik kaynaklı rölyef değişimlerinin büyük boyutlarda olmasını sağladığı saptanmıştır (Şekil 4, 5 ve 6). Diğer yandan kıyı dolgu alanları ile meydana gelen değişimde insan kaynaklı süreçlerin jeomorfolojik koşullardaki değişimin büyük olmasına neden olmuştur. İzmit Körfezi doğu havzasında çok az eğimli kıyılarda yerleşim, sanayi, ulaşım etkenlerin ortak etkisinde rölyef değişimlerinin yaşandığı tespit edilmiştir (Şekil 4, 5 ve 6).

İzmit Körfezi kıyı alanındaki insan kaynaklı rölyef değişimlerinin ilçe kapsamındaki sayısal verileri incelendiğinde, yüksek ve çok yüksek yoğunluğa sahip alanların % 44 olduğu İzmit kıyı sahası dikkat çekmektedir. İzmit'i, % 33 ile Dilovası, % 27 ile Körfez ve Gölçük, % 23 ile Karamürsel kıyı alanı takip etmektedir (Şekil 7). Belirtilen kıyı alanlarında özellikle kıyının yüksek kıyı özelliği gösterdiği, eğim oranının yüksek olduğu yerlerde, yerleşim, ulaşım, sanayi kaynaklı rölyefin yoğun şekilde değiştirildiği dikkat çeker (Fotoğraf 1).

Şekil 7. İzmit Körfezi'nin Farklı Kıyıları ile İlçe Sınırları Bazında Rölyef Değişim Yoğunluğunun Sayısal Değerleri

Fotoğraf 1. İzmit Körfezi Kıyılarında Yüksek Derecede Rölyef Değişimine Uğramış Alanlar

İzmit Körfezi kıyılarında Çiftlikköy ve Altınova ilçe sınırları içerisinde insan kaynaklı rölyef değişimleri oldukça sınırlı alanda görülmekte ve doğal dinamik süreçler varlığını sürdürmektedir (Şekil 7). Özellikle alçak kıyı özelliği, alüvyal düzlükler ve rölyefin elverişli kullanım olanağı, yerleşim, sanayi varlığının düşük yoğunluğu ile birleştiği için oransal olarak veriler bu şekilde oluşmuştur. Gebze kıyılarındaki düşük değişim verisi ise şehrin yerleşim-sanayi alanının kuzeydeki plato sahasında olması ve kıyı alanının askeri saha olması ile alakalıdır.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Sonuç

İzmit Körfezi kıyıları ve yakın çevresi son yıllarda yoğun bir antropojenik baskı altına girmiştir. Özellikle ulaşım, sanayi ve genişleyen yerleşim alanları topografyada yüzeysel değişimlerin oluşmasına neden olmuştur. Geçmişten günümüze incelenen çok çeşitli verilerin analizi araştırma sahasının boyutsal olarak antropojenik etkenler neticesinde rölyefin değişim durumunu ve dağılımını ortaya koymuştur. Antropojenik kaynaklı rölyef değişim yoğunluğu analizi sonucunda, araştırma sahasının % 23'ünde değişimin olmadığı, % 17'sinde çok düşük, % 16'sında düşük, % 22'sinde orta, % 12'sinde yüksek ve % 10'unda çok yüksek düzeyde rölyef değişimin olduğu saptanmıştır. Rölyef değişimin yüksek ve çok yüksek olduğu alanları, İzmit (% 44), Dilovası (% 33), Körfez (% 27), Gölcük (% 27), Karamürsel (% 23) kıyıları ve yakın çevresi oluşturmaktadır. Belirtilen alanlarda, yüksek kıyı özelliğinin görüldüğü ve eğim oranının yüksek olduğu yerlerde, yerleşim, ulaşım, sanayi kaynaklı antropojenik etkilerle, alçak kıyılarda ise dolgu çalışmaları ile rölyefin yoğun şekilde değiştirildiği tespit edilmiştir. Değişim kuzey kıyılarda daha yoğun yaşandığı ve özellikle yüksek eğim değerine sahip alanlardaki ulaşım güzergâhlarının etkisi rölyefin dikey ve yatay yönde yüksek rölyef değişimine uğramasına neden olmuştur. Doğu ve güney kıyıların alçak kıyı özelliğine sahip alanlarında ise tersane, liman, ulaşım ve rekreasyon amaçlı kıyı dolgu çalışmaları ile rölyefin değiştiği (yapay kıyılar ile denizden kara alanı kazanımı) tespit edilmiştir. Çalışmada sahasında dikey ve yatay yönlü en büyük değişimlerin ise açık taş ocaklarından (Darıca ve Hereke) kaynaklandığı görülmüştür. Elde edilen bulgular ulaşım, sanayi, açık taş ocakları ve özellikle genişleyen yerleşim alanlarının yüksek eğim ve topografik rölyefe sahip alanlara tekabül edeceğine ve bu durumun gelecekte rölyef değişim yoğunluğunu arttıracak ve dağılımında da değişimlerin olabileceğini göstermektedir.

Kaynaklar

Aguilar, R.G., Owens, R. & Giardino, J.R. (2020). The expanding role of anthropogeomorphology in critical zone studies on the Anthropocene. *Geomorphology*, 366, 1–25, 107165. <https://doi.org/10.1016/j.geomorph.2020.107165>

Brandolini, P., Cappadonia, C., Luberti, G., Donadio, C., Stamatopoulos, L., Di Maggio, C., Del Monte, M. (2019). *Geomorphology of the Anthropocene in Mediterranean Urban Areas*. SAGE Progress in Physical Geography, 20 (10). 1-34. doi: 10.1177/0309133319881108.

Brown A.G, Tooth S., Chiverrell R.C., Rose J., Thomas D., Wainwright J., Bullard J.E., Thorndycraft V.R., Aalto R., Downs P. (2013). The Anthropocene: is there a geomorphological case? *Earth Surface Processes and Landforms* 38: 431–434. DOI: 10.1002/esp.3368

Brown, A.G., Tooth, S., Bullard, J. E., Thomas, D., Chiverrel, R., Plater, A., Murton, J., (2017). The Geomorphology of the Anthropocene: Emergence, status and implications. *Earth Surface Processes and Landforms*, 42. 71–90. doi:10.1002/esp.3943.

Byizigiro, R. V., Raab, T., Maurer, T., (2015). Small-scale opencast mining: an important research field for anthropogenic geomorphology. *Journal of the Geographical Society of Berlin*, 146 (4): 213-231. DOI: 10.12854/erde-146-21

Cao, W., Sofia, G., & Tarolli, P., (2020). Geomorphometric Characterisation of Natural And Anthropogenic Land Covers. *Progress in Earth and Planetary Science*, 7 (2). 1-17, doi: 10.1186/s40645-019-0314-x.

Chirico P. G., Bergstresser S., DeWitt J. D., & Marissa A. A. (2020). Geomorphological mapping and anthropogenic landform change in an urbanizing watershed using structure-from-motion photogrammetry and geospatial modeling techniques. *Journal of Maps*. doi: 10.1080/17445647.2020.1746419.

Crutzen, P.J., & Stoermer, E.F., (2000). The Anthropocene. *Global Change Newsletter*. 41. 17-18.

Cuff, D., (2008). Anthropogeomorphology. In: Cuff D and Goudie A (eds) *Oxford Companion to Global Change*. Oxford: Oxford University Press.

Ellis E.C., Haff P. K., (2009). Earth science in the Anthropocene: New epoch, new paradigm, new responsibilities. *Eos, Transactions American Geophysical Union* 90(49): 473.

Ertek, T. A., (2017). Antropojenik Jeomorfoloji: Konusu, Kökeni ve Amacı, *Türk Coğrafya Dergisi*, 69, 69-79.

Goudie, S. A. (1993). Human Influence in Geomorphology. *Geomorphology*. 7. 37-59. doi: 10.1016/0169-555X(93)90011-P.

Henselowsky F, Rölkens J, Kelterbaum D, Bubenzer O. (2021). Anthropogenic relief changes in a long-lasting lignite mining area ('Ville', Germany) derived from historic maps and digital elevation models. *Earth Surf. Process. Landforms*. 2021;1–14. <https://doi.org/10.1002/esp.5103>

Li, J., Yang, L., Pu, R., & Liu, Y. (2017). A Review on Anthropogenic Geomorphology. *Journal of Geographical Sciences*. 27 (1). 109-128. doi: 10.1007/s11442-017-1367-7.

Nir, D., (1983). *Man, A Geomorphological Agent. An Introduction to Anthropic Geomorphology*. Dordrecht, Boston, London: Reidel.

Pierik H.J., (2021) Landscape changes and human–landscape interaction during the first millennium AD in the Netherlands. *Netherlands Journal of Geosciences*, 100 (e11)-1-15. <https://doi.org/10.1017/njg.2021.8>

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/TÜRKİYE

Price S. J., Ford J. R., Cooper A. H. Neal ., (2011) Humans as major geological and geomorphological agents in the Anthropocene: the significance of artificial ground in Great Britain. *Phil. Trans. R. Soc.* 369: 1056-1084, <https://doi.org/10.1098/rsta.2010.0296>

Rocatti, A., Fancini, F., Luino, F., De Graff, J., & Turconi, L. (2019). Morphological changes and human impact in the Entella River floodplain (Northern Italy) from the 17th century. *ScienceDirect Elsevier.* 182. 1-19.

Rózsa P., & Novák, T. (2011). Mapping anthropogenic geomorphological sensitivity on global scale. *Zeitschrift für Geomorphologie.* 55 (1). 109-117. doi: 10.1127/0372-8854/2011/0055S1-0041.

Sofia, F., Marinello, F., & Tarolli, P. (2016). Metrics for quantifying anthropogenic impacts on geomorphology: Road networks. *Earth Surface Processes and Landforms.* 41. 240-255. doi: 10.1002/esp.3842.

Steffen, W., Grinevald, J., & Crutzen, P. (2011). The Anthropocene: Conceptual and Historical Perspectives. *Philosophical Transactions of the Royal Society.* 369. 842-867. doi: 10.1098/rsta.2010.0327.

Szabó, J., David, L., & Loczy, D. (2010). *Anthropogenic Geomorphology: A Guide to Man-Made Landforms.* London, New York: Springer.

Tarolli, P., & Sofia, G. (2016). Human Topographic Signatures and Derived Geomorphic Processes Across Landscapes. *Geomorphology.* 255. 140-161. doi: 10.1016/j.geomorph.2015.12.007.

Tarolli, P., Cao, W., Sofia, G., Evans, D., & Ellis, E. (2019). From features to fingerprints: A general diagnostic framework for anthropogenic geomorphology. *Progress in Physical Geography.* 43 (1). 95-128.

Uzun, M., (2020a). Anthropogenic Geomorphology in The Dilderesi Basin (Gebze-Dilovası): Changes, Dimensions and Effects. *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE).* 41. 319-345. doi: 10.32003/igge.623378.

Uzun, M. (2020b). Antropojenik Jeomorfoloji Kapsamında Rölyefin Değişim Analizi: Ataşehir (İstanbul) Örneği, *Coğrafi Bilimler Dergisi/Turkish Journal of Geographical Sciences,* 18(1), 57-84, doi: 10.33688/aucbd.684790

Uzun, M. (2021a) Antropojenik Kaynaklı Jeomorfolojik Değişimlerin Oluşmasındaki Faktörlerin Coğrafi Analizi: Maltepe İlçesi (İstanbul) Örneği, *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi,* 16(56): 389-418. DOI: 10.14783/maruoneri.888364

Uzun, M. (2021b) İzmit Körfezi Kıyılarında İnsan Kaynaklı Jeomorfolojik Değişimler ve Süreçler / Human-Induced Geomorphological Changes and Processes on the Coasts of the Gulf of İzmit, Jeomorfolojik Araştırmalar Dergisi / Journal of Geomorphological Researches, 2021 (7): 61-81 doi: 10.46453/jader.983465

Xiang, J., Li, S., Xiao, K., Chen, J., Sofia, G., & Tarolli, P. (2019). Quantitative Analysis of Anthropogenic Morphologies Based on Multi-Temporal High-Resolution Topography. Remote Sensing, MPDI. 11. 1-20. doi: 10.3390/rs11121493.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

AGRI DAĞI ÇEVRESİNDE ARAZİ ÖRTÜSÜ DEĞİŞİKLİĞİ VE SICAKLIK BULUTLULUK EĞİLİMLERİ

Doç. Dr. Erkan YILMAZ*, Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ÖZCANLI**

Özet

Kalabalık şehirler ve çevrelerinde meydana gelen arazi örtüsü değişimleri ve endüstriyel faaliyetlere bağlı olarak artan sıcaklık, değişen yağış paternleri ve iklimsel değişkenler, çevresel problemler yaratmaya başlamış, bu da çok sayıda çalışmada incelenmiştir. Meteoroloji istasyonlarının şehirlere yakın, nispeten alçak sahalara ait verileri sunması, dağlık yüksek sahalarda ise nadiren ölçüm yapılması, su kaynaklarını oluşturan dağlık alanların incelenmesi için dezavantaj oluşturmuş, uyduların ölçüme başlaması bu durumu olumsuzluğu ortadan kaldırmıştır. Yüzeysel sıcaklığı, bulutluluk, bulut yüksekliği, yağışa geçebilecek su miktarı, nemlilik özellikleri çeşitli uydularla, düzenli bir şekilde gözlemlenmekte, MODIS uydusu da bunların içerisinde yer almaktadır. Bu çalışmada, Ağrı Dağı ve çevresindeki yüzeysel sıcaklık ve bulutluluk durumu, MODIS uydusu ile her gün, gece ve gündüz alınan görüntülerle incelenmiş, Iğdır ve Doğubayazıt meteoroloji istasyonları ile desteklenerek, sahadaki sıcaklık ve bulutluluk eğilimleri araştırılmıştır. Çalışmada önce, 1 km çözünürlükteki uydu verileri indirilmiş (4392 nokta), bu veriler analiz edilerek, aylık ortalama yüzeysel sıcaklıkları ve aylık ortalama bulutluluk oranları belirlenmiş, zaman serileri oluşturulmuştur. Veriler önce haritalanarak, gece ve gündüze ait aylık ortalama sıcaklık ve bulutluluk oranları elde edilmiş, daha sonra eğilim analizleri yapılmıştır. Eğilim analizleri, verilerin 21 yıllık olması nedeniyle Mann-Kendall sıra korelasyon testi ile gerçekleştirilmiş ve değerlendirilmiştir. 2000-2021 yılları arası dönemi kapsayan çalışma sonucunda, Ağrı Dağı çevresinde hem sıcaklık hem de bulutluluk oranını etkileyen en önemli değişkenin yükselti olduğu görülmüştür. Gece-gündüz sıcaklık ve bulutluluk oranı farkları kış aylarında düşüktür. Eğilim analizi sonucunda, gündüz ve gece yüzeysel sıcaklıklarının farklı sonuçlar gösterdiği, bunun da kar-buz-buzul erimlerinden kaynaklandığı anlaşılmıştır. Gece yüzeysel sıcaklıklarında, mayıs-temmuz önemli artışlar olduğu görülmüş, aynı dönemde gündüzleri kar-buz-buzul çevrelerinde erimeye bağlı olarak yüzeysel sıcaklık düşüşleri belirlenmiştir. Bununla birlikte, Ağrı Dağı zirve kesiminde sıcak dönemde hem gündüz hem de geceleri yüzeysel sıcaklık artışları belirlenmiştir. Mayıs ve haziran arasında dağ çevresinde artan bulutluluk oranı, temmuz-ağustos arasında azalmaktadır. Çalışmada ayrıca Iğdır ve Doğubayazıt şehirlerinin sıcaklık ve bulutluluk oranları değerlendirilmiş, Iğdır şehrinin çevresine göre gündüzleri serin geceleri daha sıcak olabildiği görülmüştür. Ağrı Dağı çevresinde, volkanik kayaların da yüzeysel sıcaklığını etkilediği, özellikle, koyu renkteki lavların gündüz sıcaklığını yükselttiği

* Ankara Üniversitesi, DTCE, Coğrafya Bölümü eryilmaz@ankara.edu.tr

** Harran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fak. Coğrafya Bölümü, mehmetozcanli@harran.edu.tr

anlaşımıştır. Gece ve gündüz sıcaklık farkları genel olarak alçak depresyon alanlarda yüksek, yüksek dağlık alanlarda düşük çıktığı Ağrı Dağı çevresinde, yıl boyunca hâkim olan düzenli-günlük terselme olayı gerçekleştiği anlaşılmıştır. Sonuç olarak, dağlık alanlarda, 1 km'lik veriler kullanılarak iklim eğilimi çalışılabileceği, bu eğilimlerin hem dağlık hem de istasyon bulunmayan diğer sahalarda kullanılabileceği görülmüştür. Hem Türkiye hem de dünyada, gelecekte çıkabilecek su problemlerinin, uydu verileri kullanılarak oluşturulabilecek modellemelerle önceden tahmin edilebileceği, iklim değişikliğinin dağlık sahalarda, hidrografik ve ekolojik olarak nasıl etkileyebileceği ortaya koyulabilecektir.

Anahtar Kelimeler: Dağlık alanlar, iklim değişikliği, MODIS, Ağrı Dağı

CLIMATE CHANGE ANALYSIS IN MOUNTAINOUS AREAS: TEMPERATURE AND CLOUDINESS TRENDS AROUND MOUNT ARARAT

Abstract

Increasing temperature, changing precipitation patterns and climatic variables due to land cover changes and industrial activities in crowded cities and their surroundings have caused environmental problems, which has been examined in many studies. The fact that meteorology stations provide data from relatively low areas close to cities, and those measurements are rarely made in mountainous high areas, created a disadvantage for examining mountainous areas that constitute water resources. Now, satellites started to measure meteorological parameters and this situation has been eliminated. Surface temperature, cloudiness, cloud height, precipitable water content, humidity characteristics are regularly observed by various satellites, including the MODIS. In this study, the surface temperature and cloudiness of Mount Ararat and its surroundings were examined with the images taken by MODIS sensors every day, day and night, and the temperature and cloudiness trends in the field were investigated, supported by the Iğdır and Doğubayazıt meteorology stations. First, satellite data with a resolution of 1 km were downloaded (4392 points), these data were analyzed, monthly average surface temperatures and monthly average cloudiness rates were determined, and time series were created. Then, the data were mapped, monthly average temperature and cloudiness rates of day and night were obtained, and then trend analyzes were made. Trend analyzes were performed and evaluated with the Mann-Kendall rank correlation test, since the data were 21 years old. As a result of the study covering the period between 2000-2021, it was seen that the most important variable affecting both temperature and cloudiness around Mount Ararat was altitude. Day-night temperature and cloudiness differences are low in winter. As a result of the trend analysis, it was understood that the daytime and nighttime surface temperatures showed different results, and this was due to the snow-ice-glacier melts. It was observed that there were significant increases in night surface temperatures from May to July, and during the same period, surface temperature decreases were determined due to melting in snow-ice-glacier environments during the day. However, surface temperature increases were determined both during the day

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

and at night in the hot period at the summit of Mount Ararat. The cloudiness rate increases around the mountain between May and June and decreases between July and August. In the study, the temperature and cloudiness rates of the cities of Iğdır and Doğubayazıt were also evaluated, and it was observed that the city of Iğdır could be cooler during the day and warmer at night compared to its surroundings. It has been understood that volcanic rocks also affect the surface temperature around Mount Ararat, and especially dark colored lavas increase the daytime temperature. It has been understood that the regular-daily inversion event that dominates throughout the year occurs around Mount Ararat, where the day and night temperature differences are generally high in low depression areas and low in high mountainous areas. As a result, it has been seen that the climate trend can be studied in mountainous areas using 1 km of data, and these trends can be used both in mountainous areas and in other areas where there is no station. It will be possible to predict future water problems both in Turkey and in the world with models that can be created using satellite data, and it will be possible to reveal how climate change can affect hydrographically and ecologically in mountainous areas.

Keywords: Mountainous areas, climate change, MODIS, Mount Ararat

Giriş

Arazi yüzey sıcaklığını ve bulutluluk oranını hesaplamak için MODIS uydu görüntülerinin kullanılması meteoroloji istasyonlarının olmadığı şehrsel alanlardan uzak olan kırsal kesimin meteorolojik verilerini elde etmede ideal bir yöntemdir (Trepte ve diğ., 2003). Özellikle meteoroloji istasyonları açısından yetersiz olan dağlar; yükselti, bakı, uzamış doğrultusu, su, enerji, iklim, orman-flora-fauna, ekonomik yapı, yerleşme-nüfus, ulaşım, spor ve turizm ile doğrudan ilgili oldukları için, bu alanlardaki faaliyetlerin planlanması ve yönetilmesi giderek artan bir öneme sahiptir. (Somuncu, 2004:5). Dağlık bölgelerdeki meteorolojik ve iklimsel değişimleri bilmek, bu alanlarda yapılacak olan bir çok beşeri ve iktisadi faaliyeti sürdürülebilir bir şekilde uygulanmasına katkı sağlayacaktır (Arking, 1991)

Sıcaklık ve bulutluluk meteorolojik olayları etkileyen önemli bir faktördür. Özellikle hava, iklim ve küresel iklim değişimlerinde önemli ipuçları verirler. Özellikle bulutluluk, karasal ve atmosferik sistemlerde yüzey sıcaklığı birikimi ve su döngüsünün dengesini sağlayabilmektedir. Bu nedenle bulutluluktaki herhangi bir değişim küresel etkiye sahip olabilmektedir. Çünkü bulutluluk gelen güneş ışınlarını etkilediği gibi yerden yansıyan ışınlarında özerinde önemli bir etkiye sahiptir (Webb ve diğ., 2006). Bulutluluğun iklimin ve meteorolojik olayların oluşum sistemlerindeki bu önemli rolü nedeniyle, bulutların dünyanın veya yeryüzünün herhangi bir yerindeki dağılımını ve değişimini belirlemek büyük önem taşımaktadır (Cotton ve Anthes, 1992). Ayrıca yüksek dağlık alanlarda meydana gelen değişiklikler, ölçüm yapılamaması, ölçümlerin maliyetli olması, verilerin süreksizlikler içermesi, mevcut ölçümlerin ise kısa olması nedeniyle mümkün olamamaktadır.

Bu çalışmada, 2000-2020 yılları arasında, Ağrı Dağı ve çevresinde aylık ortalama yüzey sıcaklıkları analiz edilmiş, yüzey sıcaklıklarının gündüz ve gece durumları ile bunların farkları belirlenmiş, sahadaki dağılışı ve bunu etkileyen faktörler incelenmiştir. Daha sonra yüzey sıcaklıklarında belirlenen eğilimler incelenmiş, bu eğilimler ile meteoroloji istasyonları arasındaki benzerlik-farklılıklar değerlendirilmiş ve yüzey sıcaklıklarının hesap edilemediği bulutlu günlerin sahadaki dağılışı ve bunda belirlenen eğilimler araştırılmıştır. Bu sayede, hem yüksek çözünürlüklü yüzey sıcaklığı verisi ile bir iklim değişikliği çalışması örneği sunulmuş, hem de Dünya ve Türkiye’de önemli bir dağlık alan olan Ağrı Dağı’nda iklim değişikliği hakkında yeni bilgiler ortaya koyulmuştur.

Veri ve Yöntem

Çalışmada, MODIS-Terra uydusuna ait görüntülerden elde edilen yüzey sıcaklığı verileri ile Meteoroloji Genel Müdürlüğü’ne (MGM) ait meteoroloji istasyonu verileri kullanılmıştır. MODIS, NASA ve Japonya Uzay Ajansı ortaklığı ile uzaya gönderilmiş, Aqua ve Terra adında iki uydu ile, 2000 yılından günümüze, her uydu ile bir gece bir gündüz görüntü alan ve arşivleyen sistemdir.

Terra uydusu, yerel saatle hem gündüz 10:30 hem de gece 22:30’da, farklı bantlarda görüntü almaktadır. Bu bantlardan biri de yüzey sıcaklığını veren ve 1 km çözünürlüğe sahip termal banttır. Çalışmada, Ağrı Dağı zirvesi merkez seçilerek, yaklaşık 25 km çevresini kapsayan, Terra uydusunun 1 km çözünürlüğe sahip, 2000-2020 yılları arası dönemi kapsayan termal verileri indirilmiş, bu veriler, her kilometre için zaman serisine çevrilmiş, daha sonra, hem aylık ortalama veriler hem de eğilim analizleri gerçekleştirilmiştir. Alınan görüntülerde eğer saha bulutlu ise yüzey sıcaklığı hesaplanamamakta, bu durum ise bulutlu gün olarak kabul edilerek bu çalışmada bulutluluk ölçüsü olarak değerlendirilmiştir.

Çalışmada ayrıca, MGM’ye ait Iğdır (17100) ve Doğubayazıt (17720) istasyonlarına ait aylık ortalama ve aylık toplam yağış verileri kullanılarak, bu değişkenlerdeki eğilimler belirlenmiştir. İstasyonların buldukları alanlarda, Terra tarafından alınan görüntülerdeki aylık ortalama yüzey sıcaklıkları ile hava sıcaklığı, bulutluluk oranları ile aylık toplam yağış verileri karşılaştırılmış, iki veri seti arasındaki ilişki de ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Elde edilen zaman serilerindeki eğilimlerin belirlenmesi amacıyla Mann-Kendall sıra korelasyon testi (Kendall, 1970; Mann, 1945) kullanılmış, S değeri edilmiştir (Eşitlik 1). Verilerden hesaplanan varyans (Eşitlik 2) değeri ve Z_{MK} (Eşitlik 3) belirlenmiş, bu değerler standart normal dağılıma göre yorumlanmıştır.

$$S = \sum_{k=1}^{n-1} \sum_{j=k+1}^n \text{ışrt}(x_j - x_k) \quad (1)$$

$$\text{Var}(S) = \frac{1}{18} \left[n(n-1)(2n+5) - \sum_{i=1}^{n_t} t_i(t_i-1)(2t_i+5) \right] \quad (2)$$

$$\begin{aligned} m &= 1 & \text{eğer } S < 0 \\ m &= 0 & \text{eğer } S = 0 \\ m &= -1 & \text{eğer } S > 0 \end{aligned} \quad Z_{MK} = \frac{S + m}{\sqrt{\text{Var}(S)}} \quad (3)$$

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Sonuçta eğilimler, $p < 0,05$ seviyesinde sınanmış, Mann-Kendall Z değeri 1,96'da büyük ise anlamlı artma, -1,96'dan daha düşükse anlamlı azalma şeklinde değerlendirilmiştir.

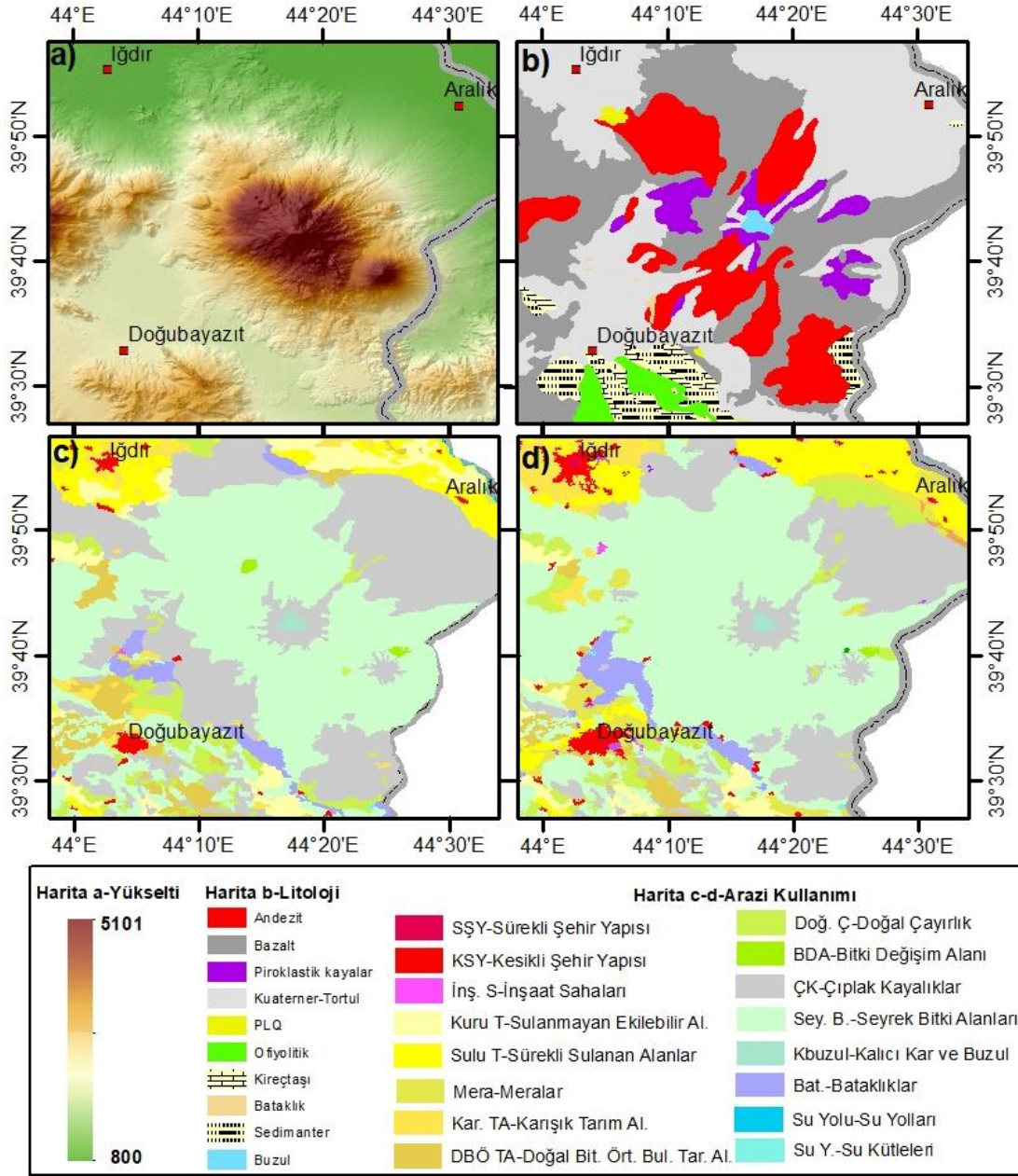
Çalışma Alanı Özellikleri

Türkiye'nin en yüksek dağı (5137 m.) olan Ağrı Dağı aynı zamanda Avrupa, Kafkaslar ve Ortadoğu'nun da ikinci büyük dağıdır. 17 Kasım 2004 tarih ve 25643 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak Milli Park olarak ilan edilmiştir. Saha Küçük Ağrı (Büyük Ağrı'nın güneydoğusunda ve 3896 m.) ve Büyük Ağrı (5137 m.) olmak üzere, iki dev volkan konisi ile temsil edilir. Yaklaşık 1200 km²'lik bir kaide üzerine oturmuş olan ve çevrelerinde çok sayıda parazit koniler bulunan her iki dağı kütlesi yaklaşık 3000 m. lerde, yani Serdarbulak Geçidi ile birbirinden ayrılarak Büyük ve Küçük Ağrı Dağı adıyla yükselirler (Doğanay,2003 aktaran Kaya, 2016).

Çalışma alanı Ağrı Dağı zirvesi ve çevresindeki sahaları kapsamakta, Küçük Ağrı Dağı, Doğubeyazıt ve Iğdır Ovası'nın bir kısmını da içine almaktadır (Şekil 8a). Sahada üç ana yükselti birimi ve aralarında depresyon alanları yer almaktadır. Bu yüksek alanlardan ilkini Küçük ve Büyük Ağrı Dağı volkanik kütlesi oluşturmaktadır. İkinci önemli yükselti, Doğubeyazıt doğusunda yer alan Sıralı Dağ ve güneyindeki Akyayla Tepelerinin yer aldığı sahadır. Diğeri ise, Zor ve Pamuk Dağı'nın yer aldığı, Ağrı Dağı batısındaki yüksek sahadır. Ağrı Dağı kuzeyinde, Aras Vadisi (800 m) ve Iğdır Ovası (850 m), güneybatısında ise Doğubeyazıt Ovası (1500 m) yer almaktadır.

Çalışma alanı, litolojik olarak farklı özellikler göstermektedir. Ağrı Dağı çevresi, çeşitli zamanlar oluşmuş piroklastik materyal ile büyük ölçüde bazalt ve andezitten oluşmaktadır. Vadi tabanı ve ovalar, alüvyonlardan meydana gelmekte, bazı sahalarda ise birikinti yelpazesi malzemesi ile morenlere de rastlanmaktadır (Şekil 8b). Doğubeyazıt güneyinde ise, neritik kireçtaşı ve çeşitli zamanlarda oluşmuş sedimanter birimler bulunmaktadır.

Ağrı Dağı zirvesi buzullarla kaplıyken, buzullar çevresinde çıplak kayalık sahalara yer almakta, bu sahalara da seyrek bitki alanları çevrelemektedir (Şekil 8c-d). Iğdır doğusunda, Aras vadi tabanında sulu tarım alanları yer almakta, bu sahalara mera ve bitki değişim alanları çevrelemektedir. Sahada iki şehirsal alan (Iğdır ve Doğubeyazıt) geniş alan kaplamakta, ayrıca köy yerleşim alanları bulunmaktadır. Doğubeyazıt Ovası'nda bataklıklar bulunmakta, bu alanlar, 2018 yılında 1990'a göre geniş sahalara yayılmaktadır (Şekil 1).

Şekil 8. Ağrı Dağı çevresi rölyefi (a), jeolojisi (MTA, 2005)(b), 1990 (c) ve 2018 (d) CORINE arazi örtüsü (CORINE, 2019)

Bulgular ve Tartışma

Bu bölümde, önce çalışma alanında MODIS-Terra uydusundan elde edilen aylık ortalama yüzey sıcaklığı ve aylık ortalama bulutluluk oranları anlatılmış, ardından bunlardaki eğilimler incelenmiştir. En sonda ise, Iğdır ve Doğubeyazıt istasyonlarındaki hava sıcaklığı ve yağışlar ile, yüzey sıcaklığı ve bulutluluk eğilimleri karşılaştırılmıştır.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

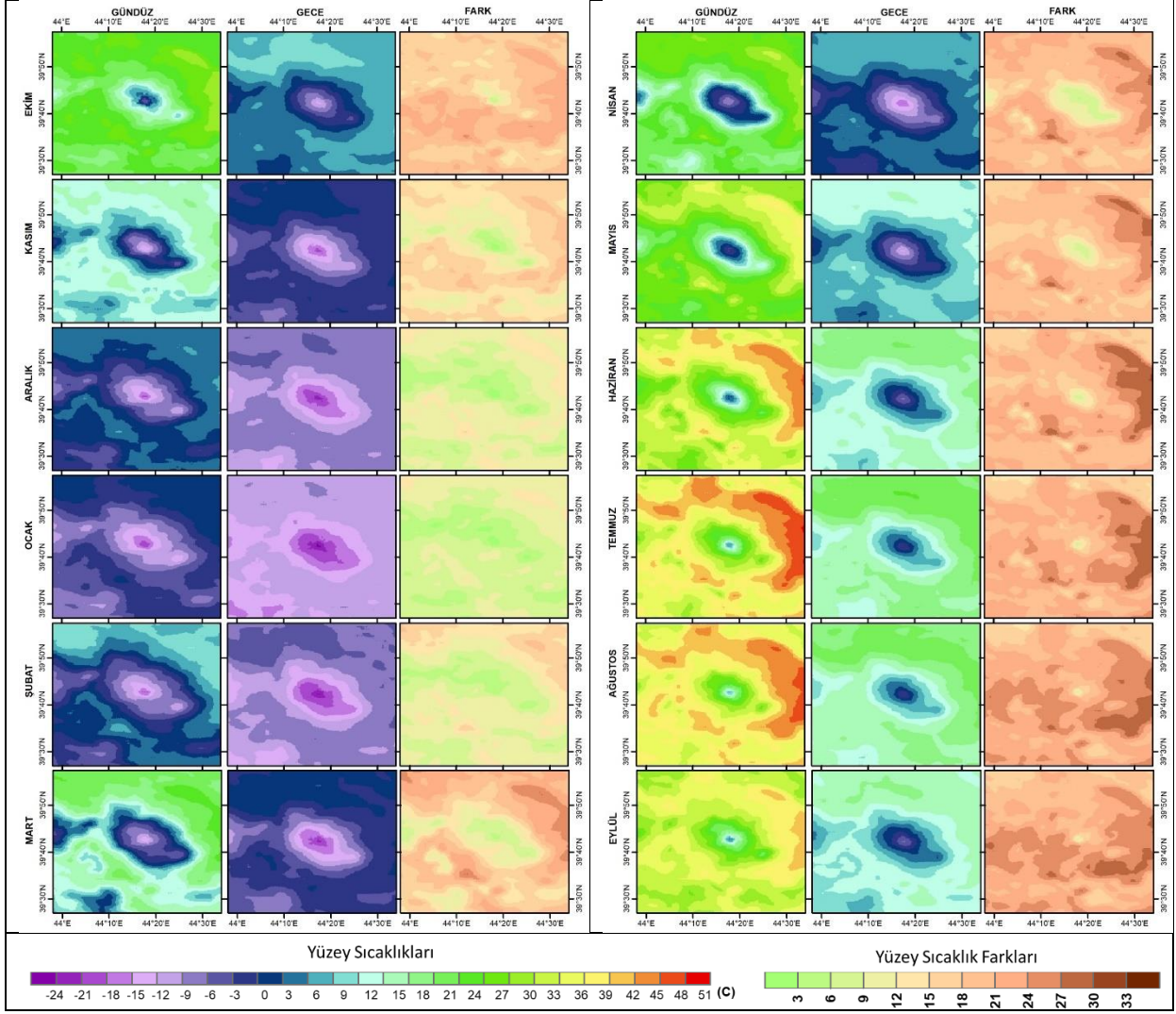
Sıcaklık ve Bulutluluk Özellikleri

Sıcaklık Özellikleri

Ağrı Dağı ve çevresinde yüzey sıcaklık dağılışına bakıldığından ilkbahar aylarını bir bütün olarak açıklayacak olursak; mart ayından itibaren gündüz yüzey sıcaklıklarının belirgin bir şekilde artmaya başladığı dikkat çekmektedir. Özellikle Ağrı Dağı ve çevresinde ısınmanın bakının da etkisine bağlı olarak gündüz yüzey sıcaklığının güneyde yüksek olması beklenirken Ağrı dağının kuzeyinde yer alan İğdir depresyonunun gündüz yüzey sıcaklığının 24 ile 27 dereceye kadar çıktığı gözlenmektedir. güney yamacında yer alan Doğubeyazıt, Karaburun ve Uzunyazı depresyonunda ise gündüz yüzey sıcaklığı 15 ile 18 derece arasındadır. Yani Mart ayında aynı günde Ağrı dağının kuzeyi ile güneyi arasında yaklaşık 12 derecelik sıcaklık farkı bulunmaktadır (Şekil 2).

Mart ayı gece yüzey sıcaklığına bakıldığında ise Ağrı Dağı'nın kuzeyi ile güneyi arasındaki gündüz sıcaklık farkının gece görülmediği dikkat çekmektedir. Ağrı Dağı ve çevresinde mart ayında gece yüzey sıcaklığının en düşük olduğu alan Ağrı Dağı'nın yüksek noktaları olarak görülmektedir (Şekil 2).

Mart ayındaki yüzey sıcaklık farklarının dağılışına bakıldığında sıcaklık farkının en yüksek olduğu alanlar Ağrı Dağı'nın kuzey doğusundaki Aras depresyonu olduğu görülür. Burada Ermenistan'ın bir kısmı ve Ağrı ilinin Aralık ilçe merkezi bulunmaktadır. Ayrıca mart ayı yüzey sıcaklık farkı haritasına bakıldığında Ağrı dağının güneyinde küçük bir alanda sıcaklık farkının yüksek olduğu da dikkat çeker. Bu kısım Topçatan ile Yaygınyurt kırsal mahalleri arasındaki depresyona tekabül etmektedir (Şekil 2).

Şekil 9. Ağrı Dağı çevresinde aylık ortalama yüzey sıcaklığı ve farkları

Nisan ayına gelindiğinde yüzey sıcaklıklarının yükseldiği Ağrı Dağının Kuzeyi ile güneyi arasındaki sıcaklık farklarının ortadan kaldığı ve genel olarak yüzey sıcaklıklarında bir homojenleşme olduğu görülür. Sıcaklıklar Ağrı Dağı yamacı boyunca yükseltinin etkisine bağlı olarak bir düşüş eğilimindedir (Şekil 2).

Nisan ayı yüzey sıcaklık farkı Ağrı Dağı ve çevresinde fazla iken Ağrı dağı yamaçları ve zirvesinde yüzey sıcaklık farkı azdır (Şekil 2).

Mayıs ayına gelindiğinde Ağrı Dağı ve çevresinde gündüz yüzey sıcaklıklarının genel olarak 30 derece ve üzerine çıktığı, kuzeydoğusundaki depreyonda gündüz yüzey sıcaklığının en yüksek 36 ile 39 dereceye ulaştığı görülür. Ağrı Dağı güneyinde yer yer adacıklar halinde 36 derece ve üzeri sıcaklık adacıklarında görülmektedir. Bu durum bu alanların sulak alan olmasından ileri gelmektedir. Bu aydada yine sıcaklık farkı Ağrı Dağı yamaçları ve zirvesinde az, kuzeydoğuve güneyinde yüzey sıcaklık farkı fazladır (Şekil 2).

Yaz aylarını teşkil eden Haziran, temmuz ve ağustos aylarındaki gündüz yüzey sıcaklıkları bahar aylarına göre daha da artmıştır. Ağrı Dağı yamaçları ve zirve hariç çalışma alanının genelinde gündüz yüzey sıcaklığı 33 derece ile 45 derece arasında değişmektedir. Gece yüzey sıcaklığı ise 9 derece ile 15 derece arasında değişmektedir. Yine yükseltinin

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/TÜRKİYE

etkisine bağlı olarak gece yüzey sıcaklıkları Ağrı Dağı ve yamaçları boyunca zirveye doğru azalmaktadır (Şekil 2).

Yaz ayları boyunca dikkati çeken önemli bir gözlemde gece ile gündüz arasındaki yüzey sıcaklık farkını gösteren haritalara bakıldığında Haziran ayından ağustos ayına kadar yüzey sıcaklık farkının en yüksek olduğu alan Ağrı Dağı'nın Kuzeydoğusundan güneydoğusuna doğru bir kayma eğilimi gösterdiği saptanmıştır (Şekil 2).

Sonbahar aylarına gelindiğinde Eylül ayı itibari ile 39 derecenin üzerindeki yüzey sıcaklıkları ortadan kalkıyor. Yerini 26 ile 39 derece arasındaki sıcaklıklara bırakıyor. Saha bu aydan sonra kademeli bir şekilde soğumaya başlıyor. Gece yüzey sıcaklığı ise yine Ağrı Dağı zirvesi ve yamaçları hariç 6 derece ile 12 derece arasında değişmektedir. Gece ile gündüz arasındaki yüzey sıcaklık farkına bakıldığında farkın en yüksek olduğu alan Ağrı dağının güneyine kaymıştır (Şekil 2).

Ekim ayında genel olarak sahada bir sıcaklı homojenleşmesi söz konusudur. Ağrı dağı ve yamaçları hariç sahanın yüzey sıcaklığı genel olarak 18 ile 24 derece arasındadır. Gece yüzey sıcaklığı dağılımına bakıldığında genel olarak çevreden Ağrı Dağı ve yamaçlarına doğru yüzey sıcaklığı azalmaktadır. Bu ayda gece ile gündüz arasındaki yüzey sıcaklık fark haritası genel olarak homojen bir dağılım göstermektedir. Saha genelinde yüzey sıcaklık farkı 18 ile 24 derece arasındadır (Şekil 2).

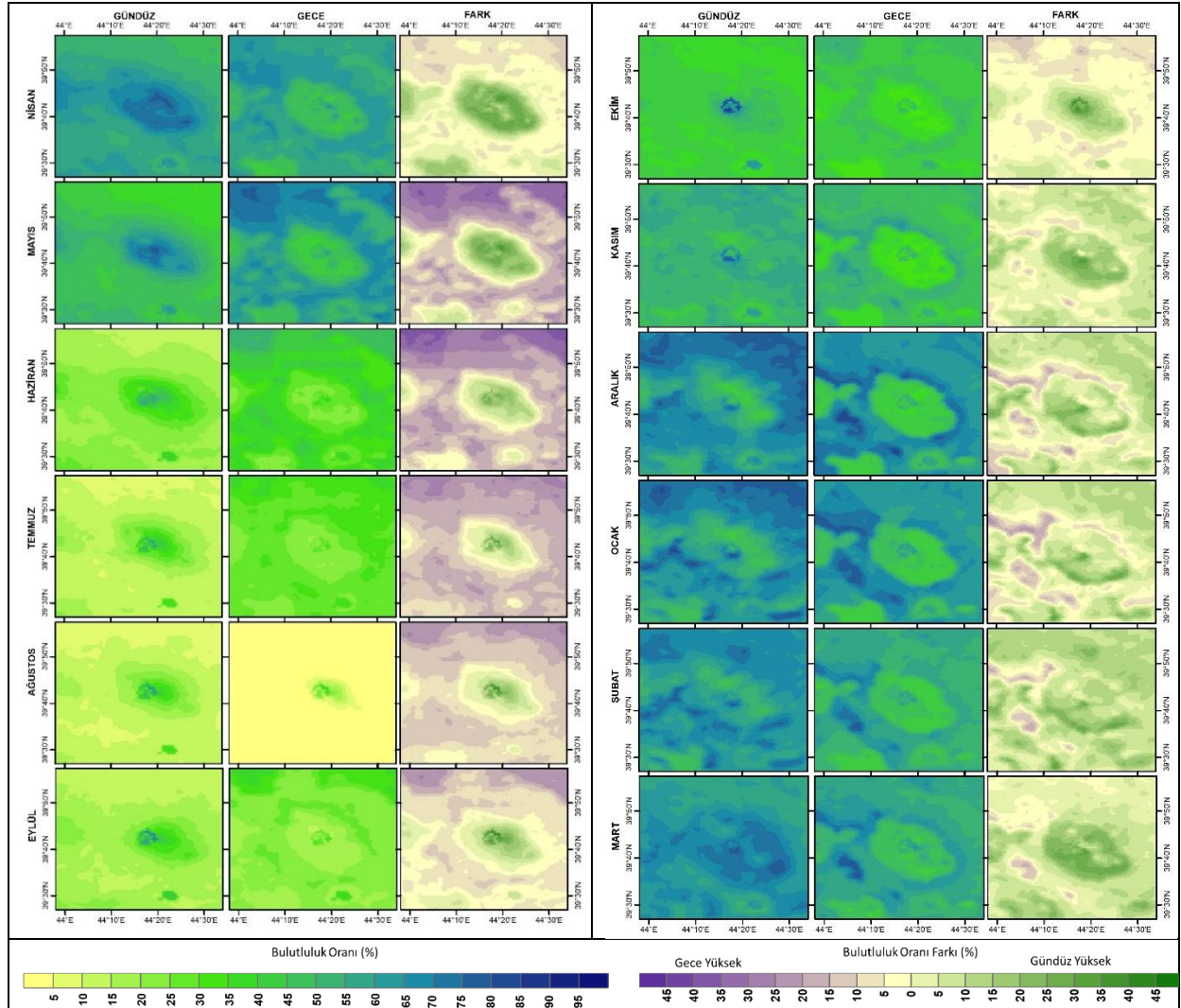
Kasım ve aralık aylarında saha yüzey sıcaklıkları 0 derecenin altına doğru bir eğilim sergileyerek çok kısa bir sürede (Kasım Aralık) yüzey sıcaklıkları sıfırın altı 3 ile 6 dereceye düşmüştür. Bu mevsimde gece ile gündüz arasındaki yüzey sıcaklık farkları mevsim sonuna doğru azalmaktadır (Şekil 2).

Aralık, ocak ve şubat aylarını içine alan kış mevsimi boyunca sıfırın altındaki yüzey sıcaklık alanları hem gündüz hem gece alansal olarak genişlemiş, sahanın tamamında sıfırın altında 3 derece ve üstü sıcaklıklarla kendini göstermektedir. Şubat ayında yeniden Ağrı Dağı kuzeydoğusunda bulunan depresyon alanında yüzey sıcaklıklarının kademeli artışın bir başlangıcının oluşmaya başladığı görülür (Şekil 2).

Bulutluluk Özellikleri

İlkbahar aylarının başından itibaren mart ayında gündüz bulutluluk oranı %70 ile %80 arasında değişirken bu oran nisan mayıs aylarında azalmaktadır mayı ayındaki gündüz bulutluluk oranı %35 ile %45 arasına gerilemiştir. Bu mevsimdeki gece bulutluluk oranlarına bakıldığında ise mart ayında gece bulutluluk oranı az iken nisan ve mayıs ayına gelindikçe sahadaki gece bulutluluk oranı artış göstermektedir.

Gündüz ile gece arasındaki bulutluluk oranı farklarına bakıldığında mart ayında sahada gündüz bulutluluk oranı fazla iken mayıs ayında ise gece bulutluluk oranı farkı fazladır.

Şekil 10. Ağrı Dağı çevresinde aylık ortalama bulutluluk oranları ve farkları

Yaz mevsiminde sahada bulutluluk oranı haziran ayından itibaren azalmaya başlamıştır. Haziran ayında bulutluluk oranı %30-ılr %45 arasında iken temuz ve ağustos aylarında bu oran oldukça gerilemiş gündüz bulutluluk oranı sahanın büyük bir bölümünde %15 altına düşmüştür. Saha daki gece bulutluluk oranında yaz mevsiminde çarpıcı bir değişim gözlenmiş olup, haziran ayında gece bulutluluk oranı %30 ile %45 arasında değişirken ağustos ayına gelindiğinde sahadaki gece (neredeyse homojen bir görünüm sergileyerek) bulutluluk oranı %5 in altına düştüğü gözlenmiştir. Sahada Ağrı Dağı ve yamaçlarında gündüz bulutluluk oranı farkı yüksek iken gece çevresinde bulutluluk oranı farkı yüksektir.

Sahada sonbahar mevsiminde gündü bulutluluk oranlarında artış gözlenirken bu artış kasım ayına kadar etkili bir şekilde devam etmektedir. Sahada gündüz bulutluluk eğilim hızı bu mevsimde daha yüksek iken gece gündüz kadar hızlı bir şekilde bulutluluk oranı artmamıştır. Bu durumu bu aylara ait olan fark haritalarından da görebilirsiniz.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

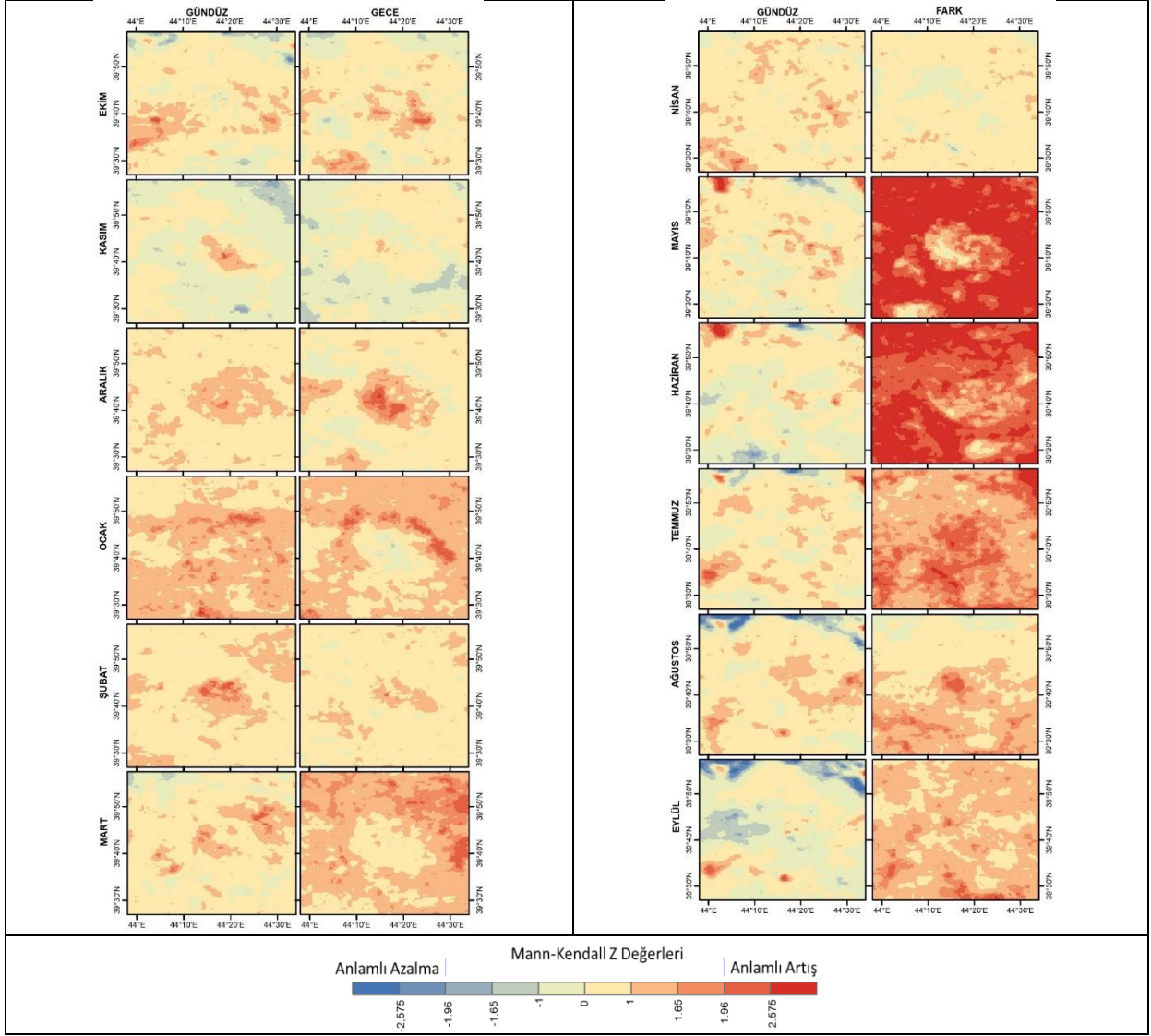
Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Kış mevsimine gelindiğinde aralık, ocak ve şubat aylarında gündüz bulutluluk oranı %60 ile %80 arasında değişmekte olup gece özellikle Ağrı Dağı zirvesi ve yamaçları bulutluluk oranı dah düşük bir görünüm sergilemektedir.

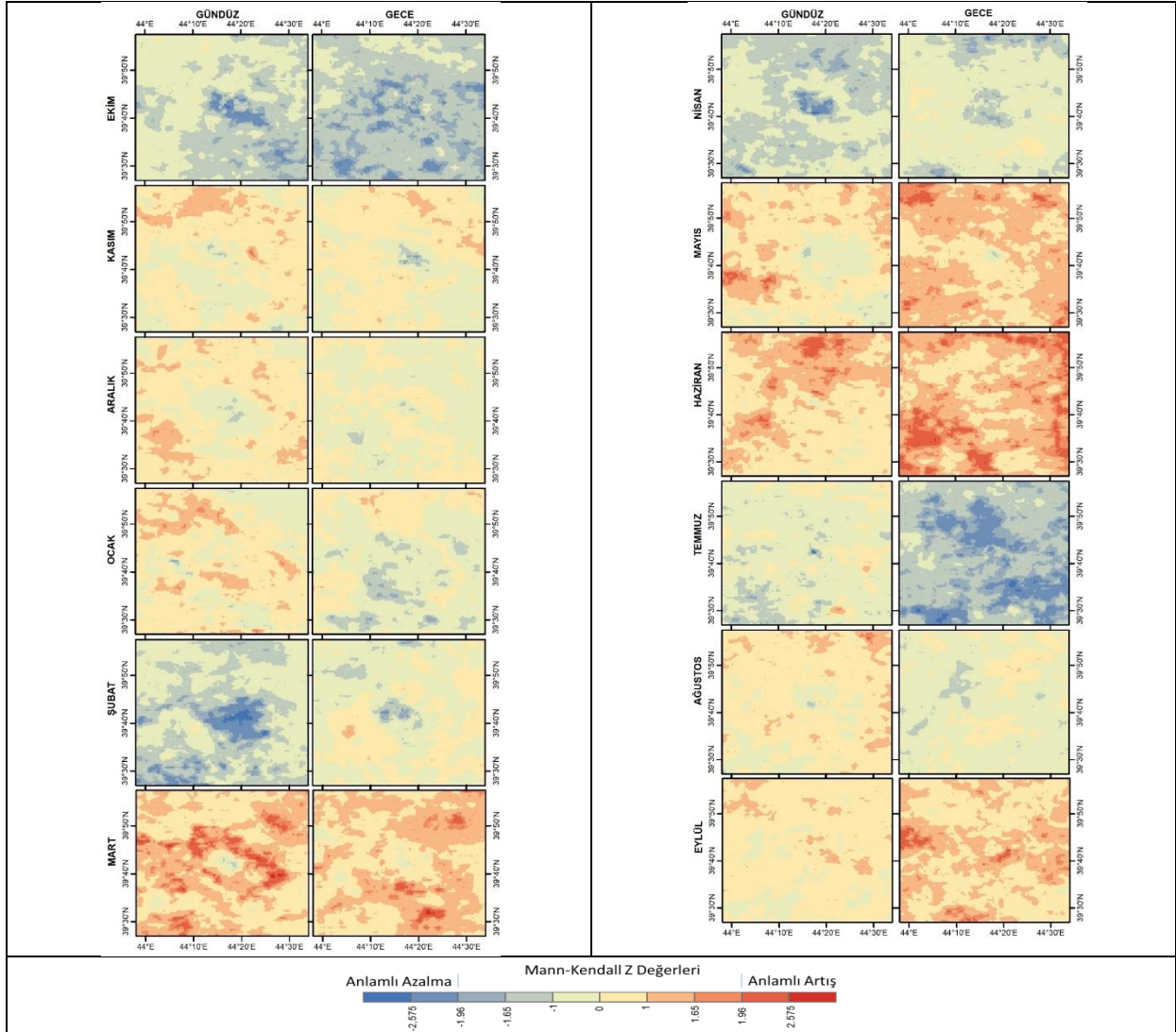
Sıcaklık ve Bulutluluk Eğilimleri

Özellikle ilkbahar aylarında güneş ışınlarının gelme açısının dikleşmesine bağlı olarak sahada genel bir ısınma söz konusu olup, gündüz yüzeyin ısınmasına bağlı olarak gece sahanın genelinde anlamlı sıcaklık artışları sökonudur. Özellikle mayıs ayında sahada gece yüzey sıcaklıkları anlamlı bir şekilde artmıştır.

Bu durum mevsimsel döngüye bağlı olarak devam etmiş Yaz aylarına gelindiğinde bu anlamlı artışla özellikle gece kendini belli etmektedir. Ağustas ayından itibaren sahada anlamlı azalma alanları küçük küçük kendini belli etmeye başlamış olup Snbahar aylarına gelindiğinde mevsimsel döngümün etkisine bağlı olarak anlamlı azalma alanlarında belirgi artışlar söz konusudur.

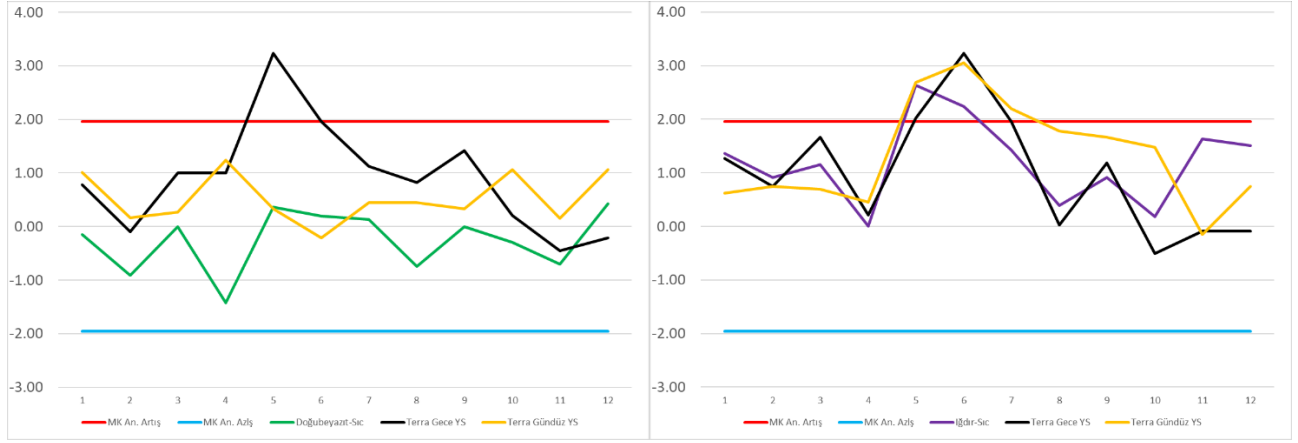
Şekil 11. Ağrı Dağı çevresinde aylık ortalama yüzey sıcaklığı eğilimleri

Şekil 12. Ağrı Dağı çevresinde aylık ortalama bulutluluk oranı eğilimleri

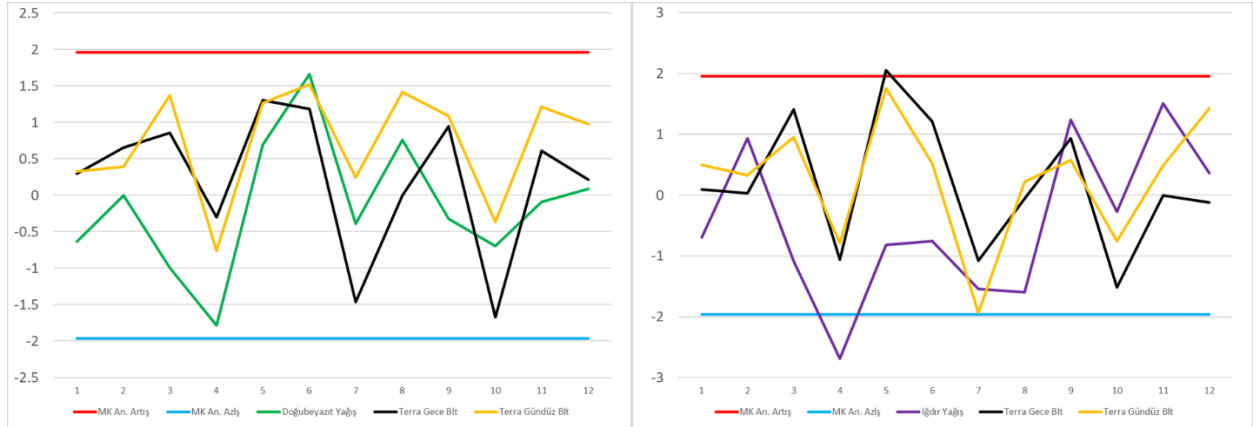
MODIS verisi ile İstasyon Verisi Karşılaştırması

İğdır meteoroloji istasyonu aylık ortalama hava sıcaklıkları incelendiğinde genel olarak artış eğilimi gösterdiği, artışların mayıs ve haziran aylarında istatistiksel anlam kazandığı görülmektedir (Şekil 14). Benzer şekilde, istasyonun bulunduğu noktadaki MODIS yüzey sıcaklıkları da artış eğilimi göstermekte, mayıs-haziran arasında ise artışların istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Bu benzerlikler Doğubeyazıt istasyonunda belirlenememiş, aylık ortalama hava sıcaklıkları belirgin bir eğilim göstermemiş, buna rağmen, gece yüzey sıcaklıklarında anlamlı artışlar belirlenmiş, bu artışlar İğdır istasyonuna benzer şekilde mayıs ayında istatistiksel anlam kazanmıştır.

Şekil 13. Doğubayazıt ve Iğdır istasyonları sıcaklık ve bu istasyonların MODIS yüzey sıcaklık eğilimleri.

Iğdır istasyonunda, 2000-2020 yılları arasındaki aylık toplam yağışlardaki eğilimler incelendiğinde, sıcak dönemde azalma, sonbahar ve kış aylarında ise artma eğilimi görüldüğü, nisan ayındaki azalmanın ise istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir (Şekil 14). Hem gece hem de gündüz için hesaplanan aylık ortalama bulutluluk oranlarındaki eğilimler, istasyon yağışı eğilimleri ile genelde paralel gitmekte, bununla birlikte, gece artışları Mayıs ayında istatistiksel anlam kazanmaktadır.

Şekil 14. Doğubayazıt ve Iğdır istasyonları yağış ve bu istasyonların MODIS bulutluluk oranlarındaki eğilimler.

Doğubayazıt istasyonunda, aylık toplam yağış eğilimleri, yıl içerisinde belli bir düzen göstermemekte ve hiçbir ayda istatistiksel anlam seviyesini aşmamaktadır (Şekil 14). Benzer şekilde, aylık ortalama gece ve gündüz bulutluluk oranı eğilimleri de yağış eğilimlerine paralellik göstermekte ve istatistiksel anlam seviyesini aşmamaktadır.

Sonuç

Çalışmada elde edilen sonuçlar aşağıda maddeler halinde sunulmuştur.

- Ağrı Dağı çevresinde sıcaklık dağılışında yükselti önemli bir rol oynamakta, yükseldikçe hem gece hem de gündüz sıcaklıkları düşmektedir.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

- Ağrı Dağı çevresinde gündüzleri yükseltiye bağlı olarak artan bulutluluk oranı geceleri düşmektedir.
- Hem bulutluluk oranları hem de aylık gece-gündüz sıcaklık farklarına bakılarak, Ağrı Dağı çevresinde yıl boyu düzenli bir şekilde devam eden terselme olayı oluştuğu anlaşılmaktadır.
- Ağrı Dağı çevresinde, gece ve gündüz yüzey sıcaklık eğilimleri farklılık göstermekte, gündüz kar-buz ve buzul erimesi olan sahalarda yüzey sıcaklık azalması görülmektedir.
- Gece yüzey sıcaklıklarında, mayıs-temmuz aylarında önemli artışlar olduğu görülmektedir.
- Ağrı Dağı zirve kesiminde sıcak dönemde hem gündüz hem de geceleri yüzey sıcaklık artışları olmaktadır.
- Iğdır meteoroloji istasyonundaki hava ve yüzey sıcaklık eğilimleri paralellik göstermekte, özellikle yaz başında aylık ortalama değerler anlamlı artışlar göstermektedir.
- Hem Iğdır hem de Doğubeyazıt istasyonlarındaki aylık ortalama bulutluluk oranı eğilimleri ile aylık toplam yağış eğilimleri paralellik göstermekte, genel olarak durağan bir eğilim sergilemektedir. Iğdır'da nisan yağışları azalmaktadır.
- MODIS-Terra yüzey sıcaklık ve bulutluluk oranları eğilimleri ile aylık ortalama hava sıcaklıkları ve yağış değerleri arasında ilişkiler bulunmakta, bu değerlerdeki eğilimler benzerlikler göstermektedir. Dağlık alanlarda istasyon yokluğu, bu benzerlik göz önüne alınarak, MODIS verilerinde eğilimler ile tamamlanabilir.

Kaynaklar

- Arking, A. (1991). The radiative effects of clouds and their impact on climate. *Bulletin of the American Meteorological Society*, 72(6), 795-814.
- Cotton, W. R., & Anthes, R. A. (1992). *Storm and cloud dynamics*. Academic press.
- CORINE. (2019). *CORINE Land Cover — Copernicus Land Monitoring Service*.
<https://land.copernicus.eu/pan-european/corine-land-cover>
- Doğru, M. (1989). Ağrı Dağı. *AKDITYK COĞR. ARA_T.*, 1, 85–90.
- Kaya, F. (2016). Ağrı Dağı'nın turizm potansiyeli ve değerlendirme durumu. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 34, 217–229.
- Kendall, M. G. (1970). Rank Correlation Methods. İçinde *Probability and Statistical Inference, Second Edition*. Griffin. <https://doi.org/10.1002/9780470191590.ch15>

- Mann, H. B. (1945). Nonparametric Tests Against Trend. *Econometrica*, 13(3), 245–259.
<https://doi.org/10.2307/1907187>
- MTA. (2005). *1:500.000 Ölçekli Türkiye Jeoloji Haritası: Ankara*
- Somuncu, M. (2004). Dağcılık ve dağ turizmindeki ikilem: Ekonomik yarar ve ekolojik bedel. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 2(1), 1-21.
- Trepte, Q., Minnis, P., & Arduini, R. F. (2003). Daytime and nighttime polar cloud and snow identification using MODIS data. In *Optical Remote Sensing of the Atmosphere and Clouds III* (Vol. 4891, pp. 449-459). SPIE.
- Webb, M. J., Senior, C. A., Sexton, D. M. H., Ingram, W. J., Williams, K. D., Ringer, M. A., & Taylor, K. E. (2006). On the contribution of local feedback mechanisms to the range of climate sensitivity in two GCM ensembles. *Climate dynamics*, 27(1), 17-38.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

KÜRESEL İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNE YÖNELİK TEZLERİN İNCELENMESİ

Zeynep BOZTAŞ ALKAN*, Dr. Öğr. Üye. Belma BARAK**

Özet

İnsanoğlunun doğayı kontrol etmeye çalışması beraberinde birçok çevre sorununu getirmektedir. Bu çevre sorunlarının başında küresel ısınmaya bağlı olarak küresel iklim değişikliği gelmektedir. Küresel ısınma; atmosfere salınan gazlar nedeniyle oluşan sera etkisinin sonucunda kara, deniz ve havada yıl boyunca ölçülen sıcaklıkların ortalamasının artmasına verilen isimdir. Küresel iklim değişikliği ise; küresel ısınmanın bir sonucu olarak sera etkisi yaratan gazların atmosferde artmasıyla yeryüzüne inen güneş ışınlarının tekrar atmosfere yansımayıp yeryüzünde kalmasından kaynaklanır. Bir süreç olan küresel iklim değişikliğini gözlemlemek o sürece tanık olanlar için mümkün olmakta ve gözlemler de iklimin küresel ölçekte değiştiğini göstermektedir. İnsanlar başta olmak üzere tüm canlı hayatını derinden etkileyecek bu değişim başlı başına bir sorun olmaktadır. Son yıllarda çevre sorunlarının artmasıyla beraber insanları bilinçlendirmek için bu konuda yapılan çalışmalarda artmaktadır. Bu problem durumundan hareketle yaptığımız çalışmada Türkiye’de küresel iklim değişikliği üzerine yazılan tezlerin incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi modeli kullanılmıştır. Araştırmada küresel iklim değişikliği ile ilgili yayımlanmış tezleri belirlemek için YÖK Ulusal Veri Tabanı kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen veriler Yükseköğretim Kurulu’nun (YÖK) Ulusal tez merkezinden (tez.yok.gov.tr) yararlanılarak toplanmıştır. Araştırmada, nitel veri analizlerinden içerik analizi kullanılmıştır. YÖK’ün resmi internet sitesinde bulunan ulusal tez merkezi sayfasında “küresel iklim değişikliği, iklim değişikliği, atmosfer, sera etkisi, küresel ısınma” anahtar kelimeleri yazılarak tarama yapılmıştır. Tarama sonucunda elde edilen tezler ayrıntılı olarak incelenmiştir. Belirlenen ölçütler dahilinde araştırmaya eğitim alanı dışında yapılan 39 adet yüksek lisans, 15 adet doktora tezi olmak üzere toplam 54 adet tez ve eğitim alanında yapılan 32 adet yüksek lisans, 5 adet doktora tezi olmak üzere 37 tez dahil edilmiştir. 2007-2021 yıllarında yapılan yüksek lisans ve doktora tezlerinin hangi yılda, hangi üniversitelerde yapıldığı, hangi yöntem, model, veri toplama araçları ve analiz yöntemlerinin kullanıldığı, çalışma grubu katılımcı/ evren ve örnekleminin kimler olduğu araştırılmıştır. Eğitim alanı dışında yazılan tezlerin çoğunlukla çalışma alanı uluslararası sözleşmeler olurken diğer tezlerin çalışma grubu/katılımcı/örneklemini değişkenlik göstermektedir. Ayrıca eğitimle ilgili araştırmalarda öğretmen adayları, öğretmenler, ortaöğretim öğrencileri ve ilköğretim öğrencileri ile çalışılmıştır. Eğitim alanında yazılan

* Bartın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı YL öğrencisi, Bartın zboztasalkan@gmail.com

**Bartın Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD, Bartın belmabarak@bartin.edu.tr

tezlerin örnekleme çoğunlukla fen bilgisi öğretmen adaylarıyken diğerlerinin örnekleme farklı eğitim kademeleri ve çeşitli branşlardaki öğretmen adaylarıdır. Sonuçlar frekans olarak tablolar halinde gösterilmiştir. Bulgular çalışmaların büyük çoğunluğunun yüksek lisans tezlerinden oluştuğu, doküman inceleme ve tarama modelinden yararlandığı, istatistiksel ve içerik veri analizini kullandığını ortaya koymuştur. Çalışmalar incelendiğinde küresel ısınmaya bağlı olarak ortaya çıkan küresel iklim değişikliği son yıllarda önemi anlaşılmış olmakla beraber başta insanı beraberinde doğayı ve diğer canlıların yaşamını olumsuz yönde etkileyecek ciddi sonuçlar ortaya çıkaran bir çevre sorunudur. Araştırmacılar çeşitli yöntemler kullanarak farklı çalışma alanlarında önemli sonuçlar ve çıkarımlar elde etmiştir. Bu sonuçlar arasında en çok göze çarpan küresel iklim değişikliğinin ileriki yıllarda çevreye vereceği zararlarıdır. Bu da iklim değişikliğine karşı önlemler almamız gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır. Ulaşılan sonuçlar doğrultusunda önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İklim değişikliği, Küresel iklim değişikliği, Küresel ısınma

EXAMINATION OF THESIS ON GLOBAL CLIMATE CHANGE

Abstract

Mankind's attempt to control nature brings with it many environmental problems. One of these environmental problems is global climate change due to global warming. Global warming; It is the name given to the increase in the average temperature of the land, sea and air measured throughout the year as a result of the greenhouse effect caused by the gases released into the atmosphere. Global climate change is; As a server of global warming, it is caused by the increase of the greenhouse effect gases in the atmosphere, and the sun rays that descend to the earth are not reflected back to the atmosphere and remain on the earth. Observing global climate change, which is a process, is possible for those who witness that process, and observations show that the climate is changing on a global scale. This change, which will affect the life of all living things, especially humans, is a problem in itself. With the increase in environmental problems in recent years, studies on this subject have been increasing in order to raise awareness of people. In our study based on this problem situation, it is aimed to examine the theses written on global climate change in Turkey. In this study, the document analysis model, one of the qualitative research methods, was used. In the research, YÖK National Database was used to determine the published theses on global climate change. The data obtained in the research were collected by using the National thesis center (tez.yok.gov.tr) of the Council of Higher Education (YÖK). Content analysis, one of the qualitative data analysis, was used in the research. The national thesis center page on the official website of YÖK was scanned by typing the keywords "global climate change, climate change, atmosphere, greenhouse effect, global warming". The theses obtained as a result of the scanning were examined in detail. Within the determined criteria, a total of 54 theses, including 39 master's and 15 doctoral theses, and 37 theses, including 32 master's and 5 doctoral theses, were included in the research. It was investigated in which year, in which universities, the master's and doctoral theses made in 2007-2021 were made, which method, model, data collection tools and analysis methods were used, and who the study group participant / universe and sample were. While the field of study of theses written outside the

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresel İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/TÜRKİYE

field of education is Kyoto protocol and international studies, the working group/participant/sample of other theses varies. In addition, in education-related research, pre-service teachers, teacher group, secondary school student group and primary school group were studied. While the sample of theses written in the field of education is mostly science teacher candidates, the samples of the others are teacher candidates from different education <levels and various branches. The results are shown in tables as frequency. The findings revealed that the majority of the studies consisted of master's theses, benefited from document review and scanning model, and used statistical and content data analysis. When the studies are examined, the importance of global climate change, which has emerged due to global warming, has been understood in recent years, but it is an environmental problem that causes serious consequences that will adversely affect the life of humans, nature and other living things. Researchers have obtained important results and inferences in different fields of study by using various methods. The most striking among these results is the damage that global climate change will cause to the environment in the coming years. This clearly shows that we need to take measures against climate change. Suggestions were made in line with the results obtained.

Keywords: Climate change, Global climate change, Global warming

Giriş

Geçmişten günümüze nüfusun hızla artması enerji kaynaklarının tüketimini de arttırmaktadır ve teknolojinin gelişmesiyle insanların doğayı kontrol etme çabası birçok çevre sorununa sebep olmaktadır. Özellikle 1990'dan bu yana göze çarpan dünyayı tehdit eden çevre sorunlarının başında küresel ısınma ve küresel iklim değişikliği gelmektedir (Doğan & Tüzer,2011). Birleşmiş Milletlerin son 30 yılda yaptıkları çalışmalar da incelendiğinde en önemli çevresel sorunun küresel ısınmaya bağlı olarak küresel iklim değişikliği olduğu anlaşılmaktadır (Barak & Gönençgil,2020).

Küresel ısınma; atmosfere salınan gazlar nedeniyle oluşan sera etkisinin sonucunda kara, deniz ve havada yıl boyunca ölçülen sıcaklıkların ortalamasının artmasına verilen isimdir. Küresel iklim değişikliği ise; küresel ısınmanın bir sonucu olarak sera etkisi yaratan gazların atmosferde artmasıyla yeryüzüne inen güneş ışınlarının tekrar atmosfere yansımayıp yeryüzünde kalmasından kaynaklanır (Kınık, 2020). Bir süreç olan küresel iklim değişikliğini gözlemlenmek o sürece tanık olanlar için mümkün olmakta ve gözlemler de iklimin küresel ölçekte değiştiğini göstermektedir (Karakuş Kaçmaz, 2020). Uzun yıllar süren bu gözlemlerin sonucundaki değişimler istatistiksel anlamlı değişimlerdir (Er, 2020).

Küresel iklim değişikliğine sebep olan iç nedenler; atmosfer ve yeryüzü üzerinde bulunan özelliklerdeki doğal ya da insan kaynaklı değişiklikleri içerirken dış nedenler ise; atmosfer ve yeryüzüne etki eden levha hareketlerini, yerküre ile güneş arasındaki astronomik

değişiklikleri içerir (Türkeş, 2008). Buna bağlı olarak Hükümetler arası İklim Değişikliği Paneli (IPCC) üçüncü ve dördüncü değerlendirme raporundaki; 21. yüzyılda atmosferdeki karbondioksit birikiminin ve sıcaklığın artacağı, deniz seviyesinin yükseleceği, buzul kütlelerinin azalacağı öngörülmektedir (Solomon ve diğ., 2007). Bu öngörü sonucunda küresel iklim değişikliğinin, dünya üzerinde birçok sorunu beraberinde getirmesi ve ormanlık alanlar, su kaynakları, enerji kaynakları, insan sağlığı, biyolojik çeşitlilik üzerinde önemli potansiyel etkileri beklenmektedir (Doğan & Tüzer, 2011).

Küresel ısınmanın beraberinde getirdiği küresel iklim değişikliği dünya gündeminde var olan ayrıca Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği gibi birçok ülke ve uluslararası kuruluşun iklim değişikliğinin etkilerini hafifletmeye ve bu gerçeğe uyum sağlama adına çözüm yollarına ilişkin senaryolar geliştirdikleri bir sorundur (Aydın, 2020). Bu küresel sorun var olan her canlının hayatını ve neslini devam ettirmesini etkilemesi bakımından hayati bir öneme sahiptir (Karakuş Kaçmaz, 2020).

Küresel iklim değişikliğinin beraberinde getirdiği sorunların insan yaşamına etkilerine birkaç örnek verecek olursak; küresel ısınma ve iklim değişikliğine bağlı olarak sıcaklıkların artmasıyla yaşanan yağışların azalması ve su kaynaklarının azlığı tarımsal alanları olumsuz etkilemesiyle ülkeler tarımsal verimi arttırmak amacıyla bölgesel sulama projeleri geliştirmektedir. Enerji kaynaklarının hızla tüketimi iklim değişikliğini tetiklemesi iklim değişikliğinin ise enerji kaynaklarını olumsuz etkilemesiyle ortaya çıkan iklim ve enerji ikileminin ekonomik sorunları beraberinde getirmesiyle ülkeler bu sorunun çözümü için projeler geliştirmek zorunda kalmışlardır (Aydın, 2020). Ya da küresel iklim değişikliğinin bir sonucu olarak dünyanın bazı bölgelerinde yaşanması beklenmeyen olumsuz hava koşullarının yaşanması zorunlu göçleri beraberinde getirmiş ve bu durum ülkelerde sağlık, ekonomi, hukuk, eğitim gibi birçok alanı etkilemesi ülkelerin politikalarında değişikliğe gitmelerine sebep olmuştur (Tekin, 2020). Bu bağlamda bakacak olursak küresel iklim değişikliğinin çok boyutlu ve kapsamlı potansiyel etkileme gücüyle ortaya çıkan sorunlara yönelik dünyadaki tüm ülkelerin iş birliğiyle bir çevre bilinci oluşturmaları ve dayanışma içerisinde çözümler üretmelilerdir (Doğan & Tüzer, 2011).

Küresel iklim değişikliği ve eğitim

İnsanoğlu çok eski yıllardan beri bilimi ve gelişen teknolojiyi kullanarak doğayı anlamaya ve hükmetmeye çalışır (Teksöz, 2014). Bu anlamlandırma sürecinde bazı durumlarda doğa zarar görür ve bazı sorunlar ortaya çıkar. Bu sorunlardan biri olan küresel iklim değişikliği insanı ve insanın yaşadığı çevreyi etkilemektedir. Bu sorun karşısında uyum sağlamaya ve zararları azaltmaya yönelik politikalar geliştirilmektedir. Bu politikaların başarılı sonuçlar vermesi için toplumsal bilincin ve iklim değişikliğine karşı farkındalık geliştirmek gerekmektedir (Ağıralan & Sadioğlu,2021). Çünkü bireylerin bilgi ve farkındalık seviyelerini arttırmak küresel iklim değişikliğinin ileriki yıllarda geri dönüşü imkânsız olan kötü sonuçlarının önüne geçmeyi sağlayacaktır (Atik & Doğan,2019).

Küresel iklim değişikliği üzerinde durulması, topluma anlatılması, küçük yaşlardan itibaren bireylere hakkında bilgi verilmesi gereken bir konudur ve toplumun tüm kesimlerinde farkındalık oluşturmak gerekmektedir (Atik & Doğan, 2019). Nitelikli bir çevre bilinci

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

oluşturma ve çevreden doğru bir şekilde yararlanma yollarından biri de eğitimidir (Gökçe & Kaya, 2009). Bu bağlamda bakıldığında en büyük görev devlet politikalarına ve eğitimcilere düşmektedir. Çünkü bireylerin algılarını, bilgi düzeylerini, tutumlarını anlamaya çalışıp ayrıca onların gözünden bakarak iklim değişikliği ile mücadele konusunda politikalar geliştirip bunu eğitime entegre edip bireylere aktarmak gerekmektedir (Atik & Doğan,2019). Ülkemizde de küresel iklim değişikliği konusunda politikalar geliştirilip eğitime entegre edilmeye çalışılmaktadır.

Ülkemizin eğitim programları incelendiğinde kuşkusuz çevre bilincinin oluşması ve çevre eğitimi ile ilgili en önemli ve sistemli yapılanma ortaokul döneminde gerçekleşmektedir (Tuncel, 2017). Bu bağlamda ülkemizde küresel iklim değişikliğine yönelik geliştirilmiş olan ilkim değişikliği yaklaşımına göre ortaokul öğretim programlarında bu konuya yer verilmesi oldukça önemli bir konudur (Barak & Gönençil, 2020). Ancak çalışmalar incelendiğinde küresel iklim değişikliğine yönelik ortaokul programlarındaki sayı yetersizdir.

Geçmişten günümüze hızla artan nüfusun etkisiyle enerji kaynaklarına duyulan ihtiyaçta artmaktadır. Teknolojinin gelişmesiyle beraber insanoğlunun doğayı kontrol etmeye çalışması beraberinde birçok çevre sorununu getirmektedir. Bu çevre sorunlarının başında küresel ısınmaya bağlı olarak küresel iklim değişikliği gelmektedir. Son yıllarda çevre sorunlarının artmasıyla beraber insanları bilinçlendirmek için bu konuda yapılan çalışmalarda artmaktadır. Çevre sorunları eğitiminde konu alanı içerisindedir ancak küresel iklim değişikliğine yönelik eğitim alanındaki çalışmaların sayıca az olması dikkat çekmektedir. Eğitim alanında yapılması planlanan küresel iklim değişikliği yönelik çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çevre sorunlarının artmasıyla beraber gündeme gelen küresel iklim değişikliği konusundaki çalışmaların önemi artmıştır. Küresel iklim değişikliğine yönelik yapılan çalışmaların belli ölçütlere göre incelenip yorumlanarak bir araya getirilmesi araştırmacılara ışık tutmaktadır. Bu nedenle çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmanın amacı; küresel iklim değişikliği konusunda yapılan çalışmaları değerlendirmektir. Bu alanda 2007-2021 yıllarında yapılan yüksek lisans ve doktora tezleri yıl, üniversite adı, yöntem-model, veri toplama araçları, veri analiz yöntemi ve evren-örneklem açısından kategorileştirilerek incelenmiştir.

Bu araştırmanın ana problem cümlesi: “küresel iklim değişikliği alanında yapılan, tezlerin içerikleri nelerdir” şeklindedir. Araştırmaya dair alt problemler ise:

1. İncelenen tezlerin türlerine göre dağılımları nasıldır?
2. İncelenen tezlerin yıllara göre dağılımları nasıldır?
3. İncelenen tezlerin üniversitelere göre dağılımları nasıldır?

4. İncelenen tezlerin kullanılan yöntemlere göre dağılımları nasıldır?
5. İncelenen tezlerin kullanılan araştırma modeline göre dağılımları nasıldır?
6. İncelenen tezlerin örneklem grupları nelerdir?
7. İncelenen tezlerin veri toplama araçları nelerdir?
8. İncelenen tezlerin kullandıkları veri analiz yöntemlerine göre dağılımları nasıldır?

Yöntem

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, bir amaç dahilinde kaynakları bulma, tasnif etme ve değerlendirme süreçlerini içermektedir (Karasar, 2005). Araştırmada veri analiz yöntemi olarak nitel veri analizlerinden içerik analizi kullanılmıştır. Küresel iklim değişikliği alanında yapılmış tezleri belirlemek için YÖK Ulusal Tez Veri Tabanı kullanılmıştır. Anahtar kelime olarak “küresel iklim değişikliği, iklim değişikliği, atmosfer, sera etkisi, küresel ısınma” kelimeleri yazılarak tarama yapılmıştır. 2007-2021 yıllarında küresel iklim değişikliği alanında yapılan 39 yüksek lisans, 15 doktora olmak üzere toplamda 54 adet tez ve 2009-2021 yıllarında küresel iklim değişikliği ve eğitim alanında yapılan 32 yüksek lisans, 5 doktora olmak üzere toplam 37 tez incelenmiş ve çalışmaya dâhil edilmiştir. Tarama sonucunda elde edilen tezler ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bu tezler, yüksek lisans ve doktora olarak ayrı ayrı; yıl, üniversite, yöntem ve teknikler, veri toplama araçları, çalışma gruplarına göre sınıflandırılmıştır. Sonuçlar frekans olarak tablolar halinde gösterilmiştir.

Bulgular

Bu araştırmanın ana problem cümlesi: “küresel iklim değişikliği alanında yapılan tezlerin kademelere, yıllara, üniversitelere, yöntemlere, araştırma modeline, örneklem gruplarına, veri toplama araçlarına, veri analiz yöntemlerine göre dağılımları nasıldır? şeklindedir. Araştırmaya dair alt problemler ise:

1. Eğitim alanı dışında yapılmış lisansüstü tezlerin dağılımları nasıldır?
2. Eğitim alanında yapılmış lisansüstü tezlerin dağılımları nasıldır?

Birinci alt probleme ilişkin bulgular

-İncelenen tezlerin lisansüstü kademelerine yönelik bulgular

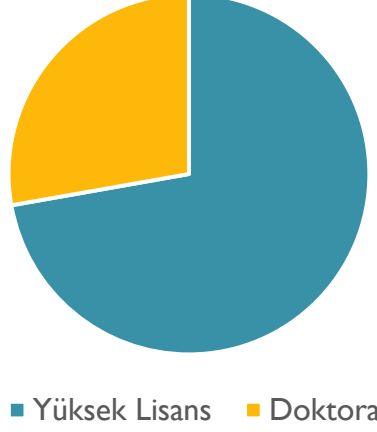

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Şekil 1. Eğitim Alanı Dışındaki İncelenen Tezlerin Kademelerine Göre Dağılımı

Şekil 1’de görüldüğü üzere Küresel İklim Değişikliği alanında yazılmış 54 tezdten 39’u yüksek lisans, 15’i ise doktora kademesinde yapılmıştır.

-İncelenen tezlerin yıllarına yönelik bulgular

Tablo 1. Eğitim Alanı Dışındaki İncelenen Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı

Yıl	Tez Sayısı
2007	1
2008	2
2010	3
2011	2
2013	2
2014	2
2015	3
2016	2
2017	3
2018	3
2019	15
2020	7
2021	9
Toplam	54

Tablo 1’e göre küresel iklim değişikliği üzerine yazılmış eğitim alanı dışındaki yüksek lisans ve doktora tezlerinin yıllara göre dağılımı incelendiğinde en az çalışmanın 2007 yılında, en çok çalışmanın ise 2019 yılında yapıldığı görülmektedir.

-İncelenen tezlerin üniversitelerine yönelik bulgular

Tablo 2. Eğitim Alanı Dışındaki İncelenen Tezlerin Üniversitelere Göre Dağılımı

Üniversite	f
Marmara Üniversitesi	4
İstanbul Üniversitesi	4
Yıldız Teknik Üniversitesi	3
Çukurova Üniversitesi	3
Dokuz Eylül Üniversitesi	3
Atatürk Üniversitesi	3
Dicle Üniversitesi	2
İstanbul Teknik Üniversitesi	2
Boğaziçi Üniversitesi	2
Ege Üniversitesi	2
Süleyman Demirel Üniversitesi	2
Selçuk Üniversitesi	2
Gazi Üniversitesi	2
Abant İzzet Baysal Üniversitesi	1
Karadeniz Teknik Üniversitesi	1
Ortadoğu Teknik Üniversitesi	1
Beykent Üniversitesi	1
Gümüşhane Üniversitesi	1
Gaziantep Üniversitesi	1
Bartın Üniversitesi	1
Uludağ Üniversitesi	1
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	1
Trakya Üniversitesi	1
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	1
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	1
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi	1
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi	1
Sakarya Üniversitesi	1
Yeditepe Üniversitesi	1
Kapadokya Üniversitesi	1
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	1
Atılım Üniversitesi	1
Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi	1
Toplam	54

Tablo 2'ye göre küresel iklim değişikliği üzerine eğitim alanı dışında yazılan tezlerin en çok Marmara ve İstanbul Üniversitesinde olduğu görülmektedir.

-İncelenen tezlerin araştırma yöntemine yönelik bulgular

Tablo 3. Eğitim Alanı Dışındaki İncelenen Tezlerin Araştırma Yöntemine Yönelik Bulgular

Yöntem	f
Nicel Araştırma Yöntemleri	26
Nitel Araştırma Yöntemleri	25
Karma Araştırma Yöntemleri	3
Toplam	54

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/TÜRKİYE

Tablo 3'e göre küresel iklim değişikliği üzerine yazılmış eğitim alanı dışındaki tezler incelendiğinde 26'sının nicel araştırma, 25'inin nitel araştırma, 3'ünün ise karma yöntemle yapıldığı görülmektedir.

-İncelenen tezlerin araştırma modeline yönelik bulgular

Tablo 4. Eğitim Alanı Dışındaki İncelenen Tezlerin Kullanılan Araştırma Modellerine Yönelik Bulgular

Araştırma modeli	f
Doküman İnceleme	18
Durum Çalışması	8
Zaman Serileri	4
Ekonometrik	2
Hipotez Oluşturma	2
Eddy-Kovarianz	1
Tanımlayıcı Araştırma Modeli	1
Bölgesel Atmosferik Modelleme	1
Sayısal Modelleme	1
Koşullu Değer Belirleme	1
Kalitatif	1
Enterpolasyon	1
GMDH, 6EH, SMV Teknikleri	1
Eylem Araştırması ve Yarı Deneysel Model	1
Sistem Genelleştirilmiş Momentler	1
Yapay Sınır Ağları	1
Yapısal Eşitlik Metodu	1
Parseller deneme deseni	1
Kuram oluşturma deseni	1
Betimsel Tarama	1
CANESM5	1
Gözlem ve Anket	1
Basit Tesadüfi Örneklem	1
Yargısal Örneklem	1
Yarı Yapılandırılmış Mülakat	1
Toplam	54

Tablo 4'e göre küresel iklim değişikliği üzerine eğitim alanı dışında 2007-2021 yılları arasında yapılan lisansüstü tezlerin araştırma modelleri incelendiğinde değişkenlik gösterdiği görülmüştür. 18 tezde doküman incelemesi, 8 tezde ise durum çalışması modeli kullanılmıştır.

-İncelenen tezlerin örnekleme yöntemine yönelik bulgular

Tablo 5. Eğitim Alanı Dışındaki İncelenen Tezlerin Evren-Örnekleme Yönelik Bulgular

Çalışma grubu/Katılımcı/Evren ve Örneklem	F
Uluslararası Çalışmalar	23
Türkiye'nin Çeşitli Bölgeleri	18
Türkiye'deki İklim Çalışmaları	4
Eğitimciler	2
İşletmeciler	2
Üniversite Öğrencileri	2
Lise Öğrencileri	1
Çiftçiler	1
Toplam	54

Tablo 5'e göre 2007-2021 yıllarında eğitim alanı dışında yapılan tezlerin çalışma grubu/katılımcı/evren ve örnekleme değişkenlik göstermektedir. Yapılan çalışmalarda en çok uluslararası araştırmaların incelendiği görülmektedir.

-İncelenen tezlerin veri toplama araçlarına yönelik bulgular

Tablo 6. Eğitim Alanı Dışındaki İncelenen Tezlerin Veri Toplama Araçlarına Yönelik Bulgular

Veri Toplama Araçları	f
Doküman	31
Anket	8
Ölçek	4
Görüşme formu	3
Ekonometrik paket programı	2
Dalga parlamenterleri	1
Çevresel Nis modellemesi	1
Küresel dolaşım modellemesi	1
Diagnostik testler	1
Box-Jenkins	1
Gözlem	1
Toplam	54

Tablo 6'ya göre küresel iklim değişikliği üzerine eğitim alanı dışında yapılan tezlerde veri toplama aracı olarak en çok doküman kullanılmıştır. 8 tezde ise veri toplama aracı olarak anket kullanıldığı görülmektedir

-İncelenen tezlerin kullandıkları veri analizine yönelik bulgular

Tablo 7. Eğitim Alanı Dışındaki İncelenen Tezlerin Veri Analizine Yönelik Bulgular

Verilerin analizi	f
İçerik Analizi	26
İstatistiksel Analiz	12
Trend Analizi	5
Panel Veri Analizi	2
Veriörgam Analiz	1

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

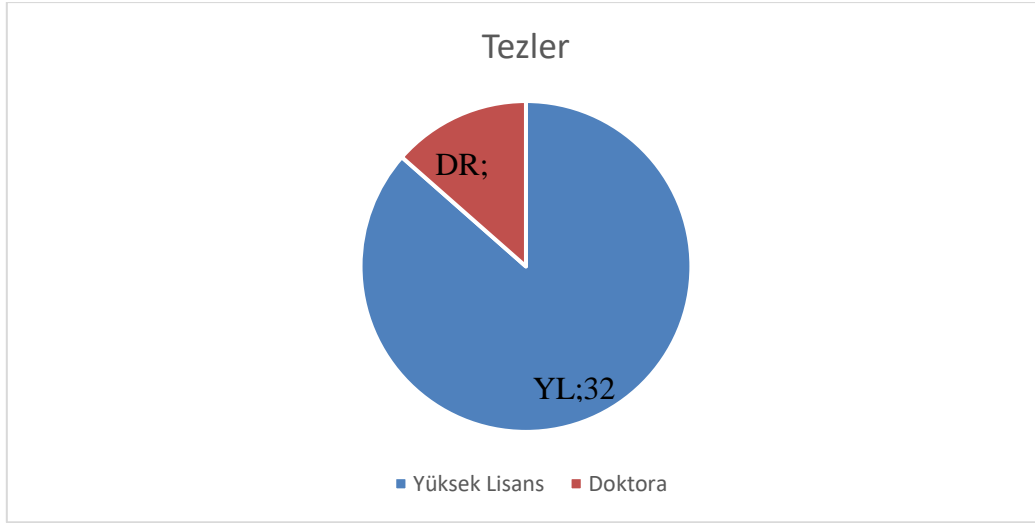
Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Jeoistatistiksel Analiz	1
İstatistiksel ve Korelasyonel	1
Korelasyonel ve Regresyon	1
MAXQDA Programı	1
Minitab-17	1
İçerik ve Argümantasyon düzeyi değerlendirme rubriği	1
Google Form Basit Pasta Dilimi	1
Faktör ve Regresyon Analizi	1
Toplam	54

Tablo 7 incelendiğinde 26 tezde içerik analizi, 12 tezde istatistiksel analiz, 5 tezde trend analizi yönteminin kullanıldığı görülmektedir.

İkinci alt probleme ilişkin bulgular

-Eğitim alanında incelenen tezlerin lisansüstü kademelerine yönelik bulgular

Şekil 2. Eğitim Alanında İncelenen Tezlerin Kademelerine Göre Dağılımı

Şekil 2'ye göre küresel İklim değişikliği üzerine eğitim alanında yazılmış 37 tezden 32'si yüksek lisans, 5'i doktora kademesindedir.

-Eğitim alanında incelenen tezlerin yıllarına yönelik bulgular

Tablo 8. Eğitim alanında incelenen tezlerin yıllara göre dağılımı

Yıl	Tez Sayısı
2009	1
2010	4
2011	3

2012	3
2013	1
2014	5
2015	2
2016	1
2017	1
2018	6
2019	6
2020	3
2021	1
Toplam	37

Tablo 8'e göre küresel iklim değişikliği üzerine eğitim alanında yazılmış yüksek lisans ve doktora tezlerinin yıllara göre dağılımında en çok çalışmanın 2018-2019 yıllarında yapıldığı görülmektedir.

-Eğitim alanında incelenen tezlerin yazıldığı üniversitelere yönelik bulgular

Tablo 9. Eğitim Alanında İncelenen Tezlerin Üniversitelere Göre Dağılımı

Üniversite	f
Gazi Üniversitesi	6
Ortadoğu Teknik Üniversitesi	5
Necmettin Erbakan Üniversitesi	3
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	2
Marmara Üniversitesi	2
İnönü Üniversitesi	2
Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi	2
Karadeniz Teknik Üniversitesi	1
Boğaziçi Üniversitesi	1
İstanbul Üniversitesi	1
Kastamonu Üniversitesi	1
Hacettepe Üniversitesi	1
Ankara Üniversitesi	1
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	1
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	1
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	1
Erciyes Üniversitesi	1
Gümüşhane Üniversitesi	1
Çukurova Üniversitesi	1
Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi	1
Aksaray Üniversitesi	1
Manisa Celal Bayar Üniversitesi	1
Toplam	37

Tablo 9'a göre küresel iklim değişikliği üzerine eğitim alanında yapılan tezlerin en çok Gazi ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde yapıldığı görülmektedir.

-Eğitim alanında incelenen tezlerin araştırma yöntemine yönelik bulgular

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Tablo 10. Eğitim Alanında İncelenen Tezlerin Araştırma Yöntemine Yönelik Bulgular

Yöntem	f
Nicel Araştırma Yöntemleri	20
Nitel Araştırma Yöntemleri	7
Karma Araştırma Yöntemleri	9
Toplam	37

Tablo 10'a göre küresel iklim değişikliği üzerine eğitim alanında yapılan lisansüstü tezlerde araştırma yöntemi olarak 20'sinde nicel yöntem, 7'sinde nitel yöntem, 9'unda ise karma yöntem kullanıldığı görülmektedir.

-Eğitim alanında incelenen tezlerin kullanılan araştırma modellerine yönelik bulgular

Tablo 11. Eğitim Alanında İncelenen Tezlerin Kullanılan Araştırma Modellerine Yönelik Bulgular

Araştırma modeli	f
Tarama	12
Durum Çalışması	6
DeneySEL Desen	7
Hipotez Oluşturma	3
Doküman İnceleme	3
Zaman Serileri	2
Verileri Yazma-Çizme	1
Eylem Araştırması	1
Olgu Bilim	1
Keşfedici Sıralı Karma Yöntem	1
Toplam	37

Tablo 11'e göre küresel iklim değişikliği üzerine eğitim alanında yapılan lisansüstü tezlerin araştırma modelleri incelendiğinde değişkenlik gösterdiği görülmektedir. İncelenen tezlerde en fazla tarama modeli kullanılmıştır.

-Eğitim alanında incelenen tezlerin örnekleme yönelik bulgular

Tablo 12. Eğitim Alanında İncelenen Tezlerin Evren-Örnekleme Yönelik Bulgular

Çalışma grubu/Katılımcı/Evren ve Örneklem	f
Öğretmen Adayları	12
Ortaokul öğrencileri	12
Lise Öğrencileri	6
Üniversite Öğrencileri	1
Okul Öncesi Öğrencileri	1
Öğretmenler	1

Halk eğitim merkezlerindeki kursiyerler	1
İlköğretim programları	1
Yaşam bilimleri profesyonelleri	1
Sosyal bilgiler ders kitapları	1
Toplam	37

Tablo 12'ye göre küresel iklim değişikliği üzerine eğitim alanında yapılan lisansüstü tezlerin çalışma grubu/katılımcı/evren ve örnekleme incelendiğinde en fazla öğretmen adayları ve ortaokul öğrencileri ile çalışıldığı, diğerlerinin farklı eğitim kademeleri ve çeşitli branşlardaki öğretmen adayları olduğu görülmektedir.

-Eğitim alanında incelenen tezlerin veri toplama araçlarına yönelik bulgular

Tablo 13. Eğitim Alanında İncelenen Tezlerin Veri Toplama Araçlarına Yönelik Bulgular

Veri Toplama Araçları	f
Anket	16
Ölçek	9
Formlar	6
Başarı Testleri	4
Doküman	2
Toplam	37

Tablo 13'e göre küresel iklim değişikliği üzerine eğitim alanında yapılan lisansüstü tezlerin 16'sında veri toplama aracı olarak anket 9'unda ölçek ve 6'sında formlar kullanılmıştır.

-Eğitim alanında incelenen tezlerin kullandıkları veri analizine yönelik bulgular

Tablo 14. Eğitim Alanında İncelenen Tezlerin Veri Analizine Yönelik Bulgular

Verilerin analizi	f
İstatiksel Analiz	17
İçerik Analizi	9
Varyans Analizi	2
Korelasyonel ve Regresyon Analizi	2
İçerik ve Argümantasyon düzeyi değerlendirme rubriği	1
İstatistiksel ve Betimsel Analiz	1
MAXQDA Programı	1
İstatiksel ve SPSS 17 Programı	1
Tümevarım Analizi	1
Toplam	37

Tablo 14'e göre küresel iklim değişikliği üzerine eğitim alanında yapılan lisansüstü tezlerin 17'sinde istatiksel analiz yöntemi kullanıldığı, 9'unda içerik analizi yöntemi kullanıldığı görülmektedir.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/TÜRKİYE

Sonuç ve Tartışma

Eğitim alanı dışında yapılmış lisansüstü tezler

2007-2021 yıllarında küresel iklim değişikliği kapsamında 54 tez yayımlandığı sonucuna varılmıştır. 2007-2021 yıllarına ait olan 15 Doktora ve 39 yüksek lisans tezi çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Lisansüstü tezler yıl, üniversite adı, yöntem-model, veri toplama araçları, veri analiz yöntemi ve evren-örneklem açısından kategorileştirilerek incelenmiştir.

Tezlerin yapıldığı yıllara göre:

2007-2021 yılları arasında küresel iklim değişikliği üzerine yapılan eğitim alanı dışındaki lisansüstü tezlerin en fazla 2019 yılında yapıldığı, diğer yıllarda ise değişkenlik gösterdiği görülmektedir.

Tezlerin yapıldığı üniversiteye göre:

Küresel iklim değişikliği üzerine yapılan eğitim alanı dışındaki lisansüstü tezler incelendiğinde Marmara ve İstanbul üniversitelerinde 4, Yıldız Teknik, Çukurova, Dokuz Eylül, Atatürk üniversitelerinde 3, Dicle, İstanbul Teknik, Boğaziçi, Ege, Süleyman Demirel, Selçuk Gazi üniversitelerinde 2, Abant İzzet Baysal, Karadeniz Teknik, Ortadoğu Teknik, Beykent, Gümüşhane, Gaziantep, Bartın, Uludağ, Ondokuz Mayıs, Trakya, Eskişehir Osmangazi, Recep Tayyip Erdoğan, Kahramanmaraş Sütçü İmam, Van Yüzüncü Yıl, Sakarya, Yeditepe, Kapadokya, Ankara Yıldırım Beyazıt, Atılım, Bandırma Onyedi Eylül üniversitelerinde 1 tez yapıldığı görülmektedir.

Tezlerin kullanıldığı araştırma yöntemine göre:

Küresel iklim değişikliği üzerine yapılan eğitim alanı dışındaki lisansüstü tezlerin kullandıkları araştırma yöntemlerine bakıldığında 26 nicel araştırma, 25 nitel araştırma ve 3 tanesinin ise karma yöntemi kullandıkları görülmektedir.

Tezlerin kullanıldığı araştırma modeline göre:

2007-2021 yıllarında küresel iklim değişikliği üzerine yapılan eğitim alanı dışındaki lisansüstü tezlerin araştırma modelleri incelendiğinde tezlerin araştırma modelleri bakımından değişkenlik gösterdiği tespit edilmiştir. İncelenen tezlerde 18 doküman inceleme ve 8 durum çalışması modeli ile kullanılmıştır. Diğer tezlerde ise çeşitli araştırma modelleri kullanılmıştır.

Tezlerin uygulamasının yapıldığı çalışma grubu/katılımcı/evren ve örnekleme göre:

2007-2021 yıllarında küresel iklim değişikliği üzerine yapılan eğitim alanı dışındaki lisansüstü tezlerin çalışma grubu/katılımcı/evren ve örneklemelerini değişkenlik gösterdiği

saptanmıştır. 23 kez örneklem uluslararası çalışmalar olurken diğer tezlerin çalışma gurubu/katılımcı/örnekleme değişkenlik göstermektedir.

Tezlerin kullanılan veri toplama aracına göre:

2007-2021 yıllarında küresel iklim değişikliği üzerine yapılan eğitim alanı dışındaki lisansüstü tezlerin veri toplama aracı incelendiğinde 31 tezde doküman, 8 tezde anket, 4 tezde ölçek, diğer tezlerde ise farklı veri toplama araçları kullanılmıştır.

Tezlerin kullanılan veri analizine göre:

2007-2021 yılları arasında küresel iklim değişikliği üzerine yapılan eğitim alanı dışındaki lisansüstü tezlerin 26'sında içerik analizi yöntemi, 12'sinde istatistiksel analiz yöntemi 5'inde trend analiz yöntemi kullanıldığı tespit edilmiştir.

Eğitim alanında yapılmış lisansüstü tezler

2009-2021 yılları arasında küresel iklim değişikliği üzerine yapılan eğitim alanındaki lisansüstü tez sayısı 37'dir. Bu tezlerin 5'i doktora ve 32'si yüksek lisans kademesinde türetilmiştir. Lisansüstü tezler yıl, üniversite adı, yöntem-model, veri toplama araçları, veri analiz yöntemi ve evren-örneklem açısından kategorileştirilerek incelenmiştir.

Tezlerin yapıldığı yıllara göre:

2009-2021 yılları arasında küresel iklim değişikliği üzerine yapılan eğitim alanındaki lisansüstü tezlerin yıllara göre dağılımı incelendiğinde en çok çalışmanın 2018-2019 yıllarında yapıldığı görülmektedir.

Tezlerin yapıldığı üniversiteye göre:

Küresel iklim değişikliği üzerine yapılan eğitim alanındaki lisansüstü tezler incelendiğinde Gazi Üniversitesinde 6, Ortadoğu Teknik Üniversitesinde 5, Necmettin Erbakan Üniversitesinde 3, Ondokuz Mayıs, Marmara, İnönü, Kırşehir Ahi Evran üniversitelerinde 2, Boğaziçi, Karadeniz Teknik, İstanbul, Kastamonu, Gümüşhane, Hacettepe, Ankara, Niğde Ömer Halisdemir, Burdur Mehmet Akif Ersoy, Erciyes, Çukurova, Recep Tayyip Erdoğan, Erzincan Binali Yıldırım, Aksaray, Manisa Celal Bayar üniversitelerinde 1 tez türetildiği görülmektedir.

Tezlerin kullanıldığı araştırma yöntemine göre:

Küresel iklim değişikliği üzerine yapılan eğitim alanındaki lisansüstü tezlerin kullandıkları araştırma yöntemlerine bakıldığında 20'sinin nicel araştırma, 7'sinin nitel araştırma, 9'unun ise karma yöntem ile türetildiği görülmektedir.

Tezlerin kullanıldığı araştırma modeline göre:

2009-2021 yılları arasında küresel iklim değişikliği üzerine yapılan eğitim alanındaki lisansüstü tezlerin araştırma modelleri incelendiğinde tezlerin araştırma modelleri açısından

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresel İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

değişkenlik gösterdiği tespit edilmiştir. Tezlerde en fazla tarama modeliyle çalışıldığı saptanmıştır. Diğer tezlerde ise çeşitli araştırma modelleri kullanılmıştır.

Tezlerin uygulamasının yapıldığı çalışma grubu/katılımcı/evren ve örneklemine göre:

2009-2021 yılları arasında küresel iklim değişikliği üzerine yapılan eğitim alanındaki lisansüstü tezlerin çalışma grubu/katılımcı/evren ve örnekleme incelendiğinde en fazla fen bilgisi öğretmen adayları ve diğerlerinin farklı eğitim kademeleri ve çeşitli branşlardaki öğretmen adayları olduğu tespit edilmiştir.

Tezlerin kullanılan veri toplama aracına göre:

2009-2021 yılları arasında küresel iklim değişikliği üzerine yapılan eğitim alanındaki lisansüstü tezlerin 16'sında veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. 9 tezde ölçek ve 4 tezde veri toplama aracı olarak başarı testi kullanılmıştır.

Tezlerin kullanılan veri analizine göre:

2009-2021 yılları arasında küresel iklim değişikliği üzerine yapılan eğitim alanındaki lisansüstü tezlerin 17'sinde istatistiksel analiz yöntemi, 9'unda içerik analiz yöntemi kullanılmıştır.

Küresel iklim değişikliği son yıllarda önemi anlaşılmış ciddi bir çevre sorunudur. Çalışmalar incelendiğinde araştırmacılar çeşitli yöntemler kullanarak farklı çalışma alanlarında önemli sonuçlar ve çıkarımlar elde etmiştir. Bu sonuçlar arasında en çok göze çarpan küresel iklim değişikliğinin ileriki yıllarda çevreye vereceği zararlar bu da iklim değişikliğine karşı önlemler almamız gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır. Bu sebeple yapılan çalışmalar içerisindeki eğitim alanının sayıca az olması bu alana yönelimin artırılması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Kaynaklar

- Ağıralan, E., & Sadioğlu, U. (2021). İklim değişikliği farkındalığı ve toplum bilinci: İstanbul örneği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(2), 627-654.
- Atik, A. D., & Doğan, Y. (2019). Lise öğrencilerinin küresel iklim değişikliği hakkındaki görüşleri. *Academy Journal of Educational Sciences*, 3(1), 84-100.
- Aydın, E. (2020). *Küresel iklim değişikliğinin güneş enerjisi özelinde yenilenebilir enerji potansiyeline etkisi ve arazi örtüsü ile ilişkisi: Van örneği*. Yüksek lisans tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

- Barak, B., & Gönençgil, B. (2020). Dünyada ve Türkiye’de Ortaokul Öğretim Programlarının İklim Değişikliği Eğitimi Yaklaşımına Göre Karşılaştırılması. *Coğrafya Dergisi*, (40), 187-201.
- Doğan, S., & Tüzer, M. (2011). Küresel iklim değişikliği ve potansiyel etkileri. *CÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 12(1), 21-34.
- Er, R. (2020). *Küresel iklim değişikliğine bağlı olarak sakarya nehri rejim özelliklerindeki değişimler*. Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal bilimler enstitüsü.
- Gökçe, N., & Erdoğan, K. A. Y. A. (2009). Coğrafya dersi öğretim programında küresel iklim değişikliği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (22), 157-168.
- Karakuş Kaçmaz, F. (2020). *Bir sosyal politika sorunu olarak küresel iklim değişikliği: Türkiye Akdeniz ikliminde bir alan araştırması*. Doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal bilimler enstitüsü.
- Karasar, N. (2005). Bilimsel araştırma yöntemi. Nobel Yayın Dağıtım
- Kınık, Z. (2020). *Küresel iklim değişikliğinin Diyarbakır kent Merkezi üzerinde etkilerinin araştırılması*. Doktora tezi, Dicle Üniversitesi, Fen bilimleri enstitüsü.
- Solomon, S., D. Qin, M. Manning, Z. Chen, M. Marquis, K.B. Averyt, M. Tignor and H.L. Miller (eds.), (2007). Technical Summary. In: *Climate Change: The Physical Science Basis*. Contribution of Working Group I to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change. Cambridge University Press, Cambridge, United Kingdom and New York, NY, USA, 2007.
- Tekin, E. (2020). *Küresel iklim değişikliğinin ülkeler ve bölgeler arası göç üzerine etkisinin ekonomik incelemesi*. Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal bilimler enstitüsü.
- Teksöz, G. (2014). Geçmişten ders almak: Sürdürülebilir kalkınma için eğitim. *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 31(2), 73-97.
- Tuncel, G. (2017). Sosyal bilgiler dersinde karikatürlerle küresel ısınma eğitimi üzerine örnek bir çalışma. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (35), 87-94.
- Türkeş, M. (2008). Küresel iklim değişikliği nedir? Temel kavramlar, nedenleri, gözlenen ve öngörülen değişiklikler. *İklim Değişikliği ve Çevre*, 1(1), 26-37.

www.yok.gov.tr

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

EKOLOJİK SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK BAĞLAMINDA BİREYSEL KARBON SIFIR VİZYONU: ANKARA VE BARTIN ÖRNEĞİ

Mehmet ÜNAL*

Özet

Dünyada nüfus artışı, doğal kaynakların hızla tüketilmesi, toprak, su ve hava kirliliği gibi birçok sorun insanlığın bugünü ve geleceğini tehdit etmektedir. Bu tehditlere yönelik bireysel, ulusal ve uluslararası çözümler üretilmeye çalışılmaktadır. Bu bağlamda sürdürülebilirlik ve özellikle ekolojik sürdürülebilirlik önemli bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekolojik sürdürülebilirliğe ilişkin çeşitli hesaplamalar yapılmakta ve buna göre sürdürülebilirliği sağlamaya yönelik öneriler sunulmaktadır. Ekolojik ayak izi, su ayak izi, tarım ayak izi, karbon ayak izi bu hesaplamalardan bazılarıdır. Ekolojik sürdürülebilirlikte en önemli ve yaygın kullanılan hesaplamaların başında karbon ayak izi gelmektedir. Karbon ayak izi, bir ürünün yaşam döngüsü boyunca veya bir eylemin doğrudan veya dolaylı olarak neden olduğu sera gazı emisyonlarının karbondioksite eşdeğer ölçüsüdür. Günümüzde atmosfere salınan sera gazı miktarı ekosistemlerin ve ekonominin dengelerini bozmadan sürdürülebilmesini mümkün kılmamaktadır. 1990 seviyesine göre karbon emisyonu en çok artış gösteren ülkelerden biri de Türkiye'dir. Karbon emisyonunun azaltılmasında bireysel, kurumsal ve devletler nezdinde alınabilecek çeşitli önlemler bulunmaktadır. Bu bağlamda günümüzde "sıfır karbon vizyonu" üzerinde en çok durulan hususlardan biridir. Sıfır karbon vizyonu, bir kişi, şirket ya da kurumun emisyonun ortaya çıkmasına en başından engel olmasına, ortada bir emisyon var ise bunu yenilenebilir enerji kullanarak veya diğer karbon içermeyen yöntemlerle çözümlenerek emisyonun engellenmesine dayanmaktadır. Bu çalışmada doğal (fiziki) ve sosyo-ekonomik koşulları farklı iki ilde (Ankara ve Bartın) yaşayan insanların, ekolojik sürdürülebilirlik bağlamında bireysel karbon sıfır vizyonuna ilişkin durumlarını incelemek amaçlanmıştır. Tarama modeli ile gerçekleştirilen çalışma kapsamında 524 kişi ile araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, karbon ayak izi hesaplamaya yönelik maddelerin bulunduğu bir anket ile demografik bilgi formu kullanılmıştır. Türkiye'nin başkenti ve aynı zamanda karbon emisyonunun en fazla olduğu illerin başında gelen Ankara ile ormanlık alan oranı bakımından Türkiye'de ilk beş il arasında yer alan Bartın'da yaşayan bireylerden veri toplanmıştır. Anlamlılık ve karşılaştırma analizleri sonucunda; araştırma kapsamında ulaşılan bireylerin sadece birincil ayak izleri hesaplanmış olup, ortalama karbon ayak izi kişi başı 4,5 ton CO₂ olarak bulunmuştur. Bireylerin cinsiyeti, yaşadığı il değişkenlerine göre karbon ayak izinde anlamlı bir fark çıkmamıştır. Araştırmada bireysel sıfır karbon vizyonuna yönelik dikilmesi gereken ağaç sayısı da hesaplanmış ve yaşadıkları il

* Bartın Lisesi, Bartın. mehmetunal.tc@gmail.com

olan Ankara ve Bartın'a göre yorumlanmıştır. Bireysel sıfır karbon vizyonuna göre ve özellikle karbon dengeleme için ağaç dikmek önemli bir çıkış yolu gibi görünse de, tek çözüm yolu olmadığı tartışılmıştır. Araştırma kapsamında ulaşılan bireylerin birincil ve ikincil karbon ayak izi birlikte düşünüldüğünde, kişi başı 7 ton CO₂ olan Türkiye ortalamasının üzerinde bir değere ulaşılmıştır. Çalışmada, sıfır karbon vizyonu bağlamında devlet destekli teşviklerin önemli olduğu vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Karbon ayak izi, Karbon sıfır vizyonu, Ekolojik sürdürülebilirlik.

INDIVIDUAL CARBON ZERO VISION IN THE CONTEXT OF ECOLOGICAL SUSTAINABILITY: THE CASE OF ANKARA AND BARTIN

Abstract

The present and future of humanity are in danger from a number of issues, including population growth, the rapid depletion of natural resources, and soil, water, and air pollution. To address these threats, local, societal, and global solutions are being sought. Sustainability, particularly ecological sustainability, is a key concept in this context. Numerous ecological sustainability calculations are performed, and recommendations are made as necessary to ensure sustainability. Some of these calculations include ecological footprint, water footprint, agricultural footprint, and carbon footprint. One of the most significant and frequently used metrics in ecological sustainability is carbon footprint. The term "carbon footprint" refers to the amount of greenhouse gases that are emitted, either directly or indirectly, as a result of an action or a product's life cycle. Today, it is impossible to sustain ecosystems and the economy without upsetting their delicate balance due to the amount of greenhouse gases emitted into the atmosphere. One of the nations with the biggest increases in carbon emissions since 1990 is Turkey. Individuals, organizations, and governments can all take a variety of steps to cut carbon emissions. One of the topics that is currently being stressed the most in this context is "zero carbon vision." A person, business, or organization that has a zero carbon vision will stop emissions before they start and stop emissions that have already started using renewable energy or other carbon-free techniques. In the context of each individual's carbon zero vision in the context of ecological sustainability, this study aims to examine the situation of people living in two cities (Ankara and Bartın) with different natural (physical) and socioeconomic conditions. A survey was conducted with 524 people as part of the scope of the study used the survey model. A demographic information form and a questionnaire with items for calculating carbon footprint were both used in the study. Both Bartın, one of Turkey's top five provinces in terms of forest area ratio, and Ankara, the country's capital and one of the provinces with the highest carbon emissions, provided information on their residents. Only the primary footprints of the people reached within the research's purview were calculated as a result of significance and comparison analyses, and it was discovered that the average carbon footprint was 4.5 tons of CO₂ per person. In terms of gender, province of residence, and location, there was no discernible difference in carbon footprint (city center). According to the provinces where they live, Ankara and Bartın, the study also calculated and interpreted how many trees should be planted for each participant's personal zero-carbon vision. Although it is discussed that planting trees is not the only solution, it does seem to be a

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

significant way out in terms of the individual zero carbon vision and particularly for carbon offsetting. A value above Turkey's average of 7 tons of CO₂ per person was reached when the primary and secondary carbon footprints of the individuals reached within the scope of the research are taken into account together. In the context of a zero carbon vision, the study emphasized the significance of state-supported incentives.

Keywords: Carbon footprint, Carbon zero vision, Ecological sustainability.

Giriş

Dünya, bugünkü bilgilere göre yaşamın var olduğu tek gezegendir. Yeryüzündeki yaşam doğal sistemlerin işleyişi sayesinde mümkün olmaktadır. Ancak nüfus artışı, sanayileşme, kentleşme, teknolojik gelişmeler, doğal kaynaklara olan talep artışı ve çevre sorunları ile birlikte doğal çevre üzerindeki baskı artmış ve ekosistemde değişiklikler meydana gelmeye başlamıştır. Küreselleşme ile birlikte ekosistem üzerindeki baskı ve çevre sorunları küresel boyuta taşınmıştır (Panayotou, 2000). Nitekim beşeri talebin aşırı artışı ve bunun ekosistem üzerindeki baskı ile birlikte dünyanın biyokapasitesi aşılmış ve ekolojik aşırılık durumu ortaya çıkmıştır (Ewing vd., 2010). İnsan faaliyetleri, doğal kaynakların hızla tükenmesi, biyoçeşitliliğin azalması, çevre kirliliği, iklim değişikliği, küresel ısınma gibi sonuçlarını yaşadığımız durumların temel nedenlerinden birini oluşturmaktadır.

Küresel ısınmaya neden olan en önemli faktörün, atmosferdeki sera etkisine sebep olan gazlardaki artıştan kaynaklandığı belirtilmektedir (Birkan, 2014; Altınok vd., 2015). Sera gazlarının başında ise fosil yakıtların neden olduğu karbondioksit gazı yer almaktadır. Dolayısıyla, fosil yakıtta dayalı her enerji tüketiminin bir karbon maliyeti bulunmaktadır. Karbondioksit emisyonları çevre kirliliğinin de önemli bir göstergesi olarak kabul edilmektedir (Aydın vd., 2019; Solarin, 2019). Türkiye, 2022 yılı için yapılan İklim Değişikliği Performans İndeksi (CCPI) değerlendirmesinde 41. sırada yer almıştır. Bu değerlendirmeye göre, Türkiye en düşük performansı sera gazı emisyonları ve enerji kullanımı kategorilerinde sergilemiştir (CCPI, 2022). Her ülkede olduğu gibi Türkiye’de de bilinçli enerji tüketimi, yenilebilir enerji kaynaklarının kullanımını teşvik etmek ve bu konuyla ilgili bireysel çaba göstermek büyük önem arz etmektedir. Ancak bu şekilde ekolojik sürdürülebilirlik sağlanabilir ve karbon ayak izi azaltılabilir.

Ekolojik sürdürülebilirliğin önemli bir bileşeni olan karbon ayak izini azaltmak bireysel, kurumsal, bölgesel, ulusal ve uluslararası çabalarla mümkündür. Karbon ayak izi birincil (doğrudan) ve ikincil (dolaylı) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Birincil karbon ayak izini ulaşım, barınma ve katı atıklardan oluşan CO₂ emisyonları oluşturmaktadır. İkincil karbon ayak izi ise kullandığımız ürünlerin üretiminden taşınmasına, kullanımından doğada yok olmasına kadar geçen sürede meydana gelen CO₂ emisyonlarını kapsamaktadır (Erden Özsoy, 2015). Karbon ayak izi bireysel, kurumsal, bölgesel, ulusal vb. odaklı hesaplanabilmekte olup, genellikle yıllık zaman dilimi kullanılarak belirlenmektedir (Solarin, 2019, Chen vd., 2020). Bu bağlamda, nüfusla birlikte artan tüketim ve üretim faaliyetlerinin

neden olduğu, doğrudan ya da dolaylı sera gazı emisyonları karbon ayak izini ifade etmek için kullanılır. Üretim süreci içerisinde oluşturulan emisyonların değerlendirilmesi için “emisyon ayak izi” ifadesinin kullanımı tercih edilmektedir (Mızık ve Yiğit Avdan, 2020).

Günümüzde, birçok disiplin tarafından gerçekleştirilen karbon emisyonunu azaltmaya yönelik çalışmalar sonucunda yeni kavramlar ortaya çıkmıştır. Karbon yakalama, karbon depolama, karbon fiyatlama, karbon vergisi, karbon teşviki, karbon net sıfır (Durmaz, 2019; Akdağ ve Güllü, 2022) bu kavram ve başlıklardan bazılarıdır. Karbon emisyonlarının azaltılması yalnızca üretim süreçleriyle sınırlı kalmamaktadır. Daha başlangıç aşamasında karbon emisyonunun azaltılmasına yönelik çözümler günümüzde daha fazla önem kazanmaktadır. Örneğin, konutlarda karbon tüketiminin azaltılması ve sürdürülebilir konut vizyonu bu çözümlerdendir (Çerçi ve Hoete, 2014).

Sosyal bilimlerde karbon emisyonlarına ilişkin iki yaklaşım dikkati çekmektedir. Bunlardan ilki “karbon nötr”, diğeri ise “sıfır karbon” vizyonudur. Karbon nötr vizyonu bir kişi, şirket ya da kurumun faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan karbon emisyonu nedeniyle, bu emisyonu eşdeğer miktarda yatırım yapması ve böylece emisyon azaltımına destek olmasıdır (Güngördü, 2021). Sıfır karbon ise, atmosfere herhangi bir karbondioksit salınımı gerçekleştirilmeyen bina, faaliyet ya da işi nitelemektedir (CUD, 2021). Sıfır karbon kavramı, ekolojik ya da akıllı kent tartışmaları ile gündeme gelmiş ve akademik çalışmalara konu olmuştur (Karakurt Tosun, 2017). Binalarda mantolama yapılması, ısıtma ve soğutma faaliyetlerinde yenilebilir enerji kaynaklarının kullanılması, ağaçlandırma çalışmaları sıfır karbon vizyonuna dair en bilindik uygulamalardır (Boake, 2008). Nitekim, gelecekte sıfır karbon vizyonuyla inşa edilen binaların daha çok kabul gören bir standarda dönüşeceği düşünülmektedir (Leung, 2018). Ancak sıfır karbon vizyonu, yenilebilir enerji kaynaklarının kullanıldığı ve çevre dostu binalar inşa edilmesinden öte bireylerin, şirketlerin, kurumların, ulusların ve hatta uluslararası etkileşimin odağında yer alması gereken, başlangıçta karbon emisyon azaltımını benimseyen bir yaşam tarzı olarak düşünülmelidir. Küreselleşme ile birlikte doğal kaynakların aşırı kullanımı ve ekonomik büyüme ilişkisi dikkate alınması gereken başka bir olgudur.

Küreselleşmenin çevresel bozulma üzerindeki etkilerini inceleyen bir araştırmada, sosyal küreselleşmedeki artışın karbon emisyonunu artırdığı sonucuna ulaşılmıştır (Dreher vd., 2008). Bunun yanında, küreselleşme ile birlikte enerjiyi verimli kullanan teknolojilerin dünya geneline yayılmasının bir sonucu olarak, karbon emisyonlarında azalma da beklenmektedir (Sharif vd., 2019). Enerji tüketimi ve ekonomik büyümenin, karbon emisyonunu artırdığı sonucuna ulaşılan çalışmalar da vardır (Figge vd., 2017; Ahmed vd., 2019; Sharif vd., 2019). Türkiye, KOF Küreselleşme Endeksi’ne göre 2017 yılı itibariyle 203 ülke arasında 56. sırada yer almış olup, 1980 sonrası dönemde küreselleşme derecesi gittikçe artan bir ülke konumundadır (Apaydın, 2020). Küreselleşme derecesi artan Türkiye’nin karbon emisyon oranı da sürekli artmaktadır. Küreselleşme ile birlikte özellikle ormanlık alanlardaki azalış, karbon tutulumu konusunu gündeme taşımaktadır.

Ormanların ekosistemdeki önemli rollerinden biri de karbon tutulumudur (Pukkala, 2016). Bu bağlamda, orman varlığı karbon tutulumunda önemli bir işleve sahiptir. Ormanların korunması ve ağaçlandırma çalışmaları karbon tutulumunda önemli mekanizmalardır (Masera vd., 2003). Ormanlar fotosentez yoluyla, orman ürünlerinin kullanımı ve atık yönetimi ile atmosferdeki karbon düzeneğine katkı sağlar ve karbon emisyonlarının azaltılmasına yönelik

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

mücadelede önemli rol oynarlar. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri ormanları ve oduna dayalı ürünler ülkedeki sera gazı emisyonunu %15'e kadar azaltabilmektedir (EPA, 2015). Nitekim, orman ürünlerinin farklı alanlarında kullanımı ve karbonun uzun vadeli depolanmasıyla iklim değişikliğinin etkisinin azaltımında etkili olduğu birçok araştırmada vurgulanmıştır (Pan vd., 2011; Canals Revilla vd., 2014; Pilli vd., 2015; Başkent, 2022).

Ekolojik bakımdan zengin bir çeşitliliğe sahip olan Türkiye'de, 2020 yılı itibariyle ormanlık alanlar ülke alanının %29,4'ünü kaplamaktadır (OGM, 2021). Bununla birlikte Türkiye FRA 2020 raporuna göre, 2010-2020 yılları arasında dünyada en çok orman varlığını artıran altıncı ülke olmuş ve ormanlık alan bakımından 27. sıraya yükselmiştir (FAO, 2020). Ormanlık alanlardaki bu artış, boşluklu kapalı alanların iyileştirilmesi ve ağaç serveti artımı ile gerçekleştirilmiş olup yeniden ağaçlandırma çalışmalarında Türkiye dünyada 12. sırada yer almıştır (FAO, 2020). Bu çalışmalar ile, illerde kişi başına düşen ormanlık alan artırılmaya çalışılmakta ve bir yandan da karbon tutulumu yoluyla karbon azaltımına destek olunmaya çalışılmaktadır. Çalışmanın yürütüldüğü illerden Ankara'da kişi başına düşen ormanlık alan 4.5 m², Bartın'da 6.8 m²'dir (OGM, 2021). Bununla birlikte, iki şehrin özellikle iklim özellikleri ve ekonomik yapısı birbirinden farklıdır. Ankara'da karasal iklim şartları hâkimken, Bartın ılıman-nemli iklimin etkisi altındadır. Ankara sanayileşme bakımından daha gelişmiş, başkent olma ve büyükşehir özelliğine sahipken, Bartın sanayinin yeterince gelişmediği, küçük şehir niteliğindedir. Ankara'nın 2021 yılı nüfusu 5 747 325 ve nüfus yoğunluğu 234 kişi iken, Bartın'ın 2021 yılı nüfusu 201 711 ve nüfus yoğunluğu 97 kişidir (TÜİK, 2022). Ankara'nın hem nüfusu ve hem de km²'ye düşen insan sayısı daha fazladır. Bu bağlamda, doğal (fiziki) ve sosyo-ekonomik koşulları farklı iki ilde (Ankara ve Bartın) yapılacak karşılaştırılmalı bir çalışma karbon emisyonunun azaltılmasına yönelik önerilerin sunulmasına da fırsat oluşturacaktır.

Karbon emisyonunun azaltılmasında bireysel, kurumsal ve devletler nezdinde alınabilecek çeşitli önlemler bulunmaktadır. İnsanın gezegenin sınırlarını aştığı günümüz dünyasında, ülkeler ekolojik risk profillerini çıkarmakta ve ekolojik ayak izleri çeşitli bileşenler dikkate alınarak hesaplanmaktadır. Ekolojik ayak izinin önemli bileşenlerinden biri de karbon ayak izidir (WWF, 2020). Ülkelere ve bölgelere göre değişmekle birlikte ekolojik ayak izinde kişisel tüketimin payı %80'den az değildir (WWF, 2012). Bu bağlamda, "sıfır karbon vizyonu" günümüzde üzerinde en çok durulan hususlardan biridir. Bu çalışmada, doğal (fiziki) ve sosyo-ekonomik koşulları farklı iki ilde (Ankara ve Bartın) yaşayan insanların, ekolojik sürdürülebilirlik bağlamında, bireysel karbon sıfır vizyonuna ilişkin durumlarını incelemek amaçlanmıştır.

Yöntem

Araştırmada farklı illerde yaşayan insanların bireysel karbon ayak izlerinin hesaplanması ve bireysel karbon sıfır vizyonuna ilişkin durumlarını incelemek amacıyla tarama modeli kullanılmıştır. Tarama araştırmaları nesnelere, insanların, toplulukların, kurumların yapısını ve işleyişini tanımlamak amacıyla kullanılır (Cohen, Manion ve Morrison, 2007). Araştırmada maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi kullanılarak iki farklı ilde yaşayan insanlardan bir çalışma grubu oluşturulmuştur. Araştırmaya gönüllülük esasına göre katılmayı kabul eden 524 kişi ile çalışılmıştır. Türkiye'nin başkenti ve aynı zamanda karbon emisyonunun en fazla olduğu illerin başında gelen Ankara ile ormanlık alan oranı bakımından Türkiye'de ilk beş il arasında yer alan Bartın'da yaşayan bireylerden veri toplanmıştır. Bu kişilerden 343'ü (%65.5) kadın ve 181'i (%34.5) erkektir. Katılımcıların %52.1'i Bartın'da ve %47.9'u Ankara'da yaşamaktadır. Katılımcılardan 15'i (%2.9) 10-13 yaşında, 62'si (%11.8) 14-17 yaşında, 58'i (%11.1) 18-24 yaşında, 25'i (%4.8) 25-30 yaşında, 63'ü (%12) 31-35 yaşında, 60'ı (%11.5) 36-40 yaşında, 87'si (%16.6) 41-45 yaşında, 72'si (%13.7) 46-50 yaşında, 54'ü (%10,3) 51-55 yaşında, 21'i (%4) 56-60 yaşında, 7'si (%1.3) 61 yaş ve üzerindedir. Katılımcılardan 5'i (%1) ilkökul, 22'si (%4.2) ortaokul, 88'i (%16.8) lise, 374'ü (%71,4) lisans, 35'i (%6,6) lisansüstü mezunudur.

Çalışmanın amacı doğrultusunda, araştırmacı tarafından hazırlanan bir demografik bilgi formu ile karbon ayak izi hesaplama ve karbon emisyonu azaltımına yönelik maddelerin yer aldığı bir anket veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Veri toplama aracında cinsiyet, yaşanılan il, yaş ve eğitim durumuna ilişkin sorulara yer verilmiştir. Karbon ayak izi hesaplamasında, Global Footprint Network (GFN, 2022) ağında yer alan maddeler kullanılmıştır. Ankette gıda tüketimi, atıkları değerlendirme, geri dönüşüm, ulaşım, bina, enerji kullanımı ile ilgili maddeler yer almıştır. Araştırmanın verileri çevrim-içi yolla iki aşamada toplanmıştır. Elde edilen verilere ilişkin betimsel ve karşılaştırma analizleri yapılmıştır. Türkiye'de kişi başı yıllık karbon ayak izi yaklaşık 7 ton karbondioksit eşdeğerinde sera gazı salımı (tCO₂-e) düzeyindedir (ESG, 2022). Bu düzey orta değer olarak kabul edilmiş ve araştırma bulgularının sınıflandırılarak daha kolay yorumlanabilmesi için yeniden bir düzey tanımlaması yapılmıştır. Bu bağlamda, elde edilen verilerin yorumlanmasında karbon ayak izi için 1-3 ton (tCO₂-e) "düşük", 3.1-7 ton (tCO₂-e) "orta", 7.1 tondan fazlası (tCO₂-e) "yüksek" düzey olarak kabul edilmiştir.

Bulgular

Araştırmada katılımcıların karbon ayak izi değerleri hesaplanmış olup, bu değere ilişkin sonuç Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Karbon Ayak İzi ve Ekolojik Ayak İzi Düzeyleri

Ayak izi	Düzye						Hesaplanan kişi başı ayak izi ortalaması	Kişi başına dikilecek ağaç sayısı
	Düşük		Orta		Yüksek			
	f	%	f	%	f	%		
Karbon Ayak izi	101	19.3	326	62.2	97	18.5	4500 tCO ₂ -e	22.5

Tablo 1’de görüldüğü gibi, katılımcıların karbon ayak izinin “orta düzeyde (3.1-7 tCO₂-e)” yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Bunun yanında, yüksek düzeyde karbon ayak izi değerine sahip katılımcıların oranı da (%18.5) azımsanmayacak ölçüdedir. Bununla birlikte, karbon ayak izlerinin hesaplamasında sadece bireysel davranışların/faaliyetlerin, yani doğrudan/birincil ayak izlerinin göz önünde bulundurulduğu dikkate alındığında, katılımcıların dolaylı/ikincil ayak izleriyle birlikte toplam ayak izi değerlerinin çok daha yüksek çıkacağı da göz ardı edilmemelidir. Katılımcıların sadece bireysel davranışları/faaliyetleri dikkate alınarak hesaplanan karbon ayak izi ortalaması (4500 tCO₂-e) ortalama zarar seviyesindedir. Karbondioksit emisyonuna yönelik tahminlere göre, dikilen beş ağacın üretilen her bir ton karbondioksiti temizleyeceği varsayılmaktadır. Buna göre, kişi başına dikilmesi gereken ağaç sayısı 22.5’tir.

Katılımcıların karbon ayak izinin önemli bir bileşeni olan gıda tüketimine göre durumları Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Katılımcıların Gıda Tüketimi Durumu

Bileşen	Düzye							
	Günde üç defa		Günde bir defa		Haftada üç-dört defa		Cevap yeterli değil	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Gıda tüketimi (Et tüketimi, ambalajlı ürün, işlenmiş ürün vb.)	7	1.3	28	5.4	450	85.9	39	7.4

Tablo 2’de görüldüğü gibi, katılımcıların gıda tüketiminin (et tüketimi, ambalajlı ürün, işlenmiş ürün kullanma, yaşanan yer dışında üretilen gıda tüketme vb.) haftada üç-dört defa kategorisinde yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Bu bulgu dikkate alındığında, katılımcıların karbon ayak izini azaltma davranışından ziyade, mevcut alışkanlıklarına göre bir tüketimi tercih ettikleri söylenebilir. Örneğin, ambalajlı ürün kullanımından kaçınma, doğal ürün kullanma, yakın çevrede üretilen ürünleri kullanma gibi gıda tüketiminin alt bileşenleri konusunda bir bilinç ve farkındalığın da olmadığı söylenebilir.

Katılımcıların karbon ayak izinin önemli bir bileşeni olan ulaşımına göre durumları Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3. Katılımcıların Ulaşım Durumu

Bileşen	Alt bileşenler		
	Uçak ile yolculuk	Kara taşıtları ile yolculuk	Fosil yakıt kullanımı
Ulaşım (Araç ile yolculuk -uçak, otomobil vb.-, fosil yakıt kullanımı vb.)	-	524	524

Tablo 3'te görüldüğü gibi, araştırmaya katılanlar uçak ile ilgili herhangi bir yolculuk belirtmez iken, kara taşıtları ile yolculuğu her gün yaptıklarını ve bu kara taşıtlarında fosil yakıt kullandıklarını ifade etmişlerdir. Bu bileşenin alt açıklamaları şöyledir: Katılımcıların 94'ü kendisine ait hiç kara taşıtı olmadığını ve toplu taşıma aracı kullandığını, 350'si ailesinde en az fosil yakıtlı bir kara taşıtı bulunduğunu, 75'i her aile üyesi için bir fosil yakıtlı kara taşıtı olduğunu, 5'i ise ailesinde aile üyesi sayısından fazla fosil yakıtlı kara taşıtı olduğunu beyan etmiştir. Katılımcılardan 239'u her zaman tek başına özel kara taşıtını kullandığını belirtmiştir. 133 katılımcı toplu taşıma araçlarını kullanmayı tercih etmeye çalıştığını, 151 katılımcı ise yakın mesafede şartlar uygunsa yürümeyi ve bisiklet kullanmayı tercih edebileceğini ifade etmiştir. Bunun yanında, katılımcıların tamamı akıllı kent ya da binada ikamet etmediklerini belirtmişlerdir.

Katılımcıların karbon ayak izinin önemli bir bileşeni olan enerji kullanımına göre durumları Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. Katılımcıların Enerji Kullanım Durumu

Bileşen	Alt bileşenler	
	Elektrik tüketimi (aylık)	Enerji tasarruflu ürün kullanma (Ampül ve A sınıfı beyaz eşya)
Enerji kullanımı (Elektrik, enerji tasarruflu ürün kullanma vb.)	155 kWh	496 kişi (%94.7)

Tablo 4'te görüldüğü gibi, araştırmaya katılanların konutunda aylık ortalama elektrik tüketimi 155 kWh'tir. Türkiye'de 2021 yılında abone başına aylık ortalama elektrik tüketimi 131 kWh'tir. Araştırmada, Türkiye ortalamasına yakın değere ulaşılmıştır. Bununla birlikte katılımcıların, tasarruflu ampul kullandıklarını ve beyaz eşyada A sınıfı elektrik tüketen ürünleri seçtiklerini beyan ettikleri görülmüştür. Bunun dışında, enerji tasarrufu için yapılan farklı bir uygulama ya da durumdan bahsedilmemiştir.

Katılımcıların karbon ayak izini azaltıma yönelik geri dönüşüm ve atıkların değerlendirilmesi/yeniden kullanımına ilişkin durumları Tablo 5'te gösterilmiştir.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/TÜRKİYE

Tablo 5. Katılımcıların Geri Dönüşüm ve Atıkların Değerlendirilmesi Durumu

Bileşen	Alt bileşenler	
	Çöpleri ayrıştırma/Geri dönüşüme destek verme	Atıkları değerlendirme/yeniden kullanma
Geri dönüşüm/atıklarını değerlendirme	109 kişi (%20.8)	4 kişi (%0.8)

Tablo 5’te görüldüğü gibi, araştırmaya katılanların %20.8’i çöplerini ayrıştırmak suretiyle geri dönüşüme destek vermektedir. Bu katılımcılardan bir kısmı, yaşadıkları yerde bir düzenin/sistemin olmaması nedeniyle çöplerini ayrıştırma ve geri dönüşümü her zaman yapamadıklarını belirtmişlerdir. Sadece dört katılımcının, atıklarını kompost yapma vb. yollarla değerlendirdiği tespit edilmiştir. Katılımcıların açıklama yapmaları için bırakılan boşluğa, özellikle bu konuyla ilgili geri dönüşüm yapmak istediklerini, ancak buna yönelik bir sistemin olmadığı için yapamadıklarını yazdıkları görülmüştür. Kompost yapma maddesinde ise, bunu nasıl yapacaklarını bilmediklerini ya da atıkları yeniden değerlendirmek için yaşadıkları ortamın uygun olmadığını belirttikleri tespit edilmiştir.

Araştırmada değişkenlere (cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, yaşanılan il) göre, karbon ayak izi arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığına yönelik yapılan iki yönlü kay kare testi sonucuna göre: karbon ayak izi ve cinsiyet ($X^2_{(2)}=1.451$; $p=0.48$, $p>.05$); karbon ayak izi ve yaşanılan il ($X^2_{(2)}=3.531$; $p=0.17$, $p>.05$); karbon ayak izi ve yaş ($X^2_{(20)}=21.017$; $p=0.39$, $p>.05$); karbon ayak izi ve eğitim düzeyi ($X^2_{(8)}=8.216$; $p=0.41$, $p>.05$) arasında anlamlı bir ilişki yoktur. Bu bulgular dikkate alınarak; yaşanılan yer, cinsiyet, eğitim düzeyi ve yaş değişkenlerine göre karbon ayak izi sonucunda bir farklılık olmadığı söylenebilir. Ankara ya da Bartın’da yaşama durumu karbon ayak izi değerinde bir farklılık oluşturmada da illerin nüfusları dikkate alındığında, toplam karbon ayak izi büyüklüğünde farklılık olacağı aşikârdır. Bu bağlamda, Ankara’da nüfusun çok daha fazla olması dikkate alındığında karbon tutulumu için çok daha fazla ağaca ihtiyaç olacağı açıktır. Araştırmalara göre, kişi başına dikilmesi gereken ağaç sayısı 22.5 olarak hesaplanmıştır. Bu duruma göre, bireylerin karbon ayak izini sıfırlayabilmesi için her yıl Ankara ilinde kişi başına 129 314 812.5 (5 747 325 x 22.5), Bartın ilinde ise 4 538 497.5 (201 711 x 22.5) ağaç dikmesi gerekmektedir. Bu bulgulara göre, karbon ayak izinin sadece ağaç dikmek suretiyle sıfırlanması mümkün görünmemektedir. Ağaçlandırma çalışmaları diğer tedbirlerle birlikte değerlendirilmelidir.

Sonuç ve Tartışma

Doğal (fiziki) ve sosyo-ekonomik koşulları farklı iki ilde (Ankara ve Bartın) yaşayan insanların, ekolojik sürdürülebilirlik bağlamında bireysel karbon sıfır vizyonuna ilişkin durumlarını incelemek amacıyla yapılan araştırmada; katılımcıların hesaplanan karbon ayak izi ortalaması Türkiye ortalamasının biraz üzerinde ve ortalama zarar seviyesinde (4500 tCO₂-e) çıkmıştır. Bu değer dikkate alındığında kişi başına dikilmesi gereken ağaç sayısı 22.5'tir.

Araştırmada gıda tüketimi, ulaşım ve enerji kullanımının bireysel karbon ayak izinin en önemli unsurları olduğu tespit edilmiştir. Özgen vd. (2017) Ankara ilinde yapmış oldukları tüketicilerin ekolojik ayak izleri ve farkındalık düzeyleri hakkındaki araştırmalarında; ekolojik ayak izinin en yüksek olduğu boyutun gıda, en az olduğu boyutun ise enerji olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Aynı çalışmada, erkeklerin ekolojik ayak izi farkındalığının kadınlardan daha fazla olduğu belirtilmiştir. Bu çalışmada ise cinsiyet, yaşanan il, eğitim düzeyi ve yaşa göre karbon ayak izinde anlamlı bir ilişki çıkmamıştır. Bu farklı sonucun nedeni, son yıllarda karbon salınımı, iklim değişikliği gibi konuların daha fazla gündemde yer alması ile bireylerin farkındalığın artması olabilir.

Karbon ayak izi hesaplamasının bireylere yaptırılmasının çevre bilinci oluşumuna katkısının olduğuna, bireylerin karbon ayak izini azaltmaya yönelik bilinçlendiklerine yönelik araştırma sonuçları vardır (Rudd vd., 2019; Bostan Sarıoğlan ve Özkaya, 2021). Bu araştırmada dikkat çeken önemli sonuç, bireylerin geri dönüşüme destek verme/katkıda bulunma konusunda istekli oldukları, ancak buna uygun bir sistemin olmayışını önemli bir engel olarak gördükleri tespit edilmiştir. Bu sonuç, katılımcıların çevre bilincine yönelik farkındalığa sahip olduğu şeklinde de yorumlanabilir. Bunun yanında birçok araştırmada biyolojik kapasiteye yatırım yapılmasına, yeşil alanların artırılmasına, çevre dostu çözümler üretilmesine, yenilebilir enerji kaynaklarının kullanılmasına vurgu yapılmaktadır (Keleş, 2014; Reyhan Satır, 2014; Tosunoğlu, 2014; Altınok vd., 2015; Artan vd., 2015; Özdemir, 2017; Şimşek ve Bursal, 2019; Kırbas ve Kocakulak, 2022). Bununla birlikte, çevre bilincinden öteye geçen çevre dostu davranışların gösterilmesi ve eyleme geçilmesi için devlet ve/veya yerel yönetimlerin konuya ilişkin düzenleme yapmalarının, bir sistem kurmalarının ve teşvik etmelerinin gerekli olduğu görülmektedir.

Kaynaklar

- Ahmed, Z., Wang, Z., Mahmood, F., Hafeez, M. ve Ali, N. (2019). Does globalization increase the ecological footprint? Empirical evidence from Malaysia. *Environmental Science and Pollution Research*, 26, 18565-18582.
- Akdağ, A.S. ve Güllü, G. (2022). "Net sığır" hedefinde karbon yakalama, kullanım ve depolama teknolojilerinin yeri. *Çevre, Şehir ve İklim Dergisi*, 1 (1), 62-79.
- Altınok, S., Fırat, E. ve Soyu, E. (2015). Küresel iklim değişikliği sorununun çözümü için yeni bir sürdürülebilir kalkınma anlayışı. *International Conference on Eurasian Economies*, 620-627.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresel İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

- Apaydın, Ş. (2020). Küreselleşmenin ekolojik ayak izi üzerindeki etkileri: Türkiye örneği. *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 23-42.
- Artan, S., Hayaloğlu, P. ve Seyhan, B. (2015). Türkiye’de çevre kirliliği, dışa açıklık ve ekonomik büyüme ilişkisi. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 13(1), 308-325.
- Aydın, C., Esen, Ö. ve Aydın, R. (2019). Is the ecological footprint related to the Kuznets curve a real process or rationalizing the ecological consequences of the affluence? Evidence from PSTR approach. *Ecological Indicators*, 98, 543-555.
- Başkent, E.Z. (2022). Principal components of carbon dynamics in forest ecosystems and planning. *Journal of Architecture, Engineering & Fine Art*, 4(1), 1-15.
- Birkan, İ. (2014). *Küresel ısınma ve karbon ayak izimiz*. Erişim adresi: <http://www.turkishnews.com/tr/content/wp-content/uploads/2014/08/kuresel-ısınma-ve-karbon-ayak-izimiz.pdf>
- Boake, T. M. (2008). The leap to zero carbon and zero emissions: understanding how to go beyond existing sustainable design protocols. *Journal of Green Building*, 3(4), 64-77.
- Bostan Sarioğlu, A. ve Şentürk Özkaya, Ö. (2021). Tahmin et-gözle-açıkla-yap: uzaktan eğitimde kendi karbon ayak izini hesaplama etkinliği. *Araştırma Temelli Etkinlik dergisi (ATED)*, 11 (1), 30-50.
- Canals Revilla, G.G., Gutierrez del Olmo, E.V., Martin, J. ve Gonzalez R. (2014). Carbon storage in HWPS. Accounting for Spanish particleboard and fiberboard. *Forest Systems*, 23(2), 225-235.
- CCPI (Climate Change Performance Index). (2022). Climate Change Performance Index-2022. Erişim adresi: <https://ccpi.org/country/tur/>
- Chen, J., Fan, W., Li, D., Liu, X. ve Song, M. (2020). Driving factors of global carbon footprint pressure: Based on vegetation carbon sequestration. *Applied Energy*, 267, 114914.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2007). *Research methods in education*. (6th edition). London: Routledge.
- CUD (Cambridge University Dictionary). (2021). *Zero-carbon*. Erişim Adresi: <https://dictionary.cambridge.org/tr/sözlük/ingilizce/zero-carbon>
- Çerçi, S. ve Hoete, A. (2014). Binalarda düşük ve sıfır karbon (Lzc) teknolojilerinin uygulanabilirliği ve Londra ‘Shoreditch İstasyonu’ örneği. *METU Journal of The Faculty of Architecture*, 31(2), 223-240.
- Dreher, A., Gaston, N. ve Martens, P. (2008). *Measuring globalization: Gauging its consequences*. New York: Springer.
- Durmaz, T. (2019). Düşük karbon ekonomisine geçiş ve bu geçişte karbon yakalama ve depolamanın rolü. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Ekonomi ve Siyaset Özel Sayısı, 205-224.

- EPA. (2015). *Inventory of US greenhouse gas emissions and sinks: 1009-2013. EPA 430-R-15-004*. Washington, D.C. Office of Atmospheric Programs. 564p. Erişim adresi: <http://www.epa.gov/climatechange/ghgemissions/usinventoryreport.html>
- Erden Özsoy, C. (2015). Düşük karbon ekonomisi ve Türkiye'nin karbon ayak izi. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 4(9), 198-215.
- ESG (Enviromental Social Governance). (2022). *Carbon footprint*. <https://www.esgturkey.com/karbon-ayak-izi-dengeleme/#1620737046988-59f956ce-8e4a>
- Ewing, B., Moore, D., Goldfinger, S., Oursler, A., Reed, A. ve Wackernagel, M. (2010). *Ecological footprint atlas*. Oakland: Global Footprint Network.
- FAO (Gıda ve Tarım Örgütü). (2020). *Küresel orman kaynakları değerlendirmesi raporu (FRA)*. Erişim adresi: Global Forest Resources Assessment 2020 (fao.org)
- Figge, L., Oebeles, K. ve Offermans, A. (2017). The effects of globalization on ecological footprints: An emprical analysis. *Environment, Development and Sustainability: A Multidisciplinary Approach to the Theory and Practice of Sustainable Development*, 19(3), 863-876.
- GFN (Global Footprint Network). (2022). *Ecological footprint*. <https://www.footprintcalculator.org> and <https://data.footprintnetwork.org/>
- Güngördü, T.A. (2021). İklim değişikliği ile yerelde mücadele yaklaşımına bir katkı: Google'ın sıfır karbon vizyonu. *İzmir Yönetim Dergisi*, 2(1), 39-58.
- Karakurt Tosun, E. (2017). Sürdürülebilirlik bağlamında ekolojik kent söylemi. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(4), 169-189.
- Keleş, Ö. (2014). Sürdürülebilir ulaşımı tercih edin ekolojik ayak iziniz azalsın. *Araştırma Temelli Etkinlik Dergisi (ATED)*, 1, 46-57.
- Kırbaş, İ. ve Kocakulak, T. (2022). Burdur İli karbon ayak izinin belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Fen ve Mühendislik Dergisi*, 24(70), 317-327.
- Leung, B.C.M. (2018). Greening existing buildings [GEB] strategies. *Energy Reports*, 4, 159-206.
- Masera, O.R., Garza-Caligaris, J.F., Kanninen, M., Karjalainen, T., Liski, J., Nabuurs, G.J., Pussinen, A., de Jong, B.H.J. ve Mohren, G.M.J. (2003). Modeling carbon sequestration in afforestation, agroforestry and forest management projects: The CO₂FIX V.2 approach. *Ecological Modelling*, 164, 177-199.
- Mızık, E.T. ve Yiğit Avdan, Z. (2020). Sürdürülebilirliğin temel taşı: ekolojik ayak izi. *Artvin Çoruh Üniversitesi Doğal Afetler Uygulama ve Araştırma Merkezi Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 682), 451-467.
- OGM (Orman genel Müdürlüğü). (2021). *Türkiye orman varlığı-2020*. Erişim adresi: <https://www.ogm.gov.tr/tr/ormanlarimiz-sitesi/TurkiyeOrmanVarligi/Yayinlar/2020%20T%C3%BCrkiye%20Orman%20Varl%C4%B1%C4%9F%C4%B1.pdf>
- Özdemir, O. (2017). *Ekolojik okuryazarlık ve çevre eğitimi* (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresel İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

- Özgen, U., Demirci A. ve Aksoy, A. (2017). Tüketicilerin ekolojik ayak izi farkındalık düzeyleri (Ankara İli Örneği). *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi*, 52(3), 46-65.
- Pan, Y., Birdsey, R.A., Fang J., Houghton, R., Kauppi, P.E., Kurz, W.A., Phillips, O.L., Shvidenko, A., Lewis, S.L., Canadell, J.G., Ciais, P., Jackson, R.B., Pacala S., McGuire, A.D., Piao, S., Rautiainen, A., Sitch, S. ve Hayes, D. (2011). A large and persistent carbon sink in the world's Forests. *Science*, 333 (6045), 988-993.
- Panayotou, T. (2000). *Globalization and environment* (Harvard University Center for International Development Working Paper No. 53). Erişim adresi: <https://www.hks.harvard.edu/sites/default/files/centers/cid/files/publications/faculty-working-papers/053.pdf>
- Pilli, R., Fiorense, G. ve Grassi, G. (2015). EU mitigation potential of harvested wood products. *Carbon Balance Manag.* 10, 6.
- Pukkala, T. (2016). Does management improve the carbon balance of forestry? *Forestry*, 90, 10,1093.
- Reyhan Satır, A. (2014). Sürdürülebilir üretim-tüketim politikaları çerçevesinde “yeşil ekonomi” üzerine bir değerlendirme. *Memleket Siyaset Yönetim Dergisi (MSY)*, 9(22), 327-347.
- Rudd, J. A., Horry, R. ve Skains, R. L. (2019). You and CO₂: A public engagement study to engage secondary school students with the issue of climate change. *Journal of Science Education and Technology*, 1-12.
- Sharif, A., Afshan, S. ve Qureshi, M. A. (2019). Idolization and ramification between globalization and ecological footprints: Evidence from quantile-on-quantile approach. *Environmental Science and Pollution Research*, 6, 11191-11211.
- Solarin, S. A. (2019). Convergence in CO₂ emissions, carbon footprint and ecological footprint: Evidence from OECD countries. *Environmental Science and Pollution Research*, 6167-6181.
- Şimşek, T. ve Bursal, M. (2019). Türkiye’de ekolojik ayak izi ve biyokapasite arasındaki ilişki. Bootstrap Rolling window nedensellik testi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, , 2019 Özel Sayı1, 452-465.
- Tosunoğlu, B. T. (2014). Sürdürülebilir refah göstergesi olarak ekolojik ayak izi. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 3(5), 132-149.
- TUİK. (2022). *Nüfus*. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=%C4%B0%20n%C3%BCfuslar%C4%B1>
- WWF (World Wide Fund for Nature) (2012). *Yaşayan gezegen raporu*. Erişim adresi: https://wwftr.awsassets.panda.org/downloads/turkiyenin_ekolojik_ayak_izi_raporu.pdf
- WWF (World Wide Fund for Nature) (2020). *Yaşayan gezegen raporu 2020-biyolojik çeşitlilik kaybını tersine çevirmek*. Erişim adresi:

https://wwftr.awsassets.panda.org/downloads/2020_yaayan_gezegen_raporu_ozet_10_09_2020.pdf?10241/Yasayan-Gezegen-Raporu-2020

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

MEKÂNSAL SWOT ANALİZİ İLE GÖKSU ÇAYI HAVZASI'NIN BÜTÜNLEŞİK HAVZA YÖNETİMİ¹

Dr. Murat UZUN^{*,*}

Özet

Doğal kaynakların aşırı kullanılması, küresel iklim değişikliği ile etkisi, meydana gelen afetlerin sayısı ve etkisinin artması sonucu doğal kaynak yönetimi ve sürdürülebilirliğin sağlanmasında havza yönetimindeki bütünleşik bakış açısı oldukça önem kazanmıştır. Havza yönetiminde bütünsel bakış açısı, bilimsel ve teknolojik gelişmelerle birlikte çeşitli model ve alt modeller üzerinden sağlanmaktadır. Bunlardan biride birçok alanda kullanılan SWOT (GZFT) analizidir. Çeşitli veriler üzerinden incelenen unsurların niteliksel ve niceliksel olarak güçlü ve zayıf yönlerini, fırsatlarını ve tehditlerini ortaya koyan SWOT analizi, mevcut durumları ve geleceğe dönük planlama verilerinin ortaya konduğu işleyişe sahiptir. Belirtilen kapsamdan dolayı bu çalışmada birçok coğrafi etkileşimi barındıran Göksu Çayı Havzası'nın SWOT yöntemi üzerinden kantitatif ve mekansal analizlerle bütünleşik havza yönetimi incelenmiştir. Araştırmada ilk olarak havzanın fiziki ve beşeri coğrafya unsurları ile dağılımları Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) ve Uzaktan Algılama (UA) tekniklerinin kullanılması ile tespit edilmiştir. Havzanın fiziki ve beşeri coğrafya koşullarının etkileşimi temel alınarak SWOT analizi oluşturulmuştur. Daha sonra, Göksu Çayı Havzası'nda SWOT analizi ile ortaya konan güçlü, zayıf yönler ile fırsat ve tehditlerinin kantitatif olarak karşılıklı ilişkisi üzerinden dağılım verilerinin üretilmesi amaçlanmıştır. Bu bakımdan literatürde daha önce kullanılan A'WOT ve R'WOT analizleri baz alınmıştır. Belirtilen analizlerden farklı olarak havzanın doğal (14 ana kriter) ve beşeri (6 ana kriter) parametreleri ile alt kriterlerinin ağırlıklı bindirme analizi ile fiziki coğrafya koşullarının beşeri faaliyet uygunluğu ve doğal ortam koşullarındaki antropojenik baskı yoğunluğu dağılımları tespit edilmiştir. Daha sonra belirtilen kartografik veriler pozitif ve negatif yönlü korelasyona tabi tutulmuş, bulanık mantık yöntemi ile tekrar analiz edilmiştir. Böylece havzanın muhtemel antropojenik etki alanlarının dağılışı ile yanlış mekan kullanım sahaları tespit edilmiştir. Havzanın mekansal SWOT analizi verilerinden, İnegöl ve Yenişehir ovalarının belli kesimlerin yoğun antropojenik baskının olduğu, doğal ortam koşullarının havzanın bazı alanlarında tahrip edildiği, güneyde ekolojik sahanın korunduğu ancak doğuda yanlış kullanımların bulunduğu, hidrografik unsurlarda kirlilik yükünün yoğunlaştığı ve bütünleşik açıdan havzanın yönetimsel sorunları barındırdığı tespit edilmiştir.

¹ Bu çalışma yazarın doktora tezinin bir bölümünden üretilmiştir.

*Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Bölümü, İstanbul.

Anahtar Kelimeler: Havza Yönetimi, SWOT (GZFT) Analizi, Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS), İnegöl ve Yenişehir Havzaları.

INTEGRATED WATERSHED MANAGEMENT OF GÖKSU RIVER BASIN WITH SPATIAL SWOT ANALYSIS

Abstract

As a result of the excessive use of natural resources, the impact of global climate change, and the increase in the number and impact of disasters, the integrated perspective in watershed management has gained importance in ensuring natural resource management and sustainability. A holistic perspective in watershed management is provided through various models and sub-models together with scientific and technological developments. One of them is SWOT analysis, which is used in many fields. The SWOT analysis, which reveals the qualitative and quantitative strengths and weaknesses, opportunities and threats of the elements examined through various data, has the function of presenting the current situations and future planning data. Due to the stated scope, in this study, integrated watershed management of the Göksu River Basin, which has many geographical interactions, was examined with quantitative and spatial analyzes through the SWOT method. In the research, firstly, the physical and human geography elements of the basin and their distribution were determined by using Geographic Information Systems (GIS) and Remote Sensing (RS) techniques. Based on the interaction of the physical and human geography conditions of the basin, a SWOT analysis was created. Then, it is aimed to produce distribution data on the quantitative interrelationship of the strengths, weaknesses, opportunities and threats revealed by SWOT analysis in the Göksu River Basin. In this respect, the A'WOT and R'WOT analyzes previously used in the literature were taken as a basis. Unlike the aforementioned analyses, the natural (14 main criteria) and human (6 main criteria) parameters and sub-criteria of the basin were weighted by the weighted thrust analysis, and the human activity suitability of the physical geography conditions and the anthropogenic pressure intensity distributions in the natural environment conditions were determined. Then, the specified cartographic data were subjected to positive and negative correlations and reanalyzed with fuzzy logic method. Thus, the distribution of the possible anthropogenic impact areas of the basin and the wrong space usage areas were determined. From the spatial SWOT analysis data of the basin, it has been determined that certain parts of the İnegöl and Yenişehir plains have intense anthropogenic pressure, the natural environment conditions have been destroyed in some areas of the basin, the ecological area is protected in the south, but there are misuses in the east, the pollution load intensifies in the hydrographic elements and the basin has administrative problems from an integrated point of view.

Keywords: Watershed Management, SWOT Analysis, Geographic Information Systems (GIS), İnegöl and Yenişehir Basins..

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

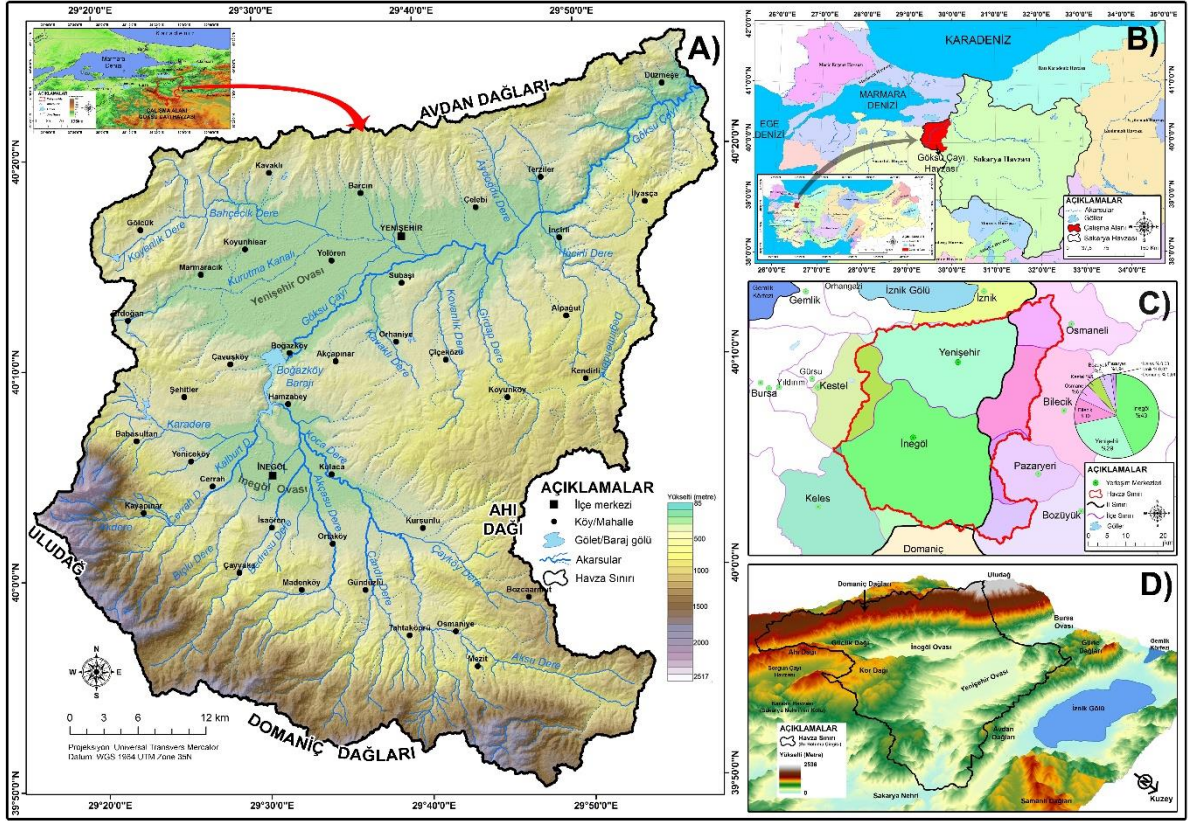
Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Giriş

Havzalar, doğal ve beşeri unsur çeşitliliğine ve yoğun etkileşimine sahip olan sınırlarını fiziki coğrafya koşullarının belirlediği alanlardır (Garipağaoğlu & Uzun, 2021). Özellikle su ve toprak koruma ile mühendislik ve farklı düzeyde sosyo-ekonomik gelişim kapsamında başlayan havza yönetimi günümüzde doğal-beşeri ortam etkileşimini, ekolojiyi, ekosistemi ve sürdürülebilirliği temel alan bütüncül yaklaşımlarla modellenmekte, yönetim ve planlama sistemikleri oluşturulmaktadır (Daeghouth, 2008; Dorge & Windolf, 2010; Bach vd., 2011; Garipağaoğlu, 2012). Günümüzde gelişen teknoloji farklı analiz ve yöntemler üzerinden havzaların modellenmesini ve alt model kapsamında çeşitli verilerin ortaya konmasını sağlamaktadır (Wang vd., 2006; Abbaspour vd., 2007; Heathcote, 2009; Benson vd., 2014; Fernández, 2016; Garipağaoğlu & Uzun, 2019). Bu tür alt modellerden biri de birçok disiplin ve alanda kullanılan SWOT (GZFT) analizidir. Çeşitli veriler, özellikle alanlar üzerinden incelenen unsurun niteliksel ve niceliksel olarak güçlü yanlarını (Strengths), zayıf yönlerini (Weaknesses), fırsatları (Opportunities) ve tehlikeleri-tehditleri (Threats) ortaya koyan SWOT (GZFT) analizi mevcut durumları ve geleceğe dönük planlama verilerinin ortaya konduğu işleyişe sahiptir (Gupta, 2000). SWOT analizi farklı çalışmalar kapsamında üretilen sezgisel ve gözlemsel verilerin kantitatif analizleri ve korelasyonları ile çeşitli boyut ve özelliklerde veriler üretilmektedir. Elde edilen bulgular, havzaların yönetim modelleri ile özellikle alt model olarak kullanılması bütüncül kapsamlı çalışmalara büyük katkı sağlamaktadır. Bu çalışmada Sakarya Nehri Havzası'nın alt havzası olan Göksu Çayı Havzası'nın SWOT analizi mekansal boyut katılarak farklı kartografik ve kantitatif veriler üzerinden incelenmiştir.

Çalışmada, Göksu Çayı Havzası'nda SWOT analizi ile ortaya konan güçlü, zayıf yönler, fırsat ve tehditlerin bütün özellikleri ile kantitatif olarak karşılıklı ilişkisi üzerinden dağılış verilerinin üretilmesi amaçlanmıştır. Bu bakımdan literatürde daha önce kullanılan A'WOT ve R'WOT analizleri baz alınmıştır (Kurttila vd., 2000; Pesonen vd., 2001). Belirtilen analizlerden farklı olarak havzanın doğal ve beşeri parametreleri ile alt kriterlerinin analizleri sonucu ortaya konan verilerin daha sonra farklı korelasyonlarla ilişki olarak tekrar analiz edilmesi ve mekansal olarak havza yönetimine etki edecek unsurların dağılışının ortaya konması amaçlanmıştır. Böylece Göksu Çayı Havzası'nın SWOT analizi ile ortaya konan güçlü-zayıf yönleri ile fırsat ve tehditleri, üretilmesi amaçlanan kartografik veriler üzerinden dağılış açısından değerlendirilmiş ve bütüncül havza yönetim boyutu mekansal olarak sorgulanmıştır.

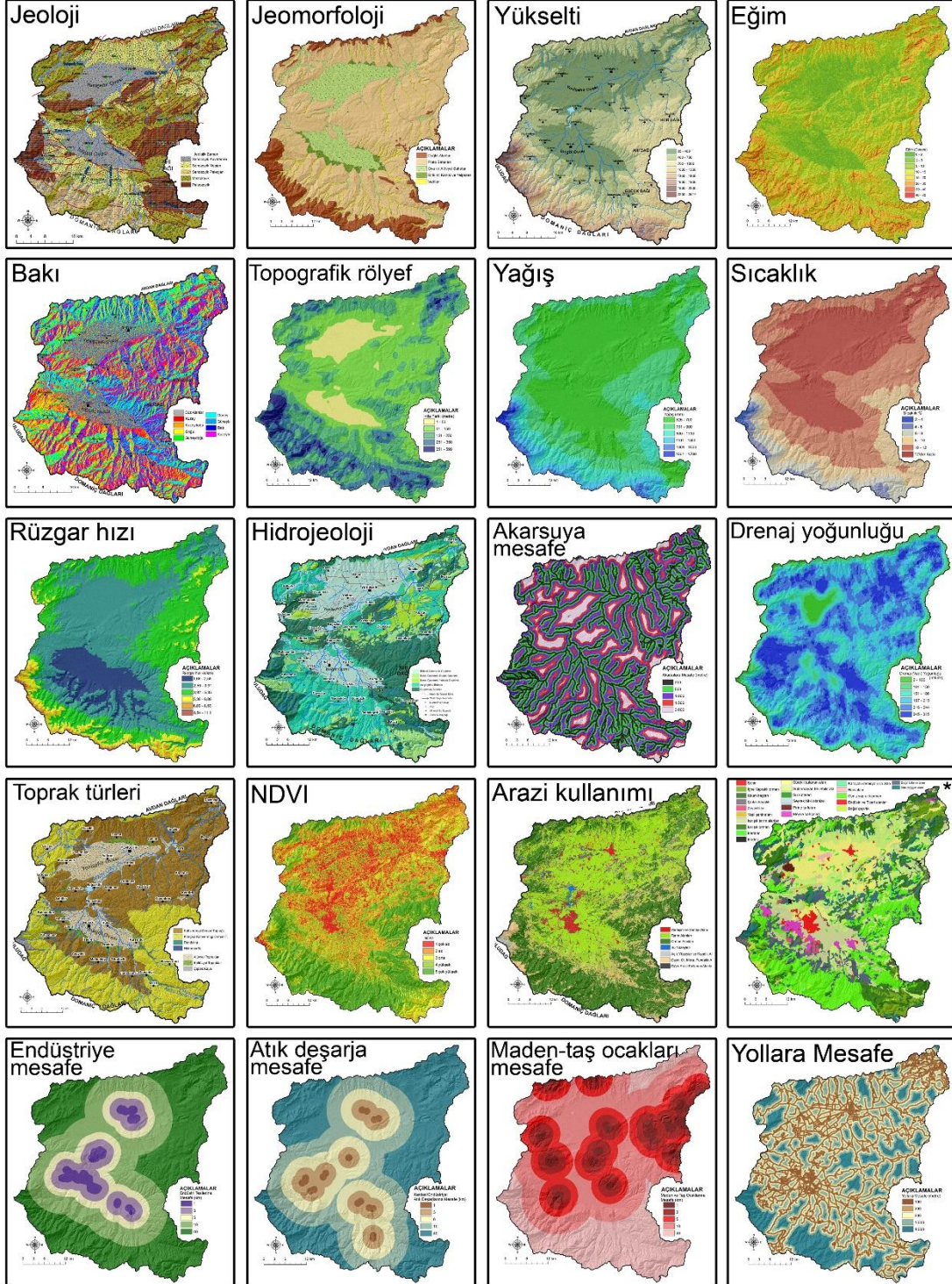
Araştırma sahası olan Göksu Çayı Havzası, Sakarya Nehri Havzası'nın batı kesiminde yer alır. Havzanın güneyinde Uludağ ve Domaniç Dağları, doğusunda Ahı Dağı, kuzeyinde Avdan Dağları batısında Bursa ovası eşiği havzanın ana sınırlarını oluşturur. Havzanın toplam alanı 2439 km²'dir. Coğrafi koordinat sistemine göre havza, 40^o26'10"-39^o48'2" kuzey enlemleri ile 29^o59'0"-29^o16'30" doğu boylamları arasında yer alır (Şekil 1). Havza İnegöl ve Yenişehir alt havzalarından oluşmaktadır.

Şekil 15. Göksu Çayı Havzası'nın, A) Lokasyonu, B) Sakarya Nehri Havzası'ndaki Konumu, C) İdari Bölünüş Haritası, D) 2 Boyutlu Gösterimi (Kuzeydoğudan Güneybatıya Bakış)

Yöntem

Araştırmada, materyal olarak Harita Genel Müdürlüğü'nden alınan 29 adet 1:25.000 ölçekli topografya paftaları, MTA'dan alınan 1:100.000 ölçekli 4 adet jeoloji haritaları, Bursa ili Hidrojeoloji haritası, Meteoroloji Genel Müdürlüğü'nden İnegöl ve Yenişehir istasyonlarına ait uzun süreli rasat verileri, Devlet Su İşleri'nden (DSİ) havzadaki 11 adet Akım Gözlem İstasyonu (AGİ) verileri, Tarım ve Orman Bakanlığı, Toprak Reformu Genel Müdürlüğü'nden toprak türleri dağılışı, United States Geological Survey'den (USGS) 10.07.2020 tarihli Landsat OLI verisi, CORINE 2018 verileri, openstreetmap'den ulaşım ağı verileri, İnegöl ve Yenişehir belediyelerinden imar planı verileri kullanılmıştır. Elde edilen veriler dışında saha ve konu ile ilgili önceki araştırmalar ve arazi çalışmaları sonucu elde edilen bulgu ve fotoğraflar da materyal olarak kullanılmıştır.

Şekil 16. Göksu Çayı Havzası'nın Doğal ve Beşeri Ortam Koşullarını Gösteren ve Analizlerde Kullanılan Dağılım Haritaları (* detaylı arazi kullanımı haritası)

Araştırmada ilk olarak topografya paftalarından, ArcGIS yazılımı kullanılarak, havzanın Sayısal Yükselti Modeli (SYM) oluşturulmuştur. SYM üzerinden havzanın, yükselti, eğim,

bakı, topografik rölyef ve drenaj dağılışı haritaları üretilmiştir. MTA'dan alınan verilerden yararlanılarak jeoloji ve hidrojeoloji haritaları üretilmiştir. İnegöl ve Yenişehir meteoroloji rasta verileri üzerinden cokriging yöntemi ile Schreiber ve Lapse Rate formülleri kullanılarak havzanın klimatolojik haritaları oluşturulmuştur. Vektörel veri olarak havzanın toprak türleri dağılışı ve akarsulara mesafe haritaları üretilmiştir. Landsat uydu görüntüsünün kontrollü sınıflandırması ile arazi kullanımı haritası ve yine uydu görüntüsünden NDVI haritası üretilmiştir. CORINE 2018 verileri ile imar planları üzerinden endüstri, maden-taş ocakları ve sanayi alanlarına mesafe haritaları ortaya konmuştur (Şekil 2).

Kartografik ve kantitatif olarak üretilen verilerden havzanın SWOT analizi yapılmıştır (Hill & Westbrook, 1997; Gupta, 2000). Daha sonra elde edilen bulguların korelasyonu, ilişki düzeyinin sayısal boyutunu tespit etmek amacıyla Göksu Çayı Havzası'nın güçlü ve zayıf yanlarının mekansal dağılışı ortaya koymak için doğal ve beşeri coğrafya unsurlarının analizi üzerinden uygunluk ve yoğunluk haritaları oluşturulmuştur. Ağırlıklı bindirme yöntemi ile oluşturulan bu haritaların kantitatif verileri bulanık mantık yöntemi ile pozitif ve negatif yönlü korelasyona tabi tutulmuş ve doğal ortam koşullarındaki antropojenik baskı yoğunluğu ile beşeri faaliyetlerle kullanım derecesi dağılışı verileri üretilmiştir (Malczewski, 2004; Zhang & Liu, 2006). İlk olarak havzanın fiziki ve beşeri coğrafya özelliklerinin mekansal dağılışı ortaya koyan temel iki kartografik veri farklı kriterlerin ilişkisi üzerinden analiz edilmiştir.

Havzada doğal ortam koşullarının beşeri faaliyet açısından uygunluğu ve mekansal açıdan Göksu Çayı Havzası'nın güçlü yanlarını ve fırsatlar sunan olanaklarını ortaya koymaktadır. Havzanın doğal ortam koşullarındaki beşeri faaliyet baskısı ile meydana gelebilecek sorunları oluşturacağından dolayı, havzanın zayıf yönleri ve tehditlerinden bir kısmının dağılışı verilerini de göstermektedir. Doğal ortam koşullarının beşeri faaliyet uygunluğu analizinde 14 ana kriter ve bu kriterlere ait 78 alt kriter kullanılarak ağırlıklı bindirme yöntemi ile işlemler gerçekleştirilmiştir (Tablo 1). Ana kriterler yüzdelik değerler üzerinden alt kriterler ise 1-5 arasındaki değerler üzerinden analiz edilmiştir (1-çok uygun, 5-kullanılamaz). Doğal ortam koşullarındaki beşeri faaliyet baskı yoğunluğu analizinde 6 ana kriter ve bu kriterlere ait 43 alt kriter verisi kullanılmıştır (Tablo 2). Ana kriterler yüzdelik değerler üzerinden alt kriterler ise 1-5 arasındaki değerler ile analiz edilmiştir (1-beşeri baskı yok ya da çok az, 5-çok yüksek yoğunlukta beşeri baskı).

Tablo 2. Doğal Ortam Koşullarının Beşeri Faaliyet Uygunluğu Analizinde Kullanılan Kriterler ve Sayısal Değerleri

Etkin Parametreleri	Etki Değeri	Etki Yüzdesi	Etkin Parametreleri	Etki Değeri	Etki Yüzdesi
Jeoloji		8	Sıcaklık (°C)		7
Senozoyik Kuvaterner	1		2 - 4	5	
Senozoyik Neojen	2		4 - 6	5	
Senozoyik Paleojen	2		6 - 8	4	
Mezozoyik	3		8 - 10	3	
Paleozoyik (üst)	4		10 - 12	2	
Paleozoyik (alt)	5		12'den fazla	1	
Jeomorfoloji		8	Rüzgar Hızı (s/km)		6

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Dağlık Alanlar	5		1,66 - 2,58	1	
Plato Sahaları	2		2,59 - 3,91	1	
Ova ve alüvyal saha	1		3,92 - 5,35	2	
Birikinti konileri	3		5,36 - 6,88	3	
Vadiler	4		6,89 - 8,53	4	
Yükselti (m)			8,54 - 11,01	5	
85 - 400	1	8	Hidrojeoloji		7
400 - 600	2		Birincil Geçirimli	1	
600 - 1000	3		İkincil yüksek	3	
1000 - 1600	4		İkincil düşük	3	
1600 - 2517	5		Az geçirimli	4	
Eğim (derece)			Geçirimsiz	5	
0 - 2	1	8	Akarsulara Mesafe (m)		7
2 - 5	1		0 - 200	1	
5 - 10	2		200 - 500	2	
10 - 15	3		500 - 1000	3	
15 - 20	4		1000 - 1500	4	
20 - 30	4		1500 - 3000	5	
30 - 40	5		Drenaj Yoğunluğu (km/km²)		
40 - 70	5	0 - 0,78	1		
Bakı			0,79 - 1,26	2	7
Düz alanlar	1	1,27 - 1,73	3		
Kuzey	4	1,74 - 2,21	4		
Güney	2	2,22 - 2,81	4		
Doğu	3	2,82 - 4,25	5		
Batı	3	Toprak Türleri			7
Topografik Rölyef (m)			Kahverengi Orman T.	3	
1 - 50	1	7	Kireçsiz Kah. Orman T.	4	
51 - 150	2		Alüvyal Topraklar	1	
151 - 250	3		Kolüvyal Topraklar	2	
251 - 350	4		Diğer Topraklar	5	
351 - 599	5		Çıplak Kaya	5	
Yağış (mm)			NDVI		6
526 - 700	1	7	1 çok az	1	
701 - 900	1		2 az	2	
901 - 1100	2		3 orta	3	
1101 - 1300	3		4 yüksek	4	
1301 - 1500	4		5 çok yüksek	5	
1501 - 1700	5				

Tablo 3. Doğal Ortam Koşullarındaki Beşeri (Antropojenik) Faaliyet Baskı Yoğunluğu Analizinde Kullanılan Kriterler ve Sayısal Değerleri

Etkin Parametreleri	Etki Değeri	Etki Yüzdesi	Etkin Parametreleri	Etki Değeri	Etki Yüzdesi
Arazi kullanımı (2020)		20	Endüstri Alanlarına Mesafe		15
Yerleşim alanı	1		1 km	1	
Tarım alanı	2		3 km	2	
Orman alanı	5		5 km	3	
Açık yüzeyler	3		10 km	4	
Çayır, ot mera,	4		40 km	5	
Diğer arazi	2		Atık Deşarj Alanlarına Mesafe		15
Su yüzeyleri	5	1 km	1		
Detaylı Arazi Kullanımı		3 km	2		
Endüstri alanı	1	6 km	3		
Maden sahası	1	10 km	4		
Kentsel alan	1	40 km	5		
Ulaşım hatları	2	Maden-Taş Ocaklarına Mesafe		15	
Karışık tarım alanı	2	1 km	1		
Sulanan tarım alanı	2	3 km	2		
Kısmen sulanan alanı	3	5 km	3		
Çayır ve mera alanı	4	10 km	4		
Çıplak yüzeyler	4	40 km	5		
Gölet-baraj yüzeyi	5	Yollara Mesafe		15	
Havalimanı	2	100 m	1		
Zeytinlik, meyve bahçeleri	3	200 m	2		
Geniş yapraklı orman	5	500 m	3		
İğne yapraklı orman	5	1000 m	4		
Karışık yapraklı orman	5	4000 m	5		

Elden edilen iki farklı mekansal dağılış verisinden sonra, havzanın doğal, beşeri ortam ilişkisine bağlı olarak verilerini ortaya koymak amacıyla, doğal ortam koşullarının beşeri faaliyet açısından uygunluğu ve doğal ortam koşullarındaki beşeri faaliyet baskı yoğunluğu verileri 0-1 arasındaki değerlerle sınıflandırılarak pozitif ve negatif yönlü korelasyon ile bulanık mantık yöntemi üzerinden tekrar analiz edilmiştir. Uygulanan analizler ile Göksu Çayı Havzası'nın doğal ortam koşullarındaki muhtemel antropojenik etki yoğunluğu derecesi ve doğal ortam koşullarının beşeri faaliyetler ile kullanım derecesi verileri ve dağılışları ortaya konmuştur. Elde edilen bulgular havzanın güçlü-zayıf yanları ile fırsat ve tehditlerini farklı kriter ve karşılaştırmalarla ortaya koymakta ve planlama için ön bulgular sunmaktadır. Çalışmanın sonunda havzanın mekansal SWOT analizi için üretilen 4 farklı dağılış haritasının ilişkisel durumu değerlendirilerek bütünleşik havza yönetimine katkısı ve etkisi açıklanmıştır.

Bulgular

Göksu Çayı Havzası'nın SWOT Analizi

Göksu Çayı Havzası'nın SWOT analizi birçok verinin değerlendirilmesi ve analizi ile ortaya konmuştur. Özellikle havzanın doğal ve beşeri özellikleri ile belirtilen unsurların karşılıklı etkileşimi sonucu meydana gelen durumların dağılışı ve etki boyutu üzerinden analizler yapılmıştır. SWOT analizi ile havzanın 25 farklı kriterde güçlü yanı, 27 zayıf yönü, 23 farklı fırsat sunan durumu ve 19 farklı tehdit-tehlike boyutu tespit edilmiştir (Tablo 3 ve 4). Havzanın güçlü yanlarını farklı doğal ortam koşullarına ve kuşak halindeki ekosisteme ve beşeri faaliyetler açısından elverişli özelliklere sahip olması oluşturmaktadır. Havzanın zayıf yanlarını belli unsurlar açısından beşeri faaliyet dağılışının özellikle ova tabanlarında yoğunlaşma zorunluluğu meydana getirmiştir. Belirtilen güçlü ve zayıf yanların temeli havzada lokal alanlarda ve genel dağılışıta birçok fırsat potansiyelini ortaya koyarken doğa ve insan kaynaklı afet tehlikesi çevre sorunları gibi tehditlerinde ortaya çıkabilme durumunu oluşturmuştur.

Tablo 4. Göksu Çayı Havzası'nın SWOT Analizindeki Güçlü ve Zayıf Yönleri

GÜÇLÜ YÖNLER (Strengths)	ZAYIF YÖNLER (Weaknesses)
<ul style="list-style-type: none">• Göksu Çayı Havzası'nın geniş alanlı olması• Jeomorfolojik çeşitlilikleri barındırması• Havzanın, geniş alanlı iki ova tabanına ve havzanın farklı yerlerindeki alüvyal sahalara sahip olması• İklimin elamanlarının dağılışı açısından çeşitlilik göstermesi• Klimatolojik koşulların belli alanlarda antropojenik faaliyetler için uygun olması• Yıllık sıcaklık ortalamasının 13^oC olması ve iklim şartlarının özellikle ova tabanlarında ılıman iklim koşullarına benzer olması• Yıllık yağış miktarının 530-1500 mm arasında olması ve havzanın ortalama yağışının 752 mm olması• Rüzgar hızının tehlike düzeyine ulaşmaması• Akarsu varlığının yoğun olması• Yağış-akış ortalaması ve dağılışının birçok faaliyet ve kullanım için	<ul style="list-style-type: none">• Aktif fay hattının İnegöl Ovası güneyinden geçmesi ve diğer fay hatlarının yoğun olması• Havzada yer alan ve havza dışındaki (Bursa fayı, İznik-Mekece fayı) aktif fay hatlarının deprem potansiyelinin bulunması• Depreme karşı dirençsiz ve gevşek zeminli alüvyal sahalarının bulunması, bu alanlardaki yerleşim yoğunluğu• Havzanın güneyi, doğusu, kuzeydoğusu ve kuzeyinde ani yükselti değişimlerinin olması (arızalı topografya)• İnegöl ve Yenişehir ovaları hariç eğim ve irtifa farkının yüksek olması• Ortalama sıcaklıklarının İnegöl ve Yenişehir'de kış mevsiminde 0^oC'ye kadar düşmesi• Donlu gün sayısının (5 ayda) 50 gün olması ve beşeri faaliyetleri olumsuz etkilemesi• Havzadaki yükselti farkları ve dağlık kütleler nedeniyle ova tabanları hariç diğer sahalarda klimatolojik açıdan

<p>uygunluk düzeyinin varlığı</p> <ul style="list-style-type: none"> • Akım ve debisi yüksek akarsuların bulunması • Ova tabanlarında yeraltı su seviyesinin uygun olması • Kullanılabilir su potansiyelinin risk teşkil etmemesi • Farklı su kaynakları varlığı ile mineralli su ve sıcak su kaynaklarının bulunması • Verimli toprak varlığının (alüvyal topraklar havzanın % 15'ini oluşturur) olması ve bu alanların eğim açısından da tarıma uygun olması • Havzanın % 40'nın orman formasyonu ile kaplı olması • Uludağ ve Domaniç Dağları'nda geniş yapraklı ormanların kuşak halinde bulunması • Geniş, iğne ve karışık ormanlar ile çalı ve ot formasyonlarından çeşitli doğal bitki örtüsü türlerini barındırması • Nüfus yoğunluğunun İnegöl şehir merkezi hariç yüksek olmaması • Mobilya, gıda, cam, metal, kağıt, vd. sanayi kollarına ait tesislerinin bulunması • Sulu ve kuru tarım imkanı ile çeşitli tarım ürünlerinin yetiştirilebilmesi • Modern tarım tekniklerinin kullanılması • D-200 ve D-160 ana karayolu güzergahlarının havzadan geçmesi • Arazi kabiliyet sınıfı açısından tarım uygun toprakların (I. II. III. ve IV. sınıf) havzanın % 32,8'ini oluşturması • Çeşitli sanayi kolları için hammaddenin bulunması 	<p>karasallığın etkili olması</p> <ul style="list-style-type: none"> • Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarında yağış değerlerinde gözlemlenen düşüş seviyesinin fazla olması • Yaz kuraklığının belirgin yaşanması (İnegöl'de yaz yağışı % 14,7 Yenişehir'de yaz yağışı % 14,1) • Hidrojeolojik açıdan geçirimsiz ve az geçirimli birimlerin yüzeysel akışı arttırması ve riskleri tetiklemesi • Doğal göl varlığının bulunmaması • Yağışın % 40 oranında akışa geçmesi ve diğer kısmın doğal ya da beşeri etkenlerle kullanılması • AGİ bazlı akarsularda akış eksiği ve düzensizlik katsayısının yüksek çıkması • Akarsularda taşkın ve çekiklerin çok fazla ve belirgin şekilde olması • Akarsu yıllık ortalama akım verilerinin azalma trendinde olması (özellikle Göksu Rüstemköy ve Boğazköy AGİ) • Akarsu rejimlerinin düzensiz olması • Yaşanmış taşkınların varlığı ile akarsuların sel-taşkın potansiyelinin yüksek olması • Göksu Çayı, Karadere, Kalburt Dere'de kimyasalların tespit edilmesi ve IV. sınıf su kalitesinin olması • Havzanın % 81'ini kahverengi orman toprağının oluşturması • Şehirleşme oranının artış eğiliminde olması • Alüvyal sahaların yerleşim ve sanayi alanına dönüşmesi (özellikle İnegöl Ovası) • Yerleşmelerin ova tabanlarında yoğunlaşması • Tarımsal faaliyette tahılların ön planda olması • Kuzey-güney doğrultulu ulaşımın zor olması • Arazi kabiliyet sınıfına göre havza topraklarının % 64'ünde tarımsal faaliyet imkanının olmaması • Ova tabanları ve çevresindeki yüksek irtifa sahalarında doğal afet risk potansiyelinin olması
--	---

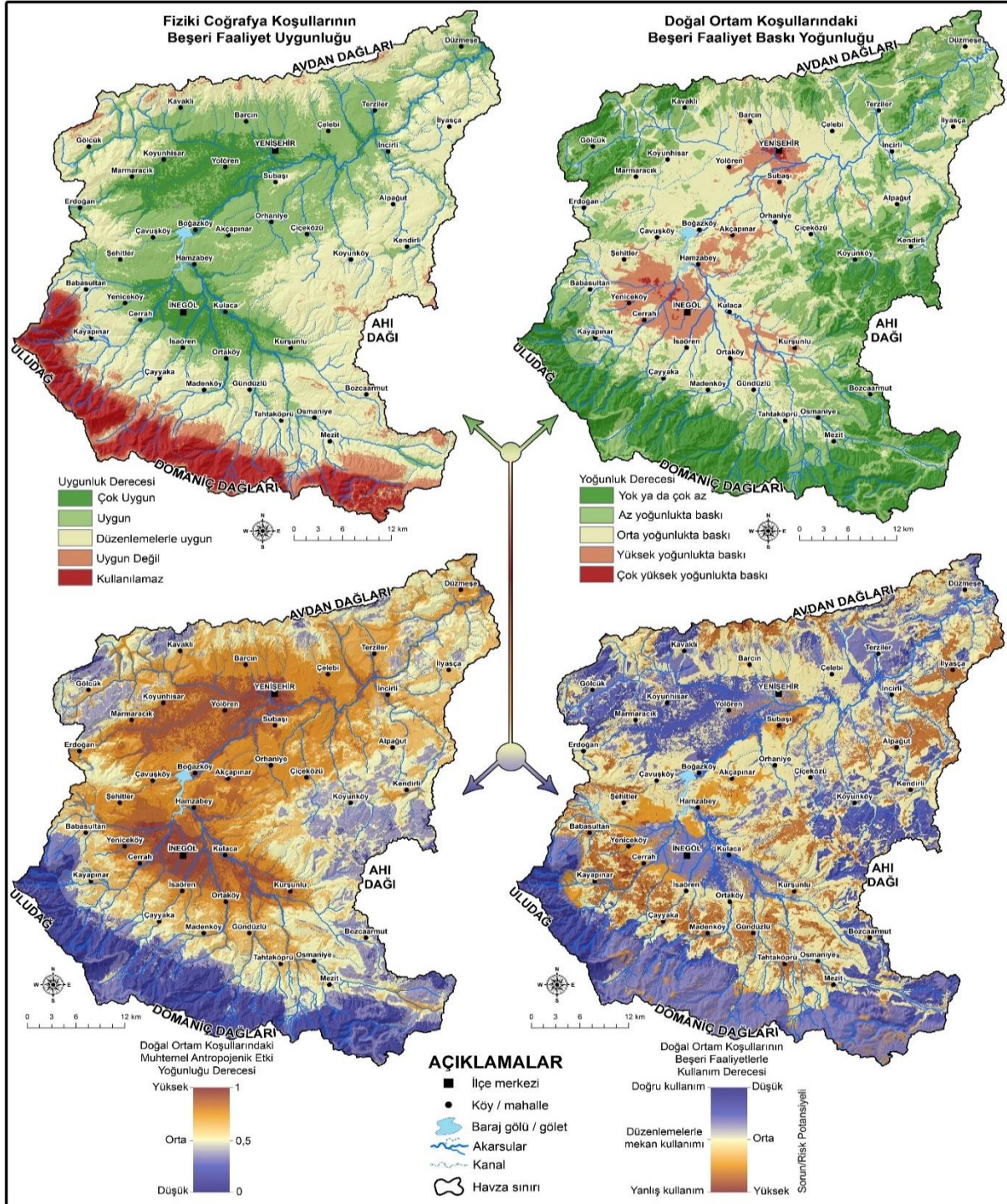
Tablo 5. Göksu Çayı Havzası'nın SWOT Analizindeki Fırsatları ve Tehditleri

FIRSATLAR (Opportunities)	TEHDİTLER (Threats)
<ul style="list-style-type: none">• Havzanın beşeri faaliyetlere uygun, eğim oranı az olan iki geniş ova tabanına sahip olması• Klimatolojik koşulların havzadaki beşeri ve ekonomik faaliyetler için elverişli olması• Donlu gün sayısının belli alanlarda az, yağış oranının makul düzeylerde olması• Hidrografik açıdan drenaj yoğunluğunun tarımsal kullanıma uygun olması• Alt havzalarda hidrografik açıdan kullanılabilir su potansiyeli varlığının elverişli olması• Alüvyal toprak varlığı, yer üstü ve altı su varlığı ile çeşitli tarım ürünlerinin yetiştirme imkanının olması• Klimatolojik ve hidrografik koşulların yılda birden çok ürün hasadına katkı sağlaması• Boğazköy barajının hidroelektrik potansiyeli• Havzada tarımsal sulama amaçlı birçok göletin bulunması ve jeomorfolojik, hidrografik koşulların farklı alanlarda gölet yapımına uygun olması• Mineralli su kaynağının ekonomik değeri ve kullanım imkanı• Sıcak su kaynağının termal turizm amaçlı kullanılması• Doğa turizm (mağara, dağ, yürüyüş, ekoturizm vb) potansiyelinin oldukça fazla olması• Havzanın % 40'ını oluşturan orman formasyonunun mobilya sanayisinde gelişim ve sürdürülebilirliği destekleyici doğal faktör olması• Plato sahalarındaki çayır-meraların hayvancılık potansiyeli yüksek sahaları oluşturması• İnegöl ve Yenişehir'de organize sanayi bölgelerinin olması ve havzadaki ekonomik kalkınmanın temelini	<ul style="list-style-type: none">• Aktif fay hatları ve litolojik birimlerin dirençsiz yapısının olduğu sahalardaki yerleşim ve diğer beşeri faktörlerin deprem tehlikesi altında olması• Havzanın güney, doğu ve kuzeydoğusundaki yüksek eğim ve irtifa farkından dolayı bu alanlardaki doğal afet risk potansiyeli• Yağışların belli mevsimlerde meydana gelmesinden dolayı özellikle yaz aylarında akarsulardaki çekiklerin ve kuraklığın artması• Havzanın güneyi, kuzeydoğusu ve kuzeybatısındaki akarsuların sel-taşkın potansiyelinin yüksek olması• Havzanın kuzeyindeki kısa boylu akarsuların akımlarının düşük olması• Havzadaki uzun boylu akarsuların taşkın koruma sınırlarının yeterli düzeyde olmaması• Alçak plato sahası ve çevresindeki açık yüzeylerde şiddetli erozyon tehlikesinin olması• İnegöl ve Yenişehir ovalarını drene eden akarsularının Nisan-Haziran ayları arasındaki taşkın potansiyelinin tarım alanlarını tehdit etmesi• İnegöl formasyonunun dağılışı alanlarında özellikle İnegöl Ovası güneyindeki yüksek eğimli sahalarda ani yağışlarla oluşan heyelan tehlikesinin kırsal yerleşimleri, ulaşım hatlarını tehdit etmesi• D-200 karayolu Kınık-Aksutekke arasındaki heyelan tehlikesi• AĞİ verilerinin trend analizlerindeki negatif yönlü azalma eğiliminin geleceğe dönük hidrografik kuraklık tehlikesi ve tarımı etkileme potansiyeli• OSB ve diğer sanayi atıklarının Göksu Çayı, Koca Dere, Kalburt Dere ve Akçasu Dere'ye deşarj olması dolayısıyla atıkların toprağa karışması

<p>oluşturması</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mobilya sanayisinin oldukça gelişmiş olması • Havzanın doğu bölümünde mermer yataklarının ekonomik katkı potansiyeli • Havzada D-200 ve D-160 karayolunun bulunması • Havzanın, Bursa-Bilecik, Eskişehir'i birbirine bağlayan coğrafi konumda yer alması • Bursa-Bilecik hızlı tren hattı projesinin havza sınırları içerisinde geçmesi • Karayolu, havayolu ve yapımı devam eden demiryolu ile önemli bir ulaşım hattına ve kavşak noktasına sahip olması • Çeşitli sanayi tesislerinin varlığı ve havzanın ekonomik kalkınmasına katkı sağlaması • Modern tarım yöntemleri, makineli tarım kullanımına uygun sahaların olması 	<ul style="list-style-type: none"> • Sanayi tesislerinin hava kirliliği başta olmak üzere çevresel sorunlara yol açması • Boğazköy barajına karışan evsel ve endüstriyel atık nedeniyle Yenişehir Ovası'nda tuzlanma sorunu • Maden yatakları, taş, mermer ocaklarının ekolojik etkisi, erozyonu artırması ve çevresel sorunları • İnegöl yerleşim alanının geleceğe dönük olarak ovaya yayılma potansiyeli nedeniyle riskleri barındırması ve verimli tarım alanlarının yanlış kullanımı • Yaz mevsiminde yer altı suyunun aşırı kullanımı • Akarsulara karışan sanayi atıkları nedeniyle kimyasal kirliliğin artması ve su kalitesinin düşmesi dolayısıyla tarımsal alanlara karışan inorganik madde miktarının artma tehlikesi • Yenişehir ve İnegöl ilçe merkezlerinin alansal büyüme eğilimi ve ilçelerin göç alması
---	--

Göksu Çayı Havzası'nın Mekânsal SWOT Analizi ve Bütünleşik Havza Yönetimi

Göksu Çayı Havzası fiziki coğrafya koşullarının beşeri faaliyet uygunluğu analizinde çok uygun, uygun, düzenlemelerle uygun, uygun değil ve kullanılamaz sınıflaması üzerinden veriler elde edilmiştir. Bu veriler havzanın fırsatlar sunan özelliklerini, güçlü yanlarını ve beşeri amaçlı kullanılamayacak olan zayıf yönlerini mekânsal olarak ortaya koymaktadır. Havzanın doğal ortam koşullarının beşeri faaliyet uygunluğuna % 9'u çok uygun, % 31'i uygun, % 45'i düzenlemelerle uygun, % 4'ü uygun değil ve % 11'i kullanılamaz alan olarak tespit edilmiştir (Şekil 3).

Şekil 17. Göksu Çayı Havzası'nın Mekânsal SWOT Analizi Kapsamında Üretilen Havza Yönetim Haritaları

Havza tabanlarını oluşturan Yenişehir ve İnegöl ovaları ile çevresindeki birikinti konisi sahaları, Göksu Çayı-Sakarya Nehri birleşim alanı, Koyanlık Dere, Aksu Dere, Karadere

alüvyal düzlükleri ile havza ortası eşik kısmı beşeri faaliyet kullanımı açısından uygun alanları oluşturur. Bu sahalar, jeolojik, jeomorfolojik, klimatolojik, hidrografik, toprak özellikleri ve bitki örtüsü açısından beşeri faaliyet kullanımlarına fırsatlar sunmakta ve havzanın güçlü yanlarının dağılımını ortaya koymaktadır. Uludağ ve Domaniç Dağları'nın 1700 m'den sonraki kesimleri, Avdan Dağları ve Ahı Dağı'nın zirve kesimleri havzada beşeri faaliyetler açısından uygun olmayan alanları oluşturur. Bu sahalar jeomorfolojik, hidrografik ve ekolojik yapısı korunmuş sahaları oluşturmakla birlikte bazı tehditleri (yüksek eğim vb.) ortaya çıkarmaktadır. Elde edilen veriler havzanın doğal ortam koşullarının beşeri faaliyetler açısından oldukça geniş alanlı kullanım sahaları ortaya koyduğunu ve bu durumun havzanın güçlü yanlarını oluşturduğunu göstermektedir. Ayrıca havza yönetimi ve planlaması açısından havzanın doğal ortam özelliklerinden faydalanabilme ve sürdürülebilir kullanım alanlarının dağılışı da ortaya konmaktadır.

Havzanın doğal ortam koşullarındaki beşeri faaliyet yoğunluğu analizi, havzanın zayıf yönlerini, tehditlerini, risk alanlarını ortaya koymakta aynı zamanda sürdürülebilir ve ekolojik kullanım için dağılış verilerini sağlamaktadır. Doğal ortam koşulları üzerindeki antropojenik baskı yoğunluğu analizinde yoğunluk dereceleri, yok ya da çok az, az, orta, yüksek ve çok yüksek olarak sınıflandırılmıştır. Havzanın % 1'inde beşeri faaliyet baskısı çok yüksek, % 7'sinde yüksek olarak tespit edilmiştir. Havzanın 190 km²'lik alanında yoğun bir beşeri faaliyet baskısı mevcuttur. Göksu Çayı Havzası'nın % 37'sinde orta, % 33'ünde az ve % 22'sinde çok az beşeri faaliyet baskısı oluşmuştur (Şekil 3).

İnegöl ve Yenişehir ilçe merkezleri havzadaki beşeri baskının çok yüksek olduğu ve havzanın tehditlerini oluşturduğu alanları meydana getirmektedir. İnegöl'deki 3 OSB, Yenişehir OSB ile diğer sanayi alanları (Yeniceköy, Kurşunlu) ve maden-taş ocakları beşeri baskının yüksek olduğu diğer alanları meydana getirir (Fotoğraf 1). Bu sahalar havzanın doğal ortam koşullarını, ekolojik yapısını, sürdürülebilirliğini ve havzanın yönetsel çalışmalarını tehdit etmektedir. Havzanın yüksek kesimleri, plato alanlarındaki ormanlık sahalar ise beşeri baskının en az olduğu alanları meydana getirir. Bu sahaların havzanın fırsatlarını, güçlü yanlarını ve sürdürülebilir açıdan doğru kullanılan sahalarını oluşturur.

Doğal ortam koşullarının beşeri faaliyet uygunluğu ile doğal ortam koşullarındaki beşeri faaliyet baskısı yoğunluğu verileri pozitif-doğrusal korelasyonu tabii tutulmuştur. Bu analiz sonucunda Göksu Çayı Havzası'nın doğal ortam koşullarındaki muhtemel antropojenik etki yoğunluğu derecesi elde edilmiştir. İnegöl ve Yenişehir ovaları ile Göksu Çayı vadisi, kurutma kanalı çevresi, Şehitler, Kurşunlu çevresindeki alanlar, havzanın kuzeyindeki az eğimli plato sahası ve havza ortası eşiği yüksek yoğunluklu antropojenik etkiye maruz kalacağı tespit edilmiştir (Şekil 3). Bu sahaların fiziki coğrafya koşulları açısından güçlü yanları ve sağladığı elverişli olanaklar, beşeri faaliyetlerin bu alanlarda yoğun şekilde yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Bu durum gelecekte de bu alanların ve çevresindeki sahaların antropojenik etkiye maruz kalacağını, dolayısıyla da muhtemel riskleri, tehditleri ve sorunları barındırabileceğini ortaya koymaktadır. Göksu Çayı Havzası'nın güneyinde Uludağ ve Domaniç Dağları ile doğuda Ahı Dağı ve kuzeydeki dağlık sahada yer alan doğal bitki örtüsü kuşağı antropojenik etkiden en uzak bölgeleri oluşturmaktadır. Bu alanlar aynı zamanda havza ekosisteminin en iyi şekilde korunduğu alanları meydana getirmektedir. Bu

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

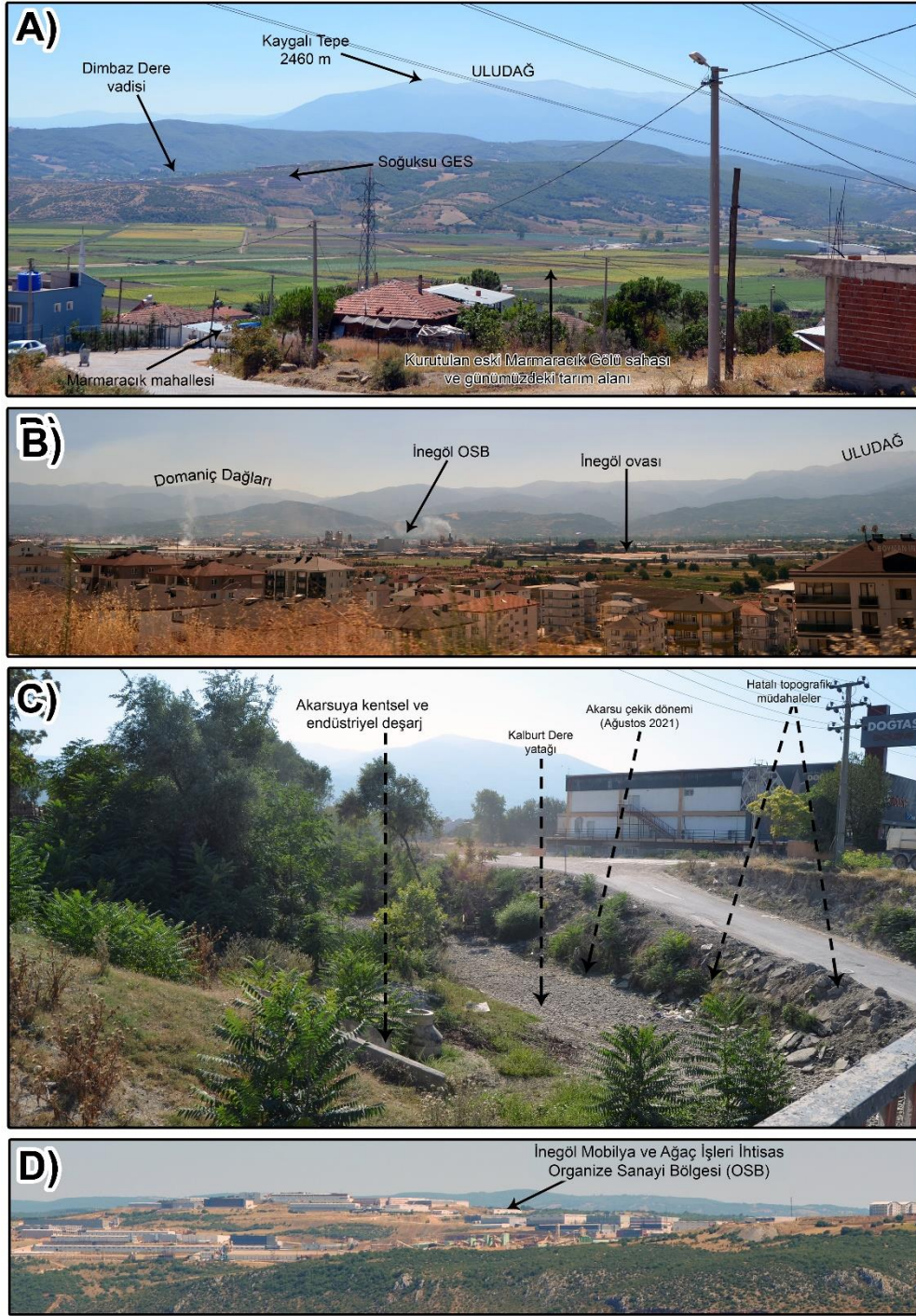
Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

alanlara hiçbir müdahalenin olmaması aynı zamanda havzanın dinamik işleyişine ve dolayısıyla aşağı çığırına da olumlu şekilde yansımaları olacaktır.

Doğal ortam koşullarının beşeri faaliyet uygunluğu ile doğal ortam koşullarındaki beşeri faaliyet baskısı yoğunluğu verileri negatif yönlü korelasyonu tabii tutulmuş ve bulanık mantık yöntemi ile analiz edilmiştir. Elde edilen dağılım verisi ile havzanın doğal ortam koşullarındaki beşeri faaliyetlerle kullanım derecesi ve sorun-risk potansiyeli dağılımı ortaya konmuştur. Dağılım verisi incelendiğinde Uludağ ve Domaniç Dağları'ndaki bitki örtüsü kuşağı, Ahı Dağı ve bu alandaki plato sahası, Avdan Dağları, kuzeybatıdaki dağlık saha, Yenişehir Ovası, İnegöl Ovası'nın doğusu, Çelebi-Terziler-Düzmeşe arasındaki plato sahası doğal ortamın doğru şekilde kullanıldığı alanları ortaya koyar (Şekil 3). Bu sahalarda aynı zamanda havzanın güçlü yanlarının doğru şekilde değerlendirildiği ve fırsatlara çevrildiğini de göstermektedir. Doğal ortam koşullarının uygun şekilde kullanılması, havzanın yönetimsel açıdan bütünlüklü yaklaşımli uygulamalara göre değerlendirildiğini göstermektedir. Bu durum aynı zamanda sürdürülebilir havza yönetimini de destekleyicidir. Ancak havzanın belli alanlarındaki doğal ortam koşullarına uygun olmayan kullanımlarda mevcuttur (Fotoğraf 1). Bu sahalarda havzanın zayıf yönlerini ve tehditlerini ortaya koymaktadır. Avdan Dağları'nın zirve kesimlerindeki tarım alanları, havzanın doğusundaki maden-taş ocakları ve bu alandaki tarım arazileri, Yenişehir ve İnegöl OSB alanlarının ova ve akarsulara yakın sahalarda bulunması, Babasultan-Mezit arası KB-GD uzanımlı sahadaki kırsal yerleşim alanları ve tarım arazilerinin heyelan riski altında olması, Şehitler-Karalar arasındaki maden sahası ve havza ortasındaki plato sahasında yanlış tarım uygulamaları bunlara örnektir. Doğal ortam koşullarının yanlış uygulamalarla ve mekan kullanımıyla değerlendirildiği bu alanlar aynı zamanda sorun-risk potansiyelinin yüksek, havza yönetiminin yanlış uygulandığı, ekosisteminin tehdit edildiği alanları oluşturmaktadır. Bu nedenle belirtilen alanlardaki tarım uygulamalarının, mekan kullanımının doğal ortam koşulları göz önüne alınarak tekrar planlanması, ekosisteme zarar veren antropojenik faaliyetler için önlemler alınması gerekmektedir.

Fotoğraf 2. A) Yenişehir Ovası Batısında Doğal Ortam Koşullarının Havza Mekân Kullanımı İçin Sağladığı Güçlü Yanlar ve Doğal Ortam Unsurları B) İnegöl Ovası'nda Antropojenik Baskı ve SWOT Analizindeki Tehdit Unsurları C) Kalburt Dere'de Doğal Koşullardaki Antropojenik Etkenli Sorunlar ve Tehditler D) Uygun Kullanım Alanındaki İnegöl Mobilya ve Ağaç İşleri OSB

Sonuç

Göksu Çayı Havzası'nda ilk olarak uygulanan SWOT analizi ile havzanın birçok güçlü ve zayıf yönü ile fırsat ve tehdit unsurları tespit edilmiştir. Ancak elde edilen bulguların mekânsal dağılışı tam olarak yansıtabilmesi için farklı analizleri içeren uygulamalar

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

yapılmıştır. Birçok doğal ve beşeri coğrafya unsurlarının ağırlıklı bindirme analizi sonucu fiziki coğrafya koşullarının beşeri faaliyet uygunluğu açısından dağılışı ve doğal ortam koşullarındaki antropojenik baskı yoğunluğu dağılışı verileri üretilmiştir. Elde edilen veriler havza yönetimi açısından değerlendirildiğinde İnegöl ve Yenişehir ova tabanlarının oldukça elverişli koşullar sağlaması nedeniyle tarım alanlarında yoğun yerleşme ve sanayi baskısının olduğu tespit edilmiştir. Bu durum jeomorfolojik koşullarda deformasyon, hidrografik unsurlarda kirlilik yükü, verimli topraklarda tuzluluk sorunu, ekolojik tehditler ve sürdürülebilir kullanımın zorluklar gibi pek çok tehdit unsurun ortaya çıktığını göstermiştir. İnegöl ve Yenişehir ilçe merkezleri havza da beşeri baskının çok yüksek olduğu ve havzanın tehditlerini oluşturduğu alanları meydana getirmektedir. Havzada doğal ortam koşullarının beşeri faaliyet uygunluğu dağılışı ile antropojenik baskı yoğunluğu dağılışını gösteren veriler pozitif ve negatif yönlü korelasyona tabi tutulmuş, bulanık mantık yöntemi ile analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, havzanın ova tabanlarında (özellikle İnegöl Ovası) yoğun antropojenik baskının gelecekte daha da artacağını, İnegöl ovası güneyindeki plato sahası ile havzanın doğusunda ve Göksu Çayı vadisinde yanlış ve sürdürülebilirliğe aykırı mekânsal kullanımların olduğunu göstermektedir. Sorunların önlenmesi ve bütünlük yaklaşımı ile havzanın sürdürülebilir yönetimin sağlanması için elde edilen dağılış verilerinin değerlendirilmesi ve bu kapsamda doğal-beşeri koşullarının etkileşimi temel alınarak ekosistemi koruyan bir mekan kullanımının planlanması gerekmektedir.

Kaynaklar

- Abbaspour K. C., Yang, J., Maximov, I., Siber, R., Bogner, K., Mieleitner, J., Zobrist, J., & Srinivasan, R. (2007). Modelling hydrology and water quality in the pre-alpine/alpine thur watershed using SWAT. *Journal of Hydrology*, 333,413-430.
- Bach, H., Clausen, T. J., Dang, T.T., Emerton, L., Facon, T., Hofer, T., Lazarus, K., Muziol, C., Noble, A., Schill, P., Sisouvanh, A., Wensley, C. & Whiting, L. (2011). From local watershed management to integrated river basin management at national and transboundary levels. Mekong River Commission, Lao PDR.
- Benson D., Fritsch O., Cook H. & Schmid M. (2014). Evaluating participation in WFD river basin management in England and Wales: Processes, communities, outputs and outcomes, *Land Use Policy*, 38, 213-222.
- Daeghouth, S., Ward, C., Gambarelli, G., Styger, E. & Roux,J. (2008). Havza Yönetim Yaklaşımları, Politikaları ve Faaliyetleri: Ölçek Büyütmeye Yönelik Dersler, Su Sektörü Kurulu Kararı Belge Serisi Belge No.11, Dünya Bankası, Washington, DC.

- Dorge, J. & Windolf, J. (2010). Implementation Of the water framework directive - can we use models as a tool in integrated river basin management?, *International Journal of River Basin Management*, 1(2), 165-171.
- Fernández, A. (2016). River Basins and Water Management in Spain. Tagus and Ebro River Basin Districts: an account of their current situation and main problems, Universidad Autónoma de Madrid Spain, Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs European Parliament.
- Garipağaoğlu, N. (2012). Havza planlamalarında coğrafyanın rolü ve Türkiye'de havza planlamacılığı. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(2), 303-337.
- Garipağaoğlu N. & Uzun, M. (2019). İznik Gölü Havzası'nda doğal ortam koşulları, değişimler ve muhtemel risklerin havza yönetimi ve planlamasına etkisi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 24(42), 1-15.
- Garipağaoğlu, N. & Uzun, M. (2021). Development stages of basin management and different models. *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)*, 43, 338-357.
- Gupta R. (2000). SWOT Analysis of Geographic Information: The Case of India, *Current Science*, 79(4), 489-498.
- Heathcote, I. W. (2009). Integrated Watershed Management, Principles And Practice. (Second Edition) USA: John Wiley & Sons, Inc.
- Hill, T., Westbrook, R. (1997). SWOT Analysis: It's Time for a Product Recall, *Long Range Planning*, 30 (1), 46-52.
- Kurttila, M., Pesonen, M., Kangas, J., Kajanus, M., (2000). Utilizing the Analytic Hierarchy Process (AHP) in SWOT Analysis-A Hybrid Method and its Application to a Forest-Certification Case, *Forest Policy and Economics*, 1, 41-52.
- Malczewski, J. (2004). GIS-based land-use suitability analysis: a critical overview, *Elsevier Program Planning*, 62, 3-65.
- Pesonen, M., Kurttila, M., Kangas, J., Kajanus, M., Heinonen, P., (2001). Assessing the Priorities Using A'WOT Among Resource Management Strategies at the Finnish Forest and Park Service, *Forest Science*, 47 (4), 534-541.
- Wang, L., Meng, W., Guo, H., Zhang, Z., Liu, Y. & Fan, Y. (2006). An interval fuzzy multiobjective watershed management model for the Lake Qionghai Watershed. China. *Water Resources Management*, 20, 701-721.
- Zhang, H., Liu, D. (2006), Fuzzy modeling and fuzzy control. Boston: Springer Science & Business Media.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresel İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

ORMANLAR ÜZERİNDE COĞRAFİK ETKİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Doç. Dr. Murat Alan*

Özet

Çalışmanın amacı orman yetiştirmede coğrafyanın önemini kuramsal temeller ve ormancılık uygulamaları üzerinden anlatmaktır. Bu amaç doğrultusunda, dünyadan örnekler yanında, Türkiye’de silvikültür (orman yetiştirme), ağaçlandırma ve ekosistem açısından ormanlar üzerinde coğrafyanın etkilerinin, uygulamalar üzerinden gösterilmesi ve kuramsal temellerinin açıklanması planlanmıştır. Silvikültür ormancılığın en önemli dallarından birisidir. Silvikültür yönetim süresini tamamlanmış ormanların gençleştirilmesi, gençleştirilen ormanların ise bakımı yani orman yetiştirme ile uğraşmaktadır. Orman yetiştirme pek çok bitkide olduğu üzere genetik yapı ve çevre (yetiştirme ortamı) ile doğrudan ilişkilidir. Ormanları oluşturan ağaçların diğer bitkilerden temel farklılıkları uzun ömürlü ve büyük (hacimli) olmalarıdır. Bu özelliklerinden dolayı ormanların yetiştirilmesi pek çok tarım bitkisinin tersine geniş alanlarda yapılmak zorundadır. Bu da daha geniş çevre (coğrafya) anlamına gelmektedir. Coğrafyanın ormanların şekillendirmesi konusunda 200 yılı aşan bulgulara rastlanmaktadır. 1802 yılında Güney Amerika’da yapılan gözlemlerde güneyden kuzeye doğru vejetasyonda meydana gelen değişikliklerin, deniz seviyesinden yüksekliğe doğru görülen değişikliklere benzediği öne sürülmüştür. Bu gözlemlere dayanarak dünya vejetasyonu zonlara ayrılmaya çalışılmıştır. Vejetasyon zonlarının ayrılmasında daha ağırlıklı orman ağaçları temel alınmıştır. 1909 yılında ise Alman Silvikültürü Mayr orman zonları ayırmasına gitmiştir. Mayr’ın zonlaması ağaç türlerinin yetişebilmesi için vejetasyon süresi içinde ihtiyaç duydukları sabit sıcaklığı göz önüne alarak, vejetasyon süresinin 1.5 aydan az olmaması temeline dayanmaktadır. Coğrafya diğer bitki türlerinde olduğu gibi ormanlar üzerinde de türlerin yayılışı ve dağılımı üzerinde etkili olabilmektedir. Nitekim, aynı tepenin güney yamacında kayın türüne rastlanmazken, kuzeyinde kayın yayılışına rastlanıldığı çalışmalar bulunmaktadır. Tür farklılıklarının görülmesinin yanı sıra tür içinde popülasyonların genetik olarak farklılaşması da coğrafik etkilerin bir sonucu olmaktadır. Coğrafi ve çevresel mesafelerle ilgili izolasyon süreçleri, tür dağılım aralıkları içindeki bitki popülasyonları için derin demografik ve genetik sonuçlar üretebilir. Bu farklılıklara yol açan fiziksel etkenlerin sıcaklık, ışık, su, beslenme, rüzgâr, kar ve yangınlar olduğu belirtilmektedir. Bu fiziksel etkilerin coğrafyaya göre farklılıklar gösterebildiği bilinmektedir. Bu kapsamda, ormancılık uygulamalarda bu farklılığı anlatabilmek için (orijin) köken kavramı geliştirilmiştir. Köken ağaç türlerinin yayılış alanı içinde uyumlu olabildiği coğrafyayı anlatmaktadır. Coğrafyanın, tür yayılış alanlarındaki genetik olarak farklılaştırdığı

* Karabük Üniversitesi, Orman Fakültesi, Orman Mühendisliği Bölümü, Karabük, muratalan@karabuk.edu.tr

orijindeki (popülasyon) değişimler başta doğal seleksiyon olmak üzere mutasyon, göç (popülasyonların gen alışverişi) ve genetik kayma (küçük popülasyonlarda etkili) gibi evrimsel güçler nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Ormanların yönetiminde tohum transfer zonlarının geliştirilmesi, tür içinde benzer coğrafik alanlarda aynı doğal seleksiyonun olması temeline dayanmaktadır. Böylece orman yetiştirme ve ormanların yönetimi bu zonlar içinde yürütüldüğünde amaca uygun yapılmaktadır. Coğrafya ormanlar üzerinde evrimsel olarak etkili olmakta ve farklı coğrafyalarda farklı türlerin yayılış göstermesine yol açmaktadır. Buna ek olarak, coğrafik etkiler tür içinde popülasyonların genetik olarak farklılaşmasına, yapılaşmasına yol açmaktadır. Ayrıca peyzaj (yeryüzü şekilleri) genetiği çalışmalarını son yıllarda önem kazanmıştır. Bu çerçevede ormanların bulunduğu coğrafyanın iyi anlaşılması, ayrıca ormanlaştırma (ağaçlandırma) çalışmalarında coğrafyanın doğru okunması, başarılı bir silvikültür ve orman yönetimi için gerekli olmaktadır. Böylece ormanlardan sağlanan hizmet ve ürünlerin daha verimli ve kaliteli olması sağlanabilir. İklim değişikliğinin etkilerinin azaltılmasında en büyük etkilerden birine sahip ormanlar bu işlevlerini yerine getirebilir. O bakımdan ormancılar başarılı bir silvikültür ve orman yönetimi için coğrafyanın orman üzerindeki etkisini anlamalı ve değerlendirmelidir.

Anahtar Kelimeler: Silvikültür, orman zonu, tohum transfer zonu, doğal seleksiyon, orijin

EVALUATION OF GEOGRAPHICAL IMPACTS ON FORESTS

Abstract

The aim of the paper is to explain the importance of geography in forestry through theoretical fundamentals and forestry practices. For this purpose, besides examples from the world, it is planned to show the effects of geography on forests in terms of silviculture (forest cultivation), forest cultivation, afforestation, and ecosystem in Turkey, through practices and explain the theoretical fundamentals. Silviculture is one of the essential branches of forestry. Silviculture deals with the regeneration of forests whose rotation age has been completed and the tending of regenerated forests. As with many plants growing, silviculture (forest cultivation) is directly related to genetic structure and environment (habitat). The main differences of the trees from other plants are that they are long-lived and large (size). Because of these characteristics, forests must be cultivated in more extensive areas (geography), unlike many agricultural plants. Information from more than two centuries ago has been on the shaping of forests by geography. Observations in South America in 1802 suggested that changes in vegetation from south to north are similar to changes seen from sea level to higher elevations. Based on these observations, the world vegetation has been divided into zones. In the separation of vegetation zones, more forest trees were taken as the basis. In 1909, the German Silviculturist Mayr made the distinction of forest zones. The zoning of Mayr has been because the vegetation period is not less than 1.5 months, taking into account the constant temperature that tree species need during the vegetation period to grow. Geography can affect the distribution of species in forests and other plant species. While there can be no beech species on the southern slope of the same hill, the distribution of beech on the northern slope can be seen. In addition to the species differences, the genetic differentiation of populations within the species is also a result of geographical effects. Isolation processes

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

related to geographic and environmental distances can produce profound demographic and genetic consequences for plant populations within species' ranges. It is stated that the physical factors that cause these differences are temperature, light, water, nutrition, wind, snow, and fires. It is known that these physical effects may differ according to geography. The origin concept has been developed in this context to explain this difference in forestry practices. It describes the geography where the origin of the population for tree species can be compatible within the distribution area. Changes in the population that are genetically differentiated by geography in the species distribution areas occur due to evolutionary forces such as mutation, migration (gene exchange of populations), genetic drift (effective in small populations), and natural selection. Developing seed transfer zones in the management of forests is based on the same natural selection effect within the species in similar geographical areas. Thus, when the cultivation and management of forests are carried out within these zones, ecosystem services and products can be successfully fulfilled. Geography is influential in the evolutionary formation of forests and leads to the spread of different species in different geographies. In addition, geographical effects lead to genetic differentiation and the structuring of populations within the species. In addition, landscape genetics studies have gained importance in recent years. In this context, an excellent understanding of the geographical effect on the forests and the correct analysis of the geography in forestation (afforestation) studies are essential for successful silviculture and forest management. Thus, it can be ensured that the ecosystem services and products obtained from forests are more efficient and high-quality. Forests, which have one of the most significant impacts on reducing the effects of climate change, can fulfill this function. In this regard, foresters should understand and evaluate geography's impact on forests for successful silviculture and forest management.

Keywords: Silviculture, forest zone, seed transfer zone, natural selection, origin

Giriş

Ağaçlar, girilmez yağmur ormanlarından açık ormanlık alanlara, mangrovlardan nehir kıyısı, ova ve denizaltı ormanlarına kadar birçok karasal ve kıyı ekosisteminin yaşayan bileşenleridir. Büyük boyut ve uzun ömür, ayrıca yüksek üreme verimi ve yenilenme oranı ile karakterize edilmektedirler (Petit ve Hampe, 2006; Pautasso, 2009). Görüleceği üzere farklı coğrafyalarda orman ağaçları yetiştiği ve her coğrafyada ekosistemler oluşturduğu görülmektedir.

Son yayınlanan “Dünya Ormanlarının Durumu” raporunda ormanların dünya karasal alanlarının 4.06 milyar hektar büyükle %31’ni kapladığı, orman alanlarının 294 milyon hektar ile %7’sinin ise ağaçlandırmalardan oluştuğu belirtilmektedir (FAO, 2022). Yine aynı raporda, ormanların ekosistem olarak önemi vurgulanmakta, ormanların, amfibi türlerinin yüzde 80’ine, kuş türlerinin yüzde 75’ine ve memeli türlerinin yüzde 68’ine yaşam alanı sağladığı ve tropikal ormanların, tüm damarlı bitki türlerinin yaklaşık yüzde 60’ını içerdiğinin altı çizilmektedir. Bu kapsamda 3,5 milyar–5,76 milyar insanın kendi kullanımları için veya

geçim kaynaklarını desteklemek için kereste olmayan orman ürünlerini kullandığının tahmin edildiği, yabani hasat edilmiş orman yiyeceklerin, özellikle tropik ve subtropik bölgelerdeki uzak bölgelerde, ormana yakın insanların gıda güvenliğine ve beslenmesine katkıda bulunduğu belirtilmektedir. FAO, (2022) raporu da ormanların bitkiler, hayvanlar ve insanlar için vazgeçilmez bir yaşam ortamı sağladığını göstermektedir.

Dünya üzerinde üç genel orman türü bulunmaktadır: ılıman, tropikal ve kuzey (NG, 2022). Buna göre; *ılıman ormanlar* doğu Kuzey Amerika ve Avrasya'da bulunmakta, sıcaklıkları yıl boyunca değişmektedir. Bol yağışın olduğu ormanlar, akçaağaç, meşe ve huş ağacı gibi çeşitli bitki örtüsünü destekleyebilen verimli topraklara kaynaklık eder. Geyikler, sincaplar ve ayılar, ılıman ormanları evi olarak gören faunanın sadece birkaç örneğidir. *Tropikal ormanlar*, Güneydoğu Asya, Sahra altı Afrika ve Orta Amerika gibi ekvatora yakın bölgelerde bulunmakta, sıcaklıklar 20 ila 31°C arasında değişmektedir. Tropikal yağmur ormanları biyolojik çeşitliliğin olağanüstü bir örneğini oluşturmaktadır. *Üçüncü orman türü*, tayga olarak da bilinen kuzey ormanıdır. Dünyanın en büyük kara biyomlarından (biyocoğrafik birim) birisidir ve Sibirya, İskandinavya ve Kuzey Amerika'da (Alaska ve Kanada) yayılış göstermektedir. Kuzey ormanları ormanlarındaki sıcaklıklar ortalama olarak donma noktasının altındadır. Kozalaklı ağaçlar, ladin, köknar ve çam ağaçları, kuzey ormanlarındaki baskın iğne yapraklı bitki türleridir. Geyik ve geyik, bu ortamdaki büyük otçul memelilere sadece birkaç örnektir. Taygaya özgü kuşların çoğu, ormanın sert kışları sırasında daha sıcak koşullar bulmak için göç etmektedir. Dünyadaki genel orman türlerinde dikkati çeken nokta yayılışlarının farklı coğrafyalarda olması, bu coğrafyaların iklim açısından önemli değişiklikler içermesi, buna bağlı olarak, ağaç türleri ve faunanın da farklılıklar göstermesidir.

Ormanların yönetiminde, coğrafi varyasyon, tohum bilimi, ağaç fizyolojisi, silvikültür ve ağaçlandırma, bitki transferi, tarımsal ormancılık ve gen korumanın birçok yönü için temel öneme sahiptir. Araştırma programları yürütüldüğünde veya pratik amaçlar için ağaçlar yetiştirildiğinde, coğrafik varyasyonun genetik temeli dikkate alınmalıdır. Bu kapsamda iklim değişikliği, nüfus baskısı, endüstriyel kirlilik ve gen koruma ihtiyacı, coğrafi varyasyonu önemli bir konu haline getirmektedir (Morgestern, 1996)

Anlaşılabacağı üzere ormanlar, buldukları coğrafyanın bir ürünü olmakta ve buldukları coğrafyaya göre şekillenmektedir. Bu çalışmanın amacı orman yetiştirmede coğrafyanın önemini kuramsal temeller ve ormancılık uygulamaları üzerinden anlatmaktır. Bu amaç doğrultusunda, dünyadan örnekler yanında, Türkiye'de silvikültür (orman yetiştirme), ağaçlandırma ve ekosistem açısından ormanlar üzerinde coğrafyanın etkilerinin, uygulamalar üzerinden gösterilmesi ve kuramsal temellerinin açıklanmaktadır.

Coğrafyanın Ormanlar Üzerine Etkisi

Coğrafyanın ormanlar üzerine etkisi, silvikültür kitaplarında da anlatıldığı gibi, 1802 yıllarına kadar ulaşmaktadır. Alexander von Humboldt, Güney Amerika'daki Chimborasso dağına yaptığı gözlemler sonucu, güneyden kuzeye doğru vejetasyonda meydana gelen değişikliklerin deniz seviyesinden yükseklerle doğru olan değişikliklere benzediğine ilk olarak dikkati çekmiş ve bu konuda bazı kurallar belirlemeye çalışmıştır. Bu kapsamda sıcaklığın ortalama 27,5°C olduğu ekvator sahilini çıkış noktası almış ve bu noktadan hem kutuplar yönüne ilerlemiş hem de dağlara doğru yükselmiştir. Her iki yönde aynı belirtileri, yani ortalama sıcaklığın düştüğünü, vejetasyon sürelerinin kısaldığını ve nihayet vejetasyonun

değiştiğini tespit etmiştir. Vejetasyon değişikliklerinde Humboldt aynı karakterde bitkilerin mevcut olduğunu görmüş ve bunlara göre de zon ayırımı oluşturmuştur (Saatçioğlu, 1976; Uslu, 1983; Kiziroğlu, 1993). Çizleğe 1’de Humboldt’un zon ayırımı görülmektedir.

Çizelge 1. Alexander von Humboldt zon ayırımı (Saatçioğlu, 1979)

Vejetasyon döneminin ortalama sıcaklığı (°C)	Benzer sıcaklıklı zonları		Karakteristik bitkiler
	Deniz seviyesi enlem dereceleri	Denizden yükseklik (m)	
27.5	0-15	0-600	Palmiye ve muzlar
24.0	15-23	600-1200	Ağaç eğretileri ve incir
21.0	23-34	1200-1900	Myrtus ve defne
19.0	34-45	1900-2500	Herdem yapraklı ağaçlar
16.0	45-58	2500-3100	Yazın yapraklı ağaçlar
13.0	58-66	3100-3700	İğne yapraklı ağaçlar
8.5	66-72	3700-4400	Orman gülleri
4.5	72-82	4400-4800	Alp otları (çayır)
1.5	82-90	4800<	Kritogam-sürekli kar

Humboldt’un zon ayırımında karakteristik bitki türlerinin çoğunluğunun orman ağaçları olduğu dikkati çekmektedir. Ancak, genel olarak geçerli olmakla birlikte, bu zon ayırımından sapmalar olduğu, yer yer uyumsuzluklar olduğu görülmüştür. Humboldt’tan yaklaşık yüz yıl sonra 1900’lü yıllarda Heinrich Mayr her ağaç türünün yetişebilmesi için vejetasyon süresi içinde muhtaç olduğu sıcaklık sabitesine yani "Vegetationsthermeae" dikkate alarak zon (kuşak) şeması geliştirmiştir (Mayr, 1909; Saatçioğlu 1976). Buna göre vejetasyon süresinin 1,5 aydan kısa olmamak şartıyla bitkiye ne kadar bir süre faydalı olacağı önemli değildir. Zon ayırımı basit, açık ve herhangi bir meşcerenin hangi orman vejetasyonu içinde bulunduğunu belirten bir zon şemasıdır. Bu zonlar aşağıda özetlenmiştir.

1. Palmetum (Tropik Orman Zonu): Hâkim bir durumda olmamakla beraber adını Palmiyeden almıştır.

2. Lauretum (Yaz Kış Yeşil Meşe ve Defne Ağaçlarının Subtropik Orman Zonu): Bu zon Anadolu dahil olmak üzere Akdeniz memleketlerinin sahil mıntıklarında ve Orta Avrupa’nın batı kıyılarında (ada halinde bir yayılım) yaygındır. *Laurus nobilis* (karakter ağacı), *Pinus brutia*, *P. halepensis*, *P. pinea* bu kuşağın bazı türleridir.

3. Castanetum (Kışın Yaprakını Döken Ormanın Mutedil Sıcak Zonu, Sıcak Yarısı): Karakter ağacı Avrupa, Asya ve Amerika’da bulunan çeşitli Kestane türleridir. Ayrıca *Quercus sessiliflora*, *Q. Pubescens*, *Pinus brutia*, *P. nigra* diğer görülebilen türlerdir.

4. Fagetum (Kışın Yaprakını Döken Ormanın Mutedil Sıcak Zonu, Serin Yarısı): Karakter ağacı üç kuzey kıtasında yaygın Kayın (*Fagus*) türleridir. Ayrıca *Quercus sessiliflora*, *Q. Pubescens*, *Pinus silvestris*, *Larix*, *Abies* görülebilir

5. Picetum, Abietum, Laricetum (Mutedil Soğuk Zon Yahut Lâdinin, Göknarın, Melezin Zonu): Bu zon, *Picea*, *Abies*, *Larix* ve çam türlerinden oluşur. *Betula*, *Populus* görülebilen türlerdendir.

6. Polaretum, Alpinetum (Orman Sınırlarında Bulunan Bodur, Yamuk Ağaçların Ve Çalı Şekillerinin Oluşturduğu Zon): Yüksek kuzeyde "Polaretum", yüksek dağlarda "Alpinetum" bahis konusudur.

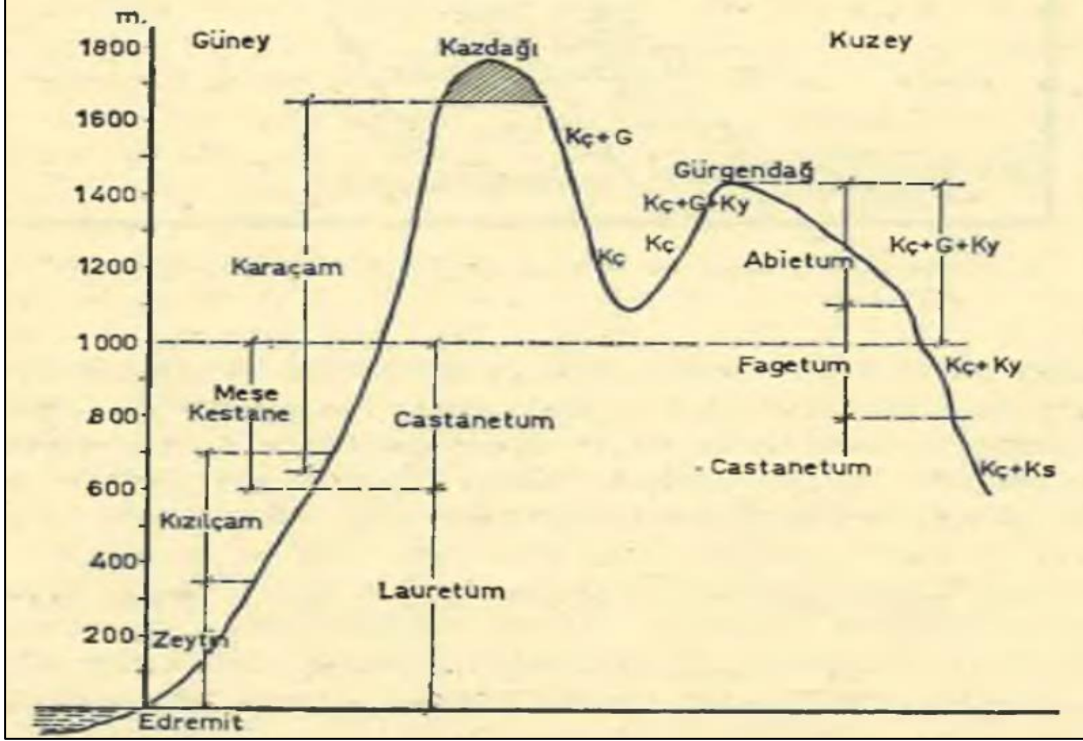
Bu ayırmada, deniz seviyesinden yükseldikçe orman ağacı türlerinde değişim olmaktadır. Yükselti ile iklim bileşenleri de değişiklikler göstermektedir (Çizelge 2).

Benzer şekilde Ata (1976) Balıkesir İli, Edremit İlçesi Kazdağı-Gürgendağı kesitini Mayr orman kuşağı açısından araştırmıştır (Şekil 1). Şekil 1'den anlaşılacağı üzere, Kazdağı'nın güney yamacında, 0-600 m'ye kadar Lauretum kuşağı, 600-1000 m Castanatum kuşağı görülmekte, orman sınırına kadar karaçamın yayılış gösterdiği ve 1700 m'lere kadar ulaştığı görülmektedir. Kazdağı'nı kısmen kuzeyi ve Gürgen dağı kuzeyinde ise Castanatum, Fagetum ve Abietum görüldüğü, kuzey yamaçta güney yamaçta görülmeyen kayın ve göknar türlerinin yayılış gösterdiği görülmektedir. Burada Mayr'ın çamlar için bir kuşak ayırmamasının da isabelki olduğu, kızılçamın hem Lauretum hem de Castanatum, karaçamın da Castanatum'un alt sınırından Abietum'a kadar bulunduğu görülmektedir. Diğer yandan Kazdağı'nda bir Alpinetum kuşağı bulunurken, Gürgendağı'nda kuşak Abietum ile sona ermektedir.

Çizelge 2. Orta Avrupa Mayr'ın Orman Zonları ve İklim Değerleri (Saatçioğlu, 1976)

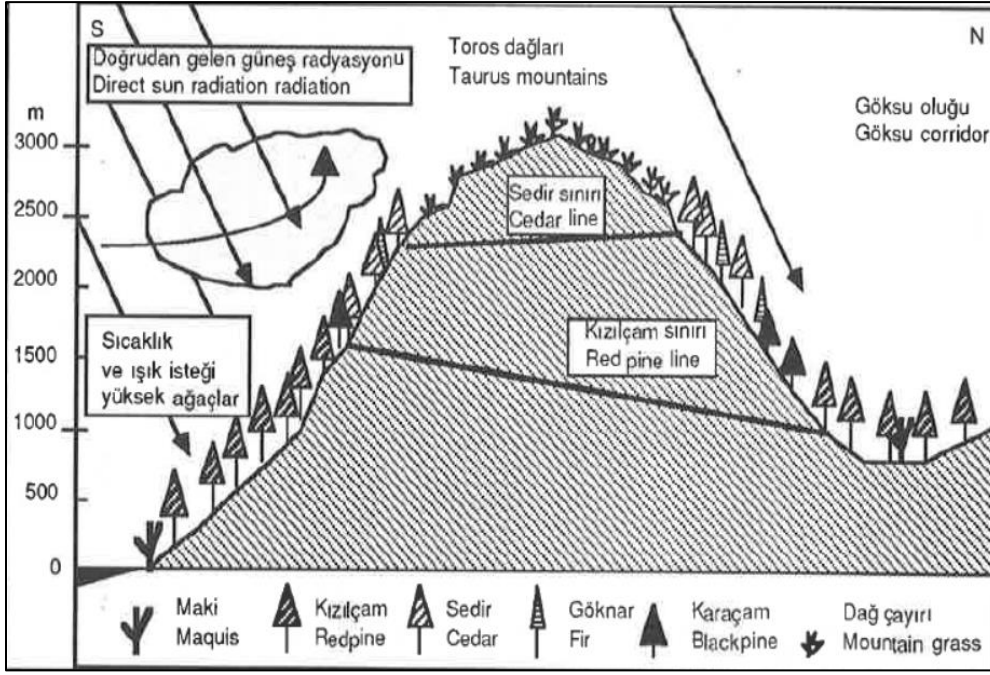
İklim değerleri	Mayr Orman Zonları				
	Lauretum	Castanatum	Fagetum	Picetum	Alpinetum
Yükselti*	0-250	250-650	650-1000	1000-2000	2000<
Sıcaklık (Mayıs-Ağustos)	20-24	20-23	16-18	10-14	8-10
Yıllık ortalama sıcaklık	16-19	13-17	7-12	3-7	1-3
En düşük sıcaklık	-5	-16	-25, -35	-35	-35, -45
Erken ve geç don	Aralık/Şubat	Kasım/Nisan	Eylül-Mayıs	Eylül/Mayıs	Haziran
Yağış (Mayıs-Haziran)	50-100	100-200	250	600-800	400
Nem (Mayıs-Ağustos)	50-60	50-60	70	75	80

*Bursa, Uludağ Güney Yamaç, karşılaştırma yapılabilmesi için yükselti bilgisi (satur) çizelgeye eklenmiştir.

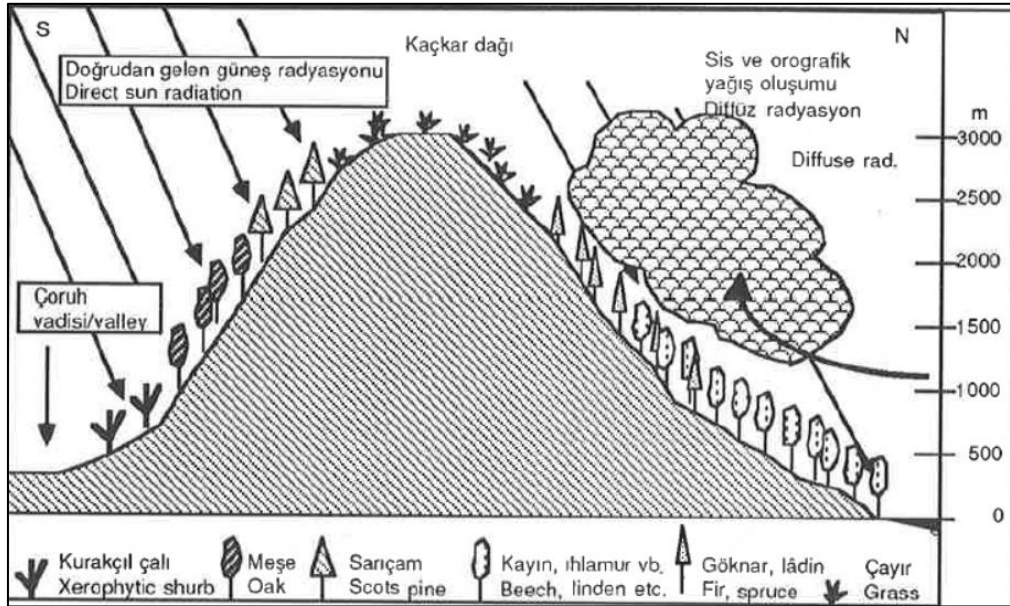

Şekil 1. Balıkesir, Edremit Kazdağı-Gürgendağı kesiti (Ata, 1976).

Benzer şekilde Atalay (2002) Toros Dağları ve Kaçkar dağı için kuşakları çıkarmıştır (Şekil 2 ve Şekil 3). Toros Dağı ve Kaçkar için benzer tür farklılıkları olmasına karşın, kendine özgün tür değişimleri söz konusu olmuştur. Şekil 1’de Toroslarda kızılçam güney yamaçta 1500 m yükseltilere kadar çıkarken, kuzey yamaçta 1000 m’nin altında kalmaktadır. Sedir üst sınırı güney ve kuzey yamaç için yaklaşık aynı kalmıştır.

Şekil 2. Toros Dağları Güney ve Kuzey Yamaç Ağaç ve Çalı Türleri (Atalay 2002)

Şekil 3. Kaçkar Dağı güney ve kuzey yamaçta ağaç ve çalı türleri (Atalay, 2002)

Şekil 2’de ise Kaçkar Dağı’nda Mayr kuşaklarında farklı ağaç türleri bulunmaktadır. Ayrıca güney yamaçlarda meşe görülürken, kuzey yamaçlarda meşelere rastlanmamaktadır. Atalay (2002) benzer şekilde Türkiye’de bölgeleri coğrafya, iklim ve toprak ilişkileri açısından ayrıntılı bir şekilde örneklerle açıklamıştır. Konu genel hatlar ile ele alındığında ise temel olarak coğrafyanın orman topluluklarını ve ağaç türlerini belirlediği, bu belirlemede coğrafyadan kaynaklı iklim ve toprak vb. bileşenlerin etkili olduğu görülmektedir.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Buraya kadar orman kuşaklarına göre orman ağacı türlerinin coğrafya ile değişimi açıklanmıştır. Peki tür düzeyinde coğrafya nasıl etkili olmaktadır?

Tohum Transfer Zonları

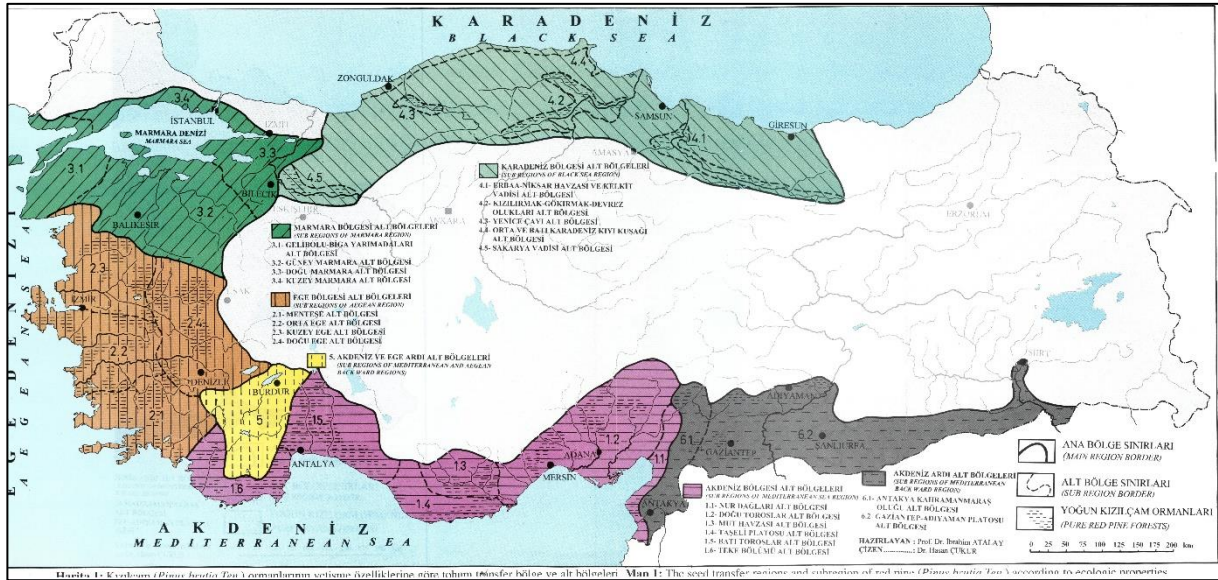
Tohum transfer zonları ilk kez İsveç'te sarıçam ve Avrupa ladini'nde uygulanmıştır (Langlet 1934, 1936; Lindquist 1948; Morngestren 1996). Tohum transfer zonları (bölgeleri), ekolojik ve genetik kriterlere dayalı olarak bir türün yayılışının coğrafi alt bölümleridir. Tek bir türü, birkaç türü veya belirli bir bölgede yenilenebilen tüm türleri içerebilirler. Zonlar, büyümeyi en üst düzeye çıkarmak için değil, yerli, iyi uyum sağlamış popülasyonların benzersiz özelliklerinden yararlanmak için geliştirilir. Tohum transferi, tohum ve dikim materyalinin (fidan, çelik vb.) doğal kaynağından ağaçlandırma alanına olan hareket mesafesini ifade eder (Morgenstern, 1996; Randall, 1996; Bower, 2008).

Türkiye'de Çamlar için geliştirilen ve uygulanan tohum transfer bölgeleri ise Atalay (1977) tarafından geliştirilmiştir. Zonların geliştirilmesinde Zonlamada temel alınan başlıca 3 faktör, a-vejelasyon devresindeki nem durumu, b-sıcaklık ve c-dağların uzanışı, yükseklik ve bakı olmuştur. Bu faktörler dikkate alınarak vejetasyon devresindeki nem oranına göre ana bölgeler, vejetasyon süresine göre (+8 °C üzeri) alt bölgeler belirlenmiştir. Daha sonra bu zonlar güncellenmiştir. Atalay (1998) tarafından güncellenmiş kızılçam tohum transfer zonları Şekil 4'te verilmiştir. Buna göre farklı bölgeler ana bölgeleri, bölgeler içindeki numaralar da alt bölgeleri göstermektedir. Tohum transfer zonları denilince bu alt bölgeler anlaşılmalıdır. Tohum transferinin her bir alt bölge içinde yapılması, çok zorunlu durumlarda bitişik bölge tohumunun kullanılması önerilmektedir.

Tohum transfer bölgeleri kendi içinde uyumun olduğu bölgelerdir. Bu bölgelerde evrimsel süreç çalışmaktadır. Tür içinde popülasyonların uyum sağlamasını sağlayan bu süreçler, doğal seçim (seleksiyon), göç, genetik kayma ve mutasyon olmaktadır. Bu süreçlerden doğal seleksiyon ve genetik kayma genetik çeşitliliği azaltıcı yönde, mutasyon ve göç ise popülasyonlarda genetik çeşitliliği artırıcı yönde çalışmaktadır (Alan, 2017; Alan ve Temel, 2021). Sonuç olarak, tohum transfer bölgelerinde evrimsel süreçlerin çalışarak tür açısından uyum sağlamış bölgeler olmaktadır.

Orijin (köken) terimi çok erken kullanılmıştır (Engler 1908; Morngestren, 1996). Latince provenire (ortaya çıkmak) kelimesinden türetilmiştir, tohumların, polenlerin veya bitkisel materyallerin kaynağı veya menşeyi anlamına gelir (Morngestren 1996). Orijinler arasındaki bu farklılıkların bazılarının fizyolojik ve genetik bir temeli olduğu, 19. yüzyılın ikinci yarısında keşfedildi. Almanya'da M. Kienitz, *Picea abies*, *Pinus sylvestris*, *Abies alba* ve *Fagus sylvatica* tohumlarının çimlenmelerini test etmiştir. Farklı yükseklik ve enlemlerdeki orijinler arasında çimlenme oranı açısından büyük farklılıklar buldu ve bu farklılıkları tohumun orijindeki iklimle ilişkilendirdi (Kienitz 1879; Morngestren, 1996). Günümüz ormancılık çalışmalarında orijin tohum transfer zonundaki popülasyonları (tohum mşrelerini) ifade etmektedir. Bir tohum transfer zonunda birden çok orijin olabilir.

Populasyonların geldikleri coğrafik alanı belirten orijin, tohum transfer zonlarının oluşmasına hizmet etmiştir.

Şekil 4. Kızılçam tohum transfer bölgeleri (Atalay, 1998). Farklı renkler ana bölgeleri, ana bölgeleri içindeki rakamlar da alt bölgeleri (tohum transfer zonlarını) göstermektedir. Örneğin Ege Bölgesinde (kahverengi) 2.1, 2.2, 2.3 ve 2.4 tohum transfer zonlarını göstermektedir.

Peyzaj Genetiği

Peyzaj genetiği (landscape genetic) Manel vd. (2003) tarafından gündeme getirilmiştir. Buna göre peyzaj genetiğinde uzamsal (mekânsal) genetik modellerin tanımlanması, kesin coğrafi konumu bilinen birçok bireyden (veya popülasyondan) genetik verilerin toplanmasını gerektirmektedir. Örneklemeden sonra, mekansal genetik modeli belirlemek ve onu peyzaj veya çevresel özelliklerle ilişkilendirmek için genetik ve istatistiksel araçlar kullanılmaktadır. Arazi özellikleri ile mikro evrim süreçleri (göç, genetik kayma ve doğal seleksiyon) arasındaki etkileşimlere ilişkin bilgi üretmeyi amaçlamaktadır. Gündeme gelmesi ise son zamanlardaki bilgisayar teknolojisi, genetikte gerçekleşen ilerlemeler ve yeni istatistik (geostatistic gibi) teknikler, peyzaj genetiğini uygulanabilir hale getirmiştir. Orman ağaçlarında da uygulamaları bulunmaktadır (Martin vd., 2012; Mattioni vd., 2017; Yu vd., 2022). Uygulamalar giderek yaygınlaşmaktadır.

Coğrafya ve Silvikültür

Latince “silva” (orman) ve “cultura” (yetiştirmek, üretmek) kelimelerinin birleşmesinden meydana gelen Silvikültür, “Orman kurmak ve orman yetiştirmek” demektir. Curtis vd. (2007) silvikültürü ormancılıktaki yerini de içerecek biçimde şöyle tanımlamıştır: “Ormancılık, istenen hedefleri, ihtiyaçları ve değerleri karşılamak için ormanları ve ilgili kaynakları insan yararına yaratma, yönetme, kullanma ve koruma bilimi, sanatı ve uygulamasıdır. Silvikültür, ormancılık alanının bitki örtüsünü oluşturmak ve manipüle etmek ve istenen koşulları oluşturmak veya sürdürmek için meşcere ve ağaç gelişimini

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

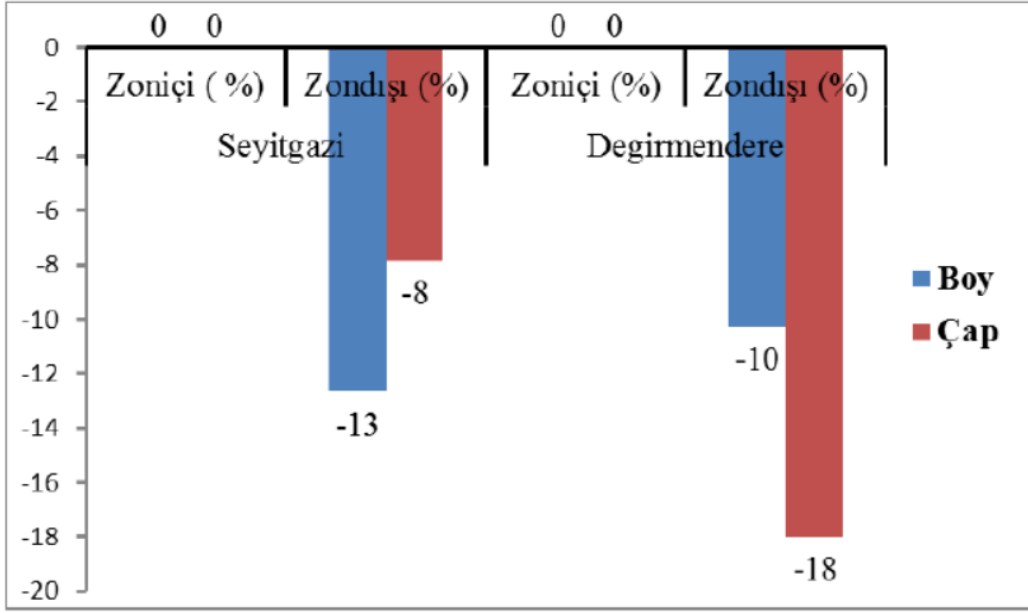
Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

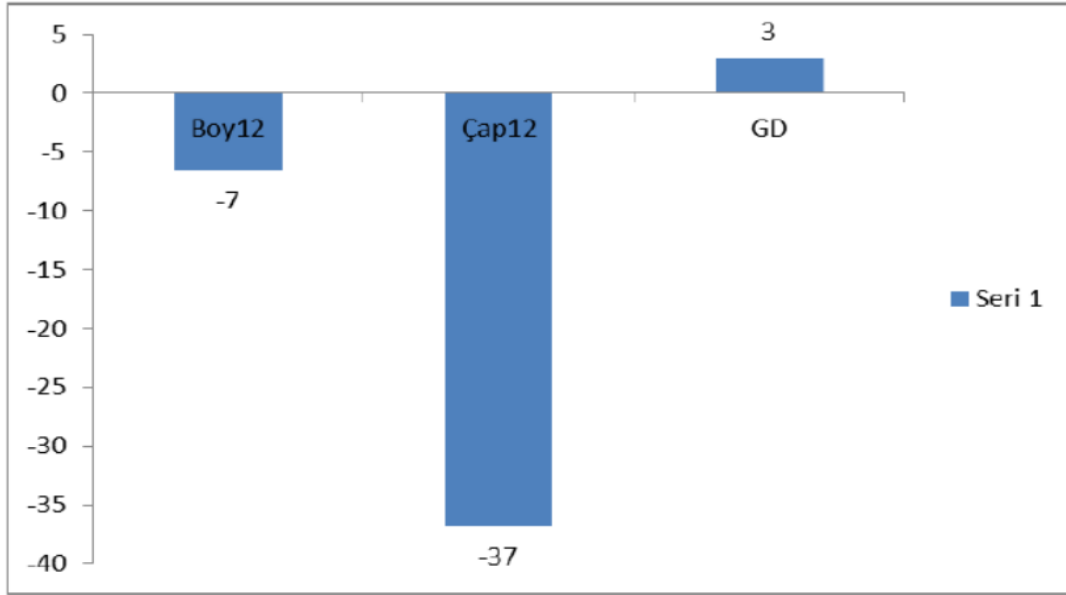
yönlendirmek için kullanılan bilgi ve tekniklerle ilgilenen kısımdır. Orman biyolojisi ve ekolojisi bilgisinin pratik ormancılık problemlerine uygulanmasıdır.” (Alan, 2020).

Uygulama açısından silvikültür (orman yetiştirme), gençleştirme ve bakımdan oluşmaktadır. Silvikültürün ilgilendiği türün başarılı bir şekilde gençleştirilmesi ve bakımı, bunların sonunda da en yüksek ve doğaya uygun üretimin yapılabilmesi, coğrafyanın ormanlar üzerine olan etkisinin iyi anlaşılmasına bağlı olmaktadır. Silvikültür konularından birisi olan yapay gençleştirme, ağaçlandırma, (yeni ormanlar kurma) üzerinde coğrafyanın önemi daha belirleyici olmaktadır. Çünkü bakım ve doğal gençleştirme mevcut coğrafya üzerinde yürütülmektedir. Oysa ağaçlandırmalar tohum veya fidan transferini içerebilmektedir. Ancak bakım ve doğal gençleştirmelerin daha başarılı yapılması da coğrafya ve onun ürünü ormanların daha iyi anlaşılmasını ve yönetilmesini sağlayacaktır. Nitekim Saatçioğlu (1976) “Ağaçlarla konuşabilmek için, her şeyden önce onların dilini öğrenmek gerekir.” Bu durumu bir cümlede özetlemiştir.

Orman kurma ve yetiştirmede coğrafya ve biyoloji bilgilerini birleştirmek gerekmektedir. Uygulamalarda bu konular dikkate alınmazsa kayıplar yaşanabilecektir. Nitekim Alan vd., (2012) ve (2013) sırasıyla sarıçam ve kızılçam döl denemelerinde zon dışından kullanılan fidanlarda boy ve çap gelişmelerinin zon içinde olanlardan daha düşük olduğunu bulmuşlardır (Şekil 5 ve Şekil 6). Görüleceği üzere coğrafya ve coğrafyanın uygulamadaki yansımalarından, tohum transfer zonlarına, dikkat edilmediğinde önemli büyüme kayıpları yaşanabilecektir. Bunun yanında orman yangınlarından sonra yapılacak orman kurma çalışmalarında da bu konuya dikkat edilmelidir. Nitekim Alan ve Temel (2021) orman yangınlarından sonra, orman kurmak için tohum veya fidan transferine uyulmadığında neler olabileceğini ayrıntılı olarak anlatmışlardır.

Şekil 5. Sarıçam döl denemelerinde 10. yaşta, zon dışı fidanlar, iki deneme alanında boyda ortalama %10-13 ve çapta ise %8-18 oranında zon içi fidanlardan daha az büyümüşlerdir (Alan vd. 2012)

Şekil 6. Kızılçam döl denemelerinde 12. yaşta zon dışı fidanlar ortalama olarak, boyda %12 (27 cm) ve çapta %37 (20 mm) zon içinden daha az büyümüşdür (Alan, 2013)

Sonuç

Orman ağaçları çok geniş bir coğrafyada yayılabilmekte, hatta ülke sınırlarını geçen yayılışlar gösterebilmektedirler. Örneğin kızılçam Türkiye yayılışı 5.2 milyon hektar alanda yayılış göstermektedir (OGM 2015). Orman ağaçları uzun ömürlü bitkiler, olduğu için insan yaşamının aşan planlamalar gerekebilmektedir. Nitekim orman ağaçlarından kızılçam için 50-

60 yıl, karaçam için 100 yıl, sedir için 120 yıl yönetim süresi uygulanmaktadır. Bu yönetim süreleri ayrıca insanların yararlanmasına göre belirlenmiştir. Diğer yandan peyzaj genetiği gibi yeni gelişen disiplinlerin yaygınlaşması coğrafya ve orman ilişkilerinin önemini ortaya koymaktadır. Başarılı bir silvikültür, coğrafyanın etkileri ve türün biyolojik özelliklerinin anlaşılması ile mümkündür. Silvikültürün başarılı biçimde uygulanması ise sürdürülebilir bir ormancılık yapılabilmesini, orman hizmetlerinden en üst düzeyde yararlanılmasını ve ormanların da sürekliliğini sağlayabilecektir.

Kaynaklar

- Alan, M. (2017). Importance of marginal populations for conservation of forest gene resources. *Biological Diversity and Conservation*,10/2 (S2) 55-62.
- Alan, M. Ezen, T., Altun, Z. G., Öztürk H., Sıklar, S., Derilgen S. I. (2013). Ege Bölgesi Alt Yükselti Kuşağı Islah Zonu'nda (0-400 m) Kızılcım (Pinus brutia Ten.) Döl Denemeleri (12. Yaş Sonuçları).Orman Ağaçları ve Tohumları Islah Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Teknik Bülten No: 32.
- Alan, M., Ezen, T., Öztürk, H., Sıklar S., Derilgen S. I. (2012). İç Anadolu Batı Islah Zonu'nda (1300-1700 m)Sarıçam (Pinus sylvestrisL.) Döl Denemeleri (10. Yaş Sonuçları). Orman Ağaçları ve Tohumları Islah Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Teknik Bülten No: 30.
- Alan, M., Temel, F. (2021).Tohum transfer zonları ve orman yangınları. *Türkiye Ormancılar Derneği, Orman ve Av*, Temmuz-Ağustos 2021.
- Atalay, İ. (1977). *Türkiye'de çam türlerinde tohum transfer rejyonlaması*. Orman Ağaçları ve Tohumları Islah Enstitüsü Müdürlüğü Yayın No:1
- Atalay, (1998). *Kızılcım (Pinus brutia Ten.) Ormanlarının ekolojik özellikleri ve tohum nakli açısından bölgelere ayrılması*. Orman Bakanlığı Orman Ağaçları ve Tohumlan Islah Araştırma Müdürlüğü Yayın No: 6
- Atalay, İ. (2002). *Türkiye'nin Ekolojik Bölgeleri*. Orman Bakanlığı Yayın No: 163, ISBN: 975-8273-41-8
- Bower, A. D., Aitken, S. N. (2008). Ecological genetics and seed transfer guidelines for Pinus albicaulis (Pinaceae). *American Journal of Botany*, 95(1), 66-76.
- Engler, A. (1908). Tatsachen, Hypothesen und Irrtümer auf dem Gebiete der Samenprovenienzfrage, *Forstwiss. Centralbl.* 30:295-314.
- FAO. (2022). *In Brief to The State of the World's Forests 2022*. Forest pathways for green recovery and building inclusive, resilient and sustainable economies. Rome, FAO.
- Kienitz, M. (1879). Vergleichende Keimversuche mit Waldbaum - Samen aus klimatisch verschieden gelegenen Orten Mitteleuropas. *Bot. Unters.* 2(1):1-54.
- Kızıroğlu, İ. (1993). Doğabilimci Alexander von Humbolt'un (1769-1859) yaşamı ve bilimsel çalışmaları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(9).

- Langlet, O. (1934). Proveniensfragan i ny belysning. *Skogen* 21(11). Reprint. 8 pp.
- Langlet, (1936). Studier over rallens fysiologiska variabilitet och des sarnband med klimatet. *Medd. Stat. Skogforsoksanst.* 29:219-470.
- Lindquist, B. (1948). *Genetics in Swedish forestry practice*. Stockholm: Svenska Skogsvardsforerungens Porlag, 173 pp.
- Manel, S., Schwartz, M. K., Luikart, G., Taberlet, P. (2003). Landscape genetics: combining landscape ecology and population genetics. *Trends in ecology & Evolution*, 18(4), 189-197.
- Martín, M. A., Mattioni, C., Molina, J. R., Alvarez, J. B., Cherubini, M., Herrera, M. A., Villani, F., Martín, L. M. (2012). Landscape genetic structure of chestnut (*Castanea sativa* Mill.) in Spain. *Tree genetics & Genomes*, 8(1), 127-136.
- Mattioni, C., Martin, M. A., Chiochini, F., Cherubini, M., Gaudet, M., Pollegioni, P., Velichkov, I., Jarman, R., Chambers, F. M., Paule, L., Damian, V. L., Crainic, C., Villani, F. (2017). Landscape genetics structure of European sweet chestnut (*Castanea sativa* Mill): indications for conservation priorities. *Tree Genetics & Genomes*, 13(2), 1-14.
- Mayr, H. (1909): *Waldbau auf naturgesetzlicher Grundlage*. Verlag Paul Parey, Berlin, 568 S. (Doğa kanunlarına dayalı silvikültür. Yayıncı Paul Parey, Berlin, 568 s.)
- Morente-López, J., García, C., Lara-Romero, C., García-Fernández, A., Draper, D., Iriondo, J. M. (2018). Geography and environment shape landscape genetics of Mediterranean alpine species *Silene ciliata* Poiret. (Caryophyllaceae). *Frontiers in Plant Science*, 1698.
- Morgenstern, M. (1996). Geographic variation in forest trees: genetic basis and application of knowledge in silviculture. UBC press. First edition
- NG. (2022). National Geographic (NG), <https://education.nationalgeographic.org/resource/forest-biome> (Erişim tarihi: 17 Kasım 2022).
- OGM. (2015). *Türkiye orman varlığı*. Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Orman Genel Müdürlüğü (OGM).
- Pautasso, M. (2009). Geographical genetics and the conservation of forest trees. Perspectives in plant ecology, *Evolution and Systematics*, 11(3), 157-189.
- Petit, R.J., Hampe, A. (2006). Some evolutionary consequences of being a tree. *Ann. Rev. Ecol. Evol. Syst.* 37, 187–214.
- Randall, W. K. (1996). *Forest tree seed zones for western Oregon*. State of Oregon Department of Forestry.
- Saatcioglu, F. (1976). *Silvikültür I. Silvikültürün biyolojik esasları ve prensipleri*. İstanbul Üniversitesi, Orman Fakültesi Yayınları, İ.Ü. Yayın No. : 2187, O.F. Yayın No. : 22.
- Uslu, S. (1983). Alaxander von Humboldt (1769 -1859). *İstanbul Üniversitesi, Orman Fakültesi Dergisi*, Seri B 33(1), 31-56.
- Yu, Y., Aitken, S. N., Rieseberg, L. H., Wang, T. (2022). Using landscape genomics to delineate seed and breeding zones for lodgepole pine. *New Phytologist* (235) 1653–1664

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresel İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ DOĞU VE BATI YERLEŞKESİNİN KARBON AYAK İZİ DEĞERENDİRMESİ

Arş. Gör. Dr. Sema ÇETİNKAYA *

Özet

Dünya olarak adlandırılan ve içinde yaşadığımız bu ortam pek çok canlıyı ve enerji kaynağını barındıran büyük bir ekosistemdir. Tüm canlı sistemlerinin işleyişinde enerji ve enerjinin devamlılığı önemlidir. Sürdürülebilir olmayan enerji tüketimleri canlı yaşamlarının sonunu getirmektedir. Sanayi devriminden sonra daha çok anılmaya başlayan çevre sorunları enerji kullanımıyla ilgili olup her dönem başka bir kavramla gündeme gelmektedir. Çevre sorunlarının son yıllarda en sık gündeme geldiği kavram ise küresel iklim değişikliğidir. Özellikle küresel iklim değişikliği nedenlerinden biri olarak gösterilen ve insan faaliyetlerinin yol açtığı karbondioksit (CO₂) salınımlarındaki artış eğilimi dikkat çekmektedir. Bu kapsamda iklim değişikliğiyle ilgilenen Hükümetler arası İklim Değişikliği Paneli (Intergovernmental Panel on Climate Change, IPCC) tarafından oluşturulan metotlarla bireylerin ve kurumların açığa çıkardıkları karbon emisyon miktarları hesaplanmaya başlanmıştır. Böylece bireylerin ve kurumların açığa çıkardıkları mevcut karbon emisyon miktarları tespit edilip bu emisyon miktarlarını düşürmek için alınabilecek önlemler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın amacı Süleyman Demirel Üniversitesi'nin son beş yıl içindeki karbon emisyonu değerlerine bakarak karbon ayak izini tespit etmektir. Bahsi geçen amaç doğrultusunda araştırma çevre koruma bilincinin verildiği yerlerden biri olan üniversitelerin sürdürülebilirlik adına hangi sorumlulukları üstlendiği ve bu sorumlulukları yerine getirmek için üniversiteler tarafından yapılan çalışmaları ortaya koymasına bakımdan önemlidir. Araştırmanın amacı ve önemi göz önüne alındığında araştırmanın evreni Türkiye'de bulunan üniversiteler olup örnekleme Süleyman Demirel Üniversitesi'dir. Araştırmada birincil karbon ayak izinin tespit edilmesine karar verilmiş olup bu tespit için IPCC metodolojisi Tier 1 yaklaşımıyla hesaplamalar yapılmıştır. Veri temini üniversitenin enerji tüketimini kayıt altına alan yapı işleri ve teknik daire başkanlığı tarafından sağlanmıştır. Üniversitenin enerji tüketimi verilerine göre hesaplamalar yapılmıştır. Elde edilen bulgular doğrultusunda doğu ve batı yerleşkelerinin karbon ayak izleri haritalanmıştır. Bununla birlikte saha içinde gözlem yapılmış ve sürdürülebilirlikle ilişkisi olduğu düşünülen durumlar fotoğraflanmıştır.

Veriler değerlendirildiğinde üniversitenin doğu ve batı yerleşkelerinde en çok kullanılan enerji kaynakları elektrik ve doğal gazdır. Bu kaynakların birbirine olan karbon emisyon

* Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Coğrafya, Isparta. e-posta: semacetinkaya@sdu.edu.tr / semacetinkaya57@gmail.com.

oranları yıllar içinde belirgin bir farklılık göstermemekle birlikte kullanılan doğalgaz ve elektrik tüketim miktarlarında değişiklik olduğu görülmüştür. Covid-19 kapsamında yapılan uygulamalarda gerçekleşen enerji tasarruf miktarlarına ulaşamamıştır. Üniversitenin doğu ve batı yerleşkelerinde yer alan binaların toplam karbon emisyon miktarlarında düşüş gözlenmiştir. Bu düşüş eğilimi üniversitenin enerji verimliliği için yaptığı; kampüs içi galerilerdeki kalorifer tesisat borularının izolasyonu, ısı otomasyonu iyileştirilmesi ve binalarda izolasyon çalışmaları gibi önlemlerin sonucu olduğu düşünülmektedir. Bu sonuç doğrultusunda önlemlerin çeşitliliği artırılabilir ve bu önlemler uygulanırken üst düzey yöneticiler kararlı olmalıdır. Ayrıca öğrencilerin enerji kullanımında tasarruf etmelerine yönelik tutumlarını geliştirecek eğitim seminerleri verilebilir. Yenilenebilir enerji kaynaklarının yaygınlaştırılmasıyla karbon emisyonu azaltılabilir. Böylece üniversitenin karbon ayak izi de küçültülmüş olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Karbon ayak izi, karbon emisyonu, küresel iklim değişikliği, sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kalkınma.

CARBON FOOTPRINT EVALUATION OF SULEYMAN DEMIREL UNIVERSITY EAST AND WEST CAMPUS

Abstract

This environment, which is called the Earth and in which we live, is a large ecosystem that houses many living beings and energy sources. The continuity of energy and energy is important in the functioning of all living systems. Unsustainable energy consumption brings the end of living lives. Some of the environmental problems that started to be mentioned more after the industrial revolution are related to energy use and every period comes up with a different concept. The concept that environmental problems have come to the agenda most frequently in recent years is global climate change. In particular, the increasing trend in carbon dioxide (CO₂) emissions caused by human activities, which is cited as one of the causes of global climate change, attracts attention. In this context, the amount of carbon emissions released by individuals and institutions has begun to be calculated using methods created by the Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC), which deals with climate decision. Thus, the current carbon emission amounts released by individuals and institutions have been determined and measures that can be taken to reduce these emission amounts have been tried to be put forward.

The aim of the research is to determine the carbon footprint of Suleyman Demirel University by looking at the carbon emission values in the last five years. For the aforementioned purpose, the research is made of Environmental Protection consciousness, which is one of the places where the sustainability of the University in order to fulfill these responsibilities in the name of which is put on studies by universities and responsibilities is important. Considering the purpose and importance of the research, the universe of the research is the universities located in Turkey and the sample is Suleyman Demirel University. In the research, it was decided to determine the primary carbon footprint and calculations were made using the IPCC methodology Tier 1 approach for this determination. The data supply was provided by the department of building works and technical department, which

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

records the energy consumption of the university. Calculations were made according to the energy consumption data of the university. In line with the findings obtained, the carbon footprints of the eastern and western campuses were mapped. In addition, observations have been made in the field and situations that are thought to be related to sustainability have been photographed.

In the light of the data, the most used energy sources in the eastern and western campuses of the university are electricity and natural gas. Although the carbon emission rates of these sources to each other do not show a significant difference over the years, it has been observed that there are changes in the amounts of natural gas and electricity consumption used. The energy savings realized in the applications made within the scope of Covid-19 have not been reached. A decrease was observed in the total carbon emission amounts of the buildings located in the eastern and western campuses of the university. This downward trend is thought to be the result of measures such as insulation of heating installation pipes in on-campus galleries, improvement of thermal automation and insulation works in buildings, which the university has done for energy efficiency. In line with this result, the variety of measures can be increased, and senior managers should be committed to implementing these measures. In addition, educational seminars can be given to improve students' attitudes towards saving energy use. Carbon emissions can be reduced by expanding renewable energy sources. Thus, the carbon footprint of the university will also be reduced.

Keywords: Carbon footprint, carbon emission, global climate change, sustainability, sustainable development.

Giriş

Dünya olarak adlandırılan ve içinde yaşadığımız bu ortam pek çok canlıyı ve enerji kaynağını barındıran büyük bir ekosistemdir. Tüm canlı sistemlerinin işleyişinde enerji ve enerjinin devamlılığı önemlidir. Sürdürülebilir olmayan enerji tüketimleri canlı yaşamlarının sonunu getirmektedir. Sanayi devriminden sonra daha çok anılmaya başlayan çevre sorunları enerji kullanımıyla ilgili olup her dönem başka bir kavramla gündeme gelmektedir. Çevre sorunlarının son yıllarda en sık gündeme geldiği kavram ise küresel iklim değişikliğidir. Özellikle küresel iklim değişikliği nedenlerinden biri olarak gösterilen ve insan faaliyetlerinin yol açtığı karbondioksit (CO₂) salınımlarındaki artış eğilimi dikkat çekmektedir. Bu kapsamda iklim değişikliğiyle ilgilenen Hükümetler arası İklim Değişikliği Paneli (Intergovernmental Panel on Climate Change, IPCC) tarafından oluşturulan metotlarla bireylerin ve kurumların açığa çıkardıkları karbon emisyon miktarları hesaplanmaya başlanmıştır (IPCC, 2013; IPCC, 2022). Böylece bireylerin ve kurumların açığa çıkardıkları mevcut karbon emisyon miktarları tespit edilip bu emisyon miktarlarını düşürmek için alınabilecek önlemler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın Problem Durumu

Yaşamımızı sürdürürken hayatımızın sonuna kadar kaynaklar tüketilmekte ve atık üretilmektedir. Tüketilen her bir madde ve üretilen her bir atık belli bir miktar verimli toprak ve su kullanımını gerektirmektedir. Karbon ayak izi ile aslında “günde 1 lt (litre) su tüketen kişinin, yılda içeceği 365 lt su ne kadar alandan temin edilmelidir? Kullandığımız kıyafetlerimizdeki pamuk için ne kadar alana pamuk ekilmelidir? vb. sorulara cevap aranmaktadır. Üretilen ürün veya hizmetin üretimi esnasında kullanılan enerjinin miktarı da önemli bir konudur. Ancak günümüzde bu enerji miktarını elektrik, doğalgaz, ulaşım ve ısınmada kullanılan yakıt türlerinin karbon emisyonu miktarı üzerinden değerlendirilmesi gerekmektedir. Sürdürülebilir olan güneş ve rüzgâr enerjisi gibi enerji türleri karbon emisyon oranları düşük veya hiç olmadığı için araştırmalarda değerlendirmeye tabii tutulmamaktadır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın amacı Süleyman Demirel Üniversitesi'nin son altı yıl içindeki karbon emisyonu değerlerine bakarak karbon ayak izini tespit etmektir. Bahsi geçen amaç doğrultusunda araştırma çevre koruma bilincinin verildiği yerlerden biri olan üniversitelerin sürdürülebilirlik adına hangi sorumlulukları üstlendiği ve bu sorumlulukları yerine getirmek için üniversiteler tarafından yapılan çalışmaları ortaya koyması bakımından önemlidir.

Araştırma Soruları

Çalışma sahasında ele alınan konuyla ilgili bazı sorular geliştirilmiştir:

- Süleyman Demirel Üniversitesi Doğu ve Batı yerleşkelerindeki karbon ayak izi miktarında son 6 yılda gerçekleşen değişim nasıldır?
- Süleyman Demirel Üniversitesi yerleşkelerindeki karbon ayak izi miktarını azaltmak için hangi önlemler alınmıştır?
- Süleyman Demirel Üniversitesi alternatif enerji kaynakları kullanımını artırmak için ne tür çalışmalar yapmaktadır?

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma sahasına ait verilerin temini için yapılan yazışmalar neticesinde kampüsteki fakültelere ait binaların ayrı ayrı enerji tüketim miktarları yerine yerleşkelerin içinde bulunan binaların gruplandırılmış olarak toplam enerji tüketim miktarlarına ait veriler üzerinden araştırma tamamlanmıştır. Bu nedenle karbon ayak izinin sınırları yaklaşık olarak verilmiştir. Olması gereken veri düzeni, her binanın ayrı ayrı enerji tüketim miktarlarına dair veri içermelidir. Bununla birlikte her bölümün sahip olduğu donanım, teçhizat ve tükettikleri enerji miktarı aynı olmadığından dolayı mümkünse bölümler bazında enerji tüketim miktarlarına ait veriler saklanmalıdır. Karbon ayak izinin daha güncel sınırları bu şekilde belirlenebilir. Diğer bir sınırlılık ise üniversite içine giren mal ve hizmetlerin üretiminden dağıtım ve tüketimine kadar geçen sürede harcanan enerji miktarına dair bir veriye ulaşılmamasıdır. Bundan dolayı üniversitenin sadece birincil karbon ayak izi hesaplamaları yapılabilmektedir. İkincil karbon ayak izi hesaplanamadığı için karbon ayak izi sınırları belirlenirken dâhil edilmemiştir.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

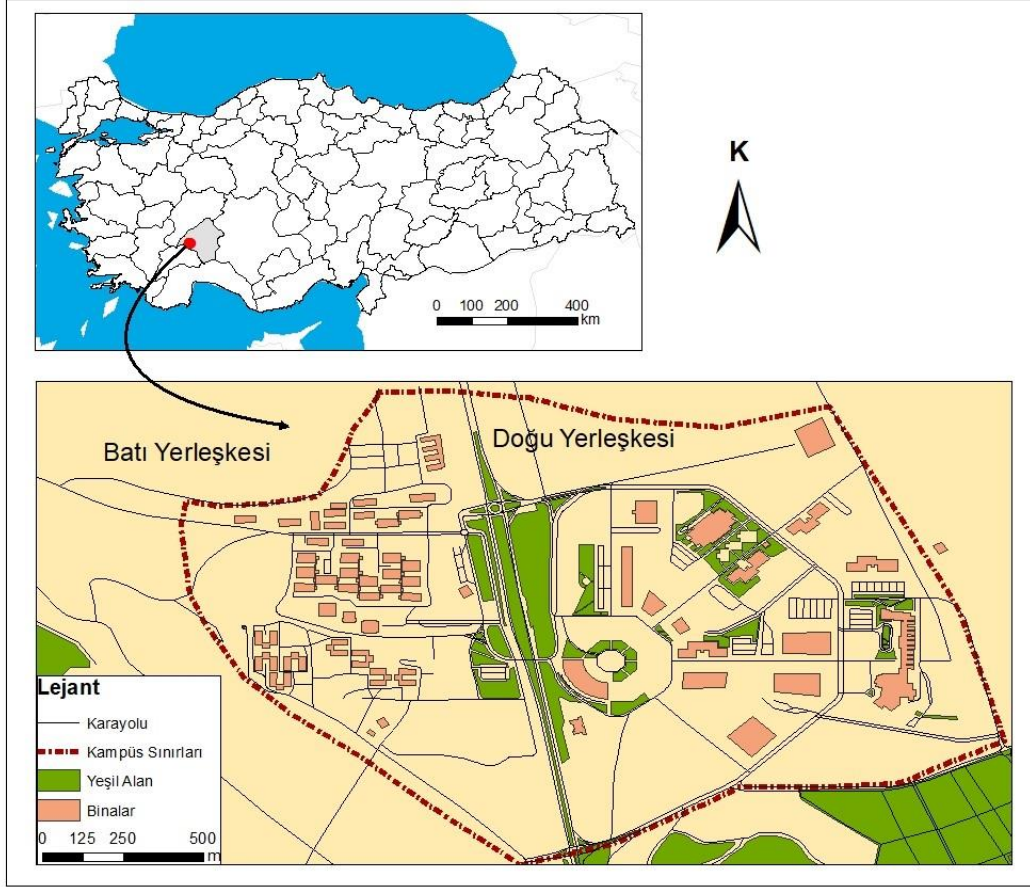
Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/TÜRKİYE

Araştırmayla İlgili Alanyazın

Karbon ayak izinin belirlenmesine dair çalışmalar iki çeşide ayrılmıştır. Bunlardan ilki bireylerin tükettikleri enerji tüketim miktarı üzerinden yapılan hesaplamalarla belirlenen karbon ayak izi çalışmalarıdır (Argun vd., 2019; Gökçek vd., 2019; Gürsoy Haksevenler vd., 2020). Bireyin enerji tüketiminin ele alındığı çalışmalarda dikkat edilen kıstaslar; kişilerin su tüketim miktarı, kaldıkları mekânda ısınma için kullandıkları yöntem ve kullandıkları yakıt türüne göre enerji miktarı, kullandıkları ulaşım türü ve yeme alışkanlıkları gibi tüketim alışkanlıklarıdır. İkinci çalışma türü ise kurumların tükettikleri enerji miktarı üzerinden yapılan hesaplamalarla belirlenen karbon ayak izi çalışmalarıdır (Binboğa ve Ünal, 2018; Demircioğlu ve Ever, 2020; Toröz, 2015). Bu çalışmalarda kurumlara ait ısınma, ulaşım ve aydınlanmada kullandıkları yakıt türüne göre yıllık enerji tüketim miktarları üzerinden hesaplamalar yapılmaktadır. Ülkelerin karbon ayak izini hesaplama girişimlerinin de olduğu görülmüştür (Erden Özsoy, 2015; Erden Özsoy, 2016; Kumaş vd., 2019; Yang vd., 2020). Ancak bunun hesaplanması doğrudan mümkün olmadığı için tarım arazisi ayak izi, yapılandırılmış ayak izi gibi başka hesaplama yollarından faydalanılarak ülkenin karbon ayak izine dair yaklaşık değerler bulunmuştur.

Araştırma Sahası

Karbon ayak izi belirleme konusu için seçilmiş Süleyman Demirel Üniversitesi Doğu ve Batı yerleşkelerinin koordinatları 37° 49' 55.9704" kuzey enleminin ve 30° 31' 41.1420" doğu boylamının kesiştiği noktada konumlanmıştır. Isparta şehrinin girişinde, Burdur karayolu üzerinde yer alan üniversite aradan geçen bu karayolundan dolayı iki yerleşkeye ayrılmıştır. Bu yerleşkelere yön isimleri olan Doğu ve Batı isimleri verilmiştir. Fakültelerin ve sosyal tesislerin arazide genişleme olanağı buldukları yerleşke Doğu'dur. Batı Yerleşkesi'nde ise rektörlük ve rektörlüğe bağlı birimlerle bazı fakülte ve yüksekokullar bulunmaktadır. Öğrencilerin kalması için yapılan yurtlar ise hem Doğu'da hem de Batı'da yer almaktadır (Şekil 1).

Şekil 18. Çalışma sahasının lokasyonu

Yöntem

Araştırmanın amacı ve önemi göz önüne alındığında araştırmanın evreni Türkiye’de bulunan üniversiteler olup örnekleme Süleyman Demirel Üniversitesi’nin Doğu ve Batı yerleşkeleridir. Araştırmada birincil karbon ayak izinin tespit edilmesine karar verilmiş olup bu tespit için IPCC metodolojisi Tier 1 yaklaşımıyla hesaplamalar yapılmıştır. Bahsi geçen yaklaşımda kullanılan hesaplama 5 aşamadan oluşmaktadır. Karbon emisyonunun hesaplandığı bu yaklaşımın her bir aşamasında kullanılan enerji verileri ve hesaplama formülleri yer almakta olup şöyledir; (Pekin, 2006: 15-18)

1. Çalışma sahasının kullandığı enerji türleri belirlenir ve bunların miktarları tespit edilir. Buna dair veri Süleyman Demirel Üniversitesi’nin resmi kayıtlarından elde edilmiştir. Üniversitenin kullandığı enerji türü elektrik ve doğalgaz olarak belirtildiği için bunlara ait kullanım miktarları üzerinden değerlendirme yapılmıştır. Elektrik enerjisinden kaynaklı IPCC karbon emisyon faktörü için daha önce bu alanda yapılmış çalışmalarda yararlanılan 0,584 Ton/mWh değeri kullanılmıştır (Binboğa ve Ünal, 2018: 195; Toröz, 2015: 79).

2. IPCC kılavuzunda enerjilerin dönüşüm değerleriyle yakıtların tüketim değerleri çarpılarak enerji içeriği hesaplanır. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın belirlediği değerler ve ikinci aşamada kullanılan formül aşağıda verilmiştir (Tablo 1).

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Tablo 6. Yakıtların Net Kalorifik Değerleri (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2014: 40)

Yakıt Türü	Net Kalorifik Değer (Tj/Gg)
Benzin	44,3
Motorin	43,0
LPG (Sıvılaştırılmış Petrol Gazı)	47,3
Linyit Kömürü	11,9
Doğal Gaz	48,0

$$\text{Enerji Tüketimi (TJ)} = \text{Yakıt Tüketimi (t)} \times \text{Net Kalorifik Değer (TJ/Gg)}$$

3. Bu aşamaya gelindiğinde IPCC kılavuzunda yakıtlar için belirlenen karbon emisyon faktörlerinden hangi tür enerji için hesaplama yapılacaksa ona uygun olanı seçilir. Böylece yakıtın içeriğindeki toplam karbon içeriği hesaplanır. Bir önceki aşamada hesaplanmış yakıt tüketiminin enerji içeriği ile karbon emisyon faktörü çarpılarak karbon içeriği miktarı elde edilir. Hesaplama kullanılan yakıtların emisyon faktörü Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2013), tarafından yayınlanan rapordan alınmıştır (Tablo 2).

Tablo 7. Yakıtların Emisyon Faktörü (TÜİK, 2013: 16)

Yakıt Türü	Emisyon Faktörü (t C/TJ)
Benzin	18,90
Motorin	20,20
LPG (Sıvılaştırılmış Petrol Gazı)	17,20
Linyit Kömürü	27,60
Doğal Gaz	15,30

$$\text{Karbon İçeriği (t C)} = \text{Karbon Emisyon Faktörü (t C/TJ)} \times \text{Enerji Tüketimi (TJ)}$$

4. Yakıtlar yanma sırasında içinde bir miktar oksitlenmeyen karbon miktarı barındırır. Bu oksitlenmeyen miktarlar her bir yakıt için Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2014), tarafından belirlenmiştir (Tablo 3). Verilen değerlerle bir önceki adımda hesaplanmış karbon içeriği değeri ile çarpımından çıkan sonuç yakıtın ne kadarının oksitlendiğini göstermektedir. Bu aşamada kullanılan oksitlenme oranları ve formülü aşağıda verilmiştir.

Tablo 8. Yakıtların Oksitlenme Oranları (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2014: 40)

Yakıt Türü	Oksitlenme Oranı
Benzin	0,99
Motorin	0,99
LPG (Sıvılaştırılmış Petrol Gazı)	0,99
Linyit Kömürü	0,98
Doğal Gaz	0,995

$$\text{Karbon Emisyonu (Gg C)} = \text{Karbon İçeriği (Gg C)} \times \text{Karbon Oksitlenme Oranı}$$

5. Son aşamada karbon emisyon değeri, CO₂'in molekül ağırlığının karbonun molekül ağırlığına oranı olan 44/12 ile bir önceki aşamada elde edilen değer çarpılmasıyla elde edilir. Bu açıklama aşağıda formül olarak gösterilmiştir.

$$\text{CO}_2 \text{ Emisyonu (Gg CO}_2) = \text{Karbon Emisyonu (Gg C)} \times (44/12)$$

Veri temini sınırlılıklarda ifade edildiği gibi üniversitenin enerji tüketimini kayıt altına alan yapı işleri ve teknik daire başkanlığı tarafından sağlanmıştır. Üniversitenin enerji tüketimi verilerine göre hesaplamalar yapılmıştır. Elde edilen bulgular doğrultusunda doğu ve batı yerleşkelerinin karbon ayak izleri haritalanmıştır. Bununla birlikte saha içinde gözlem yapılmış ve sürdürülebilirlikle ilişkisi olduğu düşünülen durumlar fotoğraflanmıştır.

Bulgular

Veriler değerlendirildiğinde üniversitenin Doğu ve Batı yerleşkelerinde en çok kullanılan enerji kaynakları elektrik ve doğal gazdır. Bu kaynakların birbirine olan karbon emisyon oranları yıllar içinde belirgin bir farklılık göstermemekle birlikte kullanılan doğalgaz ve elektrik tüketim miktarlarında değişiklik olduğu görülmüştür. Covid-19 kapsamında yapılan uygulamalarda gerçekleşen enerji tasarruf miktarlarına ulaşamamıştır. Üniversitenin doğu ve batı yerleşkelerinde yer alan binaların toplam karbon emisyon miktarlarında düşüş gözlenmiştir. Süleyman Demirel Üniversitesi Araştırma ve Uygulama Hastanesi'ne ait karbon ayak izi ayrı hesaplanmıştır. Hastanenin 7/24 hizmet veren bir bina olduğu göz önüne alınırsa enerji tüketim miktarı diğer fakülte ve yüksekokullardan farklı değerler göstereceği öngörülebilir. Hastanenin 2016 yılından itibaren açığa çıkardığı CO₂ emisyon değerleri düşüş eğilimi göstermektedir (Tablo 4, 5, 6, 7, 8 ve 9).

Tablo 9. Süleyman Demirel Üniversitesi Araştırma ve Uygulama Hastanesi Karbon Ayak İzinin Hesaplanması (2016)

Enerji Türü	Tüketim Miktarı	Tüketim Miktarı (Ton)	Tüketim Miktarı (Gg)	Net Kalori Değeri (TJ/Gg)	Enerji Tüketimi (TJ)	Karbon emisyon Faktörü (t C/TJ)	Karbon İçeriği (t C)	Karbon İçeriği (Gg C)	Karbon Oksitlenme Oranı	Karbon Emisyonu (Gg C)	CO ₂ Emisyonu Kar. Em. 44/12 (Gg CO ₂)	Ton CO ₂	Yüzde (%)
Doğalgaz (m ³)	1.499.584	529,573	0,530	48	25,420	15,3	388,926	0,389	0,995	0,387	1,420	1,420	0,02
Elektrik (kWh)	9.800.073	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5.723,243	99,98
Toplam												5.724,663	100

Tablo 10. Süleyman Demirel Üniversitesi Araştırma ve Uygulama Hastanesi Karbon Ayak İzinin Hesaplanması (2017)

Enerji Türü	Tüketim Miktarı	Tüketim Miktarı (Ton)	Tüketim Miktarı (Gg)	Net Kalori Değeri (TJ/Gg)	Enerji Tüketimi (TJ)	Karbon emisyon Faktörü (t C/TJ)	Karbon İçeriği (t C)	Karbon İçeriği (Gg C)	Karbon Oksitlenme Oranı	Karbon Emisyonu (Gg C)	CO ₂ Emisyonu Kar. Em. 44/12 (Gg CO ₂)	Ton CO ₂	Yüzde (%)
Doğalgaz (m ³)	1.305.668	461,092	0,461	48	22,132	15,3	338,620	0,339	0,995	0,337	1,237	1,237	0,02
Elektrik (kWh)	9.679.030	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5.652,554	99,98
Toplam												5.653,790	100

Tablo 11. Süleyman Demirel Üniversitesi Araştırma ve Uygulama Hastanesi Karbon Ayak İzinin Hesaplanması (2018)

Enerji Türü	Tüketim Miktarı	Tüketim Miktarı (Ton)	Tüketim Miktarı (Gg)	Net Kalori Değeri (TJ/Gg)	Enerji Tüketimi (TJ)	Karbon emisyon Faktörü (t C/TJ)	Karbon İçeriği (t C)	Karbon İçeriği (Gg C)	Karbon Oksitlenme Oranı	Karbon Emisyonu (Gg C)	CO ₂ Emisyonu Kar. Em. 44/12 (Gg CO ₂)	Ton CO ₂	Yüzde (%)
Doğalgaz (m ³)	1.312.864	463,634	0,464	48	22,254	15,3	340,486	0,340	0,995	0,338	1,240	1,240	0,02
Elektrik (kWh)	9.369.844	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5.471,989	99,98
Toplam												5.473,229	100

Tablo 12. Süleyman Demirel Üniversitesi Araştırma ve Uygulama Hastanesi Karbon Ayak İzinin Hesaplanması (2019)

Enerji Türü	Tüketim Miktarı	Tüketim Miktarı (Ton)	Tüketim Miktarı (Gg)	Net Kalori Değeri (TJ/Gg)	Enerji Tüketimi (TJ)	Karbon emisyon Faktörü (t C/TJ)	Karbon İçeriği (t C)	Karbon İçeriği (Gg C)	Karbon Oksitlenme Oranı	Karbon Emisyonu (Gg C)	CO ₂ Emisyonu Kar. Em. 44/12 (Gg CO ₂)	Ton CO ₂	Yüzde (%)
Doğalgaz (m ³)	1.312.864	463,634	0,464	48	22,254	15,3	340,486	0,340	0,995	0,338	1,240	1,240	0,02
Elektrik (kWh)	9.369.844	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5.471,989	99,98
Toplam												5.473,229	100

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Doğalgaz (m ³)	1.214.942	429,053	0,429	48	20,595	15,3	315,104	0,315	0,995	0,313	1,149	1,149	0,02
Elektrik (kWh)	8.753.653	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5.112,133	99,98
Toplam												5.113,282	100

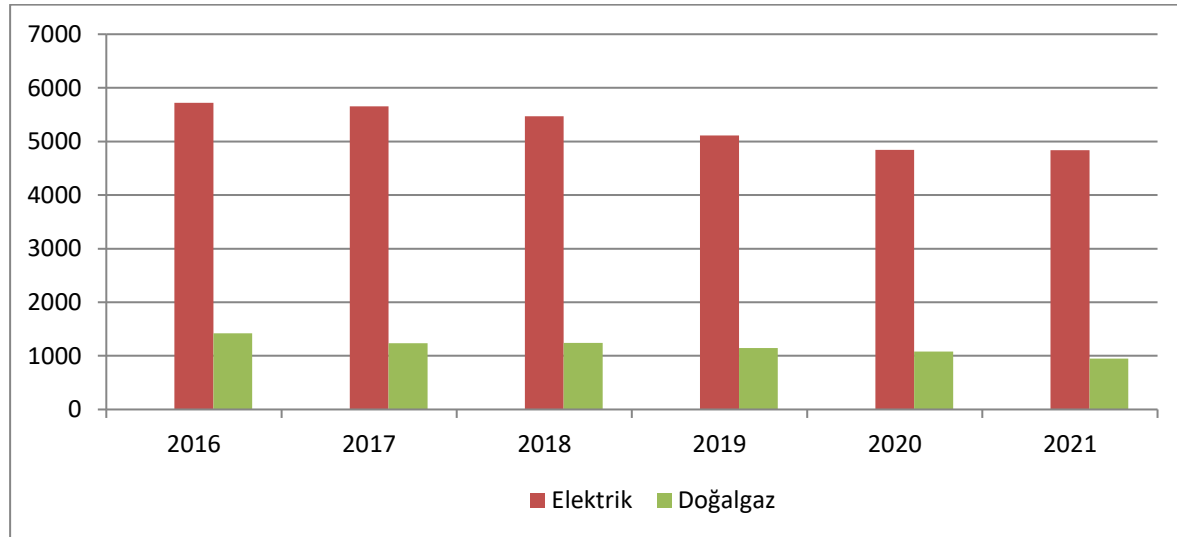
Tablo 13. Süleyman Demirel Üniversitesi Araştırma ve Uygulama Hastanesi Karbon Ayak İzinin Hesaplanması (2020)

Enerji Türü	Tüketim Miktarı	Tüketim Miktarı (Ton)	Tüketim Miktarı (Gg)	Net Kalori Değeri (TJ/Gg)	Enerji Tüketimi (TJ)	Karbon emisyon Faktörü (t C/TJ)	Karbon İçeriği (t C)	Karbon İçeriği (Gg C)	Karbon Oksitlenme Oranı	Karbon Emisyonu (Gg C)	CO ₂ Emisyonu Kar. Em. 44/12 (Gg CO ₂)	Ton CO ₂	Yüzde (%)
Doğalgaz (m ³)	1.142.907	403,614	0,404	48	19,373	15,3	296,407	0,296	0,995	0,295	1,083	1,083	0,02
Elektrik (kWh)	8.293.675	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4.843,506	99,98
Toplam												4.844,589	100

Tablo 14. Süleyman Demirel Üniversitesi Araştırma ve Uygulama Hastanesi Karbon Ayak İzinin Hesaplanması (2021)

Enerji Türü	Tüketim Miktarı	Tüketim Miktarı (Ton)	Tüketim Miktarı (Gg)	Net Kalori Değeri (TJ/Gg)	Enerji Tüketimi (TJ)	Karbon emisyon Faktörü (t C/TJ)	Karbon İçeriği (t C)	Karbon İçeriği (Gg C)	Karbon Oksitlenme Oranı	Karbon Emisyonu (Gg C)	CO ₂ Emisyonu Kar. Em. 44/12 (Gg CO ₂)	Ton CO ₂	Yüzde (%)
Doğalgaz (m ³)	1.001.613	353,716	0,354	48	16,978	15,3	259,763	0,260	0,995	0,259	0,950	0,950	0,02
Elektrik (kWh)	8.277.336	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4.833,964	99,98
Toplam												4.834,915	100

Hastanede kullanılan enerji türüne bakıldığında elektrik enerjisinin ağırlıkta olduğu görülmüştür. Bununla birlikte ısınma için kullanılan doğalgaza bağlı karbon ayak izinde yıllar içinde gözle görülür bir küçülme olmuştur. 2016 yılında kullanılan doğal gaz miktarı 1.420 Ton CO₂ iken 2021 yılına gelindiğinde bu miktar 0.959 Ton CO₂'dir. Doğalgaz enerjisinin kullanımından kaynaklı karbon ayak izinin genel olarak 1.000 - 2.000 Ton CO₂ arasında kaldığı anlaşılmaktadır (Şekil 2).

Şekil 19. Son 6 yılda SDÜ Araştırma ve Uygulama Hastanesi'nin Ürettiği Karbondioksit Miktarındaki Değişim (Ton CO₂)

Süleyman Demirel Üniversitesi Doğu Yerleşkesi'nde tüketilen elektriğe dayalı karbon ayak izi yıllar içinde dalgalanma eğilimi göstermektedir. Bu eğilim 2016'dan 2017'ye artış şeklinde gerçekleşirken 2017'den 2019'a düzenli bir düşüş şeklinde gerçekleşmiştir (Tablo

10, 11, 12 ve 13). 2020’de ortaya çıkan Covid-19 ve alınan önlemler doğrultusunda yüz yüze eğitime ara verilmesi nedeniyle elektrik kullanıma bağlı karbon ayak izi 5.263,786 Ton CO₂’ten 3.980,652 Ton CO₂’e düşmüştür (Tablo 13 ve 14). 2021’de Covid-19 için alınan önlemlerin yavaş yavaş gevşetilmesinden dolayı elektriğe bağlı karbon ayak izinde belirgin bir artış görülmemiştir (Tablo 15). 2021 yılında elektriğe dayalı karbon ayak izi 3.961,432 Ton CO₂ olarak kalmıştır.

Tablo 15. Süleyman Demirel Üniversitesi Doğu Yerleşkesi Bina Grubu Karbon Ayak İzinin Hesaplanması (2016)

Enerji Türü	Tüketim Miktarı	Tüketim Miktarı (Ton)	Tüketim Miktarı (Gg)	Net Kalori Değeri (TJ/Gg)	Enerji Tüketimi (TJ)	Karbon emisyon Faktörü (t C/TJ)	Karbon İçeriği (t C)	Karbon İçeriği (Gg C)	Karbon Oksitlenme Oranı	Karbon Emisyonu (Gg C)	CO ₂ Emisyonu Kar. Em. 44/12 (Gg CO ₂)	Ton CO ₂	Yüzde (%)
Doğalgaz (m ³)	2.769.401	978,005	0,978	48	46,944	15,3	718,243	0,718	0,995	0,714	2,621	2,620	0,05
Elektrik (kWh)	8.677.643,75	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5.067,744	99,95
Toplam												5.070,364	100

Tablo 16. Süleyman Demirel Üniversitesi Doğu Yerleşkesi Bina Grubu Karbon Ayak İzinin Hesaplanması (2017)

Enerji Türü	Tüketim Miktarı	Tüketim Miktarı (Ton)	Tüketim Miktarı (Gg)	Net Kalori Değeri (TJ/Gg)	Enerji Tüketimi (TJ)	Karbon emisyon Faktörü (t C/TJ)	Karbon İçeriği (t C)	Karbon İçeriği (Gg C)	Karbon Oksitlenme Oranı	Karbon Emisyonu (Gg C)	CO ₂ Emisyonu Kar. Em. 44/12 (Gg CO ₂)	Ton CO ₂	Yüzde (%)
Doğalgaz (m ³)	2.572.782	908,569	0,909	48	43,611	15,3	667,248	0,667	0,995	0,664	2,437	2,437	0,04
Elektrik (kWh)	9.335.065,10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5.451,678	99,96
Toplam												5.454,115	100

Tablo 17. Süleyman Demirel Üniversitesi Doğu Yerleşkesi Bina Grubu Karbon Ayak İzinin Hesaplanması (2018)

Enerji Türü	Tüketim Miktarı	Tüketim Miktarı (Ton)	Tüketim Miktarı (Gg)	Net Kalori Değeri (TJ/Gg)	Enerji Tüketimi (TJ)	Karbon emisyon Faktörü (t C/TJ)	Karbon İçeriği (t C)	Karbon İçeriği (Gg C)	Karbon Oksitlenme Oranı	Karbon Emisyonu (Gg C)	CO ₂ Emisyonu Kar. Em. 44/12 (Gg CO ₂)	Ton CO ₂	Yüzde (%)
Doğalgaz (m ³)	1.861.611	657,422	0,657	48	31,556	15,3	482,807	0,483	0,995	0,481	1,765	1,765	0,03
Elektrik (kWh)	9.079.994,29	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5.302,717	99,97
Toplam												5.304,482	100

Tablo 18. Süleyman Demirel Üniversitesi Doğu Yerleşkesi Bina Grubu Karbon Ayak İzinin Hesaplanması (2019)

Enerji Türü	Tüketim Miktarı	Tüketim Miktarı (Ton)	Tüketim Miktarı (Gg)	Net Kalori Değeri (TJ/Gg)	Enerji Tüketimi (TJ)	Karbon emisyon Faktörü (t C/TJ)	Karbon İçeriği (t C)	Karbon İçeriği (Gg C)	Karbon Oksitlenme Oranı	Karbon Emisyonu (Gg C)	CO ₂ Emisyonu Kar. Em. 44/12 (Gg CO ₂)	Ton CO ₂	Yüzde (%)
Doğalgaz (m ³)	2.387.745	843,224	0,843	48	40,475	15,3	619,268	0,619	0,995	0,616	2,261	2,261	0,04
Elektrik (kWh)	9.013.332,18	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5.263,786	99,96
Toplam												5.266,047	100

Tablo 19. Süleyman Demirel Üniversitesi Doğu Yerleşkesi Bina Grubu Karbon Ayak İzinin Hesaplanması (2020)

Enerji Türü	Tüketim Miktarı	Tüketim Miktarı (Ton)	Tüketim Miktarı (Gg)	Net Kalori Değeri (TJ/Gg)	Enerji Tüketimi (TJ)	Karbon emisyon Faktörü (t C/TJ)	Karbon İçeriği (t C)	Karbon İçeriği (Gg C)	Karbon Oksitlenme Oranı	Karbon Emisyonu (Gg C)	CO ₂ Emisyonu Kar. Em. 44/12 (Gg CO ₂)	Ton CO ₂	Yüzde (%)
Doğalgaz (m ³)	1.605.717	567,053	0,567	48	27,219	15,3	416,451	0,416	0,995	0,414	1,519	1,519	0,03
Elektrik (kWh)	6.816.185,6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3.980,652	99,97
Toplam												3.982,172	100

Tablo 20. Süleyman Demirel Üniversitesi Doğu Yerleşkesi Bina Grubu Karbon Ayak İzinin Hesaplanması (2021)

Enerji Türü	Tüketim Miktarı	Tüketim Miktarı (Ton)	Tüketim Miktarı (Gg)	Net Kalori Değeri (TJ/Gg)	Enerji Tüketimi (TJ)	Karbon emisyon Faktörü (t C/TJ)	Karbon İçeriği (t C)	Karbon İçeriği (Gg C)	Karbon Oksitlenme Oranı	Karbon Emisyonu (Gg C)	CO ₂ Emisyonu Kar. Em. 44/12 (Gg CO ₂)	Ton CO ₂	Yüzde (%)
Doğalgaz (m ³)	1.587.629	560,666	0,561	48	29,912	15,3	457,654	0,458	0,995	0,456	1,674	1,674	0,04
Elektrik (kWh)													
Toplam												3.961,432	100

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

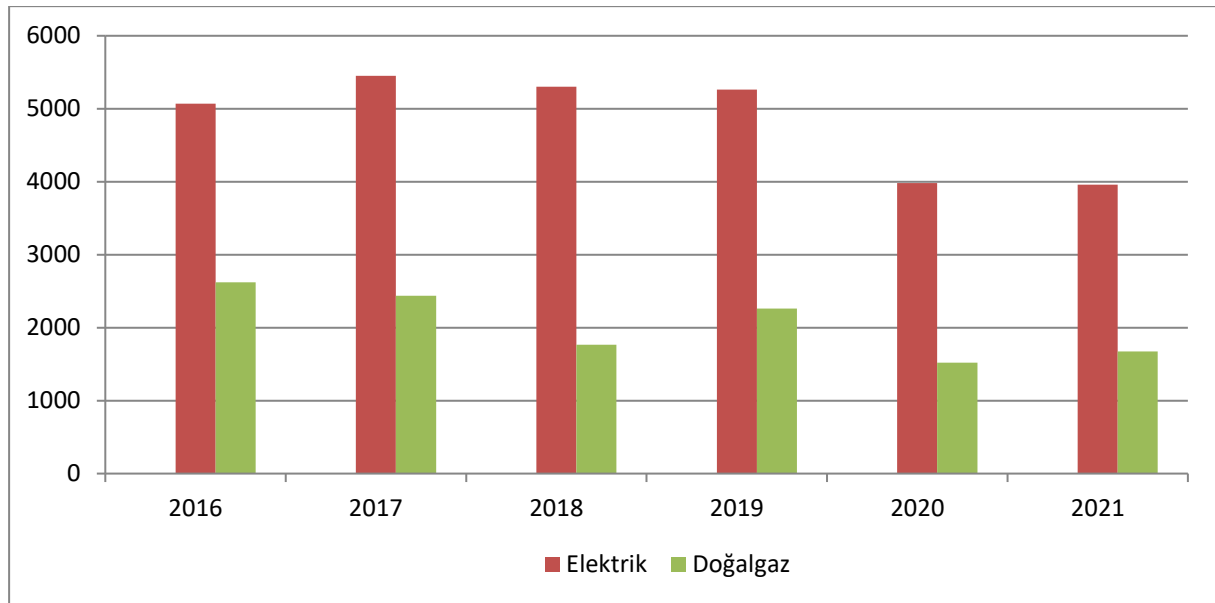

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/TÜRKİYE

Elektrik (kWh)	6.783.274,24	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3.961,432	99,96
Toplam											3.963,106	100

Doğu Yerleşkesi'nde kullanılan enerji türüne bakıldığında hastanede olduğu gibi elektrik enerjisinin ağırlıkta olduğu görülmüştür. Bununla birlikte ısınma için kullanılan doğalgaza bağlı karbon ayak izinde yıllar içinde elektrik enerjisinde olduğu gibi bir dalgalanma gözlenmiştir. 2016, 2017 ve 2019 yıllarında kullanılan doğal gazla bağlı karbon ayak izi 2.000 Ton CO₂'in üzerinde seyrederken 2018, 2020 ve 2021 yıllarında doğal gazla dayalı karbon ayak izi 2.000 Ton CO₂'in altında kalmıştır (Şekil 3).

Şekil 20. Son 6 yılda SDÜ Doğu Yerleşkesi Binalarının Ürettiği Karbondioksit Miktarındaki Değişim (Ton CO₂)

Batı Yerleşkesi'nin karbon ayak izine bakıldığında elektrik enerjisi kullanımının ağırlığını koruduğu görülmüştür. Elektriğe dayalı karbon ayak izinin en büyük olduğu yıl 2017'dir (Tablo17). Bu yıl 2.106,428 Ton CO₂ olan karbon ayak izi diğer yıllarda küçülme eğilimi göstermiştir (Tablo 16, 18 ve 19). 2020 ve 2021 yılına gelindiğinde Covid-19 kapsamında alınan yüz yüze eğitime ara verilmesi kararının elektriğe bağlı karbon ayak izinin küçülmesini sağladığı tespit edilmiştir (Tablo 20 ve 21).

Tablo 21. Süleyman Demirel Üniversitesi Batı Yerleşkesi Bina Grubu Karbon Ayak İzinin Hesaplanması (2016)

Enerji Türü	Tüketim Miktarı	Tüketim Miktarı (Ton)	Tüketim Miktarı (Gg)	Net Kalori Değeri (TJ/Gg)	Enerji Tüketimi (TJ)	Karbon emisyon Faktörü (t C/TJ)	Karbon İçeriği (t C)	Karbon İçeriği (Gg C)	Karbon Oksitlenme Oranı	Karbon Emisyonu (Gg C)	CO ₂ Emisyonu Kar. Em. 44/12 (Gg CO ₂)	Ton CO ₂	Yüzde (%)
Doğalgaz (m ³)	1.011.740	357,293	0,357	48	17,150	15,3	262,395	0,262	0,995	0,261	0,958	0,958	0,04
Elektrik (kWh)	3.349.017,60	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1.955,826	99,96
Toplam												1.956,784	100

Tablo 22. Süleyman Demirel Üniversitesi Batı Yerleşkesi Bina Grubu Karbon Ayak İzinin Hesaplanması (2017)

Enerji Türü	Tüketim Miktarı	Tüketim Miktarı (Ton)	Tüketim Miktarı (Gg)	Net Kalori Değeri (TJ/Gg)	Enerji Tüketimi (TJ)	Karbon emisyon Faktörü (t C/TJ)	Karbon İçeriği (t C)	Karbon İçeriği (Gg C)	Karbon Oksitlenme Oranı	Karbon Emisyonu (Gg C)	CO ₂ Emisyonu Kar. Em. 44/12 (Gg CO ₂)	Ton CO ₂	Yüzde (%)
Doğalgaz (m ³)	1.188.443	419,695	0,420	48	20,145	15,3	308,219	0,308	0,995	0,306	1,123	1.123	0,05
Elektrik (kWh)	3.606.896,90	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2.106,428	99,95
Toplam												2.107,551	100

Tablo 23. Süleyman Demirel Üniversitesi Batı Yerleşkesi Bina Grubu Karbon Ayak İzinin Hesaplanması (2018)

Enerji Türü	Tüketim Miktarı	Tüketim Miktarı (Ton)	Tüketim Miktarı (Gg)	Net Kalori Değeri (TJ/Gg)	Enerji Tüketimi (TJ)	Karbon emisyon Faktörü (t C/TJ)	Karbon İçeriği (t C)	Karbon İçeriği (Gg C)	Karbon Oksitlenme Oranı	Karbon Emisyonu (Gg C)	CO ₂ Emisyonu Kar. Em. 44/12 (Gg CO ₂)	Ton CO ₂	Yüzde (%)
Doğalgaz (m ³)	1.053.349	371,987	0,372	48	17,855	15,3	273,182	0,273	0,995	0,272	0,998	0,998	0,05
Elektrik (kWh)	3.508.342,24	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2.048,872	99,95
Toplam												2.049,870	100

Tablo 24. Süleyman Demirel Üniversitesi Batı Yerleşkesi Bina Grubu Karbon Ayak İzinin Hesaplanması (2019)

Enerji Türü	Tüketim Miktarı	Tüketim Miktarı (Ton)	Tüketim Miktarı (Gg)	Net Kalori Değeri (TJ/Gg)	Enerji Tüketimi (TJ)	Karbon emisyon Faktörü (t C/TJ)	Karbon İçeriği (t C)	Karbon İçeriği (Gg C)	Karbon Oksitlenme Oranı	Karbon Emisyonu (Gg C)	CO ₂ Emisyonu Kar. Em. 44/12 (Gg CO ₂)	Ton CO ₂	Yüzde (%)
Doğalgaz (m ³)	800.255,22	282,607	0,283	48	13,565	15,3	207,545	0,208	0,995	0,207	0,760	0,760	0,04
Elektrik (kWh)	3.482.585,23	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2.033,830	99,96
Toplam												2.034,589	100

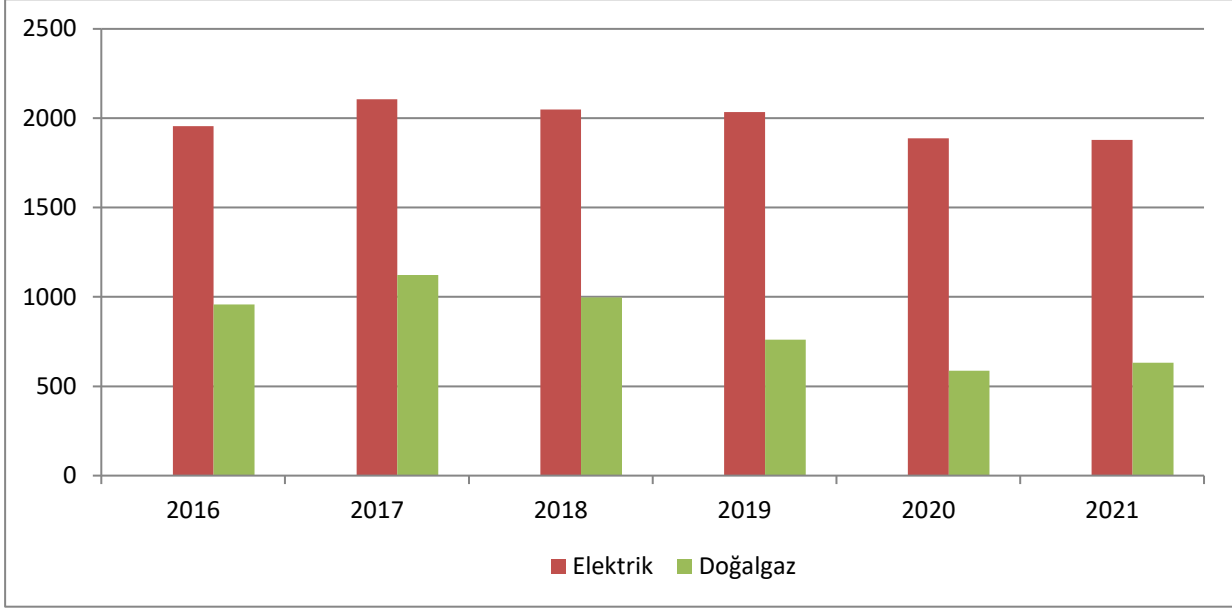
Tablo 25. Süleyman Demirel Üniversitesi Batı Yerleşkesi Bina Grubu Karbon Ayak İzinin Hesaplanması (2020)

Enerji Türü	Tüketim Miktarı	Tüketim Miktarı (Ton)	Tüketim Miktarı (Gg)	Net Kalori Değeri (TJ/Gg)	Enerji Tüketimi (TJ)	Karbon emisyon Faktörü (t C/TJ)	Karbon İçeriği (t C)	Karbon İçeriği (Gg C)	Karbon Oksitlenme Oranı	Karbon Emisyonu (Gg C)	CO ₂ Emisyonu Kar. Em. 44/12 (Gg CO ₂)	Ton CO ₂	Yüzde (%)
Doğalgaz (m ³)	619.436,45	218,752	0,219	48	10,500	15,3	160,650	0,161	0,995	0,160	0,587	0,587	0,03
Elektrik (kWh)	3.232.619,20	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1.887,850	99,97
Toplam												1.888,437	100

Tablo 26. Süleyman Demirel Üniversitesi Batı Yerleşkesi Bina Grubu Karbon Ayak İzinin Hesaplanması (2021)

Enerji Türü	Tüketim Miktarı	Tüketim Miktarı (Ton)	Tüketim Miktarı (Gg)	Net Kalori Değeri (TJ/Gg)	Enerji Tüketimi (TJ)	Karbon emisyon Faktörü (t C/TJ)	Karbon İçeriği (t C)	Karbon İçeriği (Gg C)	Karbon Oksitlenme Oranı	Karbon Emisyonu (Gg C)	CO ₂ Emisyonu Kar. Em. 44/12 (Gg CO ₂)	Ton CO ₂	Yüzde (%)
Doğalgaz (m ³)	655.628	235,064	0,235	48	11,283	15,3	172,630	0,173	0,995	0,172	0,631	0,631	0,03
Elektrik (kWh)	3.217.010,78	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1.878,734	99,97
Toplam												1.879,366	100

Batı Yerleşkesi'nin doğalgaz kullanımından kaynaklı karbon ayak izinin Doğu Yerleşkesi ve hastanede olduğu kadar büyük olmadığı görülmüştür. Bununla birlikte yıllar içinde doğalgaz kullanımından kaynaklı karbon ayak izinde genel olarak bir düşüş eğilimi gösterse de bu eğilimde küçük çaplı dalgalanmaların olduğu tespit edilmiştir. 2017 yılında doğalgazla bağlantılı karbon ayak izinin büyüdüğü anlaşılmıştır. Bunun dışında kalan yıllarda 1.000 Ton CO₂'i geçmediği gösterilmektedir (Şekil 4).

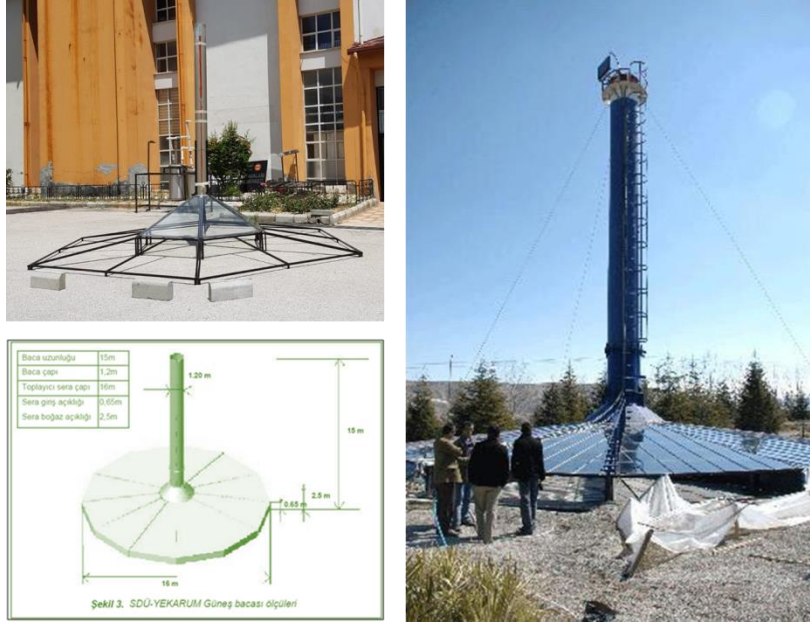

Şekil 21. Son 6 yılda SDÜ Batı Yerleşkesi Binalarının Ürettiği Karbondioksit Miktarındaki Değişim (Ton CO₂)

Üniversitenin enerji tasarruf tedbiri amacıyla güneş enerjisinden elektrik üretimi projelerine yöneldiği görülmüştür (Şekil 5). Bunun için üniversitenin YEKARUM (Yenilenebilir Enerji Kaynakları Araştırma ve Uygulama Merkezi) birimi tarafından güneş bacası geliştirilmiştir. Bu sistemi diğer güneş enerjisi panellerinden ayıran özellikler şöyledir:

- Güneş ışınımı cam yüzeye yoğun olarak gelmediği için, kapalı havalarda dahi difüz ışınımından faydalanılabilir.
- Kollektör altındaki zemine döşenecek depolama düzeneği ile ucuz ve kolay ısı enerjisi depolanabilir.
- Güneş bacası sistemleri diğer sistemlere göre daha basit sistemlerdir. Yapımı karmaşık olmayıp kolay bulunan malzemeler ile inşa edilebilir.

Üniversitenin üretilen bu bacaları kampüsün çeşitli noktalarına yerleştirerek kullandığı tespit edilmiştir. Bu tür alternatif kaynakların yaygınlaşması, kampüsün enerji bakımından dışa bağımlılığını azaltan süreçler olduğu söylenebilir.

Şekil 22. Süleyman Demirel Üniversitesi YERKAUM Tarafından Geliştirilen Güneş Bacası

Sonuç ve Tartışma

Küresel iklim değişikliğinin önemli nedenlerinden biri olarak gösterilen karbon emisyonunun son yüzyılda dünya üzerinde artış eğilimi gösterdiği bilinmektedir. Bu noktadan yola çıkılarak araştırma sahası olarak seçilen Süleyman Demirel Üniversitesi'nin Doğu ve Batı yerleşkelerinde açığa çıkarılan karbon emisyonuna dayalı karbon ayak izi tespit edilmeye çalışılmıştır.

Süleyman Demirel Üniversitesi'nin hem Doğu hem de Batı yerleşkelerinde ağırlıklı olarak kullanılan enerji türü elektriktir. Bu enerjinin kullanımına bağlı karbon ayak izi 2016'dan 2021 yılına kadar sürede genel anlamda ufak dalgalanmalarla beraber düşme eğilimi göstermektedir. Benzer şekilde doğalgaz kullanımına bağlı karbon ayak izinde de düşme eğilimindedir.

Elektrik ve doğalgaz kullanımı sonucunda açığa çıkan CO₂ miktarında genel olarak görülen düşüş eğilimi üniversitenin enerji verimliliği için yaptığı; kampüs içi galerilerdeki kalorifer tesisat borularının izolasyonu, ısı otomasyonu iyileştirilmesi ve binalarda izolasyon çalışmaları gibi önlemlerin sonucu olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte 2020 ve 2021'de Dünya genelinde Covid-19'un yayılmasını önlemek için alınan tedbirler arasında çevrimiçi eğitime geçilmesi kararından dolayı CO₂ miktarının düştüğü tahmin edilmektedir. Elde edilen verilerde kampüs içerisinde ulaşımda kullanılan yakıt ve kampüs içinde yol aydınlatmalarında kullanılan elektrik tüketim miktarlarına ait veriler olmadığı için değerlendirme sonrası çizilen karbon ayak izi sınırı yaklaşık bir alanı göstermektedir (Şekil 6).

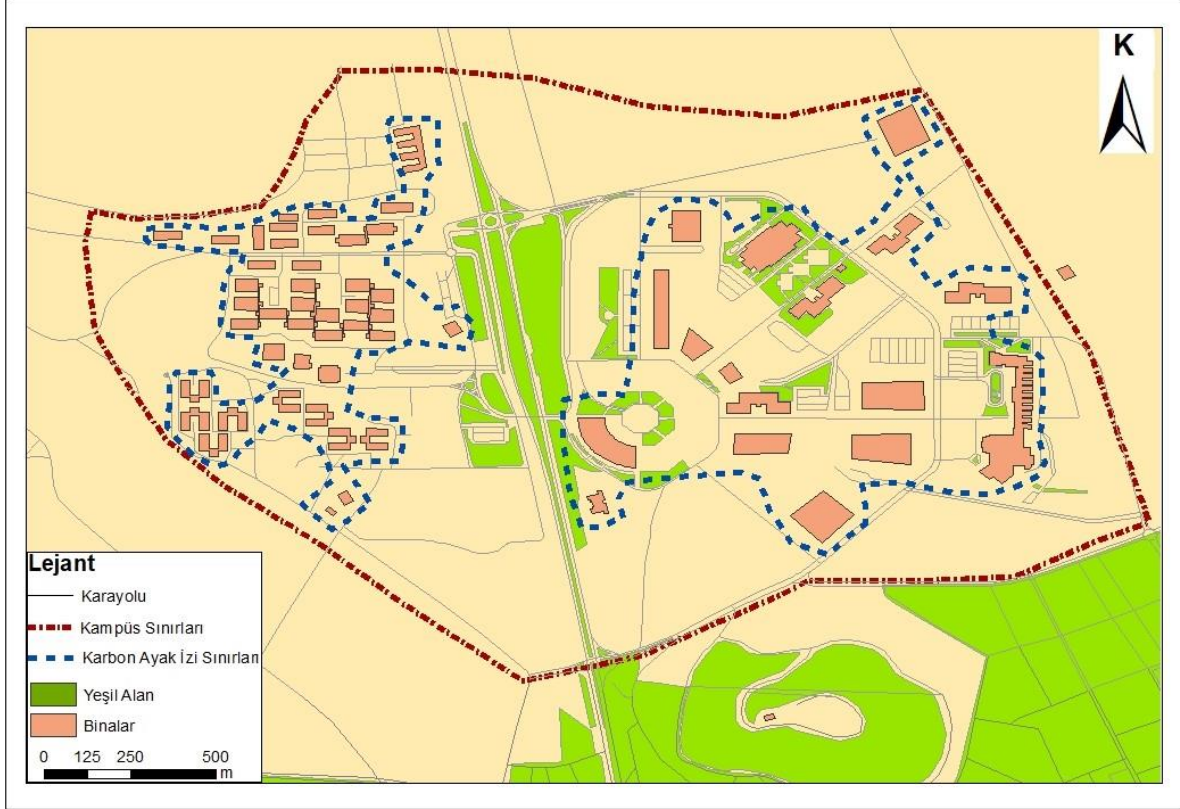

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Şekil 23. Süleyman Demirel Üniversitesi Doğu ve Batı Yerleşkesinin Karbon Ayak İzi Yaklaşık Sınırları

Bu sonuçlar ve araştırma sorularına verilen yanıtlar doğrultusunda önlemlerin çeşitliliği artırılabilir ve bu önlemler uygulanırken üst düzey yöneticiler karbon ayak izinin küçültülmesi için tasarruf tedbirlerinin uygulanmasında kararlı olmalıdır. Güneş bacası gibi sürdürülebilir enerji kaynaklarının kampüs içinde çoğaltılması sağlanmalıdır. Yenilenebilir enerji kaynaklarının yaygınlaştırılmasıyla karbon emisyonu azaltılabilir. Öğrencilerin enerji kullanımında tasarruf etmelerine yönelik tutumlarını geliştirecek eğitim seminerleri verilebilir. Üniversite ve diğer kamu kurum ve kuruluşların enerji tüketimine dair veriler daha detaylı ve düzenli tutulmalıdır. Karbon emisyonunun azaltılması için durum tespitinin yapılmasına yardımcı olan bu tür veriler, araştırmacıları yanıltıcı ya da eksik yönlendirmeden uzak özelliklerde olmalıdır.

Kaynaklar

- Argun, M. E., Ergüç, R., Sarıkonya, Y. (2019). Selçuklu ilçesi karbon ayak izinin belirlenmesi. *Selçuk Üniversitesi Mühendislik Bilim ve Teknik Dergisi*, 7 (2), 287-297.
- Binboğa, G., Ünal, A. (2018). Sürdürülebilirlik ekseninde Manisa Celal Bayar Üniversitesi'nin karbon ayak izinin hesaplanmasına yönelik bir araştırma. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi (International Journal of Economic and Administrative Studies)*, 21, 187-202.
- Demircioğlu E., Ever, D. (2020). Karbon maliyetlerinin belirlenmesine ilişkin demir çelik işletmesinde uygulama. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 12 (1), 649-662.
- Erden Özsoy, C. (2015). Düşük karbon ekonomisi ve Türkiye'nin karbon ayak izi. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 4 (9), 198-215.
- Erden Özsoy, C., Dinç, A. (2016). Sürdürülebilir kalkınma ve ekolojik ayak izi. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, 53 (619), 35-55.
- Gökçek, Ö. B., Bozdağ, A., Demirbağ, H. (2019). Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi örneğinde karbon ayak izinin belirlenmesi. *Ömer Halisdemir Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 8 (2), 721-730.
- Gürsoy Haksevenler, B. H., Çelik Onat, G. N., Akpınar, B., Bedel, T. (2020). Yerel yönetimler için karbon ayak izinin belirlenmesi: Ümraniye Belediyesi örneği. *Artvin Çoruh Üniversitesi Doğal Afetler Uygulama ve Araştırma Merkezi Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 6 (2), 319-333.
- Kumaş, K., Akyüz, A., Zaman, M., Güngör, A. (2019). Sürdürülebilir bir çevre için karbon ayak izi tespiti: Mehmet Akif Üniversitesi Bucak Sağlık Yüksekokulu örneği. *El-Cezerî Fen ve Mühendislik Dergisi*, 6 (1), 108-117.
- Pekin, M. A. (2006). *Ulaştırma Sektöründen Kaynaklanan Sera Gazı Emisyonları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Toröz, A.S. (2015). *Gemi Kaynaklı Atıkları Alan Bir Atık Kabul tesisinde Karbon Ayak İzinin Belirlenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yang, Y., Qu, S., Cai, B., Liang, S., Wang, Z., Wang, J., Xu, M. (2020). Mapping global carbon footprint in China. *Nature Communications*. <https://doi.org/10.1038/s41467-020-15883-9>
- IPCC. (2013). *Climate Change 2013 The Physical Science Basis*, <https://www.ipcc.ch/report/ar5/wg1/> adresinden edinilmiştir.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

IPCC. (2022). Climate Change 2022: Impacts, Adaptation and Vulnerability. <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg2/> adresinden edinilmiştir.

III. BÖLÜM: BEŞERİ COĞRAFYA ÇALIŞMALARI

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ NÜFUSUNUN DÜNÜ BUGÜNÜ: YABANCI İŞÇİLERİN ROLÜ¹

Prof. Dr. Hamza AKENGİN*, Dr. Nilhay USTA PAMUK**

Özet

Dünyanın değişik bölgelerinde birbirinden çok farklı başta doğal şartlar olmak üzere sosyal, ekonomik ve kültürel şartlar, nüfusun gelişimi, nüfusun yapısı, dağılışı, kültürel ve sosyal özellikleri önemli farklılıklar göstermektedir. Nüfus yapısı ve dağılışı bakımından dünyanın dikkate değer bölgeleri arasında Ortadoğu ülkeleri gelmektedir. Ortadoğu ülkelerinde nüfusun dağılışı gösteren harita incelendiğinde; nüfusun dağılışı ile fiziki coğrafya şartları arasında önemli bir ilişki olduğunu göstermektedir. Ancak özellikle teknolojinin gelişmesi ve bazı yeraltı kaynaklarının kullanılması ile ortaya çıkan sermaye Ortadoğu ülkelerinde nüfusun dağılışı, yapısını önemli ölçüde etkilemiş ve değiştirmiştir. Bu konuda model olarak incelenebilecek ülkelerden biri Birleşik Arap Emirlikleri'dir (BAE). Bir zamanlar Britanya Krallığının hegemonyasında olan Birleşik Arap Emirlikleri 1971 yılında bağımsızlık kazanmış, keşfedilen ve üretime alınan petrol rezervleri ile ülke kısa süre içerisinde büyük bir değişim ve dönüşüme uğramıştır. Bir Basra Körfezi ülkesi olarak, petrolden elde ettiği gelirleri kullanarak başta mekânsal değişim olmak üzere toplumsal yapıyı yeniden şekillendirmiş ve Ortadoğu ülkeleri içinde ticaret, turizm, inşaat ve havacılık gibi sektörlerde gösterdiği gelişme ile küresel platformda kendine özgü bir yer edinmiştir. Bu çalışmanın amacı, Körfez bölgesinin önemli petrol ihracatçılarından olan Birleşik Arap Emirlikleri'nde petrol kaynaklarının kullanımı ile ülke nüfusunun gelişiminin geçmişten günümüze etkileri ile sosyal ve ekonomik hayata yansımaları ve kendine özgü demografik yapı arasındaki ilişkileri incelemektir. Araştırmada, BAE nüfusunun bazı özellikleri, etnik yapısı, cinsiyet yapısı ve bu yapı ile ekonomik faaliyetler arasındaki ilişki, nüfusun yaş yapısı gibi nitelikler irdelenecektir. Bunlara ilave olarak nüfusun mekânsal dağılışı ve bu dağılışı etkileyen faktörler incelenecektir. Nüfusun tarihi gelişimi ve nüfus yapısını etkileyen unsurlara işaret edilecektir. BAE'ndeki yabancı işçilerin kökeni, bununla sosyal ekonomik ve kültürel faktörler arasında ilişki olup olmadığı sorgulanacaktır. BAE'nde zengin kaynaklar ve ülkenin bu kaynaklarını kullanımında iş gücü ihtiyacı sorununun çözümü için bir yol olarak görülen yabancı işçi kabulü üzerinde durularak, özellikle son yıllarda ülke nüfusunda hem

* ¹ Bu çalışma Marmara Üniversitesi İslam Ülkeleri ve Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü'nde hazırlanmış olan "Birleşik Arap Emirlikleri'nde Petrol Gelirlerinin Yerleşmeye Etkisi" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

*Marmara Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Coğrafya Bölümü, İstanbul.
hakengin@marmara.edu.tr.

**İstanbul Maden ve Metaller İhracatçıları Birliği Genel Sekreterliği (İMMİB). nilhayusta@gmail.com.

sayısal hem de oransal olarak büyük paya ulaşmış olduğu anlaşılan yabancı işlere (özellikle expat olarak anılan Hindistan, Pakistan, Bangladeş gibi ülkelerden gelen işçiler) ve bunların ülkedeki rolüne vurgu yapılacaktır.

Çalışma nitel araştırma yöntemine dayalıdır. Bu doğrultuda çalışmada veri toplama tekniği olarak doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın literatüründe alanla ilgili daha önce üretilmiş bilimsel metinler, küresel ve ülke düzeyindeki istatistiksel veriler ve ülke raporlarından faydalanılmıştır. Ayrıca ülkedeki yerel halk ve yabancı işçilerin geçmiş dönemlerdeki ve günümüzdeki durumlarını yansıtan görsellere de yer verilmiş, saha gözlemlerinden elde edilen bilgiler kullanılmış ve yoğunlukla sayısal verilerden yola çıkılan korrelasyonel (ilişkisel) bir metot benimsenmiştir. Özetle, bugün ülkenin hem ekonomik hem de kültürel olarak farklı sahalarda elde ettiği başarılarında petrolün gücünden yola çıkılarak ülkede önemli bir unsur haline gelen yabancı iş gücünün ülke için sağladığı avantaj ve dezavantajlar üzerinde durularak geleceğe yönelik bir analiz yapılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Birleşik Arap Emirlikleri, Nüfus, Yerel Halk, Yabancı İşçiler, Dış Göç.

THE PAST AND THE PRESENT OF THE UNITED ARAB EMIRATES' POPULATION: THE ROLE OF FOREIGN WORKERS

Abstract

In different regions of the world, social, economic and cultural conditions, especially natural conditions, the development of the population, the structure of the population, its distribution, cultural and social characteristics show significant differences. Middle Eastern countries are among the remarkable regions of the world in terms of population structure and distribution. When the map showing the distribution of the population in the Middle East countries is examined; It shows that there is an important relationship between the distribution of the population and the physical geography conditions. However, the capital that emerged with the development of technology and the use of some underground resources has significantly affected and changed the distribution and structure of the population in the Middle East countries.

One of the countries that can be examined as a model in this regard is the United Arab Emirates (UAE). The United Arab Emirates, which was once under the hegemony of the British Kingdom, gained independence in 1971, and the country underwent a great change and transformation in a short time with the oil reserves discovered and taken into production. As a Persian Gulf country, it has reshaped the social structure, especially spatial change, by using the revenues it receives from oil, and has gained a unique place in the global platform with the development it has shown in sectors such as trade, tourism, construction and aviation within the Middle East countries. The aim of this study is the examination of the relations between the use of oil resources and the effects of the development of the country's population from past to present, its reflections on social and economic life and its unique demographic structure in the United Arab Emirates, which is one of the important oil exporters of the Gulf region. In the research, some characteristics of the UAE and the UAE's ethnic structure, the UAE's gender structure and the relation between these structures and economic activities, and the age structure of the population will be examined. In addition to

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

these, the spatial distribution of the population and the factors affecting this distribution will be mentioned. The historical development of the population and the factors affecting the population structure will be pointed out. It will be questioned whether there is a relationship between the origin of foreign workers in the UAE and social, economic and cultural factors. Emphasizing the rich resources in the UAE and the acceptance of foreign workers, which is seen as a way to solve the problem of the need for labor in the use of these resources of the country, especially in recent years, foreign jobs (especially India, which is known as expat) Workers from countries such as Pakistan, Bangladesh) and their role in the country will be emphasized.

The study is based on document analysis and field observations. In the literature of the study, previously produced scientific texts, statistical data at global and country level and country reports were used. In addition, visuals reflecting the past and present situations of local people and foreign workers in the country were also included, information obtained from field observations was used, and a correlational method was adopted, mostly based on numerical data. In summary, it will be tried to make a future-oriented analysis by emphasizing the advantages and disadvantages of the foreign workforce, which has become an important element in the country, based on the power of oil in the success of the country in different fields, both economically and culturally.

Keywords: The United Arab Emirates, Population, Local People, Foreign Workers, Foreign Migration.

Giriş

Bu çalışmada Birleşik Arap Emirlikleri'nin (BAE) nüfusunun temel özelliklerinden bahsedildikten sonra, nüfus içerisinde çok büyük yer kaplayan çalışan nüfusu oluşturan esaslar üzerinde durularak, elde edilen bulgular üzerinden ülkedeki iş gücünün ülke için mevcutta ve gelecekteki önemine değinilecektir.

İlk olarak, ülke ile ilgili belli başlı önemli noktalara değinmek gerekirse, ülke Basra Körfezinde yer alır (51-57 Doğu Meridyenleri ile 22-26 Kuzey Parallerinde). Komşuları Suudi Arabistan, Katar ve Umman'dır. 02 Aralık 1971'de kurulan ülke, 7 Emirlikten oluşmaktadır. Bu Emirlikler, Abu Dabi, Dubai, Şarjah, Resul Kayme, Ajman, Ummul Kuveyn ve Fuceyra'dır.

En büyük emirlik Abu Dabi olup, hem yüz ölçümü olarak diğer emirliklerden büyüktür hem de ekonomik olarak diğerlerinden daha zengindir çünkü ülkedeki petrol yataklarının büyük kısmı Abu Dabi sınırları içerisinde. Ülkenin yönetiminin başında Abu Dabi'deki Al Nahyan ailesi bulunur. Ülkedeki 2. önemli aile ise Dubai yönetimindeki Al Maktum ailesidir (The UAE Government Portal, 2022).

Ülkede kişi başına düşen milli gelir 43.000 ABD Doları dolaylarında olup, ülke Birleşmiş Milletler'in İnsani Gelişmişlik Index'i sıralamasında, ABD, İngiltere, Güney Kore gibi ülkelerden ardından gelen 26. ülkedir. 7 Emirlik arasında en çok tanınan Dubai olmasına

karşın, ülke yönetiminin merkezi Abu Dabi'dedir. Emirlikler arasında Abu Dabi'de ülke yönetimi ile ilgili kurumlar bulunurken, Dubai, 2. Büyük emirliktir ve dünyaca ünlü küresel firmaların ofisleri, fuar merkezleri, büyüklüğü ve yoğunluğu ile bilinen havaalanları buradadır. Şarjah ise ülkenin kültür merkezi olarak anılmaktadır. Müzeleri ile birçok turiste ev sahipliği yapar. Ajman emirlikler arasında yüz ölçümü olarak en küçük olandır. Fuceyra ise dikkat çeken sahilleri ile bilinmektedir. (The UAE Ministry of Economy, 2022). Emirlikler arasında yüz ölçümü olarak Abu Dabi en fazla toprağa sahipken, nüfusu fazla olan emirlik Dubai'dir. Ardından Şarjah ve Abu Dabi gelmektedir.

Ülke 10 milyona yaklaşan nüfusu ile incelendiğinde ise nüfus bakımından komşuları Umman (5 milyon kişi) ve Katar'dan (2,9 milyon kişi) daha kalabalıktır (World Bank Database, 2022).

Bu çalışmada ülkenin özellikle son yıllarda artan nüfusu irdelenecektir. Bu yapılırken özellikle karşılaştırılmalı sayısal veriler üzerinde durularak, ülke nüfusuna dair görsellere de yer verilerek çalışma zenginleştirilmeye çalışılacaktır.

Ülke Nüfusunun Temel Özellikleri

Bugün 9 milyonu aşkın nüfusu ile bilinen BAE'nin nüfusunun yıllar içerisinde dağılımı incelendiğinde aşağıdaki gibi Tablo 1'deki ortaya çıkar.

Tablo 1. BAE Nüfusu Yıllara Göre (1970-2020)

Yıl	Nüfus
1970	235,513
1980	1.031,47
1990	1.941,83
2000	3.169,93
2010	8.264,07
2020	9.282,41

Kaynak. The UAE Federal Competitiveness and Statistics Centre

Tablo 1'e göre 1970'lerde yüzbinlerle ifade edilen ülke nüfusu bu tarihten itibaren hızla artmış, özellikle 1970-1980 arasındaki artış ve 2000-2010 yılları arasındaki artış dikkat çekicidir, buradaki ana sebep petrolün ülke ekonomisine katkısı ve sonrasında da ülkenin ticaret ve turizm açısından bir küresel cazibe merkezi haline gelmesidir, bu şartlar içerisinde 2020'lere gelindiğinde ise ülke nüfusu 9 milyonu aşmıştır.

Yine aynı veriler üzerinden Şekil 1'den nüfusun değişimi daha net görülebilir.

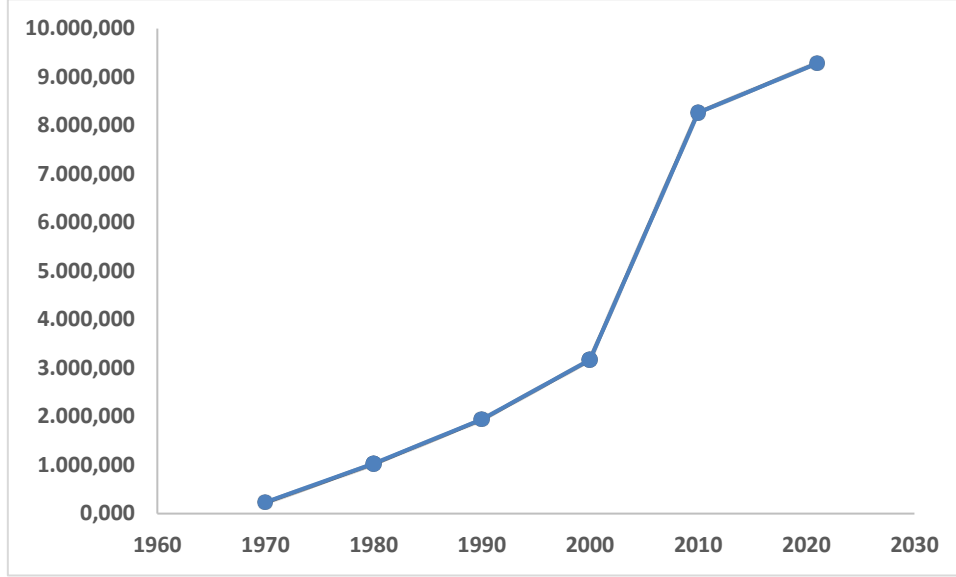

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Şekil 1. BAE Nüfusu Yıllara Göre (1970-2021)

Ülke nüfusundaki hızlı artışın dışında göze çarpan diğer bir konu ise nüfusta çok büyük yere sahip olan yerel halk dışındaki ikamet edenlerin varlığıdır.

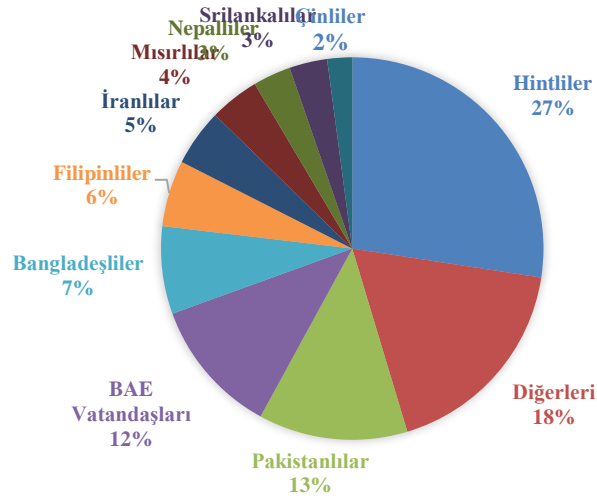
Tablo 2. BAE Nüfusunun Etnik Kökene Göre Dağılımı (2021)

Etnik Köken	Milyon Kişi
Hintliler	2,74
Diğerleri	1,79
Pakistanlılar	1,26
BAE Vatandaşları	1,15
Bangladeşliler	0,74
Filipinliler	0,56
İranlılar	0,48
Mısırlılar	0,42
Nepalliler	0,32
Srilankalılar	0,32
Çinliler	0,21
Toplam:	9,99

Kaynak: EDSFZE-UAE Social Media Company

Tablo 2'e göre, ülkedeki toplam nüfus içerisinde yerel halk sadece %12 kadar bir orana sahiptir. Özellikle Hindistan'dan ve Pakistan'dan gelenlerin sayılarının fazlalığı dikkat çekmektedir.

Aynı tablo üzerinden veriler grafik formatında ele alındığında, Hintlilerin ülke nüfusundaki yeri ve yerel halkın kişi sayısı olarak ancak %10'luk bir dilime sahip olduğu net olarak anlaşılmaktadır.

Şekil 2. BAE Nüfusunun Etnik Kökene Göre Yüzdeleri Dağılımı (2021)

Şekil 2 incelendiğinde Hintlilerin nüfus içerisindeki payı açıkça görülebilmektedir. Bu verilerin yanı sıra aşağıdaki tabloda yer alan Dubai (en fazla nüfusa sahip Emirlik olmasını da dikkate alarak) örneği üzerinden yola çıkarak da ülkedeki yabancı nüfus yoğunluğunun yıllar içerisindeki artışını açıkça görülebilir.

Tablo 3. Dubai Nüfus Dağılımı (1975-2016)

Yıl	Emirlik Vatandaşı	Emirlik Dışından Olanlar	Toplam Nüfus	% Emirlik Dışındakilerin
1975	50,816	132,371	183,187	72,3
1980	62,516	213,785	276,301	77,4
1985	76,692	294,096	370,788	79,3
1995	107,741	581,679	689,420	84,4
2005	137,573	1.183,88	1.321,45	89,6
2010	168,029	1.737,45	1.905,48	91,2
2014	212,000	2.115,35	2.327,35	90,9
2015	222,875	2.223,80	2.446,68	90,9
2016	233,430	2.465,17	2.698,60	91,3

Kaynak. Gulf Labour Markets And Migration Research Center

Yine Tablo 3'e göre, 1970'lerin ortasından bu yana Dubai'de nüfus içerisinde yabancıların payı hissedilir seviyede artmış, bugün artık yabancıların emirlik nüfusundaki yeri %90'lara ulaşmıştır. Aslında bu aynı zamanda genel ülke nüfusunun fotoğrafının da bir kopyasıdır. Ülke nüfusu hakkında tüm veriler ışığında şimdi de çalışmanın merkez noktası olan yabancı işçilerin ülkedeki durumu konusu ele alınacaktır.

Yabancı İş Gücünün Ülkedeki Yeri

Bugün BAE Ekonomi Bakanlığı'nın (The UAE Ministry of Economy, 2022) sınıflandırmasına göre ülkede bulunan iş gücü genel olarak aşağıdaki şekilde ayrılmaktadır:

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/TÜRKİYE

Beyaz Yakalı Profesyoneller: Finansal hizmetler sektöründe, halkla ilişkiler şirketlerinde, uluslararası ticaret firmalarında, prodüksiyon şirketlerinde yaratıcı çalışanlar, danışmanlık ve hukuk firmalarında çalışanlar ve teknoloji ve diğer önemli ekonomik sektörlerdeki uzmanlar.

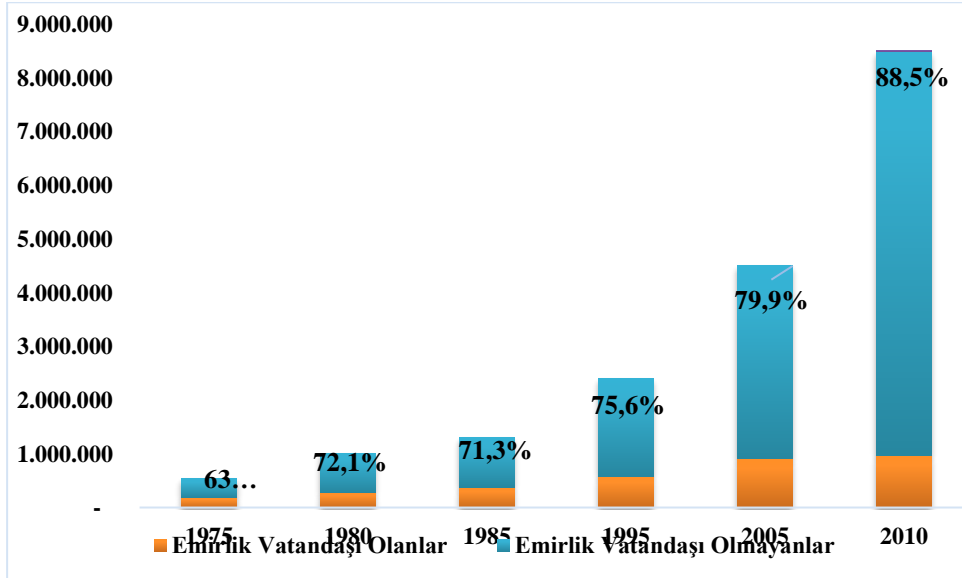
Girişimciler: Dünyanın her yerinden gelen girişimciler, karlı getiriler elde etmek için hızla büyüyen küçük şirketler kurarlar, ülke birçok milyarder ve çokça milyonere ev sahipliği yapmaktadır.

Uluslararası Öğrenciler: BAE'de şubeleri olan küresel üniversitelerde, Amerikan, İngiliz ve Fransız müfredatlarında daha iyi eğitim olanakları arayan uluslararası öğrenciler bulunmaktadır. BAE 140.000'den fazla üniversite öğrencisine ev sahipliği yapmaktadır.

Orta Sınıf Çalışanlar: Arap, Avrupa ve Asya bölgeleri de dahil olmak üzere dünyanın her yerinden orta sınıf çalışanlar, BAE'ye akın ediyor, burada çok daha yüksek ücretler alıyorlar, kariyer hedeflerine ulaşıyorlar ve yeni deneyimler kazanmayı bekliyorlar.

Arap Ülkelerinden Gelen Gençler: Arap ülkelerinden gelecek vadeden gençleri daha iyi iş olanakları keşfetmek için BAE'ye akın ediyor, ABD ve İngiltere dışında BAE bu gençler için en çok tercih edilen ülke konumundadır

1970'lerden başlayarak ülkede petrol gelirlerinin giderek önem kazanması ile birlikte gelişen ekonomik şartlar doğrultusunda yeni iş gücüne ihtiyaç olmuş, bu kapsamda yabancı nüfus ülke içinde ciddi bir artış göstermiştir. Bu durumun ülkede özellikle iş gücünün dağılımına büyük etkileri olmuştur. Aşağıda yer alan Şekil 3'te ülke nüfusunda son 40 yılda görülen artışı gösterir veriler yer almaktadır.

Şekil 3. 1975-1980-1985-1995-2005-2010 Nüfus Sayılarına Göre BAE'de Yabancı Nüfusun Toplam Nüfustaki Yeri

Kaynak. De Bel Air, 2018:10

Şöyle ki, artan nüfus ile birlikte artan iş gücü içerisinde yerel halk daha çok kamuda ya da özel sektörde beyaz yakalı işlerde görev alırken, yabancı iş gücü daha çok mavi yakalı işlerde yer almaktadır. Tablo 4’te bu durum Dubai’de iş gücünün 2017 yılındaki yansıması üzerinden daha açık bir şekilde görülebilir.

Tablo 4. 2017 Yılında Dubai’deki 15 Yaş Üzeri İş Gücünün Uyuğa ve Mesleğe Göre Yüzdeler Dağılımı

	Basit-Yetenek Gerekltirmeyen Meslekler	Fabrika-Makine Operatörleri-Montajçılar	Zanaat-İlgili Esnaf İşçileri	Vasıflı Tarım-Orman-Balıkçılık İşçileri	Hizmet ve Satış Elemanları	Büro Destek Elemanları	Teknisyenler ve Yardımcı Personeller	Profesyoneller (Meslek Sahipleri)	Üst Düzey Yetkililer-Yöneticiler	Toplam %
BAE Vatandaşları	0	1,2	0,1	0,2	17,7	17,8	25,7	23	14,3	100
Körfez İş Birliği Ülkelerinden Gelenler	0	0	0	0	4,2	5,2	40,5	46,5	3,6	100
Diğer Arap Ülkelerinden Gelenler	1,6	2,3	5,1	0	12,8	7,5	19,5	32,3	18,9	100
Asya Ülkelerinden Gelenler (Arap Olmayanlar)	14,4	10,3	27,1	0,1	15,3	5,2	9,8	10,7	7,1	100
Afrika Ülkelerinden Gelenler (Arap Olmayanlar)	44,2	3,5	12,7	0	17,6	6,5	5,1	6,2	4,2	100
Avrupa Ülkelerinden Gelenler	1,3	0	0	0	4,3	0	17	38,6	38,8	100
Kuzey Amerika Ülkelerinden Gelenler	0	0	0	0	5,4	0	19,6	28,3	46,7	100
Orta Amerika ve Karayiplerden Gelenler	0	0	0	0	13,3	0	27	28,2	31,5	100
Güney Amerika Ülkelerinden Gelenler	0	0	0	0	1	0	33,4	12,7	52,9	100
Okyanusya Ülkelerinden Gelenler	0	0	8,6	0	0	0	10,5	23,9	57	100

Kaynak. Dubai Statistics Center

Tablo 4’e göre, ülke nüfusunun dağılımındaki genel dengesizlik hali, Dubai’deki iş gücünü oluşturan mesleklere ve bu iş gücü oluşturan kişilerin uyuğuna da görülmektedir. Dubai’de Kuzey Amerikalıların nerdeyse tamamına yakını üst düzey meslekler icra etmektedir. Avrupa’dan gelenlerin durumu da Kuzey Amerika’dan gelenlere benzemektedir. Buna karşılık, Afrikalıların yaklaşık % 70’i ve Asyalıların yaklaşık yarısı daha düşük vasıflı mesleklerde çalışmaktadırlar. Bununla birlikte, BAE vatandaşları ve Körfez İşbirliği ülkelerinden gelenler çoğunlukla yüksek vasıflı pozisyonlarda çalışmaktadırlar.

Yine 2017-2019 yıllarında Dubai’deki iş gücünün dağılımını gösterir aşağıdaki Tablo 5’te ise cinsiyete göre hangi mesleklerde yoğunlaştığı da görülebilir.

Tablo 5. 2017-2019 Yıllarında Dubai’deki 15 Yaş Üzeri İş Gücünün Cinsiyete ve Mesleğe Göre Yüzdeler Dağılımı

	2017		2018		2019	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Üst Düzey Yetkililer-Yöneticiler	9,8	9,1	12,3	12,2	13,3	11,9
Profesyoneller (Meslek Sahipleri)	26,5	10,5	22,3	11,2	23,9	10,6
Teknisyenler ve Yardımcı Personeller	14,7	10,5	9,3	9,4	12,5	9,8
Büro Destek Elemanları	12,6	4,2	11,1	5,7	9,6	4,4
Hizmet ve Satış Elemanları	12,7	15,4	18,8	14,8	16	15,4
Vasıflı Tarım-Orman- Balıkçılık İşçileri	0	0,1	0	0,2	0	0,2
Zanaat- İlgili Esnaf İşçileri	0,4	28,1	0,4	25,6	0,2	25,1

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Fabrika- Makine Operatörleri- Montajcılar	0,2	10,7	0,2	10,6	0,1	11,2
Basit- Yetenek Gerektirmeyen Meslekler	23,1	11,4	25,6	10,3	24,4	11,4
Toplam	100	100	100	100	100	100

Kaynak. Dubai Statistics Center

Tablo 5'e göre 2017-2019 arasında Dubai'de çalışan erkeklerin %20 kadarı, kadınların ise %35 kadarı yönetici ve profesyonel pozisyonlardaki işlerde çalışmaktadırlar. Yine kadınların %25'e yakın kısmı yetenek gerektirmeyen işlerde görev alırken, erkek çalışan nüfusun zanaat işlerinde ve hizmet ağırlıklı işlerde yoğunlaştığı görülmektedir.

Yine ülkedeki iş gücünün ülkedeki dağılımına dair Tablo' 6' da ise 2019 verilerine göre ülke vatandaşlarının ve yabancıların daha çok hangi sektörlerde çalışmaya yöneldiklerini gösterir veriler yer almaktadır.

Tablo 6. 2019 Yılında BAE'de 15 Yaş Üzeri İş gücünün Vatandaşlığa, Cinsiyete ve Sektöre Göre Yüzdelerle Dağılımı

Çalışılan Sektör	Emirlik Vatandaşları			Vatandaş Olmayanlar		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
Federal Hükümet	44,7	31	40,5	2	1,6	1,9
Yerel Hükümet	36,7	40	37,7	5,2	3,7	4,9
Özel Sektör	6,5	11,4	8	82,4	46,4	73,9
Kar Amacı Gütmeyen Organizasyon	0,9	0,5	0,8	0,1	0,2	0,2
Özel Mülkte Ev İşlerinde	0	0,1	0	4,3	42,8	13,4
Diğer	11,2	17	13	6	5,3	5,7

Kaynak. The UAE Federal Competitiveness and Statistics Centre

Tablo 6'ya göre, Emirlik vatandaşları daha çok kamu dairelerinde çalışırken, yabancı nüfus ise özel sektörde çalışmaktadır. Burada özellikle yabancı erkek iş gücünün %80'i aşan kısmının özel sektörde çalışıyor olması dikkat çekicidir. Ayrıca diğer dikkat çekici bir taraf ise yabancı kadın iş gücünün % 40'luk bir kesiminin ise ev işlerinde çalışıyor olmasıdır. İşte bu noktada, ülkedeki yabancı iş gücünün ağırlıklı olarak kamu dışı sektörde çalışmasının temelini oluşturan Kafala sistemi ve bu sistemin ülkedeki iş gücü üzerindeki etkileri ele alınacaktır.

Kafala sistemi ve yaşanan sorunlar. BAE'de yabancı iş gücü deyince akla ilk gelen Kafala sistemidir. Kafala (sponsorluk), BAE'de çalışmak isteyen gurbetçileri içeren tüm iş sözleşmelerinin anahtarıdır. Kefil (veya kafeel, sponsor) doğrudan işverendir ve bir kişi veya

şirket olabilir ancak BAE vatandaşı olmalıdır. İşveren ile işçi arasındaki iş sözleşmesi genellikle belirli bir süre (1-3 yıl) için geçerlidir ve yenilenmediği takdirde işçinin ülkeyi terk etmesi gerekir. Yalnızca belirli iş kategorileri (çoğunlukla beyaz yakalı), çalışanların önce ülkeyi terk etmek zorunda kalmadan işler (ve işverenler) arasında geçiş yapmasına izin verir. Sponsorluk sistemi bu şekliyle misafir işçinin hayatı üzerinde neredeyse mutlak kontrol sağlamaktadır (Population of The UAE, 2020).

Bu bağlamda, BAE yabancı işçiler için bir cennet mi sorusunun yanıtı kesinlikle evet olarak yanıtlanmayabilir, çünkü BAE de ısıltılı metropol hayatı gelecekler için tam bir serap niteliği taşısa da 2009'dan 2014'e kadar Şarjah Amerikan Üniversitesi'nde siyaset bilimi profesörü olan Karen Young'a göre yabancı işçiler bir anlaşmanın parçasıdır ve yabancılar topluma katkıda bulunur, ancak dışarıdan gelenler olarak o toplumun bir parçası değildir.

BAE, dünyadaki en yoğun yabancı işçi sayısına sahip ülkelerdendir. BAE'nin 9 milyon insanının yaklaşık % 90'ı yabancı uyruklu ve çoğu beyaz yakalı, mavi yakalı ve hizmet sektörü işlerinde geçici iş sözleşmeleri ile çalışmaktadır, fakat ülkenin 1971'de bağımsızlığını kazanmasından bu yana yalnızca bir avuç göçmene vatandaşlık verilmiştir. Ancak uzmanlar tarafından, ülkedeki mevcut çalışma sisteminin çoğu işveren ve çalışan için kazançlı olduğunu ve özellikle de göçmen işçilerin neye kaydolduklarını bildiklerini söylenmektedir.

Ama, Birleşik Arap Emirlikleri'nin ulusal çıkarları bireysel işçilerinkinden daha ağır basmaya devam ederken, vatandaşlar ve vatandaş olmayanlar arasındaki tabakalaşma derinleştikçe göçmen kimliği ve hakları hakkında yeni sorular ortaya çıkmaya da devam etmektedir.

Örneğin, Sosyolog ve "Dubai: Gilded Cage" kitabının yazarı Syed Ali bu durumu şöyle açıklamaktadır: “Çok az yerli kaynağa sahip bir yer ile bu boşluğu doldurmak için gelen yabancı iş gücü arasında 'söylenmemiş bir sözleşme' vardır ve herkes söylenmemiş kurallara uyduğu sürece bu sözleşme işliyor. Anlaşma gelip çalışmak ve iyi hayatın tadını çıkarmak, burada veya eve döndüğünüzde havale ettiğiniz parayı almak ve uzaktan politik hiçbir şey bulaşmamak üzerinedir.” (McPhillips, 2017).

BAE hükümeti ise ülkede var olan iş gücü sisteminin bir yansıması olarak, 2012'de bir Emirlikleştirme-Emiratisation kampanyası başlattı. Bu "Emirlikleştirme" politikası ile iş piyasasındaki yerlilerin sayısını ve onlara "istikrarlı ve tatmin edici" kariyer fırsatları sunarak ekonomiye katkılarını artırmayı hedeflenmektedir. Bu politika üzerine, Abu Dabi İslam Bankası gibi özel şirketler de BAE vatandaşları için istihdam fırsatlarını iyileştirmek için hükümet programlarıyla ortaklıklar kurdular (Pardikar, 2018).

Ülkedeki iş gücünün durumuna ana hatları ile bu şekilde bahsettikten sonra yabancı iş gücü için en önemli kavram olan kafala sistemi ve onun özelliklerine daha detaylı değinmek gerekirse, BAE'de ülke ekonomisi büyük ölçüde yabancı işçilere bağımlıdır ve iş gücü göçü komşu ülkelerinde de onlarca yıldır var olan ve kafala olarak bilinen özel bir sponsorluk sistemi tarafından düzenlenmektedir. Kafala sisteminin yasaları ve prosedürleri emirlikten emirliğe değişebilmektedir.

Bu sistemde birkaç istisna dışında, neredeyse tüm yabancı işçilerin BAE vatandaşı veya mukimi olan bir işveren sponsoru olması gerekir. Çoğu durumda, sponsor, işletmenin çoğunluk sahibi olmalıdır. Bu da yasal olarak işçinin işvereni olan sponsor ile göçmen işçi arasında önemli bir güç dengesizliği yaratmaktadır. Uygulamada, göçmen işçilerin sponsor adına işi yönetmesi ve işletmesi yaygındır. Ancak sponsor, kârın çoğunluk payını almayı

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

bekler ve herhangi bir anlaşmazlığı çözmek veya yeni anlaşmalara varmak için devreye girebilir. Düzenleme sponsora çalışan üzerinde kontrol hakkı vererek, devlet ile vatandaş arasındakine benzer özelliklere sahip bir güç ilişkisi ortaya çıkarmaktadır.

Ancak BAE son yıllarda, diğer Körfez ülkeleri gibi, yabancı işçilere aşırı bağımlılığını azaltmak için yerlilerin iş gücüne katılımını artırma yönünde ilerliyor. Emirlikleştirme gibi politikalarda aslında kafala sisteminin baskın rolüne potansiyel bir meydan okuma da oluşturmaktadır.

Son yıllarda BAE hükümeti, iş gücü piyasalarını modernize etmeyi ve uluslararası çalışma sözleşmelerine saygı duymayı amaçlayan bir dizi yasal reform ve girişimi hayata geçirdi. İş gücü reformları, işçi haklarının korunmasında bazı gelişmelere yol açmıştır, ancak bunların icrasında önemli boşluklar vardır ve emek sömürsü hem kamu hem de özel işletmelerde hâlâ yaygın bir uygulamadır. Bu, özellikle inşaat, ev ve alt düzey hizmet çalışanları arasında yaygındır. Diğer koşulların yanı sıra pasaportlara el konulması, uzun çalışma saatleri, kötü çalışma ve yaşam ortamları ve ücretlerin kesilmesi, kaçak iş gücüne yönelik artan talebe katkıda bulunur ve işe alım görevlileri, sömürücüler ve komisyoncular için kazançlı fırsatlar yaratmaktadır.

Ayrıca bu çalışma düzeninde, vatandaşlar ekonominin yarattığı zenginliğin tadını çıkarır ve göçmen işçilerin üzerindeki sosyal statülerini korurlar. Emirlik vatandaşlarının bu çalışma sisteminden elde ettiği faydalar göz önüne alındığında, BAE hükümetinin şu ana kadar yapılanlar dışında bu sistemi uluslararası standartlar ve çalışma sözleşmelerine uygun olarak yeniden düzenlemeye yönelik herhangi bir çabası olası olmayacaktır denilebilir. Vatandaşların, aksi takdirde bu reformları toplumdaki ayrıcalıklarına yönelik bir tehdit olarak görebilecek olmaları gibi olasılıklar da söz konusudur (Qadri, 2020).

Tüm bunlardan yola çıkarak yabancı işçilerin ülkede yaşadığı sorunları özetlemek gerekirse, ülkedeki yabancı işçiler, özellikle de düşük gelirli olanlar, zorunlu çalıştırmaya karşı son derece savunmasız durumdadır ve hâlâ kötü yaşam ve çalışma koşullarına maruz kalabilmekte ve birçok biçimde hakları ihlal edilebilmektedir. Bazı reformlar ile çalışma koşullarının yasal çerçeveleri iyileştirilmiş olsa bile, özellikle birçok ev işçisi için hala bu geçerli değil ve mevcut korumalar yeterince uygulanmıyor; çalıştıkları yerde izolasyon, savunmasızlıklarını artırıyor. Aslında, iyileşen ve nispeten koruyucu olan yasal çerçeveler ile göçmen işçilerin fiili durumu arasında belirgin bir tutarsızlık bulunmaktadır.

Yabancı işçiler ağırlıklı olarak inşaat, toptan ve perakende ticaret, araç tamiri, imalat, nakliye, depolama, konaklama ve yiyecek hizmeti alanlarında çalışmaktadırlar ve bu çalışanların %70 den fazlası da düşük gelirli işlerde çalışmaktadır. Genel olarak inşaat veya konaklama sektöründe küçük şirketlerde istihdam edilen göçmenler, büyük şirketlerde istihdam edilenlere göre daha kötü çalışma ve yaşam koşullarına sahiptir. Çalışanlar arasında ev işçileri en kötü suiistimal durumlarıyla karşı karşıya kalabilmektedirler, örneğin ev hapsi, ara verilmeden 21 saate kadar iş günleri gibi. Kadın işçilerin genel olarak bu suistimallere karşı erkeklerden daha savunmasız olduğu bildirilmektedir, ayrıca iş sözleşmelerinde vaat

edilen ücretleri alma konusunda genellikle daha kötü durumdadır. Kadınların kendi ülkelerindeki komisyonculara resmi olmayan ücretler ödeme olasılığı da erkeklerden daha fazladır.

ABD Dışişleri Bakanlığı İnsan Ticareti Raporu (TIP) 2020'ye göre, BAE'de işlenen başlıca insan ticareti suçları, pasaportun alıkonulması, ücretlerin ödenmemesi, ödenmemiş fazla mesai, hareket kısıtlamaları, sözleşme değişikliği gibi zorla çalıştırma, hileli istihdam vaatleri, standart altı yiyecek ve barınma hükümleri veya diğer sözleşme anlaşmalarına uyulmaması olarak sayılmaktadır. Kısacası, yabancı işçiler için kafala sistemi, önceden bildirimde bulunmaksızın işten ayrılma imkanlarını kısıtlamaktadır ve inşaat, hizmet ve ev işlerinde çalıştırılan düşük ücretli göçmenler, kafala planı kapsamında sömürüye daha yatkındır.

Çoğu durumda BAE, ziyaretçi vizesinin kolayca çalışma vizesine dönüştürülmesine izin vermekte ve böylece işçilerin yurt dışından bir sözleşme yapmak yerine ülkedeyken iş gücü piyasasını keşfetmelerine ve iş bulmalarına olanak tanınmaktadır, bu olumlu bir yaklaşım olmakla birlikte, aynı zamanda iş bulmak isteyenleri önemli bir insan ticareti riskine de açık hale getirmektedir. Gerçekten de insan tacirleri genellikle halihazırda ülkede bulunan büyük yabancı nüfustan kurbanları işe almakta ve başta ev işçileri, güvenlik görevlileri, şoförler, bahçıvanlar, masaj terapistleri, güzellik uzmanları, otel temizlikçileri veya diğer hizmet çalışanları olmak üzere birçok göçmen işçi zorunlu çalıştırma şartına maruz kalmaktadır.

2016'da BAE'de, işçilerin işveren değiştirme haklarını daha iyi korumak için sözleşmeli ikame ve yabancı işçilerin işverenler tarafından istismar edilmesi gibi şeyleri ortadan kaldırmak amacıyla yabancı işçiler için kafala sistemini ortadan kaldırmayı amaçlayan bazı iş hukuku reformlarını uygulanmaya başladı. Devlet gözetiminde özel sektör tarafından yönetilen kamu-özel yönetim merkezleri (Tadbeer merkezleri), 2018'den itibaren göçmen işçiler için işe alım merkezlerinin yerini almaya başladı. 250'ye kadar işe alım merkezi kapandı ve yerini Tadbeer

merkezleri aldı. Bu Tadbeer merkezleri, çalışma izinlerinin ve sözleşmelerinin verilmesi ve iptali, işçilerin işe alınana kadar barınma, başvuru süreçlerine yardımcı olma, tıbbi muayene hizmetlerinin sağlanması, oturma ve kimlik kartlarının verilmesi gibi entegre hizmetler sunmak üzere tasarlanmıştır. Ancak hala, göçmenlerin haklarını ihlal edenlere yönelik düzenleme, denetim ve cezaların uygulanması hala zayıftır (Migrants And Refugess Section, Integral Human Development-Vatican City, 2022).

Tüm bunlardan yola çıkarak özetle, Devletin önceliği vatandaştır, kendilerine sunulan kaynakları alıp vatandaşın işine yarar hale getirir. Her türlü soruna ve eşit olmayan muamelelere rağmen yabancı işçiler kendilerine vatandaşlık vermeyi reddeden bir ülkeyi evleri gibi hissetmenin bir yolunu buluyorlar gibi gözüküyor (McPhillips, 2017).

Sonuç

1971'de kurulmuş henüz 50. Yılımı yeni doldurmuş bir ülke olarak BAE, bugün özellikle turizm ve küresel ticaret alanında ismi her zaman ilk sıralarda anılan ülkeler arasındadır. Ülkenin bu başarısının temelinde 1950'lerde bulunan petrol yataklarından elde edilen zenginlik olmasına karşın, ülke yönetimi artık sadece petrol zengini bir ülke olarak anılmayı tercih etmeyip, önceliğini teknolojik gelişmelere veren, dünya ticaretinde öncü bir ülke olmak yolunda ilerleyerek yeni programlar hazırlamakta ve yeni istihdam alanları açmaktadır. Ancak

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

bu yeni istihdam alanlarının açılması durumu sadece günümüz için değil, aslında ülkenin kuruluşundan bu yana olan döneme de dayanmaktadır. Ülke elde ettiği gelirler sonucunda hızla zenginleşince yeni işler için yeni iş gücüne ihtiyaç duymuş ve kendi nüfusu ile bunu karşılayamayınca dışarıdan gelecek iş gücü ile bu ihtiyaç karşılanma yoluna gidilmiştir.

Bu doğrultuda, ülkeye özellikle Hindistan, Pakistan gibi ülkelerden gelen işçiler ilk olarak gerek inşaat sektöründe gerek turizmde hizmet sektöründe var olan iş gücü açığını doldurmuştur. Daha sonrasında ise ülke küresel ticarete de adı alınır hale gelince İngiltere, ABD, Kanada gibi ülkelerden de beyaz yakalı iş gücü istihdam edilir olmuştur.

Bugün ülkenin nüfusu incelendiğinde, erkek nüfusun kadın nüfustan çok fazla olduğunu ve aradaki sayısal dengesizliğin ise ülkeye çalışmak için gelen 20 yaş üzeri yabancı erkek iş gücünden kaynaklandığı görülmektedir.

Ancak sayısal veriler üzerinden bir dengesizlik durumu olsa bile gerek ülke vatandaşları gerek dışarıdan gelen iş gücü durumlarından memnundur denilebilir. Yerel halk özellikle kamu sektöründe ve masa başı işlerde beyaz yakalılar olarak görev alırken, yabancı iş gücü çok büyük oranda mavi yakalı işlerde ve daha az profesyonellik isteyen işlerde görev alır.

Ülkede her iki taraf içinde bir kazan-kazan durumu yaşandığı söylenebilir. Yerel halk hizmet ağırlıklı işlerle ilgilenmezken, bu işlerle meşgul olan yabancı iş gücü ise kendi ülkelerinde olan çalışma koşulları ile karşılaştırıldığında nispeten daha iyi maaş ve daha modern şartlarda bir hayat sunulduğu için halinden memnundur.

Fakat ülkedeki çalışma sisteminde görülen en büyük sorun kafala sistemi denilen yabancı işçiler üzerinde kullanılan kefillik uygulamasının bazı durumlarda çalışan için istenmeyecek sorunlara (söylenenden daha az maaş verilmesi, pasaporta el koyulması gibi) yol açıyor olmasıdır. Kafala sisteminde dikkat çeken sorunların giderilmesi için hükümet bazı önlem paketleri uygulamaya başlamış olsa bile, hala sorunlar tam anlamıyla giderilmiş değildir.

Özellikle ev işlerinde çalışan yabancı kadın iş gücünün çalışma koşulları çok ağır olabilmekte ve yine özellikle kadın iş gücünün suistimal edildiği vakalar göze çarpmakta ve bu noktada dünya çapındaki sivil toplum kuruluşları da ülkedeki iş gücü politikasına eleştirilerini yapmaktadırlar.

Sonuç olarak, BAE’de yerel vatandaşın haklarının daha fazla korunduğu bir iş gücü politikası göze çarpmasına karşın, ne ülke yabancı işçilerden vazgeçebilecek durumdadır ne de ülkeye gelen yabancı işçilerin çok büyük bir çoğunluğu BAE’deki işlerini bırakıp kendi ülkelerine dönmeyi tercih edecek durumdadır. Bu nedenle ülkede taraflarca karşılıklı olarak belki de görünmez bir anlaşmada denilebilecek bir düzen çerçevesinde iş hayatı devam etmektedir. Yakın zamanda olmasa bile elli yıl içerisinde dünya nüfusunda da yaşanacak değişimler çerçevesinde ülkedeki nüfus yapısı değiştikçe bunun istihdama da yansımaları olabilir ve var olan iş gücü dağılımı değişebilir. Fakat mevcut durumda ülkede yabancı iş gücüne çok fazla ihtiyaç duyulduğu bir gerçektir.

Kaynaklar

- De Bel Air, F., Demography, migration and the labour market in the UAE (2018), *European University Institute (EUI) and Gulf Research Center (GRC)- Gulf Labour Markets, Migration and Population Programme (GLMM)*, Erişim Tarihi: 25.11.2022, https://gulfmigration.grc.net/media/pubs/exno/GLMM_EN_2018_01.pdf.
- McPhillips, D., UAE no paradise for migrant workers (10 Temmuz 2017), *US News And World Report*. Erişim Tarihi:15.11.2022, <https://www.usnews.com/news/best-countries/articles/2017-07-10/uae-is-no-paradise-for-migrant-workers>
- Pardikar, R., How the United Arab Emirates, a country of 90 percent immigrants, handles immigration (20 Mart 2018), *Sojourners*. Erişim Tarihi:13.11.2022, <https://sojo.net/articles/how-united-arab-emirates-country-90-percent-immigrants-handles-immigration>
- Qadri, M., The UAE's kafala system: harmless or human trafficking? (07 Temmuz 2020), *Carnegie Endowment For International Peace*. Erişim Tarihi: 10.11.2022, <https://carnegieendowment.org/2020/07/07/uae-s-kafala-system-harmless-or-human-trafficking-pub-82188>
- European University Institute (EUI) and Gulf Research Center (GRC)- Gulf Labour Markets, Migration and Population Programme (GLMM), Erişim Tarihi: 25.11.2022, <https://gulfmigration.grc.net/uae-dubai-estimates-of-population-by-nationality-emiratis-non-emiratis-at-selected-dates-1975-2016/?print=print>
- Federal Competitiveness And Statistics Centre, Erişim Tarihi: 22.11.2022, <https://uaestat.fcsc.gov.ae>
- Dubai Statistics Center, Erişim Tarihi: 22.11.2022, <https://dsc.gov.ae>
- Gulf Labour Markets And Migration Research Center, Erişim Tarihi: 22.11.2022., <https://gulfmigration.grc.net/uae-dubai-estimates-of-population-by-nationality-emiratis-non-emiratis-at-selected-dates-1975-2016/?print=print>
- <https://edsfze.com/united-arab-emirates-population-report-2022/> Erişim Tarihi: 22.11.2022.
- Migrants And Refugees Section Integral Human Development Vatican City, Erişim Tarihi: 20 Kasım 2022, <https://migrants-refugees.va/country-profile/united-arab-emirates/#:~:text=Out%20of%20a%20population%20of,to%20population%20in%20the%20world.>
- Population of the UAE (12 Ağustos 2020), *Fanack The Chronicle Of The Middle East And North Africa*. Erişim Tarihi:03.11.2022, <https://fanack.com/united-arab-emirates/population-of-uae/>
- The Official Government Portal of The UAE, Fact Sheet, Erişim Tarihi: 27 Kasım 2022, <https://u.ae/en/about-the-uae/fact-sheet#:~:text=The%20UAE%20is%20a%20constitutional,4%20hours%20ahead%20of%20GMT.>
- The UAE Ministry Of Economy. Erişim Tarihi:01.11.2022, <https://www.moec.gov.ae/en/uae-lifestyle>
- The World Bank Database, Erişim Tarihi: 24.11.2022, https://data.worldbank.org/country/united-arab-emirates?intcid=ecr_hp_BeltD_en_ext

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

ATIL BIRAKILMAMASI GEREKEN BİR KIŞ TURİZM MERKEZİ: ERGAN DAĞI KIŞ SPORLARI VE DOĞA TURİZM MERKEZİ

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Samet ALTINBİLEK*, Prof. Dr. Vedat KARADENİZ**

Özet

Turizmde öncülük yapan ve yapmak isteyen ülkeler bu alanda aklın sınırlarındaki olmazsa olmazları her geçen gün ekleyip geliştirerek daha cazip ve etkin olmayı en değişmez ilke olarak sürdürmektedirler. Beklentilerini gerçekleştirmede çok kaygılı da görünmemektedirler. Çünkü ortaya koydukları hedefleri, gelecek projeksiyonlarında ivedilikle tamamlayıp, her sezonda farklılıklarını tüketicisine sunarak sürdürülebilirliklerinde doğru çabaların sonuçlarını da almaktadırlar.

Turizm sektöründe son yıllarda yapılan yatırımlarla dünyada önemli bir konuma gelmiş bulunmaktayız. Dolayısıyla ülke olarak turizm pastasından hak ettiğimiz payı almamız ve turizm çeşitliliğinin sağlanarak bu sektörün daha da geliştirilmesi temel hedeflerimizden biri olmalıdır. Bunu yaparken dünyadaki birçok ülkenin sahip olmadığı coğrafi çeşitliliğimizin avantajlarını da kullanmamız gerekmektedir. Bu durum turizmin alt sektörlerinde markalaşmayı sağlamamız için ülkesel stratejiler, politikalar ve etkin yasal düzenlemelerin işlevsel hale getirilmesiyle mümkündür.

Türkiye'nin karasal iklim alanlarında yükseltisi 3000 m'lere varan dağlarımızın topografik analizlerine uygun düşen yaklaşık 500 kayak merkezi oluşturulabilir. Bu konuda Alp Dağları modeli iyi bir örnektir. Halihazırda sadece iç bölgelerimizde 50'ye yakın kayak tesisi mevcut olup, bunların büyük kısmında altyapı eksiklikleri bulunmaktadır.

Bu çalışmamızın amacı, Ergen Dağı Kış Sporları ve Doğa Turizm Merkezi'nin turizm coğrafyası açısından analiz edilerek, genelde dağ turizminden özelde ise kış turizmi olanaklarının değerlendirilmesidir. Erzincan ilindeki Ergen Dağı Kış Sporları ve Doğa Turizm Merkezi aktif kayak merkezi olarak 2010 yılından bu güne kadar eklettik projelerle bir türlü tamamlanamamış ve istenilen kış sporları merkezi kimliğine erişememiştir. Bu konuda kamu desteğinin tüm gayretlerine rağmen özel sektör için halen daha cazip olamayan kış sporları merkezi durumunda kalmış olması sancılı bir süreçte devam etmesine yol açmıştır. Bunun yanında toplam proje politikasının pek de belirlenememiş olmasına yardımcı

* Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, Erzincan, msaltinbilek@gmail.com.

** Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Erzincan, vkardeniz@erzincan.edu.tr.

olmak üzere Turizm Coğrafyası çalışması olarak coğrafi metot ve analizlerle planlama kararı olarak yön vermeyi süreç için önemli bir görev kabul etmekteyiz. Zira kamu maliyetlerinin ekonomik değerlere en kısa zamanda dönüştürülmesi ve özel sektörün cesaretlendirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca il de pek çeşitlenemeyen sosyo-ekonomik hayata turizm sektörünün katkı sağlayacak olması da konuyu son derecede önemli kılmaktadır.

Yöntemsel olarak mevcut potansiyelin başta konum, jeolojik, jeomorfolojik, iklimik, hidrografik ve çevresel analizleri yapılmış, işletilmesindeki sorunlar hali hazır durumlarıyla yerinde gözlemlenmiştir. Tespit edilen önemli eksikliklerin tamamlanmasında yetkililerle karşılıklı değerlendirmelere ihtiyaç bulunmaktadır.

Halihazır durumda en önemli altyapı eksiklikleri şu başlıklarda toplanmaktadır;

1. Konaklama tesisleri yoktur.
2. Günübirlik tesisler yetersizdir.
3. Uzman teknik personel yetersizliği vardır.
4. Turizm kültüründen yoksun işletme yöneticileri ve deneyimsiz personel istihdamı bulunmaktadır.
5. Yardımcı hizmet personellerinin görev yaptıkları işin uzmanları olmayışı ve sayısal yetersizlikleri bulunmaktadır.
6. Şehir merkezinden ulaşım sorunlarına çözümler bulunmamaktadır.
7. Tesislerin sadece kış turizmine yönelik değil, bütün yıl hem günübirlik rekreasyonel olarak hem de spor-kamp turizmine ve dağ sporlarına yönelik kullanılabileceği ortadadır. Bu durumun değerlendirilmesi işletmelerin yıl boyunca değişik turizm aktiviteleriyle hizmet yelpazelerini geliştirmesi için önemli bir avantajdır. Ancak söz konusu alt yapı tesislerinin olmayışı bu durumun önündeki en önemli engeldir.

Yukarıda sıralamaya çalıştığımız başlıca sorunlar Ergen Dağı kayak tesislerinin beklenen hizmeti üretememesine ve atıl durumda kalmasına neden olmaktadır. Planlamalarda teleferik sistemlerinin sadece kış turizm sezonunda kullanımları, iki etaptan oluşan kayak parkurlarında otomasyon sistemlerinin iyi çalıştırılmaması nedeniyle beklenen hizmeti üretemeyen bu tesisler, Erzincan İl Özel İdaresinin tasarrufuyla projelendirilen tekil devlet yatırımları olarak hayata geçirilmiştir. Ancak arka planda ortaya çıkan alt yapı eksikliklerinin ya eksik planlanması ya da uzman görüşlerinin dikkate alınmamasından kaynaklanan karmaşalar, bu tesislerin aktif kullanılmasını geciktirmektedir. Oysa ki kaybedilen her zaman günceli yakalamayı zorlaştırmakta ve akabinde bu yatırımlardan yeterince yararlanmayı zorlaştırmaktadır.

Sonuçta çalışmamızda, kış turizm potansiyeli oldukça yüksek olan Ergen Dağı Kış Sporları ve Doğa Turizm Merkezi incelenerek altyapı eksiklikleri ortaya konulmuştur. Kayak Merkezinin altyapı olarak projelendirilmesi gereken bütün turizm bileşenleri açısından değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ergen Dağı Kayak Merkezi, Kış Turizmi, Turizm, Erzincan.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

A WINTER TOURISM CENTER THAT SHOULD NOT BE IDLE: ERGAN MOUNTAIN WINTER SPORTS AND NATURE TOURISM CENTER

Abstract

Countries that lead and want to pioneer in tourism continue to be more attractive and effective as the most unchanging principle by adding and developing the sine qua non at the borders of the mind in this field. They do not seem very concerned about fulfilling their expectations. Because they immediately complete the targets they have set in their future projections and present their differences to their consumers every season, and they also get the results of the right efforts in their sustainability.

With the investments made in the tourism sector in recent years, we have come to an important position in the world. Therefore, one of our main goals should be to get the share we deserve from the tourism cake as a country and to further develop this sector by providing tourism diversity. While doing this, we need to use the advantages of our geographical diversity, which many countries in the world do not have. This is possible by making national strategies, policies and effective legal regulations functional in order to ensure branding in the sub-sectors of tourism.

In the continental climate areas of Turkey, approximately 500 ski resorts can be created, which are suitable for the topographic analysis of our mountains with an altitude of up to 3000 m The Alpine Mountains model is a good example in this regard. Currently, there are nearly 50 ski resorts only in our inner regions, and most of them lack infrastructure.

The aim of this study is to analyze the Ergan Mountain Winter Sports and Nature Tourism Center in terms of tourism geography and to evaluate the possibilities of mountain tourism in general and winter tourism in particular. Ergan Mountain Winter Sports and Nature Tourism Center in the province of Erzincan, as an active ski center, has not been completed with eclectic projects since 2010 and has not been able to reach the desired winter sports center identity. Despite all the efforts of public support in this regard, the fact that it has remained as a winter sports center, which is still not more attractive for the private sector, has caused it to continue in a painful process. In addition, as the Tourism Geography study, we consider it an important task for the process to give direction as a planning decision with geographical methods and analyzes to help the total project policy not be determined. Because, there is a need to transform public costs into economic values as soon as possible and to encourage the private sector. In addition, the fact that the tourism sector will contribute to the socio-economic life, which is not very diversified in the province, makes the subject extremely important.

Methodically, the current potential's location, geological, geomorphological, climatic, hydrographic and environmental analyzes were made, and the problems in its operation were

observed in situ. Mutual evaluations with the authorities are needed in structuring the significant deficiencies identified.

Currently, the most important infrastructure deficiencies are grouped under the following headings;

1. There are no accommodation facilities.
2. Daily facilities are insufficient.
3. There is a shortage of specialized technical personnel.
4. There are business managers and inexperienced personnel who lack tourism culture.
5. Assistant service personnel are not experts in their job and have numerical inadequacies.
6. There are no solutions to transportation problems from the city center.
7. It is obvious that the facilities can be used not only for winter tourism, but also for daily recreation, sports-camping tourism and mountain sports all year round. Evaluation of this situation is an important advantage for businesses to develop their service ranges with different tourism activities throughout the year. However, the lack of said infrastructure facilities is the most important obstacle in front of this situation.

The main problems that we have tried to list above cause the ski facilities of Mount Ergan not to be able to produce the expected service and to remain almost idle. These facilities, which could not produce the expected service due to the use of the cable car systems only in the winter tourism season, and the failure of the automation systems to operate well in the ski tracks consisting of two stages, were realized as individual state investments designed with the savings of the Special Provincial Administration of Erzincan. However, the incomplete planning of the infrastructure deficiencies in the background or the confusion caused by not taking into account the expert opinions delays the active use of these facilities. However, every time that is lost makes it difficult to catch up with the current, and then it makes it difficult to benefit from these investments sufficiently.

As a result, in our study, Ergan Mountain Winter Sports and Ski Center, which has a very high winter tourism potential, was examined and infrastructure deficiencies were revealed. It is aimed to evaluate the Ski Center in terms of all tourism components that should be projected as infrastructure.

Keywords: Ergan Mountain Ski Center, Winter Tourism, Tourism, Erzincan.

Giriş

Turizm her geçen gün çeşitlilikleriyle ortaya çıkan, ülkelerin ve ilgili sektör yatırımcılarının sürdürülebilirlik gerektiren bitmek bilmeyen uğraş alanıdır. Ciddi ekonomik getirileri olan bir faaliyet alanı olması yanında, dünyadaki doğal coğrafi farklılıklarıyla ilgi ve kabul gören, marjinal etkileriyle getirisi yüksek bir faaliyet zinciridir.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Turizm faaliyetlerinin genel karakteristiği mevsimlik bir yapıda olması ve talebin genellikle yaz aylarında artmasıdır. Yaz aylarında artan bu talep deniz-kum-güneş üçlüsüne dayanan kıyı turizminde yoğunlaşmakta ve kitle turizmi halini almaktadır. Dünya ekonomisinde önemli bir paya sahip turizm sektörünün deniz turizmi sadece yaz mevsimi ile sınırlanmış olmasına rağmen dağ turizminde kış ve yaz mevsimi turizmin diğer dallarına da olanak verir (Doğaner, 1991:137-158). Ancak tatillerini genellikle yaz mevsiminde geçiren insanlar son yıllarda bu alışkanlıklarını değiştirmekte ve kış mevsiminde de tatil yapma eğilimine girmektedirler. Bu yönde giderek artan talebi karşılayabilmek amacıyla turizmde gelişmiş ülkeler bu talebe uygun turistik ürünler geliştirmişler ve bunun neticesinde kış turizmi doğmuştur (Zeydan & Sevim, 2008:157). Gelişen ulaşım koşulları ile kış turizm merkezlerinin yer aldığı dağlık alanlara kolay ve kısa sürede erişmek kolaylaşmakta ve insanlar kısa süreli boş zamanlarında bile gününbirlik rekreasyonel faaliyet yapma yoluna gitmektedirler.

İnsanoğlunun hayatında önemli bir yeri olan dağlık alanlardan son yıllarda turistik açıdan da büyük ölçüde yararlanılmaktadır. Gerçekten de dağlar rölyef özellikleri ile Alpinizm olarak adlandırılan dağcılık sporu, serin, temiz havası ve gür bitki örtüsü ile klimatizm, yazın yaylacılık faaliyetleri ile yayla turizmi, yaban hayatı ile av turizmi, geleneksel yerleşmeleriyle de kırsal turizm için doğal kaynak değeri oluşturmaktadırlar (Doğaner, 1991:138). Kuşkusuz dağlık alanlardaki turizm faaliyetlerinden biri de kayak sporuna imkan sağlayan, belirli yükseklikteki karlı alanlarda konaklama, eğlence, spor tesislerini de içeren, verilen hizmetlerin geliştiği oranlarda kış sporları merkezleri veya kayak merkezlerine dönüşen kış turizmidir. Aslında kış turizmi deniz turizminin karşıtı olarak kullanılan ve kar yağışına bağlı olarak gelişme gösteren bir turizm türüdür (Doğaner, 1997:19). Dolayısıyla dağlık alanlardan karla kaplı kış döneminde yararlanmayı öne çıkaran bir turizm çeşidi olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda kış turizmiyle birlikte turizm sezonu da bütün yıla yayılmakta ve ülkeler önemli oranda gelir elde etmektedirler.

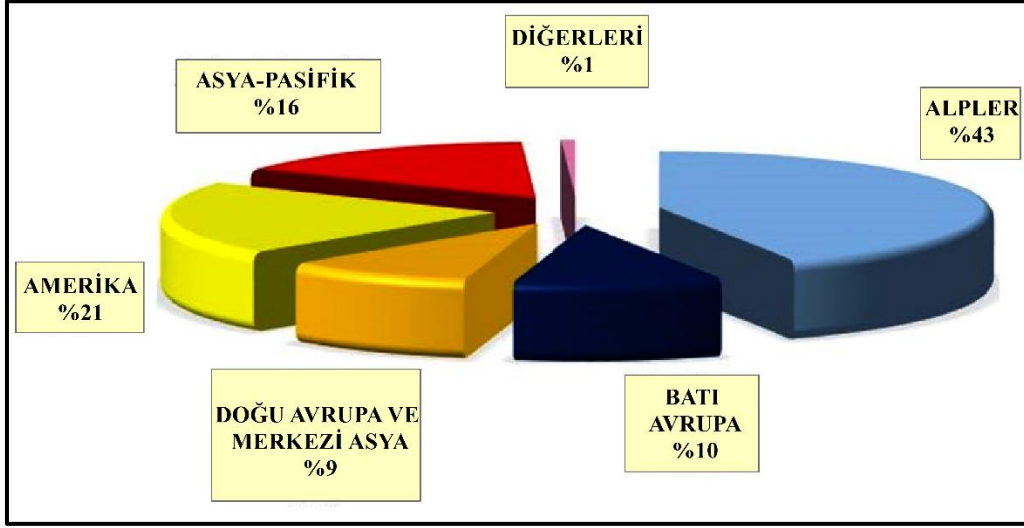
Herhangi bir yerde kış turizminin gelişebilmesi için her şeyden kar yağışı alabilecek yükselti kuşağında yer alması ve yeterli ölçüde kar yağışı alması gerekmektedir. Kayak alanı olarak seçilecek yerde kar kalınlığı ortalama 50 m ve karın yerde kalma süresi de 120 günün üzerinde olmalıdır. Bunun yanı sıra kayak sporu için karın kalitesi de oldukça önemlidir. Kuru, hafif beyaz derin toz kar bu spor türü için en ideal olanıdır. Ayrıca kayak alanları farklı eğim, uzunluk ve genişlikte yamaçlar ile kesintisiz bir topoğrafya göstermelidir. Güneş radyasyonunu daha az alan yamaçlarda (kuzey yarım kürede kuzey, güney yarım kürede ise güney yamaçlar) karın yerde kalma süresi diğer yamaca göre uzun olduğundan kış turizmi için daha elverişlidir. Coğrafi koşulların uygun olduğu bu sahalar, aynı zamanda kayak pistleri, mekanik tesisler ile konaklama, eğlence ve kış sporlarına uygun beşeri tesisler bakımından da yeterli düzeyde olmalıdır (Doğaner, 2001:178; Doğanay& Zaman, 2013:130 İbret, 2006:62). Bir başka ifadeyle kış sporlarına uygun coğrafi sahaların beşeri tesisler ile donatılması gerekmektedir.

Kış turizmi, dağlık alanlar gibi atıl sahaların değerlendirilmesine imkan vermekte ve bu bölgelerde turizme yönelik talep oluşturulmasına büyük katkı sağlamaktadır. Ancak kış turizmi aktiviteleri için alt yapı gelişiminin zor olması nedeniyle daha fazla kaynağa ihtiyaç duyulmaktadır (Ardıç Yetiş, Çokal & Dalkılıç Yılmaz, 2018:364). Bu nedenle ülkeler bu atıl alanların değerlendirilmesi için imkanları ölçüsünde yatırım yapmaktadırlar. Dünyada ülkede 2020 verilerine göre en az bir karla kaplı donanımlı açık hava kayak alanları sunan ülke sayısı 68'dir. Kar alanları çok daha fazla olsa da dünya çapında 2020 yılı verilerine göre 5730 tanımlanmış kayak merkezi bulunmaktadır. Bunların 5237'si 20 ülkede yer almaktadır. Dünya çapında kış sporları merkezleri ağırlıklı olarak Alplerde (Fransa, Almanya, İtalya, İsviçre, Avusturya) yer almaktadır. Ancak son yıllarda başta Doğu Avrupa ve Çin olmak üzere Hindistan, İran, Lübnan, Pakistan, Fas, İsrail, G. Kıbrıs, Yeni Zelanda, Yunanistan, G. Afrika ve Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde yeni destinasyon alanları kış turizmine kazandırılmaktadır. Ayrıca açık hava kayak merkezlerinin yanı sıra dünya genelinde son 25 yılda 30 ülkede 90 civarında iç mekan kayak merkezi de inşa edilmiştir (Vanat, 2020:12). Yıllara göre değişiklik göstermekle birlikte kayak merkezlerini dünya genelinde 400 milyona yakın insan (iç mekan kayak merkezleri de dahil) ziyaret etmektedir. Türkiye ise bu listede 60 kayak merkezi ile 17. sırada yer almaktadır (Tablo 1, Şekil 1).

Tablo 1. Ülkelere göre dünyada kış turizmi merkezleri (2020).

Sıra	Ülke	Kayak Merkezi	Ziyaretçi Sayısı (bin)	Sıra	Ülke	Kayak Merkezi	Ziyaretçi Sayısı (bin)
1	Çin	770	17.140	12	Çekya	191	6.185
2	Japonya	547	30.432	13	İsviçre	186	22.769
3	Almanya	498	9.153	14	Polonya	182	5.000
4	ABD	481	54.749	15	Slovakya	107	5.000
5	Rusya	354	8.168	16	Finlandiya	76	2.546
6	İtalya	349	27.749	17	Türkiye	60	1.200
7	Fransa	317	52.809	18	Ukrayna	54	1.400
8	Kanada	280	18.463	19	Romanya	47	1.200
9	Avusturya	253	52.540	20	Slovenya	44	1.212
10	İsveç	228	9.300		Diğer	493	273.98
11	Norveç	213	7.550		Toplam	5730	334.565

Kaynak. Vanat, 2020:29-218.

Şekil 1. Dünya genelinde kış turizmine katılan ziyaretçilerin bölgesel dağılımı (Vanat, 2020:18).

Türkiye Alp-Himalaya sıradağları üzerinde ortalama yükseltisi 1132 m olan ve yüzölçümünün yaklaşık %55'ini 1500-3000 m yükseklikteki dağlık alanların kapladığı genç bir topoğrafik yapıya sahiptir. Kuzey ve güney kıyıları boyunca uzanan sıra dağları ile iç kısımlardaki münferit volkanik dağlar kış turizmi için oldukça uygun koşullar sunmaktadır. Kuşkusuz turizm faaliyetlerinin tüm yıla yayılması ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasında ülkemizin bu dağlık sahalarının değerlendirilmesi ve turizme kazandırılması büyük önem arz etmektedir. Dağlık sahanın yeterli kar yağışı alması ve kış turizmi için uygun coğrafi şartlara sahip olması tek başına yeterli değildir. Bu alanlar ancak altyapı tesisleri ve tanıtım faaliyetleriyle işlevsel hale gelmektedir. Bu açıdan ülkemizde altyapı ve tesisleşmenin sağlandığı Uludağ (Bursa), Palandöken (Erzurum), Kartalkaya (Bolu), Erciyes (Kayseri), Sarıkamış (Kars), Ilgaz Dağı (Kastamonu) gibi önemli kayak merkezleri bulunmaktadır. Ancak söz konusu bu merkezlerin konaklama ve mekanik tesisler bakımından yeterli olmalarına rağmen, uluslararası kış turizm pastasından yeterli payı aldığı söylenemez. Dolayısıyla uluslararası düzeyde tanıtımının yapılması öncelikler arasına alınmalıdır. İşte eksik altyapı ve konaklama tesisleriyle birlikte tanıtılmayı bekleyen kayak merkezlerinden biri de Erzincan ili sınırları içinde yer alan Ergan Dağı Kış Sporları ve Doğa Turizm Merkezi'dir (Foto 1).

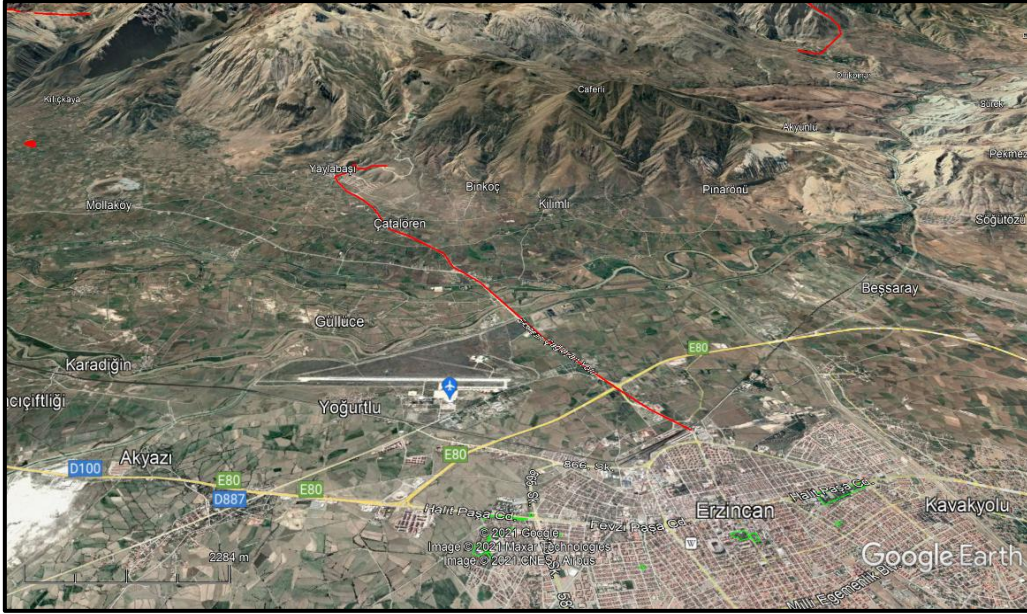

Foto 1. Ergen Dağı Kış Sporları ve Turizm Merkezi'nin Erzurum şehir merkezine göre konumu ve ulaşım hattı (Google Earth'dan alınmıştır).

Amaç ve Yöntem

Bu çalışmada dağ ve kış turizm potansiyeli yeterince hareketlendirilemeyen Ergen Dağı Kış Sporları ve Doğa Turizm Merkezi coğrafi bakış açısıyla incelenecektir. Bu kapsamda başta kayak merkezinin kuruluş yerini belirleyen coğrafi faktörler, mevcut durumu ve sorunlarına değinilecektir.

Araştırmamızda mutlak konum tespitleri yapıldıktan sonra saha ile ilgili coğrafi bilgi biçimleri düzenlenmiş, konuyla ilgili destekleyici literatür taraması yapılmıştır. Daha sonra Harita Genel Komutanlığı'nın 1/25000 ölçekli İ42 c3-İ43 d1-İ43 d4 paftaları topografik olarak incelenmiş, sahanın fiziki coğrafya koşulları bakımından kış turizminin bu alandaki hipsografik analizi için değerlendirmeler yapılmıştır. Jeolojik açıdan MTA'nın 1/500000 ve 1/100000 ölçekli jeoloji haritalarından ise bu topografik yapıyı ortaya çıkaran jeolojik ve tektonik süreçler analiz edilmiştir. Araştırma sahasına gidilerek kurulu potansiyellerin tespiti ve gözlemlenen eksiklikleri hakkında veri toplama ve analizler için bir dizi gözlem ve görüşmeler yapılmıştır. Diğer taraftan araştırma sahasında bir ölçüde eksikliklerinden hep söz edegeldiğimiz dağ meteoroloji istasyonuna ait (Ergen Dağı Otomatik Meteoroloji Gözlem İstasyonu OGM/ 2470 m'de kurulu) 2013 yılından beri yapılan meteorolojik gözlemlere ilişkin rasatlar ile Erzurum il merkezindeki meteoroloji istasyonu verileri mukayeseli değerlendirmelere gayret edilmiş ve kantitatif analizleri birlikte değerlendirilerek Ergen Kayak Merkezi'nin turizminin mevsimlik ve yıllık potansiyelleri ortaya konulmuştur.

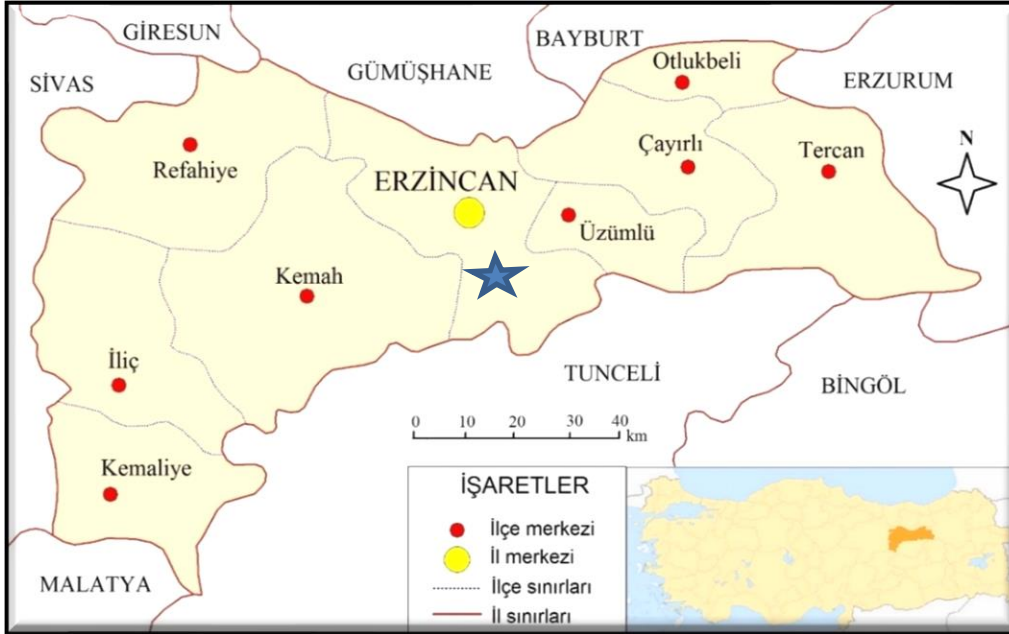
Araştırmanın saha çalışmaları aşamasında ise coğrafi araştırmaların esasını oluşturan saha gözlemleriyle kuruluş tarihi olan 2011 yılından günümüze kadar geçen sürede eklenen altyapı çalışmaları ve geleceğine yönelik fizibilite projeksiyonları değerlendirilmeye gayret edilmiştir. Ergen Kayak Merkezi ve yakın çevresiyle ilgili incelemeler yapılarak bilgiler toplanmıştır. Kayak merkezine ait plan ve raporlara ulaşarak elde edilen veriler harita, tablo ve grafik gibi öğretim araçları ile zenginleştirilmiştir. Çalışmada nicel ve nitel veri toplama

tekniklerinin bir arada olduğu karma yöntem kullanılmıştır. Söz konusu bu yöntemlerin kullanıldığı hem dokümanter hem de gözlem yoluyla elde edilen bilgiler değerlendirilerek sahadaki eksiklikler ve sorunlara coğrafi bakış açısıyla çözüm önerileri getirilmiştir.

Konum Özellikleri

Dağ ve kış turizm potansiyeli yeterince hareketlendirilemeyen Ergan Dağı Kış Sporları ve Doğa Turizm Merkezi, Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Bölümü'nde ve Erzincan ili merkez ilçesi sınırları içerisinde yer alır. Erzincan Ovası'nın güneyini çevreleyen Mercan (Munzur) Dağları, ovanın doğusundan batısına kadar devam eden yükseklikleri 3000 m'yi geçen ve zirveleri ile yörede ayrı ayrı adlandırılan (Hel, Bakıl, Kılıçkaya/ Akbaba 3447m., Ergan, Kazankaya) bir sıra halindeki dağlardan oluşur. Bu dağlardan biri de yükseltisi 3300 m'yi bulan Ergan Dağı'dır. Dağın uzanışı GD-KB yönlü olup, Erzincan Ovası'nın kuzey-güney doğrultusundaki en geniş kısmının güney ucunda Kılıçkaya (Akbaba) dağı ile sınırlanır. Ergan Kış Sporları ve Doğa Turizm Merkezi ise adını aldığı dağın KB yamacına kurulmuştur. Şehir merkezine 12 km uzaklığı bulunan bu kayak merkezi Yaylabaşı Beldesi'nin (Erzincan bütün şehir kapsamında şimdi mahalle statüsünde) idari sınırları içerisinde kurulmuştur (Harita 1).

Harita 1. Ergan Dağı Kış Sporları ve Doğa Turizm Merkezi'nin yer bulduru haritası.

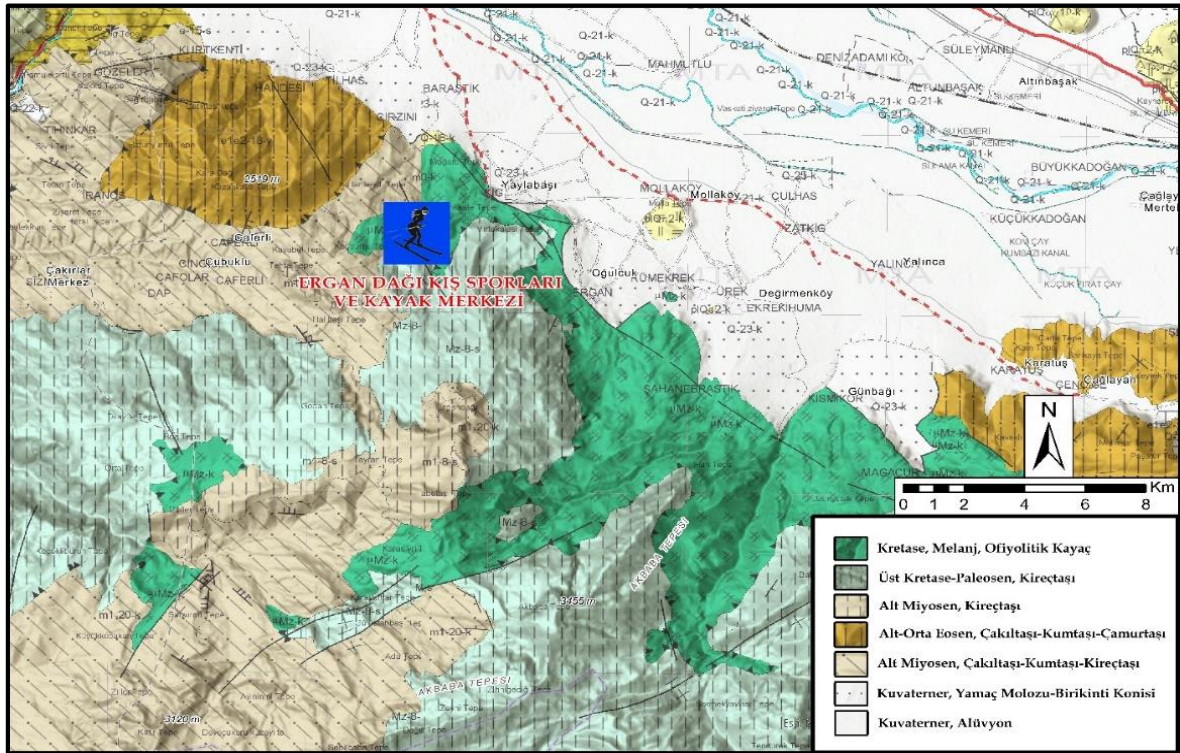
Ergan Dağı Kış Sporları ve Doğa Turizm Merkezi halihazırdaki şartlara göre; en yüksek noktası 2970 m ile 1740 m'ler arasında 1230 m'lik dikey yükseklik farkıyla iki etaplı telesiyej sistemleri sayesinde yaklaşık 5 km²'lik alanda kayak imkanları sunmaktadır.

Araştırma sahası aynı zamanda Erzincan Ovası'ndan geçen Sivas-Erzincan-Erzurum-İran uluslararası D.100 (E80) karayoluna 10 km'lik çift şeritli asfalt yol ile bağlanmakta olup, yine Erzincan Ovası'ndan geçen demiryolunun istasyonu olan Erzincan Garı'na ve Erzincan Havaalanı'na 10 km'lik bir mesafedir. Kayak Merkezine gününbirlik gidiş ve gelişlerde minibüs ve taksi ulaşımı mümkündür.

Erzincan yakın çevre şehirler ile mesafeleri ise; Trabzon 252 km., Erzurum 188 km., Sivas 242 km., Tunceli 120 km. mesafedir. Çevre il ve ilçelerden gelecek ziyaretçiler için erişim süresi 2 ila 4 saatlik uzaklıklardır. Ulaşım şartları bakımından uluslararası karayolu-demiryolu ve havaalanına yakınlık, şehir merkezinden sadece 12 km mesafedeki kayak merkezine ulaşımı son derece kolaylaştırmaktadır.

Doğal Çevre Özellikleri

Ergan Dağı Kış Sporları ve Doğa Turizmi Merkezi'nin bulunduğu sahaya ait jeolojik yapılar zemin özellikleri bakımından şu formasyonlardan oluşmaktadır. Sahadaki litolojik yapı en eski yaştan günümüze doğru sıralanacak olursa; Mezozoik kireçtaşları, Alt Kretase'den genç Üst Kretase-Paleosen yaşlı ofiyolitler, Alt Miyosen ve Pliyosen yaşlı kumtaşı-çamurtaşı ve kireçtaşlarının şelf ve karasal ortamlarda oluşan tortuları ile Kuaterner yamaç molozları ile alüvyonlarından oluşmaktadır (Harita 2).

Harita 2. Ergen Dağı Kış Sporları ve Doğa Turizm Merkezi ve yakın çevresinin jeoloji haritası*.

Sahada belirlenmiş Kayak alanlarına ait jeolojik formasyonların jeomorfolojik yapılarına göz atıldığında, yüksek risk taşıyan eğim değerlerinin olmadığı ve sırasıyla Arpalık mevkiindeki Gondol biniş noktası-Ardıçlı Gölü (I. etabın başlangıcı) arasındaki kayakçıların

* MTA 1/100000 ölçekli Türkiye Jeoloji Haritası Erzincan İ42 ve İ43 paftalarından yararlanılarak hazırlanmıştır.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

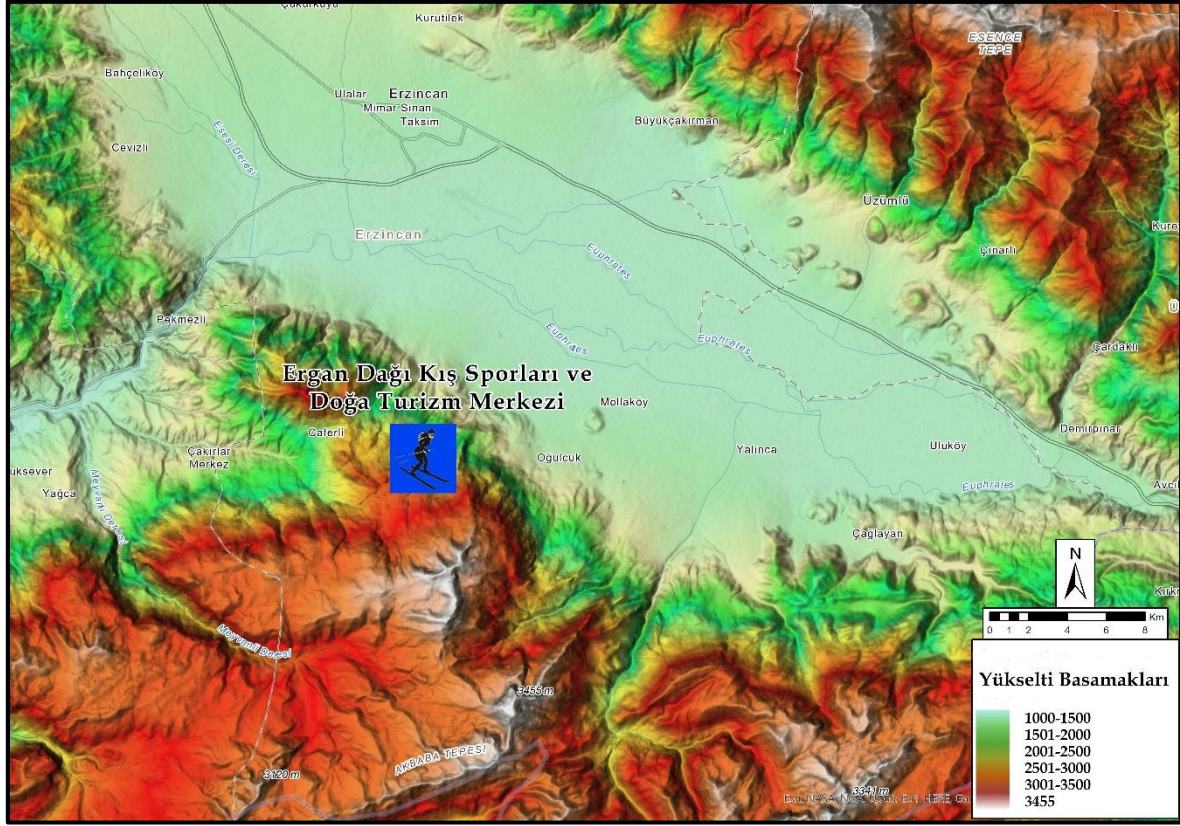
Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

ovaya kar yeterince düştüğü aylarda (Ocak, Şubat, Mart) kayak yapabildikleri alt bölüm 2330 m olup, eğim değeri ortalaması %14,5'tir. Burada kayak rotası serbest olmakla beraber genelde I. etaba çıkan çift şeritli yolun iniş bölümü kayakçıların otopark alanının bulunduğu başlangıç noktasına kadar sürekli kayak yapabildikleri bir alandır. Bu bölümün topografik yapısı kayakçılar için çığ, kütle hareketleri ve heyelan açısından önemli bir risk taşımamakla beraber, bu kısım Ergan Dağı'nın KB yamaç eteğine doğru yamanmış olan ofiyolitik arazilerin üzerinde kurulu Yaylabaşı ve Türkmenoğlu Köyü'ne inen güney-kuzey uzanışlı aynı adla tanınan her iki derenin vadilerinin oluşturduğu yamaçlar arasında hafif dalgalı bir sırt oluşturmaktadır. Bu alt bölümdeki arazileri oluşturan serpantinlerin küçük ölçekli vadi yamacı heyelanları özellikle kayak alanının dışındaki yamaçlarda gözlemlenmektedir.

I. etaba ait arazilerin jeolojik/jeomorfolojik özellikleri ise 1740-2350 m'ler arasında kuzey güney yönünde güneye doğru yükselen ve ortalama yamaç eğimi 22,4° olan bir dalgalı yüzeydir. Alanın doğu tarafı Yaylabaşı'na inen derenin batı kanadındaki vadi yamacı ile boylu boyunca sınırlanmıştır. Bu bölümün batı kısmını ise önemli bir kayalık sınırlamaktadır. I. Etabın başlangıcına göre G-GB yönünde bulunan ve bir yamaç fayı ile aniden yükselen bu kayalık I. etabın kayak alanlarını doğuda kayak alanına paralel uzanan Yaylabaşı Deresi'nin vadi yamacı sınırlar. Batısını Öğletaşı Kayalığının doğu yamaçları belirlemiştir. Doğudaki dere ile batıdaki kayalık arasına sıkıştırılmış birtakım topografik rötuşlarla kayak pisti oluşturulmuştur. Burada kayak parkurunun batısında yükselen kayalık nisbi olarak 250 m'lik yükseklik gösterir ve kayalığın doğusu nispeten yumuşak yamaç iken batısı faylanma nedeniyle dik bir yamaçtır. Öğletaşı (2332 m.) Kayalığı adıyla bilinmektedir. Bu alandaki kayak parkuru da Öğletaşı Kayalığı'nın doğu kısmındaki yamaçları takip edip güneye doğru yükselerek 2350 m civarındaki II. etap başlangıç noktasına kadar devam eder. Bu alanda Yaylabaşı Deresi'nin başlangıç noktasını oluşturan küçük bir yan dere Öğletaşı Tepesi'nin GD bölümünde kayak pistini ikiye böldüğü için dere içerisini dolgu yaparak (yaklaşık 20 m) kayak pistinin güneye doğru devamlılığı sağlanmıştır. Yan derecikten sonra yaklaşık 600 m güneye doğru devam eden bu kısımdan sonra II. etabı oluşturan ana yamaca erişilir. Bu etabın doğusu dere yamacı ile batısı ise bir faylanma ile oluşan sarp tepelik alan nedeniyle sınırlanmış ve kayak alanını nispeten dar bir koridor halinde kullanılmasını zorunlu hale getirmiş bulunmaktadır (Harita 3).

Bu alanın jeolojik olarak Ardıçlı Göl mevki adı verilen başlangıcından 2200 m'ye kadar olan kısımlarında yer yer serpantinler Miyosen karasal ortam tortulları ile fasıllı faylanmalara bağlı olarak adacıklar halinde Munzur metamorfik kalkerlerine ait yüzeyler düzensiz olarak serpilmiş bir görüntü arz ederler. Araya ise Miyosen tabakaları kumtaşlı-çamurtaşlı ve kilaşlı çökeller eşlik etmektedir. Yüzeyde mostralı olup Öğletaşı fayının önüne kadar ise ana faya paralel başmaklarda ortaya çıkan ve yamacında yaygın zemin formasyonunu oluşturduğu ve gri ve kahverengi renkteki Miyosen karasal ortam çökellerinden kum-çamur ve kilaşlı zemininde dalgalı basamaklar Munzur kütesinin

yükselmeye bağlı olarak güneyden kuzeye doğru yaklaşık 30°'lik açıyla yamaç boyunca izlenebilmektedir. Mezozoik yaşlı ve kireçtaşlarından oluşan Ögletaş kayalığını oluşturan ana fay, tektonik yükselmenin bir sonucu olarak görülmektedir. Burada özellikle Miyosen oluşumlarının yüzeyde killi ortamlar oluşturması yamaçlardaki tabaka açılarının batı yönlü dalışları nedeniyle kütle hareketlerinin oluşmasında engelleyici bir sonuç ortaya çıkarmaktadır. Bu formasyonlar aslında zemin mekaniği açısından tabaka açalarına göre heyelan riski taşırlar.

Harita 3. Ergani Dağı Kış Sporları ve Doğa Turizm Merkezi ve yakın çevresinin topoğrafya haritası.

II. etap ise 2350 m'ler seviyesinden başlayıp kayak alanının bitim noktasını oluşturan 2970 m'ye kadar devam eden tekil bir yüzeyden oluşmaktadır. Bu yüzey Munzur Dağlarını oluşturan Mezozoik kireçtaşlarıdır. Ergani Dağı'nın kayak sahasının üzerinde zirvesine kadar olan kısımlarında ise Alt Miyosene ait şelf ve karasal çökeller yer alır. II. etabın ana kayak pistini oluşturan yüzeyin ortalama eğimi %22,6 olup, alanı oluşturan yüzeyde dalgalı bir yapıdan kaynaklı yamaçlardaki sırt bölümlerinde eğim açıları daha da yükselerek %38'leri bulmaktadır. Yapısal olarak bu alanın zemin hareketlerinde riskli bir durum söz konusu değildir. Sadece kar halindeki yağış miktarlarının artışına bağlı olarak geniş yamaç yüzeylerinde çığ faktörünün muhtemel olabileceği yamaçlar belirlenmiştir. Bu bölümlerde her sezon başlangıcında uyarı ve tehlikeli yerler için emniyet tedbirleri alınmaktadır. §

Kış turizminin gelişmesinde en önemli belirleyici kuşkusuz iklim özellikleridir. İklim bir yerin turizm potansiyelini belirlemede başlı başına bir çekicilik olabilmektedir. Yaz

§ Altınlı İ. Enver- Pamir Hamit N.- Erentöz Cahit., (1963). MTA 1/500000 ölçekli Türkiye Jeoloji Haritası Erzurum Paftası Raporu. MTA. Ankara.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresel İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/TÜRKİYE

turizmi için nasıl ki sıcak ve açık hava koşulları gerekliyse, kış sporu için de kar yağışları o kadar elzemdir (Özgüç, 2007:44). Bu nedenle kış turizmi olarak belirlenecek yerde öncelikle kar örtüsünün yeterli kalınlıkta olması (50 cm), uzun süre yerde kalması ve çığ tehlikesinden uzak kayak sporuna uygun olacak şekilde kuru (toz) kar olması başlıca ölçütler olarak kabul edilmektedir (Doğanay & Zaman, 2013:130). Bununla birlikte rüzgar, bulutluluk ve güneşlenme süresi de dikkate alınması gereken diğer iklim özellikleri arasındadır.

Ergan Dağı Kış Sporları ve Doğa Turizm Merkezi'ne ait iklim şartlarını değerlendirmek için 2273 m'de kurulu Ergan Dağı (OMGİ) Meteoroloji İstasyonu'nun* 2012-2021 yılları arasındaki 9 yıllık verilerine göre yıllık ortalama sıcaklık 7,2 °C, ortalama yüksek sıcaklık 13,9 °C, ortalama düşük sıcaklık 1,4 °C'dir. Düşük sıcaklıklar Ekim ayıyla başlamakta ve Mayıs ayına kadar devam etmektedir. Kış turizminde karın yerde kalması için öncelikle hava sıcaklığının 0 °C'nin altında olması gerekmektedir. Ergan Dağı OMGİ'ye göre sıcaklığın 0 °C'nin altında olduğu yani donlu günler sayısı 181.3 gündür. Sıcaklığın yıl içindeki dağılımında en yüksek sıcaklık 33,3 °C ile Temmuz ve Ağustos aylarında, en düşük sıcaklık ise -20,0 °C ile Ocak ayında görülmektedir.

Kış turizmi için en önemli iklim verisi kuşkusuz kar yağışlı gün sayısı, karın yerde kalma süresi ve kar kalınlığıdır. Ergan Dağı OMGİ'ye göre kar yağışlı gün sayısı 34,8 gün, karla örtülü gün sayısı ise 153,4 gün civarındadır.** Yılın 9 ayı kar yağışı görülebilen sahada karın yerde kalma süresi de uzun olmaktadır fakat kayak yapılabilecek kar seviyesi için 5 aylık süre içerisindeki miktar kayda değerdir. Kayak merkezinin başlangıç yükseltisi olan 1740 m seviyesi ve en yüksek noktası olan 2950 m'ler arasında yükseklik artışına bağlı olarak karla ilişkin verilerin miktarı, yerde kalma süresi ve derinliği de değişkenlik arz etmektedir. İstasyonda 8 yıllık süreçte ölçülen en yüksek kar örtüsü 110 cm olarak kaydedilmiştir (Tablo 2). Normal mevsim koşullarına göre Aralık ayında başlayıp Nisan ayı sonlarına kadar yaklaşık 4-5 ay süresince kayak yapılabilme imkanına sahip kayak merkezinde, karın erken yağdığı ve geç eridiği yıllarda bu sezonun uzadığı söylenebilir. Meteorolojik verilere göre karın yerde kalma süresi ve maksimum kar kalınlıkları sahanın kış sporları ekonomisi açısından uygun koşullara sahip olduğunu göstermektedir.

* Kayak merkezinde 2014 yılında kurulan 2370 m yükseltideki Ergan Dağı Meteoroloji İstasyonu'nda sadece 2014-2021 arası maksimum kar kalınlıkları ölçülmüştür. Dolayısıyla hem son yıllarda iklim koşullarında görülen salınımlar hem de rasat süresinin kısa olması nedeniyle çalışmada Erzincan Meteoroloji İstasyonu verileri kullanılmıştır.

** Klimatik şartlar bakımından kayak alanının 2347 m'sinde kurulu Ergan Dağı OGM'si 2011 yılından beri dağ meteoroloji gözlemlerini yapmaktadır.

Tablo 2. Ergan Dağı OMGİ ye göre bazı meteorolojik ortalamaların yıllık gidışlerinin aylara göre değerleri (2014-2021).

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Ort.
Ortalama sic. (°C)	-5,5	-4,2	-1,0	3,3	9,1	13,6	16,9	17,6	13,9	7,8	1,4	-2,9	6,2
Ort. donlu gün say.	30,2	24,0	27,2	12,7	2,8	0,0	0,0	0,0	1,5	4,5	17,5	27,5	30,2
Ort. düş. sic. (°C)	-10,3	-9,1	-3,9	1,7	5,6	8,4	11,3	11,2	7,5	3,6	-2	-7,1	1,4
En yük. sic. (°C)	5,8	7,6	13,8	20,5	25,3	29,2	33,3	33,3	29,9	24,5	15,8	9,3	33,3
En düş. sic. (°C)	-20	-18,6	-13,4	-5,1	-0,2	3,7	6,1	6,6	1,9	-2,8	-9,8	-16,9	-20
Kar örtülü gün s.	21,6	21,5	30,6	20,6	14,8					31	17	24,2	21,6
Ort. kar. yağ. gün s.	7,9	7,1	5,7	2,5	0,3	--	--	--	0,02	0,5	4,1	6,7	34,8
Aylık maksimum kar yüksekliği (cm)	87,2	110	109,8	98,2	27	--	--	--	--	2,5	50,6	103,4	87,2
Aylık ortalama kar yüksekliği (cm)	31,8	80,6	74,5	38,1	6,6	--	--	--	--	1,0	21,6	19,4	42,0

Kaynak. Ergan OMGİ 2014-2022 yılları arasındaki rasat verilerinden derlenmiştir.

Kayak yapabilmenin etkilenebileceği diğer önemli iklim elemanları sis ve rüzgarlardır. Sis görüş mesafesini azaltarak kayak sporu üzerinde olumsuz etki yapmaktadır. Rüzgarların yönü ve hızı da pistlerin konumu üzerine etki etmektedir. Ergan Kayak Merkezi'nin sisli gün sayısı rasadının bulunmayışı bir eksikliklerdir. Rüzgarların Ergan OMGİ İstasyonu'nda ise hızı 3,4 m/s'ye çıkmaktadır. Kayak merkezindeki bütün etaplardaki pistler 1740 m ile 2950 m'ler arasında dikey olarak 1210 m'lik bir yükseklik farkı ortaya çıkarmaktadır. Yatay uzunluk ise 5,5 km kadardır. Doğal olarak rüzgar etkisinin topografik yüzey farklarından kaynaklanan değişkenliğinin göz ardı edilemeyeceğini ifade etmek gerekir. Genelde kayak pistleri batı, güneybatı, kuzeybatı, kuzey ve kuzey doğu yönlerinden esen rüzgarlara açıktır. Özellikle Ocak-Nisan arasında kayak imkanının olabildiği sürede batı ve kuzeydoğu sektörlü fırtınalı hava şartlarında bir boyun noktasında yer alan 2. etap teleferik sistemlerinin üzerindeki rüzgar ölçüm anemometreleri otomatik olarak teleferiği kapatmakta bu da kayak için atıl durum meydana getirmektedir.

Kayak merkezi çevresinde içme ve kullanma suyu temini açısından şimdilik herhangi bir sıkıntı yoktur. İlerleyen süreçte yapılacak tesis kapasitelerine bağlı olarak su yetersizliği önemli sorun olacaktır. Kayak alanının bulunduğu sahadaki en yüksek debili kaynakların Yaylabaşı Beldesi'ne içme suyu temin etmesi amacıyla daha önceden projelendirilip yapıldığı

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

için yeterli gelmeyecektir. Şimdilik ortaklaşa kullanılıyor. Ama gelecekte su tedariki önemli bir sorun olacaktır.

Ergan Dağı Kış Sporları ve Doğa Turizm Merkezi'nin Halihazır Öznitelikleri

a. Erişim ve Genel Özellikler Bakımından;

• Ergan Dağı Kış Sporları ve Doğa Turizm Merkezi'ni şehir merkezine bağlayan tamamı aydınlatmalı çift şeritli 12 km karayolu bağlamaktadır. Ergan Kayak Merkezi hava alanına mesafesi de 10-12 dakikadır.

• Mercan (Munzur) Dağları'nın kuzey kesiminde Erzincan Ovası'na bakan, 3300 metre yüksekliğindeki Ergan Dağı, yaklaşık 12 km dikey uzunluğundaki kayak pisti ile kış turizminde önemli bir merkez haline gelmiştir.

• Ayrıca Erzincan eşsiz doğasıyla; Kayak sporunun bütün branşları, Dağ Kayağı, Snowboard, Snowkite, Snowpark, Kar Motosikleti, Kızak, Buz pateni, Buzul Tırmanışı gibi bir çok faaliyete ev sahipliği yapabilecek özelliktedir.

b. Kayak Tesislerinin Altyapı Özellikleri Bakımından;

• Ergan Dağı Kış Sporları ve Doğa Turizm Merkezi'nin başlangıcı Yaylabası Beldesi Arpalık mevkiinde 1400 m'de kurulu 25 da'lık otopark alanı bulunmaktadır. Hemen güneyinde 1400 m ile 1740 m arasında ulaşımı sağlayan 8'er kişilik teleferik sistemi (gondol sistem) kayak alanına taşıma yapmaktadır (Foto 2). Saatte 1250 kişi taşıma kapasitelidir. Teleferik başlangıç sahasının doğu kesiminde 50 adet çadır tipi bungalov inşa edilmektedir (Foto 3).

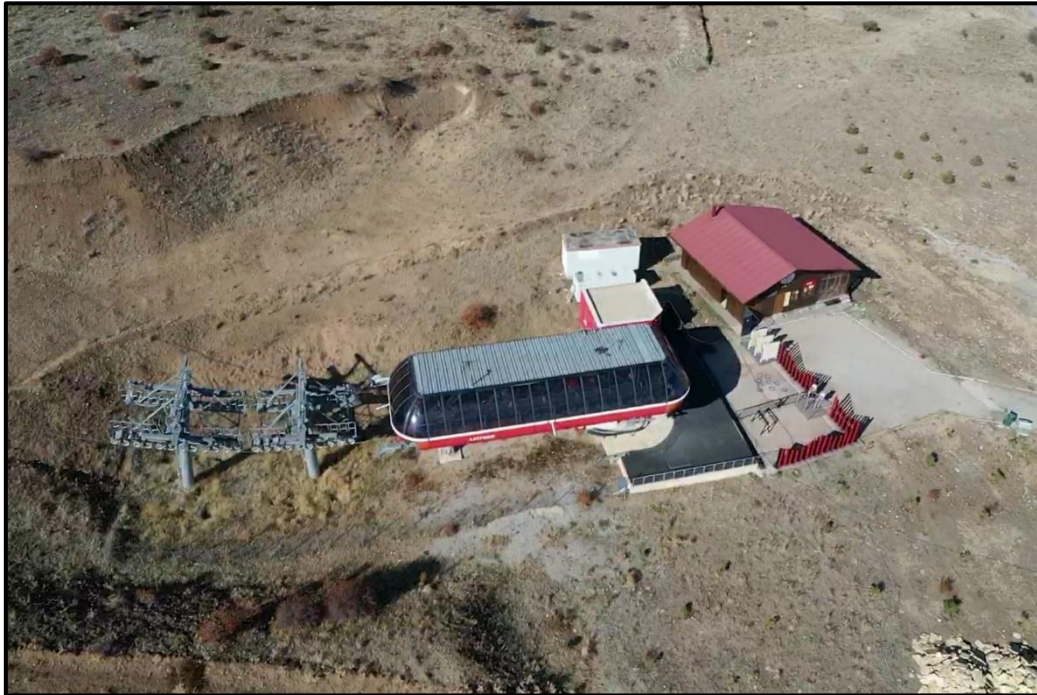

Foto 2. Ergan Dağı Kış Sporları Merkezi teleferik (gondol) başlangıç sahası.

Foto 3. Teleferik (gondol) başlangıç sahası yanında inşa edilmekte olan 50 adet çadır tipi bungalovlar.

• Ayrıca Ardıçlı Gölde Kurulu kayak alanı başlangıcına erişen çift şeritli ve aydınlatmalı karayolu ile de ulaşım sağlanabilmektedir.

• Kayak alanının I. etabı 1740 m rakımlı Ardıçlı Gölü'nden başlayıp, 2340 m rakımlı Yayla Düzü'nde bitmektedir.

• Bu etapta 2580 metre uzunluğundaki ana taşıyıcı olarak 4 kişilik bubble tip telesiyej sistemi mevcuttur.

• I. etabın paralelinde acemi ve amatör kayakçılar için aynı seviyeden başlayıp 1100 m uzunluğunda telesiyej sistemi (1950 m'ye kadar) ile çocuklar için 100 m'lik kızak alanı da mevcuttur. Bu etabın suni karlama sistemleri de bulunmaktadır.

• Kayak başlangıç alanının hemen yanında yaklaşık 18 da'lık Ardıçlı Göl adında bir yapay göl bulunmakta ve çevresi rekreasyon sahası olarak donatılmaya devam edilmektedir (Foto 4).

• Bu alanda iki katlı Göl kafe/restoran ile kayak kiralama ünitesi bulunmakta ve konuklara hizmet vermektedir.

• Kayak alanının II. etabı 2340 m rakımlı Yayla Düzünden başlayıp 2950 m rakımlı olan kısımda bitmektedir.

• Bu etapta da 2362 m uzunluğunda 4 kişilik bubble tip telesiyej sistemi mevcuttur.

• Aynı birinci etapdaki gibi II. etabın paralelinde acemi ve amatör kayakçılar için 1100 m uzunluğunda telesiyej sistemi mevcuttur (Foto 5).

• Bu iki etabın arasında bir prefabrik kafeterya hizmet vermektedir.

Foto 4. Ardıçlı Göl ve yakın çevresinden bir görünüm.

Foto 5. I. etap telesiyej bitiş noktası (a), II. etap başlangıç noktası (b).

- 2950 m’de taş yapı malzemeli kullanım dışı bir Dağ Evi de bulunmaktadır.

c. Bugüne Kadar Ergan Dağı Kış Sporları ve Doğa Turizm Merkezi’nde Gerçekleştirilen Ulusal ve Uluslararası Kış Turizm Aktiviteleri ve Kış Sporları Bakımından;

- Ergan Dağı Kış Sporları ve Doğa Turizm Merkezi Uludağ, Palandöken, Erciyes, Kartalkaya, Ilgaz ve Sarıkamış kayak merkezleri gibi tanınmış bir turizm merkezi değildir.

- Halbuki saha Erzincan’dan Ardahan’a kadar uzanan güzergah Türkiye Turizm Stratejisi Kavramsal Eylem Planı kapsamında “Kış Turizmi Gelişim Koridoru” içinde kalmaktadır.

- Aynı dönemde turizm merkezi ilan edilen Palandöken ve Sarıkamış kayak merkezlerine bu süreçte önemli yatırımlar yapılarak ülke ve hatta dünya çapında birer kış turizm merkezi olma yolunda önemli adımlar atılmıştır.

• Fakat aynı koridorda yer almasına rağmen Ergan Dağı Kış Sporları ve Doğa Turizm Merkezi'nde yeterli gelişme sağlanamamıştır. Bunda tanıtım çalışmalarının yetersiz olması en başta gelen eksikliklerdir.

• Bu nedenle yerel ve ulusal çapta basın ve sosyal medya üzerinden kayak merkeziyle ilgili tanıtım yapılmalıdır.

• Kuruluşunu tamamlamadan ulusal ve uluslararası birçok organizasyonlara ev sahipliği yapmıştır. Bunlar;

Gençlik ve Spor Hizmetleri Bakanlığı'nın değişik yıllarda gerçekleştirdiği kış turizmi yarışmaları şeklinde gerçekleştirilmiştir (Tablo 3).

Tablo 3. Ergan Dağı Kış Sporları ve Doğa Turizm Merkezi'nde gerçekleştirilen kış turizmi yarışmaları.

Bransı	Tarih	Müsabaka	Katılımcı
Dağ Kayağı	22-24 Şubat 2013	ISMF/TDF Ergan Uluslararası Dağ Kayağı Tescil Yarışmaları	9 ülkeden 15, Türkiye'den 120 olmak üzere toplam 135 sporcu katılmıştır.
Kayakla Oryantiring	11-14 Şubat 2014	Uluslararası Kayakla Oryantiring Şampiyonası	Türkiye'de ilk Defa yapılan Kayaklı Oryantiring yarışmasına Ergan Dağı Kış Sporları ve Doğa Turizm Merkezi ev sahipliği yaptı.
			"Ergan Kayak Oryantiring Günleri" adı altında gerçekleşen etkinlik kapsamında 9 ülkeden 26 Türkiye'den 60 olmak üzere toplam 86 sporcu katılmıştır.
Dağ Kayağı	9-11 Şubat 2017	ISMF/TDF Ortaklığında Dağ Kayağı Ergan World Cup. (Türkiye Ayağı)	8 ülke ve 34 yabancı 32 sporcu katılımıyla gerçekleştirilmiştir.
Alp Disiplini	05-06 Şubat 2019	Alp Disiplini 2. Etap Yarışmaları	206 sporcu
Alp Disiplini	06-07 Ocak 2020	Alp Disiplini Kayak Ligi Eleme Müsabakaları U18 ve Büyükler	13 il 135 sporcu
Kayak	10 Ocak 2020	Okul Sporları İl Birinciliği Müsabakaları	8 okul 55 sporcu
Kayakla Oryantiring	11-12 Ocak 2020	Türkiye Şampiyonası	20 il 101 sporcu
Analig Alp Disiplini Kayak	08-09 Şubat 2020	Analig Kayak Türkiye Şampiyonası	34 il 160 sporcu
Alp Disiplini	12-13 Şubat 2020	Alp Disiplini 2.Ayak Yarışması (U18-Büyükler Kategorisi)	15 il 105 sporcu
Alp Disiplini	15-17 Ocak 2022	Alp Disiplini U-18 ve Büyükler Eleme Yarışları	20 il 97 sporcu
Snowboard	12-14 Şubat 2022	2. Etap Snowboard Alpine Yarışması	15 il 102 sporcu
Alp Disiplini	10-13 Mart 2022	Alp Disiplini U-12-14-16 Yaş Grubu Eleme Yarışları	25 ilden 403 sporcu
Dağ Kayağı	25-27 Mart 2022	Okul Sporları Türkiye Şampiyonası	3 ilden 25 sporcu

Kaynak. Erzincan İl Gençlik ve Spor Müdürlüğü kayıtlarından derlenmiştir.

Sonuç ve Tartışma

Doğal koşulları nedeniyle ekonomik açıdan gelişmemiş yörelerin geliştirilmesi ve kalkındırılmasında önemli faaliyetlerden biri de turizmdir. Genelde turizm faaliyetleri özelde ise kış turizmi, Doğu Anadolu gibi engebeli topoğrafik yapı nedeniyle geçim sahasının sınırlı olduğu bölgelerde önemli bir ekonomik faaliyet olarak karşımıza çıkmaktadır. Doğal yapısı nedeniyle bölgedeki yüksek dağlık alanlar kış sporları açısından oldukça elverişli bir konuma sahiptir. Bunlardan biri de Erzincan kentinin güneyinde yer alan Ergan Dağı Kış Sporları ve Doğa Turizm Merkezi'dir.

Kış sporlarının diğer sportif etkinliklere göre özel donanım gerektirmesi, ulaşım ve diğer giderlerinden dolayı özellikle gelir durumu nispeten yüksek olan insanlar tarafından tercih edilmektedir. Erzincan gibi alternatif ekonomik faaliyetlerini pek geliştiremeyen illerde dağlık alanların turizm açısından değerlendirilmesi isabetli olacaktır. Yılın büyük bir kısmında gerek topoğrafya gerekse iklim şartları dağ turizminin her çeşidine uygun bir ortam sunmaktadır. Bu potansiyeli değerlendirebilen illerde turizm gelirleri ekonomiye olumlu katkı sağlamaktadır. Erzincan ilinin de Ergan Dağı Kış Sporları ve Doğa Turizm Merkezi yatırımları sayesinde bölgedeki turizmden hak ettiği payı alabilmesi için turizm altyapısının ivedilikle tamamlanması gerekmektedir.

Yaklaşık 12 yıllık geçmişi olmasına rağmen Ergan Dağı Kış Sporları ve Doğa Turizm Merkezi gereken ve beklenen gelişmesini tamamlayamadan faaliyetlerine devam etmektedir. Sürekli değiştirilen altyapı projeleri nedeniyle merkezin gelişimi sağlıklı bir politika çerçevesinde yürütülememektedir. Yerel ve ulusal ölçekte tanıtım eksiklikleri yanında tam kapasiteyle hizmete açılmasının önündeki altyapı eksiklikleri turizm faaliyetlerinin gelişmemesinde en büyük engelleyici faktör olarak görülmektedir.

Bu konuda tespit edilen başlıca eksiklikleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- Turizm merkezinde konaklama tesisleri mevcut değildir. Halihazırda gerek ulaşım sistemleri için çift şeritli karayolu ve gerekse kayak altyapısı için teleferik ve telesiyej sistemleri kurulu olup, suni karlama sistemleriyle hizmet verebilecek potansiyeldedir. Günübürlük ziyaretçilerin ihtiyaçlarına cevap verebilecek yeterli tesislerin dahi olmayışı önemli bir eksikliklerdir.

- Tablo 3'te de görüldüğü üzere tesislerin altyapısı birçok ulusal ve uluslararası yarışmalara ev sahipliği yapabilecek potansiyele sahiptir. Konaklama altyapı tesislerinin olmayışına rağmen hem Erzincan hem de çevre illerden günübürlük ziyaretçi gelmektedir. Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü kayıtlarına göre sadece kış sezonunda yüz binin üzerinde kayakçının ziyaret ettiği belirtilmektedir.

- Kayak tesisleri havayolu, karayolu ve demiryolu ulaşım sistemleriyle kısa sürede erişilebilecek mesafededir. Dolayısıyla hem ulusal düzeyde hem de uluslararası boyutta hizmet üretebilecek düzeydedir. Ancak konaklama altyapı tesislerin kayak merkezinde olmayışı nedeniyle bu avantajlardan yeterince yararlanılamamaktadır.

- Turizm merkezine ait makro plan ve stratejilerine ait bir eylem planının bulunmayışı gelişmenin önündeki en büyük engeldir. İstişareye dayalı geniş katılımlı paydaşlardan oluşacak bir ekiple sürdürülebilir bir eylem planının faaliyete geçirilmesi elzemdir. Bu

planlama yapılırken sadece kış turizmine yönelik değil, muhtelif sportif aktiviteler ve sosyal etkinlikler için çok yönlü olarak planlanmalıdır. Spor-kamp turizmi, doğa sporları, trekking, dağcılık, yamaç paraşütü yanında eğlence ve çeşitli sosyokültürel aktivitelere yönelik işletmelerin de turizm merkezine entegre edilmesi sürdürülebilirliği sağlayacaktır. Bu durum aynı zamanda ilde istihdam kapasitesinin artmasına önemli katkı sağlayacaktır.

Kaynaklar

Ardıç Yetiş, Ş., Çokal, Z., Dalkılıç Yılmaz, F. (2018). Yıldız Dağı'nın Kış Turizmi Potansiyelinin Değerlendirilmesi, *Uluslararası Sivas Turizm Kongresi-Yıldızdağı, Kış Turizmi Temalı*, 23-25 Şubat 2018, Sivas, 362-369.

Doğanay, H; Zaman, S. (2013). Türkiye Turizm Coğrafyası. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Doğaner, S. (1991). Dağ Turizmine Coğrafi Bir Yaklaşım: Uludağ'da Turizm, *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, (3), 137-159.

Doğaner, S. (1997). Türkiye'nin Dağlık Alanlarında Kış Turizmini Etkileyen Başlıca Etmenler, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dergisi*, 5, 19-44.

Doğaner, S. (2001). *Türkiye Turizm Coğrafyası*. İstanbul: Çantay Kitabevi.

İbret, B. Ü. (2003). Ilgaz Dağlarında Kış Turizmi, *Türk Coğrafya Dergisi*, (44), 61-78.

Özgüç, N. (2007). *Turizm Coğrafyası-Özellikler ve Bölgeler (5. Baskı)*. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Vanat, L. (2020). International Report on Snow & Mountain Tourism – Overview of the Key Industry Figures for Ski Resorts, April 2021, <https://www.vanat.ch/international-report-on-snow-mountain-tourism>. Erişim Tarihi: 05.09.2021.

Zeydan, Ö; Sevim, B. (2008). İklim Değişikliğinin Kış Turizmine Etkileri, *TMMOB İklim Değişimi Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Ankara, 156-171.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

CİDDE'DEKİ TÜRK İŞLETMELERİNİN MEKÂNSAL DAĞILIŞI

Mustafa DEMİRCAN*, Erdal KARAKAŞ**

Özet

Cidde, Suudi Arabistan'ın batısındaki Kızıl Deniz sahillerinde ve Mekke yakınlarında yer alır. Başkent Riyad'dan sonra ülkenin en büyük ikinci şehridir. Cidde gibi kalabalık şehirlerde sunulan hizmetler çok çeşitlidir. Berberlik, lokanta, mobilyacılık, oto tamirciliği, halı ve tekstil ürünleri işletmeleri de hizmetler sektörünün önemli bir parçasıdır. Yapılan bu araştırmanın amacı Cidde şehrinde yer alan berber salonları, lokanta, mobilya mağazaları, oto tamir atölyeleri, halı ve tekstil ürünleri gibi Türk işletmelerinin mekânsal özelliklerini coğrafi bir perspektiften incelemektir. Yapılan araştırma açımlayıcı sıralı desene uygun olarak gerçekleştirilmiş karma bir araştırmadır. İlk aşamada Cidde şehrindeki 124 adet Türk berber salonu, 45 adet Türk mobilyacı, 67 adet Türk lokantası, 7 adet tekstil işletmesi, 51 adet oto tamir atölyesi olmak üzere toplam 294 adet Türk işletmesi tespit edilmiştir. Daha sonra bunların mekânsal dağılımları görselleştirilmiştir. Araştırmanın nicel boyutunda, berber ve diğer meslek gruplarını karşılaştırmak amacıyla 47 berber ve 379 diğer meslek gruplarından olmak üzere toplamda 426 kişiden 49 sorudan oluşan anket toplanmıştır. Elde edilen veriler SPSS 16.0 programı ile analiz edilmiştir. Nicel veriler için frekans analizleri ve ki-kare testi gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın nitel boyutunda ise oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile 39'u berber ve 69 diğer anılan meslek olmak üzere toplam 108 bireysel derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Elde edilen veriler MAXQDA 20 programına aktarılmış ve tematik analiz yapılmıştır. Nicel analizler sonucunda yaş, medeni durum, eğitim düzeyi, sosyal güvence, Arapça düzeyi, Türkiye'de yatırım varlığı, Türkiye'de ikamet edilen şehir, Cidde'ye ilk defa gelinen zaman, yerleşme kararı almadan önce Cidde'ye gelme, işsizlik, rahat yaşam tarzı, evlilik, yakınların Cidde'de yaşaması, Cidde'de iş imkânı olması, Türk halkına sıcak bakılması, daha önce yaşamış ve çalışmış olma gibi değişkenler ile meslek arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Nitel analizler sonucunda ise on bir ana tema belirlenmiştir. Bunlar; konum seçiminde tercih edilen özellikler, konut seçiminde dikkat edilen özellikler, Türk işletmelerin tercih edilme nedenleri, Türklere yönelik kimlik algısı, göç hikâyeleri, Cidde'nin tercih edilme nedenleri, iletişim sağlama ve dil kullanımı, göçmen Türkler arasındaki etkileşimler, farklı kültürler arasındaki etkileşimler, karşılaşılan problemler ve meslek seçimleridir. Türk işletmelerinin konum seçiminde meslek türlerine göre farklılıklar görülmüştür. Konum seçiminde merkezi konum ve işlek caddeleri, yoğun nüfuslu

* Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Coğrafya Bölümü.
6989210@ogrenci.bilecik.edu.tr

**Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Coğrafya Bölümü.
erdal.karakas@bilecik.edu.tr

yerleşim bölgelerini, park yeri olan ve aynı meslek grubundan işletmelerin yoğun olarak bulunduğu ve maddi olarak karşılayabilecekleri yerleri tercih ettikleri saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cidde, Türk İşletmeler

SPATIAL DISTRIBUTION OF TURKISH BUSINESSES IN JEDDAH

Abstract

Jeddah is located on the Red Sea coast in western Saudi Arabia and near Mecca. It is the second largest city in the country after the capital Riyadh. The services offered in highly populated cities such as Jeddah are diverse. Barbershop, restaurant, furniture, auto repair, carpet and textile products businesses are also an important part of the services sector. The aim of this research is to examine the spatial characteristics of Turkish businesses such as barbershops, restaurants, furniture stores, auto repair shops, carpet and textile products in Jeddah from a geographical perspective. The research is a mixed research conducted in accordance with the exploratory sequential design. In the first stage, a total of 294 Turkish businesses were identified, including 124 Turkish barbershops, 45 Turkish furniture makers, 67 Turkish restaurants, 7 textile businesses, 51 auto repair shops in Jeddah. Then their spatial distribution is visualized. In the quantitative aspect of the research, a questionnaire consisting of 49 questions was collected from 426 people, 47 of whom were barbers and 379 from other professions, in order to compare barbers and other occupational groups. The obtained data were analyzed with the SPSS 16.0 program. Frequency analyzes and chi-square test were performed for quantitative data. In the qualitative aspect of the research, a total of 108 individual in-depth interviews were conducted with a semi-structured interview form, 39 of which were barbers and 69 other professions. The obtained data were transferred to the MAXQDA 20 program and thematic analysis was made. As a result of the quantitative analysis, age, marital status, education level, social security, Arabic level, investment presence in Turkey, city of residence in Turkey, first time to come to Jeddah, coming to Jeddah before deciding to settle, unemployment, comfortable life. Significant relationships were found between life style, marriage, relatives living in Jeddah, employment opportunities in Jeddah, being warm towards Turkish people, having lived and worked before, and occupation. As a result of the qualitative analysis, eleven main themes were determined. These; features preferred in location selection, features considered in housing selection, reasons for choosing Turkish businesses, identity perception towards Turks, migration stories, reasons for choosing Jeddah, communication and language use, interactions between immigrant Turks, interactions between different cultures, encounters problems and career choices. There were differences in the choice of location of Turkish enterprises according to the types of occupations. In the selection of location, it has been determined that they prefer central location and busy streets, densely populated residential areas, places with parking lots and businesses from the same occupational group, where they can meet financially.

Keywords: Jeddah, Turkish Businesses From Specific to General, Word, Word, Word. (minimum three, maximum five)

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Giriş

Şehir; nüfusunun çoğu ticaret, sanayi, hizmet veya yönetimle ilgili işlerle uğraşan, genellikle tarımsal etkinliklerin olmadığı yerleşim alanı, kent ve site olarak tanımlanır (Türk Dil Kurumu, t.y.). Bu tanımdan anlaşılacağı üzere şehirler çeşitli hizmetlerin sunulduğu yerlerdir Berberlik, lokanta, mobilyacılık, oto tamirciliği, halı ve tekstil ürünleri de şehirlerde sunulan hizmetlerdendir. Berberlik, lokanta, mobilyacılık, oto tamirciliği, halı ve tekstil ürünleri ticaret, sağlık ve eğitim gibi çeşitli amaçlar doğrultusunda şehre gelen insanların ve şehrin sakinlerinin sıklıkla yararlandıkları hizmetlerdendir. Tüm işletmelerde kuruluş yeri seçimi oldukça önemlidir. Berberlik, lokanta, mobilyacılık, oto tamirciliği, halı ve tekstil ürünleri gibi hizmetler sektöründeki işletmelerin kuruluş yeri kararını etkileyen birçok faktörün olduğu ve bu faktörlerin coğrafi dağılışı etkilediği düşünülmektedir. Bu kapsamda bu araştırmanın ilk bölümünde kuruluş yeri seçimi ile ilgili yapılan araştırmalar incelenecek, seçilen çalışma alanının genel coğrafi özellikleri ve bu çalışma alanındaki Türk işgücü ile ilgili bilgiler verilecektir.

Kuruluş Yeri Seçimi ve Coğrafi Dağılışı

Doğanay (2014) dağılışı yapılabilen her olgunun Coğrafya biliminin konusu olabileceğini belirtmiştir. Böylece farklı mekânların coğrafi perspektif ile incelenmiş olduğu mekân odaklı araştırmalar da Coğrafya biliminin incelediği konular arasındadır (Tümertekin ve Özgüç, 2011). Kuruluş yeri seçimini etkileyen faktörler ve mekânların dağılışı ile ilgili yapılan araştırmalar çok disiplinli olmakla birlikte Coğrafya biliminin de konuları arasında yer almaktadır.

Kuruluş yeri, bir işletmenin tedarik, üretim, depolama ve dağıtım gibi temel fonksiyonlarını ve ömrü boyunca bunlara bağlı ekonomik amaçlarını gerçekleştirebileceği en uygun coğrafi yerdir (Korkut vd., 2010). Kuruluş yeri seçim kararı, bir işletme için oldukça kritiktir çünkü işletmenin yalnızca bugünü değil, geleceğini de etkileyen bir karardır (Yıldız ve Şahin, 2014). Başlangıçta ideal olarak görülen bir kuruluş yeri daha önceden dikkate alınmayan bir faktör veya değişim nedeniyle bu özelliğini kaybedebilmektedir. Bu nedenle kuruluş yeri belirlenirken birçok faktörün değerlendirilmesi büyük bir önem taşımaktadır (Küçük, 2014).

Kuruluş yeri seçiminde etkili olan faktörler farklı araştırmacılar tarafından çeşitli gruplara ayrılmıştır. Bu faktörlerin hem nicel hem de nitel faktörleri kapsadığı görülmektedir. İlhan ve Burdurlu (1993) bu faktörleri ekonomik ve çevresel faktörler olmak üzere iki temel gruba ayırmışlardır. Ekonomik faktörler pazar büyüklüğü ve yakınlığı, hammadde kaynakları, taşıma olanakları, kuruluş maliyeti, işletme maliyeti, mevcut yatırımlar ve devlet politikaları; çevresel faktörler ise uluslararası faktörler, ulusal faktörler ve bölgesel faktörler olarak sıralanmaktadır. Yang ve Lee (1997) tarafından kuruluş yeri seçiminde etkili olan nitel faktörler tanımlanmıştır. Bunlar pazar, ulaşım, işgücü ve toplum davranışları olarak

sıralanmaktadır. Bu faktörler diğer araştırmacılar tarafından giderek genişletilmiştir. Kodali ve Routroy (2006) tarafından kuruluş yeri seçimini etkileyen faktörler hem nicel hem nitel faktörleri kapsamaktadır. Araştırmacılara göre kuruluş yeri seçimini etkileyen ana faktörler; işgücü faktörleri, sosyal ve kültürel faktörler, pazara ve tedarikçilere yakınlık, altyapı olanakları, rekabet, ekonomik faktörler ve yasal düzenlemeler olarak sıralanmaktadır.

İlgili Yayınlar

Hem dünyada hem de ülkemizde farklı mekânlara ait farklı örneklerin coğrafi bakış açılarıyla değerlendirildiği araştırmalardan birçok örnek vermek mümkündür. İlk olarak, bir araştırmada özel bir mevduat bankasının Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde açılacak şubesi için bu bölgedeki 5 şehir değerlendirilmiştir. Çalışma sonuçlarına göre toplam nüfus, kişi başı gayri safi milli hasıla, rakip bankaların varlığı ve müşteri potansiyeli faktörlerinin yüksek değer aldığı saptanmıştır (Çınar, 2010).

Turizm sektöründe de coğrafi dağılışı etkileyen faktörler sıklıkla araştırma konusu olmuştur. Gray ve Liguori (2003) tarafından yapılan çalışmada otel yeri seçiminde yerel ekonomik ortam, yerel mevzuat, binaların yüksekliği, otopark imkanları, kamusal alanlar, ulaşım, coğrafi faktörler ve doğal kaynaklar gibi birçok faktörün önemli olduğu belirtilmiştir. Ülkemizde Aliağaoğlu ve Mirioğlu (2019) tarafından Balıkesir şehrinde otellerin coğrafi dağılışı etkileyen faktörleri inceleyen bir araştırma yapılmıştır. Araştırma bulgularına göre, merkezi iş alanının varlığı, tarihi süreklilik ve erişilebilirlik faktörleri Balıkesir şehrindeki otellerin mekânsal dağılışı etkileyen en önemli faktörler olarak saptanmıştır. Ülkemizde konaklama işletmeciliğinde kuruluş yeri seçiminin araştırıldığı diğer bir çalışmada, en önemli üç kriter turistik çekicilik, hava yolu ile ulaşım kolaylığı ve iklim koşulları olarak belirlenmiştir (Ermağan vd., 2017).

Coşkun ve Orhan (2019) tarafından Erzincan'daki kahvehanelerin mekânsal dağılışı incelenmiştir. Araştırmanın bulgularına göre, Erzincan şehrindeki kahvehanelerin özellikle dört mahallede yoğunlaştığı saptanmıştır. Kahvehanelerin bu mahallelerde yoğunlaşmasının buraların birçok ticarethaneyi kapsayan merkezi mahalleler oluşuyla ilişkili olabileceği belirtilmiştir. Benzer şekilde Tunçel (2003) tarafından Elazığ'daki semt pazarlarının mekânsal dağılışının incelendiği çalışmada semt pazarlarının merkezi iş alanlarının çevresinde yoğunlaştığı belirtilmiştir. Manisa şehrinin Akhisar ilçesinde semt pazarlarının mekânsal dağılışı inceleyen bir araştırmada da semt pazarlarının iş alanlarına yakın ve ulaşılabilirlik açısından elverişli alanlarda konumlandıkları görülmüştür (Akbaş, Atış ve Koday, 2021).

Aliağaoğlu ve Uğur (2013) tarafından Ankara şehrindeki eczanelerin mekânsal dağılışı incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre hastane sayıları kontrol edildiğinde eczanelerin dağılışında etkili olan en önemli faktörler nüfus miktarı, gelir düzeyi ve hastane yatak sayısı olarak saptanmıştır.

Daha önce yapılan çalışmalarda görüldüğü üzere, kuruluş yeri seçiminde önem verilen ve coğrafi dağılışı etkileyen faktörler farklı sektörler arasında kimi zaman benzerlik gösterebilir de sektörden sektöre bu faktörlerin öncelikleri değişmektedir. Literatürde Berberlik, lokanta, mobilyacılık, oto tamirciliği, halı ve tekstil ürünleri gibi hizmetler sektöründeki işletmelerin kuruluş yeri seçimini etkileyen faktörleri ve coğrafi dağılışlarını açıklayan bir model henüz

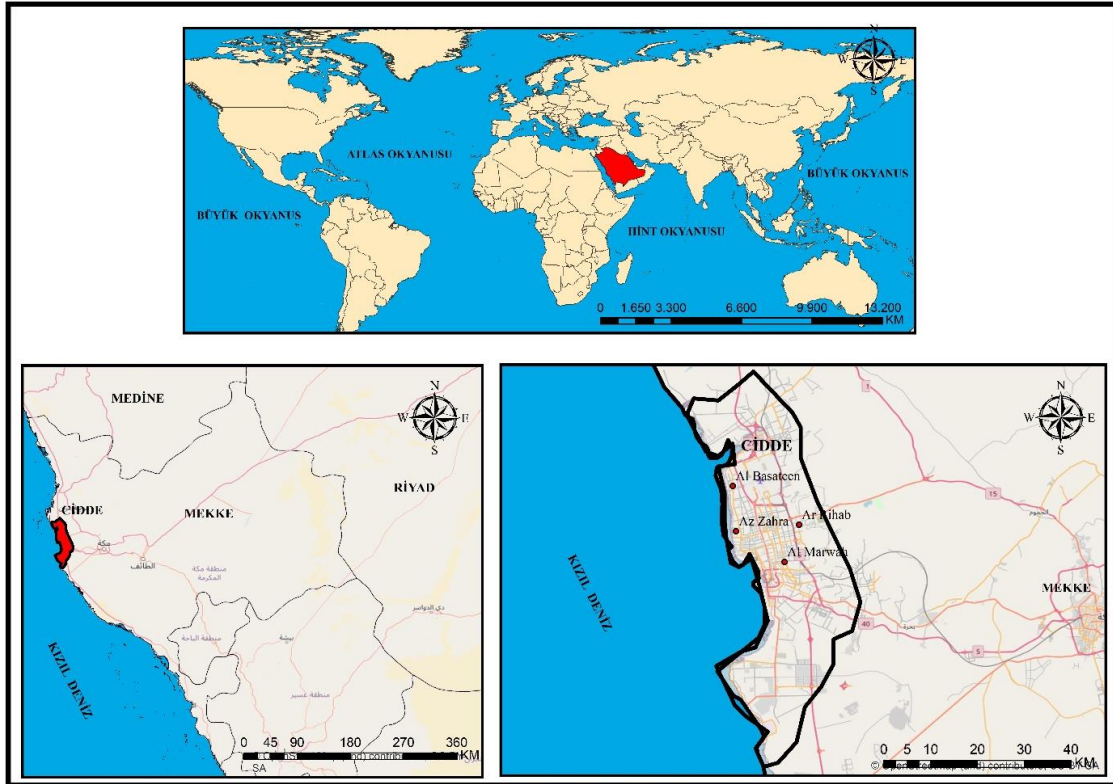

bulunmamaktadır. Bu nedenle bu araştırmada berber ve kuaför hizmetlerinde kuruluş yeri seçiminde hangi faktörlere öncelik verildiğinin aydınlatılması ve bunların coğrafi dağılımını belirlemek amaçlanmaktadır.

Çalışma Alanı

Çalışma alanını, Suudi Arabistan'ın Cidde şehri oluşturmaktadır. Bir önceki bölümde belirtildiği üzere Cidde'nin Suudi Arabistan'da yabancı nüfusunun en yoğun olduğu şehirlerden biri (Doğandor ve Yüceşahin, 2019) olması çalışma grubu olarak belirlenmesinde rol oynamıştır.

Cidde, ülkenin başkent Riyad'tan sonra en büyük ikinci şehridir. Ülkenin batısındaki Kızıl Deniz sahillerinde, 21° 32' 35.9988"N ile 9° 10' 22.0044 "E boylamları arasında yer almaktadır. Cidde'nin lokasyon haritası Şekil 1'de verilmiştir.

Şekil 1: Cidde Lokasyon Haritası

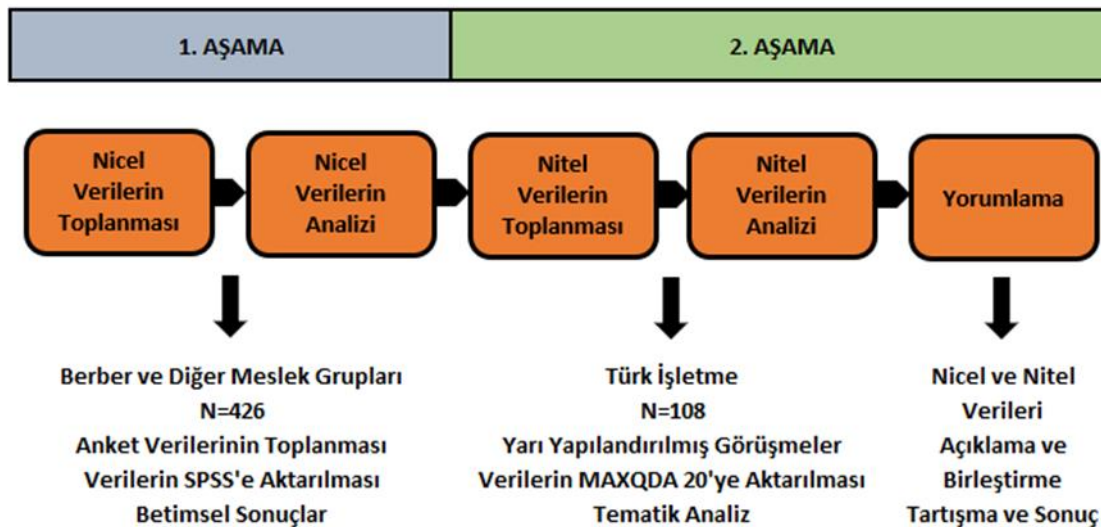
Bu araştırmada yoğun olarak göç alan şehirlerden biri olan Cidde'de yaşayan başta Türk berberlerin ve farklı meslek gruplarındaki bireylerin göç hikayelerini ve deneyimlerini, Türk berberlerin berber salonunun kuruluş yerini seçerken dikkat ettikleri faktörleri ve bu salonların coğrafi konumunu ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Araştırmanın amacı doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- Cidde'deki Berberlik, lokanta, mobilyacılık, oto tamirciliği, halı ve tekstil ürünleri gibi hizmetler sektöründeki Türk işletmelerin coğrafi dağılışı nasıldır?
- Cidde'de yaşayan Türk işletmecilerinin, işletmelerinin kuruluş yerini seçerken dikkat ettikleri faktörler nelerdir?
- Cidde'de yaşayan Türk işletmecilerinin konut konumu seçerken dikkat ettikleri faktörler nelerdir?
- Cidde'de yaşayan Türk işletmecilere göre Türk işletmelerinin tercih edilme nedenleri nelerdir?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Yapılan bu araştırmanın modeli karma yönteme dayanmaktadır. Karma yöntem nitel ve nicel verilerin toplanarak her iki desenin birarada kullanılmasıdır (Gay vd., 2012). Karma araştırma yöntemi desenlerinden ise açıklayıcı sıralı desen kullanılmıştır. Açıklayıcı sıralı desen, öncelikle nicel verilerin, sonra nitel verilerin toplanması, analiz edilmesi ve sonra tartışma bölümünde bütünleştirilerek yorumlanması süreçlerinden oluşmaktadır (Creswell, 2008). Bu çalışmada Creswell (2015) tarafından belirtilen karma yöntem araştırma süreçleri izlenmiş olup bu süreç Şekil 2'de mevcut araştırmaya uyarlanarak özetlenmiştir:

Şekil 2: Karma Yöntem Araştırma Süreci

Çalışma Grubu

Araştırmanın nicel aşamasında 47 berber ve 379 diğer meslek gruplarından olmak üzere toplamda 426 kişi bulunmaktadır. Örneklemenin belirlenmesinde seçkisiz olmayan uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın nitel aşamasında çalışma grubu amaçlı örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Amaçlı örnekleme, belirli bir konu hakkında bilgili ve deneyimli olduğu bilinen bireylerin veya grupların tanımlanması ve seçilmesidir (Palinkas vd., 2015). Araştırmada amaçlı örnekleme çeşitlerinden de kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Kolay ulaşılabilir örnekleme, mevcut olan, ulaşılması hızlı ve kolay

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

olan ögelere dayanmaktadır (Baltacı, 2018). Çoğunlukla gözlem ve görüşmeler ile yürütülen nitel araştırmalarda geniş örneklemelere ihtiyaç yoktur, çünkü belirli bir aşamadan sonra gözlem ve görüşmeler kendini tekrar etmeye başlamaktadır (Morse, 2016). Araştırmacının yaptığı gözlem ve görüşmelerde tekrarlarla karşılaşması veri doygunluğuna ulaştığını göstermektedir (Silverman, 2016). Bu kapsamda araştırmacı tarafından kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi kullanılarak katılımcılar ile veri doygunluğuna ulaşılan kadar derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Derinlemesine görüşme yöntemi açık uçlu ve keşif odaklı bir yöntem olmakla birlikte amacı, görüşülen kişilerin duygularını ve bakış açılarını derinlemesine keşfetmektir (Baş ve Akturan, 2017). Araştırmanın nitel kısmına Suudi Arabistan'ın Cidde şehrinde yaşayan 39'u berber, 14'ü bakkal ve gıda sektörü, 11'i mobilya sektörü, 21'i oto tamircileri ve teknik elemanlar, 8'i inşaat sektörü, 4'ü tekstil sektörü, 3'ü ulaşım sektörü ve 8'i ev hanımı olan toplam 108 kişi katılmıştır.

Veri Toplama Aracı ve Verilerin Toplanması

Araştırmada ilk olarak Cidde'deki Türk işletmelerinin lokasyon haritasını çıkarmak hedeflenmiştir. Bu doğrultuda Türk işletmelerinin koordinatları alınmış ve sonrasında ArcGIS CBS yazılımına aktarılmıştır. Bu veriler düzenlenerek lokasyon haritaları çıkarılmıştır. Cidde'deki tüm caddeler ve mahalleler dolaşarak 124 adet Türk berber salonu, 45 adet Türk mobilyacı, 67 adet Türk lokantası, 7 adet tekstil işletmesi, 51 adet oto tamir atölyesi olmak üzere toplam 294 adet Türk işletmesi tespit edilmiş ve şehirdeki Türk işletmelerinin mekânsal dağılımları görselleştirilmiştir.

Araştırmanın nicel aşamasında, katılımcılara 5 farklı bölüm ve toplamda 49 sorudan oluşan bir anket uygulanmıştır. Anketin bölümleri; kişisel bilgiler, göç nedenleri ve biçimi, Suudi Arabistan'daki yaşam tarzı, Türkiye ile bağlantı ve geleceğe yönelik planlardır.

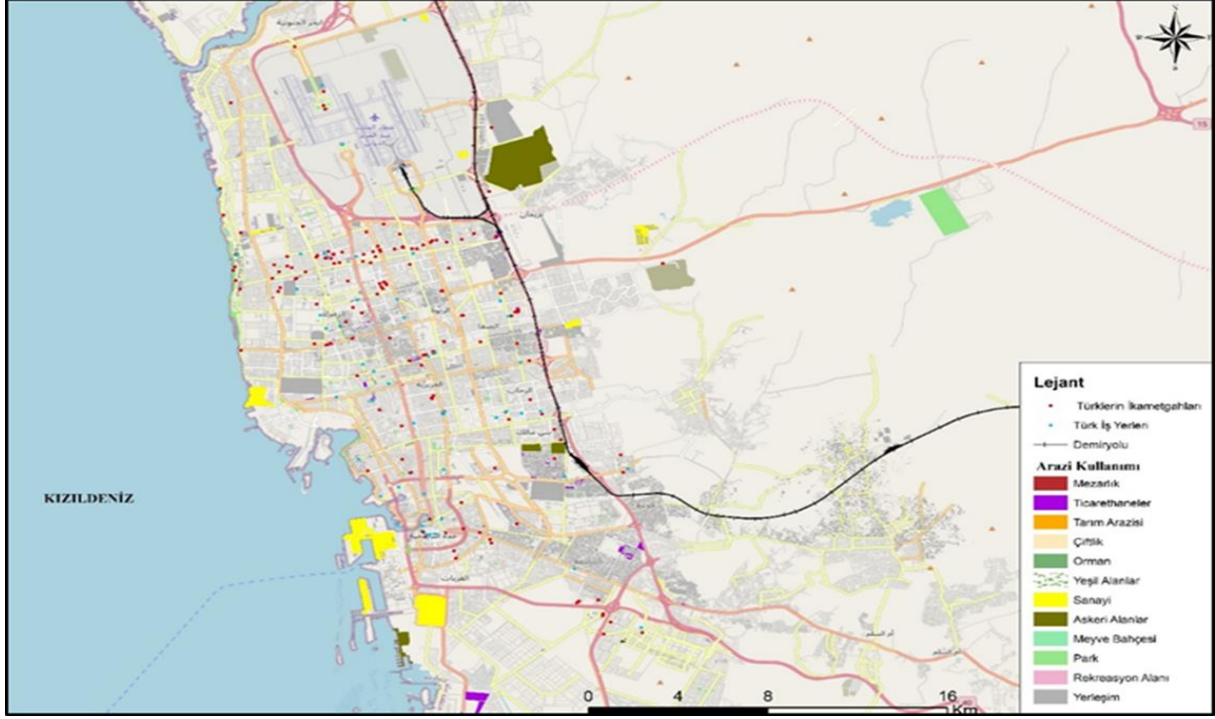
Araştırmanın nitel aşamasında nitel veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Soruların belirlenmesinde araştırma problemi ile ilgili literatürde yer alan çalışmalar incelenmiş ve belirlenen anahtar kavramlar etrafında sorular oluşturulmuştur. Oluşturulan soru formu için uzman görüşü alınarak formun son hali oluşturulmuştur. Soruların açık uçlu ve anlaşılır olmasına dikkat edilmiştir. Araştırmanın verileri, yüz yüze bireysel derinlemesine görüşmeler yapılarak toplanmıştır. Görüşmelerden önce araştırmacı kendini katılımcılara tanıtmış ve araştırmanın amacını açıklamıştır. Katılımcıların izni alındıktan sonra görüşmeler ses kaydına alınmıştır. Görüşmelerde kullanılan bazı örnek sorulara aşağıda yer verilmiştir:

- Türk işletmelerinin konumu nasıl olmalıdır? işletme açarken tercih ettiğiniz özellikler nelerdir?
- Müşterileriniz ile iletişimi nasıl sağlıyorsunuz?
- Cidde/Suudi Arabistan'a göç hikayenizi anlatır mısınız?

Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde öncelikle Cidde şehrindeki Türk işletmelerinin lokasyon haritasına ilişkin bulgular sunulacaktır. Daha sonra çalışmanın nicel ve nitel aşamalarıyla ilişkili bulgular sırasıyla açıklanacaktır.

Araştırmanın ilk aşamasında Cidde şehrinde bulunan Türk işletmelerinin lokasyonu tespit edilmiş ve lokasyon haritası çıkarılmıştır. Çıkarılan lokasyon haritası Şekil 3'te verilmiştir:

Şekil 3: Cidde'deki Türk İşletmelerinin Lokasyon Haritası

Lokasyon haritasında görüldüğü üzere, Cidde'de Türk işletmelerinin sayısı oldukça fazladır. 124 adet Türk berber salonu, 45 adet Türk mobilyacı, 67 adet Türk lokantası, 7 adet tekstil işletmesi, 51 adet oto tamir atölyesi olmak üzere toplamda 294 adet Türk işletmesi tespit edilmiştir. Türk berber salonlarının işlek caddeler üzerinde konumlandığı görülmektedir. Aynı zamanda otellerin yoğun olarak konumlandığı Ravda Zehra mahallelerinde Türk berber salonlarının kümelendikleri görülmektedir. Doğu-Batı yönünde olan, denize giden ana caddelerin gidiş yönünde de kümelenme tespit edilmiştir. Yaklaşık 35 adet Türk berberi Hira Caddesinde tespit edilmiştir ve yine diğer milletlere ait lokanta ve berberler ile Türk lokantaları da bu cadde üzerinde yoğun olarak bulunmaktadır.

Mobilya çarşısının olduğu yere Mahmut Sait denilmektedir. Burada her birinde 300 tane işletmenin bulunduğu 7 tane üst kısmı kapalı çarşı bulunmaktadır. Ortadoğu'nun en büyük mobilya çarşılarından birisidir. Bu mahalle 1970'li yıllarda Türk mobilyacıların Türkiye'den kamyonlarla ürünlerinin getirip sattığı yerdir. Çünkü bu mahalle şehirlerarası otoyola yakın açık alandı. Zamanla Türk işletmelerin ürünlerini sattığı bu alan mobilyacılar çarşına dönüşmüştür. 1970'li yıllarda ürünler Türkiye'de imal edilip getirilirken, 1980'li yıllarda bavadi sanayi içerisinde mobilya atölyeleri kurulmuş ve imalat Cidde de yapılırken, pazarlama ve satış Mahmut Said çevresinde yapılmıştır. 1970li yıllarda Türkiye de mobilya

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

imalatının yoğun olduğu bolu gibi kentlerden göçmenler mobilya sektöründe ağırlıkta iken onlara tercümanlık yapan Hataylı göçmenler mobilya sektörünü devam ettirmiştir. Bavadi sanayisinin kapanması ile mobilya imalatı ve pazarlaması ile uğraşan aileler Mahmut Said çevresine taşınırken, atölyeler kenar semtlere taşınmıştır. Mahmut Said çevresi hem Türk okulu ve diğer Türklerin yoğun olduğu mahallelere yakinken, ilk Türk mahallesi ve zamanının gettosu durumundaki Enakeş'e yakındır. Mahmut Said mobilyacılar çarşısında eskiden büyük kısım Türk işletmecilerden oluşurken şu anda Suriye iç savaşının etkisiyle Suriyeli işletmecilerin fazla olduğu görülmektedir. Aynı çarşı içerisinde bulunmanın ülke genelinde çarşının yerinin bilinmesine ve ülkenin diğer bölge ve kentlerinden müşteri gelmesine yol açmaktadır. Buda bu yığılma kümelenme ekonomileri nereden geliyor sorusuna cevap oluşturmaktadır. Mobilya lokanta berber halı gibi meslek dallarında Osmanlı devletinde olduğu çarşı içerisinde yer almak konumlanmak, bu işletmelere ve ürünlere ulaşımı kolaylaştırmakta, işletmelerin müşteri potansiyeli artırırken, tüketicinin çeşitli alternatif ürün ve fiyatlara ulaşmasını sağlamaktadır.

Oto tamiri

Otomobil tamiri ve teknik elamanları tamir ve bakım servisi verdikleri araçların türüne göre iki bölgede yoğunlaşmışlardır. Medine ve Mekke karayolu yolu havaalanına da yakın olmasının etkisiyle daha çok binek otomobillere hizmet veren Türk ustalar ve aileleri şehrin kuzeyinde kümelenmiştir. Cidde'nin Suudi Arabistan'ın en büyük ithalat limanı olması nedeniyle denizyoluyla limana gelen mallar kamyon ve tır gibi ağır vasıta kara araçlarıyla ülkenin geneline taşınmaktadır. Ağır vasıta araç tamirhaneleri şehrin güneyinde kümelenmiştir. Bu oto tamircisi ustalar ve aileleri şehrin güneyindeki mahalleleri yerleşim yeri olarak tercih etmiştir. Eskiden karayolu boyunca kümelenen oto tamircileri oto tamirciler siteleri açıldığında site içerisinde tercih ettikleri işyeri konumları şöyledir.

- 1.Sitenin dış kısmında yol kenarından görülen bir mevkide işyeri açmak bir avantaj olarak görülmektedir.
2. Sitenin iç kısmında köşe başları ve dönüş noktaları tercih edilmektedir.
3. yoldan geçen araç sayısının fazla olması ya da işlek bir mevki olması tercih edilmektedir.

Diğer meslek gruplarında benzer şekilde yaş sebze meyve ithalatı ya da gıda ürünleri ithalatı ile uğraşan Türk aileler konut yeri olarak sebze meyve haline yakın olan mahalleri tercih etmiştir.

Özbek Türkmen kökenli aileler tekstil ticareti ile uğraştıkları için Beled civarındaki Buhari denilen halıcılar çarşısına yakın olan yerleri konut yeri olarak tercih etmiştir.

Araştırmanın birinci aşamasında uygulanan anket formuna katılımcılar tarafından verilen yanıtlar aşağıdaki tablolarda verilmiştir. Tablo 2’de görüldüğü üzere, Katılımcıların 118’i (%27,7) kadın, 308’i (%72,3) erkektir. Katılımcıların yaşları incelendiğinde 59’unun (%13,8) 30 ve altı, 106’sının (%24,9) 31-40, 164’ünün (%38,5) 41-50, 97’sinin (%22,8) 50 üzeri olduğu görülmektedir. 96’sı (%22,5) bekar, 330’u (%77,5) evlidir. 133’ü (%31,2) ilkokul, 115’i (%27,0) ortaokul, 104’ü (%24,4) lise, 74’ü (%17,4) üniversite mezunudur. Katılımcıların Arapça düzeyleri incelendiğinde 24’ünün (%5,6) hiç, 114’ünün (%26,8) orta, 128’inin (%30,0) iyi, 70’inin (%16,4) ileri, 90’ının (%21,1) çok ileri olduğu görülmektedir.

Tablo 2: Anket Bulguları

Değişkenler	Frekans(n)	Yüzde (%)	Değişkenler	Frekans (n)	Yüzde (%)
Cinsiyet			Eğitim Düzeyi		
Kadın	118	27,7	İlkokul	133	31,2
Erkek	308	72,3	Ortaokul	115	27,0
Yaş			Lise	104	24,4
30 Ve Altı	59	13,8	Üniversite	74	17,4
31-40	106	24,9	Arapça Düzeyi		
41-50	164	38,5	Hiç	24	5,6
50 Üzeri	97	22,8	Orta	114	26,8
Medeni Durum			İyi	128	30,0
Bekar	96	22,5	İleri	70	16,4
Evli	330	77,5	Çok İleri	90	21,1

Araştırma kapsamında katılımcıların Suudi Arabistan’a göç etme nedenleri irdelenmiştir. Suudi Arabistan’daki hangi faktörlerin göç etme üzerinde etkili olduğu araştırılmıştır. Tablo 3 incelendiğinde şu sonuçlar elde edilmiştir: İklim koşulları göre 264’ü (%78,1) önemsiz, 43’ü (%12,7) az önemli, 20’si (%5,9) önemli, 11’i (%3,3) çok önemli olarak dağılmaktadır. Rahat yaşam tarzı göre 79’u (%26,5) önemsiz, 43’ü (%14,4) az önemli, 88’i (%29,5) önemli, 88’i (%29,5) çok önemli olarak dağılmaktadır. Düşük yaşam giderleri göre 107’si (%33,9) önemsiz, 44’ü (%13,9) az önemli, 76’sı (%24,1) önemli, 89’u (%28,2) çok önemli olarak dağılmaktadır. Evlilik göre 198’i (%54,1) önemsiz, 16’sı (%4,4) az önemli, 47’si (%12,8) önemli, 105’i (%28,7) çok önemli olarak dağılmaktadır. Yakınlarının burada yaşıyor oluşu göre 163’ü (%46,8) önemsiz, 51’i (%14,7) az önemli, 51’i (%14,7) önemli, 83’ü (%23,9) çok önemli olarak dağılmaktadır. Kültürel tarihsel çekicilik göre 187’si (%56,3) önemsiz, 51’i (%15,4) az önemli, 50’si (%15,1) önemli, 44’ü (%13,3) çok önemli olarak dağılmaktadır. Doğal çekicilik göre 210’u (%62,9) önemsiz, 59’u (%17,7) az önemli, 36’sı (%10,8) önemli, 29’u (%8,7) çok önemli olarak dağılmaktadır. İş imkanı olması göre 31’i (%8,2) önemsiz, 12’si (%3,2) az önemli, 96’sı (%25,3) önemli, 240’ı (%63,3) çok önemli olarak dağılmaktadır. Ülkeme kolay ulaşım göre 104’ü (%33,1) önemsiz, 55’i (%17,5) az önemli, 65’i (%20,7) önemli, 90’ı (%28,7) çok önemli olarak dağılmaktadır. Arkadaş tavsiyesi göre 184’ü (%54,8) önemsiz, 55’i (%16,4) az önemli, 53’ü (%15,8) önemli, 44’ü (%13,1) çok önemli olarak dağılmaktadır. Türk halkına sıcak bakılması göre 117’si (%37,0) önemsiz, 45’i (%14,2) az önemli, 49’u (%15,5) önemli, 105’i (%33,2) çok önemli olarak dağılmaktadır. Daha önce yaşamış ve çalışmış olmak göre 148’i (%48,1) önemsiz, 40’ı (%13,0) az önemli, 56’sı (%18,2) önemli, 64’ü (%20,8) çok önemli olarak dağılmaktadır. İyi derecede arapça ya da ingilizce bilmek göre 63’ü (%45,7) önemsiz, 14’ü (%10,1) az önemli, 26’sı (%18,8) önemli, 35’i (%25,4) çok önemli olarak dağılmaktadır.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Tablo 3: Anket Bulguları

Değişkenler	Frekans (n)	Yüzde (%)	Değişkenler	Frekans (n)	Yüzde (%)
İklim Koşulları			Evlilik		
Önemsiz	264	78,1	Önemsiz	198	54,1
Az Önemli	43	12,7	Az Önemli	16	4,4
Önemli	20	5,9	Önemli	47	12,8
Çok Önemli	11	3,3	Çok Önemli	105	28,7
Rahat Yaşam Tarzı			İyi Derecede Arapça Ya Da İngilizce Bilmek		
Önemsiz	79	26,5	Önemsiz	63	45,7
Az Önemli	43	14,4	Az Önemli	14	10,1
Önemli	88	29,5	Önemli	26	18,8
Çok Önemli	88	29,5	Çok Önemli	35	25,4
Düşük Yaşam Giderleri			Daha Önce Yaşamış Ve Çalışmış Olmak		
Önemsiz	107	33,9	Önemsiz	148	48,1
Az Önemli	44	13,9	Az Önemli	40	13,0
Önemli	76	24,1	Önemli	56	18,2
Çok Önemli	89	28,2	Çok Önemli	64	20,8
Yakınlarının Burada Yaşıyor Oluşu			Türk Halkına Sıcak Bakılması		
Önemsiz	163	46,8	Önemsiz	117	37,0
Az Önemli	51	14,7	Az Önemli	45	14,2
Önemli	51	14,7	Önemli	49	15,5
Çok Önemli	83	23,9	Çok Önemli	105	33,2
Kültürel Tarihsel Çekicilik			Ülkeme Kolay Ulaşım		
Önemsiz	187	56,3	Önemsiz	104	33,1
Az Önemli	51	15,4	Az Önemli	55	17,5
Önemli	50	15,1	Önemli	65	20,7
Çok Önemli	44	13,3	Çok Önemli	90	28,7
Doğal Çekicilik			Arkadaş Tavsiyesi		
Önemsiz	210	62,9	Önemsiz	184	54,8
Az Önemli	59	17,7	Az Önemli	55	16,4
Önemli	36	10,8	Önemli	53	15,8
Çok Önemli	29	8,7	Çok Önemli	44	13,1
Burada İş İmkânı Olması					
Önemsiz	31	8,2			
Az Önemli	12	3,2			
Önemli	96	25,3			
Çok Önemli	240	63,3			

Bu faktörler aynı zamanda meslek gruplarına göre karşılaştırılmıştır. Tablo 4’te görüldüğü üzere, meslek ile iklim koşulları ($p=0,426$), düşük yaşam giderleri ($p=0,096$), ülkeme kolay ulaşım ($p=0,097$) ve arkadaş tavsiyesi ($p=0,130$) değişkenleri arasında anlamlı ilişkiler bulunmamıştır. Ancak meslek ile rahat yaşam tarzı ($p=0,021<0.05$), evlilik ($p=0,000<0.05$), yakınlarının burada yaşıyor oluşu ($p=0,044<0.05$), kültürel tarihsel çekicilik ($p=0,025<0.05$), doğal çekicilik ($p=0,009<0.05$), iş imkânı olması ($p=0,035<0.05$), daha önce yaşamış ve çalışmış olmak ($p=0,001<0.05$), Türk halkına sıcak bakılması ($p=0,017<0.05$) ve iyi derecede Arapça ya da İngilizce bilmek ($p=0,007<0.05$) değişkenleri arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Tablo 4: Anket Bulguları

		Lokanta		Oto Tamir Kaynak		Berber Kuaför		Ev Hanımı		Diğer		Toplam		p
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
İklim Koşulları	Önemsiz	36	%81,8	34	%73,9	27	%84,4	46	%75,4	121	%78,1	264	%78,1	X ² =12,251 p=0,426
	Az Önemli	5	%11,4	6	%13,0	2	%6,2	6	%9,8	24	%15,5	43	%12,7	
	Önemli	1	%2,3	3	%6,5	1	%3,1	6	%9,8	9	%5,8	20	%5,9	
	Çok Önemli	2	%4,5	3	%6,5	2	%6,2	3	%4,9	1	%0,6	11	%3,3	
Rahat Yaşam Tarzı	Önemsiz	13	%34,2	8	%20,5	14	%43,8	12	%21,4	32	%24,1	79	%26,5	X ² =23,967 p=0,021
	Az Önemli	5	%13,2	5	%12,8	5	%15,6	6	%10,7	22	%16,5	43	%14,4	
	Önemli	4	%10,5	13	%33,3	4	%12,5	17	%30,4	50	%37,6	88	%29,5	
	Çok Önemli	16	%42,1	13	%33,3	9	%28,1	21	%37,5	29	%21,8	88	%29,5	
Düşük Yaşam Giderleri	Önemsiz	13	%28,3	9	%23,7	14	%40,0	16	%30,2	55	%38,2	107	%33,9	X ² =18,685 p=0,096
	Az Önemli	8	%17,4	3	%7,9	5	%14,3	6	%11,3	22	%15,3	44	%13,9	
	Önemli	5	%10,9	12	%31,6	6	%17,1	15	%28,3	38	%26,4	76	%24,1	
	Çok Önemli	20	%43,5	14	%36,8	10	%28,6	16	%30,2	29	%20,1	89	%28,2	
Evlilik	Önemsiz	35	%79,5	25	%55,6	24	%64,9	17	%23,3	97	%58,1	198	%54,1	X ² =59,274 p=0,000
	Az Önemli	1	%2,3	4	%8,9	2	%5,4	1	%1,4	8	%4,8	16	%4,4	
	Önemli	1	%2,3	8	%17,8	4	%10,8	12	%16,4	22	%13,2	47	%12,8	
	Çok Önemli	7	%15,9	8	%17,8	7	%18,9	43	%58,9	40	%24,0	105	%28,7	
Yakınlarının Burada Yaşıyor Oluşu	Önemsiz	27	%58,7	24	%54,5	21	%58,3	22	%34,4	69	%43,7	163	%46,8	X ² =21,430 p=0,044
	Az Önemli	4	%8,7	10	%22,7	3	%8,3	7	%10,9	27	%17,1	51	%14,7	
	Önemli	5	%10,9	5	%11,4	5	%13,9	10	%15,6	26	%16,5	51	%14,7	
	Çok Önemli	10	%21,7	5	%11,4	7	%19,4	25	%39,1	36	%22,8	83	%23,9	
Kültürel Tarihsel Çekicilik	Önemsiz	26	%63,4	27	%64,3	17	%50,0	27	%47,4	90	%57,0	187	%56,3	X ² =23,341 p=0,025
	Az Önemli	7	%17,1	6	%14,3	3	%8,8	11	%19,3	24	%15,2	51	%15,4	
	Önemli	3	%7,3	6	%14,3	2	%5,9	12	%21,1	27	%17,1	50	%15,1	
	Çok Önemli	5	%12,2	3	%7,1	12	%35,3	7	%12,3	17	%10,8	44	%13,3	
Doğal Çekicilik	Önemsiz	34	%73,9	24	%51,1	26	%74,3	31	%54,4	95	%63,8	210	%62,9	X ² =26,614 p=0,009
	Az Önemli	7	%15,2	9	%19,1	1	%2,9	11	%19,3	31	%20,8	59	%17,7	
	Önemli	1	%2,2	9	%19,1	2	%5,7	12	%21,1	12	%8,1	36	%10,8	
	Çok Önemli	4	%8,7	5	%10,6	6	%17,1	3	%5,3	11	%7,4	29	%8,7	
Burada İş İmkkanı Olması	Önemsiz	4	%7,8	2	%3,6	4	%11,1	11	%16,4	10	%5,9	31	%8,2	X ² =22,276 p=0,035
	Az Önemli	2	%3,9	1	%1,8	0	%0,0	4	%6,0	5	%2,9	12	%3,2	
	Önemli	5	%9,8	17	%30,9	8	%22,2	14	%20,9	52	%30,6	96	%25,3	
	Çok Önemli	40	%78,4	35	%63,6	24	%66,7	38	%56,7	103	%60,6	240	%63,3	
Ülkeme Kolay Ulaşım	Önemsiz	11	%23,9	10	%23,3	13	%48,1	18	%31,0	52	%37,1	104	%33,1	X ² =18,659 p=0,097
	Az Önemli	8	%17,4	12	%27,9	4	%14,8	7	%12,1	24	%17,1	55	%17,5	
	Önemli	7	%15,2	7	%16,3	4	%14,8	13	%22,4	34	%24,3	65	%20,7	
	Çok Önemli	20	%43,5	14	%32,6	6	%22,2	20	%34,5	30	%21,4	90	%28,7	
Arkadaş Tavsiyesi	Önemsiz	25	%61,0	22	%48,9	19	%51,4	40	%62,5	78	%52,3	184	%54,8	X ² =17,551 p=0,130
	Az Önemli	6	%14,6	8	%17,8	3	%8,1	10	%15,6	28	%18,8	55	%16,4	
	Önemli	4	%9,8	10	%22,2	4	%10,8	7	%10,9	28	%18,8	53	%15,8	
	Çok Önemli	6	%14,6	5	%11,1	11	%29,7	7	%10,9	15	%10,1	44	%13,1	
Türk Halkına Sıcak Bakılması	Önemsiz	12	%27,9	17	%38,6	9	%28,1	22	%37,3	57	%41,3	117	%37,0	X ² =24,536 p=0,017
	Az Önemli	4	%9,3	4	%9,1	9	%28,1	7	%11,9	21	%15,2	45	%14,2	
	Önemli	4	%9,3	4	%9,1	3	%9,4	10	%16,9	28	%20,3	49	%15,5	
	Çok Önemli	23	%53,5	19	%43,2	11	%34,4	20	%33,9	32	%23,2	105	%33,2	

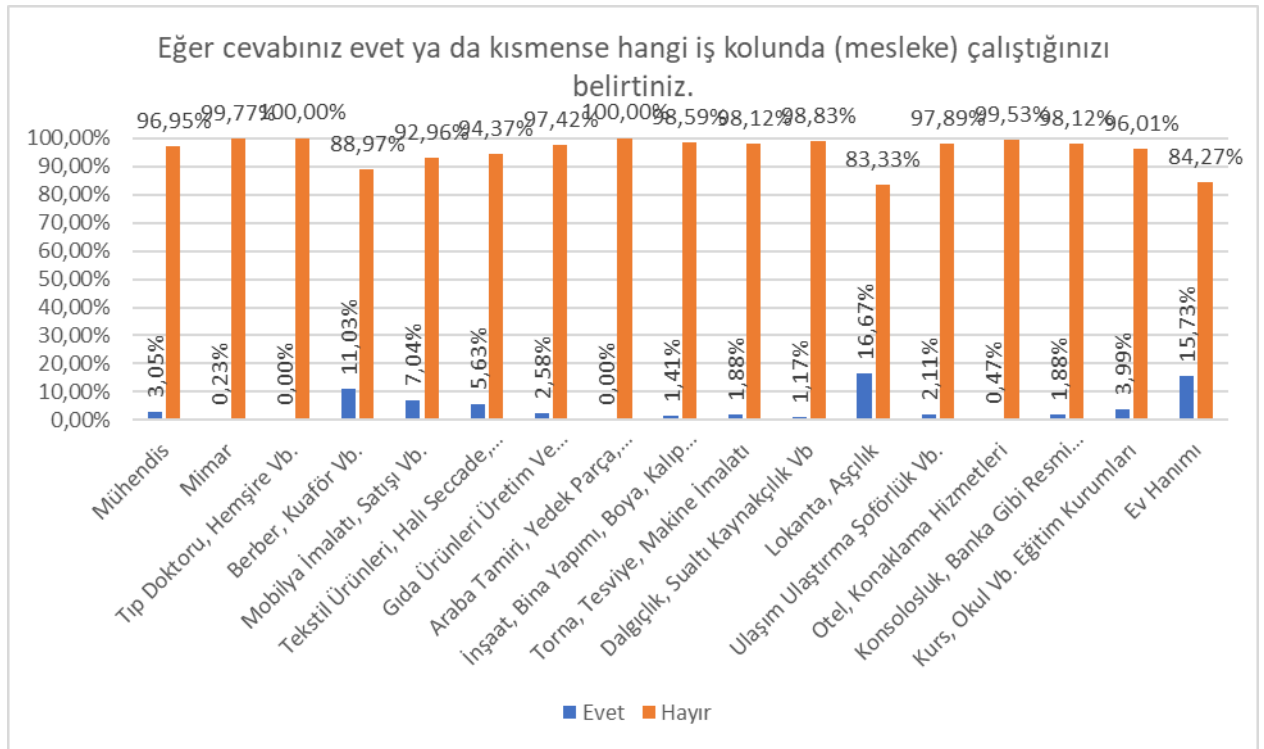
4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

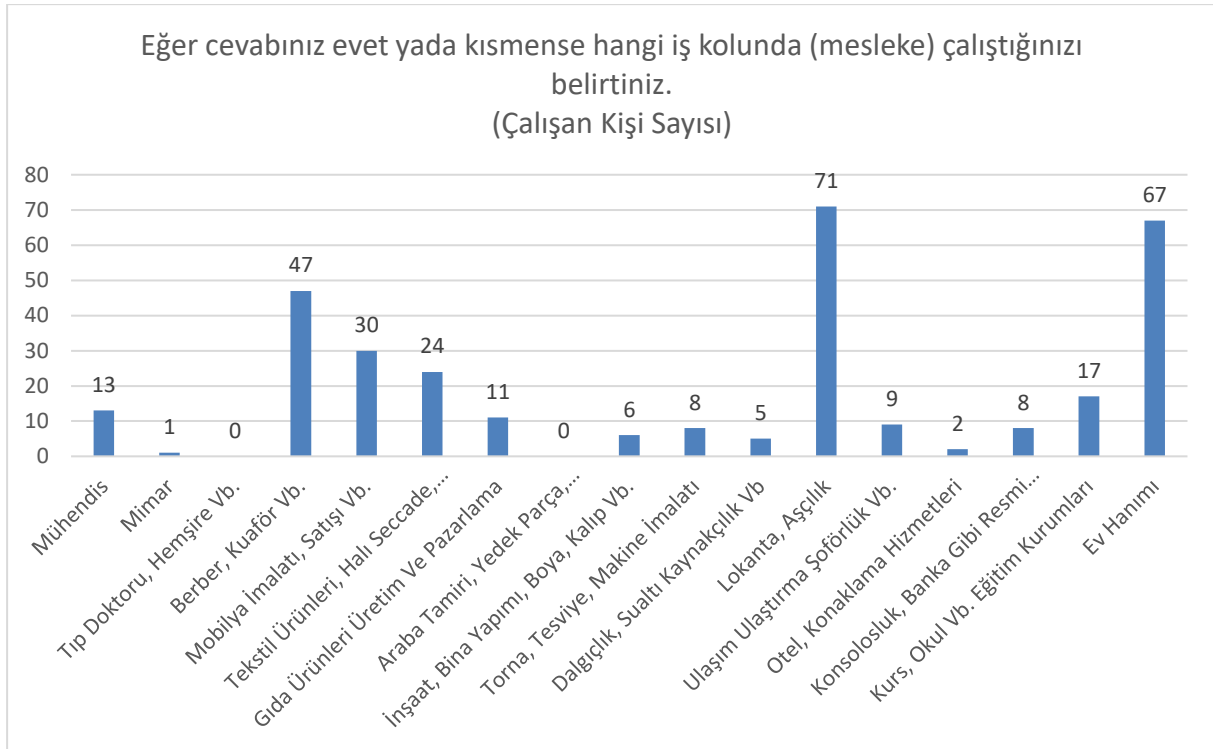

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/TÜRKİYE

Daha Önce Yaşamış Ve Çalışmış Olmak	Önemsiz	12	%32,4	23	%48,9	15	%48,4	31	%53,4	67	%49,6	148	%48,1	$\chi^2=31,940$ $p=0,001$
	Az Önemli	6	%16,2	5	%10,6	2	%6,5	11	%19,0	16	%11,9	40	%13,0	
Önemli	5	%13,5	5	%10,6	2	%6,5	10	%17,2	34	%25,2	56	%18,2		
Çok Önemli	14	%37,8	14	%29,8	12	%38,7	6	%10,3	18	%13,3	64	%20,8		
İyi Derecede Arapça Ya Da İngilizce Bilmek	Önemsiz	4	%18,2	9	%40,9	7	%63,6	14	%60,9	29	%48,3	63	%45,7	$\chi^2=27,296$ $p=0,007$
	Az Önemli	2	%9,1	2	%9,1	0	%0,0	3	%13,0	7	%11,7	14	%10,1	
	Önemli	3	%13,6	3	%13,6	1	%9,1	6	%26,1	13	%21,7	26	%18,8	
	Çok Önemli	13	%59,1	8	%36,4	3	%27,3	0	%0,0	11	%18,3	35	%25,4	

Araştırmanın ikinci aşamasında Cidde şehrindeki 39'u berber, 14'ü bakkal ve gıda sektörü, 11'i mobilya sektörü, 21'i oto tamircileri ve teknik elemanlar, 8'i inşaat sektörü, 4'ü tekstil sektörü, 3'ü ulaşım sektörü ve 8'i ev hanımı olan toplam 108 Türk işletmeci ve eşi ile birebir derinlemesine görüşmeler yapılarak kuruluş yeri seçiminde dikkat ettikleri faktörler, konut yeri seçiminde dikkat ettikleri özellikler, göç ve Cidde'de Türk olmaya ilişkin deneyimleri irdelenmiştir. Nitel verilerin analizi sonucunda onbir ana tema ve kod belirlenmiştir. Ana temalar konum seçiminde tercih edilen özellikler, konut seçiminde dikkat edilen özellikler, Türk işletmelerin tercih edilme nedenleri, Türklere yönelik kimlik algısı, göç hikayeleri, Cidde'nin tercih edilme nedenleri, iletişim sağlama ve dil kullanımı, göçmen Türkler arasındaki etkileşimler, farklı kültürler arasındaki etkileşimler, karşılaşılan problemler ve meslek seçimleri olarak sıralanmaktadır .

Katılımcıların gizliliğini korumak adına katılımcı isimleri kodlanmıştır. Berberler K1-K39, bakkal ve gıda sektörü katılımcıları K40-K53, mobilya sektörü katılımcıları K54-K64, oto tamircileri ve teknik elemanlar K65-K85, inşaat sektörü katılımcıları K86-K93, tekstil sektörü katılımcıları K94-K97, ulaşım sektörü katılımcıları K98-K100 ve ev hanımları K101-K108 arası kodlanmıştır. Bu temalar ve kodlar, bulguları bir bütün olarak özetlemek amacıyla Tablo 5'te verilmiştir:

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabük University, 7-9 October 2022 Karabük/TÜRKİYE

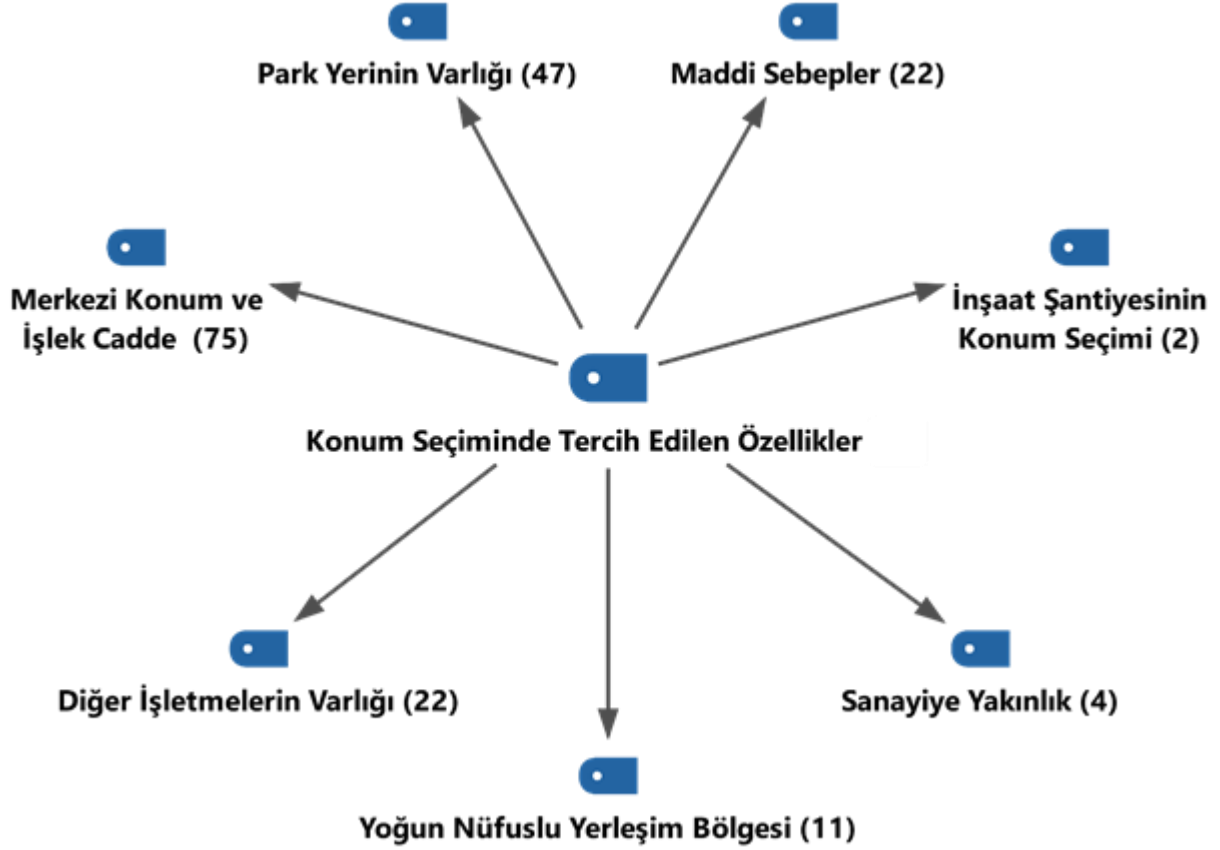
Tablo 5: Tema ve Kodlar

Tema	Kodlar
Konum Seçiminde Tercih Edilen Özellikler	Merkezi konum ve işlek cadde Park yerinin varlığı Diğer işletmelerin varlığı Maddi sebepler Yoğun nüfuslu yerleşim bölgesi Sanayiye yakınlık İnşaat şantiyesinin konum seçimi
Konut Seçiminde Dikkat Edilen Özellikler	İş yerine yakınlık Sosyal çevre İş yeri/lojman Okula yakınlık Maddi sebepler Büyüklük
Türk işletmelerinin Tercih Edilme Nedenleri	Temizlik ve Sağlık Başarılı ve Yetenekli Olma Dekorasyon Müşterilerin Bakımlı Olması Müşteriye Yönelik Olumlu Tutum ve Davranış Türk Kültürü ve Kültürel Yakınlık Referanslar Fiyatlar
Türlere Yönelik Kimlik Algısı	Öfkeli Sevgi ve saygı gösterme Mesleğinde başarılı ve emeği pahalı Temizlik ve hijyen Dürüst ve güvenilir Dakik Gururlu
Göç Hikayesi	Ekonomik nedenler Akraba ve tanıdık aracılığı Umre ve hac aracılığı Siyasi nedenler Kültürel yakınlık
Cidde'nin Tercih Edilme Nedenleri	Denizin varlığı Sosyal yaşam ve çevre

	Okul varlığı Dini nedenler, Maddi nedenler, Özgürlük ve rahatlık Ulaşım Güvenlik
İletişim Sağlama ve Dil Kullanımı	Dil kazanımı ve kullanımında zorluk Başarılı dil kazanımı ve kullanımı
Göçmen Türkler Arasındaki Etkileşimler	Yerleşim bölgesi İletişim ve dayanışma
Farklı Kültürler Arasındaki Etkileşimler	Kültürel farklılıklar Yabancılar ile evlilik Yemekler
Karşılaşılan Problemler	Ekonomik ve iş hayatına ilişkin problemler Türklerin yurda dönmesi Kitle iletişim araçları Yurt ve aile özlemi Kefil problemleri Ulaşım Özel günleri kaçıрма Vize problemleri Siyasi problemler Ötekileştirme
Meslek Seçimleri	Şehir/ülkelere göre meslekler İklimin mesleklere etkisi Kültürün mesleklere etkisi

Konum Seçiminde Tercih Edilen Özellikler Temasına İlişkin Bulgular

Konum seçiminde tercih edilen özellikler ile ilgili görüşler Şekil 4'te görselleştirilmiştir.

Şekil 4: Katılımcıların Konum Seçiminde Tercih Edilen Özelliklere Yönelik Görüşleri

Şekil 4 incelendiğinde konum seçiminde tercih edilen özellikler ile ilgili görüşlerin yedi farklı koda tanımlandığı görülmektedir. Bunlar merkezi konum ve işlek cadde, park yerinin varlığı, diğer işletmelerin varlığı, maddi sebepler, yoğun nüfuslu yerleşim bölgesi, sanayiye yakınlık ve inşaat şantiyesinin konum seçimidir.

Katılımcıların işletme konumunu seçerken merkezi konum ve işlek cadde olmasına dikkat ettikleri görülmüştür. Katılımcılar işlek caddede olmanın reklam açısından kendilerine avantaj sağladığını ve aynı zamanda dışarıdan müşterileri daha kolay çekebildiklerini ifade etmişlerdir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Cidde’de berber dükkanlarının konumu düzgün işlek bir caddede olması lazım.”(K2, Berberler)

“Cidde’de lokantalar işlek cadde köşe olursa daha büyük avantaj ve açılış reklam daha iyi olur.” (K43, Bakkal ve Gıda Sektörü)

“Caddeye yakın olma artı unsur oluyor.” (K63, Mobilya Sektörü)

“Her zaman için ana yola yakın old. için iyi çalışır, dışarıdan müşteri gelir mesela bazen dışarıdan gelenler var.” (K84, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

Katılımcıların işletme konumunun seçerken park yerinin varlığı ile ilgili de yoğunlukla görüş bildirdikleri görülmektedir. Cidde’de toplu taşıma kullanılmadığı için park yerinin oldukça önemli olduğunu vurgulamışlardır. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Park yeri olması lazım. Toplu taşıma yok herkes arabasıyla geliyor.” (K1, Berberler)

“Toplu taşıma olmadığından park yeri çok önemli.” (K49, Bakkal ve Gıda Sektörü)

“Park yeri illaki şart.” (K63, Mobilya Sektörü)

“Park yeri olması lazım tercih ederken yol işlek olması lazım.” (K77, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

Katılımcıların işletme konumunun seçerken diğer işletmelerin varlığı ile ilgili de yoğunlukla görüş bildirdikleri görülmektedir. Katılımcılar arasında diğer işletmelere yakın olmanın avantaj sağlayacağını belirtenler bulunmakla birlikte bu durumun dezavantaj yaratacağını belirtenler de bulunmaktadır. Kendi sektörlerinde diğer işletmelerin varlığının rekabet yaratacağını belirtmişlerdir. Ancak diğer sektörden işletmelerin olması çoğunlukla avantaj olarak görülmektedir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Yan ayna dört beş berber var rekabet iyidir. Her sektörde aynıdır. Hira eskiden berberler sokağıydı doğrudur. Şurada köprü var 6-7 berber var hiçbiri bir sıkıntı yaşamaz. Müşteri berberler sokağı buraya girsem illaki bir berber bulurum boş dönmem.” (K27, Berberler)

“Yan taraf eczane sürekli gelen insanlar var, bu insanlar alında yemek olmasa bile benim restoranımı gördüğü zaman yemek yemek istiyor. Yani konum ve komşuların çok önemli.” (K44, Bakkal ve Gıda Sektörü)

“Yok avantajı olmaz benim gibi Türkler varsa ben mesela 3000 riyale gelir anlaştık gelecek o 2700’e gider daha ucuza, artık tekrar bana gelmez.Ama yanımda kaportacı olmasa, o kişi dönecek benim yanıma gelecek.” (K84, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

Katılımcılar işletme konumunu seçerken maddi sebepler ile ilgili de yoğunlukla görüş bildirmişlerdir. Kiraların konuma göre farklılık gösterdiğini ifade etmişlerdir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Kira fiyatları yer seçiminde etkili oluyor. Daha önceki salonumda tahliyedeydi orası 100.000 riyaldi. Burası 270000 riyal.” (K4, Berberler)

“Kiralara fark ediyor. Daha önce burası tek mağazaydı. İdare değişti. Eskiden 5800 kira ödüyordük 10400 riyal yüzdelikle iki mağazaya kira ödüyoruz. 3900 bir taraf bu tarafı 6900 gibi ona göre yüzdeliği de koyuyorlar. Bu kapıda sağ sol kapiya yakın caddeden giriş kapının yanındasın kira da fazla oluyor.” (K62, Mobilya Sektörü)

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

“Her zaman ön caddedeki dükkan sahiplerine sorarlar zaten kiraları da fark ediyor Yani ön cadde ve arkası veya ortası fiyatlar değişiyor. Şöyle söyleyeyim en az %25 daha farklı oluyor.” (K75, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

Katılımcıların işletme konumunu seçerken yoğun nüfuslu yerleşim bölgesi olmasına dikkat ettikleri *görülmektedir*. Özellikle gelir seviyesinin yüksek olduğu yoğun nüfuslu bölgeleri tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Berber konumu önemli nüfus yoğunluğu olması lazım.” (K2, Berberler)

“Biz Türk berberleri olarak yer seçimi yapıldığı zaman gelir düzeyinin yüksek olduğu kalabalık semt seçiyoruz.” (K33, Berberler)

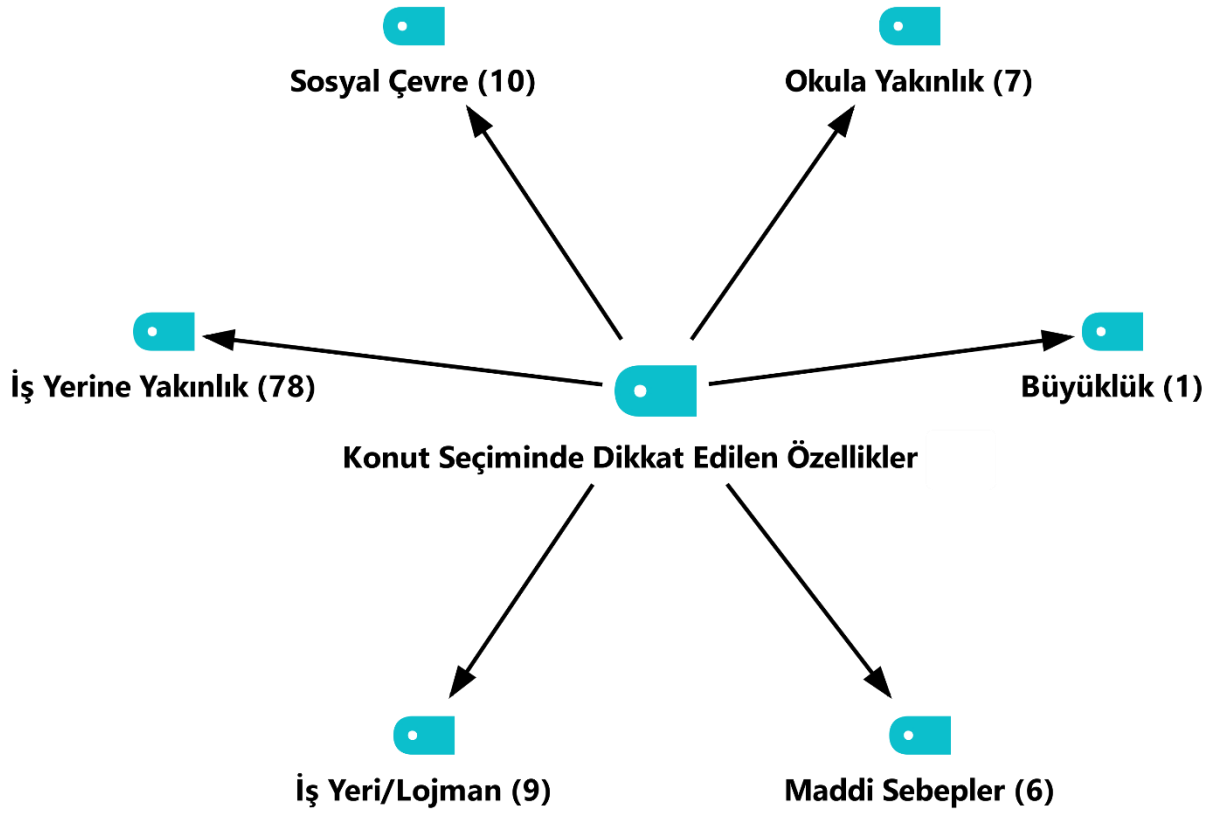
Katılımcılar tarafından işletme konumunu seçerken tercih edilen diğer özellikler ise sanayiye yakınlık ve inşaat şantiyesinin konum seçimi olarak tanımlanmıştır. Oto tamircileri ve teknik elemanlar grubunda bulunan katılımcı sanayiye yakın olmaları gerektiğini ifade etmiştir. Buna ek olarak, inşaat sektöründe bulunan katılımcı, şantiye seçiminde şantiyenin başlangıç ve gidiş noktalarının ortasında olmasına dikkat edildiğini vurgulamıştır. Bazı katılımcıların bu konular ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Oto tamir atölyesi hava yastığı ile uğraşıyorum. Benim sanayiye yakın olmam lazım. Ana sektör oto tamiri, yan sektör hava yastığı yakın olması lazım. Bizim meslekler birbirine bağlı kaportacı tamirciyi, elektrikçiyi çalıştırır. Atölyelerin sanayide olması yakın olması lazım.” (K66, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“Şantiye seçiminde orta yer olmasına gidiş ve başlangıç noktasına ve işimize ulaşım noktası önemli. Burası sabit bir şantiye yer değiştirmiyor.” (K88, İnşaat Sektörü)

Konut Seçiminde Tercih Edilen Özellikler Temasına İlişkin Bulgular

Konut seçiminde tercih edilen özellikler ile ilgili görüşler Şekil 5’te görselleştirilmiştir.

Şekil 5: Katılımcıların Konut Seçiminde Dikkat Edilen Özelliklere Yönelik Görüşleri

Şekil 5 incelendiğinde konut seçiminde dikkat edilen özellikler ile ilgili görüşlerin altı farklı koda tanımlandığı görülmektedir. Bunlar; iş yerine yakınlık, sosyal çevre, iş yeri/lojman, okula yakınlık, maddi sebepler ve büyüklüktür.

Katılımcılar yaşayacakları konutu seçerken yoğunlukla iş yerine yakınlığı göz önünde bulundurduklarını ifade etmişlerdir. Böylece yolda daha kısa zaman geçirerek zaman tasarrufu sağladıklarını ve acil bir durumda veya istedikleri takdirde evlerine daha kolay ulaşabildiklerini ifade etmişlerdir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Evim iş yerine yakın yürüyerek gidip gelebiliyorum. Sürekli gidip gelme imkanı kahvaltı için öğle yemeği için. Gün içinde hareket oluyor. Elbette bir sorun olduğunda anında yetişme de önemli.” (K7, Berberler)

“Konut iş yeri olarak ulaşımdan dolayı iş yerlerine yakın yerler tercih ediyorlar. Cidde de her semtte ve her yerde toplu taşıma sistemi var. Herkes işe araba ile gitmek zorunda. Ev iş yerine yakın olma sebebi Allah korusun çocuk rahatsızlanınca yakında yardım edecek kimse olmayınca. Öğlen dinlenme saatlerinde evde olabilmek için.” (Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“Benim evim iş yerine çok yakın 5 dakika. Çocuklar için Allah korusun hemen ulaşabilmek için. Burası Türkiye gibi değil bir şey olursa konu komşu yetişmiyor. Trafığe de takılmamak adına ve ben taşınmayı sevmeyen bir insanım.” (K90, İnşaat Sektörü)

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Katılımcılar yaşayacakları konutu seçerken aynı zamanda sosyal çevreye dikkat ettiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılar akrabalarının ve arkadaşlarının buldukları çevrelerde yaşamayı tercih etmişlerdir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Refah düzeyimiz değişince daha büyük ev ve daha çok Türk bulunan yer düşünerek ev değiştirdik. Bu mahallede tanıdık arkadaş eş dost çok.” (K41, Bakkal ve Gıda Sektörü)

“Eşimin ailesi buraya yakın oturduğu için tercih ettim.” (K65, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“O zamanlar aynı binada oturan birkaç Türk ailesi vardı. Onlarla aynı apartmana yerleşmeyi tercih ettik. Aradan birkaç yıl geçtikten sonra büyük kızımı yine burada çalışan bir Türk ile evlendirdim. Onlar evlendikten sonra 2005 yılında damadımın çalıştığı yere daha yakın olan bir eve taşındık.” (K87, İnşaat Sektörü)

Katılımcılar aynı zamanda iş yeri/lojmanda kaldıklarını ifade etmişlerdir. Özellikle bekar katılımcılar iş yeri tarafından sağlanan lojmanlarda veya iş yerinde kaldıklarını ifade etmişlerdir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Lokantanın kendisi işçi evi tutmuştu.” (K46, Bakkal ve Gıda Sektörü)

“İlk geldiğimde atölyede kalıyordum. Ustam Türktü.” (K73, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“Şirkette kalıyorum. Ev kirası yok.” (K90, İnşaat Sektörü)

Katılımcılar yaşayacakları konutu seçerken okula yakınlığa da dikkat ettiklerini belirtmişlerdir. Çocuklarının rahat etmesi için okula yakınlığı tercih etmişlerdir. Aşağıdaki katılımcının konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Bazı arkadaşlar çocukları için ev okula yakın olsun, onlar erken çıkmasın diyor.” (K33, Berberler)

“Türkler hep bir semtte kalıyordu. Zamanla dağıldı. Genelde bu dağılım tabii ki okul tarafına oldu.” (K46, Bakkal ve Gıda Sektörü)

“Okula yakın diye bu evi tercih ettik. Çocuklar rahat etsin dedik.” (K97, Tekstil Sektörü)

Katılımcılar tarafından yaşayacakları konutu seçerken dikkat ettikleri özelliklerde ifade edilen diğer konular ise maddi sebepler ve büyüklüktür. Katılımcı, elit semtlerde kiraların yüksek olduğunu ifade etmiştir. Buna ek olarak, büyük aileler evin büyüklüğünü göz önünde bulundurmaktadır. Bazı katılımcıların bu konular ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Türk okulunun bulunduğu alan villa elit yer, orada olması pahalı ama burası uygun servisle gidiyorlar. Burada birçok bölgede servis aracı var.” (K48, Bakkal ve Gıda Sektörü)

“Tercih etme sebepim ailem büyük olduğundan dolayı.4 oğlan 3 kızım var. Bir de kardeşim var. Ev geniş olduğundan tercih ettim. 10 dakikada 8 dakikada yetişiyorum evime. Araba olunca sorun olmuyor.” (K96, Tekstil Sektörü)

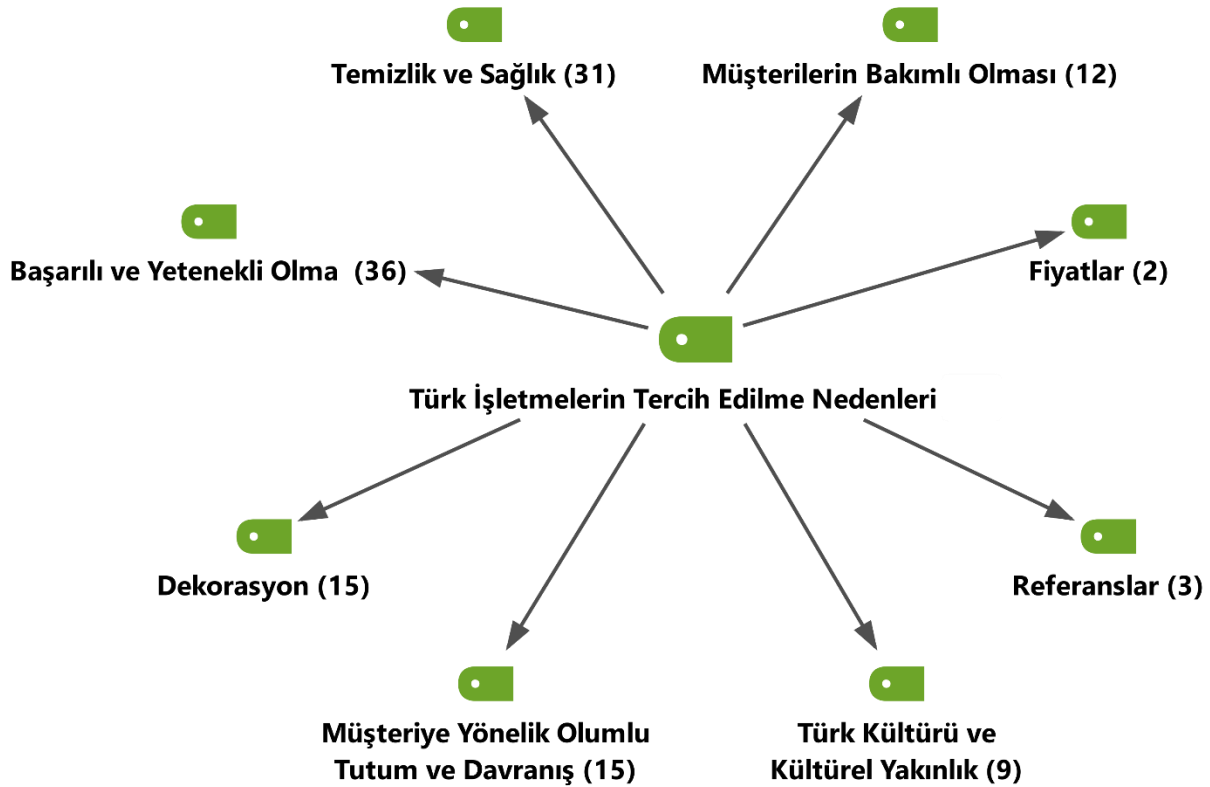
Tablo 2: Konut Seçiminde Dikkat Edilen Özelliklerin Meslek Gruplarına Göre İncelenmesi

Kod Sistemi	Berberler	Bakal ve Gıda Sektörü	Mobilya Sektörü	Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar	İnşaat Sektörü	Tekstil Sektörü	Ulaşım Sektörü	Ev Hanımları
Konut Seçiminde Dikkat Edilen Özellikler								
İş Yeri Yakınlık	●	●	●	●				
Sosyal Çevre								
İş Yeri/Lojman								
Okula Yakınlık								
Maddi Sebepler								
Büyüklik								

Konut seçiminde dikkat edilen özellikler ile ilgili görüşler meslek gruplarına göre incelenmiştir. Katılımcılar yoğunlukla iş yerine yakınlık ile ilgili görüş bildirmişlerdir. Bu konuda berberler, bakkal ve gıda sektörü, oto tamircileri ve teknik elemanlar ve ulaşım sektöründe bulunan katılımcıların yoğunlukla görüş bildirdikleri görülmektedir (Tablo 2).

Türk İşletmelerinin Tercih Edilme Nedenleri Temasına İlişkin Bulgular

Türk işletmelerinin tercih edilme nedenleri ile ilgili görüşler Şekil 6’da görselleştirilmiştir.

Şekil 6: Katılımcıların Türk İşletmelerinin Tercih Edilme Nedenlerine Yönelik Görüşleri

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Şekil 6 incelendiğinde, Türk işletmelerinin tercih edilme nedenlerine yönelik görüşlerin sekiz farklı koda tanımlandığı görülmektedir. Bunlar; ; temizlik ve sağlık, başarılı ve yetenekli olma, dekorasyon, müşterilerin bakımlı olması, müşteriye yönelik olumlu tutum ve davranış, Türk kültürü ve kültürel yakınlık, referanslar ve fiyatlardır.

Katılımcılar Türk işletmelerin tercih edilme nedenlerinde yoğunlukla başarılı ve yetenekli olma ile ilgili görüş bildirmişlerdir. Türklerin kalite ve yetenekleriyle tanınmış olduklarını ifade etmişlerdir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Türk malı kaliteli olduğu için istek Türk malıdır.” (K54, Mobilya Sektörü)

“Türkler daha çok tanınmış daha profesyoneller. Onun için Türkleri tercih ediyorlar.” (K10, Berberler)

“Mutfağımız dünyanın en iyi mutfağı herkes biliyor.” (K42, Bakkal ve Gıda Sektörü)

Katılımcılar Türk işletmelerin tercih edilme nedenlerinde yoğunlukla temizlik ve sağlık ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Türklerin temiz ve titiz olarak bilindiğini ifade etmişlerdir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“(Türkün) işi temizdir.” (K54, Mobilya Sektörü)

“Türkler hijyen olarak daha temiz ve tercih edilme sebebi hakkında; bu konu çok önemli ve tercih edilme sebebimiz. Ter kokusu ile işten bile çıktılar. Türkler gelince tanımadan bile olsam bu konuda gelenleri uyarıyordum. Elimizden iğrenmeden alıp yiyebiliyorlar. Ama diğerlerinden öyle değil.” (K16, Berberler)

“Bizi daha temiz biliyorlar.” (K43, Bakkal ve Gıda Sektörü)

Katılımcılar Türk işletmelerin tercih edilme nedenlerinde dekorasyon ile ilgili görüş bildirmişlerdir. Her şeyden önce işletmenin dekoruna önem verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Dekorunun güzel olması gerekiyor.” (K21, Berberler)

“Dekor dikkat edilmesi gerekiyor. Görsellik önce. Sonra yemek geliyor.” (K48, Bakkal ve Gıda Sektörü)

“Mevki olarak değil de yani dizayn olarak olabilir. İş yerinin güzel görünmesi için temiz olması müşterinin cazibesine daha iyi geliyor.” (K75, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

Katılımcılar Türk işletmelerin tercih edilme nedenlerinde müşteriye yönelik olumlu tutum ve davranış ile ilgili görüş bildirmişlerdir. Müşterilere karşı saygılı davrandıklarını ifade etmişlerdir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Biz çekirdekten yetiştiğimiz için müşteri her zaman haklıdır. Burada her millettten insan var. Ekmek tekemize saygı gösteriyoruz. Çok uzun yıllardır elemanlarımızla beraberiz salonumuz bir aile gibi gelen müşteriler de bunu söylüyor burada çok rahat ediyoruz diyorlar.” (K4, Berberler)

“Ben buraya ilk geldiğimde sinirliydim falan şimdi müşteri haksız olsa bile susuyoruz, çünkü sonuçta bizde bir kaide vardı müşteri her zaman haklıdır diye, onun dışında bazı şeyler olduğu zaman susmak zorundayız. Çünkü kendi ülkemizde değiliz, misafiriz. Misafirsek bazı şeylere uyum sağlayacağız. Susmak gerekiyor.” (K44, Bakkal ve Gıda Sektörü)

“Her türlü mesleği edinen yetenekli ve her işi bilen insanlarız ve en iyi şekilde yapmaya çalışıyorlar. Bize güveniyorlar. Çalışırken elimizden geldiğince herkesle iyi geçinmeye çalışıyoruz. Çünkü yaşadığımız ortamda Türk Hintli Endonezyalı her kültürden insanlar var.” (K108, Ev Hanımları)

Katılımcılar Türk işletmelerin tercih edilme nedenlerinde müşterilerin bakımlı olması ile ilgili görüş bildirmişlerdir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Burası büyük şehir olduğu için sürkülasyon fazla olduğu için fiyatlar daha fazla. İnsanların ekonomisinin daha iyi olmasından dolayı daha bakımlılar.” (K14, Berberler)

“Burada saç sakal boyası müşterisi çok ve istenen bir şey.” (K31, Berberler)

Katılımcılar Türk işletmelerin tercih edilme nedenlerinde Türk kültürü ve kültürel yakınlık ile ilgili görüş bildirmişlerdir. Cidde halkının Türk dizilerine, yemeklerine ve kültürüne ilgili olduklarını ifade etmişlerdir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Daha önce Türk bayrağı asıyorduk.ilk başlarda asmadım. Türk olduğum için gelmelerini istemedim. Biz biz olduğumuz için yani Türk olduğumuz gelen çok kişi var.farklı düşünenlerden dolayı bayrak asmadım.” (K5, Berberler)

“Türk dizilerine özellikle Osmanlı dizilerine bağlılıkları var.” (K36, Berberler)

“Yemek kültürümüz yakın dolma vb. Türk yemeklerini sevmeyen Ortadoğu vatandaşı yok. Bir döner sandviç bile otogarda yediklerini anlata anlata bitiremezler.” (K100, Ulaşım Sektörü)

Katılımcılar tarafından Türk işletmelerin tercih edilme nedenlerinde ifade edilen diğer konular ise referanslar ve fiyatlardır. Katılımcılar müşterilerin tanıdık tavsiyesi ile tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Buna ek olarak ucuz olduğu için tercih ettikleri belirtilmiştir. Bazı katılımcıların bu konular ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

“Biz bayağı eski zamandan beri burada olduğumuz için eski müşteriler de var. Bazen müşteriler akrabalarına da direk tavsiye ediyor gidip iş yapıyoruz orada.” (K62, Mobilya Sektörü)

“Genelde kişisel tavsiye ile müşteri gelir.” (K11, Berberler)

“Burada insanlar ucuz tercih ediyorlar.” (K48, Bakkal ve Gıda Sektörü)

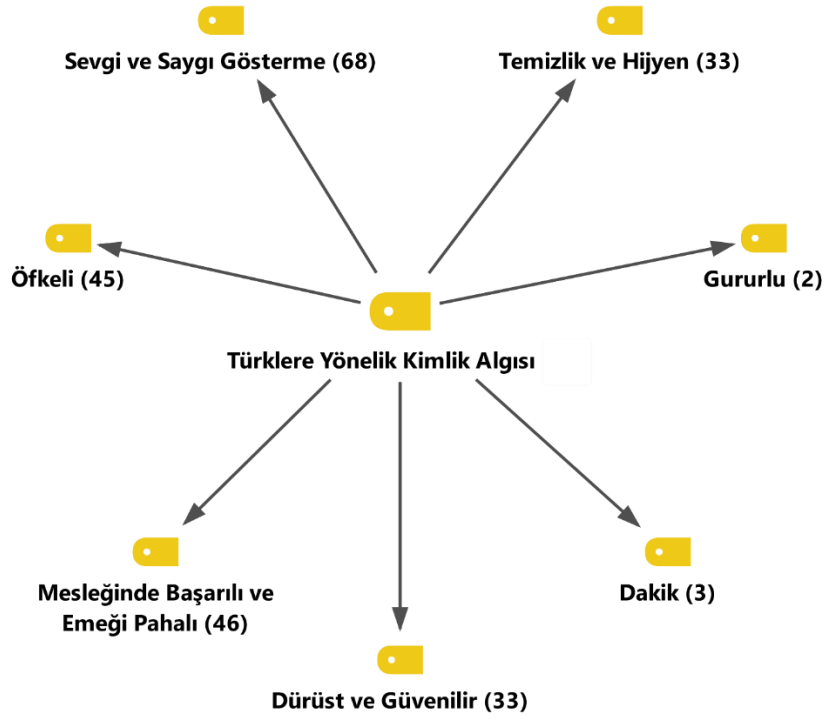
Tablo 3: Türk İşletmelerin Tercih Edilme Nedenlerinin Meslek Gruplarına Göre İncelenmesi

Kod Sistemi	Berberler	Bakkal ve Gıda Sektörü	Mobilya Sektörü	Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar	İnşaat Sektörü	Tekstil Sektörü	Ulaşım Sektörü	Ev Hanımları
✓ Türk İşletmelerin Tercih Edilme Nedenleri								
• Başarılı ve Yetenekli Olma	•	•	•	•	•	•	•	•
• Temizlik ve Sağlık	•	•	•	•	•	•	•	•
• Dekorasyon	•	•	•	•	•	•	•	•
• Müşteriye Yönelik Olumlu Tutum ve Davranış	•	•	•	•	•	•	•	•
• Müşterilerin Bakımlı Olması	•	•	•	•	•	•	•	•
• Türk Kültürü ve Kültürel Yakınlık	•	•	•	•	•	•	•	•
• Referanslar	•	•	•	•	•	•	•	•
• Fiyatlar	•	•	•	•	•	•	•	•

Türk işletmelerin tercih edilme nedenleri de meslek gruplarına göre incelenmiştir. Buna göre berberlerin başarılı ve yetenekli olma, temizlik ve sağlık, dekorasyon, müşteriye yönelik olumlu tutum ve davranış ve müşterilerin bakımlı olması konularında yoğunlukla görüş bildirdikleri görülmektedir (Tablo 3).

Türlere Yönelik Kimlik Algısı Temasına İlişkin Bulgular

Türlere yönelik kimlik algısı ile ilgili görüşler Şekil 7’de görselleştirilmiştir.

Şekil 7: Katılımcıların Türklere Yönelik Kimlik Algısına Yönelik Görüşleri

Şekil 7 incelendiğinde, Türklere yönelik kimlik algısına yönelik görüşlerin yedi farklı koda tanımlandığı görülmektedir. Bunlar; öfkeli, sevgi ve saygı gösterme, mesleğinde başarılı ve emeği pahalı, temizlik ve hijyen, dürüst ve güvenilir, dakik ve gururludur.

Katılımcılar yoğunlukla Türklere sevgi ve saygı gösterildiğini ifade etmişlerdir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Halk genelinde bizi seviyorlar.” (K98, Ulaşım Sektörü)

“Türk demek seviyorlar genelde. Eski komşularımız bizden çok memnunar hala üzülüyorlar gittiğimize. Bizi çok seviyorlar.” (K94, Tekstil Sektörü)

“Müthiş bir sevgi var, halktan da müthiş bir sevgi var. Halkın %98’i Türklere karşı ayrı bir duygusu var.” (K68, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

Katılımcılar yoğunlukla Türklerin öfkeli olarak görüldüğünü belirtmişlerdir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Bizim için karşıma çıkan kelime Dem Har kanı çok ateşli anında sinirlenen dinlemeden parlıyor diyorlar.” (K98, Ulaşım Sektörü)

“Çok sinirlisiniz. Türklerin kanı hızlı diyorlar. Öfkeliniz diyorlar.” (K77, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“Türkler çok öfkeli diyorlar.” (K92, İnşaat Sektörü)

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Katılımcılar yoğunlukla Türklerin mesleğinde başarılı ve emeği pahalı kişiler olarak görüldüklerini ifade etmişlerdir. Türklerin mesleklerinde başarılı görüldüğü, Türk mallarının kaliteli ancak pahalı bulunduğu belirtilmiştir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“İşini sağlam yapıyorlar görüyorlar Türkler için. Made in Turkey deyince kaliteli gözüküyor alıyor Türkler. Çin malı istemiyorlar.” (K96, Tekstil Sektörü)

“Türk deyince; işini sağlam dört dörtlük yapan, emeği pahalı ama güzel yapan.” (K73, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“Türkler işini dört dörtlük yapan emeği pahalı, temiz.” (K20, Berberler)

Katılımcılar Türklerin temiz ve hijyenik görüldüğünü belirtmişlerdir. Müşteriler tarafından temiz ve titiz olarak bilindiklerini ve bu konuda sıklıkla övgü aldıklarını da vurgulamışlardır. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Türkleri temiz görüyorlar.” (K67, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“Temizlik bizde özümüzden gelir.” (K55, Mobilya Sektörü)

“Temiz titiz biliyorlar.” (K24, Berberler)

Katılımcılar aynı zamanda Türklerin güven veren, dürüst ve sözünde duran kişiler olarak görüldüklerini ifade etmişlerdir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Zaman konusunda söz verirse sözünde duran bugünün işini yarına sallamayan.” (K100, Ulaşım Sektörü)

“Genellikle Türkler dürüst, hırsızlık yapmaz, kimsenin hakkını yemezler.” (K67, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“Türkler diyince aklarına güven gelir. İşine en sadık ve en güvenilir yabancı olarak Türkler gelir.” (K7, Berberler)

Bunlara ek olarak, katılımcılar Türklerin dakik ve gururlu kişiler olarak görüldüklerini ifade etmişlerdir. Bazı katılımcıların bu konular ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Türkler dakiktir.” (K89, İnşaat Sektörü)

“Bizler gururlu insanlarız. İşini yapıp işverenle ters gidince işi bırakıp parasını bile almadan işinde paranda senin olsun deme potansiyelimiz yüksek bizlerde. Gururumuz öncelikli.” (K107, Ev Hanımları)

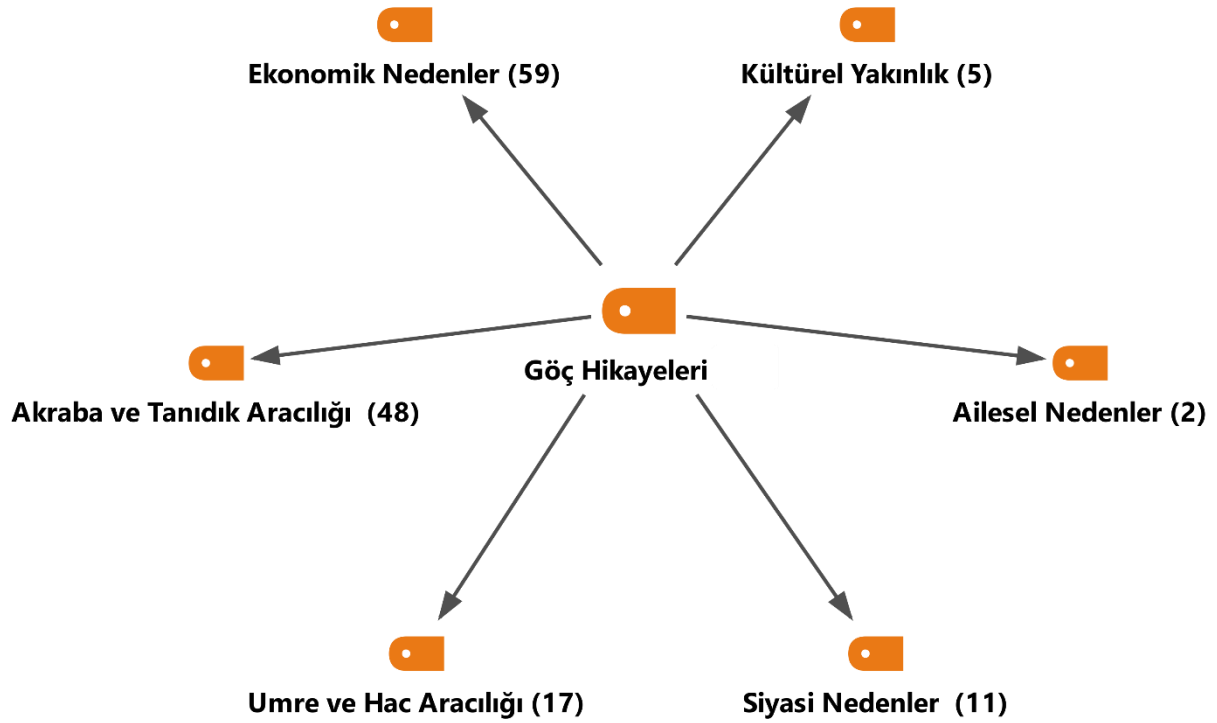
Tablo 4: Türklere Yönelik Kimlik Algısının Meslek Gruplarına Göre İncelenmesi

Kod Sistemi	Berberler	Bakal ve Gıda Sektörü	Mobilya Sektörü	Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar	İnşaat Sektörü	Tekstil Sektörü	Ulaşım Sektörü	Ev Hanımları
Türklere Yönelik Kimlik Algısı								
Sevgi ve Saygı Gösterme	●	●	●	●	●	●	●	●
Öfkeli	●	●	●	●	●	●	●	●
Mesleğinde Başarılı ve Emeği Pahalı	●	●	●	●	●	●	●	●
Temizlik ve Hijyen	●	●	●	●	●	●	●	●
Dürüst ve Güvenilir	●	●	●	●	●	●	●	●
Dakik	●	●	●	●	●	●	●	●
Gururlu	●	●	●	●	●	●	●	●

Türklere yönelik kimlik algısı ile ilgili görüşler de meslek gruplarına göre incelenmiştir. Katılımcı görüşlerinin yoğunlukla sevgi ve saygı gösterme, öfkeli, mesleğinde başarılı ve emeği pahalı, temizlik ve hijyen, dürüst ve güvenilir konuları üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Sevgi ve saygı gösterme ile mesleğinde başarılı ve emeği pahalı konuları ile ilgili berberler ve oto tamirciler ve teknik elemanların; öfkeli, temizlik ve hijyen, dürüst ve güvenilir konuları ile ilgili berberlerin yoğunlukla görüş bildirdikleri görülmektedir (Tablo 4).

Göç Hikayesi Temasına İlişkin Bulgular

Göç hikayesi ile ilgili ifadeler Şekil 8’de görselleştirilmiştir.

Şekil 8: Katılımcıların Göç Hikayesine Yönelik Görüşleri

Şekil 9 incelendiğinde, göç hikayesi ile ilgili altı farklı kod tanımlandığı görülmektedir. Bunlar; ekonomik nedenler, akraba ve tanıdık aracılığı, umre ve hac aracılığı, siyasi nedenler, kültürel yakınlık ve ailesel nedenlerdir.

Katılımcıların göç hikayeleri incelendiğinde, katılımcıların yoğunlukla ekonomik nedenler ile göç ettikleri görülmektedir. Türkiye’de ekonomik problemler yaşamaları ve Cidde’de iş

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

olanaklarının daha fazla olması nedeniyle göç etmişlerdir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Türkiye’de iş sahibi olamamış, batırmış, çıkarmış kişiler buraya gelmiş. Berber vizesiyle tamirci gelebiliyor ve bütün mesleğini burada öğreniyor. Akrabasının yanında çalışarak meslek sahibi olabiliyordu.” (K98, Ulaşım Sektörü)

“Türkiye’de hayat şartları sıkıntılı, zor. O yüzden buraya geldik, yerleştik.” (K71, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“Burada iş olanağı daha fazla diye kuzenim var gel dedi geldim.” (K55, Mobilya Sektörü)

Katılımcıların aynı zamanda yoğunlukla akraba ve tanıdık aracılığıyla göç ettikleri görülmektedir. Katılımcıların çoğunlukla enişte ve amca gibi aile büyüklerinin aracılığıyla veya arkadaş aracılığıyla göç ettikleri görülmüştür. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Burada benim eniştem sayesinde 90 yılında başladı mobilyacılık. Ben de 95’te geldim buraya. İş iyi ve güzeldi o yıllarda.” (K60, Mobilya Sektörü)

“Amcam vesilesiyle 99’da geldim.” (K92, İnşaat Sektörü)

“Biz Türklerin geneli %100 tanıdık tavsiyesiyle geliyor. Şirket üzeri büyük işleri yapan mühendisler gelir. Ama bizim gibiler tandıklarla gelir.” (K9, Berberler)

Katılımcılar umre veya hac aracılığıyla göç ettiklerini ifade etmişlerdir. Çoğunlukla umre veya hac bahanesi ile Suudi Arabistan’a geldiği ve daha sonra orada yaşamaya devam edildiği belirtilmiştir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Eskiden vize yoktu. Umreyle geliyorduk.” (K54, Mobilya Sektörü)

“6 ay gideriz, hacı oluruz, döneriz dedik. 38 sene oldu, halen buradayız.” (K47, Bakkal ve Gıda Sektörü)

Katılımcılar aynı zamanda siyasi nedenler ile göç ettiklerini ifade etmişlerdir. Yaşadıkları yerde yaşanan savaş ve iç karışıklık nedeniyle göç eden katılımcılar bulunmaktadır. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Ben Afganistan Türkmenlerindenim. 9 yaşlarında Afganistan’da annem vefat etti. Ben 15 yaşındayken babam da vefat etti. Anne baba yokluğundan hiç okula gidemedik. Şimdi 49 yaşındayım. Savaş oldu, Ruslar okulumuzu yaktılar. Savaş gelince okulumuz yok üzülüyoruz ondan dolayı. Birinci anne babamız olmadığından, ikinci savaştan dolayı 17 yaşına kadar

kendi başıma hayat geçirmeye başladım. Baktım bizi Rus askerliğine alacaklar. Dinimizi, kendimizi korumak için Pakistan'da muhacirlik yaptık. Günlük hamallık yapmaya başladık. 4 sene çalıştım. Sene 1990'larda 89 civarlarında. Biraz kendime para biriktirip umreye geldim. Burada aylık çalışmaya başladım. Önce seyyar satıcılık yaptım, sonra lokantada çalıştım, sonra başka seccadecide çalıştım. 4 sene sonra oturma izni ikame aldım.” (K96, Tekstil Sektörü)

Katılımcılar tarafından göç nedenlerinde ifade edilen diğer konular ise kültürel yakınlık ve ailesel nedenlerdir. Katılımcılar arasında müslüman ülke olması nedeniyle Suudi Arabistan'ı tercih eden katılımcılar bulunmaktadır. Bazı katılımcıların bu konular ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“İlla ki Arabistan'a gideceğiz, Müslüman ülke olduğu için tercih ettik. Bizim dedelerimiz neresi İslam ülkesiyse oraya koştuk dediler. 1989'da geçtik Arabistan'a.” (K95, Tekstil Sektörü)

“Benim abim cinnet geçirdi, köyde bir elim kaza yaşandı. İki komşumuz ve annemizi rahmetli etti. O üzüntü ile sarsıldık tabii. Abimin peşine düştüm. Kızmadım da tabii çünkü hasta yapacak bir şey yok ve tedavisi için çok uğraştım. Elazığ'da yattı üç sene, üç sene sonra çıktı abim. Serbest bıraktılar fakat abim iyileşmemişti. Her üç ayda bir hastaneye götürüyordum, yatırıyorlardı, birkaç ay kalıyordu hastanede, bırakıyorlardı. O arada da nişanlandım, evlendim. Evlendikten sonra da daha sıkıntılarımız arttı. Maddi olarak değil ama manevi olarak yani hanımımın abimden korkması, abimi eve götürememem. Abim Bursa Orhangazi'de duruyordu ve sık sık geliyordu ya eve götüreceğim ya da iş yerinde bırakacağım. Birgün iş yerinde bıraktım, abim işçilerimi bayağı rahatsız etmişti. Götürdüm hastaneye yatırdım, bayağı bunalmıştım. Eve geldim ertesi günü bir arkadaş Suudi Arabistan'dan telefon etti. 'Bize iki tane iyi kaliteli tornadan anlayın eleman lazım bulup gönderir misin?' dedi. Ben de dedim gönderirim, ben gelirim. Arkadaşım inanmadı ya dedi senin iş yerin var, ben de dedim sen bırak iş yerini ben gelirim. Tabii benim orada gelirim yaklaşık 10000-15000 lirayken ben burda 3500 riyal maaşa geldim. İşte geldik o vesile ile bir sene iki sene çalıştık.” (K68, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

Tablo 5: Göç Hikayelerinin Meslek Gruplarına Göre İncelenmesi

Kod Sistemi	Berberler	Bakkal ve Gıda Sektörü	Mobilya Sektörü	Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar	İnşaat Sektörü	Tekstil Sektörü	Ulaşım Sektörü	Ev Hanımları
✓ Göç Hikayeleri								
• Ekonomik Nedenler	•	•	•	•	•	•	•	•
• Akraba ve Tanıdık Aracılığı	•	•	•	•	•	•	•	•
• Umre ve Hac Aracılığı	•	•	•	•	•	•	•	•
• Siyasi Nedenler	•	•	•	•	•	•	•	•
• Kültürel Yakınlık	•	•	•	•	•	•	•	•
• Ailesel Nedenler	•	•	•	•	•	•	•	•

Göç hikayeleri de meslek gruplarına göre incelenmiştir. Katılımcı görüşleri yoğunlukla ekonomik nedenler, akraba ve tanıdık aracılığı konuları üzerine yoğunlaşmıştır. Ekonomik nedenler ile ilgili berberler, bakkal ve gıda sektörü, mobilya sektörü, oto tamircileri ve teknik

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

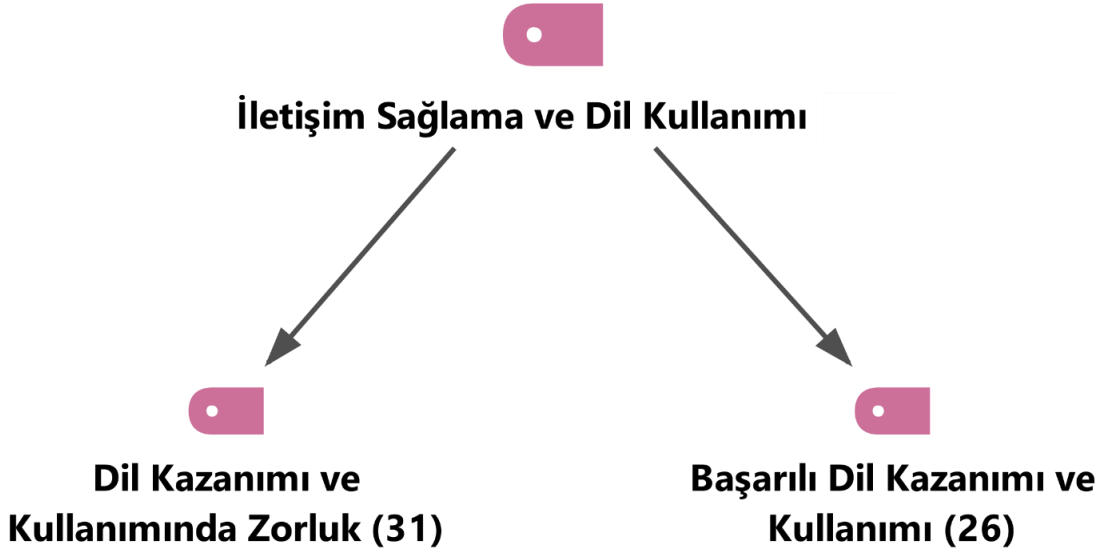
Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

elemanlar ve inşaat sektörü katılımcıları yoğunlukla görüş bildirirken akraba ve tanıdık aracılığı ile ilgili berberler, bakkal ve gıda sektörü ve oto tamircileri ve teknik elemanlar yoğunlukla görüş bildirmişlerdir (Tablo 5).

İletişim sağlama ve dil kullanımı Temasına İlişkin Bulgular

İletişim sağlama ve dil kullanımı ile ilgili görüşlerin 2 farklı kod tanımlandığı görülmektedir. Bunlar; dil kazanımı ve kullanımında zorluk ile başarılı dil kazanımı ve kullanımındadır (Şekil 8).

Şekil 9: İletişim Sağlama ve Dil Kullanımı Temasının Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli

Katılımcılar dil kazanımı ve kullanımında zorluk ile ilgili yoğunlukla görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar Arapça öğreniminde ve kullanımında ilk başlarda oldukça zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılar arasında halen zorluk yaşayanlar bulunmaktadır. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Arapçanın açığını ve utancını çok yaşadım. Burada o dışlanmayla karşılaşmadım ama psikolojikman elinde Arapça yazılı kağıtla geleni okuyamayınca ben kendimden utandım. Arap arkadaşlarım olmadı pek içlerine giremedim. Bu alanda işimle ilgili olan Arapçanın tamamını öğrendim. Başka alanlardaki Arapçayı bilmiyorum.” (K98, Ulaşım Sektörü)

“Ben Arapça bilmediğim için çok zorluk yaşadım. Ben daha önce Arapça bilmediğim için şimdi de çok güzel Arapça konuşuyorum yazmasını bilmem çoğu insan da böyledir.” (K77, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“İlk zaman dil olarak çok sıkıntı çektim. Belli yaştan sonra gelişmiyor olmuyor. Pakistanlıların ve suudilerin konuştuğu arapça baya farklı. Kendimizi idare edebiliyoruz.” (K88, İnşaat Sektörü)

“Biz ilk geldiğimizde pek Arapçamız yoktu. Hatay’daki ile buradaki Arapçanın alakası yok. Buraya gelince duvara çarpmış gibi olduk.” (K7, Berberler)

Katılımcıların bazıları başarılı dil kazanımı ve kullanımı ile ilgili görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar arasında kısa sürede Arapça öğrendiğini belirtenler bulunmaktadır. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Ben çok iyi dinleyiciydim. 1,5 yıllıkken hallettim. Dil öğrenme merakımdan geliştirdim.” (K65, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“Zaman geçtikçe Arapçayı daha iyi konuşmaya başladım çünkü çalıştığım şirketteki çoğu çalışan yabancıydı. Sadece Arapça da değil, İngilizcede de kendimi geliştirdim.” (K87, İnşaat Sektörü)

“Çekirdek kelimeler dediğimiz şive de dahil bir senede hepsini öğreniyoruz.” (K11, Berberler)

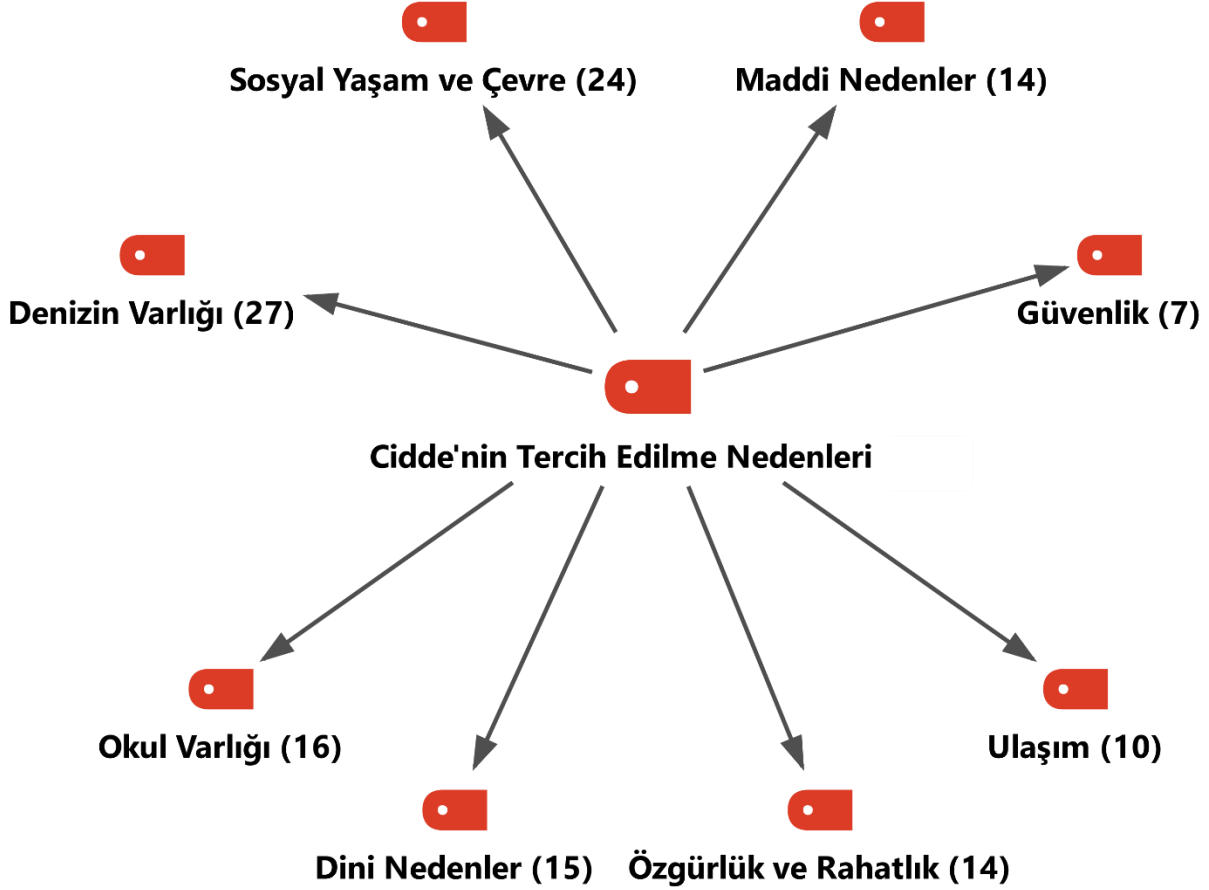
Tablo 7: İletişim Sağlama ve Dil Kullanımının Meslek Gruplarına Göre İncelenmesi

Kod Sistemi	Berberler	Bakal ve Gıda Sektörü	Mobilya Sektörü	Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar	İnşaat Sektörü	Tekstil Sektörü	Ulaşım Sektörü	Ev Hanımları
İletişim Sağlama ve Dil Kullanımı								
Dil Kazanımı ve Kullanımında Zorluk	●	●	●	●	●	●	●	●
Başarılı Dil Kazanımı ve Kullanımı	●	●	●	●	●	●	●	●

İletişim sağlama ve dil kullanımı ile ilgili görüşler de meslek gruplarına göre incelenmiştir. Berberler, oto tamircileri ve teknik elemanlar ve ev hanımlarının dil kazanımı ve kullanımında zorluk ile ilgili; berberler ve oto tamircileri ve teknik elemanların aynı zamanda başarılı dil kazanımı ve kullanımı ile ilgili yoğunlukla görüş bildirdikleri görülmektedir (Tablo 7).

Cidde'nin Tercih Edilme Nedenleri Temasına İlişkin Bulgular

Cidde'nin tercih edilme nedenleri ile ilgili görüşlerin 8 farklı kod tanımlandığı görülmektedir. Bunlar; denizin varlığı, sosyal yaşam ve çevre, okul varlığı, dini nedenler, maddi nedenler, özgürlük ve rahatlık, ulaşım ve güvenlidir

Şekil 9: Katılımcıların Cidde'nin tercih edilme nedenlerine Yönelik Görüşleri

Katılımcılar Cidde'nin tercih edilme nedenlerinde yoğunlukla denizin varlığını vurgulamışlardır. Cidde'nin bu yönden Riyat gibi diğer şehirlerden daha güzel olduğunu belirten katılımcılar bulunmaktadır. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Deniz kenarı var burada.” (K96, Tekstil Sektörü)

“Burada denizin olması.” (K67, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“Deniz önemli benim için. Benim geldiğim yıllarda vavv gelip buraya yaşayayım değildi. Son yıllarda gerçekten güzel oldu. Arabistan'da Cidde'ye Suudi Arabistan'ın Paris'i denir. Riyat'ta deniz yok, havası kuru, buraya deniz için gelirler.” (K107, Ev Hanımları)

Katılımcılar Cidde'nin tercih edilme nedenlerinde aynı zamanda yoğunlukla sosyal yaşam ve çevreyi vurgulamışlardır. Cidde'nin sosyal bir şehir olmasının yanı sıra Türklerin yoğun olarak yaşaması katılımcıların Cidde'yi tercih etmesinde etkili olmuştur. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Cidde güzel bir şehir, sosyal bir şehir.” (K99, Ulaşım Sektörü)

“Cidde'nin cazibesi insanların rahat dolaşması, denizi olması, Türklerin daha çok olması. Cidde'yi farklı seviyorum. Önceden şehir seçme şansım yoktu. Abimin yerleşmesinden dolayı tercih sebebimiz oldu.” (K65, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“Buranın en çok hoşuma giden yanı Türkiyle Kürdüyle Arabıyla aynı sofrayı, aynı evi paylaştık. Burada ayrımcılık yok. Sağ sol yok.” (K72, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

Katılımcılar tarafından okulun varlığı da Cidde'nin tercih edilme nedenleri arasında belirtilmiştir. Okulun varlığı sayesinde aileler Cidde'ye yerleşebilmiştir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Okulun olması gelecek çocuğumuzun planlamasında buradaki okul etkili oldu. Okul olmasaydı çocuklar eğitimimizi Türkiye'de plan yapardık.daha önceki yıllarda 2-3 aile burada kalırdı eşleri Tebuk'te kalırdı. Okul için. Okulun olması burada kalmamızda etkili.” (K50, Bakkal ve Gıda Sektörü)

“Gelen gitmedi Türk aileler çocuğum okulu bitirene kadar kalayım dedi.” (K74, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

Katılımcılar tarafından dini nedenler de Cidde'nin tercih edilme nedenleri arasında belirtilmiştir. Cidde'nin Mekke ve Medine yakınında olması Cidde'yi çekici kılan nedenler arasındadır. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Koronadan önce her ay Kabe'ye ailecek beraber gidiyorduk. Umre yapmaya çocuklarla ya da tek başımıza.” (K96, Tekstil Sektörü)

“Türkiye'deyken Kabe'ye gelince stresim gidiyordu falan. Burada sıkıldığın zaman gidip iki rekat namaz kıldığın zaman rahatlıyorsun, ne bileyim, dünyaya tekrar gelmiş gibi bir duygu var. Bu duygu başka bir duygu, bambaşka bir duygu, sanki bir şey doğmuş gibi.” (K79, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“Dini açısından elbetteki Mekke'nin yakın olması gidip gelmemiz açısından çok iyi. Senelerce ayda 2-3 sefer gidip geliyoruz.” (K46, Bakkal ve Gıda Sektörü)

Katılımcılar tarafından maddi nedenler de Cidde'nin tercih edilme nedenleri arasında belirtilmiştir. Cidde'de iş olanaklarının fazla olduğu ve yaşam koşullarının ucuz olduğu vurgulanmıştır. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Ulaşım araçlarının ucuz oluşu, şuan da bile buradan 10 bin riyale alacağın araba Türkiye'de 100 bin TL. O zamanlar buranın geçimi de kolay ve ucuzdu.” (K68, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“Cidde'nin iş sahası fazla olduğu için tercih ettim.” (K93, İnşaat Sektörü)

“Maaş olarak Cidde Riyat'tan daha yüksek.” (K41, Bakkal ve Gıda Sektörü)

Katılımcılar tarafından özgürlük ve rahatlık da Cidde'nin tercih edilme nedenleri arasında belirtilmiştir. Cidde'de yabancı nüfusun yoğunlukta olduğu ve bu nedenle insanların daha serbest oldukları vurgulanmıştır. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

“Sosyal yaşam olarak kesinlikle Cidde. Cidde’nin artısı yabancıların daha serbest yaşamlarının olması.” (K100, Ulaşım Sektörü)

“Buranın yüzde 70’i yabancı ve daha bir serbestlik var.” (K82, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

Katılımcılar tarafından Cidde’nin tercih edilme nedenleri arasında belirtilen diğer konular ise ulaşım ve güvenlidir. Katılımcılar ulaşım imkanlarının fazla olduğunu vurgulamışlardır. Buna ek olarak, kendilerini emniyetli hissettiklerini belirtmişlerdir. Bazı katılımcıların bu konular ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Cidde Suudi Arabistan’ın kalbi. Ulaşım ve her türlü imkan fazla.” (K45, Bakkal ve Gıda Sektörü)

“Polisler kadın olduğunuz için çok yardımcı oluyor. Kendimi daha emniyetli hissediyorum. Burası daha güvenli.” (K103, Ev Hanımları)

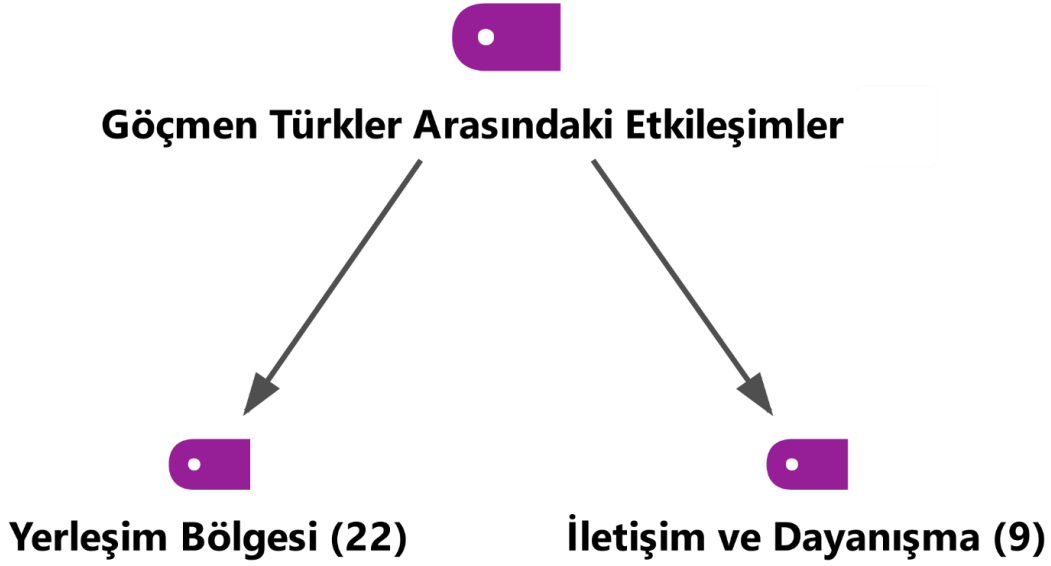
Tablo 6: Cidde’nin Tercih Edilme Nedenlerinin Meslek Gruplarına Göre İncelenmesi

Kod Sistemi	Berberler	Bakal ve Gıda Sektörü	Mobilya Sektörü	Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar	İnşaat Sektörü	Tekstil Sektörü	Ulaşım Sektörü	Ev Hanımları
▼ Cidde’nin Tercih Edilme Nedenleri								
Denizin Varlığı	•	•		•				•
Sosyal Yaşam ve Çevre	•	•		•				•
Okul Varlığı		•		•				•
Dini Nedenler		•		•				•
Maddi Nedenler		•		•				•
Özgürlük ve Rahatlık	•	•		•				•
Ulaşım	•	•		•				•
Güvenlik				•				•

Cidde’nin tercih edilme nedenleri de meslek gruplarına göre incelenmiştir. Katılımcı görüşlerinin yoğunlukla denizin varlığı, sosyal yaşam ve çevre, okul varlığı konuları üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Denizin varlığı ile ilgili berberler, oto tamircileri ve teknik elemanlar ve ev hanımlarının; sosyal yaşam ve çevre ile okul varlığı ile ilgili bakkal ve gıda sektörü, oto tamircileri ve teknik elemanlar ve ev hanımlarının yoğunlukla görüş bildirdikleri görülmektedir (Tablo 6).

Göçmen Türkler Arasındaki Etkileşimler Temasına İlişkin Bulgular

Göçmen Türkler arasındaki etkileşimler ile ilgili görüşlerin 2 farklı kod tanımlandığı görülmektedir. Bunlar; yerleşim bölgesi ile iletişim ve dayanışmadır (Şekil 9).

Şekil 9: Göçmen Türkler Arasındaki Etkileşimler Temasının Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli

Katılımcılar Suudi Arabistan’da yaşayan göçmen Türkler arasındaki etkileşimler ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar yoğunlukla yerleşim bölgesinden bahsetmişlerdir. Aziziya ve Anakeş bölgelerinin Türklerin yoğun olduğu bölgeler olduğunu, eskiden buradaki kahvehanelerde toplandığını, maçlar yapıldığını ve sosyalleşildiğini ifade etmişlerdir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Dayımlar farklı yerlerde Aziziya ve Anakeş bölgesinde yerleşme yerleriymiş. Akşamları özellikle herkes kahvede hafta sonu işten çıkanların hep buluşma noktası gibiydi daha önceden. Yerleşim iş ve evleri o bölgedeydi.” (K98, Ulaşım Sektörü)

“Biz geldiğimiz zaman cidde de müthiş derecede türk vardı, türk çoktu mesela burası enekeş, aziziye bölgesine küçük istanbul deniliyordu. 15-16 tane türk kahvehanesi vardı.” (K68, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“Enakeş ilk Türklerin bulunduğu yer. Güneyspor, Karadenizspor vardı hafta sonları kupa maçları yapardık.” (K58, Mobilya Sektörü)

“Cidde Enakeş mahallesi yok olma sebebi ne yazık ki Suriyede’ki iç savaş o mahalleyi öyle yapan otobüs firmalarıydı. Bize Türkiye’den her şey geliyordu.” (K35, Berberler)

Katılımcılar Suudi Arabistan’da yaşayan göçmen Türkler arasında iletişim ve dayanışmanın olduğunu ifade etmişlerdir. Göçmen Türkler, Türkiye’nin neresinden olursa olsun birbirlerine destek olmaktadır. İhtiyacı olanlar için kendi aralarında para toplanması bu duruma örnek olarak verilebilmektedir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Türkiye’nin neresinden gelen olursa olsun tabak çanak alınıp hoş geldine gidilir. Gelen yalnız bırakılmaz.” (K65, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“3 gün önce bir arkadaşını gönderdik (ilaçlama, tabut ve kargo parası) 13500 riyal tuttu bütün masrafları. 6-7 sene önce bir arkadaşımız vefat etti. 90000 riyal para toplandı.”

Emeklilik parasını yatırdık, emekli olduk. Çocukların hesabına yatırdık kalanını.” (K73, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

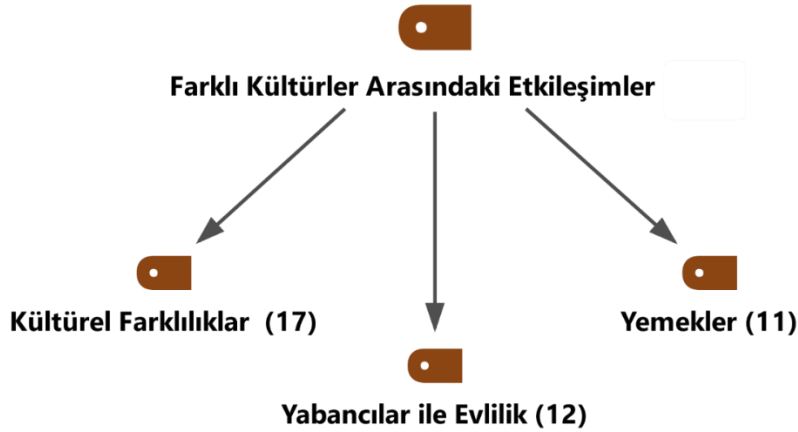
Tablo 8: Göçmen Türkler Arasındaki Etkileşimlerin Meslek Gruplarına Göre İncelenmesi

Kod Sistemi	Berberler	Bakkal ve Gıda Sektörü	Mobilya Sektörü	Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar	İnşaat Sektörü	Tekstil Sektörü	Ulaşım Sektörü	Ev Hanımları
Göçmen Türkler Arasındaki Etkileşimler								
Yerleşim Bölgesi	●	●	●	●	●	●	●	●
İletişim ve Dayanışma	●	●	●	●	●	●	●	●

Göçmen Türkler arasındaki etkileşimler de meslek gruplarına göre incelenmiştir. Buna göre yerleşim bölgesi ile ilgili berberler, bakkal ve gıda sektörü ile oto tamircileri ve teknik elemanlar; iletişim ve dayanışma ile ilgili oto tamircileri ve teknik elemanlar yoğunlukla görüş bildirmişlerdir (Tablo 8).

Farklı Kültürler Arasındaki Etkileşimler Temasına İlişkin Bulgular

Farklı kültürler arasındaki etkileşimler ile ilgili görüşlerin 3 farklı kod tanımlandığı görülmektedir. Bunlar; kültürel farklılıklar, yabancılar ile evlilik ve yemeklerdir (Şekil 10).

Şekil 10: Farklı Kültürler Arasındaki Etkileşimler Temasının Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli

Katılımcılar farklı kültürler ile etkileşimlerine ilişkin de görüş bildirmişlerdir. Yoğunlukla kültürel farklılıkları vurguladıkları görülmektedir. Katılımcılar Cidde’de birçok kültürün birarada yaşadığını vurgulamışlardır. Bu kültür farklılığının getirdiği birtakım problemler de yaşamışlardır. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Değişik adetleri var; toplumda sağdan selamlaşmaya başlanır. Soldan başlarsan ayıplarlar. Termostan çay verirken sol elle doldurulur. Sağ elle verilir. Bir arkadaş kalktıktan sonra gidenin arkasından sigara nargile yakını çok ayıplarlar.” (K69, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“Ben geldiğimde Hintlilerle beraber kalıyordum çok sorun oluyordu. Dış fırçalama sistemleri çok farklıdır. Bizi çok rahatsız ederdi bu alışkanlıkları. Türk toplumu ile buradaki toplum arasında çok fark var. Namazda bile bizde 3 hareket yapınca namazın bozulur derler

bize. Ama burada telefonu çalıyor çıkarıp bakıp meşgule düşürüyor, namaza devam ediyor. Kollarını çemriyor. Kültürlerinde temizlik özelliği yok. Yaşamları çok farklı temizlik çok az.” (K90, İnşaat Sektörü)

Katılımcılar aynı zamanda sıklıkla yabancılar ile evlilik gerçekleştirmişlerdir. Göçmen Türklerin özellikle Endonezyalı veya Filipinli kadınlar ile evlendikleri görülmüştür. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Eşim Endonezyalı, Arapça konuşuyoruz. 3 defa Endonezya’ya gidip geldim. Eşim bana Türk yemekleri yapıyor, ben öğrettim kendisine.” (K80, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“Eşim Filipinli. Suudi havayollarında hostes burada tanıştık. Oraya gitmedim, bu yıl gideceğim. 5 saat fark var. Çok misafirperverler. Türklerle gurur duyuyorlar. Biz Türk bayrağına saygılıyız, hep asıyoruz ve göz önünde bulunduruyoruz, buna şaşırıyor. Onlarda öyle bir şey yok çünkü. Neden her yere Türk bayrağı astığımızı anlam veremiyor.” (K40, Bakkal ve Gıda Sektörü)

Katılımcılar aynı zamanda farklı kültürlere ait yemeklerden bahsetmişlerdir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Yemek kültürü; falafel ailecek çok severiz. Balık çok severiz. Mısırlı ya da Ortadoğulular gerçekten balık pişirmeyi biliyorlar. Soslama ve fırınlamasını çok güzel yapıyorlar. Ben titiz olduğum için dışarda yemek yemeyi sevmem. Türkiye’de ya da diğer ülkede de olsa seçici bir insanım. Mısırlılar tavşanı çok sever. Ördek çok yaparlar. Lahana dolmasını çok güzel yaparlar Mısırlılar. İçine kattıkları baharatlarla kendine has bir lezzeti oluyor.” (K100, Ulaşım Sektörü)

“Kepse burada en çok hoşuma giden. Başka bir şey yok. Türk yemeğinin üzerine yok. O ayrı.” (K80, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“Burada dünyanın her yerinden insanlar var. Yemek kültürünü de beraberlerinde getirmiş elbette. Buradaki kendi sektörümüzde sabah kahvaltıda Hindistanlıların kahvaltı kültüründen yapıyoruz. Reçelli peynir. Çok karıştırılmış yumurta çilbir gibi. Sandeviç. Yemekler meşhur buranın pilav tavuğu var, Rus kebze derler Afganistan’dan gelen. Etili ve tavuklu pilavları var. Pilavı etin kokusundan yiyemezsin. Yapmayı bilmediklerinden bayar bazen. Bu memleketin kendi yemeği yok türkler gibi.” (K81, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

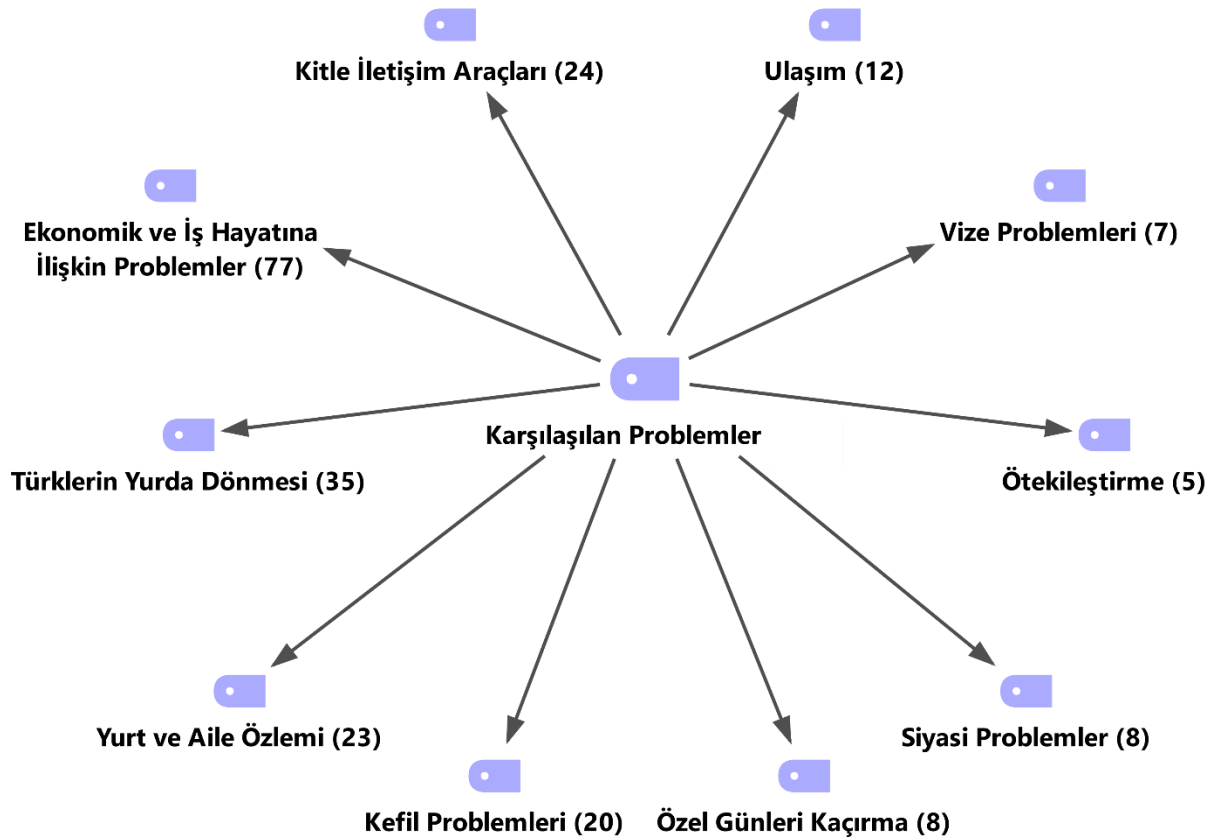
Tablo 9: Farklı Kültürler Arasındaki Etkileşimlerin Meslek Gruplarına Göre İncelenmesi

Kod Sistemi	Berberler	Bakal ve Gıda Sektörü	Mobilya Sektörü	Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar	İnşaat Sektörü	Tekstil Sektörü	Ulaşım Sektörü	Ev Hanımları
Farklı Kültürler Arasındaki Etkileşimler								
Kültürel Farklılıklar								
Yabancılar ile Evlilik								
Yemekler								

Farklı kültürler arasındaki etkileşimler de meslek gruplarına göre incelenmiştir. Buna göre kültürel farklılıklar ile ilgili bakkal ve gıda sektörü, oto tamircileri ve teknik elemanlar ve ev hanımları; yabancılar ile evlilik ile ilgili bakkal ve gıda sektörü ile oto tamircileri ve teknik elemanlar; yemekler ile ilgili oto tamircileri ve teknik elemanlar yoğunlukla görüş bildirmişlerdir (Tablo 9).

Karşılaşılan Problemler Temasına İlişkin Bulgular

Karşılaşılan problemler ile ilgili görüşlerin 10 farklı kod tanımlandığı görülmektedir. Bunlar; ekonomik ve iş hayatına ilişkin problemler, Türklerin yurda dönmesi, kitle iletişim araçları, yurt ve aile özlemi, kefil problemleri, ulaşım, özel günleri kaçıрма, vize problemleri, siyasi problemler ve ötekileştirme (Şekil 11).

Şekil 11: Karşılaşılan Problemler Temasının Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli

Göçmenlerin karşılaştıkları problemler incelendiğinde yoğunlukla ekonomik ve iş hayatına ilişkin problemler ile ilgili görüş bildirdikleri görülmektedir. Katılımcılar ilk zamanlarda Cidde'de yaşamın oldukça ucuz olduğunu, alım gücünün yüksek olduğunu ifade etmişlerdir. Ancak son yıllarda fiyatların artması ile ekonomik sorunlar yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Buna ek olarak, emeklilik şartlarının uygulanmamasından bahsetmişlerdir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Eskiden 500 riyal alışveriş yapan zengin insandı. Şimdi 300-400 ile çıkmanın imkanı yok. Eski daha bereketliydi. Şimdi 25000-40000 riyalılık evlerde oturuluyor. Kiralar, elektrik, benzin çok arttı.” (K65, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“Eskiden daha ucuzdu. Önce kendime 400 riyal harçlık ayırırken şu an aylık 1000 riyal ayırıyorum.” (K90, İnşaat Sektörü)

“Yaşam bayağı ucuzdu, oturum izni 650 liraydı. Şimdi 14 bini buldu. Eskiden çok ucuz para biriktirebiliyorduk, şimdi marketlerde rakamları görüyorsunuz çok pahalı şu an.” (K8, Berberler)

“Burada işçiye emeklilik şartlarının hiç uygulanmıyor olması. Bu bizim için zorluk. Burası hiç emeklilik şartı sunmuyor. Batıda insan gibi yaşanacak ya da bilerek gider. Burada ben 27 yıldır burada çalışıyorum alacağım emeklilik ya da hiçbir kuruluş para yok iç acıtıyor. Gitmeyi düşünüyorum. Aileyi göndermeyi düşündüm ama çocuğumun okulunu bekliyorum bazen hayatın güzellikleri ödeyeceğiniz meblağı örtüyor.” (K41, Bakkal ve Gıda Sektörü)

Katılımcılar son yıllarda Türklerin yurda geri dönme eğiliminde olduklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılar Cidde’de yaşanan ekonomik problemler nedeniyle Türklerin yurda geri dönme eğiliminde olduğunu ifade etmişlerdir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Babam ailem hep gittiler. Geçen sene çocuk ikame parasından dolayı geçen sene yolcu ettim onları, ben kaldım burada.” (K85, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“Eskiden mimarlarımız çoktu. Gözünü kapat elini uzat bir Türk yakalarsın derlerdi Suudiler. Şu anda kalmadı. Burada durumlar değişti, gelir düştü, insanlar kazanmıyor veriyor o şekilde herkes Türkiye’ye gitti.” (K58, Mobilya Sektörü)

“Sivas Sarıyer köyündenim. 250 hane köyümüz vardı. 240 kişi burada çalışıyordu. Bir gelen kişi o onu getirdi o onu getirdi. 2009’dan sonra gitme başladı. 2010’a kadar geri dönüşler oldu, şartlar değişti.” (K93, İnşaat Sektörü)

Katılımcılar özellikle göç ettikleri ilk yıllarda kitle iletişim araçları ile ilgili problemler yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılar özellikle göç ettikleri ilk yıllarda Türkiye ile iletişim kurmak adına jetonlu telefonlar, mektup ve kasetler kullandıklarını ifade etmişlerdir. Türk gazetesi ve Türk kanallarını bulamadıklarını belirtmişlerdir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Aramada tık tık tık jeton düşerdi. Sıcaklarda sıra beklerdik. Konuşalım diye bazıları emirlerden telefon alıp dakikası 5 riyale görüşürdü. Biz evlendiğimizde 2000’li yıllarda 30-32 riyaldi. Şimdi 200 riyali geçti.” (K65, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“Türk gazetesi yoktu, sonradan oldu.” (K68, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“Sadece postane yoluyla vb. iletişim kurabiliyorduk. Şu an internet olduğu ve telefonlar geliştiği için öyle bir sıkıntı yaşamıyoruz.” (K87, İnşaat Sektörü)

“O zamanlar mektup olayı bayağı kullanılıyordu. Hatta mektup dışında bazen arkadaşlar gidip gelirdi, sesli kaset doldurup gönderirdik.” (K44, Bakkal ve Gıda Sektörü)

Katılımcılar yurt ve aile özlemi ile ilgili de yoğunlukla görüş bildirmişlerdir. Katılımcıların ailelerinden uzak kaldıklarını, onları özlediklerini ve gelecek yıllarda yurda geri dönme isteği içerisinde oldukları görülmektedir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

“Ben de artık Türkiye’ye gitmek istiyorum. Banka borcum olmasa durmam burada.” (K80, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“Allah nasip ederse 3-4 yıl daha buradayız, sonra vatanımıza, ülkemize döneceğiz inşallah.” (K99, Ulaşım Sektörü)

“Biz anne babayla yaşamadık, 13 yılda bir sefer gittim. Yaşlandı, gittiler. O günleri hatırlayınca insan duygulanıyor ve bir neticeye varamıyorsun.” (K102, Ev Hanımları)

Katılımcılar kefil problemleri ile ilgili de yoğunlukla görüş bildirmişlerdir. Sermayeyi veren taraf olursa dahi kararların kefile bağlı olmasından dolayı sorunlar yaşandığı ifade edilmiştir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Burada yabancıların kendi adına iş yeri açması yasak. Suudili bir kefil olmak zorunda. Türkler inşaat işçiliği, müteahhitlik ve atölye tarzı işler tercih ediyorlar sermaye gerektirmeyen işler. Çünkü kefillik sisteminde koyduğun sermayeden hak iddia edemiyorsun.” (K67, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“Burası diğer ülkeler gibi değil. Eskiden kefillikten dolayı istediğimiz gibi gidip gelememe oluyor. Kız kardeşim 1 tane, onun düğününe gidememek beni çok üzdü, 2 gün boyunca ağlamışım susmadan.” (K101, Ev Hanımları)

“Aynı kefile kaldım. 2002’den beri. Kefil ne isterse onu yapıyoruz. Ben burayı büyüteyim diyemezsin. Sermayeyi sen ödesen bile son söz kefilindir. Her şey kefilin.” (K30, Berberler)

Katılımcılar ulaşım ile ilgili de problemler yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Özellikle Körfez ve Suriye savaşından sonra Türk otobüs şirketlerinin otobüsleri kaldırması ile ulaşım da sorunlar yaşanmaya başladığı belirtilmiştir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Körfez savaşına kadar otobüsler çalışıyordu buraya. Körfez savaşından sonra otobüsler yasaklandı. 86’ya kadar zaten bütün hacılar otobüsle geliyordu.” (K68, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“Anakeş otobüslerin kalkış yeri idi. Türk nüfusu azalınca Suriye savaşından sonra otobüs firmaları Güventur, Öztur.. buraya dolu gelip dolu gidiyordu. Ürdün’den, Suriye’den alıp getiriyordu. Otobüs firmaları kapatınca savaştan dolayı buranın hareketliliği kalmadı. Canlılık vardı, 1,5 günde otobüsler gidip gelince güle oynaya gidilip geliniyordu. Bagaj sorun olmuyordu. Suriye’nin faktörü çok büyük.” (K53, Bakkal ve Gıda Sektörü)

Katılımcılar özel günleri kaçırdıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılar düğün ve cenaze gibi önemli zamanlarda Türkiye’de olamadıklarını ifade etmişlerdir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“2009’da abim öldüğünde pasaportlar şirket kasasında ve bayram tatiliydi. 3 kardeş burada gidemedik cenazeye, bu üzücüydü.” (K65, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“Hanımla bazen konuşuyoruz ya diyorum kimsenin düğününe gitmedik, kimse düğünümüze gelemedi. Kimsenin ölüsüne gitmedik, kimse ölümüne gelmeyecek.” (K68, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

Katılımcılar siyasi problemler yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılar Suriye savaşıdan sonra olumsuzluklar yaşamaya başladıklarını ifade etmişlerdir. Buna ek olarak, belediye ve polis tarafından baskılara maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Suriye savaşından sonra otobüs firmaları Türkiye’ye gidiş gelişi kapattılar.” (K51, Bakkal ve Gıda Sektörü)

“Küçük sanayi yıkıldıktan sonra herkes kenar mahallelere taşındı. Her şey normal fakat her gün baskın yemeye başladık. Belediye, polis. İşçiler dayanamadı beni bıraktı.” (K41, Bakkal ve Gıda Sektörü)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer problemler ise vize problemleri ve ötekileştirmedir. Katılımcıların vize almak adına dolandırıcılık ile karşılaştığı görülmüştür. Buna ek olarak, yabancı oldukları için haksızlıklara maruz kalabildiklerini belirtmişlerdir. Bazı katılımcıların bu konular ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Bir Suudili ile anlaştım. Tanıdık çoktu o zamanlar. Bir vize 4000 riyaldı. Peşin verdik 3 gün sonra vize getirecek. Bekledik ben mecbur Türkiye ye dönüş yaptım. Adam dolandırıcı çıktı. Bu işlerde dolandırıcılık eskiden daha çoktu.” (K41, Bakkal ve Gıda Sektörü)

“Olumsuzluğu ecnebisin. Yabancısin. Bir şey olduğu zaman haklı da olsan haksızsin. Sorgusuz sualsiz haksızsin.” (K82, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“Ülkeyle sıkıntı olunca bayrağımı astım hayatta indirmem bazı arkadaşlar bayrağı indir gelmez dediler. Ben de Türk olduğum için gelmiyorlarsa hiç gelmesinler dedim. Ben Türk olduğum için gurur duyuyorum. Hayatta bayrağımı indirmem dedim. Bu tarz düşünen insanlar genelde cahil insanlar. Benim yanıma Türk olduğum için dükkanını kapatırlar dedi ben de kapatırlarsa kapatsınlar dedim ben Türküm bunu değiştiremem.” (K8, Berberler)

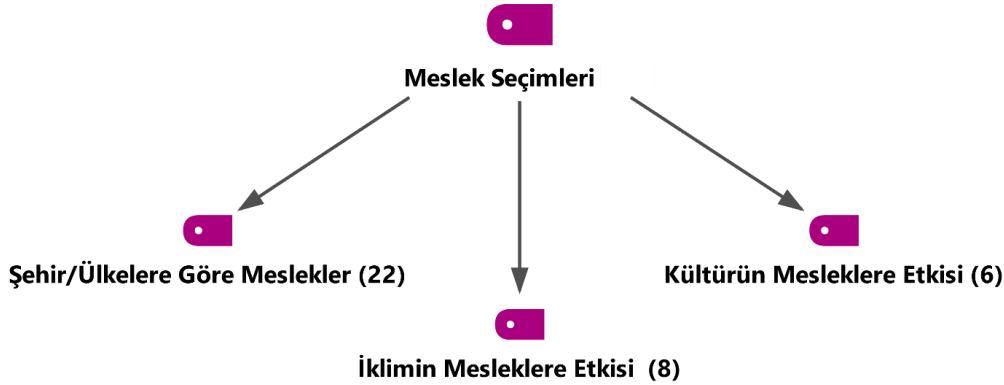
Tablo 10: Karşılaşılan Problemlerin Meslek Gruplarına Göre İncelenmesi

Kod Sistemi	Berberler	Bakkal ve Gıda Sektörü	Mobilya Sektörü	Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar	İnşaat Sektörü	Tekstil Sektörü	Ulaşım Sektörü	Ev Hanımları
✓ Karşılaşılan Problemler								
• Ekonomik ve İş Hayatına İlişkin Problemler	•	•	•	•				
• Türklerin Yurda Dönmesi		•	•	•				
• Kitle İletişim Araçları				•				
• Yurt ve Aile Özlemi				•				
• Kefil Problemleri		•		•				
• Ulaşım				•				
• Özel Günleri Kaçırma				•				
• Vize Problemleri				•				
• Siyasi Problemler				•				
• Öteleştirmeye				•				

Karşılaşılan problemler de meslek gruplarına göre incelenmiştir. Katılımcı görüşlerinin yoğunlukla ekonomik ve iş hayatına ilişkin problemler ile Türklerin yurda dönmesi ile ilgili görüş bildirdikleri görülmektedir. Ekonomik ve iş hayatına ilişkin problemler ile ilgili berberler, bakkal ve gıda sektörü, mobilya sektörü ve oto tamircileri ve teknik elemanlar; Türklerin yurda dönmesi ile ilgili oto tamircileri ve teknik elemanlar yoğunlukla görüş bildirmişlerdir (Tablo 10).

Meslek Seçimleri Temasına İlişkin Bulgular

Meslek seçimleri ile ilgili görüşlerin 3 farklı kod tanımlandığı görülmektedir. Bunlar; şehir/ülkelere göre meslekler, iklimin mesleklere etkisi ve kültürün mesleklere etkisidir (Şekil 12).

Şekil 12: Meslek Seçimleri Temasının Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli

Katılımcılar şehir ve ülkelere göre meslek seçiminin nasıl etkilendiği ile ilgili ifadelerde bulunmuşlardır. Meslek seçimlerinin hem ülkelere hem de Türkiye'nin şehirlerine göre farklılık gösterdiği görülmüştür. Hataylıların yemek sektörüne yönelmesi buna örnek olarak verilebilir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Suudililer uçak tamircisi teknisyeni var ama bir berber gibi işlerde olmaz. Eczacılar %80 Mısırlıdır.” (K69, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“97-98 dönemlerinde Karadeniz ve Antepli vardı inşaat ve sanayici işinde. İç Anadolu’lular inşaat üzerine, Hataylılar koltuk ve yemek üzerine çalışıyorlar.” (K82, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“Cidde’de mobilya endüstrisini Türkler kurmuş.” (K62, Mobilya Sektörü)

“Burada Türkiye’den gelen illere göre dağılım yapılmış gibi. Mesela Sivaslılar inşaat işinde, Hataylılar tabii ki yemek ve berber sektörü üzerine, diğer iller tamirci yönünde.” (K46, Bakkal ve Gıda Sektörü)

Katılımcılar aynı zamanda iklimin meslekler üzerindeki etkisi ile ilgili görüş bildirmişlerdir. Sıcak hava ve nemin meslek seçiminde etkili olduğu görülmüştür. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Sıcak havasından motora baya yük biniyor yani motor arızası daha çok çıkıyor.” (K75, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“Deniz kıyısına yakın yerlerde paslanma çok oluyor. Boyada bile. Havanın nemli olması etkiliyor. Ömrü kısa oluyor. 5 sene sonra tekrar yapman gerekiyor. Nemli oluyor boya dökülüyor. Küf oluyor.” (K92, İnşaat Sektörü)

Katılımcılar aynı zamanda kültürün meslekler üzerindeki etkisi ile ilgili görüş bildirmişlerdir. Suudi Arabistan’da özellikle dışarıda yemek yeme kültürünün bulunması burada Türklerin bakkal ve gıda sektörüne yönelmesine katkı sağlamıştır. Aşağıdaki katılımcının konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Aslında mesele denize gidişle alakalı değil, biraz daha geniş baktığımız zaman yerli halkın kültüründe olan bir şey, belki bu son zamanda daha değişti bu olaylar eskiden daha yoğundu, mesela evde yıkama, yemek yapma olayı çok azdı, yani yok denilecek kadar. Bunların olmayışı, bir aile kültürünün olmayışı, insanları dışarıda yemeğe özendirme olayı yükseldi, bu da bizim için bir avantaj oldu. İnsanlar dışarıda yemek yedikçe restoranlara daha çok ihtiyaç duyuldu. Biz bugün ülkemizde Arabistan deyince, efendim Araplar gerici şeyi falan aklına gelir. Hayır kesinlikle o değil, bugün Suudi Arabistan’ın elinde olan Türkiye’nin elinde yoktur. Dünyadaki bütün markalar, restoran olsun, kahve çeşitleri olsun kendi ülkemizde bulamayız pek. Yani buradaki yaşam rahatlığını Türkiye’de bulamayız. Mesela bir bankamatige bile arabanla yaklaşıyorsun.” (K44, Bakkal ve Gıda Sektörü)

Tablo 11: Meslek Seçimlerinin Meslek Gruplarına Göre İncelenmesi

Kod Sistemi	Berberler	Bakkal ve Gıda Sektörü	Mobilya Sektörü	Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar	İnşaat Sektörü	Tekstil Sektörü	Ulaşım Sektörü	Ev Hanımları
▼ Meslek Seçimleri								
● Şehir/Ülkelere Göre Meslekler		●	●	●	●	●	●	●
● İklimin Mesleklerle Etkisi		●		●				
● Kültürün Mesleklerle Etkisi		●						

Meslek seçimleri ile ilgili görüşler de meslek gruplarına göre incelenmiştir. Buna göre şehir/ülkelere göre meslekler ile ilgili bakkal ve gıda sektörü, mobilya sektörü, oto tamircileri ve teknik elemanlar ile inşaat sektörü; iklimin mesleklerle etkisi ile ilgili oto tamircileri ve teknik elemanlar; kültürün mesleklerle etkisi ile ilgili bakkal ve gıda sektörü katılımcıları

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresel İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

yoğunlukla görüş bildirmişlerdir (Tablo 11). Şekil 13’de araştırmada tanımlanan kodlar kod bulutu olarak görselleştirilmiştir.

Şekil 13: Kod Bulutu

Daha büyük puntolu olarak gösterilen kodlar katılımcılar tarafından daha yoğun olarak kullanılan ifadeleri gösterirken, daha küçük puntolu olan ifadeler, kodların katılımcılar tarafından daha az yoğunlukta kullanıldığını göstermektedir. Buna göre Şekil 13 incelendiğinde, katılımcıların görüşlerinin iş yerine yakınlık, sevgi ve saygı gösterme, ekonomik ve iş hayatına ilişkin problemler gibi konular üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

Sonuç ve Tartışma

Bu araştırmada, Cidde şehrinde yer alan Türk işletmelerinin mekânsal özellikleri coğrafi bir perspektiften incelenmiş ve Türk işletmecilerin deneyim ve görüşleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. İlk olarak Cidde’deki Türk işletmeleri tespit edilerek bunların mekânsal dağılımları görselleştirilmiştir. Araştırmanın birinci aşamasında berber ve diğer meslek gruplarındaki bireylere anket uygulanmıştır. Araştırmanın ikinci aşamasında Türk işletmeciler ile yapılan bireysel derinlemesine görüşmeler sonucunda “konum seçiminde tercih edilen özellikler”, “konut seçiminde dikkat edilen özellikler”, “Türk işletmelerinin tercih edilme nedenleri”, “Türklerle yönelik kimlik algısı”, “iletişim sağlama ve dil kullanımı” ve “göç hikayesi” olmak üzere altı tema belirlenmiştir. Bu bölümde, Cidde’deki Türk işletmelerinin mekânsal dağılımları ve araştırma bulguları literatür doğrultusunda değerlendirilmiştir.

Araştırmada Türk işletmelerinin lokasyon haritası çıkarılmıştır. Bu lokasyon haritasında öncelikle birçok Türk işletmelerinin olduğu göze çarpmaktadır. Suudi Arabistan’da Türkler sermayeyi ortaya koyan ve işletmeleri yürüten kişiler olsalar da yatırımlarını resmi olarak

belgeleyemedikleri ve yasak olduğu için kefiller istedikleri takdirde iş yerlerine ya da mallara el koyabilmektedirler. Bu durum da büyük sermaye isteyen iş yerleri ya da atölyelerin kurulmasını engellemekte ve Türk işletmecilerin atölye tarzı, çok büyük yatırım gerektirmeyen berber dükkânı, lokanta ve kebabçı gibi küçük işletmelere yönelmesine yol açmaktadır. Cidde’de hizmetler sektöründe küçük ölçekli işletmelerinin fazla olması bu durum ile açıklanabilmektedir.

Cidde’deki Türk berber ve kuaför salonlarının işlek caddeler üzerinde konumlandığı görülmüştür. Cidde’nin milletlerarası havaalanı, üniversite, modern liman tesisleri ve yeni açılan otoyollarla Mekke’ye 45 dakika ve Medine’ye 4 saat uzaklıkta olması gibi özellikleri Suudi Arabistan’daki diğer kentlerden önemli sayıda ziyaretçi çekmesi sağlamaktadır (Bilge, 2021). Cidde’nin ulaşım fonksiyonlarından dolayı uluslararası havalimanlarının olması hava ve karayolu ile Cidde’ye giriş noktası ve caddesi olan Hira Caddesinde yüzlerce berber ve lokantaların mekânsal dağılışına ve bu caddenin bu işletmeler tarafından tercih edilmesine yol açmıştır.

Suudi Arabistan’ın yaşam koşulları ve kültürel özelliklerinin de işletmelerin mekân seçimini etkilediği görülmüştür. Deniz kıyısı en önemli regrasyon ve dinlenme alanı olduğu için yemek yeme kültürleri de lokantalardan hazır yemek şeklinde olduğundan, deniz kıyısı sahile gitmeden önce yemek sipariş verilmekte, sipariş hazırlanırken kalan boş zamanı değerlendirmek adına berberlerde saç-sakal bakımı yapılmaktadır. Bu durum, berber ve lokantaların denize gidiş yönünü daha çok tercih etmesine yol açmıştır.

Lokasyon haritasının çıkarılmasından sonra Türk işletmeciler ile bireysel derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerde öncelikli olarak Türk işletmecilerin işletmeleri için konum seçiminde dikkat ettikleri özellikler irdelenmiştir. Türk işletmeciler konum seçiminde tercih ettikleri özellikler incelendiğinde yoğunlukla merkezi konum ve işlek cadde olmasına dikkat ettikleri saptanmıştır. Diğer Türk işletmelerinin varlığının da yoğunlukla işletmeciler tarafından olumlu karşılandığı görülmüştür. Bunlara ek olarak, Türk işletmeciler sıklıkla park yerinin önemini ve maddi nedenleri vurgulamışlardır. Böylece lokasyon haritasında tespit edilen durumlar Türk işletmeciler tarafından yapılan görüşmelerde onaylanmıştır.

Araştırma kapsamında Türk işletmeciler konut seçiminde dikkat ettikleri özellikler de incelenmiştir. Konut seçiminde dikkat edilen faktörlerin incelendiği bir araştırmada katılımcıların en çok önem verdikleri faktörler güneş görmesi, konut fiyatının uygun olması, ulaşım kolaylığı, konutta kullanılan malzeme kalitesi ve otopark varlığı olarak saptanmıştır (Memiş, 2018). Bursa şehrinde yapılan başka bir çalışmada konut seçimini etkileyen en önemli faktörler konutun fiyatı, konuttaki güvenlik önlemleri ve konutun depreme dayanıklılığı olarak saptanmıştır (Tosun ve Fırat, 2012). Yapılan araştırmada ise Cidde’deki Türklerin iş yerine yakınlığı ve maddi sebepleri vurguladıkları görülmüştür. İş yerine yakınlık katılımcılara ulaşım kolaylığı ve zamandan tasarruf sağlamaktadır. Bu bakımdan elde edilen bulgu literatür ile paralellik göstermektedir.

Araştırmada katılımcıların Cidde’deki toplumun Türk kimliği algısı üzerine düşünceleri de irdelenmiştir. Katılımcılar yoğunlukla Türklerin dışarıdan öfkeli algılandıklarını ifade etmişlerdir. Ancak Türklerin saygılı, mesleğinde başarılı, temiz ve hijyenik, dürüst ve

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

güvenilir olarak algılandıklarını da belirtmişlerdir. Bu durum Türk işletmelerinin tercih edilmesini de etkilemektedir. Katılımcılara göre Türk işletmeciler temiz ve başarılı oldukları için tercih edilmektedir. Bunun yanında, dekorasyon, müşterilerin bakımlı olması, müşteriye yönelik olumlu tutum ve davranışlar sergilenmesi ve müşterilerin Türk kültürünü sevmesi ve Türk kültürüne kendini yakın hissetmesi de Türk işletmeciler tercih edilme nedenleri olarak saptanmıştır. Bu durum Cidde'deki toplumun Türklere yönelik olumlu bir tutum içerisinde olduğunun göstergeleridir.

Göçmenlerle yapılan birçok çalışmada göçmenlerin yaşadıkları sorunlar ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmalarda göçmenlerin dil bariyeriyle karşılaştıkları vurgulanmıştır (Ahmed vd., 2017; Toppelberg ve Collins, 2010) Aynı zamanda dil sorununun göçmenlerin topluma adaptasyonunu geciktirdiği bilinmektedir (Ünal vd., 2018). Yapılan araştırmada katılımcıların iletişim ve dil kullanımındaki becerileri incelendiğinde yoğunlukla dil kazanımında ve kullanımında zorluklar yaşadıkları saptanmıştır. Katılımcılar Cidde'ye ilk göç ettiklerinde müşterileri ile iletişim kuramadıklarını, kimi zaman iletişim kuramadıkları için başarılı olamadıklarını belirtmişlerdir. Kimi zaman yanlarında konuşulanları tercüme eden arkadaşları olduğunu da eklemişlerdir.

Sonuç olarak, yapılan bu araştırma ile Suudi Arabistan'ın yoğun göç alan şehirlerinden biri olan Cidde şehrinde yaşayan berber ve diğer meslek gruplarındaki bireylerin göç deneyimleri incelenmiş, ardından Türk işletmecilerin deneyimleri derinlemesine görüşmeler ile araştırmanın nitel aşamasında detaylı olarak incelenmiştir. Türk işletmelerinin coğrafi dağılışı görselleştirilmiş ve ardından Türk işletmecilerin işletmelerinin kuruluş yerini seçerken hangi faktörlere önem verdikleri irdelenmiştir. Bu sayede Türk işletmecilerinin konut seçiminde önemli olan faktörler belirlenmiş ve literatüre katkıda bulunulmuştur. Bunlara ek olarak Türk işletmeciler, konut seçerken dikkat ettikleri özellikler, göç hikayeleri, dil kazanımı, Türklere ilişkin algılar ve Türk işletmelerinin seçilme nedenleri gibi konularda görüş bildirmişlerdir. Araştırma sonunda nicel ve nitel bulguların birbirlerini destekledikleri söylenebilir. Araştırmanın yalnızca Cidde şehrinde yapılmış olması ve suudi arabistan yönetiminden demografik verilere ulaşamaması araştırmanın sınırlılıkları arasında sayılabilir. Gelecek araştırmalarda, farklı etnik gruplar, farklı şehir ve ülkeler araştırma konusu olabilir

Kaynaklar

Ahmed, S., Lee, S., Shommu, N., Rumana, N., & Turin, T. (2017). Experiences of communication barriers between physicians and immigrant patients: A systematic review and thematic synthesis. *Patient Experience Journal*, 4(1), 122-140.

- Akbaş, F., Atış, E., & Koday, S. (2021). Semt pazarlarının coğrafi mekân üzerindeki etkilerine bir örnek: Akhisar (Manisa) semt pazarları. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(1), 363-375.
- Aksu, F. A. (1996). *Geleneksel Erkek Berberliđi*. Kùltür Bakanlığı Halk Kùltürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Mùdùrlùđü Yayınları
- Aliağaoğlu, A., & Mirioğlu, G. (2019). Balıkesir şehrinde yer alan otellerin coğrafi bir yaklaşımla incelenmesi. *Türk Coğrafya Dergisi*, 73, 106-115.
- Aliağaoğlu, A., & Uğur, A. (2013). Ankara şehrinde eczanelerin mekânsal analizi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 29, 177-191.
- Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 231-274.
- Baş, T., & Akturan, U. (2017). *Sosyal Bilimlerde Bilgisayar Destekli Nitel Araştırma Yöntemleri* (3. baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Bilge, S. M. (2014). *Osmanlı İstanbulu'nda Berber Esnafı*.
- Bilge, M. L. (2021, 17 Eylül). *Cidde*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/cidde>
- Braun, V. & Clarke, V. (2019). Psikolojide tematik analiz kullanımı. S. N. şad, N. Özer ve A. Atli (Çev.). *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi – Journal of Qualitative Research in Education*, 7(2), 873-898. doi:10.14689/issn.2148-2624.1.7c.2s.17m
- Clarke, V., & Braun, V. (2014). Thematic analysis. In *Encyclopedia of Critical Psychology*. Springer.
- Coşkun, O., & Orhan, F. (2019). Kùltürel incelemelere coğrafi bir katkı: Erzincan'da kahvehanelerin mekânsal özellikleri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(2), 577-604.
- Creswell, J. W. (2008). *Educational Research Planning, Conducting and Evaluating Quantitative and Qualitative Research*. International Pearson Merrill Prentice Hall.
- Creswell, J. W. (2015). *A Concise Introduction to Mixed Method Research*. Sage.
- Çınar, N. T. (2010). Kuruluş yeri seçiminde bulanık TOPSIS yöntemi ve bankacılık sektöründe bir uygulama. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 12(18), 37-45.
- Doğanay, H. (2014). *Coğrafya Öğretim Yöntemleri*. (6. Baskı). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Doğandor, E., & Yüceşahin, M. M. (2019). Suudi Arabistan'da işçi göçlerinin demografik yapıya etkileri ve iş gücü yapısında radikal değişimler. B. Gönencđil, T. A. Ertek, I. Akova ve E. Elbaşı (Ed.). *1st Istanbul International Geography Congress Proceedings*

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Book içinde (s. 337-345). University Press.

<https://doi.org/10.26650/PB/PS12.2019.002.034>

- Erder, S. (1986). *Refah Toplumunda “Getto” ve Türkler*. Teknografik Matbaacılık.
- Ermağan, U., Kızılırmak, İ., & Yazırdağ, M. (2017). Konaklama işletmeciliğinde kuruluş yeri seçiminin TOPSİS yöntemiyle uygulanması. *Disiplinlerarası Turizm Araştırmaları Kongresi. Kuşadası, Aydın*.
- Gay, L. R, Mills, G. E., & Airasian, P. (2012). *Educational Research: Competencies for Analysis and Applications*. (11. Baskı) Pearson Education.
- Gray, W. S., & Liguori, S. C. (2003). *Hotel and Motel Management and Operations*, Fourth Edition. Prentice-Hall.
- İlhan, R. & Burdurlu, E. (1993). *Ağaç İşleri Endüstrisinde Fabrika Planlaması*, Ankara.
- Kodali, R., & Routroy, S. (2006). Decision framework for selection of facilities location in competitive supply chain. *Journal of Advanced Manufacturing Systems*, 5(1), 89-110.
- Korkut, D. S., Doğan, A. M., & Bekar, İ. (2010). Kuruluş yeri seçimini etkileyen faktörlerin Düzce ili açısından değerlendirilmesi. *Düzce Üniversitesi Ormanlık Dergisi*, 6(1), 32-39.
- Kuckartz, U., & Rädiker, S. (2019). *Analyzing Qualitative Data with MAXQDA: Text, Audio, and Video*. Springer.
- Küçük, O. (2014). Girişimcinin kuruluş yeri kararını etkileyen farklı faktörlerin belirlenmesi: Bir alan araştırması. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 29(1), 161-190.
- Memiş, S. (2018). Tüketicilerin konut seçimini etkileyen faktörlerin belirlenmesine yönelik bir araştırma. *Journal of Academic Value Studies*, 4(20), 652-665.
- Morse, J. M. (2016). *Mixed Method Design: Principles and Procedures*. Routledge.
- Palinkas, L.A., Horwitz, S.M., Green, C.A., Wisdom, J.P., Duan, N., & Hoagwood, K. (2015). Purposeful sampling for qualitative data collection and analysis in mixed method implementation research. *Administration and Policy in Mental Health and Mental Health Services Research*, 42(5), 533-544.
- Silverman, D. (2016). *Qualitative Research*. Sage.

- T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (2016). Suudi Arabistan Krallığı. <https://www.csgeb.gov.tr/digm/contents/dis-temsilciliklerimiz/yabanci-ulke-bilgileri/suudi-arabistan/>
- Toppelberg, C. O., & Collins, B. A. (2010). Language, culture, and adaptation in immigrant children. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics*, 19(4), 697-717.
- Tosun, K. E. & Fırat, Z. (2012). Kentsel mekândaki değişimler ve kişilerin konut tercihleri: Bursa örneği. *Business and Economics Research Journal*, 3(1), 173-195.
- Tunçel, H. (2003). Anadolu şehirlerinde semt pazarları: Elazığ örneği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 49-70.
- Turna, N. (2005). Ondokuzuncu yüzyıl ilk yarısında İstanbul'da berber Olmak, berber kalmak. *İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarih Enstitüsü Yakın Dönem Tarih Araştırmaları Dergisi*, 5(9), 171-188.
- Tümertekin, E. & Özgüç, N. (2011). *Beşeri Coğrafya. İnsan. Kültür. Mekân.* (12. Baskı). Çantay Kitabevi.
- Türk Dil Kurumu (t.y.). *Şehir, -hri*. Alış tarihi 24 Eylül 2021, gönderen <https://sozluk.gov.tr/>
- Ünal, K., Taşkaya, S. M., & Ersoy, G. (2018). Suriyeli göçmenlerin yabancı dil olarak Türkçe öğrenirken karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(2), 134-149.
- Yang, J., & Lee, H. (1997). An AHP decision model for facility location selection. *Facilities*, 15(9-10), 241-254.
- Yıldız, M., & Şahin, Ö. (2014). Teşvik paketlerinin işletmelerin kuruluş yeri seçim kararlarında etkisinin belirlenmesi: Düzce ili imalat sanayii işletmelerinde bir araştırma. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 15(1), 1-19.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

COĞRAFI BİLGİ VE KÜLTÜREL EKOLOJİ YAKLAŞIMLI DOĞA EĞİTİMLERİNİN ÖNEMİ; ARTVİN'DE BİR UYGULAMA ÖRNEĞİ

Dr. Leman ALBAYRAK*

Özet

Doğa eğitimleri, bireylerin öz potansiyelini fark etmeleri, mesleki ve kişisel yeterliliğin artırılması, insan ile diğer varlıklar arasındaki çok yönlü ilişkileri yerinde gözlemlemek ve yaşanan coğrafi çevreyi tanıma bakımından önemlidir. İnsan-doğa dengesinin yeniden sağlanmasına yönelik coğrafi okuryazarlık, çevre eğitimi, kültürel ekoloji gibi kavramlar günümüzde daha sık kullanılır hale gelmiştir. Modern yaşamın dayattığı tüketim alışkanlıkları ve davranış biçimleri, çevresel dengesizliklerin yarattığı durumlar ve buna karşın coğrafi farkındalığın çeşitli yaşlardan bireylere kazandırılmasının önemi günümüzde ihtiyaç halini almıştır. Bu nedenle birey veya okul temelli eğitimden ziyade doğa temelli eğitim modelleri geliştirilmektedir. Ancak salt ekosistem, ekoloji değil, bunlar üzerindeki insan etkilerinin, yüz yıllar içinde gelişen yerel bilginin anlaşılması, ekolojik anlayışın içselleştirilmesi de önemlidir. Bununla birlikte doğa ile iç içe olan Türkiye kırsalında pek çok meslek ve uğraşı bulunmaktadır. Geleceğin meslekleri olarak pek çok iş sahası oluşmakta ancak doğa ile iç içe üretim yapmayı hedefleyen alanlara yeterince dikkat verilmemektedir. Günümüzde şehir ortamında doğadan bağı kopuk şekilde yetişen gençler de kırsal üretim süreçlerine dair bilgi ve becerilerden uzak kalmaktadır. Kültürel ekoloji temelli doğa eğitimleri ile çocuklara küçük yaştan itibaren coğrafi çevre farkındalığı kazandırıldığında ondan sürdürülebilir faydalanma yönünde çözümler geliştirebilecek, kırsala dönerek yeni işler, gerçekleştirebilmeye yolları açılmış olacaktır. Teknoloji, sanayi, ulaşım imkânları çevresel bozulmayı artıran etkenler olsa da bununla birlikte toplumların kültürel özelliklerine dayalı davranışları da çevre üzerinde bir hayli belirleyici olabilmektedir. Nitekim yaşanan coğrafyaya dair toplumların sahip olduğu değer, inanç, ihtiyaçlar için çevreye müdahale boyutu, yerel teknoloji, bilgi ve uygulamalar değişmektedir. İnsan-mekân etkileşimi bağlamında kültürel ekoloji yaklaşımı, coğrafi farkındalık ve yerel coğrafyaya dair geniş bir bakış açısı kazandırmaktadır. Doğaya zarar vermeden bir yaşam ve üretim tarzının, giderek azalmakla birlikte hâlâ sürdürüldüğü yöreler bu anlamda önem arz etmektedir.

Bu çalışmada, insan ve doğa arasındaki sürdürülebilir olan ve olmayan ilişkileri, gelişen yerel coğrafi bilgi ve kültürü belli bir sahada gözlemlemek ve tecrübe etmek için düzenlenen bir uygulama sunulmaktadır. Çalışma, kültürel ekoloji yaklaşımıyla yerel coğrafi bilginin ebeveyn ve çocuklara gezi ve atölye içerikli bir doğa kampıyla kazandırılmasına yönelik bir

* 19 Mayıs Üniversitesi / Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Samsun, Türkiye

örnek üzerine kurgulanmıştır. Söz konusu program, Artvin İli'nin Camili (Macahel) havzasının iki köyü (Efeler ve Maral köyü) ve bir yayla (Gorgit yaylası) yerleşmesinde düzenlenmiştir. Bu program için 5 gün süre belirlenmiştir. Katılımcılar ise 7-12 yaş arasındaki 6 çocuk ve 14 yetiştikten oluşmaktadır. Doğa eğitimi kampı için Camili Havzası'nın coğrafi özellikleri dikkate alınarak 9 farklı tema belirlenmiştir. Bu süreçte tarımsal faaliyetler, geleneksel arıcılık, ahşap işçiliği, kırsal mimari, geleneksel yaylacılık, bitki örtüsü, gen kaynakları ve bu başlıklara yönelik yerel bilgi ve uygulamalar yerli yerinde incelenmiştir. Arılık, ormanlık, bahçeler gibi açık alandaki konu anlatımlarına yörede üç-dört kuşaktır aynı geçim tipiyle uğraşan ve önceden belirlenen yerel halktan kişiler de dâhil edilmiştir. Katılımcıların kazanımları, geniş ölçüde yerel kültürün tanınması, doğal çevrenin kullanımına dair farkındalıklar, yöre halkının fiziki çevreden istifade etme biçimleri, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı, şehir yaşamında ön planda olan gerekliliklerin kırsalda daha farklı davranışlarla seyretmesinin daha anlamlı olduğu yönünde olmuştur. Bu doğa ve kültür eğitimi odaklı aile kampı, coğrafi özellikleri dikkate alınarak diğer bölgelerde de uygulanabilir. Ayrıca coğrafya bölümü veya coğrafya öğretmenliği mezunu kişiler, bu tip coğrafya okuryazarlığına dayalı aile kamplarını kendi yaşadıkları yörelerde düzenleyebilir veya bu tür programlarda coğrafya eğitimleriyle bilimsel danışmanlık verebilirler. Böylece yüzyıllar içinde gelişen yerel halkın doğa bilgisi, ekosistemlere yönelik gözlemler, doğaya uyumlu yaşam yeniden kıymetlendiği gibi, geleceğe de aktarılması sağlanabilir.

Anahtar Kelimeler: Doğa Eğitimi, Kültürel Ekoloji, Artvin, Yerel Bilgi

THE IMPORTANCE OF NATURE EDUCATION WITH GEOGRAPHICAL KNOWLEDGE AND CULTURAL ECOLOGY APPROACH; AN APPLICATION EXAMPLE IN ARTVIN

Abstract

Nature education is an important practice for individuals to realize their own potential, to increase professional and personal competence, to observe the multifaceted relationships between human beings and other beings on site and to get to know the geographical environment.

Concepts such as geographical literacy, environmental education and cultural ecology have become more frequently used today to restore the human-nature balance. Consumption habits and behaviors imposed by modern life, the situations created by environmental imbalances and the importance of raising geographical awareness among individuals of various ages have become a necessity today. Therefore, rather than individual or school-based education nature-based education models are being developed. But not just nature, ecosystem, ecology, understanding of human impacts on them, local knowledge that has evolved over centuries, it is also important to internalize an understanding of nature. In addition, there are many professions and occupations in rural Turkey, which is intertwined with nature. Many jobs are emerging as the professions of the future, but not enough attention is paid to areas that aim to produce in touch with nature. Today, young people who grow up disconnected from nature in the urban environment are also far away from the knowledge and skills of rural production processes. With cultural ecology-based nature education, when children are given awareness

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

of the geographical environment from a young age, they will be able to develop solutions to benefit from the natural environment without disrupting it by returning to nature, new jobs and ways of realizing them will be opened. Although technology, industry and transportation facilities are factors that increase environmental degradation, the behaviors of societies based on their cultural characteristics can also be very determinative on the environment. As a matter of fact, the values, beliefs, the extent of intervention in nature for the needs, local technology, knowledge and practices that societies have about nature and culture change. In the context of human-space interaction, the cultural ecology approach provides a broad perspective on geographical awareness and local geography. In this sense, the regions where a way of life and production without harming nature is still maintained, although gradually decreasing, are important in this sense. In this study, sustainable and non-sustainable relationships between human and nature, a practice organized to observe and experience the developing local geographical knowledge and culture in a specific field is presented. The study is based on an example of a cultural ecology approach to imparting local geographical knowledge to parents and children through a nature camp with excursions and workshops. The program was organized in two villages (Efeler and Maral villages) and one plateau (Gorgit plateau) in the Camili (Macahel) basin of Artvin Province. A duration of 5 days was set for this training program. The participants consisted of 6 children between the ages of 7-12 and 14 adults. For the nature education camp, 9 different themes were determined taking into account the geographical characteristics of the Camili Basin.

In this process, agricultural activities, traditional beekeeping, woodworking, rural architecture, traditional transhumance, vegetation, gene resources and local knowledge and practices related to these topics were examined on site. Local people who have been engaged in the same type of livelihood for three to four generations in the region and who were identified in advance were also included in the subject narratives in open areas such as apiaries, forests and gardens. The achievements of the participants were broad recognition of local culture, awareness of the use of the natural environment, the ways in which local people make use of the physical environment, and the sustainable use of natural resources, It is more meaningful that the requirements that are at the forefront in city life are more meaningful in rural areas with different behaviors. This nature and culture education-oriented family camp can also be applied in other regions, taking into account their geographical characteristics. In addition, graduates of geography departments or geography teachers can organize such family camps based on geographical literacy in their own regions or provide scientific consultancy with geography education in such programs. In this way, the nature knowledge of the local people, observations on ecosystems, and life in harmony with nature, which have developed over centuries, can be revalued and transferred to the future.

Keywords: Nature Education, Cultural Ecology, Artvin,

Giriş

Ekoloji temelli doğa eğitimleri, belli bir coğrafi alanın özelliklerine dayalı şekilde eğitim amaçlı kullanılarak doğayı korumayı, tabiatın dilinin öğretilmesini, çevre bilinci konusunda duyarlılık ve farkındalığın artırılmasını, doğa turizmini, sürdürülebilir bir yaşam ve nitelikli bir çevre oluşturmayı amaçlar (Dinç, 2014: 12). Çoğu gönüllü kuruluş statüsünde olan kurumlar tarafından giderek yaygınlaşan ücretsiz dersler, programlar, kamp eğitimleri ailelerin, çocukların ve diğer katılımcıların çevre duyarlılığının artması hususunda önemli gelişmelerdir. Bu kurumlardan sadece okul dışı (informal) eğitim verenlerin sayısı gün geçtikçe artmaktadır (Meydan vd. 2012: 241). Doğa eğitimi ile doğanın bir bütün olarak anlamlandırılması, bireylerin doğada çeşitli ilişkilendirmeler yaparak anlaması ve farkına varması, doğa sorunlarına karşı farkındalık, tutum ve davranış değişiklikleri meydana getirilmektedir (Erdoğan, 2011). Coğrafya bilimi de içerdiği konular, kapsamı ve ilkeleri (doğal ortam-insan etkileşimi kapsamında dağılışı, ilişki kurma, karşılaştırma, nedensellik) doğal ortam ve insan faaliyetlerinin etki ve sonuçlarını anlamlandırması yönüyle etkili ve bütünsel doğa eğitimi çerçevesi sağlamaktadır. Nitekim toplumların çevrelerindeki doğal kaynakları nasıl kullandıkları ve bu kullanımı etkileyen faktörlerin neler olduğunu ortaya koymak coğrafya disiplininin merkezinde yer alır. Coğrafya böylece yerel yaşam biçimlerini ortaya koyarak bunları, nüfus, üretim ve sürdürülebilirlik anlamında değerlendirir (Arı, 2021: 115). Türkiye’de doğa eğitimi alanında nasıl bir eğilim olduğuna bakıldığında, çalışmaların büyük bir bölümü, doğa eğitiminin çevreye yönelik tutumlara etkisi öncelikli olmak üzere, doğa eğitimine yönelik görüşler, çevresel bilgi, farkındalık, bilişsel yapı, sorumlu davranışlara etkisini belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir (Kahyaoğlu, 2016: 6). Dolayısıyla okul dışı eğitim-öğretim süreçlerinde, öğrenme ve farkındalık odaklı açık hava etkinliklerinde kültürel ekoloji yaklaşımına bu çalışma ile dikkat çekilmektedir.

Bu çalışmanın amacı, doğanın pek çok yönünün, geçmişten günümüze doğa-insan ilişkileri ile gelişen unsurların, doğaya uyumlu hayat tarzının temel alındığı kültürel ekoloji yaklaşımı ile daha etkili, anlamlı, kalıcı öğrenme sürecinin gerçekleştiği örnek bir doğa eğitimini sunmaktır. Bu vesile ile yerel kültürel öğelerin tekrar kıymetlendirilmesi, günümüzdeki önemlerinin anlaşılması, kırsal beceri ve tecrübelerin anlaşılıp günümüze uyarlanmasını sağlamak ve coğrafi farkındalığa yönelik anlayışın güncel tutulması amaçlanmıştır. Doğa ve kültürün etkileşimini, doğada zaman geçirip ona dayalı yaşayan yerel toplumların içinde daha iyi anlaşılacağı; doğanın canlılar ve insan yaşamındaki önemini en iyi anlama yollarından biri de yerel ekolojik bilgi ile olacağı varsayılmıştır.

Doğa eğitimleri ile öğrencilerin ilgi ve yeteneklerinin keşfedilmesi beklenir. Doğadan uzak, coğrafi bilgiden ziyade modern hayatın oluşturduğu tekdüzelik ve mevcut eğitim sistemi içinde olan bireylerin insan-mekân arasında kuracağı bağlar, kendine ve doğaya dair anlayışı ve sorunlara çözüm sunma tavrı sınırlı olacaktır. Günümüzde öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine uygun bölümlere yönlendirilmesi gerekliliği de göze çarpmaktadır. Sınavlar, öğrencilerin akademik bilgi seviyelerini ölçüp alınan puanlar ile okul ve bölüm tercihi yapmalarına katkı sağlamakta ancak önemli olan yalnızca bir bölümü kazanmak ve okumak değil, ilgi ve yetenekler doğrultusunda iyi bir eğitim alarak sahip olunan mesleği severek icra edebilmektir (Tağrikulu ve Yılmaz, 2021; Yılmaz ve Tağrikulu, 2018).

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Gerçekleştirilen kültürel ekoloji temelli aile kampı, gezi-gözlem öğretim yöntemi ve salt doğa eğitimi çalışmalarından, geleneksel ekolojik bilgi ve uygulamaların, GEB önderlerinin dâhil edilmesi, sahada uzun yıllar coğrafi araştırmalarla elde ettiğimiz kültürel ekoloji yaklaşımının uyarlanmasıyla ayrılmaktadır. Kültürel ekoloji yaklaşımı içinde geleneksel ekolojik bilgi, insan-doğa etkileşiminde aktif rol alan paydaşlar olarak yerel halk da yer alır. Geleneksel ekolojik bilgi ve geleneksel kaynak kullanıcıları bitkiler, hayvanlar, akarsular, toprak, iklim ve hava şartları ile onlar üzerindeki tedbir ve kontrolleri yerel sosyo-ekonomik yapı içinde görülür. Ekosistemlerin korunması, arazi kullanımı, biyoçeşitliliğe dair gözlemler, yerel bilgi nesilden nesile aktarılır. Modern bilimin insanlığın gelişimini ilerletmek için mevcut tek bilgi biçimi olmadığı kabul edilmekte ve nesilden nesile aktarım, küreselleşme ve modernleşme karşısında, özellikle de yerli bilginin çocukların eğitimine entegrasyonu açısından gerçekten de büyük bir zorluk olduğu da düşünülmektedir (Derek et al, 2009). Geleneksel ekolojik bilgi, doğa hakkında kapsamlı bir yerel bilgi sistemleri olarak, farklı türlerin nasıl tanımlanacağını bilmenin ötesinde, hayvanları veya onların beslenme, üreme veya göç davranışlarını tanımlayan; geleneklere dayalı, sanayileşmemiş toplumların sahip olduğu esasen "ekolojik" nitelikte olup, ekosistemlerin ya da en azından biyolojik toplulukların işleyişini açıklar. Bu tür yerel bilgi, fiziki çevrenin ve kültürel öğelerin kullanımı ve sürdürülebilir olması bakımından önemlidir (Freeman, 1992; Berkes, 1993). Sadece doğanın bilgi düzeyindeki özelliklerini değil, bunları “biliyor olmak”, tecrübe ve hayata geçirmeyi ve farkındalık kazanılmasını gerektirir. Kültürel ekoloji temelinde, yerel halkların doğal alanları nasıl ve niçin etkilediğine, değiştirdiğine, sebep ve sonuçlarına da odaklanılır. Örneğin Goodwin ve Adkins’in yürüttükleri bir arazi çalışmasında öğrenciler, bataklığa insanların verdiği zararı öğrenmek, bunun flora ve fauna üzerindeki sonuçlarını fark etmek ve inşaat izni gibi kanunlar hakkında araştırmalar yapmış; çalışma sonucunda araştırmacılar, çocukların çevre ve çevre sorunlarına yönelik farkındalık, beceri ve davranışlarında geniş çapta kazanımlar edinilmiştir (Goodwin and Adkins, 1997’den akt. Özel vd. 2018).

Yöntem

Bu çalışma, Doğu Karadeniz Bölümü’nde yer alan Artvin ilinde gerçekleştirilen kültürel ekoloji yaklaşımli doğa eğitiminin işleyişini ve önemini aktarmaktadır. 2022 yılının yaz döneminde, içeriği ve alana özgü kapsayıcılığı ile tarafımızdan hazırlanıp uygulanan bu süreçte, kültürel ekolojinin önemi, açık alan eğitimlerine nasıl ve niçin uygulandığı açıklanmaktadır. Bu amaçla öncelikle, doğa eğitimi için belirlediğimiz sahanın seçimi ve bunda etkili olan coğrafi unsurlara yer verilmiştir. Daha sonra doğa eğitimi için belirlenen tematik konuların neler olduğu ve bunların geleneksel ekolojik bilgi (GEB) ile nasıl ilişkilendirildiği belirtilmiştir. Bunu daha da açıklığa kavuşturmak için bu temalardan a) geleneksel karakovan arıcılığı b) yerel mimari c) biyoçeşitlilik ve hayvancılık - gen kaynakları olmak üzere üç alan seçilerek uygulamaya dair daha ayrıntılı açıklama yapılmıştır.

Söz konusu doğa eğitimi, özel bir kurum işbirliği ile 7-12 yaş arası çocuklar ve ebeveynlerine yönelik düzenlenmiştir. Bir coğrafyacı ve kültürel ekolojist tarafından tasarlanan ve uygulanan süreçte, çocuklarla farkındalık ve çocuklarla felsefe eğitimi (1) ile uzman gelişim psikoloğu ve oyun terapisti (1) eşlik etmiştir. Yerel halktan ve önceden tespit edilmiş olan, üç-dört kuşaktır arıcılık, hayvancılık, mahsul yetiştiriciliği yapan ve yıl boyunca köyünde yaşayan kişiler de geleneksel ekolojik bilgi önderleri olarak aktivitelere dâhil edilmiştir. Program 5 gün süreyle ve “yerel coğrafi bilgi ve uygulama” odaklı tasarlanmıştır. Bunun için saha olarak, Borçka ilçesinin Efeler ve Maral Köyü ile Gorgit Yaylası seçilmiştir. Gün içindeki uygulamalar esnasında ve açık uçlu sorulara çocuklar ve ebeveynlerden sözlü olarak gelen dönüş, görüş ve değerlendirmeler not alınmıştır.

Bulgular

Doğa Eğitimi Sahası Olarak Borçka Yöresi ve Seçilmesinde Etkili Olan Coğrafi Unsurlar

Doğa eğitimi için Artvin ilinin Borçka yöresinin seçilmesinde en başta, çeşitli doğal ortam ve kültürel zenginliğinin olması belirleyici olmuştur. Ardından Rize-Artvin hava alanına ulaşım, mesafe, konaklama olanakları göz önünde bulundurulmuştur. Diğer bir unsur ise 2017 yılından itibaren yörede sürdürdüğümüz çeşitli coğrafi araştırmalarla sahanın tanınması ve yöre halkı ile iyi bir iletişimin kurulmuş olmasıdır. Camili (Macahel) yöresi, UNESCO tarafından ilan edilen Türkiye’deki tek Biyosfer Rezerv Alanı’dır ve 6 köyü kapsamaktadır. Biyosfer rezerv alanı genel olarak kuzey ve kuzeybatıdan Gürcistan, güney ve güneydoğudan da Karçal Dağları ile çevrelenmiştir. Sahada gür ormanlar içinde ladin (*Picea orientalis*), sarıçam (*Pinus sylvestris*), kayın (*Fagus orientalis*), kestane (*Castanea sativa*), ihlamur (*Tilia rubra*), akçağaç (*Acer cappadocicum*, *A. campestre*), karaağaç (*Ulmus montana*), kızılğaç (*Alnus barbata*, *A. glutinosa*), gürgen (*Carpinus betulus*), dişbudak (*Fraxinus ornus*), fındık (*Corylus sp.*) gibi türler görülür. Sahanın en önemli akarsuyu çok sayıda yan kola sahip Uğur (Macahel) Deresi’dir. Uğur deresinin en önemli kuzey kollardan birisini, üzerinde Maral Şelalesi’nin yer aldığı Maral Deresi oluşturur. Maral Şelalesi, Karçal Dağları’nın (3415 m) kuzeybatısında, bir eğim kırığından, suları tek seferde, 63 m’den düşen yüksek bir şelaledir (Sever ve Kopar, 2009). Yöre halkının başlıca geçim kaynakları hayvancılık, arıcılık, meyve yetiştiriciliği, ahşap işçiliği olup her hane bunların en az ikisi ile uğraşmaktadır. Yaz döneminde yaylalara çıkılmakta ve geleneksel yaylacılık büyük ölçüde canlı tutulmaktadır. Söz konusu köyler, doğal yapısındaki çeşitlilik ve özgünlük yanında, dağlık bir kesimde uzun yıllar izole bir yaşamın da etkisiyle geliştirilen çeşitli kırsal geçim tipleri ve doğaya uyumlu hayat tarzına sahiptir.

Doğa Eğitimi İçin Belirlenen Tematik Konular ve Geleneksel Ekolojik Bilgi ile İlişkisi

Kültürel ekoloji yaklaşımı ile bir aile kampı içeriğinin oluşturulmasında, yerel coğrafya ve kültürel ekolojiyi en iyi yansıtan temalar belirlenmeye çalışılmıştır. Bu şunu da ifade etmektedir ki, yerel halkın yaşadığı ortama yönelik davranışları, bunda etkili olan kültürel etki ve fiziki çevrenin niteliğinden istifade etme ve onlardan etkilenmeleriyle gelişen bilgi, yöntem, algı, ürün ve anlayışları kapsar.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/TÜRKİYE

Borçka yöresinde düzenlenen kültürel ekoloji temelli aile kampı için şu temalar belirlenmiştir:

1. Borçka'nın kır meskenleri ve mimari öğeler (ev, serender, su değirmeni, yayla evi, taş kemer ve ahşap köprüler, tarihi camiler).
2. Kafkas arısı ve geleneksel karakovan arıcılığı.
3. Çay ziraatı ve kültürel, ekonomik etkileri.
4. Tarım (mısır tarımı, fındık bahçeleri, coğrafi işaret ve Borçka demir elması).
5. UNESCO Yaşayan İnsan Hazine, Macahel Yaşlılar Çok Sesli Korosu.
6. Geleneksel yaylacılık ve gen kaynaklarımız; Gorgit Yaylası ve Abaza keçi ırkı.
7. Tabiatı Koruma Alanı- Efeler Ormanı; orman ekolojisi, biyoçeşitlilik ve yerel halk ilişkileri.
8. Akarsu, göl ve şelaleler ve sular hakkında halk bilgisi.
9. Doğal ve beşeri afetler.

Belirlenen bu tematik alanlardan, kırsal meskenler ile geleneksel yaylacılık- gen kaynaklarımız-Abaza keçi ırkı temalarının nasıl işlendiğine kısaca yer verilmiş ve daha ayrıntılı olarak ise geleneksel ekolojik bilgiyle Kafkas arısı ve karakovan arıcılığı teması açıklanmıştır.

Doğa eğitimi sürecinde her bir temanın işleniş aşamaları:

1. *Atölye*; animasyon ve karikatürler ile atölye çalışması. Örneğin Kafkas arı ırkı, "Bir arı olsaydım" atölyesi ile tanıtılmıştır.
2. *Uygulamalı görselleştirme*; resim yapma; araç gereçler ile nesne ve canlıyı çoklu tanıma.
3. *Coğrafi gezi-gözlem*: yerli yerinde tecrübe etme, yerel coğrafyanın anlatımı.
4. *GEB önderleri ile buluşma*; yerel, ekolojik bilgiye tanıklık ve bunları ilk ağızdan dinleme.
5. *Kazanımlar*
6. *Zihin haritaları* (sahadaki kültür-doğa-ekonomi-kırsaldaki yerel dinamikler arasındaki bağlar görselleştirilmeye çalışılmıştır).

a) Yerel mimari, kırsal meskenler; ev, serender, su değirmeni, yayla evi, köprüler.

Programın kırsal mimari temasında, önceden tespit edilen ahşap köy evlerinden iki örnek, bir su değirmeni ve serender, birer ahşap ve taş kemer köprü incelenmiştir. Ahşap evlerin nasıl şekillendiği, yörede en çok bulunan malzemelerle iklim, arazi yapısı ilişkisi açıklanmış, bununla ilgili olarak bir marangoz dinlenmiş, marangoz atölyesi incelenerek kullanılan araç gereçler tanıtılmış ve katılımcılar ahşap içlemeyi tecrübe etmiştir. Ev ve çevresinin günlük yaşamla bağı kurularak farkındalık oluşturulmaya çalışılmıştır. Örneğin çöp ve atık konusu, suyun evlere nasıl getirildiği, evin tasarımı, yapı malzemesi, yağmurdan evin nasıl korunduğu, güneşe göre konumu, eğimli arazide ev inşası, ev ve hayvancılık ilişkisi

aktarılmıştır. Gorgit Yaylası'nda görülen su kaynakları, Maral şelalesi gibi doğal güzellikler ve ardından tarım ve gıda üretimi ile ilgili olarak su değirmenleriyle sudan sürdürülebilir faydalanma gözlenmiştir (Şekil 1).

Şekil 24. Efeler Köyü'nde (Borçka) ahşap evler, su değirmenleri ve serenderler incelenmiştir.

b) Geleneksel karakovan arıcılığı

1. *Atölye*: Arı ırkları, geçmişten beri arıların yaşam alanları, ekolojik istekleri, kovan çeşitlerinden bahsedilerek yöredeki Kafkas arı ırkı animasyonlar eşliğinde aktarılmış; arıların anatomisi, farklılıkları gözlenmiştir (Şekil 2).
2. *Uygulamalı görselleştirme*: Çocuklar, arıların fark ettikleri özelliklerini resimlerle ifade etmiştir.

Şekil 25. "Bir arı olsaydım" atölyesinde arıların ve arıcılık ürünlerinin tanınması.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

3. *Coğrafi gezi-gözlem:* Bu aşamada, karakovanların ağaçlara yerleştirildiği ormanlara ve arı evlerinin kurulduğu yamaçlara gezi düzenlenmiştir. Efeler Köyü'ndeki yaşlı ormanlar, anıt ağaçlar ve karakovanların yerleştirildiği ağaç türleri görülmüştür. Burada yörenin bitki örtüsü, orman altı florası ve bunu etkileyen yağış, sıcaklık, nem, bakı faktörleri anlatılmıştır. Biyosfer rezerv alanının ne ifade ettiği, ormanlardan insanların nasıl istifade ettiği ve diğer canlılar için de nasıl yuva oluşturduğu aktararak arıcılık özeline gelinmiştir. Ormanların korunması ve kullanılmasında yerel halkın davranışları, ormanları denetleme mekanizmaları aktarılmıştır. *Arı evleri* gözlemlenirken çocukların yaşadıkları evin konumunu düşünmeleri istenmiş, ev ve bulunduğu ortamın fiziki çevresi ile bağ kurulması beklenmiştir. Çocuklar evlerinin giriş yönü, güneş alması, yazın ve kışın ısı ihtiyacı, evlerde su temini, barınma-gıda-giyim gibi ihtiyaçları ve bunları temin edecekleri alanlara uzaklığı soru-cevap şeklinde konuşulmuştur. Ardından her canlının ekolojik istekleri olduğu çıkarımından sonra Kafkas arısının yaşam alanı ve “arı evleri”ne neden ihtiyaç duyulduğu ve özellikleri anlatılmıştır.
4. *GEB önderleri ile buluşma:* Geleneksel arıcılıkla ilgili iki GEB aktarıcısı katılımcılara eşlik etmiştir. Bunlardan birincisi Efeler ormanı içindeki karakovan gözlemine katılmış ve köylülerin, kendi aile büyüklerinin buradaki ağaçları nasıl sahiplendiğini, karakovan arıcılığının geçmişten günümüze değişimini, ağaçların kendileri ve buradaki diğer canlılar için önemini aktarmıştır. Ağaçların gövdelerine yerleştirilen karakovanları korumak için bulunan çeşitli tedbirler gözlenmiştir. Efeler köyünden olup dört kuşaktır arıcılıkla uğraştığını ifade eden bir diğer arıcı ise kendi arı işletmesinde programa katkı sunmuştur (Şekil 3). Burada yaklaşık iki saat boyunca, hem yetişkinlerin hem çocukların sorularına, merakına yanıt verilmiştir. Karakovanlar, arılar, petekler, arıcılık yan ürünleri daha ayrıntılı incelenmiş; modern ve geleneksel arıcılık uygulamaları tartışılmıştır.

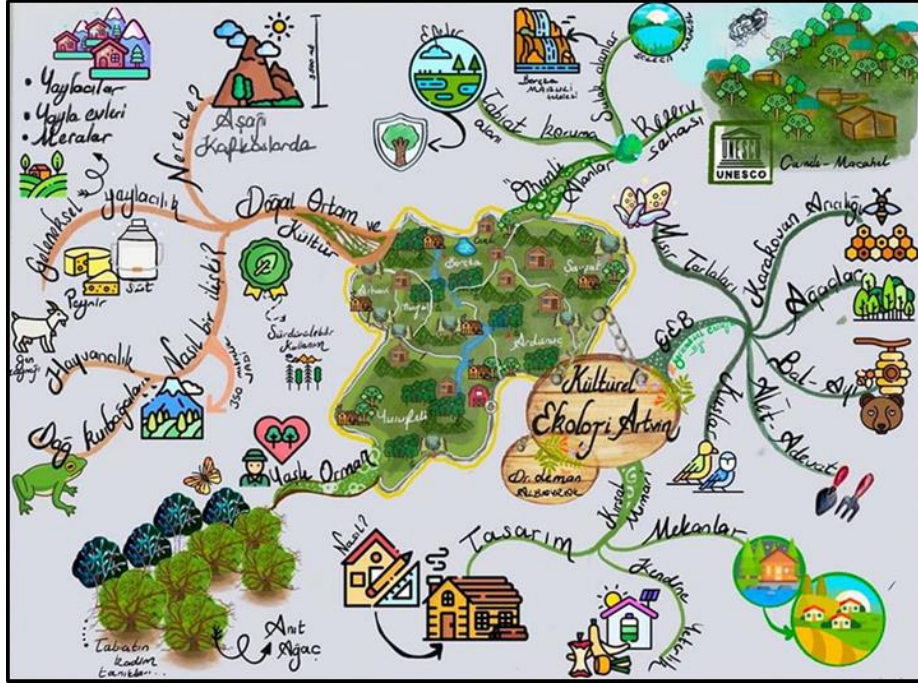

Şekil 26. Arıcıların kendi işletmelerinde ve ağaçlar üzerindeki karakovanlar, arı yaşamı gözlemi.

5. *Kazanımlar:* Arıcılığın, bitki ekolojisi ile bağlantıları gözlenmiştir. Karakovanlar ile ağaç türleri, iklim, geleneksel bilgi bağları anlaşılmıştır. Çocuklara etkinlik sonunda gösterilen işçi arı, ana arı, kraliçe arıları ayırt edip tanıdıkları, geziler esnasında gördükleri arılar ve çiçeklere dair sohbet ettikleri gözlenmiştir. Arıcılıkla elde edilen bal, arı ürünleri ve bunların nasıl değerlendirildiği hakkında fikir sahibi olunmuştur

(Şekil 3). Katılımcılar, arıcılığa dair önceki bilgilerini tekrar sorgulanmış ve doğru bilgilere erişilmiştir.

6. *Zihin haritalarında* ise arılar ile diğer canlıların, çocukların da dikkat çektiği aylar ve arıcılık, arıcıların kendi üretimleri olan araç gereçler gösterilmiştir (Şekil 4).

Şekil 27. Çalışma sonunda eğitim kampının düzenlendiği ilin, temaların ve ilişkili konuların gösterimi.

c) Geleneksel yaylacılık ve gen kaynaklarımız; Gorgit Yaylası ve Abaza keçi ırkı.

İnsan faaliyetlerinin yaşanılan yerdeki ekosistemler ile nasıl etkileşimde olduğunu geleneksel hayvancılık ile pek çok açıdan görmek mümkündür. Geleneksel hayvancılık; belli yükseltilerdeki yaylalar, bitki örtüsü, su kaynakları, yayla evleri, çobanlar, yetiştirilen hayvanlar, hava koşulları gibi birçok öğeyi gözlemlemeyi sağlar.

Borçka yöresindeki yaylalarda geleneksel hayvancılık sürdürölmektedir. Burada ayırt edici olan, biyoçeşitlilik ve gen kaynakları farkındalığı için Abaza keçi ırkının varlığı ve yetiştiriciliğinin birkaç yaylada görölebilmektedir. Türkiye'nin yerli gen kaynaklarından olan Abaza keçiler, Kuzey Doğu Anadolu'da Ardahan'ın Çıldır, Posof ilçeleri ve Artvin'in şavşat ve Borçka ilçelerinde yerel olarak yetiştirilir ve sayıları az olan bir ırktır.

Şekil 28. Gorgit Yaylası'nda yayla evleri, hayvancılık gözlemi ve çocukların keçilerle tanışması.

Sonuç ve Tartışma

İnsan ve diğer varlıkların yaşamı, doğanın nasıl görülüp ondan ne şekillerde istifade edildiğine bağlıdır. Bu noktada toplumların mekânla ilişkilerini bütünsel olarak ele alan coğrafya eğitimi ön plana çıkmaktadır. Bu kapsam içinde de coğrafi yapıya uyumlu, sürdürülebilir yaşam örneklerini, yerel teknolojiyi, tarım-toprak halk bilgisini, agroekoloji sahalarını, üretici nüfusu, kültürün aktarılma yönlerini inceleyebildiğimiz geleneksel ekolojik bilgi önem kazanmaktadır. Buna dikkat çekmek ve yerel coğrafi bilgiyi kazandırmak adına tarafımızdan “kültürel ekoloji yaklaşımıyla aile kampı” tasarlanmış ve Artvin’in Borçka yöresinde uygulanmıştır. Böylece hem çocuklar hem de yetişkinler, yeni bir kültür coğrafyasını ayrıntılı öğrenmiş ve doğa-insan ilişkisinin güçlü bağlarını en somut haliyle gözlemleyerek farkındalık kazanmışlardır. Bu şekilde, çocuk ve yetişkinler için yerel coğrafi bilgi dâhil edilerek düzenlenen eğitimler ile ileri yaşlarda doğada yaşama, ona uygun çözümlerle üretimi artırma, yerel tasarımlardan ilham alma, ekolojik yapılar inşa etme gibi çeşitli konularında yetişmiş birey sayısı artabilecektir. Böylece Türkiye kırsalı ya da dünya kırsal alanları bu yetişmiş insan gücünden daha fazla yararlanacaktır. Kırsaldaki sorunları tanıma, yeni ve farklı bir yaşam tarzına tanık olunduğu, bu yörelerin korunması gerektiği şeklindeki katılımcı dönüşleri, kültürel ekolojiye dair yeni anlayışlar kazanıldığını göstermektedir. Yeni tecrübeler edinildiği, doğa eğitimlerine katılan çocukların sağlıklı

iletişim ve empati, merhamet gibi değerlere sahip olduğu, işbirliğine açık olduğu, doğadaki varlıkları tanımaktan heyecan duydukları, biyolojik çeşitliliği etkileyen beşeri faaliyet ve riskleri yerinde görme ve çözüm önerisi sunma becerisi gözlenmiştir. Yerel ekolojiyi yansıtan diğer unsurlardan biri olan toplumun eğlence anlayışı, eğlenmek için mevcut olanaklarla geliştirdikleri yöntemler, türküler, bilmeceler, halk dansları da programa dâhil edilmiş ve hem yetişkinler hem de çocuklar ilgi ve uğraş alanlarıyla bağ kurmuştur. Kültürel ekoloji yaklaşımli eğitimler, farklı meslek ve yaş gruplarının katılımı ile düzenlenerek, doğayla birlikte yaşam becerileri artırılabilir.

Kaynaklar

- Arı, Y. (2021). Manyas Kuş Cenneti Milli Parkı: Kültürel, Tarihi ve Politik Ekoloji. *Konya: Çizgi Kitapevi Yayınları*.
- Berkes, F. (1993). Traditional ecological knowledge in perspective. *Traditional ecological knowledge: Concepts and cases*, 1, 1-9.
- Derek, E., Phong, T., Nakashima, D. & Shaw, R. (2009). Indigenous knowledge, language and education for sustainable development. In: *Indigenous knowledge and disaster risk reduction*. R.Shaw, H. Sharma et al. (eds.)
- Erdoğan, M. (2011). Ekoloji temelli yaz doğa eğitimi programının ilköğretim öğrencilerinin çevreye yönelik bilgi, duyuşsal eğilimler ve sorumlu davranışlarına etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*. 11(4), 2223-2237.
- Freeman, M. M. (1992). The nature and utility of traditional ecological knowledge. *Northern perspectives*, 20(1), 9-12.
- Goodwin, D. & Adkins, J. (1997). Problem-Solving Environmental Science on the Chesapeake Bay. *School Science Review*, 78(284), 49-55.
- Kahyaoğlu, M. (2016). Türkiye’de doğa eğitimi üzerine yapılan çalışmalarının analizi: Bir meta sentez çalışması. *Academia Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 1-14.
- Meydan, A., Bozyiğit, R. ve Karakurt, M. (2012). Ekoloji Temelli Doğa Eğitimi Projelerinin Katılımcı Beklentilerini Karşılama Düzeyleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (25), 238-255.
- Özgel, Z. T., Aydoğdu, M., & Güven Yıldırım, E. (2018). Doğa Kampı Destekli Çevre Eğitiminin Çevre Sorunlarına Yönelik Farkındalık Ve Tutuma Etkisi. *Ihlara Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 90-106.
- Tağrikulu, P. & Yılmaz, C. (2021). The role and importance of education with museum in students’ choice of profession and career planning, *Journal of International Museum Education*, 3(1), 1-19. <https://doi.org/10.51637/jimuseumed.846747>
- Yılmaz, C. ve Tağrikulu, P (2018, 6-8 Eylül). Müze ile eğitimin geleceğe hazırlanmaktaki rolüne yönelik bir öneri. *Uluslararası Öğrenme, Öğretim ve Eğitim Araştırmaları Kongresi*, Amasya, Türkiye.

Teşekkür:

Artvin ili için tarafımızdan tasarlanıp 2022 yazında gerçekleştirilen, “Kültürel Ekoloji Yaklaşımli Aile Kampı”nda etkili işbirliği için Uzman Gelişim Psikoloğu, Oyun Terapisti Pınar Bilir ve Çocuklarla Felsefe (P4C) ve Farkındalık Eğitmeni İstem Sever’e; yöredeki doğa eğitimi ve aile kamplarının gerçekleştirilmesinde içtenlikle paydaş olan Borçka- Camili havzası halkına teşekkür ederim.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

FETHİYE VE SEYDİKEMER İLÇELERİNİN ENTEGRE KIRSAL TURİZM ANALİZİ

Dr. Bayram TUNCER*, **Dr. Öğr. Üyesi Müjde AYDOĞDU****

Özet

Bu çalışma, kırsal turizmi geniş çerçevede ele alan ve turizm uygulamalarında çevresel, ekonomik ve sosyo-kültürel hassasiyetleri dikkate alan bir yaklaşım olan Entegre Kırsal Turizm-EKT (*Integrated Rural Tourism-IRT*) bileşenlerinin Fethiye ve Seydikemer ilçeleri örneğinde analiz edilmesini amaçlamaktadır. Entegre Kırsal Turizm yaklaşımı; ağlar, ölçek, özgünlük, yerellik, yetkilendirme, sürdürülebilirlik ve tamamlayıcılık olmak üzere 7 temel bileşenden oluşmaktadır.

Turizm faaliyetlerinin Entegre Kırsal Turizm-EKT (*Integrated Rural Tourism-IRT*) modeli bileşenleri çerçevesinde analiz edilen bu çalışmada “*Yakınsayan Paralel Desen-YPD*” yöntemi uygulanmıştır. Bu yöntem, aşamalı araştırma sürecinde hem nitel hem de nicel verilerin birlikte toplandığı ama ayrı olarak analiz edildiği bir yöntem özelliğinde olduğundan araştırma yönetimi olarak tercih edilmiştir. Belirtilen çalışma deseni uygulanan yöntemlere eşit öncelik vermekle birlikte analiz esnasında bu süreçleri birbirinden ayrı tutmakta, genel yorumlama aşamasında ise mevcut sonuçları birleştirmektedir. “*Yakınsayan Paralel Desen-YPD*” yöntemi kapsamında çalışmanın veri setini araştırma sahasında yapılan anket, görüşme kayıtları ve gözleme dayalı veriler oluşturmaktadır. Elde edilen veriler bir yandan ziyaretçilerin Fethiye ve Seydikemer ilçelerinde yürütülen kırsal turizm faaliyetlerine ilişkin bilgi düzeylerini ortaya koymaya yardımcı olurken, aynı zamanda işletme sahipleri, tur operatörleri ve kamu/sivil toplum kuruluşu çalışanları ve yerel halkın yürütülen kırsal turizm faaliyetlerine ilişkin görüşlerinin derinlemesine analiz edilmesine de imkân sağlamıştır. Bu çerçevede Fethiye ve Seydikemer ilçelerine gelen 170 ziyaretçiye Entegre Kırsal Turizmin 7 bileşeni çerçevesinde hazırlanan anketler uygulanmıştır. İşletmeciler, tur operatörleri, kamu/sivil toplum kuruluşu çalışanları ve yerel halktan oluşan toplam 28 kişiyle ise yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Anket sonucu elde edilen veriler SPSS 16,0 programında 5’li Likert Ölçeğine göre değerlendirilirken, görüşme verileri MAXQDA 12 programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Gerçekleştirilen analiz sonuçlarına göre, ankete katılan ziyaretçilerin en yüksek oranda, Entegre Kırsal Turizm aktörlerinin ortak amaçlar doğrultusunda hareket etmelerini içeren “ağlar” bileşeni konusunda olumsuz görüş belirttiği ($\bar{X}=2,16$) anlaşılmıştır. Ziyaretçilerin olumsuz görüş bildirdiği diğer bileşen ise, kırsal turizm faaliyetlerinde yerel toplulukların daha fazla söz sahibi olmasını esas alan “yetkilendirme” bileşeni olmuştur

* Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Genel Müdürlüğü, Ankara. btuncer0606@gmail.com

**İnönü Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Malatya. mujde.aydogdu@inonu.edu.tr

($\bar{X}=2,87$). EKT'nin diğ er bileş enleri olan sürdürülebilirlik ($\bar{X}=3,11$), yerellik ($\bar{X}=4,50$) ve özgünlük ($\bar{X}=4,28$) konularında ise katılımcıların büyük bir bölümü olumlu görüş bildirmiş , ölçek konusunda ise ziyaret edilen kırsal yerleş melerin hiçbirinde kapasite aş ımının olmadığı ifade edilmiştir ($\bar{X}=1,71$).

Anahtar Kelimeler: Fethiye, Entegre Kırsal Turizm, Seydikemer, Sürdürülebilirlik

INTEGRATED RURAL TOURISM ANALYSIS OF FETHİYE AND SEYDİKEMER DISTRICTS

Abstract

These districts also have significant potential with their agricultural crops and rural areas for agricultural development. This potential, especially in terms of rural development in recent years, is seen as the main alternative in reducing the wealth gap between rural tourism activities and coastal and inland areas. This study aims to analyze the Integrated Rural Tourism-IRT, which is an approach that extends rural tourism and takes into account environmental, economic and socio-cultural vulnerabilities in tourism practices, components in the case of Fethiye and Seydikemer counties. The Integrated Rural Tourism consists of 7 core components: networks, scale, endogeneity, embeddedness, empowerment, sustainability and complementarity.

In this study, analyzed within the Integrated Rural Tourism model components of tourism activities, the "Converged Parallel Design" method was implemented. This method is preferred since both qualitative and quantitative data are collected together but analyzed separately in the progressive research process. The specified working pattern not only gives equal priority to the applied methods, but also keeps these processes apart during analysis and combines the existing results in the overall interpretation phase. The survey, being done in "Converging Parallel Pattern" method, creates interview records and observational data. The data also helped to provide an insight into the levels of rural tourism activities undertaken in the districts of Fethiye and Seydikemer, while also providing an in-depth analysis of the views of 306 business owners, tour operators and employees of public/non-governmental organizations, as well as of the local population on rural tourism activities. In this framework, surveys prepared within the framework of 7 components of Integrated Rural Tourism were applied to 170 visitors coming to Fethiye and Seydikemer districts, and in-depth interviews were conducted with 28 people in total, including operators, tour operators, public / non-governmental organizations employees and local people. The data obtained from the survey were analyzed using the 5-point Likert Scale in the SPSS 16.0 program, and the interview data were analyzed by the MAXQDA 12 program. According to the results of the analysis carried out, it was observed that the highest rate of visitors participating in the survey expressed negative opinions ($\bar{X}= 2.16$) on the "networks" component of Integrated Rural Tourism, which includes the actors to act in line with common goals. Another component which the visitors expressed a negative opinion was the "empowerment" component based on the greater influence of local communities in rural tourism activities ($\bar{X}= 2.87$). On the other components of IRT, sustainability ($\bar{X}= 3.11$), embeddedness ($\bar{X}= 4.50$) and endogeneity ($\bar{X}=$

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

4.28), most of the participants expressed positive opinions, and on scale, none of the rural settlements visited It has been stated that there is no overcapacity ($\bar{X}= 1.71$).

Keywords: Fethiye, Integrated Rural Tourism, Seydikemer, Sustainability

Giriş

Kırsal alanların kalkınmasında kırsal turizmin bir araç olarak kabul görmesiyle birlikte bu alana ilgi artmakta ve bu durum ciddi yatırımların yapılması için zemin hazırlamaktadır. Kırsal alanlarda yaşayan kırsal nüfus, tarım ve hayvancılık gibi kırsal ekonomik faaliyetler üzerinden yeterli gelir elde edememektedir. Kırsal turizm, gelir azlığından dolayı göç etme eğiliminde olan kırsal nüfusun kısmen göç etmesini azalttığı gibi kırsal alanların sürdürülebilirliğini sağlaması açısından da önemli bir etkiye sahiptir. Ancak zaman içerisinde turizm faaliyetlerinin etkin olduğu kırsal alanlarda çeşitli mekânsal, çevresel ve sosyo-kültürel sorunlar ortaya çıkabilmektedir (Bakırcı, 2019). Kırsal alanlarda turizme bağlı olarak sorunların ortaya çıkması ise mevcut kaynakların korunarak ve optimum düzeyde kullanılarak sürdürülebilir bir yaklaşım tarzıyla turizme uygulanmasını zorunlu hale getirmektedir. Bu zorunluluk kırsal turizm faaliyetlerinde yeni yaklaşımlara ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Çünkü kırsal alanların plansızca turizme açılması kısa ya da uzun vadede gelir sağlasa da bu sahaların özgün yapısına zarar vereceği için geri dönüşü mümkün olmayan bozulmalara sebebiyet verebilmektedir. Ortaya çıkan bu durum kırsal turizmin geniş bir açıdan değerlendirilmesine işaret ettiği gibi planlama ve uygulama süreçlerinde tüm paydaşların karar alma sürecine dâhil edilmesini de gerekli kılmaktadır. Bu yönüyle inceleme konusunu oluşturan “Entegre Kırsal Turizm -EKT” mevcut kaynak kullanımının üst düzeye çıkarılmasını ve ortaya çıkabilecek sorunların minimum düzeye indirilmesini amaçlayan bir yaklaşımdır.

EKT, yerel ölçekte değerlendirildiğinde sosyal, kültürel, ekonomik ve çevresel öğeleri içine alan daha bütünsel bir kırsal kalkınma aracı olarak geliştirilmiştir. Bu yaklaşım tarzı temelde yerel aktörleri içerisinde yer aldıkları kırsal sahaların doğal, ekonomik, sosyo-kültürel, çevresel ve insan kaynaklarını bir arada kullanmayı öneren ve ağlar aracılığıyla onları diğer aktörlere bağlayan bir turizm türüdür. EKT, dinamik bir yapıya sahip olup üç temel konuyla bağlantısı bulunmaktadır. Bunlardan ilki entegrasyon yönüyle, ikincisi turizm değerlerinin kullanılabilirliği açısından oynadığı rolle, sonuncusu ise üretken ve ekonomik yapıdaki kaynakları harekete geçirme kabiliyeti ile ilgilidir. EKT, yerel aktörleri merkeze alan ve yerel özellikteki fiziksel, sosyo-kültürel ve ekonomik kaynaklara dayanan bir yaklaşımı esas almaktadır. Bu yaklaşım yerel kaynakları koruyup geliştirirken sürdürülebilirlik ilkelerini içeren, sektörler arası bağlantıları savunmakta ve paydaşlar arasındaki iş birliğinin önemini vurgulamaktadır (Saxena ve Ilbery, 2007; Bakırcı, 2019; Cawley vd., 2007; Ilbery vd., 2007).

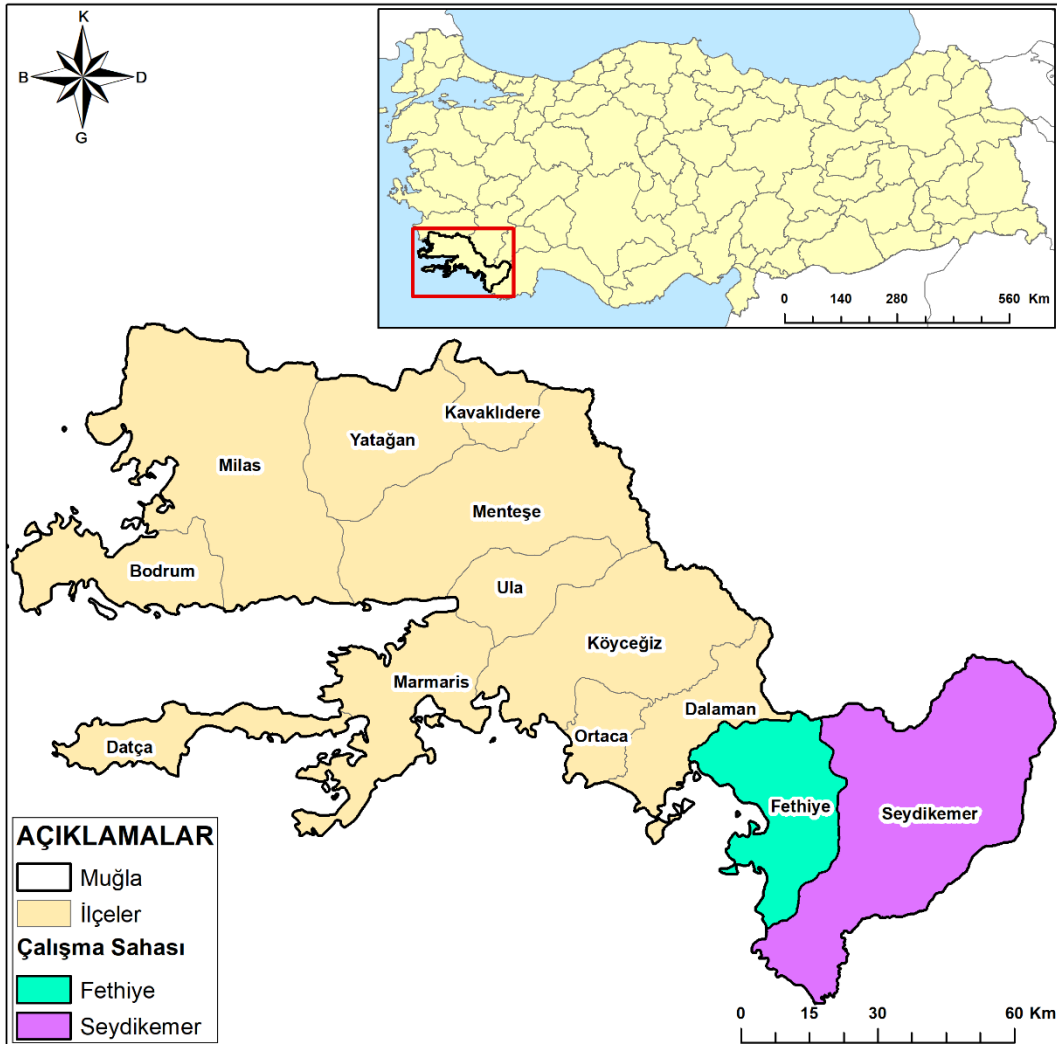
EKT, ağlar, ölçek, özgünlük, yerellik, yetkilendirme, sürdürülebilirlik ve tamamlayıcılık olmak üzere 7 temel bileşenden oluşmaktadır. Bu çalışma, kırsal turizmi geniş çerçevede ele

alan ve turizm uygulamalarında çevresel, ekonomik ve sosyo-kültürel hassasiyetleri dikkate alan bir yaklaşım olan “Entegre Kırsal Turizm-EKT” bileşenlerinin Fethiye ve Seydikemer ilçeleri örneğinde analiz edilmesini amaçlamaktadır.

Çalışma Alanı ve Kırsal Turizm Potansiyeli

Muğla ili, 2012 yılında çıkarılan 6360 sayılı “On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile büyükşehir statüsüne kavuşmuştur. Yine aynı kanun kapsamında Muğla ilinin Fethiye İlçe sınırları içerisinde Seydikemer adıyla yeni bir ilçe kurulmuştur.

Fethiye ve Seydikemer ilçeleri Muğla ilinin güneydoğusunda yer almaktadır. Seydikemer ilçesi batıdan Fethiye, kuzeybatıdan Çameli ilçesi (Denizli), kuzeyden Altınyayla ve Çavdır ilçeleri (Burdur), kuzeydoğudan Korkuteli ilçesi, doğudan ise Elmalı ve Kaş ilçeleri (Antalya) güneyden de Akdeniz ile çevrelenmektedir. Fethiye ilçesinin ise doğusunda Seydikemer, batısında Akdeniz, kuzeyinde Çameli ilçesi (Denizli), kuzeybatısında da Dalaman ilçesi yer almaktadır (Şekil 1).

Şekil 1. Çalışma sahasının lokasyon haritası

Çalışma sahasını oluşturan ilçeler, sahip oldukları doğal ve beşerî çevre özellikleri açısından kırsal turizm potansiyeli yüksek olan yerleşim alanlarıdır. Her iki ilçenin kırsal alanlarında yer alan ekolojik çiftlikler ve yaylalar ile el sanatları ve kırsal alan festivalleri gibi faaliyetler kırsal turizm potansiyelini ortaya çıkaran çekici unsurlardır. Belirtilen çerçevede Fethiye ve Seydikemer ilçelerinin kırsal turizm potansiyeli açısından öne çıkan unsurlarından ilkinin ekolojik çiftlikler oluşturmaktadır. Türkiye’de 2002 yılında başlayan ve günümüze kadar “Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği” aracılığıyla TaTuTa (Tarım-Turizm-Takası) hareketinin öncülük ettiği çiftlik turizmi; ekolojik prensipler çerçevesinde organik tarım yapan, doğaya dost üretim gerçekleştirerek ürün toplama ve ürün satışı yapan küçük çaplı üniteler niteliğindedir (Tuncer ve Bakırcı, 2021). Türkiye’de toplam 92 ekolojik çiftlik bulunmaktadır. Çiftliklerin en fazla bulunduğu bölgeler arasında Ege bölgesi ikinci sırada yer almaktadır (Yıldırım, 2018). Ege bölgesinde yer alan 24 ekolojik çiftlikten 14 tanesi ise Muğla ilindedir. Bu 14 çiftlikten 7’si çalışma sahamızı oluşturan Fethiye ve Seydikemer ilçelerinde bulunmaktadır (Şekil 2).

Şekil 2. Muğla ilinde ekolojik çiftliklerin dağılımı

Fethiye ve Seydikemer ilçelerinde yer alan ekolojik çiftlikler, genel itibariyle kırsal konut ekolojisine uygun olarak yapılmış çiftlik evlerinin bulunduğu sahalarda gönüllü katılımcıları ve ziyaretçileri ile organik ürün yetiştirme, ürün toplama, yöresel ürün yapımı gibi faaliyetlerin yapıldığı yerlerdir (Tablo 1).

Tablo 1. Fethiye ve Seydikemer ilçelerinde yer alan ekolojik çiftlikler ve özellikleri

Çiftliğin Adı	Bulunduğu İlçe	Özellikleri
Ayşe-Cengiz Genç Çiftliği	Fethiye	Doğal çevreyi ve kültürel kaynakları anlamaya çalışıp korumayı destekleyen çiftlikte turizm faaliyetleri ön planda olup, doğal alanlarını bozmadan ziyaretçilerine sunma amacı güdülmektedir.
Ali Kışlak Orman Çiftliği	Seydikemer	En az 21 gün sigara kullanmayan gönüllü misafirlerin kabul edildiği çiftlikte; yaz aylarında tıbbi aromatik bitkileri hasat ve işleme, bitki sulama işleri yapılırken Kasım-Aralık aylarında zeytin toplama ve işleme, Ocak-Şubat-Mart ve Nisan aylarında ise fidan dikimi ve çoğaltma, kompost ve örtüleme faaliyetleri yapılmaktadır.
Üç Palmiye Çiftliği	Seydikemer	Seydikemer ilçesinde Tlos Antik Kenti yakınlarında yer alan çiftlikte; permakültür tasarımı, organik ürün yetiştirme, doğal ahşap malzemelerden farklı yapılar oluşturma, bahçe peyzaj işleri, şifalı ot ve sebze yatakları yapımı, sulama, sebze-meyve hasadı, reçel ve marmelat yapımı, meyve suyu yapımı gibi faaliyetler gerçekleştirilmektedir.
Pastoral Vadi Çiftliği	Fethiye	42 dönümlük arazi üzerine kurulmuş olan çiftlik; kırsal konut ekolojisine uygun olarak inşa edilen taş, kerpiç ve ahşap meskenlerde yılın 12 ayı gönüllü katılımcıları ve misafirleri ağırlamaktadır. Çiftlikte ahşap ve kerpiçten yapılmış olan iki adet çok amaçlı salonda ailelerin de yer aldığı çocuk kampları başta olmak üzere terapi ve meditasyon, yoga kamp ve inzivaları, kişisel gelişim seminerleri gibi etkinlikler de yapılmaktadır.
Refikler Çiftliği	Fethiye	2012 yılında kurulan Çiftlikte, çeşitli ağaç türleri ve tıbbi aromatik bitkiler yetiştirilmekte, meyve kurutma, reçel-marmelat ve zeytinyağı yapımı ile bal üretimi gibi birçok faaliyet yürütülmektedir.
Tangala Çiftliği	Seydikemer	Tlos Antik Kenti yakınında konumlanmış olan Çiftliğin 10 dönümlük arazisinin dört dönümü mera, iki buçuk dönümü ise hayvanların yaşam alanı olarak ayrılmıştır. Altında imalathane ve olgunlaştırma mahzenlerinin bulunduğu, taş ve ahşaptan inşa edilen çiftlik binasında peynir atölyeleri ve özel tadım etkinlikleri düzenlenmektedir.
Yonca Lodge Çiftliği	Fethiye	Sığıla ormanları içerisinde bulunan işletmede çiftlik faaliyetleri yapılmayıp, daha çok otel konseptinde hizmet verilmektedir. Bahçe işleri, sebze-meyve üretimi, yöresel yemekleri tatma ve yapımını öğrenme gibi etkinliklerin yapılmaktadır.

Günümüzde Fethiye ve Seydikemer ilçelerinde rekreatif amaçlı yaylacılık faaliyetlerinin özellikle kıyı turizminin geliştiği merkezlere yakın Yukarı Eşen Havzası içerisinde kalan

ulaşım yönünden elverişli yaylalarda yürütüldüğü görülmektedir. Ulaşım açısından çok elverişli olmayan Boncuk Dağları ve Akdağlar gibi yüksek sahalardaki yaylalarda ise genellikle hayvancılık faaliyetleri ön plandadır. Seydikemer ilçesinde rekreatif amaçlı yaylacılık faaliyetlerinin yapıldığı yerler: Girdev, Seki, Beşkaza ve Dont yaylalarıdır. Özellikle Girdev yaylası Akdağ yaylaları arasında en bilinen yayladır. Girdev Yaylası polye özelliği taşımakta olup çevresi alçak sırtlarla çevrilidir. Yaylanın orta bölümünde yer alan karstik çukurluğu kaplayan göl 128 kuş türünün tespit edildiği önemli kuş gözlem alanlarından biridir. Ayrıca Girdev Yaylası son yıllarda astronomik gözlem merkezi haline getirilmiştir. Yine Seydikemer ilçesinin kuzeyinde bulunan Seki Yaylası, Yukarı Eşen Çayı Havzası'nın orta kesiminde etrafı yüksek dağlarla çevrili çanak şeklinde bir sahada yer almaktadır. Seki Yaylası, Eren Dağ Kayak Merkezi, Oioanda Antik Kenti ve Girdev Gölü'ne yakın olmasından dolayı yayla turizmi açısından elverişli doğal ortam şartlarına sahiptir.

Çalışma sahasında kırsal turizm potansiyeli açısından önemli olan bir diğer unsur kırsal alan festivalleri ve şenlikleridir. Özellikle Fethiye'nin Yeşilüzümlü kırsal mahallesinde her yıl düzenli olarak yapılan “Kuzugöbeği Mantarı ve Dastar Festivali” en popüler olan kırsal alan festivalidir. Her yıl nisan ayının ilk haftasında gerçekleştirilen festivale yerli ve yabancı turistlerce yoğun katılım olmaktadır. Festival kapsamında gelen ziyaretçilere ortalama 300 kg kuzugöbeği mantarı satışı yapılmaktadır. Ayrıca festivalde yöre halkının üretmiş olduğu el yapımı yöresel ürünlerden zeytin, zeytinyağı, el yapımı şarap ve kadınların başörtüsü olarak kullandıkları dastar ve diğer ipek dokumalar sergilenerek gelen ziyaretçilere sunulmaktadır (Fotoğraf 1).

Fotoğraf 1. Fethiye Yeşilüzümlü Kırsal Mahallesi'nde düzenlenen Kuzugöbeği Mantarı ve Dastar Festivali'nden görüntüler (URL-1).

Seydikemer ilçesinde yörük kültürünü tanıtmak amacıyla düzenlenen yayla şenlikleri de kırsal turizm açısından önemli bir potansiyeldir. Beşkaza Yaylaları Şenliği Boğalar Yörük Kültür Derneği tarafından düzenlenen “Uluslararası Seydikemer Beşkaza Yaylaları Boğalar Yörük Türkmen Şenliği” 2022 yılında 24. kez yapılmıştır. Ayrıca Seydikemer'in diğer yaylalarında düzenlenen şenlikler (Yayla Dont Desti Şenliği, Yayla Karaçulha Yörük Şenliği,

Seki Yayla Yağlı Güreş Şenlikleri) kırsal turizm açısından oldukça önemlidir. Yörüklerle özgü kültür öğelerini yaşatmak, tanıtmak ve yeni nesillere aktarmak bu şenliklerin ana temasını oluşturmaktadır. Şenlikler kapsamında yörüklerin yöresel kıyafetleriyle boğa, at, eşek, deve ve keçileriyle birlikte yürüdüğü temsili göç canlandırılmaktadır. Ayrıca ince çalgı eşliğinde yörük düğünü, yöresel oyunlar, yörük ateşi yakma ve gece etkinlikleri düzenlenmektedir.

Çalışma alanının bir diğer kırsal turizm potansiyeline sahip unsuru el sanatlarıdır. Yeşilüzümlü kırsal mahallesi, ipek böceği kozalarından elde edilen ipek lifleri kullanılarak yapılan dastar dokumacılığıyla tanınmaktadır (Şenyüz, 2009). Yöre kadınlarının baş örtüsü olarak kullandıkları dastar, kendine özgü teknik, desen ve motiflerle dokuma tezgahlarında yapılmaktadır (Fotoğraf 2).

Fotoğraf 2. Dastar dokuma tezgâhı ve dastar dokuma örnekleri

El sanatı ürünlerin yapıldığı bir başka yer ise Seydikemer'in Dodurga kırsal mahallesidir. Özellikle Sidmya Antik Kenti'ne gelen yerli ve yabancı turistlere yöre halkı geleneksel yöntemlerle yaptıkları çul, kilim ve bez çanta gibi el sanatı ürünlerin satışını yapmaktadır (Tuna, 2016).

Yöntem

Seydikemer ve Fethiye ilçelerini Entegre Kırsal Turizm (Integrated Rural Tourism-IRT) modeli bileşenleri çerçevesinde analiz etmeyi amaçlayan bu çalışmada “*Yakınsayan Paralel Desen-YPD*” yöntemi uygulanmıştır. Adı geçen yöntem aşamalı araştırma sürecinde hem nitel hem de nicel verilerin birlikte toplandığı ama ayrı olarak analiz edildiği bir yöntem özelliğinde olduğundan araştırma yöntemi olarak tercih edilmiştir. Belirtilen çalışma deseni uygulanan yöntemlere eşit öncelik vermekle birlikte analiz esnasında bu süreçleri birbirinden ayrı tutmakta, genel yorumlama aşamasında ise mevcut sonuçları birleştirmektedir

“*Yakınsayan Paralel Desen-YPD*” yöntemi kapsamında çalışmanın veri setini; araştırma sahasında yapılan anket, görüşme kayıtları ve gözleme dayalı veriler oluşturmaktadır. Elde edilen veriler, ziyaretçilerin Seydikemer ve Fethiye ilçelerinde gerçekleştirilen kırsal turizm faaliyetlerine ilişkin bilgi düzeylerini ortaya koymaya yardımcı olurken; aynı zamanda işletme sahipleri, tur operatörleri ve kamu/sivil toplum kuruluşları çalışanları ve yerel halkın yürütülen kırsal turizme ilişkin görüşlerinin derinlemesine analiz edilmesine de imkân sağlamıştır. EKT yaklaşımı; ağlar, ölçek, özgünlük, yerellik, yetkilendirme, sürdürülebilirlik

ve tamamlayıcılık olmak üzere 7 temel bileşenden oluşmaktadır (Saxena ve Ilbery, 2007; Cawley ve Gillmor, 2008; Cawley, vd., 2007; Saxena vd., 2007).

Çalışma kapsamında, Fethiye (Fethiye ilçe merkezi, Yeşilüzümlü kırsal mahallesi, Pastoral Vadi Ekolojik Yaşam Çiftliği, Ayşe-Cengiz Çiftliği) ve Seydikemer (Seydikemer ilçe merkezi, Ali Kışlak Orman Çiftliği ve Saklıkent yol güzergahı üzerinde yer alan kırsal mahalleler) ilçelerinde 170 ziyaretçiye anket uygulanmıştır. Ziyaretçiler rastlantısal örnekleme yöntemiyle anket örneklem sayısına dâhil edilerek, anket verileri betimsel olarak SPSS programında analiz edilmiştir. Bunun yanında işletmeciler, tur operatörleri, yerel halk ve kamu/sivil toplum kuruluşları çalışanlarından oluşan toplam 28 kişiyle yüz yüze derinlemesine görüşme (ortalama 15 dk.) yapılmıştır. Görüşme soruları, entegre kırsal turizmin bileşenleri kapsamındaki konular üzerinde yoğunlaşmıştır. Yüz yüze yapılan görüşmelerin ses kayıtları Microsoft Word programında yazıya dökülerek MAXQDA 12 programında betimsel olarak analiz edilmiştir. Saha gözlemleri sırasında; ziyaretçiler, yerel halk, tur operatörleri ve işletmeciler arasındaki ilişkiler ile bunların mekân üzerindeki aktiviteleri incelenmiştir.

Bulgular

Anket Analiz Sonuçları

Araştırma sahasında yapılan anket sonucunda turistlerin; demografik yapısı, ziyaret ettikleri alana ilişkin bilgileri ve EKT bileşenleriyle ilgili bilgi düzeyleri sorgulanmıştır. Bu çerçevede 170 ziyaretçinin %55,8'i erkek, %44,2'si kadınlardan oluşmuştur. Sayıca en fazla katılımcının 35-44 yaş aralığında olması (%52,4), kırsal bölgeleri orta yaş grubunca daha çok tercih ettiğine işaret etmektedir. Eğitim düzeyi açısından katılımcıların yarıdan fazlasının (%60,6) lisans ve lisansüstü eğitime sahip olması ise kırsal bölgelere gelen turist profilinin kültür düzeyi yüksek kişilerden oluştuğunu göstermektedir (Tablo 2).

Tablo 2. Kırsal Turizm Ziyaretçilerinin Temel Demografik Özellikleri

Değişken	Sayı	Oran (%)	
Cinsiyet	Erkek	106	55,8
	Kadın	64	44,2
Yaşı	18-24	23	13,5
	25-34	45	26,5
	35-44	89	52,4
	45-54	13	7,6
Mesleği	Üniversite Öğrencisi	21	12,3
	Kamu Çalışanı	52	30,6
	Serbest Meslek Sahibi	6	3,5
	Özel Sektör Çalışanı	36	21,2
	Kendi İşinde Çalışan	55	32,4

Eğitim Düzeyi	İlköğretim	9	5,2
	Lise	47	27,7
	Ön Lisans	11	6,5
	Lisans	88	51,8
	Lisansüstü	15	8,8
Toplam		170	100

Anket kapsamında turistlerin ziyaretleri üzerine yapılan değerlendirmede, kırsal bölgelere gelen turistlerin %13'ünün yurt dışından, %87'sinin ise yurt içinden geldiği görülmüştür. Seyahat türü açısından arkadaş grubuyla gelen turistlerin oranı %38,8, yalnız, grupta ve ailesiyle gelenlerin oranı ise %61,2 olarak tespit edilmiştir. Gelen yerli ve yabancı turistlerin %43'ü kırsal bölgelerde konaklamalı ziyaret şeklini tercih ederken, %57'si ise günübirlik ziyaretlerde bulunmaktadır. Kırsal turizm faaliyetlerine katılan turistlerin ziyaret planlamalarında ise %75,9'u geçerken uğrama, %24,1'lik bir bölümü ise temel hedef olarak ziyaret tercihinde bulunmuşlardır. Turistlerin ekolojik çiftliklerden ve diğer kırsal bölgelerden haberdar olma şekline bakıldığında %61,9 gibi yüksek bir oranla sosyal medyanın etkili olduğu tespit edilmiştir (Tablo 3).

Tablo 3. Kırsal Turizm Ziyaretçilerinin Ziyaret Bilgileri

Değişken	Sayı	Oran (%)	
Geldiği Yer	Yurtiçi	148	87
	Yurtdışı	22	13
Seyahat Türü	Yalnız	7	4,1
	Arkadaşıyla	66	38,8
	Ailesiyle	37	21,8
	Grupla	60	35,3
Seyahat Aracı	Özel Araç	126	74,1
	Toplu Taşıma	9	5,3
	Tur Araçları	31	18,2
	Servisler	0	0
	Diğer	4	2,4
Ziyaret Şekli	Günübirlik	97	57
	Konaklamalı	73	43
Ziyaret Planlaması	Temel Hedef Olarak	41	24,1
	Geçerken Uğramak	129	75,9
Haberdar Olma Şekli	Turizm Acentesi	22	12,9
	Sosyal Medya	105	61,9
	Reklam/Tanıtım	14	8,3
	Arkadaş Tavsiyesi	19	11,1
	Diğer	10	5,8
Ziyaret Nedeni/Temel Amaç	Doğal Güzellikler	33	19,4
	Kültürel Özellikler	104	61,2
	Sosyal Özellikler	25	14,7
	Diğer	8	4,7
Toplam	170	100	

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresel İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

EKT yaklaşımının 7 bileşeni baz alınarak hazırlanan anket formunda turistlerin 5’li Likert Ölçeğine göre kesinlikle katılmıyorum (1) ile kesinlikle katılıyorum (5) ölçeği arasında değerlendirmeleri istenilmiştir. Bu çerçevede turistlerin anket formunda verdiği cevaplara göre aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır (Tablo 4):

Tablo 4. Entegre Kırsal Turizm Bileşenleri Ziyaretçi Bilgi Düzeyi

İfadeler	Ortalama (\bar{X})	Standart Sapma
Ağlar (Networks) Gerçekleştirilen turizm faaliyetlerinde aktörler arasında güçlü iş birliğine dayalı ağların yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?	2,16	1,081
Ölçek (Scale) Gerçekleştirilen turizm faaliyetlerinin kapasitenin üzerinde bir kullanım olduğunu düşünüyor musunuz?	1,71	1,152
Özgünlük (Endogeneity) Gerçekleştirilen turizm faaliyetlerinin özgün bir yapıda olduğunu düşünüyor musunuz?	4,28	1,046
Yerellik (Embeddednes) Gerçekleştirilen turizm faaliyetlerinin yerele ait olduğunu, yerel özellikler taşıdığını düşünüyor musunuz?	4,50	1,021
Yetkilendirme (Empowerment) Gerçekleştirilen turizm faaliyetlerinde yerel halkın etkin bir role, yetkiye sahip olduğunu düşünüyor musunuz?	2,87	1,179
Sürdürülebilirlik (Sustainability) Gerçekleştirilen turizm faaliyetlerinde sürdürülebilir bir yaklaşımla gerçekleştirildiğini, çevre koruma hassasiyeti gözetildiğini düşünüyor musunuz?	3,11	1,115
Tamamlayıcılık (Complemantarity) Gerçekleştirilen turizm faaliyetlerinin tamamlayıcılık ilkesini karşıladığını düşünüyor musunuz?	4,25	1,039

“Gerçekleştirilen turizm faaliyetlerinde aktörler arasında güçlü iş birliğine dayalı ağların yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?” ifadesine ($\bar{X}=2,16$) turistlerin yarıya yakını paydaşlar arasında ortaklık ve ilişkilere işaret eden “ağlar” konusunda olumlu bir algıya sahip olmadıklarını belirtmiştir. Örneğin Fethiye-Yeşilüzümlü kırsal mahallesine ziyarette bulunan turistlerin büyük bir kısmı EKT’nin kritik belirleyicilerinden biri olan yerel aktörlerin ortak hedeflere sahip olma ve bu hedefleri gerçekleştirebilme hususunda aralarında iş birliği yapma derecelerinin düşük olduğunu söylemişlerdir.

“Gerçekleştirilen turizm faaliyetlerinin kapasitenin üzerinde bir kullanım olduğunu düşünüyor musunuz?” ($\bar{X}=1,71$) ifadesine ait ortalamanın düşük olması kırsal bölgelerde gerçekleştirilen turizm faaliyetlerinde “ölçek” konusunda kapasite aşımının olmadığına işaret etmektedir. Bu durum turistlerin bakış açısına göre, kırsal bölgede ziyaretçileri kırsal turizme çeken kaynakların yok olma veya niteliğini bozma gibi ihtimallerin oldukça zayıf olduğunu göstermektedir. Bu yönden bir değerlendirme yapıldığında çok sayıda turistten ziyade özgün değerlere ilgi duyan bilinçli ziyaretçilerin gelmesi oldukça sevindirici bir durumdur.

“Gerçekleştirilen turizm faaliyetlerinin özgün (otantik) bir yapıda olduğunu düşünüyor musunuz?” ($\bar{X}=4,28$) ifadesinde ortalamanın yüksek olması, turistlerin ziyarette buldukları kırsal bölgelerde gerçekleştirilen faaliyetlerin “özgün” bir yapıda olduğunu göstermektedir. Burada üzerinde durulması gereken konu bölgedeki kırsal turizm faaliyetlerinin gerçekleştirildiği alanın benzer diğer sahalardan farklı unsurlara sahip olmasından dolayıdır.

“Gerçekleştirilen turizm faaliyetlerinin yerele ait olduğunu veya yerel özellikler taşıdığını düşünüyor musunuz?” ($\bar{X}=4,50$) sorusuna turistlerin yine yüksek bir oranda olumlu yönde cevap vermesinde “yerellik” konusunda kırsal bölgelerdeki kaynakların doğrudan mekânla ilişkili olduğunu göstermektedir. Örneğin Yeşilüzümlü kırsal mahallesinde her yıl düzenli olarak yapılan “Kuzugöbeği ve Dastar Festivali”, dastar dokumaları, şarapları ve diğer birçok yöresel ürünleri yerellik konusunda ön plandadır.

“Gerçekleştirilen turizm faaliyetlerinde yöre halkının etkin bir role veya yetkiye sahip olduğunu düşünüyor musunuz?” ($\bar{X}=2,87$) sorusuna turistlerin yarıdan fazlası “yetkilendirme” konusunda kırsal bölgelerde gerçekleştirilen kırsal turizm faaliyetlerinde yöre halkının yeterli düzeyde söz sahibi olduğunu düşünmektedir.

“Turizm faaliyetlerinin sürdürülebilir bir yaklaşımla gerçekleştirildiğini veya çevre koruma hassasiyetinin gözetildiğini düşünüyor musunuz?” ($\bar{X}=3,23$) ifadesine katılan turistler yüksek orandadır. EKT'nin geliştirilmesindeki temel amaç, paydaşların, özellikle yerel toplulukların maliyet ve faydalarını en iyi şekilde eşitleyen, doğal, sosyal ve ekonomik kaynakların kalitesini bozmayan sürdürülebilir sonuçlar elde etmektir. “Sürdürülebilirlik” konusunda turistlerin yüksek bir oranda olumlu yönde görüş bildirmeleri bölgede yürütülen kırsal turizm faaliyetlerinde gerek çevresel gerekse ekolojik kaynak değerlere zarar verilmediğini göstermektedir.

“Gerçekleştirilen turizm faaliyetlerinin tamamlayıcılık ilkesini karşıladığını düşünüyor musunuz?” ($\bar{X}=4,25$) ifadesine turistlerin yüksek oranda olumlu görüş belirttiği görülmüştür. Bu durum tamamlayıcılık konusunda yörede gerçekleştirilen turizm faaliyetlerinde tamamlayıcı kaynaklar üzerine yönetim ve pazarlama stratejisinin geliştirilmiş olduğunu göstermektedir.

Mülakat Analiz Sonuçları

Çalışma kapsamında 28 kişiyle derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Görüşme yapılan katılımcılara ilişkin bazı bilgiler Tablo 5'te sunulmuştur. Paydaşların Entegre Kırsal Turizmin bileşenleri ile ilgili görüşleri 7 kategorik başlık altında analiz edilmiştir.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/TÜRKİYE

Tablo 5. Görüşmeye Katılan Paydaş Gruplarına İlişkin Bilgiler

Kod	Cinsiyet	Yaş	Eğitim	Mesleği	Paydaş	Kod	Cinsiyet	Yaş	Eğitim	Mesleği	Paydaş
K1	Kadın	47	Lise	Yerel Halk	Tip 1	K15	Erkek	29	Lise	Tur Opr.	Tip 2
K2	Kadın	41	İlkokul	Yerel Halk	Tip 1	K16	Erkek	40	Üniversite	Tur Opr.	Tip 2
K3	Erkek	34	Lise	Yerel Halk	Tip 1	K17	Erkek	51	Lise	Kamu Görevlisi	Tip 2
K4	Erkek	50	Lise	Yerel Halk	Tip 1	K18	Kadın	33	Üniversite	Kamu Görevlisi	Tip 3
K5	Erkek	39	İlkokul	Yerel Halk	Tip 1	K19	Erkek	60	Üniversite	Kamu Görevlisi	Tip 3
K6	Erkek	44	Lise	Yerel Halk	Tip 1	K20	Kadın	46	Üniversite	Kamu Görevlisi	Tip 3
K7	Erkek	32	Üniversite	Yerel Halk	Tip 1	K21	Kadın	36	Lise	İşletmeci	Tip 3
K8	Kadın	50	İlkokul	Yerel Halk	Tip 1	K22	Kadın	42	Lise	İşletmeci	Tip 3
K9	Erkek	48	Lise	Yerel Halk	Tip 1	K23	Erkek	63	İlkokul	İşletmeci	Tip 4
K10	Erkek	57	Lise	Yerel Halk	Tip 1	K24	Erkek	55	Lise	İşletmeci	Tip 4
K11	Kadın	25	Üniversite	Yerel Halk	Tip 1	K25	Erkek	48	İlkokul	İşletmeci	Tip 4
K12	Kadın	33	Üniversite	Yerel Halk	Tip 1	K26	Kadın	24	Lise	İşletmeci	Tip 4
K13	Erkek	58	İlkokul	Tur Opr.	Tip 2	K27	Kadın	30	Lise	İşletmeci	Tip 4
K14	Erkek	35	Lise	Tur Opr.	Tip 2	K28	Erkek	56	Üniversite	İşletmeci	Tip 4

TİP 1: Yerel Halk, TİP 2: Tur Operatörü, TİP 3: Kamu Görevlisi, TİP 4: İşletmeci

Kategori 1: Gerçekleştirilen turizm faaliyetlerinde aktörler arasında güçlü iş birliğine dayalı ağların yeterli olduğunu düşünme

Ağlar, üretimde, pazarlamada, satın almada birlikteliği ön plana alan, ürün ve pazar geliştirme konusunda iş birliği yaparak bir araya gelen işletmeleri içine alan sabit resmi ağlar olabileceği gibi ortak problemlere çözüm bulmak, bilgi paylaşımı ya da yeni beceriler kazanmayı sağlamak amacıyla bir araya gelinerek oluşturulan gayri resmi ağları da oluşturabilmektedir (Petrou vd., 2007). Araştırma sahası içerisinde kırsal turizm faaliyetlerinde bulunan paydaşların tamamına yakını ağların yetersiz olduğunu belirtmiştir.

Ağlarımız bugüne kadar hiç yeterli olmadı, Yeşilüzümlü (Fethiye) olarak sürekli sıkıntı çektik... buranın adında bile üzüm geçiyor yani burası üzüm bağlarıyla meşhur bir yerdir. Kaliteli şarap üretimi yapıyoruz ama bize tanınan 300 litre satış kotasından dolayı kâr

edemiyoruz. Ağlarımız güçlü olmadığı için yaşadığımız bu sıkıntıyı halledemedik (K4). Ekolojik çiftliğimiz yaklaşık 350 dönümlük bir arazide bulunuyor. Ağlarımızın güçlü olduğu tek yer “Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği” ... Çiftliğimize gelen tüm gönüllü katılımcılar ya da ziyaretçiler buradan bize ulaşıyor. Onların denetimi sayesinde işlerimizi daha iyi yapıyoruz (K23). Son birkaç aydır Muğla Büyükşehir belediyesi ile yapılan görüşmeler sonucu şaraplarımız için uygulanan kotaya çözüm bulunacağı söylendi, belediye tarafından kurulacak tesisle Yeşilüzümlü markasıyla şaraplarımızın şişelenerek satılma sürecinin başlayacağını öğrendik. Sanırım artık ağlarımızın yavaş yavaş güçlenmeye başladığını göreceğiz (K28).

Kategori 2: Gerçekleştirilen turizm faaliyetlerinin kapasitenin üzerinde bir kullanım olduğunu düşünme

Turizmin bir bölgedeki zaman içerisindeki değişimi ve coğrafi dağılışı, turizm faaliyetlerinin yapıldığı sahanın taşıma kapasitesini dikkate almayı gerektirmektedir (Bakırcı, 2019). Kırsal turizm işletmelerinin genel görüntüsü fiziksel yapısı ve faaliyet kapsamı açısından küçük ölçeklidir. Bu yönden değerlendirildiğinde kırsal kalkınmanın sosyal yapıya ve coğrafi bağlama uygun şekilde yapılması tavsiye edilmektedir (Cawley vd., 2007).

Nisan ayında festival zamanında Yeşilüzümlü’de kapasite aşımı yaşanmaktadır. Ama biz işletmeciler bu durumdan hiçbir zaman şikayetçi değiliz (K25). Çiftliklerin kapasitesi belli olduğu için istesek de bu kapasitenin üzerine çıkmamız mümkün değil (K24). Saklıkent yaz sezonunda yoğun turist akınına uğruyor, bu durum bu yol üzerinde tezgâhını kuran köylüler için geçim kaynağı... Yillardır ürettiğimiz zeytini, narı, zeytinyağını yoldan geçen turistlere satıyoruz, diğer aylar yoğunluk olmuyor (K7). Fethiye ve Seydikemer’in köylerine yaptığımız safari turlarını genelde yaz aylarında ve bayram tatillerinde yapıyoruz. Sizin ölçek diye tabir ettiğiniz o kapasite aşımını bu dönemlerde yaşıyoruz, bunu bir sorun olarak da görmüyoruz (K13). “Yeşilüzümlü Kuzugöbeği Mantar Festivali’nde çok aşırı bir yoğunluk oluyor. Çevrede araç park edecek yer kalmıyor, tüm mekanlar dolup-taşıyor. Ayrıca tur acenteleri Kadyanda Antik Kenti’ne getirdikleri turistleri dönüşte buraya getiriyorlar. Tur acenteleri tarafından Kadyana’ya getirilen turistlerden dolayı yaz aylarında ciddi bir kapasite aşımı yaşanıyor (K2).

Kategori 3: Gerçekleştirilen turizm faaliyetlerinin özgün bir yapıda olduğunu düşünme

Kırsal alanlarda yöreye özgü kaynakların turizme kazandırılarak değerlendirilmesi önemli bir araç olarak görülmektedir. EKT, kırsal yerel halkın ihtiyaçlarına, değerlerine ve mevcut kapasitelerine odaklanmak suretiyle maksimum fayda sağlamayı hedeflediği için turistlerin ilgisini çeken yöresel otantik kaynakların varlığı ve etkisi önemli bir kriter olarak belirlemektedir.

Seydikemer ve köylerindeki turistlere sunduğumuz tüm ürünlerimiz özgündür. Çünkü üretimden satışına kadar her şey tek elden yapılıyor (K3). Yeşilüzümlü’de dastarımızdan kuzugöbeği mantarına kadar kırsal turizme konu olacak tüm ürünler özgün yapıdadır, burada özgün olmayan bir şey var o da villa turizmi... (K6). Buraya gelen yerli olsun yabancı olsun tüm turistler en çok dastar dokumalarımıza ilgi gösteriyor, çünkü dastar bizim buralara özgüdür (K9). Muğla il Turizm Müdürlüğü olarak yaptığımız tespitlerde il genelinde kırsal

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

turizm açısından en özgün karakterde ürünlerin olduğu yerler arasında Fethiye, Seydikemer ve Milas başta geliyor, diğer ilçelerde aynı özgünlüğü pek göremiyoruz (K20).

Kategori 4: Gerçekleştirilen turizm faaliyetlerinin yerele ait olduğunu, yerel özellikler taşıdığını düşünme

Kırsal turizm uygulandığı kırsal yerleşmenin doğal ve kültürel mirasına dayanır. Bu yönüyle EKT, kırsal turizmde sadece yerel kaynakları esas almayı kırsal alanların sosyal, kültürel ve kimlik özelliklerini de kullanarak ilişkileri şekillendirmeye yardımcı olmaktadır. Kırsal alanlarda yürütülen turizm faaliyetlerinin hangi seviyede gerçek kaynaklara dayalı bir şekilde gerçekleştirildiğini görmek açısından önemlidir (Cawley vd., 2007).

Seydikemer'de Gizlikent şelalesinde gelen turistlere hizmet ediyoruz. Buranın yerel özellikler taşımasını çok istiyorduk ama yeterince kazanamadığımız için yerel olmayan hizmetlerde sunmaya başladık (K22). Çifliklerde gönüllü katılımcılarla birlikte yaptığımız tüm işler yerel özelliktedir. Bu konuda çevre yakın köylerde yaşayan çiftçilerimize de örnek olmaya çalışıyoruz (K21). Fethiye'nin kırsal yörelerinde yapılan ve turizme yönelik sunulan hizmetlerin büyük bir kısmında bu yerelliği görebilirsiniz. Yanıklar köyünde de bunu görürsünüz Yeşilüzümlü'de de görürsünüz (K15).

Kategori 5: Gerçekleştirilen turizm faaliyetlerinde yerel halkın etkin bir role, yetkiye sahip olduğunu düşünme

Bir bölgede yürütülen ya da planlanan kırsal turizm faaliyetlerinde yasal, yönetsel ve kurumsal düzeyde karar alma sürecine yerel halkın dahil edilmesi EKT'nin ön koşullarından biridir. Yetkilendirme yapıldığında yerel aktörlerin kırsal alardaki kaynaklar ve yürütülecek çalışmalar üzerinde kontrolü ve rolü daha belirgin hale gelecektir.

Ekolojik çifliklerde Buğday derneği dışında kimse bize görüş sormuyor, destek olmuyor, buralar özel mülk olduğu için dışarıdan doğrudan buralara müdahale de edemiyorlar (K21). Bugüne kadar bizim buralarla ilgili yapılan işlerde bir kez olsun köy halkının düşüncesini soran olmadı (K1). Son bir yıl içerisinde şaraplarımızın marka değeri kazanması için yapılacak çalışmalar için Muğla Büyükşehir ve Fethiye belediyesi görüşlerimize başvurdu, öncesinde maalesef bizleri adam yerine koyan olmadı (K5).

Kategori 6: Gerçekleştirilen turizm faaliyetlerinde sürdürülebilir bir yaklaşımla gerçekleştirildiğini, çevre koruma hassasiyeti gözetildiğini düşünme

EKT'nin temel amaçlarından birisi de ekolojik ve çevresel kaynak değerlere zarar vermeden doğal, sosyo-kültürel ve ekonomik kaynakları bozmadan sürdürülebilir sonuçlara ulaşmaktır (Bakırcı, 2019).

İşletmemizi (Seydikemer-Gizlikent şelalesi) ve doğal çevresini sürdürülebilir kırsal turizm çerçevesinde betonlaşmaya izin vermeden, bol bol ağaçlandırma yaparak ve gelen misafirlerimizin doğal çevreye kirletmemesi ve zarar vermemesi için çaba sarfediyoruz (K22). Saklıkent yolunda hizmet veren biz köylülerin kurduğu düzene müdahale edilmezse sürdürülebilirlik açısından bir sıkıntı yaşanmaz diye düşünüyorum (K8). Yeşilüzümlü'de

sürdürülebilirliği riske eden en önemli sorun sürekli köylülerin evlerini satmasıdır. Bakın çevrenizde küçük bir yerleşmede bu kadar emlak ofisinin ne işi var. Özellikle İngilizlere sürekli ev ve arazi satışı yapılıyor (K19).

Kategori 7: Gerçekleştirilen turizm faaliyetlerinin tamamlayıcılık ilkesini karşıladığını düşünme

EKT, turizm faaliyetleriyle geleneksel olarak gerçekleştirilen faaliyetlerin çatışmasını değil iş birliği yapmasını önermektedir. Bu sayede turizmle birlikte ortaya çıkan yeni durumun, kırsal yörenin özgün yapısını bozması ya da sonlandırılmasının aksine, bu faaliyetlerin turizmin sağladığı destekle devam etmesine ve daha güçlü bir yapıya kavuşmasına imkân sağlamaktadır (Tuncer ve Bakırcı, 2021).

Tur düzenlediğimiz kırsal yörelerin tamamına yakınında tamamlayıcılık ilkesinin karşılandığını görmekteyiz. Seydikemer’de Sidmya antik kentine turistleri götürüyoruz orada Dodurga köylülerinin yaptığı yöresel ürünleri sergilediklerini görüyoruz. Kadyana’ya turist götürüyoruz orada da Yeşilüzümlü halkının tüm yöresel ürünlerini turistlere sunduğunu görüyoruz. Aslında kıyı turizmüne bağlı olarak gelen turistten kırsal alanlardaki yerel halkta faydalanmış oluyor (K16). Turistler Yeşilüzümlü’ye geldiği zaman hem gözleme yer ayran içerler hem de dastar, şarap, zeytinyağ alırlar (K23). Pastoral Vadi Ekolojik Yaşam Çiftliğine gelen gönüllü katılımcılar ya da ziyaretçiler burada çiftlik etkinliklerine katılırken aynı zamanda çiftliğin bir alanında çevre köylerdeki yöre halkının yaptığı yöresel ürünlerden de satın alırlar (K27).

Sonuç ve Tartışma

Araştırma sahasını oluşturan Fethiye ve Seydikemer ilçelerinin kırsal turizm potansiyeline sahip alanlarında *ağların* yeterince gelişmediği görülmektedir. Bölgede gerçekleştirilen kırsal turizm faaliyetlerinde paydaşlar arasındaki ortaklığa ve ilişkiye dayalı ağlarla ilgili olumsuz yönde bir algının ortaya çıkmasındaki en önemli neden turizm potansiyeline sahip kırsal bölgelere sunulan hizmetlerde (ulaşım, alt-yapı, kırsal alanlara yatırım destekleri gibi) görülen yetersizlikler olarak görülmüştür. Bu konudaki sıkıntılar yerel halk, işletmeciler ve ziyaretçiler tarafından da dile getirilmiştir. Ağların zayıf olmasıyla ilgili Muğla Büyükşehir Belediyesi yetkilileri ise 6360 Sayılı Büyükşehir Yasası’nın çıkmasıyla birlikte il geneline hizmet götürme konusunda büyük sıkıntılar yaşandığını belirtmişlerdir.

Araştırma sahasında mevcut durumda gerçekleştirilen kırsal turizm faaliyetlerinde *ölçek* konusunda yani kırsal bölgelerde kapasite aşımının olmadığı görülmektedir. Yaz sezonunda, milli ve dini bayram tatillerinde görülen yoğunluktan ise gerek yerel halkın gerekse işletmecilerin oldukça memnun olduğu görülmüştür. Bu dönemler içerisinde yaşanan yoğunluğun en önemli nedeni ise kıyı turizmi için Muğla’ya gelen yerli ve yabancı turistlerin bir kısmının aynı zamanda kırsal bölgeleri de ziyaret etmelerinden dolayıdır.

Araştırma sahasında kırsal turizm faaliyetlerinin *özgünlüğü* ve *yerelliği* konusunda ankete katılan turistler ve mülakat yapılan tüm paydaşların tamamı olumlu görüş bildirmişlerdir. Bu konuda turistler ve diğer paydaşların düşünceleri örtüşmektedir. Bölgede tarımsal üretim birincil ekonomik faaliyet alanı olmasından dolayı yerel halk tarımsal faaliyetlerinin yanı sıra

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

yöreleriyle ilgili doğal, tarihi ve sosyo-kültürel kaynak değerleri imkanları ölçüsünde turizme kazandırarak kendilerine ek gelir sağlamak ve gelir düzeylerini arttırmaktadır.

Turistlerin, bölgede sürdürülen kırsal turizm faaliyetlerinde yerel halkın yeterli düzeyde söz sahibi oldukları görüşüne karşılık, yerel halk karar alma sürecine dahil edilmediklerini ve hiçbir konuda görüşlerine başvurulmadığını ifade ederek olumsuz yönde görüş belirtmiştir. Yine benzer şekilde ankete katılan turistler, bölgede gerçekleştirilen turizm faaliyetlerinin sürdürülebilirlik ilkesine uygun şekilde yapıldığını belirtmelerine karşın, mülakata katılan tüm paydaşlar sürdürülebilirlik konusunda özellikle Yeşilüzümlü’de devam eden yabancılara arsa ve ev satışlarından dolayı bir risk olduğunu ileri sürmüşlerdir. Kırsal turizmde sektörler arasında iş birliği yapmaya dayanan tamamlamıcılık ilkesiyle ilgili hem turistler ve hem de mülakata yapılan tüm paydaşlar olumlu görüş bildirmişlerdir. Bu durum turizm ve tarım gibi farklı iki ekonomik faaliyet alanının birbirini destekler şekilde organize edilebileceğini göstermektedir.

Kaynakça

- Bakırcı, M. (2019). Entegre kırsal turizm: kavramsal boyut ve temel prensipler. S. Üçışık Erbilen & G.Şahin (Ed.), *Beşeri ve iktisadi coğrafya araştırmaları (Nuran Taşlıgil'e Armağan) içinde*. (s. 303-329). İstanbul: Babil Yayınevi.
- Cawley, M. & Gillmor, D. A. (2008). Integrated rural tourism: concepts and practice. *Annals of Tourism Research*, 35(2), 316-337.
- Cawley, M., Marsat, J. B. & Gillmor, D. A. (2007). Promoting integrated rural tourism: comparative perspectives on institutional networking in France and Ireland. *Tourism Geographies*, 9(4), 405-420.
- Creswell, J. W. & Plano Clark, V. L. (2011). *Designing and Conducting Mixed Methods Research*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Emekli, G. & Soykan, F. (2010). Kırsal halkın kırsal turizme bakış açısının saptanması: Bornova örneği. 6. *Ulusal Coğrafya Sempozyumu Bildiriler Kitabı İçinde* (s. 10-20). Ankara.
- Ilbery, B., Saxena, G., Kneafsey, M., (2007). Exploring Tourists and Gatekeepers' Attitudes Towards Integrated Rural Tourism in the England–Wales Border Region. *Tourism Geographies*. 9 (4), 441–468.
- Petrou, A., Pantziou, E.F., Dimara, E. & Skuras, D. (2007). Resources and activities complementarities: the role of business networks in the provision of integrated rural tourism. *Tourism Geographies*, 9(4), 421-440.
- Saxena, G. & Ilbery, B. (2007). Integrated rural tourism a border case study. *Annals of Tourism Research*, 35(1), 233-254.

- Saxena, G., Clark, G., Oliver, T. & Ilbery, B. (2007). Conceptualizing integrated rural tourism. *Tourism Geographie*, 9(4), 347-370.
- Şenyüz, F. (2009). Nehcü'lFeradis'teki Terzilik Terimleri ve Bu Terimlerin Türkiye Türkçesindeki Kullanımı. *International Journal of Social Science*. 2 (1), 73-92.
- Tuna, M. (2016). Muğla İlinin Kırsal Kalkınma Potansiyelinin Belirlenmesi Projesi. Muğla: Güney Ege Kalkınma Ajansı Yayınları.
- Tuncer, B. & Bakırcı, M. (2021a). Ekolojik Çiftliklerin Entegre Kırsal Turizm Bağlamında Analizi: Muğla İli Örneği. *Coğrafya Dergisi*, 42, 85-100.
- Tuncer, B. & Bakırcı, M. (2021b). Milas İlçesinin (Muğla) Entegre Kırsal Turizm Analizi. *International Journal of Geography and Geography Education*, (44), 253-271.
- Yıldırım, G. (2018). *Kırsal Turizm Kapsamında Türkiye'de Çiftlik Turizminin Değerlendirilmesi: Tatuta Çiftlikleri Örneği*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Konya.

İnternet Kaynakları

URL-1 <https://www.cnnturk.com/yasam/fethiyede-10-dastar-ve-kuzugobegi-mantar-festivali?page=2> (Erişim Tarihi: 06.10.2021)

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

SINIR BÖLGELERİNDE “GÖLGE SINIR TİCARETİ” VE OLUMLU ETKİLERİ

Doç. İlhan Oğuz AKDEMİR,* Doktorant Emine AKMAN**

Özet

Sınırlar birbirinden dikenli teller, güvenlik duvarları, gözetleme kuleleri ve gelişmiş teknolojiler ile ayrılmış iki ayrı mekân, kimi zaman da sınırın her iki tarafında benzer yaşamları sürdüren insanların yaşamlarını devam ettirdiği yoğun etkileşim alanlarıdır. Dolayısı ile birleştirici ve ayrıştırıcı özelliklerin mekânı olan sınırlar, haritalarda bildiğimiz kırmızı çizgilerin ötesinde işlev ve biçim değiştirerek yoğun ticaret ve etkileşim bölgelerine dönüşmüştür. Fakat sınırlar her ne kadar devletleri egemenlik alanları ile birbirinden siyasi olarak ayırır da, bu sahalarda devletler arası ekonomik ve sosyal ilişkilerin temas noktalarıdır. Bu bölgeler özellikle sınır ticareti için stratejik fırsat kapısıdır.

Her geçen gün artan etkileşim ve ağırlara rağmen sınır; devletin egemenliğinin simgesi ve yüksek korunaklı bölgedir. Küreselleşen günümüz dünyasında uluslararası ilişkiler ve artan diplomasi söylemlerine inat, sınırların geçirgenliğinin katılaşması, “güvenikleştirme” iradesinin öncelenmesi, sınırları, askeri teknolojilerdeki bölgesel kalkınmanın ve refah düzeyinin artması için sınır ticareti stratejik bir öneme sahip olmuştur. Mevcut sınırların ilişki ağlarından koparılarak, pazar alanlarının sınırlandırılması sonucu sınır ve sınır bölgeleri geri kalmış, çeperde kalan, dışlanan mekânlar haline gelmiştir. Kalkınma ülkenin her yerinde benzer şekilde meydana gelmediğinden bazı bölgeler gelişirken bazı bölgeler ise geri kalmaktadır. Özellikle sınır bölgelerinin geri kalmışlıklarını biraz olsun kırabilmek için sınır ötesi işbirliklerinin kurulması ve yeni fırsatların önünün açılması gerekir. Sınır ötesi işbirliği fırsatı sadece ekonomik anlamda değil, aynı zamanda güven ortamı, kalkınma ve gelişmiş bir sınır bölgesi inşası için hayati önem arz etmektedir. Gelişme farklılıklarının en aza indirilerek geri kalmış sınır bölgelerinin gelişiminin sağlanması ülke ekonomisi için önemlidir.

* Fırat Üniversitesi, İnsani ve sosyal Bilimler Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Elazığ. ioakdemir@firat.edu.tr

** Fırat Üniversitesi, İnsani ve sosyal Bilimler Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Elazığ. e.akman47@outlook.com.

“Gölge sınır ticareti” sınırın ‘öteki’ tarafı ile gerçekleştirilen ticaret, geri kalmış sınır bölgelerinde yaşayan halkın ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla yapılmaktadır. Türkiye’nin sınırlarını güvenlikleştirmesi süreci, mevcut konumundan dolayı jeopolitik riskler bakımından doğru bir hamledir. Fakat güvenlikleştirme politikası doğru olsa da sınır bölgelerinde yaşayan ‘sınır insanların’ zor olan yaşam koşullarının daha zorlaştıracağı ve daha büyük güvenlik sorununa dönüşebileceği öngörüsüdür. Devletin e men geçişlerini denetim altına almak istemesi doğal bir eğilimdir. Ancak ‘gölge sınır ticareti’ ile sınır insanların ihtiyaçları karşılanarak, dışarıya göçün yaşanması kısmen de olsa engellenmektedir. Dolayısı ile doğal bir ihtiyaç olan barınma ihtiyacından kaynaklı sınır ticareti alternatif bir seçenek olarak önem arz etmektedir. Sınır bölgelerinde yaşayan insanların ihtiyaçları sınır ticaret sayesinde daha kolay ve kısmen de daha ucuz karşılanmaktadır. Böylelikle devletin sınır insanlarına geçimlerini sağlayacak miktarda ticaret yapmasına izin vermesi, sınır bölgesinde yaşayan insanların büyükşehirlere göç etmesini engelleyerek, bölgede güvenliğin sağlanmasında stratejik rol oynar. ‘Gölge sınır ticareti’ sınır bölgesinde yaşayan insanların geri kalmışlıklarını biraz olsun azaltarak, geçimlerini sağlayacak ekonomik gelir kaynağı sağlanmış olur. Bu çalışmada bu noktalardan hareketle geri kalmış sınır bölgelerinde yapılan “gölge ticaretin” sınır bölgeleri üzerinde etkisinin nasıl olduğunu irdelemek amacı ile yapılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sınır, Geri Kalmışlık, Bölgesel Dengesizlik, Gölge Ticaret.

“SHADOW BORDER TRADE” AND ITS POSITIVE EFFECTS IN BORDER REGIONS

Abstract

Borders are two separate spaces separated from each other by barbed wire, firewalls, watchtowers and advanced technologies, and sometimes they are areas of intense interaction where people living similar lives on both sides of the border continue their lives. Therefore, the borders, which are the places of unifying and separating features, have transformed into intense trade and interaction zones by changing their function and form beyond the red lines we know on the maps. However, although the borders politically separate the states from each other with their areas of sovereignty, these areas are the contact points of the economic and social relations between the states. These regions are strategic opportunity gates especially for border trade.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Despite the increasing interaction and networks, the border; It is the symbol of the sovereignty of the state and a highly protected area. In today's globalizing world, despite the discourses of international relations and increasing diplomacy, border trade has had a strategic importance in order to increase the permeability of borders, to prioritize the will of "securitization", to increase the level of regional development and welfare in military technologies. As a result of the separation of the existing borders from the network of relations and the delimitation of the market areas, the border and border regions have become backward, marginal and excluded spaces. Since development does not occur in a similar way in all parts of the country, some regions develop while others lag behind. In order to break the backwardness of the border regions, cross-border cooperation and new opportunities should be opened. The opportunity for cross-border cooperation is vital not only in the economic sense, but also for the environment of trust, development and the construction of an advanced border region. It is important for the country's economy to ensure the development of the underdeveloped border regions by minimizing development differences.

“Shadow border trade” trade with the “other” side of the border is carried out in order to meet the needs of the people living in the underdeveloped border regions. Turkey's process of securitizing its borders is the right move in terms of geopolitical risks due to its current position. However, even if the securitization policy is correct, it is the prediction that the difficult living conditions of the "border people" living in the border regions will make it more difficult and turn into a bigger security problem. It is a natural tendency for the state to want to control border trade, illegal trade in goods and irregular immigrants in order to protect its sovereignty. However, with 'shadow border trade', the needs of border people are met, and outward migration is partially prevented. Therefore, border trade is important as an alternative option due to the need for shelter, which is a natural need. The needs of people living in border regions are met more easily and partly cheaper thanks to border trade. Thus, allowing the people of the border to trade in the amount that will provide their livelihood plays a strategic role in ensuring security in the region by preventing the migration of people living in the border region to metropolitan cities. 'Shadow border trade' reduces the backwardness of the people living in the border region, providing a source of economic income for their

livelihood. In this study, starting from these points, it is carried out with the aim of examining the effect of the "shadow trade" in the underdeveloped border regions on the border regions.

Keywords: *Boundary, Underdevelopment, Regional Imbalance, Shadow Trade*

Giriş

Siyasi coğrafya başta olmak üzere inter disiplinler bir alan olan sınır ve sınır bölgeleri ile ilgili çalışmalar farklı disiplinlerin üzerinde çalışmalar yürüttüğü bir alandır. Sınır ve sınır bölgeleri devletin kendi teritoryasında harekete geçirdiği farklı iktidar kaynaklarını irdeleme ve görme fırsatı verir. Çok fonksiyonlu, değişken olan bu sınır bölgeleri hem dışlayıcı hem kapsayıcı hem de güvenliğin kutsandığı alanlardır. sınırlar ile ilgili ilk literatür 19.yy sonu ve 20.yy başlarında Ratzel'in önceliğini yaptığı klasik bir jeopolitik perspektifinde ve ulus-devletlerin yükselişe geçip genişledikleri bir dönemde ortaya çıkmıştır. Bu dönemde sınır genellikle devletin teritoryal egemenliğinin çizgisel bir sınırı olarak tanımlanarak, devletin kapsamı ve gücünün göstergesi olarak kabul edilmekteydi. Geleneksel literatürde sınır, iktidar, devlet ve toprakla ile ilgilidir. Sınır çalışmalarının çok boyutlu ve çok işlevli bir boyut kazanması 1980-1990 yıllarında başlamıştır. Bu çok boyutluluğun ortaya çıkması önemli jeopolitik gelişmelerin; Demir perde'nin ortadan kalkması, Güney Afrika'daki Apartheid'in bitmesi, yeni devletlerin ortaya çıkması, lokal kimlikler ve etnik-milliyetçiliğin yeniden yükselişi, etkili olmuştur.

Birinci Dünya savaşı sonrası emperyal güçlerin insiyatifinde küresel ölçekte meydana gelen siyasi-idari yeniden tanzim çerçevesinde ortaya çıkan kolonyal –ulus-devlet sınırları bölgesel birtakım tadilatlarla yetmiş seneye kadar değişmeden kaldı. Özellikle 1980 sonrası yeni iletişim ve ulaşım teknolojilerindeki gelişmeler ile küresel mal, insan ve fikir akışının hızlanması, Soğuk Savaş'ın sona erip Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Doğu Boku'nun yıkılması, Avrupa Birliği'nin genişlemesi gibi etkenler ulus-devlet sınırlarının fiziken yeniden çizilmesine ve yeni anlamlar kazanmasına neden olmuştur. Bu nedenle 1990'lı yıllar boyunca eleştirel coğrafyacıların 19.yy'dan beri küresel ve uluslararası işbölümüne dayalı bir kapitalist ekonomi içinde yaşadığımızı ileri süren Dünya Sistemi Teori'sinden hareketle sınır incelemelerine yönelip, 'ulus-devlet toprakları ve halklarının hiyerarşik bir ağ içinde karşılıklı olarak içerildiği veya dışlandığı sınır çizme süreçlerine' odaklanması tesadüfi olmasa gerek (Newman, 2003:13, Kolosov, 2005).

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

11 Eylül saldırıları sınır çalışmalarında bir dönüm noktası oluşturarak sınır çalışmalarında büyük oranda güvenlik paradigmasının hakim olmasına neden olmuştur. Bu olay ile terör karşıtı savaş ve güvenlik söylemleri, sınır güvenliği, sınırların “duvarlaşmasına”, bariyerlerin, dikenli tellerin hızla çoğalmasına neden olmuştur. Dünyada artan savaşlar, siyasi istikrarsızlıklar, doğal afetler sonucu meydana gelen kitlesel göçü devletler sınırlarından uzaklaştırmak için sınırlarını ‘güvenleştirmeye’ hız kazanmıştır. Her ne kadar bu sınır duvarları kitlesel göçü engellemese de ‘caydırıcı’ bir rolü olmuştur.

Donan ve Wilson’ın sınırlar üzerine yaptıkları çalışmalar toplumlar ve ekonomik sistemler arasında inşa edilmiş yapay sabitleyiciler yerine bunu aşan “yeni fikir ve deneyimlere” odaklanmıştır. Grimson ve Vilda yeni demokrasi imkanlarının inşası için sınırları aşan diyalogu ve karşılaşmaları ön plana çıkaran coğrafya, kültür ve aidiyet ilişkilerinin temelde melez karakterine işaret etmektedirler (Donan ve Wilson, 1999: Vila, 2003; Grimson, 2006). Türkiye’de yapılan sınır ve sınır ekonomisine yönelik çalışmalar sınır bölgelerinde yasadışı ekonomi, sınır güvenliği, mülteci-göçmenler ve kültürlerarası alışveriş gibi konulara odaklanıldığı görülmektedir. Öyle ki sınır bölgelerinin kontrolü ve sınırdaki yasadışı ticaret ile mücadele devletin politik, askeri ve ekonomik fonksiyonlarının bir arada olmasını göstermektedir. Sınır bölgeleri siyasi, ekonomik ve askeri coğrafyaların kavşak noktalarını oluşturmaktadır.

Devlet sınırları belirlenmiş, egemenliğin güvence altına alındığı yerdedir. Fakat devlet sınırlarının siyasi coğrafyası hiçbir zaman durağan değildir. Bu durumu sınır ve sınır bölgelerinde ekonomik, askeri ve siyasi ilişkilerde görmek mümkündür. Dolayısı ile sınır bölgeleri meşru şiddet tekeli karşısında karşıt güçlerin renkliliklerini vurgulamakta rekabetlerinin, meşru ekonomik edimleri karşısında kaçakçılığın ve siyasi iktidarına karşı ayrılıkçı isteklerin meydana geldiği sahalardır. Schendel (2005) ifade ettiği gibi devletler, bayraklar, çitler ve tabelalar gibi sembollere rağmen sınırlarda bölgesel egemenliklerini vurgulamakta büyük sorun yaşamaktadırlar (Schendel, 2005:40-41). Bu çalışmada sınır ve sınır bölgelerinde yapılan ‘gölge sınır ticareti’ ve olumlu etkilerinin neler olduğu, bu ticaretin bölge insanları üzerindeki ekonomik, sosyo-kültürel etkilerine ve ülke ekonomisi için önemine değinilecektir.

Siyasi Coğrafya, Devlet ve Sınır

Teritoryalite (toprağa bağlılık) devletin oluşmasındaki ilk şartlardan ve devlet sınırlarının ise en temel şartıdır (Wilson ve Donan, 1998:9). Böylelikle sınırların görevi teritorya, teritoryalite ve egemenlik fikrine bağlıdır. Newman ve paasi (1998) ‘sınırlar devlet teritoryalitesinin göstergeleri, ifadeleridir’ diyerek sınırların sürekli bir üretilme döngüsü içerisinde olduğunu vurgulamaktadır. Devletin varlığı için olmazsa olmaz olan egemenlik, insan topluluğu ve sınırları belirlenmiş toprak önemli etmenlerdir. Delaney (2005) ifade ettiği gibi teritoryal olarak toprak kavramı yalnızca devletin egemenlik alanının sınırları anlamına gelmemektir. Aynı zamanda ‘düzen-kaos, kimlik-farklılık, biz-öteki gibi kuvvetli dikotomik kavramlarla sosyal yaşamı anlaşılır kılan hatlar ve mekânlar olarak işlev görmektedir (Delaney, 2005:37). Devletin askeri, politik, ekonomik ve kültürel işlevlerini ‘bütünleştirmenin’ (Mann, 2013:107) ve böylelikle politik tözlerden uzak bir devlet anlatısı inşa etmenin bir yolu var mıdır? yeni çizilen devlet sınırları, devletin askeri, politik ve ekonomik dinamikleri ile örtüşmediği görülmektedir. Sonuçta ortaya sınır anlaşmazlıklarının, sınırda illegal ticaretin, izinsiz girişlerin olduğu tartışmalı ve geri kalmış sınır bölgeleri ortaya çıkar.

Siyasi coğrafya çalışmasının odağına aldığı şey, devletin kimlik, vatandaşlık, yönetim süreçleri ve stratejik konumu gibi konulardır (Gilmartin, 2009:26). Devletlerin meydana gelip, gelişmesi ile coğrafi teritoryal büyüklükleri arasında doğru orantı vardır. Devletin topraklarının bitiminin bir göstergesi olarak sınırlar, aynı zamanda geleneksel olarak bu bölgede hayatını sürdüren nüfusun ait hissettiği kimlik ve ortak paylaşılan ulusal kimlik ile beraber toprakların sınırlarının nasıl çizildiğinin ifadesidir. Bu noktada özellikle coğrafyacılar sınır bölgelerinin, uçta yer almayan bölgelerden farklı sosyal ve siyasal dinamikleri olduğunu belirlemede stratejik rol oynamışlardır (Prescott’tan (1987) akt. Donan ve Wilson, 2002:85).

Sınırdan söz edebilmek, kendiliğinden yurttaşlık, ulus, devlet, kültür ve sınırdan söz etmektir. Sınır yalnızca topoğrafyada ve haritalarda gördüğümüz hatlardan ibaret değildir. Sınırı oluşturan ortak bir hafıza (Paasi, 1998:76) “hafızanın teritoryalleşmesi” olarak tanımlamaktadır. Gregory (2009) yaptığı tanımlamada “Sınır (boundary, border) bir mekânsal birimi yada grubu diğerinden ayıran hat” olarak ifade ederken, sınırın doğal olmayan beşeri süreçler tarafından çizilmesine vurgu yapmaktadır. Aynı zamanda jeopolitik açıdan da sınırlar siyasi mekanları ve olayları tanımlamak için kullanılır. Sınırı üreten pratikler, hem ulus devletlerin çeperlerinde yer alan fiziki nitelikli sınırları ‘güvenli bir iç’ ve ‘anarşik bir dış’

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

meydana getiren kavramsal sınırları ifade etmektedir (Tuathail ve Dalby, 1998). Dolayısı ile siyasi sınırlar zamanla sosyal ve kültürel sınırlara dönüşmektedir.

Sınırlar söz konusu olduğunda birbirine karıştırılan ve kimi zaman birbiri yerine kullanılan sınır ve sınır bölgelerine değinmekte yarar var. Sınır kavramı genellikle sınır bölgesi kavramı yerine kullanılmaktadır. Sınırlar devleri birbirinden ayıran belirgin hatlar iken, sınır bölgeleri net olmamakla beraber ayırt edilemezler. Dolayısı ile sınır bölgeleri bünyesinde sınırlarında olduğu politik-coğrafi alan-ortamdır (Karabağ, 2008:11). Diğer bir deyişle bir hat olarak sınır ve bir kuşak olarak sınır bölgesi devletler arasındaki veya yasallaştırılmış teritoryalar arasındaki temas alanlarıdır. Ancak ‘sınırlar yalnızca temasa izin vermezler, onlar aynı zamanda süreksizliklerin devam ettirilmesiyle farklılıkları tecrübe etmek için birçok fırsatlar yaratırlar (Breitung, 2009:103). Bu fırsatlardan en önemlisi de çalışmamızın odak noktasını oluşturan ‘gölge sınır ticareti’dir.

Modern ulus devletin ortaya çıkmasında en önemli husus açıkça belirlenmiş sınırların varlığıdır. Sabit sınır arzusu 19.yy’da ortaya çıkan münhasır bölgesel devlet gücünün sonucudur (Baud ve Schendel, 1997:217). Siyasi coğrafya açısından sınır ‘ulus devlet topraklarının kurulmasının ve savunulmasının anahtarı’ (Montz, 2009:201) fakat aynı zamanda iç politik otoritenin yargısal ve mali işlevlerinin haddidir (Minghi, 1963:407). Fakat sınırlar devletlerin egemenliğinin sağlandığı yerler olmasının yanında ekonomik faaliyetlerin ve ticaretin yapıldığı temas noktalarıdır. Ulus-devlet yapılarında sınır işlevsel olarak ‘ilişki’ ve ‘ayırım yüzeyi’ olarak bir ortamdan diğerine geçişin altyapısını meydana getirir. Bu koşulları sınır ve sınır bölgelerinde görmek mümkün. sınırdan geçişler ne kadar esnek olursa sınır kapısının fonksiyonu olan etkenler de farklılaşmaktadır. Ulus devletler için önceliği güvenlik, sosyal ve mekânsal yapı ve ekonomi önceliği güvenliğin garanti altına alınması ile ekonomik ilişkilerin ön plana çıktığı bir yapıya dönüşmektedir (Paasi, 2011).

Sınır Bölgelerinde Yapılan Ticaretin Yeniden Tanımlanması Sorunsalı: ‘Gölge Sınır Ticareti’

Sınır ve sınır bölgesinde yapılan ticaret ile ilgili olarak ulusal ve uluslararası mevzuatta ortak bir tanım üzerinde anlaşılmamıştır. Yapılan tanımlamalarda sınır ticareti coğrafi yakınlık ve bölgesel gelişmişlik düzeylerine vurgu yapılmaktadır. Öztürk (2006) sınır ticareti için ‘sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi görece geri kalmış olan sınır illerinde yaşayan halkın günlük ihtiyaçlarını daha ucuz ve kolay yoldan karşılamaları amacı ile yapılan ticarettir (Öztürk, 2006:108) tanımlaması yaparken, temel olarak ekonomik amaçlar ile sınırda yapılan bu ticaret için ‘kaçakçılık’, ‘gri ticaret’, ‘illegal ticaret’ ve ‘gölge sınır ticareti’ gibi ifadeler kullanılmaktadır. Sınırda yapılan ticaret için ‘Gölge sınır ticareti’ kavramını kullanmayı uygun gördük. Dünya gümrük örgütünün yaptığı tanıma göre; ticari eşya sevkiyatı üzerindeki vergi, resim ve harçları ödemediği kaçınmak yada teşebbüs etmek, ticari eşya için uygulanmakta olan yasaklama, sınırlama ve kısıtlamalardan kaçınmak yada buna teşebbüs etmek şeklinde tanımlanmaktadır. Yapılan tanımlamalardan hareketle gölge sınır ticareti; bilinen istatistikî yöntemlere göre tahmin edilemeyen ve gayri safi milli hasıla hesaplarını elde etmede kullanılmayan gelir yaratıcı ekonomik faaliyetlerin bütünüdür. Mali yükümlülükten kurtulma bu ticari faaliyetin esasını oluşturmaktadır.

Sınır bölgelerinin denetimi ve kaçakçılıkla mücadele, devletin politik, askeri ve ekonomik işlevlerinin kesişim noktasında yer almaktadır. Sınır bölgeleri siyasi, ekonomik ve askeri coğrafyaların birbiri ile uyduğu sahalardır. Bu mekânsal coğrafyaların etkileşimi, devlet ve devletlerin oluşumu ile ilgili bilgiler barındırmaktadır. Merkezi yönetimler sınırları boyunca insanların, malların ve paranın dolaşımını düzenlemekle yükümlüdür (Cox, 2002:6). Sınırdan malların geçişi, göçmen-mülteci giriş-çıkışları, gümrük düzenlemeleri ve sınır ‘güvenliğinin’ sağlanması devletin sağlamak zorunda kaldığı bir gözetim endüstrisini meydana getirmektedir.

Sınır ve sınır bölgelerinde yapılan bu ‘gölge ticaret’ ulusal ve uluslararası mevzuatta ortak tanım üzerinde fikir birliği sağlanmasa da bu eylemin suç olduğu genel kabul görmektedir. Fakat durum bölgede yaşayanlar açısından öyle olmadığı yapılan sınır bölgesi arazi çalışmalarında görülmektedir. Özellikle bu işle uğraşanların bu ticareti bir meslek olarak görmektedir. Deniz (2011)’in ifade ettiği gibi ‘ülkeler ve bölgeler arasındaki gelişmişlik, gelir dağılımı ve eşitsizliğin derinleştiği yerlerde sınırların kontrolü daha fazla önem kazanmaktadır. Sınır güvenliğinin sağlanamadığı yerlerde ise illegal olaylar artmaktadır

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/TÜRKİYE

(Deniz, 2011). Burada kaçakçılık, önlenmesi gereken bir ‘sermaye suçu’ (Thai, 2018:114) olarak değil, bölgede yaşayan halkın ekonomik temel geçim kaynaklarını ucuz ve kolay elde etme aracı olarak görülmelidir. Sınırdaki yapılan ‘gölge ticaret’ önlenmesi gereken bir ‘sermaye suçu’ (Thai, 2018:114) olarak değil de daha çok kendisinin etrafında dolanarak devletin işlevlerine ulaşabilecek bir olgu olarak ele alınması gerekir. Dolayısıyla ile sınırdan kaçak yollardan yapılan bu ticaretin, ne olduğu yada nedenselliğine dair epistemolojik tartışmayı bir kenara bırakmak ve bu ticaretin sınır ve devlet oluşumuna ne gibi etkilerde bulunduğunu gösterebilecek temel tarihsel güzergahlara odaklanmak daha doğru olacaktır (Budak ve Parlak, 2022: 19).

Sınır coğrafyaları devlet merkezli Pazar düzenlemelerinin merkezi nesnelere dir. Dolayısıyla ile bu coğrafyalar politik, ekonomik ve toplumsal eklemlenmenin raylarıdır. Devletin iktidar kaynakları da bu eklemlenmenin “hat döşeme araçları” (Mann, 2012:42) olduğundan, kaçakçılık coğrafyaları, buralarda yapılan kaçakçılığa karşı verilen mücadele ve devletin kaçakçılığa karşı aldığı pozisyon, devletin o coğrafyalarda oluşmasını sağlar. Sınırlar, meşru ekonomik etkinliklerin alanı olduğu kadar devlet kitaplarında yer almayan “sessiz ticaretin” (Tagliacozzo, 2005:89) yani gölge ticaretin coğrafyasıdır.

Janet Roitman Afrika’da Çad havzasının olduğu bölgede ülke sınırları arasında kaçakçılık ile ilgili çalışmalar yapmaktadır. Roitman (2006)’a göre sınırdaki bu ekonomik pratiklerin ne kanun dışı ne ahlaki olarak tanımlayamayacağını, bunun hakim birikim süreçleri ve ekonomiyi yönetme yöntemlerine katılmanın yolu olarak savunmaktadır. Roitman, kaçakçılığı herkes için her yerde geçerli bir dizi değer ve standartın meydana getirdiği ahlak yaklaşımı ile değerlendirmek yerine, kişinin içinde bulunduğu ilişkiler içinde kendine bakışını belirleyen tutum ve pratikler aracılığı ile çözümlemeye çalışmaktadır. Ayrıca bu ekonomik faaliyeti yapanlar açısından kaçakçılık kanunuz, fakat toplumsal olarak kabul gören ve yasaklı olmayan bir ticarettir. Hatta sınır bölgelerinde bu işi yapanlar, meslek olarak görmektedirler. Genel olarak sınıraşısı hareketlere ilişkin çalışmalar bunların suç veya kanundışılık süzgecinden geçirilerek değerlendirilmesine karşı çıkararak ‘düzenlenmemiş sınır ticareti’ (Roitman, 2006), ‘Gölge sınır ticaret,’ (Nordstrom, 2001), ‘informal ekonomi’ (Galemba, 2008) gibi adlandırmalar yapılmaktadır.

Geçmişten günümüze kadar olan süreçte devlet sınırda yapılan bu gölge sınır ticareti engelleyememiştir. Sınırda yapılan gölge ticaretin yapılması ile sınır oluşum süreçleri arasında bir ilişki vardır. 1926 yılında Ankara Antlaşması ile belirlenen Türkiye-İrak ve İngiltere arasında belirlenen Türkiye-İrak sınırı, sınır çizilmeden önce Hakkari'ye bağlı olan Zaho ve İmadiye ilçeleri Irak devletine bırakılmıştır. Birbiri ile akraba olan bu insanlar birbirlerinden ayrılmak zorunda kalarak 'öteki' durumuna gelmiştir. Bölgede daha önce birbiri ile yaşayan halk yeni oluşturulan sınır ile aralarına 'sınır' engel olmuştur. Böylelikle sınırın ayırdığı bu insanlar arasında yeni bir 'meslek' ortaya çıkmıştır "gölge ticaret". Bölgede yaşayan insanlar yaptıkları bu ticareti meslek olarak görmektedir. Zamanla idari olarak çizilen sınırlar kültürel-toplumsal sınırlara dönüşebilmektedir.

Geçmişten günümüze 'Gölge sınır Ticareti'

Modern ulus devletinin ortaya çıkışında en önemli konu, açıkça belirlenmiş sınırların varlığıdır. Sabit sınır arzusu 19.yy'da ortaya çıkan münhasır bölgesel devlet gücünün sonucudur (Baud ve Schendel, 1997:217). Siyasi coğrafya açısından sınır 'ulus devlet topraklarının kurulmasının ve savunulmasının anahtarı' (Montz, 2009:201) fakat aynı zamanda iç politik otoritenin yargısal ve mali işlevlerinin haddidir. Sınırlar, ait oldukları sistemin yargı yetkisinin ve iktidarının sınırlarının alansal ifadesini oluşturmaktadır (Minghi, 1963:407). Bu anlamda sınır bölgeleri, mekanın zor ile olan ilişkisinin fiziksel yansıması ve maddi iktidar edimlerinin alanıdır. Sınırlar sadece sınırlar devletin zor aygıtının gözetleme ve politik pratiklerinin coğrafyası, koruyucu devlet işlevlerinin de mekanıdır. Devlet, kendisini ve uyruklarının diğer devletlerden ve düzensiz akışlardan korumaktadır. Bu koruma sadece fiziksel değil aynı zamanda ekonomik ve toplumsaldır. Dolaysısı ile sınırı güçlendirmek denizdeki ve sınırdaki güvenlik güçlerinin olduğu kadar ekonomi bürokratlarının da işidir.

Sınırda yapılan gölge ticaretinin ortaya çıkmasının en temel nedeni insan ihtiyaçlarının sonsuz fakat kaynakların sınırlı olması gerçeğidir. İnsanoğlu temel geçim kaynaklarını kolay ve ucuz yollardan temin etmek için yaptığı bu ticareti ekonomik gelir kapısı olarak görmektedir. Tarihsel süreçte Osmanlı Devleti'nde kaçakçılığı yapılan birçok kalem mal bulunmaktadır. Bunun en temel nedeni "memnu meta (yasak mallar) uygulamasıydı. Anadolu Selçuklu Devleti'nden başlayarak, Anadolu ekonomisinin en önemli dayanağı tarımsal üretimdi. Bu durum Osmanlı Devleti için de böyle idi. Anadolu coğrafyasında üretilen tarım ürünleri ve kimi stratejik öneme sahip malların ancak ülke ihtiyacını karşılaması söz konusu olduğundan ülke dışına satışları devlet tarafından sıkı bir şekilde denetleniyordu. Memnu meta kapsamına giren malların sayısı bir hayli fazla olmakla beraber özellikle hububat,

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

pamuk, barut, at, silah, deri, balmumu öncelikli, olanlardı. Devletin sıkı denetimine karşın yine de yasaklar, tüccarlar tarafından deliniyor, kaçakçılık yolu ile gümrüklerden kaçırılıyordu (Arıkan, 1991:283). Osmanlı Devleti'nin iç tüketimin ihtiyacına cevap verebilmek için dönem dönem hububat, deri, pamuk ve kimi eşyalar için ihraç etme yasağı getirmesi, tekel veya bazı ürünlerin iltizamla satışının yasaklanması karşısında yabancı tüccarları da , genellikle organize bir şekilde kaçakçılık yapmaya yöneltmiştir (İnalçık, 2012:247).

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra geleneksel ekonomik bütünlük içerisindeki Suriye- Irak ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri bir ayrışma sürecine maruz kalmıştır. Coğrafi bir bütünün parçaları olan bölge yeni sınırlar ile birbirinden ayrılmıştır. Bu yeni oluşturulan yapay sınırlardan sonra doğal olan ticaret 'illegal' hale dönüşmüştür. Yeni sınırlar ile otlak alanları, arazileri sınırın 'öteki' tarafında kalan 'sınır insanları' ekonomik zorluklar ile baş başa kalmıştır. Bu duruma çözüm olarak sınırı kaçak yollardan geçerek, hayvanlarına otlak sağlamak ve ürünlerini sınırın diğer tarafına pazarlama yoluna gidilmiştir. Böylelikle sınır insanları 'gölge sınır ticareti' sayesinde ekonomik kazanç sağlamaya çalışmaktadır.

Ekonomik Fırsatlar Bakımından Gölge Sınır Ticareti

Gölge sınır ticaretinin etkileri konusunda literatürde üzerinde varılan bir fikir birliği bulunmamaktadır. Genel olarak yapılan sınır ticaretinin olumsuzlukları üzerinde geniş bir literatür olmasına karşın, literatürde gölge sınır ticaretinin olumlu etkileri üzerine literatürde çok az değinilmektedir. Bu çalışmada bizde gölge sınır ticareti ve olumlu etkilerinin neler olduğu üzerinde duracağız. Sınır ve sınır bölgelerinde gerçekleşen gölge sınır ticaretinin olumlu etkileri temelde iki olaya dayanmaktadır. Bu etkilerden birincisi; kaçakçılığın olduğu durumda ücret ödemelerinden vergi kesilemeyeceği için emek talebinin emek fiyatına esnekliğinin yüksek olduğu varsayımı altında, emek talebinin artacağıdır. Yani kayıt dışı ekonomi istihdamı arttıracaktır. Çünkü işverenler daha düşük işçilik maliyetleri ile karşılaşacaklar, işçilerin ise reel ücretleri artacaktır. İkinci etki ise; Gayrisafi millî hasıla (GSMH)'nın kendi başına tüketim düzeyinden etkileneceği ve tüketimin artmasıyla çarpanın etkisi ile GSMH seviyesinin yükseleceğidir (Gülay, 1998:486). Bunun yanında gölge sınır ticaretinin olumlu özelliklerinden birisi de 'güvenleştirme' ile ilgilidir. Geri kalmış sınır

bölgelerinde geçimlerini sağlayamayan nüfus bölgeden büyükşehirlere göç etmektedir. Böylece sahada nüfus bakımından arınmış bir alan ortaya çıkmaktadır. Bu sınır bölgelerinde nüfusun göçü ile ortaya güvenlik zafiyeti ortaya çıkmaktadır. Bölgede nüfusun göç etmemesi ve sınır bölgesinin tenhalaşmaması için devlet bu sınır bölgelerinde yaşayan nüfusun cüzi miktarda gölge sınır ticareti faaliyetine göz yummaktadır.

Sınır bölgelerinde yapılan bu ticarete konu olan mallar temel geçim kaynaklarıdır. Sosyo-ekonomik bakımdan bu ticarete konu olan maddelerin temel gıda maddelerinden oluştuğu ve geçimlerini sağlayacak miktarda ürünlerden oluşmaktadır. Çöğgün (2012) belirttiği gibi ‘bu gölge sınır ticaretine konu olan gıda maddelerinin başında çay, bal, yağ sebze ve meyve, bazı bölgelerde un, şeker gibi gıda maddeleri gelmektedir (Çöğgün,2011). Tarım ve hayvancılık yapan ve geçimlerini sağlayacak miktarda verim alamayan bölge halkı, sınırın öteki tarafı ile illegal sınır ticareti yapmaktadır. Devletin, sınırlarının kontrolünü sağlaması en doğal haktır ancak sınır köylerinde yaşayanların göç etmelerini engellemek için küçük çaplı sınır ticareti yapılmasına kısmen izin verilmesi bölge için önemlidir (Akdemir ve Akman, 2022: 283).

Sınırdaki yapılan bu ticaretin gerçekleşmesinde topoğrafyanın etkisi büyüktür. Türkiye özellikle doğu sınırları yüksek dağlar, derin vadiler, sarp kayalıklara sahip topoğrafik yapısı ile sınır kontrollerinin zor koşullar altında yapıldığı bir coğrafyaya sahiptir. Sınır güvenliği zafiyeti olan bu sınırlarda yasal olmayan mallar ticarete konu olmaktadır. Bu bölgedeki kaçakçı ve göçmenler sınır geçişleri esnasında sınır boylarına döşenen mayın ve güvenlik güçlerinin kurşunlarına hedef olma ihtimaline karşı canları pahasına bu ticareti yapmaktadır. Doğu sınır bölgelerinde zor coğrafi şartlar, ağır kış şartları ve soğuktan donarak ölme pahasına hayatta kalma mücadelesi pahasına sınır ticaretini yapmaktadır. Fakat bu zor şartların sunduğu bir takım imkanlar da vardır. Zor coğrafi şartlar ve sert kış koşulları sonucu sınırların denetim ve savunması sonucu sınırdan malların-eşyaların geçirilmesi kolaylaşmaktadır.

‘Sınır insanı’ olmak aslında bu ticaretin yapılmasının nedenlerinden birisidir. Donan ve Wilson’ın sınır insanların günlük yaşam gerçekleri kaçakçılık faaliyetinin tanımını olduğunu ifade ederek, ister günlük yaşam gerçeği olsun ister kanunsuz olsun yada miktarı ne olursa olsun bir sınır faaliyeti olduğu tartışmasıdır. Gölge sınır ticareti için atfedilen ‘yıkıcı ekonomi’ olarak arz edilen bu ekonomi için kimi zaman kimsenin yapmayı istemediği işlerin etkin bir şekilde yapılmasını sağlayarak ekonominin fiili işleyişine katkı ve sosyal bağlantılara olumlu katkısı olmaktadır. Türkiye-Irak sınırı denilince belki akla ilk gelen

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

‘kaçakçılık’ tır. Fakat salt bu sınıra özgü bir gerçeklik değil, dünyanın genel olarak geri kalmış sınır ve sınır bölgelerinde bu ticarete rastlamak mümkündür.

Fakat Türkiye-Irak sınırında bu ticareti özellikle mümkün kılan etken sınırın her iki tarafında yaşayan nüfusun akrabalık ve aşiret bağları nedeni ile ilişkilerini devam ettirmesidir (Yalçın-Heckmann, 2000). Sanayi bakımından gelişmemiş, coğrafi yapı bakımından arızalı olan, tarımı gelişmeyen bu bölgedeki halkın en önemli geçim kaynağı hayvancılığın da kırsalda güvenlik gerekçesi ile yayla yasakları nedeni ile hayvancılığında gerilemesi sonucu, sınır hattı boyunca yaşayan halk ‘kaçakçılık’ yada ‘gölge sınır ticareti’ olarak adlandırdığımız tek gelir kapısına mahkum edilmiştir.

Devlet kendi kontrolü dışında yapılan bu ticareti engellemek ve diğer yandan resmi geçişleri de arttırmak için Türkiye-Irak sınırındaki gümrük kapısı olan Habur sınır kapısının mevcut potansiyelini arttırmaya çalışmaktadır. Türkiye sınır çalışmaları alanında sahada uzun çalışmalar yapan Neşe Özgen’in de raporuna göre ‘Habur sınır kapısı, diğer kara sınır kapıları içerisinde en yeni kapı fakat gelir getirmesi bakımından ve motorin ithalatına izin verilen ilk kapıdır’ (Özgen, 2004:71). Geri kalmış olan bölgede sınır ticareti kapsamında komşu ülkelerden getirilen ve vergiden muaf tutulan ‘mazot ticareti’ sosyo-ekonomik bakımdan geri kalmış, sanayisi gelişmemiş ve hayvancılığın hayatını idame ettirecek gelir kaynağı sağlamamasından dolayı bu bölge için hayati gelir kapısı olmuştur. Gölge Sınır ticareti, ekonomik fırsatlar kaynağı olarak hem göçe katılanlar hem de göçten etkilenenlerin sınır aracılığı ile veya sınır üzerinden bir ekonomik örgütlenme anlayışına işaret etmektedir. Sınırın ‘öteki’ tarafı ile akrabalık ilişkileri sınır ilişkilerini dinamik tutmaktadır. Bu akrabalık ilişkileri neticesinde sınırın öteki tarafı ile ticaret daha kolay bir hal almaktadır.

Sonuç ve Değerlendirme

Sınırlar salt haritalarda gördüğümüz “kırmızı hat” veya üzerinde başta ticaret olmak üzere ekonomik fırsat kapıları dışında birleştirici ve kimi zaman ayırıcı özellikleri ile farklılıkların mekânıdır. Gölge sınır ticareti bugün sadece geri kalmış ülkelerde değil gelişmiş ülkelerde de görülen bir ticarettir. Her ne kadar bu çalışmada bu ticaretin olumlu etkileri üzerinde durulsa da, bu ticaretin çok büyük boyutlarda yapıldığı ülkelerde ciddi gelir adaletsizliğine neden

olmaktadır. Fakat Sınır bölgelerinde yapılan bu ticarete konu olan mallar çok düşük miktarda yapılmaktadır. Sosyo-ekonomik bakımdan bu ticarete konu olan maddelerin temel gıda maddelerinden oluştuğu ve geçimlerini sağlayacak miktarda ürünlerden oluşmaktadır. Gölge sınır ticareti hem bölge halkı hem de ülke ekonomisi için stratejik öneme sahiptir. Özellikle geri kalmış olan sınır bölgelerinde yaşayan nüfusun temel geçim kaynaklarını temin etmesi bakımından önemlidir. Devletin gölge sınır ticaretine göz yumması bölgedeb dışarıya göçü engelleyerek, sahanın tenhalaşmasını engellemektedir. Sınırın ‘güvenlikleştirme’ politikası çerçevesinde sınır bölgesinin tenhalaşmasının önüne geçmek için devlet yapılan bu ‘gölge sınır ticaretine’ göz yummaktadır.

KAYNAKÇA

- Akdemir, İ.O. (2018). Göç ve göçlerle ilgili sorunlar. İçinde H. Akengin-İ. Dölek, (Der.), *Günümüz dünya sorunları* (s.51-100). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Akdemir, İ.O., ve Akman, E. (2022). Sınırın ‘ötekileri’ ve düşük yoğunluklu çatışma bölgeleri. İçinde H. Çiftçi, S, Yıldız, (Der.), *Sosyal bilimlerde seçme konular 6* (s.201-227). İKSAD Yayınevi.
- Akdemir, İ. O. & Akman, E. (2022). Sınırın İki Yüzü: Türkiye-İran Sınır Duvarı Ve Hayata Etkisi . *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , Türkiye’nin Göç Siyaseti Özel Sayısı , 274-292 .
- Banerjee, P. (2010). *Borders, histories, existences: Gender and beyond*. SAGE Publications, India. (Erişim Tarihi: 28.10.2022).
- Baud, M., & Van Schendel, W. (1997). Toward a comparative history of borderlands. *Journal of World History*, 8(2), 211–242.
- Baylis, J., Steve S., Patricia O. (2008). *The globalization of world politics*, Oxford: University Press.
- Arıkan, Z.(1991). *Osmanlı İmparatorluğu’nda ihracı yasak mallar(memnu meta)*, Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu’na Armağan.çinde (ss. 279-306). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Breitung, Werner (2009). “Macau Residents as Border People - A Changing Border Regime from a Sociocultural Perspective”, *Journal of Current Chinese Affairs*, 38, 1, 101-127.
- Budak, Ö. & Parlak, M. (2022). Ulus Devlet İnşası, Kaçakçılık Ve Coğrafya: Politik Sosyolojik Bir Yaklaşım. *Milliyetçilik Araştırmaları Dergisi*,4 (1) , 1-29 . Doi: 10.53425/Madergisi.1035220.
- Çöğgün, M. (2012). Şırnak – Uludere Kaçakçılıkla Mücadele, *İdarecinin Sesi Dergisi*, Ocak-Şubat, 33-38.
- Delaney, David (2005). *Territory: A Short Introduction*, Malden: Blackwell Publishing.
- Deniz, 0. (2011) Türkiye-İran Sınırında Akaryakıt Kaçakçılığı Ve Etkileri. Polis Akademisi Yayınları Terörizm ve Sınırşan Suçlar Serisi: 4 Ankara, Haziran 2011.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

- Donnan, H. T.M. Wilson (2002). Sınırlar-Kimlik, Ulus ve Devletin Uçları. Zeki Yağ (Çev.). Ankara: Ütopya.
- Donnan, H. Ve Wilson, T. M. (1999). Borders: Frontiers of Identity, Nation and State. Oxford: Berg.
- Galemba R. (2008). Informal and Illicit Entrepreneurs: Fighting for a Place in the Neoliberal Economic Order. *Anthropology of Work Review*, 29(2), 19-25.
- Gilmartin, M. (2009). "Nation State". Key Concepts In Political Geography içinde, ed. C. Gallaher, C. T. Dahlman, M. Gilmartin, A. Mountz, Peter Shirlow. London: SAGE Publications.
- Gregory, Derek ve Johnston, Ron ve Pratt, Geraldine ve Watts, Michael ve Whatmore, Sarah (2009). The Dictionary of Human Geography, 5th Edition, London: Wiley-Blackwell.
- Gülay, Y. (1998) "Yeraltı Ekonomisinin Doğurduğu Vergi Kaybının Hesabı ile İlgili Yaklaşımlar ve Türkiye'de Yeraltı Ekonomisinin Doğurduğu Vergi Kaybı", *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi Özel Sayı Prof. Dr. Halil Nadaroğlu'na Armağan*, Cilt:XIV, Sayı: 1.
- Karabağ, Servet (2008). Jeopolitik Açıdan Sınırlar. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Mann, M. (2012). İktidarın Tarihi- Cilt 1. Ankara: Phoenix.
- Mann, M. (2013). *Devletler, Savaş ve Kapitalizm: Politik Sosyoloji İnce-lemeleri*. İstanbul: Tarih Vakfı.
- Nordstrom, C. (2001). Out of Shadows. Michael Barnett ve d. (der.) Intervention and transnationalism in Africa: global-local networks of power içinde (s. 216-239). Cambridge University Press.
- Paasi, A. (2011). A Border Theory: An unattainable dream or a realistic aim for border scholars?. In D. Wastl-Walter, (Editor). The Ashgate Research Companion to Border Studies, London: Ashgate,
- Paasi, Anssi (1998). Boundaries as Social Processes: Territoriality in the World of Flows. Geopolitics, Filland, Elektronik Sürüm, https://www.researchgate.net/publication/232860815_Boundaries_as_Social_Processes_Territoriality_in_the_World_of_Flows
- Roitman, J. (2006). The Ethics of Illegality in the Chad Basin. Comaroff J. ve Comaroff J. (der.) Law and Disorder in the Postcolony içinde (s. 247-272). University of Chicago Press.
- Schendel, W. (2005). "Spaces of Engagement". Illicit Flows and Criminal Thing içinde, ed. I. Abraham, W. Schendel. Indiana: Indiana University Press.
- Tagliacozzo, E. (2005). Secret Trades, Parous Borders: Smuggling and States Along a Southeast Asian Frontier, 1865-1915. London: Yale University Press.
- Tuathail, G. Ó. and Dalby, S. (1998). Re-Thinking Geopolitics: Towards a Critical Geopolitics. London: Routledge, 1-15.

Vila P. (2003), *Ethnography at the Border*. ed. P. Vila. Minneapolis: University of Minnesota Press.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresel İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

BİR RUS DEMOGRAFİ MÜHENDİSLİĞİ PROJESİ: AHISKA SÜRGÜNÜ

Doç.Dr. İlhan Oğuz AKDEMİR**, **Dok. Öğr. Üyesi. Ömer Faruk İNCİLİ****, **Doktorant**
Müberra KOÇYİĞİT TÜRK***

Özet

Ahıska Türkleri'nin Kafkasya'dan trajik sürgünü, gizlenmiş bir mühendislik projesidir. Bu proje; kısa vadeli, bir defalık ve zorunlu bir proje değildir. 1813'te Gülistan antlaşması ile başlayıp 1944 yılında biten bir projedir. Projenin uygulama alanı; Rusya'ya karadan ve denizden Türkiye'ye/Osmanlıya erişilebilirliği olan sınır bölgeleridir. Yerinden edilmiş Türkleri; Türkiye'den en uzak mesafeye gönderme mantığı esastır. Ermenilere ve Gürcülere daha geniş topraklar ve yurt sağlama hedefine ulaşılmıştır. Osmanlı Devleti topraklarından bir kısım Ermeniler ve dönemin SSCB'sinden Gürcüler göç ettirilerek, yeniden yerleştirme yapılmıştır. Ermeniler nüfus mühendisliğini; kendi sınırları içinde kalan son Azerbaycan Türk'ünün sürüldüğü tarih 8 Ağustos 1991'e kadar devam ettirmişlerdir. Demografi ve toplum mühendisliğinin belki en tipik modelidir. Ahıska Türkleri'nin sürgünleri planlı şekilde yürütülmüş, Kafkasya'nın ve Orta Asya'nın demografik görüntüsü değişmiştir.

Proje'nin ilk aşamasını Kafkasya'da akarsu hatları boyunca kaleler ve şehirler kurarak gerçekleştirilmesi oluşturmuştur. Don-Volga ve Kuban-Terek nehirleri Rusların Kafkasya'ya erişimindeki hatlardır. Rusya, Kuban-Terek nehirleri vasıtası ile kaleler inşa ederek savunmayı ve güvenliği güçlendirmiştir. Bu hidropolitik hat, aynı zamanda Rusya'nın kendine taraftar nüfus parçalarını yerleştirdiği demopolitik hattıdır. Böylece bölgenin etnik yapısını değiştirmeyi hedeflemiştir. Kuban-Terek hattı boyunca, Rusya 1769'da Rus, Don, Ukrayna Kozaklarını ve Gürcüleri yerleştirmiştir. İkinci aşama ise Kafkasya'daki halkların sürgün edilmesidir. Sürgün edilen halklar içinde Ahıska Türkleri'de bulunmaktadır. Ahıska günümüzde Ardahan iline yalnızca 15 km uzaklıkta bulunmaktadır. Ahıska, coğrafi yakınlığının yanı sıra Anadolu'nun geneojeopolitik tamamlayıcısıdır. Rusya'nın amacı, Ahıska'nın Türkiye ile sınır olmasından dolayı kendi sınır güvenliğini sağlamak, bölgeyi Türk ve Müslüman halklardan temizlemektir.

**Fırat Üniv. e-posta: ioakdemir@firat.edu.tr (Fırat Üniv. İSBF Coğrafya Bölümü, Elazığ).

** Kilis 7 Aralık Üniv. e-posta: ofarukincili@kilis.edu.tr (Muallim Rıfat Eğt. Fak. Sos. Bilg. Eğitimi ABD, Kilis).

***Fırat Üniv. e-posta: muberrakocyigit@gmail.com (Fırat Üniv. İSBF Coğrafya Bölümü, Sosyal Bilimler Enst. 100/2000 Siyasi Coğrafya Programı, Elazığ).

Bu çalışma, Kafkasya'da 1828'de başlayan ve 1944'de devam eden Kafkas halklarının sürgününü, Ahıska örnekleme ile ele almayı amaçlamaktadır. Çalışma, Ahıska'nın Ruslar tarafından demografi mühendisliği ile nasıl şekillendirildiğini ve etnik yansımalarını işlemeyi hedeflemektedir. Bu çalışmanın önemi, Ahıska bölgesinde değişen demografik çehrenin hala çözülmemiş demopolitik anlam içermesidir. Çalışma nitel araştırma yöntemlerinden tarihsel analiz yaklaşımı ile ele alınmıştır. Çalışma sonucunda Rusya tarafından Ahıska bölgesinde şekillendirilen nüfusun, Ahıska Türkleri'nin aleyhine değişim gösterdiği anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ahıska Türkleri, Gürcistan, Ermenistan, Rusya, Sürgün.

Abstract

A RUSSIAN DEMOGRAPHIC ENGINEERING PROJECT: AHISKA EXILE

The tragic exile of Meskhetian Turks from the Caucasus is a disguised engineering project. Project; It is not a short-term, one-time and necessary project. It is a project that started with the Treaty of Gulistan in 1813 and ended in 1944. Application area of the project; They are border regions with accessibility to Russia from land and sea to Türkiye / Ottoman. Displaced Turks; The logic of essential exile to the furthest distance from Türkiye. The goal of providing larger lands and homeland to Armenians and Georgians has been achieved. Some Armenians from the Ottoman lands and Georgians from the USSR of the time were immigrated and resettled. Armenians do civil engineering; They continued until August 8, 1991, when the last Azerbaijani Turk remaining within their borders was deported. It is perhaps the most typical model of demography and social engineering. The deportations of the Meskhetian Turks were carried out in a planned manner, and the demographic image of the Caucasus and Central Asia changed.

The first stage of the project consists of establishing castles and cities along the river lines in the Caucasus. Don-Volga and Kuban-Terek rivers are the lines for Russian access to the Caucasus. Russia strengthened the defense and security by building fortresses through the Kuban-Terek rivers. This hydropolitical line is also the democratic line in which Russia has placed its adherent population segments. Thus, he aimed to change the ethnic structure of the region. Along the Kuban-Terek line, Russia settled Russian, Don, Ukrainian Cossacks and Georgians in 1769. The second stage is the exile of the peoples in the Caucasus. There are also Meskhetian Turks among the exiled peoples. Today, Ahıska is only 15 km away from Ardahan province. In addition to its geographical proximity, Ahıska is the geneogeopolitical complement of Anatolia. The aim of Russia is to ensure its own border security and to clear the region from Turkish and Muslim peoples, since Meskhetian is bordered by Turkey.

This study aims to deal with the exile of the Caucasian peoples in the Caucasus, which started in 1828 and continued in 1944, with the Meskhetian sample. The study aims to examine how Ahıska was shaped by the Russians with demographic engineering and its ethnic reflections. The importance of this study is that the changing demographic landscape in the Meskhetian region still has unresolved demo-political meaning. The study was handled with the historical analysis approach, one of the qualitative research methods. As a result of the study, it has

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

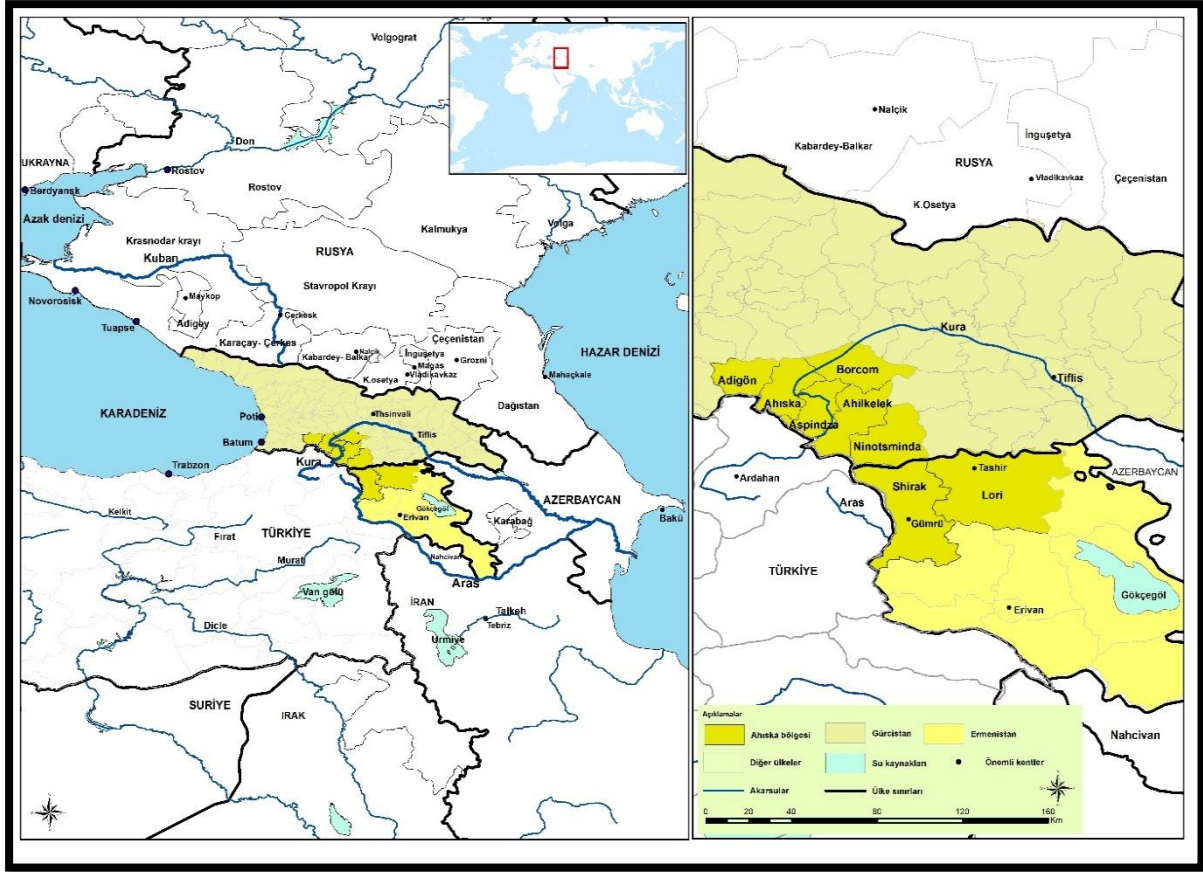
been understood that the population shaped by Russia in the Meskhetian region has changed against the Meskhetian Turks.

Keywords: Ahıska Turks, Georgia, Armenia, Russia, Exile.

Giriş

Ahıska, izafi konumu açısından Gürcistan'ın güneyinde ve Türkiye'nin kuzeydoğusunda yer alan, yüzölçümü 6.413 km² olan ve Ahıska, Adigön, Aspindza, Borcom, Ahilkelek, Bogdonovka (Ninotsminda) olmak üzere altı ilçeyi ve 250 köyü içine alan çok eski jeokültürel Türk coğrafyası olarak tanımlanmaktadır. Bu ilçelerin coğrafi açıdan Ardahan, Çıldır, Posof, Şavşat'ı kapsamaması nedeniyle Ahıska/Mesket olarak geçmiştir (Aslan, 1995). Ahıska hem bir yerin adı hem de yukarıda ismi zikredilen kendisiyle beraber 6 ilçeyi içine alan Türk bölgesi olarak adlandırılmakla beraber özünde Gürcistan sınırlarını aşan daha geniş bir coğrafyayı içine almaktadır. Askerovna ve Aleksadrovna (2015), Ahıska bölgesini kuzey kısmında Mesket ile Trialeti sırtı, kuzeydoğuyla doğuda Samsha- Javakheti, güneydoğuda Çıldır, güneyde Erusheti (Kura nehrinin yukarı havzasında yer alır), batıda Arsiyan tarafından çevrelenmiş dağlar arasındaki havza olarak tanımlamış, ayrıca modern Ahıska'nın sadece Gürcistan'a bağlı Kartli, İmereti, Guria, Acara ile sınırlı değil, Ermenistan, Türkiye ile (Gürcistan eski güney bölgesi, Türkiye'den Artvin, Ardahan, Oltu, İspir, Tao- Klarceti, Şavşat olarak daha önce içine aldığı) sınır olduğunu ifade etmiştir. Nitekim Ermenistan'ın kuzey eyaletlerinde Gökçegöl'e değin Ahıska Türk'ü yaşamaktadır. Ermenistan'ın 1926 nüfus sayımına göre 6.331 Ahıska Türk'ü (yazara göre Karapapak olarak kaydedilmiştir) ve çoğunluğunun da Şirak bölgesinde olduğu bilinmektedir (Ivelashvili, 2019). Şirak bölgesinde bilhassa Gümrü'de Ahıska nüfusu bulunmaktadır. Ermenistan'ın bugünkü Lori eyaletindeki Tashir'de 1980'lerde Ermeni nüfusu

% 60, %20 Rus, %20 Kürt Yezidi'si ve Azeri (Ahıska Türkleri bazı kaynaklarda Azeri olarak gösterilmiştir) ...vd., milletlerin yaşadığı bilinmektedir (Karapetyan, 2014). Ahıska Türkleri İrevan bölgesi de dahil olmak üzere Ermeni topraklarında da yaşamıştır. Bu bağlamda Ahıska olarak tanımlanan bölge Gürcistan ve Ermenistan topraklarının bir bölümünü içine almaktadır (Harita:1). Bu çalışmanın amacı, Ahıska Türkleri'nin anayurtlarından sürgünü ile Rusya'nın bu bölgede nasıl bir demografi mühendisliği uyguladığını tarihsel analizle adım adım izah etmeye çalışmaktır. Rusya'nın Ahıska Türklerini sürgün etmesinin ardından Kafkasya'da yarattığı demografik durum, günümüzde devam eden bir problemdir.

Harita 1. Ahıska Bölgesinin Konumu

Ahıska bugün, Gürcistan sınırları içinde Gürcistan'ın güneybatısında bulunan fakat özerk olmayan ve kuzey batısında Acaristan, batısında Türkiye, güneyinde Ermenistan'ın yer aldığı ve resmi açıdan Ahıska (Samsthe)- Ahilkelek (Javakheti) tarihi adıyla Meshetya bölgesindeki Türk yurdu olarak tanımlanmaktadır (Cavaheti- Samsthe 1994'de merkezi Ahıska kenti olmak üzere birleştirilmiştir). Bugün etnik dağılışı olarak Ahıska bölgesinin batısı Ahıska Türkleri'nden doğu kısmı ise Ruslar tarafından yerleştirilen Ermeni nüfusundan oluşmaktadır. Projenin ana hedeflerinden biri, Gürcü ve Ermeni halklarını daha geniş bir şekilde Kafkas topraklarına yerleştirmektir. 1813'de imzalanan Gülistan Anlaşması'nın ardından başlayan Rus demografi projesi 1944 yılına kadar sürmüştür. Gülistan Anlaşması'nın ardından yakın coğrafi bölgelerden Ermeni nüfusunu Kafkasya'ya yerleştirmeye başlayan Rusya bu projesini Ahıska topraklarına da Ermeni nüfusu yerleştirerek sürdürmüştür. Tarihi süreçte ifade edileceği üzere Ahıska Türkleri bahsi geçen bu bölgeden daha geniş bir coğrafyada yaşamış ve etki sahası oluşturmayı başarmıştır. İvelashvili (2019:162) Ahıska Türkleri tanımını kabul etmeyerek onları Müslümanlaştırılmış Gürcü olarak görmektedir. Gürcü kaynaklarına bakıldığında Chichinadze, (1906:1), Ahıska'nın Osmanlı Devleti tarafından fethiyle beraber Gürcü halklarının, Abhazların, Acaraların Tatarlaştığından (Tatar deyimini Ruslar tüm Türkler için kullanırlar) söz etmektedir. Ancak Gürcistan'da Ahıska Türklerinin Kafkasya'da tarihsel varlığı çok daha eskiye dayanmaktadır. Tatarların ana vatanı olan Kıpçak bozkırları ile Hazar havzası çevresi yüzyıllarca bu bölgede kurulan Hunlar, Hazarlar, Peçenekler, Bulgarlar, Kıpçaklarla zaten Osmanlı Devleti'nden çok daha önce Türkleşmiştir. Büyük İskender Kafkasya'ya geldiğinde Kura Nehri çevresinde Türk

nüfusunun var olduğundan söz etmiştir (Brosset, 2003). Nitekim Dedeoğlu (2019), 1003-1595 tarihli tahrir defterleri (Defter-i Mufassal Livayı Ahıska Tahrir defteri)ne dayanarak Ahıska bölgesindeki şahıs isimlerinin Müslüman Türk isimleri olduğunu, Ahıska bölgesi ve Kuzeydoğu Anadolu'da kurulan Atabekler Devleti'nin meliklik sistemiyle yönetildiğini belirtmiştir. Müslüman Türk isimlerinin bir kısmının günümüzde Gürcistan'da değişime uğrasa da Ahıska Türklerince kullanılması rastlantı değildir. Ahıska bölgesi hem tarihi, coğrafi hem de genojeopolitik açıdan Anadolu'nun parçasıdır.

Acaristan ile Tiflis arasında Türkiye ile Ermenistan sınırının kuzey kesiminde yer alan Ahıska, üç jeostratejik kent olan Kars-Batum-Tiflis üçgeninde konumlanmıştır (Harita: 2) Bu anlamda Ahıska'nın Tiflis, Batum, Türkiye ile karayolu, Tiflis ile ayrıca demiryolu ağı bulunmaktadır (Özey, 2021). Ayrıca Ahıska bölgesi (bilhassa Ahilkelek), Borçalı Türk bölgesi üzerinden Azerbaycan'a kanalize olan jeostratejik bir bölgedir. Ahıska'nın ticari yol güzergahında bulunması; tarihi denklemde hem jeoekonomik açıdan, din- dil çeşitliliği nedeniyle kültürel açıdan, eksen bir bölge olarak dışsal aktörlerin sahip olmak istediği jeostratejik bir alan olmasını sağlamıştır.

Harita:2 Ahıska Bölgesi

Ahıska coğrafyasını vadi, orman, ovaların şekillendirdiği dağlık bir arazi oluşturmakla beraber, Posof Çayı bölgeyi ikiye bölmektedir. Ahıska ve Ahılkelek bölgenin ovalarını oluşturmakta olup, Mesketya Sıradağları bu bölgenin içinde yer almaktadır. Kura, Çoruh Nehirleri ile Posof Çayını içine alan Ahıska- Acara Dağları Mesketya) 150 km uzunluğundadır. 1700-2000 m ye kadar yükseltiye sahip Cavaheti volkanik platosu, derince yarılmış akarsular, karla kaplı zirvelerden oluşmaktadır. Ahıska'nın en önemli akarsuyunu Kura Nehri oluşturmakta olup, Posof ile Adigön Çayları bu nehre katılarak Hazar Havzası'na erişirler (Özey, 2021). İklim açısından Ocak ayı sıcaklığı -3,8°C, Ağustos ayı ise 20,5°C'dir. Ahıska'da yükseltiye bağlı olarak iklim sertleşmekte ve yüksek kesimlerde kışın uzun ve soğuk geçmektedir. Bitki örtüsü açısından vadilerin varlığı nedeniyle yamaçlarda ormanlar görülmekte ve kahverengi orman toprakları üzerinde meşe, kayın, ılıman, kestane vb, ağaçlar yetişmektedir. 1900-2000 m'de ise Alp çayır katı başlar. Rakımın artmasıyla beraber kar ve buzulun artmasına bağlı olarak dağ otlakları kendini gösterir.

Ahıska Türklerinin Tarihi Süreci

Ahıska tabiri Aksıka yani Akkale, Gürcüce'de Yeni Kale adından gelmektedir. İlk defa Dede Korkut kitabındaki Ak-Sıka ismiyle geçen ve eski bir Oğuz yerleşme yeri olan Ahıska, 1267'den itibaren Kıpçak Türkleri'nin kurduğu Atabekler Devleti'nin bir parçası daha sonra 1578'de Osmanlı Devleti'nin Çıldır Eyaleti'ne bağlı bir şehir olmuştur (Aslan, 1995).

Mesketya (günümüzde Samtshe-Cavaheti) olarak adlandırılan Ahıska bölgesinin Mesk kavminden geldiği bilinmektedir. Meshet Gürcistan'ın güneybatı bölgesinin adı olmakla beraber Türk gruplarının bölgeye yerleşmesiyle zamanla Meshet/Cavekheti Türkleri olarak anılmıştır. Ayrıca Asur çivi yazısında bulunan Muskhi Grek kaynaklarındaki Meskhooii ile Meshii olarak geçmektedir (Aydın, 2004). Gelenekleri Türklerle aynı olan Masagetleri Togan (1981), Yafes'in oğlu, Oğuz'un pederi, Mesek kabilesinden geldiğini ve Aral-Hazar arasında yaşadıklarını rivayet eder. Ayrıca Meskhler, Kartvel güneyindeki Turani ve Gogarlı yerli Hristiyanlardır (Kırzioğlu, 1992). Zeyrek (2001) ise, Mesklerin Gürcü olmayan ve Kıpçaklar içine karışmış olduğunu ancak Ahıska Türkleri'ni tanımlamadığını vurgulayarak halefi olmayan bir kavim olduğunu belirtmiştir. Öte yandan Mirdas (2016)'a göre, VI.-VII. Yüzyıldaki tarihçiler eserlerinde (Agatias, Prokopius, Teofilakt Simokata) Lazlar, Meshetler, Kolhlar'ı Gürcü halkları olarak görürken, Meshetlerin dönem Türkçesi olarak "Hun dilini" konuştuklarını ifade etmiştir. Fakat Gürcüler, Mesket Türklerinin Mesk kavminden gelen Gürcüler olduğunu ifade etmektedirler.

Yukarı Kura Nehri'ni içine alan Ahıska, Meskheti /Mesket daha sonra adı Atabek Yurdu, Çıldır Eyaleti olarak geçen bölge olmuştur. Nitekim Rus coğrafya ansiklopedilerinde Meskheti, Güney Gürcistan'ın hem tarihi hem de coğrafi ölçekte Akhalsikhe Ülkesi olarak bilinen Akhalsikhe şehri olarak geçmektedir. Bu bağlamda Meskheti'nin coğrafi bir ad olduğu söylenebilir. Bu nedenledir ki Ahıska Türkleri'ne Meskheti Meshet (Mesketya /Meskhetiya/Meskheti/Cevahet) Türkleri de denilmektedir (Aslan, 1995). Kafkas coğrafyasında etkisini tarih sahnesine iki kere çıkararak hissettiren son Kıpçak Türklerinin (Kumanlar) bakiyesi olan Ahıska Türkleri için ayrıca Osmanlı devletinin bu coğrafyaya

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

hâkim olduğu dönemde Osmanlı Türkleri tabiri de kullanılmıştır. Avşar ve Tunçalp (1995) Ahıska Türklerinin (Mesket Türkleri) Gürcü değil, Tatar Türklerinden olduğunu ifade etmişlerdir. Nitekim İbrahimov ve Özözen Kahraman (2014)'e göre Rus ve Gürcü kaynakları Güney Kafkasya'daki Türkler için yabancı anlamına gelen Tatrevi (Tatar) kavramını kullanmakta idi.

M.Ö. Kür (Kura) - Aras boylarındaki İskit Türkleri'nin bir kolu olan Gogarların vatani olmuş olan bu bölge daha sonra Kıpçakların Gürcistan'a gelmesiyle devam etmiştir (Kırzıoğlu, 1970). Gogar yani Yukarı Kura Nehri ile Çoruh Nehri çevresindeki ahali Kıpçaklarla karışarak bugünkü Kıpçak Türkçesine benzeyen Ahıska/Gagavan ağzını oluşturmuştur (Kırzıoğlu, 1953: 379). Ayrıca İslamiyet'ten önce Sakalar, Masagetler, Hunlar, İlk Kıpçaklar, Alanlar, Savurlar ...vb. Türk halklarının yerleştiği bölge Ahıska bölgesidir (Avşar ve Tunçalp, 1995). Bu bağlamda denilebilir ki Ahıska topraklarının bulunduğu coğrafya Kür (Kura)-Aras boyları Barsil, Onugur, Bolgar, Kolov'lar gibi Türk boylarının yaşadığı coğrafya olarak daha önceki tarihlerde Türkleşmiş, İskit Türkleri, Kıpçak Türkleri ile devam eden kadim Türk yurdu olmuştur. Bu Türk yurdunun daha sonra Kafkasya'da yaygınlaşan İslamiyet dini ile beraber İslami bir kimlik de kazandığı anlaşılmaktadır.

Kura ve Çoruh Nehirleri'nin çevresine yerleşmiş olan Türkler, Kafkasya'daki Türk tarihi hakkında ipucu sunmaktadır (Zeyrek, 2001). Türk devletlerinin Kafkasya, Ortadoğu (İran dolayları), Anadolu toprakları üzerinde ve yakın çevresinde inşa edilmesi bu bölgede Türk sayısının artması ve zamanla Türkleşmesi mümkün olmuştur. Nitekim Ahıska bölgesinde Bulgarlar, Hunlar, Hazarlar, Sibirler ve Kıpçaklar yaşamışlardır.

2004 yılında ABD'nin göçmen statüsü vermesine kadar uzanan tarihi süreçlerinde Ahıska'lılar, Kafkasya'nın ve Anadolu'nun bir parçası olarak kökenlerinin Kıpçaklara dayandığı bilinen Türklerdir. Kıpçak bozkırlarındaki uzun süreli hakimiyetlerinin zayıflamasıyla Ruslara yenilip, Kuzey Kafkasya'ya inmeleri sonucu Selçuklular ile mücadele eden Kıpçaklar, bu coğrafyada daha önce oluşturulmuş Türk demografi nüvesini de güçlendirmiş bulunuyorlardı. Nitekim Kırzıoğlu (1992)'a göre Kıpçaklar, Ruslara karşı aldığı yenilgiye karşı Kuban-Terek hattına doğru inerek Yukarı Kür ve Çoruh boylarına yerleşmiştir. Kurat (2011), bu durumu destekler mahiyette, Doğu Anadolu'daki Çıldır gölü civarındaki Kıpçakların bunların uzantısı olduğundan söz etmiştir. Kıpçakların bir kısmı ise Gürcülerin daveti üzerine Güney Kafkasya'ya inerek Doğu Karadeniz -Çıldır- Güney Ahıska çevresine yerleşerek askeri vasıfları sayesinde Gürcü ordularına güç kazandırmış, Gürcüleri tarihlerinin en parlak çağını yaşamalarını sağlamışlardır. 9-11. Yüzyıllarda Meshet Tao-Klarceti olarak bilinen bölge içinde Bagrationi hanedanlığı tarafından yönetilmiştir. Togan (1981), Kıpçakların tarihini anlatırken onların Oğuz Kağan Destan'ında geçen Derbend'in sınır muhafızları olarak tanımlamış ve Kıpçakların Yurdunun bu bölge olduğunu ifade etmiştir. Kırzıoğlu (1992)'a göre Ahıska toprakları Gürcüce kaynaklarda Sa-Atabago /Atabek Yurdu olarak geçmekteydi. Buna göre Ahıska toprakları eski bir Türk yurdu olan ve Kıpçak Türkleri tarafından kurulan Atabek Türk Devleti'nin kurulduğu topraklarda yeşermiştir.

Nitekim Kıpçakların Gürcistan'daki varlığı 1118'de Gürcü topraklarına Kral IV. David tarafından davet edilerek görülmeye başlamıştır. Yani Kıpçaklar Ahıska'da 12. yüzyılın başı itibari ile yerleşmeye başlamış bulunuyorlardı. 1121'de Gürcülerin Selçuklularla yaptığı Didgori Savaşı esnasında Tiflis'i elde eden Gürcüler, Kıpçaklara daha büyük sempati duymaya başlamıştır. Gürcü ordusu içinde güçlendikten sonra Gürcü devlet idaresinde de önemli mevkiiler edinen Kıpçaklar, zamanla kendi devletini kurmak istemiştir. 1230'da Kıpçakların bir kısmı Moğollara katılırken bir kısmı da bağımsız devlet kurmayı tercih etmiştir. Kura ve Çoruh havzasına yerleşmiş olan Kıpçaklar, diğer adı Çıldır Atabeyliği olan Atabek Türk Devlet'ini 1267'de kurmuşlardır (Harita 3: Atabek Kıpçak Devleti).

Harita 3. Atabek Kıpçak Devleti

Kaynak. <https://www.egemetropolgazetesi.com/tarihte-ardahan>

Kıpçak Atabeyliği, 1268'den 1578'e değin 310 yıl yaşamıştır. Haritada 3'de görüldüğü üzere Atabek Kıpçak Devleti'nin kurulduğu coğrafya Kafkasya'nın bir parçası olan Kuzeydoğu Anadolu'dur. Bu bölgede Trabzon Rum İmparatorluğu, Karakoyunlu Devleti, Osmanlı Devleti, Gürcü Krallığı ile sınır olan Atabek Kıpçak Devleti, Ahıska başkent olmak üzere Artvin, Yusufeli, Hopa, Gönye, Şavşat, Ardanuç, Borçka, Ardahan, Posof, Hanak, Çıldır, Erzurum, Tortum, Uzundere, Oltu, Şenkaya, Narman, Pasinler, Kars, Ani, Batum, Avgin, Keda, Hulo, Asigön, Ahıska ve Asmiza'yı içermektedir. Kıpçak Türkleri; Atabekler

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresel İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

döneminde İlhanlılar, Akkoyunlular ve Karakoyunlular Devletleri'ne bağlı olsalar da yarı bağımsızlıklarını sürdürmüşlerdir (Aydın, 2004).

1555'de Amasya Anlaşması ile Osmanlı Devleti sınırlarına dahil olan Ahıska'ya 1573'de Osmanlı Devleti; Tokat, Yozgat ile Konya'dan getirmiş olduğu Türk nüfusu yerleştirerek bölgede var olan Türk nüfusunu artırmak suretiyle Ruslar'dan daha önce nüfus mühendislik örneği göstermiştir. Avşar ve Tunçalp (1995) bölgeye yerleştirilen bu halkların Oğuz Türkleri'nden olduğunu ve bölgedeki Türkmen nüfusu ile karıştığından söz etmiş ve bu bölgede daha sonra az sayıda Kürt nüfusun bu iki gruba karışarak Türkleştiğini ifade etmiştir. Ancak önemli olan husus şu ki Osmanlı Devleti Türk nüfusunu inşa ettiği bu bölgede fetihler sonucu gerçekleştirerek yapmıştır ve 1578'de Kıpçak Atabeyliği'ni alarak Çıldır Eyaleti'ne bağlamıştır. Nitekim Kâtip Çelebi (1145-1732) eserinde Ahıska için Gürcistan'a sınır, Çıldır Eyaletine bağlı ve Acara, Ardanuç, Büyük Ardahan, Küçük Ardahan (*Göle*), Oltu, Peterek (*Yusufeli*), Penek, Poshov, Tavusker (*Olur*), Çıldır, Cecerek, Hirtus, Şavşad, Livana (*Artvin*), Narman, Ahılkelek, Tıralet, Maçahel sancaklarından oluştuğundan bahsetmiştir. Bu bölge deki Kıpçak Türkleri zamanla kendi dillerini bırakarak Oğuz Türkçesini konuşmaya başlamışlardır. 250 sene Osmanlı Devleti'nin hakimiyetinde kalan Ahıska toprakları; sosyo-kültürel, inanç, kimlik açısından Türkiye'ye bağlı olmuştur (Aslan, 1995). Çıldır Eyaleti'nin 1831 Osmanlı kayıtlarına göre 17 livanın toplam nüfusu: Müslüman nüfusu 73.282, Ermeni nüfusu 4.887, toplamda 78.360'tır (Karpat, 2010).

Rusya'nın Ahıska'da uyguladığı demografi mühendisliği projesinin aşamaları

Stratejik tasarlanmış göç, devletlerin veya dışsal aktörlerin bir bölgedeki nüfusun perçinlenmesi, eritilmesi veya içeriğinin değiştirilmesi için askeri, politik hedeflerle hususi olarak yapılmış iç ve dış göçlerdir. Bu göç şeklinin amacı stratejik nüfus hareketidir (Greenhil, 2008). Kafkasya'nın dışsal aktörü Rusya, Ahıska'da ve dahi Kafkasya'da Türk-Müslüman nüfusunu ve Ruslar için sorun teşkil edecek etnisiteleri, Gürcü- Rus – Ermeni nüfusu içinde eriterek asimile etmek, Hristiyanlaştırmak ve Ruslaştırmak suretiyle etnik içerik değişimini, askeri- politik, ideolojik hedeflerle de bölgesel güç temsili oluşturmak istemiştir. Ayrıca, Rusya, sömürgecilikle bölgenin tamamını ele geçirmeyi arzularak, Kafkasya'da tasarlanmış demografi mühendisliğinin temsilcisi olmuştur. Kısa vadeli ve bir defaya has olmayan bu demografik proje modeli Ruslar tarafından sistemli şekilde gerçekleştirilmiştir.

Kafkasya'dan yapılan göçlerin temel niteliği, politik kökenli zorunlu göçler ve çoğunluğunun Müslüman halkları içermiş olmasıdır (Karpat, 2010). Ahıska Türklerinin teopolitik nedenli zorunlu göçü, 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra yaşanmıştır. Ruslar'ın Kafkasya'yı Ruslaştırmak suretiyle uyguladığı demografi politikası, Kuzey Kafkasya'dan boylamsal ittifaklar kurmak suretiyle başlamış ve güneye doğru inmiştir. Ruslar'ın Kafkasya'yı ele geçirme arzusu Karadeniz kuzeyinden Altın Ordu Devleti'nin yıkılmasıyla ortaya çıkan Hanlıklarla iş birliği yapmak suretiyle doğmuş ve Kuzey Kafkasya

üzerinden askeri ve nüfus politikalarıyla sürmüştür. Şoenü (2007)'e göre Rusya, Kafkasya'da üç aşamada toprak elde etmiştir. Bunlar: hazırlık, saldırılarla işgal ve yerleşmedir. Bu üç aşamalı politikanın en kritik aşaması ise bölgenin daimî olarak Rusya'ya ait olduğunu kanıtlama gayesi olan yerleşme ve yerleşmenin aracı ise bölge nüfusunun Rus lehine oluşturulması olmuştur. Rusya bahsi geçeceği üzere Greenhill'in stratejik göç mühendisliğini Kafkasya ve Orta Asya'da gerçekleştirmiştir.

Rusya'nın Kafkasya ve Ahıska'da adım adım ilerleyen stratejik tasarlanmış nüfus mühendisliği sürecinin amaç ve aşamaları:

Kafkasya'da gerçekleştirilen tasarlanmış demografi mühendisliğinin inşasını Rusların Kafkasya tarihinde aramak gerekmektedir. Veliko-Rus (Büyük Rusya) planının bir parçası ve yakın çevre politikasının bir uzantısı olan Çar. I. Petro döneminde temelleri atılarak Rusların jeofelsefi haline gelmiş ve II. Katerina döneminde uygulanmaya başlamış olan Kafkasya'ya yerleşme amacı iki politika üzerine dayanmaktaydı. Bunlardan biri hidropolitik hatlardı. Don- Volga nehirleri Rusların Kafkasya'ya erişimindeki bir hat idi. II. Katherina 1769'da Azak- Mozdok hattı (Kuban- Terek nehirleri) vasıtasıyla hem kaleler inşa ederek savunmayı güçlendirmiş hem de bu hat boyunca Alman, Rus Kazakları, Rus nüfusunu yerleştirmek suretiyle bölgenin demografyasını değiştirmeyi hedef kılmıştır (Harita:2). Stanitsa adı verilen Kafkasya'da oluşturulan Rus yerleşmelerine Ruslar 1769'da Rus, Don, Ukrayna Kozaklarını yerleştirmiştir (Baddeley, 1989). Gürcü askeri yolunun açılmasıyla beraber Ruslar Kafkasya içlerine daha fazla sızma imkânı bulmuştur. Böylece Rusya tarihsel kökenli politik-askeri hedefleri demopolitik faaliyetlerle şekillendirilerek, Kafkasya'da Gürcü ve Ermeni nüfusunu taraftar edinmiştir.

Rusya, Kafkasya'ya hâkim olmak için 19 ve 20. yüzyılda demografi politikalarını tasarlanmış göç sistemi üzerinden uygulamıştır. Hidropolitik hatlarda faaliyet gösteren Rusya, Hindistan'a erişimin bir parçası olarak gördüğü Güney Kafkasya'ya indiğinde ise sınırlarını güvence altına alma gayesi edinmiştir. 1800'lerde Avaristan, Bakü, Kuba, Derbend, Karabağ hanlıklarını ele geçiren Rusya, sıcak denizlere inmek için Osmanlı Devleti'nin topraklarına göz dikmiş bu toprakları ele geçirmenin yolunun da Ahıska'dan geçtiğini fark etmiştir (Zeyrek, 2001). Nitekim bu projenin uygulama alanı; Rusya'ya karadan ve denizden Türkiye/Osmanlı'ya erişilebilirliği olan sınır bölgeleridir. Böylece Rusya'nın demografik mühendisliğini gerçekleştirme süreci Osmanlı Devleti'ne olan rekabetiyle devam etmiştir. Bu demografik süreci adım adım Kafkasya'da gerçekleştiren Rusya'nın Güney Kafkasya'da karşılaştığı en büyük engel Ahıska'nın özel konumu nedeni ile Osmanlı Devleti ile sınırdış olması ve genojeopolitik açıdan Anadolu'nun tamamlayıcısı olmasıydı. Osmanlı Devleti'nin doğu sınırını oluşturan Ahıska'nın Anadolu'yu işgal için Ruslar tarafından bir engel olarak görülmesi bölgenin saldırılara maruz kalmasına neden olmuştur (Kurt, 2019). Tarih boyunca Rusya; Kars, Batum ve Ardahan illerinden hiçbir zaman vazgeçmek istememiştir. Rus yayılma siyasetinde jeopolitik engel olan Osmanlı Devleti ve Anadolu'nun etnik uzantısı olan Ahıska engeli ortadan kalkmalıydı. Nitekim Lomtadze (2019)'e göre Rusya Gürcistan ile Ahıska'yı işgal ettikten sonra bölgeye Rus nüfusunu transfer etmek için her yolu denemiş, bu amaçla Müslüman Gürcülerin vatanlarını terk etmesi için olumsuz koşullar yaratmıştır. Uygun koşulların yaratılmasıyla Ermeni nüfusu bölgeye yerleştirilmiştir. Cafersoy (2002)'a göre Rusya'nın Ahıska'ya dönük politikasını belirleyen unsurlar, Kafkasya'daki güvenliğini sağlama ve sıcak denizlere inmenin aracı olan Kafkasya'yı doğal yaşam alanı olarak

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresel İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

görmesidir. Bu duruma Rusların Ahıska'yı ve dahi Kafkasya'yı ideolojilerini (askeri, etnik-dini, politik) uygulama sahası olarak gördüklerini de eklemek gerekmektedir. Rusların tasarlanmış demografi mühendisliğinin bir parçası olan askeri- politik hedefler arasındaki amaçlarından biri de Gürcistan'ı Osmanlı Devleti ile İran'a yapacağı saldırılar için kale olarak kullanmaktı (Günay, 2012). Bunun yolu ise, Ahıska Türklerinin yerini Ermeni nüfusuna terkini sağlamaktı. Nitekim 1828'de Revan ve Nahcivan hanlıklarının birleştirilerek Ermeni vilayetinin kurulması ve Erzurum ile Ardahan'dan getirilen Ermeni nüfusun Ahıska ve Ahılkelek'e yerleştirilmesi bu duruma hizmet etmekteydi (Günay, 2012).

Rusya, ülke sınırları bağlamında teopolitik temalı stratejik tampon bölgeler yaratmıştır. Rusya'nın Kafkasya'da uyguladığı nüfus demografyası aynı zamanda Rusların Kafkasya'da şekillendirmeye çalıştığı tampon bir bölgeyi de içermekteydi. Bu tampon bölge Ermeni nüfusunun oluşturulmasıyla sağlanabilirdi. 1813 tarihli Gülistan Anlaşmasıyla başlayan Rus demografi projesi Türkmençay Anlaşmasıyla devam etmiştir. Rusların Kafkasya'daki etnik dizaynının parçası haline getirdiği anlaşmalardan biri 19. Yüzyılda imzaladığı Türkmençay Anlaşmasının ardından Ermeni nüfusunu Kafkasya'ya yerleştirmiş olmasıdır. Her ne kadar Ahıska ve çevresinde Ermeni kaynakları bölgedeki Ermeni nüfusunun eskiden beri var olduğunu vurgulasa da Gürcü kaynakları bölgedeki Ermeni nüfusunun Ruslar tarafından Türkiye'den ve İran'dan ihraç edildiğini aktarmaktadır (Aslan, 1995). Gürcistan'a olan toplu Ermeni nüfusunun yerleşimi Nadir Şah dönemine denk gelmektedir. Buna göre 1828'de Türkmençay anlaşmasının 15. Maddesi gereği Güney Azerbaycan'daki yerleşik halkın dilerse Rusya'ya göç etmesi ve buna mukabil ihtiyaçlarının (göçme işlemlerinde memur tayin etme, hazineden yardım alma, zorlu iklim koşullarına karşı tedbir alma, yol masraflarını giderme...vs) karşılanacağı vurgulanmıştır (Yeşilot, 2008). Rusya, Kafkasya'daki Rus içlerinden getirdiği Rus muhacirlere yerli halkın elinden aldığı verimli toprakları vermiştir (İpek,1991). Rusların Kafkasya'daki nüfus politikasını şekillendirdiği diğer stratejik anlaşma ise Edirne Anlaşmasıdır. Osmanlı Devleti tarihindeki en ağır şartlı anlaşmalardan biri olan 1828 tarihli Edirne Anlaşması ile beraber Ahıska, Rusya'nın eline geçmiş ve 1829 Edirne Anlaşmasıyla Ahılkelek, Hirtız, Azgur, Bedre, Cecerek, Ahıska, Koblıyan sancakları Ruslara savaş tazminatı olarak verilmiştir (Kırzioğlu, 1970). Bu anlaşmanın ardından Ahıska-Ahılkelek deki halk Kars ve Erzurum'a yerleşirken, Anadolu ve İran Ermenileri sınırdaki Ahılkelek ve Revan'a yerleşmiştir. Böylece Revan halkı Aras güneyine, Ahıska/Çıldır Eyaleti Türkiye sınır ötesine yerleşmek durumunda kalmış, ancak 90 yıl sonra bu bölgeye Ruslar tarafından yerleştirilen Ermeni nüfusu Türk nüfusunu geçebilmiştir (Kırzioğlu, 1953). 1828'de Ahıska'da tahmini olarak 280.000 kişi bulunmaktaydı (Lomsadze, 1999). 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Doğu Anadolu'dan 100.000, Erzurum'dan 21.150, İran'dan 41.245 Ermeni Rusya'ya göç ettirilmiştir (Beydilli, 1988). Rusların Ahıska'daki demografi mühendisliğinin parçası olan iskân siyaseti Ermeni nüfusu için oluşturulan komitelerle sağlanmıştır. Paskeviç'in hazırladığı bu komite yönetmeliği şunları içermekteydi (Çaycıoğlu, 2018): Hristiyan nüfusun Rusya'ya

yerleştirilmesi iznini Özel Göç Komitesi yapacak, yerleşme faaliyetleri nüfus yerleşinceye ve tarımsal sorunlar bitinceye kadar devam edecek, Komite boş devlet arazilerini belirleyecek, göçmenler meslek gruplarına göre yerleştirilecek, göçmenlerin mesleki ve ekonomik durumlarının belirlenecek, göçmenlerin topluca belirli veya birbirlerine yakın bölgelere yerleştirilmesine dikkat edilecek, yeterli miktarda göçmenlere toprak tahsis edilecek, göçmenlerin 6 yıl vergilerden muafiyetinin sağlanacak, Hristiyan ve Müslüman köylerin ayrıştırılacak, sağlıklı, ümran bölgelere nüfus yerleştirilecek, her aileye 25 rublenin verilecektir. Yayınlanan bu raporun ardından Ermeni nüfusu Kafkasya'nın çeşitli bölgelerine yerleştirilmeye başlanmıştır.

Ermeni nüfusunun dışında Ruslar, Ahıska bölgesine Gürcü ve Yahudilerden de nüfus yerleştirmiştir. Bu bağlamda Rusya, hidropolitik hatlarla başladığı demografi mühendisliğini Güney Kafkasya'ya inmek suretiyle sürgüne gönderdiği Kafkas yerli halklarının yerine kendi lehine olan nüfus parçalarını yerleştirerek sürdürmüştür. Rusların İran ve Anadolu'dan yönlendirdiği Ermenileri yerleştirdiği Ahıska, Ahılkelek, Nahçıvan, Gence, Revan ve Karabağ öncelikli jeostratejik yerler olmuştur. 1828 Edirne Anlaşması Osmanlı Devleti'nin Kafkasya'daki Türk kalesinin (Ahıska) gitmesiyle bölgeye dönük politikalarının zayıflamasının simgesi olmuştur. Bu anlaşmanın ardından gelen şu dörtlük son derece manidardır:

Ahıska bir gül idi gitti

Bir ehli dil idi gitti,

Söyleyin Sultan Mahmud'a İstanbul Kilidi Gitti. (Aşık Üzeyir FAKİRİ).

Dörtlükten anlaşılacağı üzere Ahıska, son derece kilit bir izafi konuma sahip İslam ve Türk yurdu olarak Osmanlı Devleti'nin jeostratejik kaybıdır. Ahıska'yı ele geçiren Ruslar, Bayburt önlerine kadar ilerlemişlerdir. Nitekim Edirne anlaşmasının ardından Ruslar, Kafkasya'daki demografik planın bir bölümünü oluşturan Ahıska Türklerini göç etmeye zorlamıştır. Ahıska Türklerinin bir bölümü Kafkasya'da kalırken bir bölümü ise Osmanlı Devleti topraklarına sığınmıştır. Kırzioğlu (1970)'a göre Ruslar, Anadolu topraklarına göç eden Ahıska Türkleri'nin bıraktığı boş köylere Ermeni ve Rus nüfusunu yerleştirmişlerdir. Bunu doğrular mahiyette Baddaley (1989)'e göre Ruslar, Edirne Anlaşması şartında yer alan Rusların geri çekilişi ile beraber sadece siyasi sebeplerle desteklediği 90.000 kadar Ermeni'de onları takip etmiştir. Doğu Anadolu'dan Ahıska ve Kafkasya'ya en yoğun göçlerin yaşandığı yıl başlangıcı 1830'dur. 1839'da Rusya'dan Rus Ortodoks kilisesine bağlı 3000 kişi Ahıska bölgesinde 8 köy kurmuşlardır. Ruslar, Doğu Anadolu'daki Ermeni nüfusunun bir kısmını ise Kafkasya'ya göç etmesi için zorlamıştır. Örneğin, Pasin, Hınıs, Tekman, Tercan Mecingerd'deki Ermenileri göç etmesi için deftere kaydetmiştir (Çaycıoğlu, 2018). Böylelikle Ahıska ve yakın çevresine 5.000 aile, Borçalı, Tsalki, Pembek, Şuragel'e 1.050 aile, diğerlerini ise Gökçegöl ile Baş Abaran'a yerleştirilmiştir (Çaycıoğlu, 2018).

1853-1856 Osmanlı Rus Savaşında Ahıskalılar Osmanlı Devleti'nin safında olsalar da bir sonuç elde edilememiştir. Bu tarih sonrasında Anadolu'dan Ahıska bölgesine ve Kafkasya'ya Ermeni göçleri devam etmiştir. 1800'de Ahıska bölgesinde bulunan Ermeni nüfusu 37.000 iken, 1865'de 86.000, 1897'de ise, 141.500 Ermeni nüfusuna ulaşmıştır (Tatvadze ve Tatvadze, 1999). Ahıska bölgesindeki bu düzenli Ermeni nüfus artışı bölgede uygulanmış olan nüfus mühendisliğinin kanıtıdır.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi Ahıska'nın Osmanlı Devleti'nin Kafkas Cephesi'ndeki jeostratejik kilit olduğunu göstermiştir. Nitekim bu tarihlerde Ruslar başarı elde etmiş Yeşilköy Anlaşmasıyla Kars, Ardahan, Batum'u savaş tazminatı olarak almıştır. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın ardından imzalanan Berlin Anlaşması'nın ardından Doğu Anadolu'daki Ermeni nüfusu Ahıska bölgesine yerleşmiştir. Bu savaştan sonra Ahıska Türkleri'nden Anadolu'ya göç edenler olmuştur. Osmanlı Devleti konuya dair 1888'de Tiflis, Ahıska, Çıldır, Ardahan, Kars, Oltu'dan Anadolu'ya göç etmek isteyen kişiler için Rusya'dan izin kararı almak istedi (Günay, 2012). Ahıska Türkleri, başta Erzurum, Eskişehir, Afyon, Çorum, Bursa, Yozgat, Amasya olmak üzere Anadolu'nun çeşitli yerlerine yerleştirilmişlerdir.

1886'da Meshetya bölgesinde nüfusun %19,3'ü Ortodoks Gürcü, %18,1'i Katolik Gürcü, %9,4'ü iki dilli (Türkçe ve Gürcüce) ve %43,2'si yalnızca Türkçe konuşan Müslümanlardan oluşuyordu (Khazanov, 1992). Buna göre 1944 yılına kadar Ahıska bölgesinde hala Türk nüfusu söz konusuydu. SSCB'nin 1926 yılı kayıtlarında bölgede 137.921 Ahıska Türk'ü bulunmakta olup, Gürcistan'ın %5,2'sini oluşturmaktaydı. Mirdas (2016)'ın aktardığı verilere göre, 1926 yılında yapılan SSCB genel sayımında Ahilkelek'de %73 Ermeniler, %10 Gürcüler, % 8.5 Türkler bulunmaktaydı. Ahilkelek'in (Cavaheti), Borçalı Türk bölgesi ile Azerbaycan'a açılan kilit bölge olması Ruslar tarafından mühim görülmüş ve en çok buraya Ermeni nüfusu yerleştirilmiştir. Nitekim günümüzde de Ahıska bölgesinin en kalabalık Ermeni nüfusu Ahilkelek de bulunmaktadır.

1929'da ise Ahıska'nın %55'inin Türk nüfusundan oluştuğu belirtilmiştir (Avşar ve Tunçalp, 1995). Buna göre 1930'lara doğru Ahıska bölgesinde Türk nüfusu azalma göstermiştir. Nitekim 1939'da Ahıska bölgesindeki 59.500 kişiden 28.5000 (% 48) Türk, 16.500 (%28 Ermeni), 6000 (%10 Gürcü ...vd)'den oluşmaktaydı (Kirvalidze, 1992).

1828'de başlayan Ahıska sürgününün 20. Yüzyılın başlarında gelindiğinde Rus çarlığında yaşanan rejim değişikliği ile politik, askeri, jeoekonomik ve ideolojik anlamlarda edildiği anlaşılmaktadır. Sovyet Birliği, Kafkasya'daki diğer halklara nazaran Ahıska Türklerine daha ideolojik ve acımasız davranmış, rejimin getirdiği kendince gerekli tüm politik ve demografik hedefleri gerçekleştirmek üzere uygulamaya koymuştur. 1917 yılında yaşanan Bolşevik Devrimi'nde Ahıskalılar kendi kaderlerini tayin etme konusunda Osmanlı Devleti'ne bağlanmak istemiştir. Osmanlı Devleti 4 Haziran 1918'de Gümrü'yü almış, Gürcistan ile Osmanlı Devleti arasında Batum Anlaşması ile Ahıska ile Ahilkelek'in Osmanlıya bırakılmasına karar verilmiş, fakat Mondros Mütarekesiyle Osmanlı Devleti çekilmek zorunda kalmıştır. Buna karşın mücadeleyi sürdüren Ahıskalılar, 29 Ekim 1918 de merkezi Ahıska olan Ahıska Hükümeti Mukavvatası, 3 Kasım 1918 de ise Iğdır merkezli Aras Türk Hükümeti kurulmuştur (Aydın ve Ergün, 2019). 5 Kasım 1918 de Wilson Prensipleri'ne dayandırılarak Kars Milli Şura Hükümeti kurulmuş, ancak İngilizlerin bölgedeki faaliyetleri neticesinde dağılmış ve Meshet bölgesi de Ruslarla yapılan 16 Mart 1921 de Moskova Anlaşması ile Gürcistan topraklarına bırakılmıştır (Aydın, 2004).

Rusya’da yaşanan rejim değişikliği Kafkasya’da tasarlanmış sürgünün boyutlarını dahada ağırlaştırarak hissettirmiş ve bu sürgünü en ağır şekliyle Ahıska Türkleri yaşamıştır. Greenhill (2008); Myron Weiner ve Michael Teitelbaum’un çalışmalarına dayanarak stratejik göç mühendisliği’nin boyutlarına yer vermiştir. Bu boyutlar Sovyetler dönemindeki Kafkasya’daki göç mühendisliği bağlamında ele alınırsa:

Mülksüzleştirme, çeşitli grupların topraklarına ya da mülkiyetlerine el konulması suretiyle tehdidin ortadan kaldırılmasıdır. Ruslar, 1944 sürgününde Ahıska Türkleri’nin ve Kafkasya’da sürgüne gönderilmiş diğer halkların taşınmazlarına ve geçim kaynaklarına el koymuştur. Ayrıca Kafkasya’dan sürgüne gönderdiği halkların taşınmazlarının sürgün edilen halkların yerine yerleştirilen nüfusa verilmesi de söz konusudur. Beydilli (1988)’e göre Ruslar, Müslümanların arazilerini mahkeme kararı ile elde edip, onların yerine yerleştirilen Ermenilere vermiştir. Ruslar, Müslümanların topraklarını alıp yoksullaştırmak suretiyle arazilerine el koymuş ve bu bölgelere Rus göçmen halklarını yerleştirmiştir (Günay, 2012). Ayrıca Ahıska Türkleri’nin ev ve arazi alma yasağı söz konusu olmuştur. Mülkiyete el konulmasının diğer şekli ise jeoekonomik hedefli kolhozların Kafkasya ve Orta Asya’daki varlığıdır. Sovyet rejiminin uygulandığı coğrafya olan Kafkas topraklarının devletleşmesine karşı çıkan halklara dönük kulak sürgünleri ile başlayan jeoekonomik boyutlu kolhoz ve sovhozların kurulması Rusya’nın demografi mühendisliğinin temelleri arasında yatmaktaydı. Nitekim Sovyet rejimi devletçilik modeline bağlı olması nedeniyle özel mülkiyeti ön görmeyen devletleşmeyi ön plana çıkarıyor ve Sovyet sürgünü ilk önce jeoekonomi modelli kolhozların kurulmasına karşı tepki gösteren halklara dönük olarak başlıyordu. SSCB’de 1928-1932 aralığında uygulanmış olan kolhozlaşma siyasetiyle halk kolhozlara yerleştirilerek mülkiyetleri devlete tahsis edilmiş, göçebeler yerleşik hayata geçirilerek şehirde yaşamaya zorlanmıştır. Bu nedenledir ki bu beş yıllık kalkınma planında Türk nüfusunda değişimler olmuştur (Davrişova, 2015). Greenhill (2008)’e göre, tasarlanmış olan bir göçün maliyeti düşük olan politik bir araç olmasıdır. Rusya’nın küçük ölçekte Ahıska ve genel ölçekte Kafkas coğrafyasında uyguladığı tasarlanmış göç daha doğru deyimle sürgünlerin nedenlerinden biride mali gideri düşük askeri operasyonu aza indirmiş, bölge üzerinde kontrolü kolaylaştırıcı bir göç şekline dayanmakta oluşuydu. Aynı politikayı Kırım’da uygulayan Rusya, Kırım Tatar Türklerini Kırım’dan sürgün edip, Rus nüfusunu yerleştirerek hem maliyeti azaltmış hem de bu bölgedeki hukuksal varlığını demografik açıdan tescillemiştir.

Politik muhaliflerin ya da grubu destekleyici düşmanların sınır dışı edilmesiyle bölgesel politik pozisyonu güçlendirmek. Rusya, arka bahçesi olarak gördüğü Kafkasya’da politik konumlarını güçlendirmek için Ahıska Türklerini hem de Ahıska Türklerinin beslediği hinterlandı olan Osmanlı Devleti’nin bölgeye ihraç olmasını engellemiştir. Bu durumu savaş sonucunda gerçekleştirdiği anlaşmalar neticesinde yapmıştır. Böylece Ahıska Türklerinin yerlerine yerleştirdiği Ermeni nüfusuyla boylamsal ittifakını güçlendirmiştir. Rusların Kafkasya’daki yerleşme politikasının diğer parçasını ise jenosid uyguladığı ve sürgüne gönderdiği halkların yerine yerleştirdiği nüfus oluşturmuştur. Kafkasya’nın kozmopolit bir nüfus yapısına sahip olması Ruslar tarafından hoş karşılanmamış, bu bölgede kendine taraftar nüfusun artışı ön görmüştür. Öte yandan Ahıska bölgesinin hem Müslüman hem Türk olması Ruslar açısından tehditkâr bir durumu ifade etmiştir. MCarthy (1998)’a göre Rusya, politik üstünlük için iki adım izlemiştir. Birincisi Müslüman Türklerin bölgeden

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

sürgün edilmesi, ikincisi ise Slavların sürgün edilen Türk ve Müslümanların yerine yerleştirilmesidir.

Rusya'nın Ahıska Türklerini sürgüne göndermedeki asıl gayesi ise, Ahıska'nın özel konumundan kaynaklı olarak ortak etnik kimliğe sahip Osmanlı Devleti (1828 de ki ilk sürgün nedeni) Türkiye (1944 sürgünü) ile sınır teşkil etmesidir. Ahıska coğrafyasının sınır bölgesi olması hasebiyle sınır güvenliğini Türk nüfusu dışında güven duyabileceği halklara teslim etmek arzusu olarak düşünülebilir. Kafkasya'da sürgüne gönderdiği halkların bir süre sonra geri dönmesine izin verilirken Ahıska Türkleri ile Kırım Tatarlarını bu muafiyetin dışında tutulması bunu kanıtlamaktadır.

Ahıska komünist rejim sınırlarını temsil etmekte idi. Ahıska sınırı, Demir Perde sınırı idi ve demografik sınır operasyonunun başlangıcı da değildi. 1937'de yapılan uyruk anketi için kendilerini Gürcü olarak ifade etmeleri istenen Ahıska Türkleri'nden ret cevabı alınmış, 1939'da yapılan anket sonucu kendi uyruğunu belirleyen Ahıskalılar, kendilerini Türk olarak tanımlamışlar ve Sovyet rejimi tarafından tehlike olarak görülmüşlerdir (Ivelashvili, 2019). Demografik sınır operasyonunun baskın olduğu dönem olan Stalin zamanında 1936'da başlayan Ukrayna'daki Polonyalıları ve 1937'de casusluk yaptıkları gerekçesi ile Orta Asya'ya sürmesi tesadüfi değildir. Böylece Rusya ideolojik açıdan rejim sınırlarını da koruma altına almaya çalışmış, Ahıska Türklerini bu sınırın ötesine geçirmeye çalışmıştır. Bu bağlamda Ahıska coğrafyası sadece bir coğrafi sınır değil, aynı zamanda etnik, ideolojik, politik sınırları da teşkil etmiştir.

Askerî açıdan güçlü olmak suretiyle rakibi komuta ve kontrol etmek veya ek insan gücü, kaynak elde etmektir. Ruslar, coğrafi yakınlığı olan İran ve Türkiye'deki Ermeni nüfusunu Kafkasya'da boşalan yerlere yerleştirmek suretiyle ek insan gücünden yararlanarak bir güvenlik koridoru da oluşturmuş bulunuyordu. Ayrıca rakibi kontrol için hidropolitik hatlar boyunca kurduğu kaleler ve bu hatlar boyunca yerleştirdiği yandaş nüfus bulunmaktaydı.

Propaganda hedefli çıkarsal bağlamlı zorlayıcı göç. Rusya stratejik nüfus mühendisliğini inşa ederken Kafkasya'daki etnik çatışmaların fitilini ateşlemekle kalmamış, Ahıska Türklerini SSCB sınırlarında yer alan Orta Asya'daki Türk devletlerine propaganda yaparak yerli Türk halklarının Ahıska Türklerine karşı kötümser tavır sergilemesine neden olmuştur. Ayrıca Ahıska Türklerinin Kafkasya'daki göç sürelerinin geçici olduğunu bildirerek yerli halkları zorla vatanlarından çıkarmıştır.

Etnisiteleri kültürel köklerinden ayırmanın en temel vurgusu bu halkları dillerinden koparmaktır. Eğitim dillerinin değiştirilmesi, Rusya'nın Kafkasya'da uyguladığı en bilindik asimilasyon faaliyetidir. Rusya'nın Ahıska bölgesinde ve Kafkasya'daki halkları asimile ederek kendine bağlama çabası da Rus demografi mühendisliğinin bir parçası olmuştur. Ruslar, Kafkasya'da Müslüman nüfusu eritmek için asimilasyon faaliyetlerini çeşitlendirmiştir. Buna göre Kafkasya'da Ortodoks olmayan ahalinin haliyle Ahıska Müslümanları'nın Hristiyan olması için baskı yaparak bölgede demopolitik hedefli bir

teopolitika uygulamış, böylece bölgede Hristiyan nüfusunun artması için Müslümanlar'a baskılar uygulamak suretiyle Hristiyan nüfusun üstünlüğünü sağlamaya çalışmıştır. İpek (1991)'e göre Ruslar, Kafkasya da yerli halkları yerlerinden ederek, onların yerine Rusya'dan getirdikleri Hristiyan göçmenleri yerleştirmekte, Hristiyanlık kültürünün bölgede yaygınlaşması için çaba sarf etmekte, böylece koloniyal faaliyetlerle bölgeyi Ruslaştırmaktaydı. Ayrıca Ermenilerin Ahıska ve Kafkasya'ya göç ederek yerleşmelerini sağlayan unsurlardan biri Ermeni kilisesi idi.

Sovyetler döneminde Abhazlar, Osetler ve Acaralar'a özerk bir hak tanınırken, Ahıska Türklerine böyle bir hak tanınmamıştır (Zeyrek, 2001). Bilhassa 1935'den sonra Ruslar tarafından Azeri olarak algılanıp bu nüfus içinde eritmeye çalışılan Ahıska Türklerinin bir kısmı baskılardan dolayı Türkiye'ye sığınmış bunun sonucunda ise Ruslar, Ahıska Türklerini Türkiye taraftarı olarak suçlamaya başlamışlardır (Avşar ve Tunçalp, 1995).

Ermeniler'in Sovyet toprakları içindeki Ermenistan'a ve diğer Sovyet topraklarına göçüyle beraber nüfus oranları değişmiştir (Minasyan, 2005). Minasyan Rus kaynaklarına göre 1939 Samsthe-Javakheti bölgesinde nüfus değişimini ele almıştır (Bakınız: Tablo:1).

Tablo 1. 1939'da Ahıska Bölgesi'nde Etnik Nüfus Yapısı

Bölge	Gürcü	Ermeni	Türk	Rus	Kürt
Toplam					
Ahıska	5836	16.454	28.428	1538	1423
55.490					
%10,5	%10,5	%29,7	%51,2	%2,8	%2,6
Adigön	5466	942	32928	1281	69
41.314					
%13,2	%13,2	%2,3	%79,7	%3,1	%0,2
Aspindza	6500	1741	21612	293	1980
32.644					
%19,9	%19,9	%5,3	%66,2	%0,9	%6,1
Ahilkelek	4857	54081	4015	1102	309
64.655					
%7,5	%7,5	%83,6	%6,2	%1,7	%0,5
Ninotsminda	93	27376	1009	5862	77
34.575					
%0,3	%0,3	%79,2	%2,9	%17	%0,2
Toplam	22752	100594	87992	10076	3858
228.678					
%9,9	%9,9	%44,0	%38,5	%4,4	%1,7

Not. Minasyan, 2005.

Tablo 1'de 1939 yılı nüfus verilerine göre Ahıska Eyaleti'nde %51,2, Adigön Eyaleti'nde %79,7, Aspindza'da %66,2 oranıyla hala Türk nüfusunun fazla olduğu gözlenmektedir. Bu oranlara bahsi geçmeyen Borcom ve bazı Ermenistan Eyaletleri'ndeki Ahıska Türk nüfusu da dahil edildiği takdirde bu oran daha da artacaktır. Öte yandan,

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Ahilkelek'de %83.6 ve Ninotsminda'da %79.2 ile Ermeni nüfusunun çokluğu dikkat çekmektedir. Bu durum Rus-Ermeni işbirliğinin demografik sonucudur.

Rus demografi mühendisliğinin bir parçası da Ahıska bölgesinde ve genel ölçekte Kafkasya'da kent, bölgelerin isimlerinin değiştirilmesi olmuştur. Ahıska Türklerinin Anadolu'dan tamamen kopmasıyla birlikte Sovyetler Birliği tarafından buldukları şehir ve bölgelerin isimlerinin Gürcüce ile değişimi öngörülerek asimile edilmeye çalışılmış, yanı sıra eğitim dilleri, Ahıska'da 1940 öncesi Arap, Latin ve Kiril alfabesi ile eğitim sağlanmış, 1938'de dilleri Azerbaycan Türkçesine, 1940'larda ise Gürcüceye çevrilmiştir. (Aslan,1995). Ayrıca Ahıska'da Türk nüfusunun tespitini zorlaştırmak açısından Ahıska Türklerine Gürcü soy isimlerinin verilip, Türk tanımı yerine Azerbaycanlı ifadesinin kullanılarak eğitim dilinin Azeri Türkçesi ile yapılması da demografik faaliyetlerinin bir parçası olup, bu demopolitikanın amacı Ahıska Türklerinin buldukları bölgenin ismiyle anılmalarını engelleyerek onların bölge üzerinde hak iddialarını kaldırmak ve diğer halklarla bütünleştirerek asimile etmektir. Ahıska Türklerinin 1944'de birbirinden kopararak farklı ülke ve bölgelere diğer etnik gruplar içinde erimeleri için sürgüne gönderilmesi bu durumu kanıtlar niteliktedir. Ahıska Türklerine uygulanan Rus demopolitikalarından biri de Rusların çoğunlukla çiftçilikle uğraşan Ahıska Türklerine karşı uyguladığı arazi ve ev alma yasağıydı. Ayrıca temel ihtiyaç maddelerinin de verilme yasağı söz konusu idi.

II. Dünya savaşı öncesinde Rusya İç İşleri Halk Komiseri Lavrentiy Beria'nın "tamamen gizli" başlıklı Stalin'e yazdığı bir mektupta Kuzeydoğu Anadolu'nun bir parçası olan Ahıska bölgesinde çok sayıda Türk bulunduğunu ve şayet Türkiye'nin Almanya'nın safında savaşa girmesi sonucunda bölgedeki bu Türk nüfusunun Türkiye'nin yanında yer alarak sorun yaratabileceğini dolayısıyla bölgeden tahliye edilmesinin uygun olacağını bildirmiştir. Bu anlamda Ahıska Ruslar açısından rejim karşıtı bölge olmakla kalmamış komünist rejimin bitiş noktası olarak görülmüştür. Nitekim Bayramov (2001)'un "Demir Perde arkası" olarak nitelendirdiği Ahıska'nın Türkiye ile bağı kesilmiş oluyordu. Rejim aleyhtarı olan ve Gürcistan'daki sınırın korunması için Ahıska, Adigen, Aspinza, Ahılkelek, Bogdanovka ve Acaristan özerk bölgelerindeki 16700 Türk'ün yanı sıra, Kürt ve Hemşin ailelerinin (toplam 86.000 kişi) Orta Asya'daki Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan'a zorla göç ettirilmesi ve boş kalan yerlere ise, 7000 Gürcü ailesinin yerleştirilmesinin uygun olacağını öngörmüştür (Aydın, 2004). Gürcistan'da hiçbir bölgede Ahıska kadar nüfus kompozisyonu değişmemiştir ve bu durumun nedeni 1944'de yaşanan Müslüman halkın bu bölgeden Orta Asya'ya sürgünüdür (Lomtadidze, 2019:). Gürcü kaynaklarına göre, 19.818 aile SSCB Devlet Komitesinin 31 Temmuz 1944 tarihinde aldığı kararla Gürcistan'dan çıkarıldı. Bunlar 14.493 Türk, 1.830 Kürt, 3.058 Azeri (Ahıska Türkleri'dir), 7 Yezidi, 126 Tatar, 304 Hemşinli aileden oluşmaktaydı (Türk Ahıskaları, t.y). Bu karar onaylanarak 1944'de uygulanmıştır. Buna göre 40.000 kişi Kazakistan'a, 30.000 kişi Özbekistan'a, 16.000 kişinin Kırgızistan'a yerleştirilmesine karar verilmiştir. Fakat bu rakamlar sürgün sırasındaki kötü şartlardan dolayı çok sayıda insanın ölümü nedeniyle azalmıştır. Bu sırada Gürcüler, Meshet

bölgesini Meshet Türklerine kapatarak 85 kilometrekarelik alanın özel alan olarak ilanını uygun görmüştür (Aydın, 2004). İşçi olarak çalıştıkları Sovyet demiryollarında vatanlarından sürgüne uğrayacaklarını bilemeyen Ahıska Türkleri, 14-15 Kasım 1944 gecesi bilmedikleri yerlerde bilinmezliğin içine sürülmüşlerdir (Harita 2 demiryolları). 1928’de başlayan ve 1944 sürgünün ardından Rusya Ahıska Türklerinin ve dahası Kafkas yerli halklarının yerine Ermeni ve Rus nüfusunu yerleştirmeye ve Kafkasya da nüfus düzenlemelerine devam etmiştir.

Sovyet Rusya’sının Kafkasya’da başlayan demografi mühendisliği Orta Asya’da devam etmiştir. Moskova Devlet Savunma Komitesi kararınca Orta Asya’da yerleştirilecek olan halkların iskân ve istihdamlarına dair önlemlerin alınacağı belirtilmiş, kolhozlara yerleştirilecek olan nüfus için konut hazırlığının yapılması, göçmenlere toprak ve alet temini ve yolculuk esnasında sağlık hizmetleri verilmesi ...vb çeşitli maddeler yer almıştır (Aslan, 1995). Ancak bu maddeler yalnızca kâğıt üzerinde kalmıştır. Nitekim yolculuk esnasında göçmenler hizmetleri değil, kötü muamele görmüş, bu sürgün esnasında Ahıska Türkleri’nin yarısına yakını azalmıştır. 1956’da çıkan Kararnameyle Ahıska Türklerinin Sovyetler Birliği’nin bütün arazilerinde dolaşma hakkı tanınırken, kendi toprakları olan Gürcistan hariç tutulmuştur (Özözen Kahraman ve İbrahimov, 2013). 1957’de Kumuk, Çeçen, Karaçay-Malkar, Kabardey...vb Kafkas halklarına vatanlarına geri dönüş izni çıkarken, Kırım Tatarları ve Ahıska Türkleri bu kararın dışında tutulmuştur. Rusların bu konudaki ana hedefi Anadolu’nun bir parçası olan Ahıska’nın Anadolu ve Orta Asya arasındaki Türk uzantısını kesmek, Karadeniz kıyılarını Türklerden temizlemek olduğu için geri dönüş ümidini kesmeye çalışmıştır. Tablo 2’de 1959 yılı Ahıska bölgesi nüfus verileri verilmiştir (Minasyan, 2005).

Tablo 2. 1959’da Ahıska Bölgesi’nde Etnik Nüfus Yapısı

Bölge Toplam	Gürcü	Ermeni	Rus	Diğer
Ahıska 50.430	18878	25753	3684	2115
	%37,4	%51,1	%7,3	%4,2
Adigön 19.598	16187	1627	1276	508
	%82,6	%8,3	%6,5	%2,6
Aspindza 11.26	9081	2068	60	56
	%80,6	%18,4	%0,5	%0,5
Ahilkelek 62.977	3566	57209	1647	555
	%5,7	%90,8	%2,6	%0,9
Ninotsminda 32.064	50	27090	4616	308
	%0,2	%84,5	%14,4	%1,0
Toplam 176.334	47762	113747	11283	3542
	%27,1	%64,5	%6,4	%2,0

Not. Minasyan, 2005.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Tablo 2’de verilen bilgilere göre Ahıska şehri 1939 yılına kıyasla %51’lik nüfusla Ermeni nüfusunun ağırlıklı olduğu gözlenmekte, Adıgön’de ise daha önce Türk nüfusunun fazla olmasına rağmen %82.6 ve Aspindza’da %86’lık oranla Gürcistan nüfusunun Ahilkelek ve Ninotsminda’da ise Ermeni nüfusunun daha fazla artış gösterdiği anlaşılmaktadır. 1939’da Ahıska Türk nüfusunun 1959’da verilen nüfus oranlarıyla Ahıska Türklerinin aleyhine olacak şekilde farklı olduğu anlaşılmaktadır. Tablo 1 ve Tablo 2’de verilen nüfus verileri, Rus demografik mühendisliğinin ve Rusya’nın Kafkasya’da pragmatik jeostratejik çıkarlarının bir sonucudur.

1958-1963 aralığında Orta Asya’daki Ahıska Türklerinin bir bölümü Azerbaycan’daki Saatlı, Sabirabad, Haçmaz, Kuba, Beylakan’a yerleşmiştir (Aslan, 1995). 1978’de yayınlanan Mesh Halkının Faciası adlı Gürcü bir eserde Ahıska halklarının Türk değil Hristiyan Gürcü olduğu, şayet vatanlarına geri dönerlerse dillerinin ve dinlerinin Gürcüce ve Hristiyan olarak ülkelerine kabul edilecekleri vurgulanıyordu. Ancak bu yazılar Ahıska Türkleri tarafından kabul görmemiştir (Aslan, 1995). Bu durum Gürcistan’ın Gürcüleştirme faaliyetleri ile Ahıska Türklerine dönük etnik jeopolitik tasarımlarının olduğunu göstermektedir. Aslan (1995)’a göre Rusya’nın 1944 sürgününden sonra sürgün edilen Ahıska Türklerine dair verdiği rapor şöyledir; 1990 yılı istatistiklerinde Ahıska Türkleri’nin çoğunlukla Orta Asya’da 134.088 kişi olarak işaret edilerek bunların 91.050’si Kazakistan, 28.540’ı Kırgızistan, 15.498’i Özbekistan’da, ayrıca 67.547 Rusya’da, 63.760’ı Azerbaycan’da, 106 kişi Moldova, 86 kişi Gürcistan da yaşadığı belirtilmiştir.

1989’da Fergana olaylarından sonra Özbekistan’dan göç etmek zorunda kalan Ahıska Türkleri Azerbaycan, Kazakistan, Rusya Federasyonu, Moldova, Kırgızistan’a göç etmiştir. 1989’da Türkiye’ye Ahıska Türklerinin göç edilme teklifi aynı tarih de gerçekleşen Bulgaristan’dan Türkiye’ye yapılan göçler nedeniyle kabul edilmemiş, ancak 1992’de Türkiye 150 Ahıska ailesini ülkesine kabul edeceğini açıklamıştır (Avşar ve Tunçalp, 1995). Fergana olaylarının ardından Rusya ordusu Ahıska Türkleri’nden 17.000 kişiyi bölgeden çıkarmış, bunun yanı sıra 70.000 Ahıska Türk’ü ise Rusya’nın farklı bölgelerine (bilhassa Krasnodar) kaçırmıştır (Aydingün ...vd., 2006). Fergana olaylarının ardından Kırgızistan, Kazakistan, Ukrayna ve Rusya’ya olan yeni göç dalgası son olmamıştır.

Ahıska Türkleri’ne uygulanan demopolitik faaliyetlerin etkileri 90’larda devam etmiştir. Ermeniler nüfus mühendisliğini; kendi sınırları içinde kalan son Azerbaycan Türk’ünün sürüldüğü tarih 8 Ağustos 1991’e kadar devam ettirmişlerdir. 1992’de 150, 1993’de 350 Ahıska ailesi Türkiye’ye kabul edilmiştir (Avşar ve Tunçalp, 1995). Türkiye’ye gelen Ahıska Türkleri’nden oluşan bu grup, Iğdır’a yerleştirilmiştir. 1999’da Avrupa Konseyi Ahıska Türklerinin vatanlarına geri dönüşüyle ilgili Gürcistan karar aldıysa da Samtshe-Cavaheti bölgesine Ruslar tarafından yerleştirilmiş olan Ermeniler tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Nitekim bu bölgenin jeostratejik düğümlerinden biri günümüzde Ahilkelek ve Bogdonovka’yı içine alan Cavaheti bölgesinin Borçalı (Karapapak) Türk bölgesi koridoru ile Azerbaycan’a bağlanmasıydı. Günümüzde en çok Cavaheti’de Ermeni nüfusu bulunmaktadır.

2002'de Cavaheti ve Samtshe bölgesinde (yani Ahıska bölgesinde) 207.598 kişiden oluşan nüfusun 113.347'si Ermenilerden oluşmaktaydı. Diğer durum ise aynı dönemde Ahıska Türkleri'nin Krasnodar Eyaleti'ndeki Rusların Ahıska Türkleri'ne vatandaşlık hakkı vermemesi ve Rus Kazakları'nın verdiği tepki nedeniyle bölgede tutunamayıp 2004'de ABD'nin talebi üzerine ABD'ye göç etmeleri olmuştur. Bu tarihlerde Krasnodar'da yaklaşık 11.999 Ahıskalı bulunmakta idi ve 2005 de 5.031 Ahıskalı ABD'ye göç etmiştir (Hasanoğlu, 2016). Günümüzde Ahıska Türkleri'nden 20.000 kişi ABD'nin çeşitli eyaletlerinde ikamet etmektedir.

Gürcistan 2002 verilerinde nüfus yüzdeleri hayli farklılaşmış ve bu bölgeye Borcom ili de eklenerek Gürcistan tarafından yeni bir demografik imaj yaratılmıştır. Minasyan (2005)'a göre Ahıska bölgesinde Gürcistan 1980 sonrası Acara gibi çeşitli grupları transfer ederek bölgenin etnik yapısını değiştirmiş ve Ermeni nüfusunu azaltmaya çalışmıştır. Fakat yazarın vurgulamaktan çekindiği nokta şu ki, bölgede kendilerine ait olmayan topraklara Ruslar tarafından yerleştirilen Ermeni nüfusunu haklı gösterme gerekçesi, yanıltıcı ve sahte bir demografik imajdır.

Ahıska Türkleri için Gürcistan, 2007'de geri dönüş yasası çıkarmış, bu yasayı 2011'de yenilemiştir. Fakat, Gürcistan'ın soğuk tavırları nedeniyle Ahıska Türkleri'nden az sayıda vatanlarına geri dönen olmuştur. Günümüzde Ahıska Türkleri'nin nüfusunun tahminen 500.000 civarında olduğu bilinmekle beraber bu nüfus oldukça dağınmıştır.

Sonuç ve Tartışma

Günümüzde Türkiye, Rusya, Ukrayna (Donetz, Kiev, Harkov da), ABD, Kazakistan (Almatı, Çimkent, Cambul), Kırgızistan (Oş, Celalabad, Bişkek), Özbekistan, (Fergana, Taşkent öncelikli olarak, Namangan, Andican, Sırderya, Buhara ve Semerkant da), Azerbaycan (Saatli, Sabirabad, Salyan, Bakü, Gence, Haçmaz, Deveçi, Oğuz, Gebele, İsmayilli, Şamahı, Beylegan da), Rusya (Krasnodar, Stavropol), başta olmak üzere Dünya'nın çeşitli bölgelerine dağılarak haritadan silinmiş, yurtsuz Ahıska Türklerinin 1828'den günümüze uzanan sürgün hikayelerinde Rusların nüfus mühendisliği projesi yatmaktadır.

Nüfus değişimlerine müdahale etme mantıklı ve ilgi çekici görünebilir (Greenhill, 2008). Çünkü bir bölgede varlığını ispatlamanın en iyi yöntemlerinden biri olarak algılanır. Rusya'nın Kafkasya'da ve Kırım'da pek çok etnisiteye uyguladığı sürgün demopolitiği netice vermiştir. Sürgün yaşayan halklar içerisinde en büyük trajediyi Ahıska Türkleri yaşamıştır. Ahıska eski sınırlarında yeni bir etnik nüfus tasarlama faaliyetlerini gerçekleştiren Kafkasya'nın en aktif dışsal aktörü Rusya, sınır ötesinde Orta Asya'da da nüfus tasarımını sürdürmüştü ve bu tasarımın en jeostratejik bakiyesi günümüze yansıyan Kafkasya'nın değişen etnik çehresi olmuştur.

Rusya'nın Kafkasya'da egemenlik kurmak ve bu bölgeyi kontrolü altına almak için gerçekleştirdiği faaliyetlerden biri sistemli sürgünlerden doğan demografi mühendisliğidir. Bu amaçla hidropolitik nüfus mühendisliği ile başladığı Kafkasya'da nüfus yerleştirme politikası, tam olarak şu amaçları içermiştir: Jeopolitik göç mühendisliği ile boylamsal ittifaklarını tampon bölgeler oluşturmak suretiyle destekleyerek Rus sınırlarını genişletmek, bölgesel güç temsili oluşturmak, rejimsel ideolojiyi destekleyici askeri-politik hedeflere erişmek, Kafkasya berzahında karmaşık bir etnisite oluşturmak suretiyle bölgesel bütünleşmeyi engellemek

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

(Parçala- yönet politikası) ve kendine taraftar bir etnik yapı oluşturarak Türkiye'nin enlemsel ittifaklarını engellemek, jeoekonomik hedefler olan kolhoz ve sovhozları Kafkasya ve Orta Asya'da temellendirmek, devletleşmeyi ön planda tutarak rejimi sürdürmektir. Ancak Rusya'nın Ahıska'daki en temel politikası Kafkasya'da teopolitik bir homojenlik sağlayarak bölgeyi Müslüman Türklere temizlemektir. Gürcistan'ın Ahıska Türkleri'ni vatanlarına geri dönmeleri konusundaki şartı da Gürcü ve Hristiyan olduklarını kabul etmeleri gerektiğiydi. Ayrıca Ruslar'ın Kafkasya'daki asimilasyon çalışmaları da bu yönde idi. Ahıska bölgesinde sınır güvenliğini sağlayarak Türkiye ile gerçekleşmesi muhtemel etnik kordonu keserek kendi jeopolitik yayılmacılığını sağlamak, Kafkasya coğrafyasında uygulanacak etnik temizlikle beraber Türk kimliğinin izlerini silmektir. Rusların Kafkasya'da stratejik bölgelerdeki diğer hedefi denetim oluşturmaktır. Ahıska bölgesi (Cavaheti- Samsthe) aynı zamanda Gürcistan açısından sorun oluşturmuş etnik bir bölgedir. Rusya tıpkı Osetler ve Abhazlar üzerindeki denetim etkisini Ahıska'da Ermeni nüfusu üzerinden denetleyerek sürdürmektedir. Rusya'nın Kafkasya'da nüfus yerleştirme araçları ise asimilasyon, jenosid, sürgün, mülksüzleştirme, ek insan gücü ile komuta kontrol etme, çıkarsal amaçlı propaganda yapma ve stratejik anlaşmalar yapmak olmuştur.

Demografi ve toplum mühendisliğinin belki en tipik modeli ile Rusya Kafkasya'daki Türk nüfusunu zayıflatarak kendine taraftar nüfusu bölgede güçlendirilmiş, sürgüne gönderdikleri Ahıska Türklerinin yaşadığı coğrafya olan Kafkasya'nın etnik haritasını değiştirmiştir. Rus demografik mühendisliği neticesinde bugün bölgede % 90'ın üzerinde Ermeni nüfusu bulunmaktadır. Ahikelek ve Ninotsminda (Gürcülerin Javakhetia diye tanımladıkları)'nın % 95'den fazlası Ermeni nüfusunun bulunduğu bölgedir (Minasyan, 2005).

Rusya, Ahıska bölgesinden çekildikten sonra Gürcistan'ın bölgede denge kuramayı Ermenilerle çatışma riski oluşturduğunu ifade edip bölgede denge kurucu jeopolitik imaj yaratmaya çalışsa da bugün, Kafkasya'nın ve Ahıska'nın yaşadığı demografik problemlerin baş aktörüdür. Rusya'nın bölgede yarattığı demografik değişimler bilhassa kendilerine ait olmadığı halde Ahıska bölgesinden toprak edinen Ermeniler ve Gürcüler arasında jeopolitik çatışma riski doğurmaktadır. Tarihi ve demografik kanıtlar bağlamında Rusya'nın bugün Ahıska bölgesinin demografik tablosunu Ahıska Türkleri'nin aleyhine değiştirdiği söylenebilir.

Türkiye'nin Kafkasya da politik pozisyonunun güçlendirilerek bölgede etkisinin artması, (Karabağ meselesinde olduğu gibi) Türkiye'nin Gürcistan'la olan siyasi, ekonomik ilişkilerini geliştirmek suretiyle yakınlık temin ederek Ahıska sorunu konusunda uzlaşım elde etmesi ile mümkün olabilir. Nitekim, Gürcistan Ahıska Türklerini mali açıdan güçlü olmadığı gerekçesiyle (asıl gerekçe bu olmasa da) reddediyordu. Ermenistan'ın bölgede uyguladığı baskıların azaltılması, Türkiye'nin Ermenistan ile olan normalleşme süreciyle de şekillenebilir. Rusya'nın bölgedeki etkilerinin izole edilmesi yönünde Kafkasya Birliğinin

sağlanması neticesinde bölgesel ittifaklar bağlamında Türkiye'nin Ahıska Türklerinin hamiliğini elde etmesi mümkün olabilir.

Kaynaklar

- Askerovna, A.A. & Aleksadrovna, S. V. (2015). Interaction of the population of South Georgia with Turkic World during the pre-Ottoman period. *Теория и практика общественного развития*, (10), 139-142.
- Aslan, K. (1995). *Ahıska Türkleri*. Ankara: Ahıska Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği.
- Avşar Z. ve Tunçalp, Z. (1995). *Sürgünde 50. yıl Ahıska Türkleri*. TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları.
- Aydın, A., Balım Harding, Ç., Hoover, M., Kuznetsov İ., & Swerdlow, S. (2006). *Meskhetien Turks. An introduction to their history, culture and resettlement experiences*. (Ed: Donald. A. Ranard). Washington, DC.
- Aydın, N., ve Ergün, E. (2019). Cenub-i Garbi Kafkas Hükümeti ve bölgedeki faaliyetleri. *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi*. II/5, (2019 Yaz), ss. 301-332.
- Aydın, M. (2004). Meshet Türkleri. TDV İslam Araştırmaları Merkezi. <https://islamansiklopedisi.org.tr/meşhet-turkleri>.
- Baddeley, J. F. (1989). *Rusların Kafkasya'yı istilası ve Şeyh Şamil*, (S. Özden, Çeviri). İstanbul: Kayıhan Yayınları.
- Bayramov, F. (2006). *Ahıska Türklerinin anayurda dönüş mücadelesi ve Fergana olaylarının Türk medyasına yansımaları*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Beydilli, K. (1988). 1828–1829 Osmanlı-Rus savaşı'nda doğu Anadolu'dan Rusya'ya göçürülen Ermeniler. *Belgeler XIII* (17): 365-434.
- Brosset, M.F. (2003). *Gürcistan tarihi*. (H.D. Andresyan, Çeviri). Ankara: Türk Tarih Kurumları Yayınları.
- Cafersoy, N. (2002). Rus jeopolitik düşüncesinde misyon arayışları. *Avrasya Dosyası*. Cilt: 8, Sayı: 4, (51-102).
- Çaycıoğlu, S. O. (2018). *Rusya'nın Kafkasya siyaseti: General Paskeviç'in başkomutanlığı dönemi (1827-1831)*, (Doktora tezi). Marmara Üniversitesi, Türkiyat araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Chichinadze Z. (1906). *Meskheti-Cavaheti Tataristanı*. Tiflis: İdeal Matbaası.
- Davrishova, N. (2015). *Sovyetler Birliği'nin sürgün politikası ve Ahıska Türkleri sürgün* (yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dedeoğlu, A. (2019, Kasım). 1003/1595 tarihli tahrir defterine göre Ahıska Bölgesinde Türk nüfusu üzerine bir mülâhaza. *Sürgününün 75. Yılında Ahıskalı Türkler Uluslararası Sempozyum Bildirileri*. İstanbul.
- Greenhill, K.M. (2008). Strategic engineered migration as a weapon of war. *Civil wars*, 10(1), 6-21. DOI: 10.1080/13698240701835425.
- Günay, N. (2012). Osmanlı'nın son döneminde Ahıska Türklerinin Anadolu'ya göç ve iskânı. *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*. 61. (121-142).

- Hasanoğlu, İ. (2016). Ahıska Türkleri: bitmeyen bir göç hikayesi. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*. 16/1. (1-20).
- Ivelashvili, T. V. (2019). On the Identification of So-Called “Meskhetian Turks”. *Vestnik Volgogradskogo Gosudarstvennogo Universiteta. Seriya 4, Istoriiâ, Regionovedenie, Mezhdunarodnye Otnosheniâ*, 24(5).
- İbrahimov, A. ve Özözen Kahraman, S. (2014, Kasım). Kafkaslar’dan sürgün bir toplumun bitmeyen göçü. *Türk Dünyası Kültürel Değerleri Uluslararası Sempozyumu Bildiri Kitabı*. Eskişehir.
- İpek, N. (1991). “Kafkaslar’dan Anadolu’ya göçler (1877–1900)”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 6: 97-134.
- Karapetyan, R. (2014). Ermeni şehirlerinin nüfusunun genetik yapısının etno-kültürel bağlamı. *Պատմություն-ընկերություն-հումանություն*, (3), 118-134.
- Karpat, K. (2010a). *Osmanlı’dan günümüze etnik yapılanma ve göçler*. İstanbul: Timaş yayınları.
- Karpat, K. (2010b). *Osmanlı nüfusu 1830-1914*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kâtip Çelebi, *Cihannümâ*, İbrahim Müteferrika Matbaası: İstanbul 1145/1732.
- Khazanov, A. M. (1992). Meskhetian Turks in search of self-identity. *Central Asian Survey*, c. 11, no. 4: 1-16.
- Kırzioğlu, F. (1970). Ahıska bölgesi ve Türklük. *Türk Kültür Dergisi*. Sayı:87.
- Kırzioğlu, F. (1992). *Yukarı Kür ve Çoruk boyları’nda Kıpçakları İlk Kıpçaklar (M.Ö. XIII-M.S XI. yy) ve son Kıpçaklar (118-1195) ile Ortodoks Kıpçak Atabekler Hükümeti (1267- 1578) Ahıska /Çıldır Eyaleti Tarihinden*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları VII- sa 121.
- Kırzioğlu, F. (1953). *Kars tarihi I. Cilt. Taş çağından Osmanlı İmparatorluğuna değin 1534-1921 yılları kronolojisi*. İstanbul: Işıl Matbaası.
- Kirvalidze G. V. (1992). “Memorandum” (Bildiri Notları), *Özgür Gürcistan Gazetesi*, 25 Haziran.
- Kurat, A. N. (2011). *Türkiye ve İdil boyu*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kurat, A. N. (1972). *IV-XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz kuzeyindeki Türk Kavimleri ve devletleri*. Ankara: Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Kurt, H. (2019, Kasım). Ahıska Coğrafyasında demografik yapının değişimi. *Sürgünün 75. Yılında Ahıska Türkler Uluslararası Sempozyum Bildirileri*. İstanbul.
- Lomsadze, Ş. (1999). *Mesheti i Meshi* (Meshetya ve Meshetler). Tiflis: Merani Yayınevi.
- Lomtadidze S. (2019). *Samtshe -Javakheti'nin demografik gelişimi* (Yüksek lisans tezi, Ivane Javakhishvili Tiflis Devlet Üniversitesi).
- Mccarthy, J. (1998). *Ölüm ve sürgün*. (B. Umar, Çeviri). İnkılap Kitapevi.
- Minasyan, S. (2005). Rus askeri üslerin Gürcistan'dan çekilmesi bağlamında Javakheti'deki durum. *21. Yüzyıl*. 127-78.

- Mirdas, A. (2016). *Cavaheti Bölgesi ve Ahıska Türkleri* (yüksek lisans tezi). Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul.
- Özözen Kahraman, S. ve İbrahimov, A. (2013). Kafkaslardan sürgün bir toplumun bitmeyen göçü: Çanakkale’de Ahıska Türkleri. *Ege Coğrafya Dergisi*, 22/2 (2013). 77-90.
- Şoenü, M. F. (2007). *Tüm Eserleriyle Mehmet Fetgeri Şoenü*. Ankara: Kaf- Dav yayınları.
- Tatvadze Ş., & Tatvadze O. (1999). *Somhebi Sakartveloşi (Gürcistan’daki Ermeniler)*. Tiflis: Gürcistan Milli ve Sosyal İlişkiler Yayınevi.
- Togan, Z.V. (1981). *Umumi Türk tarihine giriş cilt I. en eski devirlerden 16. asra kadar*. İstanbul: İstanbul Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Yeşilot, O. (2008). Türkmençay anlaşması ve sonuçları. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. 36 (187-199).
- Zeyrek, Y. (2001). *Ahıska bölgesi ve Ahıska Türkleri*. Ankara: Pozitif Matbaacılık.
- Türk Ahıskaları. (t.y.). <https://iberiana.wordpress.com/turqi-mesxebi/> (Wikipedia.org). (Erişim Tarihi:15.06.2022).

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

TÜRKİYE’DEKİ TERSİNE İÇ GÖÇTE, KENDİ YÖRELERİNE GERİ DÖNMEK İSTEYENLER İÇİN, ÇÖZÜM VE YERLEŞİM İLKELERİ ÖNERİSİ

Y. Şehir Plancısı Ayşe KARAKAŞ ŞİMŞEK*

Özet

Türkiye’de 1950 sonrasında, kırsaldan şehirlere yönelen göç nedeniyle hızlı bir şehirleşme süreci yaşanmış ve bunun sosyal, ekonomik, mekânsal sonuçları olmuştur. Büyük şehirler, iş, hizmet, güvenlik konularında giderek itici hale gelmiş, kırsal ise yapılan iyileştirmelerin de etkisiyle çekici nitelik kazanmıştır. Büyük ve kalabalık şehirlerin sorunları için üretilen farklı çözümler, kalıcı sonuçlar getirememektedir. Şehir konusunda gerekli görülen yeni yaklaşımlarda, kapsamlı öneriler ortaya konulamamaktadır. Son yıllarda yaşanan ekonomik krizler ve salgın hastalık tecrübeleriyle, iyice görünür hale gelen tersine iç göç talebi, yeni şehir modeli için önemli bir dinamik haline gelmiştir. Bu çalışmada, şehir yaşamını sürdürmekte zorlanan ve kendi yörelerine geri dönmek isteyen orta-alt gelir grubunun beklentileri için, değer odaklı bir öneri sunulmaktadır. Söz konusu kesim, şehir tecrübesi edinmiş, şehirdeki artan yaşam maliyetleri ve güvensiz ortam nedeniyle bir seçenek arayan, memleketi ile bağıını sürdüren niteliktedir. Söylem analizi yöntemi ile S. Ökten’in ‘Medeniyet Tasavvuru’ yaklaşımını esas alan bu öneri, tersine iç göçü bütüncül bir yaklaşımla değerlendirmekte ve dört ana unsurdan oluşmaktadır. Birinci unsur; yerel üniversitelerin kurulacak yerleşimlerin tüm süreçlerinde bilimsel kimliğiyle rol oynaması, hem sanayi ile işbirliği yaparak, hem toplumun iktisadi, kültürel ve mekânsal gereksinimlerine sürdürülebilir çözümler üretmesidir. İkinci unsur; merkezi ve yerel yönetimin, tersine iç göç konusunda kontrolü ve yönlendirmeyi sağlaması, teşvikler sunması, idari uyumu ve halkın katılımını sağlamasıdır. Üçüncü unsur, teknoloji ve teknik imkanların öneri kapsamında gerektiği kadar kullanılması, belirleyici değil hizmet edici olması ve bu bilincin, kontrol, ticaret ve üretim işleyişinde hakim olmasıdır. Dördüncü unsur ise; şehirlerimizin kaybetmekte olduğu kimliği yeniden kazandırmak amacıyla yeni külliye merkezli bir yerleşim tasarlamaktır. Amaç, hem çeşitli işlevleri barındırması hem estetik niteliğe sahip olmasıdır. Tersine iç göçü, kapsamlı şekilde ele alarak, ülke genelindeki şehirsizliğe de fayda sağlamayı hedefleyen bu öneri ile, kendi değerlerimiz yeniden belirleyici nitelik kazanacaktır. Ülkemizin sahip olduğu ekonomik, kültürel ve coğrafi nitelikler, bir ihtiyaç ve fırsat olan tersine iç göç için gerekli imkanları sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tersine İç Göç, Yeni Külliye, Yerleşim Önerisi

ON THE CONTRARY, IN INTERNAL MIGRATION IN TURKEY, FOR THOSE WHO WANT TO RETURN TO THEIR OWN REGIONS, A PROPOSAL FOR SOLUTIONS AND SETTLEMENT

Abstract

After 1950 in Turkey, a rapid urbanization process was experienced due to the migration from the countryside to the cities, and this had social, economic and spatial consequences. Cities have become increasingly repulsive in terms of business, service and security, while the countryside has gained an attractive quality with the effect of improvements. Different solution efforts for problems in cities cannot bring permanent positive results in these crowded and large areas. Although new city approaches are a necessity, concrete data and suggestions cannot be put forward for this. The demand for reverse internal migration, which has become more visible with the experience of economic crises and epidemics in recent years, has become an important dynamic for the new city model. In this study, a value-oriented proposal is presented for the expectations of the middle-lower income group, who have difficulties in maintaining urban life and want to return to their own regions. The aforementioned segment has city experience, seeks an alternative due to the increasing living costs and insecure environment in the city, and maintains its ties with their hometown. Based on the discourse analysis method and S. Ökten's "Imagination of Civilization" approach, this proposal evaluates the reverse internal migration with a holistic approach and consists of four main elements. First; local universities to play a role with their scientific identity in all processes of the settlements to be established, to cooperate with industry and to produce sustainable solutions for the economic, cultural and spatial needs of the society. The second element; central and local government control and orientation on reverse internal migration, providing incentives, administrative compliance and public participation. The third element is that technology and technical possibilities are used as needed within the scope of the proposal, that they are not determinative but serviceable, and that this awareness is dominant in the control, trade and production processes. The fourth element is; is to design a new complex-centered settlement in order to regain the identity that our cities are losing; The purpose is to have both various functions and aesthetic quality. With this proposal, which aims to benefit the urban imbalance across the country by comprehensively addressing reverse internal migration, our own values will become decisive again. The economic, cultural and geographical characteristics of our country provide the necessary opportunities for reverse internal migration, which is a need and opportunity.

Keywords: Reverse Migration, New Complex (Küllüye), Settlement Proposal

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Giriş

Ülkemizde, şehir konusundaki sorunlara yönelik, birçok çalışma yapılmakta ve çözüm önerileri ortaya konulmaktadır. Değişik fiziksel ve sosyal yapılara, farklı nüfus ve alanlara sahip olan mevcut şehirlerde, bütüncül uygulamalar yapılmasında zorluklar yaşanmaktadır.

Yeni şehir kurma ihtiyacı ve düşüncesi, öneri seçenekleri arasında olsa da, bu yaklaşıma yön verecek somut dinamikler ve gerekçeler bulunmalıdır.

1950 sonrasında kırsaldan şehirlere yönelen yoğun iç göç ile hızlıca şehirleşen ülkemizde, son yıllarda gözlemlenen tersine iç göç hareketi, yeni bir şehirleşme durumu olarak değerlendirilmelidir.

Bu çalışmada, büyük şehirlerde yaşamakta artık her açıdan zorlanan ve kökenlerinin olduğu yerlere dönme isteğinde olan orta-alt gelir grubu için geliştirilen önerinin temel unsurları ele alınacaktır.

Yöntem

Ülkemizdeki şehirlere ve kırsala yönelen iç göç değerlendirilmesinde itme-çekme teorisi esas alınmıştır. Ana teması, E.G Ravenstein 'in "Göç Kanunları" (1885) adlı çalışmalarına dayanan teoride, Lee (1966), göçü etkileyen etmenleri "itici ve çekici faktörler" olarak iki bölüme ayırır.

Çalışmadaki öneri ise, söylem analizi yöntemi ile, Prof. Dr. Sadettin Ökten'in 'medeniyet tasavvuru' yaklaşımıyla ortaya konulacaktır. Medeniyet Tasavvuru; bireyin neyi, niçin yapması gerektiği sorusuna cevap verip, öteki ve toplumla olan ilişkilerini düzenleyerek, topluma ortak idealler ve kurallar sunan, değerler sistemi ile kurulan bir anlatıdır (Ökten, 2022).

Bulgular

Türkiye'deki iç göçün, sebepleri ve sonuçları farklı çalışmalarda konu edilmiş, bunlar özetlenerek tablo haline getirilmiştir.

Tablo 1. Türkiye’deki İç Göçün Sebep ve Sonuçları

İÇ GÖÇÜN SEBEPLERİ	İÇ GÖÇÜN SONUÇLARI
Nüfusun artması	Çarpık şehirleşme, gecekondulaşma, trafik
Tarımdaki teknolojik gelişmeler	Şehirselleşme hizmet maliyetlerinin artışı
Sanayinin kentlerde gelişmesi	Çevre ve gürültü kirliliği
Şehirlerdeki iş imkanları	Yeşil alan yetersizliği
Eğitim-sağlık-altyapı hizmetlerine talep	Doğu-batı arasında nüfus-yatırım dengesizliği
Toplumsal sorunlar	Suçlarda artış, kültürel uyumsuzluk, dışlanma
Haberleşme ve ulaşım imkanları	Psikolojik sorunların ortaya çıkması, yabancılaştırma

Kaynaklar. Kocaman ve Beyazıt (1993:2), (DİE, 1995, s. 44.), (Yalçın, 2004: 115-117), (Kandemir, 2010), (Meriç, 2004, s.61), (AREM, 2006), (Öztürk, Altuntepe, 2008), (Koçak, Y., Terzi, E., 2012, s.183), (İslamoğlu vd, 2013, s.87), (Kaya, 2015, s.196), (Özyılmaz, 2018, s.111)

Ülkemizde çeşitli sebeplerle şehirlere yönelen hızlı ve yoğun göç, sosyal, ekonomik ve mekânsal bakımdan birçok olumsuz sonuç doğurmuştur.

Türkiye’deki iç göç sonucu oluşan problemlere çözüm üretmek amacıyla, göç veren yerlere yönelik çeşitli öneriler ortaya konulmuş, bunlar özetlenerek tablo haline getirilmiştir.

Tablo 2 .Türkiye’deki İç Göç Kapsamında Göç Veren Yerlere Yönelik Çözüm Önerileri

Yeni iş sahalarının açılması (kamu, özel)
Konut ihtiyacının (düşük maliyetli) karşılanması
Eğitim ve sağlık hizmetlerinin kaliteli ve yeterli olması
Tarıma dayalı sanayinin geliştirilmesi
Altyapı yatırımlarının yapılması
Sosyal ve kültürel gelişimin sağlanması
Yöresel ürün ve varlıkların devlet tarafından desteklenmesi
Teşviklerin ve çekici faktörlerin oluşturulması (erken emeklilik, çeşitli destekler)

Kaynak: (Erip, 1998), (Koçak, Terzi, 2012, S.181-182), (Şen, 2014, s.252), (Özyılmaz, 2018, s.113-114)

Tabloda, göç veren yerlerde ekonomi, konut ve hizmet işlevlerinin önemi ortaya çıkmakta, yönetimin rolü vurgulanmaktadır.

Son dönemdeki tersine iç göç talebi hem verilere yansımış, hem de farklı alanlarda incelenmeye başlanmıştır. 2008 yılında yaşanan ekonomik kriz nedeniyle, İstanbul’dan tersine göç dikkat çekmiş, bu konudaki araştırma (Yılmaz, 2009), işsizliği ve iş bulma umudunun olmayışını, borçlu olan bu kişilerin memleketlerinden yüksek beklentilerini ortaya koymuştur.

Erzincan’a tersine iç göçü konu alan çalışmada (Alperen, 2010), organik tarım uygulamasının olumlu sonuçları anlatılmıştır. Ordu’ya geri dönenlerin konu edildiği tez çalışmasında kişiler (Ertek, 2015), sosyo- ekonomik güven hissini temel gerekçe olarak ifade etmişlerdir. Kastamonu’ya geri dönüşün incelendiği araştırma (Şimşek, 2017), geri dönenlerin çoğunlukla

yaşlı nüfus olması ve şehirdeki ticari-turizm niteliğinin öne çıkması konusundadır. Muğla Köyceğiz'e göç ile yerleşenlerle yapılan mülakatları içeren çalışmada (Mirza, 2017), kimlikleri, göç sebepleri ve beklentileri ile farklılaşan beyaz yakalılar ele alınmıştır. Giresun'a tersine göç edenler üzerine yapılan çalışma (Bodur, 2019), büyük şehrin olumsuzlukları ve kendi yöresinin iyi yönleri nedeniyle, çoğunlukla emeklilerin geri döndüğünü ortaya koymaktadır. Balıkesir'e sonradan yerleşenleri ele alan tez çalışması (İnan, 2019), aynı maliyetle büyük şehir merkezi yerine, doğadaki küçük yerleşim alanlarında, huzurlu bir yaşamın tercih edildiğini göstermektedir.

Bu çalışmada ise, tersine göç ederek, kendi yörelerine geri dönmek isteyen orta-alt gelir grubunu oluşturan kesim esas alınmaktadır. İş, mesken, şehirsiz hizmet beklentisi olan bu kitlenin toplumda önemli bir oranı teşkil ettiği öngörülmektedir.

Şehirlerin itici ve kırsalın çekici hale gelme nedenleri, tersine iç göç süreci hakkında fikir verici niteliktedir.

Tablo 3. Türkiye'deki Tersine İç Göçte Şehrin İticiği ve Kırsalın Çekiciliği

TÜRKİYE'DEKİ TERSİNE İÇ GÖÇTE ŞEHRİN İTİCİ ÖZELLİKLERİ	TÜRKİYE'DEKİ TERSİNE İÇ GÖÇTE KIRSALIN ÇEKİCİ ÖZELLİKLERİ
Nüfus birikimi, yığılımı	Küçük yerlerde yapılan kamu yatırımları
İşsizlik	Yeni istihdam olanakları
Geçim sıkıntısı	Kırsaldaki iyileştirmeler
Beklenen ekonomik faydanın sağlanamaması	Ulaşım, haberleşme ve teknolojiye gelişmeler
Şehirdeki pahalılaştıran yaşam maliyeti	2008 krizi sonrasında bir seçenek sunması
Kültürel uyumsuzluklar, şehirlileşememe	Asabiye bağının güçlülüğü
Betonlaşma, trafik, gürültü kirliliği	Ekolojik yaşam
Suç oranlarının artışı	Covid-19 pandemisi (2020) nedeniyle kırsalın cazip hale gelmesi

Kaynak: (Öztürk, 2007), (Güreşçi, 2010), (İslamoğlu vd, 2014), (Sürmeli, 2017)

Şehirler, giderek artan olumsuz özellikleri nedeniyle itici hale gelmiş; kırsalın olumlu ekonomik, ekolojik ve sosyolojik nitelikleri ise çekici olmasını sağlamıştır. 2020 yılında etkisini göstermeye başlayan Covid-19 salgını nedeniyle yaşanan pandemi döneminde, küçük yerleşim alanlarına talep artışı söz konusudur.

Sebepler-sonuç ilişkileri ve öneriler, tersine iç göç ve şehir konusundaki mevcut anlayışı ifade etmektedir. Sorunun somut olarak tanımlanması, çözüm için önemlidir; bakış açısı ve yorum ise meselede hangi konunun öncelendiğini göstermektedir.

Tersine İç Göç Modelinin Bileşenleri

Ülkemizde yeni bir yerleşim modelini, tersine iç göç odağında oluşturmayı amaçlayan bu çalışmada, ‘Medeniyet Tasavvuru’ yaklaşımı belirleyicidir. Soyut değerler, somut biçimlere dönüşerek kimliği oluştururken, bu çelişkisizlik, birey ve toplumda uyum ve huzuru getirmektedir. Fiziksel, ruhsal ve kültürel nitelikleri yok saymayan bu anlayış, tüm yaşam alanlarında ve uygulamalarda nedensellik ve tutarlılığın kaynağı durumundadır.

Son asırda tecrübe ettiğimiz değişimler, iktisadi, toplumsal ve mekânsal alanlarda kendini göstermiştir. Ortaya çıkan sorunlar için üretilen düşünceler, küreselleşme gölgesinde tektipleşerek derinleşmeyi engellemektedir.

Tersine iç göçe yönelik bu öneride, kapsayıcı ve bilimsel bir çerçeve oluşturmak hedeflenmiştir. Nüfus yoğunluğunun ülke bütününde dengelenmesine de katkı sağlayacak bu çözüm, halkımızın büyük çoğunluğunu oluşturan bir kesim için kamu yararını esas almaktadır.

Söz konusu önerideki dört ana bileşen, birbiriyle ilgili ve eşgüdüm içinde olacak şekilde, değer bilinci temelinde belirlenmiştir.

1- Yerel üniversitelerin, sorunun tanımlanmasından itibaren tüm süreçteki rolü, bilimsel niteliği gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. Üniversite, her anlamda önemli misyonu olan bir kurumdur.

Kuruldukları bölgede ekonomik kalkınmayı teşvik eden üniversiteler, ayrıca toplumun sosyo-kültürel yapısı üzerinde de çeşitli etkilerde bulunmaktadır (Çatalbaş, 2007).

Şehirin gelişimi için üniversite-sanayi iş birliği oldukça önemlidir; bu iş birliğinden hem sanayici, hem üniversite hem de toplum, büyük faydalar sağlar. Sanayici; uygun ve ileri teknolojiler edinmesi, bilimsel ekipman ve eleman eksikliğini giderilmesi, kaynak israfının azaltılması, maliyet ve kalite sorunlarının çözümlenmesi, verimliliğin rekabet gücünün ve kârının artırması açılarından kazançlı çıkar. Üniversite ise finansal kaynaklarını artıracak, bilimsel araştırma ortamını iyileştirecek, eğitimin kalitesini yükseltecek, önemli bir görevini ve sorumluluğunu yerine getirecektir (Dura, 1994).

Yerel kalkınma ile üniversitelerin ilişkisini konu alan çalışmadaki bazı öneriler şöyledir: ‘Yerel sorunları/konuları ele alan yüksek lisans ve doktora tezleri hazırlanması, danışmanlık hizmetleri sunulması, öncü sektörlerle ilgili envanter çalışması yapılması. Sağlık Kültür Spor Dairesi tarafından, ilgili yerel kuruluşlarla iş birliği içinde çeşitli yerel/bölgesel yarışmalar düzenlenmesi, teknik ve genel kültür konularında üniversitenin sürekli eğitim merkezi ile iş birliği halinde mesleki eğitim programları düzenlenmesi. Araştırılması öngörülen konularla/sorunlarla ilgili olarak “projeler havuzu” oluşturulması ve yerel aile bibliyografya çalışmalarının yapılması ile yerel tarihe katkıda bulunulması mümkündür (Yıldız, 2016).

YÖK tarafından hazırlanan Türkiye’nin Yükseköğretim Stratejisi Raporu’nda (2007); ‘Üniversiteden toplumun güçsüz kesimlerinin toplumdaki haklarının savunulması, yaşam kalitesinin geliştirilmesini sağlayacak faaliyetler içinde yer alması beklenmektedir. Aynı şekilde, bir ülkenin doğal ve kültürel mirasının korunmasında da üniversiteden benzer savunmacı eylemler içinde olması istenmektedir’ (Yükseköğretim Stratejisi Raporu, 2007, s.146-147) ifadesi yer almaktadır.

11. Kalkınma Planı’nda (2018) ise; ‘Araştırma enstitülerinin etkileşimli olarak bir arada bulunacağı ve sanayi ile iş birliği içinde çalışacağı ortamlar oluşturulmalıdır. Kilit sektörler/alanlarda üniversitelerin hizmet ya da ürün geliştirebilmeleri için sahip oldukları

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresel İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/TÜRKİYE

araştırma imkânları kamu tarafından desteklenmelidir. Üniversiteler, girişimcilik ekosisteminin oluşturulması, korunması ve geliştirilmesi açısından da aktif rol oynamalıdır (11. Kalkınma Planı, 2018, s.57) denilmektedir.

Her ile bir üniversite kurulmasında, iç göçü azaltmak da amaçlanmış; zaman içerisinde ekonomik, sosyal etkileşimler meydana gelmiştir.

İstihdam çözümlerinin, yörenin potansiyeline göre en doğru şekilde belirlenmesi ve geliştirilmesi sayesinde pratik hayata yansıyan uygulamalar, bu kurumları da olumlu etkileyecektir.

Günümüzde yaşanan gıda ve enerji krizleri nedeniyle yaşanan sorunların yerelde çözülmesi, sürdürülebilir olmanın bir gereğidir. Bunun verimli olması ve kamu yararına yapılmasında, yerel üniversitelerin işlevi önemsenmelidir.

Kültürel kimliğin devamı ve bunun mekana yansımaları için, yöresel nitelikler ve değerler tasarımlarda esas alınmalı, bilimsel bütünlük amaçlanmalıdır.

2- Merkezi ve yerel yönetim, 1950 sonrasındaki iç göç ve şehirleşme sürecinde aktif rol oynamıştır. Tersine iç göç konusunda da yetki paylaşımlarının en uygun şekilde yapılması önem arz etmektedir. Yerele vurgu yapılan bu modelde, üst yönetim denetleyici ve teşvik edici fonksiyona sahip olmalıdır.

2017 Şehircilik Şurası, Şehirleşmenin Yeni Vizyonunda Yerel Yönetimlerin Rolü Komisyon Raporu'nda "Güçlü yerel, bütünleştirici merkez", "Küresel gündem, yerinden yönetim" beklentisi; mekânsal, yönetsel ve toplumsal dinamikleri dikkate alan ve şehirsiz vizyonun tartışıldığı kamusal bir alanın oluşturulması gerekliliği ifade edilmektedir (s.337). Yerel-yerel ve merkez-yerel ilişkilerinin nasıl kurgulanacağı, büyükşehir sisteminde ilçe belediyeleri üzerindeki denetim ve kontrol yetkisi, mahallenin tanımlanması gibi hususlar da açıklığa kavuşturulmalıdır, denilmektedir (s.341). Şehrin ekonomik aktivitelerinin, sürdürülebilir ve yeşil ekonominin planlama süreçlerinde dikkate alınması gerektiği, merkezi yönetim düzeyinde ele alınan cazibe merkezleri ve şehirlerin bölgesel rekabetçiliği kavramlarının bu açılardan yeniden değerlendirilmesi gerektiği belirtilmektedir (S.343).

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından hazırlanan 2019-2023 Stratejik Plan' da, 'Yerel yönetimlerin sunduğu hizmetlerde hız ve kalitenin artırılması (Amaç 6), Yerel yönetimlerin mali kapasitesi artırılması (Hedef: 6.1), Yerel yönetimlerin hizmet kapasitesi ve hesap verilebilirliğinin geliştirilmesi, hizmet standartları belirlenmesi (Hedef: 6.2), şehir konseylerinin daha aktif hale getirilmesine yönelik düzenleme yapılması (782.1. madde) yer almaktadır.

Tersine iç göç önerisinde ise, yönetimin yerini de değerler tanımlamaktadır. Toplumun kimliği konusunda bilinçli, buna yasalarda ve uygulamada dikkate alan, sürdüren ve koruyan bir yönetim anlayışı olmalıdır.

Halkın katılımının her alanda sağlandığı, ulaşılabilir, denetlenebilir nitelikteki yönetim sisteminde, yetki tanımları net ve kolaylaştırıcı olmalıdır.

Yerleşim modelinin, alan ve nüfus açısından küçük ölçekli olması ve kontrollü gelişecek biçimde tasarlanması, bu nedenle toplum-idareci ilişkisinin kolaylaşması düşünülmektedir.

İstihdam konusundaki kontrol işlevi, tüm teşvikler, sosyal ilişkilerin temini, güvenlik sorunlarına insan merkezli yaklaşım, temel ihtiyaç maddelerinin yerinde üretimini ve ekonomik olmasının sağlanması gibi unsurlar, yönetimin yetkisindedir. Günümüzde, şehir yaşamında eksikliği hissedilen konular ve yaşanan sorunlar, bu küçük yerleşimlerde değer bilincine sahip yönetim-halk birlikteliği ile çözülebilecektir.

3- Teknolojik gelişmelerin ve teknik imkanların kullanımındaki ölçü değerler olduğunda, tersine iç göç yerleşiminde bunlar, belirleyici ve bağımlılık niteliğinde değil, bilinçli ve sınırlıdır.

Üretim, ticaret, iletişim başta olmak üzere tüm alanları etkisi altına almış olan teknoloji, odakta yer aldığı çeşitli olumsuzluklara yol açmış ve bununla mücadele edilmesi gereği ortaya çıkmıştır. Bugün teknoloji, insan ilişkilerini, ahlaki kabulleri, güven duygusunu zedeleyerek sistemleri zorlayan bir hale gelmiştir. Bu durumun sorgulanması, yeni bakış açıları oluşturma gayretleri için olumludur. Tüm aşırılıkların bedelinin tecrübe ile öğrenilmesi, bilgi çağında da söz konusudur. İnsan ürünü olan her şeyin, insan fitratına aykırı noktaya geldiğinde problem üretmesi, şehir mekanı için de geçerlidir.

Şehirlere yönelik teknoloji konusundaki en yaygın gündem ‘akıllı şehirler’ dir. Bununla ilgili bir çalışmada; ‘teknolojik denetimin mekansallaştığı dünyamızda, akıllı şehirlerin değil duyuşal şehirlerin ön plana çıkmasını savunan yaklaşımları hep birlikte düşünmemiz gerektiği’ ifade edilmektedir (Velibeyoğlu, 2016)

Diğer bir makalede ise; ‘şehirlerin yaşanabilir, esnek ve dolayısıyla her türlü zorluğa hızlı bir şekilde yanıt verebilecekleri bir dizi araçtan oluştuğu, fakat sorunların yalnızca teknik çözümlerle olamayacağı; teknolojinin sorunların çözümünde kültürel, sosyal, politik vb. diğer yaklaşımları da dikkate alması gerektiği görülmektedir’ denilmektedir (Kaya ve Gökğür, 2019).

Farklı bir yorum ise; ‘Akıllı şehir bir dönüşüm düşüncesidir. Vatandaşların hayatını kolaylaştıran, çevreye daha az zarar veren, bizden sonraki nesillerin hakkı olan kaynakları, daha verimli kullanan bir şehir yaşamına dönüş projesidir. Bu dönüşümü gerçekleştirirken tüm paydaşların bu vizyonun bir parçası olmasına gayret gösterilmeli; herkesin şehri için bir şeyler üretmesinin ve destek olmasının önü açılmalıdır’ şeklindedir (Gündoğan, 2021).

Tersine iç göç önerisi, değer odaklı olduğu için, teknoloji de gerek yerleşimin işleyişinde gerekse diğer kullanım alanlarında esas unsur olarak değil, bir hizmet aracı olarak görülmekte; işlev ve içeriğin de değerlere uygun olarak belirlenmesi öngörülmektedir.

Yerleşim modeli, yörelere has nitelikleri önemsemekte; bunların üretimi ve ticareti konusunda teknik imkanların kullanılmasını önermektedir.

Birçok yöremizde (Milas, Tunceli, Keşan, Giresun, Amasya, Tokat, Kastamonu, Malkara, Ordu, Domaniç, Niğde, Elazığ, Afyon, Sakarya...) kadınlar tarafından kurulan kooperatiflerin çatısı altında, internet tanıtımları ve kargo yoluyla, ilgili idari birimlerin de desteğini alarak yerel ürünlerin satılması ve ticari faaliyetlere dair, basında sıkça haberler yer almaktadır.

Son yıllarda doğal gıdaya ve ürünlere olan talep, pandemi döneminde dijital alışverişin çoğalmasıyla daha önem kazanarak artmıştır. Bu konuda, kalite, denetim ve organizasyonun iyi olması gereklidir.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Yeni yerleşimin planlandığı yerdeki potansiyele göre, sadece kadınların değil her kesimin üretebileceği çeşitli şeyler üzerinde çalışılmalı, farklı seçenekler geliştirilmelidir. Önce kendi alanının ihtiyacı karşılanarak, kademe kademe satış dairesi genişletilmelidir. Denetleme mekanizmalarının yanı sıra, üreticiler de bağlı oldukları değerlerin bilincinde olmalı, kazancı maksimize etmeyi değil dayanışmayı ve kalite ilkelerini uygulamayı amaçlamalıdır.

Bu yaklaşımla öneri yerleşimde, teknoloji ve ticaretin insana yakışır şekilde konumlanması mümkün olabilecektir.

4- Yerleşim önerisinde, merkezinde yeni külliye olduğu, evlerin ve ulaşımın insan ölçeğine yerele uygun olarak tasarlandığı bir yaklaşım söz konusudur.

Tarih boyunca sahip oldukları simge yapılarla özdeşleşen şehirler, küreselleşme döneminde gökdelenler ve yoğun ulaşım sistemleriyle birbirine benzer hale gelmiştir. Ülkemizdeki şehircilik anlayışı ise farklı aşamalardan geçmiş, meydan, toplu konut, alışveriş merkezi gibi zorlama unsurlar tam benimsenirse de kanıksanmıştır. Şehirlerin kaosa dönüşen ortamında, yapılarda estetik ve kimlik aramak bir yana, robotlaşan bir yaşantı sürmektedir.

Tersine iç göç yerleşiminde, şehirlerimizin kadim kimliğini temsil eden ‘külliye’ yeni bir anlayışla ele alınmaktadır. Değerlerimizin özüne sadık kalarak, değişen ihtiyaç ve beklentilere cevap verebilen bir merkez tasarlamak mümkündür. Sadece ibadet işlevinden ibaret zannedilen cami, toplumu belirli vakitlerde bir araya getirerek değerlerin yaşatılmasını ve halkın gündeminde canlı tutulmasını sağlamaktadır. Kültürel geçmişimizde, eğitime ve sanata verilen önemin, yeni külliye'deki uygun yapılarla hayata geçirilmesi düşünülmektedir. Yeterli büyüklükteki çarşılar da dahil edilerek, ticari faaliyetlerin kültürün bir parçası olarak külliye'de yer alması amaçlanmaktadır.

Külliye kavramının kökenleri, İslam’ın Medine’deki ilk dönemlerine dayanır. ‘Hz. Peygamber’in Mescidi, kısa zamanda büyüyen toplumun, siyasal, sosyal ve ruhsal ihtiyaçlarını karşılamak için, ona bitişik çeşitli yapıların çatısı altında, farklı aktivitelerin yapıldığı bir toplum merkezi olmuştur. Cemaatle namaz ve diğer toplu ibadetlerin de yapıldığı bir yer olma dışında ‘cami’, ayrıca birçok sosyal imkanı da Müslümanlara sunmaktaydı. Hz. Peygamber’in hükümet mahalli, hem eğitim merkezi, bazen tıbbî müdahaleler ve tedavi için bir yer, bir rehabilitasyon merkezi, bir refah merkezi ve Habeş heyetinin folklor gösterileri gibi, meşrû eğlence faaliyetlerinin de sergilendiği bir yer olarak görev görmekteydi. Medine’nin gelişiminde cami kompleksinin etkisi, tam bir halka şeklinde onun çevresinde büyüyen şehrin, çekirdeği olmuştur. Böylece, Müslümanların gelecekte kuracakları bütün şehirlerin, merkezi camisinin rolü ve şehrin geride kalan mekansal bileşenlerin de, cami karşısındaki konumunun standardı oluşturulmuştur’ (Koçyiğit, 2013).

Anadolu Selçukluları ‘döneminde külliye yapıları yaygınlaşmaya başlamış, Selçuklu dönemi cami-medrese yapılarına, Osmanlı döneminde imaret, darüşşifa, kervansaray, tabhane (misafir yurdu), darül kurra, sıbyan mektebi, hamam v.b. eklenmiştir (Akgün&Türk, 2005)

Coğrafyanın imar ve iskânıyla Osmanlı şehirlerinin fizikî görünümünde belirleyici olan külliyeleler, ayrıca, hizmet birimleriyle de sosyal, kültürel ve ekonomik hayatta önemli roller oynamışlardır. İbadet, sağlık, eğitim, yeme-içme-barınma ve alışveriş gibi günlük ihtiyaçların karşılandığı yerler olmaları sebebiyle, şehirlerin merkezi olmuşlar, böylece Osmanlı halkının yaşam kültürünü şekillendirmişlerdir' (Ateş, 2017).

Günümüzde de külliye uygulamalarına örnekler bulunmaktadır. Kırşehir'de 2013'te başlayan proje kapsamında Ahilik Araştırma Kütüphanesi, Ahilik ve Astronomi Müzesi, arasta/bedesten, usta ve esnaf odaları, dükkanlar, şadırvan, sahne ve tören alanı, butik konaklama tesisleri ve yeme içme mekanları bulunmakta, zanaatkarlar çarşısının inşaatı sürmektedir. Yöresel ve el yapımı ürün pazarı tasarlanmış; yöresel lokanta ve kahveler, el sanatları merkezleri, şadırvan ve cami haziresi, meydan ile ilişkili olarak yaya kotunda planlanmıştır.

Şekil 1. Kırşehir Ahi Evran Külliyesi (<https://www.arkiv.com.tr/proje/kirsehir-belediyesi-ahi-evran-meydani>)

Külliye konusundaki çalışmalar, resmi anlamda da desteklenmektedir. 'Geleneklerimizi ve Geleceğimizi Araştırma, Tasarım ve Tanıtım Derneği (GELARD)' tarafından hazırlanan çalışma, 2017'de Cumhurbaşkanlığına 'himaye edilen projeler' kapsamına alınmıştır. Konu 'külliyelerimiz konusundaki birikimimiz ile ilgili daha çok anlamlı bilgi üretmemiz, bunlar üzerinde düşünmemiz ve geleceğimiz için kuracağımız yerleşimler ortamında örnek olacak yeni külliye üretme süreçlerini tanımlayabilmemiz amacıyla yapılmaktadır (4)' biçiminde ifade edilmektedir. GELARD'ın konu hakkındaki yaklaşımı ise şöyledir: 'Külliyeleler, fiziki olarak da şehrin belleğinde güçlü izler bırakmışlardır. Çoğunlukla şehrin silüetinin en önemli öğelerini oluşturmuşlardır; bizim medeniyet birikimimizin (Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı) çok boyutlu ve bütünleşik, dini, kültürel ve sosyal hizmet ortamlarıdır. Şehirselle tasarım ve mimarileriyle, şehirselle kültür varlıkları olarak kabul edilmeleri, medeniyetimizin geleceğini kurgulama bakımından önemlidir' (5).

Tarihselle veriler, yeni uygulamalar ve resmi destekler ışığında, yeni külliye anlayışının, öneri yerleşim modelindeki önemi ortaya çıkmaktadır. Buna göre; merkezde kurulacak külliyelelerde cami odak konumunda, etrafındaki diğer yapılar da her kesimden insanın yer

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresel İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

bulabileceği kültürel ve sosyal faaliyetlere yönelik düzenlenmelidir. Eğitim ve sanat işlevleri çeşitlendirilmelidir. Sağlık yapıları, yiyecek ve giyecek yardımına yönelik hizmet binaları, yöresel ürünlerin satış alanları bulunmalıdır.

Yapıların ölçek, işlev ve simgesel özelliklerini, medeniyet tasavvurumuz belirlemeli; mekan ve toplum etkileşimi dikkate alınarak beklentiler karşılanmalı ve böylece kimlik, yaşam alanında somutlaşmalıdır.

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada, iç göç sonucu şehirleşen ülkemizdeki tersine iç göç talebine yönelik bütüncül bir öneri sunulmuştur. Türkiye'deki şehir sorunları bir sürecin sonucu olup, mekânsal olduğu kadar toplumsal değişimi de içermektedir.

Medeniyet Tasavvuru yaklaşımını ortaya koyan Ökten bu konuyla ilgili olarak 'Ülkemiz, 1950'den itibaren özel sektör üzerinden sanayileşmeye başlamıştır. Bu olgu, kırsaldan şehre göçü ve giderek artan bir özgürleşmeyi, diğer bir deyişle, devletin müdahale ve denetiminin azalmasını getirmiştir. Nisbî olarak ortaya çıkan yoğun 'şehir ve özgürlük' atmosferi, neticede toplumsal derinlikte yatan kimlik krizini hissedilir kılmıştır' (Ökten, 2020) demektedir.

Bu anlayışla belirlenen 'tersine iç göç önerisi', değer odaklı, birbiriyle etkileşim halinde olan dört unsurdan oluşmaktadır; yerel üniversiteler, merkezi-yerel yönetim, teknoloji ve yeni külliye merkezli yerleşimdir. Yerel üniversitelerin bilimsel niteliği ile sürdürülebilir çözümler üretmesi, merkezi yönetimin teşvik edici-denetleyici olması, yerel yönetimin ise yöresel kimlik bilinciyle halkı dahil ederek idari işlevini sürdürmesi öngörülmektedir. Teknolojinin belirleyici değil, ölçülü ve hizmet amaçlı kullanımı gereklidir. Yerleşimin yeni külliye merkezi odağında tasarlanması, beklenti ve ihtiyaçların medeniyet tasavvuruna uygun olarak karşılanması ve bu bilinç ile planlanması amaçlanmaktadır.

Kendi yörelerine dönmek isteyen, orta-alt gelir grubunu esas alan bu öneride, yeni bir yaşam ve mekan anlayışı kapsamlı olarak ortaya konulmaya çalışılmıştır. Kültürel kimliğimizi somut çözümlerle hayata geçirmek için, ekonomik, sosyal ve coğrafi potansiyele sahip olan ülkemizde, tersine iç göç dinamiğini önemli bir imkan olarak görmek mümkündür.

Kaynaklar

- Akgün H. G. ve Türk A. (2005). Osmanlı Şehirsiz Mekanında Mimar Sinan Külliyelerinin İstanbul Şehiri Örneğinde İncelenmesi. SDÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 9(2), s.105- 119
- Alperen, A. (2010). 'Organik Tarımın İstanbul'dan Geriye Göç Üzerindeki Etkileri: Erzincan - Uzümlü ve Tercan İlçeleri Örneği'. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi,
- AREM : (T.C. İçişleri Bakanlığı Araştırma Etütleri Merkezi),
http://www.arem.gov.tr/proje/ars_rapor/ic_goc_sorun_coz_um.htm

- Ateş, N. (2017). 'Osmanlı'da Vakıf-Külliye-Şehir İlişkisi', Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 26 ,2
- Bodur, F. (2019). 'Tersine Göç: İstanbul'dan Giresun'a Dönüşler'. Y L Tezi, İst. Şehir Üniv. Sos. Bil. Enstitüsü
- Çatalbaş, N. (2007). 'Üniversite-Yerel Ekonomi İlişkisinde Kutuplaşma Teorisi İyi Bir Model Olabilir mi?', Selçuk Üniv. Karaman İBF Dergisi, Yerel Ekonomiler Özel Sayısı
- DİE. (1995). 'Türkiye Nüfusu, 1923-1994 Demografi Yapısı ve Gelişimi, 21. Yüzyıl Ortasına Kadar Projeksiyonlar'. Ankara 44.
- Dura, C. (1994). "Üniversite-Sanayi İş birliği Üzerine Bir Deneme", A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt: 49, 3-4: 101-117
- Erip, M. (1998) 'Ülkemizde 1950'li Yıllar Sonrası Yaşanan İç Göçlerin Şehir Kimliğine Mekansal Etkileri Üzerine Bir Araştırma', YTÜ, Yüksek Lisans Tezi.
- Ertek, B. (2015) 'İstanbul'dan Geriye Göç' Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi,
- Gündoğan, F. (2021). 'Akıllı Şehir Düşüncesi', Şehir ve Düşünce Dergisi, Sayı:18, s.6-16 ISSN:2147-849X
- Güreşçi, E. (2010 'Türkiye'de Şehirten-Köye Göç Olgusu'. Doğu Üniversitesi Dergisi, say. 11, C. 1, s. 80.): 77-86
- İnan, G. (2019). 'Tersine Göç Olgusunun Nedenleri Üzerine Bir Araştırma (Bandırma-Gönen)'. Y. Lisans Tezi.
- İslamoğlu, E., S. Yıldırım alp ve A. Benli. (2014). 'Türkiye'de Tersine Göç ve Tersine Göçü Teşvik Eden Uygulamalar: İstanbul İli Örneği'. Sakarya İktisat Dergisi, cilt 3, sayı 1, 68-93.
- Kandemir, O. (2010). 'İktisadi Gelişme Sürecinde Göç Olgusu: Türkiye Örneği'. Sakarya Üniv, Sos. Bilim. Enstitüsü, Doktora Tezi
- Kaya Altan, İ. & Gökgür, P. (2019). "Akıllı Şehir" Kavramının Orta Ölçekli Şehirlerin Gelişmesindeki Araçsallığı. Artium, 7(2): 115-123.
- Kocaman, T. ve Beyazıt S. (1993): 'Türkiye'de İçgöçler ve Göç Edenlerin Sosyo Ekonomik Nitelikleri'. Ankara, DPT Yay., 2.
- Koçak, Y. Ve Terzi, E. (2012): 'Türkiye'de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Şehirlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri'. Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fak. Dergisi, s. 172, Cilt: 3, Sayı: 3, 163 – 184.
- Koçyiğit, Tahsin, (2013), 'Medine'deki Uygulamalarından Hareketle Hz. Peygamberin Şehir Tasavvuru Hakkında Bazı Değerlendirmeler', Süleyman Demirel Üniv. İlahiyat Fak. Dergisi Yıl: 2013/2, Sayı: 31
- Lee, Everett. (1966). 'A Theory of Migration', Demography, Cilt: 3 Sayı: 1, Springer on behalf of the Population of Association of America', <http://www.jstor.org/stable/2060063>, (25.02.2015), 47-57.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresel İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

- Meriç, Ümit. (2004): 'İstanbul'a Muhtemel Göç Dalgaları. İstanbul'u Bekleyen Sosyal Riskler Araştırması 2. İstanbul. 61
- Mirza, Baş S. (2019) 'Yeni Bir Göç Modeli Olarak Şehirten Tersine Göç: İstanbul İncelemesi (Köyceğiz)'. Yüksek Lisans Tezi.
- Ökten, S., (2020). "Zihniyetimizi Kaostan Kurtarmamız Gerekıyor" ISSN 2149-9446 | Cilt 05 | Sayı 10 | Temmuz | Kültürel Çalışmalar- TRT AKADEMİ
- Ökten, S., (2022)., 'Şehir ve Medeniyet Dersi-1', İstanbul Sabahattin Zaim Üniv., Şehircilik ve Kentsel Dönüşüm Doktora Programı
- Öztürk M.ve Altuntepe N. (2008): 'Türkiye'de Şehirsel Alanlara Göç Edenlerin Şehir ve Çalışma Hayatına Uyum Durumları: Bir Alan Araştırması'. Journal of Yasar University, 3(11), 1587-1625
- Özyılmaz, A., (2018) 'İç Göçlerin Bölgesel Dengesizlik Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği'. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı Doktora Tezi.
- Ravenstein, Ernst G. (1885): "The Laws of Migration". Journal of the Statistical Society of London, Vol. 48, No. 2, 167-235
- Sürmeli, I. (2017) 'Türkiye'de İç Göçün Değişim ve Dönüşümü: Şehirten Kıra Yöneliş'. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Gazi Akademi Genç Sosyal Bilimciler Semp. Özel Sayısı.
- Şen, Mustafa. (2014). 'Türkiye'de İç Göçlerin Neden ve Sonuç Kapsamında İncelenmesi' Çalışma ve Toplum, Sayı: 40. 231-256.
- Şimşek, R. (2017) 'Türkiye'de İç Göçlerin Göç Veren Bölgelere Etkisi ve Tersine Göç İmkânları: Kastamonu Örneği'. Doktora Tezi.
- Velibeyoğlu, K, 2016. 'Akıllı Şehirler: Vaatler ve Ötesi', Yenilikçi Sürdürülebilir Gelişme Stratejileri Bağlamında, Türkiye Geleceğine Yönelik Çözüm Arayışları, İzmir Institute of Teknoloji
- Yalçın, C. (2004) 'Göç Sosyolojisi'. Anı Yayıncılık, Ankara,
- Yıldız, R. (2016) 'Üniversitenin Misyonu, Yeni Kurulan Üniversiteler ve Yerel Kalkınma Önceliği Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 47, Ocak-Haziran ss. 65-84
- Yılmaz, N. (2009). 'Ekonomik Krizin Etkisiyle İstanbul'dan Tersine Göç Eden Ailelerin Toplumsal Özellikleri ve Beklentileri Üzerine Bir İnceleme'. Sosyal Bilimler Dergisi / Cilt: XI, Sayı I. 27-62.
- 2007, T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU, TÜRKİYE'NİN YÜKSEKÖĞRETİM STRATEJİSİ, ANKARA.

2018, T. C. KALKINMA BAKANLIĞI ON BİRİNCİ KALKINMA PLANI (2019-2023)
BÜYÜME DİNAMİKLERİ ÖZEL İHTİSAS KOMİSYONU RAPORU ANKARA

2019-2023 Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Stratejik Plan

Çevrimiçi Kaynaklar

(4) <https://www.tccb.gov.tr/faaliyetler/himayeedilenprojeler/>, erişim tarihi: 12 Eylül 2022

(5) <https://www.gelard.org/medeniyetimiz-toplumsal-sistemimiz-topluluk-anlayisimiz-kultur-ortamlarimiz-ve-insanimiz/>, erişim tarihi: 12 Eylül 2022

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

TÜRKİYE’DE TARIM HAVZALARI ÜRETİM VE DESTEKLEME MODELİNE BİR ÖRNEK (KIYI AKDENİZ HAVZASI)

Halil KURT*

Özet

Türkiye ekonomisinin üretim ve istihdamında tarım önemli paya sahip stratejik bir sektördür. Dünya genelinde gıda arz güvenliğini sağlamak amacıyla tarım sektörüne devlet desteği artarak devam etmektedir. Ülkemizde de tarımın geliştirilmesi için devlet desteği dönem dönem farklı şekillerde uygulanmıştır. Tarım havzalarını oluşturma çalışmaları neticesinde iklim, toprak ve topoğrafya özellikleri dikkate alınarak Türkiye coğrafyası 30 tarım havzasına ayrılmıştır. Ancak illerin coğrafi sınırları ile havza sınırları aynı olmadığı için il bazında da ilçelere göre desteklenen ürün çeşidi ve sayısında da değişiklik olabilmektedir.

Türkiye’de tarıma verilen devlet destekleri 2010 yılından itibaren havza temelli olarak “Tarım Havzaları Üretim ve Destekleme Modeli” adını aldı. Bu kapsamda destekler ülkenin her yerinde aynı değil, her havzada belirlenen ürünlere göre olmaktadır. Söz konusu model ile ülke ihtiyacı, tarım sektöründeki ithalat ve ihracat durumları dikkate alınarak bir sonraki yılda üretimi yapılacak ürün çeşitlerinin ve miktarının planlamasının yapılması öngörülmektedir. Arz açığı olan ürünlere daha çok teşvik primi verilerek üretim artışının sağlanması amaçlanmaktadır. Bazı üretim fazlası olan ve pazarlama konusunda sorun yaşanan ürünlerin ise destekleme kapsamından çıkarılması veya teşvik ödemelerinin sınırlandırılarak mevcut arazi potansiyelinden azami derecede istifade edilmesi hedeflenmektedir.

Türkiye’nin 30 tarım havzasından biri olan Kıyı Akdeniz Havzası bu çalışmanın konusunu teşkil etmektedir. Bu havzada devlet desteği kapsamında olan ürünler; Buğday, Mısır (Dane), Pamuk (Kütlü), Ayçiçeği (Yağlık), Soya, Zeytin-Zeytinyağı, Arpa, Çavdar, Çeltik, Kanola, Kuru Fasulye, Nohut, Patates, Soğan (Kuru), Tritikale, Yem Bitkileri ve Yulaf tır. Bu ürünlerden 5 tanesi (Ayçiçeği, Buğday, Mısır (Dane), Pamuk (Kütlü) ve Soya) ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Kıyı Akdeniz Havzası’nın genel özellikleri tanıtılarak, geçmişten günümüze ülkemizde uygulanan destekleme modellerine değinildi. Beş ürünün genel özellikleri, yetiştirme şartları ile yıllık üretim değerleri Birleşmiş Milletler Gıda Örgütü (FAO), Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD), Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), Eurostat, Üniversiteler ve ilgili bakanlıkların verilerinden, tablolar ve grafikler oluşturularak mevcut durum değerlendirildi.

* Marmara Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fak., Coğ. Bölümü, İstanbul, ORCID: 0000-0001-5785-3942

Havzanın tamamında ılık ve yağışlı kış ayları ile sıcak ve kurak yaz aylarının hüküm sürdüğü Akdeniz iklimi etkilidir. Yaz kuraklığının etkili olması sebebiyle tarımda sulama zorunludur. Havza genelinde sulama ihtiyacını karşılayacak su kaynakları ve sulama sistemleri mevcuttur. Bu nedenle su isteği fazla olan ürünler de havzada yetiştirilebilmektedir.

Kıyı Akdeniz Havzası; Hatay, Adana, Osmaniye, Mersin, Burdur ve Antalya illerinin sınırları içinde kalır. Havzada en geniş tarım alanına sahip iller sırasıyla Adana, Mersin, Antalya, Hatay, Burdur ve Osmaniye'dir.

Havza Bazlı Devlet Desteği Modelinin amacı ve hedefleri arasında; sağlıklı tarım envanteri hazırlamak, üretim planlamasına imkân sağlamak, hangi ürünün nerede ne kadar üretilebileceğini belirlemek, çiftçinin gelirini artırmak, geleceğe ait talep projeksiyonları yapmak, destekleri rasyonel, yönlendirici ve etkin bir şekilde kullanmak, arz açığı olan ürünlerde üretim artışı sağlamak, doğal kaynakları korumak ve sürdürülebilir kullanımı sağlamak, muhtelif senaryolara göre üretimi planlamak sayılabilir.

Anahtar Kelimeler: Tarım, Devlet Desteği, Kıyı Akdeniz Havzası.

AN EXAMPLE of AGRICULTURAL BASIN PRODUCTION AND SUPPORT MODEL IN TURKEY (COASTAL MEDITERRANEAN BASIN)

Abstract

Agriculture is a strategic sector in Turkey's production and employment. Worldwide food will be food. It is not expected that the years will be valid for the old state of agriculture. The evaluation of creating agricultural basins is for agriculture in Turkey's geography 30 according to climate, soil and land characteristics. However, transportation opportunities and destinations are also based on the city center and districts in relation to the regions of the provinces.

State supports given to agriculture in Turkey took the name of "Agriculture Basin Production and Support Model" on a basin-based basis since 2010. In this context, the supports are not the same in all parts of the country, but according to the products determined in each basin. With the aforementioned model, it is envisaged to plan the product types and quantities to be produced in the next year, taking into account the country's needs, the import and export situations in the agricultural sector. It is aimed to increase production by giving more incentive premiums to products with a supply deficit. It is aimed to exclude some products with excess production and problems in marketing from the scope of support or to make maximum use of the existing land potential by limiting incentive payments.

The Coastal Mediterranean Basin, one of Turkey's 30 agricultural basins, is the subject of this study. Products within the scope of state support in this basin; Wheat, Corn (Grain), Cotton (Full), Sunflower (Oil), Soybean, Olive-Olive Oil, Barley, Rye, Rice, Canola, Dry Beans, Chickpeas, Potatoes, Onions (Dry), Triticale, Forage Crops and Oats . Five of these products (Sunflower, Wheat, Corn (Grain), Cotton (Soy) and Soya) were examined in detail.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

The general characteristics of the Coastal Mediterranean Basin were introduced and the support models applied in our country from past to present were mentioned. General characteristics, growing conditions and annual production values of five products are from the data of United Nations Food Organization (FAO), Turkish Statistical Institute (TUIK), Economic Development and Cooperation Organization (OECD), World Trade Organization (WTO), Eurostat, Universities and relevant ministries, The current situation was evaluated by creating tables and graphs.

The Mediterranean climate, which is dominated by warm and rainy winters and hot and dry summer months, is effective in the entire basin. Irrigation is obligatory in agriculture due to the effect of summer drought. There are water resources and irrigation systems to meet the irrigation need throughout the basin. For this reason, products with high water demand can also be grown in the basin.

Coastal Mediterranean Basin; It remains within the borders of the provinces of Hatay, Adana, Osmaniye, Mersin, Burdur and Antalya. The provinces with the largest agricultural area in the basin are Adana, Mersin, Antalya, Hatay, Burdur and Osmaniye, respectively.

Among the aims and objectives of the Basin Based State Support Model; To prepare a healthy agricultural inventory, to enable production planning, to determine which product can be produced where and how much, to increase the income of the farmer, to make future demand projections, to use supports rationally, guidingly and effectively, to increase production in products with a shortage of supply, to protect natural resources, and to ensuring sustainable use, planning production according to various scenarios.

Keywords: Agriculture, State Support, Coastal Mediterranean Basin.

Giriş

Dünya nüfusunun her yıl 80 milyon civarında artmasına karşılık, tarım alanlarının sabit kalması, hatta ekili-dikili tarım arazilerinin farklı amaçlı kullanıma açılması, son yıllarda küresel ölçekte tarıma elverişli toprakların azalmasına sebep olmaktadır. Artan dünya nüfusunun gıda ihtiyacının temin edilmesinde ekilebilir tarım topraklarının önemi her geçen yıl biraz daha artmaktadır. Sürdürülebilir gıda arzı ve güvenliğinin sağlanması ancak tarımda birim alandan azami verimin alınması ile mümkün olacaktır. Bu kapsamda kaliteli tohum kullanımı, sulamanın yaygınlaştırılması, iklim ve toprak şartlarına en uygun ürünlerin tespit edilerek ekiminin yapılması önem arz etmektedir.

Türkiye ekonomisinde tarım sektörünün önemli yeri ve stratejik değeri olduğundan, ziraatın geliştirilmesi için çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Türkiye’de tarım arazilerini koruma amaçlı, miras yoluyla aşırı küçük parsellere bölünen tarlaların toplulaştırılması

konusunda yasal düzenlemeler yapılarak, mevcut tarım potansiyelinin değerlendirilmesi hedeflenmektedir.

Kırsal kalkınma ve tarımda verimi artırma çabalarından biri de çiftçilere verilen devlet desteğidir. Devlet desteği, geçmiş dönemlerde farklı şekillerde yapılmıştır. Son yıllarda Çiftçi Kayıt Sistemi (ÇKS) uygulamasına geçilerek, çiftçilere gübre ve mazot desteğinin yanı sıra, havza bazlı belirlenen ürünlerde ton başına doğrudan nakit ödemeler de yapılmaktadır.

Tarımı geliştirmek için son yıllarda yapılan çalışmalardan biri de Türkiye'nin tarım havzalarını oluşturma çalışmalarıdır. Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından 2009 yılında "Türkiye Tarım Havzaları Üretim ve Destekleme Modeli" uygulamaya konulmuştur. Bu kapsamda; iklimi, coğrafi şartları, ekolojisi benzer, tarım ürünlerinin ekonomik anlamda en müsait yetiştirilebildiği ve yönetilebilir büyüklükte olan bölgeler açısından 30 havzaya ayrılarak tarıma ayrılan alanlarda üretim planlanmasının yapılması amaçlanmıştır (Doğan ve Gürler, 2015, Oğuz vd., 2012). Söz konusu model ile hangi havzada hangi ürünler daha verimli üretilirse o ürünün sadece belirlenmiş havzada destekleneceği öngörülmüştür. Buna göre, ürün bazlı yapılan destekler ülkenin her yerinde aynı değil, her havzada belirlenen ürünlere göre verilmektedir.

Çalışma konusunu oluşturan Kıyı Akdeniz Havzası'nda destek verilen 14 üründen 5 tanesi (ayçiçeği, buğday, mısır, pamuk ve soya) incelenmiştir. Çalışmanın ilk bölümünde havzanın genel özellikleri, ikinci bölümde ise geçmişten günümüze ülkemizde uygulanan destekleme modelleri anlatılmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde havzadaki seçilmiş 5 ürünün yetiştirme şartları, ekim alanları ve üretim miktarları TÜİK'den derlenen veriler ile tablo ve grafikler oluşturularak değerlendirilmiştir.

Kıyı Akdeniz Havzası

Türkiye, 30 tarım havzasına ayrılmıştır. Çalışmada, Harita 1'de 25 numara ile gösterilen "Kıyı Akdeniz Havzası" ele alınmıştır. Havzanın tamamında Akdeniz iklimi şartları yaşanır. Ilık ve yağışlı kış mevsimi ile sıcak ve kurak yaz mevsimi özellikleri hâkimdir. Bu iklim şartları sebebiyle bölgede kış soğuklarına dayanıklı olmayan ve yazları yüksek sıcaklık isteyen ürünler yetiştirilir. Bazı ürünlerde yılda birden fazla hasat yapmak mümkündür. Sulama ihtiyacını karşılayacak su kaynakları (başta Seyhan ve Ceyhan nehirleri olmak üzere) da havzada mevcuttur. Bu nedenle su isteği fazla olan ürünler de havzada yetiştirilebilmektedir.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/TÜRKİYE

Şekil 1. Türkiye'nin Tarım Havzaları

Kıyı Akdeniz Havzası; Hatay, Adana, Osmaniye, Mersin, Burdur ve Antalya illerinin sınırları içinde kalır. Havzada üretimi devlet desteğinde olan ürünler; arpa, buğday, çavdar, çeltik, dane mısır, kanola, kuru fasulye, kütlü pamuk, nohut, soya fasulyesi, tritikale, yağlık ayçiçeği, yulaf ve yağlık zeytindir. Çalışmada bu ürünlerden buğday, ayçiçeği, mısır, pamuk ve soya ele alınmıştır.

Havzadaki illerin tarım alanları Tablo 1'de gösterilmiştir. Buna göre, Kıyı Akdeniz Havzası'nda en geniş alana sahip iller sıralandığında Adana, Mersin, Antalya, Hatay, Burdur ve Osmaniye gelmektedir. Tarım alanlarının oranına göre değerlendirildiğinde ise ilk sırada Osmaniye ve Adana yer almaktadır. Adana ve Osmaniye illerinin Çukurova sınırları içerisinde kalan Ceyhan, Kozan, Kadirli, Toprakkale, Yüreğir, Karataş vb. ilçelerinde alüvyal düzlüklerin geniş yer tutması ve tarım alanlarının oranının diğer illere göre daha fazla olmasında etkili olmuştur. Seyhan ve Ceyhan nehirleri üzerine kurulu barajlar vasıtasıyla Çukurova'daki tarım arazilerinin sulanabilmesi, nadas alanlarının bu illerde daha az yer kaplamasını sağlamıştır (Tablo 1).

Tablo 1 de tarım alanı en fazla olan ilin 4 869 000 dekar ile Adana olduğu görülmektedir. Adana ilini 4 013 450 ile Mersin, 3 602 450 dekar ile Antalya illeri takip etmekte, Osmaniye ise 1 209 011 dekar tarım alanı ile son sırada yer almaktadır. Ekilen alanların sıralanmasında da benzer durum görülmektedir. Nadas alanları bakımından ise 422 591 dekar ile Antalya ili ilk sırada yer almakta, Mersin 253 643 dekar ile ikinci sırada

gelmektedir. Nadasa bırakılan tarlaların Antalya ve Mersin illerinde fazla olmasında, Toros Dağlarının engebeli arazilerinin geniş yer kaplamasının etkili olduğu söylenebilir.

Tablo 1. Havzadaki illerin tarım alanları

İl	Toplam tarım alanı (dekar)	Tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin alanı (dekar)		
		Ekilen alan	Nadas	Toplam
Adana	4.869.000	3.786.339	78.930	3.874.658
Antalya	3.602.450	2.082.341	422.591	2.504.932
Mersin	4.013.450	2.247.956	253.643	2.501.599
Hatay	2.549.831	1.308.915	67.517	1.376.432
Osmaniye	1.209.011	1.039.983	1.905	1.041.888
Burdur	1.616.152	1.239.693	153.216	1.392.909

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı verilerinden derlenmiştir.

Tarım Politikaları ve Devlet Desteği

Türkiye’de tarım ürünlerinin desteklenmesi sistemine, ilk kez 1932 yılında başlanmıştır. Bu yolla desteklenen ilk ürün buğday olmuştur. Bunu, 1938- 44 döneminde diğer tahıllar ve bazı sanayi bitkileri izlemiştir. 1970’lerin sonuna doğru 30’a yükselmiş olan destekleme yapılan ürün miktarı, 1994 yılında ekonomik ve sosyal açıdan önem taşıyan ve geniş üretici kitlelerini ilgilendiren 3 ürün grubu (hububat, şeker pancarı ve tütün) ile sınırlandırılmıştır (Ulusoy, 2003). 2000’li yıllara kadar da desteklenen ürün sayısında önemli bir değişim olmamıştır. 2000 yılında ise doğrudan desteklenen ürün sayısı buğday ve şeker olarak ikiye indirilmiş ve 2002 yılına gelindiğinde destekleme tümüyle kaldırılmıştır. Bu tarihten sonra IMF ve Dünya Bankası ile yapılan anlaşma gereği tarımda dünya fiyatlarının geçerli olması ve doğrudan gelir desteği ile bazı ürünlerde prim uygulamalarının devam ettirilmesi istenmiştir.

Tarım sektörü iklim şartlarına bağlı olarak don, kuraklık, sel vb. doğal afetlere sık sık maruz kaldığından dolayı, dünyanın birçok ülkesinde devlet tarıma destek vermektedir. Tarım ürünleri destekleme politikasında üretimi ve çiftçilerin gelir düzeyini artırarak hayat standardını yükseltmek hedeflenmektedir. Devletin yatırım sektörüne ve çiftçilere yapmış olduğu destekler şu şekilde sıralanabilir:

Taban fiyat politikası: Devletin birçok tarımsal ürünü hasattan önce ya da hasadı izleyen günlerde belirli bir fiyattan satın almayı taahhüt etmesidir.

Prim sistemi: Ürünün piyasada oluşan fiyatı ile garanti edilen fiyat arasındaki farkın prim olarak üreticiye ödenmesidir.

Doğrudan gelir desteği: Türkiye’de 2000-2007 yılları arasında uygulanmış bir destektir. Yalnızca tarla sahiplerine uygulanır. Uygulamadan kaldırılmıştır.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Kredi sistemi ve Gübre desteği: Şu ana kadar takip edilen destekleme politikaları sürekli olmamış, orta vadeli, istikrarlı ve hukuki çerçevesi belirlenmemiş bir yapı arz etmiştir. Birçoğu yeterince başarılı olmamış ve kabul görmemiştir (Taşlıgil, 2010).

2000’li yıllara gelindiğinde ise, bir taraftan tütün ve çay gibi belli ürünlerdeki değerlendirilemeyen aşırı stokların imha edilmesi sektörü zorlarken, diğer taraftan hayvansal ürünler ve yağlı tohumlarda olduğu gibi arz açıklarının meydana gelmesi, sektördeki dengesizliği ve planlama eksikliğini gözler önüne sermiştir.

Tarımsal üretimin yönlendirilmesi ve ekonomik dengelerin korunmasını amaçlayan tarımsal destekleme politikaları; desteklerin hedef kitleye ulaştırılmaması, istenilen hedeflerin gerçekleştirilememesi ve devlete getirdiği mali yük nedeniyle etkisini yitirmiş, ayrıca kalkınmaya yönelik hedefleri engelleyen unsurlar olarak gündeme getirilmiştir.

9 Aralık 1999 IMF Niyet Mektubu ve Yeniden Yapılandırma Programı, tarım politikaları açısından yeni bir dönem olmuştur. Bu niyet mektubunda tarımla ilgili aşağıdaki maddeler yer almıştır:

1. Uygulanmakta olan mevcut destekleme politikalarından vazgeçilerek yerine küçük üreticiyi hedef alan araziye dayalı Doğrudan Gelir Desteği Sistemine geçilmesi,
2. Hububat, tütün ve şekerpancarı fiyatlarının dünya fiyatları ile uyumlu olması ve zaman içinde destekleme alımlarının kaldırılması,
3. Hükümet adına bazı tarımsal ürünlerde destekleme alımı yapan Tarım Satış Kooperatif ve Birliklerinin özerk yapıya kavuşturulması doğrultusunda yasa çıkartılması,
4. Hükümetin çiftçilere verdiği kredi sübvansiyonunun aşamalı olarak ortadan kaldırılması,
5. Gübre ve diğer girdi sübvansiyonlarının 2000 ve 2001’de nominal olarak sabit tutulması ve daha sonra tamamen kaldırılması (Çağlayan, 2004).

Son yıllarda Türkiye ve dünyada değişen şartlar yeni fırsatları doğururken, tarım ve gıda sektöründe farklı yaklaşımlar ve reform gerekliliğini de gündeme getirmiştir. Mevcut politikaların etkinliğini yitirmesi nedeniyle, tarım Avrupa Birliği ile entegrasyonda öncelikle geliştirilmesi gereken bir sektör olarak belirmiş, Dünya Ticaret Örgütü kuralları karşısında zorlanmış ve uyumu güçleşmiştir. Uygulanmakta olan kendi kendine yeterli olmaya yönelik politikaların uluslararası anlaşmalarda yer aldığı şekliyle, gerekli görülen “Tarım Reformu” çerçevesinde değişerek, ülkelerin önemli ürünlerinde kendine yeterli olma politikalarına ek olarak, ayrıca karşılaştırmalı üstünlüğe sahip ürünleri yetiştirmeleri ve piyasa fiyatlarına hassasiyeti artırıcı politikaların benimsenmesi öngörülmüştür (DPT, 2000). Söz konusu reform ile daha önceki destekleme uygulamalarının kaldırılması ve Doğrudan Gelir Desteği Sistemi (DGDS)’ne geçilmesi hedeflenmiştir.

Havza bazlı destekleme modelinin **amacı ve hedefleri**; tarım havzalarını belirlemek, sağlıklı tarım envanteri hazırlamak, üretim planlamasına imkân sağlamak, hangi ürünün nerede ne kadar üretilbileceğini belirlemek, çiftçinin gelirini artırmak, geleceğe ait talep projeksiyonları yapmak, destekleri rasyonel, yönlendirici ve etkin bir şekilde kullanmak, arz açığı olan ürünlerde üretim artışı sağlamak, doğal kaynakları korumak ve sürdürülebilir

kullanımı sağlamak, havza bazlı planlama ve yönetimle ilgili sektör talebini karşılamak, muhtelif senaryolara göre üretimi planlamak şeklinde özetlenebilir. Modelin **sağlayacağı faydalar** ise; geleneksel üretim alışkanlığından vazgeçme, havza sınırları ile il sınırlarının farklı olması, havzalarda farklı destek uygulanmasıdır (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2013).

Modelin uygulanmasının **ülkeye kazandıracakları**; etkin üretim planlamasının yapılması, biyolojik çeşitlilik, toprak ve su kaynaklarının korunmasının sağlanması, verimliliğin artırılması, üreticilerin gelirinin artırılması, arz talep dengesinin sağlanması, alımlardan doğan kamu finansman yükünün azaltılması, üretim planlaması ile uluslararası rekabet gücünün artırılması, Türkiye'nin AB'ye uyum sürecinde muhtemel gelişmelerin önemli tarım ürünleri üzerine ekonomik etkilerinin analizinin yapılması şeklinde sıralanabilir (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2013).

Çiftçi Kayıt Sistemi (ÇKS)

Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından oluşturulan çiftçilerin kayıt altına alındığı tarımsal veri tabanıdır. ÇKS, tarımsal desteklemelerin izlenebilir, denetlenebilir, raporlanabilir ve sorgulanabilirliğinin sağlanmasını; doğru ve sağlıklı değerlendirilmelerin yapılabilmesi için çiftçi bilgilerinin merkezi bir veri tabanında toplanmasını zorunlu kılan bir kayıt sistemidir.

Aktif olarak tarımsal faaliyette bulunan çiftçilerin özlük bilgileri, faaliyetleri sırasında kullandıkları varlıklar (arazi, hayvan, girdi vs.), ürün deseni, ortalama verimlerin kayıt altında tutulduğu, tarımsal desteklemelerin uygulandığı, izlendiği, denetlendiği ve tarım politikalarının oluşturulmasında yararlanılan bir sistemler bütünüdür.

Üreticilerin / çiftçilerin devlet destekli almış olduğu kredilerin sorgulanması, doğru değerlendirilip çeşitli yardımlardan faydalanabilmesi ve tüm bunların sonucunda güvenilir ve doğru analizlerin yapılabilmesi için Tarım Bakanlığı tarafından mecburi hale getirilen tüm bilgilerin veri tabanında toplanması zorunluluğuyla daha kolay hale gelmiştir. Resmi gazetede yayınlanan yönetmelik tarihinden itibaren tarım alanında daha doğru bir politika izlenmiş olup Çiftçi Kayıt Sistemine kayıtlı olan çiftçilerimizin kolaylıkla yaptıkları işleri görebilme imkanı sağlanmış, aynı zamanda devlet tarafından denetlenebilirliği kolaylaşmıştır.

ÇKS temelinde; oluşturulan tarım parselleri, TAKBİS, NVI, VEDOP uygulamaları ile entegre olarak çalışan e-devlet standardında bir uygulama oluşturulmuştur. Bilgi Sistemi entegrasyonu ile doğru alanda doğru ürün desteği politikası parsel temeline indirilmiştir. Bu sayede desteklemedeki kayıp ve kaçakların önüne geçilmiş olacaktır.

Bitkisel Üretim Kayıtları ve Hayvancılık Kayıtları temelinde, tarımsal işletme kayıt sisteminin coğrafi bilgi sistemi temelli oluşturulmasını ve kurum içi ve kurumlar arası veri entegrasyonunun alt yapısının kurulmasına öncülük edecektir. Alınan verilerin paylaşarak, sistemden alınan bilgilerin bütün kurum ve kuruluşlarla paylaşılması ile e-devlete geçişin sağlanması yeni ÇKS sisteminin temel amaçlarındandır.

Çiftçi Kayıt Sistemi'nin bu özellikleri ile sağladığı entegrasyon mimarisi ise, Tapu ve Kadastro Bilgi Sistemi, Nüfus Vatandaşlık İşleri ve Vergi Dairesi Otomasyon Projesi ile desteklenmektedir. 2017 yılı itibariyle Çiftçi Kayıt Sistemine, 2.121.408 çiftçinin kayıtlı olduğu tespit edilmiştir (Tarım Kredi Teknoloji, 2022).

Ürünlere Verilen Devlet Desteği

Daha önce de belirtildiği gibi ürünlere yapılan destekler 2010 yılı öncesinde ülke genelini kapsamaktaydı. Yani Tablo 2'de belirtilen destek fiyatlarından ülkenin her yerindeki üreticiler aynı şekilde faydalanıyordu. Ancak 2010 yılında tarım havzaları destekleme

modeline geçildikten sonra belirtilen fiyatlardan sadece o ürünün desteklendiği havzadaki üreticiler faydalanabilmektedir.

Fark ödemeleri destekleri ise ilk olarak 2002’de tohumlar, zeytinyağı ve pamuk için başlatılmış, bu ürünleri takiben çay (2004), hububat, çeltik (2005) ve bakliyatlar (2008) da destek kapsamına alınmıştır. Fark ödemesi desteğinin sağlanması, piyasa fiyatı ile üretim ve pazarlama maliyeti baz alınarak hesaplanan hedef fiyat arasındaki farkı içermektedir. Bu destekleme ile hükümet, ekolojik koşulları takip ederek ürün desenini değiştirmeyi ve bazı ürünlerdeki arz fazlasını azaltırken, arz açığı bulunan ürünlerin üretimini arttırmayı hedeflemiştir (Yüceer vd., 2020).

Tablo 2. Kıyı Akdeniz Havzasında Ürünlere Verilen Fark Ödemesi Destekleri

Ürün	Birime Destek (Krş/Kg)									
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Pamuk	50	55	65	75	80	80	80	110	110	110
Ayçiçeği	24	30	30	40	40	40	40	50	50	50
Soya	50	50	50	60	60	60	60	60	60	60
Mısır	4	4	4	2	3	3	3	3	3	3
Buğday	5	5	5	5	5	5	10	10	10	10

Kaynak. Resmi gazetenin “*Bitkisel Üretim Destekleme Ödemesi Yapılmasına Dair*” tebliğlerden yıllara göre derlenmiştir.

Tablo 2 incelendiğinde, 2013-2022 arası dönemde en çok destek verilen ürünün pamuk olduğu görülmektedir. Türkiye tekstil sanayiinde Çin, Hindistan ve Pakistan’ın ardından dünyada dördüncü sırada yer almaktadır. Pamuk üretimimizin çok üzerinde tüketim olduğu için her yıl ham pamuk ithalatı yapılmakta ve dış ülkelere döviz ödenmektedir. Ülke içinde pamuk üretimini arttırmak ve çiftçilere diğer ürünlere göre daha cazip gelir imkanı sunmak amacıyla bu teşvik primleri yüksek tutulmaktadır.

Bitkisel yağ açığını karşılamak maksadıyla soya ve ayçiçeğine verilen destekler de bu ürünlerin ekimini cazip hale getirecek kadar önemlidir. Ayçiçeğine 10 yıllık süreçte verilen desteklerin sürekli artış göstererek yaklaşık iki kat arttığı görülmektedir. Soya desteğinde ise son yıllarda fazla bir artış olmamıştır. Buğday üretimini arttırmak amacıyla 2018 den itibaren destek miktarı iki katına çıkarılmıştır. Fark ödemesi desteği en az olan, hatta bir miktar da azalan mısırdır. Mısır üretilen sahalarda genelde sulanabilen taban arazilerde olduğu için son yıllarda birim alandan elde edilen ürün ve gelir diğerlerine göre daha avantajlı olduğundan her yıl üst üste aynı ürünün tarlaya ekimini engellemek için mısır destek primi azaltılma yoluna gidilmiştir.

Mazot ve gübre desteği, dekar başına yılda bir kez ödenen ürünlere göre değişmekle birlikte, en fazla pamuk ve yağlık bitkilere (ayçiçeği ve soya), en az ise tahıllara (buğday ve mısır) verilmektedir. Mazot ve gübre desteğinin 2021 ile 2022 arası dönemde üç kata yakın artırılmasının sebebi, aynı dönemde enerji fiyatlarındaki yükselişe bağlı olarak mazot ve gübre fiyatlarında kısa sürede ve hızlı yükselişe karşı çiftçileri destekleme amaçlı olduğu söylenebilir (Tablo 3).

Tablo 3. Kıyı Akdeniz Havzasında Ürünlere Verilen Mazot Gübre Desteği

Yıllar	Dekar Başına Ödenen destek Miktarı tı.									
	Pamuk		Ayçiçeği		Soya		Mısır		Buğday	
	Mazot	Gübre	Mazot	Gübre	Mazot	Gübre	Mazot	Gübre	Mazot	Gübre
2022	250	21	88	21	125	21	62	21	75	46
2021	68	8	29	8	30	8	27	8	22	20
2020	62	4	26	4	26	4	25	4	19	8
2019	62	4	26	4	26	4	25	4	19	8
2018	40	4	19	4	19	4	19	4	15	4
2017	37.36	4	17.64	4	17.64	4	17.64	4	13.49	4

Kaynak. Resmi gazetenin “Bitkisel Üretim Destekleme Ödemesi Yapılmasına Dair” tebliğlerden yıllara göre derlenmiştir.

“Tarım Havzaları Üretim ve Destekleme Modeli” Tarım ve Köy işleri Bakanlığı’nın 3 yılı aşkın bir süre üzerinde çalışıp 527.782.613 veriyi değerlendirerek 2010 yılında hazırladığı bir modeldir. Model hazırlanırken iklim, topoğrafya ve toprak verileri dikkate alınarak önce 190 tarım havzası belirlenmiş; ürün desenleri, havzaların yönetilebilir ve benzer ekolojiye sahip olması kriterleri dikkate alınarak 190 havza birleştirilerek 30 temel havzaya indirilmiştir.

Havzalar, ekolojik olarak benzer özellikleri olan, ülkenin idari yapılanmasına uygun, yönetilebilir büyüklükte ve tarım ürünlerinin en uygun yetiştirilmesi dikkate alınarak tespit edilmiştir. Belirlenen 30 havzadan en büyük olanı 7.171.254 hektar alanı ile “Orta Anadolu, Sakarya, Selçuklu Havzası”dır. En küçüğü ise 784 765 hektarlık alanı ile “Büyük Ağrı, İğdir Havzası”dır. İklim, toprak, topoğrafya özellikleri dikkate alınarak havzalar oluşturulduğu için iller coğrafi olarak bölündü. Aynı ilin bazı ilçeleri bir havzada yer alırken, diğer ilçeleri başka bir havzada yer aldı.

Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı’nın 1 Haziran 2010’da açıkladığı “Tarım Havzaları Üretim ve Destekleme Modeli” tarımda üretim ve destekleme modelini sil baştan değiştirecek, ürün yerine havza bazında desteklemeyi öngören yeni bir modeldir. Hangi havzalarda hangi ürünlerin destekleneceğine yapılan denemeler sonucunda karar verilmiştir. Yeni modele göre, tarımsal destekler bu tarihten itibaren havzalara göre belirlenen ürünlere verilecektir.

Bu modelin hazırlanması için kullanılan toplam 527 782 613 verinin 500 milyonu topoğrafyayla, 21 milyon veri iklimle, 2,2 milyon veri de toprak ile ilgilidir. Ayrıca, 160 ülkeyle gerçekleştirilen 4,5 milyon dış ticaret verisi de dikkate alınmıştır. Buna ek olarak, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), Birleşmiş Milletler Gıda Örgütü (FAO), Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD), Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), EuroStat, üniversiteler ve ilgili bakanlıkların verilerinden de yararlanılmıştır.

Tarımsal üretim havza modeline göre, bugüne kadar ürün bazında verilen destekler havza bazında verilecektir. Her havza için hangi ürünlerin destekleneceği modelde tek tek

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

belirtilir. Örneğin, bugüne kadar Türkiye'nin her yerinde ayçiçeğine destekleme primi veriliyordu. Havza bazlı destekleme modeli uygulamaya konulduğunda 24 havzada ayçiçeği üretimine destek verilecek, diğer 6 havzada ise ayçiçeği eken çiftçiler bu destekten yararlanamayacak. Söz konusu model ile ülkenin ihtiyacı, ihracat talebi dikkate alınarak üretim planlaması yapılması öngörülmektedir. Arz açığı olan ürünlere daha çok destek verilecek, üretim fazlası olan ürünler ise destek kapsamı dışında tutulacaktır.

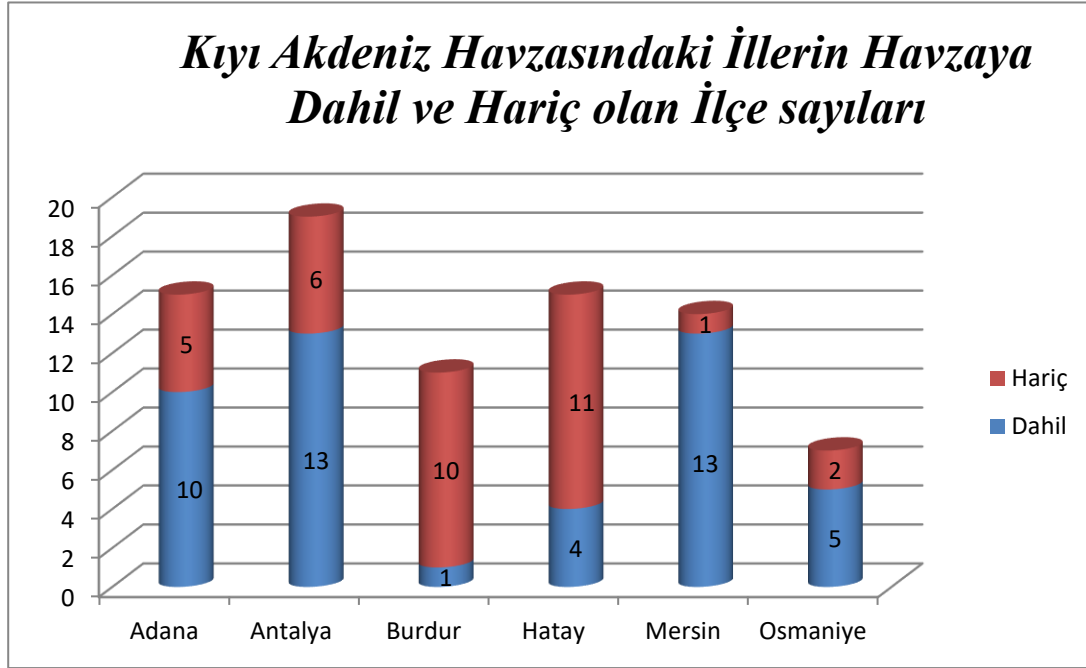
İlk uygulama 2010'da 16 ürünle başladı. Bu ürünler: Arpa, aspir, ayçiçeği, buğday, çavdar, çay, çeltik, kuru fasulye, kanola, mercimek, mısır, nohut, pamuk, soya, yulaf ve yağlık zeytindir. Bu model ile birlikte üreticiler, hangi havzada hangi ürünlerin desteklendiğine bakarak üretime karar vermeye başlamıştır. Bakanlık, 16 üründe yeni destekleme modeli ile birçok üründe daha az alanda daha yüksek oranda üretim yapılmasını ve verimliliğin artırılmasını hedeflemiştir.

Tablo 4. Kıyı Akdeniz Havzasında yer alan ilçeler ve desteklenen ürünler

İL	İLÇE	Fark Ödemesi Kapsamındaki Ürünler
Adana	Ceyhan, Çukurova, İmamoğlu, Karaisalı, Karataş, Kozan, Sarıçam, Seyhan, Yumurtalık, Yüreğir	1. Buğday 2. Mısır 3. Pamuk 4. Ayçiçeği 5. Soya
Antalya	Aksu, Alanya, Demre, Döşemealtı, Finike, Gazipaşa, Kemer, Kepez, Konyaaltı, Kumluca, Manavgat, Muratpaşa, Serik	6. Arpa 7. Nohut 8. Zeytinyağı
Burdur	Bucak	9. Kanola
Hatay	Dörtyol, Erzin, Payas, İskenderun.	10. Yulaf
Mersin	Akdeniz, Anamur, Aydıncık, Bozyazı, Çamlıyayla, Erdemli, Gülnar, Mezitli, Silifke, Tarsus, Toroslar, Yenişehir	11. Kuru Fasulye 12. Çeltik 13. Çavdar 14. Tritikale
Osmaniye	Düziçi, Kadirli, Merkez, Sumbas, Toprakkale	

Tablo 4 de görüldüğü üzere Adana'nın 15 ilçesinden kuzeyde dağlık beş ilçe hariç (Aladağ, Feke, Pozantı, Saimbeyli ve Tufanbeyli) 10'u, Antalya'nın 19 ilçesinden Batı Toroslarda yer alan altı ilçe hariç (Akseki, Elmalı, İbradı, Kale, Kaş ve Korkuteli) 13'ü, Burdur merkez dâhil 11 ilçesinden sadece 1 tanesi, Hatay'ın 15 ilçesinden (Amanos

dağlarının doğu kısmında Amik Ovasında kalan 11 ilçe hariç) 4'ü, Mersin'in 14 ilçesinden (Mut hariç) 13'ü ve Osmaniye'nin merkez ile 7 ilçesinden Amanos dağlarının yüksek kesimlerinde yer alan 2 ilçe hariç (Bahçe ve Hasanbeyli) 5'i havza sınırları içerisinde bulunmaktadır. Kıyı Akdeniz Havzası sınırlarında yer alan 6 ilin toplam 81 ilçesinden 46'sı havza kapsamında yer almaktadır. Mersin, Adana, Antalya ve Osmaniye'nin kıyıda ve yükseltisi az olan ilçelerinin tamamı havza kapsamında yer alır iken, Burdur'un bucak ilçesi hariç tamamı, Hatay'ın merkezi ve Amik ovası başka havza sınırları içerisinde kalır (Şekil 2).

Şekil 2. Kıyı Akdeniz Havzasındaki İllerin Havzaya dahil ve Hariç olan İlçe Sayıları

Kıyı Akdeniz Havzasında yer alan illerin ilçelere göre topografya, iklim, toprak vb. doğal şartların farklılığı da dikkate alınarak destekleme kapsamındaki 14 ürünün dağılışı da farklılık göstermektedir. Örneğin çeltik sulak alanda yetişen bir tarım ürünü olduğundan sadece Göksu Nehri'nin deltası olan Silifke ilçesinde ve Çukurova deltasının en güney ucundaki Tarsus ilçesinde destekleme kapsamına alınmıştır. Aynı şekilde bir yem bitkisi olan Tritikale ise sadece 2 ilçede (Antalya-Döşemealtı ile Burdur- Bucak) destek kapsamına dahil edilmiştir. Yağlık ayçiçeği ile yağlık zeytin ve zeytinyağı ise kıyıdan itibaren yükselen tepelik sahalarda yer alan ilçe sınırlarında desteklenen ürünlerdir. Buna karşılık pamuk, mısır ve soya fasulyesi gibi ancak sulama ile taban arazilerde yetiştirilmesi mümkün olan sanayi bitkileri ise Çukurova'nın alüvyal düzlüklerinin yer aldığı ilçelerde destek kapsamındadır. Buğday gibi temel besin maddesi kaynağı olan ve hemen her il ve ilçede yetişme şartlarına uygun olan ürünler ise hemen hemen bütün ilçelerde destek kapsamına dâhil edilmiştir (Tablo 5).

Tablo 5. Kıyı Akdeniz Havzasında İl ve İlçelere Göre destek Kapsamındaki Ürünler

Havza Adı	Türkiye Tarım Havzaları Üretim ve Destekleme Modeli Kapsamında Desteklenen Ürünler
Adana- Ceyhan	Buğday, Mısır (Dane), Pamuk (Kütlü), Nohut, Soya, Ayçiçeği (Yağlık), Yem Bitkileri, Zeytin - Zeytinyağı, Patates, Soğan (Kuru)
Adana- Çukurova	Buğday, Mısır (Dane), Pamuk (Kütlü), Soya, Ayçiçeği (Yağlık), Yem Bitkileri, Zeytin , Patates
Adana- İmamoğlu	Arpa, Buğday, Mısır (Dane), Pamuk (Kütlü), Nohut, Soya, Ayçiçeği (Yağlık), Yem Bitkileri, Zeytin - Zeytinyağı, Patates
Adana-Karaisalı	Arpa, Buğday, Mısır (Dane), Pamuk (Kütlü), Nohut, Soya, Ayçiçeği (Yağlık), Yem Bitkileri, Zeytin - Zeytinyağı, Patates
Adana-Karataş	Arpa, Buğday, Mısır (Dane), Pamuk (Kütlü), Soya, Ayçiçeği (Yağlık), Yem Bitkileri, Zeytin - Zeytinyağı, Patates, Soğan (Kuru)
Adana-Kozan	Arpa, Buğday, Mısır (Dane), Pamuk (Kütlü), Nohut, Soya, Ayçiçeği (Yağlık), Yem Bitkileri, Zeytin
Adana-Sarıçam	Buğday, Mısır (Dane), Pamuk (Kütlü), Nohut, Soya, Ayçiçeği (Yağlık), Yem Bitkileri, Zeytin - Zeytinyağı, Patates, Soğan (Kuru)
Adana-Seyhan	Buğday, Mısır (Dane), Pamuk (Kütlü), Soya, Ayçiçeği (Yağlık), Yem Bitkileri, Zeytin - Zeytinyağı, Patates, Soğan (Kuru)
Adana-Yumurtalık	Buğday, Mısır (Dane), Pamuk (Kütlü), Nohut, Soya, Ayçiçeği (Yağlık), Yem Bitkileri, Zeytin - Zeytinyağı, Patates
Adana-Yüreğir	Buğday, Mısır (Dane), Pamuk (Kütlü), Soya, Ayçiçeği (Yağlık), Yem Bitkileri, Zeytin - Zeytinyağı, Patates, Soğan (Kuru)
Antalya-Aksu	Arpa, Buğday, Mısır (Dane), Pamuk (Kütlü), Yem Bitkileri, Zeytin - Zeytinyağı
Antalya-Alanya	Arpa, Buğday, Mısır (Dane), Nohut, Yem Bitkileri, Zeytin - Zeytinyağı
Antalya-Demre	Arpa, Buğday, Yem Bitkileri, Zeytin - Zeytinyağı
Antalya-Döşemealtı	Arpa, Buğday, Kuru Fasulye, Nohut, Tritikale, Yem Bitkileri, Yulaf, Zeytin - Zeytinyağı
Antalya-Fininke	Arpa, Buğday, Yem Bitkileri, Zeytin - Zeytinyağı
Antalya-Gazipaşa	Arpa, Buğday, Mısır (Dane), Nohut, Yem Bitkileri, Zeytin - Zeytinyağı, Soğan (Kuru)
Antalya-Kemer	Arpa, Buğday, Mısır (Dane), Yem Bitkileri, Zeytin - Zeytinyağı
Antalya-Kepez	Arpa, Buğday, Mısır (Dane), Yem Bitkileri, Yulaf, Zeytin - Zeytinyağı
Antalya-Konyaaltı	Arpa, Buğday, Kuru Fasulye, Nohut, Yem Bitkileri, Zeytin - Zeytinyağı
Antalya-Kumluca	Arpa, Buğday, Kuru Fasulye, Nohut, Yem Bitkileri, Yulaf, Zeytin - Zeytinyağı
Antalya-Manavgat	Arpa, Buğday, Mısır (Dane), Pamuk (Kütlü), Yem Bitkileri, Zeytin - Zeytinyağı
Antalya-Muratpaşa	Buğday, Mısır (Dane), Yem Bitkileri, Zeytin - Zeytinyağı
Antalya-Serik	Arpa, Buğday, Mısır (Dane), Kuru Fasulye, Pamuk (Kütlü), Yem Bitkileri, Zeytin - Zeytinyağı, Soğan
Burdur-Bucak	Arpa, Buğday, Nohut, Tritikale, Ayçiçeği (Yağlık), Yem Bitkileri, Yulaf,

	Zeytin - Zeytinyağı
Hatay-Dörtyol	Buğday, Mısır (Dane), Yem Bitkileri, Zeytin - Zeytinyağı, Soğan (Kuru)
Hatay-Erzin	Arpa, Buğday, Mısır (Dane), Ayçiçeği (Yağlık), Yem Bitkileri, Zeytin - Zeytinyağı
Hatay-İskenderun	Arpa, Buğday, Mısır (Dane), Yem Bitkileri, Zeytin - Zeytinyağı, Soğan (Kuru)
Mersin-Akdeniz	Arpa, Buğday, Mısır (Dane), Soya, Yem Bitkileri, Zeytin - Zeytinyağı
Mersin-Anamur	Arpa, Buğday, Nohut, Yem Bitkileri, Zeytin - Zeytinyağı
Mersin-Aydıncık	Arpa, Buğday, Nohut, Yem Bitkileri, Zeytin - Zeytinyağı
Mersin-Bozyazı	Arpa, Buğday, Nohut, Yem Bitkileri, Zeytin - Zeytinyağı
Mersin-Çamlıyayla	Arpa, Buğday, Nohut, Ayçiçeği (Yağlık), Yem Bitkileri, Zeytin - Zeytinyağı
Mersin-Erdemli	Arpa, Buğday, Nohut, Yem Bitkileri, Zeytin - Zeytinyağı
Mersin-Gülnar	Arpa, Buğday, Kuru Fasulye, Nohut, Yem Bitkileri, Zeytin - Zeytinyağı
Mersin-Mezitli	Buğday, Yem Bitkileri, Zeytin - Zeytinyağı
Mersin-Silifke	Arpa, Buğday, Çeltik, Mısır (Dane), Nohut, Yem Bitkileri, Zeytin - Zeytinyağı
Mersin-Tarsus	Arpa, Buğday, Çeltik, Mısır (Dane), Pamuk (Kütlü), Soya, Ayçiçeği (Yağlık), Yem Bitkileri, Zeytin - Zeytinyağı, Patates, Soğan (Kuru)
Mersin-Toroslar	Arpa, Buğday, Mısır (Dane), Nohut, Yem Bitkileri, Zeytin - Zeytinyağı
Mersin-Yenişehir	Arpa, Buğday, Mısır (Dane), Yem Bitkileri, Zeytin - Zeytinyağı
Osmaniye-Düziçi	Arpa, Buğday, Mısır (Dane), Pamuk (Kütlü), Soya, Ayçiçeği, Yem Bitkileri, Zeytin - Zeytinyağı
Osmaniye-Kadirli	Buğday, Mısır (Dane), Pamuk (Kütlü), Soya, Ayçiçeği (Yağlık), Yem Bitkileri, Zeytin - Zeytinyağı
Osmaniye-Sumbas	Buğday, Mısır (Dane), Pamuk (Kütlü), Soya, Ayçiçeği (Yağlık), Yem Bitkileri, Zeytin - Zeytinyağı
Osmaniye-Toprakkale	Arpa, Buğday, Mısır (Dane), Pamuk (Kütlü), Soya, Ayçiçeği, Yem Bitkileri, Zeytin , Soğan (Kuru)

Kaynak. <https://www.tarimorman.gov.tr/BUGEM> (Erişim 29.11.2022 verilerinden derlenmiştir.)

Havzada Desteklenen Başlıca Ürünlerin Özellikleri ve Yetiştirme Şartları

Ayçiçeği

Ayçiçeği dünyada ve ülkemizde en önemli yağ bitkilerinden biri olup, ülkemizde çoğunlukla yağlık olarak yetiştirilir. Dünya ayçiçeği üretimi son yıllarda 57 milyon ton (2021) civarında olup, Türkiye ise 1 milyon 900 bin ton (2021) ile üretimde ve ekim alanlarında ilk on ülke arasında yer almaktadır. Ülkemizde yağlık ayçiçeği üretimi, genelde Trakya-Marmara Bölgesinde yoğunlaşmış iken, çerezlik üretimi ise, çoğunlukla İç ve Doğu Anadolu Bölgesinde, az miktarda diğer bölgelerde de ekimi yapılmaktadır.

Ülkemiz yağlık ayçiçeği ekim alanları son yıllarda iklim şartlarına ve uygulanan fiyat politikalarına bağlı olarak 500-600 bin hektar alanda, üretimi de 600-850 bin ton civarında değişmektedir. Ayçiçeği ekim alanları, mekanizasyona en uygun bitki olması ve fazla işgücü gerektirmemesi nedeniyle, değişik yörelerde yıldan yıla artmaktadır.

Ayçiçeği, yetiştirme periyodu boyunca (100 - 150 gün) 2600 - 2850 °C civarında toplam sıcaklık ister. Derin ve kazık kök sistemine sahip olması nedeniyle, kuraklık, tuzluluk ve yaşlılık gibi problemleri olan topraklardaki üretim performansı diğer bitkilerden daha iyidir. Ayçiçeği bitkisinin su ihtiyacı, yetiştirme periyodu boyunca yaklaşık 700-800 mm. civarındadır. Bu nedenle yüksek ve arzulanan verimi alabilmek için yağışın az olduğu yıllarda aradaki farkın, sulamaya uygun yerlerde, mutlaka sulama suyu verilmesi gerekir. Ayçiçeği bitkisinin suya duyduğu ihtiyaç, çiçeklenme zamanında en üst seviyeye çıkar. Bundan dolayı bu devrelerde yağış yoksa yüksek verim için ayçiçeği mutlaka sulanmalıdır. Normal olarak ülkemizde, eğer iklim koşulları uygun olursa, kurak şartlarda normal verimli bir toprakta 250-300 kg/da civarında dane verimi alınabilir. Sulu şartlarda ise, toprak verimliliğine ve sulama sayısına bağlı olarak dane verimi, 350-500 kg/da arasında değişir (Kaya, 2022).

Tablo 6. Türkiye ve Adana'da Mısır, Ayçiçeği ve Soya Üretimi (2022)

	MISIR		AYÇİÇEĞİ			SOYA		
Türkiye	Adana	Oran %	Türkiye	Adana	Oran %	Türkiye	Adana	Oran %
6 750 000	810	% 12.0	2 415 000	201 366	% 8.3	182 000	114 285	% 62.8

Tablo 6 da görüldüğü gibi Adana 200 bin tonun (% 8) üzerinde üretim değeri ile Türkiye'de ayçiçeği yetiştiren önemli iller arasında yer alır. Kıyı Akdeniz Havzası'nda destekleme kapsamında olan yağlık ayçiçeğinin, genelde sulanamayan kıraç arazilerde ekimi yapılmaktadır. Taban arazilerde ise sulamalı tarım yapıldığından daha fazla ekonomik getirisi olan pamuk, mısır, yerfıstığı vb. ürünler tercih edilmektedir.

Buğday

Buğday çimlenme ve büyüme döneminde serin ve nemli, hasat zamanı ise sıcak ve kurak iklim şartlarında yetişen bir tahıl çeşididir. Sıcaklık ve yağışlar, buğday tarımının yeryüzünde dağılımını belirleyen coğrafi etmenlerin başında gelir. Buğday, yetiştirme devresi boyunca yaklaşık 2300 ile 2400°C dolayında toplam sıcaklık tutarına ihtiyaç duyar. Buğdayın yazlık ve kışlık ekilmesinde yetiştirme bölgelerinin sıcaklık şartları önemli rol oynar. Buğday bitkisinin, yetiştirme devresi boyunca ihtiyaç duyduğu yağış miktarı bölgeden bölgeye değişir. Serin iklim bölgelerinde 350-400 mm, ılıman iklim bölgeleri için 400-600 mm, subtropikal bölgeler içinde 600-1500 mm tutarında yıllık yağışlara ihtiyaç duyulmaktadır (Doğanay ve Coşkun, 2015).

Buğday; un, yem üretilmesinde kullanılan temel bir besin maddesidir. Buğday, bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de beslenme, sosyal ve kültürel yönden öneme sahip bir tarla

bitkisidir. Son verilere göre Türkiye’de en fazla ekim alanına (7.8 milyon ha) ve üretim miktarına (22.6 milyon ton) sahip tarla bitkisi konumundadır (TÜİK, 2015). Buğday ekim alanları, toplam tarım alanları içerisinde % 20 olarak yer alırken, tarla tarımı içerisinde ise % 40 oranında buğday yetiştiriciliği yapılmaktadır. Her yıl nadasa bırakılan alanları da dahil edersek bu oran % 60 tır (TÜİK, 2015). Türkiye’de günlük tüketilen kaloringin % 36’sı buğday ve buğday ürünlerinden karşılanmaktadır. Türkiye’de nüfusun en temel gıda maddesi ekmeğın hammaddesi konumunda olan buğday; temel gıda olarak beslenmede kullanılmakla birlikte, un, yem, makarna, irmik, bulgur, nişasta ve bisküvi gibi diğeri tarımsal sanayi alanlarında da hammadde olarak değerlendirilmektedir. Türkiye’nin hemen hemen bütün yörelerinde yetiştirilen buğdayı işleyen un ve makarna fabrikaları başta İç Anadolu olmak üzere yedi coğrafi bölgede yaygın olarak bulunur. Ülkemiz de tarımla uğraşan çiftçilerin büyük bir bölümü geçimini buğdaydan sağlamakta ve ülkemiz tarla tarımının sınırlarını buğday yetiştiriciliği belirlemektedir.

Türkiye’de yetiştirilen buğdayların % 85- 88 ekmeklik, % 12-15’i ise makarnalık grup içerisinde yer almaktadır (TÜİK, 2015). Ülkemiz dünya buğday üretiminde yıllara göre değişmekle birlikte genelde ilk 10 ülke içerisinde yer alırken, makarnalık buğday üretiminde dünyada 3. sıradadır. Akdeniz ülkeleri içerisinde ise 1. sırada yer almaktadır. Ülkemizde kişi başı buğday tüketimi dünya ve AB ortalamalarının üzerindedir. Aynı şekilde makarna tüketiminde de dünya ortalamasının üzerinde ancak bazı Avrupa ülkeleri ve ABD’nin gerisinde yer alırken, bulgur üretiminde (1.3 milyon ton) ve kişi başı tüketiminde (12 kg / yıl) ise dünya da ilk sırada yer almaktadır (ATAK, 2017).

Buğdayların *kullanım alanlarına göre sınıflandırılması*; makarnalık buğdaylar, ekmeklik buğdaylar, sert ekmeklik buğdaylar (dağlık ilçelerimizde yetiştirilen), yarı sert ekmeklik buğdaylar (ova ilçelerimizde yetiştirilen), yumuşak ekmeklik buğdaylar (ova ilçelerimizde yetiştirilen) şeklinde ayırt edilebilir.

Yetiştirilme mevsimlerine göre buğdayların sınıflandırılması, yazlık buğday, kışlık buğday ve alternatif buğday çeşitleri şeklinde gruplandırılabilir. Sert ve uzun kış şartlarının hüküm sürdüğü dağlık bölgelerimizde kışlık karakterli, danesi sert, geçici ekmeklik ve makarnalık buğday çeşitleri ekilir. ılıman deniz ikliminin hâkim olduğu ova bölgelerimizde yazlık karakterli, erkenci ve orta erkenci, danesi yumuşak, yarı sert ekmeklik buğday çeşitleri; ova bölgelerimizde dağlık yüksek rakımlı bölgelerimiz arasında kalan geçit bölgelerimizde ise daha çok alternatif buğday çeşitleri (yarı sert, orta erkenci) ekilmektedir. Akdeniz kıyısına yakın yörelerde iklimin ılıman olmasından dolayı yazlık buğday çeşitleri, kışlık buğday çeşitleri gibi güzün ekilmektedir. Kışlık buğday çeşitlerinin soğuklamaya ihtiyacı olmasına rağmen yazlık buğday çeşitlerinin soğuklama ihtiyacı yoktur. Bu nedenle yazlık buğday çeşitlerinin ova kesimlerinde çok erken ekilmesi sakıncalıdır (T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Adana İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, 2022).

Buğday, Türkiye’nin genelinde hüküm süren iklim şartlarına oldukça uyumlu bir tahıldır. Yazın yağış alan Karadeniz kıyıları ile serin olan yüksek kesimler hariç her yerde buğday yetiştirmek mümkündür. Sulama yapılmaksızın da ülkemizde buğday yetiştirilebilmektedir ancak sulama yapılması, üretiminde yıllar arasında meydana gelen dalgalanmaları önler.

Temel gıda maddesi olarak kullanılması ve iklim şartlarına uyumlu olması sebebiyle ülkemizde en çok yetiştirilen tahıl olmaktadır. Kıyı Akdeniz Havzasında yer alan 6 il ve 46

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresel İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

ilçede buğday üretimi yapılır ve destek kapsamında yer alır. Çukurova'nın sulanabilen taban arazilerinde kasım-aralık aylarında ekimi yapılır ve mayıs sonu-haziran başında hasat edilir. Buğdayın yerine ikinci ürün olarak soya, pamuk, yerfıstığı, mısır vb. ürünler ekilir. Sulanamayan dağ eteklerindeki arazilerde ise yıllık tek ürün olarak buğday ekimi yapılır.

Mısır

Türkiye'de tahıllar içinde buğday ve arpadan sonra en geniş ekim alanına sahip bitki mısırdır. Mısır, hem insan besini olarak hem de hayvan yemi olarak kullanılan önemli bir bitkidir. Mısır bir sıcak iklim bitkisi olarak güneşli ve sıcak günlerde hızlı bir büyüme ve gelişme gösterir. Mısırdaki uygun büyüme sıcaklığı 24-32°C olup, gelişme dönemi boyunca toplam sıcaklık isteği, bölge ve çeşitlere göre 2000-4000°C arasında değişir. Nemin % 60'ın altına düşmemesi gerekir. Mısır toprak seçiciliği fazla olmayan bir bitkidir. En iyi gelişmeyi ve en yüksek verimi organik madde ve bitki besin maddelerince zengin, drenajı iyi olan, derin toraklarda gösterir. En uygun pH derecesi 6-7 dir (T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Adana İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, 2022).

Tablo 7. Yıllara Göre 5 Ürünün Türkiye Genelindeki Ekim Alanı ve Üretim Miktarları

YIL	AYÇİÇEĞİ		BUĞDAY		MISIR		PAMUK		SOYA	
	EKİM ALANI (Dekar)	ÜRETİM (Ton)	EKİM ALANI (Dekar)	ÜRETİM (Ton)	EKİM ALANI (Dekar)	ÜRETİM (Ton)	EKİM ALANI (Dekar)	ÜRETİM (Ton)	EKİM ALANI (Dekar)	ÜRETİM (Ton)
2011	5.560.000	1.170.000	80.960.000	21.800.000	5.890.000	4.200.000	5.420.000	2.580.000	264.209	102.260
2012	5.046.160	1.200.000	75.296.394	20.100.000	6.226.094	4.600.000	4.884.963	2.320.000	315.990	122.114
2013	5.202.600	1.380.000	77.726.000	22.050.000	6.599.980	5.900.000	4.508.900	2.250.000	432.600	180.000
2014	5.524.651	1.480.000	79.192.084	19.000.000	6.586.450	5.950.000	4.681.429	2.350.000	343.178	150.000
2015	5.689.950	1.500.000	78.668.874	22.600.000	6.881.699	6.400.000	4.340.134	2.050.000	367.323	161.000
2016	6.167.800	1.500.000	76.719.448	20.600.000	6.800.192	6.400.000	4.160.098	2.100.000	381.804	165.000
2017	6.813.976	1.800.000	76.688.785	21.500.000	6.390.844	5.900.000	5.018.534	2.450.000	316.695	140.000
2018	6.489.344	1.800.000	72.992.701	20.000.000	5.919.003	5.700.000	5.186.342	2.570.000	328.483	140.000
2019	6.759.834	1.950.000	68.463.271	19.000.000	6.388.287	6.000.000	4.778.681	2.200.000	352.947	150.000
2020	6.508.696	1.900.000	69.222.364	20.500.000	6.916.324	6.500.000	3.592.200	1.773.646	351.343	155.225
2021	8.113.116	2.215.000	67.446.655	17.650.000	7.582.370	6.750.000	4.322.790	2.250.000	438.917	182.000

Türkiye'de en fazla mısır üretilen yerlerin başında gelen Çukurova'da mısır ekimi hava şartlarının durumuna göre şubat ayı içerisinde yapılmaya başlanır. Mısır bitkisi sıcaklığın 5°C üzerine çıkmasından itibaren çimlenmeye başladığından mümkün olduğunca ilkbahar başında erken ekimi yapılmalıdır. Püskül çıkarma döneminde nispeten serin hava şartlarının olması, koçan tutma ve dane iriliğinde ve verimliliğin artmasında önemlidir. Mart ayından sonra ekilen mısır bitkisinin püskül çıkarma ve döllenişi haziran ayının sonlarına ve yaz sıcaklıklarına rastladığı için verimin düşük olmasına sebep olur.

Kıyı Akdeniz havzasında mısır ekim alanı ve üretim miktarının en fazla olduğu il Adana'dır. Mersin ve Osmaniye illeri de mısır üretiminde önemli paya sahiptir. Türkiye yıllık toplam mısır üretimi yıllara göre değişmekle birlikte 6 ile 7 milyon ton arasındadır. Adana ve Çukurova yöresi 1 ile 1.5 milyon arası üretim ile Türkiye'de ilk sıralarda yer alır.

Genelde Çukurova'nın alüvyal düzlüklerinde karık sulama sistemine göre sulanan tarlalarda üretimi yapılan mısır bitkisi, hem yem hem de bitkisel yağ sanayinin en önemli temel hammaddesidir. Mısır nişastasından elde edilen Nişasta bazlı şeker ise pancar şekerine göre daha ucuza mal edildiğinden hazır gıda ve içeceklerde tatlandırıcı olarak kullanılmaktadır.

Pamuk

Tropikal iklim bölgesinin bitkisi olan pamuk, subtropikal ve ılıman kuşak ülkelerinde de yetiştirilmektedir. Bu bitkinin yeryüzünde coğrafi dağılışı, öncelikle iklim ve toprak şartları tarafından belirlenmiştir. Bu nedenle yetiştirme bölgeleri, 37° kuzey paraleli ile 32° güney paralelini pek aşmamıştır.

Yetiştirme devresi yaklaşık 120 ile 160 gün arasında değişen bu kültür bitkisinin, tarımı yapılan bölgelerde sıcaklık değerleri 18°C ile 20°C den az olmamalıdır. Sıcaklığın 24-25°C yi geçtiği günlerde ise pamuk tarlalarının mutlaka sulanması gerekir. Tohumun ekiliş devresinde toprak sıcaklığı 12-13°C ve hava sıcaklığı ise 13-15°C olmalıdır (Doğanay ve Coşkun 2015) .

Pamuk, her türlü toprakta yetişebilen bir bitki olmakla birlikte, yüksek verim ve kaliteye ulaşabilmek için toprağın derin profilli alüvyal olması gerekir. Derin, kumlu-killi, su tutma yeteneği yüksek, geçirgenliği, işlenmesi ve sulanması kolay topraklar pamuk tarımı için ideal topraklardır. Pamuk tarımında en önemli iklim faktörlerinin başında sıcaklık, gün ışığı, yağış ve oransal nem gelmektedir. Yıllık ortalama sıcaklığın 19°C, yaz ayları sıcaklığının ise 25°C olması gerekir. Sıcaklık tarak oluşmasından önce 20°C, çiçeklenme döneminde 25°C, kozaların gelişme döneminde ise 30-32°C olmalıdır. Hasat döneminde kozaların iyi açılabilmesi için sıcaklığın azalması (15° C ye kadar) istenir (T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Adana İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, 2022).

Kıyı Akdeniz Havzasında üretiminin en fazla yapıldığı Adana'da 2011'den 2016'ya kadar ekim alanı ve üretimi yarı yarıya düşen pamuk, son yıllarda Tarım Bakanlığı'nın bölgesel bazlı teşvik sistemi sayesinde Çukurova'da tekrar üretiminde artış sağlandı. 2017 yılında 330 bin dekada 180 bin ton civarı pamuk hasadı yapıldı. Pamuk ekim alanı 2018'de ise yaklaşık 400 bin dönüme ulaşmış ve buna paralel olarak rekoltesi de 200 bin tonun üzerinde gerçekleşmiştir.

Pamuk ekim alanı ve üretimini belirleyen temel gösterge dünya piyasalarındaki fiyat dalgalanmaları ve devlet desteklerinin miktarıdır. Dünya borsalarında pamuk fiyatlarının yükseldiği dönemlerde diğer ürünlere göre karlılığı arttığından ekim alanında ve üretimde

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

artışlar gözlenmektedir. Devlet desteklerinin gerek ürün bazında gerekse mazot gübre olarak artması da pamuk ekimini cazip hale getiren uygulamalardır.

Soya

Soya, aslında bir tropikal (sıcak ve nemli) bölge ürünüdür. Böyle olmakla birlikte, Akdeniz iklimi sahalarında da sulama yapıldığında kolayca yetiştirilir. Tohumların çimlenmesi devresinde, hava sıcaklığı 8°C düşük olmamalıdır. Yetiştirme devresi boyunca, sıcaklık ortalamaları 20 °C dolayında olmalıdır. Bu değer 26-28 °C çıkması halinde ise tarlaların sulanması gerekir. Yetiştirme devri boyunca, 2500-3000 °C sıcaklık ister. Topraklarda azot birikimi sağlaması gibi önemli bir avantaj nedeniyle, çok önemli bir münavebeli tarım ürünü olarak değerlendirilir (Doğanay ve Coşkun 2015).

Soya, Dünyada % 58'lik payla en fazla üretilen yağ bitkisi olup, yemeklik yağ üretiminin de % 30'u soya yağından oluşmaktadır. Bu nedenle yüzyılın mucize bitkisi olarak nitelendirilen soya, insan gıdası, hayvan yemi, endüstride ham madde olarak kullanımı ve toprağa kazandırdığı azot ile Dünya'da ekonomik olarak üretilen en önemli yağ ve protein bitkileri arasında yer almaktadır. Soya tohumları %18-22 oranında yağ ve % 40-48 oranında protein içermektedir. Soyanın Dünya tüketimindeki hızlı artışının nedeni, sadece insan sağlığına faydalı olması değil, aynı zamanda pek çok sanayinin hammaddesi olarak kullanılan bu ürünün içerdiği özellikler nedeniyle biyodizel hammaddesi olarak da kullanılıyor olmasıdır.

Soya tohumlarında % 36-40 protein, % 18-24 yağ, % 26 karbonhidrat ve % 18 madensel maddeler içeren insan ve hayvan beslenmesinde önemli bir yere sahiptir. Soya içerdiği besin maddeleri nedeniyle 250 den fazla değişik yerde kullanılmaktadır. Soyanın önemi dört ana başlıkta toplanmıştır. Gıda maddesi olarak, yem sanayiinde hayvan beslenmesinde, sanayi hammaddesi olarak ülke tarımına katkı sağlamaktadır.

Soya yazlık bir bitkidir. Yetiştirme süresi boyunca 2400-3600 °C sıcaklık toplamına ihtiyaç duyar. Yetiştirme süresi boyunca 500-700 mm su tüketmektedir. Soya ekilecek toprağın kumlu-tınlı, organik maddece zengin olması halinde, tohum verimi yüksek olmaktadır.

Tablo 8. Soya Ekim Alanı ve Üretim Yıllara Göre Değişimi (2002-2012)

TOPLAM	ADANA	MERSİN	OSMANİYE
--------	-------	--------	----------

YIL	Ekim Alanı (Dekar)	Üretim (Ton)	Ekim Alan (Dekar)	Üretim (Ton)	Ekim Alan (Dekar)	Üretim (Ton)	Ekim Alanı (Dekar)	Üretim (ton)
2002	204890	62063	137.460	43.286	11.430	3.076	56.000	15.701
2003	221340	70537	174.630	55.000	14.070	4.000	32.640	11.537
2004	103990	38707	55.930	23.527	17.400	5.041	30.660	10.139
2005	54130	18980	28.930	10.432	7.000	1.988	18.200	6.560
2006	89060	37472	51.060	23.946	19.700	6.965	18.300	6.561
2007	58420	21481	23.000	8.930	21.170	7.477	14.250	5.074
2008	67240	25492	32.090	12.220	21.600	8.127	13.550	5.145
2009	83260	30736	38.680	14.621	32.200	11.290	12.380	4.825
2010	202468	75942	157.508	60.034	35.250	12.363	9.710	3.545
2011	231222	89783	172.642	68.877	46.100	16.161	12.480	4.745
2012	272078	105723	198.802	75.922	55.450	23.368	17.601	6.365

Türkiye soya üretiminin tamamına yakını Çukurova'da Adana, Mersin ve Osmaniye illerinde gerçekleştirilir. Buğdayın yerine ikinci ürün olarak yetiştirilmesine 1980'li yıllarda itibaren başlanmıştır.

Sonuç ve Öneriler

Tarımda devlet desteği, tarımsal üretimin devamlılığı, üretici/çiftçinin kazancının artması ve üretimi teşvik konusunda önemli bir faktördür. Devletin tohum, gübre, mazot gibi çiftçinin temel ihtiyaç maddelerine sübvansiyon uygulaması, maliyetlerin azalmasına ve üretimin artmasına katkı sağlayacaktır.

İklim şartlarından kaynaklanan ve tarımsal verimi düşüren dolu, sel, don, kuraklık gibi doğal etmenler her zaman bir risk faktörü olarak varlığını sürdürmektedir. Tarım Bakanlığı afetlere karşı TARSİM başta olmak üzere ürünlerin sigorta yapılmasında teşvik edici uygulamalara ağırlık vermelidir.

Tarım havzaları destekleme modeline göre Türkiye Coğrafyası 30 havzaya ayrılmıştır. Bu havzalar belirlenirken daha çok coğrafi özellikler dikkate alınmış, havzada en iyi yetişebilecek ürünlere göre destekler verilmesi esasına dayandırılmıştır. Önceki uygulamalarda bir ürüne verilen destek fiyatı tüm ülkede aynı olurken, yeni modele göre her havzada her bir ürüne ayrı ayrı farklı miktarlarda destek verilmiştir. Bu uygulamada hedeflenen, iklim, toprak, yükselti vb. coğrafi şartlara en uygun ürün veya ürünleri tespit ederek üretim artışı yapmaktır. Bu sayede daha az masraf yapılarak, daha bol ve kaliteli ürün elde edilmesi amaçlanmaktadır.

Araştırma alanı olan Kıyı Akdeniz Havzası'nda 6 il yer almaktadır. Bunlar Adana, Antalya, Burdur, Hatay, Mersin ve Osmaniye'dir. Bu iller içinde tarım alanı en geniş olan Adana, en dar olanı ise Osmaniye'dir. Havzada toplam 14 ürüne destek verilmektedir.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresel İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Çalışma konusu olan ürünler ise ayçiçeği, buğday, mısır, pamuk ve soya. Bu ürünler içinde havzada ekim alanı en geniş olan ve en fazla üretilen ürün buğdaydır. Mısır, pamuk, ayçiçeği, en az ekim alanı ve üretimi yapılan soya yer almaktadır.

Ürünler içinde devlet desteği en fazla olan pamuktur. Ancak 2010 sonrası süreç incelendiğinde sırasıyla pamuk, soya, ayçiçeği, buğday ve mısır en fazla destek alan ürünlerdir.

Tarım havzaları destekleme modeline göre havzada desteklenen ürünler içinde yer alan soyanın tamamına yakını Adana, Mersin ve Osmaniye illerinde yetiştirilmektedir. 2010 yılından itibaren uygulanan bu modelle havzada soya üretiminin artırılması hedeflenmiştir. Soya, üretimi ihtiyacımızı karşılamayan, ithal ürünlerimizden biridir. Soya üretiminin artması, ithalatımızın azalması için önemlidir. Türkiye’de un ve makarna fabrikalarının ihtiyacın üzerinde kapasiteye sahip olması sebebiyle ihracata yönelik her yıl buğday ithalatı yapılmaktadır. Aynı şekilde tekstil sanayinin hammaddesi olan pamuk da en fazla ithalat yaptığımız ürünler arasındadır. Ayçiçeği, buğday, pamuk, mısır ve soya ithal ettiğimiz tarım ürünlerinin başında gelmektedir. Devlet teşviklerini arttırarak üretime katkı sağlamış ve ithalatı azaltmış oluruz.

Kaynakça

Atak, M. (2017). Buğday ve Türkiye buğday köy çeşitleri. *MKÜ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 2 (22), 71-88.

Çağlayan, T. (2004). *Osmanlı’dan günümüze tarım ve tarıma hizmet veren kurumların teşkilatlanma süreçleri*. Ankara: T.C. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Yayınları.

Doğanay, H., Coşkun, O. (2015). *Tarım coğrafyası (3. Baskı)*. Ankara: Pegem Akademi.

Doğan, H., Gürler, A. (2015). Türkiye tarım havzaları üretim ve destekleme modeli kapsamında Yeşilirmak Tarım Havzasında yetiştirilen tarım ürünlerinin arz duyarlılığı. *Yüzcüncü Yıl Üniversitesi Tarım Bilimleri Dergisi*, 25 (3), 231-243.

DPT (2000). *Devlet Planlama Teşkilatı sekizinci beş yıllık kalkınma planı, tarımsal politikalar ve yapısal düzenlemeler özel ihtisas komisyonu raporu*. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Sekizinci-Bes-Yillik-Kalkinma-Plani-Tarimsal-Politikalar-ve-Yapisal-Duzenlemeler-OIK-Raporu.pdf> adresinden edinilmiştir.

Kaya, Y. (2022). Ayçiçeği tarımı. *T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Trakya Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü*. <https://arastirma.tarimorman.gov.tr/ttae/Sayfalar/Detay.aspx?SayfaId=54> adresinden alınmıştır.

Oğuz, H., Öğüt, H., Gökdoğan, O. (2012). Türkiye tarım havzaları üretim ve destekleme modelinin biyodizel sektörüne etkisinin incelenmesi. *Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 2 (2, Ek: A), 77-84.

Tarım Kredi Teknoloji. (2022). Çiftçi Kayıt Sistemi Verisi. <https://www.tkteknoloji.com.tr/medya-merkezi/blog/> adresinden edinilmiştir.

Taşlıgil, N. (2010). *Türkiye ziraatının problemleri*. İstanbul: Çantay Kitabevi.

T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2013). *İklim Değişikliği 5. Ulusal Bildirimi*. <https://webdosya.csb.gov.tr/db/iklim/banner/banner595.pdf> adresinden edinilmiştir.

T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Adana İl Tarım ve Orman Müdürlüğü. (2022). Adana iline ait tarım verileri. <https://adana.tarimorman.gov.tr/> adresinden erişilmiştir.

T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü. (2022). Türkiye tarım havzaları üretim ve destekleme modeli kapsamında desteklenen ürünler. <https://www.tarimorman.gov.tr/BUGEM> adresinden edinilmiştir.

T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı (2022). *Tarımsal yatırımcı danışma ofisi Adana tarımsal yatırım rehberi* https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/TARYAT/Belgeler/il_yatirim_rehberleri/adana.pdf adresinden edinilmiştir.

TÜİK. (2022). Bitkisel üretim istatistikleri. <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?locale=tr> adresinden edilmiştir.

Ulusoy, S. (2003, Ocak). AB'ne adaylık sürecinde AB ve Türkiye tarım politikaları: öncelikler-farklılıklar-çelişkiler. *AB Genişleme Sürecinde Türkiye "Tarımsal ve Kırsal Politikalar" Sempozyumu*, Ankara.

Yüceer, S. E., Tan, S., Semerci, A. (2020). Türkiye'de 2000-2020 döneminde tarımsal destekleme politikalarının gelişiminin incelenmesi, *ÇOMÜ LJAR*, 1(2), 36-46.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

SIYASİ COĞRAFYA AÇISINDAN İNGİLİZ YAYILMACI SİYASETİNİN ORTADOĞU'NUN BİÇİMLENDİRİLMESİNDEKİ ROLÜ*

Ayşe YAŞAR**, Prof. Dr. Hamza AKENGİN***

Özet

Ortadoğu bölgesinin bugünkü siyasi coğrafyasının oluşmasında-şekillenmesinde önemli rol oynayan küresel güçlerden biri ve belki de en önemlisi İngiltere'dir. İngiltere en önemli sömürgeci olan Hindistan'a giden stratejik yolları kontrol altına almak için 19. yüzyıldan itibaren Ortadoğu'daki varlığını ve kontrolünü hissettirmeye başlamış, bu kontrolünü I. Dünya Savaşı ile birlikte bölgede iyiden iyiye artırmıştır. İngiltere özellikle 20. yüzyılda bölgedeki kontrolü vasıtasıyla Ortadoğu'nun bugünkü siyasi coğrafyasını; bölgedeki ülkelerin coğrafi sınırlarını, etnik kompozisyonlarını, ekonomik, toplumsal ve politik yapılarını şekillendirmiştir. Ortadoğu'nun eski düzeninin yıkılması, modern Ortadoğu bölgesinin siyasi görünümünün oluşturulması, bölgedeki devletlerin kurulması, yeni politik kimlikler oluşturulması ve bölgenin günümüze kadar uzanan sorunlarının temellerinin atılmasında İngiltere oldukça aktif bir rol oynamıştır. Bölgenin, bölgedeki siyasal yapıların ve toplumların bugünkü durumunun, yapısının, sorunlarının ve dinamiklerinin anlaşılması için İngiltere'nin bölgedeki yayılmacı, mandacı ve pragmatik siyaseti ve uygulamalarının mutlaka anlaşılması gerekmektedir. Bu araştırmanın amacı Ortadoğu'nun bugünkü siyasal coğrafya özelliklerinin şekillendirilmesinde en belirleyici faktör olan İngiliz yayılmacı-emperyalist politika ve uygulamalarının rolünü, bu çalışmada ele alınan ülkelerin coğrafi şartları dikkate alınarak siyasi coğrafya ve jeopolitik disiplinleri ışığında ortaya koymaktır. Araştırmada İngiltere'nin genel sömürgeci yaklaşım ve faaliyetlerine yer verilmekle birlikte esas olarak İngiltere'nin Ortadoğu'daki yayılmacı-sömürgeci faaliyetleri bölgede var olmaya başladığı 1800'lü yılların başından bölgeden çekildiği 20. yüzyıl sonlarına kadar incelenmiş; İngiltere'nin Ortadoğu'yu şekillendirirken uyguladığı genel hareket tarzı ve politikaları siyasi coğrafya ve jeopolitik disiplinleri ışığında analiz edilerek bugünkü duruma etki ve yansımaları ortaya konulmuştur. İngiltere'nin bölgedeki şekillendirici rolü genel hatları ile bilinmektedir. Bu çalışma; İngiltere'nin bölgedeki yayılmacı, mandacı, pragmatik siyaseti ve uygulamaları ile bunların günümüze yansımalarını coğrafi şartları dikkate alarak; siyasi coğrafya ve jeopolitik disiplinleri bağlamında inceleyen az sayıdaki çalışmadan biri olması bakımından önemlidir. Bu araştırma nitel araştırma yöntemlerinden literatür taraması ve doküman-içerik analizi

* Bu çalışma ikinci yazar danışmanlığında, birinci yazar tarafından hazırlanan "Ortadoğu Siyasi Coğrafyasının Şekillenmesinde İngiliz Yayılmacı Siyasetinin Rolü" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

**Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi, ayseyseyr@hotmail.com

***Marmara Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Coğrafya Bölümü, İstanbul. hakengin@marmara.edu.tr

yöntemlerine dayandırılmıştır. Doküman analizi ile elde edilen veriler siyasi coğrafya ve jeopolitik disiplinleri perspektifinde analiz edilerek İngiltere'nin bölgedeki yayılmacı-empyralist politikalarının bölgenin siyasi bakımdan şekillenmesi, bugünkü şeklinin ve özelliklerinin oluşması, bölgenin ve bölge ülkelerinin geçmişte ve bugün karşılaştığı uluslararası ve bölgesel sorunları üzerindeki etkileri ortaya konmuştur.

İngilizlerin Ortadoğu ülkelerindeki empyralist varlığı, uygulamaları ve politikaları bugün bölge ülkelerinin yaşadığı birçok sorunun temelini oluşturmaktadır. Bölgede günümüzde yaşanan her türlü darbe, çatışma ve ihtilafların yanı sıra siyasi, ekonomik ve idari sorunların kaynağı da İngilizlerin şekillendirdiği bölge siyasi coğrafya yapısının ihtiyaçları karşılayamamasıdır. Bölgedeki siyasi kültürün gerçek bir demokrasi gibi işlemesi, toplumsal ve bireysel eğitime önem verilmesi, işleyen ve üretken bir ekonomik sistemin temellerinin atılması, insan haklarının ve adaletin ön planda tutulduğu bir hukuk sisteminin kurulması gibi adımlar ve bölge dışındaki büyük güçlerden oluşan aktörlere güvenmek yerine bölgesel işbirliği ve koordinasyonun artırılması bölgenin siyasi coğrafyasının yeniden şekillendirilmesi için atılması gereken ilk adımlardır. Unutulmaması gereken temel ilke; bölgenin siyasal istikrar, adalet ve toplumsal-ekonomik refahının dış güçlere bel bağlayarak değil, kendi iç dinamiklerinden kaynaklarını alarak gerçekleştirebileceğidir.

Anahtar Kelimeler: İngiltere, Ortadoğu, Siyasi Coğrafya.

THE ROLE OF BRITISH EXPANSIONIST POLITICS IN SHAPING THE MIDDLE EAST IN TERMS OF POLITICAL GEOGRAPHY

Abstract

Britain is among the global powers playing an important role in the formation of the Middle East region, perhaps the most important one. To control the strategic routes to India, the most important British colony, Britain made its presence and control felt on the Middle East as of the 19th century and increased its control over the region along with the World War I. It has shaped the political geography of the Middle East, the geographical borders, ethnic compositions, and economic, social and political structures in the region, especially with its active role in regional politics in the 20th century. Britain was very active in the destruction of the old order of the Middle East, the creation of the political geography of the modern Middle East with new political identities, the establishment of states in the region, and the laying of the foundations of the problems of the region. To understand the current situation, problems and dynamics, the political structures and societies in the region, it is necessary to study the expansionist, mandate and pragmatic policies and practices of Britain. This research aims to put forward the role of British imperial expansion policies and practices by considering the geographical circumstances of the assessed countries, which is the most important determinant in shaping the political geography characteristics of the Middle East, in the light of political geography and geopolitical disciplines. In the research, along with the colonial approach and activities of Britain in general, the expansionist-colonial activities of Britain in the Middle East were examined from the beginning of the 1800s, when it began to exist in the region, to the end of the 20th century, when Britain withdrew from the region. The general manners and policies used while shaping the world were analyzed in the light of political

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresel İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

geography and geopolitical disciplines, and their effects and reflections on the current situation were revealed. Shaping role of the Britain is known in general terms. This research is among the few important studies that examine the shaping role of Britain within the region, its expansionist, mandate, pragmatic politics and practices upon taking current geographical reflections into consideration, in the context of political geography and geopolitical disciplines. This research is based on literature review and document-content analysis methods from qualitative research methods. The data were analyzed from the perspective of political geography and geopolitical disciplines, and the effects of the British imperial expansion policies in the region on the political shaping of the region, the formation of its current shape and characteristics, and the international and regional problems in the region have been revealed.

The political geography of the region created by the British in this way and its imperialist presence, practices, and policies in the Middle Eastern countries form the basis of many problems which are experienced by the countries of the region today. In addition to all kinds of coups, conflicts, and disputes in the region, the source of political, economic, and administrative problems is the fact that the political geography structure created by the British cannot meet the needs of the region. Steps such as having the political culture in the region work as a real democracy, giving importance to social and individual education, laying the foundations of a functioning and productive economic system, establishing a legal system in which human rights and justice are placed at the forefront, and increasing regional cooperation and coordination rather than relying on great-power actors outside the region are the first steps necessary to be taken towards reshaping the political geography of the region. It should be remembered that the region can achieve political stability, justice and socio-economic well-being not by relying on external forces, but by using its sources from its own internal dynamics.

Keywords: Britain, Middle East, Political Geography.

Giriş

Coğrafi Keşifler ile karakterize edilen ve kabaca 15 ile 17. yüzyıllar arasını kapsayan süreçte önce İspanya ve Portekiz, bunlardan bir süre sonra da Hollanda keşif ve sömürgecilikte ön plana çıkmış; ancak kısa bir süre sonra bu devletler İngiltere ve Fransa'nın sömürgecilik hareketlerinde ön plana çıkmasıyla gerilemeye başlamıştır. İspanya, Portekiz ve Hollanda ile karşılaştırıldığında sömürgecilik faaliyetlerine biraz daha geç başlayan İngiltere, kısa sayılabilecek bir zaman dilimi içerisinde dünyanın en büyük sömürge imparatorluğu olmayı başarmıştır. Öncelikle Amerika, Avustralya, Afrika ve Hindistan'da çok büyük sömürge toprakları elde eden İngilizler için özellikle Amerika'nın kaybedilmesinden sonra Hindistan'ın ve Ortadoğu'nun önemi artmıştır. Sanayi Devrimi ile büyük miktarlarda hammadde ve kalabalık pazarlara olan ihtiyacı artan İngiltere için Hindistan sömürgesi bu

bakımdan çok önemliydi. Ortadoğu ise İngiltere için Londra'dan Hindistan'a giden ve "İmparatorluk Yolu (Imperial Road)" olarak adlandırılan güzergâh üzerinde bulunan stratejik ve jeopolitik konumunun önemi sebebiyle 1800'lü yılların başından itibaren ön plana çıkmıştır. Rakiplerini Hindistan'dan ve ona ulaşan güzergâhlardan uzak tutmaya çalışan İngiltere, aynı zamanda Londra ile Hindistan arasındaki bağlantının da tamamen kendi kontrolü altında bulunması amacıyla 19. yüzyılın başlarından itibaren Ortadoğu'ya girmeye ve yerleşmeye başlamıştır. Bu amaçla İngiltere'nin izlediği metotlar 1800'lü yıllarda bölgede konsolosluklar açmak, yerel güçler ve liderlerle işbirlikleri yapmak, ticaret ve himâye antlaşmaları ile bölgedeki nüfuz alanını genişletmek şeklinde olmuştur. 19. yüzyıl boyunca bölgedeki etki alanını bu şekilde giderek genişletmesi ile başlayan süreç İngiltere'nin Birinci Dünya Savaşı'ndan itibaren bölgeye fiziki olarak yerleşmesine evrilmiş, böylece bu çalışmada açıklanacak olan İngiltere'nin Ortadoğu'nun siyasi coğrafyasını şekillendirme süreci adım adım gerçekleştirilmiştir.

20. yüzyıla kadar Ortadoğu'nun İngiltere açısından önemi bölgenin Hindistan yolu üzerinde stratejik bir kara ve deniz yolu olmasından, böylece kendisinin Hindistan güzergâhını elinde tutarken bir yandan da Fransa, Rusya gibi rakiplerini bu güzergâhtan uzak tutma stratejisinden kaynaklanmakta iken 20. yüzyıldan itibaren buna hem İngiliz donanmasının gemilerinde kömür yerine petrol kullanılmaya başlanması hem de aynı dönemde Ortadoğu'nun zengin petrol kaynaklarına ev sahipliği yaptığının anlaşılması da eklenmiştir. Dolayısıyla bölgenin İngiltere açısından önemi daha da artmıştır. Büyük Britanya İmparatorluğu'nun dünyanın dört bir yanındaki sömürgelerini, stratejik denizyolları hâkimiyetini, ticari çıkarlarını muhafaza etmesi yani imparatorluğun gücünün devamlılığının sağlanması ancak dünyanın en büyük donanması olan İngiliz donanmasının gücünün muhafaza edilmesi ile mümkündür. Bu amaçla İngiltere özellikle 19. yüzyılda Ortadoğu siyasi coğrafyası üzerinde yaptığı çeşitli hazırlık faaliyetleriyle bölgedeki varlığını zaten belli bir seviyeye getirdikten sonra Birinci Dünya Savaşı ile başlayan süreçte bölgeye fiili olarak yerleşmiştir. Bu kapsamda savaş yıllarında hem uluslararası hem de yerel aktörlerle çeşitli müzakere ve antlaşmalar yaparak İngiltere; Osmanlı'nın bölgeden çekilmek zorunda kalmasından itibaren bölgeyi kendi çıkarları doğrultusunda şekillendirmiştir. Bu şekillendirme süreci siyasi, toplumsal, coğrafi, ekonomik, idari vb. alanlarda sahanın yeniden biçimlendirilmesi şeklinde olmuştur.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Ortadoğu topraklarına fiili olarak yerleşen İngiltere bu biçimlendirme faaliyetini bölgedeki Irak, İran, Filistin, Mısır, Aden-Yemen, Basra Körfezi ve Körfez'deki şeyhliklerde varlığını fiilen devam ettirerek ve güçlendirerek gerçekleştirmiştir. Buna göre İngiltere Osmanlı idaresi altında var olmayan bir takım yeni devletler meydana getirmiş (Irak, Ürdün gibi), savaştan önce zaten işgal ettiği yerlerdeki faaliyetlerine hız vermiş (Mısır, Aden gibi), bölgenin çeşitli alanları üzerinde geleceğe dönük siyasi amaçları olan aktörlere (Yahudiler, Suudiler gibi) destek vermiş, sınırları net bir şekilde belli olmayan yerel aktörler arasındaki siyasi sınırların belirlenmesi (Suudi Arabistan-Kuveyt-Irak sınırları, Umman-Birleşik Arap Emirlikleri-Suudi Arabistan sınırları gibi) faaliyetlerini kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmiştir. Birinci ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki süreçte Ortadoğu'da manda ve himayesi altına aldığı topraklara gerekirse şekli bağımsızlık vermekle birlikte İngiltere; bu devletlerin ekonomi, dış politika, savunma gibi fiili bağımsızlık unsurlarını kendi idaresinde tutmaya ve imparatorluk çıkarlarına hizmet ettirmeye devam

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

etmiştir. Dolayısıyla söz konusu devletlerin yönetim biçimleri, ekonomik faaliyetleri, toplumsal grupların devlet ile ilişkileri ve bölge ülkelerinin birbirleri arasındaki ilişkiler gibi birçok özelliği İngilizler tarafından belirlenmiş ve şekillendirilmiştir. İkinci Dünya Savaşı'na giden süreçte ve sonrasında bölgedeki Arap milliyetçi hareketlerin etkisi ve İngiliz emperyal faaliyetlerine yönelik öfkenin dozunun yükselmesi, İngiltere'nin kendi içindeki siyasi ve ekonomik sorunları, ABD'nin yükselişi gibi nedenler Britanya İmparatorluğu'nun Ortadoğu'daki himayelerine bağımsızlık vermeye karar vermesine neden olmuştur. İki savaş arası dönemde zaten bağımsızlığını elde eden Irak, Mısır gibi devletlerin yanında savaş sonrasındaki süreçte Körfez devletlerine de resmi bağımsızlık verilmiştir. Böylece İngilizler 1971 yılına gelindiğinde Ortadoğu'dan çekilmiştir. Ancak bu çekilme ile İngiltere bölgedeki varlığından ve çıkarlarından tamamen vazgeçmiş değildir. İngiltere açısından bölgedeki fiziksel varlığı azaltmak, bu varlığın büyük kısmını ABD'ye devretmek; ancak ticari, siyasi ve stratejik çıkarları büyük oranda sürdürmeye devam etmek bundan sonraki sürecin özelliği olmuştur. Bölgedeki Batı çıkarlarını ve güvenliğini sağlama görevi ise ABD'ye devredilmiş, bölgede kurulan statükoyu bozmaya yönelik girişimlerde ise ABD ile ortak harekâtlara girişilmiştir.

Ortadoğu'nun bugünkü siyasi coğrafyasını; siyasal, ekonomik, idari, etnik ve diğer birçok sorunlarının temellerini anlayabilmek için İngiltere'nin bölgeyi nasıl ve ne şekilde biçimlendirdiğini anlamak önem arz etmektedir. Dolayısıyla bu çalışmanın amacı bölgenin başta fiziki ve beşerî coğrafya şartları ile ilişkilendirerek bugünkü siyasi coğrafyası ve yapısal özelliklerindeki İngiliz politika ve uygulamalarının etkisini ortaya koymaktır. İngiltere'nin dünyanın birçok yerinde siyasi yapılanmalardaki etkisi ana hatları ile bilinmektedir. Ancak Ortadoğu'nun siyasi yapılanması ve coğrafi şartlar arasındaki ilişki çok net olarak bilinmemektedir. Dolayısı ile bu çalışma ile İngiltere'nin Ortadoğu'daki geçmişini; bölgede izlediği politika ve stratejileri; bölgede oluşturduğu siyasi yapılanma ile coğrafi şartlar arasındaki ilişkiyi ve bunların bugünkü sorunlara olan etkisini; bugün bölgede meydana gelen önemli sorunlar, iç ve dış çatışmalar, anlaşmazlıklar, işlemeyen idari sistemler ve iktisadi yapılar gibi birçok sorunun temelini anlamak bakımından literatüre önemli bir katkı sağlanacağına inanılmaktadır. Ortadoğu siyasal coğrafyasının bugünkü şeklinin oluşturulmasında İngiltere'nin rolüne cevap arayan bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi ve betimsel analiz yöntemleri kullanılmış, içerik analizi ile ele alınan kaynaklar siyasi coğrafya ve jeopolitik disiplinleri perspektifinden yorumlanmıştır. Ortadoğu'nun bugünkü siyasi coğrafya özelliklerine İngilizlerin bıraktığı etkilere verilebilecek çok sayıda örnek olmasına rağmen bu çalışmada sınırlı sayıda örneklerle iktifa edilecektir.

Bulgular

Bu araştırmada İngiltere'nin Ortadoğu'ya girişi, Birinci Dünya Savaşı yılları ve sonrasında İngiltere'nin Ortadoğu'ya imparatorluğun çıkarlarına en yüksek seviyede hizmet edecek şekli vermesi, İkinci Dünya Savaşı yılları ve sonrasında İngiltere'nin bölgedeki nüfuzunu muhafaza etme çabaları ve bölgedeki hâkim küresel aktörün değişmesi başlıkları ele alınacak; söz konusu dönemlerdeki İngiliz faaliyetleri ve bu faaliyetlerin günümüze etkileri özellikle siyasi coğrafya ve jeopolitik disiplinleri perspektifinde analiz edilecektir.

İngiltere'nin Ortadoğu'ya Girişi

15. yüzyıl ile 17. yüzyıl arasındaki Coğrafi Keşişler sürecinde İspanya, Portekiz ve bunlara sonradan katılan Hollanda'nın başını çektiği sömürgeci faaliyetlere daha geç katılmış olsa da İngiltere kısa bir süre içinde önemli denizyolları, stratejik gzerghlar ve sömürge toprakları elde ederek rakiplerinin önüne geçmeyi başarmıştır. 16. yüzyıldan itibaren zaman içinde Amerika, Avustralya, Afrika ve Hindistan'da geniş sömürge toprakları elde etmeyi başaran İngiltere, özellikle 18. yüzyılın son çeyreğinde Amerika'daki kolonilerini kaybettikten sonra Hindistan sömürgesine daha fazla önem vermeye başlamıştır. İngiltere'de sanayinin gelişmeye başladığı döneme denk gelen bu süreçte, özellikle sanayinin bol miktardaki hammadde kaynakları ve kalabalık pazarlara duyduğu ihtiyaç İngiltere'nin Hindistan'daki yayılcılığını teşvik eden unsur olmuştur. 1763'teki Paris Antlaşması ile Fransa'yı Hindistan'ın sadece birkaç şehrinde faaliyete mecbur bırakarak bu tarihten itibaren Hindistan'daki üstünlüğünü kesinleştiren İngiltere (Gökkaya ve Yeşilbursa, 2008) için Hindistan sahip olduğu en değerli sömürge durumundaydı. Dolayısıyla hem çok eski tarihlerden beri Doğu Akdeniz'le ilgilenen Fransa (Viton, 1958) hem de yüzyıllar boyunca sıcak denizlere inme politikasını takip eden Rusya, Hindistan'ı ele geçirerek İngiltere'yi zor duruma düşürmek istemişlerdir. Bu amaçla Napolyon nderliğindeki Fransa, 1798'de Mısır'ı işgal ederek İngiltere'nin Hindistan yolu üzerindeki bu stratejik gzerghı ele geçirmek istemiştir (Arı, 2008). İngiltere buna izin vermeyerek Fransa'yı Mısır'dan çıkarmış, bu bölgenin ve özellikle de Kızıldeniz ile Mısır'ın Hindistan yolu üzerindeki stratejik önemini bir kez daha farkına varmıştır. Mısır'da güçlenen Mehmet Ali Paşa'nın isyanlarını bastırmak için Osmanlı Devleti'ne yardım etmesi karşılığında çeşitli antlaşmalar yapan Rusya da yine İngiltere'nin duruma müdahaleleri ile Ortadoğu'dan uzak tutulmak istenmiştir. Bu süreçte İngiltere bölgedeki stratejik noktaları ele geçirmeye ve buralardaki hâkim bölgesel ve yerel glerle antlaşmalar yapmaya başlamıştır. Bu amaçla hareket eden İngiltere, Hint Okyanusu'nda Kızıldeniz üzerinden yapılan ulaşım ve ticareti güvence altına almak için 1799 yılında Babülmendep Boğazı'nın ortasındaki Perim Adası'nı ele geçirmiş, fakat bu adanın birliklerin kalmasına müsait olmadığı anlaşılınca İngiliz birlikleri adadan çekilmiştir (Akalin, 2014). Ancak yine bu bölgede stratejik bir konuma sahip olan Aden'in önemli bir ikmal ss olacağına kanaat getiren İngiltere, 1802'de Aden'deki Lehic Sultanı Ahmed b. Abdülkerim ile ticaret ve dostluk antlaşması imzalayarak 1839'da Aden'e yerleşmiştir (Darkot, 1988). 1869'da Süveyş Kanalı'nın açılması ile Akdeniz'den Kızıldeniz ve Hint Okyanusu zerinden Hindistan'a ulaşmanın mümkün hale gelmesi (Akengin, 2019b) bölgenin önemini bir kat daha artırmıştır. İngiltere 1878'de Kıbrıs'ı, 1882'de Mısır'ı işgal ederek Hindistan yolu üzerindeki bu bölgede en stratejik mevki ve toprakları ele geçirmiştir. Neticede Ortadoğu'ya fiilen girmiş

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

olan İngiltere, Hindistan'a giden yolların bir kısmını böylece kontrol altında almıştır. Ayrıca, İngiltere'deki sanayinin üretim hacminin artması ile hem zengin hammadde kaynağı hem de pazar alanı olarak da Ortadoğu toprakları İngiltere için yeni anlamlar kazanmıştır. Örneğin İngiliz sanayisinin en önemli hammaddesi olan pamuk Mısır'ın işgali ile buradan temin edilmeye başlanmış, Mısır bir pamuk monokültürüne dönüştürülmüştür (Issawi, 1954).

Basra Körfezi ve çevresi de İngilizlerin Hindistan yolu için önemli bir güzergâh durumundaydı. Bunun en önemli nedeni Avrupa ile Hindistan arasındaki Ümit Burnu yolu yerine Dicle ve Şattularap nehirleri üzerinden ilerleyen güzergâhın daha az zaman ve daha az masraf anlamına gelmesiydi. 1639 yılında Basra'da bir şube açan İngiliz Doğu Hindistan Şirketi, Şattularap üzerinde gemi işletme imtiyazı da almıştı. Körfez'deki nüfuz alanını genişletmek isteyen İngiltere 1800'lü yılların başından itibaren bölgedeki nehirlerin buharlı gemilerin seyrine uygun olduğunun anlaşılmasından sonra faaliyetlerini Basra Körfezi'nin daha kuzeyindeki Bağdat'a kadar genişletmek için girişimlere başlamıştır (Kurt, 2006). İngiltere ayrıca Basra Körfezi üzerinden Hindistan yolunu kontrol edebilmek için 1820'lerden itibaren Körfez çevresindeki şeyhliklere olan ilgisini artırmış ve bu şeyhliklerin bazılarıyla gizli antlaşmalar yapmıştır (Akyıldız ve Kurşun, 2015). Bunun dışında Ortadoğu, sahip olduğu stratejik konum sebebiyle Hindistan ile İngiltere arasındaki posta teşkilatının güvenliği açısından da İngiltere için önemliydi. Desert-Mail Sahra Postası güvenliği, Doğu Hindistan Şirketi ve İngiltere'nin bölgedeki yerel güçlerle ilişkilerini geliştirip antlaşmalar yapmasının motivasyonlarından bir diğeri olmuştur (Özkaplan Yurdakul, 2018).

İngiltere ve Fransa arasındaki rekabet sahalarından biri de Ortadoğu olmuştur. İngiliz-Fransız rekabeti yüzyıllar öncesine kadar uzanan bir geçmişe sahip olmasına rağmen Sanayi Devrimi sonrasında yeni hammadde ve pazar arayışları bu iki sömürgeci güç arasındaki rekabeti daha da kızıştırmıştır. Fransa'nın 1798'de Mısır'ı işgal ederek İngiltere'nin Hindistan yolunu kesmeye çalışması ile Ortadoğu'nun İngiltere nezdindeki önemi daha da artmıştır. Dolayısıyla İngiltere'nin Hindistan ve Uzakdoğu sömürgelerine giden İstanbul ve Çanakkale Boğazları, Doğu Akdeniz, Mısır, Kızıldeniz, Irak, Basra Körfezi gibi ticari ve stratejik açıdan önemli kara ve deniz yolları; İngiltere'nin aynı zamanda Fransa ve Rusya gibi rakiplerine karşı koruması ve kontrolü altında tutması gereken alanlardı (Özkaplan Yurdakul, 2018). İngiltere ve Fransa arasındaki rekabet 1869'da Süveyş Kanalı'nın Fransa tarafından açılmasıyla bir kez daha gün yüzüne çıkmıştı. Aslında Süveyş'te bir kanal açılmasına karşı olan İngiltere kanalın açılmasından kısa bir süre sonra kanal hisselerinin bir kısmını satın almış, 1882 yılında da Mısır'ı işgal ederek bu bölgedeki ve kanal üzerindeki kontrolü tamamen ele geçirmiştir.

19. yüzyılın son çeyreğine kadar İngiltere, Osmanlı Devleti'nin siyasi birliğini korumaktan yana tavır almıştır. Ortadoğu'yu tamamen denetim altına almaya sıcak bakmamış ancak başka bir Avrupalı gücün de bölgede söz sahibi olmasını engellemeye çalışmıştır. Bu bağlamda İngiltere'nin 19. yüzyılda izlediği strateji, Ortadoğu ve Asya'daki sallanmakta olan yerli rejimleri Rus ve Fransız yayılcılığına karşı desteklemek olmuştur. İngiliz-Fransız

rekabetindeki gibi İngiliz-Rus rekabetinde galip gelmek de uzun dönemler boyunca İngiliz sivil ve askeri görevlilerinin temel hedeflerinden biri olmuştur. Özellikle Asya'daki Türkistan, İran, Hazar ötesi ve Afganistan; Rusların güneye inmek, İngilizlerin ise Rusya'yı Hindistan'dan uzak tutmak için giriştiği İngiliz-Rus mücadelesinin sahnesi olmuştur. "Büyük Oyun" adı verilen bu mücadelede İngilizlerin stratejisi Müslüman Asya'daki zayıf rejimleri, kuzeyde Asya'dan-batıda Mısır'dan gelen yol ile Rusya arasında bir tampon bölge oluşturacak şekilde desteklemek olmuştur. Batıda İstanbul ve Çanakkale Boğazları'ndan başlayan ve doğuda Ortadoğu'nun bir kısmı ile Afganistan'ı içine alacak şekilde Himalayalar'a kadar uzanan bu tampon bölge, İngiltere ve Rusya arasında dönem dönem sıcak ve soğuk savaflara ev sahipliği yapmıştır (Fromkin, 2018).

Fransa, İtalya ve daha sonra Almanya'nın da Osmanlı Devleti ile ekonomik ilişkiler geliştirmesi, bölgenin İngiltere ve Rusya'nın ekonomik çıkarları açısından bir satranç tahtasına dönüşmesine neden olmuştur. Bunlara ilaveten 19. yüzyılın son çeyreğinde İngiliz kamuoyunda yükselişe geçen Osmanlı karşıtlığı ve Osmanlı'nın Hristiyan dindashlarına yaptığına inandıkları "kötülükler" de eklendiğinde İngiltere, Osmanlı Devleti'ni korumak ve varlığını devam ettirmesinden yana tavır almaktan vazgeçmiştir. Sonuçta Osmanlı yönetimi Bismarck Almanya'sına yönelmek zorunda kalmıştır (Fromkin, 2018).

Özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı Devleti'nin iyice zayıf düşmesi ve Avrupalı devletlerin ekonomilerinin güçlenmesi ile Avrupalı devletler Osmanlı'ya karşı daha toleranssız bir politika izlemeye başlamıştı (Searight, 1969). Bunlara bir de İngiliz donanmasının 20. yüzyılın başlarından itibaren enerji kaynağı olarak kömürden petrole geçmesi ve Ortadoğu'nun petrol yönünden şanslı olduğunun yavaş yavaş anlaşılması da eklendiğinde artık İngiltere, Ortadoğu'nun önemli petrol alanları ve stratejik-jeopolitik önemi yüksek bölgelerini ele geçirme faaliyetlerine hız vermiştir. Çünkü yükselen uluslararası rekabetin yanı sıra ekonomisi, sanayisi ve donanma gücü gitgide daha çok petrole dayalı hale gelen İngiltere'nin kendi ülkesinde hiç petrol kaynağı yoktu. Petrol ihtiyacını dışarıdan karşılamak zorunda olan ve petrolün kömürden daha avantajlı olduğunu gören İngiltere, Ortadoğu'da yaptırdığı araştırmalar ile petrol yataklarının çoğunlukla Osmanlı Devleti'nin elinde bulunan Ortadoğu topraklarında olduğunu belirlemiştir. Bu dönemde ABD, Fransa, Almanya gibi devletler de Ortadoğu'nun petrol açısından önemini farkına varmış ve bu bölge Batılı ülkeler arasında güç mücadelelerine sahne olmuştur. Çünkü bu dönemden itibaren donanma dışındaki alanlarda da petrolün kullanımı artmıştı ve sanayi ülkeleri birçok alanda kömürden petrole geçiyordu. (Akkaya, 2016).

Almanya 1871'de siyasi birliğini sağlamış ve sanayisini geliştirmişti. İngiltere ise 19. yüzyılın ortasında dünya sanayi üretiminin yarısını karşılarken, 1870'te bu oran %32'ye düşmüştür. Özellikle kara içlerine kadar uzanabilen ve denizyoluna göre daha hızlı hareket edebilen Alman demiryollarının giderek gelişmesi onun Britanya İmparatorluğu'na karşı rekabet gücünü artırmış, İngiltere karşısında Rusya'nın yerini artık Almanya almaya başlamıştır. Alman İmparatorluğu'nun demiryolları ağı onları dünyanın en kuvvetli askeri gücü haline getirerek İngiltere'nin deniz gücü üstünlüğünü tehdit etmekteydi. İngiltere'nin bir diğer rakibi Rusya 1904-1905 yıllarında Japonya tarafından büyük bir yenilgiye uğratılmıştır. 1905'te St. Petersburg ve diğer kentlerdeki ayaklanmalar da Rusya'nın ve ordusunun artık eski gücünü kaybettiğini göstermiştir. Artan Alman tehdidini de göz önüne alarak İngiltere 1907 yılında Rusya ile bir antlaşma imzalamış, bu antlaşma ile İran biri

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

İngiliz, biri Rus ve biri de tarafsız olmak üzere üç nüfuz bölgesine ayrılarak iki ülke arasında bir uzlaşma sağlanmıştır. Dolayısıyla 1907 Antlaşması'yla İngiltere ile Rusya arasındaki "Büyük Oyun" sona ermiş, artık İngiltere'nin Osmanlı Devleti'ni Rusya'ya karşı korumak için bir nedeni kalmamıştır. Bu dönemde ayrıca Londra'daki bakanlar ile deniz aşırı ülkelerdeki İngiliz sömürge memurları, Osmanlı Devleti'nin çökeceği ve bir ya da birkaç Avrupalı gücün Osmanlı Devleti'nin parçalarını toplamak zorunda kalacağı, Ortadoğu'nun bağımsız olan kısımlarının Avrupa etkisi ve rehberliği altına gireceği konularında ortak düşüncelere sahiptiler (Fromkin, 2018).

İngiltere Hindistan'a giden stratejik yolu kontrol eden Mısır'ı doğrudan denetlemeye başlamasıyla Osmanlı Devleti'nin devamlılığını destekleyen politikadan vazgeçmiştir (Pamuk, 1987). Böylece Doğu sorunu adı verilen sorunu Osmanlı Devleti'nin parçalanması ve kendi aralarında paylaşılması ile çözüme ulaştırmaya yönelik başta İngiltere olmak üzere Fransa, Rusya gibi Batılı devletler bu politikalarını 19. yüzyılın sonlarından itibaren uygulamaya koymuştur. Böylece 19. yüzyıla gelindiğinde Avrupa merkantilizmi ile Ortadoğu ekonomileri ve toplumları arasında zaten mevcut olan iş ilişkileri ve ortaklıkları, kapitalist Avrupa tarafından askeri müdahaleyle Ortadoğu'nun işgaline dönüşmüştür (Rafeq, 2006). Bunlara bir de Avrupalı alacaklıların 1881 yılında borçları tahsil etmek için İngiltere ve Fransa önderliğinde kurmuş olduğu Düyun-u Umumiye İdaresi'nin Osmanlı Devleti üzerindeki iktisadi denetimini eklendiğinde, içinde bulunulan durum emperyalizmin en açık örneklerinden biri haline gelmiştir (Pamuk, 1987).

1900'lerin başındaki siyasi coğrafyaya bakıldığında dünyanın dörtte biri Britanya İmparatorluğu'na aitti ve Birinci Dünya Savaşı'ndan önce dünya Müslümanlarının yarısı bu sömürge topraklarında İngiliz kontrolü altında yaşıyordu. Bu bakımdan Osmanlı'nın elinde bulunan ve tüm Müslümanların lideri konumundaki Halifelik makamını ele geçirmek, Britanya İmparatorluğu'nun sömürgelerini elde tutmaya devam edebilmesi açısından çok önemlidir. Birinci Dünya Savaşı'nda Hindistan'daki İngiliz egemenliğini sarsmaya çalışan Almanya savaşı Avrupa dışına, özellikle Hindistan'ın kapısı durumundaki Ortadoğu'ya kaydırmaya ve taşımaya çalışmıştır (Ferguson, 2011). Bu dönemde Almanya müttefiki olan Osmanlı Devleti'nin elindeki Halifelik gücünden yararlanarak Hindistan ve Ortadoğu Müslümanlarını İngiltere'ye karşı harekete geçirmeye çalışırken, İngiltere de halifelik gücünün müttefiki Şerif Hüseyin'in nezdinde işbirliği yaptığı Arap kabilelere geçmesini temin etmeye çalışıyordu.

Bu dönemde Halifelik gibi Arap milliyetçiliği de İngiltere'nin Ortadoğu'daki nüfuzunu artırmak için kontrolü altına almaya çalıştığı bir konu olmuştur. Özellikle iletişim araçlarının yaygınlaşması ve gelişmesi, Arap edebiyatının yaygınlaşması, Arap seçkinleri arasında dile dayalı bir millileşme sürecinin başlaması ve sekülerleşme; aynı zamanda dine bir milli aidiyet olarak bağlılığın azalmasına ve dile dayalı yeni milli aidiyetler ve kimlikler oluşmasına neden olmuştur. Arap vilayetlerindeki daha önceki siyasi muhalefet grupları, 1911 yılından sonra Arap milliyetçisi gruplar haline almıştır (Karpas, 2015). Arap milliyetçiliği hareketinin bu

şekilde dönüşümünde Avrupalı devletlerin bu hareketleri kendi çıkarları doğrultusunda kontrol altına almaya ve yönlendirmeye dayalı girişimleri de etkili olmuştur.

19. yüzyılın son çeyreğinde Kıbrıs ve Mısır'ı işgal eden İngiltere Birinci Dünya Savaşı ile Osmanlı Devleti'nin Ortadoğu topraklarından en büyük payı almış; Irak, Ürdün, Arabistan, Filistin, İran ve Körfez Emirlikleri'nde kontrolü ve/veya yönlendirme gücünü ele geçirmiştir. İngiltere özellikle Basra Körfezi, Hürmüz Boğazı, Babülmendep Boğazı ve Süveyş Kanalı gibi Hindistan yolu üzerindeki önemli noktaları da kontrolü altına almıştır. Ada ülkesi olması sebebiyle jeopolitik olarak başından beri denizlerdeki ve önemli suyollarındaki hâkimiyeti ile donanmasına büyük önem veren İngiltere Birinci Dünya Savaşı'ndan itibaren Ortadoğu'dan amaçları doğrultusunda en iyi ve en verimli şekilde faydalanabilmek için bütün imkânlarını kullanmış, bu amaçlarına hizmet edecek siyasi coğrafya özelliklerini bölgede oluşturmuştur.

Beşi Amerikan, biri İngiliz ve biri İngiliz-Hollanda menşeli olmak üzere yedi petrol şirketi 1920'li yıllardan önce sadece petrolün üretimini değil aynı zamanda taşınması, dağıtımı ve pazarlanmasını da kontrol ediyordu (Sampson, 1975). Bunlardan British Petroleum-BP (önce Anglo-Persian Oil Company iken daha sonra adı British Petroleum olmuştur) ve Shell (Hollanda ile ortak) İngiltere'nin petrol şirketleriydi. Birinci Dünya Savaşı ile beraber İngiltere hem Ortadoğu'daki en büyük petrol rezervlerine sahip ülkeleri manda yönetimi altına almış hem de bölgedeki hâkim güç olarak petrol taşınmasında stratejik öneme sahip boğaz, kanal ve suyollarını ele geçirmiştir. İngiltere kendi himayesi veya kontrolü altında olan Irak, İran, Kuveyt, Bahreyn ve Körfez şeyhliklerindeki petrol imtiyazlarının büyük bir kısmı elde etmişti. Bu üstün konumunu İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarına yani 20. yüzyılın ortalarına kadar sürdüren İngiltere, uzun bir dönem boyunca Ortadoğu'nun ve onun petrol kaynakları ile stratejik güzergâhlarının hâkimi idi. Bu durum ayrıca İngiltere'nin Hindistan ve Uzakdoğu sömürgelerine giden yolun güvenliği (Özkaplan Yurdakul, 2018) ve Hindistan ile Basra arasındaki bölgenin ticari merkez olarak öneminin artması açısından da avantaj sağlıyordu.

Birinci Dünya Savaşı Yılları ve Sonrası: İngiltere'nin Ortadoğu'ya İmparatorluğun Çıkarlarına En Yüksek Seviyede Hizmet Edecek Şekli Vermesi

Almanya'nın siyasi, askeri, ekonomik, sınai bakımdan güçlenmesi Avrupa'daki güçler dengesinin Almanya lehine, dolayısıyla İngiltere aleyhine bozulmasına neden olmuştur. Ortadoğu'da güçlenen Almanya'nın emperyal hedefleri, donanma yani deniz gücü bakımından dünyanın en güçlü devleti olan İngiltere'nin bu üstünlüğünü ve emperyal faaliyetlerini tehdit etmeye başlamıştı. Alman rekabeti 1914 yılının Temmuz ayında başlayan Birinci Dünya savaşının en önemli sebeplerindendir. Bu bakımdan Almanya'nın Osmanlı Devleti ve Ortadoğu topraklarında güç kazanmasını engellemek, Hindistan'ın ve ona giden yollar üzerindeki Ortadoğu'nun, Süveyş ve Mısır'ın kontrolünün elde tutulması, denizlerdeki üstünlüğü muhafaza etmek, İngiliz donanmasının yakıt ihtiyacından dolayı petrol bakımından zengin olduğu düşünülen Ortadoğu toprakların kontrol altına alınması arzusu, dolayısıyla İngiliz sömürge imparatorluğunun devamını sağlamak İngiltere'nin bu savaş ile elde etmek istediği jeopolitik avantajlar ve hedeflerdir. İngiltere, Osmanlı Devleti'ni kendi savaş müttefikleri arasına kabul etmemiş, esas olarak Osmanlı Devleti'nin tarafsız kalmasını hedeflemiştir. Donanma Bakanı Churchill'in 1914 yılının Ağustos ayında Osmanlı İmparatorluğu'nun İngiltere'nin düşmanı safında yer almasının getirilerini işaret etmeye

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

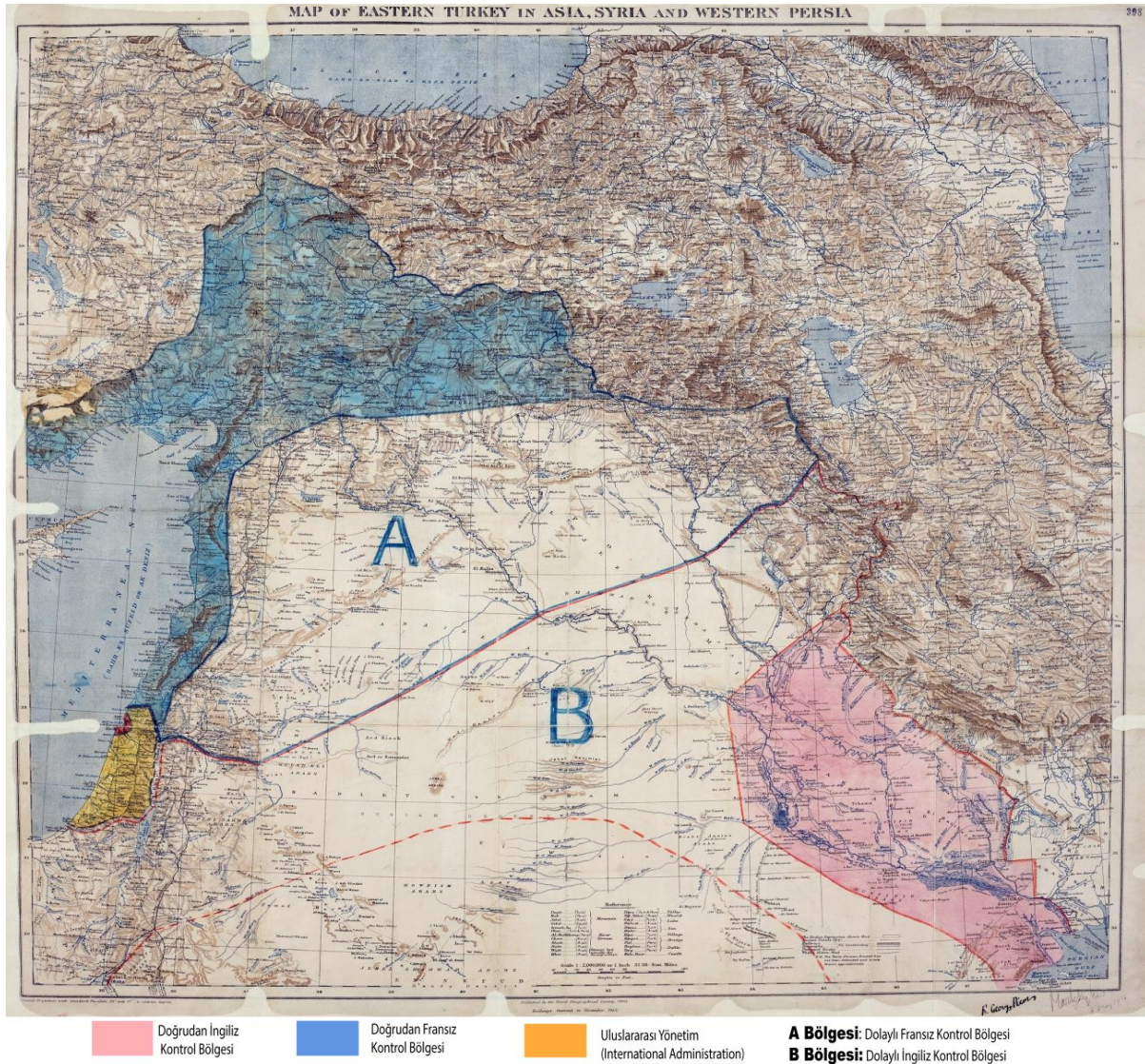
Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

başlaması ve İngiltere'nin Osmanlı Devleti'nin parçalanıp yapılacak barış antlaşmasıyla müttefikleri arasında dağıtılmasının yanına çekmek istediği aktörlere yem olarak kullanılması (Fromkin, 2018) yönündeki söylemleri, Osmanlı Devleti yöneticilerini giderek daha fazla olmak üzere Almanya safına itmiştir. Böylece 1914 yılı sonlarında Osmanlı Devleti Almanya ile müttefik olmuş, onun yanında savaşa girmiştir (Ahmad, 2020).

Ortadoğu ve Osmanlı Devleti toprakları üzerindeki sömürgeci-emperyalist amaçlı İngiltere-Almanya mücadelesi; savaş yıllarında bu topraklara kimin hâkim olacağını belirleyecek zorlu çarpışmalara neden olmuştur. Arap yarımadasında, Suriye'de, Süveyş'te, Filistin'de, Irak'ta ve Körfez'de gerçekleşen bu çarpışmalarda Osmanlı Devleti kuvvetlerinin Alman yardımıyla verdiği büyük mücadeleler sonucunda bazı bölgelerde başarı kazanılsa da bu başarı genel olarak bölgenin İngiliz hâkimiyetine girmesini engelleyememiştir. Savaşa giden süreçte Almanya'nın desteğiyle yapılan Bağdat Demiryolu Projesi, Osmanlı Devleti ve Ortadoğu üzerindeki Alman-İngiliz jeopolitik mücadelesinin somut bir örneğidir. Hatta bu mücadele çerçevesinde İngiltere söz konusu demiryolunun Basra ve Akabe'ye uzatılmasını engelleyerek kendi kontrol alanını muhafaza etmeyi bilmiştir. İngiltere bu demiryolunu ve demiryolu vasıtasıyla bölgede artan Osmanlı merkezi otoritesi ile Almanların askeri, ticari, siyasi vs. etkisini kendisine tehdit olarak kabul ediyordu. Bu süreçte İngiltere'nin Ortadoğu üzerindeki başlıca çıkarları; imparatorluğun kalbi olarak görülen Hindistan'a giden yolların hâkimiyet altına alınması, İngiliz donanmasının gücünün devamını sağlayacak petrol alanlarının kontrol altına alınması ve "Hasta Adam" olarak adlandırılan Osmanlı Devleti'nin beklenen dağılmasından sonra topraklarının nasıl paylaşılacağı ve ortaya çıkan parçaların ne olacağıdır (Kamrava, 2005).

Bu çerçevede önemli üç antlaşma, savaş yıllarında İngiltere'nin hedeflerine ulaşmasında ve bu hedefler doğrultusunda Ortadoğu'ya istediği biçimi vermesinde çok önemli rol oynamıştır. Bu antlaşma-deklarasyonlar: Şerif Hüseyin-McMahon yazışmaları ve Şerif Hüseyin'in İngilizlerle anlaşması, Sykes-Picot Antlaşması ve Balfour Deklarasyonu'dur. Bunlardan Sykes-Picot Antlaşması, her ne kadar sonradan birtakım değişikliklere uğrasa da genel olarak Ortadoğu'nun bugünkü siyasi görünümünün ana hatlarını belirleyen antlaşmadır (Akengin, 2019a). Bu antlaşmaya göre Mezopotamya'nın iki önemli vilayeti Bağdat ve Basra'yı içine alan Mezopotamya'nın güneyi yani bugünkü Kuveyt ve Irak toprakları, Arap yarımadasının kuzeydoğu kıyıları, Filistin'deki Hayfa ve Akra doğrudan İngiliz kontrolüne (kırmızı bölge); Güney Anadolu, Suriye kıyıları ve Lübnan doğrudan (mavi bölge), Musul'a kadar uzanan Suriye'nin iç kesimleri (A bölgesi) ise dolaylı Fransız kontrolüne bırakılıyordu (Harita 1) Kırmızı bölgeden batıya doğru, Arap yarımadasının kuzeyi ve bugünkü Ürdün toprakları olan Şeria Nehri'nin doğusu (B bölgesi) dolaylı İngiliz yönetim alanı olarak belirlenmiştir. Kahverengi bölgede ise İngiltere'nin kısa bir süre sonra kendi idaresi altına alacağı Filistin topraklarının uluslararası bir yönetim (international administration) altında olacağı kabul edilmiştir (www.unispal.un.org, t.y.)

Harita 1. Sykes-Picot Antlaşması ile İngilizler ve Fransızlar Arasında Üzerinde Anlaşmaya Varılan Kontrol ve Nüfuz Alanlarını Gösteren Harita* (www.unispal.un.org adresinden alınarak düzenlenmiştir)

*1910 ve 1915 tarihlerinde Royal Geography Society tarafından hazırlanan bu harita 1916'da Sykes ve Picot tarafından söz konusu antlaşmanın müzakerelerinde kullanılmıştır. Haritanın sağ alt köşesinde Sykes-Picot Antlaşması'nın mimarları François Georges-Picot ve Mark Sykes'in imzaları ve el yazısıyla yazılmış 8 Mayıs 1916 tarihi görülmektedir. Haritanın aslı bugün National Archives'de MPK 1/426 numaralı dosyada bulunmaktadır.

İngilizlerin Ortadoğu'yu tamamen kontrolü altına alma amaç ve faaliyetleri doğrultusunda işbirliğine gittiği aktörlerden bir diğeri olan Şerif Hüseyin hırs ve ideallerini gerçekleştirmek için Arap İsyanı'nı başlatmıştır. Dünyanın en büyük imparatorluğu olan Büyük Britanya'nın sömürge yönetimi (Hindistan gibi) altında yaşayan büyük miktardaki Müslüman halkın halifeye attıkları dini anlam ve önem sebebiyle halifenin yönlendirmesiyle İngiltere aleyhine kullanılabileceği gerçeği, halifelik bahsinin İngiltere açısından önemli olmasına neden olmuştur. Ayrıca uğruna mücadele edilen Ortadoğu topraklarında yaşayanların da büyük çoğunluğunun Müslüman olması sebebiyle, halifeliği elinde bulunduran gücün

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

bölgedeki halkı da kendi menfaatleri doğrultusunda yönlendirebileceği düşünülüyordu. Bu sebeple halifelik İngiltere'nin kontrolü altındaki Şerif Hüseyin'e geçmesi ve Arap İsyanı çift taraflı bir avantaj sağlıyor idi. Sonuç olarak İngilizler Şerif Hüseyin'i savaş yıllarında kendi amaçları doğrultusunda kullanmayı başarmıştır. Sonraki süreçte Şerif Hüseyin'e vaat ettiği toprakları vermese de oğulları Faysal ve Hüseyin'i Irak ve Ürdün'ün başına getirip kukla yönetimler kurarak İngiltere, Haşimî ailesi ile yeniden işbirliğine gitmiştir.

Dolayısıyla Sykes-Picot Antlaşması (1916), bundan kısa bir süre sonra İngiliz Dışişleri Bakanı Balfour tarafından ilan edilen Balfour Deklarasyonu (1917) ve Şerif Hüseyin liderliğindeki İngiliz destekli Arap İsyanı (1916-1918) ile Ortadoğu haritasının nüvesi İngilizler tarafından çizilmiştir. Yukarıda sayılan antlaşma, deklarasyon ve isyanlarla genel olarak tasarlanan Ortadoğu siyasi coğrafyası, savaştan sonraki süreçte bölgeye fiili olarak yerleşen İngiltere eliyle bazı değişiklikleri içerecek ve İngiliz çıkarlarını maksimum derecede sağlayacak şekilde biçimlendirilmiştir. O zamana kadar Ortadoğu'da dolaylı bir şekilde var olan kontrolünü fiili İngiliz kontrolü ve idaresine dönüştürmek için İngiltere'ye gereken fırsatı Birinci Dünya Savaşı vermiştir.

İngiltere, Ortadoğu'daki hâkimiyetinin kesinleştiği Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra manda, himaye ve kontrolü altına aldığı bölge ve ülkelerin yönetim ve örgütlenme biçimleri, ekonomik yapıları, toplumsal grupların devlet ile ilişkileri ve bölge ülkelerinin birbirleri arasındaki ilişki gibi birçok özelliğini büyük ölçüde belirlemiş ve uygulamaya koymuştur. Örnek olarak İngilizler Mısır, Irak, Ürdün gibi bölge devletlerinde yönetim şekli olarak Britanya İmparatorluğu'nun da yönetim şekli olan kraliyet rejimini belirlemiştir. Ortadoğu için herhangi bir karşılığı bulunmayan bu yönetim şekli günümüz Ortadoğu'suna damgasını vuran dikta rejimlerinin temellerini oluşturması bakımından önemlidir (Akengin ve Gürçay, 2014).

Körfez kıyısında bulunan şeyhlikleri kendi stratejilerine hizmet edecek şekilde kontrol altına alma planında İngilizler, öncelikle yerel şeyhlerle bir savunma antlaşması imzalayarak ve söz konusu şeyhliklere savunma ve koruma garantisi vererek bu toprakları kontrolü altına almıştır. Bunun devamındaki süreç ise ticari antlaşmalar yapma, konsolosluk-temsilcilik açma ve elçi bulundurma hakkı elde etme, söz konusu yerde ticari imtiyazlar elde etme, bir ileriki aşamada yapılan antlaşma ile söz konusu şeyhliğin İngiltere'nin izni olmadan herhangi bir dış güç ile antlaşma yapamamasını garantileme ve böylece fiilen yarı-koloni haline getirme, ülke içindeki meseleleri iyi analiz ederek iç meselelere siyasi, ekonomik ve gerekirse askeri müdahalede bulunma, çeşitli kolaylıklar ve maddi yardımlar sağlayarak söz konusu toprakları ve yönetimleri kendine bağımlı kılma ve sonunda o bölgeyi yutma şeklinde ilerlemiştir. "Trucial System" denilen bu sistem, Körfez kıyısındaki (Trucial Coast) çeşitli şeyhlikleri yukarıda sayıldığı şekilde aşama aşama kontrol altına alma süreci ile meydana getirilmiştir.

İngilizler yeri geldiğinde çıkarları doğrultusunda bölge ülkelerini başka ülkelerle nüfuz alanları şeklinde paylaşma yoluna da gitmiştir. Örneğin İran'ın nüfuz bölgelerine ayrılması 1907 Antlaşması ile İngiltere ve Rusya arasında yapılmıştır. Bu antlaşma ile İran'ın kuzeyi

Rusya'nın, güneyi İngiltere'nin nüfuz alanı, orta bölge ise tarafsız bölge (neutral sphere) olarak kararlaştırılmıştır (Fromkin, 2018). Dışarıdan bakıldığında siyasi olarak bağımsız bir ülke olan İran'ın İngiltere ve Rusya arasında nüfuz bölgelerine ayrılması, bu iki ülkenin yayılmacı-emperyalist politikalarının sınırsızlığını göstermesi bakımından da önemlidir. İran'ın paylaşılmasında İngiltere'nin özellikle ülkenin güneydoğusundaki Afganistan'a komşu bölgeleri kendi denetim bölgesi olarak belirlemesi, Rus yayılmacılığına karşı Hindistan'ı koruma ve çevreleme politikasının bir parçasıdır.

İngilizlerin Ortadoğu'ya bıraktığı miraslara bir örnek olarak Mısır'da ülke tarımının hem tamamen İngiltere'nin ihtiyacını gidermeye yönelik bir monokültüre dönüştürülmesi (Issawi, 1954), hem de tarım topraklarının büyük kısmının çok az sayıdaki zengin toprak sahiplerinin elinde toplanması İngilizlerin Mısır'da oluşturduğu çarpık düzenin bir devamı olarak bağımsızlık sonrasında da ülkenin önemli sorunlarından biri olmuştur. Çeşitli toprak reformları ile düzeltilmeye çalışılan bu durum Mısır'daki ekonomik hayatın temel sorunlarından biri olagelmıştır.

İngiliz kolonyalizminin bıraktığı başka bir etki de bölge siyasi hayatının bir özelliği haline gelen darbe geleneğidir. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Irak, İran gibi bölge ülkelerine fiilen yerleşen İngiltere, bu ülkelerdeki karar alma mekanizmalarında kendi aleyhine alınabilecek bir karar veya faaliyete karşı ülke içi siyaseti kendi çıkarları doğrultusunda şekillendirmek için darbeler yaptırma yoluna gitmiştir. Örneğin Irak'ta İngilizlerin çıkarlarına uygun davranmayan Bekir Sıtkı'nın 1937 darbesi ile devrilmesi ve öldürülmesiyle yerine İngiliz yanlısı Nuri el-Said geçirilmiştir. İran'da ise İngiliz petrol imtiyazları ve jeopolitik çıkarlarına ters düşen girişimlerden sonra Kaçarlar 1921 yılında Rıza Şah tarafından devrilmiş, 1941 yılında bu kez Rıza Şah İngiliz çıkarlarına aykırı davranması sebebiyle indirilerek yerine oğlu Muhammed Rıza Pehlevi geçirilmiştir. 1953 yılında İngiliz tahakkümü altındaki İran petrolünün millileştirilmesi amacı doğrultusunda hareket eden Musaddık'ın İngiliz ve Amerikan istihbarat servislerinin desteğiyle gerçekleştirilen darbeyle devrilmesi de bu duruma örnektir (Sarıkaya, 2012; Saikal, 1991). Dolayısıyla İngiltere, imparatorluk çıkarlarına hizmet etmeyen kişilerin iktidarda kalmasına izin vermemiştir.

İngilizler ayrıca bölgede kendi hâkimiyeti altındaki ülkelere yükselen tepki ve taleplere direnemeyerek söz konusu ülkelere şekli bağımsızlıklarını verse de stratejik çıkarları söz konusu olduğunda bu ülkeleri tekrar fiilen işgal etmek gibi radikal eylemlerde de bulunmuştur. İngiltere'nin 1941 yılında, 1930 Antlaşması'na uymamasını ileri sürerek Irak'ı işgal etmesi, İngiliz yayılmacı siyasetinin yöntemlerinden biri olarak imparatorluğun çıkarları söz konusu olduğunda ikili antlaşmaları da istediği şekilde yorumlayıp kullanmasına bir örnektir.

İngiltere her ne kadar Ortadoğu'yu siyasi bakımdan şekillendiren baş aktör olsa da İngilizlerin bölge ile ilgili politikaları çoğunlukla planlı ve önceden belirlenmiş değildi. İngilizlerin Hindistan hükümeti ile Ortadoğu'daki temsilcileri bölgedeki konular hakkında birbirlerinden farklı fikir ve öneriler ileri sürebiliyordu. Son kararı veren Londra'nın kararları ise ilgili bakanların ve çeşitli pozisyonlardaki görevlilerin olaylara bakış açısı ve eğilimlerinden etkileniyordu. Bu kararlar Kuveyt'in bağımsız mı olacağı, yoksa Irak'a bağlı mı olacağı gibi bölge siyasi yapılanmasını doğrudan şekillendiren kararlar da olabilmekteydi (Finnie, 1992).

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

İkinci Dünya Savaşı Yılları ve Sonrası: İngiltere'nin Bölgedeki Nüfuzunu Muhafaza Etme Çabaları ve Bölgedeki Hâkim Küresel Aktörün Değişmesi

İngiltere İkinci Dünya Savaşı yıllarında, daha önceden bağımsızlığını tanıdığı Irak, Mısır gibi devletleri işgal ederek bu ülkelere verdiği bağımsızlığın gerçek bir bağımsızlık olmadığını da göstermiştir. Bu dönemde İngilizlerin tamamen kontrol ve hâkimiyet altına aldığı Irak; İran'ın ve Doğu Akdeniz'in İngilizlerce askeri işgali için bir üs haline gelmiştir. 1945 yılının Mart ayında da Irak, Mısır, Ürdün, Lübnan, Suudi Arabistan, Suriye ve Yemen'i içerecek şekilde kurulan Arap Birliği (Arap Devletleri Ligi); bölgede İngiliz çıkarları doğrultusunda İngiliz yönlendirilmesi ile kurulan bir örgüt olmuştur. Arap Birliği dışarıdan bakıldığında Araplar ve Arap devletleri arasındaki birlik için meydana getirilmiş olsa da Arap milliyetçilerinden bazıları “Arap Birliği” oluşumunu Batı yanlısı Arap devletlerinin İngiltere'nin de etkisi altındaki bir ittifakı olarak kabul etmişlerdir (Metz, 1988).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında İngiltere, imparatorluğun Ortadoğu bölgesindeki çıkarlarını korumaya çalışırken aynı zamanda diğer Batılı güçlerden gelecek potansiyel rekabetten endişe duymuştur. ABD ise İkinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası arenada çok önemli bir aktör durumuna gelmiştir. İngiltere bir yandan ABD ve diğer dünya güçleri ile çalışmaya istekliyken diğer yandan Ortadoğu'daki baskın üstünlüğünü kaybetmek istememiştir. Bu dönemde İngilizler ABD ile çalıştıkları için memnundu. Ancak hem ekonomik hem de askeri sektörlerdeki nüfuzlarını artırmaya dönük rekabet nedeniyle aralarındaki ortaklık sınırlı düzeydeydi. Sonuçta İkinci Dünya Savaşı sonrasında Britanya İmparatorluğu eski gücünü giderek kaybetse de imparatorluğun bu aşırı yayılmasını korumaya çalıştığı da görülmektedir (Alburaas, 2008).

Bu dönemde İngilizlerin aksine yeni bir aktör olarak ortaya çıkan ABD, ekonomik ve siyasi gücünün de etkisiyle Ortadoğu'da da ön plana çıkıyordu. Emperyalist, sömürgeci, işgalci vs. olarak tanımlanan İngiltere'nin tersine ABD temiz bir geçmişe sahipti. Bu dönemde imtiyaz sahibi İngiliz petrol şirketlerinin giderek artan petrol üretimleri karşılığında elde ettikleri kârdan hak ettikleri oranda pay alamadıklarını düşünen ve bundan rahatsız olan İngiliz kontrolü altındaki bölge devletleri birer birer ABD etkisi altına girmiştir. Bölgedeki İngiliz nüfuzunun azalıp ABD nüfuzunun artmasında İngiltere'nin giderek azalan emperyal, ekonomik, askeri, siyasi gücü ve iç sorunlarıyla ilgilenmek durumunda kalması yanında, ABD'nin giderek dünyanın en büyük gücü olma konumunu Britanya İmparatorluğu'ndan alacak güce ulaşması da etkili olmuştur. Buna ilaveten ABD'li büyük petrol şirketleri de bölgedeki varlığını ve petrol imtiyaz alanlarını giderek artırmıştır. Britanya İmparatorluğu'nun ise İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bölgedeki petrol kaynakları üzerindeki gücü giderek azalmıştır. Bunun farkında olan İngiltere yukarıda sayılan diğer tüm faktörlerin de etkisiyle bir nevi bölgedeki gücünün büyük bir kısmının ABD'ye aktarılmasına izin vermiş, böylece bölgede egemen aktör değişimi gerçekleştirilmiştir. Ancak İngilizler yine de bölgede kendileri için çok önemli olan çıkar kapılarını bırakmak istememiştir. Süveyş Krizi'nden sonraki süreçte ise İngiltere artık uluslararası arenadaki girişimleri ve

operasyonları için ABD'den destek ve/veya onay alma pozisyonuna geçmiştir. İngiltere Ortadoğu'daki kalelerinden çekilirken, Soğuk Savaş döneminde Batı bloğunun önemli güçlerinden biri olarak Rus etkisini Avrupa'dan uzak tutmaya da çalışmıştır. Dağılmakta olan imparatorluğun eski ihtişamı ve gücünü muhafaza etmek için kurulan İngiliz Milletler Topluluğu (Commonwealth) ise kendinden bekleneni verememiştir (Black, 2010).

1947 yılında Hindistan ve Pakistan'ın bağımsızlığını tanımak zorunda kalan imparatorluk, bundan sonraki süreçte de sömürge topraklarının büyük bir kısmından çekilmiştir. 1956 yılındaki Süveyş Krizi ile Hindistan'ın kaybedilmesinden sonra da imparatorluğun varlığını sürdürdüğüne olan inanç zayıflayarak İngiliz hükümetinin politikasının değişmesine neden olmuştur. Sonuçta 1971 yılında İngiltere Ortadoğu'daki son kalelerinden, Körfez'den ve Körfez şeyhliklerinden çekilmiştir. Tüm bunlara rağmen İngilizlerin 20. yüzyılın ortaları ve sonrasında Ortadoğu'dan çekilişini tam anlamıyla bir çekilme olarak kabul etmek de doğru değildir. İngilizler bölge ülkelerine resmi olarak bağımsızlıklarını verse de söz konusu birçok ülke idaresinde, güvenlik ve askeri alanda İngiliz danışmanları ve askerleri görev yapmaya devam etmiş, petrol kaynaklarının işletilmesi konusundaki imtiyazlar da belli oranda muhafaza edilmiştir. 20. yüzyılın ortalarından itibaren Ortadoğu'daki hâkimiyet alanlarından çekilen, 1960 ve 1970'li yıllarda Süveyş'in doğusundaki üslerini ve garnizonlarını boşaltmaya karar vererek yerini ABD'ye devreden İngiltere, 1990'lı yıllarda bölgedeki çeşitli olaylara müdahale eden ABD liderliğindeki koalisyonun bir parçası olarak Ortadoğu'ya geri dönmüştür (Black, 2019). Ancak son yıllarda bölgedeki etkisini yeniden artırmaya yönelik politikaları ile dikkat çeken İngiltere'nin bu girişimleri, özellikle ABD'nin Ortadoğu'nun bazı kısımlarından çekilmeye dönük söylem ve girişimlerinde onun yerinin yeniden İngiltere tarafından doldurulacağı öngörüsünün oluşmasına neden olmaktadır.

Sonuç ve Tartışma

15 ve 16. yüzyıllardan itibaren emperyalist politikalar çerçevesinde dünyada deniz aşırı yayılmacılaşma girişen İngiltere, bu yayılmacı politikasını 18. yüzyıl sonu ve 19. yüzyıl başlarından itibaren Ortadoğu'yu da içine alacak şekilde genişletmiştir. 19. yüzyılın son çeyreğine kadar Osmanlı Devleti'nin siyasi varlığını ve toprak bütünlüğünü koruma stratejisini izleyerek Rusya, Fransa gibi ezeli rakipleri ile Hindistan sömürgesi arasında bir tampon bölgenin desteklenmesi politikasını uygulayan İngiltere; bu tarihten sonra Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü koruma stratejisinden vazgeçmiştir. Birinci Dünya Savaşı yıllarından önce zaten bölgeye fiili olarak girmiş olan ve savaş bittikten sonra Ortadoğu'daki varlığını pekiştirerek buraya iyice yerleşen İngiltere; burada Irak, İran, Filistin, Mısır, Aden-Yemen, Basra Körfezi ve Körfez'deki şeyhlikler üzerindeki kontrolünü güçlendirmiştir. Bundan sonraki süreçte manda ve himayesi altına aldığı bölge ülkelerini kendi siyasi, askeri, ekonomik ve stratejik çıkarları çerçevesinde idare etmiştir. İngiltere; Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki süreçte bu ülkelere gerekirse şekli bağımsızlık vermekle beraber bu devletlerin ekonomi, dış politika, savunma gibi fiili bağımsızlık unsurlarını kendi yönetiminde tutmaya devam etmiştir. Böylece İngiliz emperyal çıkarları doğrultusunda bölgeden faydalanmaya devam etmiştir. Bu dönemde söz konusu ülkelerin yönetim biçimlerinden ekonomik faaliyetlerine, toplumsal grupların devlet ile ilişkilerinden bölge ülkelerinin birbirleri arasındaki ilişkiye kadar birçok özelliği İngilizler tarafından şekillendirilmiştir.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Ortadoğu siyasi coğrafyasına bugünkü şeklini veren en önemli antlaşma ve müzakereler ise yine İngiliz eliyle yapılmış Şerif Hüseyin-McMahon yazışmaları ve Şerif Hüseyin'in İngilizlerle anlaşması, Sykes-Picot Antlaşması ve Balfour Deklarasyonu'dur. Bu şekilde İngilizler eliyle oluşturulan bölge siyasi yapılanması ile İngiltere'nin manda ve himâyesine aldığı ya da yönlendirme gücünü elde ettiği Ortadoğu ülkelerindeki emperyalist varlığı ve uygulamaları, bugün bölgedeki sorunların birçoğunun temellerini atmıştır. Örneğin bu sorunlardan biri İngiliz himayesi altındaki Mısır'da ülke tarımının neredeyse tamamen İngiliz sanayisinin ihtiyacını gidermeye yönelik bir monokültüre dönüştürülmesi ve tarım topraklarının büyük kısmının çok az sayıdaki zengin toprak sahiplerinin elinde toplanması ile oluşturulan mülkiyet sistemidir. Söz konusu düzen bağımsızlık sonrasında da Mısır'ın önemli sorunlarından biri olmaya devam etmiştir. İngilizlerin Ortadoğu siyasi kültürüne bıraktığı sorunlardan bir diğeri de darbe geleneğidir. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Irak, İran gibi bölge ülkelerine fiilen yerleşen İngiltere; bu ülkelerde kendi çıkarlarına aykırı olabilecek herhangi bir durumu engellemek istediğinde darbelerle başvurarak ülke içi siyaseti kendi çıkarları doğrultusunda dizayn etmiştir. Uyguladığı bu yöntemler ile İngiltere, bölgeye ardı arkası kesilmeyen bir darbeler geleneğini miras bırakmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllarda Britanya İmparatorluğu bir yandan eski gücünü giderek kaybediyor, diğer yandan da kendi ülkesindeki siyasi ve ekonomik sorunlarla mücadele etmek zorunda kalıyordu. ABD ise bu dönemde Ortadoğu'da geçmişi temiz bir aktör olarak ön plana çıkıyordu. Bunun dışında bölgede İngiliz emperyalizmine karşı yükselen tepkiler de söz konusuydu. Bu sebeplerle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllarda bölge ülkelerinin bağımsızlıklarını birer birer tanıyarak bölgedeki kontrol alanlarından çekilen İngiltere, bölgedeki askeri-siyasi üstünlüğünü ve varlığını ABD'ye devretmiştir. Ancak İngiltere'nin Ortadoğu'dan çekilişini, bölgedeki çıkar alanları ve konularını da içerecek şekilde tam anlamıyla gerçek bir çekilme olarak kabul etmek gerçeği yansıtmayacaktır. İngilizler bölge ülkelerine resmi olarak bağımsızlık verse de bölgesel konularda ve bölgedeki birçok devletin idaresinde etkili olmaya devam etmiş, petrol imtiyaz alanlarının birçoğunu da korumuştur. Bölgedeki baş aktör olma rolünü ise ABD'ye bırakan İngiltere'nin son yıllarda bölgedeki etkisini yeniden arttırmaya yönelik politikaları dikkati çekmektedir.

Ortadoğu'da bugün devam eden sorunlar, tam anlamıyla bir ulus-devlet olamama, iktidar meşruiyet sorunları, halk isyanları, çarpık iktisadi-askeri-siyasi yapılar ile baskı ve şiddete dayalı otoriter rejimler; İngiliz eliyle şekillendirilen sınırların ve suni devlet yapılarının sahadaki gerçekliklerden ve ihtiyaçlardan uzak olarak oluşturulduğunu gözler önüne sermektedir. Kısacası bugün bir bütün olarak bölgedeki ülke içi sistemlerin işlemez hale gelişi ve bölgesel sorunların süregelen hale gelmesindeki temel neden, kanaatimizce İngiliz eliyle oluşturulan bölgenin siyasi coğrafya özelliklerinin sahadaki gerçekliklerden uzaklığıdır. Ancak bölgenin ve belge devletlerinin sahadaki gerçekliklere uygun olarak yeniden şekillendirilmesi ve yapılandırılması da bir o kadar zordur ve uzun zaman alacaktır. Bunun

için öncelikle bölgedeki devlet yapılarının gerçek bir demokrasi hüviyeti kazanması, bireysel ve toplumsal eğitime önem verilmesi, işleyen ve üretici bir ekonomik sistemin temellerinin atılması, adaletin ve insan haklarının referans alındığı bir hukuk sisteminin oluşturulması gerekmektedir. Ayrıca bölgesel ve ülke içi sorunlarda büyük güçlerden oluşan uluslararası aktörlere bel bağlamaktan ziyade bölgesel işbirliği ve koordinasyonun artırılması gerekmektedir. Bölge, siyasi coğrafya özelliklerini kendi ihtiyaçları ve yararları doğrultusunda yeni baştan şekillendirmeyi, ancak kendi iç dinamiklerinden kaynaklarını alarak gerçekleştirebilecektir.

Kaynaklar

- Ahmad, Feroz. (2020). *Jön Türkler: Osmanlı İmparatorluğu'nu kurtarma mücadelesi 1914-1918*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Akalın, D. (2014). Aden'in işgali ve işgalden sonra Osmanlı Devleti'nin Kızıldeniz'de aldığı tedbirler. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 29 (2), 357-404.
- Akengin, H., Gürçay, H. K. (2014). Coğrafya, demokrasi ve yönetim sorunu üzerine bir bölgesel değerlendirme: Ortadoğu ve Kuzey Afrika örneği. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (33), 19-40.
- Akengin, H. (2019a). *Siyasi coğrafya insan ve mekân yönetimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Akengin, H. (2019b). Siyasi coğrafya, jeopolitik ve Ortadoğu jeopolitiği üzerine bir değerlendirme. Üçışık Erbilin, S. & Şahin, G. (Ed.), *Beşeri ve İktisadi Coğrafya Araştırmaları: Profesör Doktor Nuran Taşlıgil'e Armağan*, içinde (ss. 219-234). İstanbul: Eski Babil Yayınları.
- Akkaya, A. (2016). *Geçmişden günümüze Orta Doğu'da petrol savaşları ve devlet sistemlerine etkileri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Akyıldız, A., Kurşun, Z. (2015). *Osmanlı Arap coğrafyası ve Avrupa emperyalizmi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Alburaas, T. M. (2008). *The Anglo-Iraqi relationship between 1945 and 1948*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). University of North Texas, Texas. <https://digital.library.unt.edu/ark:/67531/metadc9802/> adresinden edinilmiştir.
- Arı, Tayyar. (2008). *Geçmişten Günümüze Ortadoğu* (4.Baskı). Bursa: MKM Yayıncılık.
- Black, J. (2019). *Kısa İngiltere tarihi* (4. Baskı). İstanbul: Say Yayınları.
- Darkot, B. (1988). Aden. *TDV İslam Ansiklopedisi (DİA)* içinde. (Cilt.1, ss. 135-137). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Ferguson, N. (2011). *İmparatorluk, Britanya'nın modern dünyayı biçimlendirışı*. (N. Elhüseyni, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/TÜRKİYE

- Finnie, D. H. (1992). *Shifting lines in the sand: Kuwait's elusive frontier with Iraq*. Cambridge: Harvard University Press.
- Fromkin, D. (2018). *Barişa son veren barış (7. Baskı)*. (M. Harmancı, Çev.). İstanbul: Epsilon.
- Gökkaya, K., Yeşilbursa, C. C. (2008). *Yeni ve Yakınçağ tarihi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Issawi, C. (1954). *Egypt at mid-century: an economic survey*. New York: Oxford University Press.
- Kamrava, M. (2005). *The modern Middle East: a political history since the First World War*. California: University of California Press.
- Karpat, K. H. (2015). *Ortadoğu'da millet, milliyet, milliyetçilik (3. Baskı)*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kurt, B. (2006). *Ortadoğu'da bir istikrarsızlık unsuru: Şattü'l-Arap sorunu*. (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Metz, H. C. (Ed.). (1988). *Iraq: a country study*. Washington: GPO for the Library of Congress.
- Özkaplan Yurdakul, N. (2018). *İngiltere Ortadoğu'ya nasıl girdi?*. İstanbul: Kronik Kitap.
- Pamuk, Ş. (1987). *The Ottoman empire and European capitalism 1820-1913*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rafeq, A. (2006). A different balance of power Europe and the Middle East in the eighteenth and nineteenth centuries. Choueiri, Y. M. (Ed.), *A companion to the history of the Middle East*, in (pp. 229-247). Oxford: Blackwell Publishing.
- Saikal, A. (1991). Iranian foreign policy. Avery, P. Hambly, G. R. G. & Melville, C. (Eds.). *The Cambridge history of Iran (Vol. 7)*, in (426-456). Cambridge: Cambridge University Press.
- Sampson, A. (1975). *The seven sisters (2nd ed.)*. New York: The Viking Press.
- Sarıkaya, Y. (2012). *Geçmişten günümüze İran: tarih, siyaset, toplum ve kültür*. Ankara: TASAV Dış Politika Araştırmaları Merkezi. <https://www.tasav.org/gecmisten-gunumuze-iran-tarih-siyaset-toplum-ve-kultur.html> adresinden edinilmiştir.
- Searight, S. (1969). *The British in the Middle East (1st ed.)*. Hertfordshire: Weidenfeld & Nicolson.

UN Palestinian Rights Committee (t.y.). Sykes-Picot Agreement Text.
<https://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/232358BACBEB7B55852571100078477C>
adresinden edinilmiştir.

Viton, A. (1958). *British interests in the Mediterranean and Middle East*. London, New York, Toronto: Oxford University.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

ALTINCI YOK OLUŞ EŞİĞİNDE ÇEVRESEL BİLİNCİN (FARKINDALIĞIN) DÖRT DÜZEYİNE GENEL BİR BAKIŞ

Prof.Dr. Ali Ekber GÜLERSOY*

Özet

Slavoj Žižek'in söylemiyle "Altıncı Yok Oluş (Antroposen)" sürecinin eşikteki insanlık, 20. yüzyılın ortalarından itibaren çevre sorunlarını ve sonuçlarını bilimsel bir düzlemde tartışmaya başlamıştır. Böylesi bir ortamda çevre eğitimi ve bilinci (farkındalığı) giderek önem kazanmıştır. Bu kapsamda bildiride çevresel bilincin (farkındalığın) dört düzeyinin irdelenmesi ve bütüncül (holistik) bakış açısıyla bazı önerilerde bulunulması amaçlanmıştır. Araştırmada doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Çevresel bilincin (farkındalığın) dört düzeyi: Birinci bilinç düzeyi (kirlenme ve çevresel bozulma), İkinci bilinç düzeyi (aşırı tüketim, aşırı nüfus), Üçüncü bilinç düzeyi (uzaygemisi dünya) ve Dördüncü bilinç düzeyidir (sürdürülebilir dünya). İnsan-merkezli bakış açısını yansıtan Birinci bilinç düzeyinde (kirlenme ve çevresel bozulma) çevresel sorunlar esas olarak, insan sağlığı ve iyiliğini tehdit eden kirlenme sorunları olarak görülmektedir. İkinci bilinç düzeyi (aşırı tüketim, aşırı nüfus) de insan-merkezli bakış açısını yansıtmaktadır. Bu bilinç düzeyinde kirlenme, çevresel bozulma ve kaynakların azalmasının sebepleri, yoksul ülkelerdeki aşırı nüfus ve zengin ülkelerdeki aşırı tüketimin bir birleşimi şeklinde değerlendirilmektedir. Üçüncü bilinç düzeyi (uzaygemisi dünya) de insan-merkezli bakış açısına göre şekillenmiştir. Bu bilinç düzeyinde hedef, doğaya aşırı yüklenmeyi önlemek için nüfus artışını, kirlenmeyi ve kaynak tüketimini kontrol altına almak amacıyla teknoloji ve var olan ekonomik ve politik sistemlerden yararlanmaktır. Dördüncü bilinç düzeyi (sürdürülebilir dünya) ise önceki üç bilinç düzeyinin dünyayı gereksinimlerimize göre biçimlendiren insan-merkezli bakış açılarına karşın dünya-merkezli ya da yaşam-merkezli bir paradigmaya sahiptir. Görüldüğü gibi çevre bilincine bakış açıları farklılık gösterebilmektedir. Bu çerçevede çevresel bilincin oluşturulabilmesi adına antroposentrik (insan-merkezli) veya ekosentrik (çevre-merkezli) temellerden ziyade SEVA (Regeneration in Service to Life: Hayata Hizmet için Rejenerasyon) olarak adlandırılan ve insanlığın gezegenin canlı sistemlerini sevgi, özenle kucakladığı yenileyici bir dünya görüşü dikkat çekmektedir. SEVA (Beşinci bilinç düzeyi,) ekolojik sistemlerin içsel bağlantılılığının ve karşılıklı bağımlılıklarının bir parçası olduğumuzu fark ederek EGO'dan uzaklaşmakla başlar ve yenileyici sürdürülebilirlik için gerekli bir rolü benimsememizle devam eder. Çevresel bilinç düzeyinin yükselmesi dünya vatandaşı olmakla mümkündür. Bu çerçevede Miller tarafından önerilen ve tarafımızca bazı düzenlemeler yapılan, dünyayı sürdürecektir, on iki eylem biz coğrafyacılar, çevrebilimciler, eğitimciler ve eğitimci adayları açısından bir

* Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, İzmir.
gulersoy74@gmail.com

rehber vazifesi görebilecektir. Bu 12 eylem şu şekildedir: 1. Dünyanın işleyiş biçimine yönelik düşüncenizi gözden geçirin ve yakın çevrenize duyarlılık gösterin, 2. Eğitimin amacının yaşama saygı olduğu gerçeğinden hareketle ekolojik açıdan bilgilenin, 3. Doğayı anlamaya ve tanımaya çalışın ve onunla duygusal bağ kurun, 4. Kaynak tüketimini ve atık ile kirlenme üretimin azaltarak daha sade bir yaşam şekli seçin (küçük güzeldir), 5. Enerji kullanım ve israfı konusunda duyarlı olun, 6. Su, gıda ve geçimimiz açısından büyük merkezi sistemlere bağımlılıktan kurtularak kendi kendinize yetmeye çalışın, 7. Çevrenin evde başladığını unutmayın, 8. Bölgesel ve ulusal düzeyde politikayla ilgilenin hatta katılın, 9. Küresel olarak düşünmeye ve ulusal, yerel olarak eyleme geçmeye dayanan küçük eylemler yapın, 10. Başlıca politik eylemlerle, ekonomik boykotlarla ve seçici tüketimle, ana kirleticiler ve büyük sorunlar üzerinde çalışın (büyük resmi görün), 11. İnsanları bilinçlendirin eyleme geçmelerini sağlayın, 12. İnsanları suçlamayın. Araştırmanın çevre bilimi ve çevre eğitimi çalışmalarına katkı sağlaması temennimizdir.

Anahtar Kelimeler: Çevresel Bilinç (Farkındalık) Düzeyleri, Altıncı Yok Oluş, SEVA, Çevre Eğitimi, Sürdürülebilir Bir Dünya.

AN OVERVIEW of THE FOUR LEVELS of ENVIRONMENTAL CONSCIOUSNESS (AWARENESS) at THE THRESHOLD of SIXTH EXTINCTION

Abstract

In Slavoj Žižek's words, humanity on the brink of the "Sixth Extinction (Anthropocene)" process has started to discuss environmental problems and their consequences on a scientific level since the middle of the 20th century. In such an environment, environmental education and awareness have become increasingly important. In this context, it is aimed to examine the four levels of environmental consciousness (awareness) and to make some suggestions with a holistic perspective. Document analysis method was used in the research. The four levels of environmental consciousness (awareness) are: First level of consciousness (pollution and environmental degradation), Second level of consciousness (overconsumption, overpopulation), Third level of consciousness (spaceship earth), and Fourth level of consciousness (sustainable earth). At the First level of consciousness (pollution and environmental degradation), which reflects the anthropocentric perspective, environmental problems are mainly seen as pollution problems that threaten human health and well-being. The second level of consciousness (over consumption, overpopulation) also reflects the anthropocentric perspective. At this level of awareness, the causes of pollution, environmental degradation and resource depletion are seen as a combination of overpopulation in poor countries and overconsumption in rich countries. The third level of consciousness (spaceship earth) is also shaped according to the anthropocentric perspective. At this level of consciousness, the goal is to use technology and existing economic and political systems to control population growth, pollution and resource consumption in order to avoid overloading nature. The fourth level of consciousness (sustainable world) has an earth-centered or life-centered paradigm, in contrast to the anthropocentric perspectives of the previous three consciousness levels that shape the world according to our needs. As can be seen, the perspectives on environmental awareness may differ. In this context, in order to create

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresel İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

environmental awareness, a regenerative world view called SEVA (Regeneration in Service to Life) rather than anthropocentric (human-centered) or ecocentric (environment-centered) foundations and in which humanity embraces the living systems of the planet with love and care should be noted. attracts. SEVA (Fifth level of consciousness) begins by recognizing that we are part of the interconnectedness and interdependence of ecological systems and continues with our embracing a necessary role for regenerative sustainability. Increasing the level of environmental awareness is possible by being a world citizen. In this framework, the 12 actions proposed by Miller and made by us, which will sustain the world, can serve as a guide for us geographers, ecologists, educators and educators. These 12 actions are as follows: 1. Review your thinking about the way the world works and show sensitivity to your immediate surroundings, 2. Get ecologically informed based on the fact that the aim of education is respect for life, 3. Try to understand and get to know nature and establish an emotional connection with it, 4. Source Choose a simpler way of life by reducing consumption and production of waste and pollution (small is beautiful), 5. Be sensitive about energy use and waste, 6. Try to be self-sufficient by getting rid of dependence on large central systems in terms of water, food and our livelihood, 7. Remember the environment starts at home, 8. Engage and even participate in policy at the regional and national level, 9. Take small actions based on thinking globally and acting nationally and locally, 10. Work on key polluters and big issues with key political actions, economic boycotts and selective consumption (see the big picture), 11. Make people aware, get them to take action, 12. Don't blame people of. It is our hope that the research will contribute to environmental science and environmental education studies.

Keywords: Environmental Consciousness (Awareness) Levels, Sixth Extinction, SEVA, Environmental Education, A Sustainable World.

Giriş

Kapitalizmin ‘sınırsız ekonomik büyüme (büyü ya da yok ol!)’ düsturu insanlığı ekolojik, ekonomik ve toplumsal açılardan refah toplumuna götüremediği gibi, hantal sosyalist-komünist uygulamalar da, bu kapsamda, başarıya ulaşamamıştır. Slavoj Žižek’in söylemiyle “Altıncı Yok Oluş (Antroposen)” sürecinin eşliğinde olduğumuz gerçeğinden hareketle ‘sürekli ve dengeli (etik ve ekolojik ilkelere dayanan ekonomik) gelişmenin’ çözümün bir parçası olduğunu söylemek mümkündür. Başka bir deyişle sınırlı bir dünyada, sınırsız bir büyümenin mümkün olmadığı gerçeği bilinmesine rağmen üst ve alt yapılarımızı buna uygun bir şekilde oluştur(a)madığımız gün gibi aşikârdır.

Organik toplumdan sırasıyla feodal, mekanik, modern ve postmodern topluma evrilen insanlık, doğal ortamı şekillendirmiş, değiştirmiş ve dönüştürmüştür (Gülersoy, 2014). Böylesi bir süreçte insanların etkisi türlerin daha hızlı tükenmesine neden olmuştur. Bu durumu “altıncı yok oluş” sürecinin başlangıcı olarak görenlerin sayısı giderek artmaktadır. Bilindiği gibi ilk beş yok oluş doğal bozulmuş veya ekolojik krizler nedeniyle gerçekleşirken,

altıncı yok oluş antropojenik kökenlidir ve bu kriz bilim-düşün insanlarınınca Antroposen (Žižek, 2012) olarak ifade edilmektedir. Söz konusu ekolojik krizi entropik bir yok oluş olarak da nitelendirmek mümkündür. Nitekim insanlığın, dünyanın bize sunduğu 1 yıllık doğal kaynakları tükettiği gün olan Küresel Limit Aşım Günü, bu yıl 28 Temmuz olarak tespit edilmiştir (Elmacı, 2022). Bu tarih, doğanın bize 2022 boyunca kullanmamız için sunduğu kaynakları, daha yedinci ayın sonunda (209 günde) tüketmiş olduğumuz ve kalan beş ayda 2023'ün kaynaklarından borç aldığımız anlamına gelmektedir.

Bozkurt ilçesinde (Kastamonu, 11 Ağustos 2021) yaşanan daha doğrusu yaşatılan sel-taşkın ve 30 Ekim 2020'de İzmir'de can-mal kaybına neden olan deprem, çevresel bilincin önemini bir kez daha ön plana çıkarmıştır. Durum böyleyse ne yapmalı? Biz bilim insanları, eğitimciler büyük ölçüde meselenin kuramsal kısmında takılıp kalsak ta, asıl olan eğitimidir, çevre eğitimidir. Bu noktada devreye çevre bilinci, farkındalığı girmektedir.

Çevre Bilinci

Çevre bilincini “Bireylerin veya toplumların çevreyle dengeli bir şekilde ilişkilerde bulunabilmesi için gereken davranış, tutum ve düşünce biçimidir” şeklinde tanımlamak mümkündür (Çepel, 1995). Çevre bilinci denildiğinde bireyin kendisi yanında toplumu ve doğayı da algılama, anlama, hissetme, tanıma ve bilme yetisi akla gelmektedir. Başka bir deyişle çevre bilinci bireyin kendisine dönük “özbilinç” ya da “kendilik bilinci” yanında kendisinin dışındakilere yönelik “nesnel bilinci” içermektedir (Güçlü vd., 2003). Çevre bilinci mekân, kültür ve zaman gibi değişik nedenlerin etkisiyle değişmekte ve başkalaşmaktadır.

Bilinçlenme süreci bakımından ekolojinin tarihçesi şöyle özetlenebilir: “Birinci aşama; bu aşamaya ‘bilinçsiz oluş devri’ denmektedir. Bu dönemde insanlar, insan-doğa ilişkilerinin farkında değillerdi. İkinci aşama; bu aşamaya ‘bilinçlenme dönemi’ denmektedir. Bu devre, 19. yüzyıldan başlayarak 1965 yılına kadar olan dönemi içine almaktadır. 19. yüzyılın ikinci yarısında insanların doğaya bakış açılarının değişmesine, endüstri devrimi (18. yüzyılın sonları ve 19. yüzyılın başları) ile oluşan sanayileşme neden olmuştur. Üçüncü aşama; 1965 yılından günümüze kadar olan zamanı kapsamakta olup dünyada önemli ekolojik problemlerin ortaya çıktığı ve buna bağlı olarak da doğayı bu problemlerden koruma ve kurtarma arayışlarının gündeme geldiği ‘bilinçli oluş dönemi’dir” (Kocataş, 2010).

Çevresel Farkındalık

Farkındalık, yaşadığımız meskeni, sokağı, mahalleyi, köyü, kasabayı veya şehri kapsadığı gibi; yöreyi, bölgeyi, ülkeyi hatta dünyayı, diğer gezegenleri ve evreni de kuşatmaktadır. Birçok insan için farkındalık ve duyarlılık kendi yaşam alanları veya kendi çıkar çevreleriyle sınırlıdır. Bazı insanlar içinse söz konusu farkındalık ve duyarlılık yaşadıkları alan dışında gidemedikleri hatta bilgi sahibi olmadıkları bölge ve ülkeleri, onların millet ve kültürlerini de kapsar. Bu farkındalık ve hassasiyet dünyadaki biyoçeşitliliğin korunmasına hatta uzayın derinliklerinde ki diğer uydu ve gezegenlere kadar uzanır.

Doğal ve toplumsal çevreye ilişkin bilinçlilik, çeşitli farkındalıklar içermektedir. Söz konusu farkındalıkları altı başlık altında incelemek mümkündür:

1. Doğal ve toplumsal çevrenin var oluşunun farkındalığı.
2. Doğal ve toplumsal çevrenin özelliklerinin ve zenginliklerinin farkındalığı.
3. Doğal ve toplumsal çevrenin yararlarının, işlevlerinin, taşıdığı değerlerin ve sunduğu kaynakların farkındalığı.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresel İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/TÜRKİYE

4. Doğal ve toplumsal çevrenin kirlenebilir, bozulabilir, tükenebilir, yok edilebilir olmasının farkındalığı.

5. Çevre kirliliği, ulusal ve küresel ekolojik sorunların farkındalığı.

6. Çevre kirliliği ve ekolojik sorunların çözümünde görev ve sorumluluk alma gereksiniminin farkındalığı” (Atasoy, 2019).

Amaç ve Yöntem

Sözü edilen kapsamda bu araştırmada çevresel bilincin (farkındalığın) dört düzeyinin irdelenmesi ve bütüncül (holistik) bakış açısıyla bazı önerilerde bulunulması amaçlanmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır.

Bulgular

Çalışmanın bulguları, “Çevresel Bilincin (Farkındalığın) Dört Düzeyi”, “EGO, ECO ve SEVA (Beşinci Bilinç Düzeyi)” ve “Çevre Bilinci ile Çevre Eğitimi İlişkisine Genel Bir Bakış” başlıkları altında irdelenmiştir.

Çevresel Bilincin (Farkındalığın) Dört Düzeyi

Bu bölüm başlığı altında çevresel bilincin dört düzeyi¹ (Miller, 1991) ve başlıca özellikleri irdelenmiştir.

Birinci bilinç düzeyi (kirlenme ve çevresel bozulma). İnsan-merkezli bakış açısını yansıtan Birinci Bilinç Düzeyinde (kirlenme ve çevresel bozulma) çevresel sorunlar esas olarak, insan sağlığı ve iyiliğini tehdit eden kirlenme sorunları olarak görülmektedir. Tek tek çevresel sorunlar, her bir sorun kriz düzeyine ulaşana dek beklenerek, bir bir çözülmektedir. Sorunu baştan önlemek yerine, kriz düzeyine ulaşıldıktan sonra, kirlenmeyi kontrol altına almak veya temizlemek için yasal, teknolojik ve ekonomik yöntemler kullanılmaktadır. Bu düzeyde, büyümeye yönelik, teknolojik toplumların varlıklarını sonsuza kadar sürdürebilecekleri zannedilmektedir.

Bu bilinç düzeyinde kalmanın dört ana sakıncası vardır. Birincisi, bu yaşam merkezli değil, insan-merkezli bir görüştür. İkincisi bireyler, insan ve diğer türler için yaşamı destekleyen sistemleri tehdit edenin milyarlarca bireyin bir araya gelmiş etkilerinin olduğunu kavramayarak, soruna kendi etkilerini çok az görmektedirler. Üçüncüsü, bu yaklaşım,

¹ Derinleşme düzeylerine göre çevre bilinci düzeyleri ise şu şekildedir: “Birinci Düzey, ‘Sorumluluktan kaçış’ olarak adlandırılabilir bu düzey, en sığ ve en yetersiz çevre bilinci seviyesini yansıtmaktadır. Kaderci bakış açısını yansıtan bu düzeyde çevre-insan ilişkilerinin çevre sorunlarını yarattığı bilgisine sahip olmak, ama kendi davranışlarını değiştirmemek ve başkalarının da davranışlarını değiştirmesini talep etmemektir. İkinci Düzey, kendi davranışlarını değiştirmemek, ama başkalarının davranışlarını değiştirmesini talep etmektir. Kuşkusuz bu, fırsatçı ve ahlaki olmayan bir farkında olmaktadır. Üçüncü Düzey, kişinin çevreyle ilişkisini sorumlu olarak kurmasıdır. Dördüncü Düzey, kişinin sorumlu davranmasının yanı sıra, başkalarının sorumlu davranmasını sağlamaya çalışmak, bunun için sorumlu devlet organlarını uyarmak, sivil toplum kuruluşları içinde örgütlenmektir. Beşinci Düzey, çevre sorunlarının çözümü için maddi, manevi fedakârlıklarda bulunmaktır” (TÜBA, 2002).

insanları, çevre ve kaynak sorunlarının çabuk teknolojik çözümleri olduğunu sanmaya yönlendirmektedir: ‘Sorunumuzu çözecek teknolojiyi alın, faturasını da ay sonunda bana gönderin, ama benden yaşam biçimimi değiştirmemi beklemeyin’. Dördüncü olarak çevre ve kaynak sorunlarına yol açan nedenleri saptamaya çalışıp onlarla uğraşmak yerine, bu anlayışla, çevrenin kötü kullanımının semptomlarına çözüm bulmaya kalkışılmaktadır (Tablo 1)

İkinci bilinç düzeyi (aşırı tüketim, aşırı nüfus). İkinci bilinç düzeyi (aşırı tüketim, aşırı nüfus) de insan-merkezli bakış açısını yansıtmaktadır. Bu bilinç düzeyinde kirlenme, çevresel bozulma ve kaynakların azalmasının sebepleri, yoksul ülkelerdeki aşırı nüfus ve zengin ülkelerdeki aşırı tüketimin bir birleşimi şeklinde değerlendirilmektedir. “Çevreye en fazla zarar veren popülasyonlar da, yüksek kaynak tüketimi ve yüksek atık üretimi oranlarına sahip sanayileşmiş toplumlarda yaşamaktadır. Bu düzeyde çözümler açık görülmektedir: Tüm ülkelerde nüfusu sabit tutup sonra düşürmek ve özellikle zengin ülkelerde olmak üzere, madde ve enerji kaynaklarının savurganca tüketilmesini azaltmak” (Miller, 1991).

Bu bilinç düzeyine, politik ve ekonomik sistemleri dünyayı desteklemeye yardımcı olacak şekillerde değiştirmenin, ya da doğal sistemleri, yabanıl alanlar, parklar ve yabanıl yaşamı koruma alanları olarak ayırma veya restore etmenin üzerinde az bir duyarlılık vardır. Koruma altındaki alanların çoğunun, organizmalarının doğal çeşitliliğini sürdürmeye yetmeyecek kadar küçük olduğu ve bu alanların, kaynakların yerine konmadan kullanımı ve teknolojik, büyümeye yönelik toplumlar tarafından üretilen kirlenme oluşturu maddeler yüzünden hızla boğulup biyolojik olarak fakirleştirildiği gerçeğinin çok az bilincinde olunmaktadır. Bu ikinci bilinç düzeyi, hala insanları doğanın üzerinde veya dışında görmektedir; doğaya hükmetmek fethetmek bir zorunluluktur (Tablo 1).

Üçüncü bilinç düzeyi (uzaygemisi dünya). Üçüncü bilinç düzeyi (uzaygemisi dünya) de insan-merkezli bakış açısına göre şekillenmiştir. Bu bilinç düzeyinde hedef, doğaya aşırı yüklenmeyi önlemek için nüfus artışını, kirlenmeyi ve kaynak tüketimini kontrol altına almak amacıyla teknoloji ve var olan ekonomik ve politik sistemlerden yararlanmaktır. Dünya bir uzaygemisi, gelişmiş teknoloji kullanımıyla kumanda edilebilecek bir makine olarak görülmektedir. Dünya çok kalabalık olamaya başladıysa, çözüm fazla olan nüfus için uzay istasyonları inşa etmektir. Eğer dünyadaki mineral kaynaklar tükenmeye yüz tutarsa, diğer gezegenlerden mineral çıkarırız. Canlı türlerinin evrimini kontrol altında tutmak, daha fazla besin üreten, kazayla dökülen petroleri ve zehirli atıkları temizleyen yeni organizmalar geliştirmek ve isteklerimizden daha fazla doyurulmak için genetik mühendisliğinden yararlanacağız. Dehamız ve dışımızdaki doğanın üzerindeki gücümüz sayesinde, her zaman ‘daha’ olacaktır.

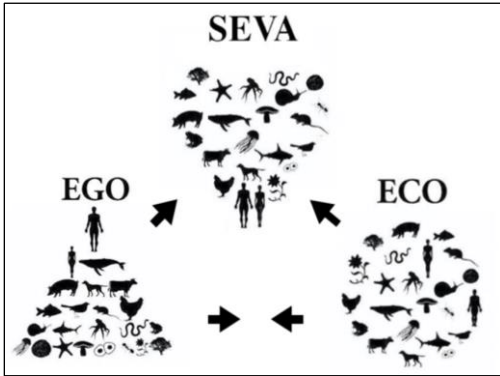
Dünyayı bir uzaygemisi olarak gören bu yaklaşım, “teknolojinin ve insan dehasının doğayı kontrol edebileceği ve çevreye aşırı yüklenmekten kaçınmak için yapay çevreler ve canlı türleri yaratabileceği şeklindeki düşüncenin gelişmiş bir ifadesidir” (Miller, 1991). Ancak bu yaklaşım da uzun vadede çevreye aşırı yüklenilmesine ve kaynakların tüketilmesine neden olabilir, çünkü doğanın nasıl çalıştığına dair ve teknolojik buluşlarla her türlü sorunun üstesinden gelebilme yeteneğimizin varlığı ve dünyanın kaynaklarının sınırsız olduğu şeklindeki yanlış düşüncelere dayanmaktadır.

Bu görüş sürdürülebilir ekonomik gelişmeyi ve güçlülüğünü sürdürebilen toplumları insanlar için istiyor. Dikkatli bir analiz, şu an sürdürülebilirliğin aldatıcı görünümü altında yapılan bu planların uzun vadede sürdürülemez olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Dünyayı insan-merkezli bir uzaygemisi olarak gören bu düşünce, yerkünün doğal sermayesini tüketip bozarak geçinmeye dayalı aşırı nüfuslu, çevresel olarak zorlanan ve küreselleşmiş bir dünyaya çözüm bulmada yetersizdir (Tablo 1).

Dördüncü bilinç düzeyi (sürdürülebilir dünya). Dördüncü bilinç düzeyi (sürdürülebilir dünya) ise önceki üç bilinç düzeyinin dünyayı gereksinimlerimize göre biçimlendiren insan-merkezli bakış açılarına karşın dünya-merkezli ya da yaşam-merkezli bir paradigmaya sahiptir. Sorunlarımıza çözümün, bundan önce özetlenen ilkeleri temel alan, dünya-merkezli veya yaşam-merkezli bir dünya düşüncesi geliştirmede yattığını görmemektedirler.

Bu bilinç düzeyinde, “dünyanın doğal süreçleriyle uyum içinde çalışarak tüm dünyanın kendini sürdürebilmesine yardımcı olmadığımız sürece, sürdürülebilir ekonomik gelişme veya sağlıklı toplumlara sahip olamayacağımızı görmekteyiz. İnsan yaşamına saygı göstermek ve onu yüceltmek, bizi ve diğer türleri besleyen dünyaya saygı göstermeye dayalıdır. Bunu sadece, bizim yaşamımızı sürdürmeye yardımcı olduğu için değil aksini yapmak yanlış olduğu için de yapmalıyız” (Miller, 1991, Tablo 1).

Şekil 1. EGO, ECO ve SEVA (Beşinci Bilinç Düzeyi) arasındaki ilişkiler (Black, 2022).

EGO, ECO ve SEVA (Beşinci Bilinç Düzeyi)

SEVA (Regeneration in Service to Life: Hayata Hizmet için Rejenerasyon), insanlığın gezegenin canlı sistemlerini sevgi ve özenle kucakladığı yenileyici bir dünya görüşünü temsil etmektedir. SEVA, hizmet anlamına gelir ve insanlığın canlı sistemlerden çıkardığından daha fazlasını eklediği eylemlere dönüşür. Pratikte bu, gezegensel esneklik sınırlarını riske atan önceki eylemimizin neden olduğu hasarı iyileştirmeye adanmak anlamına gelir. EGO'dan ECO'ya ve SEVA'ya (Beşinci bilinç düzeyine) aşamalı gelişim, ekolojik sistemlerin içsel bağlantılılığının ve karşılıklı bağımlılıklarının bir parçası olduğumuzu fark ederek EGO'dan uzaklaşmakla başlar ve SEVA'yı yenileyici sürdürülebilirlik için gerekli bir rol olarak benimsemeye devam eder. Bu rol için gerekli olan yalnızca sürdürülebilir olmakla kalmayıp, yaşamın birbirine bağlı bir parçası olarak gelişen bir kültür yaratmaktır. SEVA'nın rolünü benimsemek, uzun vadede gezegende ECO yaşam biçimini mümkün kılar. Yenileyici

sürdürülebilirlik, mekanikten ekolojik bir dünya görüşüne geçişi gerektirir (Brown et al, 2018; Black, 2022, Şekil 1, Tablo 1).

Kohlberg'in ahlaki gelişim evrelerine göre çevre bilinci düzeylerini tasnif etmek mümkündür. Buna göre birinci, ikinci ve üçüncü bilinç düzeyleri “Gelenek Öncesi Düzey (Benmerkezci, Çıkar)”, dördüncü ve beşinci bilinç düzeyleri ise “Gelenek Sonrası Dönem (Vicdan, Göreceli, Fedakârlık)” içerisinde yer almaktadır (Tablo 1).

Tablo 1. Kohlberg'in Ahlaki Gelişim Evrelerine Göre Çevre Bilinci Düzeyleri ve Başlıca Özellikleri

KOHLBERG'İN AHLAKİ GELİŞİM EVRELERİ	ÇEVRE BİLİNCİ DÜZEYİ	ANA TEMA	ÇEVRE ETİĞİ YAKLAŞIMI	ANA ÇÖZÜM	ELEŞTİRİLER
GELENEK ÖNCESİ DÜZEY (BENMERKEZCİ, ÇIKAR)	1. Birinci Bilinç Düzeyi	Kirlenme ve Çevresel Bozulma)	İnsan-merkezli (antroposentrik) çevre yaklaşımı	Sorunu baştan önlemek yerine, kriz düzeyine ulaşıldıktan sonra, kirlenmeyi kontrol altına almak veya temizlemek için yasal, teknolojik ve ekonomik yöntemler kullanmak.	Bireyler soruna kendi etkilerini çok az görmektedirler. İnsanları, çevre ve kaynak sorunlarının çabuk teknolojik çözümleri olduğunu sanmaya yönlendirmektedir. Çevre ve kaynak sorunlarına yol açan nedenleri saptamaya çalışıp onlarla uğraşmak yerine, bu anlayışla, çevrenin kötü kullanımının semptomlarına çözüm bulmaya kalkışılmaktadır.
	2. İkinci Bilinç Düzeyi	Aşırı Tüketim, Aşırı Nüfus	İnsan-merkezli (antroposentrik) çevre yaklaşımı	Tüm ülkelerde nüfusu sabit tutup sonra düşürmek ve özellikle zengin ülkelerde, madde ve enerji kaynaklarının savurganca tüketilmesini azaltmak.	Bu bilinç düzeyi, hala insanları doğanın üzerinde veya dışında görmektedir; doğaya hükmetmek, fethetmek bir zorunluluktur.
	3. Üçüncü Bilinç Düzeyi	Uzaygemisi Dünya	İnsan-merkezli (antroposentrik) çevre yaklaşımı	Doğaya aşırı yüklenmeyi önlemek için nüfus artışını, kirlenmeyi ve kaynak tüketimini kontrol altına almak amacıyla teknoloji ve var olan ekonomik ve politik sistemlerden yararlanmak.	Bu düşünce, yerkünün doğal sermayesini tüketip bozarak geçinmeye dayalı aşırı nüfuslu, çevresel olarak zorlanan ve küreselleşmiş bir dünyaya çözüm bulmada yetersizdir.
GELENEK SONRASI DÖNEM (Vicdan, Göreceli, Fedakârlık)	4. Dördüncü Bilinç Düzeyi	Sürdürülebilir Dünya	Dünya-merkezli veya yaşam (canlı) merkezli çevre yaklaşımı	Dünyanın doğal süreçleriyle uyum içinde çalışarak tüm dünyanın kendini sürdürebilmesine yardımcı olmak.	Canlı-cansız bütün unsurlar dikkate alınmalıdır.
	5. Beşinci Bilinç Düzeyi	SEVA (Regeneration in Service to Life: Hayata Hizmet için Rejenerasyon)	Bütüncül (holistik) çevre yaklaşımı	İnsanlığın gezegenin canlı sistemlerini sevgi, özenle kucakladığı yenileyici bir dünya görüşü.	----

Çevre Bilinci ile Çevre Eğitimi İlişkisine Genel Bir Bakış

Çevre eğitimi, çevrenin korunarak kullanılması perspektifinde insanlarda çevre bilincinin gelişmesini sağlayabilir (Gülersoy, 2019; Gülersoy vd., 2020; Gülersoy vd., 2021). Çevre eğitimiyle ilgili genel olarak üç farklı yaklaşım söz konusudur: “1. Çevre eğitimi fiziksel ve beşeri sistemlerin karşılıklı etkileşimlerinin algılanmasını ve öğrenilmesini hedefler. Bu yaklaşım ‘Çevre yönetimi ve kontrolü için eğitim’ olarak tanımlanabilir. 2. Çevre yoluyla eğitim öğrencilerin çeşitli beceriler kazanmalarını sağlar ve genellikle öğrenci merkezli arazi

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

gezileri vasıtasıyla öğrenmeye yönelik bir kaynak olarak eğitimin kullanıldığı ilgi ve uğraşları teşvik eder. Bu yaklaşım ‘Çevre bilinci ve yorumu için eğitim’ olarak tanımlanabilir. 3. Çevre eğitimi, öğrencileri kendi davranışlarından sorumlu olmaya teşvik eden bir çevre etiği ve cesareti kazandıran, bilgiye dayalı konuların yer aldığı önceki iki yaklaşım üzerine inşa edilmiştir” (Huckle, 1993).

Bu kapsamda öğrenciler çevreye karşı tutumlarını etik çerçevesinde sorgulamalıdır. Çevrenin sadece insanlar için var olmadığı tüm canlı ve cansız bileşenlerin bir bütün olarak algılandığı çevre merkezli yaklaşımı benimseyenler doğayı korur ve önemser. Nitekim insanların hâlihazırda çevre anlayışı genellikle insan merkezli (antroposentrik) çevre görüşünü yansıtmaktadır. Çevre eğitimi aracılığıyla insan merkezli (antroposentrik) çevre görüşünden ziyade; çevre merkezli, daha doğru ifadeyle çevre-insan denklemini gözetken bakış açısını kazandırmak olasıdır. İnsan ve doğa ilişkileri hususunda toplumda yerleşmiş bazı hatalı tutum ve davranışlara karşı farkındalık oluşturarak, söz konusu hataları düzeltmek gereklidir. Sözü edilen hataları ön plana çıkarıp düzenleyecek olan bilim insanları, daha önemlisi eğitimciler ve onların şekillendireceği eğitim kurumlarıdır.

Doğaya hâkim olmak yerine doğayı bir bütün olarak görüp anlamak ve anlamlandırmak, çevre ve etik konusunda en etkili yoldur. Buna göre “insan, üzerinde yaşadığı çevreyi de kendi benliği gibi görüp anlamlandırarak koruması gerektiğini düşünmelidir” (Alkayış, 2020).

Çevre bilincine ve çevreci olmaya, bir değer olarak eğitim sisteminde yer verilmesi, çevresel sorunların çözümüne katkıda bulunabilecektir. Bu noktada üzerinde durulması gereken bir diğer husus ise çevre bilinci ile değerler eğitimi ilişkisini sorgulayacak çalışmaların gerekliliğidir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bilindiği gibi yeryuvarındaki canlı yaşamı beş kez yok oluş eşiğine gelmiştir. Günümüzde ise Slavoj Žižek’in ifade ettiği gibi insan faaliyetlerinin tezahürü olan “Altıncı Yok Oluş (Antroposen)” eşiğindeyiz. Böylesi bir ortamda çevresel bilinç dolayısıyla çevre eğitimi ön plana çıkmaktadır. Nitekim Miller (1991) çevresel bilinci (farkındalığı) dört düzeyde irdemiştir. Bunlar: Birinci bilinç düzeyi (kirlenme ve çevresel bozulma), İkinci bilinç düzeyi (aşırı tüketim, aşırı nüfus), Üçüncü bilinç düzeyi (uzaygemisi dünya) ve Dördüncü bilinç düzeyidir (sürdürülebilir dünya). Birinci bilinç düzeyinde çevresel sorunlar esas olarak, insan sağlığı ve iyiliğini tehdit eden kirlenme sorunları olarak nitelendirilmektedir. İkinci bilinç düzeyinde kirlenme, çevresel bozulma ve kaynakların azalmasının sebepleri, yoksul ülkelerdeki aşırı nüfus ve zengin ülkelerdeki aşırı tüketimin bir birleşimi şeklinde görülmektedir. Üçüncü bilinç düzeyinde hedef, doğaya aşırı yüklenmeyi önlemek için nüfus artışını, kirlenmeyi ve kaynak tüketimini kontrol altına almak amacıyla teknoloji ve var olan ekonomik ve politik sistemlerden faydalanmaktır. Dördüncü bilinç düzeyi (sürdürülebilir dünya) ise önceki üç bilinç düzeyinin dünyayı gereksinimlerimize göre biçimlendiren insan-

merkezli bakış açılarına karşın dünya-merkezli ya da yaşam-merkezli bir paradigmayı içermektedir.

Bu çerçevede çevresel bilincin oluşturulabilmesi adına antroposentrik (insan-merkezli) veya ekosentrik (çevre-merkezli) temellerden ziyade SEVA (Regeneration in Service to Life: Hayata Hizmet için Rejenerasyon) olarak adlandırılan ve insanlığın gezegenin canlı sistemlerini sevgi, özenle kucakladığı yenileyici bir dünya görüşü dikkat çekmektedir. SEVA (Beşinci bilinç düzeyi), ekolojik sistemlerin içsel bağlantılılığının ve karşılıklı bağımlılıklarının bir parçası olduğumuzu fark ederek EGO'dan uzaklaşmakla başlar ve yenileyici sürdürülebilirlik için gerekli bir rolü benimsememizle devam eder.

Söz konusu çerçevede çevre bilinci düzeylerini Kohlberg'in ahlaki gelişim evrelerine göre tasnif etmek mümkündür. Buna göre birinci, ikinci ve üçüncü bilinç düzeyleri "Gelenek Öncesi Düzey (Benmerkezci, Çıkar)", dördüncü ve beşinci bilinç düzeyleri ise "Gelenek Sonrası Dönem (Vicdan, Göreceli, Fedakârlık)" içerisinde bulunmaktadır (Tablo 1).

Dördüncü ve beşinci bilinç düzeylerine erişebilmek veya erişilebilmesine yardımcı olmak biz eğitimciler ve bilim insanları için hayati önem arz etmektedir. Nitekim Helen ve Scott Nearing, hepimizin daha basit, daha az tüketici, Dünyaya özen gösteren bir yaşam biçimini benimsemek adına aşağıdaki 10 öneriyi dikkate almamız gerektiğini ifade etmişlerdir: "1. Ne olursa olsun, yapabildiğinizin en iyisini yapın, 2. Kendinizle barışık olun, 3. Sevdiğiniz bir iş bulun, 4. Yaşamınızı sadeleştirin. Sade koşullarda yaşayın; barınma, yiyecek, giysi gibi, 5. Doğayla her gün ilişki kurun. Ayaklarınızın altındaki dünyayı hissedin, 6. Sıkı çalışma, bahçivanlık veya yürüyüş aracılığıyla fiziksel egzersiz yapın, 7. Endişelenmeyin günü yaşayın, 8. Her gün birisiyle bir şey paylaşın, 9. Yaşama ve dünyaya şaşıp hayran kalmak için zaman ayırın. Görebildiğiniz yerlerde yaşamın mizahi yanını görün, 10. Tüm yaratıklara karşı nazik olun ve tüm şeylerin içindeki biricik yaşamı gözlemleyin" (Miller, 1991).

Çevresel bilinç düzeyinin yükselmesi dünya vatandaşı olmakla mümkündür. Bu çerçevede Miller (1991) tarafından önerilen ve tarafımızca bazı düzenlemeler yapılan, dünyayı sürdürecektir, on iki eylem biz coğrafyacılar, çevre bilimciler, eğitimciler ve eğitimci adayları açısından bir rehber vazifesi görebilecektir. Bu eylemler şu şekildedir: 1. Dünyanın çalışma şekline ait düşüncenizi gözden geçirin ve yakın çevrenize duyarlılık gösterin, 2. Eğitimin amacının yaşama saygı olduğu gerçeğinden hareketle ekolojik açıdan bilgilenin, 3. Doğayı anlamaya ve tanımaya çalışın ve onunla duygusal bağ kurun, 4. Kaynak tüketimini ve atık ile kirlenme üretimini azaltarak daha basit bir yaşam şekli seçin (küçük güzeldir), 5. Enerji kullanım ve israfı konusunda duyarlı olun, 6. Su, gıda ve geçimimiz açısından büyük merkezi sistemlere bağımlılıktan kurtularak kendi kendinize yetmeye çalışın, 7. Çevrenin evde başladığını unutmayın, 8. Bölgesel ve ulusal düzeyde politikayla ilgilenin hatta katılın, 9. Küresel olarak düşünmeye ve ulusal, yerel olarak eyleme geçmeye dayanan küçük eylemler yapın, 10. Başlıca politik eylemlerle, ekonomik boykotlarla ve seçici tüketimle, ana kirleticiler ve büyük sorunlar üzerinde çalışın (büyük resmi görün), 11. İnsanları bilinçlendirin eyleme geçmelerini sağlayın, 12. İnsanları suçlamayın.

Sentezlerin bilimi konumundaki coğrafya, interdisipliner yaklaşımıyla insanlığın sorunlarına bütüncül bakabilmektedir. Bu açıdan genellikle fen bilimleri eğitimi uzmanlarının

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

ilgi gösterdiği çevre eğitimi çalışmalarına coğrafyacıların ve sosyal bilimcilerin meyil etmesi sevindiricidir. Çevresel bilinç karmaşık bir konu ve süreç gibi görünse de küresel ve ulusal ölçekte iktidarı elinde tutan güçlerden ayrı düşünülemez. Bu duruma en çarpıcı örnek Kyoto Protokolü'nün işlevsiz kalmasıdır. Buna karşın Paris İklim Anlaşması'nın ise ne getireceği şüphelidir. Böyle olmakla birlikte okulöncesinde, ilk ve orta öğretimde hatta bazı yükseköğretim bölümlerinde çevre eğitimi derslerinin ve konularının bulunması çevresel bilinç oluşturmak açısından oldukça önemlidir. Ancak burada üzerinde durulması gereken husus çevre eğitimi derslerinin bütün öğretim kademelerinde zorunlu olarak ve alan uzmanlarınca okutulması gerektiğidir. Böylesi bir süreç, altıncı yok oluş eşliğinde dördüncü ve beşinci bilinç düzeylerine ulaşabilmemize katkı sağlayabilecektir.

Kaynaklar

Alkayış, A. (2020). Çevre ve etik ilişkisinin eğitim felsefesi bakımından sorunsallaştırılması, *Bingöl Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 75-98.

Atasoy, E. (2019). *İnsan-doğa etkileşimi ve çevre için eğitim*, Bursa: Sentez Yayıncılık.

Elmacı, M. (2022, 30 Temmuz). *Dünya Limit Aşım Günü: 2022 kaynaklarını 209 günde tükettik*, Habertürk Gazetesi, <https://www.haberturk.com/2022-kaynaklarini-209-gunde-tukettik-3481254> adresinden edinilmiştir.

Black, I. (2022, 23 Kasım). *Progression and conceptual adjustment*, <https://glancesideways.com/2012/10/progression-and-conceptual-adjustment/> adresinden edinilmiştir.

Brown, M., Haselsteiner, E., Apró, D., Kopeva, D., Luca, E., Pulkkinen, K., Vula Rizvanolli, B., (Eds.), (2018). *Sustainability, restorative to regenerative*. COST Action CA16114 RESTORE, Working Group One Report: Restorative Sustainability.

Çepel, N. (1995) *Çevre koruma ve ekoloji terimleri sözlüğü*, İstanbul: TEMA Vakfı Yayınları.

Güçlü, A., Uzun, E., Uzun, S. ve Yolsal, Ü.H. (2003), *Felsefe sözlüğü*, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Gülersoy, A. E. (2014). Yanlış arazi kullanımı, *Elektronik Sosyal Bilgiler Eğitimi Dergisi*, 1 (2), 49-128.

Gülersoy, A.E. (2019). *İnsan-doğa ilişkiselliğinde sürdürülebilirliğin yeniden düşünülmesi*. Nurettin Özgen, Mustafa Kahyaoğlu (Ed.). *İçinde Sürdürülebilir Kalkınma*, 301-338, Ankara: Pegem Akademi.

Gülersoy, A. E., Dülger, İ., Dursun, E., Ay, D. & Duyal, D. (2020). Nasıl bir çevre eğitimi? Çağdaş yaklaşımlar çerçevesinde bazı öneriler, *Turkish Studies*, 15(5), 2357-2398.

Gülersoy, A. E., Yener, H., Turgut, T., Özşahin, D. M. & Açıkgöz, D. A. (2021). Kaos çağında ideal bir çevre eğitimi politikası için bazı öneriler, *Turkish Studies*, 16(5), 1495-1552.

Huckle, J. (1993). *Environmental education: a view from critical theory*, In J. Fien (ed.) *Environmental Education: a Pathway to Sustainability*. Deakin University Press, Geelong, pp. 43-69.

Kocataş A. (2010). *Ekoloji çevre biyolojisi* (11. Baskı). İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

Miller, G.T. (1991). *Environmental science: sustaining the earth*, (3rd Edition). London: International Thomson Publishing.

TÜBA (Türkiye Bilimler Akademisi) (2002). *Türkiye için sürdürülebilir kalkınma öncelikleri, dünya sürdürülebilir kalkınma zirvesi için TÜBA'nın görüşü*, Ankara: TÜBİTAK Matbaası.

Žižek, S. (2012). *Antroposene hoşgeldiniz* (Çeviren: M. Budak). İstanbul: Encore Yayınevi.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

TÜRKİYE’DE (DÜZEY-2 İSTATİSTİKİ BÖLGELERİ) HANEHALKI TÜKETİM HARCAMALARI TÜRLERİNİN COĞRAFİ BİLGİ SİSTEMLERİYLE MEKÂNSAL DAĞILIMI

Dr. Öğr. Üyesi Yusuf KIZILKAN*, Dr. Öğr. Üyesi Çağlar Kıvanç KAYMAZ**

Özet

Türkiye’de hanehalkı gelirlerindeki tüketim harcamaları kapsamında yapılan çalışmalarda iktisadi açıdan görülen farklılıklar ve bunun nedenleri üzerinde durulmuştur. Bununla birlikte gerçekleştirilen çalışmaların büyük bir çoğunluğunda coğrafi faktörlerin rolü ve toplumların meydana getirmiş olduğu sosyo-kültürel özellikler göz ardı edilmiştir. Bu çalışma ile 2003, 2010-2012, 2017-2019 yılları arasındaki hanehalkı tüketim harcamaları türlerinin 26 istatistikî bölge verileri dikkate alınarak mekânsal dağılımı gerçekleştirilmiştir. İstatistikî bölgeler arasında tespit edilen farklılıklar ile bu farklılıklara yol açan nedenler analiz edilmiştir. Böylece coğrafi koşulların dinamik süreçleri altında bölgesel olarak metropol alanlar başta olmak üzere istatistikî bölgeler içerisinde hanehalkı tüketim harcamalarının yoğunlaştığı alanlar yıllara göre farklılıklar göstermiştir. Bu durum üzerinde ekonomik faaliyet türü, gelir durumu, kişisel tercihler, öncelikler, yaşam tarzı, sosyo-kültürel yapı, göç, şehirleşme ve eğitim gibi faktörler etkili olmuştur. Bu doğrultuda istatistikî bölgeler bazında yerel halkın sürdürülebilir gelişmişlik düzeyini yükseltecek sosyal, ekonomik ve kültürel alanlara yönelik harcamalarının artırılması noktasında gerekli iktisadi planlamaların ve stratejilerin geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hanehalkı Harcamaları, Coğrafi Bilgi Sistemleri, Mekânsal Dağılım, Düzey 2 İstatistikî Bölgeleri, Türkiye.

SPATIAL DISTRIBUTION of HOUSEHOLD CONSUMPTION EXPENDITURES TYPES by GEOGRAPHIC INFORMATION SYSTEMS in TÜRKİYE (LEVEL 2 STATİSTİKAL REGİONS)

Abstract

The differences in economic terms and the reasons for them are highlighted in studies conducted within the scope of consumption expenditures in household incomes in Turkey. However, most studies have ignored the role of geographical factors and socio-cultural characteristics in societies. In this context, the spatial distribution of household consumption expenditure types between 2003, 2010-2012, and 2017-2019 were deduced using data from

* Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Erzurum. e-posta: yusuf.kizilkan@atauni.edu.tr.

** Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Erzurum. e-posta: ckkaymaz@atauni.edu.tr.

26 statistical regions. Furthermore, the differences between statistical regions and their underlying causes were analyzed. Thus, the areas where household consumption expenditures are concentrated within statistical regions, particularly in metropolitan areas, have changed over time under the dynamic processes of geographical conditions. Factors such as economic activity, income status, personal preferences, priorities, lifestyle, socio-cultural structure, migration, urbanization, and education have been effective in this situation. In this regard, it is essential to develop the necessary economic plans and strategies to increase local people's expenditures on social, economic, and cultural areas, which will increase the local people's sustainable development level on the basis of statistical regions.

Keywords: Household Expenditures, Geographic Information Systems, Spatial Distribution, Level 2 Statistical Regions, Türkiye.

Giriş

Küreselleşme ve hızla artan dünya nüfusu ile birlikte yerel, bölgesel, ulusal ya da uluslararası ölçekte daha iyi bir yaşamı amaçlayan sistematik planlarda coğrafyanın katkısı gün geçtikçe artmaktadır (Tümertekin, 1984: 9). Geçmiş ve geleceğin kalkınma gücü olarak temellendirilen ekonomik süreçler, sadece sayılardan ibaret olmayıp belirli bir ortam ve mekân içinde oluşmaktadır. Bu ekonomik koşulların meydana getirdiği yapı ise ekonomik hayatı biçimlendirmekte olup, insan ve mekân bilimi olan coğrafyanın koşullarına bağlı olarak gelişmektedir. Bu kapsamda coğrafi yapı ile ilişkili olarak alansal, yöresel, bölgesel kararlarda ve gelişmelerde çevresel, toplumsal ve teknolojik koşulların rolü büyüktür (Geray, 1998: 38-39). Özellikle ekonomik kalkınma ve kalkınmanın planlı bir şekilde gerçekleşmesi süreçlerine dayanan hanehalkı harcamalarının gelişim ve dağılım süreçlerindeki roller, coğrafi nedenlerden kaynağını alan bazı bölgesel dengesizlikler, coğrafi ortam, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapıyla ilgilidir. Coğrafi konum, jeolojik ve jeomorfolojik yapı, iklimatik özellikler, iktisadi kaynaklar, sosyo-ekonomik yapı, mevcut iktisadi kaynakların işletilmemesi, geri kalmış bölgelerden sürekli göç, nüfus azlığı, ulaşım güçlüğü ve toplumun kültürel düzeyi gibi mekân ve ortamla ilişkili olan özellikler hanehalkı gelirlerine ve harcamalarına doğrudan ya da dolaylı olarak etki etmektedir (Doğanay, 1984: 44-47; Garipağaoğlu, 2013). Bununla birlikte alanın coğrafi özellikleri yönüyle bir ülkenin farklı bölgelerinin gelişme düzeylerini ekonomik, sosyal, tarihsel, coğrafi, iklimsel ve stratejik faktörler belirlemektedir (Şahin, 2002: 539). Dolayısı ile bu etkenler bölgelerarası dengesizlik, ekonomik ve sosyal fırsat eşitsizliğini doğurmakta ve sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi farkını ortaya çıkarmaktadır (Karabalut, Gürbüz ve Sandal, 2004: 66).

Günümüzde halen devam eden, sonuçları belirsiz post-modern dönemde ulusal ve bölgesel ölçekteki ekonominin mekânsal yapısındaki değişiklikler, mekânsal durumlara göre farklılaşan kalkınma haritalarını ön plana çıkarmaktadır (Tümertekin ve Özgüç, 2020: 28-31). Farklı yaklaşımlar ve gelişen bölgesel kalkınma yaklaşımları ile küreselleşme süreci, bir taraftan ulus-devletlerin kendi aralarındaki bölgesel bütünleşme hareketlerini hızlandırırken, diğer taraftan da bu devletlerin yerel yönetimlere verdikleri önemi arttırmıştır. Gelişen teknoloji ile birlikte bölge ve alt bölgeler dünya sistemi ile doğrudan etkileşim içerisine girmiştir (Elvan, 2002: 93). Bu etkinin ölçülebilmesi ve geçmişten günümüze gerek bölgesel

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

gerekse ulusal değişimlerin planlı bir şekilde yatırım yönlerinin incelenmesi amaçlı çeşitli veri sistemleri geliştirilmiştir. Bunlardan biri de Türkiye ve Avrupa Birliği arasında gerçekleşen uyum süreci kapsamında 2002 yılında kullanılmaya başlanan “İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflamasıdır (NUTS-İBBS)”. Bu sınıflandırma 12 bölge (Düzyey 1), 26 alt bölge (Düzyey 2) ve 81 ilden (Düzyey 3) oluşmaktadır (Özçağlar, 2011: 278; Sertkaya Doğan ve Gökburun, 2019: 42; Tablo 1; Harita 1).

Tablo 1. Türkiye'nin Düzyey-1, Düzyey-2 ve Düzyey-3 İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması

Kod	Düzyey 1 (12 bölge)	Kod	Düzyey 2 (26 alt bölge)	Düzyey 3 (81 il)
TR1	İstanbul	TR10	İstanbul	İstanbul
TR2	Batı Marmara	TR21	Tekirdağ	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli
		TR22	Balıkesir	Balıkesir, Çanakkale
TR3	Ege	TR31	İzmir	İzmir
		TR32	Aydın	Aydın, Denizli, Muğla
		TR33	Manisa	Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak
TR4	Doğu Marmara	TR41	Bursa	Bursa, Eskişehir, Bilecik
		TR42	Kocaeli	Kocaeli, Sakarya, Düzyey, Bolu, Yalova
TR5	Batı Anadolu	TR51	Ankara	Ankara
		TR52	Konya	Konya, Karaman
TR6	Akdeniz	TR61	Antalya	Antalya, Isparta, Burdur
		TR62	Adana	Adana, Mersin
		TR63	Hatay	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye
TR7	Orta Anadolu	TR71	Kırıkkale	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir
		TR72	Kayseri	Kayseri, Sivas, Yozgat
TR8	Batı Karadeniz	TR81	Zonguldak	Zonguldak, Karabük, Bartın
		TR82	Kastamonu	Kastamonu, Çankırı, Sinop
		TR83	Samsun	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya
TR9	Doğu Karadeniz	TR90	Trabzon	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane
TRA	Kuzeydoğu Anadolu	TRA1	Erzurum	Erzurum, Erzincan, Bayburt
		TRA2	Ağrı	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan
TRB	Ortadoğu Anadolu	TRB1	Malatya	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli
		TRB2	Van	Van, Muş, Bitlis, Hakkâri
TRC	Güneydoğu Anadolu	TRC1	Gaziantep	Gaziantep, Adıyaman, Kilis
		TRC2	Şanlıurfa	Şanlıurfa, Diyarbakır
		TRC3	Mardin	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt

Kaynak: 22 Eylül 2002 tarih ve 24884 sayılı Resmi Gazete'den faydalanılarak hazırlanmıştır.

Harita 1. Türkiye’de Düzey-2 İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması Dağılışı.

Bu çalışma ile 2002 yılında yapılan istatistikî sınıflandırma kapsamında Türkiye’de Düzey-2 alt bölgelerinde yer alan hanehalkı tüketim harcamaları türleri 2003, 2010-2012 ve 2017-2019 yıllarına ait veriler çeşitli coğrafi bilgi sistemleri analizlerine göre görselleştirilmiş, bölge düzeylerindeki farklılıklar ve bunlara etki eden coğrafi faktörler incelenmiştir.

Teorik Arka Plan

Hanehalkı harcama türleri temel olarak coğrafi şartlar, ekonomik koşullar, eğitim düzeyi, yaşam standartları ve günlük yaşamın şekillenmesinde öncül olan bölgesel ve yöresel süreçlerin tümünden etkilenmektedir. Bu etkilerin bölgesel ve ulusal düzeyde araştırılması çeşitli bilimler ve bilim dallarınca gerçekleştirilmektedir. Araştırma konusuna temel hazırlayan, geçmişten günümüze hanehalkının sosyo-ekonomik düzeylerine ve bu düzeylerin etkilerine yönelik yapılan birçok araştırma bulunmaktadır. Türkiye’de hanehalkı gelir ve harcama türlerine göre kapsamlı ilk çalışma TÜSİAD, (2000) tarafından iki tanesi coğrafi temelli, kır-kent ile coğrafi bölgeleri; diğer üçü ise, ailenin özelliklerine bağlı olarak oluşturulan eğitim, ailenin istihdam düzeyi ve aile tipi değişkenliği olan toplam beş kriter gere değerlendirilmiştir. Duygan ve Güner (2006) ile Filiztekin ve Çelik (2010) tarafından ise TUSİAD ve TÜİK verileri dikkate alınarak Türkiye’deki bölgesel gelir dağılımlarının ve hanehalkı gelirlerini araştırmışlardır. Bunun dışında Özçağlar (2003) tarafından, Türkiye’deki bölge ayrımlarının coğrafya ve planlama üzerine etkileri, Kayalak ve Kiper (2006) tarafından, istatistikî bölge birimlerine yönelik Türkiye’deki farklılıklar, Çevik ve Doğrukök (2022) tarafından, Türkiye’de hanehalkının nakit kullanımı belirleyen faktörler ile ilgili araştırmalar yapılarak bölgesel ve uluslararası nakit akışının anketler aracılığıyla belirlenmesi incelenmiştir. Karabulut vd. (2014) tarafından, küme tekniği ile Türkiye’de illerin çeşitli

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

kriter ağırlıklarına göre sosyo-ekonomik açıdan benzerlik ve farklılıklarının analizi, Özçağlar ve Kasarcı (1996) tarafından, Türkiye'deki hanehalkı sayılarının coğrafi dağılışı ve kırsal kesimi hanehalkı sayısının sosyal ve ekonomik niteliklerine göre ayrımı, Akbay ve Bilgiç (2011) tarafından, 2003-2008 yılları arasında Türkiye'de hanehalkı tüketim harcamalarının gıda harcamaları kolunda meydana gelen değişimleri analiz edilmiş, Sakarya ve İbişoğlu (2015) ise Türkiye'de illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik indekslerine göre coğrafi ağırlıklı regresyon modeli ile analizi oluşturularak, SEGE araştırmalarına göre bölgesel gelişmişlik ve az gelişmişlik durumları araştırılmıştır.

Bu çalışmalara ek olarak Sandal vd. (2005), hanehalkı çalışmalarının coğrafi açıdan araştırılması konusunda sosyo-ekonomik yaklaşımlar bakımından Türkiye'nin durumu ve Avrupa Birliği süreçlerine etkileri incelenmiştir. Yavuz ve Yüceşahin (2012) tarafından, Türkiye'de hanehalkı ve bölgesel farklılıkların ortaya konulması, hanehalkı harcamaları gelir ve tüketim dengesinin araştırılması amaçlı bir çalışma yapılmıştır. Deniz ve Doğu (2008), Türkiye-İran sınırında yer alan yerleşmelerin sosyo-ekonomik yapısı konulu hanehalkı üretim ve tüketim süreçlerini araştırmışlardır. Bunların dışında Bal (2010), hanehalkı harcamalarına ve bölgesel olarak gelişime etki eden teknolojik ilerlemelerin sosyo-ekonomik yapıya etkilerini, Yılmaz (1992), Türkiye'de bölge ve illere göre iç ve dış göç süreçlerinin ve şehirleşme hareketlerinin sosyo-ekonomik açıdan değerlendirilmesini, Çoban ve Sağlam (2016), TR63 bölgesi ve Türkiye'de Hatay ilinin sosyo-ekonomik kalkınmışlık düzeyini, Şengül vd. (2013), Türkiye'de Düzey-2 istatistikî bölgelerinin ekonomik etkinlikleri ve etkinliklerine etki eden faktörler DEA yöntemi ve TOBIT Model uygulaması ile analiz etmişlerdir. Başbüyük (2005) tarafından, Doğu Anadolu Bölgesi'nde ortalama hane büyüklüklerinin alandaki sağlık, eğitim, gelenekler ve istihdam gibi sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel özelliklerin etkilenmesi sonucunda gerekli ihtiyaçların tam anlamıyla karşılanamama gibi problemlere dikkat çekerek önerilerde bulunulmuştur. Ertürk ve Gökdemir (2017), sosyo-kültürel farklılıkların toplumdaki mekân kullanımını ilişkilerine karşılaştırmalı bir yaklaşımla hanehalkı harcamalarını ve yaşam şekillerini etkileyen dinamiklerle ilgili bir araştırma yapmışlardır.

Görüldüğü üzere coğrafi bakımdan Türkiye'deki yerleşmelerin birçoğu sosyo-ekonomik açıdan hanehalkı araştırmalarına konu olmuştur. Hanehalkının sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel özellikleri bağlamında incelenen bazı araştırmalar ise alansal ve bölgesel sınırlamalara dayandırılarak yıllık etkilerden arındırılmış ve güncelliğini koruyan özellikleriyle incelenmiştir.

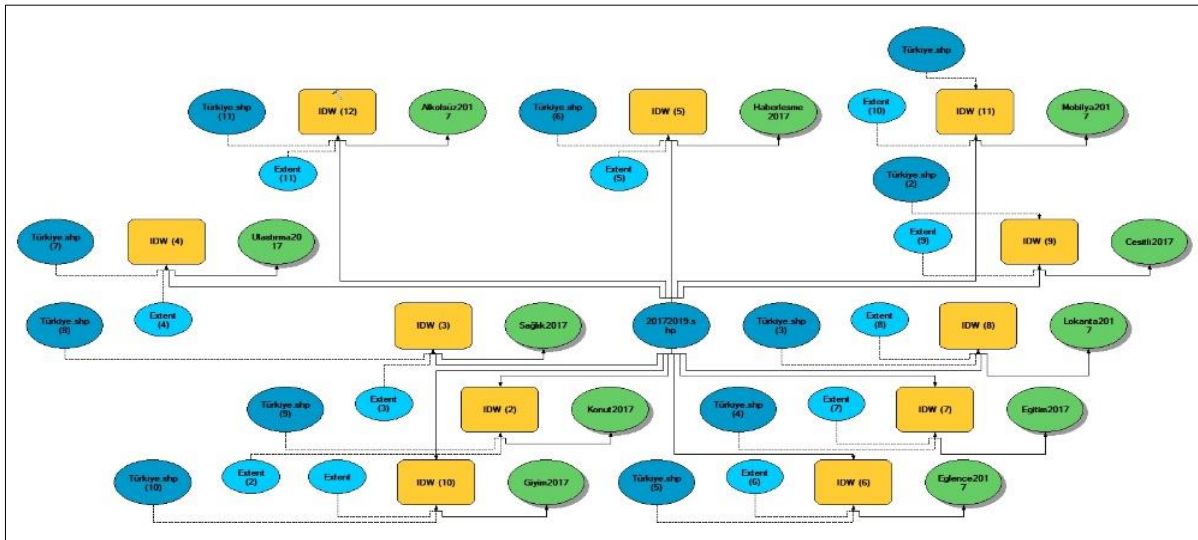
Yöntem

Bir alanın mekânsal olarak değerlendirilmesi, gelişim sürecindeki değişiklikler ve yapılacak planlamalar doğrultusunda izlenmesi temel olarak coğrafi koşullarının araştırılmasına ve buna etki eden faktörlerin analizine bağlıdır. Araştırma sahasının

lokasyonu, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik durumu, hanehalkı harcamalarına ve bu harcamaların türlerini etkileyen başlıca özellikler arasındadır. Bu çalışmaya konu olan Türkiye’de (Düzyey 2 İstatistikî Bölgeleeri) Hanehalkı Tüketim Harcamaları Türleeri, Coğrafi Bilgi Sistemleeriyle mekânsal dağılışı yapılmış olup, nitel ve nicel araştırma çeşitliliğine bağılı olarak kullanılan yöntemleer arasında karma desen ile ilişkişel araştırma yöntemleerinden birisi olan ve iki veya daha fazla değışken arasındaki ilişkişinin nicel istatistikî verileer kullanılarak gerçekleştirildiğı açımlayıcı model uygulanmıştır (Toraman, 2021). İlişkişel modeller birçok araştırmacı tarafından bağımsız değışkenleerin bağımlı değışken ile ilişkişileerinin veya üzerindeki etkisinin belirlenmesi ve bu etkinin sözel olarak ifade edilmesini sağılamaktadır (Burmaoğlu, Polat ve Meydan, 2013: 13).

Hanehalkı tüketim harcamalarının araştırılması için kullanılan verileer ise TÜİK tarafından 2 yıllık periyotlar şeklinde yayımlanan Hanehalkı Tüketim Harcaması istatistikleerinden elde edilmiştir. Bu verileer ise TÜİK tarafından hanehalkı fertleeri ile yapılmış olan görüşmeleer, kayıtlar, gözlemler veya bir ay boyunca insanların yapmış oldukları günlük harcamaları kayıt altına aldıkları kayıt defterleeri yoluyla toplanmıştır. Anketörlereer her ay ortalama 6 örneek hanehalkını ayda ortalama 6 defa ziyaret ederek tüketim harcamalarını ve son ziyarette gelir bilgileerini kayıt etmişleerdir (Url-1).

Bu doğırluktada hanehalkının 12 grupta toplanan tüketim harcaması türleerine yönelik toplanan verileer, İstatistikî Bölge Birimleeri Sınıflandırması Düzyey-2 kapsamında 26 bölge araştırmasını kapsayacak şekilde hazırlanmış ve analiz edilmiştir. Aynı zamanda elde edilen verileer haritalandırılması amaçlı ArcGIS 10.8 programı kullanılmıştır. Programda yer alan Model Builder sekmesi tasarlanarak araştırmadaki veri dağılımının dönemşel (2003, 2010-2012 ve 2017-2019) bazda gösterilmesi için İnterpolasyon yöntemi kullanılmıştır. Nokta (Point) verileerinin kullanıldığı çalışmada İDW analizi yapılarak bölgeşel veri dağılımları gerçekleştirilmiştir (Şekil 1).

Şekil 1. İDW Analizi Modeli.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresel İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Bulgular

Toplumların en küçük tüketim birimlerini hanehalkları oluşturmaktadır. Hanehalklarının harcamaları ekonomik faktörler açısından ve karar vericiler tarafından uygulanacak politikalar açısından önem arz etmektedir. Hanehalklarının harcamalarının analiz edilmesi, hanelere ait sosyodemografik özelliklerin incelenmesini gerektirir. Çünkü hanelere ait özellikler birbirinden farklıdır ve farklı özelliklere sahip haneler farklı tüketim davranışı gösterebilir (Çepni Karaaslan, 2022: 794).

Hanehalkı harcamaları üzerinde etkili olan en önemli faktörlerden birisi ortalama hanehalkı büyüklüğüdür. Bu iki unsur arasındaki ilişkiden dolayı hanehalkının belirli ürün ve hizmetlere yönelik harcamalarının arttığı görülmektedir. Buna göre Türkiye'nin 2003 yılında hanehalkı büyüklüğü 3.9 kişidir. Her 10 hanenin 4'ünde dörtten daha az kişi bulunurken, %25'inde 5 kişi, üçte birinde ise 6 ve daha fazla kişi bulunmaktadır. Bununla birlikte kırsal yerleşim alanlarındaki hanehalkı büyüklüğü kentsel yerleşim alanlarına göre daha fazladır. Nitekim kentsel alanlarda 3.9 kişi olan hanehalkı büyüklüğü, kırsal alanlarda 4.5 kişidir (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2003, 2004). Bununla birlikte araştırmaya konu olan dönemlerde Türkiye'nin ortalama hanehalkı büyüklüğü 2010 yılında 3.84, 2011 yılında 3.76, 2012 yılında 3.69, 2017 yılında 3.45, 2018 yılında 3.41, 2019 yılında 3.35 kişidir. Ayrıca 2020 yılında 3.3 kişi olan hanehalkı büyüklüğü, 2021 yılında 3.23 kişiye gerilemiştir (Url-2). Bu doğrultuda Türkiye'de aile yapısında meydana gelen küçülme daha çok çekirdek aile yapısına dönüşerek ortalama hanehalkı büyüklüğünün de azalmasına yol açmıştır.

Düzen-2 bölgelerinin ortalama hanehalkı büyüklükleri ise bölgelere göre farklılık göstermektedir. Bu doğrultuda 2010 yılında hanehalkı büyüklüğü en fazla olan bölgeler; TRC3 (7,05 kişi), TRB2 (6,92 kişi), TRC2 (6,33 kişi), TRA2 (5,73), TRC1 (4,91 kişi), TRA1 (4,45 kişi), TR63 (4,4 kişi) ve TRB1 (4,31 kişi)'dir. Aynı yıl içerisinde ortalama hanehalkı büyüklüğünün en az olduğu bölgeler ise TR82 (3,33 kişi), TR21 (3,26), TR31 (3,25 kişi), TR32 (3,19 kişi) ve TR22 (2,94)'dir. Her dönemde ortalama hanehalkı büyüklüğü azalmakla birlikte 2017 yılında ortalama hanehalkı büyüklüğü dört ve üzeri olan bölgeler TRC3 (5,57 kişi), TRC2 (5,32), TRB2 (5,16 kişi), TRA2 (4,49 kişi) ve TRC1 (4,21 kişi) bölgeleridir. Aynı yıl içerisinde ortalama hanehalkı büyüklüğü üçün altında olan bölgeler ise TR32 (2,96 kişi), TR82 (2,9 kişi) ve TR22 (2,72 kişi)'dir. 2019 yılına gelindiğinde ise bir önceki döneme göre sıralamada hiçbir farklılık olmamakla birlikte ortalama hanehalkı büyüklüğünün giderek azaldığı görülmektedir. Öyle ki, 2019 yılında TRC3 (5,26 kişi), TRC2 (5,03 kişi), TRB2 (4,9 kişi), TRA2 (4,29 kişi) ve TRC1 (4,07 kişi) bölgeleri hanehalkı büyüklüğünün dört kişi ve üzeri olduğu bölgelerdir. Aynı yıl içerisinde sıralamalarda bazı küçük değişiklikler olmakla birlikte aynı bölgelerin ortalama hanehalkı büyüklüğü bakımından alt sıralarda yer aldığı görülür. Buna göre 2019 yılında üç kişiden az olan bölgeler arasında TR90 (2,99 kişi), TR31

(2,95 kişi), TR81 (2,94 kişi), TR32 (2,9 kişi), TR82 (2,84 kişi) ve TR22 (2,68 kişi) bölgeleridir (Url-3; Tablo 2).

Tablo 2. Düzey-2 İBBS Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü (2010-2012, 2017-2019)

Düzey-2 İBBS	Ort. Hanehalkı Büyüklüğü (2010)	Düzey-2 İBBS	Ort. Hanehalkı Büyüklüğü (2012)	Düzey-2 İBBS	Ort. Hanehalkı Büyüklüğü (2017)	Düzey-2 İBBS	Ort. Hanehalkı Büyüklüğü (2019)
TR10	3,7	TR10	3,57	TR10	3,44	TR10	3,33
TR21	3,26	TR21	3,18	TR21	3,05	TR21	3
TR22	2,94	TR22	2,85	TR22	2,72	TR22	2,68
TR31	3,25	TR31	3,16	TR31	3,02	TR31	2,95
TR32	3,19	TR32	3,1	TR32	2,96	TR32	2,9
TR33	3,44	TR33	3,34	TR33	3,17	TR33	3,1
TR41	3,42	TR41	3,31	TR41	3,15	TR41	3,1
TR42	3,77	TR42	3,63	TR42	3,43	TR42	3,34
TR51	3,37	TR51	3,25	TR51	3,11	TR51	3,06
TR52	3,77	TR52	3,64	TR52	3,46	TR52	3,39
TR61	3,36	TR61	3,25	TR61	3,08	TR61	3
TR62	3,93	TR62	3,82	TR62	3,58	TR62	3,49
TR63	4,4	TR63	4,23	TR63	3,88	TR63	3,78
TR71	3,73	TR71	3,58	TR71	3,27	TR71	3,21
TR72	3,94	TR72	3,73	TR72	3,41	TR72	3,32
TR81	3,49	TR81	3,34	TR81	3,04	TR81	2,94
TR82	3,33	TR82	3,18	TR82	2,9	TR82	2,84
TR83	3,78	TR83	3,58	TR83	3,27	TR83	3,17
TR90	3,63	TR90	3,42	TR90	3,09	TR90	2,99
TRA1	4,45	TRA1	4,22	TRA1	3,67	TRA1	3,57
TRA2	5,73	TRA2	5,44	TRA2	4,49	TRA2	4,29
TRB1	4,31	TRB1	4,04	TRB1	3,58	TRB1	3,48
TRB2	6,92	TRB2	6,5	TRB2	5,16	TRB2	4,9
TRC1	4,91	TRC1	4,66	TRC1	4,21	TRC1	4,07
TRC2	6,33	TRC2	6,12	TRC2	5,32	TRC2	5,03
TRC3	7,05	TRC3	6,65	TRC3	5,57	TRC3	5,26

Kaynak: TÜİK (2019) verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır (Url-3)

İnsanların çeşitli mal ve hizmetlere yönelik yapmış oldukları harcamaların bir bölümü zorunlu, bir bölümü ise lüks mal ve hizmet sınıfına girmektedir. Yapılan bazı araştırmalarda fonksiyonel kalıplardan yararlanılarak harcama gruplarına yönelik esneklikler tespit edilmiş olup, buna göre; gıda ve alkolsüz içecekler, alkollü içecekler, giyim ve ayakkabı, konut, mobilya, ulaştırma, haberleşme, eğlence, kültür ve çeşitli mal ve hizmetler zorunlu mal olarak değerlendirilmiştir. Sağlık ve eğitim hizmetleri harcamaları ise lüks mal sınıfına girmektedir. Lokanta, yemek hizmetleri ve oteller harcama grubuna ait esneklik değeri ise bire yakın olmasına rağmen zorunlu mallar sınıfında değerlendirilmiştir. Aynı zamanda bütün modellerde harcama esnekliği en yüksek olan ulaştırma harcamalarının, mal grubu olduğu tespit edilmiştir (Çalmaşur ve Kılıç, 2018: 71-72; Nişancı, 2003).

2003 Yılı Hanehalkı Harcamaları Dağılımları

Türkiye’de insanların gelir dağılımındaki farklılıklar, yoksulluk, tüketim davranışları, temel ihtiyaçlar, öncelikler ve tercihler gibi birçok faktörün etkisinde şekillenen hanehalkının tüketim harcamaları bölgelere göre dikkat çekici farklılıklar göstermektedir. Genel olarak 2003 yılında 26 Düzey-2 istatistiki bölgesinde 12 harcama grubu içerisinde “Konut ve kira” ile “Gıda ve alkolsüz içecekler”e yönelik hanehalkı harcamaları en yüksek paya sahiptir. Buna karşın bu dönemde “Eğlence ve kültür” ile “Eğitim hizmetleri”ne yönelik hanehalkı harcamalarının diğer ürün ve hizmetlere göre daha düşük düzeyde olduğu görülmektedir (Url-4).

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Hiç kuşkusuz hanehalkının süt ve süt ürünleri, et ve et ürünleri, sebze, meyve, ekmek, su, meyve suyu, çay, kahve ve diğer temel gıda ve çeşitli ürünlere yönelik harcamaları önemli bir yere sahiptir. Buna göre 2003 yılında “Gıda ve alkolsüz içecekler” başlığı altında gerçekleştirilen hanehalkı harcamalarının en yüksek paya sahip olduğu bölgelerin başında TRC3 (48.8), TRC2 (41.4), TRB2 (40.3), TR82 (38.4) ve TRA1 (37.1) bölgeleri gelmektedir. Bu ürünlere yönelik hanehalkı harcamalarının en az olduğu bölge ise TR10 (20.1) bölgesidir. (Tablo 3; Harita 2; Harita 3; Harita 4; Url-4).

İnsanların en temel ihtiyaçlarının başında barınma gelmektedir. Düzey-2 bölgelerinde yaşayan insanların en fazla harcama grubunu “Konut ve kira” oluşturmakta olup bu harcama grubunun en yüksek olduğu bölgeler; TR10 (33.2), TR31 (31.7), TR51 (31.6), TR32 (29.5), TR22 (29.1)’dir. Bu bölgelerdeki şehirleşme ve sanayinin yanı sıra ticaret, turizm ve diğer fonksiyonların gelişim hızının diğer alanlara göre daha fazla olması bu bölgelere olan göç sürecini ve bağlantılı olarak da hanehalklarının konut ve kiraya harcanan ücretleri de arttırmaktadır. Buna karşın hanehalkının konut ve kiraya yönelik harcamalarının en az olduğu Düzey-2 bölgesi ise TRC3 (17.2) bölgesidir. İnsanların yaşamları boyunca kazançlarının önemli bir bölümünü biriktirerek kendi konutlarını almak için kullanmaları bu harcama türünde hanehalkı harcamalarının düşük olmasında etkili olmuştur (Tablo 3; Harita 2; Harita 3; Harita 4; Url-4).

İnsanların keyfi harcamalarında önemli bir yere sahip olan ürünler içerisinde içkiler, likör, şarap, bira ile sigara, puro ve diğer tütün ürünleri önemli bir yere sahiptir. Bu doğrultuda “Alkollü içecekler, sigara ve tütün” ürünlerine yönelik hanehalkı harcamalarının en yüksek olduğu bölgeler; TR72 (5.7), TRA2 (5.6), TR33 (5.5), TR52 (5.5) ve TRB2 (5.5)’dir. En az ise TR10 (3) İstanbul bölgesidir. Buna ek olarak Türkiye’de alkol tüketiminin en önemli sosyo-ekonomik belirleyicileri gelir, eğitim ve cinsiyettir. Gelir ve eğitim arttıkça alkol tüketimi de simetrik olarak artmaktadır (Aydın, 2011; Tablo 3; Harita 2; Harita 3; Harita 4; Url-4).

Özellikle kalabalık ailelerde ve coğrafi açıdan yağışlı ve soğuk iklim şartlarının hüküm sürdüğü bölgelerde giyime yönelik harcamalar artmaktadır. Bu dönemde erkek, kadın, çocuk ve bebek giyimi ve ayakkabısı, giysi aksesuarları, giysi onarımı, dikişi ve kiralanması gibi farklı ürün ve hizmetleri kapsayan “Giyim ve ayakkabı” ürünlerine yönelik hanehalkı harcamalarının en yüksek olduğu bölgeler; TRB1 (8.9), TRC3 (8.8), TR90 (7.3), TRC2 (7.2), TR32 (7), TR61(7) ve TRB2 (7)’dir. En az ise TR10 (5.4) ve TR82 (5.4)’dir (Tablo 3; Harita 2; Harita 3; Harita 4). Alt gruplara göre bir kısmı zorunlu ve bir kısmı ise keyfi harcamalar arasında yer alan mobilya, halı, ev döşemeleri ve onarımı, beyaz eşyalar, elektrikli ev aletleri, ev içi tekstil ürünleri, temizlik ürünleri, mutfak eşyaları gibi birçok ürünü ve hizmeti içerisine alan “Mobilya, ev aletleri ve ev bakım hizmetleri”ne yönelik hanehalkı harcamalarının en fazla olduğu Düzey-2 bölgeleri; TRA2 (8.6), TRA1 (7.9), TRB1 (7.8), TR63 (6.8), TR90

(6.8), TR62 (6.6)'dir. En az ise TRC2 (4.4) bölgesidir (Tablo 3; Harita 2; Harita 3; Harita 4; Url-4).

Hanehalkının sağlık alanında ilaç, sağlık ürünleri, tedavi edici alet ve malzemeler, hastane ve hastane dışı tıbbi hizmetler gibi farklı alanlarda gerçekleştirilen harcamalar önemli bir yere sahiptir. "Sağlık" harcamalarının en fazla olduğu bölgeler TR63 (4.1), TR21 (3.4), TR52 (2.9), TR10 (2.7), TR22 (2.7) ve TR31 (2.3)'dir. En az ise TRB2 (0.9) bölgesidir. Türkiye genelinde hanehalkının sağlık alanında gerçekleştirmiş olduğu harcamaların bir bölümü bireysel veya zorunlu sağlık sigortası tarafından karşılandığı da bilinmektedir (Köktaş, Akyürek ve Toygar, 2010; Tablo 3; Harita 2; Harita 3; Harita 4; Url-4).

Özellikle nüfus bakımından kalabalık olan, toplu taşımanın yaygın olarak kullanıldığı, iklim şartlarının elverişli olduğu veya yeşil ulaşım altyapısı gelişmiş olan bazı bölgelerde ulaşım harcamaları daha fazla gerçekleşmiştir. Bu kapsamda ulaşım aracı satın alınması veya kiralanması, motosiklet, bisiklet, yolcu taşımacılığı (hava, kara, deniz ve demiryolu gibi) ve taşıma gibi alanları kapsayan "Ulaştırma" alanında hanehalkı harcamalarının en fazla olduğu Düzey-2 bölgeleri TR61 (14.5), TR41 (14.3), TR51 (11.5), TR10 (11.2), TR63 (10.5)'dür. Bu alanda harcamaların en az olduğu bölge ise TRA2 (3.5)'dir. Posta hizmetleri, telefon, internet ve çeşitli ekipmanların bakım ve onarımına yönelik gerçekleştirilen harcamaları kapsayan "Haberleşme" alanında hanehalkı harcamalarının en fazla olduğu bölgeler TR83 (4.7), TR21 (4.6), TR51 (4.6), TR90 (4.6), TR10 (4.5) ve TR42 (4.5) bölgesidir. En az olan bölge ise TRC3 (2,8)'dür (Tablo 3; Harita 2; Harita 3; Harita 4; Url-4).

Televizyon, ev sinema sistemi, radyo, müzik seti, kamera, fotoğraf makinesi, kaset çalar, bilgisayar, oyuncak, hobi, sinema, tiyatro, konser, müze, spor ve kamp malzemeleri, kitap, gazete, dergi, kırtasiye gibi birçok ürün ve hizmete yönelik "Eğlence ve kültür" alanında hanehalkı harcamalarının en yüksek olduğu bölgeler TR10 (2.8), TR31 (2.7), TR51 (2.7), TR41 (2.4), TR90 (2.3) ve TR52 (2.2)'dir. Özellikle Ankara, İstanbul, Bursa, Konya gibi büyükşehirlerde yaşayan hanehalklarının bu alanda harcamalarının yüksek olması dikkat çekmektedir. Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan bölgeler başta olmak üzere bu alanda hanehalkı harcamalarının en az olduğu bölgeler ise TRC3 (1) ve TRA2 (0.9)'dir (Tablo 3; Harita 2; Harita 3; Harita 4; Url-4). Yapılan bir çalışmada ise 2012 yılında ise yaş arttıkça eğlence ve kültür harcamalarının da arttığı görülmektedir. Bu artış oranı kentsel kesimde daha fazladır (Selim, 2020).

Ailelerin bazen kendileri için ve genel olarak da çocukları için gerçekleştirmiş oldukları okul harcamaları, özel dersler, eğitim programları, kurslar ve diğer alanlarda yapmış oldukları harcamalar "Eğitim hizmetleri" alanında ön plana çıkan alanlardır. Buna yönelik hanehalkı harcamalarının en fazla olduğu bölgeler TR10 (3.1), TR90 (2.5), TR51 (2.3), TR21 (2.1), TR83 (2)'dür. Buna karşın bu alanda hanehalkı harcamalarının en az olduğu bölgeler ise TRB2 (0.4) ve TRA1 (0.6)'dir. Buna göre batıdaki illerden doğudaki illere doğru gelindikçe hanehalkı harcamalarında eğitim hizmetlerine yönelik harcamalar genel olarak azalmaktadır (Tablo 3; Harita 2; Harita 3; Harita 4; Url-4).

İnsanların restoran, lokanta, pastane, kafe ve barlarda tüketmiş oldukları yiyecek ve içecekler ile otel, motel, pansiyon, tatil köyleri, yurt ve misafirhanelere yönelik satın almış

oldukları ürün ve hizmetleri kapsayan “Lokanta ve oteller” için hanehalkı harcamalarının en fazla olduğu bölgeler TR21 (5.7), TR41 (5.5), TR10 (5.4), TRC1 (5.1) ve TR31 (5)’dir. Özellikle bu bölgeler yoğun nüfuslu ve kadının iş hayatında aktif rol aldığı kıyı bölgelerdir. Buna karşın bu alanda en az harcama yapılan Doğu Anadolu Bölgesi içerisinde yer alan Düzey-2 bölgeler ise TRA2 (1.1) ve TRC3 (1.2)’dür (Tablo 3; Harita 2; Harita 3; Harita 4; Url-4). Nitekim Türkiye’de son yıllarda hanehalklarının yurt içi turizm harcamalarındaki artışın ekonomik büyümeye yol açtığı ve tersi şekilde, ekonomik büyümedeki artışın da hanehalklarının yurtiçi turizm harcamalarını arttırdığını işaret etmektedir (Türkcan, 2018).

Ele alınan dönem içerisinde kişisel bakım, kişisel bakım ürünleri, eşyaları ve aletleri, çeşitli araç ve gereçler, kişisel aksesuarlar, sosyal hizmetler, sigortalar ve mali hizmetler gibi birçok farklı alanı içine alan “Çeşitli mal ve hizmetler”e yönelik hanehalkı harcamalarının en fazla olduğu bölgeler; TRA2 (4.9), TR51 (4.2), TR42 (4), TR63 (4), TR62 (3.9), TR90 (3.9) ve TRC3 (3.8)’dür. En az ise TR72 (1.9) ve TRB2 (2.6)’dir (Tablo 3; Harita 2; Harita 3; Harita 4; Url-4).

Tablo 3. Hanehalkı Harcamalarında Tüketimi Gerçekleştirilen Mal ve Hizmetlerin Düzey 2 İstatistikî Bölgelere Göre Dağılımı (2003).

İstatistikî bölge birimleri (Düzey 2)	Gıda ve alkollü içecekler	Alkollü içecekler, sigara ve tütün	Giyim ve ayakkabı	Konut ve kira	Mobilya, ev aletleri ve ev bakım hizmetleri	Sağlık	Ulaştırma	Haberleşme	Eğlence ve kültür	Eğitim hizmetleri	Lokanta ve oteller	Çeşitli mal ve hizmetler
TR10	20,1	3,0	5,4	33,2	4,9	2,7	11,2	4,5	2,8	3,1	5,4	3,6
TR21	27,0	4,8	5,8	27,7	5,4	3,4	8,3	4,6	1,8	2,1	5,7	3,2
TR22	27,9	5,1	6,2	29,1	6,3	2,7	8,3	4,3	1,9	1,3	3,7	3,5
TR31	22,7	4,3	5,7	31,7	6,3	2,3	10,0	4,3	2,7	1,7	5,0	3,4
TR32	31,2	4,3	7,0	29,5	5,4	1,4	9,0	4,2	1,6	1,0	2,5	2,9
TR33	35,7	5,5	6,1	24,1	5,7	2,2	7,6	3,9	1,5	1,3	3,5	3,0
TR41	25,8	4,5	6,3	23,7	6,4	2,3	14,3	4,1	2,4	1,4	5,5	3,3
TR42	28,9	4,8	6,3	26,9	6,3	1,6	8,8	4,5	1,6	1,3	4,8	4,0
TR51	21,2	3,8	6,5	31,6	5,2	1,7	11,5	4,6	2,7	2,3	4,8	4,2
TR52	32,0	5,5	6,4	24,2	5,6	2,9	8,8	4,3	2,2	1,3	3,4	3,4
TR61	26,3	4,2	7,0	25,7	6,3	1,4	14,5	4,4	2,2	1,8	3,0	3,2
TR62	31,6	5,3	6,4	22,5	6,6	2,0	10,1	4,1	1,9	1,5	4,1	3,9
TR63	31,2	4,1	6,9	21,6	6,8	4,1	10,5	3,6	2,2	1,6	3,4	4,0
TR71	33,8	4,9	6,4	28,2	5,1	1,7	7,4	4,3	1,5	1,7	2,0	3,0
TR72	37,0	5,7	6,8	26,4	5,4	1,6	6,9	4,1	1,5	0,9	1,9	1,9
TR81	35,0	3,9	5,6	27,7	6,0	1,5	8,5	4,4	1,4	0,8	2,5	2,7
TR82	38,4	4,6	5,4	24,2	6,1	1,2	6,6	4,2	2,1	1,5	2,4	3,3
TR83	35,5	4,4	6,6	26,2	5,4	1,8	6,1	4,7	1,2	2,0	2,6	3,6
TR90	31,2	4,1	7,3	25,1	6,8	1,9	7,2	4,6	2,3	2,5	3,0	3,9
TRA1	37,1	4,9	5,9	25,5	7,9	1,5	5,8	4,2	1,2	0,6	1,5	3,7
TRA2	34,6	5,6	6,1	27,3	8,6	1,4	3,5	4,1	0,9	2,0	1,1	4,9
TRB1	30,3	3,3	8,9	26,8	7,8	1,6	7,0	4,4	2,2	1,3	3,0	3,4
TRB2	40,3	5,5	7,0	23,7	5,1	0,9	6,1	4,2	1,1	0,4	3,1	2,6
TRC1	34,8	4,4	6,5	26,6	5,7	2,2	6,6	3,1	1,4	0,9	5,1	2,8
TRC2	41,4	4,3	7,2	22,8	4,4	2,2	6,0	3,5	1,4	0,7	2,5	3,6
TRC3	48,8	3,8	8,8	17,2	4,6	1,7	5,5	2,8	1,0	0,8	1,2	3,8

Kaynak: TÜİK (2003) verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır (Url-4)

Dönemlere Göre Hanehalkı Harcama Dağılımları ve Seçili Yıl Karşılaştırmaları

Hanehalkı harcamalarının istatistiki bölgelere göre 12 grupta toplanan çeşitli ürün ve hizmetlere yönelik harcamalarını 2003 dönemiyle kıyaslandığımızda 2010-2012 döneminde “Gıda ve alkolsüz içecekler”e yönelik hanehalkı harcamalarının bütün bölgelerde azaldığı bir dönem olarak dikkat çekmiştir. Genel olarak 2003, 2010-2012 ve 2017-2019 dönemlerine ait hanehalkı harcamalarının çeşitli mal ve hizmetlere yönelik dağılımı incelendiğinde Düzey-2 istatistiki bölgelerin belirtilen dönemlerde sıralamalarında bazı değişiklikler olduğu görülmektedir. Nitekim 2003 yılında “Gıda ve Alkolsüz İçecekler”e yönelik hanehalkı harcamalarında ön plana çıkan bölgelerin diğer dönemlere göre sıralamalarında bazı küçük değişiklikler olduğu dikkat çekmiştir. Buna göre 2003 döneminde ilk beş sırada yer alan TRC3 (48,8), TRC2 (41,4), TRB2 (40,3), TR82 (38,4) ve TRA1 (37,1) bölgelerinin 2010-2012 döneminde sıralamalarının çok küçük farklarla değiştiği, bununla birlikte TRA2 (30,6) bölgesinin ilk sıraya yükseldiği görülür. Bu bölgeyi TRC3 (30,2), TRB2 (28,5), TRC2 (28,3) ve TR82 (25,9) bölgeleri izlemiştir. 2017-2019 döneminde “Gıda ve alkolsüz içecekler”e yönelik hanehalkı harcamalarının istatistiki bölgelerin 12’sinde artarken 12’sinde azalmış ve 2’sinde ise bir değişim olmamıştır. Bu kapsamda TR10, TR21, TR33, TR42, TR61, TR72, TR81, TR82, TR90, TRA1, TRA2, TRC3 istatistiki bölgelerde düşüş görülürken, diğerlerinde artış yaşanmıştır. Buna karşın TR41 ve TR63 istatistiki bölgelerde ise bir değişim olmamıştır. Ayrıca 2017-2019 döneminde TRB2 (34,4) bölgesi ilk sıraya yükselirken, bunu sırasıyla TRC3 (29,2), TRC2 (28,4), TR71 (26,7) ve TR83 (26,3) bölgeleri takip etmiştir. Diğer taraftan gıda ve alkolsüz içeceklere yönelik hanehalkı harcamalarının son dönemde en az olduğu bölgeler arasında TR31 (18,5), TR51 (18,3) ve TR10 (15,9) yer almıştır (Tablo 3; Tablo 4; Tablo 5; Harita 2; Harita 3; Harita 4; Url-4).

“Alkollü içecekler, sigara ve tütün” ürünlerine yönelik harcamaların bir önceki döneme göre bazı bölgelerde artarken bazı bölgelerde azaldığı ve çok azının ise aynı kaldığı görülmektedir. Buna göre 2003 yılından 2010-2012 dönemine gelindiğinde TR10, TR21, TR30, TR31, TR32, TR51, TR81, TR82, TRA1, TRB1 ve TRC2 bölgelerinde bu ürünlere yönelik harcamalar artarken, TR33, TR41, TR42, TR52, TR61, TR62, TR63, TR72, TR83, TR90, TRA2, TRB2, TRC1 ve TRC3 istatistiki bölgelerde bir önceki döneme göre düşüş yaşanmıştır. Ayrıca TR22 ve TR71 bölgeleri ise aynı kalmıştır. Hanehalkının “Alkollü içecekler, sigara ve tütün” gibi ürünlere yönelik harcamalarında 2003 döneminde Düzey-2 istatistiki bölgelerden TR72 (5,7), TRA2 (5,6), TR33 (5,5), TR52 (5,5) ve TRB2 (5,5) bölgelerinin ilk beş içerisinde yer aldığı görülmektedir. Buna karşın 2010-2012 dönemi verilerine göre bir önceki dönemde ilk beş içerisinde yer alan bölgelerin alt sıralara gerilediği görülmektedir. Bu dönemde ise TRA1 (5,7) bölgesi ilk sıraya yükselmiş olup, alt sıralarda yer alan TR21 (5,6), TR81 (5,2), TR22 (5,1) ve TRC2 (5,1) gibi bölgeler bunu sırasıyla takip etmiştir. Diğer taraftan 2017-2019 döneminde hanehalkının “Alkollü içecekleri sigara ve tütün” ürünlerine yönelik harcamalarında ise genel olarak artış olmuştur. Bu dönemde TR72 bölgesinde bir değişim olmazken, TR10, TR21, TR32, TR42, TR51, TR81, TR83, TRA1, TRB1 ve TRC2 bölgelerinde düşüş olmuştur. Sıralamalarda yaşanan değişiklik incelendiğinde 2010-2012 döneminde sıralaması gerileyen bazı bölgelerin bu dönemde tekrardan yükselişe geçerek ilk beş arasındaki yerini aldığı görülmüştür. Öyle ki, TRA2 (6,7) bölgesi ilk sıraya

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresel İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

yükselirken, bunu sırasıyla TRB2 (6,3), TR71 (5,5), TR22 (5,4) ve TR33 (5,4) bölgeleri izlemiştir. Bu dönemde alkollü içecekler, sigara ve tütün gibi ürünlere yönelik hanehalkı harcamalarının en az olduğu bölgeler ise TR10 (3,5), TR63 (3,4) ve TRB1 (3,3) bölgeleridir (Tablo 3; Tablo 4; Tablo 5; Harita 2; Harita 3; Harita 4; Url-4).

Bir önceki döneme göre “Giyim ve ayakkabı” ürünlerine yönelik hanehalkı harcamalarının genel olarak azaldığı görülmektedir. 2010-2012 döneminde artış görülen istatistiki bölgeler TR33, TRA1, TRA2 ve TRB2 bölgeleridir. Diğer istatistiki bölgelerin tamamı bir önceki dönemde görülen hanehalkı harcamalarına göre düşüş göstermiştir. Diğer taraftan insanların temel ihtiyaçları arasında önemli bir yere sahip olan “Giyim ve ayakkabı” gibi ürünlere yönelik hanehalkı harcamalarında 2003 yılında ilk beş içerisinde yer alan TRB1 (8,9), TRC3 (8,8), TR90 (7,3), TRC2 (7,2) ve TR32 (7) gibi bölgelerin 2010-2012 dönemine gelindiğinde bu bölgelerden bazılarının ilk sıraya yükseldiği ve bazılarının da alt sıralara gerilediği görülmüştür. Nitekim TRC3 (8,4) bölgesi ikinci sıradan birinci sıraya yükselirken, alt sıralarda yer alan TR33 (6,5) bölgesi ilk beş bölge arasına girmiştir. Böylece bu dönemde bölgelerin sıralaması TRC3 (8,4), TRB2 (8,2), TRC2 (6,8), TR33 (6,5) ve TRB1 (6,3) şeklinde olmuştur. Yine “Giyim ve ayakkabı” ürünlerine yönelik 2010-2012 döneminden 2017-2019 dönemine gelindiğinde hanehalkının harcamalarında genel olarak düşüş olduğu görülür. Bu dönemde bir önceki döneme göre harcamaların artmış olduğu istatistiki bölgeler TR22, TR42, TR71, TR83, TR90 ve TRC2 bölgeleridir. Yalnızca TR81 bölgesi bir önceki dönemle aynı olup, diğer istatistiki bölgelerde bu ürüne yönelik harcamalarında düşüş yaşanmıştır. 2017-2019 döneminde sıralamada çok büyük değişiklikler olmamıştır. Buna göre sadece TR33 (5,6) bölgesi alt sıralara gerilerken, bunun yerini TR22 (6,1) bölgesi almıştır. Bununla birlikte son dönemde giyim ve ayakkabı gibi ürünlere yönelik hanehalkı harcamalarının en az olduğu bölgeler TR10 (4,3), TR81 (4,3) ve TR82 (3,9) bölgeleridir (Tablo 3; Tablo 4; Tablo 5; Harita 2; Harita 3; Harita 4; Url-4).

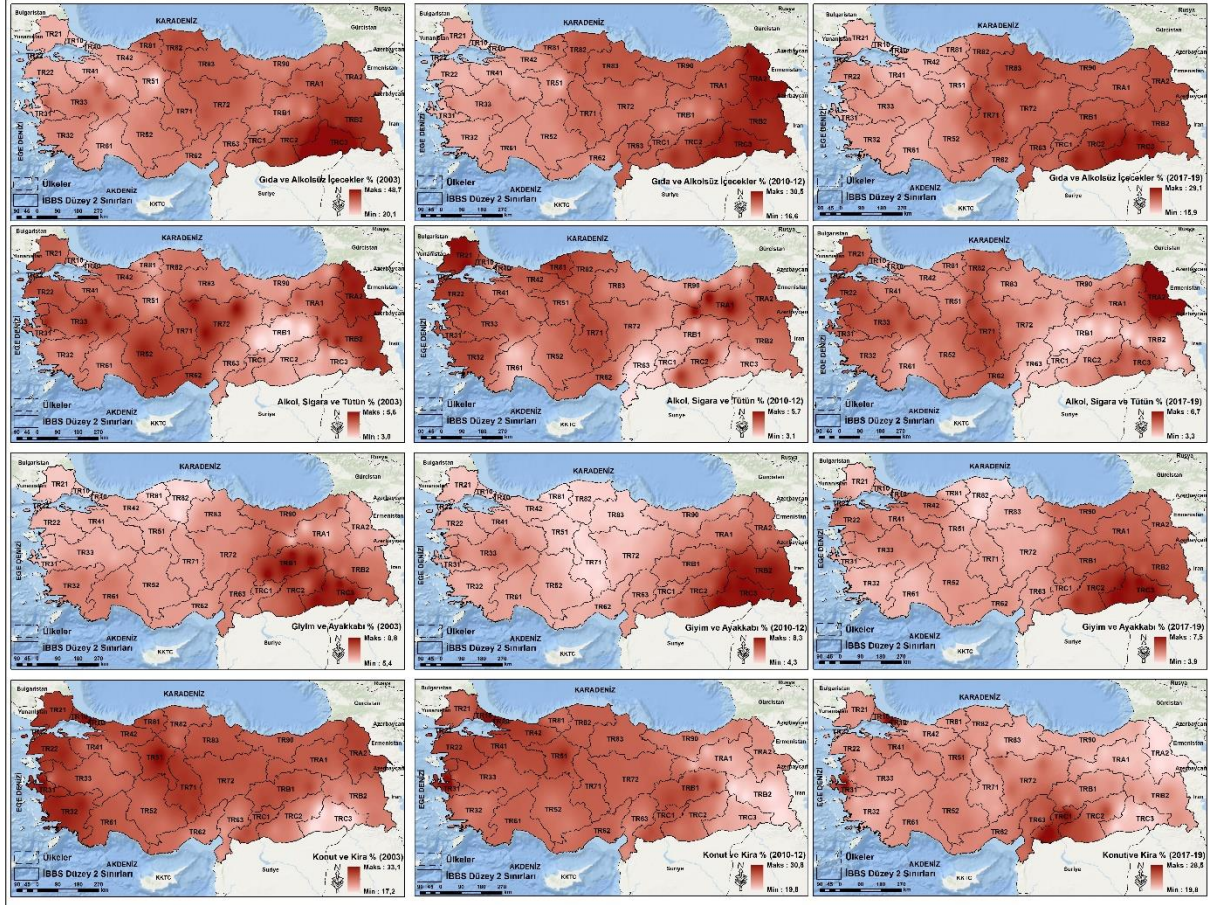
Tablo 4. Hanehalkı Harcamalarında Tüketimi Gerçekleştirilen Mal ve Hizmetlerin Düzey 2 İstatistiki Bölgelere Göre Dağılımı (2010-2012).

İstatistiki bölge birimle ri (Düzey 2)	Gıda ve alkolsüz içecekler	Alkollü içecekler, sigara ve tütün	Giyim ve ayakkabı	Konut ve kira	Mobilya, ev aletleri ve ev bakım hizmetleri	Sağlık	Ulaştırma	Haberleşme	Eğlence ve kültür	Eğitim hizmetleri	Lokanta ve oteller	Çeşitli mal ve hizmetler
TR10	16,6	3,7	4,6	30,9	5,6	2,0	15,4	4,1	3,2	3,0	6,9	4,0
TR21	19,9	5,6	4,8	23,8	6,7	2,0	18,8	4,5	2,8	1,2	6,6	3,4
TR22	19,1	5,1	5,3	25,9	5,8	2,1	17,7	4,0	3,4	1,5	5,6	4,3
TR31	18,4	4,6	5,0	29,4	6,6	2,0	15,0	3,8	3,5	2,2	5,9	3,6
TR32	20,0	4,9	5,1	23,3	6,7	2,1	18,7	4,3	3,3	1,9	6,1	3,5
TR33	22,7	4,7	6,5	24,4	6,9	1,8	16,5	3,6	2,8	1,6	4,7	3,9
TR41	19,1	4,2	5,4	25,3	6,5	2,0	17,9	4,3	3,2	2,2	6,7	3,2
TR42	20,8	4,7	5,1	26,0	6,8	2,1	15,8	4,3	2,9	1,9	4,8	4,8
TR51	17,6	4,1	4,8	26,8	6,4	1,6	18,1	4,2	3,3	2,9	6,3	3,9

TR52	21,3	4,4	5,3	23,4	7,5	2,2	18,5	3,6	2,6	2,1	5,9	3,1
TR61	21,2	3,5	5,4	24,5	5,8	2,2	18,8	4,3	3,0	1,6	5,9	3,7
TR62	21,0	4,7	5,3	24,5	7,0	1,9	17,8	3,7	2,5	2,1	5,1	4,4
TR63	25,2	3,1	5,6	22,7	6,8	2,0	19,1	3,3	2,1	1,3	4,8	4,0
TR71	24,5	4,9	4,4	24,6	7,0	1,6	18,1	3,7	2,3	1,6	4,3	3,0
TR72	22,9	4,5	5,2	24,5	7,1	1,5	19,0	3,7	2,5	1,8	4,0	3,2
TR81	23,7	5,2	4,3	23,7	7,6	2,5	14,4	4,0	3,1	1,6	4,8	5,0
TR82	25,9	4,7	4,7	24,6	7,3	2,2	16,2	4,2	2,6	1,1	3,0	3,5
TR83	25,7	4,2	4,6	24,4	7,1	1,5	15,8	4,0	2,5	1,9	3,7	4,6
TR90	25,1	3,7	5,3	23,4	7,0	2,1	16,3	4,5	2,3	1,2	4,0	5,2
TRA1	25,6	5,7	6,1	21,1	7,7	1,1	17,0	3,8	2,5	1,1	4,0	4,3
TRA2	30,6	4,9	6,2	22,7	5,6	2,4	14,9	3,7	1,9	0,9	2,6	3,8
TRB1	21,6	3,6	6,3	25,6	6,5	1,8	14,7	4,0	3,5	1,8	5,9	4,7
TRB2	28,5	4,4	8,2	19,8	6,3	1,6	13,7	4,6	2,4	0,5	5,4	4,6
TRC1	24,8	3,4	5,7	25,3	5,5	1,8	15,6	3,7	2,6	1,9	5,0	4,8
TRC2	28,3	5,1	6,8	23,6	7,1	1,6	9,9	3,2	2,3	0,9	2,8	8,4
TRC3	30,2	3,5	8,4	21,8	7,9	2,3	11,6	3,8	2,3	1,3	2,4	4,4

Kaynak: TÜİK (2012) verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır (Url-4)

Daha önce belirtildiği üzere hanehalkı harcamalarının en fazla olduğu alanların başında “Konut ve kira” harcamaları gelmektedir. Özellikle aile yapısında ortalama hanehalkı büyüklüğünün azalmasıyla, tek kişilik hanehalklarının sayısının zaman içinde hızla artmasıdır. Dolayısıyla ortaya çıkan ekstra konut talebi Türkiye’de konut ve kira fiyatlarının fazlasıyla yükseldiği bir dönem olmuştur. Özellikle düşük gelir gruplarında konut sahipliği oranı azalmıştır (Başlevent, 2020: 17-28). Buna karşın son yıllarda toplu konut projeleri ve yoksul kesim başta olmak üzere alt gelir grubunda yer alan aileler için yeni projelerin hayata geçirilmesi söz konusudur. Bu durum hanehalklarının genel bütçeleri içerisinde harcama oranı oldukça yüksek olan konut ve kira harcamalarının azalmasına olanak sunacaktır. Bu kapsamda hanehalkının “Konut ve kira” harcamalarında 2003 döneminden 2010-2012 dönemine geldiğinde genel olarak bir düşüş yaşandığı görülür. Buna göre 2003 yılında TR10 (33,2), TR31 (31,7), TR51 (31,6), TR32 (29,5) ve TR22 (29,1) gibi düzey-2 bölgelerinde hanehalkı harcamalarında konut ve kira ödemelerine yönelik gerçekleştirdikleri harcamalar oldukça fazla olmuştur. Bununla birlikte 2010-2012 dönemi verileri incelendiğinde ilk üç sırada bir değişim olmazken, TR32 bölgesinin yerini TR42 (26) bölgesi almıştır. Son sırada ise diğer dönemde olduğu gibi TR22 (25,9) bölgesi bulunmaktadır. Bir önceki dönemle kıyaslandığında 2017-2019 döneminde konut ve kira harcamalarında genel olarak düşüş yaşanmıştır. Buna göre sadece TR63, TRB2, TRC1 ve TRC2 bölgelerinde artış olduğu gözlenmektedir. Aynı zamanda 2017-2019 döneminde TR10 (28,6) ve TR31 (27,6) bölgeleri ilk iki sıradaki yerini korurken, üçüncü ve dördüncü sıraya alt sıralarda bulunan TRC1 (27,2) ve TRC2 (24,7) bölgeleri yükselmiştir. TR51 (24,5) bölgesi ise beşinci sıraya gerilemiştir. Son döneme ait istatistiklere göre konut ve kira harcamalarının en az olduğu bölgeler arasında TRA1 (20,5), TRC3 (20) ve TRA2 (19,8) bölgeleri örnek olarak gösterilebilir (Tablo 3; Tablo 4; Tablo 5; Harita 2; Harita 3; Harita 4; Url-4).

Harita 2. Hanehalkı Harcamalarında Tüketimi Gerçekleştirilen Mal ve Hizmetlerin Düzey-2 İBBS'ye Göre Dağılımı (2003, 2010-2012, 2017-2019).

Hanehalkı harcamaları içerisinde temel gıdalar dışında “Mobilya, ev aletleri ve ev bakım hizmetleri” gibi alanlara yönelik harcamalar da önemli bir yere sahiptir. Hanehalkı harcamalarında “Mobilya, ev aletleri ve ev bakım hizmetleri” alanında yapmış oldukları harcamaların ise genel olarak 2003 döneminden 2010-2012 dönemi gelindiğinde arttığı görülmektedir. Bu alanda 2003 yılı verilerine göre hanehalkı harcamalarının en fazla olduğu ilk beş düzey-2 bölgesi sırasıyla TRA2 (8,6), TRA1 (7,9), TRB1 (7,8), TR63 (6,8) ve TR90 (6,8) bölgeleri olmuştur. Diğer taraftan 2010-2012 döneminde TRA2 bölgesi yerini alt sıralarda yer alan TRC3 (7,9) bölgesine bırakmıştır. İkinci sıraya gerileyen TRA1 (7,7) bölgesini sırasıyla TR81 (7,6), TR52 (7,5) ve TR82 (7,3) bölgeleri izlemiştir. 2010-2012 dönemiyle son dönemi kıyasladığımızda hanehalkı harcamalarının “Mobilya, ev aletleri ve ev bakım hizmetleri”ne yönelik harcamalarında 12 bölgede düşüş, 12 bölgede artış ve 2 bölgede ise bir değişim olmadığı görülür. Buna göre TR31, TR51, TR52, TR62, TR71, TR72, TR81, TR82, TRA1, TRB2, TRC2 ve TRC3 bölgelerinde düşüş olurken, TR63 ve TRB1 bölgeleri aynı kalmış ve diğer bölgeler de ise bu ürünlere yönelik harcamalarda artış yaşanmıştır. Bununla birlikte 2017-2019 döneminde ilk beş sırada yer alan bölgelerde önemli düzeyde

değişiklik olmuştur. Bu dönem içerisinde bazı bölgeler alt sıralardan üst sıralara çıkarken bazı bölgeler de yine ilk beş sırada yer almıştır. Buna göre TR21 (7,9) bölgesini sırasıyla TR42 (7,6), TR83 (7,6), TR32 (7,3) ve TR82 (7,2) bölgeleri izlemiştir. Bunun dışında bu dönemde mobilya, ev aletleri ve ev bakım hizmetleri için hanehalkı harcamalarının en az olduğu bölgeler ise TR10 (5,7), TRC1 (5,6) ve TRC3 (5,4)'dir (Tablo 3; Tablo 4; Tablo 5; Harita 2; Harita 3; Harita 4; Url-4).

Sağlık alanında yapılan harcamalar hanehalkının zorunlu harcamaları grubundadır. Hiç kuşkusuz ilerleyen dönemlerde toplam sağlık harcamalarında özel sektörün payının artacağı ve bu yüzden yoksul kesimin bu durumdan olumsuz yönde etkileyebileceği tahmin edilmektedir (Köktaş vd., 2010: 780). Nitekim hanehalkının zorunlu olarak yapması gereken bu alandaki harcamaları erteleyemediğinden ekonomik olarak bu harcamaları karşılamakta zorluk yaşayabilmektedir. Bu ise refah seviyesinin düşmesine ve diğer alanlardaki ürün ve hizmetlere yönelik tüketimini azaltmaktadır (Tokatlıoğlu ve Tokatlıoğlu, 2018: 60). Bu kapsamda hanehalkı harcamaları içerisinde daha az oranlarda harcamaların gerçekleştiği bir diğer alan ise “Sağlık” harcamaları olmuştur. İnsanların 2003 yılında sağlık alanında gerçekleştirmiş oldukları harcamalar incelendiğinde ilk beşte yer alan Düzey-2 bölgeleri sırasıyla TR63 (4,1), TR21 (3,4), TR52 (2,9), TR10 (2,7) ve TR22 (2,7)'dir. 2010-2012 dönemine gelindiğinde hanehalkının “Sağlık” alanında yapmış oldukları harcamaların istatistikî bölgelerin büyük bir bölümünde azaldığı, buna karşın TR32, TR42, TR61, TR81, TR82, TR90, TRA2, TRB1, TRB2 ve TRC3 istatistikî bölgelerde arttığı görülür. Buna karşın diğer bölgelerde ise bu harcama grubunda düşüş yaşanmıştır. Ancak 2010-2012 dönemi verilerine göre sıralamalar bir önceki döneme göre büyük ölçüde değişmiştir. Buna göre belirtilen dönemde sağlık alanında hanehalkı harcamalarında TR81 (2,5), TRA2 (2,4), TRC3 (2,3), TR52 (2,2) ve TR61 (2,2) Düzey-2 bölgeleri alt sıralardan üst sıralara yükselirken, sadece TR52 (2,2) bölgesi ilk beşteki yerini bir sıra gerileyerek korumuştur. 2010-2012 dönemi ile 2017-2019 dönemi kıyaslandığında hanehalkının “Sağlık” harcamalarında ise genel olarak artış yaşandığı görülmektedir. Bu kapsamda TR52, TR63, TR81, TR82, TR90, TRA2, TRB1, TRB2TRC1, TRC2, TRC3 bölgelerinde düşüş olurken, diğer istatistikî bölgelerde bu alanda yapılan harcamalarda artış olmuştur. 2017-2019 döneminde ise ilk beş içerisinde alt sıralarda yer alan bazı bölgelerin üst sıralara yükseldiği dikkat çekmiştir. Öyle ki, TR71 (3,1), TR22 (3), TR32 (2,7), TR10 (2,6) ve TR41 (2,5) ilk beş içerisinde yer alan Düzey-2 bölgeleri olmuştur. Buna karşın aynı dönemde sağlık alanında hanehalkı harcamalarının en az olduğu Düzey-2 bölgeleri ise TRB1 (1,3), TRB2 (1,1) ve TRC2 (1)'dir (Tablo 3; Tablo 4; Tablo 5; Harita 2; Harita 3; Harita 4; Url-4).

İnsanların harcamalarında önemli bir yere sahip olan ve konut ve kira ile gıda gibi alanlara yönelik harcamaların dışında en fazla harcama yapılan alanlardan birisi de “Ulaştırma” alanıdır. Hanehalkının “Ulaştırma” alanında yapmış olduğu harcamaların 2003 döneminden 2010-2012 dönemine gelindiğinde bütün istatistikî bölgelerde arttığı görülmektedir. Hanehalkının 2003 yılında ulaştırma alanına yönelik harcamalarında TR61 (14,5), TR41 (14,3), TR51 (11,5), TR10 (11,2) ve TR63 (10,5) Düzey-2 bölgeleri ön plana çıkmıştır. Bununla birlikte 2010-2012 döneminde bir önceki dönemde yer alan sadece iki düzey-2 bölgesi ilk beşteki yerini korurken, bazı alt sıralarda yer alan bölgeler üst sıralara

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

yükselmiştir. Bu doğrultuda bu dönemde TR63 (19,1), TR72 (19), TR21 (18,8), TR61 (18,8) ve TR32 (18,7) Düzey-2 bölgeleri ulaştırma alanında gerçekleştirilen harcamalar açısından ilk beş içerisinde yer alan bölgeler olmuştur. Diğer taraftan hanehalkının ulaştırmaya yönelik harcamalarında 2010-2012 döneminden 2017-2019 dönemine gelindiğinde genel olarak artış olduğu görülmektedir. Bu dönemde bir önceki döneme göre düşüş görülen istatistiki bölgeler; TR22, TR41, TR52, TR62, TR63, TRB2 ve TRC2 bölgeleridir. Bu doğrultuda 2017-2019 döneminde alt sıralarda yer alan TR82 (22,7) bölgesi ilk sıraya yükselirken, bunu sırasıyla TR21 (21,2), TR42 (20,4), TR81 (20,4) ve TR61 (20,2) Düzey-2 bölgeleri izlemiştir. Aynı dönemde ulaştırma alanında hanehalkı harcamalarının en az olduğu bölgeler arasında ise TRC3 (14,8), TRC2 (13) ve TRB2 (10,5) yer almaktadır (Tablo 3; Tablo 4; Tablo 5; Harita 2; Harita 3; Harita 4; Url-4).

Tablo 5. Hanehalkı Harcamalarında Tüketimi Gerçekleştirilen Mal ve Hizmetlerin Düzey-2 İstatistiki Bölgelere Göre Dağılımı (2017-2019).

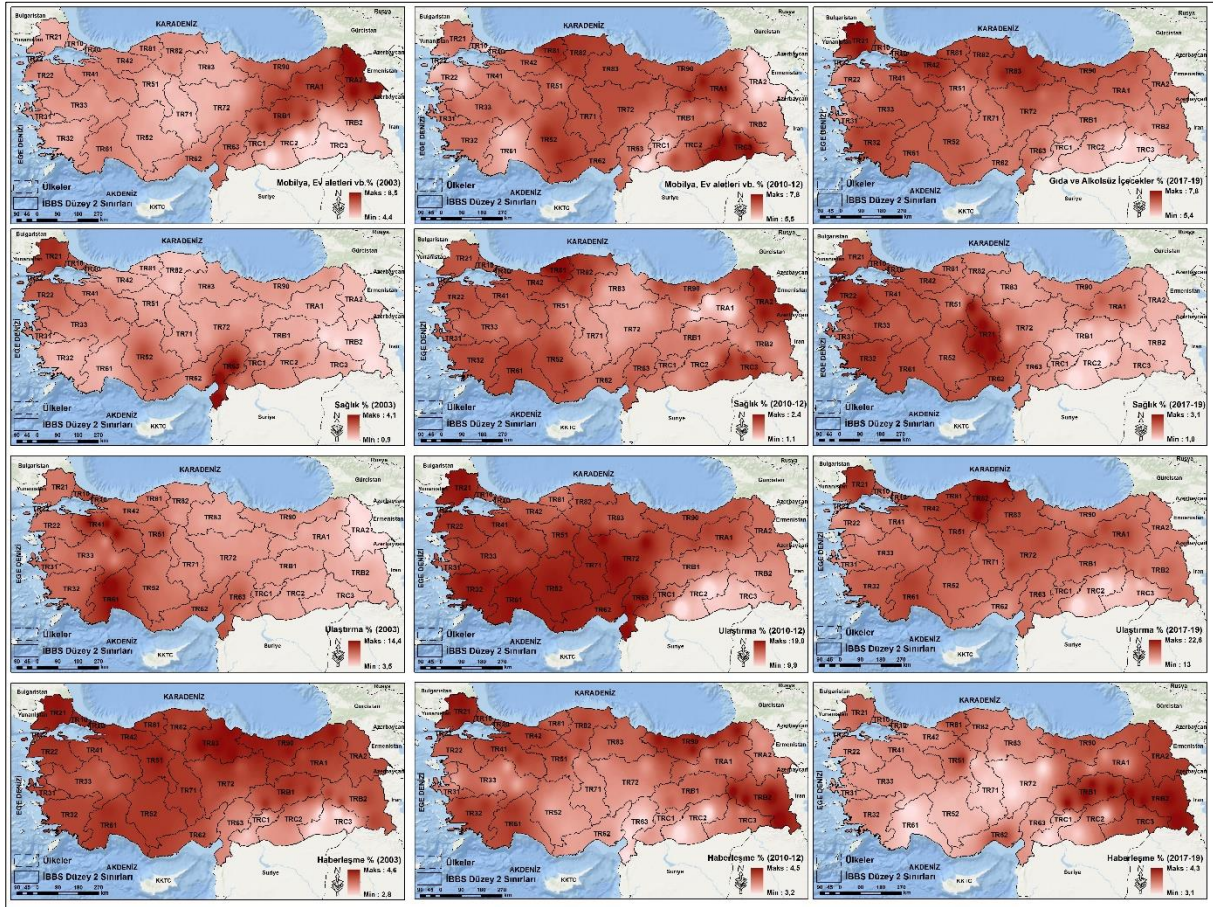
İstatistiki bölge birimleri (Düzey 2)	Gıda ve alkolsüz içecekler	Alkollü içecekler, sigara ve tütün	Giyim ve ayakkabı	Konut ve kira	Mobilya, ev aletleri ve ev bakım hizmetleri	Sağlık	Ulaştırma	Haberleşme	Eğlence ve kültür	Eğitim hizmetleri	Lokanta ve oteller	Çeşitli mal ve hizmetler
TR10	15,9	3,5	4,3	28,6	5,7	2,6	16,8	3,7	3,4	3,7	7,6	4,0
TR21	19,3	5,1	4,4	21,8	7,9	2,3	21,2	3,8	2,5	1,2	6,8	3,6
TR22	22,7	5,4	6,1	21,5	6,1	3,0	16,1	3,4	3,3	1,4	6,9	4,1
TR31	18,5	4,8	4,5	27,6	5,9	2,1	16,4	3,4	3,1	2,6	7,1	3,9
TR32	20,9	4,6	4,5	21,1	7,3	2,7	19,0	3,6	3,0	2,2	6,8	4,4
TR33	22,1	5,4	5,6	21,9	7,0	2,2	18,1	3,5	2,5	1,5	6,2	3,9
TR41	19,1	4,4	5,1	23,6	6,7	2,5	17,4	3,6	3,6	2,1	7,8	4,0
TR42	19,9	4,2	5,9	21,4	7,6	2,4	20,4	3,5	2,9	1,5	5,9	4,4
TR51	18,3	4,0	4,7	24,5	6,1	1,7	19,8	4,1	3,1	3,0	6,5	4,4
TR52	21,5	4,5	5,2	23,0	7,0	2,1	18,2	3,3	2,7	1,6	6,7	4,2
TR61	19,7	3,8	4,5	22,5	6,9	2,5	20,2	3,1	3,3	2,1	7,1	4,4
TR62	21,7	5,1	5,2	22,7	6,5	2,5	16,5	3,9	2,6	2,0	6,1	5,2
TR63	25,2	3,4	4,8	23,3	6,8	1,9	18,3	3,5	2,2	2,2	4,5	3,9
TR71	26,7	5,5	5,0	21,5	6,5	3,1	18,2	3,2	2,1	0,9	4,5	2,8
TR72	22,8	4,5	4,7	23,6	6,7	1,8	19,9	3,1	2,6	1,7	4,6	4,0
TR81	20,7	4,3	4,3	22,0	7,1	2,0	20,4	3,9	3,3	1,6	6,7	3,6
TR82	24,3	5,2	3,9	21,9	7,2	1,8	22,7	3,6	1,6	0,9	4,3	2,5
TR83	26,3	4,0	4,7	21,0	7,6	1,6	19,4	3,6	2,6	1,5	4,2	3,4
TR90	24,2	4,0	6,0	21,5	7,1	1,9	17,7	3,9	2,3	0,9	5,7	4,9
TRA1	23,6	4,9	5,9	20,5	6,8	2,3	20,0	3,5	2,4	1,8	5,0	3,2
TRA2	25,4	6,7	5,7	19,8	6,5	1,5	17,2	4,0	1,9	1,7	5,3	4,2
TRB1	24,7	3,3	6,1	22,3	6,5	1,3	18,5	4,3	2,1	2,1	5,3	3,5
TRB2	34,4	6,3	7,0	21,8	5,9	1,1	10,5	3,4	1,7	0,6	2,7	4,5
TRC1	23,6	3,7	5,3	27,2	5,6	1,7	17,5	3,1	2,2	1,8	4,2	4,2
TRC2	28,4	4,4	6,9	24,7	5,8	1,0	13,0	3,2	1,5	2,5	3,2	5,4
TRC3	29,2	5,2	7,6	20,0	5,4	1,6	14,8	3,9	2,2	0,8	6,1	3,2

Kaynak. TÜİK (2019) verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır (Url-4)

Genel olarak hanehalkı harcamalarının en az olduğu alanlardan birisi de “Haberleşme”dir. Çağımızın teknolojik gelişmeleri içerisinde haberleşme alanında yaşanan gelişmeler inanılmaz boyutlara ulaşmıştır. Haberleşme alanında yapılan harcamalarda 2012-2019 dönemlerinde de genel olarak azalma tespit edilmiştir. Bu durum başta internet ve cep telefonu kullanımının yoğun olduğu bu dönemde oldukça şaşırtıcıdır. Oysa hanehalkı gelirleri artarken bu hizmete yönelik payın da yükselmesi beklenirdi. Haberleşme nispi fiyatındaki düşüş bunun temel nedeni olarak gösterilebilir (Gürsel, Bakış ve Şahin, 2022). İncelenen dönemler arasında 2003 yılı verilerine göre haberleşme alanında hanehalkı harcamalarının en yüksek olduğu bölgeler TR83 (4,7), TR21 (4,6), TR51 (4,6), TR90 (4,6) ve TR10 (4,5) Düzey-2 bölgeleridir. “Haberleşme” alanında ise hanehalkı harcamalarının büyük ölçüde önceki döneme göre 2010-2012 döneminde azaldığı görülür. Bu dönemde ve bu bölgeler arasında yalnızca TR32, TR41, TRC1 ve TRC3 bölgelerinde artmış olup, sadece TR82 bölgesinde ise önceki dönemle aynı kalmıştır. Aynı zamanda 2010-2012 istatistikî dönemi incelendiğinde iki bölge ilk beş içerisindeki yerini korurken, alt sıralarda yer alan üç bölgede haberleşme alanında gerçekleştirilen harcamaların artmasıyla ilk beş içerisinde yerini almıştır. Bu kapsamda belirtilen dönemde TRB2 (4,6), TR21 (4,5), TR90 (4,5), TR32 (4,3) ve TR41 (4,3) düzey-2 bölgeleri görülmektedir. Diğer taraftan 2017-2019 döneminde bir önceki döneme göre “Haberleşme” alanında hanehalkı harcamalarında yine genel olarak düşüş yaşanmıştır. Bu dönemde sadece TR62, TR63, TRA2, TRB1 ve TRC3 bölgelerinde artış olurken, TRC2 bölgesi bir önceki döneme göre değişiklik göstermemiş ve diğer bölgelerde ise düşüş yaşanmıştır. Bu kapsamda 2017-2019 dönemi verilerine göre bölgelerin sıralamasında bazı değişiklikler olmuştur. Bu doğrultuda Düzey-2 bölgeleri arasında TRB1 (4,3), TR51 (4,1), TRA2 (4), TR62 (3,9) ve TR81 (3,9) bölgeleri ilk beş sırada yer almıştır. Buna karşın ele alınan dönemde haberleşme alanında hanehalkı harcamalarının en az olduğu bölgeler TR61 (3,1), TR72 (3,1) ve TRC1 (3,1)’dir (Tablo 3; Tablo 4; Tablo 5; Harita 2; Harita 3; Harita 4; Url-4).

İnsan yaşantısı içerisinde önemli bir yere sahip olan ve boş zamanı en iyi şekilde değerlendirdikleri alanların başında “Eğlence ve kültürel” faaliyetler gelmektedir. Ancak genel anlamda hanehalkı harcamalarında bu alana yönelik gerçekleştirilen harcamaların çok az bir paya sahip olduğu dikkat çekmektedir. Buna göre 2003 yılında eğlence ve kültür alanında hanehalkı harcamalarının en fazla olduğu Düzey-2 bölgeleri TR10 (2,8), TR31 (2,7), TR51 (2,7), TR41 (2,4) ve TR90 (2,3) bölgeleri olmuştur. Bir önceki döneme göre 2010-2012 döneminde “Eğlence ve kültür” alanında hanehalkı harcamalarında yalnızca TR90 bölgesi hariç bütün istatistikî bölgelerde artış olmuştur. Bununla birlikte 2010-2012 döneminde iki bölge ilk beş sıra içerisinde yer alırken, diğer üç bölge alt sıralarda bulunan diğer bölgelere yerini bırakmıştır. Bu doğrultuda TR31 (3,5), TRB1 (3,5), TR22 (3,4), TR32 (3,3) ve TR51 (3,3) Düzey-2 bölgeleri şeklinde bir sıralama ortaya çıkmıştır. Hanehalkı harcamalarında 2010-2012 dönemiyle 2017-2019 dönemini kıyasladığımızda bu dönemde “Eğlence ve kültür” alanında genel olarak bir önceki döneme göre düşüş yaşandığı görülmektedir. Bu dönemde TR10, TR41, TR52, TR61, TR62, TR63, TR71, TR72, TR81 ve TR83 istatistikî bölgelerde artış olurken, TR42, TR90 ve TRTRA2 bölgelerinde bir değişim yaşanmamış, diğer bölgelerde ise düşüş olmuştur. Aynı zamanda 2017-2019 döneminde bir önceki döneme göre alt sıralara gerileyen bazı bölgelerin sıralamalarda üst sıralara çıktığı görülmektedir. Bu

kapsamda hanehalkı harcamalarının bu alanda en fazla olduğu bölge sıralaması TR41 (3,6), TR10 (3,4), TR22 (3,3), TR61 (3,3) ve TR81 (3,3) Düzey-2 bölgeleri olacak şekilde sıralanmıştır. Bu dönemde eğlence ve kültürel gibi farklı alanlara yönelik hanehalkı harcamalarının en az olduğu bölgeler ise TRB2 (1,7), TR82 (1,6) ve TRC2 (1,5)'dir (Tablo 3; Tablo 4; Tablo 5; Harita 2; Harita 3; Harita 4; Url-4).

Harita 3. Hanehalkı Harcamalarında Tüketimi Gerçekleştirilen Mal ve Hizmetlerin Düzey-2 İBBS'ye Göre Dağılımı (2003, 2010-2012, 2017-2019).

Çağımızda insanların gerek bireysel gelişimlerinde gerekse çocukların geleceği için en fazla önem verdikleri alanların başında “Eğitim hizmetleri” gelmektedir. Ancak bazı alanlarda görüldüğü gibi eğitim hizmetlerine yönelik harcamaların Düzey-2 bölgeleri arasında çok az bir paya sahip olduğu görülmüştür. Diğer taraftan eğitim alanında yapılan harcamalarda kamu sektörü finansman sağlamakla birlikte, günümüzde hanehalklarının eğitim maliyetine katılım payı da her geçen gün artmaktadır. Bu durum kişisel ve kültürel algılara ilişkin etkenler gibi yukarıda belirtilen birçok faktörden etkilenmektedir. Öyle ki, ailelerin eğitime vermiş oldukları önem, eğitimin kamu kaynakları dışında finanse edilmesi, toplumsal sınıf beklentileri, kamu okullarındaki eğitimin niteliği, yasal düzenleme ve politikalar, kayıt ve

öğrenim ücreti, öğrenciler için finansal araçlar, kariyer araları gibi birçok faktör sıralanabilir (Yolcu, 2011). Dolayısı ile ailelerin belirtilen faktörlere bağlı olarak eğitime yönelik harcamaları da zaman içerisinde artmaktadır. Bu doğrultuda 2003 döneminde belirtilen alanda hanehalkı harcamalarının en fazla olduğu Düzey-2 bölgeler arasında ilk sırada TR10 (3,1) bölgesi yer alırken, bunu sırasıyla, TR90 (2,5), TR51 (2,3), TR21 (2,1) ve TR83 (2) bölgeleri izlemiştir. Bir önceki döneme göre 2010-2012 döneminde “Eğitim Hizmetleri”ne yönelik hanehalkı harcamalarının genel olarak arttığı görülmektedir. Bununla birlikte TR10, TR21, TR63, TR71, TR82, TR83 ve TR90 bölgelerinde düşüş yaşanmıştır. Bu doğrultuda 2010-2012 dönemine gelindiğinde ilk sırada yer alan TR10 bölgesi yerini korurken, TR51 bölgesi bir sıra yükselmiştir. Diğer bölgeler ise gerileyerek yerini alt sıralarda bulunan bölgelere bırakmıştır. Buna göre bu dönemde eğitim hizmetlerine yönelik hanehalkı harcamalarının en fazla olduğu bölgeler TR10 (3), TR51 (2,9), TR31 (2,2), TR41 (2,2) ve TR52 (2,1)’dir. Bununla birlikte 2017-2019 dönemine gelindiğinde bir önceki döneme göre “Eğitim hizmetleri”ne yönelik hanehalkı harcamalarında 12 istatistiki bölgede artış, 12 bölgede düşüş ve 2 bölgede ise değişim olmamıştır. Bu bölgeler arasında eğitim hizmetlerine yönelik harcamaların azaldığı bölgeler TR22, TR33, TR42, TR52, TR62, TR71, TR72, TR82, TR83, TR90, TRC1 ve TRC3 bölgeleridir. Bununla birlikte TR21 ve TR81 bölgelerinde ise bir önceki döneme göre değişim olmamıştır. Diğer bölgeler de ise hanehalkı harcamaları bu alanda artmıştır. Öyle ki TR10 (3,7), TR51 (3) ve TR31 (2,6) ilk üçteki yerini korurken, bunları sırasıyla TRC2 (2,5) ve TR32 (2,2) bölgeleri izlemiştir. Diğer taraftan bu dönemde hanehalkı harcamalarının eğitim hizmetleri alanında en az olduğu bölgeler ise TR90 (0,9), TRC3 (0,8) ve TRB2 (0,6)’dir (Tablo 3; Tablo 4; Tablo 5; Harita 2; Harita 3; Harita 4; Url-4).

İnsanların tüketim alışkanlıklarına bağlı olarak gerek dışarda yemek yeme alışkanlıkları gerekse seyahatlerinde konakladıkları alanlar açısından hanehalkı harcamalarında “Lokanta ve oteller” önemli bir yere sahiptir. Türkiye genelinde harcama yapılan gruplar içerisinde 2002’den 2012’ye yüzde 4,4’ten 5,8’e yükselen lokanta-otel payı bir ölçüde tempo kaybetse de 2019’da yüzde 6,5’e yükselmiştir. Bu artışın lokanta ve otel nispi fiyatının dikkat çekici bir biçimde arttığı görülmektedir. Aynı zamanda bu hizmetlerin “lüks” bir tüketim sınıfında olması ve gelir artışı durumundan etkilendiği durumunu ortaya çıkarmaktadır (Gürsel, Bakış ve Şahin, 2022). Buna göre 2003 yılında lokanta ve otellere yönelik hanehalkı harcamalarının en fazla olduğu Düzey-2 bölgeleri sırasıyla TR21 (5,7), TR41 (5,5), TR10 (5,4), TRC1 (5,1) ve TR31 (5)’dir. Yine bir önceki dönemle kıyaslandığında 2010-2012 döneminde “Lokanta ve oteller” grubuna yönelik hanehalkı harcamalarının genel olarak arttığı görülmektedir. Ancak yalnızca TRC1 bölgesinde düşüş olurken, TR42 bölgesi ise aynı kalmıştır. Bu bağlamda 2010-2012 döneminde bölgeler sıralamasında bazı küçük değişiklikler olmuştur. Bu kapsamda TR10 (6,9), TR41 (6,7), TR21 (6,6), TR51 (6,3) ve TR32 (6,1) düzey-2 bölgeleri ilk beş içerisinde yer almıştır. 2017-2019 dönemine gelindiğinde ise “Lokanta ve oteller”e yönelik harcamalarda bir önceki döneme göre istatistiki bölgelerin büyük çoğunluğunda artış olduğu görülmektedir. Buna karşın sadece TR63, TRB1, TRB2 ve TRC1 bölgelerinde düşüş olmuştur. Diğer bölgelerin tamamında bu gruba yönelik hanehalkı harcamaları artmıştır. Hanehalkı harcamalarının en fazla olduğu bölgeler sıralaması TR41 (7,8), TR10 (7,6), TR31 (7,1), TR61 (7,1) ve TR22 (6,9) şeklinde gerçekleşmiştir. Lokanta ve otellere yönelik

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

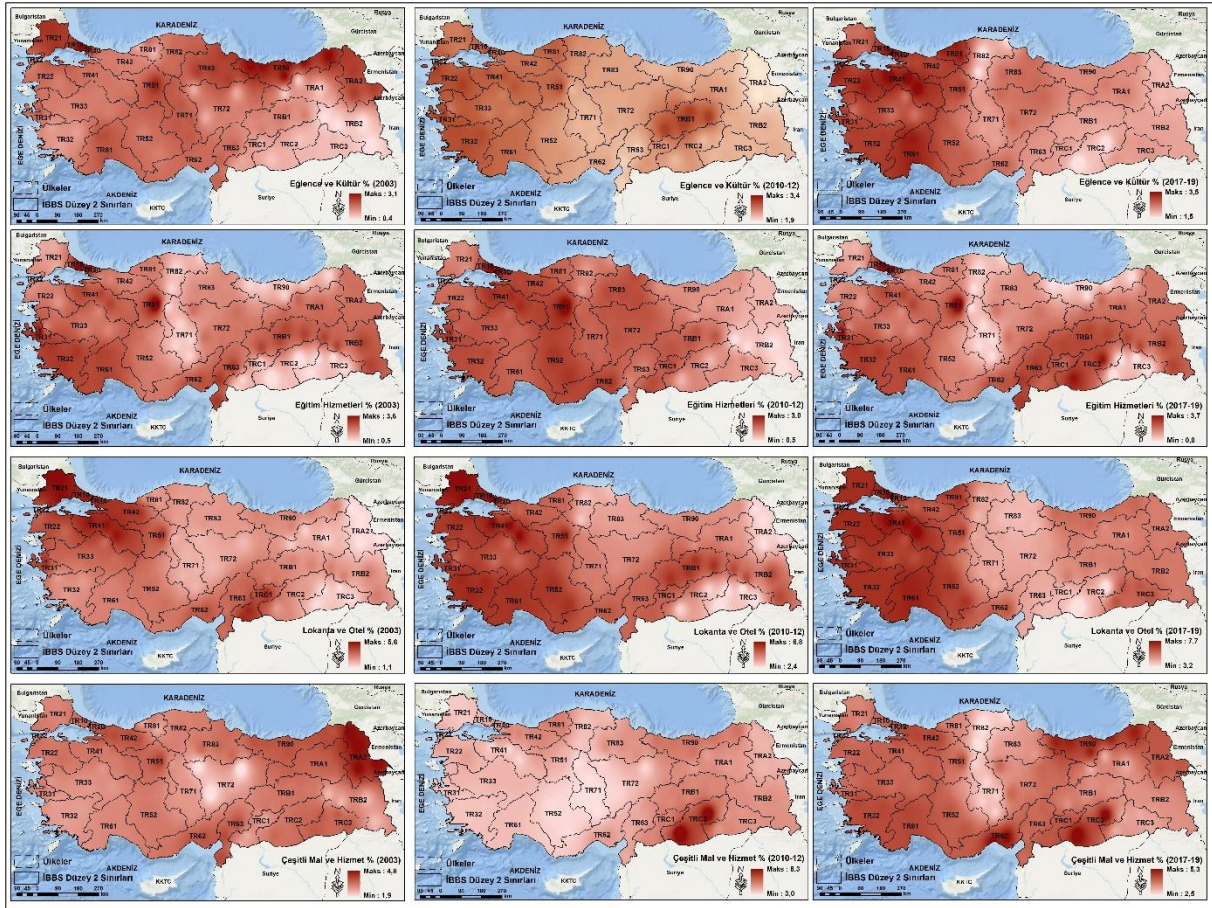
Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

hanehalkı harcamalarının en az olduğu bölgelere örnek olarak TRC1 (4,2), TRC2 (3,2) ve TRB2 (2,7) gösterilebilir (Tablo 3; Tablo 4; Tablo 5; Harita 2; Harita 3; Harita 4; Url-4).

Hiç kuşkusuz insanların temel ihtiyaçları dışında haracama yaptıkları birçok alan bulunmaktadır. Hanehalkı harcamaları arasında yer alan mal ve hizmetlere yönelik oranlarda belirli dönemlerde artış ve azalış olmaktadır. “Çeşitli mal ve hizmetler” alanında 2003 yılında gerçekleştirilen harcamaların en fazla olduğu Düzey-2 istatistiki bölgeleri TRA2 (4,9), TR51 (4,2), TR42 (4), TR63 (4) ve TR62 (3,9)’dir. Aynı zamanda “Çeşitli mal ve hizmetlere” yönelik hanehalkı harcamalarının 2010-2012 dönemine gelindiğinde bir önceki döneme göre genel olarak arttığı görülmektedir. Bu kapsamda TR41, TR51, TR52, TRA2 bölgelerinde bu alanda harcamalar azalırken, TR63 ve TR71 bölgelerinde değişiklik olmamıştır. Diğer bölgelerde ise artış olmuştur. Bununla birlikte 2010-2012 döneminde bir önceki dönemde ilk beş sırada yer alan bölgelerin sıralamasında büyük ölçüde değişiklik olmuştur. Sadece TR42 bölgesi bir sıra gerilemiş olup, alt sıralarda yer alan diğer bölgelerin üst sıralara yükseldiği görülmüştür. Bu kapsamda bu dönemde ilk beş sıra içerisinde TRC2 (8,4), TR90 (5,2), TR81 (5), TR42 (4,8) ve TRC1 (4,8) Düzey-2 bölgeleri yer almıştır. 2017-2019 dönemi verilerine göre “Çeşitli mal ve hizmetler”e yönelik hanehalkı harcamaların bir önceki döneme göre genel olarak düştüğü görülmektedir. Bu dönemde TR21, TR31, TR32, TR41, TR51, TR52, TR61, TR62, TR72 ve TRA2 istatistiki bölgelerde artış olurken, diğer bölgelerde bu gruba yönelik harcamaların oranı düşmüştür. Yalnızca TR10 ve TR33 bölgeleri bir önceki döneme göre aynı kalmıştır. Diğer bölgelerde ise artış olmuştur. Buna göre sıralamada TRC2 bölgesi ilk sıradaki yerini korurken, küçük bazı değişiklikler olmakla birlikte bunu sırasıyla TRC2 (5,4), TR62 (5,2), TR90 (4,9), TRB2 (4,5) ve TR32 (4,4) Düzey-2 bölgeleri izlemiştir. Bu dönemde ise çeşitli mal ve hizmetlere yönelik hanehalkı harcamalarının en az gerçekleştiği bölgeler içerisinde TRC3 (3,2), TR71 (2,8) ve TR82 (2,5) yer almıştır (Tablo 3; Tablo 4; Tablo 5; Harita 2; Harita 3; Harita 4; Url-4).

Harita 4. Hanehalkı Harcamalarında Tüketimi Gerçekleştirilen Mal ve Hizmetlerin Düzey-2 İBBS'ye Göre Dağılımı (2003, 2010-2012, 2017-2019).

Hanehalkının çeşitli ürün ve hizmetlere yönelik yapmış oldukları harcamaları 2012 ve 2019 yıllarına göre kıyasladığımızda iki kata yakın bir artış olduğu gözlenmiştir. Bu kapsamda TÜİK verilerine göre 2012 yılında hanehalkının harcama türlerine göre aylık tüketim harcaması gıda ve alkolsüz içeceklerde 464 TL'dir. 2019 yılına gelindiğinde bu harcama 1.033 TL'ye ulaşmıştır. Alkollü içecekler, sigara ve tütün ürünlerine yönelik aylık tüketim harcaması ise 99 TL olarak gerçekleşmiş olup, 2019 yılında bu rakam 215 TL'ye yükselmiştir. Giyim ve ayakkabı harcamalarına yönelik aylık tüketim harcaması ise 127 TL, 2019 yılında ise 249 TL olarak gerçekleşmiştir. Hanehalkı harcamalarında en yüksek paya sahip olan konut ve kira harcamaları ise 2012 yılında 611 TL iken, 2019 yılında 1.196 TL'ye çıkmıştır. Mobilya, ev aletleri ve ev bakım hizmetleri 158 TL'den 319 TL'ye, sağlık harcamaları 43 TL'den 112 TL'ye, ulaştırma harcamaları 406 TL'den 818 TL'ye, haberleşme 93 TL'den 180 TL'ye, eğlence ve kültür harcamaları 77 TL'den 152 TL'ye, eğitim hizmetlerine yönelik harcamalar 55 TL'den 123 TL'ye, lokanta ve otel harcamaları 137 TL'den 323 TL'ye ve son olarak çeşitli mal ve hizmetlere yönelik harcamalar ise 98 TL'den 251 TL'ye yükselmiştir (Url-5). Hiç kuşkusuz demografik değişkenlere ve gelir artışına paralel olarak ürün ve hizmetlere gelen zamlar ile doğru orantılı olarak hanehalkı harcamaları da artmıştır. Buna göre gelir artış temposunun yavaşladığı (yüzde 3,5) 2012-2019 döneminde gıda payı duraklamış hatta dönem sonuna doğru yüzde 20,8'e yükselmiştir. Bu duraklamanın büyük ölçüde gıda fiyat artışlarının genel tüketici fiyat artışının (TÜFE) son yıllarda belirgin

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

ölçüde üzerinde seyretmesinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Buna göre 2003-2012 döneminde TÜFE-Gıda fiyat ortalama artış farkı % -0,4 puan 2012-2019 döneminde bu fark %-2,0 puandır. Aynı zamanda 2012'den 2019'a TÜFE toplamda yüzde 102 artarken gıda fiyatları yüzde 129 artmıştır. Ayrıca Türkiye ekonomisinin 2018'den itibaren düşük büyüme patikasına girdiği, 2019'da ekonomik büyümenin %0,9'da kaldığı dikkate alınmalıdır (Gürsel, Bakış ve Şahin, 2022).

Sonuç ve Tartışma

Genel olarak 2003, 2010-2012 ve 2017-2019 dönemlerinde hanehalkının 12 farklı grupta toplanan ürün ve hizmetlere yönelik harcamalarında Düzey-2 İBBS'ye göre önemli farklılıklar tespit edilmiştir. Bütün istatistiki yıl aralıklarında konut ve kira ile gıda ve alkolsüz içeceklerle yönelik harcamaların oranı en yüksek seviyelerde gerçekleşmiştir. Bununla birlikte ele alınan dönemler içerisinde bazı ürün ve hizmetlere yönelik harcamalar artarken, bazılarında ise harcama oranları önemli ölçüde azalmıştır. Aynı zamanda tüketiciler değişen istekleri ve bilinç düzeylerinin artması ile kendileri için daha faydalı ve çeşitli olan bazı ürün ve hizmetlere yönelmeye başlamışlardır (Yazıcı ve Demircan, 2018: 412). Bu durum tüketim harcamaları ile bu harcamaları etkileyen sosyo-ekonomik ve demografik faktörler arasındaki ilişkinin incelenmesi ve ekonomik analizlerin yapılması, politikaların belirlenmesi ve analizlerinde, stratejilerin planlanması ve geliştirilmesinde önemli yer tutmaktadır (Akbaş ve Bilgiç, 2011: 79). Hiç kuşkusuz bölgeler arasındaki bu farklılıklar veya harcamalardaki artış ve azalışlar üzerinde Türkiye ölçeğinde veya il özelinde yapılan analizlerde birçok faktörün etkisi olduğu düşünülmektedir. Coğrafi çevrenin, istihdamın, gelir artışı veya azalışlarının, insanların meslek gruplarına göre dağılımının, iş olanaklarının, istihdam edilen nüfus oranının, alım gücünün ve refah seviyesinin yüksek veya düşük olmasının, dönemsel olarak temel ihtiyaçlarda meydana gelen değişimin, Devlet politikalarının, eğitim seviyesinin, demografik yapının (yaş, cinsiyet, medeni durum gibi), hanehalkı büyüklüğünün, hanehalkında çalışan sayısının, kredi kartı kullanım alışkanlığının, konut sahipliği durumunun, nüfus artışı veya azalışının, sosyo-kültürel ve ekonomik yapının, ürün ve hizmetlerde yaşanan fiyat artışları veya azalışlarının, otomobil sahipliğinin, vergi oranlarının, yaşanan veya yaşanması muhtemel sağlık sorunlarının, küresel veya bölgesel ekonomik krizlerin etkileri önemli bir yere sahiptir (Çepni Karaaslan, 2022: 802; Ercan, 2021: 164-165).

Hanehalkı harcamalarında Düzey-2 bölgeleri arasında tüketimi gerçekleştirilen ürün ve hizmetlerin türlerine ve bölgelere göre ortaya çıkan farklılıklar üzerinde ekonomik yapı başlı başına önemli bir rol oynamıştır. Yıllara göre tüketim harcamalarında yaşanan dalgalanmalar belirli bir kesimdeki tüketicilerin gelir düzeylerinin sınırlı olması ve ihtiyaç duyulan ürün ve hizmetlere yönelik yapılacak harcamaları yeterince yapamamaları gibi durumları ortaya çıkartmaktadır. Dolayısıyla bilinçli tüketiciler gelirlerini ihtiyaç duyulan ürün ve hizmetler içerisinde nasıl paylaşırması gerektiğini düşünmek zorundadır. Bu ise gelir esnekliğine göre

ayarlanmaktadır. Hanehalklarının gelir düzeyi yükseldiğinde belirli ürün ve hizmetlere yönelik harcamalar artarken, bazılarında ise meydana gelmektedir (Aytunç, Aydın ve Yıldırım, 2016: 381).

Ele alınan farklılıklara ekonomik yönüyle yaklaşıldığında ortaya farklı sonuçlar çıkmaktadır. Ülkemizde hanehalkının toplam gelirleri içerisinde maaş ve ücret gelirilerinin payı oldukça yüksektir. Bununla birlikte yıllık olarak hanehalkı kullanılabilir geliri büyük ölçüde etkili olmuştur. Bu gelir ne kadar artarsa çeşitli mal ve hizmetlere yönelik harcamalar da hiç kuşkusuz artacaktır. Buna göre TÜİK tarafından belirli yıllarda yapılan anketler neticesinde ortaya çıkan Türkiye geneli yıllık ortalama hanehalkı kullanılabilir geliri 2010 yılında 22.063 TL, 2012 yılında 26.577 TL, 2014 yılında 32.039 TL, 2016 yılında 41.399 TL, 2017 yılında 46.131 ve 2019 yılında 59.878 TL'dir (Url-6). Ortalama yıllık eşdeğer hanehalkı kullanılabilir gelir ise 11.859 TL olarak hesaplanmıştır. Diğer taraftan Düzey-2 bölgelerinde yaşayan hanehalklarının gelirlerinin yüksek veya düşük olması ile aylık ortalama tüketim harcamaları da hanehalkı harcamalarında önemli bir etkiye sahiptir. Buna göre bölgeler arasında veya ürün ve hizmetlere yönelik gerçekleştirilen harcama oranlarında ortaya çok farklılıklar bu durumdan önemli ölçüde etkilenmektedir. Nitekim TÜİK'e göre eşdeğer fert başına aylık ortalama tüketim harcaması 2018 yılında 2.181 TL iken, 2019 yılında 2.465 TL olarak tespit edilmiştir. Bu doğrultuda gelire göre sıralı %20'lik gruplar itibarıyla tüketim harcamalarının 2019 yılındaki dağılımına bakıldığında; en düşük gelir grubu olan birinci %20'lik grupta yer alan hanehalkları, konut ve kira harcamalarına %31,2, gıda ve alkolsüz içecek harcamalarına %30,7, ulaştırma harcamalarına %9,0 ve mobilya ve ev eşyası harcamalarına %5,3'lük bir pay ayırmıştır. En yüksek gelir grubu olan beşinci %20'lik grupta yer alan hanehalkları ise, konut ve kira harcamalarına %20,1, ulaştırma harcamalarına %20, gıda ve alkolsüz içecek harcamalarına %15,3 ve lokanta ve otel harcamalarına %8,1 pay ayırmıştır. Dolayısıyla temel gelir kaynağına göre harcama kalıpları değişmiş olup, temel gelir kaynağı maaş, ücret, yevmiye geliri olan hanehalkları; konut ve kira harcamalarına %22,4, gıda ve alkolsüz içecek harcamalarına %19,0 ve ulaştırma harcamalarına %17,7 pay ayırırken, müteşebbis geliri olan hanehalkları; konut ve kira harcamalarına %20,4, gıda ve alkolsüz içecek harcamalarına %19,8 ve ulaştırma harcamalarına ise %19,2 pay ayırmıştır (Url-7; Url-8). Buradan da anlaşılacağı üzere yıllık ortalama hanehalkı kullanılabilir geliri ve alım gücü ne kadar yüksek ise yaşam standartları da o derece yükselmektedir. Aynı zamanda aylık ortalama tüketim harcaması için ayrılan para miktarı ile hanehalkının ürün ve hizmetlere yönelik harcamaları da o derece yükselmektedir. Bu kapsamda doğal olarak bölgeler arasında diğer yerel faktörlerin de etkisi düşünüldüğünde çok dikkat çekici farklılıklar ortaya çıkmaktadır.

Aynı zamanda bölgeler arasında farklılığı kanıtlayan göstergeler arasında yıllık eşdeğer hanehalkı kullanılabilir geliri önemli sonuçlar ortaya koymaktadır. Nitekim İstanbul bölgesi 16.126 TL ile yıllık eşdeğer hanehalkı kullanılabilir geliri en yüksek olan bölge iken, bunu 14.160 TL ile Batı Anadolu Bölgesi izlemiştir. En düşük ortalamaya sahip bölge ise 5.870 TL ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi'dir. Bununla birlikte nüfusun %16,3'ü yoksulluk sınırının altında kalmıştır (Url-8). Gelir ve yaşam koşulları araştırması bölgesel sonuçlarına göre 2017 yılında Türkiye'de ortalama yıllık eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert geliri 21 bin 577 TL

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresel İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/TÜRKİYE

iken, İBSS 2. Düzey bölgeleri itibarıyla en yüksek olduğu bölge 30 bin 895 TL ile TR10 (İstanbul) bölgesi olmuştur. Bu bölgeyi 26 bin 679 TL ile TR51 (Ankara) ve 26 bin 213 TL ile TR21 (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli) izlemiştir. En düşük olduğu bölgeler ise 9 bin 872 TL ile TRC3, 10 bin 30 TL ile TRC2 ve 10 bin 878 TL ile TRB2 bölgeleridir. Aynı dönemde gelir eşitsizliği en az olan bölge TRA1, TR81, TRC1, TR82 ve TR32 bölgeleridir. Buna karşın en yüksek olan bölgeler TR10, TR62 ve TR31'dir. Göreli yoksulluk oranı en düşük olan bölgeler TRC1 (%5,3), TR81 (%5,7), TR33 (%5,8) iken, en fazla olduğu bölgeler ise TR61 (%13,2), TR62 (%12,4) ve TR22 (%12,3)'dür (Url-9). 2019 yılı gelir ve yaşam koşulları araştırması bölgesel sonuçlarına göre, yıllık ortalama eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert geliri 2019 yılında 28 bin 522 TL olarak hesaplanmıştır. İBBS 1. Düzey bölgeleri itibarıyla en yüksek olduğu bölge ise 40 bin 749 TL ile TR1 (İstanbul) bölgesi olarak tespit edilmiştir. Yıllık ortalama eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirinin en yüksek olduğu Düzey 2 bölgesi 40 bin 749 TL ile TR10, en düşük ise 13 bin 441 TL ile TRC3 bölgesidir (Url-10). Bölgeler içerisinde yoksulluk oranının düşük olması, kullanılabilir gelirlerin yüksek olması ürün ve hizmetlere yönelik fiyatların artmasına ve bunun sonucunda hanehalkı harcamalarında bazı kalemlerde harcama oranlarının çok yüksek olmasına yol açmaktadır.

Hanehalkı harcamaları üzerinde etkili olan bir diğer neden ise hanehalkının çalışan kişi sayısı ve işgücüdür. İşsizliğin artması veya azalması hanehalkı gelirlerini ve dolayısı ile harcamaları büyük ölçüde etkileyecektir. Bölgeler arası farklılıkların ortaya çıkmasında etkili olan bu durum TÜİK verilerine göre şu şekilde açıklanabilir. TÜİK tarafından hazırlanan hanehalkı işgücü istatistiği kasım ayı 2012 yılı verilerine göre işsizlik oranı %9,4 olarak gerçekleşmiştir. Geçen yılın aynı dönemine göre istihdam edilenlerin sayısı 1 milyon 24 bin kişi artarak 25 milyon 291 bin (istihdam oranı %45,9) kişiye ulaşmıştır. İşgücüne katılım oranı ise %50,7'dir. 2017 yılına gelindiğinde işsizlik oranı %10,9 seviyesinde gerçekleşmiştir. Buna karşın istihdam oranı %47,1 olup, 28 milyon 189 bin kişi istihdam edilmiştir. İşgücüne katılım oranı ise %52,8'dir. 2019 yılında ise işsizlik oranı bir önceki döneme göre artarak %13,7 seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu yılda istihdam oranı %45,7 olup, 28 milyon 80 bin kişi istihdam edilmiştir. İşgücüne katılım oranı ise %53'dür (Url-11). Dolayısı ile ülke içerisinde istihdam edilen insan sayısının artması ve buna paralel olarak hanehalkı içerisindeki fertlerin çalışma durumu ve haneye ekonomik açıdan sağlamış oldukları katkılar hanehalkı harcamalarının artmasında önemli bir rol oynamıştır.

Kaynaklar

- Acar-Deniz, Z. ve Gönençgil, B. (2017). Türkiye Sıcaklık Ekstremlerindeki Değişkenlikler. Coğrafya Dergisi, 35, 41-54. <https://doi.org/10.26650/JGEOG347083>
- Akçakaya, M. (2009). Türkiye'de Bölgesel Yoksulluk (Doctoral dissertation, Sosyal Bilimler Enstitüsü). İstanbul Teknik Üniversitesi

- Aydın, K. (2011). Türkiye’de Alkollü İçki Kültürü ve Hanehalkı Alkol Harcamaları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(38), 335-347.
- Aytunç, Ö. F., Aydın, Ç. ve Yıldırım, A. (2016). Hanehalkı Harcamalarının Engel Eğrisi Analizi: Muş İli Merkez İlçe Örneği. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(1): 377- 392
- Bal, O. (2010). Teknolojinin Sosyo-Ekonomik Yapıya Etkileri. *Akademik Bakış Dergisi*, 20 (4), 1-23
- Başbüyük, A. (2005). Doğu Anadolu Bölgesinde Ortalama Hanehalkı Büyüklüklerinin Dağılışı. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 10(13), 273-290.
- Başlevent, C. (2020). Türkiye’nin Değişen Hanehalkı Yapısı: Tek Kişilik Haneler Ne Durumda? *Yıldız Social Science Review*, 6(1), 17-31.
- Bayrakdar, C., Gorum, T., Çilgin, Z., Vockenhuber, C., Ivy-Ochs, S., & Akçar, N. (2020). Chronology and Geomorphological Activity of The Akdag Rock Avalanche (SW Turkey). *Frontiers in Earth Science*, 8, 1-20. <https://doi:10.3389/feart.2020.00295>
- Burmaoğlu, S., Polat, M. ve Meydan, C. H. (2013). Örgütsel Davranış Alanında İlişkisel analiz yöntemleri ve Türkçe Yazında Aracılık Modeli Kullanımı Üzerine Bir İnceleme. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 13-26.
- Çalmaşur, G. ve Kılıç, A. (2018). Türkiye’de Hanehalkı Tüketim Harcamalarının Analizi. *ETÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ETÜSBED)*, 3(5), 61-73.
- Çebi Karaaslan, K. (2022). Hanehalklarının Harcamalarını Etkileyen Faktörler: Türkiye Üzerine Mikroekonometrik Bir Çalışma. *İzmir İktisat Dergisi*, 37(3), 793-809.
- Çevik, S. ve Doğrukök, M. (2022). Türkiye’de Hanehalkı Nakit Kullanımını Belirleyen Faktörler. *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar Dergisi*, 16(1), 63-86.
- Çoban, A. ve Sağlam, A. (2016). Sosyo-Ekonomik Kalkınmışlık Düzeylerine Göre TR63 Bölgesinde ve Türkiye Genelinde Hatay’ın Yeri. *Electronic Turkish Studies*, 11(8). 187-202
- Deniz, O. ve Doğu, A. F. (2008). Türkiye-İran Sınırı: Sınırın Coğrafi Durumu Ve Sınır Köylerimizin Sosyo-Ekonomik Yapıları. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 19, 49-71.
- Doğan, Ö. S. & Gökburun, İ., (2019). İBBS Uygulamasında Nüfus Verilerinin Coğrafi Açidan Yorumlanmasını Kolaylaştıracak Bir Yol Haritası. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 24(41), 39-60.
- Doğanay, H. (1984). Bölge Planlamasının Coğrafi Esasları. *Atatürk Üniv. Fen-Edebiyat Fak. Coğrafya Böl. Ders Notları*, No:8, Erzurum.
- Duygan, B. ve Güner, N. (2006). Income and Consumption Inequality in Turkey: What Role Does Education Play? İçinde (ss. 63-91). S. Altug & A. Filiztekin, *The Turkish economy: the real economy, corporate governance and reform*. New York: Routledge Press.
- Elvan, L. (2012). Bölgesel Gelişme ve Bölgeler Arası Gelişmişlik Farkları (No. 2012/6). *Discussion Paper*.
- Ercan, U. (2021). Türkiye Hanehalkı Sağlık Harcamaları Belirleyicilerinin Eşanlı Kantil Regresyon Yöntemiyle İncelenmesi. *Bingöl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(1), 141-171.
- Erdoğan, O. (2007). Tüketim Harcamaları ve Güven. *Ekonomik Yaklaşım*, 18(64), 93-102.
- Ertürk, M. ve Gökdemir, G. (2017). Sosyo-Kültürel Farklılıkların Mekân Kullanımına Etkilerine Karşılaştırılmalı Bir Örnek: Kültür ve Gülveren Mahalleleri A Comparative Sample of the Effects of Socio-Cultural Differences in the Use of Place: The “Kültür” and “Gülveren” Neighbourhoods. *Mediterranean Journal of Humanities*, 7(1), 185-192.
- Filiztekin, A. ve Çelik, M. A. (2010). Türkiye’de bölgesel gelir eşitsizliği (Regional income inequality in Turkey). *Megaron*, 5(3), 116-127.

- Garipağaoğlu, N. (2013). Havza Planlamalarında Coğrafyanın Rolü ve Türkiye’de Havza Planlamacılığı. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 16(2), 303-336. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/ataunisobil/issue/2830/38438>
- Geray, A. U. (1998). Ekonomi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Yayınları.
- Gürsel, S., Bakış, O. ve Şahin, M. C. (2022). Türkiye, Yunanistan, İtalya ve İspanya’da Tüketim Harcamaları. Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomik ve Toplumsal Araştırma Merkezi (BETAM), Araştırma Notu 22/262.
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2003. (2004). Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü, Devlet Planlama Teşkilatı ve Avrupa Birliği, Ankara, Türkiye.
- Işık Ş. (2008). “Türkiye’de Üniversitelerin Kentleşme Üzerine Etkileri”. Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafya Araştırma ve Uygulama Merkezi TÜCAUM, V. Ulusal Coğrafya Sempozyumu 2008 Bildiriler Kitabı (16-17 Ekim 2008). Ankara (2008) 123-134.
- Karabulut, M., Gürbüz, M. ve Sandal, E. K. (2004). Hiyerarşik Kluster (Küme) Tekniği Kullanılarak Türkiye’de İllerin Sosyo-Ekonomik Benzerliklerinin Analizi. Coğrafi Bilimler Dergisi, 2(2), 65-78.
- Kayalak, S. ve Kiper, T. (2006). “İstatistiki Bölge Birimleri Nomenklatörü’ne (Nuts) Göre Türkiye’de Bölgesel Farklılıklar”. TÜCAUM IV. Ulusal Coğrafya Sempozyumu Bildirileri Kitabı, Ankara, Türkiye, 25-26 Mayıs 2006. 45-62
- Köktaş, A. M., Akyürek, Ç.E. ve Toygar, Ş.A. (2010). Türkiye’de Hanehalkı Sağlık Harcamaları Analizi. Uluslararası 8. Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı, 28-31 Ekim 2010, ss. 774-780. İstanbul.
- Nışancı, M. (2003). Hanehalkı Harcamalarının Engel Eğrisi Analizi: 1994 Türkiye Kentsel Kesim Örneği. İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 28, 155-167.
- Özçağlar, A. & Kasarcı, R. (1996). Türkiye’de Hanehalkı Sayılarının Coğrafi Dağılışı ve Kır Kesimi Hanehalkı Sayısının Ekonomik Faaliyete Göre Ayrımı. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, 5, 1-27.
- Özçağlar, A. (2003). Türkiye’de Yapılan Bölge Ayrımları ve Bölge Planlama Üzerindeki Etkileri. Coğrafi Bilimler Dergisi, 1(1), 3-18.
- Özçağlar, A. (2011). İdari Coğrafya. Ankara: Ümit Ofset Matbaacılık.
- Sakarya, A. ve İbişoğlu, Ç. (2015). Türkiye’de İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksinin Coğrafi Ağırlıklı Regresyon Modeli İle Analizi. Marmara Coğrafya Dergisi, 32, 211-238.
- Sandal, E. K., Karabulut, M. & Gürbüz, M. (2005). Sosyo-Ekonomik Kriterler Bakımından Türkiye'nin Konumu ve Avrupa Birliği. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 15(1), 1-14.
- Selim, S. (2020). Türkiye’de Hanehalkı Eğlence ve Kültür Harcamaları: Karşılaştırmalı Bir Analiz. İzmir Yönetim Dergisi, 1(1), 47-60.
- Şahin, H. (2002). Türkiye Ekonomisi, Ezgi Kitabevi, Bursa.
- Şengül, Ü., Shiraz, S. E. ve Miraç, E. R. E. N. (2013). Türkiye’de İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflamasına Göre Düzey 2 Bölgelerinin Ekonomik Etkinliklerinin DEA Yöntemi ile Belirlenmesi ve TOBIT Model Uygulaması. Yönetim Bilimleri Dergisi, 11(21), 75-99.

- Şeremet, M. ve Chalkley, B. (2016). Geography, GIS and Employability in Turkey. Journal of Geography in Higher Education, 40(2), 238-253.
<https://doi.org/10.1080/03098265.2016.1141184>
- Tokatlıoğlu, Y. ve Tokatlıoğlu, İ. (2018). Türkiye’de Katastrofik Sağlık Harcamaları ve Bu Harcamaları Belirleyen Faktörler: 2002-2014 Dönemi. Sosyoekonomi, 26(35), 59-78.
- Toraman, S. (2021). Karma Yöntemler Araştırması: Kısa Tarihi, Tanımı, Bakış Açuları ve Temel Kavramlar. Nitel Sosyal Bilimler, 3(1), 1-29.
- Tümertekin, E. (1984). Ekonomik Coğrafya. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak. Yay. Yayın No: 2926.
- Tümertekin, E. ve Özgüç, N. (2020). Ekonomik Coğrafya: Küreselleşme ve Kalkınma. İstanbul: Çantay Kitapevi.
- Türkcan, B. (2018). Türkiye’de İç Turizm Harcamaları ile Ekonomik Büyüme İlişkisi. EFİL Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 1(1), 158-171.
- TÜSİAD (2000). Türkiye’de Bireysel Gelir Dağılımı Ve Yoksulluk: Avrupa Birliği ile Karşılaştırma. İstanbul: TÜSİAD.
- Yavuz, S. ve Yüceşahin, M. M. (2012). Türkiye’de Hanehalkı Kompozisyonlarında Değişimler ve Bölgesel Farklılaşmalar. Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, 15(1), 75-118.
- Yazıcı, A. R. ve Demircan, V. (2018). Hanehalkı Gıda Tüketim Talebi ve Tüketici Davranışlarının Analizi: Isparta İli Örneği. Akademik Gıda 16(4) 411-421.
- Yıldırım, E. ve Çobanoğlu F. (2022). Türkiye’de Hanehalkı Gıda Harcamalarının Analizi. Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 19(1),17-27.
- Yılmaz, C. (1992). Batı Avrupa Ülkelerinde Çalışan İşçilerimizin Türkiye’deki Hızlı Şehirleşme Hareketine Etkileri. Ondokuz Mayıs University Journal of Education Faculty, 7(1), 290-314.
- Yolcu H. (2011). Hanehalkının Eğitim Harcamalarını Etkileyen Etmenler: Kuramsal Bir Çalışma. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5, 12-35.

İnternet Kaynakları

- Url-1, <https://www.tuik.gov.tr/media/microdata/pdf/hanehalki-butce.pdf> Erişim Tarihi: 11.09.2022
- Url-2, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Aile-2021-45632> Erişim Tarihi: 15.09.2022
- Url-3, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?locale=tr> Erişim Tarihi: 19.09.2022
- Url-4, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Gelir,-Yasam,-Tuketim-ve-Yoksulluk-107> Erişim Tarihi: 21.09.2022
- Url-5, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Tuketim-Harcamasi-2019-33593> Erişim Tarihi: 05.10.2022
- Url-6, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-2021-45581> Erişim Tarihi: 08.10.2022
- Url-7, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Tuketim-Harcamasi-2018-30584> Erişim Tarihi: 09.10.2022
- Url-8, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-2012-13594> Erişim Tarihi: 12.10.2022
- Url-9, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Income-and-Living-Conditions-Survey-Regional-Results-2017-27824> Erişim Tarihi: 13.10.2022
- Url-10, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-Bolgesel-Sonuclari-2018-30756> Erişim Tarihi: 14.10.2022
- Url-11, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Isgucu-Istatistikleri-2012-13455> Erişim Tarihi: 18.10.2022

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

ORTADOĞU'YA TÜRK İŞÇİ GÖÇLERİ İLE AVRUPA'YA YAPILAN TÜRK İŞÇİ GÖÇLERİ ARASINDAKİ FARKLILIKLAR SUUDİ ARABİSTAN CİDDE ÖRNEĞİ

Mustafa DEMİRCAN*, Erdal KARAKAŞ**

Özet

Göç insanlık tarihi kadar eskidir. 1960'lı yıllarda Türkiye'den Avrupa'ya yapılan işçi göçleri 1980li yıllarda Avrupa ülkelerini Türk işçi talebinin bitmesi ile yönünü Ortadoğu'ya çevirmiştir. Cidde, Suudi Arabistan'ın batısındaki Kızıl Deniz sahillerinde ve Mekke yakınlarında yer alır. Başkent Riyad'dan sonra ülkenin en büyük ikinci şehridir. Suudi Arabistan'da en çok Türk işçisi ve ailesi olan kenttir. Yapılan bu araştırmanın amacı Cidde şehrinde Türk işçi göçlerini örneğinde Avrupa'ya yapılan işçi göçleri ile Ortadoğu'ya yapılan işçi göçleri arasındaki farklılıkları coğrafi bir perspektiften incelemektir. Yapılan araştırma açıklayıcı sıralı desene uygun olarak gerçekleştirilmiş karma bir araştırmadır. İlk aşamada Cidde şehrindeki 124 adet Türk berber salonu, 45 adet Türk mobilyacı, 67 adet Türk lokantası, 7 adet tekstil işletmesi, 51 adet oto tamir atölyesi olmak üzere toplam 294 adet Türk işletmesi, 189 adet Türk işçi ve ailelerinin konutu tespit edilmiştir. Daha sonra bunların mekânsal dağılımları görselleştirilmiştir. Araştırmanın nicel boyutunda, 426 kişiden 49 sorudan oluşan anket toplanmıştır. Elde edilen veriler SPSS 16.0 programı ile analiz edilmiştir. Nicel veriler için frekans analizleri ve ki-kare testi gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın nitel boyutunda ise oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile 108 bireysel derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Elde edilen veriler MAXQDA 20 programına aktarılmış ve tematik analiz yapılmıştır. Nicel analizler sonucunda yaş, medeni durum, eğitim düzeyi, sosyal güvence, Arapça düzeyi, Türkiye'de yatırım varlığı, Türkiye'de ikamet edilen şehir, Cidde'ye ilk defa geline zaman, yerleşme kararı almadan önce Cidde'ye gelme, işsizlik, rahat yaşam tarzı, evlilik, yakınların Cidde'de yaşaması, Cidde'de iş imkânı olması, Türk halkına sıcak bakılması, daha önce yaşamış ve çalışmış olma gibi değişkenler ile meslek arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Nitel analizler sonucunda ise on bir ana tema belirlenmiştir. Bunlar; konum seçiminde tercih edilen özellikler, konut seçiminde dikkat edilen özellikler, Türk işletmelerin tercih edilme nedenleri, Türklere yönelik kimlik algısı, göç hikâyeleri, Cidde'nin tercih edilme nedenleri, iletişim sağlama ve dil kullanımı, göçmen Türkler arasındaki etkileşimler, farklı kültürler arasındaki etkileşimler, karşılaşılan problemler ve meslek seçimleridir. kültürel yakınlık olarak saptanmıştır. Cidde'de Türklerin öfkeli, sevgi ve saygılı,

* Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Coğrafya Bölümü.
6989210@ogrenci.bilecik.edu.tr

** Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Coğrafya Bölümü.
erdal.karakas@bilecik.edu.tr

temiz ve hijyenik, dürüst ve güvenilir, mesleğinde başarılı ve emeği pahalı olarak görüldükleri belirtilmiştir. Türk işletmecilerinin yoğunlukla dil kazanımı ve kullanımında zorluk yaşadıkları; çoğunun meslek edinme ve para kazanma amacı ile akraba ve tanıdık aracılığıyla Cidde'ye göç ettiği tespit edilmiştir. Avrupa'ya olan göçlerde devletler arasında ikili anlaşmalarla işçi göçleri gerçekleşirken Suudi Arabistan'a diğer ülkelerden gelen işçilerin aksine ilişkiler ağına eş dost tanıdıklar aracılığıyla gerçekleşmiştir. işçi vizesi almadan hac yada umre vizesiyle gelen işçiler kaçak işçi olarak çalışmış daha sonra işçi vizesi alarak çalışmaya devam etmişleridir. Avrupa'ya daha çok endüstri sanayi alanında çalışacak yabancı dil gereksinim az olan işlerde çalışacak işçiler göç ederken daha çok işyerlerine yakın olan yerlerde ikamet etmiş ve bu yerler zamanla gettolara küçük İstanbullara dönüşmüştür. Oysa Suudi Arabistan Cidde'de 1980li yıllarda otobüs firmalarının bürolarının olduğu bir toplanma noktası Enakeş Türk mahallesi oluşmuş ama Suriye savaşıyla beraber karayoluyla ulaşım kesilince bu mahalle dağılmıştır. Avrupa ülkelerinde getto tarzı türk işçi ailelerini mekânsal ayrışması devam ederken Suudi Arabistan Cidde aileler işyerlerine yakın olan mahalleler de yoğunlaşmak oradaki halkla içi içe yaşamaktadır. Bu bağlamda araştırmada nicel ve nitel bulguların tutarlı olduğu görülmüştür. Ancak araştırma bulguları birtakım sınırlılıklar bağlamında yorumlanmalıdır. Araştırma Suudi Arabistan'ın tek bir şehrinde bulunan Türklerle ile gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle gelecek araştırmalarda farklı şehirlerde benzer çalışmaların yapılması, Türklerin Suudi Arabistan'a göç hikâyesinin daha derinlemesine anlaşılmasına olanak sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Cidde, Türk İşçi Göçü, Avrupa, Orta Doğu, Suudi Arabistan

DİFFERENCES BETWEEN TURKİSH WORKER MİGRATIONS TO THE MİDDLE EAST AND TURKİSH WORKER MİGRATIONS TO EUROPE THE CASE OF SAUDİ ARABİA JEDDAH

Abstract

Jeddah is located on the Red Sea coast in western Saudi Arabia close to Mecca. It is the second largest city of the country after the capital Riyadh. A great variety of services are naturally introduced in big cities like Jeddah. Some of these services are barbering, catering, furniture business, vehicle mechanics, carpet and textile manufacturing. The aim of current research is examination of the spatial characteristics of Turkish barbershops, restaurants, furniture shops, vehicle repair shops, carper or textile shops in the Jeddah from the perspective of geography. In this study exploratory sequential pattern, a type of mixed research method was used. Firstly, 294 Turkish enterprises (124 barber shops, 45 furniture shops, 67 restaurants, 7 textile shops, and 51 vehicle repair shops) was identified and their spatial distribution was visualized. In the qualitative part of the research, the questionnaire consist of 49 items was administered to 47 barbers and 374 workers from various sectors to compare their certain characteristics. Frequencies of responses were calculated and chi-square method was applied to find out correlation between parameters with using SPSS 16.0 statistical software. In the qualitative part of the research, in-depth interviews were conducted with 39 barbers and 69 workers from various sectors individually with using the semi-structured interview forms. Thematic analyses of interview responses was conducted by

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

MAXQDA 20 software. Qualitative analyses indicated that there were significant relationships between some variables such as occupation, age, marital status, education level, status of social security, Arabic level, existence of investment in Turkey, city of residence in Turkey, arrival date to Jeddah, coming to Jeddah before deciding to settle, employment status, lifestyle, marriage demand, relatives living in Jeddah, existence of job opportunities in Jeddah, warm welcome for Turks and previous accommodation and occupation experience. As a result of the qualitative analysis, eleven main themes were determined. These were “favored features in house selection”, “important features in housing selection”, “reasons for choosing Turkish enterprises”, “perception of identity towards Turks”, “migration stories”, “reasons to prefer Jeddah”, “communication and language acquisition”, “interactions between migrant Turks”, “interactions between different cultures”, “problems encountered” and “choose of professions”. It has also identified that location selections of Turkish enterprises were differs with respect to their occupation. It has also determined that main factors effecting selection of location for Turkish enterprises were being at “central location and busy streets”, “populated residential areas”, “availability of parking space”, “existence of similar enterprises in same occupation” and “economic suitability”. Turks working in that enterprises take following factor in consideration in selecting of their residence; “nearness to workplace”, “social environment”, “nearness to school” and “financial issues”. On the other hand, the main reasons why Turkish barbers were preferred determined as “cleanliness and health”, “being successful and talented”, “decoration”, “well-groomed customers”, positive attitude and behavior towards customers”, and “sympathy of Turkish culture”. Participants also stated that Turks in Jeddah are seen as angry, loving and respectful, clean and hygienic, honest and reliable, successful and expensive in their profession. It was also pointed out that many of the Turkish workers had difficulties in language acquisition and use; and many of them immigrated to Jeddah with help of their relatives for the purpose of obtaining a profession and earning money. In this context, it was seen that the quantitative and qualitative findings of the study were consistent. However, research findings have some limitation. These are the research were only conducted with Turkish located in a single city in Saudi Arabia. Therefore, conduction of similar studies for Turks living in different cities will contribute to better understanding of Turkish migration story to Saudi Arabia.

Keywords: Jeddah, Saudi Arabia, Europe, Middle East, Migration

Giriş

Göç kavramı, ulusal sınırların ötesinde kalıcı veya uzun süreli ikamet değişikliği olarak tanımlanabilir. Bu dönüşüm, kıtalar arasında, uluslararası olarak, bölgeler arası, kırsaldan kente veya şu anda gördüğümüz gibi, kentselden kırsala herhangi bir ölçekte veya yönde gerçekleşebilir. İnsanların bir yerden başka bir yere göç etmesi çok önemli bir coğrafi

olgudur. Nüfusun yeniden dağılımı göçün sonucudur. Bugün dünya nüfus dağılımı zaten geçmişteki büyük göçlerin bir sonucudur (Tümertekin ve Özgüç, 2017: 299). Bir ülkenin demografik gelişimi doğum ve ölümlerle sınırlı olmayıp göçü de içermektedir. Özellikle çok sayıda göçmen alan ülke, bölge veya şehirlerde göçün getirdiği nüfus artışı çok önemlidir (Tümertekin ve Özgüç, 2017: 289).

Çalışmanın Amacı

Yapılan bu araştırmanın amacı Cidde şehrinde Türk işçi göçlerini örneğinde Avrupa'ya yapılan işçi göçleri ile Ortadoğu'ya yapılan işçi göçleri arasındaki farklılıkları coğrafi bir perspektiften incelemektir Cidde şehrinde Türk işçi göçleri örneğinde Avrupa'ya yapılan işçi göçleri ile Ortadoğu'ya yapılan işçi göçleri arasındaki farklılıkları coğrafi bir perspektiften incelemektir.

Çalışmanın Önemi

İster bilimsel araştırmalarda ister siyasi örgütlenmelerin uygulanmasında olsun, coğrafi koşullar bir bütün olarak ele alınmalıdır. Aksi takdirde hedeflenen sonuca ulaşamayabilir. Uluslararası göçte birçok farklı faktör rol oynadığı için bütüncül bir bakış açısı gereklidir. Planlama faaliyetlerine, gelecekteki araştırmalara ve teknoloji değerlendirmesine coğrafyanın en iyi katkısını bölgesel çalışmalar oluşturacaktır (Arıncı, 2013). Bu bağlamda çalışmanın önemi ortaya çıkmaktadır. Suudi Arabistan'ın Cidde kentindeki Türklerin Suudi Arabistan'a göç etmesinde etkili olan kaynak alanlardaki itici faktörler, Suudi Arabistan'a Cidde'deki çekici faktörler ve göçmenlerin buradaki Türk diasporası oluşturması, Türk göçmen profilinin oluşumunda ve burada kalıcı olmasındaki etkenler belirlenerek uluslararası göçlerde dil ve iletişim becerileri mesafenin bozucu etki düzeyi ülkemizden diğer ülkelere olan göçler içerisinde Cidde kentine olan göçlerin kendine özgü farklılıkları ve benzerlikleri araştırılarak küreselleşmeyle beraber göç hareketlerindeki yapısal değişiklikler araştırılacaktır. Suudi Arabistan ve Cidde kentinin fiziki ve beşerî coğrafyası ile ilgili bilgiler literatüre kazandırılırken buradaki vatandaşlarımızın yaşadığı problemlere çözüm önerileri getirilecektir.

Sınırlılıklar

Bölgedeki güvenilir istatistiklerin yokluğu, "ikinci Türk dış göç dalgasının" gerçek kapsamını yansıtmayı engellemektedir. Çalışma Bakanlığı'nın yayınladığı raporlara göre (Abadan-Unat,2017: 124)

Suudi Arabistan'da resmi bilgi ve belgelere erişim sorunundan dolayı, ülkemizdeki resmi kurum ve kuruluşların bilgi ve belgelerinden yararlanılacaktır. Türk nüfusun yaşadığı tüm kentlerde saha araştırması, birçok güçlük getireceği için saha çalışmaları Cidde kentinde yapılacaktır.

Kuramsal Çerçeve

Neoklasik Ekonominin Makro Kuramı; Göçlerdeki temel nedenselliği emeğin arz ve talep durumunun ülkeler arasındaki coğrafi farklılığa bağlanmaktadır. Buna göre işgücü potansiyeli fazla olan ülkelerde ücretler az, işgücü az olan ülkelerde ise ücretler yüksektir. Bu nedenle

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

işgücü ücretlerinin düşük olduğu ülkelerden işgücü ücretleri yüksek olan ülkelere doğru göç olmaktadır (Abadan,2006:22).

“Neoklasik ekonomistlerin uluslararası göçle ilgili Manchester Okulu’na uygun bu basit açıklaması uzun süre göçmen kabul eden ülkelerin kamuoyunu etkilemiş ve göçle ilgili siyasetleri biçimlendirmiştir. Göç hareketleri, sermaye fakiri ülkelere yapılan yatırımlara yüksek kar sağlamakta, ayrıca sermayenin gelişmekte olan ülkelere akması, oralara aynı zamanda yöneticilerin, teknisyenlerin ve diğer kalifiye işgücünün girmesine yol açmaktadır”(Abadan, 2006:22).

Neoklasik Ekonominin Mikro Kuramı; Bu makro ekonomik modelde koşul olarak bir mikro ekonomik model de sunulmaktadır. Sjaastad, Borjas ve Todaro'nun geliştirdikleri bu modelde kar/maliyet durumu göz önünde tutularak göç kararı değerlendirilmektedir. Az kazanç elde edilen ülkelere yüksek kazanç elde edilen ülkelere doğru bir göç durumu söz konusudur. Ancak göçmenler göç edecekleri ülkelere giderken ulaşım, barınma, beslenme vb. harcamaları hesaplamak durumunda kalmaktadırlar. Yani insanların geliri buldukları yerde çok düşük ise göçe karar verirken çok zorlanmaktadır. Özellikle illegal yollardan göçü göze alan kişiler, sınır dışı edilme ihtimalini de bu hesaba dahil etmektedirler (Abadan,2006:23). Bu durumda göç edecekleri yerde bir süre barınacağı bir akraba, aile bireyi veya hemşerisi bulundu vakit göç kararını daha kolay verebilmektedir. Bu sayede göç kararını belli bir ekonomik birikim sağlayan ve gittiği yerde barınma sorununu halleden insanlar kolaylıkla vermektedir. Nitekim Türkiye’de ülke olarak refah artışı sağlandığı dönemlerde iç göçlerin artmasındaki temel neden bize göre budur (Mutluer, 2003:19).

Yeni Ekonomi Kuramı; Bu kuramda ele alınan değerlendirmede göç kararı tek tek bireyler tarafından değil de, bir hane halkının tüm bireyleri tarafından verildiği görülmektedir (Abadan, 2006:24).

Bu kuramda birey değil aile ön plandadır. Ancak bu kuram Türkiye için yetersiz kalmaktadır, zira Türkiye’de göç katılanlar erkek ve orta yaşlı veya genç bireylerdir. Gelişmiş ülkelerin büyük çoğunluğunda hane geliriyle ilgili rizikolar, kurumsallaşmış mekanizmalarla önlenmeye çalışılmaktadır. Az gelişmiş ülkelere hane halkı, ailenin verimli gelir kaynaklarını bireylerden daha etkin biçimde yönlendirilebilir. Yeni ekonomi modelinin ana fikri, gelirin neoklasik kuramda kabul edildiği gibi türdeş bir meta olmadığı noktasında toplanmaktadır. Önemli olan, gelir kaynağıdır (Abadan,2006:25).

İkiye Bölünmüş (Segmented) Emek Piyasası Kuramı; Bu kuramda uluslararası göç hareketi modern sanayi toplumlarının işgücü talebinden kaynaklanmaktadır. Gelişmiş sanayi ülkelerinin farklı nedenlerle sürekli olarak işgücü talepleri bulunmaktadır. Ancak gelişmiş ülkelerdeki girişimciler kendi ülkelerinde belli bir ücret düzeyinin altında işçi bulmakta zorlanmaktadır. Bu nedenle emek piyasası iki sektöre bölünmekte ve birinci sektör yerli

işçiler tarafından işgal edilirken ikinci sektördeki boşluk ise ucuz göçmen işgücü tarafından doldurulmaktadır. Michael j. Piore'ye göre göç hareketi kaynak ülkelerdeki işsizlikten ve düşük ücret gibi itici unsurlardan değil, göç edilen ülkenin kronik işgücü gereksiniminden kaynaklanmaktadır (Abadan, 2006:27).

Dünya Sistemleri Kuramı; Göçleri merkez-çevre odağında irdeleyen bir kuramdır. Göç süreci sömürgecilik ile yakın bir ilişki içinde bulunmaktadır. Sömürgeci ülkeler bütün kurumlarıyla gelişmemiş ülkelere bir şekilde yerleşmişlerdir. Bunun doğal sonucu olarak da çevre olarak adlandırılan gelişmemiş ülkelere toprak, hammadde ve emek dünya pazarlarının denetimine girmekte ve böylece çevre ülkelere merkez ülkelere doğru bir göç akını meydana gelmektedir (Mutluer, 2003:21). Kuramın geliştirdiği şemaya göre merkezdeki kapitalist ağlar, kapitalist olmayan toplumların çevre dokularına sızmaya başlayınca, çevredeki nüfus göç etmeye başlar. Bu süreç, sömürgecilik olgusuyla çok yakından ilintilidir (Abadan, 2006:31).

İlişkiler Ağı (Network) Kuramı; Uluslararası göç zaman ve mekân açısından etkilenmekte ve sürdürülebilirliğini arttırmaktadır. İşte bu kuram göçün bu yönünü aydınlatmaya çalışmaktadır. Bu kurama göre göçmenler arasında bir iletişim ağı kurulmaktadır. Bu ilişki ağı kaynak ülke ile varış ülkesi arasındaki kişiler arasında kurulabildiği gibi göç edilen ülkedeki eski göçmenler ile yeni göçmenler arasında kurulmaktadır. Bu tür bağlar insanların gerektiğinde yardım almak, iş bulmak konusunda başvurabilecekleri bir çeşit toplumsal sermayedir (Abadan,2006:34).

Kurumsal Kuram; Uluslararası göç başladıktan sonra gelişmiş ülkelere girmek isteyenlerle, bu ülkelere girişi sağlayan vize, çalışma izni gibi hukuksal olanaklar arasında açık bir dengesizlik oluşmaktadır. Bu dengesizlik, yüksek kazanç sağlayan özel kurumlar ile kazanç amacı taşımayan gönüllü kurumlar tarafından giderilmeye çalışılmaktadır. Ortaya çıkan kurumlardan biri, yüksek kazanç sağlayan karaborsalardır (Abadan, 2006:36).

Kümülatif Nedensellik Kuramı; Bu kuram her göç atılımının, onu izleyen göç etme kararının verileceği toplumsal çerçeveyi değiştireceği noktasından hareket etmektedir. Toplumbilimciler göçü kümülatif (biriktirici) biçimde etkileyen 8 sosyoekonomik saptamıştır (Abadan, 2006:37).

Yüksek sayıda göçmenin bir iş kolunda istihdam edilmesi durumunda bu işin türü“göçmen işi” olarak nitelendirilmekte ve söz konusu iş yerliler tarafından benimsenmemektedir. Örneğin otomobil üretimi Avrupa'da “göçmen işi”, ABD'de “yerli işi” sayılır (Abadan, 2006:37).

Göç Sistemleri Kuramı; Uluslararası göç sistemi, genellikle merkez durumunda olan bir veya birkaç ülkeden oluşan bir bölge ile olağanüstü yüksek sayıda göçmen yollayan ülkeden oluşmaktadır (Zlotnik, 1992)1. Bu kurama göre ülkeler toplumsal değişme, ekonomik dalgalanma ya da siyasal nedenlerle sistemden çıkabilir ya da sisteme katılırlar. Sistemlerin istikrarlı yapıları yoktur (Abadan,2006:39).

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Kuramların Yorumu; Daha önce de belirtildiği gibi, göçle ilgili kurallar tek nedenselliğe indirgemek yerine birkaç düzeyde geçerli modeller yardımıyla açıklamak daha verimli olmaktadır.

Neoklasik model, bize uluslararası göçün hacminin ücret farklılığının çap ile ilintili olduğuna işaret etmektedir. Bu modelin daha sonra oluşturulan formülü bize göç etme konusundaki kararda mutlak ücret farkı yerine görece bir farkın, başka bir deyişle beklenen kazancın belirleyici olduğunu göstermiştir.

Yeni ekonomi kuramı, göç olgusunu yerel gelir dağılımını da hesaba katan daha geniş bir topluluk çerçevesine oturtmaktadır. Bu kapsamda görece yoksulluğun algılanma derecesi de önemli bir etkidir.

İkiye bölünmüş piyasa modeli, gelişmiş ülkelerde işgücü pazarının ikiye ayrılmış bir meslek yapısına sahip olduğunu ileri sürmektedir.

Dünya sistemleri kuramı, çok karmaşık görünmekle beraber önemli önermeler içermektedir. Bunların başında uluslararası işgücü göçünün uluslararası sermaye akımını izlemekte olması gelir. BM Nüfus Departmanı Başkanı Sassen'e göre göç olgusu yabancı sermayenin gelişmekte olan ülkelerde yaptığı yatırım ve bunun neden olduğu sarsıntılardan ileri gelmektedir. İkincisi ise uluslararası göçün küresel kentlere doğru yönelmesidir.

İlişkiler ağı kuramı, uluslararası göç hareketine katılan kişiler yurtdışında akrabaları, yakınları hemşerileri olması halinde daha kolay göç etme kararı vermektedir.

Kümülatif nedensellik kuramı, göçün sürekliliğini açıklamaya çalışmaktadır. İşaret ettiği en önemli etkenlerden biri belli bir iş türünün “göçmen işi” etiketini taşımaya başladığı andan beri yerli işgücü tarafından benimsenmemesi dolayısıyla yeni göç akımlarını beslemesidir.

Göç sistemleri kuramı da bize tek bir sistem yerine aralarında coğrafi mesafenin bulunduğu ve çeşitli yerlerden hareket eden çoklu göç sisteminin var olduğunu hatırlatmaktadır.

Uluslararası göç hareketini açıklamak üzere geliştirilen bu kuramlar birçok nedensellik mekanizmasına dayanmaktadır. Her kuramın dayanmakta olduğu varsayım çelişkiler içermekle beraber her biri çok farklı göç politikalarının ortaya çıkmasına yol açabilirler (Abadan, 2006:40).

İlgili Yayınlar

Hem dünyada hem de ülkemizde göçlere ait coğrafi bakış açılarıyla değerlendirildiği araştırmalardan birçok örnek vermek mümkündür.

Cengiz ve Çetin (2016)'in, “Samandağ İlçesinden (Hatay) Suudi Arabistan'a Yönelik İşçi Göçlerinin Mekânsal ve Sektörel Dağılışı” isimli çalışmalarında Hatay ilinin Samandağ

ilçesinden Suudi Arabistan'a yapılmış olan iş gücü göçünün gelişimi, sektörel ve mekânsal dağılışı ile göçe sebep olan faktörler açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmada materyal olarak anket ve mülakat yöntemleri kullanılarak cevaplar bulunmaya çalışılmıştır. 600 kişilik örneklem grubuna yapılan anket çalışması sonucunda Suudi Arabistan'a göçün 1978 yılında başladığı 1990'lı yıllarda en yüksek seviyelere ulaşıldığı, 2000'li yıllarda ise düşme eğiliminin yaşandığı ifade edilmiştir. Sonuç olarak Suudi Arabistan'a olan göçlerin doyma noktasına ulaştığı ve geri dönüşlerin görülmeye başlandığı ifade edilmiştir.

Yılmaz (2017), "Uluslararası Göç Bağlamında Körfez Ülkelerindeki Yabancı İşgücü Varlığının Sosyo-ekonomik Analizi: Katar, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri Örneği" isimli çalışmasında Körfez ülkeleri olan Suudi Arabistan, Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin ekonomik özelliklerine genel olarak değinilmiştir. Çalışmada ayrıca bu üç ülkenin petrol gelirleriyle beraber çeşitli alanlarda yapılan yatırımlarla yerli iş gücünün ihtiyacı karşılayamaması nedeniyle başta Asya ülkeleri olmak üzere diğer ülkelerden "geçici iş sözleşmesi" yaparak iş gücü temin ettiği üzerinde durulmuştur. Çalışmada materyal ve metod olarak literatür değerlendirmesi yapılmış ve çeşitli kurumlardan temin edilen istatistikler değerlendirilmiştir. Sonuç olarak çalışmada, Körfez bölgesindeki göç genel olarak değerlendirilerek Birleşik Arap Emirlikleri, Katar ve Suudi Arabistan ülkelerindeki yabancı iş gücü varlığı açıklanmaya çalışılmıştır.

Doğandor (2019)'un, "Suudi Arabistan'da Göçmen ve Yerli İş Gücü Nüfuslar Arasındaki Gelir Eşitsizliği" isimli çalışmasında son 30 yıllık süreçte Suudi Arabistan'da ki iş gücünün çoğunun göçmen işçilerden olduğu ifade edilerek göçmen iş gücünün Suudi Arabistan'ın sosyo-ekonomik yapısına olan etkisi ve bu iş gücü ile Suudi iş gücü arasındaki gelir farklılıkları açıklanmaya çalışılmıştır. Diğer yandan çalışmada Suudi Arabistan ve diğer körfez ülkelerinin kültürel, demografik, siyasi, ekonomik ve coğrafi özelliklerine de yer verilmiştir. Çalışmada yöntem olarak nicel analiz yöntemi kullanılmış ve materyal olarak Suudi Arabistan Devlet İstatistik Ofisi'nin (General Authority for Statistics) 2017 yılında yayınlamış olduğu üçüncü çeyrek verileri kullanılmıştır. Çalışmada Suudi Arabistan'daki göçmen iş gücünün sektörel dağılımı, toplam iş gücüne ve ülke ekonomisine olan etkileri ile bu etkilerin eğitim durumu, kazanç, cinsiyet, yaş ve etnik köken gibi faktörlere göre bulguları yerli nüfusla karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Sonuç olarak göçmen işçiler ile yerli işçiler arasında mevcut olan gelir eşitsizliğinin ve bu gelir eşitsizliğinin çeşitli demografik ve sosyo-kültürel değişkenlere göre farklılaşması incelenmiştir.

Cengiz (2012)'in, "Hatay'dan Suudi Arabistan'a Olan Göçler; Samandağ İlçesi Örneği" adlı çalışmasında Hatay ilinin Samandağ ilçesinden Suudi Arabistan'a ve diğer Ortadoğu ülkelerine yapılan iş gücü göçü değerlendirilmiştir. Çalışmada materyal olarak anket sonucunda elde edilen veriler kullanılırken yöntem olarak nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada sonuç olarak ise Suudi Arabistan ve Körfez ülkeleri başta olmak üzere çeşitli Ortadoğu ülkelerine yapılan iş gücü göçünün 1958 yılında başlayan Avrupa'ya olan işçi göçü ile benzerlikleri ve farklılıklar ortaya konmuştur.

Uysal (2014) tarafından yapılan "Londra'da Türk Varlığı Mekân ve Aidiyet" isimli uluslararası işçi göçü çalışmasında Londra'daki göçmen işçi durumundaki Türklerin aidiyet

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

duyguları ve mekân arasındaki ilişki açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmada mekân ile aidiyet arasında üç boyutlu bir ilişki olduğu ve bu ilişkilerin lokasyon, bireysel ve toplumsal boyut olarak sınıflandırıldığını ifade etmiştir. Çalışmada yöntem ve materyal olarak Londra'daki Türklere ait mekânların dağılımı ele alınmış ve saha gözlem yöntemi, göçmenlerin göç süreçleri, göçmenlerin aidiyet duygusu ile mekân arasındaki ilişkiyi irdelemek için yarı yapılandırılmış mülakat yönetimini kullanmıştır. Otuz kişi ile derinlemesine görüşme yaparak mekân ile aidiyet duygusu arasındaki ilişki, derinlik ve çeşitlilik açıklanmaya çalışılmıştır.

Mirzada (2016)'nın, "Suudi Arabistan'ın Azınlık Politikası ve İran'ın Suudi Arabistan'da Yaşayan Şiiler Üzerindeki Etkisi" isimli çalışma, Suudi Arabistan'ın ülkede yaşayan azınlıklara yönelik politikasını ve İran'ın Suudi Arabistan'da yaşayan Şiiler'e yönelik mezhepsel çalışmalarının tespit edilmesi amacıyla yapılmıştır. Nicel araştırma yöntemiyle yapılan çalışmada Suudi Arabistan'da azınlıklara ve göçmenlere yönelik yaptığı ayrımcılık politikası üzerinde durulmuştur. Diğer yandan çalışmada mezhepsel farklılıklara ve İran ile arasındaki politikalara değinilmiştir.

Çiçek (2011)'in, "Türkiye'de Hatay Merkez İlçeden Suudi Arabistan'a Eşleriyle Birlikte Göç Eden Kadınların Yeni Toplumsal Yaşama Uyum Süreçleri" adlı çalışmasında amaç olarak kadınların erkeklere göre farklı olan göç sürecinden etkilenme biçimlerini ve göç edilen topluma uyum sağlama çabalarını ortaya koymak olarak belirlenmiştir. Çalışmada, kadınların göçe katılmasının 1981 yılında başladığı ve en fazla göçün 2006 ile 2010 yılları arasında olduğu ifade edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre kadınların göç etmelerinin ardındaki sebep %75,7 oranıyla eşlerinin de iş gücü olarak göç etmesi olarak tespit edilmiştir. Suudi Arabistan'daki toplumsal yapıya göre göçe tabi olan kadınların yaşadığı en büyük problemin %70,4 oranıyla kendi bireysel ihtiyaçlarında eşlerine ya da bir erkeğe bağımlı bir yaşam olduğu ifade edilmiştir. Çalışmada metod olarak ki kare testi uygulanmış ve veri toplama materyali olarak anket yöntemi kullanılmıştır. Yapılan testler sonucunda kadınların eğitim düzeyi ile Suudi Arabistan'ın toplumsal yapısının yarattığı sorunlar; gelir düzeyi ile Suudi Arabistan'a göç etme isteği ve Suudi Arabistan'daki yaşamlarından memnun olma durumu; Suudi Arabistan'da kalış süresi ile kadınların göç sonrası aile ilişkilerinin değişim seyri; Suudi Arabistan'da toplumsal etkinliklere katılma sıklığı ile kadınların kendi yaşamlarında memnun olma durumları; yaş durumu ile Suudi Arabistan'da kadınların vakitlerini geçirme şekilleri arasında anlamlı düzeyde ilişkilerin olduğu belirtilmiştir.

Sheridan (2019)'ın, "Sense of Belonging Among Highly-Skilled Turkish Immigrants' in Ireland: The Dublin Case" adlı çalışmasında Türkiye'den İrlanda'ya göç etmiş yüksek vasıflı Türkler 'in aidiyet ve kimlik anlamını etkileyen faktörler araştırılmıştır. Çalışmada yöntem olarak derinlemesine görüşme tekniği uygulanmış ve uluslararası teknoloji sektöründe çalışan 31 yüksek vasıflı Türk ile görüşülmüştür. Sonuç olarak çalışmada katılımcıların seçici bir aidiyet duygusu geliştirdiği ve bu aidiyetin kazanımlara dayandığı tespit edilmiştir.

Deniz (2012)'in çalışmasında dağılan Sovyet Rusya'dan sonra turizmi geliştirmek amacıyla yapılan anlaşmalar sonucunda Rusya'dan Türkiye'ye yoğun bir göç hareketinin başladığını ifade etmektedir. Çalışmanın amaçları arasında, Rusya'dan Antalya'ya göç eden göçmenlerin profillerinin ortaya konması; göçmenlerin göç etme nedenlerinin anlaşılması, Rus yerleşimcilerin kent içi mekân kullanımlarının belirlenmesi ve Antalya'da meydana getirdikleri sosyo-mekânsal etkilerin saptanması yer almaktadır. Çalışmada toplam 114 Rus yerleşimci ile anket çalışması ve derinlemesine görüşme yapılmıştır. Sonuç olarak Rus yerleşimcilerin hangi mekânları tercih ettikleri mekân kullanımları açıklanmaya çalışılmıştır.

Vural (2018)'in çalışmasında 2009-2017 yılları arasında Avrupa'ya yapılan göçün güzergâhlarını CBS tabanında belirlemeye çalışılmıştır. Çalışmada materyal olarak, Frontex ve IOM (Uluslararası Göç Organizasyonu) gibi farklı kurumların oluşturduğu göç rotaları altlık olarak kullanılmıştır. Temin edilen bu altlık veriler ArcMap 10.2 yazılımında görselleştirilmiş sonuç olarak belirlenen göç rotalarının belirlenmesinin yanında bu rotaların tercih edilme nedenleri belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca çalışmada, Doğu Akdeniz rotası ayrıntılı olarak incelenmiş ve bu rota içinde Türkiye'nin yeri detaylı olarak aydınlatılmaya çalışılmıştır. Çalışmada, Doğu Akdeniz rotası içerisinde toplam 10 ülke belirlenmiştir. Belirlenen bu ülkeler, rotayı en fazla kullanan ülkeler olmakla beraber kapsamlı olarak analiz edilerek açıklanmaya çalışılmıştır.

Sönmez ve Adıgüzel (2017)'in, "Türkiye'de Suriyeli Sığınmacı Algısı: Gaziantep Şehri Örneği" isimli çalışmalarında Suriye'de yaşanan iç savaş nedeniyle zorunlu göç yapan Suriyeli göçmenlerin başta sınır kentleri ve büyükşehirler olmak üzere Türkiye'nin dört bir yanına dağıldığı ifade edilmektedir. Bu sebeple yerel halk ile aynı mekânı paylaşan göçmenlerin varlığı problem olarak görüldüğü ifade edilmektedir. Çalışmada Türkiye Cumhuriyeti vatandaşların Suriyeli sığınmacılara olan algıları tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmada kapsamında seçilen Gaziantep şehrinde farklı cinsiyet, yaş, meslek, mahalle ve gelir düzeyine sahip şehir ahalisi ile anket ve mülakatlar yapılarak nitel ve nicel araştırma tekniğinin kullanıldığı ifade edilmiştir. Sonuç olarak, Gaziantep şehrindeki Suriyeli göçmen algısının sosyal, kültürel ve ekonomik düzeydeki farklılıklara bağlı bir şekilde değiştiği tespit edilmiştir. Şehir genelinde Suriyeli sığınmacıların varlığı %45 oranında olumsuz olarak algılandığı tespit edilmiştir.

Karademir ve Doğan (2019)'in, "Suriyeli Mültecilerin Mekânsal Analizi: Şanlıurfa Örneği" adlı çalışmalarında Şanlıurfa ilindeki Suriyeli mültecilerin mekansal dağılımı tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmada materyal olarak, Şanlıurfa İl Milli Eğitim Müdürlüğü PİCTES birimi üzerinden alınan farklı yaş gruplarında okula devam eden öğrenci sayıları ile Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün yayınlamış olduğu bültenlerden yararlanılmıştır. Elde edilen bu istatistikler doğrultusunda, şehirdeki mekansal yoğunluk tespit edilmiş ve mültecilerin yoğun yaşadığı bölgelerde sosyo-ekonomik yapı ile mekansal ilişkinin ortaya konması maksadıyla 20 aileye derinlemesine görüşme yöntemi uygulanmıştır. Sonuç olarak Şanlıurfa ilindeki Suriyeli mültecilerin mekansal olarak tespit edilerek haritalandırılmış ve mülakatlar neticesinde göçün seyri de açıklanmaya çalışılmıştır.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresel İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

İzgin (2019)'in, “Experiences and Challenges of Return Migration of Second and Third Generation Turkish-Germans” isimli çalışmasında Türk- Alman ikinci ve üçüncü kuşak göçmenlerin, Türkiye'ye geri dönüş göçü sürecindeki deneyimleri ve karşılaştığı zorlukların analiz edilmesi amaçlanmıştır. Çalışmada yöntem olarak nitel araştırma yöntemi ve geri dönen göçmenler ile derinlemesine ve yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Çalışmada sonuç olarak, uluslararası bağların, diaspora politikasını ve ikinci ve üçüncü kuşak göçmenlerin edindiği deneyimleri etkilediği tespit edilmiştir.

Ünsal (2019)'ın, “Uluslararası Göç Kavramı ve Uluslararası Göçün Ülke Ekonomileri Üzerinde Muhtemel Etkileri” isimli çalışmasında Küresel alandaki göçe sebep olan faktörler değerlendirilmiştir. Diğer yandan çalışmada mültecilerin Türkiye ekonomisine olan etkileri değerlendirilmektedir. Sonuç olarak mültecilerin kısa vadede ekonomik anlamda olumsuz etkilerinin olacağı ifade edilirken uzun vadede ülke ekonomisine katkılarının olacağı belirtilmiştir.

Sayın vd. (2016)'nin, “Uluslararası Göç Olgusu ve Yol Açtığı Etkiler: Suriye Göçü Örneği” adlı çalışmalarında genel hatlarıyla toplumsal şiddet eğilimi ve göçe etkilerinin değerlendirilmesi olarak ifade edilmektedir. Çalışmada materyal olarak Göç İdaresinden temin edilen veriler kullanılmıştır. Çalışmada amaç, küresel bir sorun olan göç meselesini, Suriye göçü üzerinden ele almak ve Türkiye'de yaşamakta olan Suriyeli göçmenler örneğinde bir davranış olarak ortaya çıkan şiddet eğiliminin sonuçlarını irdelemek şeklinde ifade edilmektedir.

Tekeli (1975)'nin, “Göç Teorileri ve Politikaları Arasındaki İlişkiler” adlı çalışmasında amaç olarak mevcut göç teorilerinin farklı politikalara olan etkileri ve politika sorunlarına çözüm önerisi geliştirmek şeklinde ifade edilmiştir. Çalışmada üretim süreci ve iş gücünün yer seçimi için alternatif organizasyon modeline göre farklı sosyal sistemlerde birbirine bağlı dört uyum süreci tanımlanmıştır.

Erdem (2019)'in, “1950'den Sonra Türkiye'den Almanya'ya Yapılan Dış Göçler” isimli çalışmasında daha çok göç teorileri üzerinde durulmuştur. Ayrıca Almanya'da bulunan göçmenlerin uyum süreçleri, yaşadıkları problemler ve Almanya'nın politikaları üzerinde durulmuştur. Çalışma daha çok literatür tarama ve nitel araştırma şeklinde tamamlanarak literatüre katkı sağlanmaya çalışılmıştır.

Demirağ ve Kakışım (2018)'in, “Almanya'daki Türklerin Göç ve Entegrasyon Süreci: Birinci ve Üçüncü Kuşak Karşılaştırması” adlı çalışmalarında Almanya'ya misafir işçi olarak giden ve sonrasında oraya kalıcı olarak yerleşen Türk göçmenlerin yaşadıkları kültürleşme, uyum ve asimilasyon süreçlerini daha sonraki kuşaklarla karşılaştırarak incelenmiştir. Ayrıca çalışmada kuşaklar arasında Alman toplumuna uyum ve süreçleri incelenmiştir. Çalışma literatür değerlendirmesi şeklinde tanımlanmıştır.

Sezik'in (2017) "Yurt Dışından Zorunlu Göçün Türkiye Kentlerine Etkisi" başlıklı çalışmasında, araştırma kapsamında yurt dışından - özellikle Suriye'den - zorunlu göçün şehirler üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Öte yandan göçün istihdam ve kentsel emek üzerindeki etkisi, kentin fiziki yapısı ve sosyokültürel yapısı açıklanmaya çalışılmaktadır. Çalışma, göçün kent nüfusu ve kaynakları üzerinde baskı oluşturduğuna ve kentlerde özellikle yerleşim sorunu olmak üzere nüfus baskılarının olduğuna işaret etmektedir.

Görgün'ün (2018) "Uluslararası Göç, Kültürlerarası İletişim ve Film: Aynı Otobüsteki İnsanlar" başlıklı çalışmasında, 1974 yılında Tunç Okan'ın yazıp yönettiği "Otobüs" filmi incelenmiştir. Film, uluslararası göç sürecinde yaşanan kültürlerarası iletişim konularını perspektiften inceliyor. Çalışma sonucunda farklı kültürlerden insanların bir arada yaşamalarından kaynaklanan sorunlar üçüncü göz açısından değerlendirilmiştir.

Munro'nun (1974) "Türk Göçü" başlıklı çalışmasında 1960-1965 döneminde iç göçü etkileyen faktörler tespit edilmiştir. Bu amaçla, çalışma, itici güçlerin dikkate alındığı bir model oluşturdu. Çalışmada kabul edilen ilk hipotez, göçün ilk itici gücünün tarım alanlarından geldiğidir. Başka bir varsayım, göçün "kademeli" bir şekilde gerçekleştiğidir. Bu çalışmada insanlar önce en yakın yere, ardından ana çekim merkezine göç etmişlerdir

Şen ve Koray (1999) "Türkiye'den Avrupa Topluluğuna Göç Hareketleri" başlıklı çalışmalarında Avrupa içi ve Avrupa dışı toplum çalışanlarını karşılaştırmışlardır. 1961'den günümüze araştırmalarda Türk işçilerinin önemindeki değişimi ortaya koymaktadır

Köktepe'nin (2008) "Emirdağ'dan Belçika'ya Göçler" başlıklı çalışmasında, Emirdağ'dan Belçika'ya göç ve bu göçlerin sosyokültürel etkisi araştırılmıştır.

Kaya (2010) Amerika'daki Türkler başlıklı çalışmasında Amerika'daki Türk kimliğini incelemiştir.

Südaş (2012) "Avrupa Ülkelerinden Türkiye'nin Batı Kıyılarına Yönelik Göçler: Marmaris, Kuşadası ve Ayvalık İlçelerinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma" başlıklı çalışmasında, Avrupa'dan ülkemize olan emekli göçünü incelemiştir.

Çetin (2010) " Bulgaristan'dan Göç Eden Türk Nüfusun Dağılımını Etkileyen Coğrafi ve Kültürel Faktörler " başlıklı çalışmasında, Bulgaristan'dan ülkemize göç eden soydaşlarımızın göçünü incelemiştir

Demirağ ve Kakışım (2018)'ın, "Almanya'daki Türklerin Göç ve Entegrasyon Süreci: Birinci ve Üçüncü Kuşak Karşılaştırması" adlı çalışmalarında Almanya'ya misafir işçi olarak giden ve sonrasında oraya kalıcı olarak yerleşen Türk göçmenlerin yaşadıkları kültürleşme, uyum ve asimilasyon süreçlerini daha sonraki kuşaklarla karşılaştırarak incelenmiştir

Göç ve Türk İşgücü

Tarih boyunca Türklerin çoğunlukla ekonomik nedenler dolayısıyla diğer ülkelere işçi olarak göç ettikleri görülmektedir. 1960 ve sonrasında Avrupa ülkelerinde işgücü açığı ortaya çıkmış, Türkiye'den birçok işçi Avrupa ülkelerine göç etmeye başlamıştır. Ancak 1973 petrol krizi ile ekonomik durgunluğa giren Avrupa ülkelerinde yabancı işçi gücüne gereksinim

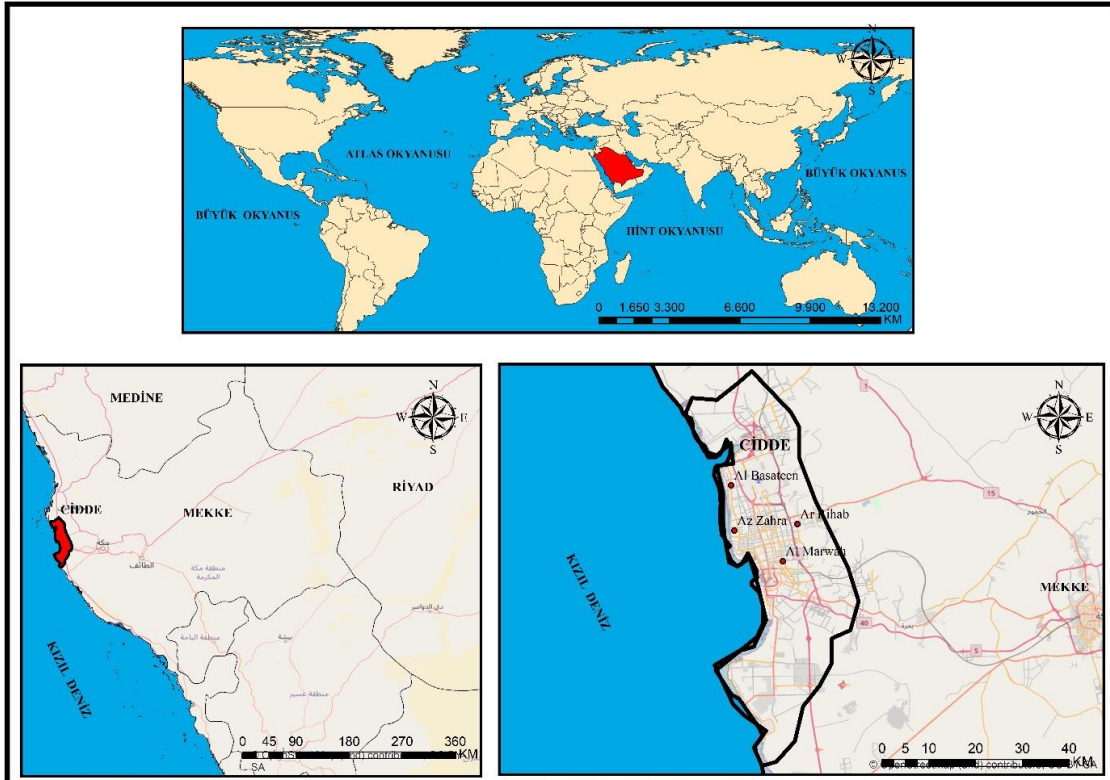
duyulmamaya başlanmıştır. Bu tarihten sonra Türkiye'nin Avrupa'ya gönderdiği işçi gücü azalmış ve petrol gelirlerinde artış olan Orta Doğu ülkelerine göçler başlamıştır (Gül, 2012). Suudi Arabistan da yoğunlukla göç alan bir Orta Doğu ülkesidir. Suudi Arabistan'da 118 vilayetin 62'sinde yabancıların sayısı yerli nüfustan fazladır ve Riyad, Cidde, Damman ve Mekke'de bu oran %40 civarındadır (Doğandor ve Yüceşahin, 2019). T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın (2016) verilerine göre Suudi Arabistan'da 60,500 Türk vatandaşı yaşamaktadır. Görüldüğü üzere Suudi Arabistan'da Türk nüfus oldukça yoğundur. Bu bakımdan Suudi Arabistan'da Türk göçmenlerin göç deneyimlerinin ve oradaki ekonomik faaliyetlerinin araştırılması önem taşımaktadır.

Çalışma Alanı

Çalışma alanını, Suudi Arabistan'ın Cidde şehri oluşturmaktadır. Bir önceki bölümde belirtildiği üzere Cidde'nin Suudi Arabistan'da yabancı nüfusunun en yoğun olduğu şehirlerden biri (Doğandor ve Yüceşahin, 2019) olması çalışma grubu olarak belirlenmesinde rol oynamıştır.

Cidde, ülkenin başkent Riyad'tan sonra en büyük ikinci şehridir. Ülkenin batısındaki Kızıl Deniz sahillerinde, 21° 32' 35.9988"N ile 9° 10' 22.0044 "E boylamları arasında yer almaktadır. Cidde'nin lokasyon haritası Şekil 1'de verilmiştir.

Şekil 1: Cidde Lokasyon Haritası

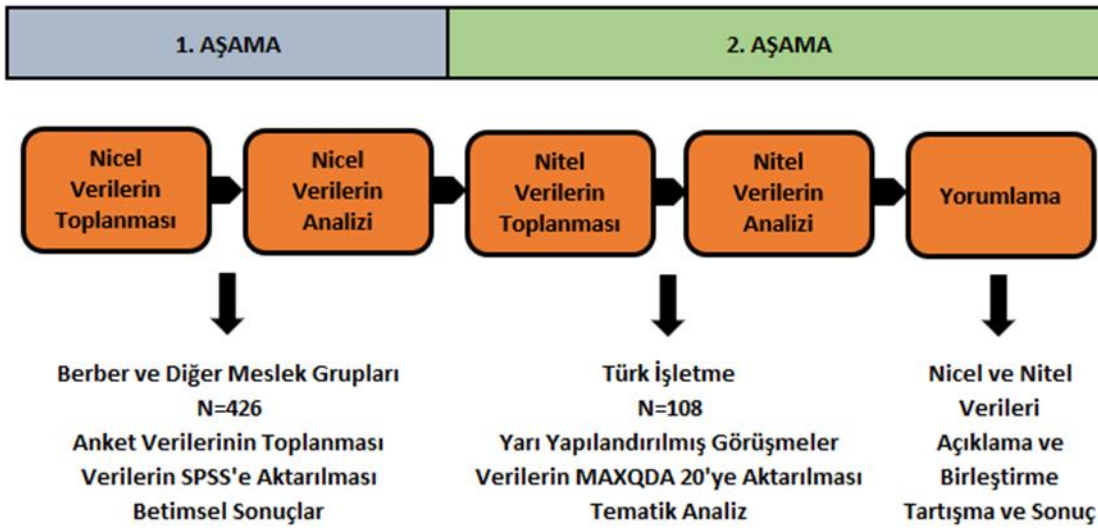

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Yapılan bu araştırmanın modeli karma yöntemde dayanmaktadır. Karma yöntem nitel ve nicel verilerin toplanarak her iki desenin bir arada kullanılmasıdır (Gay vd., 2012). Karma araştırma yöntemi desenlerinden ise açıklayıcı sıralı desen kullanılmıştır. Açıklayıcı sıralı desen, öncelikle nicel verilerin, sonra nitel verilerin toplanması, analiz edilmesi ve sonra tartışma bölümünde bütünleştirilerek yorumlanması süreçlerinden oluşmaktadır (Creswell, 2008). Bu çalışmada Creswell (2015) tarafından belirtilen karma yöntem araştırma süreçleri izlenmiş olup bu süreç Şekil 2’de mevcut araştırmaya uyarlanarak özetlenmiştir:

Şekil 2: Karma Yöntem Araştırma Süreci

Çalışma Grubu

Araştırmanın nicel aşamasında 47 berber ve 379 diğer meslek gruplarından olmak üzere toplamda 426 kişi bulunmaktadır. Örneklemenin belirlenmesinde seçkisiz olmayan uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın nitel aşamasında çalışma grubu amaçlı örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Amaçlı örnekleme, belirli bir konu hakkında bilgili ve deneyimli olduğu bilinen bireylerin veya grupların tanımlanması ve seçilmesidir (Palinkas vd., 2015). Araştırmada amaçlı örnekleme çeşitlerinden de kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Kolay ulaşılabilir örnekleme, mevcut olan, ulaşılması hızlı ve kolay olan ögelere dayanmaktadır (Baltacı, 2018). Çoğunlukla gözlem ve görüşmeler ile yürütülen nitel araştırmalarda geniş örneklemlere ihtiyaç yoktur, çünkü belirli bir aşamadan sonra gözlem ve görüşmeler kendini tekrar etmeye başlamaktadır (Morse, 2016). Araştırmacının yaptığı gözlem ve görüşmelerde tekrarlarla karşılaşması veri doygunluğuna ulaştığını göstermektedir (Silverman, 2016). Bu kapsamda araştırmacı tarafından kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi kullanılarak katılımcılar ile veri doygunluğuna ulaşılan kadar derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Derinlemesine görüşme yöntemi açık uçlu ve keşif odaklı bir yöntem olmakla birlikte amacı, görüşülen kişilerin duygularını ve bakış açılarını derinlemesine keşfetmektir (Baş ve Akturan, 2017). Araştırmanın nitel kısmına Suudi Arabistan'ın Cidde şehrinde yaşayan 39'u berber, 14'ü bakkal ve gıda sektörü, 11'i mobilya sektörü, 21'i oto tamircileri ve teknik elemanlar, 8'i inşaat sektörü, 4'ü tekstil sektörü, 3'ü ulaşım sektörü ve 8'i ev hanımı olan toplam 108 kişi katılmıştır.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Veri Toplama Aracı ve Verilerin Toplanması

Araştırmada ilk olarak Cidde'deki Türk işletmelerinin ve konutlarının lokasyon haritasını çıkarmak hedeflenmiştir. Bu doğrultuda Türk işletmelerinin ve konutlarının koordinatları alınmış ve sonrasında ArcGIS CBS yazılımına aktarılmıştır. Bu veriler düzenlenerek lokasyon haritaları çıkarılmıştır. Cidde'deki tüm caddeler ve mahalleler dolaşarak 124 adet Türk berber salonu, 45 adet Türk mobilyacı, 67 adet Türk lokantası, 7 adet tekstil işletmesi, 51 adet oto tamir atölyesi olmak üzere toplam 294 adet Türk işletmesi ve 189 adet Türk işçi ve ailelerinin konutu tespit edilmiş ve şehirdeki Türk işletmeleri ve konutlarının mekânsal dağılımları görselleştirilmiştir.

Araştırmanın nicel aşamasında, katılımcılara 5 farklı bölüm ve toplamda 49 sorudan oluşan bir anket uygulanmıştır. Anketin bölümleri; kişisel bilgiler, göç nedenleri ve biçimi, Suudi Arabistan'daki yaşam tarzı, Türkiye ile bağlantı ve geleceğe yönelik planlardır.

Araştırmanın nitel aşamasında nitel veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Soruların belirlenmesinde araştırma problemi ile ilgili literatürde yer alan çalışmalar incelenmiş ve belirlenen anahtar kavramlar etrafında sorular oluşturulmuştur. Oluşturulan soru formu için uzman görüşü alınarak formun son hali oluşturulmuştur. Soruların açık uçlu ve anlaşılır olmasına dikkat edilmiştir. Araştırmanın verileri, yüz yüze bireysel derinlemesine görüşmeler yapılarak toplanmıştır. Görüşmelerden önce araştırmacı kendini katılımcılara tanıtmış ve araştırmanın amacını açıklamıştır. Katılımcıların izni alındıktan sonra görüşmeler ses kaydına alınmıştır. Görüşmelerde kullanılan bazı örnek sorulara aşağıda yer verilmiştir:

1. Suudi Arabistan'ın Cidde kentindeki Türk İşletme ve konutlarının coğrafi dağılışı nasıldır?
2. Suudi Arabistan'ın Cidde kentinde yaşayan Türk İşletmeci ve çalışanların konut konumu seçerken dikkat ettikleri faktörler nelerdir?
3. Türklerin Suudi Arabistan'ın Cidde kentine göç etme nedenleri nelerdir?
4. Cidde'de yaşayan Türklere göre Cidde'de Türklere yönelik kimlik algısı nasıldır?
5. Türklerin Suudi Arabistan'ın Cidde kentine göç etmesinde etkili olan faktörler nelerdir?
6. Suudi Arabistan'ın Cidde kentindeki Türklerin yerleşim yerleri seçiminde etkili olan sosyal ve ekonomik faktörleri nelerdir?
7. Suudi Arabistan'ın Cidde kentindeki Türklerin göçmen ağı ilişkisi var mıdır?

8. Suudi Arabistan'ın Cidde kentindeki Türklerin ekonomik ve sosyal yaşamda yaşadığı problemler nelerdir?
9. Göçmen işçilerin dil iletişim becerileri ve yabancı dil kullanımının Suudi Arabistan'ın Cidde kentindeki Türk göçmenler örneğinde etkisi nedir?

Verilerin Analizi

Araştırmanın nicel kısmında, anketlerden edilen veriler SPSS 16.0 programı ile analiz edilmiştir. Nicel veriler için frekans analizleri ve ki-kare testi gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın nitel kısmında, yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen ses kayıtları yazıya aktarılmıştır. Yazıya aktarılan görüşmeler MAXQDA 2020 programına aktarılmıştır. MAXQDA, nitel ve karma yöntem verilerinin sistematik bir şekilde çözümlenmesini sağlayan bilgisayar destekli bir yazılım programıdır (Kuckartz ve Rädiker, 2019). MAXQDA 2020 programına aktarılan verilerin analizinde tematik analiz tekniği kullanılmıştır. Tematik analiz, nitel veriler içindeki anlam kalıplarını belirleme, analiz etme ve bunları yorumlama yöntemidir (Clarke ve Braun, 2014). Tematik analizin aşamaları; araştırmacının veriye aşına olması, ilk kodların oluşturulması, temaların aranması, temaların gözden geçirilmesi, temaların tanımlanması ve isimlendirilmesi ve raporun hazırlanması olarak sıralanabilir (Braun ve Clarke, 2019). Bu bağlamda, MAXQDA 2020 programına aktarılan veriler tekrar tekrar okunarak ilk kodlar oluşturulmuş, birbiri ile ilişkili kodlar temalar altında toplanarak isimlendirilmiştir. Son olarak, elde edilen temalar görselleştirilmiş ve yorumlanmıştır. Verilerin analizinde tümevarımcı bir yaklaşım benimsenmiştir. Tablo 1'de verilerden elde edilen kod ve temaları oluşturma sürecine örnek verimdir:

Tablo 27: Veri Analiz Sürecinde Kodlama Örneği

Soru: Türk işletmelerinin konumu nasıl olmalıdır?			
Tema	Kod	Ham Veri	Araştırmacının Yorumu
Konum Seçiminde Dikkat Edilen Özellikler	Park Yerinin Varlığı	<i>“Park yeri olması çok önemli. Park yeri olmazsa müşteri girmiyor, devam edip gidiyor. En az 3 arabalık park olmalı.” (K6)</i>	Katılımcı bir işletme için park yerinin oldukça önemli olduğunu ve müşterilerin park yeri olmayan yerleri tercih etmediklerini belirtmiştir.

Geçerlik ve Güvenirlik

Yapılan bu çalışmada araştırmacı geçerlik ve güvenilirliği sağlayabilmek adına birebir araştırmanın yapıldığı ortamda bulunmuş ve katılımcılar ile yüz yüze görüşmeler yapmıştır. Bu sayede araştırmacı ve katılımcılar arasında oluşan güven ilişkisi sayesinde elde edilen verilerin daha gerçekçi olduğu düşünülmektedir. Buna ek olarak, araştırmacı bulguları elde ettikten sonra Türk işletmecilere ulaşarak araştırma bulgularının kendi görüşlerini yansıtmadığını sormuş ve böylece katılımcı teyidi uygulanmıştır. Aynı zamanda, katılımcılardan doğrudan alıntılar yapılarak çalışmanın inandırıcılığının artırılması amaçlanmıştır.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Etik Açıklamalar

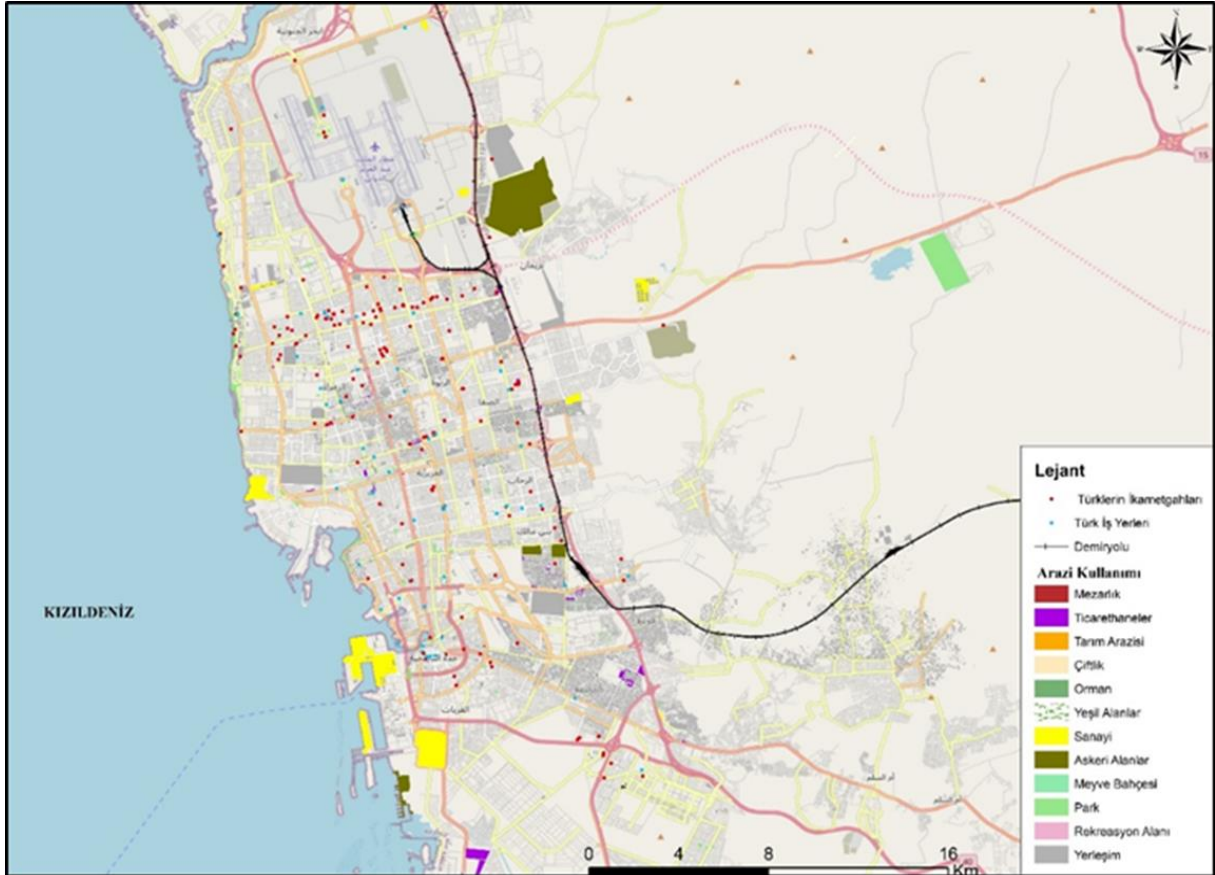
Tüm katılımcılar araştırmaya ilişkin veri toplamadan önce bilgilendirilmişlerdir. Araştırmaya katılmanın gönüllülük esasına dayandığı ve istedikleri takdirde görüşmeyi sonlandırabilecekleri belirtilmiştir. Verecekleri bilgilerin yalnızca bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılacağı vurgulanmıştır. Ses kaydı alınmadan önce katılımcılardan izin alınmıştır. Katılımcıların kimliklerinin gizlenmesi adına katılımcı isimleri numaralandırılmıştır.

Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde öncelikle Cidde şehrindeki Türk İşyerleri ve İkametgahlarının lokasyon haritasına ilişkin bulgular sunulacaktır. Daha sonra çalışmanın nicel ve nitel aşamalarıyla ilişkili bulgular sırasıyla açıklanacaktır.

Araştırmanın ilk aşamasında Cidde şehrinde bulunan Türk İşyerleri ve İkametgahlarının lokasyonu tespit edilmiş ve lokasyon haritası çıkarılmıştır. Çıkarılan lokasyon haritası Şekil 3'te verilmiştir:

Şekil 3: Cidde'deki Türk İşyerleri ve ikametgahlarının Lokasyon Haritası

Lokasyon haritasında görüldüğü üzere, 124 adet Türk berber salonu, 45 adet Türk mobilyacı, 67 adet Türk lokantası, 7 adet tekstil işletmesi, 51 adet oto tamir atölyesi olmak üzere toplam 294 adet Türk işletmesi ve 189 adet Türk işçi ve ailelerinin konutu tespit edilmiştir. Meslek türlerine göre işyerlerine yakın yerler yerleşmek için tercih edilmektedir. Örneğin mobilya imalatı ve satışıyla uğraşan aileler mobilyacılar sitesine yakın yerlerde yerleşme eğiliminde iken tır kamyon gibi ağır vasıtaların şehir içerisine girmesine izin verilmediğinden bu araçların tamiri bakım vs uğraşan meslek grupları bu araçların geçişine izin verilen anayollara yakın yerdeki bakım atölyelerinin olduğu yerlere yerleşmeyi tercih ettiği haritamızdan görülmüyor. Binek oto tamir bakımıyla uğraşan ailelerde eski sanayi bölgesine yakın yerlerde oturmaya devam ediyor. Özbek ve Türkmen kökenli aileler daha çok halı kilim ayakkabı imalatı ya da ticareti ile uğraştıkları için onlarda da halı kilim vs ticareti yapılan bölgelerinde yerleştikleri görülmüyor

Araştırmanın birinci aşamasında uygulanan anket formuna katılımcılar tarafından verilen yanıtlar aşağıdaki tablolarda verilmiştir. Tablo 2’de görüldüğü üzere, Katılımcıların 118’i (%27,7) kadın, 308’i (%72,3) erkektir. Katılımcıların yaşları incelendiğinde 59’unun (%13,8) 30 ve altı, 106’sının (%24,9) 31-40, 164’ünün (%38,5) 41-50, 97’sinin (%22,8) 50 üzeri olduğu görülmektedir. 96’sı (%22,5) bekar, 330’u (%77,5) evlidir. 133’ü (%31,2) ilkokul, 115’i (%27,0) ortaokul, 104’ü (%24,4) lise, 74’ü (%17,4) üniversite mezunudur. Katılımcıların Arapça düzeyleri incelendiğinde 24’ünün (%5,6) hiç, 114’ünün (%26,8) orta, 128’inin (%30,0) iyi, 70’inin (%16,4) ileri, 90’ının (%21,1) çok ileri olduğu görülmektedir.

Tablo 28: Anket Bulguları

Değişkenler	Frekans(n)	Yüzde (%)	Değişkenler	Frekans (n)	Yüzde (%)
Cinsiyet			Eğitim Düzeyi		
Kadın	118	27,7	İlkokul	133	31,2
Erkek	308	72,3	Ortaokul	115	27,0
Yaş			Lise	104	24,4
30 ve Altı	59	13,8	Üniversite	74	17,4
31-40	106	24,9	Arapça Düzeyi		
41-50	164	38,5	Hiç	24	5,6
50 Üzeri	97	22,8	Orta	114	26,8
Medeni Durum			İyi	128	30,0
Bekar	96	22,5	İleri	70	16,4
Evli	330	77,5	Çok İleri	90	21,1

Araştırma kapsamında katılımcıların Suudi Arabistan’a göç etme nedenleri irdelenmiştir. Suudi Arabistan’daki hangi faktörlerin göç etme üzerinde etkili olduğu araştırılmıştır. Tablo 3 incelendiğinde şu sonuçlar elde edilmiştir: İklim koşulları göre 264’ü (%78,1) önemsiz, 43’ü (%12,7) az önemli, 20’si (%5,9) önemli, 11’i (%3,3) çok önemli olarak dağılmaktadır. Rahat yaşam tarzı göre 79’u (%26,5) önemsiz, 43’ü (%14,4) az önemli, 88’i (%29,5) önemli, 88’i (%29,5) çok önemli olarak dağılmaktadır. Düşük yaşam giderleri göre 107’si (%33,9) önemsiz, 44’ü (%13,9) az önemli, 76’sı (%24,1) önemli, 89’u (%28,2) çok önemli olarak dağılmaktadır. Evlilik göre 198’i (%54,1) önemsiz, 16’sı (%4,4) az önemli, 47’si (%12,8) önemli, 105’i (%28,7) çok önemli olarak dağılmaktadır. Yakınlarının burada yaşıyor oluşu göre 163’ü (%46,8) önemsiz, 51’i (%14,7) az önemli, 51’i (%14,7) önemli, 83’ü (%23,9) çok önemli olarak dağılmaktadır. Kültürel tarihsel çekicilik göre 187’si (%56,3) önemsiz, 51’i (%15,4) az önemli, 50’si (%15,1) önemli, 44’ü (%13,3) çok önemli olarak dağılmaktadır. Doğal çekicilik göre 210’u (%62,9) önemsiz, 59’u (%17,7) az önemli, 36’sı (%10,8) önemli,

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

29'u (%8,7) çok önemli olarak dağılmaktadır. İş imkanı olması göre 31'i (%8,2) önemsiz, 12'si (%3,2) az önemli, 96'sı (%25,3) önemli, 240'ı (%63,3) çok önemli olarak dağılmaktadır. Ülkeme kolay ulaşım göre 104'ü (%33,1) önemsiz, 55'i (%17,5) az önemli, 65'i (%20,7) önemli, 90'ı (%28,7) çok önemli olarak dağılmaktadır. Arkadaş tavsiyesi göre 184'ü (%54,8) önemsiz, 55'i (%16,4) az önemli, 53'ü (%15,8) önemli, 44'ü (%13,1) çok önemli olarak dağılmaktadır. Türk halkına sıcak bakılması göre 117'si (%37,0) önemsiz, 45'i (%14,2) az önemli, 49'u (%15,5) önemli, 105'i (%33,2) çok önemli olarak dağılmaktadır. Daha önce yaşamış ve çalışmış olmak göre 148'i (%48,1) önemsiz, 40'ı (%13,0) az önemli, 56'sı (%18,2) önemli, 64'ü (%20,8) çok önemli olarak dağılmaktadır. İyi derecede arapça ya da ingilizce bilmek göre 63'ü (%45,7) önemsiz, 14'ü (%10,1) az önemli, 26'sı (%18,8) önemli, 35'i (%25,4) çok önemli olarak dağılmaktadır.

Tablo 29: Anket Bulguları

Değişkenler	Frekans (n)	Yüzde (%)	Değişkenler	Frekans (n)	Yüzde (%)
İklim Koşulları			Evlilik		
Önemsiz	264	78,1	Önemsiz	198	54,1
Az Önemli	43	12,7	Az Önemli	16	4,4
Önemli	20	5,9	Önemli	47	12,8
Çok Önemli	11	3,3	Çok Önemli	105	28,7
Rahat Yaşam Tarzı			İyi Derecede Arapça Ya Da İngilizce Bilmek		
Önemsiz	79	26,5	Önemsiz	63	45,7
Az Önemli	43	14,4	Az Önemli	14	10,1
Önemli	88	29,5	Önemli	26	18,8
Çok Önemli	88	29,5	Çok Önemli	35	25,4
Düşük Yaşam Giderleri			Daha Önce Yaşamış ve Çalışmış Olmak		
Önemsiz	107	33,9	Önemsiz	148	48,1
Az Önemli	44	13,9	Az Önemli	40	13,0
Önemli	76	24,1	Önemli	56	18,2
Çok Önemli	89	28,2	Çok Önemli	64	20,8
Yakınlarımızın Burada Yaşıyor Oluşu			Türk Halkına Sıcak Bakılması		
Önemsiz	163	46,8	Önemsiz	117	37,0
Az Önemli	51	14,7	Az Önemli	45	14,2
Önemli	51	14,7	Önemli	49	15,5
Çok Önemli	83	23,9	Çok Önemli	105	33,2
Kültürel Tarihsel Çekicilik			Ülkeme Kolay Ulaşım		
Önemsiz	187	56,3	Önemsiz	104	33,1
Az Önemli	51	15,4	Az Önemli	55	17,5
Önemli	50	15,1	Önemli	65	20,7
Çok Önemli	44	13,3	Çok Önemli	90	28,7
Doğal Çekicilik			Arkadaş Tavsiyesi		
Önemsiz	210	62,9	Önemsiz	184	54,8
Az Önemli	59	17,7	Az Önemli	55	16,4
Önemli	36	10,8	Önemli	53	15,8
Çok Önemli	29	8,7	Çok Önemli	44	13,1
Burada İş İmkkanı Olması					
Önemsiz	31	8,2			
Az Önemli	12	3,2			
Önemli	96	25,3			
Çok Önemli	240	63,3			

Bu faktörler aynı zamanda meslek gruplarına göre karşılaştırılmıştır. Tablo 4’te görüldüğü üzere, meslek ile iklim koşulları ($p=0,426$), düşük yaşam giderleri ($p=0,096$), ülkeme kolay ulaşım ($p=0,097$) ve arkadaş tavsiyesi ($p=0,130$) değişkenleri arasında anlamlı ilişkiler bulunmamıştır. Ancak meslek ile rahat yaşam tarzı ($p=0,021<0.05$), evlilik ($p=0,000<0.05$), yakınlarının burada yaşıyor oluşu ($p=0,044<0.05$), kültürel tarihsel çekicilik ($p=0,025<0.05$), doğal çekicilik ($p=0,009<0.05$), iş imkanı olması ($p=0,035<0.05$), daha önce yaşamış ve çalışmış olmak ($p=0,001<0.05$), Türk halkına sıcak bakılması ($p=0,017<0.05$) ve iyi derecede Arapça ya da İngilizce bilmek ($p=0,007<0.05$) değişkenleri arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

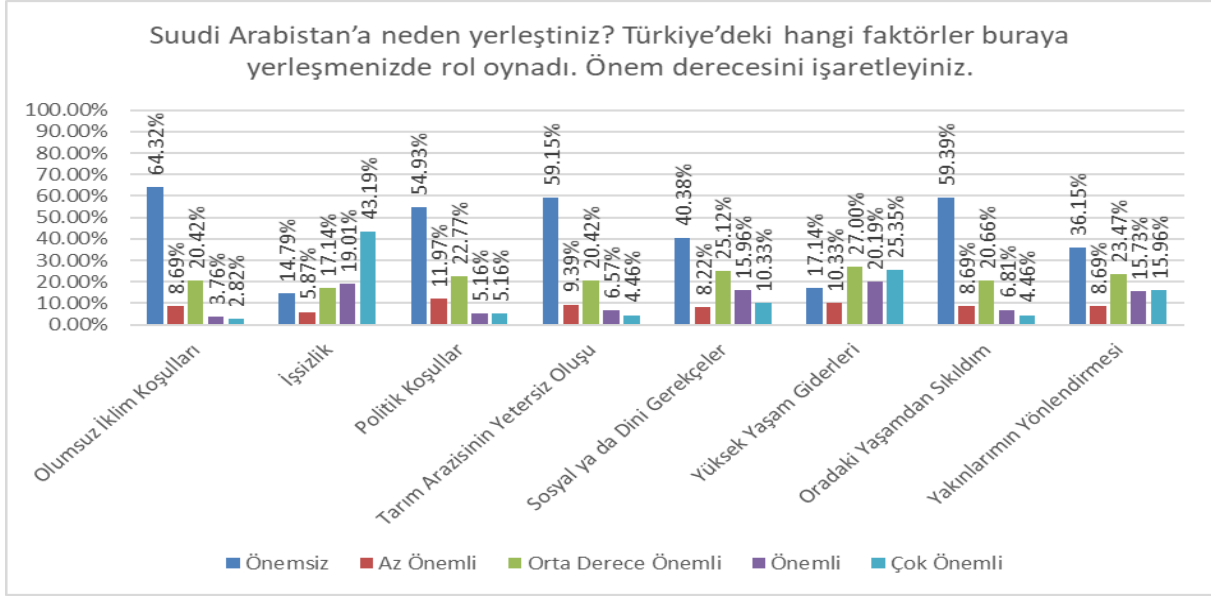
Tablo 30: Anket Bulguları

		Lokanta		Oto Tamir Kaynak		Berber Kuaför		Ev Hanımı		Diğer		Toplam		p
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
İklim Koşulları	Önemsiz	36	%81,8	34	%73,9	27	%84,4	46	%75,4	121	%78,1	264	%78,1	$X^2=12,251$ $p=0,426$
	Az Önemli	5	%11,4	6	%13,0	2	%6,2	6	%9,8	24	%15,5	43	%12,7	
	Önemli	1	%2,3	3	%6,5	1	%3,1	6	%9,8	9	%5,8	20	%5,9	
	Çok Önemli	2	%4,5	3	%6,5	2	%6,2	3	%4,9	1	%0,6	11	%3,3	
Rahat Yaşam Tarzı	Önemsiz	13	%34,2	8	%20,5	14	%43,8	12	%21,4	32	%24,1	79	%26,5	$X^2=23,967$ $p=0,021$
	Az Önemli	5	%13,2	5	%12,8	5	%15,6	6	%10,7	22	%16,5	43	%14,4	
	Önemli	4	%10,5	13	%33,3	4	%12,5	17	%30,4	50	%37,6	88	%29,5	
	Çok Önemli	16	%42,1	13	%33,3	9	%28,1	21	%37,5	29	%21,8	88	%29,5	
Düşük Yaşam Giderleri	Önemsiz	13	%28,3	9	%23,7	14	%40,0	16	%30,2	55	%38,2	107	%33,9	$X^2=18,685$ $p=0,096$
	Az Önemli	8	%17,4	3	%7,9	5	%14,3	6	%11,3	22	%15,3	44	%13,9	
	Önemli	5	%10,9	12	%31,6	6	%17,1	15	%28,3	38	%26,4	76	%24,1	
	Çok Önemli	20	%43,5	14	%36,8	10	%28,6	16	%30,2	29	%20,1	89	%28,2	
Evlilik	Önemsiz	35	%79,5	25	%55,6	24	%64,9	17	%23,3	97	%58,1	198	%54,1	$X^2=59,274$ $p=0,000$
	Az Önemli	1	%2,3	4	%8,9	2	%5,4	1	%1,4	8	%4,8	16	%4,4	
	Önemli	1	%2,3	8	%17,8	4	%10,8	12	%16,4	22	%13,2	47	%12,8	
	Çok Önemli	7	%15,9	8	%17,8	7	%18,9	43	%58,9	40	%24,0	105	%28,7	
Yakınlarının Burada Yaşıyor Oluşu	Önemsiz	27	%58,7	24	%54,5	21	%58,3	22	%34,4	69	%43,7	163	%46,8	$X^2=21,430$ $p=0,044$
	Az Önemli	4	%8,7	10	%22,7	3	%8,3	7	%10,9	27	%17,1	51	%14,7	
	Önemli	5	%10,9	5	%11,4	5	%13,9	10	%15,6	26	%16,5	51	%14,7	
	Çok Önemli	10	%21,7	5	%11,4	7	%19,4	25	%39,1	36	%22,8	83	%23,9	
Kültürel Tarihsel Çekicilik	Önemsiz	26	%63,4	27	%64,3	17	%50,0	27	%47,4	90	%57,0	187	%56,3	$X^2=23,341$ $p=0,025$
	Az Önemli	7	%17,1	6	%14,3	3	%8,8	11	%19,3	24	%15,2	51	%15,4	
	Önemli	3	%7,3	6	%14,3	2	%5,9	12	%21,1	27	%17,1	50	%15,1	
	Çok Önemli	5	%12,2	3	%7,1	12	%35,3	7	%12,3	17	%10,8	44	%13,3	
Doğal Çekicilik	Önemsiz	34	%73,9	24	%51,1	26	%74,3	31	%54,4	95	%63,8	210	%62,9	$X^2=26,614$ $p=0,009$
	Az Önemli	7	%15,2	9	%19,1	1	%2,9	11	%19,3	31	%20,8	59	%17,7	
	Önemli	1	%2,2	9	%19,1	2	%5,7	12	%21,1	12	%8,1	36	%10,8	
	Çok Önemli	4	%8,7	5	%10,6	6	%17,1	3	%5,3	11	%7,4	29	%8,7	
Burada İş İmkanı Olması	Önemsiz	4	%7,8	2	%3,6	4	%11,1	11	%16,4	10	%5,9	31	%8,2	$X^2=22,276$ $p=0,035$
	Az Önemli	2	%3,9	1	%1,8	0	%0,0	4	%6,0	5	%2,9	12	%3,2	
	Önemli	5	%9,8	17	%30,9	8	%22,2	14	%20,9	52	%30,6	96	%25,3	
	Çok Önemli	40	%78,4	35	%63,6	24	%66,7	38	%56,7	103	%60,6	240	%63,3	
Ülkeme Kolay Ulaşım	Önemsiz	11	%23,9	10	%23,3	13	%48,1	18	%31,0	52	%37,1	104	%33,1	$X^2=18,659$ $p=0,097$
	Az Önemli	8	%17,4	12	%27,9	4	%14,8	7	%12,1	24	%17,1	55	%17,5	
	Önemli	7	%15,2	7	%16,3	4	%14,8	13	%22,4	34	%24,3	65	%20,7	
	Çok Önemli	20	%43,5	14	%32,6	6	%22,2	20	%34,5	30	%21,4	90	%28,7	
Arkadaş Tavsiyesi	Önemsiz	25	%61,0	22	%48,9	19	%51,4	40	%62,5	78	%52,3	184	%54,8	$X^2=17,551$ $p=0,130$
	Az Önemli	6	%14,6	8	%17,8	3	%8,1	10	%15,6	28	%18,8	55	%16,4	
	Önemli	4	%9,8	10	%22,2	4	%10,8	7	%10,9	28	%18,8	53	%15,8	
	Çok Önemli	6	%14,6	5	%11,1	11	%29,7	7	%10,9	15	%10,1	44	%13,1	
Türk Halkına Sıcak Bakılması	Önemsiz	12	%27,9	17	%38,6	9	%28,1	22	%37,3	57	%41,3	117	%37,0	$X^2=24,536$ $p=0,017$
	Az Önemli	4	%9,3	4	%9,1	9	%28,1	7	%11,9	21	%15,2	45	%14,2	
	Önemli	4	%9,3	4	%9,1	3	%9,4	10	%16,9	28	%20,3	49	%15,5	
	Çok Önemli	23	%53,5	19	%43,2	11	%34,4	20	%33,9	32	%23,2	105	%33,2	
Daha Önce Yaşamış ve Çalışmış Olmak	Önemsiz	12	%32,4	23	%48,9	15	%48,4	31	%53,4	67	%49,6	148	%48,1	$X^2=31,940$ $p=0,001$
	Az Önemli	6	%16,2	5	%10,6	2	%6,5	11	%19,0	16	%11,9	40	%13,0	
	Önemli	5	%13,5	5	%10,6	2	%6,5	10	%17,2	34	%25,2	56	%18,2	
	Çok Önemli	14	%37,8	14	%29,8	12	%38,7	6	%10,3	18	%13,3	64	%20,8	
İyi Derecede	Önemsiz	4	%18,2	9	%40,9	7	%63,6	14	%60,9	29	%48,3	63	%45,7	$X^2=27,296$

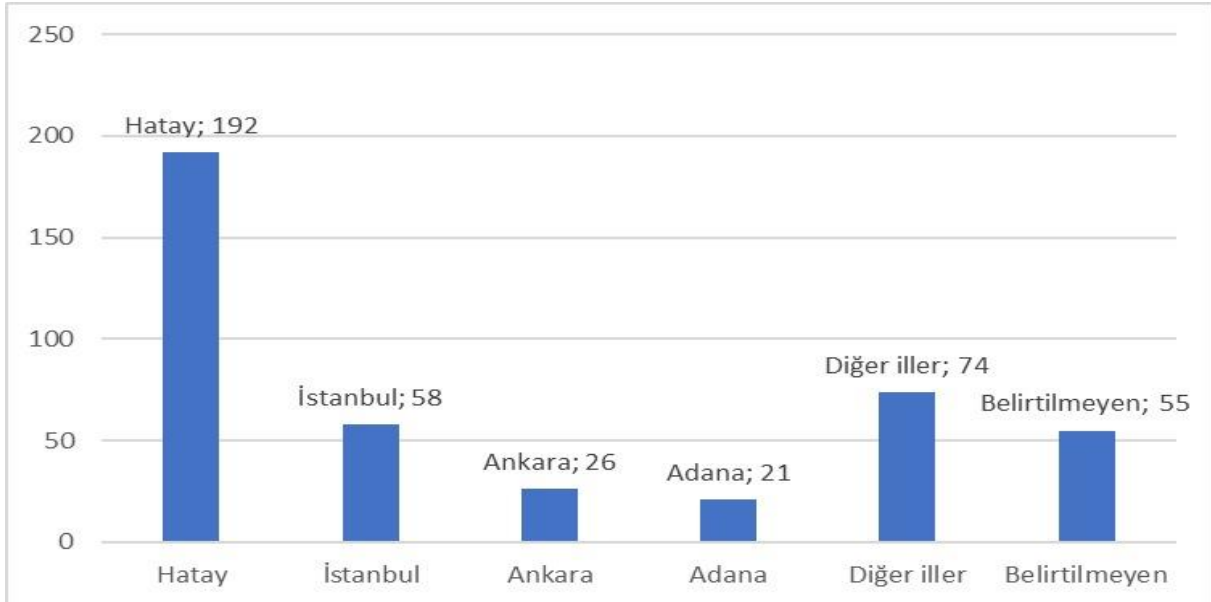

Arapça Ya Da İngilizce Bilmek	Az Önemli	2	%9,1	2	%9,1	0	%0,0	3	%13,0	7	%11,7	14	%10,1	p=0,007
	Önemli	3	%13,6	3	%13,6	1	%9,1	6	%26,1	13	%21,7	26	%18,8	
	Çok Önemli	13	%59,1	8	%36,4	3	%27,3	0	%0,0	11	%18,3	35	%25,4	

Şekil 4: Suudi Arabistan'a Yerleşmedeönemli Olan Faktörler

Şekil 5: Katılanların Türkiye'de Hangi Şehirde İkamet Edildiği Göre Dağılımı

Tablo 31: Katılanların Türkiye’de Hangi Şehirde İkamet Edildiği Göre Dağılımı

	Frekans(n)	Yüzde (%)
Türkiye’de Hangi Şehirde İkamet Edildiği		
Belirtilmeyen	55	12,9
Diğer İller	74	17,4
Adana	21	4,9
Ankara	26	6,1
Hatay	192	45,1
İstanbul	58	13,6

Katılanlar Türkiye’de hangi şehirde ikamet edildiği göre 55’i (%12,9) belirtilmeyen, 74’ü (%17,4) diğer iller, 21’i (%4,9) Adana, 26’sı (%6,1) Ankara, 192’si (%45,1) Hatay, 58’i (%13,6) İstanbul olarak dağılmaktadır.

Arapça Düzeyi ile meslek arasında anlamlı ilişki bulunmuştur ($X^2=31,534$; $p=0,011<0,05$). lokantacıların 13’ünün (%23,6) orta, 21’inin (%38,2) iyi, 8’inin (%14,5) ileri, 13’ünün (%23,6) çok ileri; oto tamir kaynakçıların 1’inin (%1,7) hiç, 14’ünün (%23,7) orta, 22’sinin (%37,3) iyi, 10’unun (%16,9) ileri, 12’sinin (%20,3) çok ileri; berber kuaförlerin 10’unun (%25,0) orta, 14’ünün (%35,0) iyi, 12’sinin (%30,0) ileri, 4’ünün (%10,0) çok ileri; ev hanımlarının 8’inin (%10,1) hiç, 27’sinin (%34,2) orta, 25’inin (%31,6) iyi, 7’sinin (%8,9) ileri, 12’sinin (%15,2) çok ileri; diğer meslek sahiplerinin 15’inin (%7,8) hiç, 50’sinin (%25,9) orta, 46’sının (%23,8) iyi, 33’ünün (%17,1) ileri, 49’unun (%25,4) çok ileri olduğu görülmektedir.

Arapça düzeyi ile Türkiye’de hangi şehirde ikamet edildiği arasında anlamlı ilişki bulunmuştur ($X^2=101,810$; $p=0,000<0,05$). Türkiye’de hangi şehirde ikamet edildiği belirtilmeyenlerin 4’ünün (%7,3) hiç, 16’sının (%29,1) orta, 14’ünün (%25,5) iyi, 6’sının (%10,9) ileri, 15’inin (%27,3) çok ileri; Türkiye’de diğer illerde ikamet edenlerin 8’inin (%10,8) hiç, 32’sinin (%43,2) orta, 15’inin (%20,3) iyi, 9’unun (%12,2) ileri, 10’unun (%13,5) çok ileri; Türkiye’de Adana’da ikamet edenlerin 3’ünün (%14,3) hiç, 7’sinin (%33,3) orta, 4’ünün (%19,0) iyi, 1’inin (%4,8) ileri, 6’sının (%28,6) çok ileri; Türkiye’de Ankara’da ikamet edenlerin 4’ünün (%15,4) hiç, 15’inin (%57,7) orta, 3’ünün (%11,5) iyi, 4’ünün (%15,4) çok ileri; Türkiye’de Hatay’da ikamet edenlerin 2’sinin (%1,0) hiç, 27’sinin (%14,1) orta, 83’ünün (%43,2) iyi, 48’inin (%25,0) ileri, 32’sinin (%16,7) çok ileri; Türkiye’de İstanbul’da ikamet edenlerin 3’ünün (%5,2) hiç, 17’sinin (%29,3) orta, 9’unun (%15,5) iyi, 6’sının (%10,3) ileri, 23’ünün (%39,7) çok ileri olduğu görülmektedir.

Türklerin Cidde Şehrindeki Dağılımında Etkili Olan Faktörler

Tablo 32: Katılanların Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu Göre Dağılımı

	Frekans(n)	Yüzde (%)
Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu		
0-1 Km	105	24,6
1-5 Km	94	22,1
5-10 Km	96	22,5
10-20 Km	57	13,4
20 Km’den Fazla	74	17,4

Katılanlar ev ile iş yeri arası yaklaşık kaç kilometre olduğu göre 105’i (%24,6) 0-1 km, 94’ü (%22,1) 1-5 km, 96’sı (%22,5) 5-10 km, 57’si (%13,4) 10-20 km, 74’ü (%17,4) 20 km’den fazla olarak dağılmaktadır.

Tablo 33: Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu ile Mühendis Arasındaki İlişki

Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu	Mühendis						X ² /p
	Evet		Hayır		Toplam		
	n	%	n	%	n	%	
0-1 Km	1	%7,7	104	%25,2	105	%24,6	X ² =5,311
1-5 Km	2	%15,4	92	%22,3	94	%22,1	p=0,257
5-10 Km	3	%23,1	93	%22,5	96	%22,5	
10-20 Km	2	%15,4	55	%13,3	57	%13,4	
20 Kmden Fazla	5	%38,5	69	%16,7	74	%17,4	
Toplam	13	%100,0	413	%100,0	426	%100,0	

Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu ile mühendis arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır ($X^2=5,311$; $p=0,257>0,05$). Mühendis olanların 1'inin (%7,7) 0-1 km, 2'sinin (%15,4) 1-5 km, 3'ünün (%23,1) 5-10 km, 2'sinin (%15,4) 10-20 km, 5'inin (%38,5) 20 kmden fazla; mühendis olmayanların 104'ünün (%25,2) 0-1 km, 92'sinin (%22,3) 1-5 km, 93'ünün (%22,5) 5-10 km, 55'inin (%13,3) 10-20 km, 69'unun (%16,7) 20 kmden fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 34: Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu ile Mimar Arasındaki İlişki

Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu	Mimar						X ² /p
	Evet		Hayır		Toplam		
	n	%	n	%	n	%	
0-1 Km	0	%0,0	105	%24,7	105	%24,6	X ² =4,768
1-5 Km	0	%0,0	94	%22,1	94	%22,1	p=0,312
5-10 Km	0	%0,0	96	%22,6	96	%22,5	
10-20 Km	0	%0,0	57	%13,4	57	%13,4	
20 Km'den Fazla	1	%100,0	73	%17,2	74	%17,4	
Toplam	1	%100,0	425	%100,0	426	%100,0	

Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu ile mimar arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır ($X^2=4,768$; $p=0,312>0,05$). mimar olanların 1'inin (%100,0) 20 km'den fazla; mimar olmayanların 105'inin (%24,7) 0-1 km, 94'ünün (%22,1) 1-5 km, 96'sının (%22,6) 5-10 km, 57'sinin (%13,4) 10-20 km, 73'ünün (%17,2) 20 kmden fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 35: Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu ile Berber, Kuaför Vb. Arasındaki İlişki

Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu	Berber, Kuaför Vb.						X ² /p
	Evet		Hayır		Toplam		
	n	%	n	%	n	%	
0-1 Km	18	%38,3	87	%23,0	105	%24,6	X ² =13,416
1-5 Km	12	%25,5	82	%21,6	94	%22,1	p=0,009
5-10 Km	13	%27,7	83	%21,9	96	%22,5	
10-20 Km	2	%4,3	55	%14,5	57	%13,4	
20 Kmden Fazla	2	%4,3	72	%19,0	74	%17,4	
Toplam	47	%100,0	379	%100,0	426	%100,0	

Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu ile berber, kuaför vb. arasında anlamlı ilişki bulunmuştur ($X^2=13,416$; $p=0,009<0,05$). berber, kuaför vb. olanların 18'inin (%38,3) 0-

1 km, 12'sinin (%25,5) 1-5 km, 13'ünün (%27,7) 5-10 km, 2'sinin (%4,3) 10-20 km, 2'sinin (%4,3) 20 km'den fazla; berber, kuaför vb. olmayanların 87'sinin (%23,0) 0-1 km, 82'sinin (%21,6) 1-5 km, 83'ünün (%21,9) 5-10 km, 55'inin (%14,5) 10-20 km, 72'sinin (%19,0) 20 km'den fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 36: Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu ile Mobilya İmalatı, Satışı Vb. Arasındaki İlişki

Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu	Mobilya İmalatı, Satışı Vb.						X ² /p
	Evet		Hayır		Toplam		
	n	%	n	%	n	%	
0-1 Km	1	%3,3	104	%26,3	105	%24,6	X ² =13,431 p=0,009
1-5 Km	6	%20,0	88	%22,2	94	%22,1	
5-10 Km	11	%36,7	85	%21,5	96	%22,5	
10-20 Km	8	%26,7	49	%12,4	57	%13,4	
20 Km'den Fazla	4	%13,3	70	%17,7	74	%17,4	
Toplam	30	%100,0	396	%100,0	426	%100,0	

Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu ile mobilya imalatı, satışı vb. arasında anlamlı ilişki bulunmuştur (X²=13,431; p=0,009<0.05). Mobilya imalatı, satışı vb. olanların 1'inin (%3,3) 0-1 km, 6'sının (%20,0) 1-5 km, 11'inin (%36,7) 5-10 km, 8'inin (%26,7) 10-20 km, 4'ünün (%13,3) 20 km'den fazla; mobilya imalatı, satışı vb. olmayanların 104'ünün (%26,3) 0-1 km, 88'inin (%22,2) 1-5 km, 85'inin (%21,5) 5-10 km, 49'unun (%12,4) 10-20 km, 70'inin (%17,7) 20 km'den fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 37: Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu ile Tekstil Ürünleri, Halı Seccade, Giyim Eşyası Arasındaki İlişki

Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu	Tekstil Ürünleri, Halı Seccade, Giyim Eşyası						X ² /p
	Evet		Hayır		Toplam		
	n	%	n	%	n	%	
0-1 Km	2	%8,3	103	%25,6	105	%24,6	X ² =5,456 p=0,244
1-5 Km	4	%16,7	90	%22,4	94	%22,1	
5-10 Km	8	%33,3	88	%21,9	96	%22,5	
10-20 Km	4	%16,7	53	%13,2	57	%13,4	
20 Km'den Fazla	6	%25,0	68	%16,9	74	%17,4	
Toplam	24	%100,0	402	%100,0	426	%100,0	

Ev ile iş yeri arası yaklaşık kaç kilometre olduğu ile tekstil ürünleri, halı seccade, giyim eşyası arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır (X²=5,456; p=0,244>0.05). tekstil ürünleri, halı seccade, giyim eşyası olanların 2'sinin (%8,3) 0-1 km, 4'ünün (%16,7) 1-5 km, 8'inin (%33,3) 5-10 km, 4'ünün (%16,7) 10-20 km, 6'sının (%25,0) 20 km'den fazla; tekstil ürünleri, halı seccade, giyim eşyası olmayanların 103'ünün (%25,6) 0-1 km, 90'ının (%22,4) 1-5 km, 88'inin (%21,9) 5-10 km, 53'ünün (%13,2) 10-20 km, 68'inin (%16,9) 20 km'den fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 38: Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu ile Gıda Ürünleri Üretim ve Pazarlama Arasındaki İlişki

Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu	Gıda Ürünleri Üretim ve Pazarlama						X ² /p
	Evet		Hayır		Toplam		
	n	%	n	%	n	%	
0-1 Km	5	%45,5	100	%24,1	105	%24,6	X ² =6,815 p=0,146
1-5 Km	3	%27,3	91	%21,9	94	%22,1	
5-10 Km	0	%0,0	96	%23,1	96	%22,5	
10-20 Km	0	%0,0	57	%13,7	57	%13,4	
20 Km'den Fazla	3	%27,3	71	%17,1	74	%17,4	
Toplam	11	%100,0	415	%100,0	426	%100,0	

Ev ile iş yeri arası yaklaşık kaç kilometre olduğu ile gıda ürünleri üretim ve pazarlama arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır ($X^2=6,815$; $p=0,146>0,05$). gıda ürünleri üretim ve pazarlama olanların 5'inin (%45,5) 0-1 km, 3'ünün (%27,3) 1-5 km, 3'ünün (%27,3) 20 km'den fazla; gıda ürünleri üretim ve pazarlama olmayanların 100'ünün (%24,1) 0-1 km, 91'inin (%21,9) 1-5 km, 96'sının (%23,1) 5-10 km, 57'sinin (%13,7) 10-20 km, 71'inin (%17,1) 20 km'den fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 39: Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu ile Araba Tamiri, Yedek Parça, Kaporta, Elektrik Vb. Arasındaki İlişki

Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu	Araba Tamiri, Yedek Parça, Kaporta, Elektrik Vb.						X ² /p
	Hayır		Toplam				
	n	%	n	%			
0-1 Km	105	%24,6	105	%24,6	X ² =0,000 p=0,000		
1-5 Km	94	%22,1	94	%22,1			
5-10 Km	96	%22,5	96	%22,5			
10-20 Km	57	%13,4	57	%13,4			
20 Km'den Fazla	74	%17,4	74	%17,4			
Toplam	426	%100,0	426	%100,0			

Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu ile araba tamiri, yedek parça, kaporta, elektrik vb. Arasında anlamlı ilişki bulunmuştur ($X^2=0,000$; $p=0,000<0,05$). Araba tamiri, yedek parça, kaporta, elektrik vb. Olmayanların 105'inin (%24,6) 0-1 km, 94'ünün (%22,1) 1-5 km, 96'sının (%22,5) 5-10 km, 57'sinin (%13,4) 10-20 km, 74'ünün (%17,4) 20 km'den fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 40: Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu ile İnşaat, Bina Yapımı, Boya, Kalıp vb. Arasındaki İlişki

Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu	İnşaat, Bina Yapımı, Boya, Kalıp Vb.						X ² /p
	Evet		Hayır		Toplam		
	n	%	n	%	n	%	
0-1 Km	0	%0,0	105	%25,0	105	%24,6	X ² =5,452 p=0,244
1-5 Km	1	%16,7	93	%22,1	94	%22,1	
5-10 Km	1	%16,7	95	%22,6	96	%22,5	
10-20 Km	1	%16,7	56	%13,3	57	%13,4	

20 Km'den Fazla	3	%50,0	71	%16,9	74	%17,4
Toplam	6	%100,0	420	%100,0	426	%100,0

Ev ile iş yeri arası yaklaşık kaç kilometre olduğu ile inşaat, bina yapımı, boya, kalıp vb. arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır ($X^2=5,452$; $p=0,244>0.05$). İnşaat, bina yapımı, boya, kalıp vb. olanların 1'inin (%16,7) 1-5 km, 1'inin (%16,7) 5-10 km, 1'inin (%16,7) 10-20 km, 3'ünün (%50,0) 20 km'den fazla; inşaat, bina yapımı, boya, kalıp vb. olmayanların 105'inin (%25,0) 0-1 km, 93'ünün (%22,1) 1-5 km, 95'inin (%22,6) 5-10 km, 56'sının (%13,3) 10-20 km, 71'inin (%16,9) 20 km'den fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 41: Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu ile Torna, Tesviye, Makine İmalatı Arasındaki İlişki

Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu	Torna, Tesviye, Makine İmalatı						X ² /p
	Evet		Hayır		Toplam		
	n	%	n	%	n	%	
0-1 Km	0	%0,0	105	%25,1	105	%24,6	X ² =10,688 p=0,030
1-5 Km	2	%25,0	92	%22,0	94	%22,1	
5-10 Km	1	%12,5	95	%22,7	96	%22,5	
10-20 Km	4	%50,0	53	%12,7	57	%13,4	
20 Kmden Fazla	1	%12,5	73	%17,5	74	%17,4	
Toplam	8	%100,0	418	%100,0	426	%100,0	

Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu ile torna, tesviye, makine imalatı arasında anlamlı ilişki bulunmuştur ($X^2=10,688$; $p=0,030<0.05$). torna, tesviye, makine imalatı olanların 2'sinin (%25,0) 1-5 km, 1'inin (%12,5) 5-10 km, 4'ünün (%50,0) 10-20 km, 1'inin (%12,5) 20 km'den fazla; torna, tesviye, makine imalatı olmayanların 105'inin (%25,1) 0-1 km, 92'sinin (%22,0) 1-5 km, 95'inin (%22,7) 5-10 km, 53'ünün (%12,7) 10-20 km, 73'ünün (%17,5) 20 km'den fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 42: Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu ile Dalgıçlık, Sualtı Kaynakçılık Vb Arasındaki İlişki

Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu	Dalgıçlık, Sualtı Kaynakçılık Vb						X ² /p
	Evet		Hayır		Toplam		
	n	%	n	%	n	%	
0-1 Km	0	%0,0	105	%24,9	105	%24,6	X ² =9,018 p=0,061
1-5 Km	0	%0,0	94	%22,3	94	%22,1	
5-10 Km	2	%40,0	94	%22,3	96	%22,5	
10-20 Km	0	%0,0	57	%13,5	57	%13,4	
20 Km'den Fazla	3	%60,0	71	%16,9	74	%17,4	
Toplam	5	%100,0	421	%100,0	426	%100,0	

Ev ile iş yeri arası yaklaşık kaç kilometre olduğu ile dalgıçlık, sualtı kaynakçılık vb arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır ($X^2=9,018$; $p=0,061>0.05$). dalgıçlık, sualtı kaynakçılık vb olanların 2'sinin (%40,0) 5-10 km, 3'ünün (%60,0) 20 km'den fazla; dalgıçlık, sualtı kaynakçılık vb olmayanların 105'inin (%24,9) 0-1 km, 94'ünün (%22,3) 1-5 km, 94'ünün (%22,3) 5-10 km, 57'sinin (%13,5) 10-20 km, 71'inin (%16,9) 20 km'den fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 43: Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu ile Lokanta, Aşçılık Arasındaki İlişki

Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu	Lokanta, Aşçılık						X ² /p
	Evet		Hayır		Toplam		
	n	%	n	%	n	%	
0-1 Km	39	%54,9	66	%18,6	105	%24,6	X ² =42,849 p=0,000
1-5 Km	8	%11,3	86	%24,2	94	%22,1	
5-10 Km	12	%16,9	84	%23,7	96	%22,5	
10-20 Km	6	%8,5	51	%14,4	57	%13,4	
20 Km'den Fazla	6	%8,5	68	%19,2	74	%17,4	
Toplam	71	%100,0	355	%100,0	426	%100,0	

Ev ile iş yeri arası yaklaşık kaç kilometre olduğu ile lokanta, aşçılık arasında anlamlı ilişki bulunmuştur ($X^2=42,849$; $p=0,000<0.05$). Lokanta, aşçılık olanların 39'unun (%54,9) 0-1 km, 8'inin (%11,3) 1-5 km, 12'sinin (%16,9) 5-10 km, 6'sının (%8,5) 10-20 km, 6'sının (%8,5) 20 km'den fazla; lokanta, aşçılık olmayanların 66'sının (%18,6) 0-1 km, 86'sının (%24,2) 1-5 km, 84'ünün (%23,7) 5-10 km, 51'inin (%14,4) 10-20 km, 68'inin (%19,2) 20 km'den fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 44: Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu ile Ulaşım Ulaştırma Şoförlük Vb. Arasındaki İlişki

Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu	Ulaşım Ulaştırma Şoförlük Vb.						X ² /p
	Evet		Hayır		Toplam		
	n	%	n	%	n	%	
0-1 Km	1	%11,1	104	%24,9	105	%24,6	X ² =9,860 p=0,043
1-5 Km	0	%0,0	94	%22,5	94	%22,1	
5-10 Km	1	%11,1	95	%22,8	96	%22,5	
10-20 Km	3	%33,3	54	%12,9	57	%13,4	
20 Kmden Fazla	4	%44,4	70	%16,8	74	%17,4	
Toplam	9	%100,0	417	%100,0	426	%100,0	

Ev ile iş yeri arası yaklaşık kaç kilometre olduğu ile ulaşım ulaştırma şoförlük vb. arasında anlamlı ilişki bulunmuştur ($X^2=9,860$; $p=0,043<0.05$). Ulaşım ulaştırma şoförlük vb. Olanların 1'inin (%11,1) 0-1 km, 1'inin (%11,1) 5-10 km, 3'ünün (%33,3) 10-20 km, 4'ünün (%44,4) 20 km'den fazla; ulaşım ulaştırma şoförlük vb. Olmayanların 104'ünün (%24,9) 0-1 km, 94'ünün (%22,5) 1-5 km, 95'inin (%22,8) 5-10 km, 54'ünün (%12,9) 10-20 km, 70'inin (%16,8) 20 km'den fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 45: Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu ile Otel, Konaklama Hizmetleri Arasındaki İlişki

Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu	Otel, Konaklama Hizmetleri						X ² /p
	Evet		Hayır		Toplam		
	n	%	n	%	n	%	
0-1 Km	1	%50,0	104	%24,5	105	%24,6	X ² =2,258 p=0,688
1-5 Km	0	%0,0	94	%22,2	94	%22,1	
5-10 Km	1	%50,0	95	%22,4	96	%22,5	
10-20 Km	0	%0,0	57	%13,4	57	%13,4	
20 Km'den Fazla	0	%0,0	74	%17,5	74	%17,4	
Toplam	2	%100,0	424	%100,0	426	%100,0	

Ev ile iş yeri arası yaklaşık kaç kilometre olduğu ile otel, konaklama hizmetleri arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır ($X^2=2,258$; $p=0,688>0.05$). Otel, konaklama hizmetleri olanların 1'inin (%50,0) 0-1 km, 1'inin (%50,0) 5-10 km; otel, konaklama hizmetleri olmayanların 104'ünün (%24,5) 0-1 km, 94'ünün (%22,2) 1-5 km, 95'inin (%22,4) 5-10 km, 57'sinin (%13,4) 10-20 km, 74'ünün (%17,5) 20 km'den fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 46: Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu ile Konsolosluk, Banka Gibi Resmî Kurumlar Arasındaki İlişki

Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu	Konsolosluk, Banka Gibi Resmî Kurumlar						X ² /p
	Evet		Hayır		Toplam		
	n	%	n	%	n	%	
0-1 Km	2	%25,0	103	%24,6	105	%24,6	X ² =0,674 p=0,954
1-5 Km	2	%25,0	92	%22,0	94	%22,1	
5-10 Km	1	%12,5	95	%22,7	96	%22,5	
10-20 Km	1	%12,5	56	%13,4	57	%13,4	
20 Km'den Fazla	2	%25,0	72	%17,2	74	%17,4	
Toplam	8	%100,0	418	%100,0	426	%100,0	

Ev ile iş yeri arası yaklaşık kaç kilometre olduğu ile konsolosluk, banka gibi resmî kurumlar arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır ($X^2=0,674$; $p=0,954>0.05$). Konsolosluk, banka gibi resmî kurumlar olanların 2'sinin (%25,0) 0-1 km, 2'sinin (%25,0) 1-5 km, 1'inin (%12,5) 5-10 km, 1'inin (%12,5) 10-20 km, 2'sinin (%25,0) 20 km'den fazla; konsolosluk, banka gibi resmî kurumlar olmayanların 103'ünün (%24,6) 0-1 km, 92'sinin (%22,0) 1-5 km, 95'inin (%22,7) 5-10 km, 56'sının (%13,4) 10-20 km, 72'sinin (%17,2) 20 km'den fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 47: Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu ile Kurs, Okul Vb. Eğitim Kurumları Arasındaki İlişki

Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu	Kurs, Okul Vb. Eğitim Kurumları						X ² /p
	Evet		Hayır		Toplam		
	n	%	n	%	n	%	
0-1 Km	0	%0,0	105	%25,7	105	%24,6	X ² =17,667 p=0,001
1-5 Km	10	%58,8	84	%20,5	94	%22,1	
5-10 Km	5	%29,4	91	%22,2	96	%22,5	
10-20 Km	1	%5,9	56	%13,7	57	%13,4	
20 Km'den Fazla	1	%5,9	73	%17,8	74	%17,4	
Toplam	17	%100,0	409	%100,0	426	%100,0	

Ev ile iş yeri arası yaklaşık kaç kilometre olduğu ile kurs, okul vb. Eğitim kurumları arasında anlamlı ilişki bulunmuştur ($X^2=17,667$; $p=0,001<0,05$). Kurs, okul vb. Eğitim kurumları olanların 10'unun (%58,8) 1-5 km, 5'inin (%29,4) 5-10 km, 1'inin (%5,9) 10-20 km, 1'inin (%5,9) 20 km'den fazla; kurs, okul vb. Eğitim kurumları olmayanların 105'inin (%25,7) 0-1 km, 84'ünün (%20,5) 1-5 km, 91'inin (%22,2) 5-10 km, 56'sının (%13,7) 10-20 km, 73'ünün (%17,8) 20 km'den fazla olduğu görülmektedir.

Mimar Mühendis Vb. Meslekleri İcra Edenlerin İşyeri Konut Yer Seçimi İlişkisi

Tablo 48: Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu ile Mühendis Arasındaki İlişki

Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu	Mühendis						X ² /p
	Evet		Hayır		Toplam		
	n	%	n	%	n	%	
0-1 Km	1	%7,7	104	%25,2	105	%24,6	X ² =5,311 p=0,257
1-5 Km	2	%15,4	92	%22,3	94	%22,1	
5-10 Km	3	%23,1	93	%22,5	96	%22,5	
10-20 Km	2	%15,4	55	%13,3	57	%13,4	
20 Kmden Fazla	5	%38,5	69	%16,7	74	%17,4	
Toplam	13	%100,0	413	%100,0	426	%100,0	

Ev ile iş yeri arası yaklaşık kaç kilometre olduğu ile mühendis arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır ($X^2=5,311$; $p=0,257>0,05$). Mühendis olanların 1'inin (%7,7) 0-1 km, 2'sinin (%15,4) 1-5 km, 3'ünün (%23,1) 5-10 km, 2'sinin (%15,4) 10-20 km, 5'inin (%38,5) 20 km'den fazla; mühendis olmayanların 104'ünün (%25,2) 0-1 km, 92'sinin (%22,3) 1-5 km, 93'ünün (%22,5) 5-10 km, 55'inin (%13,3) 10-20 km, 69'unun (%16,7) 20 km'den fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 49: Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu ile Mimar Arasındaki İlişki

Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu	Mimar						X ² /p
	Evet		Hayır		Toplam		
	n	%	n	%	n	%	
0-1 Km	0	%0,0	105	%24,7	105	%24,6	X ² =4,768
1-5 Km	0	%0,0	94	%22,1	94	%22,1	p=0,312
5-10 Km	0	%0,0	96	%22,6	96	%22,5	
10-20 Km	0	%0,0	57	%13,4	57	%13,4	
20 Km'den Fazla	1	%100,0	73	%17,2	74	%17,4	
Toplam	1	%100,0	425	%100,0	426	%100,0	

Ev ile iş yeri arası yaklaşık kaç kilometre olduğu ile mimar arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır ($X^2=4,768$; $p=0,312>0,05$). Mimar olanların 1'inin (%100,0) 20 km'den fazla; mimar olmayanların 105'inin (%24,7) 0-1 km, 94'ünün (%22,1) 1-5 km, 96'sının (%22,6) 5-10 km, 57'sinin (%13,4) 10-20 km, 73'ünün (%17,2) 20 km'den fazla olduğu görülmektedir.

Berberlerin Konut İşyeri Seçim İlişkisinde Etkili Olan Nedenler

Tablo 50: Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu ile Berber, Kuaför Vb. Arasındaki İlişki

Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu	Berber, Kuaför Vb.						X ² /p
	Evet		Hayır		Toplam		
	n	%	n	%	n	%	
0-1 Km	18	%38,3	87	%23,0	105	%24,6	X ² =13,416
1-5 Km	12	%25,5	82	%21,6	94	%22,1	p=0,009
5-10 Km	13	%27,7	83	%21,9	96	%22,5	
10-20 Km	2	%4,3	55	%14,5	57	%13,4	
20 Km'den Fazla	2	%4,3	72	%19,0	74	%17,4	
Toplam	47	%100,0	379	%100,0	426	%100,0	

Ev ile iş yeri arası yaklaşık kaç kilometre olduğu ile berber, kuaför vb. Arasında anlamlı ilişki bulunmuştur ($X^2=13,416$; $p=0,009<0,05$). Berber, kuaför vb. Olanların 18'inin (%38,3) 0-1 km, 12'sinin (%25,5) 1-5 km, 13'ünün (%27,7) 5-10 km, 2'sinin (%4,3) 10-20 km, 2'sinin (%4,3) 20 km'den fazla; berber, kuaför vb. Olmayanların 87'sinin (%23,0) 0-1 km, 82'sinin (%21,6) 1-5 km, 83'ünün (%21,9) 5-10 km, 55'inin (%14,5) 10-20 km, 72'sinin (%19,0) 20 km'den fazla olduğu görülmektedir.

Oto Tamircilerinin Konut İşyeri Seçim İlişkisinde Etkili Olan Nedenler

Tablo 51: Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu ile Araba Tamiri, Yedek Parça, Kaporta, Elektrik Vb. Arasındaki İlişki

Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu	Araba Tamiri, Yedek Parça, Kaporta, Elektrik Vb.				X ² /p
	Hayır		Toplam		
	n	%	n	%	
0-1 Km	105	%24,6	105	%24,6	X ² =0,000
1-5 Km	94	%22,1	94	%22,1	p=0,000
5-10 Km	96	%22,5	96	%22,5	
10-20 Km	57	%13,4	57	%13,4	
20 Km'den Fazla	74	%17,4	74	%17,4	
Toplam	426	%100,0	426	%100,0	

Ev ile iş yeri arası yaklaşık kaç kilometre olduğu ile araba tamiri, yedek parça, kaporta, elektrik vb. Arasında anlamlı ilişki bulunmuştur ($X^2=0,000$; $p=0,000<0,05$). Araba tamiri, yedek parça, kaporta, elektrik vb. Olmayanların 105'inin (%24,6) 0-1 km, 94'ünün (%22,1) 1-

5 km, 96'sının (%22,5) 5-10 km, 57'sinin (%13,4) 10-20 km, 74'ünün (%17,4) 20 km'den fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 52: Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu ile Torna, Tesviye, Makine İmalatı Arasındaki İlişki

Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu	Torna, Tesviye, Makine İmalatı						X ² /p
	Evet		Hayır		Toplam		
	n	%	n	%	n	%	
0-1 Km	0	%0,0	105	%25,1	105	%24,6	X ² =10,688 p=0,030
1-5 Km	2	%25,0	92	%22,0	94	%22,1	
5-10 Km	1	%12,5	95	%22,7	96	%22,5	
10-20 Km	4	%50,0	53	%12,7	57	%13,4	
20 Km'den Fazla	1	%12,5	73	%17,5	74	%17,4	
Toplam	8	%100,0	418	%100,0	426	%100,0	

Ev ile iş yeri arası yaklaşık kaç kilometre olduğu ile torna, tesviye, makine imalatı arasında anlamlı ilişki bulunmuştur (X²=10,688; p=0,030<0.05). Torna, tesviye, makine imalatı olanların 2'sinin (%25,0) 1-5 km, 1'inin (%12,5) 5-10 km, 4'ünün (%50,0) 10-20 km, 1'inin (%12,5) 20 km'den fazla; torna, tesviye, makine imalatı olmayanların 105'inin (%25,1) 0-1 km, 92'sinin (%22,0) 1-5 km, 95'inin (%22,7) 5-10 km, 53'ünün (%12,7) 10-20 km, 73'ünün (%17,5) 20 km'den fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 53: Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu ile Dalgıçlık, Sualtı Kaynakçılık Vb Arasındaki İlişki

Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu	Dalgıçlık, Sualtı Kaynakçılık Vb						X ² /p
	Evet		Hayır		Toplam		
	n	%	n	%	n	%	
0-1 Km	0	%0,0	105	%24,9	105	%24,6	X ² =9,018 p=0,061
1-5 Km	0	%0,0	94	%22,3	94	%22,1	
5-10 Km	2	%40,0	94	%22,3	96	%22,5	
10-20 Km	0	%0,0	57	%13,5	57	%13,4	
20 Km'den Fazla	3	%60,0	71	%16,9	74	%17,4	
Toplam	5	%100,0	421	%100,0	426	%100,0	

Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu ile dalgıçlık, sualtı kaynakçılık vb arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır (X²=9,018; p=0,061>0.05). Dalgıçlık, sualtı kaynakçılık vb olanların 2'sinin (%40,0) 5-10 km, 3'ünün (%60,0) 20 km'den fazla; dalgıçlık, sualtı kaynakçılık vb olmayanların 105'inin (%24,9) 0-1 km, 94'ünün (%22,3) 1-5 km, 94'ünün (%22,3) 5-10 km, 57'sinin (%13,5) 10-20 km, 71'inin (%16,9) 20 km'den fazla olduğu görülmektedir.

Lokanta ve Kebapçıların Konut İşyeri Seçim İlişkisinde Etkili Olan Nedenler

Tablo 54: Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu ile Lokanta, Aşçılık Arasındaki İlişki

Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu	Lokanta, Aşçılık						X ² /p
	Evet		Hayır		Toplam		
	n	%	n	%	n	%	
0-1 Km	39	%54,9	66	%18,6	105	%24,6	X ² =42,849 p=0,000
1-5 Km	8	%11,3	86	%24,2	94	%22,1	
5-10 Km	12	%16,9	84	%23,7	96	%22,5	
10-20 Km	6	%8,5	51	%14,4	57	%13,4	
20 Km'den Fazla	6	%8,5	68	%19,2	74	%17,4	
Toplam	71	%100,0	355	%100,0	426	%100,0	

Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu ile lokanta, aşçılık arasında anlamlı ilişki bulunmuştur (X²=42,849; p=0,000<0.05). Lokanta, aşçılık olanların 39'unun (%54,9) 0-1 km, 8'inin (%11,3) 1-5 km, 12'sinin (%16,9) 5-10 km, 6'sının (%8,5) 10-20 km, 6'sının (%8,5) 20 kmden fazla; lokanta, aşçılık olmayanların 66'sının (%18,6) 0-1 km, 86'sının (%24,2) 1-5 km, 84'ünün (%23,7) 5-10 km, 51'inin (%14,4) 10-20 km, 68'inin (%19,2) 20 km'den fazla olduğu görülmektedir.

Market vb Faaliyet Yürütenlerin Konut İşyeri Seçim İlişkisinde Etkili Olan Nedenler

Tablo 55: Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu ile Gıda Ürünleri Üretim ve Pazarlama Arasındaki İlişki

Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu	Gıda Ürünleri Üretim ve Pazarlama						X ² /p
	Evet		Hayır		Toplam		
	n	%	n	%	n	%	
0-1 Km	5	%45,5	100	%24,1	105	%24,6	X ² =6,815 p=0,146
1-5 Km	3	%27,3	91	%21,9	94	%22,1	
5-10 Km	0	%0,0	96	%23,1	96	%22,5	
10-20 Km	0	%0,0	57	%13,7	57	%13,4	
20 Km'den Fazla	3	%27,3	71	%17,1	74	%17,4	
Toplam	11	%100,0	415	%100,0	426	%100,0	

Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu ile gıda ürünleri üretim ve pazarlama arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır (X²=6,815; p=0,146>0.05). gıda ürünleri üretim ve pazarlama olanların 5'inin (%45,5) 0-1 km, 3'ünün (%27,3) 1-5 km, 3'ünün (%27,3) 20 km'den fazla; gıda ürünleri üretim ve pazarlama olmayanların 100'ünün (%24,1) 0-1 km, 91'inin (%21,9) 1-5 km, 96'sının (%23,1) 5-10 km, 57'sinin (%13,7) 10-20 km, 71'inin (%17,1) 20 km'den fazla olduğu görülmektedir

Mobilya, Halı vb Faaliyetlerde Bulunanların Konut İşyeri Seçiminde Etkili Olan Nedenler

Tablo 56: Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu ile Mobilya İmalatı, Satışı Vb. Arasındaki İlişki

Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu	Mobilya İmalatı, Satışı Vb.						X ² /p
	Evet		Hayır		Toplam		
	n	%	n	%	n	%	
0-1 Km	1	%3,3	104	%26,3	105	%24,6	X ² =13,431 p=0,009
1-5 Km	6	%20,0	88	%22,2	94	%22,1	
5-10 Km	11	%36,7	85	%21,5	96	%22,5	
10-20 Km	8	%26,7	49	%12,4	57	%13,4	
20 Km'den Fazla	4	%13,3	70	%17,7	74	%17,4	
Toplam	30	%100,0	396	%100,0	426	%100,0	

Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu ile mobilya imalatı, satışı vb. Arasında anlamlı ilişki bulunmuştur ($X^2=13,431$; $p=0,009<0.05$). Mobilya imalatı, satışı vb. Olanların 1'inin (%3,3) 0-1 km, 6'sının (%20,0) 1-5 km, 11'inin (%36,7) 5-10 km, 8'inin (%26,7) 10-20 km, 4'ünün (%13,3) 20 km'den fazla; mobilya imalatı, satışı vb. Olmayanların 104'ünün (%26,3) 0-1 km, 88'inin (%22,2) 1-5 km, 85'inin (%21,5) 5-10 km, 49'unun (%12,4) 10-20 km, 70'inin (%17,7) 20 km'den fazla olduğu görülmektedir.

Halı Vb Faaliyetlerde Bulunanların Konut İşyeri Seçiminde Etkili Olan Nedenler

Tablo 57: Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu ile Tekstil Ürünleri, Halı Seccade, Giyim Eşyası Arasındaki İlişki

Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu	Tekstil Ürünleri, Halı Seccade, Giyim Eşyası						X ² /p
	Evet		Hayır		Toplam		
	n	%	n	%	n	%	
0-1 Km	2	%8,3	103	%25,6	105	%24,6	X ² =5,456 p=0,244
1-5 Km	4	%16,7	90	%22,4	94	%22,1	
5-10 Km	8	%33,3	88	%21,9	96	%22,5	
10-20 Km	4	%16,7	53	%13,2	57	%13,4	
20 Km'den Fazla	6	%25,0	68	%16,9	74	%17,4	
Toplam	24	%100,0	402	%100,0	426	%100,0	

Ev ile iş yeri arası yaklaşık kaç kilometre olduğu ile tekstil ürünleri, halı seccade, giyim eşyası arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır ($X^2=5,456$; $p=0,244>0.05$). Tekstil ürünleri, halı seccade, giyim eşyası olanların 2'sinin (%8,3) 0-1 km, 4'ünün (%16,7) 1-5 km, 8'inin (%33,3) 5-10 km, 4'ünün (%16,7) 10-20 km, 6'sının (%25,0) 20 km'den fazla; tekstil ürünleri, halı seccade, giyim eşyası olmayanların 103'ünün (%25,6) 0-1 km, 90'ının (%22,4) 1-5 km, 88'inin (%21,9) 5-10 km, 53'ünün (%13,2) 10-20 km, 68'inin (%16,9) 20 km'den fazla olduğu görülmektedir.

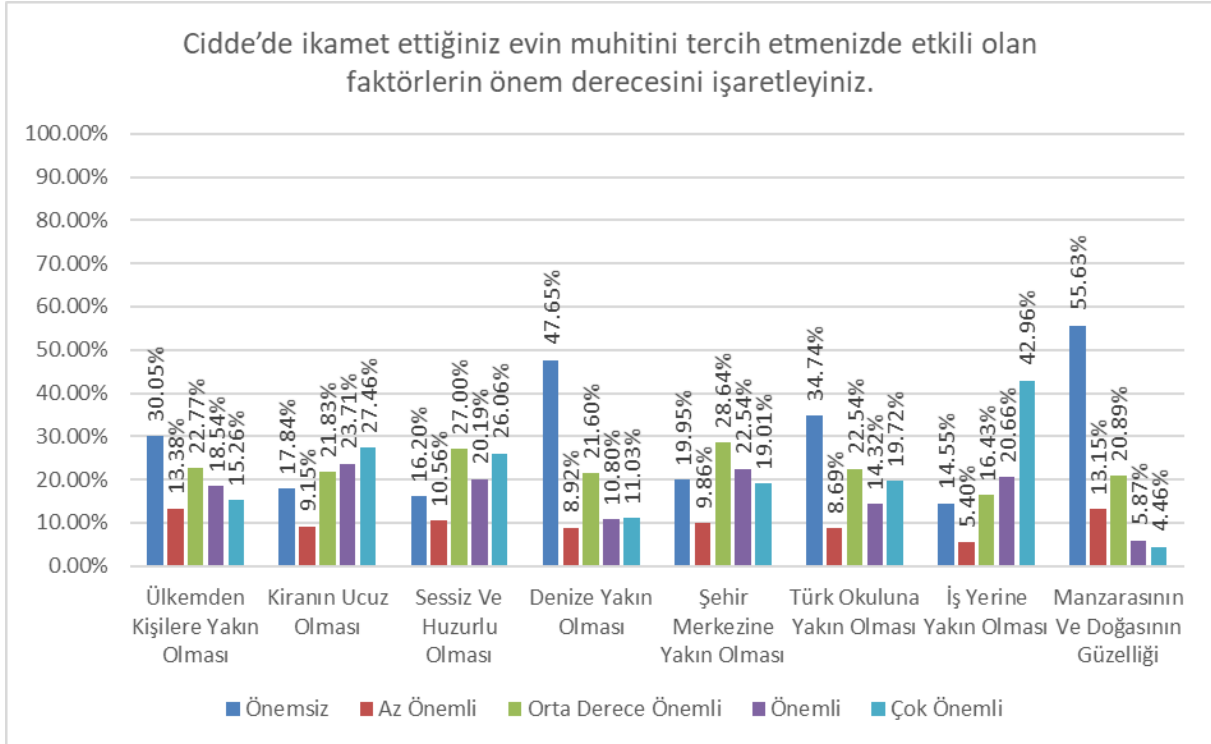
Tablo 58: Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu ile İnşaat, Bina Yapımı, Boya, Kalıp Vb. Arasındaki İlişki

Ev ile İş Yeri Arası Yaklaşık Kaç Kilometre Olduğu	İnşaat, Bina Yapımı, Boya, Kalıp Vb.						X ² /p
	Evet		Hayır		Toplam		
	n	%	n	%	n	%	
0-1 Km	0	%0,0	105	%25,0	105	%24,6	X ² =5,452 p=0,244
1-5 Km	1	%16,7	93	%22,1	94	%22,1	
5-10 Km	1	%16,7	95	%22,6	96	%22,5	
10-20 Km	1	%16,7	56	%13,3	57	%13,4	
20 Km'den Fazla	3	%50,0	71	%16,9	74	%17,4	
Toplam	6	%100,0	420	%100,0	426	%100,0	

Ev ile iş yeri arası yaklaşık kaç kilometre olduğu ile inşaat, bina yapımı, boya, kalıp vb. Arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır ($X^2=5,452$; $p=0,244>0.05$). İnşaat, bina yapımı, boya,

kalıp vb. Olanların 1'inin (%16,7) 1-5 km, 1'inin (%16,7) 5-10 km, 1'inin (%16,7) 10-20 km, 3'ünün (%50,0) 20 km'den fazla; inşaat, bina yapımı, boya, kalıp vb. Olmayanların 105'inin (%25,0) 0-1 km, 93'ünün (%22,1) 1-5 km, 95'inin (%22,6) 5-10 km, 56'sının (%13,3) 10-20 km, 71'inin (%16,9) 20 km'den fazla olduğu görülmektedir

Şekil 6: Evin Muhitini Tercih Etmede Önemli Olan Etkenler

Katılanlar ülkemden kişilere yakın olması göre 128'i (%30,0) önemsiz, 57'si (%13,4) az önemli, 97'si (%22,8) orta derece önemli, 79'u (%18,5) önemli, 65'i (%15,3) çok önemli olarak dağılmaktadır.

Katılanlar kiranın ucuz olması göre 76'sı (%17,8) önemsiz, 39'u (%9,2) az önemli, 93'ü (%21,8) orta derece önemli, 101'i (%23,7) önemli, 117'si (%27,5) çok önemli olarak dağılmaktadır.

Katılanlar sessiz ve huzurlu olması göre 69'u (%16,2) önemsiz, 45'i (%10,6) az önemli, 115'i (%27,0) orta derece önemli, 86'sı (%20,2) önemli, 111'i (%26,1) çok önemli olarak dağılmaktadır.

Katılanlar denize yakın olması göre 203'ü (%47,7) önemsiz, 38'i (%8,9) az önemli, 92'si (%21,6) orta derece önemli, 46'sı (%10,8) önemli, 47'si (%11,0) çok önemli olarak dağılmaktadır.

Katılanlar şehir merkezine yakın olması göre 85'i (%20,0) önemsiz, 42'si (%9,9) az önemli, 122'si (%28,6) orta derece önemli, 96'sı (%22,5) önemli, 81'i (%19,0) çok önemli olarak dağılmaktadır.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

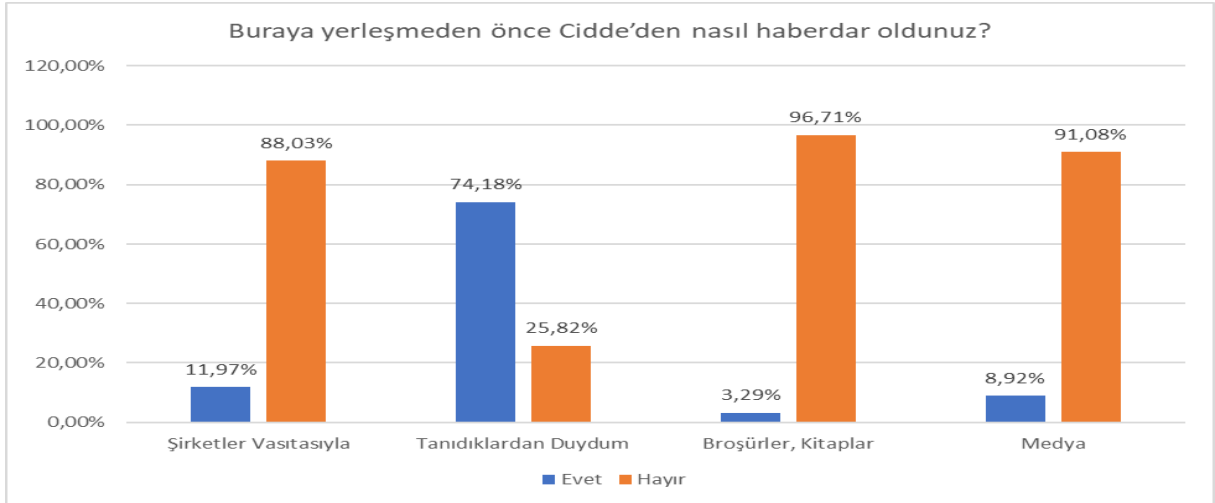
Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/TÜRKİYE

Katılanlar Türk okuluna yakın olması göre 148'i (%34,7) önemsiz, 37'si (%8,7) az önemli, 96'sı (%22,5) orta derece önemli, 61'i (%14,3) önemli, 84'ü (%19,7) çok önemli olarak dağılmaktadır.

Katılanlar iş yerine yakın olması göre 62'si (%14,6) önemsiz, 23'ü (%5,4) az önemli, 70'i (%16,4) orta derece önemli, 88'i (%20,7) önemli, 183'ü (%43,0) çok önemli olarak dağılmaktadır.

Katılanlar manzarasının ve doğasının güzelliği göre 237'si (%55,6) önemsiz, 56'sı (%13,1) az önemli, 89'u (%20,9) orta derece önemli, 25'i (%5,9) önemli, 19'u (%4,5) çok önemli olarak dağılmaktadır.

Şekil 7: Cidde'ye Yerleşmede Haber Kaynakları

Araştırmanın ikinci aşamasında Cidde şehrindeki 39'u berber, 14'ü bakkal ve gıda sektörü, 11'i mobilya sektörü, 21'i oto tamircileri ve teknik elemanlar, 8'i inşaat sektörü, 4'ü tekstil sektörü, 3'ü ulaşım sektörü ve 8'i ev hanımı olan toplam 108 Türk işletmeci ve eşi ile birebir derinlemesine görüşmeler yapılarak kuruluş yeri seçiminde dikkat ettikleri faktörler, konut yeri seçiminde dikkat ettikleri özellikler, göç ve Cidde'de Türk olmaya ilişkin deneyimleri irdelenmiştir. Nitel verilerin analizi sonucunda onbir ana tema ve kod belirlenmiştir. Ana temalar konum seçiminde tercih edilen özellikler, konut seçiminde dikkat edilen özellikler, Türk işletmelerin tercih edilme nedenleri, Türklere yönelik kimlik algısı, göç hikayeleri, Cidde'nin tercih edilme nedenleri, iletişim sağlama ve dil kullanımı, göçmen Türkler arasındaki etkileşimler, farklı kültürler arasındaki etkileşimler, karşılaşılan problemler ve meslek seçimleri olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların gizliliğini korumak adına katılımcı isimleri kodlanmıştır. Berberler K1-K39, bakkal ve gıda sektörü katılımcıları K40-K53, mobilya sektörü katılımcıları K54-K64, oto tamircileri ve teknik elemanlar K65-K85, inşaat

sektörü katılımcıları K86-K93, tekstil sektörü katılımcıları K94-K97, ulaşım sektörü katılımcıları K98-K100 ve ev hanımları K101-K108 arası kodlanmıştır.

Bu temalar ve kodlar, bulguları bir bütün olarak özetlemek amacıyla Tablo 33'te verilmiştir:

Tablo 59: Tema ve Kodlar

Tema	Kodlar
Konum Seçiminde Tercih Edilen Özellikler	Merkezi konum ve işlek cadde Park yerinin varlığı Diğer işletmelerin varlığı Maddi sebepler Yoğun nüfuslu yerleşim bölgesi Sanayiye yakınlık İnşaat şantiyesinin konum seçimi
Konut Seçiminde Dikkat Edilen Özellikler	İş yerine yakınlık Sosyal çevre İş yeri/lojman Okula yakınlık Maddi sebepler Büyüklük
Türk İşletmelerinin Tercih Edilme Nedenleri	Temizlik ve sağlık Başarılı ve yetenekli olma Dekorasyon Müşterilerin bakımlı olması Müşteriye yönelik olumlu tutum ve davranış Türk kültürü ve kültürel yakınlık Referanslar Fiyatlar
Türlere Yönelik Kimlik Algısı	Öfkeli Sevgi ve saygı gösterme Mesleğinde başarılı ve emeği pahalı Temizlik ve hijyen Dürüst ve güvenilir Dakik Gururlu
Göç Hikayesi	Ekonomik nedenler Akraba ve tanıdık aracılığı Umre ve hac aracılığı Siyasi nedenler Kültürel yakınlık
Cidde'nin Tercih Edilme Nedenleri	Denizin varlığı Sosyal yaşam ve çevre Okul varlığı Dini nedenler, Maddi nedenler, Özgürlük ve rahatlık Ulaşım Güvenlik
İletişim Sağlama ve Dil Kullanımı	Dil kazanımı ve kullanımında zorluk Başarılı dil kazanımı ve kullanımı
Göçmen Türkler Arasındaki Etkileşimler	Yerleşim bölgesi İletişim ve dayanışma
Farklı Kültürler Arasındaki Etkileşimler	Kültürel farklılıklar Yabancılar ile evlilik Yemekler
Karşılaşılan Problemler	Ekonomik ve iş hayatına ilişkin problemler Türklerin yurda dönmesi Kitle iletişim araçları Yurt ve aile özlemi Kefil problemleri Ulaşım

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Özel günleri kaçırma
Vize problemleri
Siyasi problemler
Ötekileştirme

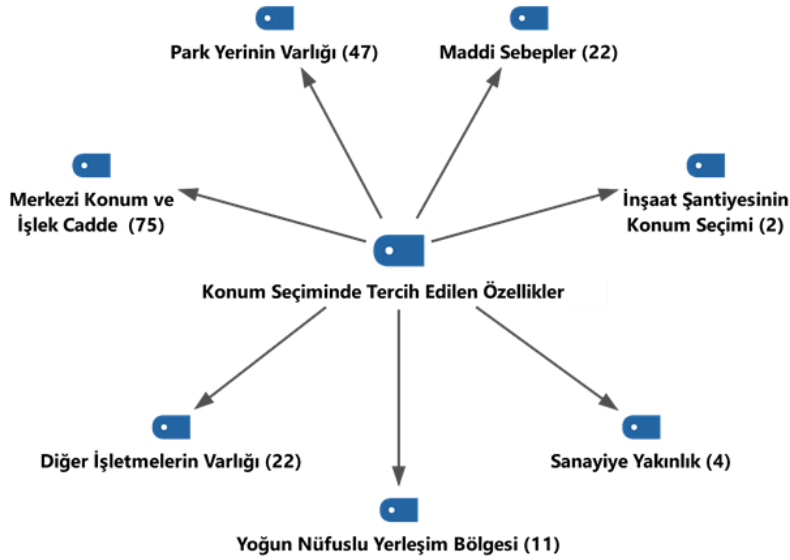
Meslek Seçimleri

Şehir/ülkelere göre meslekler
İklimin mesleklere etkisi
Kültürün mesleklere etkisi

Konum Seçiminde Tercih Edilen Özellikler Temasına İlişkin Bulgular

Konum seçiminde tercih edilen özellikler ile ilgili görüşler Şekil 8’de görselleştirilmiştir.

Şekil 8: Katılımcıların Konum Seçiminde Tercih Edilen Özelliklere Yönelik Görüşleri

Şekil 8 incelendiğinde konum seçiminde tercih edilen özellikler ile ilgili görüşlerin yedi farklı koddan tanımlandığı görülmektedir. Bunlar merkezi konum ve işlek cadde, park yerinin varlığı, diğer işletmelerin varlığı, maddi sebepler, yoğun nüfuslu yerleşim bölgesi, sanayiye yakınlık ve inşaat şantiyesinin konum seçimidir.

Katılımcıların işletme konumunu seçerken merkezi konum ve işlek cadde olmasına dikkat ettikleri görülmüştür. Katılımcılar işlek caddede olmanın reklam açısından kendilerine avantaj sağladığını ve aynı zamanda dışarıdan müşterileri daha kolay çekebildiklerini ifade etmişlerdir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Cidde’de berber dükkanlarının konumu düzgün işlek bir caddede olması lazım.”(K2, Berberler)

“Cidde’de lokantalar işlek cadde köşe olursa daha büyük avantaj ve açılış reklam daha iyi olur.” (K43, Bakkal ve Gıda Sektörü)

“Caddeye yakın olma artı unsur oluyor.” (K63, Mobilya Sektörü)

“Her zaman için ana yola yakın old. için iyi çalışır, dışarıdan müşteri gelir mesela bazen dışarıdan gelenler var.” (K84, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

Katılımcıların işletme konumunun seçerken park yerinin varlığı ile ilgili de yoğunlukla görüş bildirdikleri görülmektedir. Cidde’de toplu taşıma kullanılmadığı için park yerinin oldukça önemli olduğunu vurgulamışlardır. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Park yeri olması lazım. Toplu taşıma yok herkes arabasıyla geliyor.” (K1, Berberler)

“Toplu taşıma olmadığından park yeri çok önemli.” (K49, Bakkal ve Gıda Sektörü)

“Park yeri illaki şart.” (K63, Mobilya Sektörü)

“Park yeri olması lazım tercih ederken yol işlek olması lazım.” (K77, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

Katılımcıların işletme konumunun seçerken diğer işletmelerin varlığı ile ilgili de yoğunlukla görüş bildirdikleri görülmektedir. Katılımcılar arasında diğer işletmelere yakın olmanın avantaj sağlayacağını belirtenler bulunmakla birlikte bu durumun dezavantaj yaratacağını belirtenler de bulunmaktadır. Kendi sektörlerinde diğer işletmelerin varlığının rekabet yaratacağını belirtmişlerdir. Ancak diğer sektörden işletmelerin olması çoğunlukla avantaj olarak görülmektedir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Yan ayna dört beş berber var rekabet iyidir. Her sektörde aynıdır. Hira eskiden berberler sokağıydı doğrudur. Şurada köprü var 6-7 berber var hiçbiri bir sıkıntı yaşamaz. Müşteri berberler sokağı buraya girersem illaki bir berber bulurum boş dönmem.” (K27, Berberler)

“Yan taraf eczane sürekli gelen insanlar var, bu insanlar alında yemek olmasa bile benim restoranımı gördüğü zaman yemek yemek istiyor. Yani konum ve komşuların çok önemli.” (K44, Bakkal ve Gıda Sektörü)

“Yok avantajı olmaz benim gibi Türkler varsa ben mesela 3000 riyale gelir anlaştık gelecek o 2700’e gider daha ucuza, artık tekrar bana gelmez.Ama yanımda kaportacı olmasa, o kişi dönecek benim yanıma gelecek.” (K84, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

Katılımcılar işletme konumunu seçerken maddi sebepler ile ilgili de yoğunlukla görüş bildirmişlerdir. Kiraların konuma göre farklılık gösterdiğini ifade etmişlerdir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Kira fiyatları yer seçiminde etkili oluyor. Daha önceki salonumda tahliyeydi orası 100.000 riyaldi. Burası 270000 riyal.” (K4, Berberler)

“Kiralılar fark ediyor. Daha önce burası tek mağazaydı. İdare değişti. Eskiden 5800 kira ödüyorduk 10400 riyal yüzdelikle iki mağazaya kira ödüyoruz. 3900 bir taraf bu tarafı 6900 gibi ona göre yüzdeliği de koyuyorlar. Bu kapıda sağ sol kapıya yakın caddeden giriş kapının yanındasın kira da fazla oluyor.” (K62, Mobilya Sektörü)

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

“Her zaman ön caddedeki dükkan sahiplerine sorarlar zaten kiraları da fark ediyor Yani ön cadde ve arkası veya ortası fiyatlar değişiyor. Şöyle söyleyeyim en az %25 daha farklı oluyor.” (K75, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

Katılımcıların işletme konumunu seçerken yoğun nüfuslu yerleşim bölgesi olmasına dikkat ettikleri görülmektedir. Özellikle gelir seviyesinin yüksek olduğu yoğun nüfuslu bölgeleri tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Berber konumu önemli nüfus yoğunluğu olması lazım.” (K2, Berberler)

“Biz Türk berberleri olarak yer seçimi yapıldığı zaman gelir düzeyinin yüksek olduğu kalabalık semt seçiyoruz.” (K33, Berberler)

Katılımcılar tarafından işletme konumunu seçerken tercih edilen diğer özellikler ise sanayiye yakınlık ve inşaat şantiyesinin konum seçimi olarak tanımlanmıştır. Oto tamircileri ve teknik elemanlar grubunda bulunan katılımcı sanayiye yakın olmaları gerektiğini ifade etmiştir. Buna ek olarak, inşaat sektöründe bulunan katılımcı, şantiye seçiminde şantiyenin başlangıç ve gidiş noktalarının ortasında olmasına dikkat edildiğini vurgulamıştır. Bazı katılımcıların bu konular ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

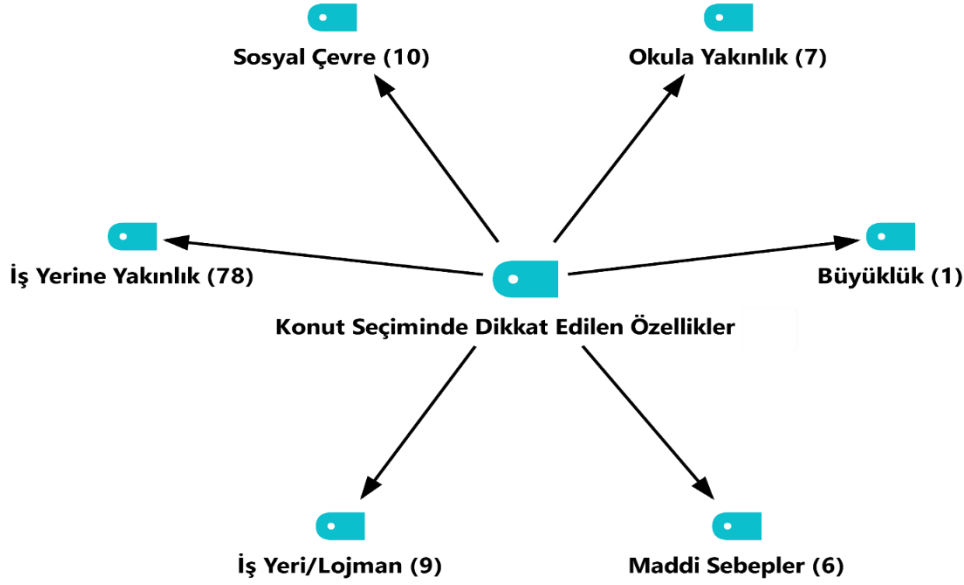
“Oto tamir atölyesi hava yastığı ile uğraşıyorum. Benim sanayiye yakın olmam lazım. Ana sektör oto tamiri, yan sektör hava yastığı yakın olması lazım. Bizim meslekler birbirine bağlı kaportacı tamirciyi, elektrikçiyi çalıştırır. Atölyelerin sanayide olması yakın olması lazım.” (K66, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“Şantiye seçiminde orta yer olmasına gidiş ve başlangıç noktasına ve işimize ulaşım noktası önemli. Burası sabit bir şantiye yer değiştirmiyor.” (K88, İnşaat Sektörü)

Konut Seçiminde Tercih Edilen Özellikler Temasına İlişkin Bulgular

Konut seçiminde tercih edilen özellikler ile ilgili görüşler Şekil 9’da görselleştirilmiştir.

Şekil 9: Katılımcıların Konut Seçiminde Dikkat Edilen Özelliklere Yönelik Görüşleri

Şekil 9 incelendiğinde konut seçiminde dikkat edilen özellikler ile ilgili görüşlerin altı farklı koda tanımlandığı görülmektedir. Bunlar; iş yerine yakınlık, sosyal çevre, iş yeri/lojman, okula yakınlık, maddi sebepler ve büyüklüktür.

Katılımcılar yaşayacakları konutu seçerken yoğunlukla iş yerine yakınlığı göz önünde bulundurduklarını ifade etmişlerdir. Böylece yolda daha kısa zaman geçirerek zaman tasarrufu sağladıklarını ve acil bir durumda veya istedikleri takdirde evlerine daha kolay ulaşabildiklerini ifade etmişlerdir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Evim iş yerine yakın yürüyerek gidip gelebiliyorum. Sürekli gidip gelme imkanı kahvaltı için öğle yemeği için. Gün içinde hareket oluyor. Elbette bir sorun olduğunda anında yetişme de önemli.” (K7, Berberler)

“Konut iş yeri olarak ulaşımdan dolayı iş yerlerine yakın yerler tercih ediyorlar. Cidde de her semtte ve her yerde toplu taşıma sistemi var. Herkes işe araba ile gitmek zorunda. Ev iş yerine yakın olma sebebi Allah korusun çocuk rahatsızlanınca yakında yardım edecek kimse olmayınca. Öğlen dinlenme saatlerinde evde olabilmek için.” (Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“Benim evim iş yerine çok yakın 5 dakika. Çocuklar için Allah korusun hemen ulaşabilmek için. Burası Türkiye gibi değil bir şey olursa konu komşu yetişemiyor. Trafiğe de takılmamak adına ve ben taşınmayı sevmeyen bir insanım.” (K90, İnşaat Sektörü)

Katılımcılar yaşayacakları konutu seçerken aynı zamanda sosyal çevreye dikkat ettiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılar akrabalarının ve arkadaşlarının buldukları çevrelerde yaşamayı tercih etmişlerdir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

“Refah düzeyimiz değişince daha büyük ev ve daha çok Türk bulunan yer düşünerek ev değiştirdik. Bu mahallede tanıdık arkadaş eş dost çok.” (K41, Bakkal ve Gıda Sektörü)

“Eşimin ailesi buraya yakın oturduğu için tercih ettim.” (K65, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“O zamanlar aynı binada oturan birkaç Türk ailesi vardı. Onlarla aynı apartmana yerleşmeyi tercih ettik. Aradan birkaç yıl geçtikten sonra büyük kızımı yine burada çalışan bir Türk ile evlendirdim. Onlar evlendikten sonra 2005 yılında damadımın çalıştığı yere daha yakın olan bir eve taşındık.” (K87, İnşaat Sektörü)

Katılımcılar aynı zamanda iş yeri/lojmanda kaldıklarını ifade etmişlerdir. Özellikle bekar katılımcılar iş yeri tarafından sağlanan lojmanlarda veya iş yerinde kaldıklarını ifade etmişlerdir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Lokantanın kendisi işçi evi tutmuştu.” (K46, Bakkal ve Gıda Sektörü)

“İlk geldiğimde atölyede kalıyordum. Ustam Türktü.” (K73, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“Şirkette kalıyorum. Ev kirası yok.” (K90, İnşaat Sektörü)

Katılımcılar yaşayacakları konutu seçerken okula yakınlığa da dikkat ettiklerini belirtmişlerdir. Çocuklarının rahat etmesi için okula yakınlığı tercih etmişlerdir. Aşağıdaki katılımcının konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Bazı arkadaşlar çocukları için ev okula yakın olsun, onlar erken çıkmasın diyor.” (K33, Berberler)

“Türkler hep bir semtte kalıyordu. Zamanla dağıldı. Genelde bu dağılım tabii ki okul tarafına oldu.” (K46, Bakkal ve Gıda Sektörü)

“Okula yakın diye bu evi tercih ettik. Çocuklar rahat etsin dedik.” (K97, Tekstil Sektörü)

Katılımcılar tarafından yaşayacakları konutu seçerken dikkat ettikleri özelliklerde ifade edilen diğer konular ise maddi sebepler ve büyüklüktür. Katılımcı, elit semtlerde kiraların yüksek olduğunu ifade etmiştir. Buna ek olarak, büyük ailelerin evin büyüklüğünü göz önünde bulundurmaktadır. Bazı katılımcıların bu konular ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Türk okulunun bulunduğu alan villa elit yer, orada olması pahalı ama burası uygun servisle gidiyorlar. Burada birçok bölgede servis aracı var.” (K48, Bakkal ve Gıda Sektörü)

“Tercih etme sebepim ailem büyük olduğundan dolayı.4 oğlan 3 kızım var. Bir de kardeşim var. Ev geniş olduğundan tercih ettim. 10 dakikada 8 dakikada yetişiyorum evime. Araba olunca sorun olmuyor.” (K96, Tekstil Sektörü)

Tablo 60: Konut Seçiminde Dikkat Edilen Özelliklerin Meslek Gruplarına Göre İncelenmesi

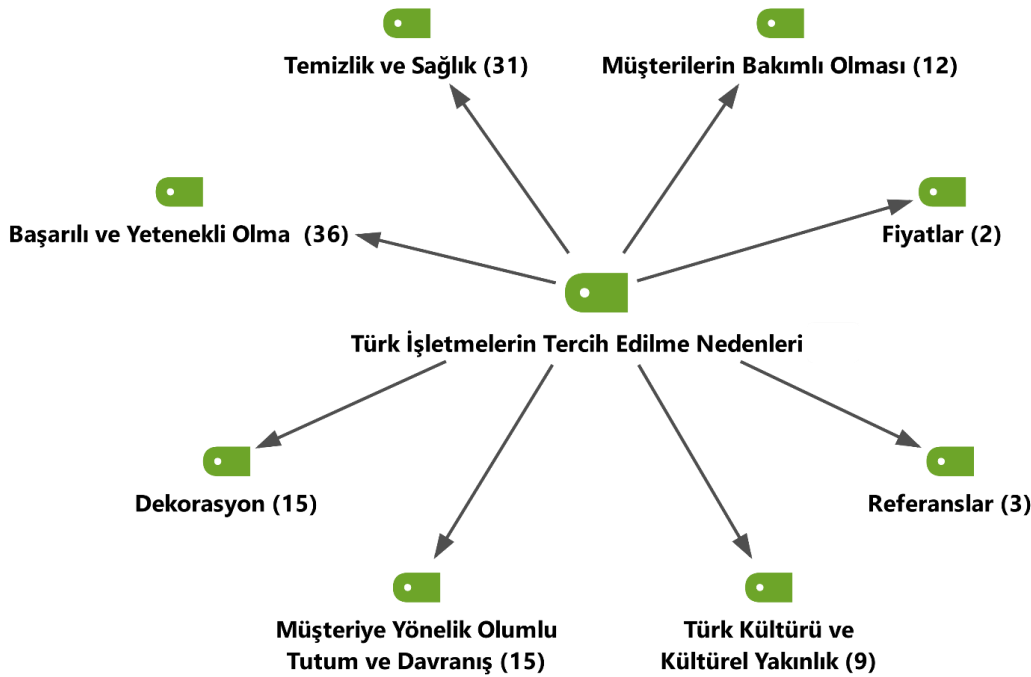
Kod Sistemi	Berberler	Bakkal ve Gıda Sektörü	Mobilya Sektörü	Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar	İnşaat Sektörü	Tekstil Sektörü	Ulaşım Sektörü	Ev Hanımları
Konut Seçiminde Dikkat Edilen Özellikler								
İş Yeri Yakınlık	●	●	●	●	●	●	●	●
Sosyal Çevre	●	●	●	●	●	●	●	●
İş Yeri/Lojman	●	●	●	●	●	●	●	●
Okula Yakınlık	●	●	●	●	●	●	●	●
Maddi Sebepler	●	●	●	●	●	●	●	●
Büyüklik	●	●	●	●	●	●	●	●

Konut seçiminde dikkat edilen özellikler ile ilgili görüşler meslek gruplarına göre incelenmiştir. Katılımcılar yoğunlukla iş yerine yakınlık ile ilgili görüş bildirmişlerdir. Bu konuda berberler, bakkal ve gıda sektörü, oto tamircileri ve teknik elemanlar ve ulaşım sektöründe bulunan katılımcıların yoğunlukla görüş bildirdikleri görülmektedir (Tablo 2).

Türk İşletmelerinin Tercih Edilme Nedenleri Temasına İlişkin Bulgular

Türk işletmelerinin tercih edilme nedenleri ile ilgili görüşler Şekil 10’da görselleştirilmiştir.

Şekil 10: Katılımcıların Türk İşletmelerinin Tercih Edilme Nedenlerine Yönelik Görüşleri

Şekil 10 incelendiğinde, Türk işletmelerinin tercih edilme nedenlerine yönelik görüşlerin sekiz farklı koda tanımlandığı görülmektedir. Bunlar; temizlik ve sağlık, başarılı ve yetenekli olma, dekorasyon, müşterilerin bakımlı olması, müşteriye yönelik olumlu tutum ve davranış, Türk kültürü ve kültürel yakınlık, referanslar ve fiyatlardır.

Katılımcılar Türk işletmelerinin tercih edilme nedenlerinde yoğunlukla başarılı ve yetenekli olma ile ilgili görüş bildirmişlerdir. Türklerin kalite ve yetenekleriyle tanınmış olduklarını ifade etmişlerdir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

“Türk malı kaliteli olduğu için istek Türk malıdır.” (K54, Mobilya Sektörü)

*“Türkler daha çok tanınmış daha profesyoneller. Onun için türkleri tercih ediyorlar.”
(K10, Berberler)*

“Mutfağımız dünyanın en iyi mutfağı herkes biliyor.” (K42, Bakkal ve Gıda Sektörü)

Katılımcılar Türk işletmelerin tercih edilme nedenlerinde yoğunlukla temizlik ve sağlık ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Türklerin temiz ve titiz olarak bilindiğini ifade etmişlerdir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“(Türkün) işi temizdir.” (K54, Mobilya Sektörü)

“Türkler hijyen olarak daha temiz ve tercih edilme sebebi hakkında ; bu konu çok önemli ve tercih edilme sebebimiz. Ter kokusu ile işten bile çıktılar. Türkler gelince tanımadan bile olsam bu konuda gelenleri uyarıyordum. Elimizden iğrenmeden alıp yiyebiliyorlar. Ama diğerlerinden öyle değil.” (K16, Berberler)

“Bizi daha temiz biliyorlar.” (K43, Bakkal ve Gıda Sektörü)

Katılımcılar Türk işletmelerin tercih edilme nedenlerinde dekorasyon ile ilgili görüş bildirmişlerdir. Her şeyden önce işletmenin dekoruna önem verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Dekorunun güzel olması gerekiyor.” (K21, Berberler)

“Dekor dikkat edilmesi gerekiyor. Görsellik önce. Sonra yemek geliyor.” (K48, Bakkal ve Gıda Sektörü)

“Mevki olarak değil de yani dizayn olarak olabilir. İş yerinin güzel görünmesi için temiz olması müşterinin cazibesine daha iyi geliyor.” (K75, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

Katılımcılar Türk işletmelerin tercih edilme nedenlerinde müşteriye yönelik olumlu tutum ve davranış ile ilgili görüş bildirmişlerdir. Müşterilere karşı saygılı davrandıklarını ifade etmişlerdir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Biz çekirdekten yetiştiğimiz için müşteri her zaman haklıdır. Burada her milletten insan var. Ekmek tekemize saygı gösteriyoruz. Çok uzun yıllardır elemanlarımızla beraberiz salonumuz bir aile gibi gelen müşteriler de bunu söylüyor burada çok rahat ediyoruz diyorlar.” (K4, Berberler)

“Ben buraya ilk geldiğimde sinirliydim falan şimdi müşteri haksız olsa bile susuyoruz, çünkü sonuçta bizde bir kaide vardı müşteri her zaman haklıdır diye, onun dışında bazı şeyler

olduğu zaman susmak zorundayız. Çünkü kendi ülkemizde değiliz, misafiriz. Misafirsek bazı şeylere uyum sağlayacağız. Susmak gerekiyor.” (K44, Bakkal ve Gıda Sektörü)

“Her türlü mesleği edinen yetenekli ve her işi bilen insanlarız ve en iyi şekilde yapmaya çalışıyorlar. Bize güveniyorlar. Çalışırken elimizden geldiğince herkesle iyi geçinmeye çalışıyoruz. Çünkü yaşadığımız ortamda Türk Hintli Endonezyalı her kültürden insanlar var.” (K108, Ev Hanımları)

Katılımcılar Türk işletmelerin tercih edilme nedenlerinde müşterilerin bakımlı olması ile ilgili görüş bildirmişlerdir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Burası büyük şehir olduğu için sürkülasyon fazla olduğu için fiyatlar daha fazla. İnsanların ekonomisinin daha iyi olmasından dolayı daha bakımlılar.” (K14, Berberler)

“Burada saç sakal boyası müşterisi çok ve istenen bir şey.” (K31, Berberler)

Katılımcılar Türk işletmelerin tercih edilme nedenlerinde Türk kültürü ve kültürel yakınlık ile ilgili görüş bildirmişlerdir. Cidde halkının Türk dizilerine, yemeklerine ve kültürüne ilgili olduklarını ifade etmişlerdir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Daha önce Türk bayrağı asıyorduk.ilk başlarda asmadım. Türk olduğum için gelmelerini istemedim. Biz biz olduğumuz için yani Türk olduğumuz gelen çok kişi var.farklı düşünenlerden dolayı bayrak asmadım.” (K5, Berberler)

“Türk dizilerine özellikle Osmanlı dizilerine bağlılıkları var.” (K36, Berberler)

“Yemek kültürümüz yakın dolma vb. Türk yemeklerini sevmeyen Ortadoğu vatandaşı yok. Bir döner sandviç bile otogarda yediklerini anlata anlata bitiremezler.” (K100, Ulaşım Sektörü)

Katılımcılar tarafından Türk işletmelerin tercih edilme nedenlerinde ifade edilen diğer konular ise referanslar ve fiyatlardır. Katılımcılar müşterilerin tanıdık tavsiyesi ile tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Buna ek olarak ucuz olduğu için tercih ettikleri belirtilmiştir. Bazı katılımcıların bu konular ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Biz bayağı eski zamandan beri burada olduğumuz için eski müşteriler de var. Bazen müşteriler akrabalarına da direk tavsiye ediyor gidip iş yapıyoruz orada.” (K62, Mobilya Sektörü)

“Genelde kişisel tavsiye ile müşteri gelir.” (K11, Berberler)

“Burada insanlar ucuz tercih ediyorlar.” (K48, Bakkal ve Gıda Sektörü)

Tablo 61: Türk İşletmelerin Tercih Edilme Nedenlerinin Meslek Gruplarına Göre İncelenmesi

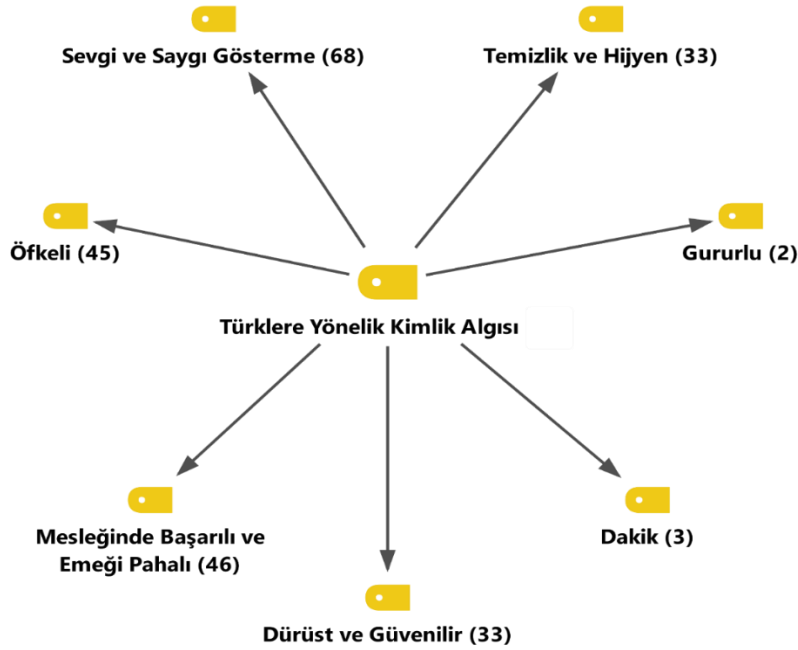
Kod Sistemi	Berberler	Bakal ve Gıda Sektörü	Mobilya Sektörü	Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar	İnşaat Sektörü	Tekstil Sektörü	Ulaşım Sektörü	Ev Hanımları
✓ Türk İşletmelerin Tercih Edilme Nedenleri								
☑ Başarı ve Yetenekli Olma	●	●	●	●	●	●	●	●
☑ Temizlik ve Sağlık	●	●	●	●	●	●	●	●
☑ Dekorasyon	●	●	●	●	●	●	●	●
☑ Müşteriye Yönelik Olumlu Tutum ve Davranış	●	●	●	●	●	●	●	●
☑ Müşterilerin Bakımlı Olması	●	●	●	●	●	●	●	●
☑ Türk Kültürü ve Kültürel Yakınlık	●	●	●	●	●	●	●	●
☑ Referanslar	●	●	●	●	●	●	●	●
☑ Fiyatlar	●	●	●	●	●	●	●	●

Türk işletmelerin tercih edilme nedenleri de meslek gruplarına göre incelenmiştir. Buna göre berberlerin başarılı ve yetenekli olma, temizlik ve sağlık, dekorasyon, müşteriye yönelik olumlu tutum ve davranış ve müşterilerin bakımlı olması konularında yoğunlukla görüş bildirdikleri görülmektedir (Tablo 3).

Türklere Yönelik Kimlik Algısı Temasına İlişkin Bulgular

Türklere yönelik kimlik algısı ile ilgili görüşler Şekil 11’de görselleştirilmiştir.

Şekil 11. Katılımcıların Türklere Yönelik Kimlik Algısına Yönelik Görüşleri

Şekil 11 incelendiğinde, Türklere yönelik kimlik algısına yönelik görüşlerin yedi farklı koddan tanımlandığı görülmektedir. Bunlar; öfkeli, sevgi ve saygı gösterme, mesleğinde başarılı ve emeği pahalı, temizlik ve hijyen, dürüst ve güvenilir, dakik ve gururludur.

Katılımcılar yoğunlukla Türklere sevgi ve saygı gösterildiğini ifade etmişlerdir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Halk genelinde bizi seviyorlar.” (K98, Ulaşım Sektörü)

“Türk demek seviyorlar genelde. Eski komşularımız bizden çok memnunlar hala üzülüyorlar gittiğimize. Bizi çok seviyorlar.” (K94, Tekstil Sektörü)

“Müthiş bir sevgi var, halktan da müthiş bir sevgi var. Halkın %98’i Türklere karşı ayrı bir duygusu var.” (K68, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

Katılımcılar yoğunlukla Türklerin öfkeli olarak görüldüğünü belirtmişlerdir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Bizim için karşıma çıkan kelime Dem Har kanı çok ateşli anında sinirlenen dinlemeden parlıyor diyorlar.” (K98, Ulaşım Sektörü)

“Çok sinirlisiniz. Türklerin kanı hızlı diyorlar. Öfkeliniz diyorlar.” (K77, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“Türkler çok öfkeli diyorlar.” (K92, İnşaat Sektörü)

Katılımcılar yoğunlukla Türklerin mesleğinde başarılı ve emeği pahalı kişiler olarak görüldüklerini ifade etmişlerdir. Türklerin mesleklerinde başarılı görüldüğü, Türk mallarının kaliteli ancak pahalı bulunduğu belirtilmiştir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“İşini sağlam yapıyorlar görüyorlar Türkler için. Made in Turkey deyince kaliteli gözüküyor alıyor Türkler. Çin malı istemiyorlar.” (K96, Tekstil Sektörü)

“Türk deyince; işini sağlam dört dörtlük yapan, emeği pahalı ama güzel yapan.” (K73, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“Türkler işini dört dörtlük yapan emeği pahalı, temiz.” (K20, Berberler)

Katılımcılar Türklerin temiz ve hijyenik görüldüğünü belirtmişlerdir. Müşteriler tarafından temiz ve titiz olarak bilindiklerini ve bu konuda sıklıkla övgü aldıklarını da vurgulamışlardır. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Türkleri temiz görüyorlar.” (K67, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“Temizlik bizde özümüzden gelir.” (K55, Mobilya Sektörü)

“Temiz titiz biliyorlar.” (K24, Berberler)

Katılımcılar aynı zamanda Türklerin güven veren, dürüst ve sözünde duran kişiler olarak görüldüklerini ifade etmişlerdir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Zaman konusunda söz verirse sözünde duran bugünün işini yarına sallamayan.” (K100, Ulaşım Sektörü)

“Genellikle Türkler dürüst, hırsızlık yapmaz, kimsenin hakkını yemezler.” (K67, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“Türkler diyince aklarına güven gelir. İşine en sadık ve en güvenilir yabancı olarak Türkler gelir.” (K7, Berberler)

Bunlara ek olarak, katılımcılar Türklerin dakik ve gururlu kişiler olarak görüldüklerini ifade etmişlerdir. Bazı katılımcıların bu konular ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Türkler dakiktir.” (K89, İnşaat Sektörü)

“Bizler gururlu insanlarız. İşini yapıp işverenle ters gidince işi bırakıp parasını bile almadan işinde paranda senin olsun deme potansiyelimiz yüksek bizlerde. Gururumuz öncelikli.” (K107, Ev Hanımları)

Tablo 62: Türklere Yönelik Kimlik Algısının Meslek Gruplarına Göre İncelenmesi

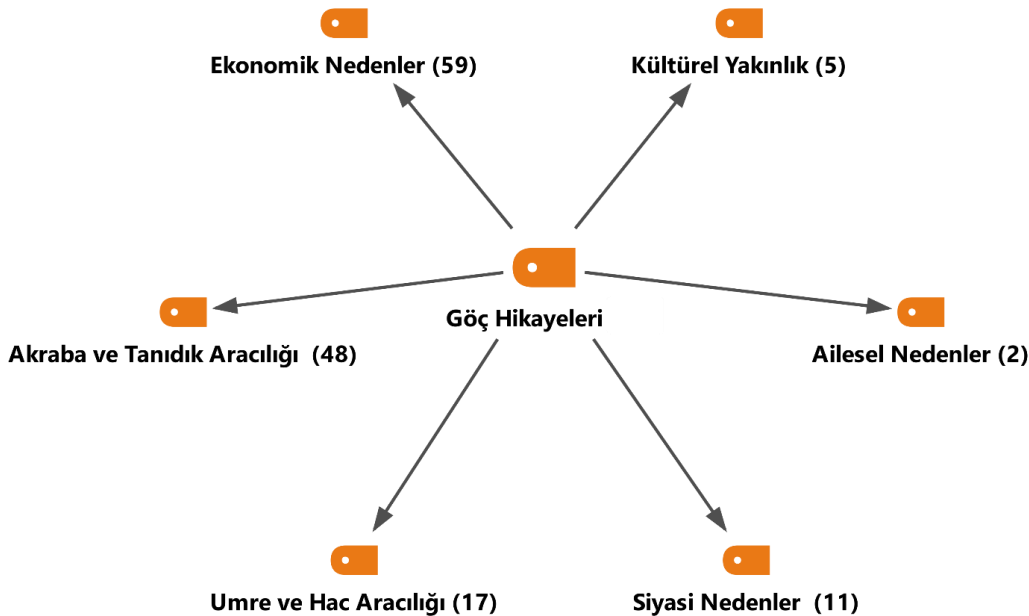
Kod Sistemi	Berberler	Bakkal ve Gıda Sektörü	Mobilya Sektörü	Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar	İnşaat Sektörü	Tekstil Sektörü	Ulaşım Sektörü	Ev Hanımları
Türklere Yönelik Kimlik Algısı								
Sevgi ve Saygı Gösterme	●			●				
Öfkeli	●							
Mesleğinde Başarılı ve Emeği Pahalı	●							
Temizlik ve Hijyen	●							
Dürüst ve Güvenilir	●							
Dakik								
Gururlu								

Türklere yönelik kimlik algısı ile ilgili görüşler de meslek gruplarına göre incelenmiştir. Katılımcı görüşlerinin yoğunlukla sevgi ve saygı gösterme, öfkeli, mesleğinde başarılı ve emeği pahalı, temizlik ve hijyen, dürüst ve güvenilir konuları üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Sevgi ve saygı gösterme ile mesleğinde başarılı ve emeği pahalı konuları ile ilgili berberler ve oto tamirciler ve teknik elemanların; öfkeli, temizlik ve hijyen, dürüst ve güvenilir konuları ile ilgili berberlerin yoğunlukla görüş bildirdikleri görülmektedir (Tablo 4).

Göç Hikayesi Temasına İlişkin Bulgular

Göç hikayesi ile ilgili ifadeler Şekil 12’de görselleştirilmiştir.

Şekil 12. Katılımcıların Göç Hikayesine Yönelik Görüşleri

Şekil 12 incelendiğinde, göç hikayesi ile ilgili altı farklı kod tanımlandığı görülmektedir. Bunlar; ekonomik nedenler, akraba ve tanıdık aracılığı, umre ve hac aracılığı, siyasi nedenler, kültürel yakınlık ve ailesel nedenlerdir

Katılımcıların göç hikayeleri incelendiğinde, katılımcıların yoğunlukla ekonomik nedenler ile göç ettikleri görülmektedir. Türkiye’de ekonomik problemler yaşamaları ve Cidde’de iş olanaklarının daha fazla olması nedeniyle göç etmişlerdir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Türkiye’de iş sahibi olamamış, batırmış, çıkarmış kişiler buraya gelmiş. Berber vizesiyle tamirci gelebiliyor ve bütün mesleğini burada öğreniyor. Akrabasının yanında çalışarak meslek sahibi olabiliyordu.” (K98, Ulaşım Sektörü)

“Türkiye’de hayat şartları sıkıntılı, zor. O yüzden buraya geldik, yerleştik.” (K71, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“Burada iş olanağı daha fazla diye kuzenim var gel dedi geldim.” (K55, Mobilya Sektörü)

Katılımcıların aynı zamanda yoğunlukla akraba ve tanıdık aracılığıyla göç ettikleri görülmektedir. Katılımcıların çoğunlukla enişte ve amca gibi aile büyüklerinin aracılığıyla veya arkadaş aracılığıyla göç ettikleri görülmüştür. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Burada benim eniştem sayesinde 90 yılında başladı mobilyacılık. Ben de 95’te geldim buraya. İş iyi ve güzeldi o yıllarda.” (K60, Mobilya Sektörü)

“Amcam vesilesiyle 99’da geldim.” (K92, İnşaat Sektörü)

“Biz Türklerin geneli %100 tanıdık tavsiyesiyle geliyor. Şirket üzeri büyük işleri yapan mühendisler gelir. Ama bizim gibiler tandıklarla gelir.” (K9, Berberler)

Katılımcılar umre veya hac aracılığıyla göç ettiklerini ifade etmişlerdir. Çoğunlukla umre veya hac bahanesi ile Suudi Arabistan’a geldiği ve daha sonra orada yaşamaya devam edildiği belirtilmiştir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Eskiden vize yoktu. Umreyle geliyorduk.” (K54, Mobilya Sektörü)

“6 ay gideriz, hacı oluruz, döneriz dedik. 38 sene oldu, halen buradayız.” (K47, Bakkal ve Gıda Sektörü)

Katılımcılar aynı zamanda siyasi nedenler ile göç ettiklerini ifade etmişlerdir. Yaşadıkları yerde yaşanan savaş ve iç karışıklık nedeniyle göç eden katılımcılar bulunmaktadır. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Ben afkanistan Türkmenlerindenim. 9 yaşlarında Afkanistan’da annem vefat etti. Ben 15 yaşındayken babam da vefat etti. Anne baba yokluğundan hiç okula gidemedik. Şimdi 49 yaşındayım. Savaş oldu, Ruslar okulumuzu yaktılar. Savaş gelince okulumuz yok üzülüyoruz ondan dolayı. Birinci anne babamız olmadığından, ikinci savaştan dolayı 17 yaşına kadar

kendi başıma hayat geçirmeye başladım. Baktım bizi Rus askerliğine alacaklar. Dinimizi, kendimizi korumak için Pakistan'da muhacirlik yaptık. Günlük hamallık yapmaya başladık. 4 sene çalıştım. Sene 1990'larda 89 civarlarında. Biraz kendime para biriktirip umreye geldim. Burada aylık çalışmaya başladım. Önce seyyar satıcılık yaptım, sonra lokantada çalıştım, sonra başka seccadecide çalıştım. 4 sene sonra oturma izni ikame aldım.” (K96, Tekstil Sektörü)

Katılımcılar tarafından göç nedenlerinde ifade edilen diğer konular ise kültürel yakınlık ve ailesel nedenlerdir. Katılımcılar arasında müslüman ülke olması nedeniyle Suudi Arabistan'ı tercih eden katılımcılar bulunmaktadır. Bazı katılımcıların bu konular ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“İlla ki Arabistan'a gideceğiz, Müslüman ülke olduğu için tercih ettik. Bizim dedelerimiz neresi İslam ülkesiyse oraya koştuk dediler. 1989'da geçtik Arabistan'a.” (K95, Tekstil Sektörü)

“Benim abim cinnet geçirdi, köyde bir alim kaza yaşandı. İki komşumuz ve annemizi rahmetli etti. O üzüntü ile sarsıldık tabii. Abimin peşine düştüm. Kızmadım da tabii çünkü hasta yapacak bir şey yok ve tedavisi için çok uğraştım. Elazığ'da yattı üç sene, üç sene sonra çıktı abim. Serbest bıraktılar fakat abim iyileşmemişti. Her üç ayda bir hastaneye götürüyordum, yatırıyordum, birkaç ay kalıyordu hastanede, bırakıyorlardı. O arada da nişanlandım, evlendim. Evlendikten sonra da daha sıkıntılarımız arttı. Maddi olarak değil ama manevi olarak yani hanımımın abimden korkması, abimi eve götürememem. Abim Bursa Orhangazi'de duruyordu ve sık sık geliyordu ya eve götüreceğim ya da iş yerinde bırakacağım. Birgün iş yerinde bıraktım, abim işçilerimi bayağı rahatsız etmişti. Götürdüm hastaneye yatırdım, bayağı bunalmıştım. Eve geldim ertesi günü bir arkadaş Suudi Arabistan'dan telefon etti. 'Bize iki tane iyi kaliteli tornadan anlayan eleman lazım bulup gönderir misin?' dedi. Ben de dedim gönderirim, ben gelirim. Arkadaşım inanmadı ya dedi senin iş yerin var, ben de dedim sen bırak iş yerini ben gelirim. Tabii benim orada gelirim yaklaşık 10000-15000 lirayken ben burda 3500 riyal maaşa geldim. İşte geldik o vesile ile bir sene iki sene çalıştık.” (K68, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

Tablo 63: Göç Hikayelerinin Meslek Gruplarına Göre İncelenmesi

Kod Sistemi	Berberler	Bakkal ve Gıda Sektörü	Mobilya Sektörü	Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar	İnşaat Sektörü	Tekstil Sektörü	Ulaşım Sektörü	Ev Hanımları
▼ Göç Hikayeleri								
● Ekonomik Nedenler	●	●	●	●	●	●	●	●
● Akraba ve Tanıdık Aracılığı	●	●	●	●	●	●	●	●
● Umre ve Hac Aracılığı	●	●	●	●	●	●	●	●
● Siyasi Nedenler	●	●	●	●	●	●	●	●
● Kültürel Yakınlık	●	●	●	●	●	●	●	●
● Ailesel Nedenler	●	●	●	●	●	●	●	●

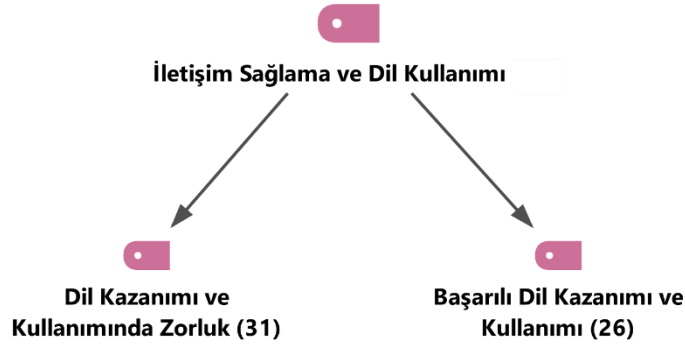
Göç hikayeleri de meslek gruplarına göre incelenmiştir. Katılımcı görüşleri yoğunlukla ekonomik nedenler, akraba ve tanıdık aracılığı konuları üzerine yoğunlaşmıştır. Ekonomik nedenler ile ilgili berberler, bakkal ve gıda sektörü, mobilya sektörü, oto tamircileri ve teknik elemanlar ve inşaat sektörü katılımcıları yoğunlukla görüş bildirirken akraba ve tanıdık

aracılığı ile ilgili berberler, bakkal ve gıda sektörü ve oto tamircileri ve teknik elemanlar yoğunlukla görüş bildirmişlerdir (Tablo 5).

İletişim Sağlama ve Dil Kullanımı Temasına İlişkin Bulgular

İletişim sağlama ve dil kullanımı ile ilgili görüşlerin 2 farklı kod tanımlandığı görülmektedir. Bunlar; dil kazanımı ve kullanımında zorluk ile başarılı dil kazanımı ve kullanımınıdır (Şekil 13).

Şekil 13. İletişim Sağlama ve Dil Kullanımı Temasının Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli

Katılımcılar dil kazanımı ve kullanımında zorluk ile ilgili yoğunlukla görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar Arapça öğreniminde ve kullanımında ilk başlarda oldukça zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılar arasında halen zorluk yaşayanlar bulunmaktadır. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Arapçanın açığı ve utancını çok yaşadım. Burada o dışlanmayla karşılaşmadım ama psikolojikman elinde Arapça yazılı kağıtla geleni okuyamayınca ben kendimden utandım. Arap arkadaşlarım olmadı pek içlerine giremedim. Bu alanda işimle ilgili olan Arapçanın tamamını öğrendim. Başka alanlardaki Arapçayı bilmiyorum.” (K98, Ulaşım Sektörü)

“Ben Arapça bilmediğim için çok zorluk yaşadım. Ben daha önce Arapça bilmediğim için şimdi de çok güzel Arapça konuşuyorum yazmasını bilmem çoğu insan da böyledir.” (K77, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“İlk zaman dil olarak çok sıkıntı çektim. Belli yaştan sonra gelişmiyor olmuyor. Pakistanlıların ve suudilerin konuştuğu arapça baya farklı. Kendimizi idare edebiliyoruz.” (K88, İnşaat Sektörü)

“Biz ilk geldiğimizde pek Arapçamız yoktu. Hatay’daki ile buradaki Arapçanın alakası yok. Buraya gelince duvara çarpmış gibi olduk.” (K7, Berberler)

Katılımcıların bazıları başarılı dil kazanımı ve kullanımını ile ilgili görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar arasında kısa sürede Arapça öğrendiğini belirtenler bulunmaktadır. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Ben çok iyi dinleyiciydim. 1,5 yıllıkken hallettim. Dil öğrenme merakımdan geliştirdim.” (K65, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“Zaman geçtikçe Arapçayı daha iyi konuşmaya başladım çünkü çalıştığım şirketteki çoğu çalışan yabancıydı. Sadece Arapça da değil, İngilizcede de kendimi geliştirdim.” (K87, İnşaat Sektörü)

“Çekirdek kelimeler dediğimiz şive de dahil bir senede hepsini öğreniyoruz.” (K11, Berberler)

Tablo 64: İletişim Sağlama ve Dil Kullanımının Meslek Gruplarına Göre İncelenmesi

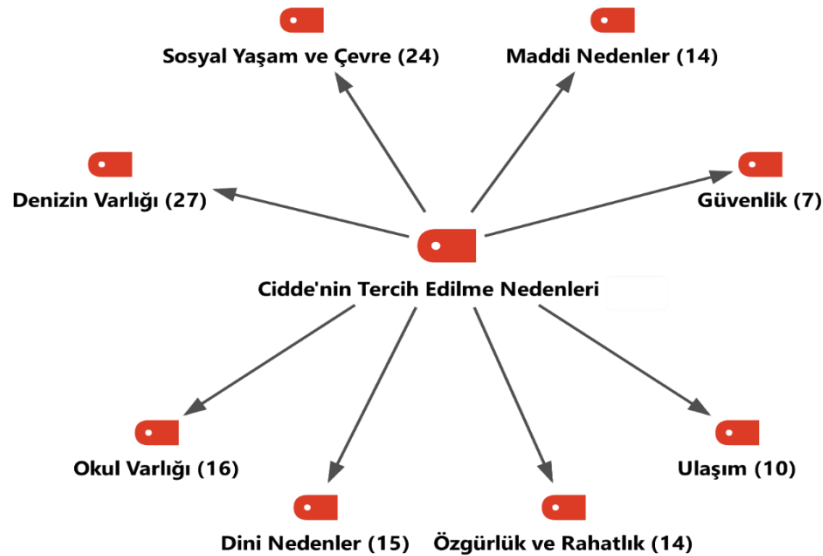
Kod Sistemi	Berberler	Bakal ve Gıda Sektörü	Mobilya Sektörü	Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar	İnşaat Sektörü	Tekstil Sektörü	Ulaşım Sektörü	Ev Hanımları
İletişim Sağlama ve Dil Kullanımı								
• Dil Kazanımı ve Kullanımında Zorluk	●	●	●	●	●	●	●	●
• Başarılı Dil Kazanımı ve Kullanımı	●	●	●	●	●	●	●	●

İletişim sağlama ve dil kullanımı ile ilgili görüşler de meslek gruplarına göre incelenmiştir. Berberler, oto tamircileri ve teknik elemanlar ve ev hanımlarının dil kazanımı ve kullanımında zorluk ile ilgili; berberler ve oto tamircileri ve teknik elemanların aynı zamanda başarılı dil kazanımı ve kullanımı ile ilgili yoğunlukla görüş bildirdikleri görülmektedir (Tablo 7).

Cidde'nin Tercih Edilme Nedenleri İlişkin Bulgular

Cidde'nin tercih edilme nedenleri ile ilgili görüşlerin 8 farklı kod tanımlandığı görülmektedir. Bunlar; denizin varlığı, sosyal yaşam ve çevre, okul varlığı, dini nedenler, maddi nedenler, özgürlük ve rahatlık, ulaşım ve güvenlidir

Şekil 14: Katılımcıların Cidde'nin Tercih Edilme Nedenlerine Yönelik Görüşleri

Katılımcılar Cidde'nin tercih edilme nedenlerinde yoğunlukla denizin varlığını vurgulamışlardır. Cidde'nin bu yönden Riyat gibi diğer şehirlerden daha güzel olduğunu belirten katılımcılar bulunmaktadır. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Deniz kenarı var burada.” (K96, Tekstil Sektörü)

“Burada denizin olması.” (K67, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“Deniz önemli benim için. Benim geldiğim yıllarda vavv gelip buraya yaşayayım değildi. Son yıllarda gerçekten güzel oldu. Arabistan’da Cidde’ye Suudi Arabistan’ın Paris’i denir. Riyat’ta deniz yok, havası kuru, buraya deniz için gelirler.” (K107, Ev Hanımları)

Katılımcılar Cidde’nin tercih edilme nedenlerinde aynı zamanda yoğunlukla sosyal yaşam ve çevreyi vurgulamışlardır. Cidde’nin sosyal bir şehir olmasının yanı sıra Türklerin yoğun olarak yaşaması katılımcıların Cidde’yi tercih etmesinde etkili olmuştur. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Cidde güzel bir şehir, sosyal bir şehir.” (K99, Ulaşım Sektörü)

“Cidde’nin cazibesi insanların rahat dolaşması, denizi olması, Türklerin daha çok olması. Cidde’yi farklı seviyorum. Önceden şehir seçme şansım yoktu. Abimin yerleşmesinden dolayı tercih sebebimiz oldu.” (K65, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“Buranın en çok hoşuma giden yanı Türküyle Kürdüyle Arabıyla aynı sofrayı, aynı evi paylaştık. Burada ayrımcılık yok. Sağ sol yok.” (K72, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

Katılımcılar tarafından okulun varlığı da Cidde’nin tercih edilme nedenleri arasında belirtilmiştir. Okulun varlığı sayesinde aileler Cidde’ye yerleşebilmiştir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Okulun olması gelecek çocuğumuzun planlamasında buradaki okul etkili oldu. Okul olmasaydı çocuklar eğitimimizi Türkiye’de plan yapardık.daha önceki yıllarda 2-3 aile burada kalırdı eşleri Tebuk’te kalırdı. Okul için. Okulun olması burada kalmamızda etkili.” (K50, Bakkal ve Gıda Sektörü)

“Gelen gitmedi Türk aileler çocuğum okulu bitirene kadar kalayım dedi.” (K74, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

Katılımcılar tarafından dini nedenler de Cidde’nin tercih edilme nedenleri arasında belirtilmiştir. Cidde’nin Mekke ve Medine yakınında olması Cidde’yi çekici kılan nedenler arasındadır. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Koronadan önce her ay Kabe’ye ailecek beraber gidiyorduk. Umre yapmaya çocuklarla ya da tek başımıza.” (K96, Tekstil Sektörü)

“Türkiye’deyken Kabe’ye gelince stresim gidiyordu falan. Burada sıkıldığın zaman gidip iki rekât namaz kıldığın zaman rahatlıyorsun, ne bileyim, dünyaya tekrar gelmiş gibi bir duygu var. Bu duygu başka bir duygu, bambaşka bir duygu, sanki bir şey doğmuş gibi.” (K79, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“Dini açısından elbetteki Mekke’nin yakın olması gidip gelmemiz açısından çok iyi. Senelerce ayda 2-3 sefer gidip geliyoruz.” (K46, Bakkal ve Gıda Sektörü)

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/TÜRKİYE

Katılımcılar tarafından maddi nedenler de Cidde'nin tercih edilme nedenleri arasında belirtilmiştir. Cidde'de iş olanaklarının fazla olduğu ve yaşam koşullarının ucuz olduğu vurgulanmıştır. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Ulaşım araçlarının ucuz oluşu, şuan da bile buradan 10 bin riyale alacağın araba Türkiye’de 100 bin TL. O zamanlar buranın geçimi de kolay ve ucuzdu.” (K68, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“Cidde'nin iş sahası fazla olduğu için tercih ettim.” (K93, İnşaat Sektörü)

“Maaş olarak Cidde Riyat'tan daha yüksek.” (K41, Bakkal ve Gıda Sektörü)

Katılımcılar tarafından özgürlük ve rahatlık da Cidde'nin tercih edilme nedenleri arasında belirtilmiştir. Cidde'de yabancı nüfusun yoğunlukta olduğu ve bu nedenle insanların daha serbest oldukları vurgulanmıştır. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Sosyal yaşam olarak kesinlikle Cidde. Cidde'nin artısı yabancıların daha serbest yaşamlarının olması.” (K100, Ulaşım Sektörü)

“Buranın yüzde 70'i yabancı ve daha bir serbestlik var.” (K82, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

Katılımcılar tarafından Cidde'nin tercih edilme nedenleri arasında belirtilen diğer konular ise ulaşım ve güvenlidir. Katılımcılar ulaşım imkanlarının fazla olduğunu vurgulamışlardır. Buna ek olarak, kendilerini emniyetli hissettiklerini belirtmişlerdir. Bazı katılımcıların bu konular ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Cidde Suudi Arabistan'ın kalbi. Ulaşım ve her türlü imkan fazla.” (K45, Bakkal ve Gıda Sektörü)

“Polisler kadın olduğunuz için çok yardımcı oluyor. Kendimi daha emniyetli hissediyorum. Burası daha güvenli.” (K103, Ev Hanımları)

Tablo 65: Cidde'nin Tercih Edilme Nedenlerinin Meslek Gruplarına Göre İncelenmesi

Kod Sistemi	Berberler	Bakkal ve Gıda Sektörü	Mobilya Sektörü	Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar	İnşaat Sektörü	Tekstil Sektörü	Ulaşım Sektörü	Ev Hanımları
☑ Cidde'nin Tercih Edilme Nedenleri								
☑ Deniz Varlığı	●			●				●
☑ Sosyal Yaşam ve Çevre	●	●		●			●	●
☑ Okul Varlığı		●		●			●	●
☑ Dini Nedenler		●		●			●	●
☑ Maddi Nedenler		●		●			●	●
☑ Özgürlük ve Rahatlık	●			●			●	●
☑ Ulaşım	●	●		●			●	●
☑ Güvenlik				●			●	●

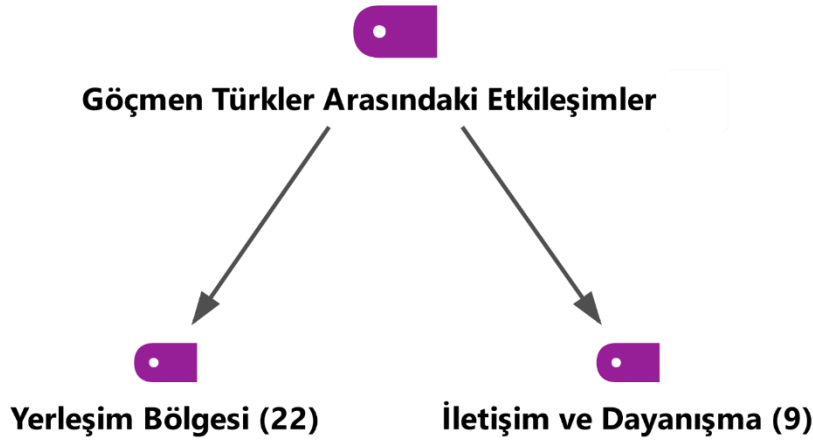
Cidde'nin tercih edilme nedenleri de meslek gruplarına göre incelenmiştir. Katılımcı görüşlerinin yoğunlukla denizin varlığı, sosyal yaşam ve çevre, okul varlığı konuları üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Denizin varlığı ile ilgili berberler, oto tamircileri ve teknik elemanlar ve ev hanımlarının; sosyal yaşam ve çevre ile okul varlığı ile ilgili bakkal ve gıda

sektörü, oto tamircileri ve teknik elamanlar ve ev hanımlarının yoğunlukla görüş bildirdikleri görülmektedir (Tablo 39).

Göçmen Türkler Arasındaki Etkileşimler Temasına İlişkin Bulgular

Göçmen Türkler arasındaki etkileşimler ile ilgili görüşlerin 2 farklı kod tanımlandığı görülmektedir. Bunlar; yerleşim bölgesi ile iletişim ve dayanışmadır (Şekil 13).

Şekil 29. Göçmen Türkler Arasındaki Etkileşimler Temasının Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli

Katılımcılar Suudi Arabistan’da yaşayan göçmen Türkler arasındaki etkileşimler ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar yoğunlukla yerleşim bölgesinden bahsetmişlerdir. Aziziya ve Anakeş bölgelerinin Türklerin yoğun olduğu bölgeler olduğunu, eskiden buradaki kahvehanelerde toplandığını, maçlar yapıldığını ve sosyalleşildiğini ifade etmişlerdir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Dayımlar farklı yerlerde Aziziya ve Anakeş bölgesinde yerleşme yerleriymiş. Akşamları özellikle herkes kahvede hafta sonu işten çıkanların hep buluşma noktası gibiydi daha önceden. Yerleşim iş ve evleri o bölgedeydi.” (K98, Ulaşım Sektörü)

“Biz geldiğimiz zaman cidde de müthiş derecede türk vardı, türk çoktu mesela burası enekeş, aziziye bölgesine küçük istanbul deniliyordu. 15-16 tane türk kahvehanesi vardı.” (K68, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“Enakeş ilk Türklerin bulunduğu yer. Güneyspor, Karadenizspor vardı hafta sonları kupa maçları yapardık.” (K58, Mobilya Sektörü)

“Cidde Enakeş mahallesi yok olma sebebi ne yazık ki Suriyede’ki iç savaş o mahalleyi öyle yapan otobüs firmalarıydı. Bize Türkiye’den her şey geliyordu.” (K35, Berberler)

Katılımcılar Suudi Arabistan’da yaşayan göçmen Türkler arasında iletişim ve dayanışmanın olduğunu ifade etmişlerdir. Göçmen Türkler, Türkiye’nin neresinden olursa olsun birbirlerine destek olmaktadır. İhtiyacı olanlar için kendi aralarında para toplanması bu duruma örnek olarak verilebilmektedir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/TÜRKİYE

“Türkiye'nin neresinden gelen olursa olsun tabak çanak alınıp hoş geldine gidilir. Gelen yalnız bırakılmaz.” (K65, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“3 gün önce bir arkadaşı gönderdik (ilaçlama, tabut ve kargo parası) 13500 riyal tuttu bütün masrafları. 6-7 sene önce bir arkadaşımız vefat etti. 90000 riyal para toplandı. Emeklilik parasını yatırdık, emekli oldular. Çocukların hesabına yatırdık kalanını.” (K73, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

Tablo 66: Göçmen Türkler Arasındaki Etkileşimlerin Meslek Gruplarına Göre İncelenmesi

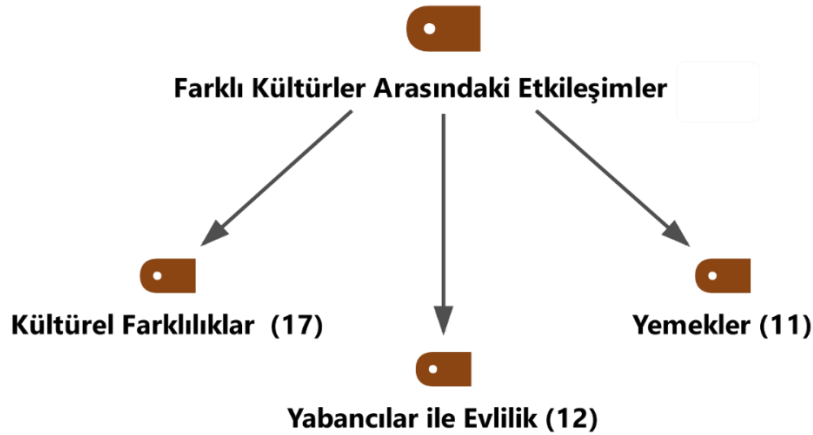
Kod Sistemi	Berberler	Bakkal ve Gıda Sektörü	Mobilya Sektörü	Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar	İnşaat Sektörü	Tekstil Sektörü	Ulaşım Sektörü	Ev Hanımları
Göçmen Türkler Arasındaki Etkileşimler								
Yerleşim Bölgesi								
İletişim ve Dayanışma								

Göçmen Türkler arasındaki etkileşimler de meslek gruplarına göre incelenmiştir. Buna göre yerleşim bölgesi ile ilgili berberler, bakkal ve gıda sektörü ile oto tamircileri ve teknik elemanlar; iletişim ve dayanışma ile ilgili oto tamircileri ve teknik elemanlar yoğunlukla görüş bildirmişlerdir (Tablo 40).

Farklı Kültürler Arasındaki Etkileşimler Temasına İlişkin Bulgular

Farklı kültürler arasındaki etkileşimler ile ilgili görüşlerin 3 farklı kod tanımlandığı görülmektedir. Bunlar; kültürel farklılıklar, yabancılar ile evlilik ve yemeklerdir (Şekil 14).

Şekil 14: Farklı Kültürler Arasındaki Etkileşimler Temasının Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli

Katılımcılar farklı kültürler ile etkileşimlerine ilişkin de görüş bildirmişlerdir. Yoğunlukla kültürel farklılıkları vurguladıkları görülmektedir. Katılımcılar Cidde’de birçok kültürün birarada yaşadığını vurgulamışlardır. Bu kültür farklılığının getirdiği birtakım problemler de yaşamışlardır. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Değişik adetleri var; toplumda sağdan selamlaşmaya başlanır. Soldan başlarsan ayıplarlar. Termostan çay verirken sol elle doldurulur. Sağ elle verilir. Bir arkadaş kalktıktan

sonra gidenin arkasından sigara nargile yakarı çok ayıplarlar.” (K69, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“Ben geldiğimde Hintlilerle beraber kalıyordum çok sorun oluyordu. Diş fırçalama sistemleri çok farklıdır. Bizi çok rahatsız ederdi bu alışkanlıkları. Türk toplumu ile buradaki toplum arasında çok fark var. Namazda bile bizde 3 hareket yapınca namazın bozulur derler bize. Ama burada telefonu çalıyor çıkarıp bakıp meşgule düşürüyor, namaza devam ediyor. Kollarını çemriyor. Kültürlerinde temizlik özelliği yok. Yaşamları çok farklı temizlik çok az.” (K90, İnşaat Sektörü)

Katılımcılar aynı zamanda sıklıkla yabancılar ile evlilik gerçekleştirmişlerdir. Göçmen Türklerin özellikle Endonezyalı veya Filipinli kadınlar ile evlendikleri görülmüştür. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Eşim Endonezyalı, Arapça konuşuyoruz. 3 defa Endonezya’ya gidip geldim. Eşim bana Türk yemekleri yapıyor, ben öğrettim kendisine.” (K80, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“Eşim Filipinli. Suudi havayollarında hostes burada tanıştık. Oraya gitmedim, bu yıl gideceğim. 5 saat fark var. Çok misafirperverler. Türklerle gurur duyuyorlar. Biz Türk bayrağına saygılıyız, hep asıyoruz ve göz önünde bulunduruyoruz, buna şaşırıyor. Onlarda öyle bir şey yok çünkü. Neden her yere Türk bayrağı astığımızı anlam veremiyor.” (K40, Bakkal ve Gıda Sektörü)

Katılımcılar aynı zamanda farklı kültürlere ait yemeklerden bahsetmişlerdir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Yemek kültürü; falafel ailecek çok severiz. Balık çok severiz. Mısırlı ya da Ortadoğulular gerçekten balık pişirmeyi biliyorlar. Soslama ve fırınlamasını çok güzel yapıyorlar. Ben titiz olduğum için dışarda yemek yemeyi sevmem. Türkiye’de ya da diğer ülkede de olsa seçici bir insanım. Mısırlılar tavşanı çok sever. Ördek çok yaparlar. Lahana dolmasını çok güzel yaparlar Mısırlılar. İçine kattıkları baharatlarla kendine has bir lezzeti oluyor.” (K100, Ulaşım Sektörü)

“Kepse burada en çok hoşuma giden. Başka bir şey yok. Türk yemeğinin üzerine yok. O ayrı.” (K80, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“Burada dünyanın her yerinden insanlar var. Yemek kültürünü de beraberlerinde getirmiş elbette. Buradaki kendi sektörümüzde sabah kahvaltıda Hindistanlıların kahvaltı kültüründen yapıyoruz. Reçelli peynir. Çok karıştırılmış yumurta çılbr gibi. Sandeviç. Yemekler meşhur buranın pilav tavuğu var, Rus kebze derler Afganistan’dan gelen. Etili ve tavuklu pilavları var. Pilavı etin kokusundan yiyemezsin. Yapmayı bilmediklerinden bayar bazen. Bu memleketin kendi yemeği yok türkler gibi.” (K81, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

Tablo 67: Farklı Kültürler Arasındaki Etkileşimlerin Meslek Gruplarına Göre İncelenmesi

Kod Sistemi	Berberler	Bakkal ve Gıda Sektörü	Mobilya Sektörü	Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar	İnşaat Sektörü	Tekstil Sektörü	Ulaşım Sektörü	Ev Hanımları
Farklı Kültürler Arasındaki Etkileşimler								
Kültürel Farklılıklar		●	●	●	●	●	●	●
Yabancılar ile Evlilik		●		●				
Yemekler				●				

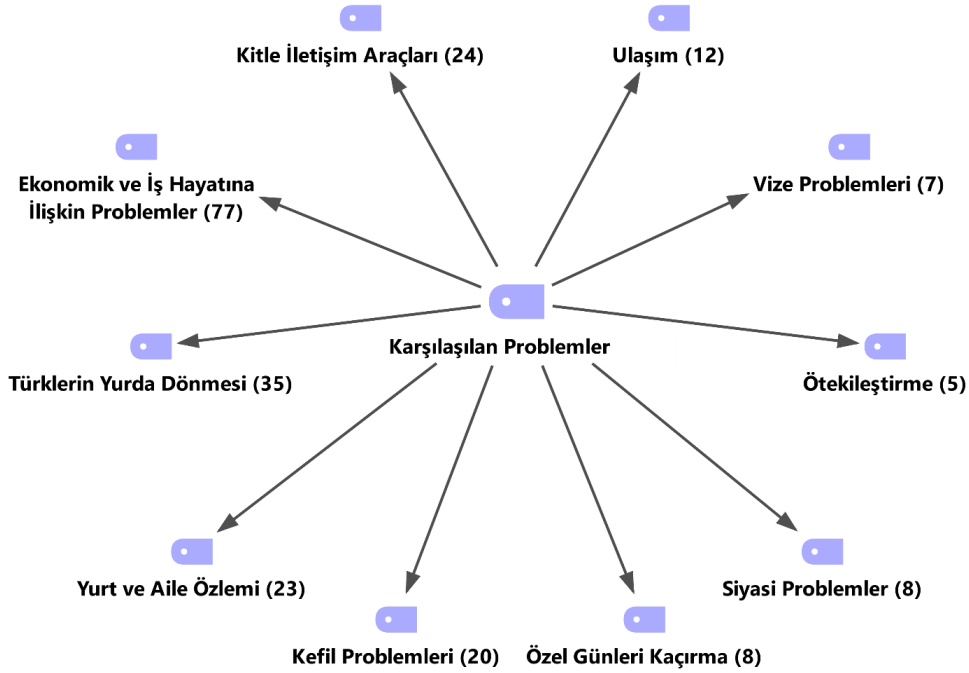

Farklı kültürler arasındaki etkileşimler de meslek gruplarına göre incelenmiştir. Buna göre kültürel farklılıklar ile ilgili bakkal ve gıda sektörü, oto tamircileri ve teknik elemanlar ve ev hanımları; yabancılar ile evlilik ile ilgili bakkal ve gıda sektörü ile oto tamircileri ve teknik elemanlar; yemekler ile ilgili oto tamircileri ve teknik elemanlar yoğunlukla görüş bildirmişlerdir (Tablo 41).

Karşılaşılan Problemler Temasına İlişkin Bulgular

Karşılaşılan problemler ile ilgili görüşlerin 10 farklı kod tanımlandığı görülmektedir. Bunlar; ekonomik ve iş hayatına ilişkin problemler, Türklerin yurda dönmesi, kitle iletişim araçları, yurt ve aile özlemi, kefil problemleri, ulaşım, özel günleri kaçırma, vize problemleri, siyasi problemler ve ötekileştirme (Şekil 15).

Şekil 15: Karşılaşılan Problemler Temasının Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli

Göçmenlerin karşılaştıkları problemler incelendiğinde yoğunlukla ekonomik ve iş hayatına ilişkin problemler ile ilgili görüş bildirdikleri görülmektedir. Katılımcılar ilk zamanlarda Cidde’de yaşamın oldukça ucuz olduğunu, alım gücünün yüksek olduğunu ifade etmişlerdir. Ancak son yıllarda fiyatların artması ile ekonomik sorunlar yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Buna ek olarak, emeklilik şartlarının uygulanmamasından bahsetmişlerdir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Eskiden 500 riyal alışveriş yapan zengin insandı. Şimdi 300-400 ile çıkmanın imkanı yok. Eski daha bereketliydi. Şimdi 25000-40000 riyallik evlerde oturuluyor. Kiralar, elektrik, benzin çok arttı.” (K65, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“Eskiden daha ucuzdu. Önce kendime 400 riyal harçlık ayırırken şu an aylık 1000 riyal ayırıyorum.” (K90, İnşaat Sektörü)

“Yaşam bayağı ucuzdu, oturma izni 650 liraydı. Şimdi 14 bini buldu. Eskiden çok ucuz para biriktirebiliyorduk, şimdi marketlerde rakamları görüyorsunuz çok pahalı şu an.” (K8, Berberler)

“Burada işçiye emeklilik şartlarının hiç uygulanmıyor olması. Bu bizim için zorluk. Burası hiç emeklilik şartı sunmuyor. Batıda insan gibi yaşanacak ya da bilerek gider. Burada ben 27 yıldır burada çalışıyorum alacağım emeklilik ya da hiçbir kuruluş para yok iç acıtıyor. Gitmeyi düşünüyorum. Aileyi göndermeyi düşündüm ama çocuğumun okulunu bekliyorum bazen hayatın güzellikleri ödeyeceğiniz meblağı örtüyor.” (K41, Bakkal ve Gıda Sektörü)

Katılımcılar son yıllarda Türklerin yurda geri dönme eğiliminde olduklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılar Cidde’de yaşanan ekonomik problemler nedeniyle Türklerin yurda geri dönme eğiliminde olduğunu ifade etmişlerdir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Babam ailem hep gittiler. Geçen sene çocuk ikame parasından dolayı geçen sene yolcu ettim onları, ben kaldım burada.” (K85, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“Eskiden mimarlarımız çoktu. Gözünü kapat elini uzat bir Türk yakalarsın derlerdi Suudiler. Şu anda kalmadı. Burada durumlar değişti, gelir düştü, insanlar kazanmıyor veriyor o şekilde herkes Türkiye’ye gitti.” (K58, Mobilya Sektörü)

“Sivas Sarıyer köyündenim. 250 hane köyümüz vardı. 240 kişi burada çalışıyordu. Bir gelen kişi o onu getirdi o onu getirdi. 2009’dan sonra gitme başladı. 2010’a kadar geri dönüşler oldu, şartlar değişti.” (K93, İnşaat Sektörü)

Katılımcılar özellikle göç ettikleri ilk yıllarda kitle iletişim araçları ile ilgili problemler yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılar özellikle göç ettikleri ilk yıllarda Türkiye ile iletişim kurmak adına jetonlu telefonlar, mektup ve kasetler kullandıklarını ifade etmişlerdir. Türk gazetesi ve Türk kanallarını bulamadıklarını belirtmişlerdir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Aramada tık tık tık jeton düşerdi. Sıcaklarda sıra beklerdik. Konuşalım diye bazıları emirlerden telefon alıp dakikası 5 riyale görüştürürdü. Biz evlendiğimizde 2000’li yıllarda 30-32 riyaldi. Şimdi 200 riyali geçti.” (K65, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“Türk gazetesi yoktu, sonradan oldu.” (K68, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“Sadece postane yoluyla vb. iletişim kurabiliyorduk. Şu an internet olduğu ve telefonlar geliştiği için öyle bir sıkıntı yaşamıyoruz.” (K87, İnşaat Sektörü)

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

“O zamanlar mektup olayı bayağı kullanılıyordu. Hatta mektup dışında bazen arkadaşlar gidip gelirdi, sesli kaset doldurup gönderirdik.” (K44, Bakkal ve Gıda Sektörü)

Katılımcılar yurt ve aile özlemi ile ilgili de yoğunlukla görüş bildirmişlerdir. Katılımcıların ailelerinden uzak kaldıklarını, onları özlediklerini ve gelecek yıllarda yurda geri dönme isteği içerisinde oldukları görülmektedir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Ben de artık Türkiye’ye gitmek istiyorum. Banka borcum olmasa durmam burada.” (K80, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“Allah nasip ederse 3-4 yıl daha buradayız, sonra vatanımıza, ülkemize döneceğiz inşallah.” (K99, Ulaşım Sektörü)

“Biz anne babayla yaşamadık, 13 yılda bir sefer gittim. Yaşlandı, gittiler. O günleri hatırlayınca insan duygulanıyor ve bir neticeye varamıyorsun.” (K102, Ev Hanımları)

Katılımcılar kefil problemleri ile ilgili de yoğunlukla görüş bildirmişlerdir. Sermayeyi veren taraf olursa dahi kararların kefile bağlı olmasından dolayı sorunlar yaşandığı ifade edilmiştir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Burada yabancının kendi adına iş yeri açması yasak. Suudili bir kefil olmak zorunda. Türkler inşaat işçiliği, müteahhitlik ve atölye tarzı işler tercih ediyorlar sermaye gerektirmeyen işler. Çünkü kefillik sisteminde koyduğun sermayeden hak iddia edemiyorsun.” (K67, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“Burası diğer ülkeler gibi değil. Eskiden kefillikten dolayı istediğimiz gibi gidip gelememe oluyor. Kız kardeşim 1 tane, onun düğününe gidememek beni çok üzdü, 2 gün boyunca ağlamışımdır susmadan.” (K101, Ev Hanımları)

“Aynı kefile kaldım. 2002’den beri. Kefil ne isterse onu yapıyoruz. Ben burayı büyüteyim diyemezsin. Sermayeyi sen ödesen bile son söz kefilindir. Her şey kefilin.” (K30, Berberler)

Katılımcılar ulaşım ile ilgili de problemler yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Özellikle Körfez ve Suriye savaşından sonra Türk otobüs şirketlerinin otobüsleri kaldırması ile ulaşım da sorunlar yaşanmaya başladığı belirtilmiştir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Körfez savaşına kadar otobüsler çalışıyordu buraya. Körfez savaşından sonra otobüsler yasaklandı. 86’ya kadar zaten bütün hacılar otobüsle geliyordu.” (K68, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“Anakeş otobüslerin kalkış yeriydi. Türk nüfusu azalınca Suriye savaşından sonra otobüs firmaları Güventur, Öztur.. buraya dolu gelip dolu gidiyordu. Ürdün’den, Suriye’den alıp

getiriyordu. Otobüs firmaları kapatınca savaştan dolayı buranın hareketliliği kalmadı. Canlılık vardı, 1,5 günde otobüsler gidip gelince güle oynaya gidilip geliniyordu. Bagaj sorun olmuyordu. Suriye'nin faktörü çok büyük." (K53, Bakkal ve Gıda Sektörü)

Katılımcılar özel günleri kaçırdıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılar düğün ve cenaze gibi önemli zamanlarda Türkiye'de olamadıklarını ifade etmişlerdir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

"2009'da abim öldüğünde pasaportlar şirket kasasında ve bayram tatiliydi. 3 kardeş burada gidemedik cenazeye, bu üzücüydü." (K65, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

"Hanımla bazen konuşuyoruz ya diyorum kimsenin düğününe gitmedik, kimse düğünümüze gelemedi. Kimsenin ölüsüne gitmedik, kimse ölümüne gelmeyecek." (K68, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

Katılımcılar siyasi problemler yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılar Suriye savaşından sonra olumsuzluklar yaşamaya başladıklarını ifade etmişlerdir. Buna ek olarak, belediye ve polis tarafından baskılara maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

"Suriye savaşından sonra otobüs firmaları Türkiye'ye gidiş gelişi kapattılar." (K51, Bakkal ve Gıda Sektörü)

"Küçük sanayi yıkıldıktan sonra herkes kenar mahallelere taşındı. Her şey normal fakat her gün baskın yemeye başladık. Belediye, polis. İşçiler dayanamadı beni bıraktı." (K41, Bakkal ve Gıda Sektörü)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer problemler ise vize problemleri ve ötekileştirme. Katılımcıların vize almak adına dolandırıcılık ile karşılaştığı görülmüştür. Buna ek olarak, yabancı oldukları için haksızlıklara maruz kalabildiklerini belirtmişlerdir. Bazı katılımcıların bu konular ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

"Bir Suudili ile anlaştım. Tanıdık çoktu o zamanlar. Bir vize 4000 riyaldi. Peşin verdik 3 gün sonra vize getirecek. Bekledik ben mecbur Türkiye ye dönüş yaptım. Adam dolandırıcı çıktı. Bu işlerde dolandırıcılık eskiden daha çoktu." (K41, Bakkal ve Gıda Sektörü)

"Olumsuzluğu ecnebisin. Yabancısin. Bir şey olduğu zaman haklı da olsan haksızsin. Sorgusuz sualsiz haksızsin." (K82, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

"Ülkeyle sıkıntı olunca bayrağımı astım hayatta indirmem bazı arkadaşlar bayrağı indir gelmez dediler. Ben de Türk olduğum için gelmiyorlarsa hiç gelmesinler dedim. Ben Türk olduğum için gurur duyuyorum. Hayatta bayrağımı indirmem dedim. Bu tarz düşünen insanlar genelde cahil insanlar. Benim yanıma Türk olduğum için dükkanını kapatırlar dedi ben de kapatırlarsa kapatsınlar dedim ben Türküm bunu değiştiremem." (K8, Berberler)

Tablo 68: Karşılaşılan Problemlerin Meslek Gruplarına Göre İncelenmesi

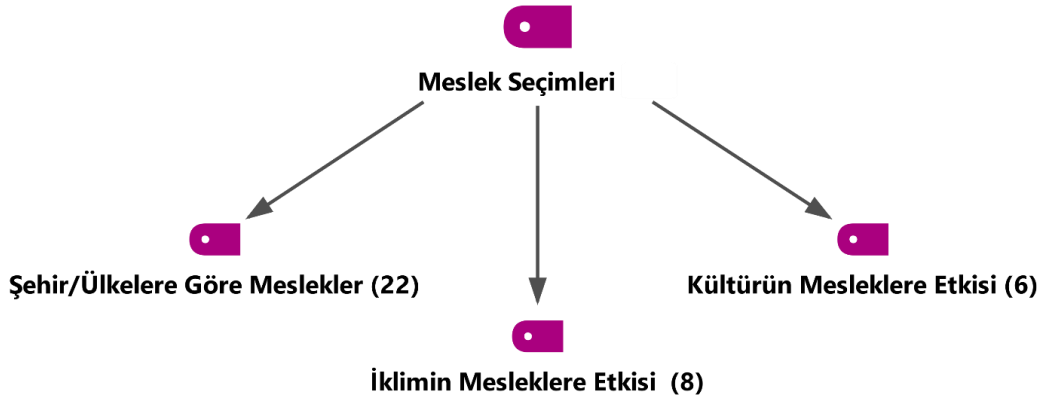
Kod Sistemi	Berberler	Bakkal ve Gıda Sektörü	Mobilya Sektörü	Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar	İnşaat Sektörü	Tekstil Sektörü	Ulaşım Sektörü	Ev Hanımları
✓ Karşılaşılan Problemler								
✓ Ekonomik ve İş Hayatına İlişkin Problemler	●	●	●	●	●			
✓ Türklerin Yurda Dönmesi		●	●	●	●			
✓ Kitle İletişim Araçları								
✓ Yurt ve Aile Özlemi								
✓ Kefil Problemleri		●						
✓ Ulaşım								
✓ Özel Günleri Kaçırma								
✓ Vize Problemleri								
✓ Siyasi Problemler								
✓ Ötekleştirme								

Karşılaşılan problemler de meslek gruplarına göre incelenmiştir. Katılımcı görüşlerinin yoğunlukla ekonomik ve iş hayatına ilişkin problemler ile Türklerin yurda dönmesi ile ilgili görüş bildirdikleri görülmektedir. Ekonomik ve iş hayatına ilişkin problemler ile ilgili berberler, bakkal ve gıda sektörü, mobilya sektörü ve oto tamircileri ve teknik elemanlar; Türklerin yurda dönmesi ile ilgili oto tamircileri ve teknik elemanlar yoğunlukla görüş bildirmişlerdir (Tablo 10).

Meslek Seçimleri Temasına İlişkin Bulgular

Meslek seçimleri ile ilgili görüşlerin 3 farklı kod tanımlandığı görülmektedir. Bunlar; şehir/ülkelere göre meslekler, iklimin mesleklere etkisi ve kültürün mesleklere etkisidir (Şekil 15).

Şekil 16: Meslek Seçimleri Temasının Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli

Katılımcılar şehir ve ülkelere göre meslek seçiminin nasıl etkilendiği ile ilgili ifadelerde bulunmuşlardır. Meslek seçimlerinin hem ülkelere hem de Türkiye'nin şehirlerine göre farklılık gösterdiği görülmüştür. Hataylıların yemek sektörüne yönelmesi buna örnek olarak verilebilir. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Suudililer uçak tamircisi teknisyeni var ama bir berber gibi işlerde olmaz. Eczacılar %80 Mısırlıdır.” (K69, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“97-98 dönemlerinde Karadeniz ve Antepli vardı inşaat ve sanayici işinde. İç Anadolulular inşaat üzerine, Hataylılar koltuk ve yemek üzerine çalışıyorlar.” (K82, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“Cidde’de mobilya endüstrisini Türkler kurmuş.” (K62, Mobilya Sektörü)

“Burada Türkiye’den gelen illere göre dağılım yapılmış gibi. Mesela Sivaslılar inşaat işinde, Hataylılar tabii ki yemek ve berber sektörü üzerine, diğer iller tamirci yönünde.” (K46, Bakkal ve Gıda Sektörü)

Katılımcılar aynı zamanda iklimin meslekler üzerindeki etkisi ile ilgili görüş bildirmişlerdir. Sıcak hava ve nemin meslek seçiminde etkili olduğu görülmüştür. Bazı katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Sıcak havasından motora baya yük biniyor yani motor arızası daha çok çıkıyor.” (K75, Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar)

“Deniz kıyısına yakın yerlerde paslanma çok oluyor. Boyada bile. Havanın nemli olması etkiliyor. Ömrü kısa oluyor. 5 sene sonra tekrar yapman gerekiyor. Nemli oluyor boya dökülüyor. Küf oluyor.” (K92, İnşaat Sektörü)

Katılımcılar aynı zamanda kültürün meslekler üzerindeki etkisi ile ilgili görüş bildirmişlerdir. Suudi Arabistan’da özellikle dışarıda yemek yeme kültürünün bulunması burada Türklerin bakkal ve gıda sektörüne yönelmesine katkı sağlamıştır. Aşağıdaki katılımcının konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Aslında mesele denize gidişle alakalı değil, biraz daha geniş baktığımız zaman yerli halkın kültüründe olan bir şey, belki bu son zamanda daha değişti bu olaylar eskiden daha yoğundu, mesela evde yıkama, yemek yapma olayı çok azdı, yani yok denilecek kadar. Bunların olmayışı, bir aile kültürünün olmayışı, insanları dışarıda yemeğe özendirme olayı yükseldi, bu da bizim için bir avantaj oldu. İnsanlar dışarıda yemek yedikçe restoranlara daha çok ihtiyaç duyuldu. Biz bugün ülkemizde Arabistan deyince, efendim Araplar gerici şeyi falan aklına gelir. Hayır kesinlikle o değil, bugün Suudi Arabistan’ın elinde olan Türkiye’nin elinde yoktur. Dünyadaki bütün markalar, restoran olsun, kahve çeşitleri olsun kendi ülkemizde bulamayız pek. Yani buradaki yaşam rahatlığını Türkiye’de bulamayız. Mesela bir bankamatiğe bile arabanla yaklaşıyorsun.” (K44, Bakkal ve Gıda Sektörü)

Tablo 69: Meslek Seçimlerinin Meslek Gruplarına Göre İncelenmesi

Kod Sistemi	Berberler	Bakkal ve Gıda Sektörü	Mobilya Sektörü	Oto Tamircileri ve Teknik Elemanlar	İnşaat Sektörü	Tekstil Sektörü	Ulaşım Sektörü	Ev Hanımları
▼ Meslek Seçimleri								
● Şehir/Ülkelere Göre Meslekler		●	●	●	●	●	●	●
● İklimin Mesleklere Etkisi		●		●				
● Kültürün Mesleklere Etkisi		●						

Meslek seçimleri ile ilgili görüşler de meslek gruplarına göre incelenmiştir. Buna göre şehir/ülkelere göre meslekler ile ilgili bakkal ve gıda sektörü, mobilya sektörü, oto tamircileri ve teknik elemanlar ile inşaat sektörü; iklimin mesleklere etkisi ile ilgili oto tamircileri ve teknik elemanlar; kültürün mesleklere etkisi ile ilgili bakkal ve gıda sektörü katılımcıları yoğunlukla görüş bildirmişlerdir (Tablo 43).

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/TÜRKİYE

Şekil 17’de araştırmada tanımlanan kodlar kod bulutu olarak görselleştirilmiştir.

Şekil 17: Kod Bulutu

Şekil 17’de araştırmada tanımlanan kodlar kod bulutu olarak görselleştirilmiştir.

Sonuç ve Tartışma

Çalışmanın sonuçlarına yer verilmelidir. Sonuçlar literatürde yer alan önceki çalışmalarla tartışılmalıdır. Sonuçlara uygun öneriler yazılabilir.

Bu araştırmada, Cidde şehrinde Türk işçi göçleri örneğinde Avrupa'ya yapılan işçi göçleri ile Ortadoğu'ya yapılan işçi göçleri arasındaki farklılıkları coğrafi bir perspektiften incelenmiş ve Türk işçilerin deneyim ve görüşleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. İlk aşamada Cidde şehrindeki 124 adet Türk berber salonu, 45 adet Türk mobilyacı, 67 adet Türk lokantası, 7 adet tekstil işletmesi, 51 adet oto tamir atölyesi olmak üzere toplam 294 adet Türk işletmesi, 189 adet Türk işçi ve ailelerinin konutu tespit edilmiştir. Daha sonra bunların mekânsal dağılımları görselleştirilmiştir. Araştırmanın birinci aşamasında Türk işçilerine anket uygulanmıştır.

Araştırmanın ikinci aşamasında Cidde şehrindeki 39'u berber, 14'ü bakkal ve gıda sektörü, 11'i mobilya sektörü, 21'i oto tamircileri ve teknik elemanlar, 8'i inşaat sektörü, 4'ü tekstil sektörü, 3'ü ulaşım sektörü ve 8'i ev hanımı olan toplam 108 Türk işletmeci ve eşi ile birebir derinlemesine görüşmeler yapılarak kuruluş yeri seçiminde dikkat ettikleri faktörler, konut yeri seçiminde dikkat ettikleri özellikler, göç ve Cidde'de Türk olmaya ilişkin deneyimleri irdelenmiştir. Nitel verilerin analizi sonucunda onbir ana tema ve kod belirlenmiştir. Ana temalar konum seçiminde tercih edilen özellikler, konut seçiminde dikkat edilen özellikler, Türk işletmelerin tercih edilme nedenleri, Türklere yönelik kimlik algısı, göç hikayeleri, Cidde'nin tercih edilme nedenleri, iletişim sağlama ve dil kullanımı, göçmen Türkler arasındaki etkileşimler, farklı kültürler arasındaki etkileşimler, karşılaşılan problemler ve meslek seçimleridir. Bu bölümde, Cidde'deki Türk işletmelerinin mekansal dağılımları ve araştırma bulguları literatür doğrultusunda değerlendirilmiştir.

Araştırmada Türk işletmelerinin lokasyon haritası çıkarılmıştır. Bu lokasyon haritasında öncelikle birçok Türk işletmelerinin olduğu göze çarpmaktadır. Suudi Arabistan'da Türkler sermayeyi ortaya koyan ve işletmeleri yürüten kişiler olsalar da yatırımlarını resmi olarak belgeleyemedikleri ve yasak olduğu için kefiller istedikleri takdirde iş yerlerine ya da mallara el koyabilmektedirler. Bu durum da büyük sermaye isteyen iş yerleri ya da atölyelerin kurulmasını engellemekte ve Türk işletmecilerin atölye tarzı, çok büyük yatırım gerektirmeyen berber dükkânı, lokanta ve kebabçı gibi küçük işletmelere yönelmesine yol açmaktadır. Cidde'de hizmetler sektöründe küçük ölçekli işletmelerinin fazla olması bu durum ile açıklanabilmektedir.

Araştırma kapsamında Türk işletmeciler konut seçiminde dikkat ettikleri özellikler de incelenmiştir. Konut seçiminde dikkat edilen faktörlerin incelendiği bir araştırmada katılımcıların en çok önem verdikleri faktörler güneş görmesi, konut fiyatının uygun olması, ulaşım kolaylığı, konutta kullanılan malzeme kalitesi ve otopark varlığı olarak saptanmıştır (Memiş, 2018). Bursa şehrinde yapılan başka bir çalışmada konut seçimini etkileyen en önemli faktörler konutun fiyatı, konuttaki güvenlik önlemleri ve konutun depreme dayanıklılığı olarak saptanmıştır (Tosun ve Fırat, 2012). Yapılan araştırmada ise Cidde'deki ; iş yerine yakınlık, sosyal çevre, iş yeri/lojman, okula yakınlık, maddi sebepler ve büyüklüğü

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

vurguladıkları görülmüştür. İş yerine yakınlık katılımcılara ulaşım kolaylığı ve zamandan tasarruf sağlamaktadır. Bu bakımdan elde edilen bulgu literatür ile paralellik göstermektedir.

Araştırmada katılımcıların Cidde'deki toplumun Türk kimliği algısı üzerine düşünceleri de irdelenmiştir. Katılımcılar yoğunlukla Türklerin dışarıdan öfkeli algılandıklarını ifade etmişlerdir. Ancak , sevgi ve saygılı , mesleğinde başarılı ve emeği pahalı, temizlik ve hijyen, dürüst ve güvenilir, dakik ve gururlu insanlar olarak algılandıklarını da belirtmişlerdir. Bu durum Türk işletmelerinin tercih edilmesini de etkilemektedir. Katılımcılara göre Türk işletmeciler temiz ve başarılı oldukları için tercih edilmektedir. Bunun yanında, dekorasyon, müşterilerin bakımlı olması, müşteriye yönelik olumlu tutum ve davranışlar sergilenmesi ve müşterilerin Türk kültürünü sevmesi ve Türk kültürüne kendini yakın hissetmesi de Türk işletmeciler tercih edilme nedenleri olarak saptanmıştır. Bu durum Cidde'deki toplumun Türklere yönelik olumlu bir tutum içerisinde olduğunun göstergeleridir.

Araştırma kapsamında katılımcıların Cidde'ye göç ve Cidde'de Türk olma deneyimlerine ilişkin durumlar da incelenmiştir. Katılımcıların Cidde'ye göç hikayesi ile ilgili altı farklı kod tanımlandığı görülmektedir. Bunlar; ekonomik nedenler, akraba ve tanıdık aracılığı, umre ve hac aracılığı, siyasi nedenler, kültürel yakınlık ve ailesel nedenlerdir. Öncelikle katılımcıların göç hikayeleri incelendiğinde yoğunlukla meslek edinme ve para kazanma amacıyla Cidde'ye göç ettikleri görülmüştür. Yaşadıkları yerlerde geçimlerini sağlamak amacıyla yeteri kadar iş imkanlarına sahip olamayan bireylerin maddi anlamda daha iyi koşullarda yaşamak için gönüllü bir şekilde başka şehirlere veya ülkelere göç ettikleri bilinmektedir (Dertli, 2018). 1960 sonrası yıllarda Batı Avrupa ülkelerinde meydana gelen işgücü açığı nedeniyle Türkiye'den bu ülkelere toplu göçler başlamıştır (Yılmaz, 2014). Ancak 1973 petrol krizi ile, Batı Avrupa ülkelerinin ekonomik durgunluk devrine girdiği, yeni yabancı işçi taleplerinin durduğu ve yabancı işçilerin yurtlarına dönmeleri için çeşitli önlemlerin geliştirildiği bilinmektedir. Bu tarihten sonra petrol gelirlerinde artışlar olan Orta Doğu ülkeleri Türk işgücü için önemli bir alternatif pazar haline gelmiştir (Gül, 2012). Ortadoğu ülkelerine genellikle Türk işgücünün kendi çabalarıyla iş bularak gittiği belirtilmektedir (Özözen-Kahraman, 2012).. Aynı zamanda katılımcıların birçoğu Cidde'ye akraba ve tanıdıkları aracılığıyla göç etmişlerdir. Suriyeli sığınmacıların göç deneyimlerinin araştırıldığı bir çalışmada benzer şekilde Suriyeli bireyler daha önceden göç etmiş akrabalarının deneyim ve yardımları ile İstanbul'a yerleştiklerini belirtmişlerdir (Sunata vd., 2017). Bunlara ek olarak, katılımcılardan biri güvenli bir yaşam alanı bulma umudu ile göç ettiğini belirtmiştir. Savaşlar ve bunlara bağlı olarak ortaya çıkan güvenlik sorunları ve diğer olumsuz şartlar göçün önemli nedenleri arasında belirtilmektedir (Oral ve Çetinkaya, 2017).

Tablo 70: Sonuç Tablosu

	Avrupa Türk İşçi Göçleri	Suudi Arabistan Cidde'ye Türk İşçi Göçleri
Göç nedenleri		
Gidiş şekli	Devletlerarası Resmî Kurumlar Aracılığıyla	İlişkiler ağı hac umre ziyaretçi vizesi
Çalışma Alanı	Göçmen işi tabir edilen meslekler	Hizmetler sektörü
Dil İletişim Becerileri	Kültürel yakınlık ve dil yeterliliği yok	Kültürel yakınlık ve dil yeterliliği var
Konut ve Yerleşim	İşyerine yakınlık ve gettolaşma	İşyerine yakınlık, meslek türlerine göre farklı mahallelerde yerel halkla iç içe yoğunlaşma
Türk İşçilerin sosyal güvence ve emeklilik hakkı	Var	Yok
Türk İşçilerin kendisine ait işyeri açma hakkı	Var	Yok
Türk İşçilerin konut ve mülkiyet hakkı edinme durumu	Var	Yok
Türk İşçilerin vatandaşlık hakkı edinme durumu	Var	Yok
Türlere Bakış Açısı	Çeşitli	Olumlu bakış açısı
Türk Kimliği		Önemli olumlu

Göçmenleri konu alan çalışmalarda, bireylerin göç etmesine neden olan faktörler, göç ettikleri ülkedeki yaşantıları ve sorunları ele alınmaktadır. Çalışma kapsamında elde edilen bulgulara göre, katılımcıların en çok ekonomik sorunlar ile iletişim sağlama ve dil problemi yaşadığı görülmüştür. Bu çalışmadan elde edilen bulgulara göre, göç edilen ülkede yaşanan en büyük sorun, ekonomik ve iş hayatı ile ilgili sorunlardır. Başka bir ülkede iyi bir ekonomik düzeye sahip olma ve iş hayatında aktif olabilmenin birçok zorluğu bulunmaktadır. Katılımcıların çoğunun göç ettikleri ülkedeki dili öğrenmede zorluk yaşadığı anlaşılmaktadır. Bunun yanında katılımcıların bir kısmı ise buldukları ülkenin dilini öğrenmede ve konuşmada zorluk yaşamadığını belirtmiştir. Kendi ülkelerinde de Arapça bilen Türk aileler, dil ile ilgili problem yaşamamıştır. Göç alan ülkenin dilini kullanma önemlidir ve göç edilecek ülkenin seçiminde de etkilidir (Henkelmann, 2007-2009).

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde katılımcıların ifadeleri doğrultusunda, Avrupa'da yaşayan halkın Türk göçmenleri vasıfsız olarak gördüğü ancak Suudi Arabistan'dan gidenleri vasıflı eleman olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Ülkelerin başka ülkeden göçmen almasının en büyük nedenlerinden biri, düşük ücret vermek istemesidir. Piore (1979), bölünmüş iş gücü piyasası olarak tanımladığı kavramda; yerli işçilerin vasıflı işlerde çalışırken, göçmen işçilerin vasıfsız işlerde çalışmasına değinmiştir. Suudi Arabistan'a farklı şehirlerden göç eden Türklerin farklı meslek gruplarına dağıldıkları görülmektedir. Avrupa'ya giden Türk göçmenlerin gittikleri ülkenin dilini bilmek durumunda oldukları belirtilmiştir. Suudi Arabistan'da yaşayan Türklerin ise kendi kültür ve değerlerini de gittikleri bölgede yaşayabildikleri anlaşılmaktadır. Katılımcıların ifadelerine göre, Suudi Arabistan'da kendi kültürel değerlerini de kaybetmedikleri için rahat bir şekilde yaşamaktadırlar. 1980'li yıllarda Suudi Arabistan'da olan ve Arapça bilmeyen Türklerin oluşturdukları mahallelerde direkt Türkiye'ye giden otobüsler hareket etmekteydi. Seferlerin kalkmasıyla beraber Türk

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

mahallesi de kaldırılmıştır. Bu durum, Türklerin yaşadıkları bölgeye adapte olmaları ve/ veya yaşadıkları yerde düzen kurmaları ile açıklanabilir. Göçmen Türklerin ifadelerine göre Avrupa'da Türklere yönelik ırkçılığa varan tutumlar daha yaygınken; Suudi Arabistan'da Türklere yönelik daha ılımlı bir bakış açısı bulunduğu görülmüştür. Türklerle ve diğer ülke vatandaşları arasında yabancılarla evlilik oranı fazladır. Bu durumun olumsuz etkilerinden biri, ailelerin parçalanmasıdır.

Almanya ve Avrupa ya göçlerde göçmen işçi tabir edilen ikinci sınıf işlerde yada imalat sanayide iş gücü ihtiyacı talep edildiği için yabancı dil bilgisi gerektirmeyen ya da sınırlı ölçüde gerektiren işlerdir. Bu işlerde çalışan Türk göçmenler iş yeri sahipleri ya da devlet aracılığıyla iş yerlerine yakın olan ucuz konutlarda ya da kira bedelinin düşük olduğu semtlerde ikamet etmiş buda zaman içerisinde küçük İstanbul denilen gettolar oluşmasına yol açmıştır. Suudi Arabistan Cidde de ise özellikle atölye tarzı küçük işletmeler ya da hizmetler sektöründe yer alan mobilyacılık, lokanta, aşçılık, berberlik oto tamirciliği gibi meslekler yabancı dil bilgisi gerektirdiği için hem Türkiye'nin Arapça konuşulan Hatay Mardin gibi bölgelerinden göç çekmiştir. Hem de diğer şehir ve bölgelerden gelen Türk göçmenlerin kısa bir sürede yaşadıkları ülke olan Suudi Arabistan'ın dilini öğrenmelerini sağlamıştır. Ana dili Arapça olan bölgelerden göç etseler de Suudi Arabistan da konuşulan Arapçayı öğrenmekte 5-6 ay gibi bir zaman almaktadır. Almanya da ve Avrupa da etnik oyuklar gettolar oluşurken 1980'li yıllarda Suudi Arabistan Cidde de de bir Türk mahallesi ENAKEŞ oluşmuştur. Fakat bu mahallenin oluşum nedeni o yıllarda (2008 e kadar) karayolları otobüsle Türkiye ye ulaşım tercih edildiği için otobüs firmalarının yazihanelerinin olduğu Türk Kahvehaneleri (4 tane) , Türk lokantası , Türk Pastanesi (Suudi Arabistan'ın tek orijinal Maraş dondurması yapan) olan bir toplanma alanıydı. Halen bu mahallede Cidde'nin tek Türk ekmek fırını vs olmasına rağmen otobüs seferlerinin ortadan kalkmasıyla mahalle dağılmıştır. Cidde Enakeş 2008'e kadar karayoluyla Türkiye ye yolcuların gittiği bir toplanma noktasıydı. Hicaz bölgesinin Mekke Taif..vs kentlerinden Türkler karayoluyla otobüsle Türkiye ye gitmek için bu semte geliyordu. Ulaşım etkisiyle ortaya çıkan Türk mahallesi ulaşım bağlantısı kesilince mahallede yaşayan insanlar dağılarak Türk mahallesi olan eski Enakeş statüsü kaybedildi.

Türkiye'den Avrupa'ya göçün ilk halkasını Federal Almanya ile Türkiye arasında imzalanan 1961 tarihli anlaşma oluşturmaktadır. Türkiye işsizliğine çare olarak, Almanya ise ihtiyaç duyduğu vasıfsız işçi ihtiyacını karşılamak amacıyla çok sayıda işçinin Türkiye'den Almanya'ya gitmesini sağlayacak olan bir anlaşmaya imza atmıştır. İşçiler özellikle tarım ve inşaat, daha sonra ise endüstrinin bütün alanları için Türkiye'den Almanya'ya gitmeye başlamıştır. İlk göçmenler aslında varsayılanın aksine okur-yazar olmayan kırsal kesimlerden çok 20-40 yaşlarında, belli bir düzeyde eğitim almış ve bir kısım becerileri olan Batı Anadolu kentlerinden gelen kişilerden oluşmaktaydı. Ancak daha sonra artan talebe karşılık olarak, Türkiye'nin diğer bölgelerinden de işçiler alınmış ve bunlar arasında kırsal kesimlerden

gelenler çoğunluğu oluşturmuştur. Bu anlamda ilk dönem işçilerin sadece % 17.2'sini kırsal kesimlerden gelen kişiler oluşturmuştur (Kaya 2005a(Kaya 2005a, 155

Önemli bir ayrıntı Türk işçilerin Türkiye'deki memleket orijinleridir. Bu anlamda Belçika'daki Türklerin % 25'inden fazlası Afyonlu'dur (Emirdağ). Hollanda'daki Türkler arasında en büyük sayıyı ise Karaman kökenliler oluşturmaktadır. İsveç'te yaşayan Türkler arasında en büyük sayı, Konya'nın Kulu ilçesinden gelen göçmenlere aittir. Yine Danimarka'daki Türk vatandaşlarının büyük kısmını ise Güneydoğu Anadolu Bölgesi kökenliler oluşturmaktadır (Manco 2007) (Kaya 2005a, 155).

Yabancı işgücü ithal eden petrol üretici ülkelerde göç “geçici” bir modelin tüm özelliklerini taşımaktadır. Gelenlerin mülk edinmemeleri, tasarruflarını süratle anayurda transfer etmeleri için bütün önlemler alınmaktadır. (Abadan-Unat,2017: 120). Avrupa'da ise göçmenlere vatandaşlık hakkı verilmesi ve mülk edinmelerine izin verilmesi kalıcı bir model oluşturmaktadır. Suudi Arabistan Cidde deki Türkler bu nedenle yatırımlarını Türkiye'ye yapmaktadır. Konut kira olduğu için konut yeri seçimi işyerine yakınlık, kira miktarı, sosyal çevre, akraba yakınlık Türk okuluna yakınlık vs faktörler etkilidir.

Avrupa ya göçler devletler arasındaki anlaşmalarla resmî kurumlar aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Suudi Arabistan Cidde 'ye olan göçler ise daha çok bireysel ilişkiler ağı denilen eş, akraba, tanıdık vasıtasıyla gerçekleştirilmiştir.

Avrupa ya göçler resmi vize işlemleri yapılarak çalışma izniyle meydana gelirken Suudi Arabistan geneli ve Cidde ye göçler daha çok umre ziyaretiyle gerçekleşmiştir. Umre ziyaretine gelen işçiler kaçak işçi olarak çalışmaya başlamış, daha sonra çalışma vizesi almışlardır. Benzer durum Afganistan ve Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinden göç edip Türk vatandaşlığı alan soydaşlarımız için de geçerlidir. Suudi Arabistan'a diğer ülkelerden göçler ise 1930'larda petrolün keşfedilmesiyle artan az vasıflı ve vasıfsız işgücü talebi ve buna bağlı ortaya çıkan emek göçü, 1973 petrol krizi ile daha belirgin hale gelmiştir. Bu ihtiyaç başlangıçta diğer Arap ülke vatandaşlarından karşılanmaya çalışılırken daha sonraki yıllarda Asya kökenli göçmen işçiler tercih edilmeye başlamıştır. 1979 yılı itibariyle, Ortadoğu bölgesinde ortaya çıkan siyasal gelişmeler, İran Devrimi ve Körfez Savaşı gibi sorunlar diğer körfez ülke yönetimlerini olduğu gibi Suudi Arabistan'ı da daha itaatkâr ve daha kolay yönetilebilir olan Asya kökenli göçmenlere yöneltmiştir (Bel-Air, 2014, s.) Bu bağlamda Asya ülkeleriyle yapılan ikili anlaşmalar çerçevesinde ülkeye gelirken (Yılmaz,2017: 112) gelirken Suudi Arabistan geneli ve Cidde ye göçler daha çok umre ziyaretiyle gerçekleşmiştir. Umre ziyaretine gelen işçiler kaçak işçi olarak çalışmaya başlamış, daha sonra çalışma vizesi almışlardır. Benzer durum Afganistan ve Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinden göç edip Türk vatandaşlığı alan soydaşlarımız için de geçerlidir.

Türkiye'den Batı Avrupa ülkelerine olan göçlerin temel sebebi, çeşitli Avrupa ülkeleri ile imzalanan misafir işçi anlaşmalarıdır. Batı Avrupa ülkeleri II. Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile birlikte büyük bir ekonomik gelişim süreci yaşamış ve bu süreçte önemli bir işgücü açığı ortaya çıkmıştır. Gelişmiş Batı Avrupa ülkeleri, işçi açığını ekonomik olarak nispeten daha geri kalmış olan Güney Avrupa ülkelerinden sağlamaya çalışmışlardır. Ancak İtalya, İspanya ve Portekiz gibi ülkelerden sağlanan işçiler bu açığı kapatmaya yetmemiştir. Demir Perde

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

ülkeleri ile ilişkilerin çok sınırlı olması, Türkiye'yi birçok Batı Avrupa ülkesi için işçi ihtiyacını giderme açısından en cazip ülke haline getirmiş ve Batı Avrupa ülkeleri ard arda Türkiye ile işçi alımı anlaşmaları imzalamışlardır (Avcı 2005 : Kaya 2005a, 153).

Sonuç olarak, yapılan bu araştırma ile Suudi Arabistan'ın yoğun göç alan şehirlerinden biri olan Cidde şehrinde yaşayan çeşitli meslek gruplarındaki bireylerin göç deneyimleri derinlemesine görüşmeler ile araştırmanın nitel aşamasında detaylı olarak incelenmiştir. Türk işletmelerinin ve konutlarının coğrafi dağılışı görselleştirilmiş ve ardından Türklerin konut ve işletmelerinin kuruluş yerini seçerken hangi faktörlere önem verdikleri irdelenmiştir. Bu sayede Türk göçmenlerin konut işyeri konumu seçiminde önemli olan faktörler belirlenmiş ve literatüre katkıda bulunulmuştur. Bunlara ek olarak Türk işletmeciler, konut seçerken dikkat ettikleri özellikler, göç hikayeleri, dil kazanımı, Türklere ilişkin algılar ve Türk işletmelerinin seçilme nedenleri gibi konularda görüş bildirmişlerdir. Araştırma sonunda nicel ve nitel bulguların birbirlerini destekledikleri söylenebilir. Araştırmanın yalnızca Cidde şehrinde yapılmış olması ve Suudi Arabistan yönetiminden demografik verilere ulaşılamaması araştırmanın sınırlılıkları arasında sayılabilir. Gelecek araştırmalarda, farklı etnik gruplar, farklı şehir ve ülkeler araştırma konusu olabilir.

Kaynaklar

- Ahmed, S., Lee, S., Shommu, N., Rumana, N., & Turin, T. (2017). Experiences of communication barriers between physicians and immigrant patients: A systematic review and thematic synthesis. *Patient Experience Journal*, 4(1), 122-140.
- Alba, R. D. 2005. Bright vs. blurred boundaries: second generation assimilation and exclusion in France, Germany and the United States. *The Ethnic and Racial Studies* 28 (1):20-49.
- Anil, M. 2007. Explaining the Naturalisation Practices of Turks in Germany in the Wake of the Citizenship Reform of 1999. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 33 (8):1363 - 1376.
- Argun, B. E. 2003. Turkey in Germany: The Transnational Sphere of Deutschkei. New York: Routledge.
- Avcı, G. 2005. Religion, Transnationalism and Turks in Europe. *Turkish Studies* 6 (2):201 - 213. ———. 2006. Comparing Integration Policies and Outcomes: Turks in the Netherlands and Germany. *Turkish Studies* 7 (1):67 - 84.
- Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 231-274.
- Baş, T., & Akturan, U. (2017). *Sosyal Bilimlerde Bilgisayar Destekli Nitel Araştırma Yöntemleri* (3. baskı). Seçkin Yayıncılık.

- Bilge, M. L. (2021, 17 Eylül). *Cidde*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/cidde>
- Braun, V. & Clarke, V. (2019). Psikolojide tematik analiz kullanımı. S. N. Şad, N. Özer ve A. Atli (Çev.). *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi – Journal of Qualitative Research in Education*, 7(2), 873-898. doi:10.14689/issn.2148-2624.1.7c.2s.17m
- Clarke, V., & Braun, V. (2014). Thematic analysis. In *Encyclopedia of Critical Psychology*. Springer.
- Coenders, M., and P. Scheepers. 2008. Changes in Resistance to the Social Integration of Foreigners in Germany 1980-2000: Individual and Contextual Determinants. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 34 (1):1 - 26.
- Cornell, S. E., and D. Hartmann. 1998. *Ethnicity and Race: Making Identities in a Changing World, Sociology for a New Century*. Thousand Oaks, Calif.: Pine Forge Press.
- Crul, M. 2007. Pathways to Success for the Second Generation in Europe. Migration Information Center 2007 [cited November 23 2007]. Available from <http://www.migrationinformation.org/Feature/display.cfm?ID=592>.
- Creswell, J. W. (2008). *Educational Research Planning, Conducting and Evaluating Quantitative and Qualitative Research*. International Pearson Merrill Prentice Hall.
- Creswell, J. W. (2015). *A Concise Introduction to Mixed Method Research*. Sage.
- Dertli, O. (2018). Almanya’da yaşayan Türk göçmenlerin çalışma hayatına dair bazı tespitler ve çalışma hayatının Türk göçmenler üzerindeki etkileri. *Diyanet İlmî Dergi*, 54(1), 171-192.
- Doğanay, H. (2014). *Coğrafya Öğretim Yöntemleri*. (6. Baskı). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Doğandor, E., & Yüceşahin, M. M. (2019). Suudi Arabistan’da işçi göçlerinin demografik yapıya etkileri ve iş gücü yapısında radikal değişimler. B. Gönençgil, T. A. Ertek, I. Akova ve E. Elbaşı (Ed.). *1st Istanbul International Geography Congress Proceedings Book* içinde (s. 337-345). University Press. <https://doi.org/10.26650/PB/PS12.2019.002.034>
- Erder, S. (1986). *Refah Toplumunda “Getto” ve Türkler*. Teknografik Matbaacılık.
- Gay, L. R, Mills, G. E., & Airasian, P. (2012). *Educational Research: Competencies for Analysis and Applications*. (11. Baskı) Pearson Education.
- Gray, W. S., & Liguori, S. C. (2003). *Hotel and Motel Management and Operations*, Fourth Edition. Prentice-Hall.
- Gül, A. (2012, January). Orta Doğu Ülkelerinde Türk İşgücü ve Bu Ülkelerin İşgücü Açığı. In *Journal of Social Policy Conferences* (No. 37-38, pp. 103-109).
- Jackson, P., and J. Penrose. 1994. *Constructions of Race, Place, and Nation*. Minneapolis: University of Minnesota Press. *Euro Turks: From Guest Workers to European Citizenship Eastern Geographical Review* 19, 165
- Kaya, A. 2005a. Citizenship and the hyphenated Germans: German-Turks. In *Citizenship and Identity in a Globalizing World: European Questions and Turkish Experiences*, eds. F. Keyman and A. İçduygu. London: Routledge. ———. 2005b. Recoding

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Europeaness: A comparative study of German-Turks and FrenchTurks. *HAGAR Studies in Culture, Polity and Identities* 6 (1):87-117.

Kaya, İ. (2011). Avrupalı Türkler: misafir işçilikten avrupa vatandaşlığına. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 13 (19):149-166.

Kaya, I. (2004). Turkish American Immigration History and Identity Formations. *the Journal of Muslim Minority Affairs* 24 (2):295-208.

———. 2005c. Identity and Space: The Case of Turkish Americans. *Geographical Review* 95 (3):425-440.

Kirisci, K. (2007). Turkey: A Transformation from Emigration to Immigration. Migration Information Center 2003 [cited November 23 2007]. Available from <http://www.migrationinformation.org/Profiles/display.cfm?ID=176>.

Kodali, R., & Routroy, S. (2006). Decision framework for selection of facilities location in competitive supply chain. *Journal of Advanced Manufacturing Systems*, 5(1), 89-110.

Korkut, D. S., Doğan, A. M., & Bekar, İ. (2010). Kuruluş yeri seçimini etkileyen faktörlerin Düzce ili açısından değerlendirilmesi. *Düzce Üniversitesi Ormanlık Dergisi*, 6(1), 32-39.

Kuckartz, U., & Rädiker, S. (2019). *Analyzing Qualitative Data with MAXQDA: Text, Audio, and Video*. Springer.

Lucassen, J., and L. Lucassen. (1997). Migration, migration history, history: old paradigms and new perspectives, *International and comparative social history*, 4. Bern; New York: Peter Lang. Lucassen, L. 2005. The immigrant threat: the integration of old and new migrants in western Europe since 1850, *Studies of world migrations*. Urbana: University of Illinois Press.

Lucassen, L., D. Feldman, and J. Oltmer. 2006. Paths of integration: migrants in Western Europe (1880-2004), IMISCOE research. Amsterdam: Amsterdam University Press. Manco, U. 2007. Turks in Europe: From A Garbled Image to The Complexity of Migrant Social Reality 2007 [cited 23 November 2007]. Available from <http://www.flwi.ugent.be/cie/umanco/umanco5.htm>.

Morse, J. M. (2016). *Mixed Method Design: Principles and Procedures*. Routledge.

Oezcan, V. 2007. Fewer Ethnic Germans Immigrating to Ancestral Homeland. Migration Information Center 2004 [cited November 23 2007]. Available from <http://www.migrationinformation.org/Feature/display.cfm?id=201>.

Oral, B., & Çetinkaya, F. (2017). Sosyolojik bir olgu olarak göç, tanımı, nedenleri ve göç kuramları. *Türkiye Klinikleri*, 3(1), 1-8.

- Özözen-Kahraman, S. (2012). Türkiye'den Ortadoğu-Kuzey Afrika ülkelerine (ODKA) işgücü göçünün kuramsal ve mekânsal değerlendirmesi. *International Journal of Human Sciences [Online]*. (9)2, 1158-1178.
- Palinkas, L.A., Horwitz, S.M., Green, C.A., Wisdom, J.P., Duan, N., & Hoagwood, K. (2015). Purposeful sampling for qualitative data collection and analysis in mixed method implementation research. *Administration and Policy in Mental Health and Mental Health Services Research*, 42(5), 533-544.
- Pécoud, A. 2003. Self-Employment and Immigrants' Incorporation: *The Case of Turks in Germany*. *Immigrants & Minorities* 22 (2):247 - 261.
- Razum, O., N. Sahin-Hodoglugil, and K. Polit. (2005). Health, Wealth or Family Ties? Why Turkish Work Migrants Return from Germany. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 31 (4):719 - 739.
- Silverman, D. (2016). *Qualitative Research*. Sage.
- Söhn, J., and V. Özcan. 2006. The Educational Attainment of Turkish Migrants in Germany. *Turkish Studies* 7 (1):101-124.
- Strüder, I. 2003. Self-employed Turkish-speaking women in London: Opportunities and constraints within and beyond the ethnic economy. *The International Journal of Entrepreneurship and Innovation* 4 (2):185-195.
- Sunata, U., Çelik, E. N., & Yıldız, M. N. (2017). İstanbul'daki orta sınıf Suriyeli sığınmacıların göç deneyimleri. *Journal of International Social Research*, 10(53).
- T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (2016). Suudi Arabistan Krallığı. <https://www.csgeb.gov.tr/digm/contents/dis-temsilciliklerimiz/yabanci-ulke-bilgileri/suudi-arabistan/>
- Toppelberg, C. O., & Collins, B. A. (2010). Language, culture, and adaptation in immigrant children. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics*, 19(4), 697-717.
- Tosun, K. E. & Fırat, Z. (2012). Kentsel mekândaki değişimler ve kişilerin konut tercihleri: Bursa örneği. *Business and Economics Research Journal*, 3(1), 173-195.
- Tümertekin, E. & Özgüç, N. (2011). *Beşeri Coğrafya. İnsan. Kültür. Mekân*. (12. Baskı). Çantay Kitabevi.
- Türk Dil Kurumu (t.y.). *Şehir, -hri*. Alış tarihi 24 Eylül 2021, gönderen <https://sozluk.gov.tr/>
- Ünal, K., Taşkaya, S. M., & Ersoy, G. (2018). Suriyeli göçmenlerin yabancı dil olarak Türkçe öğrenirken karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(2), 134-149.
- Yang, J., & Lee, H. (1997). An AHP decision model for facility location selection. *Facilities*, 15(9-10), 241-254.
- Yılmaz, A. (2014). Uluslararası göç: çeşitleri, nedenleri ve etkileri. *Electronic Turkish Studies*, 9(2).

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresel İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

TÜRKİYE'DE YOKSULLUĞUN MEKÂNSAL DAĞILIŞI

Dr. Öğr. Üyesi Yusuf Kızıllan*

Özet

Yoksulluk, küreselleşme ile birlikte dünya için önemli bir problem haline gelmiştir. Özellikle 20. yy'ın son yarısı ve 21. yy.'ın ilk çeyreği boyunca Birleşmiş Milletler, Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), Dünya Bankası ve bu organizasyonlara taraf olan ülkeler, sürdürülebilir toplum ve çevre ilişkisi ön planda tutarak, yoksullukla mücadele ile ilgili önlemler almaya ve politikalar geliştirmeye çalışmışlardır. Bu çalışmada, Türkiye'de coğrafi koşullar altında zaman ilişkisi kurularak değişen yoksulluğu etkileyen etmenler ve yoksullukla mücadele kapsamında alınan önlemler NUTS-2 (Düzyey-2) bölgelerine göre araştırılmıştır. Bu doğrultuda Türkiye'de 2014-2021 yılları arasında TÜİK tarafından yayımlanan "Eşdeğer hane halkı kullanılabilir fert gelirinin yoksul sayıları ve yoksulluk oranları" istatistiklerinin bölgelere göre mekânsal dağılımı Coğrafi Bilgi Sistemleri kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Türkiye'deki istatistiki bölgelere göre ortaya çıkan yoksulluk oranları arasındaki farklar belirlenerek gelir düzeyinde denge kurulması ve makro-mikro düzeydeki planlamalarda coğrafi özelliklerin dikkate alınması gerekliliği vurgulanmıştır. Bu kapsamda Türkiye'de yoksullukla mücadele için sürdürülebilir kalkınma yaklaşımlarına yönelik öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik Coğrafya, Yoksulluk, Mekânsal Analiz

SPATIAL DISTRIBUTION OF POVERTY IN TÜRKİYE

Abstract

Poverty has become a major issue for the world as a result of globalization. Specifically, during the last half of the twentieth century and the first quarter of the twenty-first century, the United Nations, the Organization for Economic Cooperation and Development (OECD), the World Bank, and the countries that are parties to it have tried to take measures and to develop policies to fight poverty by keeping the sustainable society and environment relationship at the forefront. In this study, the factors influencing poverty and the measures taken to combat poverty by establishing a time relationship under geographical conditions in Türkiye were investigated using NUTS-2 (Level-2) regions. In this regard, Geographic Information Systems were used to map the spatial distribution of TUIK statistics

* Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü. Yakutiye/Erzurum. e-posta: yusuf.kizillan@atauni.edu.tr. ORCID ID: 0000-0001-9815-8129

on "poor numbers and poverty rates of equivalent household disposable income" published in Turkey between 2014 and 2021. It was emphasized that the differences in poverty rates in Türkiye according to statistical regions should be determined, as well as the need to establish a balance at the income level and take geographical features into account in macro-micro level planning. In this context, approaches to sustainable development are suggested to fight poverty in Türkiye.

Keywords: Economic Geography, Poverty, Spatial Analysis

Giriş

Yoksulluk, insanlığın ortaya çıktığı tarihten günümüze kadar varlığını sürdürmektedir. Küreselleşme ile birlikte özellikle gelişmiş ve gelişmekte olan toplumlarda daha görünür hale gelen yoksulluk, ulusal ekonomilerdeki büyümenin yavaşlamasıyla birlikte yeniden gündeme gelmiştir (Oktik, 2008: 21). Yoksulluk tanım itibariyle basit bir kalıba sığdırılsa da aslında göreceli olarak değişen niteliklere sahiptir. Birleşmiş Milletlerin (2020) yapmış olduğu açıklamaya göre yoksullukla mücadele için; geçim kaynaklarının sağlanması, üretim ve yoksunluğu çekilen olgunun ortadan kaldırılması amaçlı daha fazla çabanın gerekliliği vurgulanmaktadır. Buna bağlı olan yoksulluk süreçleri içinde, açlık ve yetersiz beslenme, eğitim ve temel hizmetlere erişim, sosyal eşitlik ve karar alma süreçlerinde katılım eksiklikleri yer almaktadır (Leal Filho vd., 2021). Dünya bankasına göre ise yoksulluk, yalnızca gelir ve tüketim eksikliği değil aynı zamanda eğitimden yoksun kalma, sağlık koşullarındaki yetersizlik, beslenme sorunları, temel hizmetlere erişim eksikliği gibi ölçütlere göre çok boyutlu ve değişkendir (Dünya Bankası, 2018). “*Genel olarak yoksulluk, yeterli kaynak ve gelir sahibi olamama süreci, insan yaşamının onurlu bir şekilde sürdürülmesi için gerekli olan gıda, su, giyecek, barınma alanları, sağlık hizmetlerinden faydalanamama, yetersiz eğitim ve güvenlik gibi gereksinimlerden yoksun olma durumu olarak da tanımlanmaktadır*” (Oktik,2008: 24).

Yoksullukla mücadele temel anlamda kalkınma süreciyle ilişkili olup, sanayileşme ve şehirleşmenin etkisinden öte bir anlam içermektedir. Birleşmiş milletler, uluslararası ve ulusal kurumlarca yapılan araştırmalarda yoksulluk ve refah kavramlarının kıyaslanması birçok güçlükle karşı karşıyadır. Geçmişten günümüze insani gelişme indeksleri ve kişi başına düşen milli gelir ortalamaları toplumlarda tatmin edici yaşam standartlarına kıyasla genel toplum içindeki görünüşü temsil etmeyebilir. Bu görüşe ek olarak az gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerde bile yoksulluğun tanımı coğrafi olarak bir alandan diğerine, toplumun bir kesiminden farklı bir kesimine göre de değişmektedir. Birleşmiş Milletler, ülkelere göre yoksulluk sınıflandırmasında sadece ülkelerin derin bir yoksulluk içinde değil, aynı zamanda kurumsal ve ekonomik anlamda çok zayıf olan, çoğu zamanda ise coğrafi faktörlerin engelleriyle de karşı karşıya olan bir ülke gurubunun varlığını da kabul etmektedir (Tümertekin ve Özgüç, 2020 40-51).

Dünya’da yoksulluğun son bulması ve yoksullukla mücadele kapsamındaki girişimler 20. yüzyılın ikinci yarısı ve 21. yüzyılın ilk çeyreğine denk gelmektedir. Özellikle küreselleşen dünyada insanların yer değiştirme ve yeni ekonomik norm arayışları Birleşmiş Milletler, ulusal ve uluslararası kuruluşların dikkatini çekmiştir. Bu kapsamda 1972 yılında

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresel İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Birleşmiş Milletler tarafından Stockholm Konferansı gerçekleştirilerek insan ve çevre arasındaki ilişki vurgulanmıştır. Bu toplantıda Coğrafya biliminin temelini oluşturan çevrenin ortaya çıkardığı süreçlerin insan yaşamına doğrudan ya da dolaylı olarak etkisi olduğu ve toplumlarca dikkat edilmesi gereken 26 ilke belirlenmiştir (Birleşmiş Milletler, 1972). 1987 yılında ise Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu “*Ortak Geleceğimiz*” adlı bir rapor yayımlayarak yoksulluğu temelde, küresel çevre sorunlarındaki ana kaynaklardan biri olarak belirlenmiştir. Bu görüşe ek olarak özellikle geliştirilecek politikalar kapsamında, dünyadaki yoksulluğun ve uluslararası eşitsizliğin altındaki temel problemlerin çözümü için daha geniş bir mücadele ve planlama gerekliliği vurgulanmıştır (Birleşmiş Milletler, 1987).

1992 yılında Birleşmiş Milletler (Çevre ve Kalkınma Konferansı-United Nations Conference on Environment and Development) Rio şehrinde dünyadaki sorunlara yönelik çözüm arayışları için toplanmıştır. Toplantı sonucunda Gündem 21 (Agenda 21) raporu kapsamında, 40 başlık altında günümüz ve gelecekteki sürdürülebilirlik endişelerine dikkat çeken, ulusal ve uluslararası planlamalar için çözüm önerileri sunulmuştur. Yoksullukla mücadele ise bu toplantının sonuç raporu olan Gündem 21 içinde 3. madde kapsamında değerlendirilmeye alınmıştır (Birleşmiş Milletler, 1992). Bu toplantıyı takiben 2015 yılında gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi sonucunda uluslararası toplumlarca kabul gören 17 sürdürülebilir kalkınma hedefi ve 169 amaç belirlenmiştir. Bu hedeflerinden 1.si ise araştırma konusunu oluşturan yoksullukla mücadele edilmesi ve tüm alanlarda yoksulluğun sona erdirilmesi hedefidir. 189 ülkenin taraf olduğu bu hedefler kapsamında 2030 yılına kadar belirli politikaların ve uygulamaların üretilmesi hedeflenmiştir (Birleşmiş Milletler, 2015).

Teorik Arkaplan

Temel olarak yoksulluğun nedenleri ve türleri, araştırma konularının niteliğine göre değişiklik göstermektedir. Temel olarak yoksulluk tanımlanırken mutlak yoksulluk ve göreceli yoksulluk olarak tasnif edilen yaklaşımlarından faydalanılır. Mutlak yoksulluk toplumdaki genel kazanç ortalamasına göre belli olan bir sınır altında gelir ve harcamaya sahip olan hanehalkı olarak tanımlanmaktadır. Göreceli yoksulluk ise toplumun belirli bir kesimine ve grubuna göre alım, gelir ve harcama gücü daha az olan fiziksel varlığını sürdürebilme kapsamında gıda, giyim vb. hizmetlerinden yoksul olanlar olarak tanımlanmaktadır (Srinivasan, 1977; Erdoğan, 2002). Ancak yoksulluk türleri sosyal, ekonomik ve kültürel kapsamda mutlak ve göreceli tiplerinin yanı sıra insani, eğitim, sağlık, gıda, kentsel, kırsal, çocuk, işgücü vb. çok boyutlu yoksulluk türleri de bulunmaktadır (Alkire ve Santos, 2014).

Uluslararası ve ulusal literatürde yoksullukla mücadele konusyla ilgili çeşitli bilimlerce çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalar temel olarak ulusal ve uluslararası

yoksulluğun sona erdirilmesi veya yoksulluğun azaltılması amaçlı çeşitli çözüm önerileri sunmaktadır.

Çevre ve insan ilişkisi kapsamında Miller vd. (2022) tarafından yoksulluğun mekânsal olarak değerlendirildiği, biyocoğrafyanın, özellikle ormanlar ve ağaçların yoksullukla mücadele kapsamında geliştirilecek politikalara yardımda bulunacağı görüşüne yönelik bulguları sentezlemişlerdir. Kızıler (2017) tarafından Türkiye’de yoksullukla mücadelede sosyal transfer harcamaları ve buna yönelik bireylere kişisel gelişim ve mesleki kazanım önerilerinin yer aldığı araştırma örneklerine yer verilmiştir. Scheyvens ve Hughes (2019) Turizm’in yoksullukla mücadele kapsamındaki süreçlere yardımcı bir rol üstelenebileceği ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine yönelik korumacı yaklaşımlar ile alternatifler sunması üzerine sürdürülebilir kalkınma hedeflerinden yoksulluğa son ve Gündem 2030’da yer alan yoksullukla mücadele şekilleri için önerilerde bulunmuşlardır. Hirschl vd. (2018) tarafından farklı ülkelerdeki deneklerle yapmış oldukları incelemeler ile yoksullukla mücadele kapsamında yapılan mücadelenin ne şekilde ilerlediğini gözlemlemişlerdir. Türk ve Ünlü (2016) 2000 yılı sonrası Türkiye’de yoksullukla mücadele kapsamında verilen destek altyapılarına ilişkin geliştirilebilecek altyapı sorunlarına çözüm arayışları sunmuşlardır.

Yoksullukla mücadele kapsamından değerlendirilen çalışmaların istatistiki boyutlarda geçmişten günümüze elde edilen veriler, genel olarak politikalara ve yapılan sosyal yardım göstergelerine ilişkin yapılan değerlendirmelere yöneliktir. Bu kapsamda Kalkınma Bakanlığı (2018), Devlet Planlama Teşkilatı (2001), Yaşar ve Taşar (2019), Kaya (2009), Kayataş (2009), Şener (2010), Gürses (2007), Aktan ve Vural (2002), Uzun (2003), Batmaz (2016), Yılmaz (2021), Gündüz (2006), Kılıç ve Çetinkaya (2012), Orçan (2007) ve Kümbül (2011) tarafından gerçekleştirilen araştırmalar Türkiye’de yoksullukla mücadelenin durumunu ve güncel olarak üretilebilecek çözüm önerileri sunmaktadır.

Bazı yazarlar ise sürdürülebilir kalkınma hedeflerine yönelik eleştirisel bir bakış açısı ile yoksulluk çalışmalarını sürdürmektedir. Shawki (2018) sürdürülebilir kalkınma hedefleri, yoksulluğu sona erdirmek için küresel bir sorumluluğun kurumsallaşmasını derinleştiriyor mu? sorusu ile yoksulluğun temel olarak 17 sürdürülebilir kalkınma hedefinin kritiğini gerçekleştirdiği çalışmaya Sengupta (2018), Ramanujam ve Richardson (2018), Winkler (2018), Oestreich (2018), Chong (2018), Ivanovic, Cooper ve Nguyen (2018) tarafından yoksulluk, küresel iklim değişikliği, insan hakları ve ulusal-uluslararası eşitsizliğin azaltılmasına yönelik konularla araştırmalarda bulunmuşlardır.

Tümertekin ve Özgüç (2020) tarafından ekonomik coğrafya kapsamında yoksullukla ilgili kavramların coğrafya ile ilişkisi, Doğanay (1984) tarafından bölgesel olarak planlamalarda coğrafyanın ekonomikler üzerine etkileri, Bakırcı (2007) kırsal kalkınma politikalarında kalkınma ve ekonominin coğrafi şartlarla açıklanması, Garipağaoğlu (2013) havza planlamalarında coğrafyanın, havzalardaki planlama-kalkınma süreçlerinde coğrafi faktörlerin önemini vurgulayan çalışmalar yapmışlardır. Coğrafi şartlarla ilişkili olarak yoksulluğun nedenleri ve bunların araştırılması kapsamında coğrafyacılar tarafından ekonomik temelli çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalardan en dikkat çekici olanları sosyo-ekonomik sebeplerle yer değişikliğine neden olan göçlerdir. Sönmez (1999), Özgür (1999),

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Mutluer (2003), Gürbüz ve Karabulut (2008), Deniz (2009), Birinci (2017), Ünal (2019) ve Gökburun (2019) göç olaylarının coğrafi koşullarla ilişkisini ve göçün ekonomik nedenlerinin yoksullukla mücadelede etkisini araştırmışlardır.

Çalışmanın teorik arkaplanı kapsamında geçmişte ve günümüzde araştırılmakta olan yoksullukla mücadele süreçlerine en önemli katkıları Dünya İş Birliği ve Ekonomi Örgütü, Birleşmiş Milletler, Dünya Çevre ve Sürdürülebilirlik Programları, Birleşmiş Milletler Çevre Programları gibi kuruluşlar yapmaktadır. Bu kuruluşlar yıllık olarak yayımlamış oldukları göstergeler temel olarak ulusların yoksullukla mücadele kapsamında değişimlerini yansıtan çalışmalara sahiptir. Ancak mekân ve insan arasındaki ilişkilerin temelde coğrafya bilimi ile ilişkili olduğu, yoksullukla mücadele kapsamında yapılan değerlendirmeler kapsamında yapılacak altyapı ve mücadele girişimleri için alanlardaki coğrafi şartlarla bağlı planlama yapılması gerekliliği bu çalışmada vurgulanmaktadır.

Materyal Yöntem

Türkiye’de yoksulluğun mekânsal olarak değerlendirilmesi kapsamında TÜİK verilerinden elde edilen “Eşdeğer hane halkı kullanılabilir fert gelirinin yoksul sayıları ve yoksulluk oranları” istatistiklerinin bölgelere göre mekânsal dağılımı Coğrafi Bilgi Sistemleri arasında yer alan ArcGIS 10.4.1 programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. 2014-2021 yıllarına ait 26 İstatistiki bölge verileri Enterpolasyon yöntemi kullanılarak haritalandırılmıştır. TÜİK Türkiye Düzey 2 istatistiki bölgeleri yoksulluk oranlarına ek olarak uluslararası yoksulluk durumunun tespiti amaçlı Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası ve Dünya Ekonomik İş Birliği Örgütü verileri kullanılmıştır. Araştırma konusunu oluşturan yoksullukla ilgili çeşitli bilimlerce gerçekleştirilen çalışmalar analiz edilerek elde edilen bulgular karşılaştırılmıştır. Nicel ve nitel araştırma verilerinden oluşan çalışmada karma desen yöntem kullanılmıştır. Yoksulluk oranlarının yanı sıra 2014-2021 yılları arasında bölgelere göre istihdam oranları, işgücü sayıları, nüfus miktarları, yoksul sayıları ve göç miktarları arasındaki ilişki üzerinde durulmuştur.

Sınırlılıklar

OECD, Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler ve günümüzde TÜİK tarafından ölçülmekte olan yoksulluk sınırı haricinde, gerek bölgesel ve ulusal gerekse uluslararası toplumlarda yoksulluğa etki eden sağlık, eğitim, yaşam standartları, mahrumiyet oranları gibi çok boyutlu yoksulluk indeksi verileriyle değerlendirmeler gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda OECD ülkeleri tarafından 2018 yılı ve sonrasında çok boyutlu yoksulluk verilerinin açıklanmaması, bölgeler arasındaki yoksulluk bulguları ve yoksulluk oranlarındaki bölgesel farklılıklara yönelik yorumlamaları kısıtlamıştır.

Bulgular

Ulusal, uluslararası kuruluşlar ve toplumlar tarafından çözüme ulaştırılmak istenen çabalara rağmen yoksulluk günümüzde dünyanın en büyük sorunlarından biri olarak görülmektedir. Günümüzde dünya nüfusunun %10'u günde 1,90 ABD doları gelire sahiptir. Bu gelir uluslararası yoksulluk sınırının altında kalmaktadır (Birleşmiş Milletler, 2020). Türkiye'de ise 2019 yılı itibariyle günlük kazanç miktarı 1.90 \$ olan 300 bin kişi, günlük kazanç miktarı 3.20 \$ olan 1,8 milyon kişi ve günlük kazanç miktarı 5.50 \$ olan 8,5 milyon kişi bulunmaktadır (Tablo 1). OECD ve Dünya bankası tarafından yayımlanan veriler 2020-2021 yılı verilerini kapsamamaktadır. TÜİK verilerine göre 6/2022 yılında Türkiye'de mevsimsellikten arındırılmış iş gücü 34,4 milyon kişi olup aynı yılın Mayıs ayı verilerine göre günlük ücretli çalışan kişi sayısı 14,3 milyon olarak tespit edilmiştir.

Tablo 1. Türkiye'de Günlük Kazanç Miktarları (2002-2019).

Yıl	Günlük Kazanç \$ 1.90 (milyon kişi)	Günlük Kazanç \$ 3.20 (milyon kişi)	Günlük Kazanç \$ 3.10 (milyon kişi)	Günlük Kazanç \$ 5.50 (milyon kişi)
2002	1,4	7,8	6,5	21,9
2003	2,6	9,6	8,7	24,5
2004	1,4	6,5	6,1	18,1
2005	1,6	6,4	6,3	16,7
2006	1,2	5,4	5,3	15
2007	0,9	4,4	4,4	13,3
2008	0,4	3,8	3,8	11,1
2009
2010
2011
2012	0,1	2,4	2,3	9,2
2013	0,2	2	2,0	8,2
2014	0,2	1,6	..	7,7
2015	0,2	1,9	..	8,4
2016	0,2	1,3	..	7,6
2017	0,1	1,2	..	7
2018	..	1,1	..	7
2019	0,3	1,8	..	8,5

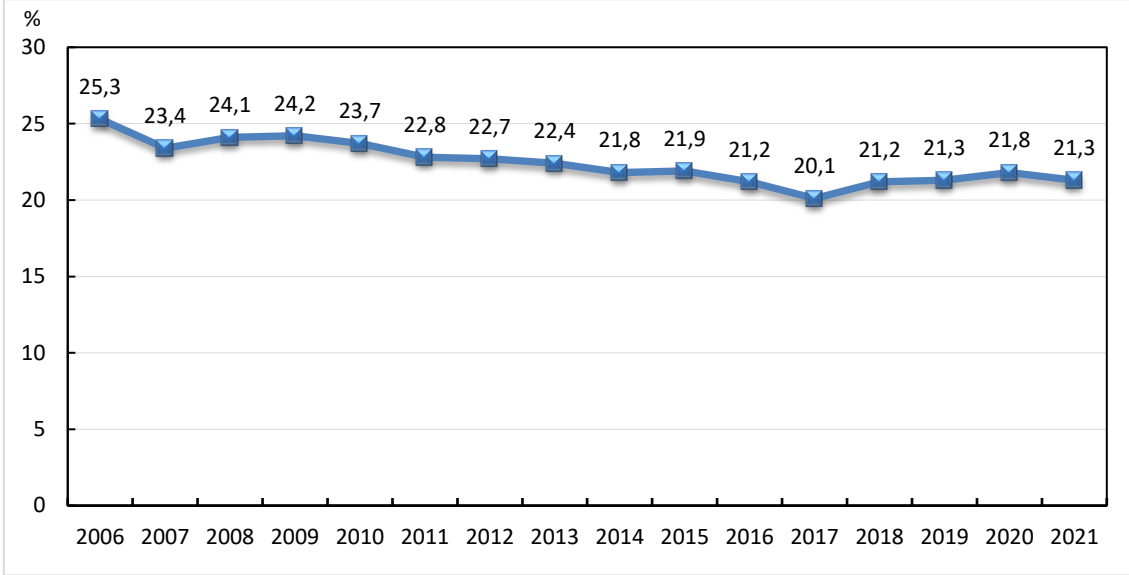
Kaynak. OECD ve WORLD BANK verilerinden faydalanılmıştır. (Erişim Tarihi: 25.07.2022)

Türkiye'de yoksulluk oranı verilerine göre, 2006-2021 yılları arasında genel olarak bir düşüş gözlemlenmektedir. 2006 yılında Türkiye'de yoksulluk oranı % 25,3 olarak gerçekleşmişken, 2021 yılında ise bu oran % 21,3 olarak ölçülmüştür (Tablo 2; Grafik 1).

Tablo 2. Türkiye'de Yoksulluk Oranı (2006-2021).

Yıl	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Yoksulluk Oranı (%60 Risk)	25,3	23,4	24,1	24,2	23,7	22,8	22,7	22,4	21,8	21,9	21,2	20,1	21,2	21,3	21,8	21,3

Kaynak. TÜİK verilerinden faydalanılmıştır (Son Erişim Tarihi: 10.08.2022).

Grafik 1. Türkiye’de Yoksulluk Oranlarının Yıllara Göre Görünümü (2002-2019).

Yirminci yüzyılın ikinci yarısında küreselleşme ve teknolojik gelişmelerle birlikte ulusal ve uluslararası alanlarda yaşanan göçler yeni boyutlar kazanmıştır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, şehirleşme ve ekonomik yapıdaki değişim, iş gücü talebi, eğitim vb. konulardaki yönelimler iktisadi ve sosyal açıdan yeni bir sürecin başlamasına neden olmuştur (Ünal, 2008). Yoksulluğun mutlak ve göreceli olarak birden fazla nedeni bulunmaktadır. Bu nedenler arasında özellikle mutlak olarak ölçülebilen gelir dağılımdaki eşitsizlik, enflasyon, göç ve iş gücü bir bölgenin veya alanın yoksulluk oranına doğrudan etki etmektedir. Yoksulluğun mekânsal olarak değerlendirilmesi istatistiki bölgelerdeki iklim, bitki örtüsü, jeomorfolojik özellikler, nüfus miktarları, eğitim olanakları, göç vb. özelliklere bağlı olarak değişmektedir. Bu durum demografik olarak yıldan yıla değişen niteliklere sahip olup, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel sonuçları olan bir toplumsal süreç haline gelmiştir. Bunlara ek olarak ekonomik olarak büyüme ve kalkınma ilişkisinin sosyo-ekonomik yönden kaçınılması gerek büyüme türleri (işsiz, acımasız, sessiz, köksüz ve geleceksiz büyüme; Aktaran: Tümertekin ve Özgüç, 2020) doğrudan veya dolaylı olarak yoksullukla mücadele süreçlerine etki etmektedir.

Tarihsel olarak kırsal alanlarda daha fazla hissedilen ve kırsal kalkınmanın da en önemli parçalarından biri olan yoksullukla mücadele, günümüzde artık kentsel alanlarda da yoğunlaşmaktadır (Gül ve Şen 2018: 11). 26 istatistiki bölge içinde yoksulluk oranının en fazla görüldüğü yerleşmeler, kentsel gelişime açık nüfus yoğunluğunun fazla olduğu TR10 (İstanbul), TR31 (İzmir), TR21 (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli), TR51 (Ankara) ve TR62 (Adana, Mersin) bölgelerdir. Bu alanlar 2014-2021 yılları arasında ilk sıra içinde yer almaktadır. Örnekleri verilen istatistiki bölgeler haricinde 2014-2021 yılları arasında TRA2 (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan), TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt), TR82 (Kastamonu, Çankırı, Sinop), TRA1 (Erzurum, Erzincan, Bayburt), TR83 (Samsun, Tokat, Çorum,

Amasya), TR71 (Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir) TR61 (Antalya, Isparta, Burdur, TR63 (Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye) ve TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkâri) istatistiki bölgeleri en fazla yoksul oranının olduğu alanlar olarak tespit edilmiştir (Tablo 3). İstatistiki bölgelerin yanı sıra coğrafi bölgeler arasında ise en fazla yoksulluğun olduğu bölge ise Akdeniz bölgesidir (Harita 1; Harita 2; Tablo 3).

2014-2021 yılları aralığında yoksulluk oranlarının en düşük olduğu istatistiki bölgeler arasında "TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis), TR41 (Bursa, Eskişehir, Bilecik), TR90 (Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane) TRB1 (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli) ve TR81 (Zonguldak, Karabük, Bartın) bölgeleri bulunmaktadır (Harita 1; Harita 2; Tablo 3).

Tablo 3. Düzey 2 İstatistiki Bölgelere Göre Yoksulluk Oranları (2014-2021).

Düzey 2 Kodları ve Alt Bölgeler	Yoksulluk Oranları (%60 Medyan Gelire Göre)							
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
TR10 (İstanbul)	17,0	17,8	17,8	18,8	21,0	17,7	19,2	19,6
TR21 (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli)	16,1	17,6	22,6	18,2	20,1	18,8	19,8	19,2
TR22 (Balıkesir, Çanakkale)	19,3	19,2	17,0	18,5	19,4	17,0	20,7	17,3
TR31 (İzmir)	19,8	19,9	19,7	18,4	19,7	19,8	20,3	19,5
TR32 (Aydın, Denizli, Muğla)	17,6	15,9	15,3	14,0	18,1	17,4	17,3	18,1
TR33 (Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak)	13,7	15,6	15,0	11,7	14,7	14,0	18,6	15,2
TR41 (Bursa, Eskişehir, Bilecik)	13,0	16,3	15,3	16,8	17,0	13,5	14,0	13,9
TR42 (Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova)	15,8	16,4	14,7	13,1	17,6	15,5	14,7	13,2
TR51 (Ankara)	18,5	19,4	19,5	17,5	16,5	17,1	19,6	17,4
TR52 (Konya, Karaman)	18,0	16,6	15,7	18,0	17,7	16,8	19,8	16,1
TR61 (Antalya, Isparta, Burdur)	20,7	20,3	20,3	19,7	18,7	18,8	19,8	19,0
TR62 (Adana, Mersin)	21,2	17,4	21,8	19,9	20,4	20,4	19,5	22,4
TR63 (Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye)	17,8	18,8	19,1	18,5	16,9	19,8	14,2	19,1
TR71 (Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir)	14,0	13,1	16,1	17,2	18,9	17,4	19,7	18,0
TR72 (Kayseri, Sivas, Yozgat)	19,0	18,3	19,2	13,4	17,8	17,6	17,4	16,7
TR81 (Zonguldak, Karabük, Bartın)	14,9	12,0	10,5	11,7	11,9	13,9	14,1	12,7
TR82 (Kastamonu, Çankırı, Sinop)	14,6	17,8	16,9	14,7	19,1	19,8	24,0	18,8
TR83 (Samsun, Tokat, Çorum, Amasya)	16,1	17,6	18,4	16,8	18,0	17,6	20,3	18,2
TR90 (Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane)	15,3	16,3	13,9	14,6	13,9	17,4	18,3	15,5
TRA1 (Erzurum, Erzincan, Bayburt)	23,5	19,6	19,1	15,1	17,6	20,0	18,6	18,5
TRA2 (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan)	20,2	23,7	17,7	17,5	16,8	16,8	21,3	21,6
TRB1 (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli)	19,0	17,9	18,7	16,5	13,4	15,5	15,5	10,4
TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkâri)	17,8	10,3	18,5	13,9	17,5	15,4	18,8	17,6
TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis)	13,5	13,9	13,8	12,1	13,6	12,3	14,0	12,9
TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır)	17,3	22,1	18,0	14,8	17,9	16,8	12,5	17,1
TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt)	13,4	16,3	16,9	14,3	13,2	15,4	17,1	19,3
Türkiye Yoksulluk Sınırı Ortalaması	6664	7495	8539	9532	10670	12952	14873	16841

Kaynak. TÜİK verilerinden faydalanılmıştır (Son Erişim Tarihi: 10.08.2022).

2014 yılındaki yoksulluğun mekânsal dağılımına yönelik veriler incelendiğinde TRA1 (Erzurum, Erzincan, Bayburt) % 23,5, TR62 (Adana, Mersin) 21,2; TR61 (Antalya, Isparta, Burdur) 20,7, TRA2 (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan), 20,2 ve TR31 (İzmir) 19,8 oranla ilk beş sırayı almıştır (Harita 1; Harita 2; Tablo 3).

TRA1 (Erzurum, Erzincan, Bayburt) istatistiki bölgesi diğer bölgeler arasında %23,5 oranla 1. sırada yer almaktadır. Bölgedeki 2014 yılı işgücü verileri incelendiğinde ise

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

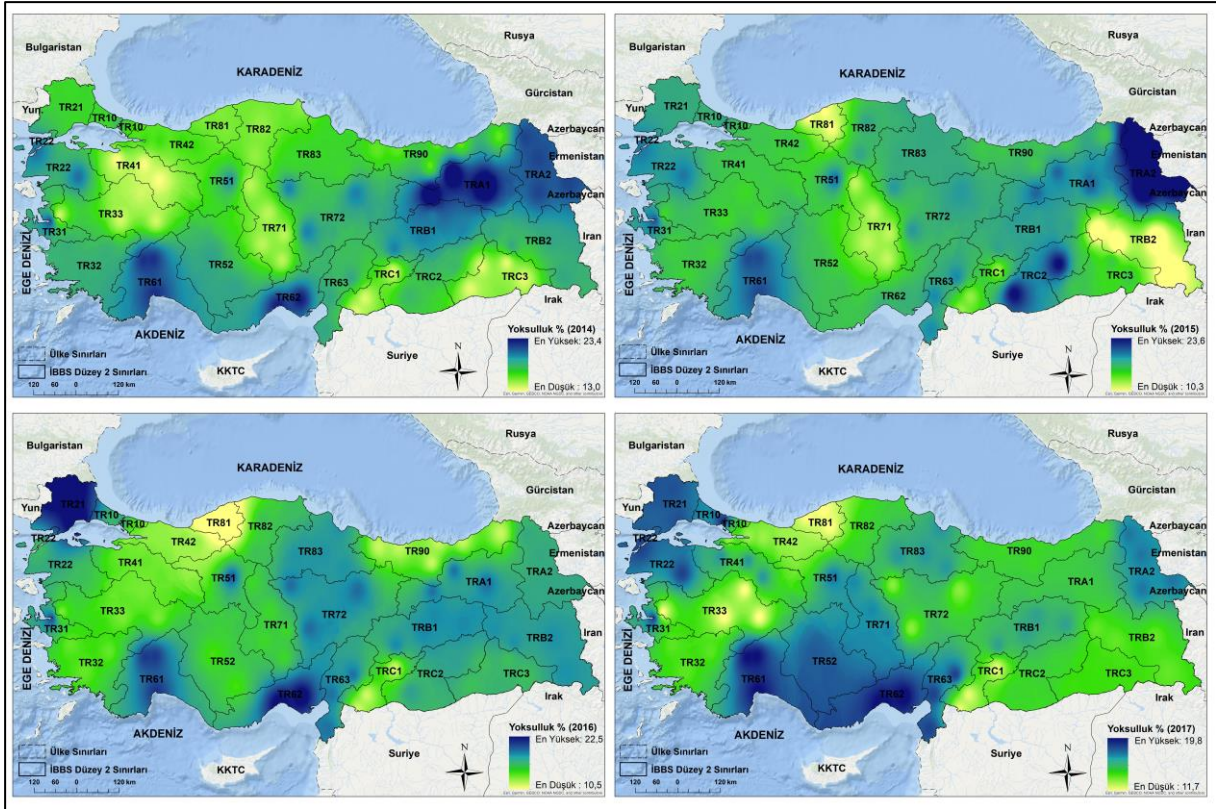

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

işgücünün 372 bin kişi sayısı ile diğer bölgeler göre daha düşük olduğu tespit edilmiş ve bu kapsamda yoksulluk oranlarındaki yüksekliğin işgücündeki katılım oranının az olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Nitekim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından yapılmış olan illerin *Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması* (SEGE) araştırmasına göre Erzurum, Erzincan ve Bayburt illeri 4-5. kademe kalkınma illeri arasında yer almaktadır. 2014 yılında TRA1 (Erzurum, Erzincan, Bayburt) bölgesinde işsizlik oranı ise %7,4'tür. İlk beş sıradaki diğer iller incelendiğinde (İzmir, Adana, Mersin) ülkemizde 2014 yılında en fazla göç alan iller arasında yer alan yerleşmeler bulunmaktadır. Ayrıca bu alanlar özellikle iş imkânlarının çeşitlendiği, sosyo-ekonomik ve eğitim olanakları bakımından diğer illere göre daha gelişmiş alanları yansıtmaktadırlar.

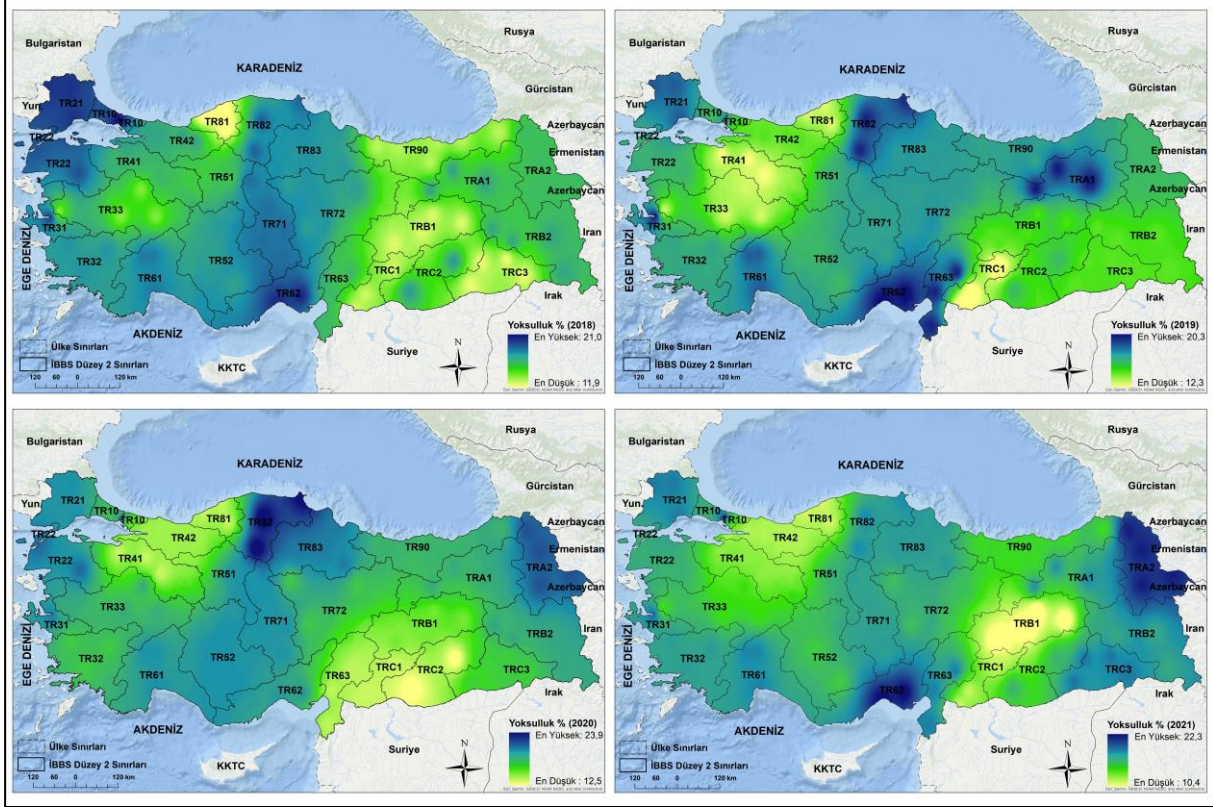
2014 yılı istatistiki bölgeler verilerine göre yoksulluk oranlarının en az olduğu bölgeler TR71 (Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir), TR33 (Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak); TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis); TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt); ve TR41 (Bursa, Eskişehir, Bilecik) istatistiki bölgeleridir. Aynı yıl verileri incelendiğinde istatistiki bölgeler arasında %13,0'la en az yoksulluk oranına sahip olan iller Bursa, Eskişehir ve Bilecik (TR41) tir. TR41 istatistik bölgesindeki yoksulluk oranlarındaki düşüklük mutlak yoksulluk kapsamında çalışan kişi sayısı ve göç verileriyle ilişkilidir. TR41 istatistiki bölgesinde 2014 yılında çalışan kişi sayısı TÜİK verilerine göre 1.421 milyon olarak gerçekleşmiş olup, işsizlik oranı ise %6,2'dir (Harita 1; Harita 2; Tablo 3).

Harita 1. Türkiye’de Yoksulluk Oranlarının İBBS-2 Düzeyindeki Mekânsal Dağılımı (2014-2017).

2021 yılında Türkiye’de yoksulluğun yoğunlaştığı istatistiki bölgeler TR62 (Adana, Mersin % 22,4), TRA2 (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan % 21,6), TR10 (İstanbul % 19,6), TR31 (İzmir % 19,5) ve TRC3 Mardin, Batman, Şırnak, Siirt (19,3) illeridir (Harita 1; Harita 2; Tablo 3).

2021 yılı yoksulluk oranıyla 1. sırada yer alan TR62 istatistiki bölgesindeki Adana ve Mersin illerinde 15 yaş üstü işsizlik oranı %13,2 olarak gerçekleşmiş olup yoksulluk oranı %22,4’tür. 2021 yılında yoksulluk oranında ilk beş sırayı paylaşan istatistiki bölgeler arasında en fazla dikkati çeken alan ise Mardin, Batman, Şırnak, Siirt illeridir. 2014-2021 yılları arasındaki işsizlik oranları TRC3 (Mardin vd.) bölgesinde 2019 yılı için %30, 2020 yılında %33 ve 2021 yılında ise %29,8 olup, yoksulluk oranı 2021 yılında ise %19,3 olarak gerçekleşmiştir. TRC3 istatistiki bölgesinde yer alan illerden işgücü içindeki nüfus oranlarındaki düşüklük ve işsizlik oranındaki yükseklik doğurganlığın yüksek olmasına bağlı olarak çocuk nüfusundaki fazlalıktır (Erdoğan ve Okudum, 2013). Ayrıca alanda yer alan istihdam oranındaki düşüklükte bu durumda etkilidir (Harita 1; Harita 2; Tablo 3).

Harita 2. 2018-2021 Yılları Arasında Türkiye’de Yoksulluk Oranlarının İBBS-2 Düzeyindeki Mekânsal Dağılımı.

2021 yılında Düzey-2 istatistiki verilerine göre en düşük yoksulluk oranlarının görüldüğü alanlar; TR41 (Bursa, Eskişehir, Bilecik) % 13,9; TR42 (Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova) % 13,2; TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis) % 12,9; TR81 (Zonguldak, Karabük, Bartın) % 12,7 ve % 10,4 yoksulluk oranıyla TRB1 (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli) bölgeleridir (Harita 1; Harita 2; Tablo 3).

Özellikle yoksulluğun ortadan kaldırılması ve yoksullukla mücadele edilmesi kapsamında sosyal yardımların payı büyüktür. Özellikle SARS-CoV-2 pandemisinin meydana getirdiği ekonomik değişim, toplumların belirli kesimlerine yönelik yardım türlerinin genişletilmesine yol açmıştır. Türkiye’deki yoksullukla mücadelenin somut örneklerinden en önemlisi sosyal koruma sistemleri için yapılmakta olan kamu harcamalarıdır. Temel olarak bu harcamalar Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü tarafından 40 türde yapılmaktadır. Bu yardımlar aynı yardımlar ve nakdi yardımlar olarak tanımlanmaktadır. Bu yardımlar Hastalık/sağlık bakımı, Engelli/malül, Emekli/yaşlı, Dul/yetim, Aile/çocuk, İşsizlik, Sosyal dışlanma b.y.s olarak çeşitli türlerde gerçekleştirilmektedir. Sosyal koruma harcaması TÜİK verilerine göre 2020 yılında 665 milyar 599 milyon TL olarak gerçekleşmiştir.

Sonuç

Ülkeler, ulusal ve uluslararası toplum kuruluşları tarafından çeşitli alanlarda ve bölgelerde yoksullukla mücadele kapsamında çeşitli uygulamalar geliştirilmiş durumdadır. Ancak bu uygulamalar göreceli olarak bölgelere ve insanların yoksunluğu duyduğu yaşam koşullarına ve ilgi alanlarına göre değişiklik göstermektedir. Temel olarak bu değişiklik, hanelerin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel özelliklerine göre günlük kazanç miktarlarına bağlıdır. Özellikle coğrafi olarak yoğun yoksulluğun bulunduğu alanlarda meydana gelen dışa göç, sanayileşmeden faydalanamayan alanlardaki yapısal değişimler, gelirlerin kutuplaşması, kayıt dışı çalıştırma ve işsizlik, ücretlerdeki yetersizlik, toplumsal değişimler, demografik açıdan aile yapısındaki değişim, sosyal yardım sürekliliği ve nitelikli iş gücü yetiştirilmedeki süreksizlik Avrupa'da olduğu gibi Türkiye'de de işsizliğin artmasına ve yoksulluğun yoğunlaşmasına neden olmuştur (Holsch ve Kraus, 2004; Lodemel ve Tickey, 2000).

Düzyey 2 istatistikî bölgeler kapsamında yapılan dağılımlar temel olarak coğrafi faktörlerle doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkilidir. Türkiye'de coğrafi etkiler düşünülerek geliştirilecek olan yoksullukla mücadele projelerinde bir alandaki yoksul grubun seçilmesini zordur. Ancak yoksullukla mücadele edilmesi kapsamında politika üretkenliğinin artırılması için özellikle yoğun yoksulluk bölgelerinde pilot alanlar seçilmelidir. Pilot alanlardaki yoksulluğun engellenmesi sonucunda ortaya çıkacak uygulama sonuçlarının tespiti ve çözüm getirisinin olup olmayacağı araştırılmalıdır.

Geçmişten günümüze batı bölgelerine yönelik gerçekleşen sanayi ve iş gücü planlamaları özellikle bölgeler arası nüfus miktarındaki değişikliklere, göç ve şehirleşme hareketlerinin hızlanmasına yol açmıştır. Günümüzde iklim ve üretim koşullarının uygulduğu dikkate alınarak özellikle coğrafi bilgi sistemleri ile tasarlanmış olan yatırım sistemleri yaygınlaşarak yoksulluğun önüne geçilmesi amaçlı iş imkânlarının artırıcı politikalar yerel yönetimler ve belediyeler tarafından üstlenilmektedir. Ancak genel olarak yoksulluğu gelir eksikliği için dikkate alan ve sosyal yardımların sürekli olarak gerçekleştirildiği bir alanda yoksullukla mücadele edilmesi yeterli olarak kabul edilmemektedir.

Özellikle pandemi dönemi öncesinde gerçekleşen kırdan kente göç süreçlerinin günümüzde çoğu alanda (özellikle Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova, Bursa, Eskişehir, Bilecik, İzmir ve Ankara gibi illerde) tersine bir eğilime dönüşmüş durumdadır. 2021 yılı TÜİK verilerine göre geçmişe kıyasla büyükşehirlerin büyük bir çoğunluğu göç veren, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde yer alan illerde ise göç alan yerleşmeler bulunmaktadır. Bu temel olarak yoksulluğun metropol ve kentsel alanlardan kırsal alanlara yönelimi anlamına gelmektedir. Özellikle bu alanlarda uygulanacak olan Coğrafi bölgelere ve alanlarla dayalı farklılık içeren mikro düzeyli yoksulluk mücadele pilot projelerinin belirlenmesi belirlenerek bu alanlarda genç nüfusun ekonomik gelir getirici üretim süreçlerine kazandırılması gerekmektedir. Bu alanlarda köy ve kırsal alan bazlı çalışmaların sürekliliği yoksulluğun bütüncül olarak ortadan kaldırılmasına katkıda bulunacaktır.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Türkiye’de mutlak yoksulluğun yanı sıra köy, ilçe, il ve istatistiki bölgeler kapsamında çok boyutlu yoksulluk indekslerinin geliştirilmesi temel olarak bu alanlardaki sosyo-ekonomik yatırım eksikliğinin ortaya çıkarılmasında kolaylık sağlayacaktır. Nitekim bu çalışmada uygulanan analiz yöntemi sadece yoksullukla ilgili değil aynı zamanda sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel anlamda coğrafi verilerin haritalandırılarak ilişki kurulması kapsamında güncelleştirilebilir yönleri sahiptir.

Kaynakça

Aktan, C. C., & Vural, İ. Y. (2002). Yoksullukla mücadeleye yönelik öneriler. *Coşkun Can Aktan (ed.), Yoksullukla Mücadele Stratejileri*, Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayınları.

Alkire, S., & Santos, M. E. (2014). Measuring acute poverty in the developing world: Robustness and scope of the multidimensional poverty index. *World Development*, 59, 251-274.

Bakırcı, M. (2007). *Türkiye’de Kırsal Kalkınma: Kavramlar-Politikalar-Uygulamalar*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Batmaz, N. Y. (2016). Kentsel yoksullukla mücadelede belediyelerin rolü “Keçiören Belediyesi örneği”. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(1), 37-50.

Birinci, S. (2017). Türkiye’de Göç Etkinliği, Nüfus Devinimi ve Nüfus Değişimi (2014-2015). *Türk Coğrafya Dergisi*, (69), 81-88. DOI: 10.17211/tcd.332014

Birleşmiş Milletler (1987) Report of the world commission on environment and development: our common future, Oxford University Press.

Birleşmiş Milletler (1992). Agenda 21 <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf> (Eşirim Tarihi: 12 Haziran 2022).

Birleşmiş Milletler (2015). Transforming Our World: the 2030 Agenda for Sustainable Development. A/RES/70/1. <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf> (Eşirim Tarihi: 12 Haziran 2022).

Birleşmiş Milletler, (2020) Global issues: Ending Poverty, <https://www.un.org/en/global-issues/ending-poverty> (Eşirim Tarihi: 12 Haziran 2022).

Chong, D. (2018). The Sustainable Development Goals and Climate Change. *Social Alternatives*, 37(1), 43-48.

Devlet Planlama Teşkilatı (2001). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara

Doğanay, H. (1984). *Bölge Planlamasının Coğrafi Esasları*. Atatürk Üniv. Fen-Edebiyat Fak. Coğrafya Böl. Ders Notları, No:8, Erzurum.

Erdoğan, G. (2002). Türkiye’de ve dünyada yoksulluk ölçümleri üzerine değerlendirmeler. *Yoksullukla mücadele stratejileri*, 4.

Erdoğan, R., & Okudum, R. (2013). *Türkiye’de İşgücünün Bölgesel Analizi*. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 20(33), 49-62.

Garipağaoğlu, N. (2013). Havza Planlamalarında Coğrafyanın Rolü ve Türkiye’de Havza Planlamacılığı. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16 (2), 303-336. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/ataunisobil/issue/2830/38438>

Gökburun, İ. (2019). Ekonomik Gelişmişliğin Göçler Üzerindeki Etkisi: Denizli Örneği. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 2(3), 564-582.

Gül, H., & Şen, B. (2018). Yoksulluk: Tanım, Olgular ve Yaklaşımlar. Ed. (Şen ve Taşkensen). *Yoksulluk ve Sosyal Hizmet içinde* 11-29, Konya: Eğitim Yayınevi

Gündüz, A. Y. (2006). Türkiye’de Yoksullukla Mücadele Üzerine Bir İnceleme. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(15), 34-55.

Gürbüz, M. Ve Karabulut, M. (2008). Kırsal Göçler ile Sosyo-ekonomik Özellikler Arasındaki ilişkilerin Analizi, *Türk Coğrafya Dergisi*, 50: 37-60.

Gürses, D. (2007). Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Politikaları. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(17), 59-74.

Hirschl, T. A., Mohammed, A., Fagan, A., Houssock, C., & Bergh, L. (2021). International Comparisons in Fighting Poverty: The Poverty Stoplight Program in South Africa, the UK, and the US. *Journal of Poverty*, 1-16.

Holsch, K ve M. Kraus. (2004) “Poverty Alleviation and the Degree of Centralization in European Schemes of Social Assistance” *Journal of European Social Policy*, 14 (2) 144

Ivanovic, A., Cooper, H., & Nguyen, A. M. (2018). Institutionalisation of SDG 16: More a trickle than a cascade?. *Social Alternatives*, 37(1), 49-57.

Kalkınma Bakanlığı (2018). *On Birinci Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara. Yayın No: Kb: 3028- Öik: 810

Kaya, E. (2009). *Yoksullukla Mücadelede Avrupa’nın ve Türkiye’nin Sosyal Yardım Modeli*. Uzmanlık Tezi. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü. Ankara

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Kayataş, G. D. (2009). *Yoksullukla Mücadelede İstihdam Politikalarının Rolü*. Uzmanlık Tezi. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü. Ankara

Kılıç, R., & Çetinkaya, Ş. (2012). Türkiye'de Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardım Stratejileri ve Bir Model Önerisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (34). 93-114

Kızıler, N. (2017). Türkiye'de Yoksullukla Mücadele ve Sosyal Transfer Harcamaları. *Journal of Life Economics*, 4(1), 77-100.

Kümbül, G. B. (2011). Yoksullukla mücadelede sosyal girişimcilik: Ashoka üyelerinden sosyal yenilikçi örnek uygulamalar. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(3), 79-111.

Leal Filho, W., Lovren, V. O., Will, M., Salvia, A. L., & Frankenberger, F. (2021). Poverty: A central barrier to the implementation of the UN Sustainable Development Goals. *Environmental Science & Policy*, 125, 96-104.

Lodemel, L. ve Trickey, H. (2000) "A New Contract for Social Assistance", 'An Offer You Can't Refuse Workfare in International Perspective', Ed. Iva Lodemeland Heather Trickey, Bristol: The Policy Press, 27,28

Miller, D. C., Cheek, J. Z., Mansourian, S., & Wildburger, C. (2022). Forests, trees and the eradication of poverty. *Forest Policy and Economics*, 140, 102753.

Oestreich, J. E. (2018). SDG 10: Reduce inequality in and among countries. *Social Alternatives*, 37(1), 34-41.

Oktik, N. (2008). Yoksulluk olgusuna kavramsal ve kuramsal yaklaşımlar. (ed Oktik) *Türkiye'de yoksulluk çalışmaları içinde*, 21-56. İzmir: Yakın Kitapevi

Orçan, M. (2007). Yoksullukla Mücadelede Kurumsal Sosyal Sorumluluk (KSS) Kampanyaları. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2), 27-37.

Özgür, E. M. (1999), "Türkiye'de İl İçi Göçler Hakkında Düşünceler", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 39 (1-2), ss.159-167.

Ramanujam, N., & Richardson, S. B. (2018). Ending Child Malnutrition Under SDG 2: The moral imperative for global solidarity and local action. *Social Alternatives*, 37(1), 18-24.

Scheyvens, R., & Hughes, E. (2019). Can tourism help to “end poverty in all its forms everywhere”? The challenge of tourism addressing SDG1. *Journal of Sustainable Tourism*.

Sengupta, M. (2018). Transformational change or tenuous wish list?: A critique of SDG 1 ('End poverty in all its forms everywhere'). *Social Alternatives*, 37(1), 12-17.

Shawki, N. (2018). Global Basic Rights, Positive Duties, Extraterritorial Obligations, and Mediating Institutions: Do the Sustainable Development goals deepen the institutionalisation of a global responsibility to end poverty?. *Social Alternatives*, 37(1), 3-11.

Sönmez, M. (2010). Muş İlinde Nüfus Hareketlerinin Nedenleri ve Sonuçları. *Türk Coğrafya Dergisi*, (55), 45-57.

Srinivasan, T. N. , (1977). Poverty: Some Measurement Problems. World Bank Reprint Series, no: 77, Washington, D.C.

Şener, Ü. (2010). Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları. *TEPAV Politika Notu*, 2, 22.

TUİK. Gelir, Yaşam, Tüketim ve Yoksulluk İstatistikleri <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Gelir,-Yasam,-Tuketim-ve-Yoksulluk-107> (Son Erişim Tarihi: 10 Ağustos 2022).

Tümertekin, E, & Özgüç, N. (2020). *Ekonomik Coğrafya: Küreselleşme ve Kalkınma*. İstanbul: Çantay Kitapevi.

Türk, T. & Ünlü, H. (2016). Yoksullukla Mücadele Politikaları: 2000 Sonrası Türkiye Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 7(14), 92-104.

United Nations, 2020. Global issues: Ending Poverty, available at <https://www.un.org/en/global-issues/ending-poverty> (Son Eşirim Tarihi: 1 Temmuz 2022).

Uzun, A. M. (2003). Yoksulluk olgusu ve Dünya Bankası. *CÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(2), 155-174.

Ünal, Ç. (2019). Türkiye'nin I. Düzey Bölgelerinde Göç İstatistiklerinin Değişim Analizi (2007-2017). *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21 (2), 737-758. DOI: 10.26468/trakyasobed.541908

Winkler, I. T. (2018). Glass Half-Full or Glass Half-Empty?: A human rights assessment of the WASH targets in the SDGs. *Social Alternatives*, 37(1), 25-33.

World Bank, 2018. Poverty and Shared Prosperity 2018: Piecing Together the Poverty Puzzle. Washington, DC: World Bank. License: Creative Commons Attribution CC BY 3.0 IGO, available at: <http://www.worldbank.org/en/publication/poverty-and-shared-prosperity> (Eşirim Tarihi: 25 Temmuz 2022).

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Yaşar, S., & Taşar, M. O. (2019). Kavramsal Olarak Yoksulluk ve Türkiye’de Yoksullukla Mücadele Politikalarının Etkileri. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 19(38), 118-144.

Yılmaz, M. (2021) Kovid-19 Pandemisinin Türkiye’deki Kentsel Yoksulluğa Etkileri. *Anasay*, (17), 181-196.

IV. BÖLÜM: ATÖLYE ÇALIŞMALARI

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

COĞRAFYA DERSİ İÇİN ADIM ADIM ETKİLEŞİMLİ BİR E-İÇERİK

Dr. Erkan DÜNDAR*

4. ULUSLARARASI COĞRAFYA EĞİTİMİ KONGRESİ (UCEK-2022)

“Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi”

Karabük Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Coğrafya Bölümü

YER: Karabük Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi / Karabük

Tarih: 7-9 Ekim 2022

<https://ucek2022.karabuk.edu.tr/>

DERS TASARIMI TAM METİN BAŞVURUSU

En basit tanımıyla “ders tasarım atölyeleri” ; öğrencilere kendilerini aktif bir şekilde ifade edebilecekleri, derse ait özel becerileri uygulayarak ve deneyerek kendilerinin geliştirmeye çalıştıkları, buna ilişkin fırsatların ve araçların onlara etkinlikler yoluyla sunulduğu öğrenme ortamlarının oluşturulması şeklinde tarif etmek mümkündür.
Dolayısıyla derste bu amaçla yapıp ettiğiniz her şeyi bir kılavuz olacak şekilde burada metine dökmeniz beklenmektedir.

Atölyenizin Hedef Grubu Öğrenciler	1. Meslek Liseleri ve Çok Programlı Liseler (x)
	2. Anadolu Liseleri (x)
	3. BİLSEM, Sosyal Bilimler ve Fen Liseleri (x)
	4. Ortaokul Sosyal Bilgiler
	5. İlkokul Sosyal Bilgiler ve/veya Hayat Bilgisi
Hazırlayan/lar	(Unvan) Adı-Soyadı: Dr. Erkan DÜNDAR
	Kurum Adı: MEB YYEGM
	E-posta: erkan.dundar@meb.gov.tr
	GSM No: 0 554 390 32 25
	Yazışma Adresi: A.Yahyalar Mah. 993.Cad. 3/7 Y.mahalle/ANKARA
Kazanım adı ve sınıf seviyesi (Lise Coğrafya için 9. ve 10. Sınıflar öncelikli olarak teşvik edilmektedir).	10.1.1. Dünya'nın tektonik oluşumunu açıklar. a) Dünya'nın iç yapısı ile ilgili temel bilgiler verilir. b) Levha tektoniği kuramına yer verilir.
Diğer sınıflarda sınıf önceliği yoktur.	
Yenilenmiş Bloom	

* MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü/ Türkiye

Taksonomisindeki düzeyi		
Etkinliğin Adı (varsa-zorunlu değildir)	Coğrafya Dersi için Adım Adım Etkileşimli Bir E-İçerik Geliştirme: Kıtalar Uygulaması	
Etkinliğin geliştirmeyi amaçladığı beceri (ler) (en az 1 en fazla 3 COĞRAFI BECERİ (İlgili öğretim programında-Hayat Bilgisi-Sosyal Bilgiler-Coğrafya-yer verilmiş olmalı) hedeflenmelidir ve bunlar öğretim programında yer almış olmalıdır)	Harita Becerileri	
YÖNTEM (Etkinlik türü)	Artırılmış Gerçeklik	Proje tabanlı uygulama
	Senaryolaştırma	Deneysel uygulamalar
	Çevrimiçi uygulama	Etkileşimli uygulamalar
	E-öğrenme uygulaması	Sanatsal etkinlikler
	Gözlem	Mobil uygulamalar
	İşbirlikçi grup çalışması	Ölçme ve değerlendirme etkinlikleri
	Oyunlaştırma	CBS uygulaması
	Arazi çalışmaları /Açık alanda bir uygulama (açık alan çevre eğitimi uygulaması vb.)	Diğer yöntemler: 1. 2.
Disiplinler arası bağlantı	Hangi dersin hangi konu ve kazanımıyla bağlantının nasıl kurulacağı belirtilmelidir.	
Kullanılacak materyal listesi	<ul style="list-style-type: none"> En az 2 katılımcıya 1 bilgisayar düşecek sınıf ortamı Articulate Storyline 360 deneme sürümü yazılımı 	
Atölyenizin Süresi	80 dk.	
Katılımcı Sayısı	30	
Etkinliğin Tasarım Süreci	<ul style="list-style-type: none"> ETKİNLİK ÖNCESİ HAZIRLIK Etkinlik öncesinde katılımcılar eğer atölye sırasında kendi kişisel bilgisayarlarını kullanacaklarsa bu bilgisayarlara Articulate Storyline 360 yazılımının deneme sürümünü kurmalıdırlar. Ayrıca atölye öncesinde kendilerine gönderilen uygulamanın bitmiş halini inceleyerek atölye sırasında ne yapacaklarını anlamalıdır. ETKİNLİĞE GİRİŞ (MOTİVASYON) (en fazla 10 dk.) Etkinlik öncesinde oyunlaştırmanın önemine vurgu yapılarak internette yapılan araştırma neticesinde bulunan örnek oyunlar katılımcılara gösterilir. Bu atölye sonrasında katılımcıların da bu örnek oyunları üretebileceği söylenerek katılımcılar motive edilir. Sonrasında atölyede üretilcek örnek etkileşimli e-içeriğin üretileceği Articulate Storyline programı açılarak programın ara 	

yüzü ve genel özellikleri anlatılır.

• ETKİNLİK SÜRECİ

Etkinlik sürecinde atölye lideri örnek uygulamanın adım adım nasıl oluşturulacağını projeksiyon cihazı ya da akıllı tahta bağlı bilgisayarından gösterirken katılımcılar da önlerindeki bilgisayardan aynı adımları takip ederek uygulamayı oluşturacaklardır.

1. Articulate Storyline 360'ı açılır.
2. Ekranın sol üst tarafında New Project'i tıklanarak yeni bir proje dosyası açılır.
3. Storyline'da sahneler (Scene) ve sahnelerin içinde slaytlar bulunmaktadır. Ekranın ortasında Untitled Scene isimli bir sahne ve bu sahnenin içerisinde de Untitled Slide isimli bir slayt bulunmaktadır. Untitled Scene'in üzerine çift tıklanır ve sahne ismi "Kıtalar" olarak değiştirilir ve klavyemizden "Enter" tuşuna basılır. Aynı şekilde 1.1 Untitled Slide'in üzerine tıklanarak da slaydımızın ismine "Kıtaların Özellikleri" yazılıp klavyemizden "Enter" tuşuna basılır.
4. "Kıtaların Özellikleri" olarak değiştirdiğimiz slaydın üzerine faremiz ile çift tıklayarak çalışma alanımız açılır. Ekranda gördüğümüz beyaz alan (canvas) bizim çalışma alanımızdır. Çalışma alanımızın sol tarafında sahnemizin içindeki slaytlar, sağ tarafında eylemleri tanımlayacağımız "Triggers" alanı ve alt tarafında ise sahnedeki nesnelerin zaman sıralamasını yapabileceğimiz ve statelerini değiştirebileceğimiz alan ve üst tarafında da Microsoft Office uygulamalarından aşına olduğumuz bir menü yapısı bulunmaktadır.
5. Sahnemize ilk nesnemizi eklemek için ekranın üst bölümündeki menü seçeneklerinden sırasıyla Insert>Picture> Picture From File'a tıklanır. Insert Picture penceresi açılacaktır. Bu pencerede uygulama dosyalarının olduğu klasör seçilir ve Dünya isimli görseli ya çift tıklayarak ya da tek tıkla seçip "Aç" düğmesine tıklayarak slayda eklenir. Dünya haritamız slayda yerleşecektir. Timeline'da Picture 1 olarak yazan yere fare ile çift tıklayarak ismi "Dünya Haritası" olarak değiştirilir.
6. Storyline'da slayda herhangi bir görsel eklediğinde Picture Tools adı altında "Format" menüsü açılır. Bu menüden görselin boyut, renk, şekil özellikleri vb. özellikleri değiştirilebilir. Bu menü aktif iken ekranın sağ üst bölümünde bulunan Size and position bölümündeki Y değeri klavyeden 70 olarak değiştirilir. Haritamız slaytta biraz daha yukarı çıkacaktır. Bu adımdan sonra haritamızla

	<p>ilgili herhangi bir değişiklik yapmayacağımız için solda bulunan kilit kutucuğu fare ile tıklanarak aktif edilir. Bundan sonra slayttaki haritanın hiçbir şekilde seçilemediğine dikkat çekilir.</p> <ol style="list-style-type: none">7. Bu adımda haritanın üzerine bulunan boşluğa dikdörtgen şeklinde bir kutucuk ve içine de bir metin eklenecektir. Bunun için Insert>Shape'e tıklayıp açılan mini pencereden "Rectangle"a tıklanır. Fare imlecinin + şeklini aldığına dikkat edilir.8. Fare imleci sol üst köşeye getirildiğinde slaydımızın sol ve üst kenarında kılavuz çizgileri oluşacaktır. Bu durumda iken faremizin sol tuşuna basarak soldan sağ alta doğru kaydırıp bir dikdörtgen çizilir. Kılavuz çizgilerden yararlanarak haritanın üzerindeki boşluk dikdörtgen ile doldurulur. Timeline'dan da nesne adı "Yönerge" olarak değiştirilir.9. Format menüsünden eklediğimiz dikdörtgenin rengi "Shape Styles" bölümündeki 8. Kutucuğun rengi ile değiştirilir (Colored Fill- Accent 6). Ardından Shape Outline>No Outline'a tıklanarak dikdörtgenimizin çerçevesi kaldırılır. Eklediğimiz bu dikdörtgenin içerisine yönergemiz yazılacaktır. Bunun için dikdörtgen seçili iken klavyemizden "Özelliklerini görmek istediğiniz kıtanın üzerine tıklayınız." yazıp slayt dışında bir yere faremizin sol tuşu ile tıklanır.10. Metnimizin tamamı CTRL+A kısayolu ile seçince açılan mini pencereden metin fontu "Montserrat Medium" metin boyutu ise 16 olarak değiştirilir.11. Şimdi de uygulamamızda her bir kıtaya tıklanınca bilgi alınabilecek katmanların gelmesini istediğimiz için katman eklenecektir. Bunun için ekranın sağ altında bulunan Slide Layers bölümünde "New Layer" ikonuna tıklanır. Untitled Layer adıyla yeni bir layer oluşacaktır. Bu ismin üzerinde çift tıklanıp "Asya" olarak değiştirilir.12. Oluşturduğumuz yeni katmana haritamızın alt bölümündeki boşluğu da yukarısı için yaptığımız gibi bir dikdörtgen ile doldurulur. (Insert>Shape>Rectangle). Bu dikdörtgenimizin renk ve çerçeve özelliklerini de yönerge kutucuğundaki gibi yapmak istenilmektedir. Bunun için Kıtaların Özellikler layerine geri dönüp (Base Layer) haritanın üstündeki kutucuğa bir kez tıklanır. Ardından Home menüsündeki Clipboard bölümünde yer alan Format Painter'a bir kez tıklanır. Ardından Asya layerına geçip haritanın altında bulunan son eklediğimiz kutucuğun üzerine tıklanır. Üstteki özelliklerin alttaki dikdörtgene transfer olduğu görülecektir. Timeline'dan bu kutucuğun ismi de "Asya" olarak değiştirilir. Uygulama dosyaları içindeki Kıtaların Özellikleri Word dosyasında bulunan Asya kıtası ile ilgili bilgiler kopyalanıp bu kutucuğu seçerek yapıştırılır.
--	---

13. Her bir kıta için yeni bir layer oluşturulacaktır. Bunun için ilk oluşturduğumuz katman olan “Asya” katmanına faremizin sağ tuşuna tıklanır ve Duplicate seçilir. Asya-Copy isminde yeni bir katman oluşacaktır. Bu katmanın ismi “Avrupa” olarak değiştirilir. Ardından bu katman seçiliyken haritanın altında bulunan kutucuktaki metni Word dosyasındaki Avrupa kıtasına ait metinle değiştirilir. Timeline’den da nesnenin ismini Avrupa olarak değiştirmek unutulmamalıdır.
14. Diğer tüm kıtalar için de 13.adımdaki işlem basamaklarını takip ederek yeni katmanlar oluşturulur. Katmanlara ve içindeki nesnelere bir isim vermek çok önemlidir. İsim değiştirmenin atlamadan yapılması özellikle vurgulanır. Katman ekleme işlemi tamamladığımızdan Kıtaların Özellikleri katmanına (Base Layer) geri dönülür.
15. Haritamızdaki kıtaların üzerinde fare imleci ile gelindiğinde renk değiştirmesi ve tıklandığında farklı bir renk olması istenilmektedir. Bunun için tüm kıtaları ayrı ayrı çalışma alanına eklemek gerekir. Insert>Picture>Picture From File sırasını takip ederek uygulama dosyaları içerisinde yer alan tüm kıta görselleri haritaya eklenir ve daha önce ekleyip dünya haritası ismi verip kilitlediğimiz haritayı referans olarak doğru yerlerine yerleştirilir. Timeline’den da kıtaların isimleri değiştirilir.
16. Daha önce de vurgulandığı gibi fare imleci kıtanın üzerine geldiğinde ve tıklandığında farklı renkler olmasını istenilmektedir. Bunun için her kıta için 2 state eklenecektir. Timeline’den Avrupa kıtasını seçtikten sonra Timeline sekmesinin yanındaki States’e tıklanır. State ekleme işlemleri bu sekmeden yapılmaktadır.
17. Edit States’e ve boş beyaz sayfa ikonu ile gösterilen New State’e tıklanır. “Add” bilgilendirme penceresi açılacaktır. Buradan state name bölümü Hover olarak değiştirilip Add’e tıklanır. Hover state’i eklenecektir. Bu state seçili iken Format menüsünden Adjust bölümündeki Recolor’a tıklanır. Açılan seçeneklerden Dark Varitions bölümündeki Accent color 3 dark rengi seçilir. Ardından state bölümündeki done düğmesine tıklanarak hover state ekleme işi tamamlanır.
18. Bir de kıtaya tıklandığında farklı bir renk olması istenildiği için yine her bir kıta için bir state daha eklenecektir. Bunun için de yine Avrupa seçili iken Edit States’e ve boş beyaz sayfa ikonu ile gösterilen New State’e tıklanır. “Add” bilgilendirme penceresi açılacaktır. Buradan state name bölümünü Visited olarak değiştirilip Add’e tıklanır.

	<p>Visited state'i eklenecektir. Bu state seçili iken Format menüsünden Adjust bölümündeki Recolor'a tıklanır. Açılan seçeneklerden Dark Varitions bölümündeki Accent color 2 dark rengi seçilir. Ardından state bölümündeki done düğmesine tıklanarak visited state ekleme işi tamamlanır.</p> <p>19. Diğer kıtalar için de tek tek state ekleme yerine az önce eklenen state'in kopyalanması gerekir. Bunun için Avrupa kıtası seçili iken Home menüsündeki Format Painter'e çift tıkladıktan sonra haritadaki diğer kıtaların üzerine birer kez tıklanır. Tüm kıtalara tıkladıktan sonra klavyemizden ESC tuşuna basılır.</p> <p>20. Bu adımda arka plan rengimizi değiştirecektir. Bunun için base layerda iken haritanın alt bölümündeki boşluğa faremizin sağ tuşu ile tıklanır ve "Format Background"a tıklanır. Format Background penceresi açılacaktır. Fill bölümünden Solid seçili iken Color olarak 10.sıradaki turuncu renginin dilediğiniz tonundan biri seçilir ve ardından close düğmesine tıklanır.</p> <p>21. Kıtalara ait görselle çalışma alanımıza eklendiğine göre artık ilk eklenen haritaya ihtiyaç kalmadı. Bunun için bu haritayı seçip kilidi kaldırılır ve klavyemizden delete tuşu ile silinir.</p> <p>22. Buraya kadar yapılanların ön izlemesini görmek için Ekranın üst menüsündeki Preview düğmesine tıklanır. Preview'de fare imlecini kıtaların üzerinde gezdirildiğinde renklerin hover state'in de belirlediğimiz renk olduğuna, tıkladığımızda ise visited state'indeki renk olduğuna dikkat edilir.</p> <p>23. Bundan sonraki adımlarda kıtalara tıkladığımızda bilgilerin ekrana gelmesi için önceki adımlarda oluşturduğumuz layerların tıklama ile ekrana gelmesi sağlanacaktır. Bunun için trigger adı verilen tetikleyiciler kullanılır.</p> <p>24. İlk "trigger" ı oluşturmak için ekranın sağ tarafında bulunan Triggers alanında boş sayfa ikonu ile gösterilen "Create a new trigger"a tıklanır. Trigger Wizard penceresi açılacaktır.</p> <p>25. Bir trigger en az iki değişkenin tanımlanmasıyla oluşmaktadır. Birinci bölümdeki Action, yapılacak olan eylemi tanımlamak için kullanılır. Biz Avrupa layerinin görüntülenmesini istiyoruz. Bu nedenle bu alan "Show layer" olarak seçilir. Bu seçimi yaptıktan sonra bir satır altta hangi layerin görüntülenmesini istediğimizi sorulacaktır. Burada da "Avrupa" seçilir.</p> <p>26. Aynı pencerede when bölümünde de belirlenen eylemin ne zaman gerçekleşeceği tanımlanır. Biz Avrupa kıtasının üzerinde tıkladığında Avrupa layerinin görüntülenmesini istiyoruz. Bu nedenle When bölümünü "user clicks" yani tıkladığında olarak, object bölümünü de Avrupa olarak</p>
--	--

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

	<p>seçilir. Son olarak “Ok” düğmesine tıklayarak ilk triggeri ekleme işi tamamlanır.</p> <p>27. Oluşturulan trigger ın nasıl çalıştığına Preview’e tıklayarak bakılabilir.</p> <p>28. Diğer kıtalar için de tek tek bu triggerların oluşturulması gerekmektedir. Bunun için ilk yapılan trigger kopyalanıp yenisi üretilebilir. İlk triggerımıza sağ tıklayıp Copy’ye ardından da tekrar sağ tık yapıp paste’a tklanır. Aynı triggerdan bir tane daha oluşacaktır. Show layer yazan yeri Asya, user clicks yazan yer Asya olarak değiştirilir. Diğer kıtalar için de aynı işlemi tekrar edilir.</p> <p>29. Preview ederek bu adıma kadar yaptıklarımıza bir bakılır. Kıtalara tıkladığında kıtalarla ilgili bilgi daha önceden oluşturulan katmanlarda gösterilmektedir.</p> <p>30. Etkileşimli e-çerik bu adımları takip ederek yapılandırıldıktan sonra “Publish” düğmesine tıklanarak içeriğin yayınlanacağı platforma göre bir çıktı türü seçilerek e-çerik üretilmiş olur.</p>
Ekler	<p>Etkinlik Ekleri</p> <p>UCEK Articulate proje dosyaları (1).ra</p>

V. BÖLÜM: ULUSLARARASI ÇALIŞMALAR

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

TEACHING GEOGRAPHY TO PUPILS: THE GEOGRAPHICAL PICTURE OF THE WORLD THROUGH INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGY

Ph.D. doctoral student Ozerke AMANGELDI*, Doctor of Pedagogical Sciences Ulzhalgas
ESNAZAROVA**

Abstract

In the article, the authors consider geographical culture as an integral part of universal culture. In order to bring up geographically cultured schoolchildren in Kazakhstan, first of all, it is necessary to introduce the components of geographical culture when teaching geography. Doctor of geographical sciences V.P. Maksakovsky wrote about the components of geographical culture in the article.

Nowadays there is a mismatch between the constantly changing world and the ability of a graduate of a general education school to navigate in it, so among others, the issue of the formation of the geographical culture of school leavers is very important. Geographical culture allows us to consider the geographical environment and determine the dimension of visibility in relation to nature and society, considering it as an integral part of the general culture. The formation of human geographical culture is a long process, which is carried out under the influence of life experience, education, scientific knowledge, and self-improvement.

The geographical culture of a person is formed in the process of geographical education. The place and role of geographical education at school in the formation of the geographical culture of the personality of a Kazakh schoolboy are shown. The basic components of geographical culture are described. The teaching technology contributing to the process of formation of the geographical culture of a person, aimed at increasing the effectiveness of the cognitive activity, and self-development of a person is described.

Keywords: Geography subject, geographical culture, personal culture, teaching technology, personal culture formation, pedagogical support.

Introduction

The main goal of modern school – is to prepare a person for self-realization in a constantly changing world, to form an active civic position, and to develop the ability to interact

* Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan *e-mail:
amangeldi_ozерke3@kaznu.edu.kz, <https://orcid.org/0000-0003-0682-6017>

** Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan *e-mail: ataulymektep@mail.ru,
<https://orcid.org/0000-0003-1548-5568>

dialogically, and consciously choose ways to solve personal and social problems based on humanistic values.

Problems of interaction between nature and society manifested in the rational use of natural resources and the search for ways to intensify production require a comprehensive approach, a unified approach to the world around. Also, the problem of geographical culture is developed in the modern concept of geographical education (in the works of I.V. Barinova, V.P. Maksakovsky, and other scientists). At the same time the question of geographical culture, geographical education of the young generation, and therefore society as a whole, remains very topical because the level of this education is not yet high and it is difficult to say that the formation of geographical culture has been fully realized. This can be evidenced by many known facts of geographical ignorance in the implementation of a number of socio-economic projects and activities.

The concept of "culture" comes from the Latin word "siNiga", which means "to raise", "nurture", "educate", "develop", and "respect". Perhaps this plurality of interpretations has led to many different definitions of the concept. In a broad sense, culture is everything that people do in the process of physical and mental labor to meet their various material and spiritual needs.

The role and importance of geography in human culture and education have been studied and written about in their works by many famous people, including M. V. Lomonosov, A. N. Radishchev, N. V. Gogol, V. Gramm Belinsky, N. A. Dobrolyubov, K. D. Ushinsky, and K. Gramm. We can name Paustovsky and a number of other cultural figures.

In the "Preface" written for students in the textbook for 11th-grade geography subject of Kazakhstan comprehensive school, the authors (Kaimuldinova K., Abdimanapov B., Abilmajinova S.) say: "The purpose of studying geography subject in 11th grade is the development of knowledge of geographical space at all levels creating conditions for using geographical knowledge, abilities and skills, aimed at solving geocological, geoeconomic, social, geopolitical and global problems. Mastering the teaching material helps to think geographically, develop subject culture and language, understand phenomena at all levels, develop data processing skills, and get acquainted with various specialties in the natural sciences". Judging by the authors' note in the "Preface" to the students, Kazakhstani students can get acquainted with the above skills and even apply them in life, mastering the knowledge given by the subject of geography at school.

There are a number of problems with teaching geographical culture while teaching geography in modern secondary schools. This issue can be considered from two angles:

- The inconsistency of textbooks, compiled according to the updated educational program, to the number of hours of classes in school;

- When teaching students that include the formation of rote rather than the education of geographic culture, i.e., attention is only paid to the preparation for the USE (summative departmental assessment), summative semester assessment (quarterly summative assessment), preparation for the NBT and preparation for the Olympiads.

From these two issues follows the purpose of the study of methods of teaching geographical culture: to make Kazakh students capable of designing solutions to all space problems, analysis, statistics, modeling, etc. to educate geographically cultured men of society, able to scientifically express their thoughts by methods.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Methods

To achieve the goals set in the work different methods of research are used: theoretical, historical, and geographical, comparative geography, analysis, synthesis, the method of problem-based learning, modeling, geochemical, geophysical, method of self-study, etc.

Findings

Geographical culture makes it possible to consider the geographical environment through the center of culture, determining the dimensionality of humanity in relation to nature, society, the depth of spirituality, and the level of humanistic qualities of the individual. In this case, the studied natural and socio-economic objects are disclosed as holistic formations recorded for man.

Formation of the geographical culture of schoolchildren is a way of coordinating relations aimed at the preservation of our planet, conscious socio-economic activities of society, and understanding the existence of the three beginnings of self-evaluation: Nature, Man, and Society.

The goals of geographical education in school are the transformation of scientific knowledge into human needs, their practical application - the basis of the formation of geographical culture in society, and the ability to navigate competently in nature and society.

Thus, the role of geography in preparing students for life, behavior in nature, society, and the state is very great. Therefore, it is impossible to overestimate the importance of geographical knowledge and geographical culture as an integral part of the general human culture, the foundations of which are laid at school while solving this task.

Geographical knowledge is the basis for the formation of geographical culture. And it is clear that no knowledge and culture can be created without a foundation. Geographic science, geographic education, and geographic culture are important parts of universal education and culture. All of this requires the improvement of all levels of geographic education in the country. This kind of improvement consists of the intensification of teaching by strengthening geography based on cultural studies.

The general relationship between processes and phenomena of changing reality is revealed, combining natural phenomena and scientific images with an artistic vision of the world. Contours of the future of education in schools - education is seen as a phenomenon of culture. The prospects of designing socio-cultural geographical education on the basis of philosophical-anthropological and culturological approaches in the general education school are opened.

The following geographic information is provided for site geography and site geography:

Geography, economics, technology, facilities, and world geography are the most important factors that can affect the quality of geography;

If you cannot use the device, it must be used without harming the environment, and the device must not be used in a manner that is not harmful to the environment, unsafe, or unsafe and unacceptable;

If the device is not used for a long period of time, do not use the device for a long period of time or for a short period of time, and do not use the device for a long period of time.

This device is not intended to be used by anyone else and it is not intended to be used by anyone else son Ilya Ehrenburg, “the main thing is to have a good idea of what is happening in the world, what is happening in the world, what is happening in the world, what is happening in the world, what is happening in the world”.

Dr. V. P. Maksakovsky Geography, geography, and geography are the main components of the curriculum:

- ❖ Geography (geographical picture of the world)
- ❖ Geographic knowledge (geographic thinking)
- ❖ Geography faculty (geographic methods)
- ❖ The language of geography (the language of geography)

Geography and geography in the first section of the book - world geography and geography of geography in the second section of the book.

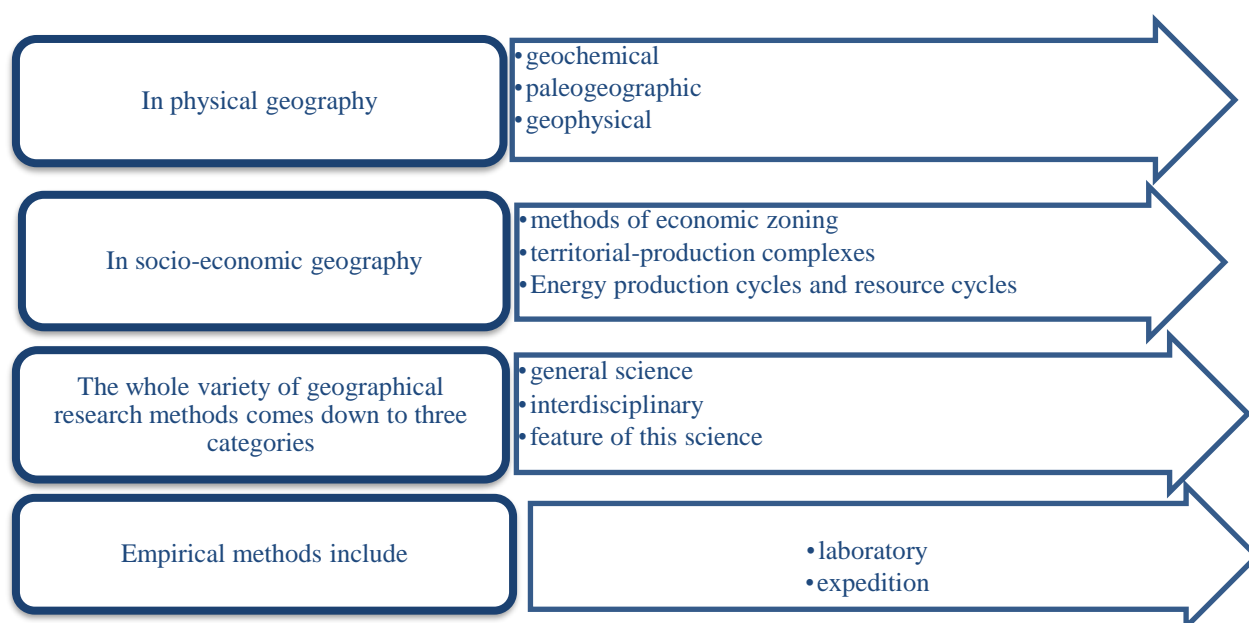

Figure 1. Classification of geographical methods

In turn, expeditionary methods are divided into stationary, semi-stationary and en-route, and laboratory methods-tangible and experimental. Theoretical methods include logical (deductive and inductive) and formalization, which includes mathematical, cartographic, modeling methods, aerospace, numerical, geo-informational, and comparative geographical methods.

Among the general scientific methods of socio-geographical research is traditionally used for the explanation of events and facts through thinking, observation, description, and analysis. In physical geography, these are geochemical, geophysical, and paleogeographic methods. In socio-economic geography-methods of economic zoning, territorial-production complexes, cycles of energy production, and resource cycles. The variety of methods of geographical research is reduced to three categories: general scientific, interdisciplinary, and specific to this science. Geochemical and geophysical methods make it possible to estimate the flow of substances and energy, circulation, and thermal and water regimes in the geographical shell.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/TÜRKİYE

A model is a graphical representation of an object showing the structure and dynamic relationships that provide an additional research program. N.N. Moiseev's models of the future state of the biosphere are widely recognized. Mankind has realized that the biosphere is one for the people of the world and that its preservation is the means of existence.

Unique methods in geography include comparative-descriptive, expeditionary, cartographic, and aerospace methods.

The cartographic method is a prerequisite for successful fieldwork. At this time data gaps are identified, and areas of complex research are identified. Maps are the final result of fieldwork, they show the location and structure of the studied objects, show their relationship.

Geography is geographically grounded and is not meant to be part of a habitat or part of the world. Geography is a geographical element. Y.G. Saushkina's Geography of Tarikha and Tadisnamasa was published in Geography of Tarikha and Tadisnamasa: "The problems of geography and not only geography, but problems, and they are not the main problems: Basic business, the business of the planet, corporate business, business management, demographic, environmental and energy problems, and resource management, internationalization of the economy and problems of the environment in which it takes place, constant game monitoring and creating new ideas and so on. The following pages are designed to help you find your way around the problem. The geographic aspect of the problem is not an issue in this book. The problems of geography and self-awareness are not the same as the problems of geography itself".

Geography and case studies are the most important problems that can be solved by using geography as a tool, and by using geography as a tool to maintain morale in the classroom. Geography is not a good choice and is not meant to be used as a substitute for geography.

Geography is a genre and environment problem area, and it is an environment and environment problem, as well as the environment and environment in which you live.

Let us discuss several examples of teaching geographical culture in teaching geography to secondary school students using the above methods.

For example, geochemical and geophysical methods allow us to estimate the flow of substances and energy, circulation, and thermal and water regimes in the geographical shell. Now geophysical and geochemical methods are studied starting from the 5th grade.

And in order for students to understand the flow of matter and energy in the geographic envelope, they are taught as early as a 5th-6th grade, beginning with "natural history" textbooks. In 5th grade, she talked about, "How does the circulation of matter in the forest occur? When substances circulate: From soil to plant, from plant to food animals. The remains of animal carcasses are absorbed into the soil, its remains are decomposed by bacteria, from the decomposed substances form various mineral salts, which are reabsorbed by water to the roots of plants. Plant food for animals. This process goes on without stopping. The repetition of such a system is the "cycle of matter". New pedagogical techniques are used to ensure that the student learns the concept of the circulation of matter and remembers it. Students can be divided into 3 groups and exhibited as a reflection of the above process or should be shown videos through multimedia teaching.

When teaching the use of geochemical and geophysical methods in the 6th grade to the flow of matter and energy in the geographical shell, the textbook says: “matter and energy flow in the food chain. Composition in ecosystems depends on the nutrient base. The food chain indicates the direction of movement of organic matter and the energy it contains. In the process of obtaining the nutrients necessary for life, we call the system of living organisms living in close interaction with each other the food chain. The transformation, accumulation, and redistribution of solar energy by processants, consumers, and decomposers forms the basis of the cycle of substances in an ecosystem...” To understand the supply chain and the cycle of matter in an ecosystem, as in Fig. 2, let’s recall the topic passed in the 5th grade. Again, divided into groups, divided into 3" producers, consumers and destroyers" are studied with the help of role-playing games. Students are also asked problematic questions: “Why does the flow of substances and energy go to the decomposers from plants, grass-feeding animals, and predators? Why don’t the 1st older consumers receive energy directly from the 3rd older consumers? Discuss your answers as a group and evaluate each other’s answers”. By asking such problem questions, students can solve a problem, work as a team, and increase their self-esteem.

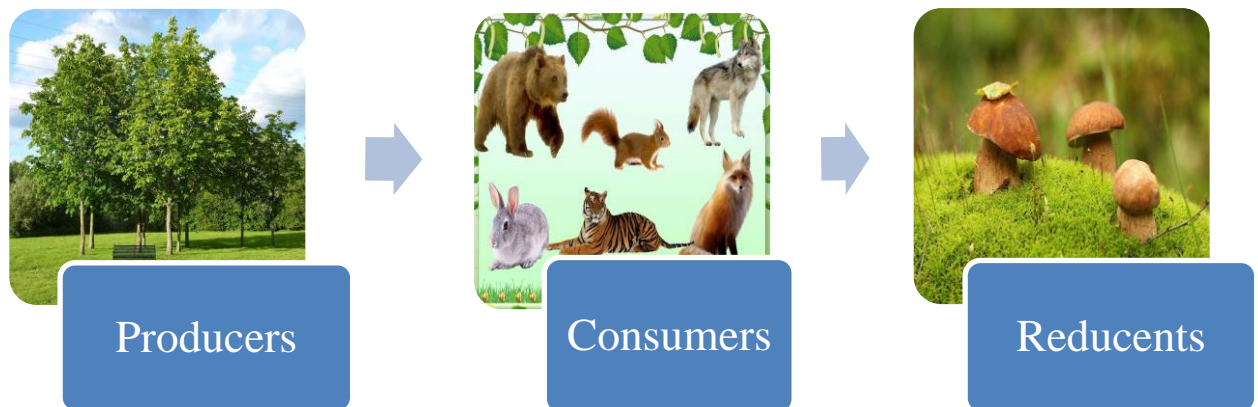

Figure 2. The cycle of matter in the forest

Further, in grades 7-8, when studying the section “natural territorial complexes”, students once again delve into the "cycle of matter. And in higher grades (10-11 grades) the solution of the problem “the influence of human activity on the cycle of matter in nature” is studied using problem, project, GIS and other methods.

In order to become geographically cultured, you must first master environmental education and environmental culture, so in school in grades, 10-11 geography tasks that educate students in environmental culture are presented in Table 1 below tasks for teaching students by self-study method.

Table 1. Set of assignments in geography for grades 10-11, fostering students’ environmental culture

Class / Textbook / Topic / Page	Assignments, drawings, diagrams, maps, and tables that foster an environmental culture in students
10 / Geography textbook, “Mektep”, 2019 / §11. types of natural resource use / p. 45	What state and public activities are conducted in the region of your residence that are based on the basic principles of environmental protection and environmental management? Give a concrete example. Have you been involved in them

<p>10 / geography textbook, “Mektep”, 2019, §12. environmental impact assessment of natural resource uses, p. 49</p>	<p>yourself?</p> <p>The causes that lead to the destruction of the forest ecosystem are created using the method of “modeling”.</p>
<p>10 / Geography textbook, “Mektep”, 2019, §12. environmental impact assessment of natural resource uses, p. 49</p>	 <p>29-сурет. Қазақстанның геоэкологиялық аудандастырылуы</p> <p>After determining the ecological tension in your area of residence, and finding the factors that provoked it, make a small eco-project.</p>
<p>10 / geography textbook, “Mektep”, 2019, §24. environmental problems of Kazakhstan, p. 88</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. “What could our future be? Write an essay on the topic”. 2. Write a short essay on “The impact of manufacturing facilities on the environment”. 3. Analyze and present your conclusions in the form of a report on the two topics above
<p>10 / geography textbook “Mektep”, 2019, §19. anthropogenic factors in geocology, p. 72</p>	 <p>31-сурет. Жылыжай эффектісі (Climate Vitae Graphics бойынша)</p> <p>Write a short essay on the effects of the greenhouse effect on climate change</p>
<p>10 / geography textbook, “Mektep”, 2019, 7th ed.</p>	<p>Suggest ways to reduce the negative impact of anthropogenic factors affecting nature. (On the example of the extractive industry in</p>

	<p>Kazakhstan)</p> <p>The purpose of the work is to analyze the impact on the environment for the selected industry.</p> <p>Тапсырмалар</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Таңдап алынған өндіруші өнеркәсіп саласының (мұнай, газ, темір кені, түсті металл өндіру, химиялық шикізат түрлерін және құрылыс материалдарын т.б. өндіру) Қазақстан экономикасындағы маңызын анықтау. 2. Өндіруші саланың кен орындарының орналасуы, өндіру жағдайын талдау. 3. Саланың қоршаған ортаға ықпал етуін үлгі-сызба түрінде көрсету. 4. Саланың қоршаған ортаға ықпалын жалпы бағалап, қоршаған ортаға әсерінің болашақтағы өзгерісіне болжау жасау. 5. Қорытынды. Табиғатқа әсер ететін антропогендік факторларды азайту жолдары бойынша өзіндік жоба ұсыну.
<p>10 / geography textbook, “Mektep”, 2019, §24. innovative technologies in solving environmental problems</p>	 <p>33-сурет. ЭКСПО-2017 көрмесіндегі өз дене қозғалысының көмегімен энергия жасап шығаруға мүмкіндік беретін интерактивті қондырғылар</p> <p>What environmentally friendly energy-saving technologies did you encounter at the Expo?</p>
<p>Geography textbook, “Mektep”, 2020, §16. legislative aspects of state and local environmental management, p. 65</p>	<p>Discuss the need for separate collection of household waste in containers. Create a collage on the topic “Recycling of production and consumption waste for the benefit of the environment”.</p>
<p>Geography textbook, “Mektep”, 2020, §18. “Ecological footprint” and sustainable development, p. 74</p>	<p>Suggest ways to reduce the “Ecological footprint” in your area of residence</p>
<p>Geography textbook, “Mektep”, 2020, §22. p. 95</p>	<p>What are the similarities and differences between Smart and Eco-City?</p>

Conclusion and Discussion

Results and analysis-one component of geographic culture-discussed several methods of geographic exploration. Students can be offered new methods and techniques, using the components of geographical culture and new pedagogical methods for the assimilation of geographical culture.

The formation of a person’s geographical culture is a long-term process carried out under the influence of life experience, knowledge, scientific knowledge, and self-improvement throughout life. Relying on the principle of continuity, this process involves mastering the

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/TÜRKİYE

geographical knowledge, ways of activity, and values of the older generation, restructuring their own experience.

The conducted study makes a certain contribution to the development of modern theory and practice of education, at the same time we understand that the presented work does not require full coverage of all aspects of such a complex and comprehensive process as the formation of geographical culture, but gives impetus to further research in this area, as well as encourages the continuation of scientific research. It is advisable to continue studying the problem from the axiological, anthropo-social, sociocultural, humanistic, and other points of view, as well as to summarize the pedagogical experience presented in the form of preparation of scientific and methodological recommendations for geography teachers, which determines the prospects for further scientific work.

Geographical science, geographical education, and geographical culture are important components of universal education and culture. Since they are based on the rational use of natural resources and environmental protection, in our time the basis of scientific geographical knowledge should be a management link, which makes decisions about the interaction of the whole population, especially nature and society. All this requires improvement of all levels of geographical education in the country.

References

- 1 Mihaylovskiy, O. S. Formirovaniya geograficheskoy kulturyi v usloviyah gimnazicheskogo obrazovaniya [Formation of geographical culture in the conditions of gymnasium education]: dissertation, c.p.s.:Sankt-Peterburg, 20040214 s. RBG OD
- 2 Petrov, K. M. Povyishenie geograficheskoy kulturyi shkolnikov v sisteme dopolnitelnogo obrazovaniya[Improving the geographical culture of schoolchildren in the system of additional education] -Graduate work
- 3 Maksakovskiy, V. P. Geografiyalyk madeniet [Geographical culture] – M.: Gumanit. Bas.VLADOS Center, 1998
- 4 Kaimuldinova K., Abdimanapov, B., Äbilmäjinova S. 11 synyp, Geografia, oqulyq. Almaty: Mektep, 2020. –4 b.
- 5 Mihaylovskiy, O. S. Stanovlenie geograficheskoy kulturyi[Formation of geographic culture]//Pedagogicheskieissledovanya [Text].– 2012.–№ 3.–P.27–33.
- 6 Saushkin, Y. G. Istoriya i metodologiya geograficheskoy nauki:[History and methodology of geographical science] A course of lectures. – M.: Izd. MGU, 1976
- 7 Baranskiy, N.N.Metodika prepodavanya ekonomicheskoy geografii [Methods of teaching economic geography]-M.: Prosvyashenie, 1990.- P. 303
- 8 Abdimanapov, B. Sh., Abilgaziev, A. U. 5 synyp. Zharatylystanu, okulyk [5th grade. Natural science, textbook] Almaty: Atamura, 2017
- 9 Abdimanapov, B. Sh., Nurkenova, S. E., Abilgaziev, A. U., Auezova, G. U., 6 synyp. Zharatylystanu, okulyk [6th grade. Natural science, textbook]. Almaty: Atamura, 2018
- 10 Egorina, A., Nurkenova, S., Shimina, S. 7 synyp, Geografiya, okulyk [7th grade, geography, textbook] Almaty: Atamura, 2017

11 Anuchin, V. A. Geografichesky factor v razvityiobshhestva [Geographic factor in the development of society] / - M.: Mysl, 1982.- P. 334

12. Kaimuldinova, K., Äbilmäjinova S. 11 synyp, Geografia, Öqulyq. Almaty: Mektep, 44-89 b.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

EDUCATION OF FRATERNITY AND FRIENDSHIP BY TEACHING THE GEOGRAPHY COURSE IN TURKIC-SPEAKING COUNTRIES

Amankulov Bolat Machanovich*, Esnazarova U. A.**

Abstract

It is known that in the current era of globalization, each country in the world has the goal of strengthening mutual cooperation, peace, and trust with other countries. Turkic-speaking countries set themselves such a goal. However, due to many other external factors, the state cannot act alone on this playing field. There are many supporters of such projects, as they believe that acting in alliance with brothers and like-minded people is always the right way.

Basically, many events are currently being held, aimed at forming a geographical image of the Turkic world as a whole, studying geographical concepts and representations of Turks, as well as studying the modern geography of independent Turkic countries. And the most important of them are implemented on the initiative of the "Organization of Turkish States". One of the factors that strongly influenced the fact that we took this topic as a basis was the establishment of uniform textbooks for all participating countries. Among them, the textbook "Geography of the Turkic world" is suitable for studying our area. Students who have a rich source of information will definitely develop interest and friendships with these countries. In addition, the textbook contains information about the concentration of Turkic-speaking peoples in each period. The textbook positively contributes to the formation of students' attitudes to the vast geographical space from Otuken to the Balkans and to the holy places located there. We believe that this is great luck and a great blessing for each of us, a rich source of knowledge about the geography of the Turkic world.

It was decided that this subject will be taught on an optional basis in the schools of member countries of the Turkic Council. We believe that this is only the beginning, and further attention will be paid to the problems of teaching geography as a subject in the Turkic states. In turn, we consider it our duty to instill a sense of brotherhood and friendship in today's youth, teaching them the geography of the Turkic-speaking fraternal states. Because today's youth is tomorrow's future of our country.

In the course of training, we believe that it is important to assess the place of Turkic-speaking countries in the world, to reveal the similarities and differences in their development,

* Kazygurt District Specialized Boarding School "Daryn", Teacher-Master, *e-mail: mobil0971@gmail.com

** Doctor of Pedagogical Sciences, Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan *e-mail: ataulymektep@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0003-1548-5568>

and to create knowledge about cooperation ties between them. It is also possible to carry out activities aimed at finding solutions to geopolitical, geoeconomic, and geocological problems in the Turkic world, predicting the development future of integration between countries. In addition, we believe that consideration of the natural, economic, and social conditions of the states of Kazakhstan, Turkey, Azerbaijan, Kyrgyzstan, Uzbekistan, and Turkmenistan will arouse the interest of students.

In principle, cooperation in the field of culture and education always plays an important role in strengthening the comprehensive dialogue between states. According to experts, this direction in Turkish integration remains a sphere on which the success of the future partnership depends. The synergy factor of cultural diplomacy and educational initiatives will allow future cooperation to achieve integrity and high results.

The main factors that unite the Turkic-speaking states as a whole are the common historical heritage of the Turks, linguistic similarities, and common confessional and cultural features. These elements give Turkish cooperation a permanent character on a regional and international scale. Education of youth towards brotherhood and friendship through cooperation in the field of culture and education always plays an important role in strengthening international dialogue.

Özet

İçinde bulunduğumuz küreselleşme çağında, dünyadaki her ülkenin diğer ülkelerle karşılıklı işbirliğini, barışı ve güveni güçlendirme hedefi olduğu bilinmektedir. Türkçe konuşan ülkeler kendilerine böyle bir hedef koymuşlardır. Ancak diğer birçok dış faktör nedeniyle devlet bu oyun sahasında tek başına hareket edemez. Bu tür projelerin destekçileri çoktur, çünkü kardeşlerle ve aynı fikirde olanlarla ittifak halinde hareket etmenin her zaman doğru yol olduğuna inanırlar.

Temel olarak, bir bütün olarak Türk dünyasının coğrafi bir imajını oluşturmayı, Türklerin coğrafi kavramlarını ve temsillerini incelemeyi ve ayrıca bağımsız Türk ülkelerinin modern coğrafyasını incelemeyi amaçlayan birçok etkinlik düzenlenmektedir. Bunlardan en önemlileri ise "Türk Devletleri Teşkilatı"nın inisiyatifiyle uygulanmaktadır. Bu konuyu temel almamızda etkili olan faktörlerden biri, katılımcı tüm ülkeler için tek tip ders kitaplarının oluşturulmasıydı. Bunlar arasında yer alan "Türk Dünyası Coğrafyası" ders kitabı da bölgemizi incelemek için uygundur. Zengin bir bilgi kaynağına sahip olan öğrenciler mutlaka bu ülkelerle ilgi ve dostluk geliştireceklerdir. Ayrıca ders kitabı, her dönemde Türkçe konuşan halkların yoğunlaşması hakkında bilgiler içermektedir. Ders kitabı, öğrencilerin Ötüken'den Balkanlar'a kadar uzanan geniş coğrafi alana ve orada bulunan kutsal mekanlara yönelik tutumlarının oluşmasına olumlu katkı sağlamaktadır. Bunun her birimiz için büyük bir şans ve büyük bir nimet olduğuna, Türk dünyasının coğrafyası hakkında zengin bir bilgi kaynağı olduğuna inanıyoruz.

Türk Keneşi üyesi ülkelerin okullarında bu konunun seçmeli olarak okutulması kararlaştırıldı. Bunun bir başlangıç olduğuna ve Türk devletlerinde coğrafyanın ders olarak öğretiminin sorunlarına daha fazla dikkat edileceğine inanıyoruz. Biz de günümüz gençliğine kardeşlik ve dostluk duygusu aşılamayacağı, onlara Türkçe konuşan kardeş devletlerin coğrafyasını öğretmeyi görev biliyoruz. Çünkü bugünün gençleri ülkemizin yarının geleceğidir.

Eğitim sürecinde Türkçe konuşan ülkelerin dünyadaki yerinin değerlendirilmesi, gelişimlerdeki benzerlik ve farklılıkların ortaya çıkarılması ve aralarındaki işbirliği bağları hakkında bilgi oluşturulmasının önemli olduğuna inanıyoruz. Türk dünyasındaki jeopolitik,

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

jeoekonomik, jeoekolojik sorunlara çözüm bulmaya, ülkeler arası entegrasyonun gelişme geleceğini öngörmeye yönelik faaliyetler de yürütülebilmektedir. Ayrıca Kazakistan, Türkiye, Azerbaycan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan devletlerinin doğal, ekonomik ve sosyal koşullarının dikkate alınmasının öğrencilerin ilgisini çekeceğine inanıyoruz.

Prencip olarak, kültür ve eğitim alanındaki işbirliği, devletler arasındaki kapsamlı diyalogun güçlendirilmesinde her zaman önemli bir rol oynamaktadır. Uzmanlara göre, Türkiye entegrasyonundaki bu yön, gelecekteki ortaklığın başarısının bağlı olduğu bir alan olmaya devam ediyor. Kültürel diplomasi ve eğitim girişimlerinin sinerji faktörü, bütünlük ve yüksek sonuçlar elde etmek için gelecekteki işbirliğine izin verecektir.

Türkçe konuşan devletleri bir bütün olarak birleştiren başlıca unsurlar, Türklerin ortak tarihi mirası, dil benzerlikleri, ortak mezhep ve kültürel özelliklerdir. Bu unsurlar, Türk işbirliğine bölgesel ve uluslararası ölçekte kalıcı bir karakter kazandırmaktadır. Gençlerin kültür ve eğitim alanında iş birliği ile kardeşlik ve dostluğa yönelik eğitimi, uluslararası diyalogun güçlendirilmesinde her zaman önemli bir rol oynamaktadır.

Keywords: Turkic-speaking countries, the geography of the Turkic world, integration, brotherhood, and friendship.

Anahtar Kelimeler: Türkçe konuşan ülkeler, Türk dünyası coğrafyası, entegrasyon, kardeşlik ve dostluk.

Introduction

Today we are witnessing the desire of the Turkic states to intensify mutual cooperation in all major areas. The main factors that unite them are the common historical heritage of the Turks, linguistic similarity, and common confessional and cultural features. These elements give Turkish cooperation a permanent character on a regional and international scale. Raising a sense of brotherhood and friendship among young people through cooperation in the field of culture and education always plays an important role in strengthening a comprehensive dialogue. The cooperation of the Turkic-speaking countries, which has undergone a long period of development and formation, always occupies an important place in the foreign policy of Kazakhstan. Our country is always ready to undertake many initiatives and activities to strengthen friendly relations between brotherly peoples.

Turkish Council. The Turkic world occupies an area of 11 million square kilometers. In other words, it is a world of people who speak the Turkish language in an area equal to three Europes, who declare that they are Turks and that they are people with their own legends, heroes, language, and history. And the total population of Turkic Council member countries is about 200 million people [1].

The main official organization of interaction between Turkic-speaking countries is the "Turkic Council". Cooperation Council of Turkic-speaking countries is an international intergovernmental organization, the foundation of which is to strengthen friendship and good neighborliness among Turkic-speaking countries, to maintain peace, security, and mutual trust in

the region and the world. The organization was founded on October 3, 2009, at the summit of the heads of Turkic-speaking countries in Nakhichevan, Azerbaijan under the name "Turkish Council" [2]. On November 12, 2021, at the summit of the Cooperation Council of Turkic-Speaking States held in Istanbul, the name of the Turkic Council was changed to "Organization of Turkic States".

The organization includes Azerbaijan, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Uzbekistan, and Turkey. Turkmenistan and Hungary are observer states within the organization.

The Nakhchivan agreement is the main goal and objective of the organization.

Regarding the goals and objectives of the organization, the preamble of the Nakhchivan Agreement confirms the will of the member states to adhere to the goals and principles established in the Charter of the United Nations and defines the main goal of the Turkic Council as a further deepening of comprehensive cooperation. Also, the cooperation of the Turkic-speaking countries is an organization for joint contribution to peace and stability in the region and around the world. Member States affirm their commitment to democratic values, human rights, rule of law, and principles of good governance.

The Nakhchivan Agreement defines the main goals and objectives of the organization as follows:

- Strengthening mutual trust and friendship between participants;
- Development of common positions on foreign policy issues;
- Coordination of action against international terrorism, extremism, separatism, and transnational crimes;
- Promotion of effective regional and bilateral cooperation in all areas of common interest;
- Creating favorable conditions for mutual trade and investment;
- Strive for comprehensive and balanced economic growth and social and cultural development;
- Increasing interaction in the fields of science, technology, education, healthcare, culture, sports, and tourism;
- Stimulating the interaction of mass media and other means of communication;
- Facilitating the exchange of relevant legal information and strengthening legal cooperation.

Cooperation of brotherly countries in the field of education. Among the activities carried out in the way of cooperation in these areas, we can mention that in June of this year, the International Turkish Academy announced the implementation of the decision to approve common textbooks for all participating countries. At the regular 5th meeting of the Scientific Council of the International Turkic Academy held in Astana, a final decision was made on the general textbooks of the Turkic world: "General Turkic History", "General Turkic Literature" and "Geography of the Turkic World" [3].

The textbooks, aimed at increasing cooperation in the field of education between the brotherly countries, were prepared in accordance with the tasks given at the summit of the heads of the Turkish states. In turn, we believe that this is a great good deed that is being done in the way of educating young people to a sense of fraternity and mutual friendship by teaching the geography, history, and literature of Turkic-speaking countries.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

In 2021, at the 4th meeting of the Scientific Council held in Istanbul, an expert council on the approval of textbook texts was held at the initiative of Turkey, during which the textbooks "General Turkish History", "General Turkish Literature" and "Geography of the Turkic World" were approved by experts.

The textbook "General Turkic history", which covers the history of the Turkic peoples up to the 15th century, consists of 7 parts. The history of the Turkic peoples is comprehensively covered there.

Before that, the subject "General Turkish history" was taught as an optional program for 8th graders only in Azerbaijan, Kazakhstan, and Turkey.

The textbook "General Turkic Literature" is intended to provide students with an understanding of general Turkish literature and common cultural values based on the history of national literature from the earliest times.

The content of the textbook "Geography of the Turkic world". This book is aimed at students to form a geographical image of the Turkic world as a whole, to study the geographical concepts and ideas of the Turks, as well as to study the current geography of the independent Turkic countries. In addition, the textbook contains information about the concentration of Turkic-speaking peoples in each period [4]. This textbook positively contributes to the formation of students' attitudes to the vast geographical area from Otuken to the Balkans, and to the holy places there. I believe that this is a great success and a great blessing for each of us, a rich source of knowledge about the geography of the Turkic world.

This subject will be taught on an optional basis in the schools of Turkic Council member countries. I believe that in the future, a lot of attention will be paid to the peculiarities of teaching geography as a subject in the Turkic states.

According to the final protocol adopted at the Scientific Council in Astana this year, the parties approved the programs and texts of joint textbooks, ensuring their teaching in secondary educational institutions of their countries and making the subjects "General Turkish History", "General Turkish Literature" and "Geography of the Turkic World" widely available among students. organizes various events for the purpose of propaganda.

Such an important historic event in the field of culture and education was attended by Bagdat Amireev, Secretary General of the Turkic Organization, Darkhan Kydyraly, President of the International Turkic Academy, Emin Amrullaev, Minister of Education of Azerbaijan, Askhat Aimagambetov, Minister of Education of Kazakhstan, Sayasat Nurbek, Minister of Science and Higher Education, and others. many ministers were present. In addition, Almazbek Beyshenaliev, Minister of Education and Science of Kyrgyzstan, Ikram Adyrbekov, member of the Council of Elders' Organizations of Turkic States, as well as the ambassadors of Azerbaijan, Kyrgyzstan, Hungary, and Uzbekistan to Kazakhstan, representatives of the Turkish Embassy also participated in the textbook approval ceremony. From this, we can see that these ongoing works have a great influence on the development and future of our country and the whole world.

Everyone who knows that young people are the future and driving force of any society cannot be excluded from such events.

Cooperation in the field of culture and education always plays an important role in strengthening comprehensive dialogue. According to experts, this direction in Turkish integration remains an area on which the success of the future partnership depends. The synergy of the cultural diplomacy factor and the educational initiatives will allow giving integrity to future cooperation [5].

Conclusion and Discussion

In general, if positive dynamics are maintained in the future, Turkish integration has the full potential not only to strengthen and diversify its economic, cultural and humanitarian potential but also to take an important place in the system of international relations with the ability to influence various issues on the regional and international agenda.

In the new situation of international situation caused by the coronavirus pandemic, various challenges, and security threats, the Turkish states should not only continue the targeted work on opening up the full potential of Turkish cooperation but also deepen it and organize new joint projects. Indeed, in the context of deep changes taking place in the structure of the current world order, opportunities are opening up to create a new space for political and economic interaction. Issues of common cultural heritage and identity are very prominent and dominant today. And school textbooks are small but significant milestones in the way of reconstruction of the current world order; distant horizons are like visible near boundaries.

References

1. Krek N. Түркскаиа ысториа ı geopoliticheskie ambitsii Ankary – chto mejdy nimi obshego? URL: <https://www.ritmeurasia.org/news--2022-08-12--tjurkskaja-istorija-i-geopoliticheskie-ambicii-ankary-chto-mezhdu-nimi-obshego-61414> (data obrasheniya: 15.09.2022).
2. O ratifikatsii Nahichevanskogo soglasheniia o sozdaniı Soveta sotrydnichestva tırkoiazychnyh gosydarstv. Zakon Respıblıki Kazahstan ot 27 sentiabria 2010 goda № 341-IV. "Kazahstanskaia pravda" ot 02.10.2010 g., № 260-261 (26321-26322).
3. Ýchebnik «Obetırkskaia ıstorıia» nachalı ispolzovat v shkolah Azerbaidjana, Kazahstana ı Týrtsıı // Setevoe izdanie «egemen.kz». URL: <https://www.egemen.kz/article/221923-uchebnik-obschetyurkskaya-istoriya-nachali-ispolzovat-v-shkolakh-azerbayddgana-k> (data obrasheniya: 15.09.2022).
4. Тırkskıı mıı v shkolnom ýchebnike: bliınie rýbeji, dalnie gorizonty // Semenenko I.S., 23.08.2022. IMEMO RAN. URL: <https://www.imemo.ru/publications/relevant-comments/text/the-turkic-world-in-a-school-textbook-near-frontiers-distant-horizons> (data obrasheniya: 15.09.2022).

Kýdriashova I.V. Politicheskaiı panıdentıchnost // Identıchnost: Lıchnost, obestvo, politika / Otv. red. I.S. Semenenko. M.: Izd. «Ves Mır», 2017. S. 362–365.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

EDUCATION OF PATRIOTISM AND NATURE PROTECTION IN THE LESSON OF THE SCHOOL SUBJECT “GEOGRAPHY OF KAZAKHSTAN”

Mukhatova K. K. *, Esnazarova U. A. **

Abstract

This work deals with the topic "Education of patriotism and nature protection of students in the lesson of the school subject Geography of Kazakhstan". The author relying on her experience in the subject she teaches was able to reveal the importance of discipline. The subject of work is the geography of Kazakhstan, the most effective ways of conducting it, educating students about nationalism, and the protection of nature are the objects of work. In the course of the work will be discussed topics on the subject of the geography of Kazakhstan. Several research works that have shown results through the work of the experiment have also been presented. During the work, it was mentioned about long-term weather monitoring conducted by the teacher with the students. Research and various observations and practical works conducted through the mentioned “weather monitoring” work are convincingly mentioned.

In the course of the work, they also talked about the effective course of the geography lesson of Kazakhstan, the methods used, the place of research work, and the effectiveness of the control process. In addition, during the lesson, the author focused on how to instill in a child such good qualities as patriotism, which educate the spiritual spirit, while educating students, and proved them with examples. By learning the nature of the native land, and its geographical features, the students made a great contribution to developing a childlike feeling for the native land, which is full of treasures.

For a student who gets acquainted with the geographic environment at each lesson, gets acquainted with each mountain and rock of a region, whose nature has a mysterious power, sides, and secrets, breathes energy and gets acquainted with various types of soil, the unexplored aspects of this subject are of course interesting. In this way, the teacher uses his skills rationally and makes it clear during the work that she has achieved many successes. At the same time author also noted that the wealth of the country of Kazakhstan will teach the young generation to protect nature by conducting several effective lessons in order to protect and preserve nature. Based on the experience of many years of accumulated work, she also spoke about his joint work with the Korgalzhyn Reserve, which is located in her native land.

* Head Teacher of the Secondary School of Shalkar Village, Biology and Geography Teacher, Korgalzhyn District, Akmola Region, Kazakhstan * e-mail: m.karshyga@mail.ru

** Doctor of Pedagogical Sciences, Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan *e-mail: ataulymektep@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0003-1548-5568>

Korgalzhyn State Nature Reserve was established on April 16, 1968, in Korgalzhyn district, Akmola region. One of the largest reserves of the Republic of Kazakhstan in terms of territory. On the territory of the reserve, there are 123 large and small, brackish-desalinated lakes. Among them are the famous big and small Tengiz lakes, Kerey, Kipchak, tushchy Korgalzhyn, Sultankeldy, and Esei lakes. These famous lakes are irrigated by the rivers Nura, Kulanotpes, and Kon. It preserves the hydrological regime of Tengiz lakes. In order to effectively use such new data in each lesson, to sow the seeds of patriotism among students, they use various methods and share the results. Also, for many years, the author worked in contact with the staff of the Reserve and conducted many research experiments. As an interesting and effective method, it is possible to name the students' visit to the Nature Reserve, conduct various research works, and make observations. I believe that this is the effectiveness of conducting the geography subject effectively. It can be clearly seen from the continuous experience of the teacher during teaching that the subject of general geography is a subject full of mysteries within school subjects. In addition, I believe that the weather control work carried out by the teacher by seasons is also an indispensable experience for colleagues. Because by conducting research, the student learns to make predictions and make sure of various results. In this work, the teacher fully focused on this experience and shared the results. These points are analyzed in the course of the work.

Conclusion

In conclusion, the author noted the relevance of the subject of geography, and the effectiveness, and benefits of the subject of geography of Kazakhstan. The work is based on various research works that are relevant today, nature protection, and the basis for educating students in a patriotic spirit. The work identifies and names the features of the subject of geography. The results of the work, inspired by the opinions expressed and many years of experience, will be effective and interesting for every geographer. Because the most important attention is paid to the comprehensive study of the subject of the geography of Kazakhstan. The characteristic features of the work are the work of the teacher through experience, the qualifications of the teacher in the process of improving the knowledge of the student in nature protection, and the upbringing of the student in each lesson on spiritual wealth patriotism. In this regard, the main steps of the lesson are outlined and combined with the skills of the teacher. Through the work, it was said about the subject of geography, the subject geography of Kazakhstan, and how to make this subject effective and interesting. At the same time, the effective methods used in the lesson, and the effectiveness of research work on the subject were demonstrated by experience, and the results were determined. Work will be a great help to any geography teacher.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

TEACHING GEOGRAPHY OF SHYMKENT IN THE COURSE OF LOCAL HISTORY

Nalmyshova K. *

Abstract

In the general rules of a specially prepared program on the subject "Local History" with the updated content of the standard curriculum "In the lessons of the history of Kazakhstan, geography, Kazakh literature and music, the knowledge and skills acquired by students should be expanded, deepened and their knowledge of natural resources, historical monuments and cultural objects of their native land Local lore is the study of a certain part of the country, region, district, city, village, which is the birthplace of the local population.

The research value of local history is the territory, the local area, and the object of geographical study is the nature, population, economy, and archeology of the native land, at the same time providing education and education about the hometown of Shymkent from Local history provides great opportunities for young people to form patriotic consciousness.

The city of Shymkent, contributing to the improvement of the economy of the Turkestan region and the social situation of its inhabitants, is one of the largest industrial and cultural centers of the country with a well-developed infrastructure. This city, which arose at the crossroads of the caravan routes of the Great Silk Road, is considered one of the oldest cities in Central Asia.

The ancient history of the city of Shymkent begins from the Bronze Age, that is, from the beginning of the first millennium BC.

Shymkent city district has witnessed many historical events for hundreds of years. The city was repeatedly attacked by invaders. Genghis Khan passed through the city with his troops on campaigns, and over time, Shymkent became the property of the descendants of Genghis Khan. As a result of the wars between the khans of the White Horde and the Golden Horde, the city came under the control of Amir Temir.

Shymkent became an important transit point connecting the European part of Russia and Western Siberia with Central Asia.

New large businesses were established in the city.

Thanks to the independence of Kazakhstan, scientific, cultural, and commercial contacts with foreign countries intensified in the city of Shymkent. The land area is 116,280 hectares. The city of Shymkent is a modern industrial, commercial, and cultural center with a

* South Kazakhstan State Pedagogical University, Senior lecturer, e-mail: nalmishova63@mail.ru

population of 1,112,739. Shymkent has long been a center of culture and spirituality, solidarity, and unity.

Due to its picturesque city life, Shymkent has been chosen as the cultural capital of the CIS. The status of the cultural capital gave impetus to the further development of the city. We said that in 2018 Shymkent received the status of a city of republican significance. In this context and in connection with being the cultural capital of the CIS countries in 2020, many major projects have been launched in Shymkent.

Keywords: Shymkent, history, city, geographical position, economy

Introduction

Based on the order of the Minister of Education and Science of the Republic of Kazakhstan dated April 3, 2013 No. 115, the order of the Minister of Education and Science of the Republic of Kazakhstan dated October 25, 2017 No. 545 standard curriculum with updated content in the subject "Local History" (for grades 5, 7, with September 1, 2017, 6 Effective September 1, 2018, for 8th grade, and September 1, 2019, for the 9th (10th grade. In the general rules of a specially prepared program on the subject "Local History" with the updated content of the standard curriculum "In the lessons of the history of Kazakhstan, geography, Kazakh literature and music, the knowledge and skills acquired by students should be expanded, deepened and their knowledge of natural resources, historical monuments and cultural objects of their native land Local lore is the study of a certain part of the country, region, district, city, village, which is the birthplace of the local population.

History of the City Shymkent. If we look at the history of cities, then cities from ancient times were formed on large caravan routes. All famous cities were first recognized as centers of trade, and only then became centers of crafts, science, and education. Only in the middle of the 19th century, when the development of minerals gained momentum, large mines were opened and enterprises were built, and industrial cities appeared. People concentrated here to develop natural resources and gradually built cities. Later, industrial cities located on the sea coast, along the main roads, become modern megacities. The city of Shymkent, contributing to the improvement of the economy of the Turkestan region and the social situation of its inhabitants, is one of the largest industrial and cultural centers of the country with a well-developed infrastructure. This city, which arose at the crossroads of the caravan routes of the Great Silk Road, is considered one of the oldest cities in Central Asia. Most scientists are of the opinion that the settlements on the territory of the modern city of Shymkent date back to the 11th-12th centuries. In addition, there is an assumption that Shymkent appeared even earlier. This is evidenced by the assumption of specialist researchers that the burials discovered during archaeological excavations and construction date back to the 5th-6th centuries BC. Shymkent as a settlement appears for the first time in written sources that have survived to our time in the book "Zafar-name" ("Book of Victories"), written by the Persian historian Sharafaddin Ali Yazdi (1425) about the military campaigns of Amir Temir. in 1365-1566 AD.

Citing various historical data about Shymkent, scientists explain the meaning of the city's name as "a city with a garden", "a green city", and "a city surrounded by grass". For example, the name of the city of Shymkent, associated with turf, is derived from the Turkic word "shym" and the Iranian word "kent" - city, place, and therefore means "green (blooming) city".

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/TÜRKİYE

The ancient history of the city of Shymkent begins from the Bronze Age, that is, from the beginning of the first millennium BC. At this time, many settlements appeared, where farmers and pastoralists settled, and from that time the foundations of the future urban civilization began to form. Shymkent, like other cities, experienced periods of prosperity and decline. Shymkent was originally called Khurlug, Nujikes, and once belonged to the Ispidzhab region. According to the Institute of Archeology named after Alkey Margulan, it has reached 2200 years.

Shymkent city district has witnessed many historical events for hundreds of years. The city was repeatedly attacked by invaders. Genghis Khan passed through the city with his troops on campaigns, and over time, Shymkent became the property of the descendants of Genghis Khan. As a result of the wars between the khans of the White Horde and the Golden Horde, the city came under the control of Amir Temir.

From the beginning of the 15th century to the middle of the 18th century, Shymkent was plundered by the Dzungarian invaders. In the 17th century and the first half of the 19th century, the Kokan and Bukar khans fought for control over Shymkent. In 1810-1864, Shymkent came under the rule of the Kokan Khanate and became the residence of the Khan's governor. A large garrison of Kokan troops was located here, and the city was mainly used as a military fortress. In 1864, the city was taken by a direct attack by Russian troops. After the annexation of Kazakhstan and Central Asia to Russia, Shymkent became part of the Zhanakokan region, and then was recognized as a county town of the Turkestan region, and since 1867 - the Syrdarya region as part of the Turkestan Governor General.

The Economy of the City. Since then, Shymkent has become an important transit point connecting the European part of Russia and Western Siberia with Central Asia. Santonino (later a chemical and pharmaceutical factory), opened in 1883, played an important role in the development of the city's economy, and its products were exported. The natural climate of the Southern region is a suitable region for growing gerberas. That is why the first sign (coat of arms) of Shymkent depicts a gerbera branch.

In the 30s of the 20th century, a lead plant was built in Shymkent. This gigantic production provided 70 percent of the lead produced in the USSR. In the 30s of the 20th century, a lead plant was built in Shymkent. This gigantic production provided 70 percent of the lead produced in the USSR. An oil mill, hosiery, and a mirror factory were launched in the city. In 1932, an agricultural aviation base was created, which laid the foundation for the Shymkent airport. During the Great Patriotic War, Shymkent became one of the most important cities in the USSR. A number of industries - 17 factories and factories - were moved here from the war-torn areas. In the 50-80s after the war, the city's economy began to develop. New large enterprises were created in the city. Among them: Karakol, cement, hydrolysis, plant "Electroapparat", garment factory "Voskhod", enterprises for the production of metal structures and materials necessary for housing construction, and other food industry plants producing meat, milk, beer, and chilled drinks. The chemical industry developed rapidly, large phosphorus, tire, and oil

refineries were built in Shymket, the Omba-Pavlodar-Shymkent oil pipeline was laid, and housing construction was going at an accelerated pace. Thanks to the independence of Kazakhstan, scientific, cultural and business contacts with foreign countries have intensified in the city of Shymkent. By Decree No. 702 of the first President of the Republic of Kazakhstan N. Nazarbayev dated June 19, 2018, the city of Shymkent was included in the category of cities of republican significance, and on June 19, 2018 it was given the status of the third metropolis of the country. The area of the land plot is 116,280 hectares. The city of Shymkent, a modern center of industry, trade, and culture with a population of 1,112,739 people (according to the census as of 01/01/2022), is one of the largest cities in the Republic of Kazakhstan with a population of over a million people. Until September 2014, 3 (Enbekshinsky, Abaysky, Al-Farabi, districts, and now Karatausky, Turansky) 5 districts are being formed in the city of Shymkent. The population of Shymkent, according to official data (according to the 2022 census), was 1,056,309 people. There are 18 cultural institutions in Shymkent. In particular, there are 5 theaters, circuses, concert organizations, 5 libraries (with 36 branches), 3 centers, museums, zoos, and archival institutions.

More than 100 sports halls, 7 stadiums, 5 swimming pools, 3 sports complexes, and track and field arenas in the city serve the population. Archaeological excavations are being carried out in the ancient city and castles on the territory of the city, and a complex on the history of the city is being created. At present, the economic and social situation of the city of Shymkent is rapidly developing. At the initiative of the city department of entrepreneurship and industrial and innovative development, a number of projects aimed at developing the city's economy have been implemented. The construction, metallurgical, pharmaceutical, and furniture industries are concentrated in the industrial zones "Ontustik", "Tassay", "Zhuldyz", "Standard" created In 2018, the special economic zone was included in the rating of the international magazine "FDI Magazine" and was recognized as one of the best special economic zones in the world. Considering the social significance of railway routes for residents of the Turkestan region, funds are annually allocated from the regional budget to subsidize the intra-regional, inter-district, inter-district railway routes "Shymkent-Saryagash" and "Turkestan-Shymkent".

Important Transport Routes of the Region. The transport corridor "Western Europe - Western China" is not only a modern manifestation and continuation of the "Great Silk Road" connecting West and East but also a significant project that directly affects the political image of the country and duplicates the future of the country, passes through the Telman settlement.

In order to improve the environmental situation in Shymkent, increase the availability of parking spaces and create favorable conditions for road users, a pilot project "Smart-parking" is being implemented. The airport "Shymkent" was put into operation in March 1931, and the airports "Tu-154", "Tu-204", "Il-96-300", "Il-76", "An-124", "and Boeing- 747SP, are ideal for receiving all types of Boeing-300 ER aircraft, other aircraft, and helicopters, for direct and transit international flights.

Currently, flights from Shymkent Airport to Russia, the United Arab Emirates, Turkey, America, and Syria have been established. Flights are operated by Aerotrans, SKAT, Transaero, Air Astana, GST airlines. The city of Shymkent is located between the Badam and Sairam rivers (rivers of the Syrdarya basin), which correspond to 42 degrees north latitude and 69 degrees east longitude, on a plain at the foot of the Ogem Range. The height of land above sea level is 506 m, and the area is 300 square kilometers, which is 0.3 percent of the area. One of the

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

unique gems of nature in the Moscow region is Aksu-Zhabagyly, an indigenous reserve listed by UNESCO in Central Asia.

Modern Shymkent. The city has places of natural beauty: Arboretum, Independence Park, Alley Shamshi, Shymkent zoo, Hippodrome (horses), Ken Baba Ethnopark, Abay park, Technopark, "Fantasy World". Victory Park serves residents and guests. Kazakhstan should become an environmentally friendly country in 2020. According to the international agreement concluded in Kyoto, Japan, in 2007, all countries of the world must achieve such a situation. To achieve this goal, the country launched the Low Carbon City initiative. The pilot project includes the cities of Shymkent, Temirtau, Lisakovsk, and Taraz. My city is expanding every year, becoming the largest economic and agricultural city in the country. Proposals and wishes necessary for the prosperity and development of the city of Shymkent, the akimat (head of the city) of the city will bring under its leadership. Shymkent has long been a center of culture and spirituality, solidarity, and unity. The sunniest city in our country. On October 11, 2017, at the meeting of the Council of CIS Heads of State held in Sochi, Shymkent was declared the cultural capital of the Commonwealth of Independent States (CIS) in 2020. In 2018, the Armenian city of Goris was selected for this status within the framework of the interstate program "Cultural Capitals of the Commonwealth", and in 2019 - the Belarusian city of Brest. Shymkent was chosen as the cultural capital of the CIS due to its picturesque city life.

Findings

In any case, the city has been a suitable place for people to live since ancient times. This proves the cultural heritage discovered during archaeological excavations of ancient settlements. At the foot of the mountains in the valleys along the river, agriculture and vineyards are developed, and animal husbandry is developed in the meadows and mountain pastures.

Conclusion and Discussion

The research value of local history is the territory, the local area, and the object of geographical study is the nature, population, economy, and archeology of the native land, at the same time providing education and education about the hometown of Shymkent from Local history provides great opportunities for young people to form patriotic consciousness. The status of the cultural capital gave impetus to the further development of the city. We said that in 2018 Shymkent received the status of a city of republican significance. In this regard, and in connection with becoming the cultural capital of the CIS countries in 2020, large projects have been launched in Shymkent.

References

1. Nalmyshova K. (2012). *Geography of Shymkent*. Almaty: School named after Geography
2. Official website of the akim (head of the city) of the city of Shymkent <https://www.gov.kz/memleket/entities/shymkent/about/structure>
3. Shymkent city information portal <https://otyrar.kz/>

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

NATIONAL IDENTITY - NATIONAL GEOGRAPHY

Niyazov Serik Uzakbayevich*

Abstract

It is known that the global policy of globalization and the pace of political, and socio-economic development of our country over the years since independence are aimed at improving one of the most important areas of the state – education. . Along the way, Fundamental Research and searches are being carried out., I propose to focus on national education through this report. Based on historical experience, it is clear that the development of a country with its established cultural and educational traditions and principles will be high.

Keywords: National Geography, History, Education

Introduction

*The Earth is like a mother's womb,
Let me tell you my truth.
If you are a thinker, try to solve it,
At least I have a lot of secrets to say.*

I would like to note that in the generation imbued with the knowledge of National Geographic, the following feature is found;

- * Purposefully and systematically get used to scientific methods of cognition, the formation of skills with the need to independently acquire knowledge and apply it in practice;
- * Formation of valuable life guidelines for the development of the student as an individual and subject of activity;
- * Fostering respect for the national culture and the formation of nourishment from other cultural initiatives;
- * At the stage of general secondary education, it will be aimed at ensuring national education.

We are talking about the education of future generations through the use of historical and geographical information used by the Kazakh people in ancient times. "I'm sorry," he said, " but I

* Kyzylorda oblast of the Republic of Kazakhstan, Toretam village of Karmakshy district, teacher of geography at school-gymnasium №80 named after T. Zhurgenov *e-mail: Serik.niyazov@mail.ru

don't know what you're talking about, but I don't know what you're talking about, and I don't know what you're talking about."

The main goal is to use outdated data and innovate it. To supplement the geographical data of our country with a deep study of the writings of scientists and travelers from the Turkic peoples about our country. If we conduct research in the direction of local history, we can see that the meaning of the names of each hill, and each settlement is deep, our people have attached great importance to the names of the toponomy, and it is necessary to take this into account.

In practice, there are justified folk options for predicting the weather coming from our ancestors. They have not yet lost their essence. Our ancestors predicted the weather by observing the stars, the movement of the moon, the actions of birds, and inanimate nature. Of course, there may be some deviations in reality. The fact is that in recent years, normal ecology has changed in all regions of the Republic. Air space is polluted, river and lake waters are drawn in, and groundwater is curdled. Dozens of plant seeds and animals have been destroyed, but I want to say that it takes a full study of their names and origins.

You can find out that the sketches of maps that our ancestors traveled, and painted road drawings on skin and Stone developed in the teaching of cartography in the Kazakh people, among which a lot of research was done, explaining that the round map of Mahmud Kashgari itself would be a great work.

"I don't know," he said, "but I don't know. "I don't know," I said. He wondered why it was always given in the textbooks on European travelers. I believe that it is important for future generations to introduce these elements of National Geography in a scientific argument in our geography textbook, recreating the science inherited from the ancestors" fifteen of the moon is dark, fifteen is light".

If we look deeper into history, the main geographical records and information of many thinkers and sages of our ancestors were destroyed due to the left-wing policy of the USSR.

Human life is closely connected with the environment, nature, and phenomena of nature, the surrounding animals, insects, and plants. In ancient times, when science and technology were not developed, the people, who did not believe in anything but God, took care of the nomadic Kazakhs, who lived in the heart of the steppe and worked tirelessly. During the Soviet era, the path of education and science of our people, which has been going on for centuries, was destroyed and the information on paper was destroyed. Traditions of everyday life, relationships with nature, rituals, and horoscopes, all indicate that our ancestors mastered the philosophy of the steppe. Sowing, reaping, and harvesting in a timely manner, rearing livestock without loss at the expense of local orientation, safe travel, and other problems of life required the ability to predict local weather events. To do this, it was necessary to search for information about new places, on the one hand, to study how, why and in what way the weather changes, and on the other hand, to observe the behavior of domestic and wild animals and insects before such a change. Positive and sometimes unsuccessful observations and research carried out in this direction for centuries have increased the knowledge of the Kazakh people about nature and country studies.

Methods

There are many scientists who have studied the nature of the steppe and its laws, and many people who have traveled the country for educational, religious, and commercial purposes.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabük University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

If we look more or less at the works of scientists of the pre-colonial period in Russia, we can see that the Kazakh people developed the science of geography. [1].

Abu Nasir al-Farabi, the world's second-greatest teacher, described the way in which the planet Venus orbited the Sun. He did a lot of work on longitude and latitude.

Great thinkers, encyclopedic scientists, naturalist Abu-Nasir-Al-Farabi, Zh. Balasagun, S. Bakyrhani, M. Kashgari has seen the interdependence of development between nature and society and its unity, based on their scientific worldview, nature is the basis for the education of the individual's mind and consciousness. The textbook does not say that the poets of our people Bukhar Zhyrau Kalkamanovich, Korkyt Ata, Asan Kaigy, Murat Monkeuly described them, orienting the terrain, he was able to determine the comfort of man and animal.

Findings

Our great-grandfather Asan Kaygy described the topography and its natural nature, and looked for a comfortable place for animals and people.

Criticisms of the land while riding Zhelmaya and traveling around Saryarka.

When watching the Long Story:

This child does not look at it because it is full, it does not cry because it is hungry, and it is the place where the horns of the cow and the ears of the boar are sticking out. Every day, the child cries a lot! - he said.

When you see Genghis Mountain, Semey Mountains:

The soil of this place is raging. The grass that grows on it becomes rabid, the cattle fattened by eating it becomes rabid, and the person who eats its meat and drinks its milk becomes rabid. It is a place where there is no bloodshed, where there are many murders and fights! - he said.

When you see Night River:

Twelve judgments of thought, Night; confused sheep, Night. It is the place where the sheep's ears are sticking out! - he said, not wanting to leave, he looked at it three times. Then it was called "Ushkara".

When you arrive at Kyzyltau:

Mountains and rocks moan when it's late, it's a place where lambs don't stay tight! - he said.

When you see Mount Bayanaula:

It is a place that is not suitable for taking a horse's lip, how did the people settle there? A person who saw it said: "Kafir-ay, let the pit of my neck see you!" - he says. He had a blackened salt in his liver, the salt was heavy. It turns out that one Friday that he wants to spend the night will stop, he won't let go of the salt!

When he got angry, he looked back:

Ah, Bayanaula, it's because of hardness that you are living in a settlement! It is said that the cattle are bitter for one Friday in the summer, and one Friday near the fall, and that lasts for a year. If not, they say that Bayanaula is not a suitable place for settlement.

When you see the place called Bokenbay:

Bukenbay is forty times higher than Mount Ana Bayanaula! - he said. On this day, people go out on horseback to Bokenbay. "How can it be higher than Bayanaula, who talks to the sky?" and asked the surveyors who were measuring the land:

He said the truth! - said.

When you see the river Shiderti:

The soil of this place is precious. A horse that has been ridden for six months to lose weight is fat in one month! It is a place where a horse stops as if an empty horse has stopped! - he said.

When he saw the Olenti River, he stopped and continued to sing without saying anything.

Why are you silent? - at least, standing up a little:

There is a lot of grass for this ugliness, the country that settled it has no worries. It is a place where the cattle are fat, the foals are not tight, the white milk comes out early, the born child wants to eat and does not think about anything but food, the theft of lambs does not stop, and there are a lot of lies and rumors! The water of the poem is oil, and the grass of Shiderty is oil! - he said. [2].

When you see Mount Eremen:

The wind has seven doors. If it's winter, the horse won't stay, if the horse stays, the foal won't stay inside. It is the pasture of Orazdy, and the winter of Shirly. The country on both sides may be rich, but the country in the middle of the class may be poor. The end is bad. It is like a man fighting with one another, there is no shelter, the field is a dense mountain! - he said.

Passing through Silet and going to Jalanash:

Like the gallop of a horse, he said, Naked, should I ride you in front of me, or should I lean on my back? "There is little around you, you are nowhere to be found," he said.

When you see the river Esil:

It is a place where the poor and the rich are equal, he said.

When you see Nura's height:

"It is a place where horses can be fattened up in six days," he said.

Karakuyin, seeing Kashirly:

It was a place where the horse's mane and tail were falling. He has a swallow dragon in his brother! In addition, it is a place where horses do not stop! - he said. - There is a huge sea: if there is a storm, one does not know where the horse that got caught in it went.

Torgai River:

It is a place where the white water is sweetened with honey and the white grass is sweetened with oil! - he said.

When you see the river called Terisakan:

Saryarka sauce! - he said.

When you see the river Shu:

This ugliness has two sides, it is full of reeds, and it is full of tiger. It is a place where a child's stomach is not roasted, a knife is not drawn, a man is a horse, and a woman is a stranger! - he said.

When we look at Karatau:

Here is a harlot who has no bird but a cuckoo, no job but plucking green grass, whose name is an old man at five, and whose boyfriend is an old man at twenty. The country's pervert is here! - he said.

When you see Shymkent, Sayram:

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/TÜRKİYE

If two people, one market: there will be no prosperity in the cattle; It is said that there is no prosperity in the beginning, "The market is close to one's wealth, and the grave is close to one's increase."

When you see the long flowing Syr:

The head is thick, the feet are thick: it is a settlement in only two villages, it is a place that has ended in poverty for a long time. If Karatau is cool and Syr is wintered, it is right to settle there! - he said.

When you see Suly Keles and Kury Keles:

Let it roar, let it roar like a cow! "It is a place where the breed of cows is not broken," he said.

It is said that he continued to follow Zhidelibaysyn, that is how many geographical information our great grandfather Asan passed on. [3, 1]

Our ancestor Ulugbek opened the stars and named the ditches by building an observatory. He proved that there are 365 days, 6 hours, 10 minutes and 8 seconds in a year. Jupiter found the companions of Jupiter and described them by observing the spots on the surface of the moon and the sun. The scientific legacy of our ancestor, the star Venus, who called Mars a red planet from ancient times, is widely known in Europe and was published in Oxford in 1665 in Great Britain. Our ancestors, who were able to accurately calculate the equinoxes, could easily find a place at any time of the year by orienting the stars. He confused the rising star with the star Sholpan and called it a donkey. The bird's path is a concentration of stars like a flying bird. engaged in economic activities related to the movements. [2].

Abu-Nasir-Al-Farabi made optical instruments. It has a concave parabola mirror and a sundial that measures time and is still used today. This concave parabola (Arabic: "muharak", translated by Europeans as "focus") was brought to Europe by al-Farabi's disciple Ibn Haitham to Kepler. Al-Farabi's method of making a sundial is still used today. In science, the method of measuring the shadow and finding the meridian of the earth using a sundial is considered to be an Al-Farabi method. The scientist also laid the foundation for spherical trigonometry. Farabi explains the relative movement of the planets as follows: the Moon is considered to move quickly, while Saturn (Zukhal) moves slowly. The scientist also laid the foundation for spherical trigonometry. Farabi explains the relative movement of the planets as follows: the Moon is considered to move quickly, while Saturn (Zukhal) moves slowly. This is because the Moon is the closest planet to us, and Saturn is the farthest planet. Therefore, its path (orbit) is far away, and its movement seems simple to us. In fact, it can be the other way around, and they say that Saturn's movement is faster than the Moon's. This opinion alone shows that Farabi was in the right direction regarding the movement of celestial bodies. Farabi's works on astronomy and astrology deserve analysis and study in themselves. His views on astronomy and astrology are intertwined with the entire history of science and the early cultural heritage of Eastern countries, including Central Asia and Kazakhstan. Through this, I would like to say that many great mysteries of our people's year-giving, calculation, and analysis of heavenly "tales" will be solved. Farabi knew that precious stones and mineral substances are mainly formed from water solutions. [4, 1]

Depending on the duration of sunlight, alakeuim, kulan chin, tansary, cow saske, saske tus, great saske, tapa-tal tus, great five, small five, fall five, second color, namazger, aksham, twilight, twilight, red twilight, half night and other time periods.

If we conduct research in the field of local lore, we can see that the meaning of the names of each hill, and each settlement is deep, and the toponymic names of our people are very important. We find it in the work of Muhammad Haidar Dulati "Historical Rashidi". Muhammad Haidar called the modern Balkhash Lake Kokshetau. During the reign of Haidar Muhammad Haidar, in the fourteenth century, the city of Taraz was called Yany, and the inhabitants of that city knew the location of the cities, which were called Yanylyk.

In Kadyrgali Zhalayir's epic "Russian Khan" he described the mountains and lands inhabited by the peoples of the country. For example, in the Battle of Orbulak, Sasykteke used a thousand times more enemies than himself, using the correct use of terrain with plant smoke.

Bekasyl Bibolatovich's book "Zhuldyznama", one of the foremost in the early Kazakh sciences, also contains a lot of information about geography, travel, huts, and life.

Conclusion and Discussion

In practice, there are many justified versions of weather forecasting. They have not lost their essence yet. Our ancestors predicted the weather by observing the stars, the movement of the moon, the movements of animals and birds, and inanimate nature. Of course, there may be some deviations in reality. After all, in recent years, the normal environment has changed in all regions of the country. The airspace is polluted, rivers and lakes are drawn, and groundwater is hardening. Destroyed dozens of plant seeds. Soil erosion has affected some areas. All this has led to unfavorable changes in the natural nature of the weather, regardless of the region. However, the versions of folk experience, which have been proven for many years, will remain the basis.

The cold of Kuralai, the storm of the turtle, the red of the scorpion, the red egg, the birth of the trick, the birth of the hyacinth, the sunshine, the time of death, the five days, the 40 days of July.

If we say that one of the first travelers was a merchant, it is clear that our people, who traded on the Great Silk Road through other caravans, found their way and traveled from Europe to China to trade. Our ancestors not only trade but also visited many places in the Arab world giving the names of countries and cities.

It is known that the sketches of maps on leather and stone were developed by the Kazakh people in the field of cartography, including the round map of Mahmud Kashgari, for which a lot of research has been done. [1].

If we continue to conduct research, we can see that the Kazakh people have natural, environmental, and geographical knowledge and science. He asked why it is always mentioned in textbooks about European travelers. I believe that it is important for future generations to include these elements of national geography in the forthcoming textbook of geography with scientific evidence, reviving the science inherited from our ancestors, who said, "If the moon is fifteen dark, fifteen light."

References

1. Scientific-Methodical magazine of Geography #4, 2016 Nametova G.U, Features and methods of teaching geography.
2. <http://qazaq-el.narod.ru/index/0-16>

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

THE ROLE OF THE SPIRITUAL VALUES OF TURKS IN THE SOLUTION OF PEDAGOGICAL PROBLEMS

Onalbayeva Sholpan Baltabaevna*

Abstract

Bu makale, pedagojik sorunların çözümünde Türk halkının manevi değerlerinin modernleştirilmesi sorunlarını ele almaktadır. Yazar, manevi değerlerin gelişiminin bilimsel teorik ve metodolojik temellerini sunar ve uygulanmasının pratik yönlerini örnekler.

Anahtar Kelimeler: Türk manevi değerleri, diriliş, Türk ruhu, maneviyat, insani gelişme.

Introduction

The formation of our nation and the beginnings of national consciousness leads to the other Turkic times, deep history. For that reason, today, attention is paid to the study of common historical and cultural written heritages that reveal the kinship and unity of these Turkic-speaking peoples. It is known that after the Middle Turkic period in our modern history, Turkic-speaking peoples created their own families and appeared on the stage of history as a separate nation. That is why examples of oral literature and historical written heritage common to the Turkic peoples are also considered to belong to the Kazakh nation. Little is said and written about the importance of studying Turkish heritage. Because by doing it, it is possible to determine the people's history, memory and thinking, knowledge, lifestyle, and civilization of ethnically similar communities in a certain historical and cultural space. The educational side of these also needs attention. Searches in this direction are still waiting for a common channel and solution. If we study the studies up to the present day, we believe that there are different opinions on the history, language, language, religion of the people, that is, on the formation of the lifestyle and customs of the migrating tribes in the Eurasian space, on the peculiarities of their mutual relations.

Findings

Based on the traditional paradigm of classification of spiritual values, in order to study the mentioned problem, on the basis of Turkish spirituality, we can offer the following generalized structure, its existential and functional bases, conditionally as a whole: Function: integrative, regulatory, compensatory, ideal, futurological, consensual, etc. Types: logical,

* Methodologist of the Department of Human Development

aesthetic, ethical, political, informational, etc. Appearance in religion, literature, art, politics, worldview, myths, traditions, social history, etc. Origin and origin: language, language, archetype, collective unconscious, etc. Ways of preservation and continuity: with the ideology of ethnic unity, through historical consciousness, traditionalist principles, ethnic worldview, and biogenetic continuity, in the form of an objective idea, being preserved in the public consciousness, archetypal, under the influence of vital force, within the framework of the Turkic spirit, etc. Way of life: eternally existing, in the form of mystical spirit, syncretistic, constructive, modernizing, conceptual, universal form, sublime, space-timeless, ideological, didactic, etc. There are a lot of measures being taken in this direction. In the future: spiritual Turkic integration, interethnic spiritual co-evolutionism, ethnic sub-progress, futurological projects of the revival of spiritual values, and the need for their ethnic modernization again may arise. In order to implement these conceptual-theoretical ideas, every subject of the Turkic people, clearly feeling that his spiritual maturity is a very important phenomenon, should follow it. Spiritual self-improvement a person is considered to be the "core of wisdom", as the "philosopher of the field" said. Therefore, the problem of examining and revitalizing Turkish spiritual values in the context of globalization is a potential problem that requires fundamental scientific research and spiritual harmony, cultural-political unity, and clear planning for the future.

Conclusion and Discussion

Previously, the works of Western and Russian scientists were accepted as decisive documents, a piece of clear evidence, now the opportunity to study and supplement those heritages are opening widely. In general, Turkish oral literature is a source of antiquity, which has been passed down from father to son since ancient times, and written monuments of the ancient and middle ages (VII-XVI) are common literary and spiritual heritage written before the formation of the language of the Turkic peoples. [3] They include Orkhon-Yenisei, Talas records, versions of the Uyghur script, "Divani Lugat Atturik", "Kudatku Bilik", "Khusrau and Shiryn", "Mukhabat-name", "Gulstan Bit-Turki", "Nahaj al Faradi" , "Qissa sul-Anbiya" etc. We are referring to heritage written in the Oghuz-Kipchak language. These written monuments have been studied since the 18th century as literary-linguistic data, historical-cognitive data, and spiritual, literary-cultural value. In particular, the historical-linguistic material, as a version of ancient literature, has been widely studied.

Turkic scholars in this direction: V.V. Radlov, P.M. Melioransky, N.M. Il-minsky, N.K. Dmitriev, N.A. Baskakov, S.E. Malov, A.N. Kononov, F. G. Ishakov, A. M. Shcherbak, E. R. Tenishev, etc. it is worth mentioning the works of scientists. 24 Kazakh scientists also participated in the extensive development of Turkic studies. M. Auezov, A. Margulan, A. Konyratbaev, K. Zhumaliev, S. Amanzholov, G. Aydarov, Sh. Satpaeva, A. Kurysh-zhanov, M. Tomanov, A. Ibatov, A. Kaidarov, A. Amanzholov, N. Kelim-betov, S. Kaskabasov, K. Omiraliyev, A. Yegeubaev, A. Kyraubaeva, Sh. Ybyrai, etc. Kazakh scientists wrote fundamental works related to the genre, literary and artistic features of ancient Turkic written monuments, world-cognitive characteristics, history of Kazakh literature, historical grammar of the Kazakh language, history of literary language, ethnolinguistics, and made a significant contribution to Turkic studies.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/TÜRKİYE

Since the Republic of Kazakhstan gained independence and became an independent state in itself, the study of the Kazakh language in comparison with the related Turkic languages, and delving into the history of the Kazakh language, began to gain momentum more than before. In order to clarify the development history of the Kazakh language, studies were conducted on the language of oral literature samples, the language of ancient Turkic written monuments, and the language of the written heritage of the Middle Ages, and special attention was paid to the study of the cultural and literary spiritual heritage left by ancestors as national values. It is very important to look at the advanced pedagogical ideas of the past history of our people, which began on a national basis thanks to those studies, from the point of view of national and universal values, and use them to form today's generation as a well-rounded person. It is no secret that the past history of the Kazakh nation, all its stages, and fundamental issues were distorted in the political system before our country gained independence.

During the Soviet era, Kazakh pedagogy was clearly a closed topic. At that time, only Al-Farabi, Shokan, Ibrai, and Abai were mentioned in the field of scientific research and education on the formation and development of pedagogical ideas in Kazakhstan. I would say that the foundation of Kazakh pedagogy lies in the Turkic world. Our pedagogy, which we teach today, is based on the life and social life of European peoples. And the nomadic nature of the Turkic peoples gave birth to a civilization with its own unique characteristics. At its head were our ancestors who were intellectual thinkers such as Al-Farabi, J. Balasaguni, M. Kashkari. Therefore, we must admit to the world that Kazakhstan is the home of the great steppe civilization. Such an ideology is necessary for the future of Kazakhstan, the future of the Kazakh nation so that the future generation can be proud of being a brave, warrior, perfect and brilliant nation that has preserved the statehood and integrity of its ancestors, to become a competitive country, not swallowed by the dust of globalization. caused me to conduct fundamental research in the scope of the dissertation.

Therefore, we should fully consider the language and religion, worldview, and philosophical understanding of the world of the Turkic peoples, who are our ancestors, in our current development, on the path of civilization, and in the context of strengthening the independence of the country. Especially in the field of pedagogy, it is necessary to carry out complex research, comparing the features and historical roots of the Eastern, including the Turkic civilization with the world culture. The rich pedagogical and educational thought of the East, including the pedagogical worldview of the Kazakh people, consists of folk creativity and the educational ideas of great thinkers.

The time has come to boldly say that the stars of Kazakh pedagogic science Al-Farabi, J. Balasaguni, M. Kashkari, and their rich heritage are the starting sources of our national history in pedagogic science. We should keep in mind that it is the main sign of our country to show the pearls of education of the Kazakh people, which have accumulated over many centuries, to the world public, and to make an effort to take a place in the ranks of world pedagogy. Kazakh pedagogy is not limited to the problems of the past periods of history and culture, it should

include the current experience of our people in educating the next generation, and even its orientation towards the future should be inclined to formulate and serve it.

References

1. Kazakhstan in the global world: challenge and preservation of identity//Human world, No. 4 (50) 2011. p. 9-13.
2. Taizhanov A. Globalization: Turkish knowledge and learning//Zhalyn, No. 8, 2007, pp. 2-9.
3. Kusaynuly A., Basharyly R. The National Idea in Globalization//The President and the People. No. 5 (075), Friday, February 2, 2007
4. Abdraimova A.S., Myrzaly S. Spiritual and moral crisis: causes and ways out of it//Shulembaevskii chtenie. Materials of the international scientific and practical conference dedicated to the 75th anniversary of the Doctor of Philosophy, Professor K.Sh. Shulembaeva. March 2-4, 2012.- Almaty: KazNPU named after Abaya.-407 pp.-334-337.
5. Abaev N.V., Ayupov N.G. Tengrian civilization in the spiritual and cultural geopolitical space of Central Asia. Part 2. Almaty, 2010.-200 p.
6. Mayor J. Kazakh idea. On the basis of Turkic civilization.-Almaty: Country, 2006.-232 p.
7. Ibraev Sh. 1 year since the establishment of the International Turkish Academy//Turkey world, No. 12(116), 2011.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

CHANGES IN THE FIELD OF EDUCATION AND PERSONAL DEVELOPMENT THROUGH DISTANCE EDUCATION

Sadykova Bagila Bizhanovna^{*}, Yesnazarova Ulzhalgas Amzeevna^{*}

Abstract

As time has shown, distance learning methods (DLM) in the education system of Kazakhstan, despite the active and successful use of video lectures in the learning process in secondary and higher educational institutions during Distance Education, were not sufficiently ready for the pandemic. 2 years of experience in the use of DLM in secondary and higher educational institutions allowed us to identify the advantages and disadvantages of this approach and determine the contours of the future trajectory of its development. The advantages and disadvantages of distance learning during the pandemic have been deeply analyzed in the works of many authors, justifying that there is no alternative to distance learning in extreme emergency situations. We believe that in distance learning, school and university teachers should first create conditions for the emotional perception of the given topic, taking into account the psychological states of pupils and students. Teachers and lecturers should have certain knowledge in the field of psychology because students may experience various mental disorders and feel overwhelmed because of excessive usage of technological devices and amount of tasks. In this article, we studied the changes in the education system of the country during the pandemic and in the end provided some recommendations.

Nowadays, it is not enough to master the topic and be able to talk in order to make the lesson compelling. In order to achieve the uniform attention of students, each lesson should be turned into an interesting journey. This is primarily about geography. Over time, geography allows students to travel to different countries, to space or to all regions of Kazakhstan, or even to any part of the Earth. Such lessons should include videos, infographics, models, etc. whenever possible. Of course, the lesson can be conducted in the usual way: hanging printed maps in the classroom, and distributing colorful textbooks to students, but printed atlases are not interesting to children when they are faced with much better visualization every day via their personal technological devices. Therefore, we recommend the use of multimedia applications and games both during distance learning and during lessons in an offline classroom.

Keywords: Distance education; deviation; student; personality formation; education; pedagogy; psychology.

^{*} Doctoral student, Kazakh National University named after Al-Farabi

^{*} Doctor of Pedagogical Sciences, Kazakh National University named after Al-Farabi

Introduction

In distance education, teachers must know their subjects deeper and wider than their curriculums in order to arouse the student's permanent interest in their subjects. This is also necessary to compensate for the benefits of full-time study.

People can master any skill. In order to master a skill, an individual must continue to do the activity every day, and only then the neural connections responsible for the activity will be strengthened and developed.

Many people are prone to have and remember negative feelings and memories more. This problem is considered one of the main problems in the way to consciously change their lives. It is also connected to neural connections [2].

We propose to create new neural connections that will transform the learner from within and will begin to change the world around them for the better. It is as simple as repeating the same thing every day. To start, they may try doing simple actions daily and see the results. After that, they will start to feel the neural connections responsible for those actions being transformed and strengthened.

The methodology of teaching subjects in the DL should be provided with new content that strengthens the psychological-pedagogical aspects of teaching, that is, more elements for sensory perception of the studied material should be introduced into the learning process. A very important element of training, in our opinion, is to create an atmosphere of healthy competition in the team.

The proportions of time between online and offline lessons may change as COVID-19 subsides, but even after COVID-19 is gone, DL will remain one of the necessary methods of learning in certain situations. The COVID-19 pandemic has accelerated the process of introducing information technologies into modern education. As a result, educational institutions were forced to use video conference applications and devices in practice.

Sufficient experience has been gained when schools were closed and education was converted into a distance education format. Personally, I gained some experience by teaching Joo.kz courses online and offline during the pandemic.

Maps are the main visual element in geography lessons. However, nowadays simple globes and atlases do not satisfy the interests of students and pupils. Therefore, the next step in their development is interactive maps. The most popular option, in this case, is Google Maps. It is convenient and easy to use, and the accuracy is ensured by satellite images. Google maps can be used to organize frontal lessons with the class, as well as for group and individual works. It is an indispensable tool in the distance teaching and learning of geography [6].

Another Google project that can be used in geography classes is Google Earth. This application helps students take a virtual tour of Earth.

Apart from sites for PCs and laptops, there are various available applications for smartphones. For example, the Earth viewer. The application tells and shows what our planet was like billions of years ago. It can show how glaciers and volcanoes were formed, how the climate has changed, and how mountains appeared and disappeared. Each feature on the map has historical and geological information. The application is in English and designed for use on tablet screens. The larger the screen, the more impressive the results are. We are sure that this application is going to become a powerful resource for integrated classes.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/TÜRKİYE

In addition, teachers can use different geographical sites. Links to the websites and applications are listed below:

They include:

<http://geacron.com/home-en/> (atlas of the political map in the present time),

<http://geo.historic.ru/geographic-atlas/st015.shtml> (handbook), and others.

It is well known that Joo.kz has courses that prepare high school students for the National Unified Test, its application, and a center for those who want to participate in the lesson offline and online. We used video lessons, test taking, test analysis, video conferences, or live broadcast technology in the Joo.kz course for distance education applications. At the same time, in the course, if students learn using the above-mentioned technologies, complete all the tasks, and collect the required number of stars, they will be given a 100% guarantee of getting a grant. In the star system, students master the knowledge and complete all the assignments. In 2021, 992 out of 1,000 students who received online education mastered the necessary knowledge and became students of the country's best higher educational institutions. In the course of practice, the Joo.kz course has proven that it is possible to study remotely and improve the quality of education and that it makes it possible to study from the best pedagogues in any region of the country.

New neuron connections develop when students take up new abilities and skills. When teaching high school students, it is necessary to conduct video conferences, discussion tasks, pair and group exercises, presentations, role-playing games, exercises, and audio learning. When having group discussion exercises, students cooperate with their friends. For this purpose, it is better to hold discussions and role-playing games on Google Meet during online lessons. The main reason is that there is no time limit, and the lesson will not be cut unexpectedly. I encourage students to work together. After all, in order to perform a group task aimed at developing speech skills, the students use the method of critical thinking and are happy to exchange their skills, and are open to learning more.

During the video conference, in order to understand the degree of comprehension of lexical and theoretical material, we, the teachers, conduct an oral survey, so that the students have the opportunity to give feedback, and we have the opportunity to receive it. This method was also used during online face-to-face surveys. These means of implementing feedback differ from the usual ones: during full-time training, the teacher informs the student about the quality of the oral response, and it is necessary to resort to interactive means in the form of a conference. As a result, after recording feedback in the chat with the students, the way to get an answer immediately showed whether they understood, or did not understand.

The use of innovative technologies in the framework of distance learning at school through social networks and platforms, such as "Zoom", "Skype", "Microsoft Teams", Google platforms, Office 365 services, organizing a video conference on "Whatsapp", on the "YouTube" channel Viewing the video material recorded in advance using the "Bandicam" program, remote study during viewing, special drawings, maps, cartogram, histogram, statistical information, using graphic programs, mastering the given information using the visualization method [7].

Distance Education in Europe

In the countries of Western Europe, DL universities were created before us. During online lessons, teachers usually provide only theoretical knowledge. Students who have mastered the theory are issued a certificate. With the same certificate, students are issued a diploma after working in production facilities and passing an internship.

European countries are the leading countries in the field of distance education. Distance learning in these countries dates back to the 70s of the 20th century. Distance education at universities in European countries has distinct differences in comparison to studying in higher educational institutions in Russia or the CIS countries.

The first distinction is the admission conditions. To enter a European university, you need to master the language of that country. Nevertheless, countries such as Germany, Spain, Finland, and a number of others, in addition to national programs, have developed and implemented training programs in English.

The second distinction is the online learning methods. For example, Germany pays great attention to the use of audio and video clips, printed materials, and various multimedia resources in training. When studying remotely in Germany, students choose the following specialties: law; LCT; medicine; electrical engineering.

Among the many higher educational institutions, it is worth noting the Distance Education Institute in Hagen, which has a rich information base and 25 years of experience in the field of e-learning [9].

Spain, in addition to offering applicants a wide range of Humanities and technical specialties, is also characterized by a high level of feedback, regardless of the student's location. Having accumulated 20 years of work experience, Spain is ready to provide students with high-quality education using modern methods of Education. Spanish universities focus on the use of available software in the learning process: Linux, Moodle, Open Office, Google Docs, and others.

France is the country that ranks 3rd in Europe in terms of the intensity of development of electronic education, paying great attention to the information support of applicants. Recently, English language courses have been actively introduced into the curriculum.

Training is carried out through the practical application of information technologies in education and interactive television. In addition, various presentations, videotapes, and videos are distributed to students during the course of study.

Finland is one of the most advanced European countries in the field of development and improvement of e-learning systems. What can Finland offer applicants? A wide range of specialties, and high-quality transmission of video and audio materials. Use of the most modern methods of developing educational programs, certifying students, and providing information, for example, through video conferences.

Difficulties in Using Distance Learning Techniques

It takes a lot of motivation. Not everyone can maintain the necessary pace of learning without external control.

In distance learning, students' personal contact with each other and with teachers is minimal, and sometimes completely absent.

Lack of practical knowledge. Even the most modern technologies cannot replace the "live" experience of future medical professionals and teachers.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabük University, 7-9 October 2022 Karabük/TÜRKİYE

Insufficient computer literacy. In our country, most people who need such types of equipment live in remote places where the Internet and computers are not available to everyone.

In the table below, according to statistical data from the National Statistical Committee of the Republic of Kazakhstan, the number of computers per 1 student is 9.1 people in the Mangystau region, which is the lowest. The highest figure corresponds to Northern Kazakhstan, with 4.2 students per 1 computer. The average figure across Kazakhstan is 5.9 people per 1 computer. This information is shown in Table 1 below.

However, all these disadvantages do not overshadow the advantages. If someone decides to study remotely, then they need to clearly evaluate the advantages of this method. In many European countries, we can meet successful businessmen, politicians, and stars of the world of show business who studied at home.

Advantages of Distance Education

You can get an education wherever you have an internet connection. It is very convenient and currently available to almost everyone.

Teachers can work with each student individually.

All questions are always solved and discussed with the student.

It helps to get additional education at the same time.

There is enough time for self-development and personality formation.

The use of video lessons allows people to remember more information in the classroom than when giving a lecture.

Parents are always aware of their child's achievements.

In addition, one of the most profitable points is that people can start studying at any time of the year, not just on September 1st.

During the training, tests (control, homework) can be carried out. It also allows for the selection of an individual approach for each student.

All of these features can be used in online schools. They allow individuals to study remotely whenever they want. They can take tests and follow up in the evening or in the morning or take exams online. This solution seems perfect. In addition, they are not tied to a specific territory and can study even if they live in a remote village.

During distance education, there are basic skills that need to be formed in a pupil or student. It is necessary for the personal development of a pupil or student, as well as for eliminating obstacles, forming a competitive personality, and seeking and learning on their own. It is shown in Figure 1 below.

In Russia and the CIS countries, there are four schemes for organizing the work of the distance learning system. They are used individually or in combination with each other.

1. Self-Study

As the name suggests, students independently interact with the SIW without the participation of teachers. This method allows the organization to save human resources and is well-suited for practicing simple knowledge. As for quizzes, online tests are widely used, which also do not require time on the part of the teacher.

2. Training with the participation of a teacher

In this case, students not only get acquainted with the course of study but also interact with the teacher in some way. For example, teachers can provide feedback on non-replaceable tasks through testing.

3. Personalized training

Distance Learning scheme tête-à-tête (teacher and student). This training is rarely used because it takes too much time, and only two people can communicate remotely with each other.

4. Mixed learning

Part of the training material is often used by employees when studying remotely, the second part is provided by a teacher (business coach) during a full-time meeting. The scheme of "full-time training" is the most common and effective: it is obvious that employees can independently master some knowledge, so there is no need to waste time on the part of the teacher, on the other hand, there are things that are better learned in practice, for example, during training or master classes.

Methods

The research materials of the article are the works, publications, and lectures of American, European, Russian, and domestic scholars, and reputable sources of mass media. The methodological basis is accuracy, consistency, and scientific objectivity. To achieve the aim of the research, we used psycho-pedagogical and literary analysis and a set of scientific synthesis methods.

Findings

Based on the experience of using videoconferencing technology, we have also established a manual of actions for teachers to teach geography to high school students, and conduct lessons within the framework of videoconferencing:

1. Creating individual meetings (channels) for performing card memorization exercises in groups;
2. Active use of speech exercises, presentations, projects, conducting role-playing games, reading aloud, and conducting oral surveys to make sure that everyone understood the theory;
3. Providing special cards, teaching aids, presentations, lectures, and pre-recorded videos so that students can review the lesson at any time and search for themselves.
4. Due to the change in the format of oral teaching tools, it is possible to assess the accuracy of the student's speech by organizing ways of decent feedback via technological tools and applications. It is necessary to remember that speaking, explaining, and answering are carried out through interactive means.
5. Using "Kahoot", and "Quizizz" programs to perform and repeat tasks.
6. It is effective to use "Skype", "Microsoft Teams", Google platforms, Office 365 services, and "Whatsapp" as a platform for video conferences.

These platforms were actively used by Finnish and Russian teachers during the COVID-19 pandemic. As a result, students have developed speaking skills, self-reliance, thinking, and self-learning skills. As for the time and duration of the lesson, in Russia, distance lessons lasted 30 minutes. However, in Finland, since the education system is centralized and schools are mostly autonomous, the duration of the lessons was 75 minutes.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabük University, 7-9 October 2022 Karabük/TÜRKİYE

Due to the Covid-19 pandemic, as of April 17, 2020, approximately 91.3% of students worldwide, or approximately 1.5 billion, were unable to attend school. (UNESCO, 2020). This includes about 45 million students in Indonesia, or about three percent of the world's students (Statistics Indonesia, 2020).

The rapid spread of Covid-19 forced governments to close schools and introduce distance learning. Despite the absence of full-time education, various initiatives were implemented to ensure the continuation of educational activities. As a result, technologies, particularly the Internet, smartphones, and laptops, were widely used to support distance education. One of Indonesia's largest mobile service providers has recorded an increase in broadband traffic. It increased by 19% during the Covid-19 crisis, mainly due to the sharp rise in the use of online learning platforms (Olavia, 2020).

Still, the breakdown of the traditional education system could not cater to students from low-income families and rural areas. These students, even under regular circumstances, face barriers to accessing a decent education. Now they had to overcome additional obstacles caused by unequal access to technology.

Indonesia's archipelagic and mountainous terrain favors mobile internet and telecommunications. However, 4G coverage is only concentrated on the island of Java, as market-oriented mobile service providers serve urban areas better than sparsely populated rural areas (Hatri, 2019). This puts students from low-income families in rural areas outside of Java at a huge disadvantage. The sudden shift from full-time classroom methods to distance learning at home also reflected this unevenness of rights. One of the main requirements of the time was also to support the development of teachers. Several studies show that Indonesian teachers' competence in the field of LCT is uneven. It was found that the disparity in the quality of education between the regions of Indonesia, as well as socioeconomic conditions, is low, especially in the regions outside Java [8].

Conclusion and Discussion

In comparison with the value preferences of high school students of the 70-the 80s of the XX century, modern students are characterized by changes in priorities, changes in the understanding of the meaning of certain values, and quantitative parameters of the hierarchical structure.

Conscious motivation plays a big role in distance learning. This is the motive of conscious action. The child should work not because of fear, but for the sake of education, not to stand out from his peers or receive rewards.

This is the most difficult motivation for children who have not yet felt like independent people, do not understand their place in society, and do not understand how knowledge of geography helps them to be successful and happy. Therefore, the task of the teacher is to find these incentives and increase motivation.

The most important thing in any learning process is to maintain interest in the subject being taught. Often, teachers want to learn their subject as deeply as possible and sometimes fill

their lessons with unnecessary and difficult information. In a regular lesson in a traditional school, they can see the immediate reaction of students and correct the presentation of the material, but in a virtual lesson, this is possible only after seeing the results of the test tasks, after the lesson. Complex information used without taking into account the child's age and psychological characteristics does not contribute to his internal motivation.

The best results of distance learning are achieved by students, who perform control tasks completely independently. In this case, their confidence in their abilities will inevitably increase, and this is the greatest motivation.

As we all work to improve the quality of online learning, we have the opportunity to rethink and adjust existing methods. The forced transition to distance learning has shown how necessary conscious motivation is to achieve satisfactory results.

It is worth noting a number of problematic issues that need to be addressed in distance education:

- Lack of material and technical equipment for conducting practical and laboratory work,
- Students are not equally provided with computers,
- Lack of digital literacy of parents,
- Difficulties in providing and accessing high-speed internet.

References

“Recommendations for maintaining health after covid-19 infection. Centers for Disease Control and Prevention. Coronavirus disease 2019 (COVID-19)”. Official website of the United States Government.

Susan S., Michelle L. S., Julie A. G., Samantha H. G., “This can affect her entire life, says parents' opinion on special education services during covid-19”. 2022. - 3 p. <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2022.101941>

Olshansky.B. Practical pedagogy for teachers, Moscow: Onega. 1994. - 136 P.

Benner A. D., Mistri R. S. Child Development during the covid-19 pandemic through the prism of life path theory. Child Development Prospects, 14(4), 2020. - 236-243 P. <https://doi.org/10.1111/cdep.12387>

Maslakova E. S., distance education in European countries, St. Petersburg, 2021. - 33-35 p. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=44864294>

Karpagam K., Saradha A. mobile intelligent question answer system for the field of Education, [electronic resource]. 2018. P. 16-23.

Nazarbayev N., article "looking to the future: modernization of public consciousness" dated April 12, 2017. 2017. https://www.akorda.kz/ru/events/akorda_news/press_conferences/statya-glavy-gosudarstva-vzglyad-v-budushchee-modernizaciya-obshchestvennogo-soznaniya

Askarbekov D. E., Sunkhar S., Zhupenova D. E., redundancy and complexity of practical lessons of distance learning technology. warm. 2021. P. 76-77. <https://www.qmu.edu.kz/media/qmudoc/Journal1-21.pdf>

Samantha L. Sh., Martha L. K., distance learning in the context of COVID-19. Shit. research archive. 2021 – - 390 P. <https://doi.org/10.1007/s00403-020-02088-9>

Azzahra N. F. Removing barriers to distance learning in Indonesia during the covid-19 pandemic, 2020. - page 2-5 [doi:10.35497/309162](https://doi.org/10.35497/309162)

IVth Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

CHANGES IN THE FIELD OF EDUCATION AND PERSONAL DEVELOPMENT THROUGH DISTANCE EDUCATION

Sagyndykova S. A. *, Miraliev B. **

Abstract

The development of educational technologies continues, and methods and techniques of education in the traditional and virtual classroom, information, and communication technologies are further developed.

Therefore, it is necessary to study and implement progress and achievements in the field of educational technologies, and the diversity of methods used to improve the quality of Education.

Today, the moment has come to consider the history of the development of education in order to respond to the challenges of the XXI century, to improve the quality of Education, which provides an important basis for economic development.

At the same time, it is important to look at the history of the formation and development of distance learning, find out what difficulties the human race and different countries have gone through in this area, what experience they have, and most importantly, what mistakes they have made, rely on the experience of developed countries in the implementation of distance learning in Kazakhstan, select the necessary aspects for our country and create a domestic distance learning system.

Distance learning based on new information and pedagogical Technologies is very flexible and effective to meet the needs of society and solve many problems in the future. However, disputes in society and science about distance learning form diametrically opposite opinions: some describe it as a new universal form of Education, and others think that it is just a set of means and methods of disseminating information.

Therefore, in order to determine the importance of distance learning for education and society, it is necessary to comprehensively analyze and study the works of many scientists and philosophers, the introduction of distance learning into the education system, its application, and what results from it gave.

* School-Lyceum №88, Deputy Director for Academic Affairs and Teacher of Geography, Nur-Sultan City, Kazakhstan, *e-mail: Sabira-0608@mail.ru

** Educational Modernization Center, Methodologist and Teacher of Geography, Nur-Sultan City, Kazakhstan, *e-mail: miraliev_1976@mail.ru

Having considered the history of the development of the organization of distance learning, we can make sure that it contains the experience accumulated by human civilization over tens and hundreds of years.

Keywords: distance education, personal growth, interactive databases

Introduction

Distance learning based on new information and pedagogical Technologies is very flexible and effective to meet the needs of society and solve many problems in the future. However, disputes in society and science about distance learning form diametrically opposite opinions: some describe it as a new universal form of education, and others think that it is just a set of means and methods of disseminating information.

All educational institutions that offer the possibility of distance education differ from each other in certain qualities.

Their features differ in the content and level of education, the number, and composition of students, and technical and financial capabilities. The countries where the distance education system was developed were also funded at the state level. All universities in developing countries around the world are working on distance education technologies.

For example, in the United States, one of the largest countries, since 1995, 58% of universities have experimented with distance learning technologies, claiming that this technology is effective. Now thousands of educational institutions are working on this technology in this country.

Distance learning – as one of the forms of the system of continuing education, which implements a person's rights to education and information, allows specialists to improve their knowledge and skills while performing their main functions.

A special advantage of Human Development today is the transition to an information civilization, the accelerated development of computing and information technologies that increase the intellectual capabilities of people.

Personal growth is the development and disclosure of the potential of a person and his personality. Personal growth training form the skills of accepting oneself and one's own nature, setting goals and achieving them, and managing oneself and one's own lifestyle.

The transition from the concept of functional training to the concept of personal development. The basis for this transition is not only the transfer of priorities, here the transition is made from training specialists by state order to meeting the requirements of an individual. The new concept shows that each specific person has acquired the character of individual education through practical demonstration and improvement, taking into account their capabilities. This is achieved by developing a wide variety of educational programs according to the different individual capabilities of students and teachers themselves. An important factor in this direction of improving education is the ability of students to develop their own motivation (ability) to learn through the use of information communication technologies (ICT), which will be used in the present and future.-

Methods

What methods can be used in distance learning?

1) methods of teaching (self-learning) through the interaction of the student with educational resources with the minimum participation of the teacher and other students. For the development of these methods, a multimedia approach is characteristic, in which educational resources are created using various tools: printed, audio-video materials, and teaching materials delivered through computer networks, which is very important for electronic universities it is, above all:

- Interactive database,

IVth Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

- Electronic magazines,
- Computer training programs (electronic textbooks)

Currently, the use of information technologies and new knowledge methods through a computer network is being expanded.

Findings

If the main goal of a sovereign country is to rise to the ranks of civilized countries, then a well-developed, spiritually rich person plays a special role in achieving civilization. The main goal of modern education is also the formation of a comprehensively developed, spiritually rich personality. Therefore, with the improvement of the educational process in accordance with the requirements of the time, the effectiveness of the use of information and communication technologies in the classroom for students on the problem of personality formation in accordance with the needs of society is increasing.

1. Allows students to think freely
2. Develops language skills
3. Teaches you to express your thoughts, and search in detail
4. Promotes creative activity and promotes joint work in a team
5. Forms an educated individual who learns independently, and is well-versed in

Information Technologies

Distance education technologies include the following types: video lectures, online lectures, multimedia lectures, and television lectures; independent work of students on electronic educational publications (electronic textbooks, multimedia training programs, simulators, information and reference systems), virtual laboratory workshop (simulation models), computer testing systems; consultations via forums, chats and e-mail; other television, network and case technologies, design work.

The most important factor in the use of new information technologies in the education system is the main driving force-a person, therefore, the basic principles of education must be implemented. In this regard, the necessary conditions should be created for the development of a person's creative potential.

Conclusion and Discussion

The concept of "New communication technologies in the field of Education " arises from the search for computer equipment and electronic reference systems and a person's constant search for new teaching methods. The way it is taught is changing over time. Currently, innovative learning is widely used in didactics. Innovation is the dissemination and creation of news. The main trend of

modern pedagogy was to find a didactic way and means to turn learning into an industrial and technological process. This search led to the concept of "pedagogical technology". In the XXI century, we know that information systems are flourishing and developing in space, and information resources are the main tools for the development of industry and the environment. Literate life enters a new phase of development, which requires a gradual transition to the creation of new literate learning technology. The transition to a new learning technology will take a long time. Entering the educational environment, computer technology entails the use of tools and methods to improve the learning process. Distance learning opportunities are also supported by the government in terms of providing services in the basic education area.

The use of this technology also helps to quickly inform rural areas. One of the new methods used in the learning process is the distance learning method. Search for something new, being creative, to be able to spread it is a requirement of today's time.

References

1. Law of the Republic of Kazakhstan "About education"
2. State program for the development of education of the Republic of Kazakhstan for 2011-2020
3. Mukhambetzhanova S. T., Meldebekova M. T. "Methodology for the formation of competencies of teachers in the use of information and communication technologies." Almaty: Dair publishing house LLP, 2010
4. Journal "Informatics and education", № 7-2006 (p. 41-45)
5. Journal "Informatics and education", № 2-2006 (p. 49-57)
6. Journal "Fundamentals of Computer Science" № 1 – 2005 (pp. 11-14)
7. Journal "School" № 11 (6 pages)
8. Collection of scientific articles of the IV International Forum on informatization of education in Kazakhstan and the CIS. (pp. 18-19. Pp. 38-39. Pp. 118-119. Pp. 460-461).
9. Site: www.edu.gov.kz

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

PROS & CONS OF USING ICT IN GEOGRAPHY TEACHING IN KAZAKHSTAN

Samal Issabayeva*, Esnazarova U. A. **

Abstract

Schools in Kazakhstan are experiencing significant growth in student enrollment (Ministry of Education of the Republic of Kazakhstan, 2020). Concurrent, enrollment, in order to increase the global competitiveness of Kazakhstan's education and science, education and training of the individual on the basis of universal values and increase the contribution of science to the socio-economic development of the country programs, is growing. As a result, educators face the daunting challenge of teaching larger classes while maintaining/improving the quality of instruction by implementing ICT and value delivered to students. This study uses descriptive and inferential conclusions to examine the effectiveness of using ICT (computers, smartphones, interactive whiteboards) in a large class setting. Supervision gives food for thought about the advantages and disadvantages of using ICT (information and communication technologies) in teaching Geography, also some issues in the educational system in Kazakhstan.

Özet

Kazakistan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı'nın 2020 verilerine göre, Kazakistan'daki okullar öğrenci kayıtlarında önemli derecede artış yaşıyor. Eşzamanlı olarak, Kazakistan'ın eğitim ve biliminin küresel rekabet gücünü artırmak, bireyin evrensel değerler temelinde eğitim ve öğretimini artırmak ve bilimin ülkenin sosyo-ekonomik gelişimine katkısını artırmak için kayıt sayısı büyüyor. Sonuç olarak, eğitimciler kaliteyi korurken / geliştirirken, bit'i ve ardından öğrencilere verilen değer ile ilgili talimatları uygularken daha kalabalık sınıfları eğitmenin zorluğu ile karşı karşıya kalıyor. Bu çalışma tanımlayıcı kullanılarak büyük bir sınıf ortamında BİT (Bilgi ve İletişim Teknolojileri) (bilgisayarlar, akıllı telefonlar, etkileşimli yazı tahtaları) kullanmanın etkinliğini incelemek için çıkarımsal sonuçlar sunmaktadır. Denetim, Coğrafya öğretiminde BİT (Bilgi ve İletişim Teknolojileri) kullanmanın avantaj ve dezavantajlarını ve Kazakistan'daki eğitim sistemindeki bazı konuları ele almak için veri sağlamaktadır.

Introduction

Today's the age of the 21st Century and is also the age of information and technology (IT). Accordingly, with the advent of Knowledge Management in the contemporary economy today, this speedy growth of information conversion is a great symbol of modern civilization. ICT plays a huge role in the educational system that will equip students with the much-needed knowledge and skills in nowadays competition. The learning process is more interesting and

* Ph.D. Doctoral Student, Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan *e-mail: ysabaeva.samal@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0003-3141-4380>

** Doctor of Pedagogical Sciences, Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan *e-mail: ataulymektep@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0003-1548-5568>

enjoyable by virtue of the prestige possibilities of combining technologies and modern teaching pedagogies.

Any pedagogical technology is an information technology, since the basis of the technological learning process is the receipt and transformation of information. Therefore, the definition of information and communication pedagogical technology has a dual character. On the one hand, it is considered as a scientific direction (a set of knowledge about ways and means of working with information resources), and on the other - as a specific way of working with information (a method and means of collecting, processing and transmitting information to obtain new information about the object under study).

The Challenge of Teaching Geography by Using ICT in Kazakhstan

Kazakhstan in its turn is objectively involved in the process of becoming a global information society. Therefore, creating all the necessary conditions were developed [Informational Kazakhstan – 2020» State Program](#), they will allow our country to carry out a full transition to an information society.

Info communication technologies developing at full speed become important factors of social modernization. The effect on economic indicators of people's lifestyles characterizes the importance of ICT development for the degree of education.

For improvement of the quality of the education provided to the population a lot of work is on the improvement of activity of the educational institutions, most of the schools are equipped with computer classes and according to 2020 data, 72% of schools have access to the internet.

ICT is the soul of the education system. The education system is changed due to the use of ICT in all aspects. Without the support of ICT getting qualitative knowledge is very difficult. There are many tools in ICT which are useful for teaching, learning, and researching in geography like Google, WhatsApp, Yahoo, Map, YouTube, Play store, Apps, Google translate, Google Earth, etc.

While this may sound good, the importance is in the teacher's skills and ability to investigate ways of integrating and implementing this promising approach by using ICT. The success of the new educational curriculum using ICT in teaching geography hinges on the envisaged teacher who would be able to move from a traditional teacher-centered approach to learning to a learner-centered approach where the learner became the center of teaching and learning.

In geography, ICT can help pupils to enhance geographical knowledge and improve geographical inquiry skills, develop graphical, statistical, and spatial analysis skills, develop mapping skills, experience alternative images of people, places, and environments and how environments change, simulate or model geographical systems and environments, communicate with other pupils in contrasting localities by email, webcams and video conferencing, improve the appearance of work by enhancing presentation, increase awareness of the impact of ICT in the changing world. This report considers not just the technologies themselves but also the pedagogical implications and the support necessary to enhance the learning and teaching of geography.

Developing Map Skills of Pupils in Learning Map Part of Geography at School through Self-Using by App Map Chart

There are many applications for studying various subjects, such as mathematics, and history, and even learning languages such as English. In geography, this is no less important than the previous ones, so here we have reviewed the list of the best applications to learn the countries of the world and settled on a map chart.

A self-taught freelance web developer named Minas developed this application in order to support schoolchildren. The application itself is available online, without registration, and what is very important, you can work both using a computer and on a phone.

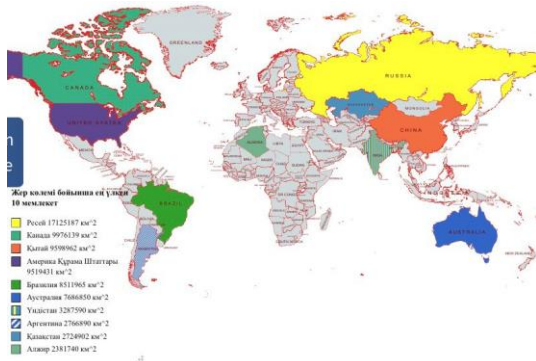

The students explained the rules and algorithms for constructing digital maps on simple topics (they were allowed to choose topics in their own way) and a certain time (20 min) to complete the task.

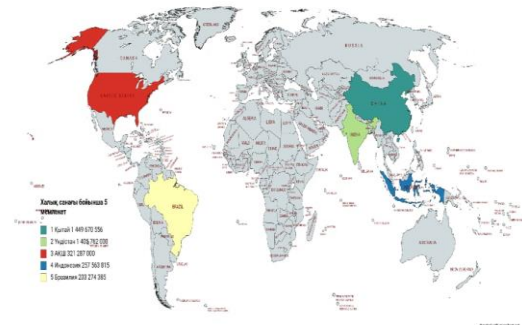
Table 1. Information about provided experiment within pupils

The number of pupils who participated in the creation of a digital map	7	2
Completed total	3	2
Coped with the task	0	1
With humor (creatively interesting topics chosen)	3	1
Got in time with the task	5	1

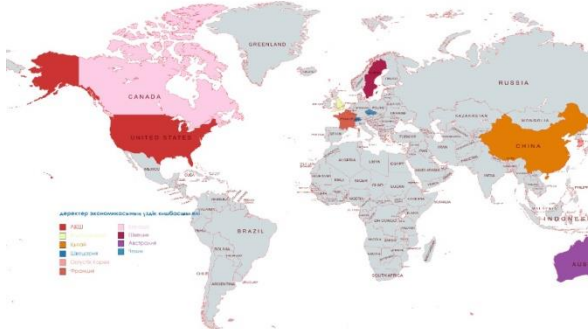
List of pupils who coped with the task:

Pic.1 Top 10 largest countries by area

Pic.2 5 largest countries by population census (2019)

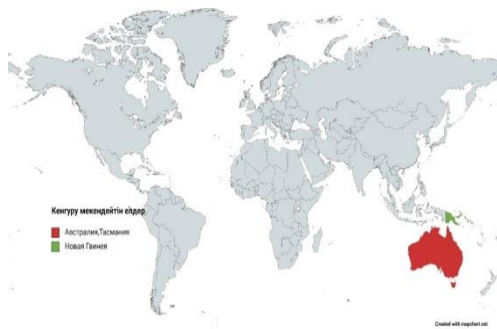

Pic.3 The top 10 largest economies in the world by GDP (World GDP Ranking, 2020)

Pic.4 Five most polluted countries in Asia (2021)

List of students who completed the task with humor (creatively interesting topics chosen):

Pic.5 Kangaroos' live areas

Pic.6 Chimpanzee live areas

An Emancipatory Framework

The study takes critical social theory and practical as its underpinning, based on the principles of empowerment, emancipation, and freedom.

In addition to the learning algorithm of the approved educational program in the Republic of Kazakhstan, using various ICT applications and programs, it is possible not only to significantly improve the quality of geography teaching in schools but also to contribute to a critically reflective approach to self-study with the help of appropriate conditions. ICT raises awareness of new perspectives and personal actions that can lead to the transformation of oppressive traditional methods of teaching geography in schools in Kazakhstan.

The use of ICT in geography teaching in Kazakhstan is presented as a means of detailed study of complex and challenging internal processes related to the willingness to be open and develop students' self-awareness in learning and development independently.

Weaknesses of Geography Teaching in Kazakhstan Using ICT

Despite the fact that schools have had computers, ways to use them effectively evolve slowly and patchily. The technological revolution in schools has been beset by theoretical inadequacies that hold educational technology at the margins of the established educational system.

One of the most common challenges school administrators in Kazakhstan face is providing relevant and effective professional development (PD). Although teachers regularly take advanced training courses, it is becoming increasingly difficult to teach children in times of intensive use of gadgets.

The problems of using ICT in geography teaching in Kazakhstan are mainly due to the following aspects:

- Because a number of geography teachers do not have enough skills and knowledge to apply ICT
- There are not enough computer classes in schools
- Despite that fact in the educational curriculum there were GIS technologies tasks, ArcGIS, Mapinfo, or similar programs that were not installed on school computers.
- Important to notice that the internet is unstable. Using smartphones in teaching Ads are distract pupils the most.
- Also the equipment of the geographical cabinet is at a low level and insufficient.

Conclusion

There are many advantages and disadvantages of using ICT in geography teaching, but the widespread negative effects are listed below

- Deterioration of the physiological state and health of the student (unstable children's psyche leads to addiction to the computer of students, which affects their health);
- a number of psychological and pedagogical problems (unfiltered information causes psychological harm to the child);
- a decrease in the student's speech activity (which is especially typical for forms of open and distance learning), as a result of which the student does not have sufficient practice in formulating and expressing his own thoughts.
- according to recent psychological studies, the prolonged absence of active speech practice negatively affects the processes of thinking, including independent;
- the lack of live dialogical communication between the participants of the educational process, which becomes scarce as a result of excessive individualization of learning.

And also, the "disadvantages" of using ICT are:

- Increased requirements for a teacher (many students have more modern equipment at home, at the same time, a fairly large number of teachers do not have even minimal knowledge in the field of ICT),
- The research activity of students is hampered by two reasons: a lot of abstracts on CD-ROMs and on the Internet, which make it possible to get a finished product,
- The technology of project activity is not fully mastered by subject teachers,
- The technology of self-education for students has not been developed,
- Low information culture, both among students and teachers,
- There is no unified information and methodological service for students, their parents, and teachers.

The use of ICT is justified, as it allows to activate of the activities of learners, makes it possible to improve the quality of education for children from low-income families, improves the professional level of a teacher, and diversifies the forms of interpersonal communication of all participants in the educational process. And also, the means of ICT used in contemporary education allow us to achieve high results in learning. New technologies make it possible to ensure interaction between the teacher and the pupils in the system of open and distance learning. The use of various ICT tools in the educational process can lead to both positive and negative consequences. In the conditions of the impact of ICT on educational processes, a type of modern teacher is being formed, who should not only possess knowledge in the field of information and communication technologies but also be able to apply them in his own professional activity; — in these conditions, a different type of student develops, who cannot imagine his life without a personal computer and the World Wide Web Internet, using the capabilities of modern technologies as information sources. But it is necessary to restrict access to information resources and create conditions for creative and research activities of students with different levels of development.

References

1. ICT Integration in the Teaching of FET Geography in Johannesburg East by Never Ncube (794024) University of the Witwatersrand, Johannesburg, 2018.
2. Benedict Musyoka Musyoki. Influence of Integration of Information Communication Technology on Teaching and Learning Geography in Public Secondary Schools in Mwala Subcounty, Kenya. 2016.
3. The State Program "Information Kazakhstan - 2020" <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P1200001534>
4. Olga Shnut. Electronic journal "Pedsovet" <https://pedsovet.org/article/plyusy-i-minusy-primeneniya-informatsionno-kommunikatsionnyh-tehnologiy-v-obrazovanii>
5. Reflecting on reflection: Improving teacher's readiness to facilitate participatory learning with young children by Naomi M., Professional Development in Education 1. Volume 41, 2015 – Issue2: The Professional Development of Early Years Educators
6. Formirovanie Professionalnoi Competentnosti Buduscwego Pedagoga by T.A. Dergunova. 2009
7. Metaindividualnyi Effect Stilya Pedagogicheskoi Deyatel'nosti V Usloviyah Novogo Kachestva Obrazovaniya by I.V. Dolgopolova. Berezники Department of Perm National Research Polytechnic University. TSPU Bulletin. 2014.5 (146), pp. 81 (in Russian).
8. Zuyeva M. L. Activization of the doctrine of school students as means of formation of key competencies. Yaroslavl Pedagogical Bulletin, 2007, no. 4, pp. 26–36 (in Russian).

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

THE IMPORTANCE OF THE ROLE OF TURKIC-SPEAKING GEOGRAPHY IN ADDITIONAL EDUCATION

Shaikhina Ainagul Zhanabaevna*, Esnazarova U.A.**

Abstract

In the modern realities of updating the content of education, an important role is assigned to the additional education of students. This report examines the possibility of implementing additional geographical education in the example of secondary schools. By implementing additional education, a teacher has the opportunity to implement a value guideline in education, namely, love for his homeland, its history, and cultural and linguistic values. This report provides examples of the international community of the Turkic-speaking countries of Asia, the possibility of implementing the plans of agreements drawn up earlier, the study of sacred places of Kazakhstan by students, and their influence and role in the development of the history of the state. Considering the international agreements of Kazakhstan with other Turkic-speaking countries, the author examines the educational literature and the possibilities of its use in extracurricular time, which allows the author to summarize the results of the implementation of extracurricular work at the level of secondary education organization.

Maps and statistical geographical data play an important role in the study of geography during and after school hours, which in turn affects the practical orientation of studying the subject of geography and mastering geographical methods, choosing geographical aspects of the study of a particular area. In this regard, the role of studying the geographical science of the Turkic-speaking countries gives students the opportunity to study and compare the historical and cultural directions of the development of the Turkic-speaking states, highlight the common, study the results of the activities of scientists who lived and worked in the territory of the Turkic-speaking countries, their impact on the development of neighboring states. Also, the implementation of additional geographical education gives teachers the opportunity to implement patriotic education for the younger generation. The development of a tolerant personality acquires a planetary character. For many years, advanced states have been paying great attention to additional education, the result of which is a person with basic value orientations, an important part of which is tolerance to others, regardless of race or ethnicity.

Based on the implementation of this direction of education, it is possible for a teacher to organize training, extracurricular activities, as well as events with the participation of students, in such a way as to show the latter similarities, common origins and development, cultural components of the Turkic-speaking countries. The implementation of many areas of education and upbringing through extracurricular activities in geographical education is possible taking into account the territorial location of Kazakhstan, its historical development and state relations with

* Geography Teacher (Teacher – Master), Atyrau Region Zhylyoysky District P. Zhana Karaton, Comprehensive Secondary School No. 22, Republic of Kazakhstan

*e-mail: ainagul1972chahina@mail.ru

** Doctor of Pedagogical Sciences, Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan *e-mail: ataulymektep@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0003-1548-5568>

other countries throughout the history of Kazakhstan. Thus, there are many so-called sacred places on the territory of Kazakhstan, the visit of which is relevant from year to year for both citizens of our state and arouses interest among the guests of our country. The article provides examples of the work of geography teachers, taking into account the territorial location and the attitude of the school to the sacred places of Kazakhstan. Examples of organizing joint field classes with students in sacred places of Kazakhstan are given. One of the possibilities of implementing the study of the Common Turkic history on the territory of Kazakhstan is also considered.

Introduction

The teacher's conscious and in-depth work on improving their pedagogical skills allows teachers to become a real positive example, to be a patriot of their Land! Students should see in the teacher a love for the motherland, for nature, for history. Only then can we teach and pass on knowledge about our native land, about countries that have played an important role in the formation of our country. Teach them to respect the traditions and customs of other countries of the world! Special and tangible support should be given to neighboring countries and countries that have a close connection and similarity of traditions, rituals, and one religion.

Our first president outlined seven primordial enduring national values of the Kazakh people, each of which brought "the fruits of the great technological revolution": horse breeding and equestrian culture, metallurgy, the phenomenon of the Great Silk Road, "animal style", "Golden Man", the Cradle of the Turkic world - Altai, Kazakhstan – the birthplace of apples and tulips.

Today, the Great Steppe justifiably proudly bears its name in the global matrix of history: "Our land, without exaggeration, has become the place from which many objects of material culture originate. In their development, the inhabitants of the steppes discovered many technical innovations to the world and became the founders of inventions that are still used in all parts of the world. The chronicles contain many well-known facts about when the ancestors of the Kazakhs more than once radically changed the course of political and economic history in the vast expanses of Eurasia." [1]

Modern teachers faced many different goals. How and what to teach children in order to get well-educated, know their history, respect their ancestors, grateful to the people - legends who gave a rich language, spacious, rich in minerals, beautiful edges, and golden fields of the Earth. So that they could compare, appreciate and be proud, and thank and pray for those who gave them all this wealth!

We all know that on October 3, 2009, in the Azerbaijani city of Nakhichevan, the Presidents of Azerbaijan, Kazakhstan, Kyrgyzstan and Turkey signed the "Nakhichevan Agreement", according to which the international organization "Turkic Council" was officially established.

On November 12, 2021, at the VIII Summit of the Cooperation Council of Turkic-speaking States in Istanbul, Turkish President Recep Tayyip Erdogan announced that the Turkic Council had been renamed the Organization of Turkic States.

It was this organization created a few years ago that gave us the impetus for a new course for students. In order to fulfill the above-mentioned goals and objectives, we teachers supported the proposal of the head of the Republican Named School of Geography, Doctor of Pedagogical Sciences, and Professor Esnazarova Ulzhalgas Amzeeva, to conduct elective courses "Geography of Turkic-speaking countries".

Methods

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

Yesnazarova Ulzhalgas Amzeevna and Temirbek Amangeldy Tazhievich are the authors of the textbook "Geography of Turkic-speaking countries". Studying the pages of the textbook, children learn about many important phenomena, processes, patterns, events, and facts occurring both in nature and society. This course provides more in-depth information about the Turkic world, knowledge about the current state of nature, economy, and, the culture of related Turkic peoples living in six sovereign states: Azerbaijan, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Uzbekistan, Turkmenistan, and the Republic of Turkey, as well as Northern Cyprus. [2]

In Kazakhstan, geography teachers also conduct practical classes in elective courses, where special attention is paid to working with maps and statistical tables. They find the location of rivers, and lakes, determine natural ones and highlight the features of the climate, and natural resources, teachers try to bring to them important information that these countries are united by a common history, religion, traditions, and rituals.

Children, studying the social life of the Turkic-speaking states, conducting comparative work on the territory, population, national clothes, traditions, and rituals, understand how much these countries have in common with us.

The textbook "Geography of Turkic-speaking countries" gives a modern economic overview of individual Turkic-speaking countries, describes in detail the works of great Turkic-speaking scientists and also learns about sights and cultural and historical monuments, and much more.

We, teachers of Kazakhstan believe that the development of a child in becoming a person and a patriot of his homeland, to be tolerant, depends not only on parents but also on the presentation of the material. In addition to the course, in schools of Kazakhstan, class hours, events, concerts, and meetings are held between people of different ethnic groups living in Kazakhstan.

The teacher tries to bring us closer and make it clear that the Turkic-speaking countries are our brothers and sisters. Giving information is colorful, interesting, and fascinating, giving examples about the similarity of national clothes, which were dictated by living conditions, traditions of celebrating "Nauryz", many national games, etc. At the same time, motivate them, learn more and instill a desire to visit these countries.

I suggest you watch some moments from the lessons of our teachers, who are supporters of studying the geography of Turkic-speaking countries. These are Zhienkulov Yesenkul, Moldakulova Svetlana Toregalievna, and many others.

For two hundred years, the Ak mosque in the Atyrau Region near the village of Kulsary has become a place of pilgrimage for many tourists. The underground temple was built by Beket-Ata in which he taught children literacy, writing, and life wisdom. I would like to note that there are a lot of such amazing and holy places in Kazakhstan and we are proud to live and breathe in this atmosphere.

Turkestan is a city that was the birthplace of the spiritual teachings of our famous countryman Ahmed Yassawi, who, having skillfully instilled Islam into the soil of folk rituals, made an invaluable contribution to its spread in these wide expanses. Having begun to preach in this city, the wise seer Khoja Ahmed was recognized during his lifetime as the spiritual mentor of Great Turkestan, that is, of all the countries and lands inhabited by the Turks.

During the years of independence, the newly formed Turkic states have gone through a long and successful path of forming their national priorities and building statehood. During this most important period in the history of the Turkic countries, they managed to establish very friendly interstate relations, and cooperation in all spheres is developing. Refreshing historical

memory, one can realize the commonality of history and cultural heritage, which are one of the main prerequisites for the formation of the modern development of our peoples and their achievements.

Findings

The Republic of Turkey was the first state to recognize the independence of Azerbaijan, Kazakhstan, Uzbekistan, Kyrgyzstan, Turkmenistan and established diplomatic relations with these states. Every nation has the right to be proud of worthy sons and their creations, their history. We, the Kazakhs and other ethnic groups of Central Asia are proud multi-complex past, which has absorbed brilliant victories and bitter lessons of losses. For us, the eternal values and unique components of our national history, its star pages are the scientific legacies of Al-Farabi, Mahmud Kashkari, Chokan Ualikhanov, architectural masterpieces and ancient cities, folklore and music, the works of Mukhtar Auezov, Chingiz Aitmatov and much more. [3]

Conclusion and Discussion

In 2021, at the 4th meeting of the Scientific Council in Istanbul, a meeting of experts on the approval of textbook texts was held on the initiative of Turkey, during which experts approved the texts of textbooks "Common Turkic History", "Common Turkic Literature" and "Geography of the Turkic world". Textbooks aimed at increasing cooperation in the field of education between fraternal countries were prepared in accordance with the instructions given at the summit of the heads of Turkic states.

The textbooks are intended for secondary school and are published in three languages – Turkish, Kazakh, and Russian. Leading scientists-Turkologists of the member countries of the Academy participated in the implementation of the project.

Turkic history is already on the list of elective subjects in the curricula of the participating states of the project, and in Azerbaijan, the history of the Turkic empires is included in the main curriculum of secondary school. In 2020, 30 thousand students in Turkey, 15 thousand in Kazakhstan, and 10 thousand in Azerbaijan chose the subject "General Turkic History" as an elective. Kazakhstan strongly emphasizes that the textbook will continue to be used in teaching elective courses,

The International Turkic Academy has become a platform for the development and promotion of the project for the preparation of educational literature on the history, geography, and culture of the Turkic world

The policy of the members of the Organization of the Turkic state in the field of science and education is built on the foundation of common historical origins and common heritage. Turkey is actively working in this direction, providing large-scale financial support to educational projects and related scientific developments. Azerbaijan is making significant efforts on the cultural "front". Kazakhstan also aspires to occupy leading positions in the Turkic cultural space, it is no coincidence that the Academy works in the Kazakh capital. In "Nazarbayev Intellectual Schools" – elite educational structures implementing the most modern educational programs and advanced management practices – the subject "General Turkic History" has been taught since the 2016/17 academic year.

And school textbooks are small but significant milestones on the path of reconfiguration of the modern world order, near frontiers beyond which distant horizons can be viewed.

Social diversity was accompanied, of course, by the growth of originality and peculiarities in the lifestyle, behavior, and worldview of groups and strata of people. But at a certain stage of their history, they were united by a common language, writing, territory, and state.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

The historical and spiritual heritage of the ancient Turks is multifaceted. It is rich in unique features and properties. His best achievements have crossed the centuries. They contain the origins of the history, culture, and mentality of modern Turkic peoples. Today, the independent states of Central Asia, reviving the customs and traditions of those distant times and returning the names of historical figures, not only restore justice and morality but also pave the way for the unity and prosperity of all states.

Theory and practice, designated by the name “personality-oriented learning”, have a long history and several other names, each of which has a certain view on education and upbringing, free education, pedagogy of cooperation, etc. All these concepts that are close to each other in many ways can be combined.[4]

I would like to offer cooperation between the Turkic-speaking countries not only in politics, in the economy, but also in the field of education. Higher educational institutions, such as universities and institutes, cooperate more often. I think it is possible to create more opportunities for teachers of secondary schools and conditions for relations with teachers of Turkic-speaking states. After all, every teacher with experience has something to share and offer for a common cause, that is, to integrate into the global educational space, to master the best methods and techniques. To give teachers the opportunity to see schools in other countries, to hold seminars, hiking trips, meetings, round tables, geographical contests, Olympiads, to show teachers from other countries their sights, museums, and natural monuments, so that later teachers could tell not what they read or heard, but WHAT they SAW! I remember the proverb: "It's better to see once than hear a hundred times" Because every Turkic-speaking state has something to show!

For a better understanding and knowledge of the region and sacred places of the Republic of Kazakhstan, seminars, and visits to historical sites are organized for geography teachers. This gives teachers the opportunity to give students more detailed information, convey what they saw with admiration and give them the opportunity to feel proud of the history and historical monuments of the Republic of Kazakhstan. For example; I am very grateful to the republican named school of U.A. Esnazarova, which provides an opportunity for us to visit, see, admire and be proud of historical monuments, and sacred places and pass everything we saw to our students.

I would also like to ask for the same purpose, to give the opportunity to visit the religious, sacred, and historical sites of Turkey (architectural monuments of the Roman, Byzantine, and Ottoman Empire), or the Land of Uzbekistan is a kind of precious archive storing unique historical and archaeological monuments of different eras. No republic of Central Asia has as many historical and ancient cultural monuments as Uzbekistan and other countries. I assume that such an opportunity will give us the teachers to develop kinship ties, respect, and interest in Turkic-speaking countries among students.

The numerous documents adopted today on interstate relations between the Turkic-speaking states form the real basis of our relations in all spheres, from politics to economics, culture, science, and education. On such a multilateral basis, a common political platform, economic geography, and national and cultural identity of the modern Turkic republics are being formed. This expansion is acquiring more and more political, economic, and socio-cultural content and is becoming more and more international. And all this should begin and be studied from the school bench. This is the importance of the role of Turkic-speaking geography in additional education!

References

1. <https://elbasylibrary.gov.kz/r>
2. <https://ru.wikipedia.org/wiki>
3. Textbook "Geography of Turkic-speaking countries" authors: Esnazarova U.A. Temirbekov A.T.
4. <https://24.kz/ru/news/social/item/433410-bez-dorog-i-vodoprovoda-ostayutsya-sakralnye-mesta-v-atyrauskoj-oblasti>

SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS FOR THE DEVELOPMENT OF GIFTEDNESS OF STUDENTS ON THE BASIS OF THE SCHOOL SUBJECT “GEOGRAPHY OF KAZAKHSTAN”^{**}

Shaikyslan E. Sh. ^{*}, Esnazarova U. A. ^{**}

Abstract

Olympiads are one of the recognized forms of work with gifted pupils. They are organized in all districts and cities in the country. Participation in the Olympiad movement plays an important role in the education of young people: responsibility for the work undertaken, purposefulness, industriousness, and patriotism.

The task of the family is to see the talents of pupils, while the task of the school is to support and develop them, to prepare the ground for their realization. It is at school that the foundations should be laid for the development of a thinking, independent and creative personality. Each of the teachers faced such pupils, who are not satisfied with the work with the school textbook, they are not interested in the lesson, they read dictionaries and encyclopedias, study special literature, looking for answers to their questions in different fields of knowledge. That is why it is so important to identify all those who are interested in different areas of science and technology at school, to help bring their plans and dreams to life, to lead schoolchildren on the road of research in science and life, to help them reveal their abilities to the fullest extent.

Among the many methods of work aimed at the intellectual development of schoolchildren, the subject of Olympiads occupies a special place.

The Olympiad movement today is one of the topical areas when it comes to working with gifted pupils. Participation of pupils in the Olympiads and their victories are now considered one of the criteria for evaluating the activities of educational institutions and teachers. Participation in the Olympiad movement is very important for pupils, as it contributes to their self-realization, expands and deepens their knowledge in a particular subject area, and allows them to decide on their future profession.

The Olympiads not only provide valuable material for judging the level of pupils' preparation for the Olympiads but also identify the most gifted and prepared young people in a particular subject area and stimulate the in-depth study of the subject. The main objective of school Olympiads:

- Identifying talented pupils,
- Developing pupils' interest in learning subjects,

^{*} Al-Farabi Kazakh National University Ph.D. doctoral student, *e-mail: erkasim_93@mail.ru

^{**} Doctor of Pedagogical Sciences, Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan *e-mail: ataulymektep@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0003-1548-5568>

- Raising the intellectual level of pupils,
- Creating the necessary conditions to support gifted pupils.

Geographical Olympiads have their own specific features of preparation. Preparation should have both theoretical and practical components. The ability to apply theoretical knowledge in specific circumstances in a certain territory is extremely important, as geography in the modern world is becoming a more and more practically oriented field of scientific knowledge, necessary for solving many everyday problems and everyday tasks. Pupils should also have geographical erudition. This includes knowledge of geographical nomenclature, physical and political maps of the world, regions, and countries; basic parameters of geographical objects; composition of flora and fauna of continents and countries of the world; basic statistics on the population of countries, etc.

The role of the teacher in preparing the pupils for the Olympiads is enormous. First of all, the teacher is obliged to create favorable conditions for the pupil to comprehend new and novelty in the science he or she is interested in. It should also be noted that the successful performance of the pupils in the Olympiads is determined not only by the work of the subject teacher but also by the activities of the school administration which ultimately creates the conditions for the quality preparation of the pupils for the subject Olympiads by the teacher.

Introduction

Olympiads are one of the universally recognized forms of work with gifted children. They are organized in all districts and cities of the country. Participation in the Olympiad movement plays a big role in the education of young people: responsibility for the work begun, determination, diligence, and patriotism.

The task of the family is to see in time, to discern the child's abilities, while the task of the school is to support the student and develop his abilities, to prepare the ground for these abilities to be realized. It is at school that the foundations for the development of a thinking, independent, creative personality should be laid. Each of the teachers has come across such students who are not satisfied with working with a school textbook, they are not interested in working in the classroom, they read dictionaries and encyclopedias, study special literature, look for answers to their questions in various fields of knowledge. Therefore, it is so important at school to identify all those who are interested in various fields of science and technology, to help bring their plans and dreams to life, to lead schoolchildren on the path of search in science and life, to help them fully reveal their abilities.

Among the numerous methods of work focused on the intellectual development of schoolchildren, a special place is occupied by subject Olympiads.

The Olympic movement today is one of the topical areas when it comes to working with gifted children. The participation of students in the Olympiads, and their victories today is considered one of the criteria for evaluating the activities of educational institutions, and the activities of a teacher. Participation in the Olympiad movement for students is very important, as it contributes to their self-realization, expands and deepens knowledge in a particular subject area, and allows them to decide on the choice of a future profession.

Currently, in the Republic of Kazakhstan, the Olympiad movement in various subjects is actively developing and is becoming increasingly popular among young people. For schoolchildren, the Olympiad provides an opportunity to test their strength, prove themselves, gain

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

new knowledge, and develop abilities and interests, for teachers - to show the results of their work, to identify strong students.

Methods

The participation of schoolchildren in intellectual competitions at the international level contributes both to improving the image of the country and to the development of patriotism among gifted children. Competing with children from other countries, children demonstrate not only personal abilities and achievements but also the capabilities of the national education system.

The All-Russian Olympiad for schoolchildren (Olympiad) is held every academic year in four stages:

- 1) school stage - October, November: for students in grades 5-11;
- 2) municipal (city, district) stage - November, December: for students in grades 7-11 who became winners and prize-winners of the previous stage; organized by local governments;
- 3) regional stage - January, February: for high school students (grades 9-11) who became winners or prize-winners of the municipal stage;
- 4) the final (all-Russian) stage - March, April. The winners of the regional stage become participants in the All-Russian competitions.

The Olympiad is held in order to identify talented schoolchildren, as well as to form an interest in scientific knowledge in geography. The complexity of the tasks that the participants of the Olympiad receive depends on the class of the student and the stage of the Olympiad. For the successful completion of each task, students are awarded points. Schoolchildren who show the best knowledge receive diplomas and awards, as well as the opportunity to participate in the next stage of the Olympiad.

The system of preparing students for the Olympiads includes the following components:

- Basic school training in the subject,
- Training received within the framework of the system of additional education (circles, electives, elective courses, scientific societies in schools and institutions of additional education),
- Self-training (reading scientific and popular science literature, independent problem solving, searching for information on the Internet, etc.),
- Purposeful preparation for participation in a certain stage of the competition in a particular subject (as a rule, such training is carried out under the guidance of a teacher who has experience in participating in the Olympiad movement).

The Republican Scientific and Practical Center "Daryn" of the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan is the Republican State Enterprise that manages the field of education in identifying and supporting gifted children and talented youth of Kazakhstan.

The Republican Scientific and Practical Center "Daryn" of the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan was established in accordance with the Decree of the

President of the Republic of Kazakhstan dated May 24, 1996 No. 3002 "On state support and development of schools for gifted children" and the Decree of the Government of the Republic of Kazakhstan dated March 24, 1998 No. 256 "On additional measures to improve the management of organizations of the system of the Ministry of Education, Culture and Health of the Republic of Kazakhstan".

Department of Geography of Land Management and Cadastre KazNU. al-Farabi has been conducting training camps (TCC) in geography since the year 2xxx. Over the years, we have become convinced that in order to achieve good results, it is important not to perceive the Olympiad as a "one-time event", after which all work quickly fades. Preparation for the Olympiad should be systematic throughout the academic year.

Findings

In Kazakhstan, the republican olympiad in geography has been held since Soviet times to the present. From 1998 to 2006 the number of participants was a minimum of 15 participants from grades 10 and 11. Since 2007, the format of Olympiads in the republic has been reorganized and all subjects have been divided into natural and humanitarian areas. In 2011, students in grade 9 were allowed to participate in the Olympiads and the number of participants increased. If in 2013 only 75 schoolchildren participated in the Republican Geography Olympiad, then in 2022 there were 178 participants. However, despite the increase in the number of participants in Geography Olympiads, the quality of knowledge of our students on the world stage leaves much to be desired.

In the countries of Eastern Europe, Singapore, the USA, China, and other countries, whose participants traditionally win prizes and are the strongest teams, preparation for geographical Olympiads is carried out at a very high level using the latest educational technologies. In Kazakhstan, there are only 3 winners of international geographical Olympiads. In total, the Kazakhstan team participates in two international olympiads. Since 2013 in the International Geography Olympiad (IGeo) [2]. and since 2019 in the European Geographical Olympiad (EGe) [3]. The question of the participation of the national team of Kazakhstan in other geographical Olympiads is being considered [4-6]. This confirms the increased level of interest in geography in the republic, but as practice shows, it is necessary to revise the methodology of teaching in schools.

Geography Olympiads have their own peculiarities of preparation. Training should have both theoretical and practical components. The ability to apply theoretical knowledge in specific circumstances in a certain area is extremely important since geography in the modern world is becoming an increasingly practically oriented area of scientific knowledge, necessary for solving many topical problems and everyday tasks. Also, students must have geographical erudition. This includes knowledge of geographical nomenclature, physical and political maps of the world, regions, and countries; basic parameters of geographical objects; the composition of the flora and fauna of the continents and countries of the world; basic statistical data on the population of countries, etc. In addition to the theoretical and practical parts, participants in geographical Olympiads must also have "field" skills, such as orienteering, topographic survey, and cartographic skills.

Conclusion and Discussion

So, the preparation of schoolchildren for the Olympiads is not so much about “filling and pumping up” them with additional knowledge (they already know quite a lot), but it involves the widespread use of creative tasks that involve original solutions to various problems.

The most massive and therefore the most important are the first two stages of the Olympiad - school and district (city). Considering the Olympiad as the most massive educational forum, one should take into account the role of these stages in the development of interest in science among adolescents. The principles of mass character and accessibility laid down guarantee the attraction of children who do not have outstanding abilities, but who are interested in science and strengthen their interest.

The role of the teacher in preparing children for the Olympiads is enormous. First of all, the teacher is obliged to create favorable conditions so that the student can comprehend new and new science of interest to him. With the help of the teacher's knowledge, and the ability to methodically correctly set a task for the student that is feasible for the student, and after solving it, causing a feeling of victory, the student will engage in the subject that interests him with great passion.

It should also be noted that the successful performance of schoolchildren in Olympiads is determined not only by the work of the subject teacher but also by the activities of the school administration, which ultimately creates conditions for the teacher to prepare students for the subject Olympiad.

The student's interest in acquiring knowledge in a particular area allows him to develop non-standard thinking, which is very relevant at this level of development of society. The ability to think logically outside the box will help the growing member of society to take a worthy place in this society.

The results of the study should be included. The results should be discussed with previous studies in the literature. Suggestions can be made according to the results.

References

1. Kaimuldinova K., Abdimanapov B., Abilmazhinova S., Saipov A. Geography of ZHBBM KGB 11-synybina arnalgan okulyk // Almaty "Mektep" 2020, 3-42-better
2. Kaimuldinova K., Abilmazhinova S. Geography of ZHBBM ZHMB 10- sonybina arnalgan okulyk // Almaty "Mektep" 2019, 3-56-better
3. Beisenova A.,Karpekov K. Kazakstannyn fizikalyk geografiyasy ZHBBM 8-sonybyn arnalgan okulyk.3-basylymy // Almaty "Atamura" 2012.
- 4.Esnazarova U.A. Kazakstanyn fizikalyk geografiyasi Orta mekteptin 8-synybyna arnalgan okulyk - Almaty, Geografiyadan Republikalyk atauly mektep, 2012.

5. "The concept of a nationwide system for identifying and developing young talents" (approved by the President of the Russian Federation No. Pr-827 dated April 03, 2012)

6. Materials of the All-Russian Olympiad of Schoolchildren website. – Access mode: <http://www.rosolymp.ru/>

7. Materials of the website Methodical website of the All-Russian Olympiad of schoolchildren. – Access mode: <http://vserosolymp.rud> No.ru/

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

THE USE OF EDUCATIONAL TOURISM AS A STIMULATION OF SCHOOL STUDENTS TO STUDY GEOGRAPHY AND DEVELOP THEIR GEOGRAPHICAL CULTURE

Tuyechiyeva I. K. *, Esnazarova U. A. **

Abstract

A comprehensive analysis of the pedagogical potential of educational tourism, which includes elements of historical-pedagogical and comparative research, carried out taking into account domestic and foreign experience, made it possible to draw the following conclusions. The pedagogical model of educational tourism, which has the most important pedagogical potential for a person's continuous education, was considered in the research work. and theoretically justified. The proposed model consists of objective, conceptual, diagnostic, content-technological, organizational-pedagogical, and effective components. The target dominants of this model are education, training, and development in the process of tourist educational tours. The individual goals of the pedagogical model are the professional-personal development during the travel process, including the formation of personal important qualities of the travel participant (perseverance, confidence, creativity, ingenuity, flexibility, readiness for social interaction, communicativeness), as well as the development of basic and subject competencies. The conceptual block includes methodological approaches to the study of the pedagogical model, concepts, and principles of organizing the educational tour. The diagnostic component includes a diagnosis of the needs and motivations of potential tourists, an analysis of the tourist services market, and a diagnosis of the interaction between tourism and educational institutions. In the study, the pedagogical effects of the implementation of this model were determined:

The motivational readiness of the consumers of tourist services to make an educational trip in the future,

Increase in the commitment of tourists to a certain organization that implements educational tours (intention to continue education),

Increase the level of professional qualifications, and educational achievements, consciously internalize the acquired knowledge, strengthen the motivation to use them in practice, raise the intellectual level of the population, deepening understanding of the topic: school, research, professional).

Introduction

In the research project, the theoretical and practical bases of educational tourism to encourage schoolchildren to study geography and develop their geographical culture were studied,

* Al-Farabi Kazakh National University PhD doctoral student, *e-mail: ivagul_1973@mail.ru

** Doctor of Pedagogical Sciences, Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan

*e-mail: ataulymektep@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0003-1548-5568>

comparative analyzes of foreign and Kazakh scientific research and data on this topic were conducted, and recommendations and conclusions were made regarding the development of educational tourism.

Our study tour is a newly emerging type in Kazakhstan. Based on the literature of 5 years, this type of tourism is often not considered. But if we look at the modern dynamics of the recent world market, and international relations, the popularity of healthy vacations is increasing.

The goal of the modern education system is to train competitive specialists. It's not just about getting the necessary education for people, but also about gaining experience for themselves through international relations. "Article 8 of the Law of the Republic of Kazakhstan on Education states that one of the main tasks of the educational system is to introduce new technologies of education, inform education, and access to international global communication networks."

In recent years, the growing role of the service industry in the world market has been observed. The importance of a thorough study of the global services market is increasing. Economist scientists began to study various developing fields of activity. Therefore, the definition of the service and its types are different, but there is no mature system of its management. Of course, scientific and technical progress (scientific and technical progress) has had a great impact on the development of the service industry, in particular, the emergence of new types of services and the improvement of their performance quality. In the last two decades, the service industry has become the most dynamically developing sector of the world economy.

Intensive development of the education and tourism sectors, as well as the approach of the Republic of Kazakhstan to the declared goals, coordination of the education system and entry into the Bologna process, and creation of a single European space of higher education shows the relevance of the chosen topic, as a scientific justification of the theoretical approaches in this regard, economic-social domestic educational tourism. There is a need to solve the following important problems of development: formation of the industry in a promising period of time, economic analysis of their activities, increasing the efficiency of the activities of business entities aimed at achieving the necessary results of social work, obtaining the results of customer selection expertise.

Methods

In order to clarify specific issues from a scientific point of view, close connection with the systematic method of theoretical and comparative-geographic research, comprehensiveness, authenticity and other theoretical and methodological positions were guided in the research work. In the research work, programs on the development of tourism and, comparative, quantitative, systematic, social, and methodological analyzes were conducted during the research.

Based on the traditional methods of analysis of economic, statistical, and scientific-theoretical performing scientific works, we also used cognitive philosophical and historical relativity, functional systematization, and chronological research methods common to social sciences. The theoretical significance of the research: The recommendations and conclusions based on the summation of the research work provide an opportunity to deeply understand and study the issues of the prospects for the development of educational tourism in the Republic of Kazakhstan.

During the research, methods such as general review, systematization and comparison, qualitative and quantitative analysis, abstraction of scientific bases, expert assessment, and selective research were used. A review and examination of the work and research of far and near foreign scientists and Kazakhstani scientists related to the research topic were made. The scientific novelty of the research work.

- An analysis of ways to define the concept of "Educational (educational) tourism" was carried out and factors contributing to its popularity in the world were determined;
- Differences between educational tourism and cognitive tourism were noted;
- Articles, scientific literature and monographs, and mass media were analyzed and the scientific and theoretical bases of research were defined;

- Studied the current state of educational tourism development in Kazakhstan, studied the impact of national and international educational programs on tourism development;
- The role of educational tourism in teaching geography to schoolchildren and developing their geographical culture was determined;
- A qualitative analysis was offered to companies providing educational tourism services in Kazakhstan and abroad.

Findings

1. The modern market of tourist and educational services in Kazakhstan and abroad is developing unevenly, characterized by heterogeneity and lack of a clear structure. The pedagogical potential of travel is very rarely used, however, in practical activities you can find examples of successful implementation of various pedagogically based travel models, many of which are presented in our work. Study trips for the purpose of learning a foreign language, offered by various tour operators, are widespread, and only some travel agencies are ready to create individual educational travel routes. It should be noted that in addition to tour operators and travel agencies, the number of travel and educational agencies engaged in the development of educational destinations in this market is small.

2. The definition experiment showed that educational tourism is a widespread concept, but in practice, there is no consensus or definition of this phenomenon. The modern idea of educational tourism is very narrow and usually includes excursions and internships, which allows us to talk about the need to expand this concept in the public mind.

3. Education representatives (formal and informal), teachers, school directors, administrators, and students recognize educational tourism as a relevant and in-demand form of education. In addition, they all note the positive impact of educational tourism on the cognitive and emotional sphere of students and recognize its high pedagogical potential.

4. At the same time, as experience shows, the use of educational tourism in the field of education is sharply limited due to a number of objective and subjective factors:

- * Educational tourism requires special organization;
- * There is no developed infrastructure for educational tourism;
- * Personnel training in this field of education is absent or insufficient;
- * Educational tourism is not included in social tourism programs, accordingly, educational institutions are limited to financing educational trips.

5. The use of the pedagogical model of educational tourism in the educational process made it possible to demonstrate important pedagogical effects: an increase in geographical knowledge and culture of tourists participating in trips for educational purposes, increasing the motivation of educational tourists to study, increase educational achievements of educational tourists, applying the acquired knowledge in practical activities strengthening motives of use.

Accuracy and validity of the research results: evidence of the main direction on a scientific-theoretical basis and efficiency of the research methods used in accordance with the set tasks, analysis of research, data, and effectiveness of the research methods used in accordance with the requirements were ensured.

Conclusion and Discussion

Empirical research conducted on the basis of the school showed that the implementation of the pedagogical model of educational tourism has a positive effect on the growth of the average score of students in subjects such as geography, history, world culture, and national studies, as well as contributes to the development of linguistic and intercultural competence. At the same time, the empirical study revealed the contradictions between the high need for educational

practice in the organization of educational tourism and the low level of organization of tourist-educational activities, which confirmed the need for the effective organization of educational tourism in a number of socio-pedagogical conditions described in the dissertation, among them:

- * Qualified personnel in the field of educational tourism preparation;
- * Training parents of preschool and elementary school students in the skills of pedagogical support in organizing family educational tourism;
- * Creating educational programs on educational tourism for various stages of continuing education.
- * Encouraging the use of educational tourism at all levels of continuing education;
- * Creation of a developed infrastructure of educational tourism, which includes network interaction of various cultures, tourism, educational institutions, and authorities;

The introduction of the cycle of training specialists in the field of educational tourism into educational practice allows the implementation of the principles of continuity and accessibility of education, to train qualified specialists who coordinate competencies in various fields of education, to expand the scope of the educational process by diversifying the technologies and forms of conducting educational activities. Thus, educational tourism as an interdisciplinary pedagogical phenomenon has significant pedagogical potential and can meet the educational needs of different age groups and social groups in the continuous human education system. Further research requires the forms and technologies of educational tourism due to the growth in the number of consumers of this type of education and the increase in the heterogeneity of their tourism and educational demands. Subsequently, a multi-level program of training specialists in the field of educational tourism should be developed, in particular, an introductory module should be created that will allow students, pupils to get initial education in the field of tourism, museum, theater, free time pedagogy.

References

1. Zhukovskaya I.F., Generalova G.G. Educational tourism: essence, goals, development prospects in Russia // Global scientific potential. 2017. No. 11 (80). pp. 107–111.
2. Zorin I.V. Encyclopedia of tourism. M.: Finance and statistics, 2003. 36p.
3. History of the program // Center for International Programs JSC [Electronic resource]. URL: <https://www.bolashak.gov.kz/ru/o-stipendii/istoriya-razvitiya.html> (date of access: 03/18/2019).
4. Matveevskaya A.S., Pogodina V.L. Educational tourism as a factor "soft power" in international relations // Problems, experience and prospects for the development of tourism, service and socio-cultural activities in Russia and abroad: materials of the III Intern. scientific-pract. internet conf. Chita, December 21–23, 2016 un-ta, 2016, pp. 374–395.
5. Sanginov D.Sh. On the issue of types of tourism // Scientific Digital Library PORTALUS. RU [Electronic resource]. URL: http://portalus.ru/modules/theoryoflaw/rus_readme.php?subaction=showfull&id=1347254760&archive=&start_from=&ucat=& (Accessed: 03/14/2019).
6. Solomin V.P. The current state and prospects for the development of educational tourism in Russia. Izvestiya RGPU im. A.I. Herzen. 2007. No. 8 (30). pp. 96–112.
7. Firsova A.V., Myshlyavtseva S.E. Educational tourism in the Perm region: study guide. allowance. Perm: Ed. center of the Perm State nat. research. un-ta, 2014. 149 p.
8. Vavilova, E.V. Fundamentals of international tourism: textbook. allowance. [Text] /E. V. Vavilova. - Moscow: "Gardariki", 2005. - 160 p.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabük University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

9. Glushko, A.A. Geography of tourism [Text] / A.A. Glushko, A.M. Sazykin. - Vladivostok: Far Eastern University Press, 2002. - 265 p.

THE CONCEPT OF THE NATIONAL MODEL OF GEOGRAPHICAL EDUCATION IN THE SECONDARY SCHOOLS OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN (PROJECT)

Ulzhalgas Amzeevna YESNAZAROVA*

Abstract

This article illustrates the concepts of teaching geography. The need to develop the concept of geographical education in the Republic of Kazakhstan arose in the new tasks for the development of the secondary school education system, identified in the Decree of the President of the Republic of Kazakhstan “On approval of the Strategic Development Plan of the Republic of Kazakhstan until 2025”. In its context, geographical education is implemented at the second and third levels. The concept is focused on the development of geographical educational standards and programs based on the new Kazakh national model of teaching geography in secondary schools. The study of the geography of the Republic of Kazakhstan in the national model means - to substantiate, saturating with educational actions, the conclusions, and assumptions of the Kazakh nation about the centuries of the universe and the relationship between nature and society (protection and revival of nature), deeply preserving the scientific character of geography. The transfer of cognitive actions based on the national model assumes that the formed and presented conclusions of the courses must be geographically scientifically substantiated, the sequence between the courses is given sequentially, and the principle of development is observed.

Keywords: Geographical education, problems of teaching geography, methodology in teaching geography

Introduction

On the basis of the national model for the development of geographical education in the Republic of Kazakhstan in accordance with international standards in geographical education at the primary level (grades 1-5) and in natural science courses, thoughts (examples, tips, legends) and conclusions about the natural laws of the nation are set out more deeply and broadly. At the second and third levels, schoolchildren who are deeply immersed in national values, along with geographical knowledge, form patriotic feelings and a special love for their native country.

Methods

The priority of the traditional method of teaching, the insufficient use of student-oriented and developing teaching technologies that do not fully take into account the personal experience of students and do not affect their value-semantic (value) orientations; the lack of a sufficient number of high-quality interactive resources for teaching geography; insufficient use in secondary schools of new pedagogical technologies based on cognitive, scientific design and research, gaming methods and communicative activities, do not allow students to

* Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of KazNU named Al-Farabi, Members of the Republican Nominal Geography School of U.A. Esnazarova

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

receive a comprehensive education; the low level of equipment of geography classrooms with the necessary modern equipment, which reduces the practical potential of the discipline.

Findings

I. General Provisions

The concept of geographical education in accordance with the new Kazakh national model of teaching geography in the Republic of Kazakhstan (hereinafter referred to as the Concept) - defines the goals and objectives of geographical education in the Republic of Kazakhstan, its principles, structure and main content in basic education and determines the system of views on the main priorities, principles, goals, objectives and main directions of education, as well as mechanisms for its implementation.

II. The Importance of Geographical Sciences and Geographical Education in Kazakhstan and the Countries of the Modern World

Geography is a science that collects and studies information about the impact on the environment in natural and social systems, at the local, regional and global levels.

Geographical information - information necessary to identify and solve problems that arise in the process of interaction between mankind and the environment, including environmental, social, and economic.

Fundamentals of geographical knowledge the location of the Republic of Kazakhstan, a place whose territory in its vastness occupies the 9th place in the world, in connection with which, the main pillars, and factors of its formation as an eternal sovereign state, the country is recognized as the richness and diversity of nature, national and ethnic composition, historical and geographical development, natural resources.

Geographical education plays a decisive role in the development of Kazakhstanis as patriots.

Geography is an academic subject of a scientific and ideological nature, which forms in students a comprehensive, systematic idea of the nature of the great Kazakh land and the vast land and the planet Earth as a whole. This is the only academic subject that successfully combines the task of integrating the content of education in the field of natural and socio-economic, political, and social sciences, making a significant contribution to raising the general cultural level of students. The subject of geography of the Republic of Kazakhstan, along with the history of Kazakhstan, the Kazakh language, and literature, is one of the main academic subjects for the formation of traditional national spiritual, and political values and self-awareness in the Kazakh steppe among students.

High-Quality Geographical Education

- Formation of Kazakhstani civic identity of students,
- Preservation and development of cultural diversity and diversity of the multinational people of Kazakhstan,
- Mastery of spiritual values and culture,
- Formation of spiritual and moral development of students,
- The formation of love for the native land and Motherland, respect for their people, their culture, and spiritual traditions,
- Formation of patriotism, public and social responsibility, and environmental awareness,
- The formation of an expanded comprehensive approach and an increase in general erudition,
- Development of territorial-spatial thinking and comprehensive knowledge of the environment,
- Own the basics of scientific methods.

Formation of the foundations of geographical sciences, as well as economics, state, regional and local government, defense and security, territorial planning, forecasting and preventing the consequences of natural disasters, and organizing environmental monitoring for future specialists.

Acquaintance with the migration policy of the Republic of Kazakhstan, economic fundamentals in the field of environmental management and rational use of natural resources, international relations, and tourism; have initial training of students in the field of wide application of information and communication technologies (global positioning systems, electronic maps, and geographic information systems) necessary in everyday life.

The teaching of geography in institutions that implement general educational programs of primary general education (through the subject “Knowledge of the World, Environment”), basic general, and secondary general education (hereinafter referred to as the organization of education), should be aimed at forming a clear and global geographical picture. Practical skills should be formed in the use of geographical information in the implementation of the logic of a system-activity approach in education with the establishment of cause-and-effect relationships between geographical phenomena and processes. It includes high motivation to study geography; formation of students' readiness for self-development and continuous education; active educational and cognitive activity of students; organization of geographical educational activities, taking into account individual, age, psychological, physiological characteristics, and health of students.

The concept of development of geographical education in the Republic of Kazakhstan (within the programs of primary (grades 1-5), basic general secondary education (grades 6-10) and general secondary education (grades 11-12), along with the introduction of progressive innovations in education, ensures the preservation of the best traditions of Kazakhstani national education, reveals the existing shortcomings in the teaching of geography and the elimination of contradictions.

III. Problems of Teaching Geography

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

At present, in the teaching of geography, it is necessary to single out and separately consider substantive, methodological, personnel, and motivational (interested) issues.

1. Substantive Questions

Due to the insufficient implementation of a comprehensive, integrated educational approach in the process of studying geography, geographical sciences began to diverge between the branches of physical and socio-economic geography. As a result:

- Insufficient attention is paid to geography as a means of patriotic education of youth,
- The absence of hours allotted for geography in the “natural sciences” cycle, which leads to a loss of communication between geography as a synthetic discipline and the sciences of the natural science cycle and, as a result, to a decrease in the potential of interdisciplinary connections,
- Ensuring a clear and precise focus on the implementation of the description of the geographical picture of the world with an explanation of the relationship of natural phenomena and processes between the courses “Knowledge of the World” (primary education) and the course “Geography” (basic general and secondary general education), causal relationships associated with them,
- The lag of the content contained in the course of the modern school, from the modern achievements of the geographical sciences,
- The leading methodological approach in education that meets these requirements should be implemented in the logic of a systematic methodological approach, implemented through the skills of using geographically reliable information. These include:
 - The physical geography and patterns of national values of the Kazakhs in the geography of the oceans and continents are used in the process of accumulation, deepening, or consolidation,
 - The submission in the form of assignments should also be thought out, providing an independent search, and development of students. Students make observations of the weather, compare local weather phenomena with the weather of another region, identify factors that influence the formation of local weather (national countdown, people's weather control, etc.),
 - Exclusion from the modern programs of grades 8-9 of the course “Geography of the native land” and carrying out extracurricular educational work (school trips, excursions, expeditions, natural science practices that form the level of competence of students in the field of geography of the native land, etc.),
 - The absence of a general course in geography in the curriculum of secondary general education in geography, leads to a decrease in the potential of theoretical knowledge and a lack of practical skills in studying the territory among graduates.

2. Personnel Issue

- A significant part of teachers teaching geography do not have special specialized geographical knowledge,

- Reduction of the periodic duration of special specialized training for teachers of geography (for example, their specialization in history and geography, biology and geography), in connection with this, the reduction of their practice-oriented and psychological-pedagogical qualifications and the reduction of the terms of study in higher educational institutions in a specialty,

- The absence and absence of a high level of specialists in teaching staff in the field of improving the quality of geographical education of teachers, leading the level of education in the system “Center for Advanced Studies and Distance Education”,

- A reduction in the number of students enrolling in the direction of “Geography” in pedagogical universities leads to accelerated aging of experienced teaching staff and a shortage of geography teachers in the process.

3. Motivational Questions

- Underestimation of the importance of geographical education for everyday life,

- Lack of positive good images of geographers and teachers of geography in the media, culture, and artworks,

- Insufficient consideration of the age characteristics of students in determining the content of geographical education, the choice of forms of organization of educational material that forms an interest in its in-depth study,

- An insufficient number of practical classes in geography, including unplanned activities within the framework of extracurricular activities (cognitive classes, field, and practical research, expeditions, etc.), a decrease in students' motivation to study geography, as well as the presence of organizational difficulties faced by teachers due to insufficient field training and activities,

- Not propaganda among students of the importance of the subject "Geography" in everyday life.

IV. Purpose and Objectives of the Concept

The purpose of the concept is to ensure that the level of the national model of geographical education in the Republic of Kazakhstan meets the modern needs of a person, society, and the state. Formation of a unified idea about the system of teaching geography and the national model of education, the structure and general content of the discipline, the ways and principles of its organization, and the requirements for the formation of knowledge, skills, and abilities.

Objectives of the Concept

- Improving the content of the general education program in geography, studied by students during the transition to the upper class in the learning process, from the point of view of studying new pedagogical technologies and teaching methods, ensuring the continuity of the logical content, the internal subjective and interdisciplinary connection of the subject of geography,

- Popularization of geographical knowledge corresponding to the current level of development of science about nature, society, and social practice, raising their status and

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

relevance in practical activities, in the spiritual, patriotic, and environmental education of schoolchildren,

- Improvement of educational, methodological, and logistical support in accordance with the State Educational Standards of General Education (hereinafter referred to as GOSE) in terms of teaching and learning geography - ensuring the quantitative and qualitative growth of human resources for a specialist in the field of geographical education.

V. Main Directions for the Implementation of the Concept

1. Basic General Education

Geographic education at the level of basic general education:

- Introduction of the obligatory course (module) “Geography of the native land” into the system of geographical education by updating the content of the course “Geography of the Republic of Kazakhstan”, fostering a sense of patriotism, civic duty, a deep understanding of national values and state characteristics,

- The study of this course in educational institutions, as well as in the framework of extracurricular activities,

- Ensuring that the purpose, essence, and content of exemplary work programs in geography and educational and methodological complexes correspond to the age characteristics, needs, and interests of students,

- To use geography as a resource of an academic discipline from a bright, interesting point of view, the most accessible by modern means (primarily cartographic) for the perception of information that corresponds to the potential of the academic discipline, to promote the development of motivation for the study of geography,

- Ensuring the possibility of achieving a high level of geographical preparation for each student, regardless of his place of residence and position, through the creation, development, and implementation of distance learning technologies in educational practice,

- Providing an integrated approach to geographical research to eliminate the content and methodological gap between physical and socio-economic geography.

2. Secondary General Education

Geographic Education at the Level of General Secondary Education

- Instilling in students a sense of patriotism, civic responsibility, and the formation of traditional national spiritual values,

- Taking into account the individual development trajectory of students and ensuring the study of the discipline in accordance with individual requests at the basic and specialized levels, in combination with practice-oriented research and scientific project work,

-The formation of students' ideas about the existence of geographical systems in nature and society,

-Training of graduates of general educational organizations in geographical knowledge and skills in working with geographical information in an amount sufficient to solve everyday problems, as well as professional training, the continuation of which requires a sufficient base of geographical knowledge (economics, journalism, state, and municipal administration, military service, international relations, tourism, geoecology, etc.),

-The formation at a specialized level of studying the subject of an expanded deep understanding of the systemic nature and society, the geographical features of the development of Kazakhstan and the modern world,

- Providing sufficient geographical knowledge and skills to continue education in specialized areas (geography, oceanology, meteorology, hydrology, cartography and military topography, geoecology, tourism, and country studies, etc.),

- Ensuring a specialized level of training on the basis of higher education organizations, specialized educational and scientific centers, and network interaction of educational organizations, including through the use of distance learning programs.

3. Additional Education

System of Additional Education and Upbringing

- Coordination and integration of existing forms of additional education with a system of events and projects implemented by public organizations,

- Ensuring the quantitative growth and effectiveness of school trips, field experiments, expeditions,

- Development and support of Olympiads for schoolchildren, ensuring work with students who love geography and demonstrate significant success in its development through the creation of specialized educational centers for young geographers at the republican, interregional and regional levels,

- Attention to the development and implementation of existing forms of organization of additional education - distance geographical education, interactive exhibitions, geographical scientific projects, and associations in the information and telecommunication network Internet,

- Development of traditional forms of work with students through competitions, intellectual competitions, tournaments, and discussion clubs, competitions through the formation of a unified system of extracurricular activities, and expanded activities within the framework of additional education.

4. The System of Training and Advanced Training of Teaching Staff in the Field of Geographical Education

- Geography teacher is a key link in the development of geographical education. The prestige of this profession is determined both by the position in the system of geography and scientific disciplines and by the professional level of teachers. To improve the quality of teaching geography, the Concept provides for;

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

- Implementation of support programs for future subject teachers and young professionals through the system of stimulating educational and research projects in the form of scholarships, awards, grants, and guarantees,
- Strengthening the practice-oriented component in the system of secondary vocational and higher pedagogical education,
- Attracting students and young professionals to participate in educational projects, including in the field of additional education,
- Expansion of the territorial coverage and accessibility of advanced training programs for teachers of geography by organizing geographical schools, lecture halls, mobile universities, training camps, congresses,
- Attracting teachers and students of pedagogical universities to participate in expeditions, field practices, excursions, socio-geographical events, and public events (including scientific and methodological seminars and conferences held by the Kazakhstan Geographical Society and the Republican Nominal Association of Teachers of Geography),
- Direction of the system of advanced training and retraining of geography teachers in the creation of new innovative modular educational programs and technologies,
- Experience exchange centers for the implementation of innovative educational programs and projects, public examination of educational and methodological complexes and individual methodological developments, the formation of a professional open network community with the functions of discussion platforms and seminars, the development of geographical knowledge, the exchange of experience and educational resources.

5. Geographic Education and Popularization of Geography in Kazakhstan

Popularization of the geography of the Republic of Kazakhstan, the formation in the society of a stable positive attitude towards the achievements of Kazakhstani geographical sciences, and the formation of a sense of patriotism among young people:

- Organization of complex media events dedicated to significant dates and events in national and global geography,
- Organization of mass educational events - geographical festivals, photo exhibitions, and film screenings, mass scientific lectures,
- Creation of conditions for the work of public organizations and the release of feature and popular science films on geographical topics within the framework of the state order,
- Publication of popular science, reference, and artistic geographical publications,
- Assistance in conducting all-Kazakhstan educational campaigns, geographical dictations, geographical shifts in children's health centers, open school geographical expeditions and hikes, environmental campaigns, ecological trails and competitions, geographical brain-rings and discussion clubs,
- Support and creation of youth public initiatives, projects, and associations that promote geographical knowledge and promote geography,

- Promotion of propagandists through appropriate awards (“For the promotion of geographical knowledge”), the establishment of honorary titles (“Honorary teacher”),
- Development of geographic Internet projects, maintenance of specialized Internet portals and blogs in social networks, and creation of interactive museums.

VI. Implementation of the Concept

The implementation of the concept provides for the following:

- Updating the content of geographical education in educational institutions in accordance with the current state of geographical sciences,
- A detailed description of the requirements of the state educational standard for the results of mastering the main general education program in geography (individual, meta-subjective, subject), as well as making changes to its basic education, including in order to ensure the continuity of the content with the subject “Knowledge of the World” (primary general education),
- Stimulating the introduction of the module under the single name “Geography of the native land” in the course of school geography, as well as organizing its study, including as part of extracurricular activities,
- Development of standard rules governing the conduct of school expeditions, as well as instructions for their organization,
- Make proposals on the structure and content of the control measuring materials of the state final certification in the forms of the main state exam (OGE) and the Unified State Exam (UNT) in geography,
- Introduce measures to popularize the geography of the Republic of Kazakhstan and geographical knowledge among the main areas provided for by state programs and other regulatory documents in the field of spiritual, moral, and patriotic education of citizens of the Republic of Kazakhstan.

Planned Mechanisms for the Implementation of the Concept

- Ensuring the continuity of geographical education through the continuity of the content of the courses “Knowledge of the World” and “Initial Course of Geography”, “Geography of Oceans and Continents”, “Geography of the Republic of Kazakhstan” as part of the development of programs of primary, basic general and secondary general education and “Economic, social and political Geography of the World” and “Country Studies”,
- Develop and present in grades 8-9 a work program and teaching aids for the course (module) “Geography of the native land”,
- Development of modern requirements for educational and methodological complexes of geography, contributing to the integration of the integration subject function in geography (including methodological support for scientific project activities of students), and then competing for educational materials to determine compliance with the requirements of the state educational standard and the high quality of this concept and content,
- Preparation and publication of new geographical atlases for students,

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabuk University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

- Conducting republican test work (UNT) in geography in all grades; conducting national studies on the quality of knowledge in grades 7-8,
 - Propose to introduce mandatory testing in geography for admission to the geographical faculties of pedagogical universities, as well as several areas and specialties of higher education: “Economics”, “Ecology and nature management”, “Tourism”, “International relations”, “Political science”, “State and local management”, “Foreign trade”, “Foreign regional studies”, “Land management” and “Cadastre”, “History”, “Biology”, “Soil science”, “Environmental engineering and water management”, “Oil and gas business”, “Geodesy and remote sensing” and others,
 - Provision of practice coverage of pedagogical preparation for the study programs of geographical specialties at universities,
 - Creation of a republican geographical educational center for gifted schoolchildren and a system of regional centers,
 - Introduction of bonuses and incentive grants (at the expense of non-budgetary sources of funding) for geography teachers, especially young specialists based on the results of republican and regional olympiads, reviews, ratings,
 - Conducting national monitoring of the professional competence of geography teachers,
 - Implementation of a program to assist the material and technical development of general education schools that provide high results in the teaching of geography,
 - Apply or broadcast on one of the central TV channels of the editorial office of educational programs to create films and programs,
 - Their inclusion in the broadcasting network and the methodological fund of audiovisual teaching aids in geography.
- The list of geography subjects recommended for teaching at the **II and III levels of the** 12-year-old school of the Republic of Kazakhstan is based on the traditional system of general education standards.

Conclusions and Discussion

Structure of the course “Geography” (Project)

At the first stage of education (grades 1-5), elementary cognitive knowledge of geographical content is considered as part of the subjects “natural science or natural science” or “knowledge of the world. And *the content of the* subject "Natural Science", studied in the 6th grade, includes the formation (consideration) of knowledge, and ideas about the relationship between humanity and nature and society, about the unity of the laws of nature among themselves.

At **the second stage** of education in the subjects studied in grades 6-10, a *systematic theoretical justification is necessary, taking into account the specifics of geographical education*. They are offered in the following curriculum:

- The subject of study is natural science (grade 6, 68 hours),
- Introduction to physical geography (grade 7, 68 hours),
- Geography of oceans and continents (grade 8, 68 hours),

Geography of the Republic of Kazakhstan (grades 9-10, 136 hours)

- Physical geography of Kazakhstan (grade 9, 68 hours),
- Economic and social geography of Kazakhstan (grade 10, 68 hours),

The content of the discipline focuses on the unity, stages of development of the geographic envelope, the relationship and interaction of the geosystem, and the growth and position of man at various stages of the development of this system. The Republic of Kazakhstan is covered as a subject of geographical space.

At **the III stage** of education (grades 11-12), a large-scale training option is offered. Depending on the profile of education, **compulsory and optional courses are introduced**.

Required courses:

- **Economic, the social, and political geography of the world** (Grade 11, social and humanitarian direction, 102 hours, natural and mathematical direction 136 hours).
- **Political geography of the world or the course of Country Studies** (grade 12, social and humanitarian direction, 102 hours, natural and mathematical direction 136 hours).

Elective Courses

- Geoecology
- Political geography
- Local history
- Sacred geography of Kazakhstan
- Geography of Turkish-speaking countries

References

State obligatory standards of general secondary education of the Republic of Kazakhstan, General secondary education, Almaty, 2002.

Geography of Turkic-speaking countries, GRAM, 2013.

U. A. Yesnazarova, Geography of oceans and continents, GRAM, 2016, Almaty.

U. A. Yesnazarova, Physical Geography of Kazakhstan, GRAM, 2016, Almaty.

V. Yu. Pestushko and others Geography of the world, Kyiv, "Ravlik", 1998.

V. P. Maksakovskiy, Economic and social geography of the world, Moscow "Enlightenment", 2014.

A. I. Alekseyev et al. Geography of Russia, Moscow, "Drofa", 2018.

4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK 2022
IVth International Congress on Geographical Education, ICGE 2022

Yerelden Küresele İnsandan Devlete Coğrafya Eğitimi
Geography Education from Local to Global, from Human to State

Karabük Üniversitesi, 7-9 Ekim 2022 Karabük/TÜRKİYE
Karabük University, 7-9 October 2022 Karabük/ TÜRKİYE

TÜBİTAK

